607

JOHANNIS GERHARDI

S. S. THEOL. D.

ET

IN ACADEMIA JENENSI

QVONDAM PROFESSORIS
LONGE CELEBERRIMI,

Locorum Theologicorum

Cum pro adſtruenda Veritate, tum pro deſtruenda quorumvis contradicentium Falſitate, per theſes nervosè, ſolidè & copiosè explicatorum,

TOMUS SECUNDUS:

In quo continentur hæc Capita:

8. De Creatione & Angelis.
9. De Providentia.
10. De Electione & Reprobatione.
11. De Imagine Dei in homine ante lapſum.
12. De Peccato Originali.
13. De Peccatis Actualibus.
14. De Libero Arbitrio.

EDITIO NOVISSIMA,

ac quàm plurimis hinc inde augmentis ditata, & illuſtrata.

In fine quadruplici Indice, Generali, Dictorum S. Scripturæ, Authorum, Verborum & Rerum, adjecto.

Cum Gratia & Privilegio S. Cæſareæ Maj.
&
S. Reg. Maj. Svecicæ.

FRANCOFURTI & HAMBURGI,
Sumptibus ZACHARIÆ HERTELII, Bibliopolæ Hamburgenſis.
ANNO DOMINI M. DC. LVII.

ILLVSTRISSIMIS AC CELSISSIMIS PRINCIPIBVS AC DOMINIS,

DN. IOHANNI CASIMIRO

ET

DN. IOHANNI ERNESTO

FRATRIBVS GERMANIS, DVCIBVS SAXONIÆ, IVLIÆ,
Cliviæ ac Montium, Landgraviis Thuringiæ, Marchionibus Miſniæ, Comitibus
in Marca & Ravenſpurg, Dominis in Ravenſtein, &c.

DOMINIS SVIS CLEMENTISSIMIS.

QVotquot Chriſtianæ Doctrinæ σωματοποιήσεις, quas Evangeliſta Lucas κατηχήσεις Luc. 1. v. 4. Act. 18. v. 25. D. Paulus ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων, 2. Timoth. 1. v. 13. Epiſtola ad Hebræos διδαχὴν περὶ τῶν στοιχείων τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, cap. 5. v. 12. λόγον τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ, cap. 6. v. 1. Clemens Alexandrinus ὑποτυπώσεις, Origenes ἀρχάς, Dionyſius Alexandrinus στοιχειώσεις θεολογικάς, Euſeb. lib. 3. cap. 3. ἐπιτομὴν στοιχειωτικήν, Nazianzenus θεολογίαν. Theophilus & Lactantius Inſtitutiones, pleriq; hodiè Locos communes appellant, quotquot, inquam, tales Chriſtianæ doctrinæ σωματοποιήσεις à primis inde primitivæ Eccleſiæ temporibus à diverſis Scriptoribus exarata atq; editæ extant, earum prima quaſi lineamenta & præcipua capita in Symbolo Apoſtolorum proponuntur. Quanquam verò de prima hujus ſymboli origine ex libro Actorum Apoſtolicorum nihil certi definiri poteſt, unde quidam ſtatuunt Apoſtolicum dici ideò, quod ab ipſis Apoſtolis in univerſum orbem diſceſſuris id collectū priùs ſit & compoſitum, ne localiter ac invicem diſſidentes diverſum vel diſſonum prædicarent iis, qui ad fidem Chriſti invitabantur, *ita Cyprianus vel Ruffinus in expoſitione Symb. Ambroſ. ſerm. 38. & Epiſt 81. ad Siricium, Hieron. in Epiſt. ad Pammach. Auguſt. ſerm. 181. de temp. Caſſianus de incarn. lib. 6. Leo ſerm. 11. de paſſ. Iſidorus Hiſpal. lib. 2. de offic. cap. 23. & noviſſimè Baronius tom. 1. annal. pag. 317. Quidam rationem appellationis hanc proferunt, quòd ex concionibus & ſcriptis Apoſtolorum collectum doctrinæ Apoſtolicæ per omnia conforme & ab Apoſtolis ſit comprobatum, ita Pacianus in Epiſt. 1. ad Sempron. certum tamen eſt, magnam ejus in Eccleſia ſemper fuiſſe autoritatem. Irenæus lib. 3. adv. hæreſ. cap. 4. pag. 172. nomine Apoſtolicæ traditionis totidem ferè verbis illud recenſet.* Quid autem [ait] ſi neq; Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonnè oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem & veterem traditionem diligenter cuſtodientes, in unū Deum credentes, fabricatorem cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, per Chriſtum Jeſum Dei Filium, qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quæ eſſet ex virgine generationem ſuſtinuit, ipſe per ſe hominem adunans Deo & paſſus ſub Pontio Pilato & reſurgens & in claritate receptus in gloria venturus Salvator eorum, qui ſalvantur, & judex eorum, qui judicantur, & mittens in æternum ignem transfiguratores veritatis & contemtores Patris ſui & adventus ejus. Hanc fidem qui ſine literis crediderunt, quantum ad ſermonem noſtrum, barbari ſunt, quantum autem ad ſententiam & conſuetudinem & converſationem propter fidem, perquàm ſapientiſſimi ſunt, & placent Deo converſantes in omni juſtitia & caſtitate & ſapientia. Quibus ſi aliquis annunciaverit ea, quæ ab hæreticis adinventa ſunt, proprio ſermone eorum colloquens, ſtatim concludentes aures longò longiùs fugiunt, ne audire quidem ſuſtinentes blaſphemum colloquium. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcunq; eorum portentiloquium eſt. *Idem lib. 1. adv. hæreſ. cap. 2. pag. 34.* Eccleſia per univerſum orbem uſq; ad fines terræ ſeminata ab Apoſtolis & eorum diſcipulis accepit eam fidem, quæ eſt in unum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, & maria & omnia quæ in eis ſunt: & in unum Chriſtum Jeſum Filium Dei incarnatum pro ſalute noſtra & in Spiritum ſanctum, qui per Prophetas prædicavit [τὰς οἰκονομίας καὶ τὰς ἐλεύσεις] diſpenſationes & adventus & eam quæ eſt ex virgine generationem & paſſionem & reſurrectionem à mortuis [καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν] in carne in cœlos aſcenſionem dilecti Chriſti Jeſu Domini noſtri & de cœlis in gloria Patris adventum ejus [ἐπὶ τὸ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα] ad recapitulanda univerſa & reſuſcitandam omnem carnem humani generis, ut Chriſto Jeſu Domino noſtro & Deo & Salvatori & Regi ſecundùm placitum Patris inviſibilis omne genu curvetur, cœleſtium, terreſtrium & inferorum, & omnis lingua confiteatur ei & judicium juſtum in omnibus faciat, Spiritus quidem nequitiæ [τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας] & Angelos tranſgreſſores atque Apoſtatas factos & impios & injuſtos & iniquos & blaſphemos homines in æternum ignem mittat, juſtis autem & ſanctis & qui mandata ejus obſervant & in dilectione ejus perſeverant, quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam autem ex pœnitentia vitam donet, [ζωὴν χαρισάμενος] incorruptibilem ſtatū largiatur & vitam æternam tribuat [τὴν ἀφθαρσίαν δωρήσηται καὶ δόξαν αἰωνίαν περιποιήσῃ] *Tertullianus canonem ac regulam fidei hoc Symbolum eſſe pronunciat. Sic enim de præſcript. adv. hæreſ. pag. 110.* Regula fidei ea eſt, quâ creditur unum omninò Deum eſſe, nec alium præter mundi conditorem, qui univerſa de nihilo produxerit per verbū ſuum primò omnium emiſſum, id Verbum Filius ejus appellatum in nomine Dei, variè viſum Patriarchis, in Prophetis ſemper auditum, poſtremò delatum ex Spiritu Patris Dei & virtute in virginem Mariam, carnem factum in

utero

utero ejus & ex ea natum egiſſe Jeſum Chriſtum; exinde prædicaſſe novam legem & novam promiſſionem regni cœlorũ, virtutes feciſſe, fixum cruci, tertia die reſurrexiſſe, in cœlos ereptũ ſedere ad dextram Patris, miſiſſe vicariam vim Sp. S. qui credentes agat, venturum cum claritate ad ſumendos Sanctos in vitę æternæ & promiſſionum cœleſtium fructum & ad prophanos judicandos igni perpetuò factâ utriusq; partis reſuſcitatione cum carnis reſtitutione &c. *Idem de veland. virginib. p. 566.* Regula quidẽ fidei una omninò eſt, ſola im̃obilis & irreformabilis, credendi ſc. in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem & Filium ejus Jeſum Chriſtum, natũ ex virgine Maria, crucifixum ſub Pontio Pilato, tertio die reſuſcitatũ à mortuis, receptũ in cœlis, ſedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos per carnis etiã reſurrectionem. *Hanc fidei regulam ab Irenæo & Tertulliano deſcriptam ac traditionis Apoſtolicæ nomine inſignitam, ſi cum verbis Apoſtolici Symboli quiſpiam conferat, facili operâ ſummã utriusq; convenientiam deprehendet. Porrò quia hæc fidei regula, hoc Apoſtolicum Symbolum ταῖς γραφαῖς θεοπνεύστοις σύμφωνόν eſt, ut illis ipſis in locis ab Irenæo & Tertulliano evidenter probatur, atque ab Auguſtino lib. 1. de Symbol. ad Catechum. cap. 1. repetitur.* Illa verba Symboli [*inquit*] quæ audiviſtis, per divinas Scripturas ſparſa ſunt, inde collecta & ad unum redacta. *Inde atque ideò modò Apoſtolicum Symbolum, modò ipſa Scriptura* regula fidei *à veteribus appellatur, nimirum propter exactiſſimam utriusque συμφωνίαν, quæ Scripturæ ſacræ tanquam fonti & Symbolo Apoſtolico tanquam rivulo ex ea deducto invicem intercedit, quâ de re diſputatum fuit in tract. de Interp. Script. §. 76. & 77. Ex quibus omnibus liquidò apparet, quodnam autoritatis pondus Symbolum illud Apoſtolorum tum venerandæ antiquitatis, tum exactiſſimæ cum Scriptura συμφωνίας nomine obtinere debeat. Cui meritò annumeratur etiam iſtud, quod ut ab initio dictum, omnium illarum ſive ὑποτυπώσεων, ſive catecheſium, ſive Locorum communium, ſequentibus Eccleſiæ temporibus editorum prima lineamenta & præcipua capita in eo extant, id quod hac διαιρέσει comprobatum dari poteſt. Profitemur in hoc Symbolo nos credere* in Deum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, *agnoſcimus ergò unum Deum in tribus perſonis unâ indiviſâ adoratione celebrandum, qui primus ac præcipuus eſt religionis Chriſtianæ articulus. Profitemur hunc unum ac verum Deum in tribus præcipuis operibus* creationis, redemtionis ac ſanctificationis *ſeſe manifeſtaſſe, quorum primum Patri, alterum Filio, tertium Spiritui ſancto aſſignatur, non quòd in agendo una perſona ab altera ſeparata ſit, ſiquidem trium perſonarum divinitatis ut eſt una eſſentia, ita una agendi vis atque δύναμις; ſed ut in operibus ad extra per ſe indiviſis ordo ac proprietas perſonarum denotetur. Ad articulum creationis pertinet etiam doctrina* de Providentia. *Neque enim ab opificio ſuo diſceſſit DEUS, ſed quæ in principio benè fecit, eadem hodiè benè gubernat & adminiſtrat. Pertinet ad eundem locum doctrina* de Angelis, *ſiquidem cœli ac terræ nomine, omnes totius Univerſi partes, creaturæ omnes, quarum præcipuæ ſunt Angeli, intelliguntur. Ejuſdem loci eſt conſideratio, de homine* ad imaginem Dei primitùs *condito ac per legem ad obœdientiam Deo præſtandam debitum aſtricto. Secundus de redemtione articulus Filium Dei unigenitum noſtrum Ieſum ac Salvatorem eſſe prædicat,* qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem [*juxta ἐξήγησιν Symboli Nicæni*] *deſcenderit, ac peculiari Spiritus Sancti operatione intercedente ex Maria virgine veram humanam Naturam aſſumſerit, in qua pro peccatis noſtris paſſus ac mortuus, glorioſè ex inferno rediens & ex mortuis reſurgens aſcenderit ad cœlum, per ſuam ad dextram Patris ſeſſionem omnium Dominus conſtitutus, rediturus aliquando ad judicium vivorum ac mortuorum. Quod ſi Chriſtus eſt Mediator ac Salvator noſter, utique ipſum in unitate perſonæ Dei atque hominis Filium, θεάνθρωπον eſſe oportet, nudus enim homo ſatisfacere non poterat, Deus nihil quicquam debebat, pertinet igitur ad hunc articulum cumprimis doctrina* de duabus Naturis in Chriſto, de perſonali earundem unione & idiomatum communicatione, *ex qua & propter quam Filius Dei ex virgine natus, & Filius hominis Dominus noſter dicitur. Ulteriùs ſi Dei Filium propter nos homines hominem naſci, imò pati & mori oportuit, utique è concreata felicitate atque integritate ἔκπτωσιν præceſſiſſe, pertinet igitur huc doctrina* de peccato originali, *quod eſt fons ac ſcaturigo actualium peccatorum omnium, propter quod naturâ omnes ſumus filii iræ ac mortis, niſi fiat remiſſio propter Chriſtum, in quo & per quem omnes verè credentes ſunt à Deo ad vitam* electi, *antequam jacta fuerunt mundi fundamenta, cujus ſancta conceptio immundam noſtram conceptionem, cujus ſancta nativitas immundam noſtram nativitatem ſanat, cujus paſſio eſt precioſa pro peccatis noſtris ſatisfactio, cujus mors noſtra vita, cujus ſepultura noſtra quietis meritum, cujus deſcenſus ad inferos noſtra liberatio, cujus reſurrectio noſtra victoria, cujus aſcenſio ad cœlos eſt Paradiſi nobis facta apertio, cujus ſeſſio ad dextram Dei noſtra ſublimitas, cujus reditus ad judicium eſt noſtra ἀπολύτρωσις atque ἀποκατάστασις. In tertio articulo profitemur nos credere in* Spiritum ſanctum, *qui beneficia merito Filii parta per verbum Evangelii diſtribuit, dum verbi & Sacramentorum miniſterio* Eccleſiam *ex genere humano colligit, quam Catholicam Sanctorum communione efficit, quorum mentes ſuis donis illuſtrat, ut remiſſis propter Chriſtum peccatis olim ex terræ pulvere ad vitam æternam reſuſcitentur. Pertinet igitur ad hunc articulum doctrina* de Evangelio & Sacramentis, *verbum quippe eſt Spiritus Sancti officina, imò ὄχημα atque vehiculum, ac qui beneficiorum Chriſti particeps & verum veræ Eccleſiæ membrum fieri deſiderat, eum oportet verbum audire, & Sacramentis uti, per quæ media accendit Spiritus S. in cordibus noſtris* fidem, *cujus anteambulo eſt* contritio, *pediſſequa verò omnis generis* bona opera *internæ renovationis ac ſanctificationis τεκμήρια. Ad locum de Eccleſia pertinet doctrina de* Miniſterio Eccleſiaſtico, de Magiſtratu Politico & de ſtatu Oeconomico, *quippe quæ ſunt tres illæ à Deo inſtitutæ Eccleſiaſtici cœtus hierarchiæ: Oeconomia eſt Eccleſiæ ſeminarium; Politia ſepes ac munimentum:* Per mortem & reſurrectionem *liberantur veræ Eccleſiæ membra à* cruce, *cui propter reſiduum in carne peccatum ſunt in hac vita ſubjecta, ac ad æternæ vitæ gloriam transferuntur, in qua à facie ad faciem videbunt Deum, in quem crediderunt, cui fideli corde in hac vita ſervierunt. Apparet opinor ex hac deductione prima lineamenta omnium fidei articulorum in Symbolo Apoſtolico mirandâ & verè divinâ brevitate comprehenſa eſſe, ut meritò dicatur* breve Evangelium *juxta dictum D. Bartholomæi, quod refert Dionyſ. lib. de myſt. Theol. cap. 1. cujus nervoſa brevitas majori admiratione digna, quàm quòd veteres mirati fuerunt Homeri Odyſſeam tàm minutis literarum apicibus fuiſſe exaratam, ut vel nuci includi potuerit. Sed enim quemadmodum etiam ſuperioribus temporibus cùm ſubinde novæ orirentur controverſiæ, illi qui ſecuti ſunt Apoſtolorum tempora, coacti ſunt alias longiores & explicatiores ſummas doctrinæ Apoſtolicæ edere, quæ brevitatem iſtam uberiùs explicarent & ab omnibus illorum temporum corruptelis manifeſtiùs vindicarent: ita quoque hoc noſtro ſeculo, quo à ſimplicitate Apoſtolica per fraudes μυεσιοτεχνῶν plurimorum mentes quàm longiſſimè abductæ ſunt, brevitas illa Apoſtolici Symboli ex Scripturarum copioſiſſimo penu uberiùs explicanda, & contra quaevis corruptelas probè munienda eſt, ut ſanam ſanæ doctrinæ παραθήκην fideliter conſervemus, eandemq; ad poſteritatem, ſi qua futura eſt, ſartam tectam propagemus, id quod in-*

ἰσχασία iſtorum articulorum, quam ſecundus hic Locorum Theologicorum Tomus exhibet, propoſitum nobis fuit unicè. Hunc qualemcunque meum laborem Illuſtriſſimi & Celſiſſimi Principes, Domini ac Evergetæ clementiſſimi, VV. CC. deberi lubens meritoq́ agnoſco, & niſi agnoſcerem, ἀχαριστίας crimen incurrerem. Sextus jam agitur annus ex quo Eccleſiis & Scholis harum provinciarum pro virili primùm inſervire cœpi, inſerviturus eiſdem quamdiu placuerit ei, qui operarios in vineam ſuam vocat, revocat, evocat. Variis toto illo tempore conflictatus ſum calamitatibus, præcipuè domeſticis, ſed in præſentia & auxilio Dei, à quo præter meam expectationem, nedum ſolicitationem ad hujus Eccleſiæ miniſterium me vocatum eſſe noveram, omne perfugium ſemper habui conſtitutum. Nec defuit VV. CC. propenſa voluntas & Principalis gratia, quam labefactare nonnullorum odia potuiſſent, niſi in CC. VV. animis eximia illa erga me benevolentia altas egiſſet radices. Nimirum inſitum atque implantatum eſt generoſis CC. VV. pectoribus pium verbi divini ſtudium, ſingularis erga Miniſtros Eccleſiæ favor, Principe dignus candor, pietatis ac juſtitiæ amor, heroicarum virtutum ſplendor, unde quem ſemel gratiâ complecti cœpiſtis, eum animo excidere non facilè permittitis. Hoſpitium in ditionibus veſtris Eccleſiæ Chriſti præbetis, ſonat in eis incorrupta Evangelij doctrina à laudatiſſimis majoribus qui regionis quàm religionis minorem æſtimarunt jacturam, fideliter ad nos propagata, extruitis templa, Gymnaſia, pietatis ac literarum domicilia, jure igitur qualiscunque hæc opella mea VV. CC. debebatur, quippe quæ in aſſerenda doctrina cœleſtis veritate occupata tota. Nec ſejungere eos volui, quos arctiſſima Naturæ, religionis, ſanguinis & affectus fraterni vincula conjungunt. Deus exercituum, qui eſt Rex Regum & Dominus dominantium CC. VV. concedat regiminis tranquillitatem, vitæ longævitatem, omnigenam proſperitatem, ac beatam tandem illam in cœlis immortalitatem, quam promiſit Deus omnibus verè piis Principibus. Qui enim in hoc ſeculo benè imperant, ſine fine in perpetuum regnant, & de gloria hujus ſeculi ad æternam tranſeunt gloriam. Dabantur Heldburgi Calend. Auguſt. Anno 1611.

CC. VV.

Subjectiſſ.

JOHANNES GERHARD D.

DE CREATIONE ET ANGELIS.

I.

Connexio cum praecedente loco. EGimus hactenus de una ac indiviſa Dei eſſentia, & diſtinctis in ea tribus perſonis, Patre, Filio & Spiritu ſancto: Videndum nunc de Dei voluntate.

Voluntas Dei eſt ipſa ejus eſſentia. 2. Voluntas Dei eſt ipſa Dei eſſentia, ſeu ipſe Deus volens. Non enim aliud eſt in Deo, quod vult & quo vult, ſed ſeipſo liberrimè vult bonum; accidens quoddam in Deo non agnoſcimus: Interim tamen quæ in Deo ſunt ἀπλῶς ἅπαντα unum quid, ea diſtinctè propter intellectus noſtri tarditatem cognoſcenda proponi nihil impedit.

Quid de voluntate occulta. 3. Agemus autem de voluntate Dei revelata. Quæ enim de occulta Dei voluntate & quidem revelata in verbo Dei contradictoria à nonnullis diſputantur, ea à nobis ſeriò repudiantur. Repetimus hoc loco quæ D. Lutherus proponit in aurea expoſitione Geneſeos 26. cap. Tom. 6. lat. p. 353. *De Deo quatenus non eſt revelatus, nulla eſt fides, nulla ſcientia, & cognitio nulla. Atq; ibi tenendum eſt, quod dicitur: Quæ ſupra nos, nihil ad nos. Ejusmodi enim cogitationes, quæ ſupra aut extra revelationem Dei ſublimius aliquid rimantur, prorſus Diabolicæ ſunt, quibus nihil ampliùs proficitur, quàm ut nos ipſos in exitium præcipitemus, quia objiciunt objectum impervestigabile, videlicet Deum non revelatum.* Utimur hoc argumento: Unicum Theologiæ principium eſt verbum Dei, quod ergo in verbo Dei non eſt revelatum, non eſt Theologicum.

Voluntas Dei immutabilis. 4. Porrò quicquid Deus in tempore agit, agere ab æterno decrevit. Eſt enim voluntas ejus immutabilis, unde deducitur regula illa apprimè notanda: *Decretum Dei & executio ejus decreti exquiſitiſſimè conveniunt, nihil eſt in Dei opere, quod non fuerit in decreto, & nihil fuit in decreto, quod non ſequitur in opere.* Cùm enim dicimus, Deum aliquid facere, non aliquem in [illegible] operando motum illi ineſſe intelligimus, ſed ejus ſempiternæ voluntatis novum aliquem ſignificamus effectum, id eſt, æternâ ejus voluntate noviter aliquid exiſtere dicimus.

Duo præcipua Dei opera. 5. Quia igitur duo præcipua ac maxima Dei opera (ad quæ reliqua omnia certo ordine ac modo referri poſſunt) in tempore à Deo facta eſſe Scriptura teſtatur, videl. creationem totius univerſi & inſtaurationem generis humani, inde colligimus, de utroq; Deum ab æterno feciſſe decretum, quod quale fuerit, executio ejus oſtendit.

Creatio. 6. De creatione propoſitum nobis hac vice diſſerere, quæ eſt primum opus, in quo ſe Deus ex arcana ſua ſede prodiens, exterius manifeſtavit. *Ut enim Deus, qui naturâ inviſibilis eſt, etiam à viſibilibus poſſet ſciri, opus fecit, quod opificem viſibilitate ſua manifeſtaret.* Ambroſius ſuper 1. Rom. p. 4. Unde etiam ὁ κόσμος οὗτος ὅλος ὥσπερ τὶ βιβλίον ἐγγραφὲν ἐστὶν ὑπαγορευόμενον τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης. Baſil. homil. 1. hexaëm.

CAPUT I.

De ſignificatione vocabuli.

Quid ſignificat Creare. 7. Creare ſignificat propriè ex nihilo aliquid facere, transfertur autem in Scriptura ad res alias, ſed quæ itidem ſunt ſolius Dei actiones, & quidem non minoris virtutis quàm ipſum opus creationis. De variis ſignificationibus hujus vocabuli, ut & de ſynonymis ejus appellationibus vide omninò Dn. Chemn. part. 1. loc. Theol. loc. 4. cap. 1. Diſcrimen inter creationem & generationem accuratè in Eccleſia obſervandum. Illa fit ex nihilo, hæc ex gignentis ſubſtantia: per illam producitur aliquid diverſum à ſubſtantia creantis; per hanc producitur ſimile ſecundùm eſſentiam, illa eſt opus ad extra, hæc eſt opus ad intra.

CAPUT II.

De cauſa efficiente creationis.

Autor creationis. 8. Autor creationis eſt Deus unus & ſolus, ut paſſim Scriptura teſtatur Geneſ. 1. v. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram.* Job. 9. v. 8. *Deus extendit cœlos ſuos.* Pſal. 134. v. 5. *Jehovah fecit cœlum*

lum & terram. Eſa 45.v.6.7. *Ego Dominus & non eſt alius; formans lucem, creans tenebras.* Jer.10.v.11. *Dii, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de terra.* Mal.2.v.10. *nunquid non Deus unus creavit nos?* Heb.3.v.4. *Qui omnia creavit, Deus eſt.* Eſt autem ille unus verus Deus, Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ideò creationis opus & Patri, & Filio, & Spiritui ſancto in Scriptura tribuitur. De Patre dicitur 1. Cor. 8. v. 6. *Unus Deus Pater, ex quo omnia.* Heb.1.v.2. *Deus locutus eſt nobis in Filio, per quem & ſecula condidit.* De Filio Joh.1.v.3. *omnia per ipſum facta ſunt.* Col.1.v.16. *in ipſo creata ſunt omnia.* De Spiritu ſancto Job.26.v.13. *Spiritus ejus ornavit cœlos.* cap.33.v.4. *Spiritus Dei fecit me, & ſpiraculum omnipotentis vivificavit me.* Pſ.104.v.30. *Emitto Spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.*

Creatio competit toti S.S. Trinitati.

9. Harum trium perſonarum in propria ſede hujus articuli, videlicet in capite primo Geneſeos (modo revelationis illi tempori congruo) diſtinctam fieri mentionem ſtatuimus. De Patre perſona prima nulla eſt dubitatio. Filii perſona comprehenditur verbo DICENDI, juxta infallibilem explicationem Joh. cap. 1. v. 1. & ſeq. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Etſi proinde non inficiamur, Deum præcipiendo & efficaciter mandando omnia condidiſſe Pſal. 33. v. 9. (in quod quibuſdam anſam dedit, ut ſtatuerent ſaltem mandatum & juſſum Dei verbo DICENDI proponi) tamen non excludendum eſt Verbum ὑποςατικὸν, id eſt, Filius Dei, quia in illo præcipiendi & mandandi verbo inerat virtus Altiſſimi, & Verbum ſubſtantiale, quia Pater non operatur abſque Filio Joh. 5. v. 17. Sic Sapientia Dei Proverb.8.v.22. uſque ad v.30. æternitatem ſuam demonſtrat, & creationis opus ſibi tribuit. Eſt autem Sapientia illa DEI Filius 1. Corinth.1.v.24. Matth.11.v.19. Cùm ergò eadem effecta Sapientiæ tribuat Salomon, quæ Moſes Dei verbo; ſequitur idem denotari per τὸ *dicere* apud Moſen, & per *Sapientiam* apud Salomonem. Chaldæus Paraphraſtes eâdem appellatione Geneſ. 1. utitur, quâ alioquin ſubſtantiale Verbum nuncupat Maimerah Da Jehova *Verbum ipſius Jehovæ.*

Quid Moſes per verbum Dicendi notet.

10. Immorandum hîc aliquantulum propter rei magnitudinem. Quid ſit illud DICERE, per quod Deus creavit omnia, exponitur Coloſſ. 1. v. 15. & 16. *qui eſt imago Dei inviſibilis, & primogenitus omnis creaturæ,* is eſt, per quem omnia creata. Sic Heb. 1. v. 2. & 3. *per quem Pater fecit ſecula,* is eſt, *ſplendor gloriæ & character ſubſtantiæ ejus.* Commendamus hîc diligentem & accuratam V. & N. T. collationem: Qui populum eduxit ex Ægypto, & eum per deſertū comitatus eſt, & ei legem dedit, is dicit, ſe ſex diebus creaſſe cœlum & terram Exod.20. jam verò is eſt Dei Filius, vocatur enim Angelus Jehovæ & proinde à Patre diſtinguitur Exod.3.v.2. Ac diſertè de Chriſto dicitur 1. Cor. 10. v. 9. quòd in deſerto ab Iſraelitis ſit tentatus. Qui apud Eſa. cap. 45. v. 23. dicit: *Mihi curvabitur omne genu,* ibidem dicit, *ſe feciſſe terram & hominem ſuper eam creaſſe, & ſuis manibus cœlos extendiſſe:* Hoc Apoſtolus accommodat ad Chriſtum Rom. 14. v. 11. *Oportet nos ſiſti coram tribunali Chriſti, quia ſcriptum eſt, mihi curvabitur omne genu,* Chriſtus ergò fecit terram & hominem. Non eſt adorandus, niſi qui fecit cœlum & terram Apoc.14.v.7. Atqui Chriſtum *adorant omnes Angeli* Pſal.97.v.8. Heb.1. 6. Ergò ipſe fecit cœlum & terram. Sic qui dicit Eſa.48.v.12. *Ego ſum primus & noviſſimus, ejus manus fundavit terram, & dextra palmo menſa eſt cœlos* v.13. Jam verò Chriſtus dicit Apoc.1.v.11. *Ego ſum α & ω primus & noviſſimus.* Nemo proinde neget verbo Dicendi Gen.1. denotari Filium Dei ſecundam Trinitatis perſonam.

Creatio Spiritui S. tribuitur.

11. De Spiritu S. ibidem dicitur, quòd *incubâret aquis* v. 2. Rabini & eorum aſſeclæ accipiunt de vento: at is nondum fuit; præterea diſertè dicitur *Spiritus Elohim*, ut ſignificetur, quòd ſit Patris & Filii Spiritus. Rectè Wolfg. Capito ſuper 1. Geneſ. *Spiritus quando pro vento ponitur, violentum quid ſignificat, additum nomen Domini rei magnitudinem cui adjicitur, declarat, ut montes Dei, cedri Dei, ſi ergò ſignificaretur ventus violentiſſimus, qui cum impetu fertur, non potuiſſet ſuperincubare.* Naſcitur inde argumentum ſententiæ noſtræ tertium, talia ſpiritui hoc loco tribuuntur, quæ vento non competunt. Baſilius in hexaëm. p.10. ex Syro quodam ſe accepiſſe tradit, vocem hîc poſitam ſignificare idem, *quod fovere vitali calore, inſtar gallinæ ἰπωαζύειν.* Auguſtinus rectè: *Non ita ſuperferebatur Spiritus aquis, ut oleum aquæ vel aqua terræ, ſed vi quadam effectoria & fabricatoria; ſicut ſuperfertur voluntas artificis ligno, vel cuiq; rei alii ſubjectæ ad operandum.* Denique conjungimus explicationem Pſal.33.v.6 *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum*, ubi tres Trinitatis perſonas diſtingui ex ipſis Rabinis oſtendit Galatinus 2. de arc. cathol. verit. cap.4.

Spiritus incubabat aquis.

12. Nec prætereundum eſt, Moſaicum illum textū, (*Spiritus Domini incubabat aquis*) à quibusvis melioris notæ Interpp. tum veteribus tum recentioribus unanimi conſenſu de tertia ſacroſanctæ Trinitatis perſona exponi. Videatur Orig. l. 1. περὶ ἀρχ. c. 3. Baſil. tom. 1. oper. homil. 2. hexaëm. pag. 35. Cyrill. lib. 1. contra Julian. col. 13. & l. 2 col. 35. Auguſt. 13. confeſſ. cap. 4. lib. 8. de civit. Dei cap. 11. & lib 11. cap. 32. lib. 2. ad ſimpl. quæſt. 1. Ambroſ. l. 1. hexaëm. c. 8. Luth. ſuper 1. Gen. Münſterus &c. Quid quod Burgenſis notat, antiquiores Rabinos diſertè de Spiritu D. hunc locum itidem expoſuiſſe.

Bara Elohim.

13. Obſervandum quoq;, quod Moſes peculiari locutione dicit: *Bara Elohim.* Conſtans aliqua & certa ratio pluralis numeri de Deo uſurpati reddi alia nequit, quàm perſonarum pluralitas. Rabbi Hunna: *Niſi hic ita eſſet ſcriptum, nemini ita loqui licuiſſet.* Quod verò Aben Ezra & alii exiſtimant eſſe hanc proprietatem ſacræ linguæ & honoris causâ de Deo pluralem numerum uſurpari, caret fundamento. Nomen hoc pluralis numeri Elohim cum verbo etiam plurali conſtruitur 2. Sam. 7. v. 23. *Propter gentem Iſrael iverunt Elohim ad redimendum ſibi populum.* Sic cum Adjectivo etiam plurali conjungitur Joſ. 24. v. 19. *Jehova eſt Elohim Kedoſchim,* jam verò non eſt moris in Scriptura, ut plurale Adjectivum uni tribuatur perſonæ. Vide plura in Diſp. de Trinit.

Faciamus hominem.

14. Pertinet huc, quod Gen. 1. v. 26. Deus de homine condendo deliberationem ſuſcipiens (loquimur ut poſſumus) plurali utitur numero: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram*, In eo, quod dicit, *faciamus*, una operatio trium perſonarum oſtenditur: in eo quod dicit, *ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, & æqualis ſubſtantia trium perſona-

ſonarum indigitatur. Hinc Socrates lib. 2. cap. 25. refert, decretum eſſe in Synodo Syrmienſi: *εἴ τις τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον μὴ τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν λέγοι, ἀλλ' αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν Θεὸν εἰρηκέναι, ἀνάθεμα ἔστω.*

Ordo agendi in creationis opere.

15. Concludimus igitur, creationem eſſe actionem indiviſam unius ac ſolius veri Dei, Patris ſcilicet, Filii & Spiritus ſancti: *Omnia cauſalia ſunt totius divinitatis communia.* Dionyſ. de divin. nom. cap. 2. *Creare convenit Deo ſecundùm eſſe, quod eſt ejus eſſentia, quæ communis tribus perſonis.* Thom. p. 1. q. 45. Non autem curioſius diſputandum eſt de diſcrimine perſonarum in opere creationis, ſed contenti ſimus illâ ſimplicitate, quòd pater æternus per Filium, in Spiritu ſancto omnia creârit, quam propoſitionem Patres colligunt ex Rom. 11. v. 36. Sed rectè addit Nazianzenus voculas illas, *ἀπὸ, διὰ, ἐν*, *non Naturam dividere, ſed unius & inconfuſæ Naturæ proprietates exprimere*: Et obſerva, quod Coloſſ. 1. v. 16. etiam *in Filio* dicuntur omnia creata. Chryſoſt. ſuper 1. Hebr. homil. 2. *Non ut hæreticus inaniter ſuſpicatur, tanquã aliquod inſtrumentum Patris extitit Filius, neq; per eum dicitur feciſſe, tanquam ipſe facere non poſſet, ſed ſicut dicitur Pater judicare per Filium, quia judicem genuit, ſic etiam dicitur operari per Filium, quia eum conſtat opificem genuiſſe.*

16. Baſilius Orat. de Spiritu ſancto Patrem vocat *αἰτίαν προκαταρκτικὴν*, Filium *δημιουργικὴν*, Spiritum ſanctum *τελειωτικὴν*, id verò dextrè accipiendum, videl. de perſonarum diſtinctione, & qui ex eo reſultat, in operibus ad extra agendi ordine; non autem de eſſentiæ vel potentiæ in agendo inæqualitate. Danæus in Phyſ. Chriſt. cap. 17. ita loquitur: *Pater creat voluntate; Verbum ſeu Filius creat operatione & ipsâ productione; Spiritus autem ſanctus creat virtute Naturæq; infitione & motus vitæq; ſubjectione, quæ cuiq; rei ut exſiſteret & conſervaretur, ineſt.* Sed hæc longè majori explicatione indigent, ne ullam potentiæ inæqualitatem importent. Una eſt Patris, Filii & Spiritus ſancti in creationis opere voluntas, una operatio, ſicut una trium indiviſa eſſentia.

Creatio eſt opus ſolius Dei.

17. Cæterum creationis opus non ſolùm unius Dei & trium perſonarum Divinitatis actio eſt, ſed etiam ſolius Dei propria, id quod ex compluribus Scripturæ pronunciatis theſ. 7. allegatis oſtendunt. Athan. ſer. 3. contra Arian. p. 180. Cyrill. lib. 2. Theſauri c. 2. in fin. & lib. 12. c. 15. lib. 2. contra Julian. col. 41. Auguſt. 15. de civ. Dei cap. 24. Damaſcen. lib. 2. orth. fid. cap. 3. quibus adde potiores ex Scholaſticis Dd. Thomam p. 1. q. 45. & 2. ſent. diſt. q. 1. art. 3. Alenſem, Scotum, Capreolum, Bielem ibidem. Mornæus de verit. relig. cap. 2. ad hujus pronunciati demonſtrationem tale format argumentum: *A nihilo ad aliquid eſt ſpacium infinitum: Ergò ut ex non eſſe in eſſe, ex nihilo in aliquid quippiam producatur, infinita virtus ſolius Dei propria adſit neceſſe eſt.* Deſumpſit hoc ex Thoma part. 1. quæſt. 45. artic. 5. quod argumentum tamen ſolvere nititur Biel. 2. ſent. diſt. 1. quæſt. 4.

Angeli nō ſunt creatores.

18. Deteſtamur ergò m[...]nſtroſos illos errores & furores vetérum hæret[...]rum, qui vel creationis opus inter Deum & A[...]gelos diviſerunt, vel inæqualitatem agendi tribu[...] Divinitatis perſonis aſſignârunt, vel quacunqu[...] aliâ ratione, integritatem hujus myſterii labef[...]târunt, quò pertinent *αἰῶνες* Valentini *ἐκβολαὶ* [...]*βολαὶ* Baſilidis, duo principia Manichæorum &c. de quibus videantur Irenæus, Tertullianus, Epiphanius & Auguſtinus. Saturnini ſtatuebant, Angelos hominis conditores, teſte Tertull. de præſcript. pag. 112. Simoniani totius mundi fabricatores eos ſalutabant, teſte Iren. libr. 1. cap. 10. & lib. 2. cap. 9. Sed illos omnes Damaſcen. 2. orth. fid. cap. 3. rectè vocat *στόματα Διαβόλου*.

CAP. III.

De materia creationis.

Creatio ex nihilo.

19. Porrò creavit Deus omnia ex nihilo, ergò *materiam noli quærere, nulla fuit.* Ex *οὐκ ὄντων* fecit *Deus cœlum & terram* 2. Macc. 7. v. 28. Vocat *τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα*, Rom. 4. v. 17. *De tenebris juſſit lucem ſplendeſcere* 2. Cor. 4. v. 6. *Verbo Dei aptata ſunt ſecula εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.* Hebr. 11. v. 3. Sic Proverb. 8. v. 24. *Cùm abyſſi eſſent nihil, genita ſum*, dicit Sapientia. Obſerva igitur, quando dicitur, *Ex nihilo*, denotari terminum, non materiam, ac ſimul negari habitudinem cauſæ materialis, *ex nihilo, id eſt, non ex aliquo.* Thom. part. 1. quæſt. 45. art. 1. Adde etiam ex Damaſc. lib. 2. orthod. fidei cap. 5. *Deum omnia feciſſe ex nihilo, alia quidem immediatè, alia verò mediatè.* Auguſt. 1. de Gen. contra Manich. cap. 6. *Etſi omnia formata de materia illa informi* (primo die creata) *facta ſint, tamen hæc ipſa materia de omnino nihilo eſt facta, unde rectiſſimè creditur, Deum omnia ex nihilo feciſſe.*

Chaos Stoicorum

20. Faceſſant deliria Stoicorum, qui fingebant duo æterna principia, *νοῦν καὶ ὕλην*, *Mentem ſive Deum & Materiam*, quam æternis temporibus confuſum chaos fuiſſe & certo tempore à Mente demum efformatam ſomniabant. Sed & recentiores Photiniani ſententiæ de creatione ex nihilo refragari dicuntur, quam tamen Scriptis publicis nondum oppugnarunt. Extat liber Tertulliani contra Hermogenianos ſive Materiarios, qui ex Sap. 11. v. 18. argumentati ſunt, mundum minimè ex nihilo, ſed ex informi materia conditum, ſed illum locum rectè explicat Damaſceni diſtinctio theſi præced. allata.

CAP. IV.

De ordine creationis, in quo forma ejus conſiſtit.

Creatio eſt opus ἑξαήμερον.

21. Ordinem creationis ex Dei revelatione ita deſcribit Moſes, quòd diſtinctis ſex diebus, cœlum, terram, mare & omnia, quæ in illis ſunt, Deus creaverit. Hinc à Baſilio & Ambroſio opus creationis vocatur *ἔργον ἑξαήμερον*. Philo lib. 1. allegor. p. 27. putat *ruſticanæ ſimplicitatis* eſſe hoc ſtatuere, & Auguſt. 4. de Gen. ad lit. cap. 26. aſſerere videtur *omnia in momento, ἀθρόως καὶ ἐν ῥοπῇ eſſe condita, Scripturam autem loquendi temporibus dividere ea, quæ Deus operandi temporibus non diviſerit.* Sed non diſcedendum à litera. Potuiſſet Deus uno momento ſimul omnia producere, ſed voluit immensâ bonitate diſtinguere opus creationis in ſex dies. Sufficiat nobis Dei voluntas, licet rationes hujus conſilii plenè explicare non poſſimus; aliquid ex Patribus afferri poſſet, ſed malumus in Dei voluntate ſimpliciter acquieſcere. Ipſe Augu-

ſtinus in hac ſententia de momentanea omnium creatione ſibi non conſtat, eamque infirmam eſſe ſentit. lib.4. de Gen. ad lit. cap.28.

Quomodo creârit Deus omnia ſimul. 22. Pro momentanea rerum omnium creatione ſolebant urgere illud Eccl.18.v.1. *Qui vivit in æternū, creavit omnia ſimul.* Atqui vocula κοινῇ nō notat συγχρονίαν ejusdem momenti articulū, quô omnia ſint creata, ſed operum creatorum συλλογὴν: omnia ab eodem artifice creata eſſe Sapiens dicit, non autem eodem momento omnia creata aſſerit. Docet id ipſa oppoſitio, ſiquidem conſert inter ſe Deum creatorem, qui ab æterno in æternum vivit, & res creatas, quæ ſimul omnes in tempore ſunt à Deo productæ. Quicquid ſit, unicus Scripturæ locus & quidem Apocryphus, non debet opponi propriæ hujus Articuli ſedi, quæ in primo Geneſeos capite extat.

Opera primi diei. 23. Primo die creata ſunt *cælum & terra*, Gen.1. v.1. quibus nominibus intelligimus eandem materiam futuri operis, ſic enim Moſes ipſe ſe declarat, cùm addit: *Et terra erat vacua & inanis, & Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, inde colligimus materiam illam, 1. quoad ſubſtantiam fuiſſe partim aqueam, partim terream. 2. quoad quantitatem, fuiſſe ingentem & ceu ſine fundo molem. 3. quoad qualitatem, fuiſſe rudem, informem, indigeſtam, tenebricoſam; arboribus, herbis, gramine nondum exornatam &c. Primo etiam die creata eſt *lux*, quod Auguſt. Rupertus, Beda & alij exponunt de Angelis; minùs rectè, quia Moſes viſibilis hujus mundi creationem deſcribere ſibi propoſuit, quia ad removendas tenebras abyſſi corporali luce opus fuit, & quia ſine luce dierum ac noctium viciſſitudo conſtare non potuit. Spinoſa hîc magis quàm utilis quæſtio agitatur, fueritné lux illa ἀρχίγονος ſubſtantia an accidens? & ſi accidens, num ἐνυπόστατον, num ἰδιοσύστατον? Statuimus cum D. Luthero lucem illam fuiſſe qualitatem corpori lucido inſitam, quod corp⁹ procul dubio erat cœlū, aquis adhuc im̃erſum, unde & lux fuit obſcurior.

Opera ſecūdi diei. 24. Secundi diei θαύμασμα eſt *firmamentum*, quod aquas ὑπερουρανίας ab aquis ὑπουρανίαις diviſit. Per firmamentum intelligunt quidam ex Rabinis & recentioribus *aerem*, minùs rectè, quia in hoc firmamento die quarto ſunt ſidera collocata. Simpliciſſimè ergò per firmamentum intelligimus totum ſyſtema cœleſtium corporum ac omnium, ſi qui ſunt, orbium. Rakia dicitur ideò, quod inſtar pellis, utris, veſicæ, tapetis ac lamine diductum ſit, Pſal.104.v.2. *Extendit cælum velut cortinam*. Eſa. 40.v.22. *Extendit velut telam cælos* cap.42.v.5. *Sic dixit Iehovah creator cælorum & extendens eos.* Dicitur στερέωμα non quòd ex adamantina materia ſit compactum, aut propter ſtationem im̃obilem, ſed propter firmitatem, *& quia humanæ curioſitati hic fixus eſt terminus*. Ambr. lib.2. hexaem. cap.4. ab officio dicitur מַבְדִּיל diſtinguens.

Aquæ ὑπερουράνιαι 25. Aquas ſupra firmamentum eſſe R. David Kimhi & alij judicant incredibile. Origenes allegoricè & Ethicè per iſtas aquas ὑπερουρανίας contemplationem beatitudinis æternæ, per ὑπουρανίας terrenam converſationem, per firmamentum hominem, qui cœleſtia à mundanis diſtinguit, intelligit. Origenem ſequitur Hugo: Scholaſtici plerique de cœlo cryſtallino, cui perſpicuitate cum aqua conveniat. Sed reſpondemus ex Auguſtino 2. de Gen. ad lit. cap.4. *Major eſt hujus Scripturæ autoritas, quam humani ingenii capacitas.* Cogita Dei potentiam, cogita aquas maris rubri, & Jordanis inſtar muri erectas, cogita nubes in ſublime evectas, & faciliùs rationem captivare ſub fidei obſequium poteris. Pſal.104.v.3. *Deus ſuperiora cæli aquis contegnare dicitur*. Pſ.148.v.4. dicitur, quod aquæ iſtæ poſſint *laudare Dominum*, quod ſuppeditent materiam divinæ laudis. Quod reſponſum volumus illis, qui quærunt, cui bono iſtæ aquæ? interim ſuo loco relinquimus, quæ Juſtinus q.93. Baſilius orat.3. Ambroſius 2. Hexaem. cap.3. Auguſtin.11. de Civ. Dei cap.ult. Theodor. q.11. Beda ſuper Gen. Damaſcen.2. orthod. fid. cap.10. de uſu earum diſſerunt.

26. Tertii diei θαυματούργημα eſt, quòd aquæ, quæ erant infra firmamentum, in unum locum, omnipotente Dei imperio congregantur, & arida apparet: in quo magnificam Dei potentiam liquidò conſpicuam Scriptura non ſemel deprædicat, Job.38.v.8. & ſeqq. Pſal.33.v.7. Pſal.104.v.5. & ſeqq. Prov.8.v.29. Jer.5.v.22. Aqua ſuâ naturâ ſupra terram aſſurgit, & tamen omnipotente Dei mandato terrarum orbis ex undis eſt eductus, ac ne ab aquis viciſſim obruatur, divino hoc fit imperio; Unde rectè D. Luth. *Tota vita noſtra ſupra terram nihil aliud eſt, quàm tranſitus per mare rubrum.* Rectè autem monet Baſilius hom.4. hexaem. per iſtam aquarum συναγωγὴν ἐξέχυσαι καὶ μεγίστην illam, quæ in mari eſt, præcipuè intelligendam eſſe. Eodem die terra nondum imbribus humectata aut calore Solis fœcundata, herbas Dei juſſu profert. Herbæ illæ non omnes homini ſunt eſui, interim omnes ſunt homini uſui. *Opera tertii diei.*

27. Quarto die produxit Deus luminaria, Solem, Lunam & reliquas minores facelas, tàm errantes quàm fixas. Etſi enim lux primo ſtatim die creata, tamen quia erat ſubobſcura, atq; oculis animantium non ſatis attemperata, ideò vehicula illa lucis Deus creare voluit. Ac quia de luminaribus illis dicit Moſes, quòd inter alia officia etiam ſint *ſigna*, ideò de Aſtrologia quid ſtatuendum ſit, quæritur? Reſpondemus ex Elia Cretenſi cōmentatore Nazianzeni in orat. ejus ſecundam de Theol. *Græci ex ſiderum, quæ in Zodiaco moventur, conjunctione, congreſſu, diſtantiâ mutuâ, concurrentibus nimirum illis hoc vel illo pacto, natalitias prædictiones & aliorum etiam eventuum fingunt. Nos autem colligi quidem ex his ſigna quædam & ipſi fatemur, ſintne videlicet exoritura pluvia, nec ne? frigus an calor? humor an ſiccitas? Venti denique, & alia talia? Ortus verò noſtri, actionumq; cauſas nequaquam in eis ponendas eſſe definimus.* Idem habet Damaſcen.2. orth. fid. cap.7. *Opera quarti diei.* *Aſtrologia*

28. Quod ergò attinet ad prædictiones de pluviis, ventis, ſiccitatibus, illæ non planè ſunt repudiandæ, interim tamen nituntur fundamento admodum lubrico, videlicet obſervationibus. Et rectè monet Dn. Lutherus, quò d iſtas tantum experientias notârint artifices, & in literas retulerint, quæ non fefellerunt, reliquas verò præterierint. Præterea nec omnes ſtellæ nobis cognitæ; nec omnium notarum effectus eſt perſpectus, nec influxus earum notus eſt cauſa totalis talium ſublunarium mutationum. Denique, quod maximum eſt, Deus prædictiones illas ſæpiſſimè avertit, vel piis precibus placat[illegible], vel peccatis ad iram provocatus. *Sapiens don[illegible]abitur aſtris.*

29. Quòd ver[illegible]tinet mores, ſtudia, fortunas, conjugia atque a[illegible], quæ vel immediatè à Dei providentia, vel etia[illegible] libero hominis arbitrio dependent, de illis [illegible] certi poteſt prædicere Aſtrologia.

gia. Quamvis enim mores animi quandoque ſequantur corporis temperamentum, tamen actiones ſæpè ſiunt adverſus propenſiones. & in hominis voluntate poſitæ ſunt. *Non ergò Matheſis, ſed mataea eſt, quæ ex aſtris mortalium omnium fortunas, caſus, eventus, cuncta, fatum ipſum tanquam è ſuggeſtu militari pollicetur*, Scalig. exerc. 251. Vides rectè dictum ab Averrh. in cant. Avic. *Ars Aſtrologia debilis eſt.* Ideoque concludimus cum pronunciato Dn. Lutheri in Geneſ. p. 10. *Præſtat eſſe ſemper in timore Domini & orare, quam diſcruciari metu futurorum eventuum.* Vide Gerſonem in Trilogio Aſtrolog. Theolog.

30. Deteſtanda ergò eſt eorum opinio, qui furta, latrocinia & alia flagitia hominum improborum, ſtellarum influxui accepta referre non dubitant, quibus opponimus illud ἀξιομνημόνευτον Auguſtini lib. 5. de civ. Dei cap. 1. *Qui putant ſtellas poteſtatem hanc habere, magnam cœlo faciunt injuriam, in cujus velut clariſſimo ſenatu ac ſplendidiſſima curia opinantur ſcelera facienda decerni, qualia ſi aliqua terrena civitas decreviſſet, genere humano decernente fuerat evertenda.* Thom. p. 1. q. 64. utitur hoc argumento: *Cum ſidera Naturam conſervent, impoſſibile eſt, ut ad peccandum inclinent.* Præterea peccatum maledictione comite committitur, ſidera autem cùm à maledictione fuerint immunia, nullo modo ad peccandum inclinatione ſuâ hominem dirigunt.

Stella Chriſti.

31. Projectæ cujusdam ſtoliditatis & audaciæ eſt, quòd ipſius Salvatoris noſtri geneſin, vitam & miracula novę iſti ſtellæ, quę Magis apparuit, ſubjicere non fuerunt veriti Albert. Magn. in ſuo Speculo. Petrus de Aliaco lib. de concord. Aſtron. cum Theolog. & noſtro ſeculo Cardanus. Sed reſpondemus illis ex Auguſt. lib. 2. contra Fauſtum cap. 5. *Nos ſub fato ſtellarum nullius hominis geneſin ponimus, quantò minùs illius temporalem generationem ſub aſtrorum conditione credimus factam, qui eſt æternus univerſorum creator & Dominus:* Itaque *iſta ſtella, quam viderunt Magi, Chriſto ſecundùm carnem nato non ad decretum dominabatur, ſed ad teſtimonium famulabatur, nec eum ſubjiciebat imperio, ſed indicabat obſequio.* Idem ſerm. 34. de temp. *Non illa ſtella Chriſtum fecit mirabiliter vivere, ſed ipſam fecit Chriſtus mirabiliter apparere, nec ipſa Chriſti mirabilia decrevit, ſed ipſam Chriſtus inter ſua mirabilia demonſtravit.*

Opera quinto diei.

32. Quintus dies natalis eſt aquatilibus & volatilibus, ac nominatim appellantur *cete grandia*, ut ſciamus tàm magna corpora eſſe Dei opera, nec territi magnitudine credamus ea eſſe ſpectra. Et facilis conjectura eſt, cùm tàm magna corpora à Deo creata ſint, etiam minores piſces à Deo creatos.

Opera ſexto diei.

33. Sexto die produxit Deus animalia terreſtria juxta varias ſpecies & ipſum hominem. Si quæratur de herbis venena[illegible]is, de beſtiis noxiis &c. reſpondemus verbis Auguſtini de Gen. ad literam lib. 3. cap. 15. *Creata animalia noxia nihil homini nocuiſſent, ſi non peccaſſet: Puniendorum namq́; vitiorum & terrenorum vel probanda vel perficienda virtutis causâ nocere cœper[illegible]int, fuerunt ergò creata innoxia, ſed propter pec[illegible]tum facta ſunt noxia.* Obſerva locum Sap. 1. v. 1[illegible]. *Creavit Deus omnia εἰς τὸ εἶναι, καὶ σωτήριοι αἱ [illegible] τοῦ κόσμου, & non eſt in illis pharmacum perni[illegible]um.*

Creatio hominis.

34. In hominis creatione n[illegible]anda quatuor, 1. quòd Deus ad eam acceſſurus [illegible]berationem quaſi ſuſcipit, quod non Dei inf[illegible]em; ſed hominis præſtantiam arguit, 2. quòd homo poſt abſolutum cœli ac terræ opificium, ac poſt omnes demum creaturas conditus, eſt enim μικρόκοσμος & mundi epitome. Pulcrè Veteres: Philo de mund. opiſ. Ambroſ. Epiſt. 39. Chryſoſt. homil. 8. in Gen. *Quemadmodum convivatores non priùs ad cœnam vocant, quàm inſtructo prius convivio, & qui edunt ludos aut athletarum ſpectacula, priuſquam ſpectatores vocati conveniant in theatra vel ſtadia, parant copiam concertatorum, earumq́; rerum quæ ad oculos aureſq́; oblectandas pertinent: ita etiam mundi totius gubernator antequam convivator ludorumq́; præfectus hominem ad convivium ſimul & theatrum ſacratiſſimum vocaret; alterum copiis, alterum ſpectaculis priùs inſtruxit, & hominem in hunc mundum quaſi in domum jam paratam & inſtructam introduxit.* Baſil. h. 6. hex. cap. 3. *Fecit Deus cœlũ, non lego, quod requieverit: fecit terram, non lego, quod requieverit: fecit Solem, Lunam & Stellas, nec ibi lego, quod requieverit: ſed lego, quod fecerit hominem, & tunc requieverit, habens cui peccata remitteret.* 3. Quod ex limo terræ formatus. Factus eſt homo in terra & de terra, non tamen ad terram, nec propter terram, ſed ad cœlum & propter cœlum. Bernhard. ſerm. 3. in nat. Dom. col. 41. Adverte homo, quia limus es, & non ſis ſuperbus:

Nil niſi terra ſumus, ſed terra nil eſt niſi fumus,
Sed nihil eſt fumus, nos nihil ergò ſumus.

4. Quod ad imaginem Dei factus, qua de re ſuo loco.

Diexodos de Angelis creaturis Dei nobiliſſimis.

An Angeli creati

35. Atque hæc eſt ἐξαήμερος illa operum creationis οἰκονομία à Moſe Prophetarum reliquorum fonte deſcripta. Quærat aliquis, *An Angeli ex cenſu creaturarum propterea exempti, quia expreſſe de illis nulla ſit mentio?* Minimè verò, quia præter Deum nihil eſt ἀνίδρυτον καὶ ἀΐδιον. Atque alibi Scriptura manifeſtè oſtendit, Angelos eſſe conditos, Pſal. 104 v. 4. Hebr. 1. v. 7. *Qui facis Angelos tuos Spiritus, & miniſtros tuos flammam ignis.* Col. 1. v. 16. *In ipſo* (Chriſto) *condita ſunt univerſa in cœlis & in terra, viſibilia & inviſibilia, ſive Throni, ſive Dominationes, ſive Principatus, ſive poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt.* Proinde etſi Moſes in ſuo hexaemero diſertam Angelorum mentionem non faciat, ſed ea tantùm commemoret Dei opera, quorum pleraque oculis obvia ſunt humanis, tamen ubi poſtea Angelos Dei miniſtros introducit, colligere promptum eſt, eorum creatorem eſſe Deum, cui ſua ſervitia impendunt. Manichæi nolebant admittere Angelos à Deo conditos eſſe, teſte Auguſt. 21 contra Fauſtum cap 4. ſed Damaſcen. 2. orth. fid. cap. 3. rectè illis hoc opponit: *Creaturæ cùm ſint, creatores eſſe non poſſunt.*

SECTIO I.

De Nomine Angelorum.

Angelus eſt nomen officii.

36. Sciendum eſt, ait Ambroſius ſuper 1. Hebr. quod Angelus nomen eſt officii non Naturæ. *Quæris hujus Naturæ nomen? Spiritus eſt. quæris officii? Angelus. Ex eo quod eſt, eſt Spiritus: ex eo,*

quod agit Angelus : quia Angelus Græcè, nuncius Latinè dicitur. Sicut homo Natura, miles verò officii: Sic enim, qui erant jam Spiritus, conditi à creatore Deo facit eos Angelos, mittendo eos nunciare quod juſſerit.

ὁμωνυμία vocis Angelus. 37. Nomen Angeli ὁμώνυμον ſive æquivocum eſt, monente Epiph. hæreſ. 69. p. 340. Tribuitur enim 1. Angelo increato, Dei Filio, qui propterea dicitur Angelus, quia eſt perſona illa, per quam Pater cœleſtis locutus eſt ad Patriarchas in V.T. & quem in plenitudine temporis miſit in carnem Gen. 16. v. 7. cap. 22. v. 11. cap. 32. v. 24. Oſe. 12. v. 3. &c. Obſervanda hîc regula: Quotieſcunque vel nomen Jehovæ vel divina opera & divinus cultus Angelo in Scriptura tribuitur, ibi intelligendus Dei Filius, Princeps militiæ cœleſtis. Angelorum omnium Dominus, Baſil. lib. 2. contra Eunom. p. 128. 2. Creatis Spiritibus, tùm bonis tùm malis, cujus ſignificationis exempla ſunt ubique in Scripturis obvia. 3. Johanni Baptiſtæ Malach. 3. v. 1. Matth. 11. v. 10. Marc. 1. v. 2. 4. Miniſtris Eccleſiæ Eſa. 33. v. 7. Malach. 2. v. 7. Apoc. 1. 2. 3. &c. qui propterea dicuntur Angeli, quia pro Chriſto legatione funguntur 2. Cor, 5. v. 20.

Sectio II.

De tempore creationis Angelorum.

Quo die Angeli conditi. 38. Angelos conditos eſſe ex Scripturis certum & perſpicuum eſt: ſed quo die creati ſint, diſertè non exprimitur, hinc illa ſententiarum divortia. Hieronym. ſuper 1. Epiſt. ad Tim. tom. 9. fol. 120. *Sex millia nec dum noſtri orbis implentur anni & quantas priùs æternitates, quanta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, Throni, dominationes, cæteræq́ virtutes ſervierint Deo.* Nazianz. orat. 38. quæ eſt in Chriſto nativ. p. 587. & orat. 2. in paſcha quæ eſt numero 42. p. 666. ſtatuit, *inviſibiles creaturas antè omnes viſibiles eſſe creatas*, cujus ſententiam approbat Damaſcen. lib. 2. orth. fid. cap. 3. Chryſoſt. lib. 1. de provid. tom. 5. col. 600. ſcribit, *Deum priùs Angelos, poſtea cœlum & terram condidiſſe.* Hilar. contra Auxent. p. 296. putat, *non eſſe negandum ante tempora & ſecula Angelos & Diabolum fuiſſe.* Theodor. q. 3. in Gen. ſcribit, *parum referre, ſi vel maximè neſciatur, quo tempore Angeli creati ſint*, addit autem non eſſe fidei adverſum, ſi dicatur, *quòd antè cœlum & terram conditi ſint.*

39. Sed enim veriſimilius eſt ante mundi initiũ Angelos non extitiſſe, ſed in uno ſex dierum creationis conditos, id Epiph. hæreſ. 65. p. 275. & Auguſt. 11. de civ. Dei cap. 9. ex eo confirmant, quòd Gen. 2. v. 1. dicitur, *Deus complevisse cœlum & terram cum omni exercitu ipſorum*, jam verò pars exercitus cœleſtis ſunt Angeli. Addimus etiam hoc argumentum: Scriptura per ſpacium antemundanum ſemper intelligit æternitatem, ut patet ex Pſal. 90. Prov. 8. Joh. 1. & aliis Scripturæ locis. Jam verò Angelis non competit æternitas. Vide ſi placet. Lombard. 2. ſent. diſt. 2. cum Interpp. Thom. p. 1. q. 61. art. 3. Alenſ. p. 2. q. 19.

40. Quo die Angeli ſint conditi, ſcrupuloſè magis quàm utiliter quæritur. Quòd primo die conditi ſint, quidam ex eo probare conantur, quia Job. 38. v. 7. dicitur, quòd *aſtra matutina & Filii Dei laudaverint Deum, cùm fundamenta terræ poneret*, quæ utiq; primo die ſunt conſtituta. Sed quidam eorum creationem ad diem tertium referunt; argumento ductu ex Col. 1. v. 16. Cùm enim Angeli ſint in cœlo, eosdem habitaculo ſuo conſtructo & exornato priores non fuiſſe cenſent. Quidam ſtatuunt Angelos ſecundo die conditos; & eodem ſtatim die quosdam ex illis lapſos, cùm operi ſecundæ diei non addatur à Moſe hoc elogium, *vidit Deus quod eſſet bonum &c.* Sed enim

Neſcire velle, quæ magiſter maximus
Docere non vult, erudita inſcitia eſt.

Sectio III.

De Natura Angelorum.

41. Illud majori cum fructu quæritur, quales à Deo ſint creati? Natura eorum deſcribitur vocabulo *Spiritus* Heb. 1. v. ult. unde eos ἀΰλους & incorporeos eſſe ſtatuimus, *quia Spiritus carnem & oſſa non habet*, Luc. 24. v. 39. Quod autem Origenes 2. de princip. cap. 23, Tertull. contra Praxeam. p. 409. Macar. hom. 4. p. 45 Caſſian. coll. 7. cap. 13. Angelis corpus quoddam tribuunt, id Damaſcen. lib. 2. orth. fid. cap. 3. exponit eſſe dictum *reſpectu Dei*, ad quem facta collatione non ſint planè incorporei Angeli: Rectius diceretur, Angelos non eſſe purè ſimplices & actus puriſſimos reſpectu Dei. Boëtius dicit, *Angelum eſſe compoſitum ex quo eſt & quod eſt.* Vulgò dicunt eſſe in Angelo actum & potentiam. Auguſt. lib. de hæreſ. cap. 86. Tertullianum ita excuſat, quòd nomine corporis nihil aliud intelligat, quàm οὐσίαν. Hinc veteres magno conſenſu docent, Angelos eſſe ἀσωμάτους. Ignatius Epiſt. ad Trall. Baſil. hom. quod Deus non ſit autor mali. Nazianz. orat. 2. de Theol. Nyſſ. de vita Moſ. Chryſoſt. hom. 22. in Gen. Epiph. hæreſ. 26. Fulgent. de fide ad Petrum cap. 3. Gregor. 9. moral. cap. 9. &c.

Angeli ſunt Spiritus.

Corpora Angelorũ in quibus apparuerunt. 42. Quod autem aliquando corpus aſſumſerunt, id factum eſt κατ᾽ οἰκονομίαν. Suâ enim naturâ ſunt Spiritus à corpore non dependentes, ideò etiam aſſumti illius corporis non fuerunt formæ informantes, ſed aſſiſtentes. R. Moſe ſtatuit, tales apparitiones ſolùm in viſione prophetica factas, ſed refutatur à Thoma de pot. Dei q. 6. art. 7. Tertull. lib. de carne Chriſti p. 26. *Conſtat Angelos carnem non propriam geſtâſſe, utpote Naturâ & ſubſtantiâ ſpiritualis, in carnem autem humanã transfigurabiles ad tempus, ut videri & congredi cum hominibus poſſent.* Lud. Vives in ſchol. ſuper 15. Auguſt. de civ. Dei cap. 23, ſic ſcribit: *Auguſtinum ſenſiſſe Angelos & Dæmones corporibus eſſe præditos lo-gentibus ejus opera, iſtud videl. & de Natura Dæmonum & de Geneſi ad literam, certius eſt, quàm ut pluribus oſtendi debeat, nec ex aliena ſententia eos locis locutus eſt, ut Lombardus dicit, quosdam putare, ſed ex ſua ipſius, ſecutus nimirum non pudendos autores, primùm Platonicos omnes, deinde Origenem, Lactantium, Baſilium & conſenſum ferè ſuo tempore ſcribentium. Michael Pſellus de Dæmonibus Interprete Fic[illegible], oportet enim, ut divinus aſſerit Paulus, Spiritus [illegible]niſtros, qui mittuntur, corpus habere, quo mo[illegible]ntur, graduumq́ ſiſtant, palamq́ appareant. Et p[illegible]ea Auguſtinus Angelis corpora tenuiſſima tribu[illegible] quæ viſum omnem fruſtrentur, ad agendum a[illegible]non ad patiendum.* Hæc Vives. Eodem ferè ſ[illegible] Bernhard. ſer. 5. ſuper Cant. *Quomodo*

ſmodo Angeli implent miniſterium ſuum abſque corpore præſertim apud viventes in corpore? non eſt diſcurrere, nec de loco in locum tranſire niſi corporum, & tandem concludit, Angelos indigere corpore, ut juvent, Deum ſolum eſſe incorporeum, qui neq; corpore juvet, nec juvetur. De aſſumtis corporibus Angelorum vide etiam Scalig. exerc. 359. ſect. 13.

Sectio IV.

De definitione Angelorum.

Angelus quid ſit 43. Angelus ita definitur ab Athanaſio libr. de comm. eſſent. p. 392. tom. 1. Ἄγγελος ζῶόν ἐστι λογικόν, ἄϋλον, ὑμνολογικὸν ἀθάνατον. Plenior eſt definitio Damaſc. lib. 2. orthod. fid. cap. 3. quam latè exponit Bonav. lib. 2. Compend. c. 11. Ἄγγελός ἐστιν οὐσία νοερά, ἀεικίνητος, αὐτεξούσιος, ἀσώματος, Θεῷ λειτουργοῦσα, κατὰ χάριν, ἐν τῇ φύσει τὸ ἀθάνατον εἰληφυῖα, ἧς οὐσίας τὸ εἶδος καὶ τὸν ὅρον μόνος ὁ κτίστης ἐπίσταται. Vide Eliam Cretenſ. ſuper 2. orat. Nazian. p. 28. Ipſe verò Nazianz. orat. in S. Bapt. ita deſcribit Angelos, quòd ſint δεύτερον φῶς τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπόρροιαι, πρῶτοι καὶ καθαροὶ τῆς ἄνω δόξης ἐπόπται καὶ μάρτυρες. Dionyſ. lib. de div. nom. ponit hanc definitionem, quam explicat Alenſis pag. 2. q. 20. memb. 3. art. 2. *Angelus eſt imago Dei, manifeſtatio occulti luminis, ſpeculum purum, ſplendidiſſimũ, immaculatum, incontaminatum, incoinquinatum, recipiens totam (ſi juſtum eſt dicere) ſpecioſitatem Dei formitatis & purè declarans in ſeipſo, ſicut poſſibile eſt, bonitatem, quæ eſt in abditis.*

Sectio V.

De intelligentia Angelorum.

Angeli intelligunt & volunt. 44. Quoad eſſentiæ proprietates Angeli ſunt intelligentiâ & voluntate præditi 2. Sam. 14. v. 20. Inde concludit Damaſc. lib. 2. cap. 3. Angelos ad imaginem Dei eſſe conditos. Vide Bonav. 2. ſent. diſt. 16. q. 3. Aliter autem intelligit homo, aliter Angelus, aliter Deus: Dei intelligere eſt Dei eſſe, Secus ſe habet intellectus Angeli.

Quomodo Angeli intelligant. 45. Hac de re ita diſputant Scholaſtici: Intelligere Angeli non eſſe ipſum ejus eſſe, cùm non ſit purus actus, ſed habeat aliquid de Potentia admixtum, Thom. p. 1. q. 54. art. 1. nec tamen eſſe in eo intellectum agentem & poſſibilem, cùm non ſit quandoque intelligens tantùm quoad potentiam reſpectu eorum, quæ naturaliter intelligit Thom. ibid. art. 4. intelligere verò Angelum per ſpecies connaturales ſive innatas, idem q. 55. art. 2. Sed Biel 2. ſent. diſt. 4. art. 2. concluſ. 2. ſecutus Occamum, negat illas ſpecies in intellectu Angelico ac ſtatuit Angelum cognoſcere res intuitivè per eſſentias objectorum cognitorum & non per ſpecies ſuperadditas.

Cognitio Angelorum matutina & veſpertina. 46. Diſtinguunt etiam ex Auguſt. 4. de Geneſ. ad lit. & lib. 11. de civit. Dei cap. 29. inter cognitionem Angelorum *matutinam & veſpertinam.* Cognitionem rerum in Verbo, quæ eſt beatifica, dicunt matutinam, cognitionem rerum in lumine Naturæ vocant veſpertinam, Biel. 2. ſent. diſt. 3. p. un. Rationem exponit Thom. p. 1. q. 58. art. 6. *Sicut manè eſt principium diei, veſperi autem terminus; ita cognitio primordialis eſſe rerum in verbo eſt matutina, cognitio rei creatæ, ut in propria Natura conſiſtit, eſt veſpertina.* Alex. Alenſis p. 2. q. 23. triplicem Angelorum cognitionem ſtatuit, unam quâ cognoſcant Verbum & ſe ac creaturas ſibi in Verbo relucentes, unô indiſtinctâ cognitione in lumine gloriæ & beatificè: alteram quâ Deum, ſe atque alia cognoſcant per ſpecies ſibi concreatas: tertiam quâ cognoſcant per ſpecies à rebus conditis acceptas. Ultimæ duæ cognitiones dicuntur veſpertinæ, quia bis cognoſcitur creatura, quæ de ſe tendit in occaſum, prima dicitur matutina, quia iſta eſt cognitio in creatore, qui eſt principiũ omnis creaturæ, ſicut manè principium diei. Vide Scalig. exerc. 359. ſect. 9. 10. 11.

47. Sed enim quid nos humi reptantes vermiculi de Spirituum cœleſtium intellectione in hac mentis noſtræ caligine ſtatuere poſſumus, cùm ne noſtram quidem intellectionem exactè cognoſcamus? Præſtat ergò Deo pro Angelorum miniſterio, quod nobis quotidiè exhibet, devotos agere gratias, quàm hæc arcana & non revelata extra verbi limites curioſè ſcrutari.

Sectio VI.

De potentia Angelorum.

48. Angeli ſunt Spiritus *potentes virtute* Pſal. 103. v. 20. 2. Reg. 19. v. 35. finita tamen illa potentia, ſicut & ipſa eſſentia finita, unum ſolum ens omnimodè independens, unum infinitum. Cùm ergò Angeli ſint entia alia à primo ente, finita eſſe neceſſe eſt; Et cùm ſint finiti, in aliquo certo UBI ſint neceſſe eſt; Cùm ſint incorporei, loco etiam non circumſcribuntur; Cùm ſint Spiritus, ideò obice corporeo acceſſus eorum impediri nequit, proinde ſummâ celeritate eſſe poſſunt, ubi volunt, unde etiam *vento & igni flammanti* comparantur Pſal. 104. v. 4. Bernhard. homil. 3. in Feſtum annunciat. col. 24. *Angelicis Spiritibus parietes non obſiſtunt, ſed cuncta illis viſibilia cedunt, cuncta atque corpora quantumlibet ſolida vel ſpiſſa penetrabilia eis ſunt ac pervia.* *Angeli ſunt finiti, nec tamen circumſcripti loco.*

Sectio VII.

De τῷ ποῦ Angelorum.

49. De τῷ ποῦ Angelorum (quam *ubietatem* vocat Scaliger exerc. 359. ſect. 5.) variè differunt Scholaſtici. Thom. p. 1. q. 52. art. 1. *Angelus æquivocè eſt in loco; corpus eſt in loco per hoc, quod applicatur loco ſecundùm contactum dimenſivæ quantitatis, quæ in Angelis non eſt, ſed virtualis; per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad aliquem locum qualitercunque Angelus dicitur eſſe in loco.* Sequuntur Thomam Ferrar. 3. cont. gent. cap. 68. Capreol. 1. ſent. diſt. 2. q. 1. artic. 1. Sed rectè ſe opponunt illis Scotus 2. ſent. diſt. 2. q. 6. Richard. 1. ſent. diſt. 37. q. 1. Biel 2. ſent. 2. q. 2. artic. 4. & illos ſecutus Scaliger loco dicto. *Non per operationem Angelus eſt in ſuo UBI, ſed per definitionem: Per definitionem hunc ad modum, ibi eſt; hic non eſt. Non enim operatio eſt affectus comes entium neceſſarius, at UBI eſt circumſtantia neceſſaria omnibus entibus præter Deum. Si Angelus eſſet in ſuo VBI per operationem, non poſſet in eodem VBI aliam exercere operationem, ſed variatâ operatione, variaretur VBI; jam verò ſine ullo motu ſui ſecundùm VBI multas poteſt exercere operationes &c.* *τοῦ ποῦ Angelorum.*

50. Quærunt etiam, *an duo Angeli in uno & eodem loco eſſe poſſint?* quod negat Thom. p. 1. q. 52. art. 3. ſed Occamus rectiùs affirmat, 1. quodlib. quæſt. 4. nam & legio Angelorum in uno homine. Non per circumſcriptionem, ſed per deſignationem Angeli in UBI ſunt, quid ergò impedit plures in uno UBI eſſe? Quærunt, *an Angelus poſſit moveri ex uno UBI in alterum in inſtanti,* ubi rectè reſpondet Thom. p. 1. quæſt. 53. art. 3. requiri ad talem motum temporis tractum, ſed tempus illud non eſſe nobis perceptibile. cùm non ſit idem cum tempore, quod menſurat motum cœli. Biel in ſolutione hujus quæſtionis diſtinguit inter locum *Angeli adæquatum & non adæquatum.* 2. ſent. diſt. 2. quæſt. 3. art. 3. Si quis plures deſiderat hujuſmodi quæſtiones de τῷ UBI Angelorum, adeat ipſos Scholaſticos.

Sectio VIII.

De menſura durationis Angelorum.

Tempus Angelorum. 51. De menſura durationis Angelorum itidem variè diſputant. Quidam enim triplicem introducunt menſuram durationis, videlicet æternitatem in Deo, quæ eſt unum per omnia cum ipſa divina eſſentia: ævum, ſeu ut loquuntur æviternitatem in Angelis & tempus in rebus corruptibilibus. Sed illis ſe opponit Biel 2. ſent. diſt. 2. q. 1. & oſtendere nititur, etiam tempus eſſe menſuram durationis Angelorum, ac proinde non introducendam tertiam illam ſpeciem menſuræ durationis, nec æternitatem, propriè eſſe menſuram durationis in DEO, cùm DEUS ſit ſimpliciter immenſus, cùm æternitas Dei ſit ipſe Deus, & cum menſura tantùm ſit finitorum. Scalig. exerc. 359. ſect. 7. ita procedit: *Ut ætas nobis, ita Angelis ſuum cuique ævum; ut tempus nobis extra nos, ita illis continuatio ſua extra illos, quæ dicitur æternitas: ea verò ſolius Dei eſt, & ipſemet ſolus Deus: ætas enim in nobis eſt, quia tempus in motu primo: ævum in Angelis, quia æternitas in Deo, quia Deus ipſe eſt, & quia ipſe eſt, illi ſunt.* Hæc Scaliger. Sed videtur diſtinguendum inter menſuram perfectionis & durationis, menſura perfectionis Deus eſt, non autem durationis menſura eſt Dei æternitas, quippe per quam nequit cognoſci, quæ duratio Angeli longior vel brevior.

Sectio IX.

De ordinibus Angelorum.

Hierarchia Angelorum. 52. Quæ de diſtinctis hierarchiis & ordinibus Angelorum quæruntur ac diſputantur, ad ea reſpondemus ex Auguſt. ad Oroſ. contra Priſcil. cap. 11. tom. 6. fol. 134. *Eſſe ſedes ſive dominationes, ſive Principatus & poteſtates in cœleſtibus apparatibus, firmiſſimè credo, & differre aliquid indubitatâ fide teneo: Sed quænam iſta ſint, & quid inter ſe differant, neſcio.* Idem in Enchir. ad Laur. cap. 58. *Quid inter ſe diſtent quatuor illa vocabula, quibus univerſam illam ſocietatem videtur Apoſtolus eſſe complexus, dicendo, ſive ſedes, ſive dominationes, ſive Principatus, ſive poteſtates dicant, qui poſſunt, ſi tamen poſſunt probare, quod dicunt, ego me iſta ignorare confiteor.* Nazianz. de Theol. pag. 77. *Ordo Angelorum notus ei, qui ipſos ordinavit.* Cùm [1] Dionyſio diſtributionis illius architecto non concordant Gregorius & Bernhardus, id quod movit Bielem, ut ſcriberet 2. ſent. diſt. 9. quæſt. 1. art. 1. *Quæ diſtinctio verior ſit, & de qua Hierarchia ſit Principatus & ſimiliter virtutum ordo, ille novit, qui creavit & diſtinxit.*

[1] De Cœl. Hierar. cap. 6.

53. De Hierarchiis illis Angelicis multa philoſophantur ex Dionyſio ſuo Scholaſtici. Dicunt eſſe triplicem Hierarchiam, *ſupercœleſtem,* quæ eſt ſacroſ. Trinitatis, *cœleſtem,* quæ eſt S. Angelorum, *& ſubcœleſtem,* quæ eſt hominum. (Interim tamen. Thom. p. 1. q. 108. art. 1. in perſonis divinis Hierarchiam conſtituendam eſſe negat, & rectè) Hierarchiam Angelicam viciſſim conſtituunt triplicem, & in qualibet Hierarchia conſtituunt tres ordines: In prima collocant *Seraphim, Cherubim & Thronos.* In ſecunda ponit Dionyſius *Dominationes, Poteſtates & Virtutes.* Sed Gregorius & Bernhardus ponunt *Dominationes. Principatus & Virtutes* In tertia ponit Dionyſi⁹ *Principatꝰ. Archangelos, Angelos,* ſed Gregori⁹ & Bernhardus loco Principatuũ ponunt *Virtutes.* Ratio diverſitatis oritur ex eo, ꝙ Apoſtol⁹ Eph. 1. aliter enumerat illos Angelorũ ordines, quàm Coloſſ. 1. Scholaſtici conantur diverſitatem illã excuſare per diſtinctionem, ꝙ Dionyſi⁹ ordines ſecundæ Hierarchiæ diſponat *juxta perfectionem poteſtatis.* Gregorius autem *ratione officiorum.* Ambroſ. Camaldulenſis in ſcholis Dionyſij dicit *eſſe hanc doctrinam beatiſſimi Pauli, quòd novem ſint Angelorum ordines.*

54. Audiamus illos [illegible] ulterius: *Prima Hierarchia* (inquiunt) attenditur penes *ſcientiam & ſtatum contemplationis in converſione ad Deum, quæ conſiſtit in cognitione, hinc Cherubim in dilectione, hinc Seraphim & quiete, hinc Throni. In ſecunda Hierarchia reſpicitur vel ad perfectionem poteſtatis, vel ad officia. Perfectio poteſtatis conſiſtit vel in præſidendo, hinc Dominationes, per quas Angeli boni in ſuis officiis diriguntur; vel in reſiſtendo, hinc Poteſtates, per quas poteſtas Dæmonis reprimitur; vel in operando, hinc Virtutes, per quas Deus miracula & ſanitates operatur. Reſpectu officiorum quidam præſunt Angelis, hinc Dominationes: quidam bonis hominibus, hinc Principatus: quidam malis Spiritib⁹, hinc Poteſtates. In tertia Hierarchia reſpicitur vel ad actionem miniſterialem, vel ad infimum ſtatum activorum: Actio miniſterialis Angelorum aut eſt circa regimen Principum, hinc Principatus: aut circa regimen & cuſtodiam multitudinis, hinc Archangeli, aut circa regimen & cuſtodiam unius perſonæ, hinc Angeli. Status activorum conſiſtit in operando, hinc ordo Virtutum. quorum eſt miracula operari, vel in docendo majora, hinc Archangeli, vel in docendo minora, hinc Angeli.*

55. Sed nec dum finis, quærunt enim, *An Ordinum diſtinctio ex donis naturalibus, an verò gratuitis oriatur?* quærunt, *quos actus habeant Angeli ſuperiorum Ordinum reſpectu inferiorum?* quærunt, *an ex omnibus Ordinibus quidam lapſi?* quærunt, *an Angelꝰ, qui fuit ſupremꝰ inter peccãtes, fuerit ſupremus inter omnes reliquos adhuc ſtantes?* quærunt, *an ad omnes Angelorũ Ordines fiat aſſumtio ſalvandorum,* ꝙ audacter affirmant? quærunt, *an omnes beati ad ordines Angelorum aſſumendi?* ubi quidam dicunt, quod omnes aſſumentur ad Angelorum Ordines, quidam dicunt, quod reparatio Angelorum fiet ſolùm ex virginibus, ex reliquis autem

beatis

beatis decimum Ordinem conſtitutum iri, quidam dicunt decimum Ordinem conſtituendum ex illis, qui in hac vita non pervenerint ad tantam meritorum excellentiam, ſed tantùm meritis Chriſti ſalvati ſunt, ſicut circumciſi & baptizati parvuli atque hos præfiguratos eſſe in drachma decima inventa, item in Horologia Hiskiæ 2. Reg. 20. in quo Sol deſcendit ad decem lineas, quam opinionem Biel 2. ſent. diſt. 9. q. 1. art. 3. dub. 4. nominat probabilem. Quærunt, *an præſidentia unius Ordinis reſpectu alterius in die judicij ſit deſitura?* Ac de his omnibus ita diſſerunt, ut meritò quis quærat, quàm nuper ſint de cœlo delapſi? Angelorum Ordines tunc demum videbimus, quando beatis illis Spiritibus aſſociati uno ore ac voce Deum laudabimus.

SECTIO X.

De diſcrimine bonorum & malorum Angelorum.

Unde quidam Angeli ſint mali.

56. Conditi ſunt omnes Angeli boni, juſti, ſancti: Sed quidam ex illis non *perſtiterunt in veritate*, Joh. 8. v. 44. *originem ſuam non ſervârunt, ſed reliquerunt proprium οἰκητήριον* Epiſt. Jud. v. 9. Hinc nata eſt diviſio Angelorũ in bonos & malos. Quodnam fuerit primum Diaboli peccatum, libenter fatemur nos ignorare. Auguſt. tract. 49. in Johan. Ambroſ. Epiſt. 84. Baſil. in homil. quod Deus non ſit autor mali, Damaſc. 2. orthod. fid. cap. 4. Per *ſuperbiam* Diabolum eſſe lapſum ſtatuunt. Cyprian. ſerm. de zelo. Lactant. 2. inſtit. cap. 8. Bernhardus & alij per *invidiam*. Præſtat ſeriis gemitibus ingentia illa mala lapſum Angelorum ſecuta, deplorare, (ſiquidem primos noſtros parentes Diabolus ſuâ verſutiâ ſeduxit, ac per hoc & ipſos & omnes poſteros concreatâ rectitudine ac felicitate ſpoliavit) quàm nimis anxiè de primo ejus peccato diſquirere.

SECTIO XI.

De ſtatu Angelorum ante lapſum.

Angelorũ ſtatus ante lapſum.

57. De ſtatu Angelorum ante lapſum ſollicitè quærunt Scholaſtici. Si enim fuerunt in ſtatu perfectionis, quomodo ex eo potuerunt excidere? Sin adhuc imperfecti, cur perfectionem aliquam denegavit ipſis creator perfectiſſimus? Diſtinguunt autem inter *beatitudinem ſeu perfectionem acceptam poſitivè vel privativè*. priori modo beatitudo notat ſtatum perfectum plenitudine omnis boni, & ſic includit claram Dei viſionem, perfectam fruitionem & firmam tentionem: hanc perfectionem denegant Angelis ante confirmationem in bono: poſteriori modo perfectio notat ſtatum privatum omni malo culpæ & pœnæ, & habentem quicquid ſuæ naturæ convenit, hanc perfectionem tribuunt Angelis, etiam ante ſui in bono confirmationem. Vide Thom. p. 1. q. 56. art. 1. Bonav. & alios 2. ſent. diſt. 4. Quærunt, an Angeli conditi in gratia, an verò in puris naturalibus? ubi occurrunt varia ſententiarum divortia.

SECTIO XII.

De lapſu Angelorum.

Lapſus Angelorum.

58. De lapſu Angelorum non minùs ſollicitè quærunt. Diſputat Thom. p. 1. q. 36. art. 7. quòd Diabolus ſtatim poſt primum inſtans creationis peccaverit, art. 2. probare nititur primum peccatum Angeli fuiſſe ſuperbiam & conſequenter Invidiam. *Peccatum* (inquit) *eſt in aliquo dupliciter, vel ſecundùm reatum, vel ſecundùm effectum, ſecundùm reatum omnia peccata in Dæmonibus eſſe contingit, cum ad omnis generis peccata homines impellant; Secundùm effectum illa ſolùm peccata ſunt in eis, ad quæ contingit affici ſpiritualem Naturam: jam verò ſpiritualem Naturam non contingit affici ad bona, quæ corporis propria, ſed quæ in rebus ſpiritualibus inveniri poſſunt, nihil enim afficitur niſi ad id, quod ſuæ Naturæ quodammodo conveniens in ſpiritualibus peccatum eſſe non poteſt, niſi per hoc, quod in tali affectu ſuperioris regula non ordinatur, & hoc eſt peccatum ſuperbiæ. Ergo peccatum primum Angeli non poteſt eſſe aliud, quàm Superbia: Conſequenter potuit eſſe Invidia, ejuſdem enim rationis eſt, quòd affectus tendat in aliquid appetendum & quod renitatur oppoſito. Invidia autem ex hoc de bono alterius dolet, in quantum bonum alterius æſtimat ſui impedimentum.* Hæc Thomas. Sed enim quamvis Diaboli ſint ſuâ Naturâ ἀσώματοι, tamen per aſſumta corpora etiam libidines & alia peccata ſecundùm affectum peragunt, quod teſtantur incubi & ſuccubi, de quibus vide Aug. 15. de civit. Dei cap. 23. & alibi paſſim.

59. Quia verò plerique ex veteribus ſtatuunt, Superbiam fuiſſe primum Diaboli peccatum; obſerva, accipi Superbiam dupliciter, primò *ut eſt contemtus obœdientiæ*, & ſic in omni peccato invenitur, deinde *ut eſt amor vel appetitus propriæ excellentiæ*, & hoc modo in hac quæſtione uſurpatur. Obſerva etiam ex Gregor. 23. moral. cap. 3. quatuor eſſe Superbiæ ſpecies, 1. Cùm quis bonum à ſemetipſo habere æſtimat. 2. Cùm ſibi deſuper datum pro ſuis ſe meritis accepiſſe autumat. 3. Cùm quis jactat ſe habere, quod non habet. 4. Cùm deſpectis cæteris ſingulariter quis videri appetit. Peccatum Diaboli reducitur ad primam ſuperbiæ ſpeciem. Bonaventura ſic diſtinguit: *Quantum ad inchoationem, peccatum Diaboli initiatum eſt in præſumtione, conſummatum in ambitione, confirmatum in invidia & odii averſione.* Vide Auguſt. Steuch. libr. 8. de perpet. Philoſ. cap. 38. ubi tres ſententias recitat de peccato Angelorum.

Angeli mali cur non recipiantur in gratiam,

60. Quare mali Angeli non recipiantur in gratiam? Patres varias reddunt cauſas: Præſtat ſummam Filii Dei erga lapſum, genus humanum φιλανθρωπίαν ac miſericordiam deprædicare, quâ propter nos & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & homo factus eſt, *non Angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendens*, Hebr. 2. v. 16. quàm extra verbi limites ſcrutari cauſas juſtiſſimi illius judicij, quo Deus Angelos à ſe averſos *catenis ucti in tartarum præcipitatos tradidit in judicium ſervatos* 2. Pet. 2. verſ. 4. Sufficit ſcire, *quòd non in factura Natura, ſed in voluntatis operatione Diabolus factus ſit.* Orig. lib. 2. in Job. *Non enim Diabolus ſtatim creatus eſt Diabolus, ſed cùm Angelicam*

accepiſſet

acceppiſſet poteſtatem, in Dæmonis naturam converſatus eſt, & factus itaque Dæmon. Baſil. ſerm. in aliquot Scripturæ locos.

61. Audiamus tamen veteres differentes de cauſis, quare Diaboli lapſus abſque remedio ſit relictus. Auguſtin. in Enchir. cap. 29. *Placuit univerſitatis creatori atque moderatori Deo, ut quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deſerendo perierat, ea quæ perierat, in perpetua perditione remaneret, quæ autem cum Deo illo deſerente perſtiterat, de ſua certiſſime ſemper cognitâ felicitate gauderet: alia vero creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atq; ſuppliciis & originalibus & propriis tota perierat, ex ejus parte reparata, unde Angelicæ ſocietatis suppleretur, quod ruina illi diminuerat.* Idem tractat. 110. in Joh. *Cùm noverimus bonorum omnium creatorem reparandis Angelis malis nihil gratiæ contuliſſe, cur non potiùs intelligimus, quod tantò damnabilior eorum judicata ſit culpa, quantò erat Natura ſublimior? tanto enim minùs quàm nos peccare debuerunt, quantò meliores nobis fuerunt, nunc autem in offendendo creatorem tanto execrabilius beneficio ejus ingrati extiterunt, quantò beneficentius ſunt creati, nec eis ſatis fuit, deſertores eſſe illius, niſi & noſtri fierent deceptores.* Anshelm. lib. 2. Cur Deus homo cap. 21. *Angeli quamvis omnes ſint ejuſdem Naturæ, non tamen ejuſdem generis: non enim ſic ſunt omnes Angeli de uno Angelo, quemadmodum omnes homines de uno homine. Sicut autem homo per alium hominem, qui non eſſet ejuſdem generis, quamvis ejuſdem eſſet Naturæ, non debuit relevari, ita nullus Angelus per alium Angelum ſalvari debuit: hoc quoque removet eorum reſtaurationem, quod ſicut ceciderunt nullo alio nocente, ut caderent; ita nullo alio adjuvante reſurgere debent, quod eſt illis impoſſibile.* Vide etiam Gregor. lib. 4. moral. Iſidor. 1. ſent. cap. 12. &c. Scholaſtici has afferunt diverſitates: Homo peccavit alio inſtigante, Diabolus nullo inſtigante: Homo occaſionaliter malitiâ alienâ, Diabolus malitiâ propriâ: Homo eſt naturæ inferioris, Diabolus perfectioris.

Sectio XIII.

De confirmatione bonorum Angelorum in bono.

Angeli boni ſunt in bono confirmati. 62. Ac veluti mali Angeli abſque ſpe reparationis lapſi ſunt: ita boni, qui in veritate perſtiterunt, confirmati ſunt in bono, ut jam labi non poſſint: Unde dicuntur *electi Dei Angeli* 1. Tim. 5. verſ. 21. *qui ſemper vident faciem Patris cæleſtis* Matth. 18. v. 10. *ſancti Angeli ſancti* Marc. 8. verſ. 38. *Angeli lucis* 2. Corinth. 11. v. 14. ac electi futuri aliquando ſunt *ἰσάγγελοι* Luc. 20. v. 36. Hæc tamen in bono confirmatio arbitrii libertatem in illis nec imminuit nec ſuſtulit; quin potiùs perfectiorem reddidit, cùm liberior ſit voluntas, quæ à bono diſcedere aut decidere nequit, ut pulcrè demonſtrat Auguſtinus in Enchir. cap. 105. Rectè Proſper in vita contempl. cap. 3. *Divino juſtoq; judicio factum eſt, ut fieret permanendi voluntaria, felixq; neceſſitas.*

Merita Angelorum. 63. Iſtam ſuam beatitudinem ſive in bono confirmationem meruiſſe Angelos audacter pronunciat Scotus 2. ſent. diſt. 5. q. 2. & Thom. p. 1. q. 64 art. 4. ſed Lombard. 2. ſent. diſt. 5. diſputat, *præmium in illis præceſſiſſe meritum.* Quid ad meriti propriè ſic dicti conditiones requiratur, ſuo dicetur loco, ubi monſtrabitur, creaturam nudam ſuis obſequiis jam ante creatori debitis nihil mereri poſſe, ergò illa in bono confirmatio non eſt adæquatum & debitum meriti alicujus ſtipendium, ſed gratuitum, Dei ultra condignum præmiantis donum. Quod attinet argumentum Scholaſticorum (qualibet res per operationem pertingit ad finem, quæ operatio vel eſt factiva finis, quando finis non excedit virtutem ejus, quod operatur propter finem, vel meritoria, quando finis excedit virtutem operantis propter finem, unde expectatur finis ex dono alterius, jam verò beatitudo ultima excedit Naturam Angelicam, ergò obtinuerunt eam ex merito) ad illud reſp. eſſe inſufficientem actionis meritoriæ deſcriptionem, quòd finis ejus virtutem operantis excedat, plura omninò ad meritum requiruntur, ut docebitur in quæſtione, An bona opera renatorum ſint meritoria æternæ gloriæ?

64. Bonaventura diſputat, *Angelos aliquid mereri, dum nobis hominibus miniſtrant, cùm ex magna liberalitate nobis condeſcendant & cùm miniſterium non ſit actus comprehenſoris, ſed viatoris;* verùm Biel 2. ſent. diſt. 5. q. un. rectiùs aſſerit, quòd obſequia iſta ſint opera quædam redundantia ex perfectione beatitudinis habitæ, ſicut actus fruendi Deo in beatis. Scotus id probat tali argumento: *Si homo non fuiſſet creatus, Angelus non habuiſſet beatitudinem; at hoc inconveniens, nam unus Angelus non dependet ab alio in merendo, multò minùs ab homine.* Item: *ſi per hoc, quod quis benè utitur dono, meretur donum, poſſet homo mereri gratiam, & ſic gratia non eſſet gratia.* (Obſerva meritum & gratiam disertè à Scoto ſibi invicem opponi, cujus obſervationis uſus erit in Articulo de Juſtificatione.)

65. In quo propriè conſiſtat illa Angelorum in bono confirmatio, operoſè diſquirunt Scholaſtici, dicunt, Actum beatificum, qui conſiſtit in clara viſione & perfecta dilectione Dei, formaliter repugnare omni actui peccati, hunc actum Angelorum beatificum à ſolo Deo in fieri & conſervari dependere, eundem nullâ creatâ potentiâ impediri poſſe; ſtante etiam iſto actu in Angeli voluntate, non poſſe voluntatem elicere peccandi actum, atque in eo conſiſtere illam in bono confirmationem: *Deo conſervante actum beatificum non poteſt creata voluntas producere actum contrarium.*

Sectio XIV.

De obſtinatione malorum Angelorum in malo.

66. De cauſa obſtinationis Diabolorum in malo, ita diſſerit Thom. p. 1. q. 64. art. 2. quòd ea accipienda ſit non ſolùm *ex gravitate culpæ,* ſed etiam *ex conditione ſtatus.* Vis appetitiva proportionatur apprehenſivæ. Angelus apprehendit immobiliter ſicut nos prima principia, quia non diſcurrit, nos autem diſcurrendo (*διανοοῦντες*) intelligimus, unde voluntas, noſtra mutabiliter adhæret, Angeli verò voluntas fixè & immobiliter. Ipſam in malo obſtinationem ita deſcribit Biel 2. ſent. diſtin. 7. q. un. *Angelus malus non poteſt carere actu malo, quia non poteſt non velle beatitudinem,*

dinem, quam Deus ei non vult dare, non poteſt non velle pœnam, quam Deus vult infligere, nec nolle eſſe in tali loco, in quo Deus ipſum vult eſſe, ergo ex conſideratione perpetua acerbiſſima pœna gehenna, & actualis conſideratione beatitudinis amiſſa cum omnimoda deſperatione (amiſſa ſpe) *recuperandi Spiritus impatientia agitatur & ſurgit in continuum murmur & odium punientis Dei.*

SECTIO 15.

De operibus bonorum Angelorum.

Opera bonorum Angelorum. 67. Ex confirmatione quorundam Angelorum in bono, & obſtinatione quorundam in malo, oriuntur contraria illa bonorum ac malorum Angelorum opera. Boni laudant ac glorificant Deum, expediunt Dei juſſa, inſerviunt hominibus, caſtra metantur circa timentes Dominum, parvulos curant, adultos in viis ſuis, hoc eſt, invocatione ſuâ cuſtodiunt, morientibus præſtò ſunt, nec ſolùm ſingulorum credentium, ſed etiam omnium ſtatuum à Deo ordinatorum, Eccleſiaſtici, Politici & Oeconomici, ſedulam curam ac cuſtodiam ſuſcipiunt. Bernh. ſerm. 10. in Pſal. 91. *Adſunt Angeli & adſunt tibi, non modo tecum, ſed etiam pro te, adſunt ut protegant, adſunt ut proſint.* Malorum opera ſunt illis contraria.

Quare Deus Angelorum bonorum miniſterio utatur. 68. Quare Deus cùm ſit ubiq; præſens Angelorum miniſterio circa ſalvandos utatur, ejus cauſam exponere voluit Biel 2. ſent. diſt. 10. q. un. art. 1. *Exigitur aliqua cooperatio liberi arbitrii noſtri, ſecundùm quam cooperatores Dei ſimus, quod liberum arbitrium, quia pigrum & mutabile, indiget multiplici adjutorio excitante, roborante &c.* ſed hypotheſis illa de viribus liberi arbitrii Deo cooperantis quale robur habeat, ſuo loco videbimus. Præſtat ſummam Dei φιλανθρωπίαν hac in parte agnoſcere & prædicare, quod cœleſtes illos Spiritus nobis humi repentib. vermiculis ad miniſterium mittit. Bernhard. ſerm. 12 ſuper verba Pſ. 91. *Angelis ſuis mandavit de te &c. Magna dilectio caritatis, quis, quibus, de quo & quid mandavit? ſiquidem Deus mandavit & Angelis ſuis mandavit, de te homine mandavit, & ut cuſtodiant te in omnibus viis mandavit, Domine, quid eſt homo, quod innotuiſti ei, aut filius hominis, quòd reputas eum? Mittis ei unigenitum tuum, immittis Spiritum ſanctum, & ne quid vacet in cœleſtibus ab opere ſolicitudinis, illos etiam beatos Spiritus propter nos mittis in miniſterium noſtrum.* Pater mittit Filium ad redemtionem, Spiritum S. ad conſolationem, Angelos ad protectionem.

Quib. Angeli cuſtodes addantur. 69. Quod ſi Angelorum miniſterio & tutelâ gaudere cupimus, in vera pœnitentia vivendum eſt, *quia gaudium eſt in cœlo & coram Angelis de peccatore pœnitentiam agente* Luc. 15. v. 7. & 10. Cavenda ſunt ſcandala, vivendum in timore Dei & ſeriis precibus iſta Angelorum cuſtodia efflagitanda. Illis gaudent inſervire Angeli, quos olim in æterna vita ſocios habebunt Heb. 1. v. 14. *nonne omnes ſunt Spiritus miniſtratorii emiſſi ad miniſterium eorum, qui heredes futuri ſunt beatitudinis.* Ubi non eſt Dei gratia, ibi nec Angelorum præſentia, qua de re alibi plura diximus. Baſilius in Pſ. 33. tom. 1. p. 258. *ὡς γὰρ μέλιτταν καπνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστερὰς δυσωδία ἐξελαύνει, οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἡ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἁμαρτία.*

70. Angelorum miſſio ad hominum miniſterium concordat (ait Bonavent.) primò *caritati divina*, quæ in hoc manifeſtatur, dum nobiliſſimos Spiritus intimâ ſibi caritate conjunctos ad ſalutem noſtram mittit; ſecundò *caritati Angelica*, dum videntes nos auxilio ſuo indigere contra Diaboli inſultus ad miniſterium noſtrum ſe offerunt Deo; tertiò *caritati humana*, quæ quia debilis eſt, indiget foveri, nutriri & excitari; quibus adde, quòd cuſtodia illa Angelorum nos invitet ad gratias Deo agendas, ad reverentiam à malis retrahentem, ad ſtudium caritatis & humilitatis proximo exhibendum, cùm videamus, potentes illos Spiritus nobis ſe longè inferioribus inſervire. Bernhard. ſerm. 12. ſuper Pſ. 91. *In omni loco, in omni angulo reverentiam exhibe tuo Angelo, neq; illo præſente facias, quod me præſente erubeſceres.*

71. Effectus Angelicæ cuſtodiæ hoſce enumerant Scholaſtici, 1. pro delictis increpare, Judic. 2. 2. à peccatorum vinculis abſolvere, Act. 12. 3. impedientia à bono auferre, Exod. 12. 4. arcere Dæmones, Tob. 12. 5. Docere & intus illuminare, Dan. 9. 6. Secreta revelare, Gen. 18. 7. Conſolari afflictos, Tob. 5. 8. in via Domini confortare, 3. Reg. 19. 9. in via deducere & reducere, Tob. 5. 10. hoſtes dejicere, Eſa. 37. 11. tentationes mitigare, Geneſ. 32. 12. Orationes deferre, Tob. 12. Hinc Gerſon tract. 8. ſuper Magnificat: *Effectus Angelica cuſtodia.*

Angelus aſtat, fulget, pulſat ſurgere clamat,
Solvit & educit, libertatiq; relinquit.

Rectiùs & pleniùs dicitur Angelos inſervire Deo & hominibus; Deo quidem tùm ipſum laudando Eſa. 6. Luc. 2. tùm ei miniſtrando Pſal. 103. Dan. 7. Hominibus inſerviunt, 1. contra Satanam pugnando, Dan. 12. Tob. 8. Apoc. 12. 2. Dei voluntatem ipſis nunciando, Dan. 9. Matth. 1. Luc. 1. 3. à malis culpæ prohibendo, Geneſ. 16. 19. Num. 22. 4. à malis pœnæ cuſtodiendo, Pſal. 34. 91. 5. peccata vindicando, Geneſ. 3. 2. Sam. 24. Eſa. 37. 6. animas piorum in ſinum Abrahæ deportando, Luc. 16.

72. Quærunt veteres, *An cuique homini certus Angelus ad cuſtodiam datus?* Clem. 6. ſtrom. p. 321. *Per gentes & civitates diſtributa ſunt Angelorum præfectura, fortaſſè autem ex iis ſunt deputati ſingulis.* Reliqui majori παῤῥησίᾳ illud aſſerunt. Hieron. ſuper 18. Matth. Baſilius lib. 3. contra Eunom. tom. 1. p. 139. *Unaquaque anima Angelum habet ad ſui cuſtodiam deputatum*, id probare conantur ex eo, quia Chriſtus nominat *puerorum Angelos* Theodor. orat. 11. p. 715. *Sicut unicuiq; noſtrûm unus deſignatus eſt Angelus, ſic unicuiq; provincia unus præſertim eſt Archangelus.* Thom. p. 1. q. 113. art. 2. *ſingulis hominibus ſinguli Angeli deputantur.* Quin etiam cuiq; homini malum adeſſe Angelum ad exercitium, plures aſſerunt. Orig. homil. 35. in Luc. Nyſſenus de vita perf. pag. 500. Caſſianus collat. 13. cap. 12. Lombard. 2. ſent. diſt. 11. §. 1. Sed enim quia *Angeli* (in plurali) dicuntur animam Lazari *in Abraha ſinum deportaſſe* Luc. 16. quia *coram Angelis* (in plurali) dicitur eſſe gaudium de peccatoris pœnitentia Luc. 15. quia Jacobo apparent *Mahanaim* Geneſ. 32. ideò hominis cuſtodia non ita uni Angelo aſſignanda, ut reliquorum auxiliorum excludatur: viciſſim quia in uno homine *legio malorum Angelorum* Marc. 5. quia Diabolus ſemel expulſus aſſumit *ſeptem nequiores Spiritus* Luc. 11. ideò non unum tantùm ex Diabolis, ſed plures *An cuique homini certus adſit Angelus.*

plures unicuique homini inſidiari apparet. Unita ſunt Angelorum bonorum miniſteria ad bonum, malorum ad malum.

75. Quærunt Scholaſtici, *An Chriſtus in diebus carnis ſuæ Angelum habuerit cuſtodem*, ubi reſpondent, Chriſtum habuiſſe Angelos miniſtros non cuſtodes. Matth. 4. v. 11. *Angeli accedebant & miniſtrabant ei.* Cuſtodia notat quandam præſidentiam & prohibitionem nocumenti in cuſtodiente, & in cuſtodito quandam indigentiam. Vide Thom. p. 1. q. 113. art. 4. Alex. Alenſ. & Bielem. 2. ſent. diſt. 11. Interim meritò miramur & prædicamus ſummam exinanitionem Filii Dei, quod Angeli confortatione uſus ſit, qui eſt robur Angelorum & ſolerum omnium creaturarum Luc. 22. v. 43.

Sectio 16.

An Angeli ſint invocandi.

Angeli an invocandi 74. Multa & magna extant Angelorum erga nos beneficia, num propterea invocationis honorem ipſis exhibere debemus? minimè verò Apoc. 19. v. 10. Johannes Angelum adoraturus hoc reſponſi accipit: *Vide ne facias, conſervus tuus ſum & fratrum tuorum, & omnium eorum, qui habent teſtimonium Jeſu: Deum adora.* Idem repetitur Apocal. 22. v. 9. cùm recidivam pateretur Apoſtolus & denuò invocationis honorem Angelo exhibere vellet: proponitur autem in iſtis verbis non ſolùm diſerta prohibitio, ſed etiam argumenta iſtius prohibitionis: 1. Quia Angeli ſunt conſervi noſtri, ſunt itidem creaturæ. 2. Quia cultus adorationis ſoli Deo debetur. Angelolatræ in primitiva Eccleſia damnati ſub nomine Angelicorum. Vide Auguſtinum de hæreſ. cap. 39. ſed nec Mediatores nobis conſtituamus Angelos, de quo errore vide Chryſoſtomum homil. 7. ad Coloſſenſ. proinde exulet à nobis iſta precatiuncula:

Angele, qui meus es cuſtos pietate paternâ
Me tibi commiſſam ſerva, defende, guberna.

Sectio 17.

De Angelis malis.

An Diaboli præſciant futura. 75. Si quæratur, *An Diaboli poſſint futura præſcire ac prædicere?* Reſp. ex ſubtilitate naturæ, temporum experientiâ & revelatione ſuperiorum poteſtatum quædam præſcire ac prædicere poſſunt. Sed cùm Deus eventus naturales ſæpè impediat, hinc fallit ac fallitur Diabolus *ſæpiſſimè, ac permulta mendaciter ad hominum ſeductionem prædicit.* Auguſtinus 9. de civit. Dei cap. 22. Chriſtus jubet obmuteſcere Spiritum Dæmoniacum, etiam vera dicentem, quo admonet, ne veritatem quidem ab eo audiendam. Theoph. ſuper 1. Marci. Quæ pendent ab hominis arbitrio adhuc minùs certò prædicere poteſt. Solummodò enim ex temperamenti conſtitutione aliquid colligit. Quæ verò DEUS poſuit ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ea planè nullo modo præſcire aut prædicere poteſt, ſic inter nos cordium receſſus & abditas mentis cogitationes cognoſcere nequit: DEUS *ſolus novit corda filiorum hominum* 2. Par. 6. v. 30.

76. Si quæratur, *An Diabolus poſſit edere miracula*, reſpondemus, cauſas naturales eum habere exquiſitiſſimè perſpectas, inde multa mirabilia & præſtigioſa efficere poteſt: Interim tamen Diabolica illa mirabilia non ſunt miracula propriè dicta. Non enim ſufficit ad rationem miraculi, ſi aliquid fiat præter ordinem alicujus Naturæ particularis, ſive præter ordinarium faciendi modum; Sed ex eo dicitur propriè miraculum, quòd fit præter ordinem totius Naturæ creatæ. Diaboli per repentinam activorum naturalium ad paſſiva applicationem multa faciunt, quæ nobis mirabilia videntur, ſuis etiam præſtigiis homines deludunt. Et probè notandum, quòd miracula vera ſint, quæ ad bonum finem ordinantur; Falſa autem, quæ ad deceptionem & ſubverſionem hominum ſpectant, unde rectè concluditur; *Omnia Diaboli miracula eſſe falſa.* Chryſoſt. homil. 29. ſuper 9. Matth. *An Diabolus vera miracula edere poſſit.*

77. In genere de poteſtate Diaboli hoc ſciamus, quòd magna quidem illa ſit, interim tamen determinata, ac Dei imperio ſubjecta. Rectè Gregor. 2. moral. *à ſeipſo Diabolus nocendi voluntatem habet, ſed à Domino poteſtatem. Quod enim ipſe facere iniquè appetit, Deus fieri non niſi juſtè permittit. Facit quod poteſt permittente Deo; quod poteſt; non facit prohibente Deo.* Unde rectè Auguſt. 11. de civ. Dei cap. 1. vocat *egenam poteſtatem.* Gerſon. lib. 3. conſ. Theol. proſa 4. *Tenet Deus ligatum leonem infernalem, ne ſurgat quemadmodum vellet, non ille, ſed detinens eum, rogandus eſt.* *Poteſtas Diaboli.*

Sectio 18.

De numero Angelorum.

78. Plura de Angelis tum bonis tum malis quærunt Scholaſtici, ſed eorum pleraque ita comparata ſunt, ut ſubtiliùs quærantur & audaciùs determinentur, quàm fructuoſiùs diſcutiantur. Sic de Angelorum numero quærunt, de quo ita diſſerit Thom. p. 1. q. 50. art. 3. *Angeli ſecundum quod immateriales ſubſtantiæ, ſunt in quadam multitudine maxima omnem materialem multitudinem excedente, quanto enim aliqua magis perfecta, in tanto majori numero ſunt à Deo creata. Ut in corporibus attenditur exceſſus ſecundum magnitudinem; ita in corporibus ſecundùm multitudinem, jam verò incorruptibilia corpora incomparabiliter excedunt ſecundùm magnitudinem corpora corruptibilia; rationabile ergo, quod ſubſtantiæ immateriales ſecundùm multitudinem excedant materialia.* Hanc Thomæ rationem repetit Dionyſius Carthuſ. ſuper 5. Apoc. f. 234. ſed impugnat eam Biel 2. ſent. diſt. 9. q. 1. art. 3. dub. 1. & concludit, *maximum quidem eſſe Angelorum numerum, ſed nobis incertum.* Cyrill. Hieroſ. Catech. 15. p. 244. ſtatuit, in extremo die plures Angelos quàm homines conſpiciendos. De Angelorum numero rectiùs ex Scripturis diſſeritur. Dan. 7. v. 11. *Millia millium miniſtrabant Antiquo dierum & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Gen. 32. v. 2. Jacobo apparent *caſtra Angelorum.* Matth. 26. v. 53. *An putas*, ait Chriſtus, *quia non poſſim rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plus quàm duodecim Legiones Angelorum?* Comprehendunt autem 12. Legiones ſecundùm Vegetium 2. de re militar. c. 6. pedites 73200. equites 8760. ergò duodecim Legiones eſſent 81960. Hebr. 12. v. 22. acceſſiſtis ad μυριάσιν ἀγγέλων. *Numerus Angelorũ.*

Sectio XIX.

De colloquio Angelorum.

Angeli quomodo invicem colloquantur.

79. Quærunt, *quomodo Angeli ſibi invicem loquantur?* Durand. 2. ſent. diſt. 11. q. 2. putat, Angelos non alio modo colloqui, niſi eo quo cum hominibus formando voces in aere. Scotus 2. ſent. diſt. 9. q. 2. unum Angelum per hoc alteri loqui putat, quod in ejus intellectu effectivè imprimit cõceptum ſimilem ſuo conceptui. Thom. p. 1. q. 107. art. 1. putat, per hoc Angelum loqui ad alterum, dum ſuâ voluntate ordinat conceptum ad illum. *Per voluntatem*, inquit, *ordinatur conceptus mentis ad alterum vel ad agendum aliquid vel manifeſtandum alteri, nihil autem aliud eſt loqui quam conceptum mentis manifeſtare alteri, quod Angelis competit. In nobis præter illam interiorem ordinationem neceſſarium eſt adhibere ſignum externum, ſed in Angelis hoc neceſſarium non eſt, ut nec in beatis, id eò* dicit eſſe illam locutionem *mentalem*. Sed modeſtè Auguſt. in Ench. c. 59. de hac quæſtione ait, eam non poſſe à nobis explicari. Vide etiam 16. de civ. Dei cap. 6. ubi quæritur, quomodo Deus Angelis loquatur.

An Angelus alium ſui ordinis illuminet.

80. Quæratur, *An Angelus illuminet alium?* Illuminare dicunt nihil aliud eſſe quam manifeſtationem veritatis tradere. Ad intelligendum concurrunt virtus intellectiva & ſimilitudo rei intellectæ, Angelus ergò illuminat alterum *vel fortificando virtutem ejus intellectivam, vel veritatem quam univerſaliter ſuperior concipit, quodammodo diſtinguendo*; Thom. p. 1. q. 106. art. 1. inde concludunt, Angelos ſuperiores illuminare inferiores, nõ à contra, ſed inferiores tantùm loqui ad ſuperiores, quia manifeſtatio eorũ, quę dependent à prima veritate, ſcil. Deo, eſt illuminatio, ſed manifeſtatio eorum, quæ dependent ex voluntate intelligentis, eſt locutio. Vide Biel. 2. ſent. diſt. 9. q. 2. art. 4. Si dicas, Angelos omnes in verbo omnia videre cognitione matutinâ ac proinde inferiores Angelos non ignorare, quod noverunt ſuperiores, reſp. Biel diſt. & quæſt. dict. art. 5. Angelos tantum in verbo videre, quantum eis verbum oſtendit, oſtendit autem quantum vult, cùm ſit ſpeculum voluntarium quoad creaturas extra ſubſiſtentes. Hujus explicationis de ſpeculo verbi, quod Angeli & animæ beatorum intuentur, uſus aliquando erit in diſput. de Invocat. Sanctorum.

An Dæmones animabus illabantur.

81. Quærunt, *An Dæmones humana corpora obſidentes animabus obſeſſorum illabantur*, quod negant, quia illabi ſecundùm ipſus notat intimã præſentiam ejus, quod illabitur & cui illabitur, deinde omnimodam & plenam præſidentiam ac dominiũ illabentis ſuper illum, cui illabitur; ſoli ergò Deo competit animæ rationali illabi, Diabolo verò minimè, quia hoc modo tolleretur ab anima arbitrii libertas & præſidentia divina. Biel 2. ſent. diſt. 8. q. 2. concluſ. 1. art. 1. Sed has & ſimiles quæſtiones prætermittimus, & contenti illis, quæ Scriptura de Angelis tradit, hanc diſſertationem finimus.

Definitio Angelorũ plena.

82. Si quis ea, quę de Angelis dicta, in ſummam redigere velit, poterit dicere, quòd Angeli ſint Spiritus intelligentes & potentes, à Deo omnium creatore boni, juſti & ſancti conditi hoc fine, ut ab ipſis glorificaretur, ac ut Deus eorum miniſterio uteretur, quidam verò ex illis liberâ voluntate primævam ſuam originem relinquentes, concreatâ illâ bonitate, juſtitiâ ac ſanctitate propriâ culpâ ſpoliati, facti ſunt hoſtes Dei & humani generis, ac æterno igni cruciandi ſervantur, reliquis, qui in veritate perſtiterunt, in bono confirmatis, & nunquam auferendâ æternæ felicitatis corona à Deo donatis.

83. Collige igitur ex ſuperioribus omnibus, quòd non ſolùm viſibiles & aſpectabiles illas creaturas in principio Deus per Filium in Spiritu Sancto creârit, ſed etiam inviſibilia, ſive ſint throni, ſive Dominationes, ſive Principatus, ſive Poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo ſunt creata Coloſſ. 1. v. 16. *Deus creator eſt viſibilium & inviſibilium.*

CAP. V.

De fine creationis.

84. *Nullâ autem neceſſitate coactus, nullâ ſua cujusdam utilitatis indigentiâ permotus, ſed ſolâ bonitate ac liberrimâ voluntate fecit Deus, quicquid fecit*, Auguſt. 11. de civ. Dei cap. 24. ἔδει χυθῆναι τὸ ἀγαθὸν ὡς πλείονα ἔχειν εὐεργετούμενα, τοῦτο γὰρ τῆς ἄκρας ἦν ἀγαθότητος, Greg. Theol. εἰς τὰ γενέθλ. Vidit bonitatem ſuam communicari poſſe, minui non poſſe, hinc bonitatis illi in creaturis rivuli, fonte interim inexhauſto permanente perpetim, & nullâ ex parte diminuto. Theodor. q. 3. in Gen. *Non indiget Dominus Deus laudatoribus, quippe qui Naturâ nullius indiget, ſed ſolâ bonitate ductus Angelis, Archangelis & univerſa creatura largitus eſt, ut eſſent.* Euch. lib. 1. in Gen. *Deus nõ ex indigentia fecit opera, ſed ex beneficentia & omnipotentia, non noſtris ampliandus laudibus, ſed ſuis manifeſtandus operibus.* Damaſcen. lib. 2. orth. fid. cap. 2. cauſam creationis omnium rectè ſtatuit ὑπερβολὴν ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Pulcrè Thomas p. 1. q. 46. art. 1. *Deus eſt cauſa mundi finalis ratione ſua bonitatis; exemplaris, ratione ſua ſapientia; efficiens, ratione ſua potentia.* Cæterùm, quòd divina bonitas ſit rerum omnium finis, id quæſt. 44. art. 4. ita probat: *Omne agens agit propter finem, primò agenti, quia eſt agens tantum, non contingit agere propter acquiſitionem alicujus finis, ſed intendit ſolùm communicare ſuam perfectionem, qua eſt ejus bonitas. & unaquaq; creatura intendit conſequi ſuam perfectionem, qua eſt ſimilitudo perfectionis & bonitatis divina. Ergò divina bonitas eſt rerum omnium finis.* *Cauſa προηγουμένη creationis.*

85. Hic ergò ultimus finis creationis, *Dei gloria*, quam enarrant cœli, quam deprædicat terra, quam annunciant omnia, quæ in illis ſunt. Hinc quod de miraculis dicit Auguſtinus tract. 24. in Johan. idem de creaturis omnibus dicere poſſumus, quòd *ſuas habeant linguas*. Beatus qui audit vocem creaturæ admonentis [quâ dicit, *Vide homo, quomodo amavit te, qui propter te fecit me, ſervio tibi, ut tu ſervias illi, qui fecit me & te*] ne audire aliquando in judicio cogatur vocem comminantis [quâ dicit ad impios ignis, *A me comburatur*: Aqua, *in me ſubmergatur*; terra & infernus, *à nobis deglutiatur.*] *Dei gloria eſt ultimus creationis finis.*

86. Ultimus ille ac primarius finis creationis includit alterum illum ſecundarium, quòd ſcilicet omnia propter uſum & utilitatem hominum ſint condita. Rectè Damaſcen. lib. 2. de orthod. fid. cap. 10. *Nullum ſive animal, ſive planta eſt, in qua operationem quandam, hominum uſui conducentem non impoſuerit conditor rerum, atque opifex.* Manichæi calumniabantur, Deum multa feciſſe, quæ hominibus non ſint neceſſaria, quædam et- *Utilitas hominum finis intermedius.*

iam quæ ſint pernitioſa, ſed rectè illis reſpondetur ab Auguſt.lib.1. de Gen. contra Manich. c.10. *Cùm iſta dicunt non intelligunt, quòd omnia pulcra ſint conditori & artifici ſuo, qui omnibus utitur ad gubernationem univerſitatis, cui ſummâ lege dominatur. Quod ſi in alicujus opificis officinam imperitus intret, videt ibi multa inſtrumenta, quorum cauſas ignorat, & ſi multùm eſt inſipiens, ſuperflua eſſe putat. Iam verò ſi in fornacem incautus inciderit, aut ferramento aliquo acuto, cùm id malè tractat, ſeipſam vulneravit, etiam pernicioſa & noxia exiſtimat, ibi eſſe multa, quorum tamen uſum, quia novit artifex, inſipientiam ejus ridet, & verba inepta non curans, officinam ſuam conſtanter exercet. Et tamen tàm ſtulti homines ſunt, ut apud artificem hominem non audeant vituperare, quæ ignorant, ſed cùm ea viderint, credunt eſſe neceſſaria, & propter uſus aliquos inſtituta: in hoc autem mundo, cujus conditor & adminiſtrator prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorũ cauſas non vident, atq; in operibus, atq; inſtrumentis omnipotentis artificis, volunt ſe videri ſcire quod neſciunt.*

87. Scholaſtici, præſertim Boov. & Biel a. ſent. diſt.15. hac de re ſic ſcribunt: *Animalia ſenſibilia aliter ordinata ad hominis utilitatem ſecundùm ſtatum innocentiæ, aliter ſecundùm ſtatum Naturæ lapſæ: Secundùm ſtatum innocentiæ quadruplice ratione, primò ad manifeſtandum hominis imperiũ, quòd ei omnia obœdirent, ſecundò ad decorandam hominis habitationem, tertiò ad excitandum hominis ſenſum, ut cognoſceret ſapientiam creatoris, quartò ad movendum ejus effectum, ut excitaretur ad amandum Deum. Secundùm ſtatum Naturæ lapſæ animalia innoxia ordinantur ad cibum, veſtitum, obſequium, ſolatium; noxia aut pœnaliter lædunt, aut ſalubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignorantes docent.*

88. Quò pertinet etiã inſignis ille locus Bernhardi ſer.5. ſup. Cant. col.53. *Quid ſi quæ animantia, quantum ad ſui, jam reperiantur incommoda, nulliuſq; apta uſibus humanarum neceſſitatum? Profunt profectò viſu, etſi non uſu, utiliora cordibus intuentium, quàm oculis utentium eſſe poſſunt. Etſi nociva, etſi etiam pernicioſa hominum temporali conſtet eſſe ſaluti, non tamen deeſt eorum corporibus, unde cooperentur in bonum his, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt Sanctis, etſi non cedendo in cibum, aut exhibendo miniſterium certè ingenium exercendo, juxta eum, qui utiq; omni utenti ratione præſtò eſt, communis diſciplina profectum, quo inviſibilia Deò per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.* Hæc Bernhard. Breviter, creatura omnis bona, etſi quibuſdam non apta. Res ergò eò redit. Ex cognitione potentiæ divinæ in creaturis naſcatur in nobis timor Dei, ex cognitione ſapientiæ divinæ naſcatur erga Deum fiducia, ex cognitione bonitatis divinæ naſcatur Dei amor, ut ſic in omnibus laudetur Deus benedictus in ſecula.

CAP. VI.

De creationis definitione.

89. Creationem definiunt Scholaſtici, quòd ſit *emanatio totius Entis univerſalis à primo principio, quod eſt Deus.* Ex illis, quæ dicta ſunt, creationis definitio conſtitui poterit plenior hujuſmodi. *Definitio creationis.* Creatio eſt actio unius, & quidem ſolius Dei, ac indiviſum trium perſonarum divinitatis opus, quo Pater per Filium coæternum, in Spiritu ſancto coæterno liberâ voluntate ſex diſtinctis diebus condidit omnia viſibilia & inviſibilia, non ex materia aliqua ab æterno ſibi coexiſtente, ſed ex nihilo propter gloriam ſui Nominis & hominum utilitatem, & omnia, quæcunque Deus fecit, ſunt valdè bona, creataque idem adhuc hodie conſervat, ſuſtentat & gubernat, ipſi ſit laus, honor & gloria, Amen.

DE PROVIDENTIA.

I.

Connexio cum præcedente loco. CReator omnium DEus non diſceſſit ab opificio à ſe condito, ſed omnipotentiâ ſuâ illud adhuc hodiè conſervat, & ſapientiâ ſuâ omnia in eo regit ac moderatur. *Non enim ſicut ſtructuram aliquis cùm fabricaverit quis, abſcedit, atq; illo ceſſante & abſcedente, ſtat opus ejus: ita Mundus vel ictu oculi ſtare poſſet, ſi illi Deus regimen ſuum ſubtraxerit.* Auguſt. lib.4. de Gen. ad lit. cap.12. Utrumque eſt Dei, καλῶς ποιῆσαι καὶ τῶν γενομένων καλῶς ἐπιμεληθῆναι Nemeſ. cap.42.

Deus non diſceſſit à ſuo opificio 2. Sunt quidam, teſte Auguſtino 5. de Gen. ad lit. c.20. qui arbitrantur, *tantummodo Mundum ipſum factum à Deo, cætera jam fieri ab ipſo Mundo, ſicut ille ordinavit & juſſit; Deum autem ipſum nihil operari*: ſed contra hos profertur illa ſententia Domini; *Pater meus uſque adhuc operatur & ego operor. Si enim navis, quantumvis firma & inſtructa, tamen in fluctibus conſiſtere ſine gubernatore non poteſt: quantò minùs orbis univerſus conſtare poteſt ſine cura & gubernatione Dei.* Chryſoſt. hom. 19. in Epiſt. Epheſ.

3. Utrumque conjungit Scriptura, utrumque fideli corde credendum, Deum eſſe κτίστην, Deum eſſe προνοητήν. *In manu illius, qui fecit omnia,* Job. 12. v.9. *eſt anima omnis viventis & ſpiritus univerſæ carnis.* v.10. *Qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo ſunt;* Act.17. v.24. *Ipſe dat omnibus vitam & inſpirationem & omnia* v.25. *In ipſo vivimus, movemur & ſumus.* v.28. *Qui fecit cœlum & terram.* Pſal.121. v.2. *is nec dormitat, nec dormit in cuſtodiendo Iſrael.* v.4. inde Anſhelm. in monol. *Sicut nihil factum eſt niſi per eſſentiam creatricem, ita nihil viget, niſi per ejuſdem potentiam ſervatricem.* *Idem eſt κτίστης & προνοητής* Imaginatio illa perverſa, quòd Deus creaturas reliquerit propriæ tantùm gubernationi, magnam caliginem offundit mentib. humanis, & teteras parit dubitationes, teſte Theod. orat.1. περὶ προν.

4. Ipſa

Natura ipſa divinæ providentiæ teſtis eſt.

4. Ipſa illa, quæ conſervatur ac regitur Natura, divinæ providentiæ teſtis eſt. Si naturæ diſcipulus eſſe volueris, invenies non minus viliſſimis & minimis rebus conſuli, quàm nobiliſſimis; ad finem neceſſaria conferri omnibus; in certo ac mirabili ordine perſiſtere omnia; ea quæ ſine ſenſu & cogitatione agunt, tamen obtinere ſuum finem; res inter ſe pugnantes ita temperari, ut, vires invicem frangendo, repugnantiâ ſuâ mundo proſint: potiorem ſemper boni communis, quàm privati haberi rationem &c.

5. Hinc Boetius lib.3. proſ.12. *Sicut mundus hic ex tam diverſis contrariisq; partibus in unam formam minimè conveniſſet, niſi unus eſſet, qui tam diverſa conjungeret; ita conjuncta ipſa Naturarum diverſitas invicem diſcors diſſociaretur ac divelleretur, niſi eſſet unus, qui quod nexuit, contineret, nec tam diſpoſitos motus, locis, temporibus, efficientiâ, ſpatiis, qualitatibus explicaret, niſi unus eſſet, qui has mutationum varietates manens ipſe diſponeret.* Eodem ſenſu Theodoret. orat.1. de provident. *Conſiderato viſibilium Naturam, ſitum, ordinem, ſtatum, motum, conſonantiam, harmoniam, venuſtatem, pulchritudinem, magnitudinem, uſum, oblectationem, varietatem, alterationem, permanſionem in corruptibilibus. Cernitis providentiam Dei in qualibet parte creationis manifeſtam. Cernitis ipſam in cœlo & luminarib. cœli, Sole, Lunâ & aliis aſtris, in aere, in nubibus, in terra, in mari, in plantis, in herbis, in ſeminibus, in animalibus tam rationalibus quam irrationalibus, pedeſtribus, volatilibus, in natalibus & reptilibus. Cogitate apud vosmetipſos, quis ſit continens cœleſtis apſidos, quod tot millibus annorum cœlum non conſenuerit, nullam mutationem recipiens, ſed tamen paſſibilem habens & corruptibilem ſubſtantiam, maneat tale, quale erat, verbo creationis ſuſtentatum &c.*

6. Simili inductione utitur Lactantius libr.1. inſtit.div.cap.6. *Nemo eſt tàm rudis, tàm feris moribus, qui oculos ſuos in cœlum tollens, tametſi neſciat, cujus providentia regatur hoc omne, quod cernitur, non aliquam tamen eſſe intelligat ex ipſa rerum magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantiâ, utilitate, pulchritudine, temperatione: nec poſſe fieri, quin id, quod mirabili ratione conſtat, conſilio majori aliquo ſit inſtructum.* Quinimò, ſi quis rectè attenderit, inveniet ὅτι παντὶ μορίῳ τῶν ἐν ἡμῖν ἐμφαίνεται τῆς προνοίας ἡ προμήθεια, docente Nemeſio.

7. Per ſcalam illam creaturarum eò aſcenderat Plato, ut ſcriberet, *Deum negari ab illo, qui providentiam ejus neget*, 10. de legibus. Addimus, turpiùs errare eos, qui negant providentiam, quàm qui Deum negant. *Quemadmodum tu, niſi fallor, leviùs indignareris illi, qui putaret, te eſſe natum, quam qui crederet, tibi non eſſe ſenſus, aut mentem humanam, aliaq; ſine quibus homo cognomen hominis amittit.* Eraſm. in Symb. Catech. 2. pag. 55. *Confiteri eſſe Deum & negare eſſe præſcium futurorum, apertiſſima inſania eſt.* Auguſt. 5. de C.D. cap. 9.

8. Flagitioſa ergò illa Plinii vox & ipſi naturæ repugnans lib.2. Hiſt.nat.cap.7. *Irridendum verò agere curam rerum humanarum illud, quicquid eſt ſummum: annè tam triſti atq; multiplici miniſterio non pollui credamus, dubitemusvè? imò vero ſcire debebas*, ut in Dei vocatione ignavia, deſidia, inertia non eſt cogitanda; ita nec in ejus opere labor, conatus aut induſtria: *novit ipſe quieſcens agere; & agens quieſcere.* Auguſt. 12. de civ. Dei cap. 17.

Notitia naturalis

9. Sed enim illa ex naturæ libro petita divinæ providentiæ cognitio languida eſt & imperfecta, non aliquo naturæ ipſius, ſed mentis noſtræ vitio. *de providentia eſt languida.* Rutilio ex morbo convaleſcente exclamat Statius: *Eſtis io ſuperi*: ſed Tibullo demortuo detonat Ovidius:

> *Cum rapiant mala fata bonos, ignoſcite fiſſo,*
> *Sollicitor nullos eſſe putare Deos.*

Sic apud Virgilium, amiſſo prematurâ morte filio:

> *Atq; Deos, atq; aſtra vocat crudelia mater.*

Omnium verò pulcerrimè Ethnicas has dubitationes, vel ut ipſe vocat, *mentis tumultus* deſcripſit Claudianus in exordia invectivæ in Ruffinum. Certior autem & perfectior eſt illa providentiæ divinæ cognitio, quæ ex Scripturæ libro petitur.

CAP. I.

De vocabulo Providentiæ.

10. Providentiæ vocula ex Scripturis deducta, Scriptoribus Eccleſiaſticis etiam vetuſtiſſimis familiaris eſt. *Vox providentia.* Iren. lib.3. adverſ. hæreſ. cap.41. *Providentiam Deus habet omnium.* Euſeb. libr.6. de præpar. Evang. cap.5. *Univerſâ providentiâ divinâ exiſtere, & gubernari vera pietatis jura prædicant.* Hieronym. ſuper 12. Jerem. *Nihil accidit bonorum aut malorum temerè & ſine providentia: ſed omnia judicio Dei accidunt.*

11. Potiora Scripturæ loca, in quibus Providentiæ vox de Deo uſurpata extat, hæc ſunt: *Ubi extet in Scripturis.* Judith. 9. v. 7. τὰ μετέπειτα καὶ τὰ νῦν καὶ τὰ ἐπερχόμενα διενοήθης. v. 8. αἱ κρίσεις σου ἐν προγνώσει. Sapient. 6. v. 8. μικρὸν καὶ μέγαν ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ὁμοίως τε προνοεῖ (alit. προνοεῖται) περὶ πάντων. Sap. 14. v. 3. ἡ δὲ σὴ πάτερ διακυβερνᾷ πρόνοια. Sap. 17. v. 2. κατακλεισθέντες ὀρόφοις φυγάδες τῆς αἰωνίου προνοίας ἔκειντο, *non potuerunt evitare malum Dei providentiâ & juſto ejus judicio ſibiipſis paratum.*

12. Nec abs re eſt obſervare, quibus voculis Scriptura eandem rem explicet. *Synonyma providentiæ ex Scripturis.* Pſalm. 119. v. 91. למשפטם *ordinatione Dei perſeverant cœlum & terram uſq; in hodiernum diem.* Hebr. 1. v. 3. φέρων, *portans omnia verbo virtutis ſuæ.* Ruitura ergò eſſent omnia, niſi Deus ſuâ potentiâ ea ſuſtentaret. Col. 1. v. 7. *Omnia per ipſum* συνέστηκε. Totum ergò mundi ſyſtema diſſolveretur, niſi potentiâ Dei omnia geſtarentur, & ſingularis emphaſis eſt in voce συστήματος, quæ aptam ac pulcerrimam omnium mundi partium connexionem, ſuaviſſimam harmoniam ac concentum denotat. 1. Tim. 4. v. 10. *Deus eſt Salvator omnium hominũ, maximè fidelium*, ex Pſal. 36. v. 7. *Homines & jumenta ſalvabis Domine.* Sap. 12. v. 18. *Deus* διοικεῖ quemadmodum prudens paterfamiliàs univerſæ domui proſpicit, ſic Deus mundo à ſe condito. cap. 14. v. 3. διακυβερνᾷ, ſicut nauclerus regit navem inter fluctus: ita Deus mundum.

13. Ac ſiquidem divina providentia in ſui conceptu includit παντεποψίαν τοῦ Θεοῦ, ut paulò pòſt dicetur, inde συνεκδοχικῶς per vocabula *viſionis & praviſionis* tota divinæ providentiæ actio intelligitur, ac proinde per illam viſionem neutiquam nudus & otioſus aſpectus accipiendus. *Viſio ſynecdochicè notat providentiã.* Genel. 22. v. 8. *Deus* יראה ὄψεται *videbit*, vel ut Interpres rectè reddidit, *providebit ſibi victimam.* 1. Sam. 16. ראיתי ἑώρακα *providi Regem.* Ezech. 20. v. 6. *in terra, quam provideram eis* אשר תרתי ἣν ἡτοίμασα.

Hebr.11.v.40. *melius aliquid providente Deo* προβλεψαμένου τοῦ Θεοῦ. Viciſſim quia prævíſio Dei non eſt nuda notitia, ideò verbis *faciendi, præparandi* & ſimilibus providentia Dei deſcribitur. Numer.27.v.16. יִפְקֹד *viſitando Deus provideat virum* LXX. reddiderunt ἐπισκεψάσθω. Judith. 10. v.16. οὗ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, *hæc per providentiam Dei facta ſunt* &c. Sap.8.v.1. διατείνει δὲ ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας εὐρώστως καὶ διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς. Sap.12. v.13. τῷ Θεῷ μέλει περὶ πάντων.

Synonyma Providentia ex Patribus.

14. Referendæ etiam hûc appellationes Synonymæ, quibus pii veteres providentiam Dei exprimunt. Auguſtin.4.de Gen.ad lit.cap.12.vocat *adminiſtrationem, regimen, gubernationem*: utitur etiam vocibus *regendi, continendi*. lib.5.cap. 20. *operatur in hoc mundo, movet occultâ ſapientiâ & potentiâ, univerſam creaturam provido motu adminiſtrat, eſt cauſa ſubſiſtendi*. lib.7. de civ. Dei cap.29. *Rebus creatis ſubſiſtendi & movendi initia ſua uſque ad finem conſtituit, rerum cauſas habet, novit, diſponit & ordinat, flagella exordiis, progreſſibus finibusque moderatur, dat vitam congruam & motum.* Baſil. οὐδὲν ἀπρονόητον οὐδὲ ἠμελημένον παρὰ Θεῷ, πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς, πᾶσι πάρεστι πραγματεύων ἑκάστῳ τὴν σωτηρίαν. Suidas ex veteribus: Deus omnia adminiſtrat κατ' εὐνομίαν, κατ' εὐεργεσίαν in bonis, κατὰ συγχώρησιν in malis. Nemeſius vocat προμήθειαν, ἐπιμέλειαν &c.

CAP. II.

Quos actus Providentia Dei includat.

Providentia quos actus complectatur.

15. Illa τοῦ Θεοῦ πρόνοια in ſua ſignificatione includit tria; *præcognitionem rerum* [ignoti enim nulla cura] *voluntatem & curam proſpiciendi*. [Omnis enim actionis principium voluntas] atque *actionem ipſam*, quâ res curantur & reguntur. In his ergò tribus conſiſtit providentia: in προγνώσει, προθέσει, ſeu προορισμῷ ac διοικήσει. Hugo de S. Victore ſic effert: *In providentia divina tria eſſe conſideranda: ſcientiam dirigentem, voluntatem imperantem & potentiam exequentem.*

CAP. III.

De Dei Præſcientia.

πρόγνωσις Dei quomodo intelligenda.

16. Πρόγνωσις ſeu præſcientia ἀνθρωποπαθῶς καὶ κατὰ συγκατάβασιν Deo tribuitur. Omnia enim in perpetuo ſtabili ac immutabili νῦν Deus intuetur, omnem temporis menſuram & circumſcriptionem longiſſimè tranſcendit, omniaque temporum ſpacia & intervalla æternitatis ſuæ proprietate excludit. Ut præteritorum non reminiſcitur: ita nec futura à longè prævidet. Præſcientia ergò Dei eſt præſens viſionis ſcientia, καὶ παντεποψία: Damaſc.2.orth.fid.cap.32.

17. Hanc Dei παντεποψίαν nulli mutabilitati obnoxiam pulcrè deſcribit Saresberienſis in ſuo Policratico de nug.curial.libr.2.cap.21. *Manet uſquequaque immobilis integritas ſcientiæ Dei, & ſi quid varietatis alicui ineſt, non tam ſcientiæ quam ſcitorum mutabilitas eſt: licet enim, quæ ſcientia Dei complectitur, mutabilitati ſubjacent, ipſa tamen alterationis vices ignorat, & uno ſingulari aſpectu & individuo omnium, quæ dici aut quocunq; ſenſu excogitari poſſunt, univerſitatem claudit & continet. adeò quidem ſine motu, ut localia ſine loco, naſcentia ſine initio, decedentia ſine fine, fluctuantia ſine alteratione, temporalia ſine mutabilitate & mora. ſic uniformiter comprehendit, ut ei nec præterita tranſeant, nec futura ſuccedant.*

18. Monent Scholaſtici nomen ſcientiæ vel cognitionis repurgandum ab omni imperfectione & tùm demùm Deo tribuendum. Thom.p.1. q.14. *Deus eſt in ſummo gradu immaterialitatis. Ergò etiam in ſummo gradu cognitionis.* Biel 1. ſent.diſt.35.q.1. *accipiendo notitiam pro notitia adhæſiva veri complexi nata cauſari ex aliquibus præmiſſis per demonſtrationem, illa non eſt in Deo accipiendo generaliter pro omni notitia, cum eſt in Deo.* Deus eſt ſummum Ens. Ergò ſummo gradu intelligens, ſciens & cognoſcens. Ulterius, Deus eſt ſummum & perfectiſſimum cognoſcens. Ergò competit ei ſummus & perfectiſſimus cognoſcendi modus.

19. Et quia abſque ullo temporis tractu Deus omnia intuetur, ideò rectè diſputat Scalig.exerc. 365.ſect.8. *ne verbum quidem illud providere Dei convenire omnipotentia, niſi quoad noſtrâ mutilâ intellectione metimur infinitatem:* nobis quidem, quibus eſt futurum, prævíſio illa eſt: Deus, cui nihil futurum eſt, non prævidet, ſed videt ſimpliciſſimè quod eſt præſens, ut omnia illi præſentia. Ergò non per momenta & intervalla temporum ſucceſſivè Deus res intuetur; ſed notitiâ intuitivâ omnia ἀθρόως καὶ ἐν ῥιπῇ ſimul aſpicit, unde Hebræi voce יָדַע *Scivit*, præſcientiam Dei exprimunt.

20. Pulcerrimè Auguſtinus libr.11.de civ.Dei cap.21. *Non more noſtro ille* (Deus) *vel quod futurum eſt, proſpicit, vel quod præſens eſt, aſpicit, vel quod præteritum eſt, reſpicit, ſed alio modo quodam à noſtrarum cogitationum conſuetudine longè lateq; diverſo. Ille quippe non ex hoc in illud cogitatione mutatâ, ſed omninò incommutabiliter videt, ita ut illa quidem, quæ temporaliter fiunt & futura nondum ſint, & præſentia jam ſint, & præterita jam non ſint, ipſe verò hæc omnia ſtabili ac ſempiternâ præſentiâ comprehendat, nec aliter oculis, aliter mente, non enim animo conſtat & corpore; nec aliter nunc, & aliter antea, & aliter poſtea, quoniam non ſicut noſtra, ita & ejus quoq; ſcientia trium temporum, præſentis videlicet & præteriti vel futuri, varietate mutatur, apud quem non eſt immutatio, nec momenti obumbratio. Neq; enim ejus intentio de cogitatione in cogitationem tranſit, in cujus incorporeo contuitu ſimul adſunt cuncta, quæ novit. Quoniam tempora ita novit nullis ſuis temporalibus notionibus, quemadmodum tempora alia movet nullis ſuis temporalibus motibus.* Hæc Auguſt.

21. Quamvis verò vox προγνώσεως quandoque εἰδικῶς in Scripturis accipiatur, prout denotat prænotionem fidei in Chriſtum Roman.8.v.29. cap.11. v.2. 1.Pet.1. v.1. & 2. tamen à nobis hîc accipitur γενικῶς, & denotat ſcientiam Dei generalem de rebus omnibus, quas vel ipſe, vel alii ſunt facturi. Hac ergò προγνώσει Deus omnia, quæ ſunt & fiunt, præterita, præſentia & futura, ipſe præſentiſſimus ſcit, novit ac intuetur. Hebr.4. v.13. οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. *Omnia nuda & aperta oculis ejus:* ubi in voce poſteriore eſt magna emphaſis. Chryſoſtomus dicit: *Verbum eſſe à veſtimentis translatum, in quibus*

προγνώσεως vox dupliciter accipitur.

malla-

mactatis ac nudatis pelle entis conſpicua ſunt omnia : hac ſcientiâ *corda & renes hominum*, id eſt, abditiſſima quæque in eis cognoſcit Pſal. 7. v. 10. *imo & cogitationes hominum* Pſal. 94 v. 11. atque id longè ante Pſal. 139. v. 2. Nec unius ſolùm hominis, ſed omnia corda ſcrutatur, & omne figmentum cogitationum intelligit 1. Paral. 28. v. 9 Quinimò cogitationes hominum exactiùs proſpicit, quàm homo ipſe, quia *abſconditum noſtrum ponit in lumine vultus ſui*, Pſal. 90. v. 8. *pravum cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud?* Jer. 17. v. 9. ſed ſtatim ſequitur: *Ego Iehovah ſcrutans cor, probans renes.*

Objecta divinæ προγνώσεως. 22. De modo & objectis divinæ præſcientiæ variè diſputant Scholaſtici. Quærunt, *An Deus omnia alia extra ſe diſtinctè cognoſcat?* ubi rectè reſpondent affirmativè & impugnant Averrhoem, qui lib. 12. comm. Metaph. id negaverat. Thom. p. 1. q. 14. art. 5. *Deus perfectè ſeipſum intelligit, ſi autem perfectè aliquid cognoſcitur, neceſſe eſt quòd virtus ejus perfectè cognoſcatur, virtus perfectè non cognoſcitur, niſi cognoſcantur ea, ad quæ virtus ſe extendit, Dei autem virtus extendit ſe ad omnia: Deus ſeipſum videt in ſeipſo, quia ſeipſum videt per eſſentiam ſuam, alia à ſe videt non in ipſis, ſed in ipſo, in quantum eſſentia ſua continet ſimilitudinem aliorum ab ipſo.* Biel 1. ſent. diſt. 35. q. 2. *Cauſa efficiens & totalis eſt repræſentativa ſui effectus, quem continet virtualiter, Deus perfectè cognoſcit ſeipſum.* Ergò *in ſeipſo cognoſcit omnia.*

23. Ratiunculæ Averrhois facili negotio ſolvi poſſunt, ſi obſervetur, Deum longè alio cognoſcendi modo uti, quàm quo intellectus noſter utitur, *non diſceptat, non ratiocinatur, non proponit, non colligit, non eum alia confert, non ab ullo accipit.* Scalig. exerc. 365. ſect. 8. Deus omnia cognoſcit unâ ſimplici intellectione, quę ipſe eſt, non intelligit quadam diſtinctâ cognitione ab alio cauſatâ, ac proinde ex cognitione iſta non accedit ei de novo aliqua perfectio. Cùm Deus nihil potentialitatis habeat admixtum, ſed ſit purus actus, oportet, quod in eo intellectus & intelligibilis ſpecies ſit idem omnibus modis atque unum cum ejus eſſentia, unde etiam concludunt, *quòd Deus cognoſcendo ſe comprehendat*, hoc eſt, tàm perfectè cognoſcat, ut nihil ulteriùs cognoſcendum reſtet. Tanta Dei virtus in cognoſcendo, quanta actualitas in exiſtendo. Thom. p. 1. q. 14. art. 3. *Deus eſt finitus ſibi*, id eſt, *ſic ſe habet in non excedendo intellectum ſuum, ſicut ſe habet aliquod finitum in non excedendo intellectum finitum.*

24. Quærunt ulteriùs, *an Deus intelligat omnia alia extra per ſe ideas eorum?* De ideis latè tractat Auguſt. lib. 83. quæſt. q. 46. ubi dicit, tantam

Idea in eis vim conſtitui, ut niſi his intellectis ſapiens eſſe nemo poſſit: definit autem hoc modo: *Ideæ ſunt principales formæ quadam vel rationes rerũ ſtabiles atq; incõmutabiles, quæ ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ ac ſemper eodem modo ſe habentes, quæ in divina intelligentia continentur, & cùm ipſæ nec oriantur nec intereant, ſecundùm eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire poteſt, & omne quod oritur ac interit.* Gerſon. de vita ſpirit. lect. 1. Cor. 12. ita definit: *Idea eſt cognitum quoddam exemplar à principio activo intellectuali, ad quod activum aſpiciens, poteſt aliquid inefſe reale rationabiliter producere.* Seneca Epiſt. 66. *Ideæ ſunt in mente divina ſtabiles & æternæ, & ſunt rationes ſeu exemplaria, ad quæ aſpiciens omnia producit, quæ producit.*

25. Quid ergò de ideis ſtatuendum? Reſp. Auguſt. loco dicto: *Quis verâ religione imbutus, negare audeat, imò non etiam profiteatur, omnia quæcunq; ſunt, id eſt, quæcunq; in ſuo genere propriâ quadam Naturâ continentur, ut ſint, Deo autore eſſe procreata, eoq; autore omnia quæ vivunt vivere atq; univerſalem rerũ incolumitatem, ordinemq; ipſum, quo ea, quæ mutantur, ſuos temporales curſus certo moderamine celebrant, ſummi Dei legibus contineri & gubernari. Quo conſtituto atq; conceſſo quis audeat dicere, Deum irrationabiliter omnia condidiſſe? Quod ſi rectè dici aut credi non poteſt, reſtat, ut omnia ratione ſint condita, nec eâdem ratione homo, quâ equus, hoc enim abſurdum eſt exiſtimare, ſingula igitur propriis creata ſunt rationibus, has autem rationes ubi arbitrandum eſt eſſe niſi in mente ipſa creatoris? non enim extra ſe quicquam poſitum intuebatur, ut ſecundùm id conſtitueret, quod conſtituebat: quod ſi hæ rerum omnium creandarum, creatarumvè rationes in divina mente continentur, neq; in divina mente quicquam niſi æternum atq; incommutabile eſſe poteſt, atque has rerum rationes principales ideas appellat Plato; non ſolum ſunt ideæ, ſed ipſæ veræ ſunt, quia æternæ ſunt & ejuſmodi atque incommutabiles manent, quarum participatione fit, ut ſit quicquid eſt, quoquo modo eſt.*

26. Scholaſtici de ideis hoc monent: *Deus ſecundùm eſſentiam eſt ſimilitudo rerum omnium, ergò idea nihil aliud quàm Dei eſſentia.* Thom. p. 1. q. 15. art. 1. & tamen dantur plures ideæ in mente divina, ſi enim ordo univerſi intentus à Deo, neceſſe eſt, quòd habeat ideam ordinis univerſi, ratio autem alicujus totius haberi non poteſt, niſi habeantur propriæ rationes eorum, ex quibus totum conſtituitur; nec pugnat hoc cum ſimplicitate intellectus divini, quia *idea eſt in mente operantis ſicut quod intelligitur, non autem ut ſpecies, quâ intelligitur.* Id. art. 2. id ſic exprimit Biel 1. ſent. diſt. 35. q. 5. *in Deo ſunt ideæ non ſubjectivè & realiter ſed objectivè*, quia creaturæ à Deo intellectæ, non ſunt realiter & ſubjectivè in eo q. 6. addit hoc *ἐξομνημόνευμα: Omnia ſunt in Deo objectivè, virtualiter, eminenter.*

27. Ad modum divinæ προγνώσεως pertinet etiam illa quæſtio: *An ſcientia Dei ſit diſcurſiva?* quod utiq; negandũ. Duplex eſt in ſcientia noſtra diſcurſus; primò ſecundùm ſucceſſionem tantùm, cum poſtquam intelligimus aliquid in actu, convertimus nos ad intelligendum aliud: deinde eſt alius diſcurſus ſecundũ cauſalitatem, cùm per principia venimus ad cognitionem concluſionũ: neuter horum diſcurſuum Deo convenit; non primus, quia omnia videt in uno, quod eſt ipſe, ſicut nos multa ſimul videmus in ſpeculo; nec ſecundus, quia hic primum præſupponit, & quia talis proceſſus eſt à noto ad ignotum, *jam verò Deus videt effectus ſuos in ſeipſo ſicut in cauſa.* Thom. p. 1. q. 14. art. 7. *Modus divinæ προγνώσεως.*

28. Ad objecta divinæ προγνώσεως pertinent hæ quæſtiones: 1. *An Deus præſcientiam habeat non-Entium?* ad quam ſimpliciſſimè reſpondetur, non-Entia eſſe duorum generum: quædam abſolutè & ſimpliciter talia, quæ nec fuerunt, nec ſunt, nec unquam erunt, quę nec actu, nec potentia ſunt Entia: quædam verò ſunt ſecundùm quid talia, nimirum quæ cum actu non ſint, tamen vel olim exti- *An Deus præſciat non-Entia*

titerunt, vel futura ſunt, vel fieri poſſuot; ad poſteriorem non-Entium gradum utiq; extendit ſe divina præſcientia. Th.p.1.q.14.art.9. de hac quæſt. eodem modo diſputat: *Deus ſcit omnia quæcunq; ſunt quocunq; modo, nihil a. prohibet ea, quæ nõ ſunt ſimpliciter, aliquo modo eſſe, ea enim, quæ non ſunt actu, ſunt in potentia vel ipſius creaturæ vel Dei, ſive in potentia activa, ſive paſſiva, ſive in potentia opinandi vel imaginandi, vel quocunq; modo ſignificãdi: quædam ſunt, quæ licet actu non ſint, tamen fuerunt vel erunt, circa illa eſt ſcientia viſionis: quædam ſunt in potentia Dei vel creaturæ, quæ tamẽ nec ſunt, nec erunt, nec fuerunt: reſpectu horũ eſt ſcientia ſimplicis intelligentiæ.* Scalig exerc.365.ſect.9. recitat dictum Procli: δὸ τῆς προνοίας πάντα γινώσκειν τῷ ἑνὶ τῷ ἑαυτῆς, καθὸ καὶ ἀγαθύνει πάντα τά τε ὄντα καὶ τὰ μὴ ζῶντα καὶ τὰ μὴ ὄντα πᾶσιν ἐπιβάλλουσα; & Hermetis, ἔστιν ὁ θεὸς καὶ τὰ ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα. τὰ μὲν γὰρ ὄντα ἐφανέρωσε, τὰ δὲ μὴ ὄντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ.

An cognoſcat Deus ſingularia

29. Quæritur 2. *An cognoſcat Deus ſingularia?* quod negare flagitiũ eſſet, cùm enim, ne quidem capillus capitis ooſtri in terram decidat abſq; Dei voluntate, quomodo non proſpiceret ſingularib.? ſi proſpicit ooo ſolùm maximis, ſed etiam infimis [ut poſtea demonſtrabitur] quomodo ſingularia ex cenſu objectorum divinæ providentiæ eximi poſſent? Thomas utitur duobus argumentis p.1. q.14.art.11. *Omnes perfectiones præexiſtunt in Deo, agnoſcere autem ſingularia pertinet ad perfectionem noſtram. Deinde virtus activa Dei extendit ſe ad ſingularia, utique ergò & ſcientia.*

An cognoſcat Deus infinita.

30. Quæritur 3. *An Deus cognoſcat infinita?* Reſp. Deus cognoſcit ſeipſum, at ille infinitum Ens, otiq; ergò cognoſcit infinitum. Deinde quę infinita ſunt nobis, illa finita ſũt Deo, & divinâ cognitione q. finiuntur ac terminantur. Pulcrè Aug. de C. Dei c.18. *Qui dicunt, nec Dei ſcientiâ, quæ infinita ſunt, poſſe cõprehendi, illis reſtat, ut dicere audeant atq; huic ſe voragini profundæ impietatis immergant, quod non omnes numeros Deus noverit, eos quippe infinitos eſſe certiſſimum eſt, quoniam in quocunq; numero finem faciendum putaveris, idem ipſe non dico uno addito augeri, ſed quamlibet ſit magno, & quamlibet ingentem multitudinem continens, in ipſa ratione atq; ſcientia numerorũ non ſolùm duplicari, verùm etiam multiplicari poteſt &c. Abſit a. ut dubitemus, q̃ non ſit ei notus omnis numerus, cujus intelligentiæ, ſicut in Pſalmo canitur, non eſt numerus: infinitas itaq; numeri, quamvis infinitorum numerorũ nullus ſit numerus, non eſt tamen incomprehenſibilis ei, cujus intelligentiæ non eſt numerus. Quapropter, ſi quicquid ſcientiâ comprehenditur ſcientis cõprehenſione finitur, profectò & omnis infinitas quodam ineffabili modo Deo finita eſt, quia ſcientiæ ipſius incomprehenſibilis non eſt. Quare ſi infinitas numerorũ ſcientia Dei, quâ comprehenditur, eſſe non poteſt infinita, qui tandem nos ſumus homunculi, qui ejus ſcientiæ limitem figere præſumamus, & cujus ſapientia ſimpliciter multiplex & uniformiter multiformis, qui incomprehenſibili comprehenſione omnia incomprehenſibilia comprehendit.* Hęc Auguſt. Th. p.1.q.14.art.12. Quæ ſunt in potentia Dei vel creaturæ, oovit Deus, at ea ſunt infinita. Ergò novit Deus infinita. Eſſentia divina, per quam intellectus divinitus intelligit, eſt ſufficiens ſimilitudo omnium, quæ ſunt vel eſſe poſſunt, non ſolùm quantum ad principia communia, ſed quantum ad principia propria uniuſcujuſque.

31. Coocludimus diſtinctione, quam profert Altiſiodorenſis li.1.c.48. *Scientia Dei reſpectu poſſibilium omnium dicitur intuitiva vel ſimplicis intelligentiæ: reſpectu eorũ, quæ ſunt, fuerunt vel erunt, dicitur ſcientia viſionis: reſpectu futurorum dicitur præſcientia: ſed quia viſionis ſcientia itidem ad futura ſe extendit, ſiquidem futura Deus non intuetur è longinquo ſed præſentiſſimè, ideò poſteriores duæ ſpecies* [ut ita loquamur] *rectiùs pro una numerantur.*

Præſcientia Dei eſt immutabilis.

32. Porrò certa & immotabilis eſt Dei præſcientia, *novit Deus incommutabiliter omnia quæ futura ſunt.* Auguſt.5. de civ. Dei c.9. res nihilominùs quædam, quarum eſt præſcientia, mutabiles ſunt & contingentes. Id.3. de lib. arb. c.3. ac proinde non omnem ex rebus contingentiam tollit, nec abſolutam aliquam neceſſitatem importat.

An præſcientia Dei afferat rebus neceſſitatem.

33. Obſervandum igitur, quòd duplex ſit neceſſitas: alia *conſequentis* [quam alii vocant *abſolutam*, alii *præcedentem*, alii *ſimplicem.*] quę oritur ex neceſſaria cauſæ cum effectu cohęſione: alia *conſequentiæ* [quam etiam vocant *ex hypotheſi, ſequentem & conditionalem*] hæc oritur ex actu exiſtentiæ: & eſt rerum ſuâ Naturâ contingentium, quæ tamen neceſſariæ dicuntur, vel quia ſequuntur ex cauſis, quæ non mutantur, cùm tamen ſuâ naturâ mutari potuiſſent; vel quia cùm ſunt, ſimul nõ poſſuot non eſſe. *Omne enim quod eſt, eo ipſo quod eſt, neceſſe eſt eſſe.* Hac poſteriori neceſſitatis ſpecie, reſpectu divinæ præſcientiæ neceſſaria ſunt, quæcunque etiam ex cauſis cootingenter, & liberè agentibus fiuot. Monent tamen Metaphyſici, non eſſe hanc propriè dictam neceſſitatem, utpotè quæ æſtimanda ſit ex cauſa proxima, non autem ab actu exiſtentiæ.

34. Deſudant vehemeoter Scholaſtici in explicanda quæſtione, *quomodo Deus habeat ſcientiam determinatam & neceſſariam futurorum contingentium?* Th.p.1.q.14.art.13. *Effectus poteſt eſſe contingens propter cauſam proximã contingentem, licet cauſa prima ſit neceſſaria; ſcita à Deo ſunt contingentia ſcientiâ Dei neceſſaria.* Biel 1. ſent. diſt. 38.q.un. *Libertas cauſæ ſecundæ ſufficit ad ſalvandã contingentiam, quia ſufficit unã cauſam requiſitam eſſe liberam.* Sed quomodo ſtante infallibili & determinata Dei præſcientia ſalvatur contingentia futurorum? Scot.1.ſent.diſt.39. refert varias opiniones. *Quidam dixerunt, Deum futura contingentia per ideas certò cognoſcere propter perfectionem repræſentationis: quidam dixerunt, Deum ideò perfectè cognoſcere per hoc, quòd totus fluxus temporis eſt præſens æternitati & omnia, quæ ſunt in tempore: ut in immenſum præſens omni loco, ita æternũ omni tempore:* Ipſe a. ſtatuit, *quòd voluntas divina, quæ eſt prima regula contingentium, priùs determinet contingentia, antequam illa intellectus divinus intelligat,* [quàm verè hoc ſtatuat Scotus, ipſe viderit, cùm intellectus prior ſit voluntate in rationalib. in Deo utrumq; ſimpliciſſimè ταὐτό τι] Occam fatetur, *modum non poſſe ſufficienter exprimi ab intellectu creato*, ipſe tamen ſtatuit, *quòd Deus ſeu eſſentia divina ſit cognitio intuitiva tam ſui, quam omniũ futurorum & poſſibilium tàm perfecta & clara, q̃ ipſa etiã eſt evidens notitia præteritorũ, præſentiũ & futurorũ, ergò ſicut notitia intuitiva in nobis, quâ evidenter cognoſcimus verũ contingens præſens, non addit ipſi contingenti aliquã neceſſitatem, licet ipſa ſit evidens & infallibilis: ita notitia Dei rebus futuris contingentibus non imponit neceſſitatem* [Hæc Occami ſententia veriſſima eſt & ſimpliciſſima.] Th. p.1.q.14.art.13. ſic procedit: *Contingens conſidera-*

tur

tur vel in ſeipſo, ſecundùm quod jam actu eſt & ſic nō conſideratur ut futurum ſed ut præſens, & ut determinatum ad unum, & propter hoc ſic infallibiliter ſubditur divinæ cognitioni. Deinde poteſt conſiderari contingens, ut eſt in ſua cauſa, & ſic conſideratur ut futurum, & ut nondum determinatum, & ſic contingens non ſubditur per certitudinem alicui cognitioni. Deus cognoſcit contingentia non ſolùm ut ſunt in ſuis cauſis, ſed etiam prout unumquodq; eorum eſt actu in ſeipſo. Biel 1. ſent. diſt. 38. q. un. art. 2. prop. 5. *Scientia illa, quâ Deus ſcit futura, contingentia eſt neceſſaria, quia eſt ipſius eſſentia non autem reſpectu futurorum contingentium, id eſt, non habet ſcientiam, quâ neceſſariò ſciat hoc futurum contingens, ut enim ipſum futurum contingens erit contingenter, ita Deus ipſum ſcit contingenter.* [Sed hæc dextrè indigent interpretatione, contingentes enim effectus præſcit Deus neceſſariò non contingenter.]

35. Acquieſcimus nos in diſtinctione Neceſſitatis proximè propoſita & expoſita. Reſpectu divinæ præſcientiæ etiam quæcunque ex cauſis contingenter & liberè agentibus fiunt, neceſſaria ſunt, neceſſitate ſcilicet conſequentis, ſed conſequentiæ; neceſſitate non abſoluta, ſed ex hypotheſi; non præcedente, ſed ſequente; non ſimplici, ſed conditionali. Deo, qui omnia præterita, præſentia & futura in abſolutiſſimo τῷ νῦν æternitatis videt, non ignotum eſt vel eſſe poteſt, quónam agendi vis in cauſis contingenter & liberè agentibus ſit declinatura: interim ſuâ illâ prævisione vel potiùs viſione non affert eis abſolutam aliquam neceſſitatem, ſiquidem ipſe diſcrimen hoc conſtituit, ut in creaturis quædam liberâ agendi facultate eſſent præditæ.

Contingentia.

36. Cæterùm hinc ſententiæ, quòd quædam fiunt liberè & contingenter toties in ſacris literis teſtimoniū datur, quoties libertas voluntatis humanæ prædicatur. [quæ qualis ſit, ſuo explicabitur loco] quoties præmia benè agentibus, pœnæ reprobis conſtituuntur, quoties lapſus culpa Adæ & Evę tranſcribitur, quoties bona laudātur, mala vituperio afficiuntur &c. ubi tamen obſerva, nos non ſtatuere Deum otioſum ſpectatorem eorum, quæ in mundo fiunt, poſtea enim docebimus, Deum non ſolùm προγινώσκειν ac προειδεῖν, ſed etiam διοικεῖν omnia, quę διοίκησις quomodo ſit diverſorum objectorum reſpectu comparata, itidem oſtendemus: hac autem vice manemus in terminis quæſtionis, videlicet ex divina præſcientia [quatenus tali] neutiquam abſolutam omnium, quæ fiunt, neceſſitatem conſequi, aut omnem contingentiam atque libertatem per eam aboleri.

Præſcientia Dei peccandi neceſſitatem haudquaquam importat.

37. Multò minùs dicendum, quòd divina præſcientia fatalem ac neceſſariam peccandi neceſſitatem hominib. afferat. *Non enim, quia Deus futura cognoſcit, neceſſe eſt nos facere, quod ille præſcivit: ſed quod nos propriâ voluntate ſumus facturi, ille novit futurum, quia Deus.* Hieron. lib. 3. in Ezech. *Nec ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum præſcivit, imò ideò non dubitatur ipſum peccare cùm peccat, quia ille, cujus præſcientia falli non poteſt, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, ſed ipſum hominem peccaturum præſcivit, qui, ſi nolit, omninò non peccat, ſed ſi peccare noluerit, etiam hoc ille præſcivit.* Aug. 5. de civ. Dei c. 10. *Non ex eo, quod falli ſcientia divina non poteſt, neceſſitate peccandi urgetur facinus voluntatis.* Ambroſ. 2. de voc. gent. c. 4.

38. Neque enim τὸ ὅτι ſolùm; ſed etiam τὸ διότι, τὸ πῶς, cauſam & modum agendi Deus prævidet. Non modò proditionem Judæ prævidit, ſed etiam eandem voluntariam & neceſſitatis expertem prævidit. Pulcrè Auguſt. tract. 53. in Joh. *Non propter ea quenquam Deus ad peccandum cogit, quia futura peccata hominum jam novit, ipſorum enim præſcivit peccata, non ſua, non cujuſquam alterius, ſed ipſorū. Quapropter ſi ea, quæ ille præſcivit ipſorum, non ſunt ipſorum, non verè ille præſcivit; ſed quia illius præſcientia falli non poteſt, ſine dubio non alii, ſed ipſi peccant, quos Deus peccaturos eſſe præſcivit.*

39. Si nondum plenè percipis, ſic habe: Præſcientia Dei non affert rebus immutabilitatem à priori, ſed ſaltem à poſteriori: hoc eſt, quando Deus ſcit rem eſſe, neceſſe eſt eam eſſe: Interim tamen res ſuâ naturâ, & reſpectu ſuarum cauſarum poterat aliter eſſe. & tunc Deus aliter præſciviſſet. Res ſive præſentes, ſive pręteritæ, ſive futuræ non à ſcientia, ſed ſcientia à re & eventu dependet, qui talis præſcitur, qualis eſt, ita ut ſi futurus non eſſet, idipſū etiam à Deo prævideretur. Aug. 3. de lib. arbit. c. 3.

40. Declarant id veteres primùm exemplis memoriæ recordantis pręteritorum, ſive probentur, ſive improbentur; Medici morbum prævidentis; Aſtronomi Eclipſin prædicentis. Deinde exemplis vaticiniorum Propheticorum de peccatis hominum, quæ non ideò perpetrata, quia divinitùs prædicta; ſed ideò prædicta, quia Deus hominum malitiam viderit incurabilem. Juſtin. Apolog. 2. & q. 58. Epiph. contra Cajan. Chryſoſt. in Matth. homil. 60. & 1. Cor. 11. Cyrill. & Aug. ſuper 12. Joh.

41. Ergò nec poſſumus nec debemus probare, quod ſcribit Calv. 3. Inſtit. c. 23. ſect. 9. *Ordinationem Dei [cui ſua conſtet æquitas nobis incognita ſed illi certiſſima] injici reprobris peccandi neceſſitatē.* & ſect. 6. *Deum non aliâ ratione futura prævidere, niſi quia ita ut fierent decrevit*: quod ſcribit Beza in Colloq. Mompelg. pag. 519. *Deum nihil ſcire futurum, quod non decreverit futurum*, quod ſcribit Rennech. in cat. ſal. aurea cap. 6. p. 28. *Licet cadere & non cadere ipſi* [Adamo] *contingens & indifferens fuerit & alterutrum tàm hoc quam illud evenire potuerit, tamen illud ex meris alioquin contingentib. ſolùm evenit & accidit, Deus quod ab æterno futurum providerat & decreverat*: quod ſcribit Piſcator in Diſput. de præ deſt. p. 12. *ut conſilij divini aliter fieri non potuiſſe, quin primi Parentes peccarent*: quod ſcribit Hyperius lib. 1. Methodi p. 258. *quoad Deum abſolutâ neceſſitate fieri omnia*: quod ſcribit Bucan. loco 14. p. 136. *Quæ homines vel Angeli agunt, neceſſariò agunt, quoniam Deus hoc fieri ſuâ providentiâ decrevit.*

Antitheſis adverſariorum.

42. Longè rectiùs pii Veteres. Auguſtin. 5. de civit. Dei cap. 9. *Non timemus, ne ideò voluntate non faciamus, quod voluntate facimus, quia illud nos facturos ille præſcivit, cujus præſcientia falli non poteſt, quod Cicero timuit, ut oppugnaret præſcientiam, & Stoici, ut non omnia neceſſitate fieri dicerent, quamvis omnia fato fieri contenderent, & Cicero, ut voluntatis libertatem confirmaret, negavit futurorum præſcientiam, atque ita dum facere vult liberos, facit Sacrilegos: religioſus autem animus utrumque eligit, utrumque confitetur & fide pietatis utrumque confirmat &c. Nos adverſus iſtos auſus ſacrilegos atque impios & Deum dicimus omnia ſcire antequam fiant, & voluntate nos facere, quicquid a nobis non niſi volentibus fieri ſentimus & novimus &c. Non eſt conſequens, ut ſi Deo certus eſt omnium cauſarum ordo, ideo nihil ſit in no-*

Veterum ſententia de hac quæſtione.

ſtræ voluntatis arbitrio: & ipſæ quippe noſtræ voluntates in cauſarum ordine ſunt, qui certus eſt Deo, ejusq; præſcientiâ continetur, quoniã & humanæ voluntates humanorum operum cauſa ſunt, atq; ita qui omnes rerum cauſas præſcivit, profectò in eis cauſis etiam noſtras voluntates ignorare non potuit, quas noſtrorum operũ cauſas eſſe præſcivit &c. quomodo ergo ordo cauſarum, qui præſcienti Deo certus eſt, id efficit, ut nihil ſit in noſtra voluntate, cùm in ipſo cauſarum ordine magnum habeant locum noſtræ voluntates? c.10. *Non propterea nihil eſt in noſtra voluntate, quia Deus præſcivit quid futurũ eſſet in noſtra voluntate, nõ enim qui hoc præſcivit, nihil præſcivit. Porrò ſi ille præſcivit, quid futurum eſſet in noſtra voluntate, non utiq; nihil, ſed aliquid præſcivit, profectò & illo præſciẽte eſt aliquid in noſtra voluntate. Quocirca nullo modo cogimur aut retentâ præſcientiâ Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio Deum, quod nefas eſt, negare præſcium futurorum, ſed utrumq; amplectimur, utrumq; fideliter & veraciter confitemur, illud ut benè credamus, hoc ut benè vivamus. Malè a. vivitur, ſi de Deo non benè creditur &c.* Chryſoſt. ſup. 1. Cor. 11. hom. 27. *Chriſtus inquit, neceſſe eſt ut veniant ſcandala: attamen nec libertatem arbitrii his verbis tollit, neq; neceſſitatem aliquam & violentiam vitæ imponit, ſed q. procul dubio ob pravam hominum mentem futurũ erat, prædixit, q. quidem futurum erat, non propter ipſius prædictionem, ſed propter eorũ, qui curari non poterant, voluntatẽ, non n. quod hæc prædixerit, ideo hæc facta ſunt, ſed cùm proculdubio futura erãt, ideò prædixit, nam ſi neceſſitatis eſſent ſcãdala & non voluntatis eorum, qui ea movent, ſuperfluum eſſet, q. dixit: Væ homini, per quem ſcandala veniunt.* Id. hom. 60. in Matt. *Non putanda eſt prædictio ipſiq;* (Chriſti) *ſcandala inducere, non n. quia futura prædixit, ideo eveniunt, ſed quoniam futura erant, ideò prædixit.* Quid quod ipſe Dn. Philip. 10 Epiſt. ad Thom. Archiepiſc. Cantuar. *reprehenſione digniſſimum* eſſe judicat ſtatuere, *quod divina prædictio Judæ & aliis fatalem & inevitabilem peccandi pereundiq; neceſſitatem attulerit.*

Argumenta pro fatali omnium neceſſitate. 43. Videamus, quibus argumentis fatalem illam omnium neceſſitatem demonſtrare conentur. *Præſcientia Dei*, inquiunt, *non diſtinguenda eſt ab ejus decreto, voluntate & prædeſtinatione; Deus non aliâ ratione futura prævidet, niſi quia ea, ut fierent, decrevit; Deus nihil ſcit futurum, quod non decreverit futurum &c.* Reſp. 1. Si præſcientia cum prædeſtinatione, decreto & voluntate Dei modis omnibus eſt unum & idem, ſequetur, ut Deus præſcit hominum peccata, ita eadem ipſum prædeſtinare, decernere & velle, contrà Pſaltes Pſal. 5. v. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es.* 2. Rectè ergò Auguſt. lib. de prædeſt. Sanct. c. 10. *Prædeſtinatio ſine præſcientia eſſe non poteſt, ſed poteſt eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia: prædeſtinatione quippe Deus ea præſcivit, quæ fuerat ipſe facturus; unde dictum eſt, fecit quæ futura ſunt: præſcire autem potens eſt etiam ea, quæ ipſe non facit, ſicut quæcunque peccata.* Idem lib. 6. hypogn. cap. 2. *Mala Judæ præſcivit quidem Deus, ſed non prædeſtinavit.* Proſper in reſponſ. ad Gall. *Præſcientia & bona noſcit & mala, prædeſtinatio autem Dei ſemper in bono eſt.* Fulgent. lib. 1. ad Mon. *Si ad peccatum aliquod Deus hominem prædeſtinaret, pro peccatis hominem nõ puniret.* Lombard. 1. ſent. diſt. 6. lect. 2. *Præſcientia Dei ſive ſciẽtia, quâ ſcit vel præſcit bona & mala, divina Natura ſive eſſentia eſt, & prædeſtinatio ſive voluntas ejus eadem divina eſſentia eſt, nec eſt aliud Deo ſcire & velle, quàm eſſe, & cùm ſit unum & idem ſcientia Dei vel voluntas, non tamen dicitur de voluntate, quicquid dicitur de ſcientia & è converſo; nec omnia illa ſuâ voluntate Deus vult, quæ ſuâ ſcientiâ ſcit, cùm ſuâ ſcientiâ noverit tàm bona quàm mala, voluntate autem non velit niſi bona. Scientia quippe Dei & præſcientia de bonis eſt & malis, voluntas verò & prædeſtinatio de bonis eſt tantùm, & tamen unum & idem eſt in Deo ſcientia & voluntas, & præſciẽtia & prædeſtinatio.* 3. Id quodammodo declarat Biel 1. ſent. diſt. a. q. 1. quærit enim, cur concedatur hæc propoſitio: *Deus intelligit malum*, & negetur iſta; *Deus vult malum*, cùm tamẽ ſit identitas inter intellectum & voluntatem Dei? reſpondet, *id fieri propter diverſa terminorum connotata, non autem propter aliquam non identitatem in Deo.* Si illa nomina *intelligere, velle*, non eſſent connotativa, ſed quodlibet illorum abſolutè & ſimpliciter ſine connotatione diceret illam rem quæ Deus eſt, utraque propoſitio foret concedenda. Sic ergò habendum. Per quod DEUS intelligit & ſcit, per illud etiam vult, quia intelligit & vult per ſuam eſſentiam, non autem quod Deus intelligit & ſcit idem etiam vult, quia ſcit hominum peccata, & tamen eadem non vult. 4. Sed enim repetendum hoc loco ex ſuperioribus, Dei pręſcientiam *ἀνθρωποπαθῶς* ſic dici, cùm ſit potiùs præſens viſio & ſcientia. Noſtra ratio & illi, qui rationis tenebras relicta verbi luce ſequuntur, ſibi præſcientiam Dei hoc modo imaginantur, quòd res futuras longè antè prævideat, ac proinde ne Deus futurorũ præſcius in ſua iſta pręviſione fallatur, ſed veritatis laudem retineat, ideò cogitant ſimplicem & abſolutam eſſe omnium neceſſitatem. Ludovicus Vives ſuper 5. de civ. Dei cap. 10. *Hæc res difficiliorem efficit hanc diſputationem, quod ſic imaginantur quidam, futura eſſe Deo ut nobis, ſed cogitare debebant, nec ea, quæ dicuntur præterita, in mente divina præterire, nec ea, quæ dicuntur futura quaſi deſint, expectari ut veniant, ſed & præterita & futura cum præſentibus eſſe cuncta præſentia, nec ſingula cogitari & ab aliis ad alia cogitando tranſiri, ſed in uno conſpectu ſimul præſtò eſſe univerſa.* 5. Ergò præſcientia illa Dei, quâ talis, non infert abſolutam agendi neceſſitatem, quia relinquit liberam agendi facultatem ſemel creaturis rationalibus donatam, quæ libertas præſcientiâ Dei non tollitur, cùm & illa ſit in ordine cauſarum, quæ ſunt à Deo præſcitæ. 6. Si urgeas, Dei præſcientiam non eſſe nudam & otioſam contemplationem, ſed cum activitate perpetuò conjunctam. Reſp. Diſtinguendum hic eſſe inter actiones creaturarum bonas & malas, circa quas diverſimodè ſe habet divina providentia, ut paulò pòſt uberiùs explicabimus.

44. Pergunt, *terminos diſtinctionis inter neceſſitatem conſequentis & conſequentiæ eſſe philoſophicos, ac proinde hîc non afferendos*: Reſp. Res ipſa in Scripturis ſatis evidenter eſt expoſita, quippe quæ Deum omnium futurorum pręſcium eſſe docet, & tamen peccati cauſam eſſe negat, id ſi convenientibus terminis philoſophicis explicetur, nulla fit *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*, cùm non tàm probationis quàm explicationis gratiâ, nec ad novi cujuſdam articuli fabricam extra & præter Scripturam extruendam, ſed ad veteris fidei in Scripturis expoſitæ declarationẽ adhibeantur: cur iſtud Philoſophię miniſterium hac in parte reſpuunt illi, qui alibi ejus dominium & magiſterium in myſteriis 2.

divinis

divinis ſequuntur, & hoc ipſo loco fatalem omnium neceſſitatem e Stoicorum ſcholis in Eccleſiam poſtliminiò introducere ſatagunt?

3. 45. *Conſtituit* [inquiunt] *Deus æterno & immutabili decreto, ſecundum quod qualibet immutabiliter & neceſſariò fieri oportet, ut Deus abſolutâ neceſſitate neceſſariò bonus, ita quæcunque ab illo fiunt, abſolutâ neceſſitate iſto modo fiunt.* Reſp. Ut quædam Deus in tempore agit, quædam fieri permittit, ita ab æterno quædam agere, quædam verò permittere decrevit, quid autem per illam DEI permiſſionem, & per decretum permiſſionis intelligendum ſit, patebit ſuo loco. Infallibiliter Deus præſcit futura, interim tamen ſcientiæ ſuæ infallibilitate non affert abſolutam omnibus rebus neceſſitatem, cùm ab illa præſcientia Dei non oriautur malæ hominum actiones, ſed potiùs ex cauſa proxima ſint æſtimandæ. Ad poſterius objectum ſubtiliſſimè reſpondet Scotus 1. ſentent. diſtinct. 45. q. 5. *Deus eſt Ens ſimpliciter & ex ſe neceſſarium, eaque de Deo notio hominibus eſt innata, & tamen remotâ hac notione & [remotis omnibus] quæcunque ſunt, Deus nec quicquam deperdit, quia Ens ſimplex & neceſſarium eſt, at ſi neceſſariò vellet, quæ præter eum non ſunt, non poſſet non velle ea, quia in Deo eſſe & velle neceſſariò ſunt idem, Ergò remotâ volitione creaturarum hujus vel illius rei, tolleretur*
„ *etiam eſſe Dei.* Hæc Scotus: Nos ſimpliciùs ſic re-
„ ſpondemus, Non ideò, quia Deus abſolutâ neceſ-
„ ſitate bonus, ideò quæ in creaturis benè agit, abſo-
„ lutâ neceſſitate talia ſunt, quia non ſolùm benè ſed
„ etiam liberè agit; multominùs propter abſolutam
„ divinæ bonitatis neceſſitatem talia ſunt, quæ crea-
„ turæ libertate agendi inſtructæ malè agunt, cùm in
„ illis ab ordine divinæ bonitatis devient. Declarationis gratiâ hûc referri poſſunt, quæ Scaliger diſputat exercit. 249. ſect. 3. de quæſtione illa, *An Deus facere poſſit melius quod fecit, quàm quomodo fecit?* ad quam reſpondet: *Poteſt Deus aliter facere, quia ſumma in poteſtate minor quoque comprehenditur poteſtas: Ex immenſitate igitur potentia poteſt, at ex ſumma bonitate, quæ eſt potentiæ regula, neq; à potentia eſſentiâ diverſa [eſt enim Deus & Dei omnia unum atque unus Deus ſui ipſius & principium & finis, ſine tamen & principio & fine ullo, non enim extra ſe egredi poteſt] non vult minùs poſſe quàm benè poſſe, quia à ſummo bono ſimpliciter non poteſt, niſi ſummum bonum in unoquoque genere aut ordine Entium proficiſci &c.*

46. Atque hæc ſunt potiora argumenta, quibus fatalem omnium neceſſitatem evincere conantur, ea quibus ad reliqua facilè poteſt reſponderi: quæ ex Scripturis ad hanc quæſtionem accommodantur teſtimonia, ſuo loco explicabuntur, quando de cauſa peccati diſſeremus, & quo modo in malis hominum actionibus divina providentia concurrat, exponemus. Poſtquam igitur de primo quaſi actu divinæ providentiæ, videl. προγνώσεως ſive præſcientia divina ſatis copioſè egimus hacten', reſtat, ut ad reliquos duos ejuſdem actus, videl. πρόθεσιν καὶ διοίκησιν explicandos accedamus.

CAP. IV.

De ſecundo Providentiæ actu, videlicet πρόθεσιν.

Πρόθεσις qualis actus.

47. Conſiſtit igitur ſecundò divina providentia in προορισμῷ ſive προθέσει decreto & voluntate proſpiciendi rebus omnibus. Quicquid enim Deus in tempore agit, ab æterno agere decrevit: Ac providi eſt non ſolùm habere notitiam, ſed etiam voluntatem proſpiciendi rerum neceſſitatibus. Eph. 1. v. 11. *Deus omnia operatur juxta conſilium voluntatis ſuæ.*

48. Ex hoc fundamento Scaliger exerc. 365. ſect. 8. arguit Ludovicum Vivem, qui Dei providentiam dixerat eſſe *voluntatem conſilio univerſa gubernantem*, cùm & ante mundi creationem fuerit providentia ſine gubernatione, eumque conſilio Deus non egeat, tanquam medio aut inſtrumento, aut ideâ ad gubernandum, interim tamen negari nequit, Scripturam per ſolitam ſuam ad nos συγκατάβασιν conſilium ἀνθρωποπαθῶς Deo tribuere. Quamvis enim Deus accuratè loquendo non conſultet, nec ratiocinetur, tamen quia in ipſius operibus ſummæ & infinitæ ſapientiæ radij effulgent, & quia talia agit, quæ homines ſummâ animi prudentiâ atque conſilio agunt, inde & ideò Deo conſilium tribuitur.

49. Vox προθέσεως in Scriptura accipitur ſpecialiter de propoſito ſalutis noſtræ, h. e. de Dei decreto ab æterno in Chriſto diſpoſito & per Evangelium nobis revelato, de hominibus per fidem in Chriſtum ſalvandis, ut hac ratione hoc Dei propoſitum totum ordinem ſalutis noſtræ complectatur. Rom. 8. v. 28. κλητοῖς κατὰ πρόθεσιν. cap. 9. v. 11. ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν τοῦ Θεοῦ πρόθεσις μένῃ. Epheſ. 1. v. 9. κατὰ τὴν εὐδοκίαν ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ. v. 11. προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν; hoc Dei propoſitum vocatur ibidem εὐδοκία καὶ βουλὴ τοῦ θελήματος Θεοῦ. *Vox προθέσεως accipitur dupliciter.*

50. Sed enim, quia non ſolùm reparatio generis humani per Chriſtum & credentium in eum ſalvatio, ſed etiam creaturarum productio & conſervatio eſt opus Dei, ideò κατ' ἀναλογίαν ſtatuere poſſumus, non ſolum de reparatione generis humani per Chriſtum & hominum in Chriſtum credentium ſalvatione, ſed etiam de creaturarum productione & conſervatione æternam in mente divina πρόθεσιν extitiſſe; quicquid enim in tempore Deus agit, ab æterno agere decrevit.

51. Viciſſim, quia πρόθεσις illa θελήματος Θεοῦ ad ea ſolùm referenda, quæ in tempore Deus agit [ſiquidem quæ Deus non agit in tempore, ea nec ab æterno agere decrevit] inde colligimus, lapſum Adæ, quâ talem, & peccata hominum, quâ talia, non eſſe ea æterna Dei πρόθεσει orta dicenda, nullo enim Dei decreto immutabili coactus vel inductus eſt homo, ut laberetur, qui à DEO accepit mandatum, ne laberetur: quod verò attinet lapſus iſtius remedium, illud ab æterno eſt à Deo decretum & in Chriſto diſpoſitum. Lapſum hominis DEUS in tempore non eſt operatus, nec hominem ut laberetur, impulit. Ergò nec ab æterno DEUS hominis lapſum decrevit. Hominem labi DEUS in tempore permiſit, [cujus permiſſionis rationes enumerabimus ſuo loco] Ergo lapſum hominis permittere, ſive non impedire Deus ab æterno decrevit. Lapſui hominis DEUS in tempore precioſiſſimum attulit per Chriſtum remedium. Ergò lapſui hominis remedium aliquod ab æterno eſt à Deo decretum. *Πρόθεσις Dei an etiam ad peccata hominum ſit referenda.*

52. Proinde ſi Decreti vocem tàm latè extendere quis velit, ut referatur ad omnia, circa quæ divina providentia occupata eſt, ſcilicet tàm ad malas quàm bonas hominum actiones, neceſſariò hîc itidem diſtinguendum, ut in ipſa divinæ providentiæ

videntiæ διοικήσεως, quod videlicet πρόθεσις Dei aliter ſe habeat reſpectu bonarum, aliter verò reſpectu malarum actionum. Ut enim hominum actiones Deus in tempore ita διοικεῖ, ut bonas præcipiat, probet, adjuvet; malas verò nec præcipiat, nec velit, nec adjuvet, ſed propter finem bonum, quem ex illis elicere novit, permittat; ita quoque dicendum, æternam Dei πρόθεσιν ita comparatam, ut bonas hominum actiones præcipere, probare, adjuvare; malas autem propter finem bonum, quem ipſe ex eis elicere noverit, permittere decreverit. breviter; qualis eſt διοίκησις Dei in tempore, talis etiã διοικήσεως πρόθεσις propter exactiſſimam utriuſq; ſibi correſpondentis relationem.

55. Exactiſſimè verò obſervandum, quando ſtatuitur decretum permiſſionis ratione malarum actionum; ibi vocem Decreti referendam eſſe non ad actiones malas per ſe, ſed ad bonos illos fines, quos ex malis hominum actionibus Deus ſuâ ſapientiâ & bonitate elicere novit. Decrevit DEUS permittere lapſum Adæ & reliqua hominum peccata lapſum illum conſecuta, non quaſi delectetur illo lapſu & illis peccatis, non quaſi approbet ea, non quaſi impellat ad ea, ſed quia novit bonum finem ex illis elicere. Ut ergò DEUS in tempore volens permittit lapſum, nec tamen vult hominis lapſum, ita ab æterno decrevit permittere lapſum, nec tamen ipſum lapſum decrevit. Proinde ſcitò improbandum eſt, quòd Beza part. 2. reſponſ. ad colloq. p. 155. textum Apoſtolicum Epheſ. 1. verſ. 11. *DEUS operatur omnia juxta conſilium voluntatis ſuæ*, ad omnes etiam malas hominum actiones tàm nudè & crudè referat, cùm tamen eas nec operetur DEUS, nec operari ab æterno decreverit.

Vox προορισμοῦ dupliciter accipitur.

54. Προορισμὸς itidem in Scriptura accipitur ſpecialiter & propriè de electione τῶν μελλόντων εἰς χριστὸν πιστεύειν ad vitam æternam. Rom. 8. v. 30. Epheſ. 1. v. 5. &c. interim tamen vocula προορίζειν generalis eſt, ſignificans deliberare, conſtituere ac definire, quid de re aliqua ſit agendum, finem & media ſibi proponere. Damaſcen. in Dial. de hæreſ. Manich. προορισμός ἐστι κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις: in generali hac ſignificatione vox προορισμοῦ hic a nobis accipitur. Quomodo verò ſe habeat vox προορισμοῦ ſpecialiter accepta ad providentiam, id exponit Thom. part. 1. q. 23. art. 1. *Prædeſtinatio pars eſt providentiæ: providentiæ enim effectus eſt res in finem ſuum dirigere & movere, jam v. duplex eſt finis rationalis creaturæ, unus naturalis, creaturæ proportionatus, ad quem poteſt ſuis viribus pertingere, alter ſupernaturalis, qui excedit proportionẽ Naturæ creatæ, qui eſt vita æterna, hunc finem aſſequi non poteſt, niſi ad illum ab alio nempe a Deo tranſmittatur, ſicut a ſagittario ſagitta ad ſcopum. Ratio iſtius tranſmiſſionis ſeu decretum tranſmittendi ad vitam æternam dicitur prædeſtinatio.*

CAP. V.

De tertio Providentiæ actu, videlicet διοικήσ.

Διοίκησις qualis actus. Objecta διοικήσεως.

55. Tertiò igitur conſiſtit Providentia ἐν διοικήσει, in actuali ac temporali omnium rerum ſuſtentatione ac gubernatione, quâ Deus omnia ſapienter, liberè, potenter ac benè moderatur ac dirigit.

56. Verſatur hæc provida Dei cura circa omnia, quæ in mundo ſunt ac fiunt, Coloſſ. 1. verſ. 17. *Omnia in ipſo conſiſtunt*. Hebr. 1. v. 3. *Portat omnia verbo virtutis ſuæ*. Sap. 6. v. 8. προνοεῖ περὶ πάντων. cap. 8. v. 1. *attingit à fine uſque ad finem ἰσχυρῶς, & diſponit omnia* χρηστῶς cap. 12. v. 13. τῷ θεῷ μέλει περὶ πάντων. Nec modò naturas cœleſtes & incorruptibiles, ſed etiam eas ſublunares: nec modò ſpecies, ſed & ſingula individua objecti loco habet.

Errores de objecto providentiæ.

57. Referunt Clemens a 5. ſtrom. p. 275. Cyrill. Catech. 8. Auguſt. 5. de Gen. ad lit. cap. 2. fuiſſe quoſdam, qui putaverunt, *ſublimes quidem mundi partes divinâ providentiâ gubernari: hanc autem imam partem terræ & aeris viciniorem, in qua venti, nubesq; conſurgunt, caſibus potiùs, & fortuitis motibus agitari.* Plinius 2. Nat. hiſt. 7. putat inferiora cœli aſtrorumque motibus gubernari. Ac citatur ex Arabe Algazel 3. Metaph. c. 5. *prima cauſa non ſcit particularia niſi ſecundum notitiam univerſalem.* Ovid. 2. Triſt.

Viq; Deus cœlumq; ſimul ſublime tuenti,
Non vacat exiguis rebus adeſſe Jovi.

R. Moſe de direct. perplex. c. 136. *Nulla individua corruptibilia dicit ſubjacere divinæ providentiæ, niſi homines propter intellectum, qui eſt incorruptibilis.* Sed nihil videtur tàm caſibus volvi, quàm omnes iſtæ procelloſæ ac turbulentæ qualitates, quibus aeris facies variatur ac vertitur: & tamen Pſal. 148. v. 8. *Deus operit cœlum nubibus & parat terræ pluviam.* Pſal. 135. v. 8. *Aſcendere facit nubes, fulgura cum pluvia ipſe facit, educit ventum de theſauris ſuis.* Matth. 5. v. 45. *Deus ἀνατέλλει Solem & pluit ſuper juſtos & injuſtos.*

Sententia Hieronymi quomodo explicanda.

58. Hieronymus in cap. 1. Habacuc. *dicit eſſe fatuam Dei adulationem, quâ Majeſtas ejus ad hoc deducitur, ut ſciat per momenta ſingula, quot culices naſcantur, quotvè moriantur, quota muſcarum ſit multitudo, quot piſces natent in aquis.* Niſi hoc dictum ſic accipias, quod DEUS quidem ſingula exactè cognoſcat, non tamen modo cognoſcendi, qui ſit per momenta & intervalla ſucceſſivè ſed notitia intuitiva, quâ omnia ἀθρόως ſimul aſpicit, detrahet laudi divinæ providentiæ. Matt. 10. v. 29. *Duo paſſeres aſſe veneunt, & unus ex illis non cadit ſuper terram ſine Patre veſtro.* Quæ viliores aves, quàm paſſeres? & tamen unus eorum non eſt in oblivione coram Deo. Luc. 12. v. 6. *Quin imo capilli capitis noſtri numerati ſunt.* Matth. 10. v. 30. *Lilia Deus veſtit.* Matth. 6. v. 28. Vide Lomb. 1. ſent. diſt. 39. lit. D. ubi dictum Hieronymi ad bonum ſenſum trahere conatur.

59. Rectè ergò Ambr. 1. de offic. 13. *Si non eſt injuria & probrum Dei, minutiſſima quæq; res feciſſe, multo minùs probrum illius facta regere.* Item. lib. 2 cap. 45. *Nihil omninò eorum, quæ facta ſunt & quæ fiunt, Deum fugit, ſed per illius providentiam unumquodq; & habitum & numerum, & quantitatem accipit.* Auguſtin. 10. de civit. Dei c. 14. laudat ſententiam Plotini: *Providentiam a ſummo DEO uſque ad hæc terrena & ima pertingere, floſculorum atq; foliorum pulcritudo comprobat, quæ omnia velut abjecta & velociſſimè pereuntia, decentiſſimos formarum ſuarum numeros habere non poſſe confirmat, niſi inde formentur, ubi forma intelligibilis & incommutabilis, ſimul habens omnia, perſeverat.*

60. *Quis diſpoſuit membra culicis & pulicis, ut habeant ordinem ſuum, habeant vitam ſuam, habeant motum ſuum? unam beſtiolam brevem minutiſſimam conſidera, quam volueris. Quis diſpoſuit iſta? quis fecit iſta? Expaveſce in minimis: lauda magnum.* Auguſtinus ſuper Pſal. 147. tom. 8.

CAP.

CAP. VI.

De priore διοικήσεως actu, videlicet conſervatione.

Duæ quaſi partes ſunt διοικήσεως: Conſervatio & Gubernatio.

61. Dno autem ſunt divinæ providentiæ circa res quævis munia. *Conſervatio & gubernatio.* Non ex ſe & ſuis viribus res creatæ ſubſiſtunt: ſed *portat Deus omnia verbo virtutis ſua.* Hebr. 1. v. 3. *in ipſo omnia συνέστηκε.* Coloſſ. 1. v. 17. *in Deo vivimus, movemur & ſumus.* Actor. 17. v. 28. Eſſe creaturarum eſt eſſe fluxum: eſſe DEI eſt eſſe fixum: *ut radiorum eſſe à Sole, umbra à corpore: ita omnes creaturæ a divina dependent conſervatione.* Rsym. de Sab. in Theol. natur. cap. 16. quem omninò vide.

Conſervatio quid?

62. Conſervatio definiente Scaligero nihil aliud eſt, *quàm exiſtentiæ continuatio* exercit. 31. & 250. ſect. 1. Eſſe & conſervari acceptum fertur eidem autori, eidemque principio. Ut ergo omnes creaturæ ſuam eſſentiam, ſuas proprietates ac agendi vires in creatione & generatione à Deo acceperunt, ita ab eodem in eſſendo & agendo conſervantur. Ergò continuus eſt quaſi divinæ potentiæ omnia conſervantis in res exiſtentes omnes influxus, quo vel ad momentum ſubtracto nec agere, imò nec eſſe poſſunt. Quid magis homini nsturale, quàm moveri? & tamen *in Deo movemur* Actor. 17. v. 28. Quid msgis Soli naturale, quàm ſingulis diebus oriri? & tamen Deus *ἀνατέλλει τὸν ἥλιον* Matth. 5. v. 45. Quamvis ergò naturaliter ſingulis rebus ſua indita ſit proprietas, eam tamen nec exerunt, nec exerere poſſunt, niſi divina virtute [ut ita loquar] eſſentientur & vegetentur. Pſal. 104. v. 29. *Abſcondis faciem tuam, turbantur: aufert Spiritum eorum, deficiunt, & in pulverem ſuum revertuntur.* v. 30. *mittis Spiritum tuum, creantur, & renovabis faciem terræ.*

63. Deut. 8. v. 3. Matt. 4. v. 4. dicitur, *hominem non vivere ex ſolo pane, ſed in omni verbo, quod egreditur ex ore Dei*, quo non ſolùm docemur, Deum abſque mediis naturalibus poſſe hominem alere & conſervare, ſed monemur etiam, vim alendi non eſſe panis ita propriam, ut ſubtracto DEI verbo, quo panis primùm creatus eſt, & alendi vim obtinuit, nihilominùs hominem alere poſſit, ſed requiri continuum quaſi verbi creantis & conſervantis influxum, ut alendi vim ſibi inſitam exerat. Idem de re Medica pronunciare poſſumus ac debemus. Non reſtituitur homo ſanitati per herbas, ſed per Dei verbum, quod herbis vim illam primitùs inſevit, & adhuc hodiè quaſi inſtillat. Sap. 16. v. 12. *οὔτε βοτάνη, οὔτε μάλαγμα ἐθεράπευσεν αὐτούς, ἀλλ' ὁ σὸς κύριε λόγος ὁ πάντα ἰώμενος.* v. 13. *σὺ γὰρ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχεις* &c. unde rectè & piè concludit Meſue in principio grabadin. Medic. *Sanat ſolus languores Deus.* Utinam verò hoc cordi probè infigeremus noſtro, ut à fiducia in Medicos & medicinas abducti, præſentem Dei manum in illis intueremur, ac ſoli DEI per cordis fiduciã adhærere niteremur! Multi omninò ſecuti exemplum Aſæ in infirmitate ſua *non quærunt Dominum, ſed magis in Medicorum arte confidunt* 2. Paral. 16. v. 12. nimirum, qui prætermiſsâ pœnitentiâ & precibus per medicamenta ſanitatem ſe recuperaturos ſperant.

CAP. VII.

De poſteriore διοικήσεως actu, videlicet Gubernatione.

Gubernatio rerum quomodo comparata.

64. Porrò non ſolùm conſervat Deus res creatas, ſed etiam eaſdem gubernat, quæ gubernatio, quomodo comparata ſit, quibuſdam aphoriſmis explicabimus, ſi priùs hoc notaverimus, quod licet omnia divinæ providentiæ ſint ſubjecta, peculiariter tamen Deo curæ ſit homo, mundi epitome & reliquarum creaturarum complementum, cumprimis verò Eccleſia ex humano genere collecta 1. Tim. 4. v. 10. *Deus eſt Salvator omnium hominum, maximè fidelium.* 1. Pet. 5. v. 7. *Ipſi cura eſt de vobis.* Pſal. 33. v. 13. *è cœlis reſpicit Jehova, videt omnes filios hominum.* v. 18. *Ecce oculus Jehovæ ſuper timentes eum, ſperantes ſuper miſericordia ejus.* Atque ex hoc fonte promanavit diſtinctio inter providentiam generalem totius mundi, & ſpecialem Eccleſiæ.

Homo præcipuum divinæ providentiæ objectum.

65. Quemadmodum Deus omnia creavit, ita omnia conſervat & gubernat: ſed quemadmodum omnia propter hominem facta (ut pulcerrimè hoc probat & explicat Scslig. exerc. 250. ſect. 1.) ſic peculiariter Deo curæ eſt homo totius univerſi compendium pulcerrimum. Ipſe eſt olam Katon *μικρόκοσμος*, ut appellant eum Rabini teſte R. D. Kimhi ſuper 2. Zschar. Viciſſim totum genus humanum conſervat Deus poſt lapſum propter Eccleſiam ex eo collectam vel adhuc colligendam, hæc ipſius domus eſt, hoc peculium, hic *λαὸς περιούσιος*. Ergò providentia divina vel maximè reſpicit Eccleſiam & omnia vera Eccleſiæ membra.

CAP. VIII.

Proponit aphoriſmos de modo divinæ providentiæ.

Aphoriſmi de modo divinæ providentiæ.

66. Sit ergò primus de modo divinæ providentiæ Aphoriſmus: *Providentia divina inſtitutum à ſe naturæ curſum ordinariè conſervat.* Sic Pater *cœleſtis Solem ἀνατέλλει & pluit* Matt. 5. v. 45. *dat unicuiq; grano corpus ſicut vult* 1. Cor. 15. v. 38. 1.
Quæ ergò ſic à Deo ſunt creata, ut agant naturaliter, in illis conſervat virtutem naturaliter agendi: quæ ſic ſunt creata, ut agant liberè, in illis conſervat virtutem liberè agendi. Hinc uſitatum illud Auguſt. lib. 7. de civit. Dei cap. 30. *Sic Deus adminiſtrat omnia, quæ creavit, ut etiam ipſa proprios motus exercere ſinat*, quod repetit & exponit Gerſon lib. 2. de conſolat. Theol. proſa. 4.

67. Aphoriſmus ſecundus: *Et ſi providentia* 2.
divina plerunq; agit per media, tamen in illis non hæreamus, ſed ad cauſam primam ſemper reſpiciamus. Irrita enim ſunt cauſæ ſecundæ, niſi juventur a Deo. Pſal. 127. v. 1. *Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant, qui cuſtodiunt eam.* Oſeæ 2. v. 8. & 9. *Neſcivit, quod ego frumentum ei dederim, ideò rurſus auferam frumentum meum.* 1. Tim. 6. v. 17. *Divitibus præcipe, non ſperare in incertitudine divitiarum, ſed in Deo vivente, qui præbet ad fruendum abundè omnibus.*

68. Aphoriſmus tertius. *Providentia divina* 3.
etiam ſine mediis extraordinariè poteſt opera ſua exſequi. Sic Moſes quadraginta diebus & quadrsginta

draginta noctibus ſine cibo conſervatur. Defectus ſecundarum cauſarum facilè poteſt ſuppleri à virtute primæ: quippe quæ eſt *ἀιτιον αὐτοτελὲς*.

4. 69. Aphoriſmus quartus. *Poſitis cauſis ſecundis in actu, nihilominus divina providentia effectum iſtum impedire ac mutare poteſt.* Tres velut in flamma teſtes Babylonide ſervat. Cauſæ enim ſecundæ non agunt ſine influxu primæ.

5. 70. Aphoriſmus quintus. *Poteſt divina providentia ex cauſis ſecundis alium effectum producere, quam ipſarum proprietas fert.* Sic ex petra produxit aquas: aquas inſtar petræ fecit ſtare: aquas in ſanguinem convertit, imò & in vinum. Non alligatus eſt naturæ legibus, naturæ Dominus. Aſina loquitur, fons ex aſini maxilla ſcaturit, Sol ſtat immobilis &c.

6. 71. Aphoriſmus ſextus. *Bruta animalia non ſolùm ſubjecta ſunt divinæ providentiæ; ſed etiam ſive naturali inſtinctu, ſive quacunque aliâ ratione ſentiunt, & quodammodo fatentur ſuſtentationem & conſervationem divinam.* Pſal.104.v.27. *Omnia à te expectant, ut des eis eſcam.* v.21. *catuli leonum rugiunt, ut rapiant & quærant ſibi à Deo eſcam.* Pſal. 145.v.15. *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam illorum in tempore opportuno.* Pſal. 147.v.9. *Qui das jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum.* Sic ergò rugitum leonum & crocitationem corvorum, Scripturâ duce, interpretemur, quod à Deo ſibi quærant eſcam: deploremus ſimul extremam naturæ noſtræ corruptionem, & mentis caliginem, per lapſum introductam, per quam fit, quod animalia bruta meliùs quaſi intelligunt divinam providentiam, quàm humana ratio: Sicut & Chriſtus Matth. 5. aviculas Magiſtros noſtros conſtituit.

7. 72. Cùm in ſuſtentatione & gubernatione Naturæ humanæ duo potiſſimùm emineant, videlicet vita & actiones hominum, quomodo in illis agat, & concurrat divina providentia, uberiùs explicandum erit. Sit ergò Aphoriſmus ſeptimus: *Vitæ humanæ ingreſſus, progreſſus & egreſſus peculiariter divinâ providentiâ regitur.*

73. De miranda fœtus in utero formatione, ejuſdemque in lucem editione, qua hominis in hunc mundum ingreſſus eſt, ſic loquitur Scriptura Job. 10. v. 8. *Manus tuæ* (ô Deus) *plaſmaverunt me, & fecerunt me totum in circuitu.* v. 9. *ſicut lutum feciſti me* v. 10. *ſicut lac me mulſiſti, & ſicut caſeum me coagulaſti.* v. 11. *cute & carne veſtiviſti me, oſſibus & nervis compegiſti me.* Quo in loco verbis ſignificantiſſimis fœtus in utero formatio deſcribitur. Convenit enim ſemini cum lacte materiâ, & conditionibus & generationis modo, & officinis, in quibus fiunt, & uſu: ac ipſa prima embryonis formatio eſt coagulatio quædam. Ariſt. 1. de genet. animal. 20. *οἷον ἐν τῇ τοῦ γάλακτος πήξει, τὸ μὲν σῶμα τὸ γάλα ἐστιν· ὁ δὲ ὀπὸς ἢ πυτία τὸ τὴν ἀρχὴν ἔχον τὴν συνιστᾶσαν, οὕτω τὸ ἀπὸ τοῦ ἄῤῥενος ἐν τῷ θήλει μεριζόμενον.* Pſal. 22. v. 10. *ex utero me extraxiſti.* Pſ. 71. v. 6. *è viſceribus matris meæ tu eductor meus es.* Actor. 17. v. 25. *Ipſe dat omnibus vitam & ſuſpirationem.*

74. Vitæ noſtræ curſus & progreſſus ita à Deo regitur, *ut ne capillus quidem capitis citra ipſius voluntatem de capite noſtro cadat* Matth. 10. v. 30. *Ipſe eſt vita noſtra & longitudo dierum noſtrorum* Deuter. 30. v. 20. *numerat greſſus noſtros.* Pſal. 56. v. 9. *Jehova tu cognoſcis ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.* Pſal. 139. v. 2. *iter meum & accubitum meum cingis.* v. 3. *divitem & pauperem facit Deus* Prov. 22. v. 2.

75. De egreſſu & exitu vitæ ſic loquitur Scriptura: *determinati ſunt dies hominis* חֲרוּצִים *conciſi, definiti, præciſi,* LXX. *ἀριθμητοὶ, numerus menſium ejus apud te Domine: conſtituiſti terminos ejus, qui præterire non poterunt.* Job. 14. v. 5. *In libro tuo ſcripti omnes dies, qui futuri erant, & nondum unus extabat ex illis* Pſal. 139. v. 16.

76. Repetendum autem hoc loco ex Aphoriſmis præcedentibus, quòd divina providentia nec tollat cauſas ſecundas, nec ad eas ſit alligata. Et ſic facilè patebit, quomodo rectè intelligendum ſit, quod dicitur, Conjugia eſſe fatalia, ac certum cuique homini præfixum eſſe vitæ terminum. Non enim hæc intelligenda de abſoluto quodam, & cauſas omnes, tum naturales, tum voluntarias excludente decreto: ſed divina providentia cauſarum naturalium activitatem, & voluntatis humanæ libertatem includit: quin etiam reſpiciendum hac in parte ad obœdientiam, ac inobœdientiam hominis erga Deum, quarum illa felici conjugio proſperitate, ac *μακροβιότητι* ordinariè remuneratur: hæc verò conjugio infelici, adverſitatibus & *βραχυβιότητι* ordinariè punitur. Proverb. 19. v. 14. *Uxor prudens à Domino.* Eccleſ. 25. v. 3. *Uxor proba dabitur illis, qui timent Dominum.* Exod. 20. v. 12. *Honora patrem & matrem, ut ſis longævus ſuper terram.* Pſal. 55. v. 24. *Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.*

Conjugia quomodo fatalia.

77. Has tamen promiſſiones & comminationes divinas cum exceptione crucis & cum privilegio propter cauſas juſtiſſimas extraordinariè agendi Deo inſuper relicto, accipiendas eſſe ſtatuimus. Quandoque Abigaëli obtingit Nabal; quandoque Joſias aliquis moritur in primo vernantis flore juventæ.

78. Proinde quando quæritur de vitæ humanæ termino, diſtinguendum primò omnium inter mortem ſimpliciter & abſolutè conſideratam, atque inter horam & genus mortis. Mors ipſa poſt lapſum homini juxta ordinarium Naturæ corruptæ ſtatum ac curſum eſt neceſſaria. Hebr. 9. v. 27. *ἀπόκειται ſtatutum ac definitum eſt hominibus ſemel mori.* Si de genere & hora mortis quæratur, cavendum erit, ne vel in Scyllam Epicureæ temeritatis, vel in Charybdin Stoicæ neceſſitatis immergamur.

Determino vitæ.

79. Horam & genus mortis unicuique DEUS conſtituit, non tamen abſoluto & cauſas ſecundas omnes excludente decreto, ſiquidem idem Deus, qui vitæ terminum conſtituit, idem multiplicationem annorum & beatam vitæ clauſulam piis promittit, idem piorum preces pro ſanitate & *μακροβιότητι* conſequenda effuſas ſæpiùs exaudivit, idem media recuperandæ ſanitatis naturalia condidit, iiſdemque ſi præſtò ſint, uti præcepit, idem impiis juſto judicio annorum diminutionem eſt minatus.

80. Hac de re ita diſſerit Auguſt. 5. de Gen. ad lit. cap. 17. *Multa ſecundùm inferiores cauſas futura ſunt, ſed ſi ita ſunt, & in præſcientia Dei verè futura ſunt: Si autem ibi aliter ſunt, ita potiùs futura ſunt, ſicut ibi ſunt, ubi qui præſcit, falli non poteſt. Nam futura dicitur ſenectus in juvene, ſed tamen futura non eſt, ſi ante moriturus eſt, hoc autem erit, ſicut ſe habent aliæ cauſæ ſive in mundo contextæ, ſive in Dei præſcientia reſervatæ. Nam ſecundùm quaſdam futurorum cauſas moriturus erat Ezechias,*

chias, cui Deus addidit quindecim annos ad vitam, eduntique faciens, quod ante mundi conſtitutionem ſe facturum eſſe praſciebat, & in ſua voluntate ſervabat: non ergò id fecit, quod futurum non erat, hoc etiam magis erat futurum, quod ſe facturum eſſe praſciebat: nec tamen illi anni additi rectè dicerentur, niſi aliquid adderetur, quod ſeſe aliter in aliis cauſis habuerat ſecundùm aliquas igitur inferiores cauſas jam vitam finierat, ſecundùm illas autem qua ſunt in voluntate & praſcientia Dei, qui ex aterno noverat, quod illo tempore facturus erat, & hoc verè futurum erat, tunc erat finiturus vitam, quando finivit vitam, quia & ſic oranti conceſſum eſt, etiam ſic eum oraturum, ut tali orationi concedi oporteret, ille utique praſciebat, cujus praſcientia falli non poterat, & ideò quod praſciebat, neceſſarió futurum erat.

81. Ex hoc loco Auguſtini deſumſit Lyranus diſtinctionem, quâ utitur in comm. Job.14. Conſtitutio termini illius (inquit) dupliciter intelligi poteſt: uno modo, *prout eſt in divina ordinatione*, & ſic termini vitæ hominis præteriri non poſſunt anticipando vel differendu, quia ejus providentia eſt infallibilis: alio modo, *ut eſt in effectu exteriori*, in quantum ex naturalibus cauſis eſt periodus certus (certa) vitæ hominis & in aliquibus major & minor ſecundùm varietatem complexionis, & ſecundùm hoc termini vitæ poſſunt anticipari per malum regimen, gladium, vel aliam occaſionem.

82. Oſtendimus hactenus, quomodo in genere res creatas divina providentia ſuſtentet & gubernet; videamus quomodo ſpecialiter in actionibus hominum eadem concurrat. Sit ergò Aphoriſmus octavus: *Aliter concurrit divina providentia ad actiones hominum bonas, aliter ad malas.* Cùm verò actiones bonæ, ſint civiliter bonæ, aliæ verò ſpiritualiter bonæ, de utriſque diſtinctè eſt agendum.

83. In actionibus civiliter bonis ita concurrit divina providentia, ut non ſolùm ſuſtentet naturam agentem ac vires agendi largiatur, ſed etiam actiones eas præcipiat, probet ac juvet; interdum ad illas homines etiam non renatos peculiariter excitet, eaſque præter intentionem illorum, à quibus fiunt, ad fines utiles transferat. Sic Regem Cyrum *vocaſſe* dicitur Deus, *ejusque dextram apprehendiſſe* Eſa.45.v.1.&3.

84. Actiones ſpiritualiter bonas ita præcipit ac probat Deus, ut per Spiritum ſanctum eas ipſe efficiat ac operetur, *cùm alias ex nobis tanquam ex nobis non ſimus idonei aliquid bonum cogitare; nedum facere* 2.Cor.3.v.5. Poſtquam autem Spiritu ſancto renati ſimus, ita agimur, ut etiam agamus, id eſt, voluntas hominis per vires non Naturæ, ſed Spiritus ſancti gratiâ ſibi conceſſas *συνεργεῖ*, & eſt inſtrumentum activum ſive cooperativum; quâ de re plura in loco de viribus liberi arbitrii dicemus.

85. Malas verò actiones Deus nec præcipit nec vult nec adjuvat, nec ad eas impellit. Quomodo autem in illis concurrat divina providentia, ita ut non conſtituatur Deus earum otioſus ſpectator, diſtinctè explicandum erit.

CAP. IX.

Quomodo concurrat divina providentia in malis hominum actionibus.

86. Dicimus ergò in malis actionibus concurrere Deum primò *praſciendo*, vel potiùs ſciendo ac videndo, *nihil effugit oculos ejus Sole clariores* Eccleſiaſt.23.v.28.cap.39.v.24. quæ tamen præſcientia abſolutam aliquam neceſſitatem malis actionibus non affert, ut paulò ſuperiùs oſtendimus.

Concurrit divina providentia in malis actionibus: 1 Praſciendo. 2. Naturam ſuſtentando.

87. Deinde concurrit in his divina providentia *Naturam ſuſtentando, in ipſo enim movemur* Act.17.v.28. Eſt autem ſtupenda Dei longanimitas, quòd ſuſtentet membra, conſervet vires, ac motus in illis etiam actionibus, in quibus ſummâ afficitur contumeliâ, fit autem hoc propter Filij interceſſionem, & hæc Dei *bonitas invitat ad pœnitentiam*: ſi enim ſtatim extingueretur, quando peccamus, non poſſemus ad pœnitentiam redire Rom.2.v.4. deinde ſi homo ſecundùm cor impœnitens cumulat iram Dei, ideò ſuſtentatur, ut Deus magnitudinem iræ ſuæ adverſus peccatum in pœnis poſteà oſtendat ad gloriam juſtitiæ divinæ Exod.9.v.16.

88. Diſtinguendum autem accuratè inter motum, ſeu actionem ipſam, & actionis vitium. Actio, ut actio non eſt peccatum, aliàs omnes actiones eſſent peccata, ſed vitium & defectus in actione eſt peccatum. Vitium verò iſtud & defectus non eſt à cauſa univerſali, ſed à cauſa proxima, videlicet hominis voluntate. Thom.1.2.q.79.art.1. *Effectus cauſa ſecunda procedens ab ea, quatenus ſubditur ordini cauſa prima, reducitur ad cauſam primam, ſed defectus cauſa ſecunda, quatenus exit ordinem cauſa prima, non reducitur ad cauſam primam.* Auguſt. in lib. de perfectione juſtitiæ, id declarat exemplo claudicationis, quæ non oritur à virtute motiva animæ, ſed à luxatione tibia. Biel 1. ſent. diſt. 47.q.un. ſubtiliter diſtinguit inter hos terminos *malum facere & facere malum*, ſed nolumus eum ſequi.

Aliud actio ipſa, aliud actionis vitium.

89. Peccatum eſt *defectus potiùs ab opere DEI ad ſua opera, quàm opus aliquod.* Auguſt.14. de civit. Dei cap.11. *Hinc non tàm efficiens, quam deficiens ejus cauſa quærenda.* Idem 12. de civit. Dei cap.7. Deus autem cùm ſit ſummus & puriſſimus actus, deficere nullâ ratione poteſt, proinde dicere: Deum eſſe cauſam peccati eſt negare eum eſſe primam & perfectiſſimam cauſam; quod enim defectum producit, id in cauſando deficit, quod deficit, perfectum non eſt, nec infinitæ virtutis.

90. Tertiò igitur concurrit divina providentia in malis actionibus eas *permittendo*. Non enim vult Deus peccatum & tamen non impedit, quæ eſt ipſa permiſſio. Quamvis vero permittat volens non invitus, tamen permiſſio & voluntas ad diverſa tendunt objecta, permiſſio refertur ad peccatum ipſum, voluntas ad finem utilem, quem pro ſua ſapientia ex illo novit educere. Pertinent huc quæ diſputat Rupertus Tuic. de vol. Dei c.3. *quod aliud ſit velle aliquid fieri; aliud velle permittere, ut aliquid fiat*: Item, quæ Lombardus diſputat ex Auguſt. lib.1. ſent. diſt. 45. & 46. *quod permiſſio actum negativum non volendi propria importet.*

3. Permittendo.

91. Accuratè hoc loco notandum, quod ipſa Scriptura hanc explicationem nobis ſubjiciat. Rom.1.verſ.24. *Deus tradidit gentes in reprobum ſenſum*, id explicatur Act.14.v.16. *permiſit eas ambulare in viis ſuis*. Sic quod dicitur Deut.28.v.28. *Percutiet te Jehova cæcitate & ſtupore cordis*, id explicatur Oſe.4.v.16. *Sicut vitula rebellis rebellavit Iſrael, nunc paſcet eos Jehova, tanquam agnum in latitudine*. verſ.17. *Particeps ſimulacrorum Iſrael, dimitte illum*. Sic, quod 2. Theſſal.2.v.11. dicitur: *Mittet illis Deus efficaciam errorum*, id explicatur ab Aſaria 2.Paral.15.v.2. *Jehova vobiſcum, cum fueritis cum eo, & ſi quæſiveritis eum, invenietur a vobis, ſi verò dereliqueritis eum, derelinquet vos*. Sic, quod dicitur Matth.6.v.13. *Ne inducas nos in tentationem*, id explicatur Jac.1.v.14. *nemo cùm tentatur, dicat ſe à Deo tentari, ſed unusquisque tentatur à propria concupiſcentia*: quomodo verò concurrit Deus? 1. Cor.10.v.13. *Fidelis Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra vires*. Pſal.81.v.13. *Non paruit populus voci meæ, & Iſrael noluit mihi*, dimiſi igitur eos fortitudini cordis eorum.

92. Pertinet hûc dictum Hugonis de S. Victore lib. de Sacram. part.2. cap.19. *Providentia operatur in ſuo, & alieno; in ſuo, quod fecit in alieno, quod permiſit*. Auguſt. in Enchir. cap. 94. *Non fit aliquid, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo. Nec dubitandum eſt, Deum facere bene, etiam ſinendo fieri quæcunque fiunt male*. Referendi etiam hûc ſeptem modi vel potiùs cauſæ finales permiſſionis divinæ, quas ex Nemeſio recenſet Damaſcenus 2. orth. fid. cap. 31. 1. cùm Deus aliquando juſtum ſinit exerceri ærumnis, ut virtutem in eo latentem aliis manifeſtam faciat. Exemplum eſt in Jobo. 2. cùm per abſurdam turpemque actionem ſalutare aliquid efficit, ut quando ex Filii ſui morte turpiſſimâ ſalutem hominis operatur. 3. quando adverſitatibus dejicit quenquam, ne extollatur, cujus exemplum in Apoſtolo 2. Cor. 12.v.7. 4. quando aliquos ſinit incidere in extrema ſive corporis ſive animi in admonitionem aliorum, ut ruina præcedentium ſit admonitio ſequentium. 5. ubi permittit aliquem vel morbo vel aliâ affici calamitate, ob gloriam nominis ſui, exemplum in cæco Joh.9.v.3. 6 ubi Deus ſinit extrema quoſdam pati ad æmulationem aliorum, ut ſimilis in aliis accendatur conſtantia & patientia: exemplum eſt in Martyribus. 7. cùm ſinit Deus labi homines in peccata, abſurdasque actiones, ut alii ipſorum affectus corrigantur. Hactenus Damaſcen. interprete D. Pelargo viro παντοίως doctiſſimo in Comment.

Cauſæ & modi permiſſionis divinæ.

93. Quartò concurrit divina providentia in malis actionibus *deſerendo*. Ubi tamen monemus, hunc modum non procedere in primo Adæ peccato, quia ut rectè docet Auguſtinus, *Deſertio non fuit cauſa lapſus Adamici: ſed lapſus eſt cauſa deſertionis*. In reliquis autem hominum peccatis hoc modo divina providentia concurrit. Quando enim homo reſiſtit Spiritui ſancto & ruit in ſcelera, Deus gratiâ ſuâ hominem deſerit, vel etiam datam ſubtrahit. Sic poſtquam Saul projeciſſet verbum Jehovæ, 1. Sam.15. verſ. 26. *receſſit Spiritus Jehovæ ab eo* 1.Sam.16.v.14. Sic Eſaiæ 5. referuntur varia beneficia, quæ Deus vineæ ſuæ, id eſt, Eccleſiæ præſtitit. *Quid faciendum erat vineæ meæ, & non feci in ea?* v.4. Cùm verò loco uvarum ferret labruſcas, dixit Deus; *removebo ſepem ejus* v.5. *Ponam eam in deſolationem & mandabo nubibus, ne pluant ſuper eam pluviam* v.6.

4. Deſerendo.

94. Inde eſt quod Suidas, Phavorinus, & Damaſcen. 2. orth. fidei cap. 31. dicunt: ἡ πρόνοια γίνεται κατ' εὐδοκίαν *in bonis*, κατὰ συγχώρησιν *in malis*. Theophyl. ſuper 1. Rom. declarat hanc divinam deſertionem exemplo Medici, qui propter incorrigibilem ægroti intemperantiam à curatione deſiſtit, nec tamen mortis eſt cauſa. Chryſoſt. hom. de Adamo & Eva utitur ſimilitudine Ducis, qui videns milites temerario auſu ſe hoſtibus objicere, abit, & ſe quaſi ſubtrahit. Theodor. ſuper 1. Rom. adhibet exemplum Navarchæ, qui cymbam abſque rectore ferri ſinit. Auguſt. de nat. & grat. cap.23. *Deus neminem adſtat cogit: ſed dignos deſeri tantùm deſerit*. Idem ſermon 88. de tempor. *Nunquam Deus deſerit hominem, niſi prius ab homine deſeratur, ſemel, ſecundò & tertiò gravia peccata committente, & domino illum nihilominus expectante*. Fulgent. lib. 1. ad Monim. cap. 13. *juſtè deſeritur à Deo, qui deſerit Deum, & quia deſerens Deum homo peccat, deſerens peccatorem Deus juſtitiam ſervat*. Proſp. in reſponſ. *Gratia Dei prius eos non deſeruit, quàm ab eis deſereretur*. Macar. homil. 4. *Qui deficiunt à Deo, ab eo deſeruntur.*

95. Damaſcen. 2. orth. fidei cap. 31. ex Nemeſ. de Nat. hom. cap. ult. duas conſtituit deſertionis ſpecies, alteram vocat οἰκονομικὴν καὶ παιδευτικὴν *diſpenſativam & correctoriam*, cùm ſalutis & correctionis cauſâ, inque laudem nominis ſui interdum fideles deſerit, quemadmodum Chriſtus ſe derelictum conqueritur Pſal. 22. v.1. alteram nominat τελείαν καὶ ἀπογνωστικὴν cùm Deo univerſa, quæ ad ſalutem ſunt, faciente, incorrigibilis & immedicabilis vel inſanabilis manet homo, juſtoque Dei judicio deſeritur à ſuperna gratia, quemadmodum Spiritus Domini receſſit à Saule 1 Sam.16. v.14. cap. 28. v.15. Elias Cretenſ. comment. Nazianz. in orat. ſecund. de Filio, quatuor modos deſertionis conſtituit, [inter quos duo priores modi videntur potiùs ad cauſas finales referendi] primus ſit cauſâ explorationis, ut in Jobo & Joſepho, quo ille tanquam fortitudinis, hic caſtitatis columna fieret; alter ad caſtigationem paternam, ut in Apoſtolo, quo ſemetipſum demittendo & humiliando ſummam illam gratiam conſervaret; tertius per averſionem, ut in Judæis, quo compuncti ad pœnitentiam flecterentur. Supra hos omnes reſtat modus ille deſertionis in adminiſtratione Domini pro genere humano, ut per illam, quæ videretur eſſe deſertio, nos prius deſerti, deinde recepti per incarnationem Chriſti cruciatibus ejus ſalvemur. Hugo ſuper Pſal.21. Dominus derelinquere dicitur, vel negatur, 1. exponendo culpæ, ut Pſal.37. v.28. *Non derelinquet Sanctos ſuos*. 2. exponendo pœnæ Eſa. 54. v.8. *Ad punctum in modico dereliqui te*. 3. non apponendo gratiam vel ſubtrahendo eam. Eſa.50.v.1. *Quisnam iſte liber repudii matris veſtræ, quam dimiſi*. 4. ſuſpendendo flagella Ezech. 16. verſ. 42. *Requieſcere faciam iram meam in te, & recedet zelus meus a te*. 5. pœnæ æternæ tradendo 1. Paral. 28.v.9. *Si dereliqueris eum, projiciet te in æternum.*

Species deſertionis duæ ex Damaſc.

Modi deſertionis ex Cretenſi & Hugone.

96. Quintò concurrit Deus in malis actionibus *Satanæ tradendo*. Deus enim tanquam juſtus

5. Satanæ tradendo.

judex

judex homines à ſe averſos Diabolo tanquam executori divinæ juſtitiæ tradit, à quo ad varia ſcelera impelluntur. Sic, quod Ezech. 14. v. 9. dicit Dominus: *Propheta cùm ſeductus fuerit, & locutus fuerit verbum, Ego ſeduxi eum*, id explicatur Jerem. 14. v. 14. *falsò vaticinantur in nomine meo, non miſi eos, nec præcepi eis, nec locutus ſum ad eos ſeductionem cordis ſui prophetant.* Quomodo autem Deus tanquam juſtus judex ſeduci permittat, exponitur 1. Reg. 22. v. 20. *dixit Jehova, quis decipiet Achab?* v. 21. *Tunc egreſſus eſt Spiritus, qui ſtetit coram Jehova & ait: ego decipiam eum* v. 22. *Ero Spiritus mendacii in ore omnium Prophetarum. Dixit ergò Deus; Decipies & prævalebis, & facito*, v. 23. hac ratione dedit Jehova Spiritum mendacii in ore illorum Prophetarum. Sic quod 2. Sam. 24. v. 1. dicitur: *Furor Domini incitavit Davidem, ut numerat populum*, id explicatur 1. Paral. 21. v. 1. *Conſurrexit Satan contra Iſrael, & incitavit David.*

6. Metas præfiniendo.

97. Sextò concurrit divina providentia in malis actionibus *metas præfiniendo*: Sæpè enim in medio impietatis ac ſcelerum curſu metas objicit impiis. Eſa. 8. v. 10. *Conſultate conſilium & diſſipabitur, loquimini verbum, & non ſtabit, quia hic Emanuel.* Pulcerrimum hujus rei exemplum in hiſtoria Jobi. Nec Satanas, nec ejus organa quippiam damni nobis inferre poſſunt, Deo id non permittente. Auguſtin. libr. 11. de Gen. ad liter. cap. 27. *Tentandi voluntatem habet Diabolus* [ſicut impii nocendi] *ſed nec ut faciat, nec quomodo faciat, in ipſius poteſtate eſt.* Gerſon de conſol. Theol. lib. 3. proſ. 4. *Tenet Deus ligatum leonem infernalem ne furias* (furorem ſuum in nos effundat) *quemadmodum vellet.* Autor continuitatis diſcurſus Gallici pag. 7. pulcerrimè; *Solet Deus hominum adeoque magnatum conſilia illudendo ea in contrarium planè finem præter omnem expectationem convertere: Feſtinat gnomon debilibus fretus librumentis ad horam & momenta ſua, quæ ſi digito movere horologii Magiſtro viſum eſt, in alteram circuli extremitatem inclinatur.*

7. Bonum ex eis eliciendo.

98. Septimo concurrit Deus in malis actionibus *bonum ex illis eliciendo.* Pulcerrimum hujus rei exemplum, Eſa. 19. v. 5. *Aſſur eſt virga furoris mei, dicit Dominus*: ſed verſ. 7. *ipſe non ſic exiſtimabit, ſed ad perdendum* (ſcilicet ſe miſſum putabit.) Mox verò v. 12. *Cùm compleverit Dominus opus ſuum in Sion, viſitabit ſuper Aſſur &c.* Auguſtinus in Enchirid. cap. 11. *Neque omnipotens Deus, cui ſumma poteſtas eſt, cùm ſummè bonus ſit, ullo modo fineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis, niſi uſque adeò eſſet omnipotens & bonus, ut benè faceret etiam de malo.* Idem Epiſt. 59. ad Paulin. fol. 301. *Nimis conſilium Dei in abdito eſt, quo etiam malis benè utitur ad profectum bonorum, etiam in hoc mirificans omnipotentiam bonitatis ſuæ, quia ſicut illorum nequitia eſt, malè uti bonis operibus ejus: ſic illius ſapientia eſt, benè uti malis operibus eorum.* Idem repetit Epiſt. 141. ad Maxim. libr. 6. contra Fauſt. c. 21. tractat. 27. in Johan. in Ench. cap. 96. 100. 101. &c. Clemens Alexand. libr. 1. Strom. *Eſt maximum divinæ providentiæ argumentum non ſinere, ut vitium, quod ex voluntaria defectione ortum eſt, maneat inconducibile, & inutile; ſed nec ſit omnino noxium. Divinæ enim ſapientiæ & virtutis & potentiæ eſt officium, non ſolùm bona facere, ſed etiam illud maximè, ut id quod per malos excogitatum eſt, ad bonum aliquem finem & utilem deducat, & utiliter iis, quæ videntur mala, utatur.*

Tom. II.

99. Sic venditionem Joſephi convertit DEUS in bonum Gen. 50. v. 20. Sic crucifixione Chriſti ad generis humani ſalutem uſus eſt, quâ de re pulcrè Leo ſerm. 16. de paſſione Domini. *Multum diverſum, multumque contrarium eſt id, quod in malignitate Judæorum eſt præcognitum, & quod de paſſione Chriſti eſt diſpoſitum, non inde proceſſit voluntas interficiendi, unde voluntas moriendi: nec de uno extitit ſpiritu atrocitas ſceleris, & tolerantia redemtoris. Non enim impias furentium manus immiſit in ſe Dominus, ſed admiſit, nec præſciendo, quod futurum eſt, coegit, ut facerent, cùm tamen ad hoc ipſum carnem ſuſcepiſſet, ut fieret.*

Quare Deus ſinat homines peccare.

100. Pertinent hûc octo illæ rationes, quas collegit Damaſc. 2. orth. fidei cap. 31. quare Deus ſinat homines peccare. 1. ut divina perfectio & excellentia oſtendatur, quia ſolus Deus immutabilis. 2. ut oſtendatur Dei ſapientia & potentia, quæ de malo ſcit & poteſt bonum elicere. 3. ut oſtendatur DEI clementia & miſericordia, quâ venit peccatores ſalvos facere; *tolle morbos, tolle vulnera, nulla erit medicinæ cauſa.* 4. ut oſtendatur DEI juſtitia, quæ non ſolùm reddit bonis præmia, ſed malis pœnam. 5. ne homo videatur pejoris conditionis, quàm aliæ creaturæ, quas DEUS ita adminiſtrat, ut eas propriis motibus agere ſinat. 6. ut laudem aliqui conſequantur, *laus viri juſti eſt, quod potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus.* Eccleſiaſt. 31. v. 10. 7. ut exercitentur & purgentur homines per mala. Sap. 3. v. 6. 8. ut oſtendatur decor univerſi ex contrariis juxta ſe poſitis. Hæc Damaſcen. qui rectè ibidem addit de voluntate DEI ἑπομένῃ ſive conſequente hæc intelligenda eſſe; vidit DEUS, hominem peccare velle, ergò permiſit eum peccare; permiſit ideò, quia hæc bona ex peccato hominis elicere novit.

Quomodo piis omnia cooperentur in bonum.

101. Referendus hûc locus Gerſonis de conſol. Theol. lib. 1. proſ. 4. *Collaudandus eſt benigniſſimus & omnipotens Deus. qui malis noſtris non ſolùm non vincitur, ſed ex eis operatur bonum noſtrum. Sic enim dicitur omnia ſub peccato concluſiſſe, ſupple permiſſivè, ut omnium miſeratur. Peccavit Petrus, humilior, cautior & miſericordior effectus, non actione mali, ſed miſeratione Dei. Peccavit Magdalena, plùs poſtea dilexit, quod multum ſibi dimiſſum ſit, & in exemplar pœnitentiæ cæteris ceſſit. Blaſphemus fuit Paulus, confitetur humilitus, quod non ſit dignus vocari Apoſtolus, & ſit inter peccatores primus &c.* Ex Gregor. libr. 26. Moral. cap. 13. dicit Iſidorus lib. 2. ſent. cap. 39. *Deus nonnunquam dejicit occultam mentis ſuperbiam per carnis manifeſtam ruinam.*

102. In eandem ſententiam pulcerrimè ſcribit Anshelmus lib. de menſuratione crucis lit. B. *Bonitas tua* [ô Deus] *malis noſtris novit benè uti, ſæpè faciens defectus noſtros & augmentum humilitatis prodeſſe, ut verum ſit, quòd ſepties in die cadit juſtus & reſurgit.* Savanarola ſuper Pſal. 31. *Nonne ſcribit Apoſtolus diligentibus omnia cooperari in bonum? & adeò omnia, ut etiam ipſum peccatum eis cooperetur in bonum. Nonne eis illæ caſus cooperantur in bonum, unde & humiliores efficiuntur & cautiores.* D. Luth. ſuper 20. Geneſ. *Non ſolùm mala paſſiva, quæ nobis irrogantur, in bonum cadunt, ſed etiam activa, quæ nos ipſi facimus.* Ubi tamen accuratè tenendum, non ex Natura malorum per ſe, ſed ex potentia, ſapientia & bonitate DEI illud fieri, id quod Spinæus in libris de Providentia hoc ſimili declarat. Quemadmodum videmus ſter-

core licet in ſe turpi & fœtido reſperſos agros, pingue fieri & fœcundari, & ex variis herbis & pharmacis Medicos & Pharmacopœos optima adverſus pleroſque morbos remedia conficere, quæ ex ſe alioquin eſſent mortifera: ſic etiam Deus noſter ſuâ ſapientiâ facit, ut peccata noſtra, quæ ſuâ Naturâ mortifera ſunt, ſalutaria fiant illis, qui ex illorum agnitâ magnitudine ſub manu Dei potentis humiliari & in illis ſibi coram ipſo diſplicere diſcunt, ejus ſe gratiâ & miſericordiâ indigere, quibus illa tegantur & abſcondantur agnoſcentes. Thom. p.1.q.19.art.9. *Malum non ordinatur ad bonum per ſe, ſed per accidens, fit enim præter intentionem peccantis.*

Permiſſio Dei quomodo intelligenda.

103. Expoſuimus hactenus ſeptem modos, quibus divina providentia circa malas hominum actiones occupata eſt; ex illis facilè cognoſci poteſt, quid reſpondendum ſit ad argutiam illam, cui multum tribuit Beza part. 2. reſp. ad colloq. p. 183. *Si dicitur, Deus tantum permittere peccata, ſequetur abnegatio ſpecialis Providentiæ divinæ, quaſi vel multa fiant imprudente & non curante Deo, vel quaſi Satanas moliri poſſit contra Eccleſiam, quæ ei libuerit, licet perficere non poſſit.* Reſp. Permiſſio illa divina neutiquam ſic intelligenda eſt, ut per eam Providentia Dei vel minimâ ex parte labefactetur, ſiquidem hæc permiſſio non eſt imprudentis (cùm peccata hominum nôrit Deus, eaque non impediat, rationibus adductus ſapientiſſimis, cùm tamen impedire poſſet:) neque eſt ſimpliciter inviti, ſi termino inviti intelligas τὸ βίαιον, (ut enim Deus neminem ad peccandum cogit, ita quoque nemo cogit Deum ſuis peccatis: improbat tamen ac deteſtatur DEUS peccata, ac proinde ea non velle rectiſſimè dicitur & piſſimè creditur) neque eſt non curantis (cùm DEUS malis actionibus metas præfiniat, & bonum ex illis eliciat) neque eſt Satanicis molitionibus liberum campum aperientis (cùm ne tantillum quidem vel moliri vel movere contra Eccleſiam Satanas poſſit abſque prævia Dei conceſſione) Thom. p. 1. q. 14. art. 16. *mala licet à DEO non ſint operabilia, tamen cadunt ſub cognitione ejus practica, in quantum permittit, vel impediat, vel ordinat.*

104. Declarat id doctiſſimus Dn. Chemnitius Theologus incomparabilis hiſce verbis part. 1. Exam. Conc. Trid. p. 209. *Permiſſio Dei non intelligenda eſt, quales Tyrannorum permiſſiones, quæ conjunctam habent voluntatem vel adjuvantem vel approbantem ſcelera: nec ita intelligenda eſt, quaſi Deus planè non curet, quando homines perpetrant ſcelera: nec permiſſio illa ita eſt libera & ſoluta, ut planè nō ſit ſubjecta Providentiæ divinæ: Deus n. licet non velit, nec adjuvet, nec efficia[t] [pe]ccatū, determinat tamē metas quouſq; & quam[diu] [ſi]t permiſſurus, quando & ubi ſit repreſſurus [...] multas impiorum cogitationes & conſilia impedit [...]onatus invertit ac reprimit, vel propter Eccleſiam, vel ut ipſi ſibi exitium accerſant. Sæpè etiam malitiâ illâ, quæ ab ipſa hominum mala voluntate oritur, & à Diabolo inflammatur, Deus utitur ad irrogandas meritas pœnas illis, quos juſto ſuo judicio vult viſitare; peſſima etiam impiorum conſilia & pernicioſiſſimos conatus Deus Eccleſiæ & piis ſæpe vertit in bonum, ſæpè etiam peccata ſunt pœna peccatorum, &c.* inde Auguſtinus paſſim aſſerens peccata fieri DEO ſinente, permittente, deſerente, lib. 5. contra Julian. cap. 3. addit, *ſive alio quocunque modo explicabili, ſive inexplicabili, modo maneat, Deum eſſe juſtum & bonum*, hoc eſt, *non eſſe cauſam peccati.*

An Deus peccatorum ſit ordinator.

105. Explicanda hîc eſt quæſtio, *An Deus ſit peccatorum ordinator dicendus.* Diſputat hac de re Auguſtinus lib. 1. de ordine c. 7. ubi introducit Trigetium ſic argumentantem: *Si mala ordine continentur, & ipſe ordo manat a ſummo Deo, atque ab eo diligitur, ſequetur, quod & mala ſint à Deo & quod mala Deus diligat*; cui reſpondet Licentius: *Non diligit Deus mala, nec ob aliud, niſi quia ordinis non eſt, ut Deus mala diligat: ordinem ideò multùm diligit, quia per eum non diligit mala: at verò ipſa mala, quæ poſſunt non eſſe in ordine, cùm DEUS illa non diligat, nam iſte ipſe eſt malorum ordo, ut non diligantur à Deo. An parvus rerum ordo tibi videtur, ut & bona Deus diligat & non diligat mala? ita nec præter ordinem ſunt mala, quæ non diligit Deus & ipſum tamen ordinem diligit, hoc ipſum enim diligit diligere bona & non diligere mala, quod eſt magni ordinis & divinæ diſpoſitionis &c.* libr. 11. de civit. Dei cap. 18. *Neque DEUS ullum, non dico Angelorum, ſed vel hominum crearet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter* (al. prior) *nôſſet, quibus eos bonorum uſibus commodaret, atque ita ordinem ſeculorum tanquam pulcerrimum carmen etiam ex quibuſdam quaſi antitheſis honeſtaret.* lib. 14. de civit. Dei cap. 26. *Omnipotenti Deo ſummo ac ſummè bono creatori omnium Naturarum, voluntatum autem bonarum adjutori ac remuneratori, malorum autem relictori ac damnatori, utrarumque ordinatori non defuit utique conſilium &c.* ejus contrarium videtur dicere 1. confeſſ. c. 10. *Domine Deus, qui es creator & ordinator omnium rerum naturalium, peccatorum tantùm non ordinator*: & ad art. ſibi falſò impoſ. art. 10. *peccatum Deus punit non diſponit.* Quomodo hoc ἐναντιοφανὲς in Auguſtino, adeoque res tota explicanda.

106. Utamur hac diſtinctione. Ordinatio ratione objectorum ſtatuenda duplex: vel enim ordinamus ea, quæ nos ipſi fecimus; vel quæ alii fecerunt. Prioris ordinationis exemplum in Geneſi, poſterioris in analyſi Logica. Deus non eſt ordinator malarum voluntatum ſcil. modo priori, quaſi ipſe earum ſit autor; interim tamen inordinatas illas malas voluntates ad ordinem Univerſi atque ad finem bonum reducit. Pulcrè Æneas Gazæus: *Ipſe avarus non quidem recto fertur ordine, at perverſum avaritiæ ordinem Deus in ordinem atque in viam rectam reducit, idque ceu artifex optimus. Ergò injuria facta ei, qui fecerit, imputatur ceu peccatum, ei verò qui paſſus fuerit injuriam, ſaluti potiùs eſt quam damno.*

CAP. X.

Deum non eſſe cauſam peccati.

Deus non eſt cauſa peccati.

107. Quamvis verò enumeratis ſeptem modis divina Providentia in malis actionibus hominum concurrat, tamen peccatum ipſum, quatenus tale, Deus nec vult, nec præcipit, nec probat, nec juvat, multò minus homines ad id cogit, aut impellit, aut immutabili aliquo decreto neceſſitatem peccandi eis affert. *Non eſt Deus volens iniquitatem* Pſal. 5.

Pſal. 5. v. 5. *Quæ in mundo ſunt, vel ut concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ, non ſunt ex Patre.* 1. Joh. 2. v. 16. *Abominatio Jehovæ eſt omnis faciens iniquitatem.* Deuter. 25. v. 16. *Omnia iſ odi ſunt, quæ odi, dicit Dominus.* Zachar. 8. v. 17. *Jam verò Deus nihil eorum, quorum eſt cauſa, abominatur,* Sap. 11. v. 25. *Lux eſt Deus & tenebræ non ſunt in eo.* 1. Joh. 1. v. 6. *Peccata autem ſunt opera tenebrarum.* Rom. 13. v. 12. DEUS eſt eſſentialiter & invariabiliter bonus; quo ſenſu dicitur *ſolus bonus* Marc. 10. v. 18. Sed tale bonum nullo modo poteſt eſſe mali cauſa. Non ergò dicet peccans, ego impulſu DOMINI feci, *non enim ei neceſſarij ſunt homines impii*, Eccleſ. 15. v. 11. *nemini mandavit impiè agere & nemini dedit licentiam peccandi* v. 21. Sophon. 3. v. 6. ὁ κύριος δίκαιος ἐν μέσῳ αὐτῆς οὐ μὴ ποιήσει ἄδικον.

108. Scriptura de cauſa peccati diſſerens, conſtituit eam in DIABOLI ſeductione, & hominis à DEO averſione, nuſpiam verò ad abſconditam aliquam DEI ad peccata impellentis voluntatem nos deducit. Johan. 8. v. 44. *Diabolus cùm mendacium loquitur, ἐκ τῶν ἰδίων ex propriis loquitur.* Roman. 5. v. 19. *per unius παρακοὴν inobœdientiam peccatores conſtituti ſunt multi.* 2. Cor. 11. v. 3. *ſerpens ſeduxit Evam.* 1. Job. 3. v. 10. *Omnis qui peccatum facit, ex Diabolo eſt.* Sap. 2. v. 24. *invidiâ Diaboli* (peccatum &) *mors intravit in mundum.* Contra verò DEUS ſummum illud & perfectiſſimum bonum peccata odit, prohibet, μακροθύμως peccatorum converſionem expectat, vult hominum converſionem, precioſiſſimum ἀλεξιφάρμακον in morte Filii contra peccata paravit, denique impœnitentes peccatores æternis pœnis adjudicat, quo igitur ore, quâ fronte dici poteſt, DEUM peccata velle? aut ad ea impellere? Certè illius rei DEUS non eſt autor, cujus eſt ultor.

109. Quinimò, quod probè obſervandum eſt, ipſum malum pœnæ, quod tamen propriè & accuratè loquendo non eſt malum, etſi ſit à DEO, tamen ejus cauſa prima & originaria non eſt in DEO, ſed in nobis ipſis; bonitatem ſuam communicare, miſereri & parcere, proprium eſt DEI opus, ſed malum pœnæ infligere eſt *opus ejus alienum.* Eſa. 28. verſ. 21. Pulcrè Bernhardus ſerm. 5. in die Natal. col. 60. *Benè dicitur Pater miſericordiarum, quia proprium eſt miſereri ſemper & parcere. Quod miſeretur, proprium eſt illi, ex ſe enim ſumit materiam & velut quoddam ſeminarium miſerendi; quod judicat & condemnat nos, eum quodammodo cogimus, ut longè aliter de corde ipſius miſeratio quam animadverſio procedere videatur, miſerendi cauſam & originem ſumit ex proprio, judicandi & ulciſcendi magis ex noſtro.* Gerſon in lib. de remed. puſillanim. *Juxta veriſſimam Chryſoſtomi ſententiam Deus quaſi dolet, cùm hominem propter ſuam juſtitiam damnare debet propter hominis injuſtitiam.* Proinde rectè ſtatuitur, in ipſis pœnis etiam DEI miſericordiam elucere, 1. quia donat præmia ultra condignum, ſed infligit pœnas infra condignum, gladium iræ miſerationis oleo ſemper exacuit. 2. *quia non in ſempiternum repellit, etiamſi affligit, tamen etiam miſerebitur ſecundùm multitudinem miſericordiarum ſuarum, non enim excruciat homines ex corde ſuo & affligit filios hominum,* Thren. 3. v. 31. 32. 33. 3. quia ideò punit, ut homines converſi bonitatis ſuæ participes fieri poſſint. Proſper. in Epigr. ſuper ſentent. Auguſt. *Nulla DEI opera miſericordiâ vacant, quando hominis & indulgentiâ conſulit, & flagello:* Inde Auguſtinus 3. de liber. arbitr. cap. 25. DEI caſtigationes dicit eſſe *magis emendatorias, quàm interfectorias. ſiquidem ideo corripit DEUS, ut emendet, emendat ut ſervet*, ut loquitur Cyprianus libr. 4. Epiſt. 4. Quod ſi ergò malum pœnæ primam & originariam cauſam in nobis ipſis habet, (ſiquidem DEUS non eſt ultor, niſi homo prius ſit peccator Thren. 3. verſ. 39. *Quid murmuravit homo vivens? cur non potius murmurat pro ſuis peccatis?*) quantò minùs malum culpæ DEO ſummo iſti & perfectiſſimo bono, à quo non poteſt procedere, niſi bonum, aſcribi poterit?

110. Hinc Patres non ſolùm egregiis ſententiis, ſed etiam integris tractatibus docent, DEUM nullo modo eſſe peccati cauſam. Baſilius integram orationem ſcripſit, *quòd Deus non ſit autor peccati.* Chryſoſt. in Acta Apoſt. homil. 23. dicit, *ſatius eſſe ſexcenties defodi, quàm Deum per nos talia audire, quod nobis ſit malorum autor.* Auguſtin. ad art. ſibi falſò impoſitos art. 10. dicit *eſſe deteſtandam & abominandam opinionem, quæ credit Deum cujuſquam malæ actionis, aut voluntatis autorem eſſe.* art. 13. *Si à juſtitia & pietate quis deficit, ſuo in præceps fertur arbitrio, ſuâ concupiſcentiâ trahitur, ſuâ perſuaſione decipitur: nihil ibi Pater, nihil Filius, nec Spiritus ſanctus: nec in tali negotio quicquam divinæ voluntatis intervenit, cujus ope ſcimus multos ne laberentur retentos, nullos autem ut laberentur impulſos.* art. 14. *non fieri poteſt, ut per quem à talibus* (peccatis) *ſurgitur, per eum, in talia decidatur &c.* Talia hujus generis dicta occurrunt in Scriptis Patrum longè plurima.

Veterum ſententia de cauſa peccati.

111. Abſint igitur à piis mentibus φρικτὰ illa ἀνοήματα. *Deus movet latronem ad occidendum innocentem etiam & imparatum ad mortem.* Zwing. tom. 1. fol. 366. de Provid. cap. 6. *Providentia divina Eſavum in hoc creavit ut viveret atque impiè viveret.* Idem in Elench. contra Catabapt. part. 2. fol. 36. *Deus praſcivit, quem exitum habiturus eſſet homo, antequam ipſum conderet, & ideò præſcivit, quia decreto ſuo ſic ordinavit,* Calvinus 3. inſtit. cap. 23. ſect. 7. *Cùm tam bona quàm mala fiant, tàm in his, quàm in illis neceſſario hæc tria conjungi oportet, Dei videlicet æternam præſcientiam, cùm ipſius immutabili voluntate & decreto.* Beza p. 2. reſponſ. ad colloq. p. 152. *Dei ordinatione Adamus in peccatum fuit lapſus. Quid enim opus tergiverſationibus? Si ſimpliciter Deus noluiſſet eum peccare, non peccâſſet, quaſi verò invito Deo aliquid fiat? Occaſionem illi dedit peccandi, dum legem tulit, quam ſciebat ipſum non ſervaturum. Creavit ſerpentem & Diabolum, qui eum tentarent: dedit ei uxorem, quæ illum alliceret, denique permiſit eum ſuo arbitrio malè uti: quomodo igitur dici poteſt Adamum eſſe lapſum citra DEI ordinationem ac prædeſtinationem? fatemur ergò factum fuiſſe DEI conſilio ac voluntate, ut Adamus lapſus ſit &c.* Zanch. lib. 5. de Nat. Dei cap. 2. pag. 690. *Deus inclinat & impellit voluntatem impiorum ad gravia peccata.* Martyr. in Epiſt. ad Rom. fol. 38. *Si quis videt cæcum impingentem, nec poſſe non cadere, ſi ei ſuam manum porrigat, eumque regat, nolit autem ille manum ſuam cæco præbere, & patiatur eum cadere, obſecro, quis non dicat, eum caſum hujus cæci voluiſſe, ejuſque cauſam fuiſſe: jam Deus hoc amplius peccati mei cauſa eſt, quàm ille qui negat cæco*

Sententia Calvinianorum.

ducatum, cauſa eſt, ut cadat cacus, quod DEUS in utero matris mea cum hac perverſitate ingenij mei atque peccandi neceſſitate condidit atque formavit. Martin. Bucerus ſuper 1. Rom. Plura in hanc ſententiam ex Scriptis eorum, qui Calvinum ſequuntur; huc afferri poſſent, ſed remittimus lectorem ad ipſos autores.

112. Quid ad argumenta, quibus *ἀτόποις καὶ φορτικοῖς* hiſce pronunciatis fucum facere conantur, reſpondendum ſit, poſtea oſtendemus, hac vice examinandæ priùs ſunt exceptiones, quas opponunt Scripturæ dictis & argumentis pro noſtræ ſententiæ confirmatione adductis.

Exceptiones contra noſtra argumenta. 1. Diſtinctio inter voluntatem occultam & revelatam.

113. Dicunt ergò quidam: *Scriptura dicta, qua aſſerunt Deum non velle peccatum, intelligenda eſſe de voluntate revelata ſeu ſigni: non autem de voluntate occultâ ſeu beneplaciti.* Ita Zanch. 3. de Nat. Dei cap. 4. Zegedin. in locis p. 232. & noviſſimè Bucanus loco 14. pag. 135. Reſp. hac ratione ſtatuuntur contradictoriæ in Deo voluntates, quod ſimpliciſſimæ ejus Naturæ repugnat. Deinde diſtinctio hæc non eſt Theologica, quippe Theologiæ principium eſt verbum Dei, probent ergo ex verbo Dei illam arcanam voluntatem. Denique ſic procedimus: ſi eſt alia voluntas ſigni, alia beneplaciti, quæro, quidnam ſignat illa voluntas ſigni? ideò certè dicitur voluntas ſigni, quia ſignat aliquid, & eſt ſignum voluntatis in Deo. Illud ergo quod ſignat, aut conſentiet cum voluntate ſigni, aut non conſentiet: ſi priùs; ſequetur, quod Deus vult voluntate beneplaciti: ſi poſterius falsò ſignificabit, & ſic falſum erit ſignum. Scimus quidem Scholaſticos hac diſtinctione uſos eſſe, ſed longè alio ſenſu, addunt enim eſſe *diſtinctionem non rerum, ſed vocabuli.* Thom. p. 1. q. 19. art. 11. Biel 1. ſent. diſt. 45. q. 1.

2. Deum non teneri lege.

114. Alij dicunt, *Deum non teneri lege, ideoque ejus reſpectu malas actiones non eſſe peccata.* Ita Zwingl. de Provid. cap. 6. Rennecb. in cat. p. 132. Reſp. Etſi Deus non accipiat legem à ſuperiore, tamen ſuâ Naturâ bonus, ac juſtus eſt, atque hanc ſuam juſtitiam in lege tanquam in ſpeculo quodam revelavit, hinc Dn. Philipp. dicit, quod *lex ſit regula æterna juſtitia in Deo*: quod nobis lex; Deo eſt Natura: ergò non agit Deus contra hanc ſuam Naturam, aliàs *negaret ſeipſum*, 2. Timoth. 2. v. 3. & *mutaretur*. Malach. 3. verſ. 6. Cùm ergò actiones quædam malæ ſint per ſe malæ, illæ nullâ circumſtantiâ additâ fieri poſſunt bonæ, (ut etiam Ariſtoteles in Ethicis probat) tales DEO, qui eſt *αὐταγαθὸν*, ipſiſſima bonitas & juſtitia, tribui non poſſunt. Dicit Zwinglius, *DEO non eſſe legem poſitam, quia juſto non eſt lex poſita*: hoc invertimus: juſtus, quatenus talis, non agit contra legem. E. nec Deus aget contra normam juſtitiæ in lege revelatam. Præterea, ſi malæ actiones ſunt peccata ſaltem ratione præcepti prohibitorii, ſequetur per ſe & ſuâ Naturâ nihil eſſe peccatum. Intelligi hoc poteſt ex collatione: Si Magiſtratus quidam provincialis ratione circumſtantiarum habitâ legem merè civilem promulgat, contra eam ſi ipſe ſummus Magiſtratus agat, propriè non peccat, quia ſaltem ratione mandati id erat malum, nemo autem ſibi legem immutabilem ſcribit. Denique hac ratione peccata omnia erunt paria, quia eadem ratio prohibitionis tàm in minimis, quàm in maximis.

3. Cauſam peccati in inſtrumento quærendam.

115. Excipiunt alij, *malas actiones eſſe peccata, quatenus à mala impiorum voluntate procedunt, & ſic cauſam vitij eſſe in inſtrumento* Beza p. 2. reſp. ad colloq. pag. 184. 185. Reſp. Hoc non procedit in primo Adæ peccato, cùm voluntas ejus nondum eſſet corrupta. Deinde quæro, an illa mala hominis voluntas prima peccati cauſa? id non concedent, quia dicunt, Deum ad has vel illas actiones etiam malas, homines impellere *efficacis decreti neceſſitate.* Dicunt quidem, homines ſpontè peccare, quia voluntariè peccant: ſed tamen (quod probè notandum) addunt, voluntatem non niſi ad eam partem ſe flectere poſſe, ad quam Deus efficaciter eam flectit, etiamſi aptitudinem ad utrumlibet habeat & ſic determinationem motus ſpontanei à Dei decreto, non ab hominis voluntate ſuſpendunt. Sic enim Beza p. 2. reſp. ad colloq. p. 207. *cùm in alterutram partem habeant, quoque flexibilem illam ſervilem, & peccato mancipatam utrinque libertatem, eidem in eam ſemper partem ſpontè inclinant, quam Deus ab æterno determinavit, prout etiam DEO viſum eſt efficere, ut ipſi ſpontè ferantur efficaciam Spiritui erroris & ipſorum concupiſcentiis tribuentis*, Zanch. 5. de Natur. Dei cap. 2. pag. 744. *Impij cum peccant, ſcientes ac volentes & cum delectione peccant, ita ut ſi eos velis impedire, ne ſcelus admittant, mox ſibi iraſcantur, quare, etſi non rectè dixeris, eos cogi peccare: interim tamen non poſſunt aliud facere, & ad id neceſſitate quadam ex Dei ordinatione conſtringuntur.*

4. Deum in peccatis agere bono fine.

116. Excipiunt alij, *malas actiones reſpectu Dei non eſſe peccata, cùm fiant bono fine, ut ſuam exercere poſſit juſtitiam; homines autem incitari avaritiâ, ambitione, crudelitate ad illas.* Calvin. in inſt. adv. Libert. cap. 14. p. 89. Reſp. Nec hæc expoſitio locum habet in primo peccato, de quo potiſſimùm hîc quærimus. Deinde quæro de ipſa illa inordinata hominis intentione, an à Deo ſit, an à mala hominis voluntate? Prius coguntur dicere, ſi velint theſin φυλάττειν. Sic enim Beza in reſp. ad Caſtell. aphor. 2. *Sic agit Deus per illa inſtrumenta, ut non tantùm ſinat per illa agere, nec tantùm moderetur eventum ſed etiam excitet, impellat, moveat, regat, atque adeò, quod omnium eſt maximum, etiam creet, ut per illa agat, quod conſtituit.* Præterea non omne, quod fit bonâ intentione, eſt opus bonum, ut patet exemplo Saulis 1. Sam. 15. Denique non omnia hominis peccata ſunt ex mala intentione? Specie & apparentiâ alicujus boni, pleraque peccata perpetrantur. *Nemo operatur ad malum reſpiciens*, dicebat Dionyſius.

Scriptura dicta, qua ad cauſa ſua defenſionem proferunt. 1 Præceptum de immolando Iſaaco Gen. 22.

117. Examinemus Scripturę dicta, quibus hunc ſuum furorem potiùs quàm errorem palliare nituntur, ut ad veram dictorum iſtorum ſententiam perveniamus. Quod enim attinet rationes, quibus conantur demonſtrare, primos parentes efficacis decreti divini neceſſitate ad peccandum impulſos eſſe, illæ diluentur in loco de lapſu primorum parentum, hac vice Scripturæ teſtimonia, quę magno numero afferunt, ab ipſorum corruptelis vindicabimus. 1. *Præcipit DEUS Abrahæ, ut immolaret filium Iſaacum*, Geneſ. 22. v. 2. *Mactatio hominis innocentis erat utique peccatum.* Reſpond. 1. Moſes disertè addit, fuiſſe hanc *tentationem*, quâ fidem & obœdientiam Abrahæ DEUS probare voluit; ideoque non permiſit Abrahæ, ut actu immolaret filium, ſed idem qui juſſerat ut feriret, vociferatus eſt ut parceret.

Schola-

Scholaſtici dicunt, eſſe quoddam *præceptum obœdientiæ*, cujus actum Deus velit, ut Exod. 20. v. 3. & ſeqq. quoddam *præceptum probationis*, ubi Deus actum ipſum non velit, ſed tantùm oſtenſionem obœdientiæ, ut hoc loco; denique quoddam *præceptum cautelæ*, ubi Deus actum ipſum non prohibeat, ſed tantùm inanem gloriam, quæ ſe actibus illis immiſceat. 2. ſed quia voluntatem Abrahæ loco ipſius facti acceptavit Deus, ideò addendum, ſi vel maximè immolatus fuiſſet ex mandato Dei Iſaacus, tamen nec Deum homicidam, nec Abrahamum parricidam fuiſſe, ſiquidem definitio homicidii facto iſti non competeret, quod exemplo manifeſtum fieri poteſt. Si quis ex juſto Magiſtratus decreto occidit alterum, haudquaquam propterea homicida eſt cenſendus: eodem modo Abraham non fuiſſet homicida æſtimandus, quia non ex propria autoritate aut impulſu vitioſorum affectuum, ſed mandato ſummi Regis, *coram quo nemo innocens eſt*, Exod. 34. v. 7. filium ſuum morti tradidiſſet.

2. Dei voluntas Ioſephus venditus Gen. 45. 118. 2. Gen. 45. v. 8. dicit Joſephus ad fratres: *non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate hûc miſſus ſum.* Et Gen. 50. v. 19. *nolite timere, num Dei reſiſtere poſſumus voluntati.* Ergò fuit Dei conſilium & voluntas, ut Joſephum fratres venderent: *Deus animos illorum, ut ſic facerent, inſtinctu ſuo direxit; & ne aliter facerent, cavit*: ut ſcribit Muſculus ſuper hunc locum. Reſp. 1. Joſephus ipſemet ſuam mentem rectè declarat Geneſ. 50. v. 20. *Vos cogitaſtis de me malum, Deus autem convertit in bonum, ſicut coràm videtis, ut operâ meâ tempore famis vos conſervaret vivos.* Geneſ. 45. v. 5. *pro ſalute veſtra miſit me Deus ante vos in Ægyptum.* v. 7. *præmiſit me Deus, ut reſervemini ſuper terram & vivificarem vos ereptione magnâ.* Ergò non excuſat Joſephus fratrum ſcelus, quaſi divinâ voluntate & conſilio illud perpetrârint: ſed loquitur de mirabiliter gubernato miſſionis exitu, per quem ſapientiſſimus & omnipotens Deus id, quod per ſe malum & deteſtandum erat, quodque ipſemet extremè oderat, in ſalutem multorum populorum convertit. Proinde Dei opus bonum, cum opere hominum peſſimo neutiquam commiſcendum. Ambroſ. lib. de Joſeph. cap. 12. *Quàm pia fraternitas, quàm dulcis germanitas, ut etiam parricidale excuſetur admiſſum, dicens divina illud Providentiâ fuiſſe, nō impietatis humanæ, quandoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, ſed à Domino miſſus ſit ad vitam.* 2. poſterior locus non eſt rectè converſus; ſic enim eſt in Hebræo; כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי *quia ſub Deo ego.* Chald. *Ego timeo à facie Dei*, LXX. τοῦ θεοῦ εἰμὶ ἐγώ, atque ita rectè locum verti fatetur Calvinus. Senſus ergò eſt, timeo Deum & illi ſubjectus ſum, ergò non abutar potentiâ meâ ad nocendum, vel malum pro malo vobis reddendum. Pagninus & Tremellius verterunt, *an loco Dei ego?* Aquil. ὅτι μὴ θεὸς ἐγώ; Symm. μὴ γὰρ ἀντὶ θεοῦ εἰμὶ ἐγώ; Schol. καὶ γὰρ φοβούμενος θεὸν εἰμὶ ἐγώ. Senſus erit, cùm Deus remiſerit vobis peccata veſtra, utique nec ego vindicabo illatam injuriam.

3. Induratio Pharaonis Deo aſcribitur Exod. 4. 119. 3. *Deus induráſſe dicitur Pharaonem*, Exod. 4. v. 21. *Ergo interiorem cordis duritiem in eo operatus eſt.* Reſp. de induratione prolixè & nervosè tractat Theologus Præſtantiſſ. D. Rungius in comment. ſuper Exod. ex quo quædam hûc referemus. Eſt quædam durities naturalis, Ezech. 36. v. 26. quæ ex parte etiam in renatis adhuc reliqua eſt. Luc. 24. v. 25. Marc. 16. v. 14. alia acquiſita, quâ homines ea, quæ alloqui vel naturaliter intelligere, vel per Spiritus Sancti gratiam percipere poterant, quia id facere nolunt, Deo impietatem juſtè vindicante tandem non poſſunt: hæc durities tribuitur πρώτως illis, quibus voluntas Dei in verbo patefacta, quorum quidam initio per Spiritus Sancti operationem renati poſtea reſiliunt, Hebr. 6. v. 5. 6. quidam in cœtu vocatorum nunquam fuerunt, ſed verbo Dei ſibiipſis annunciato furenter reſtiterunt; ἀντιθέως καὶ κατ' ἀναλογίαν tribuitur Ethnicis, qui contra generalem Dei patefactionem in creatione & notitiis furenter ac ſponte agunt, quæ ſciunt eſſe mala. Porrò hæc induratio tribuitur primò hominibus ipſis, qui agnitæ veritati ſpontaneâ malitiâ ſeſe contumaciter opponunt. Exod. 9. v. 34. *Pharao indurabat cor ſuum.* Deut. 10. v. 16. *cervices veſtras ne induretis amplius.* Jerem. 5. v. 3. *induraverunt facies ſuas &c.* Deinde Satanæ, qui quod impii ſpontè erant acturi, efficit ut impenſiùs agant, & fortiùs urgeant 2. Cor. 4. v. 4. *Deus hujus mundi excæcavit cor incredulorum.* Tertiò Deo, Exod. 4. v. 21. *ego indurabo cor Pharaonis &c.* Quartò Prophetis & Apoſtolis Eſa. 6. v. 10. &c. Quomodo autem induret Deus, accuratè explicandum eſt. Manichæi intelligebant hoc de malo Deo efficaciter operante habitum malitiæ in cordibus hominum, hodiè quidam diſputant, Deum bonum efficaciter duritiem illam in cordibus operari, at hoc Naturæ Dei adverſum penitùs. Sic ergò habendum. Induratio poteſt tripliciter conſiderari, primò ut eſt peccatum maximum, ſecundò quatenus eſt cauſa aliorum peccatorum, his reſpectibus non tribuitur Deo, tertiò quatenus eſt pœna præcedentium peccatorum & hoc reſpectu Deo tribuitur: ſed quomodo punit Deus induratione? non ſolùm ſuſtentat durum cor hominis, præſcit ejus duritiem, homini contumaciter & furenter ſe opponenti ſubtrahit ſuam gratiam, permittit eum ferri ſuis cupiditatibus; ſed etiam Satanæ talem hominem tradit, à quo efficaciter induretur, ac homini in poteſtatem Diaboli tradito offert verbum, idque ſubinde inculcat, nec tamen aliud quicquam efficit, quàm ut peccator fiat deterior, differt inſuper pœnas, quâ Dei μακροθυμίᾳ ad majorem indurationem homo peſſimè abutitur: tandem etiam juſtitiam ſuam in pœna induratorum oſtendit: Sic ergò indurat Deus, non ut peccati autor, nec ut otioſus ſpectator, ſed ut juſtiſſimus judex, quò pertinent dicta veterum. Auguſtinus Epiſtol. 105. *Non indurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam.* Idem in libr. 83. quæſtionum q. 68. *Pharao prioribus meritis, quibus afflixit in regno ſuo peregrinos, dignus effectus, cui obduraretur cor, ut nec manifeſtiſſimis ſignis jubentis Dei crederet*: Et poſtea. *Nunquid latebat Pharaonem, quantum boni conſecuta fuerint terra illa per adventum Ioſeph? Illius ergò rei geſtæ cognitio, vocatio ejus fuit, ut populum Iſrael miſericorditer tractans non eſſet ingratus: qui autem huic vocationi obtemperare noluit, ſed exercuit crudelitatem in eis, quibus miſericordia & humanitas debebatur, ideò meruit pœnam, ut induraretur illius cor & tantam cæcitatem mentis pateretur &c.* Chryſoſt. homil. 68. in 12. cap. Johan. *Cùm deſeritur homo, à Deo traditur Diabolo, in cujus poteſtatem redactus innumeris malis afficitur.* Breviter; indurat

Deus quoſdam non abſoluto quodam odio, ſed juſtiſſimo contumaciam ipſorũ vindicante judicio; indurat non per ſemetipſum duritiem in cordibus hominum operando, ſed eos deſerendo & Satanæ tradendo: hanc Dei deſertionem non excludunt verba in Piel & Hiphil uſurpata, quæ pro ſubjecta materia ſæpiùs *permiſſivè* explicanda ſunt, ut ex Deut. 20. v. 16. Exod. 1. v. 17. Job. 39. v. 19. & aliis locis quàmplurimis oſtendit Weigenmeyerus in tab. Gramm.

4. Præceptum de furto Ægyptiaco. Exod. 11. 120. 4. *Præcipit Deus Iſraelitis commodatò accipere vaſa ab Ægyptiis, eademq; ſecum in fuga auferre.* Exod. 11. v. 3. *Ergò id quod Iſraelitarum reſpectu peccatum erat, præcipit.* Reſp. Furtum definitur, *quod ſit contrectatio rei fraudoloſa, lucri faciendi gratia vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus, poſſeſſionisve quod lege naturali prohibitum eſt.* l. furtum ff. de furtis: vel ut alias dicunt, *eſt contrectatio rei alienæ invito domino.* At hæc definitio non competit facto Iſraelitarum, 1. quia non privata cupiditate abſtulerunt aurum & argentum Ægyptiorum, ſed acceſſit autoritas ſummi Magiſtratus ipſius Dei, jam verò qui alterius rem accipit autoritate judicis, is fur non eſt. 2. repetierunt debitam mercedem operarum & ſervitutis ſuæ; quâ iniquè erant oppreſſi, jam verò non eſt furtum, quando Magiſtratus debitori ſolutionem debitam tam deneganti tot bona adimit, ut creditori ſatisfieri poſſit. 3. quin nec vi illa vaſa aurea & argentea invitis Ægyptiis abſtulerunt, *ſed Deus dedit Iſraelitis gratiam in oculis Ægyptiorum*, unde etiam non uſurpatur in Hebr. vox גנב quæ propriè furtũ ſignificat, ſed שאל poſtulavit. Deus omniũ poſſeſſionum verus Dominus jure belli tanquam victor Ægyptiorum ſervis ſuis diſtribuit ſpolia hoſtibus detracta. Auguſtinus lib. 2. quæſt. ſuper Exod. q. 39. *Iſraelitæ non fecerunt furtum, ſed Deo jubenti miniſterium præbuerunt.* in enarr. Pſal. 104. *Iſraelitæ magis per illa Dei verba ab illo, qui cor eorum videbat & cupiditates examinabat, permiſſi ſunt facere iſta quam juſſi, nõ tamen ſine aliquo profectu animæ carnalis, quod & hi fecerunt, qui talia jure paſſi ſunt, &. quamvis per dolum ab iniquis hominibus, tamen quod ſibi reddi debuit, abſtulerunt: ſicut enim Ægyptiorum iniquitate, ſic iſtorum infirmitate ad id quod opus erat illis factis figurandum & prænunciandum divinè uſus eſt Deus.* Vinc. in Spec. Hiſt. lib. 3. cap. 6. *Spoliaverunt Ægyptios divinâ permiſſione quaſi pro mercede ſua recompenſatione, quia diu gratis laboraverunt, Item ut inde fierent veſtes & tabernaculum.*

5 Filii Eli non audiverunt patrem, quia Deus voluit eos occidere, 1 Sam. 2. 121. 5. 1. Sam. 2. v. 35. *Ophni & Pinehas noluerunt audire vocem patris ſui, quia Dominus voluit eos occidere. Ergo occulto quodam odio Deus ad iſtam inobœdientiam eos inſtigavit.* Reſp. 1. deſcribuntur in hoc capite filii Eli, quòd fuerunt *filii Belial, nec agnoverint Iehovam*, v. 12. *quod peccatum eorum magnum valdè coram Iehova*, v. 17. *quod peccare fecerint univerſum populum*, v. 25. *quod fuerint ſcortatores*, v. 22. *& optimum ex carne ſacrificiorum præripuerint*, v. 16. Joſeph. li. 5. antiq. Jud. cap. 15. *Eli Pontifici duo filii fuerunt Ophnes & Pinehas, hi contra omne jus & fas omnia ſibi licere volebant, nec contenti honorariis muneribus, etiam à rapinis non abſtinebant, mulierum inſuper religionis ergò confluentium ad ſacrum locum, pudicitiam vel vi vel donis expugnabant, ita ut nihil à Tyrannorum moribus differrent &c.* Propter hæc graviſſima peccata juſtiſſimus Deus corda ipſorum jam antea ſatis dura & lapidea induravit, ut non audierint vocem patris ſui, ac proinde deſcribitur in his verbis judiciaria Dei ad meritas pœnas contumaces deſtinantis voluntas, per quã completâ peccatorum menſurâ immorigeros & contumaces hoſce liberos ad meritas pœnas revocare conſtituit; *iratus ad pœnam ſi quos trahit Deus, auferre mentem illis prius ſanam ſolet.* 2. Ex eo autem minimè inferendum, quod Deus occulto quodam & omnem ipſorum contumaciam antegrediente odio iſtam inobœdientiam cordibus ipſorum inſtillaverit, quæ enim ſit Dei voluntas, illam manifeſtavit in lege; *Honora patrem & matrem*, cujus contradictoriam occultam voluntatem quandam in Deo ſtatuere planè eſt ἀθεόλογον.

122. 6. 2. Sam. 12. v. 11. *denunciat Dominus Davidi per Nathanum: Ego ſuſcitaturus ſum adverſum te malum de domo tua, tollamque uxores tuas in oculis tuis & dabo proximo tuo, dormietque cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus*, v. 12. *tu feciſti abſcondité, ego autem faciam hoc coram toto Iſraele: id poſtea completum per Abſolonem* cap. 16. v. 22. *Ergo ad hoc facinus Deus Abſolonem inſtigavit.* *6. Deo tribuitur Abſolonis inceſtus. 2. Sam. 12.* Reſp. 1. Deus in lege ſua inceſtum & omnes vagas libidines ſeverè prohibuit, inceſtuoſum Abſolonem graviter puniit. 2. Sam. 18. v. 14. quin & Achitophelem, quo impulſore tàm enorme flagitium Abſolon perpetraverat, ad meritas pœnas revocavit. 2. Sam. 17. v. 23. ejus ergò *Deus* non eſt autor, cujus eſt ultor, neque cogitandum occulta inſpiratione ad id impellere, quod conſtat manifeſto edicto ipſum prohibuiſſe. 2. Proponitur autem in his verbis juſtiſſimum Dei, adulterium Davidis vindicaturi, judicium, ideoque voces illæ, *ſuſcitabo, dabo, faciam &c.* ſunt verba judicii divini, ex quibus id ſolummodò colligi poteſt ac debet, Abſolonis inceſtum fuiſſe juſto Dei judicio pœnam adulterii Davidici; ex eo verò neutiquam colligi poteſt vel debet, Abſolonem ad hoc facinus à Deo impulſum vel inſtigatum. 3. Conſiderari enim inceſtus ille poteſt dupliciter: primò ut culpa & enorme flagitium; hoc reſpectu impulſori Satanæ & libidinoſo Abſoloni tranſcribendus eſt unicè, Deo minimè omnium in conſortium vel culpæ partem vocato: deinde ut pœna Davidici adulterii; hoc reſpectu Deo tribuendus eſt, qui Satanæ impulſui & affectibus Abſolonis frena laxando juſtiſſimi judicis Davidis peccata vindicantis partes in hoc opere ſuſtinuit. 4. Agnoſcit hoc P. Martyr, ideò in comm. hujus loci ſcribit: *Licet eadem actio & Deo & Abſoloni tribuatur, tamen ejus Deum, non niſi quatenus pœna & conflictatio Davidis eſt, autorem eſſe.* Quomodo una eademque actio & culpa & pœna ſit, infra explicabimus.

123. 7. 2. Sam. 16. v. 10. *Cùm Simei malediceret Davidi, atque hoc nomine Abiſas eum occidere vellet, reſpondet David, ac bis repetit, Dominum præcepiſſe Simei, ut malediceret, ac proinde neminem debere dicere, cur feciſti ſic? Ergò Deus eum ad maledicendum inſtigavit.* *7. Deus præcepit Simei, ut malediceret. 2. Sam. 16.* Reſp. 1. Deus voluntatem ſuam in lege manifeſtavit diſertè, Exod. 22. v. 28. *Principi in populo tuo non maledices*, ejus contrarium nec vult, nec approbat, nec ad aliud impellit. 2. David moriturus præcipit filio ſuo Salomoni, ne hunc maledicum dimittat innocentem, ſed cum *ſanguine ejus canitiem deducat ad ſepulcrum*, 1. Reg. 2. v. 9. quod & factum

eſt à

eſt à Salomone v.46. utiq; ergò graviſſimè in hoc opere Simei peccavit & propterea à Deo punitus eſt. 3. Verba igitur Davidis: *Dominus præcepit*, vel ut in Hebr. eſt, *dixit Simei, ut malediceret*, non eo ſenſu accipienda ſunt, quòd Deus occultè impulerit vel inſtigaverit Simei ad maledicendum, ſiquidem hac ratione Simei non peccaſſet, nemo enim Dei voluntatem implendo peccat, ſed loquitur David ex vera cordis humiliatione, juſtiſſimum Dei judicium agnoſcens, quòd propter peccata ſua & filii perſecutionem, & hujus Simei maledictionem ſit promeritus. 4. Auguſt. de gratia & lib. arb. cap. 20. *Scriptura divina oſtendit, non ſolum bonas hominum voluntates, quas ipſe facit ex malis à ſe factas bonas in actus bonos & in æternam dirigit vitam, verùm etiam illas, quæ conſervant ſeculi creaturam, ita eſſe in Dei poteſtate, ut illas, quò voluerit, quando voluerit, faciat inclinari vel ad beneficia quibusdam præſtanda, vel ad pœnas quibusdam ingerendas, ſicut ipſe judicat occultiſſimo quidem judicio, ſed ſine dubitatione juſtiſſimo &c.* Et poſtea. *Nunquid non ſuâ voluntate filius Jemini maledicebat Regi David? & tamen quid ait David, plenus verâ & altâ & piâ ſapientiâ? Quid ait illi, qui maledicentem percutere voluit? Dimitte eum, ut maledicat, quia Dominus dixit illi maledicere David, & quis dicet ei, quare feciſti ſic? quomodo dixerit Dominus huic homini maledicere David, quis ſapiens & intelliget? non enim jubendo dixit, ut obœdientia laudaretur, ſed quod ejus voluntatem proprio ſuo vitio malam in hoc peccatum juſto & occulto ſuo judicio inclinavit, ideò dictum eſt, dixit ei Dominus: nam ſi jubenti obtemperâſſet Deo, laudandus potiùs quàm puniendus eſt.* Hactenus Auguſtin., qui verbo *inclinandi* minimè eo ſenſu utitur, quaſi Deus malam hanc voluntatem Simei inſeverit, ſed quod Satanæ permiſerit, ut ad hoc peccatum voluntatem Simei malam inclinaret, ut totus contextus oſtendit, & nos th. 138. docebimus. Inclinat Deus non malitiam cordibus inſerendo, aut ad hanc vel illam actionem malam impellendo, ſed Satanæ & cupiditatibus hominum ſrena laxando, nec eorum propoſita intervertendo. 5. declarari hoc poteſt exemplo ſimili. Denunciat Deus Baaſæ, quòd ipſe & poſteri ejus ſint excindendi. 1. Reg. 16. v. 3. hanc divinam pœnam exequitur Zimri, v. 9. non quòd Deus inſtigaverit Zimri ad hoc factum, ſed quia malitiâ ejus ad juſtam pœnam Baaſæ uſus eſt; quod enim factum hoc Zimri Deo non placuerit, patet ex juſtiſſima ipſius pœna. v. 18. & 19.

8 David à Deo cõcitatus eſt ad populũ numerandum, 2. Sam. 24.

124. 8. 2. Sam. 24. v. 1. *Deus concitavit Davidem, ut juberet Iſraelem numerari. Ergò incitat Deus ad ea, quæ reſpectu hominum verè ſunt peccata.* Reſp. 1. additur diſertè, quòd *furor Domini addiderit iraſci contra Iſraelem*; jam verò Deus non iraſcitur niſi propter peccata, ergò non ex occulto quodam odio Deus concitavit Davidem ad hoc factum, ſed juſto ſuo judicio peccata peccatis punit. 2. quia verò Deus ita punit peccata peccatis, ut peccati autor non ſit, (id quod ſuo loco pleniùs declarabimus) ideò explicatio horum verborum, quòd Deus Davidem incitaverit, proponitur 1. Paral. 21. v. 1. *Conſurrexit Satan contra Iſrael & incitavit Davidem, ut numeraret populum.* Ergò quod Deus dicitur concitâſſe Davidem ad hoc factum, neutiquam ſic accipiendum, quaſi ipſemet Davidis cordi ſuperbiam iſtam ac pravas haſce cogitationes ingeſſerit, ſed quod propter prægreſſa Davidis & Iſraelitarum peccata Satanæ permiſerit, ut ad hoc peccatum Davidem ſolicitaret, & quod ſuâ gratiâ à Davide receſſerit, ut huic tentationi ſuccumberet. 3. David agnoſcit ſe graviter peccâſſe, & verâ pœnitentiâ peccati hujus remiſſionem petit. v. 10. quin & triduanâ peſte ſeſe hoc peccatum vindicaturum Deus minatur, v. 13. quàm verò abſurdum foret, Deum ea punire, quorum ipſe eſt autor? Hac ratione mutabilis conſtitueretur, & juſtitia ejus labefactaretur. Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 22. *Juſtitia ea non erit, ſi puniendum reum non inveniſſe, ſed feciſſe Deus dicatur.*

9. Deus dat Spiritum mendacem in ore Pſeudoprophetarum, 2. Paral. 18.

125. 9. 2. Paral. 18. v. 22. *Dedit Deus Spiritum mendacem in ore falſorum Prophetarum.* Ezech. 14. v. 9. *Propheta cùm ſeductus & locutus fuerit verbum, ego ſeduxi eum. Ergò Deus inſpirat falſis Prophetis erroneas doctrinas.* Reſp. 1. Deut. 13. v. 5. jubet Deus falſos Prophetas interfici, ergò nec vult, nec probat ſeductiones ipſorum, utique ergò non impellit ad eas. 2. quando igitur Scriptura Deo vel Deus ſibiipſi tribuit, quod det Spiritum mendacem in ore Pſeudoprophetarum & Prophetas falſos ſeducat, intelligendum id de juſto Dei judicio, quo per ſeductiones Pſeudoprophetarum contemtum ſui verbi punit. 2. Theſſ. 2. v. 10. *quia caritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent*, v. 11. *ideò miſit illis Deus efficaciam erroris.* 3. non autem eo modo Deus ſeducit falſos Prophetas, quaſi ipſe inſtillet cordibus eorum erroneas ſententias, aut quaſi corda ipſorum inſtiget ad falſa dogmata fingenda, minimè verò, quia diſertè dicit Dominus. Jer. 14. v. 14. *falsò vaticinantur in nomine meo, non miſi eos, neq; præcepi eis, neq; locutus ſum ad eos, viſionem mendacem & ſeductionem cordis ſui vaticinantur.* Jer. 23. v. 21. *non miſi Prophetas illos & ipſi currebant, non ſum locutus ad eos & ipſi prophetabant*, quod repetitur cap. 29. v. 9. 4. ſed hoc reſpectu ſeductio Pſeudoprophetarum Deo tribuitur, quia Diabolo, qui eſt *pater mendacii.* Joh. 8. v. 44. juſto ſuo judicio propter contemtum verbi tantùm juris concedit, ut varias hæreſes per ipſos excitet, & qui homines Naturâ ſunt tenebræ, Epheſ. 5. v. 8. ideò deſtituti luce divinæ agnitionis & regimine Spiritus Sancti nihil aliud quàm errare poſſunt. 5. hanc explicationem confirmat ipſa Scriptura dum errores Pſeudoprophetarum vocat *ſeductiones cordis ipſorum ac Diabolo* ſeductionem iſtam transſcribit 1. Regum 22. v. 20. 21. 22. 23. 2. Paral. 18. v. 19. 20. 21. 22. *dixit Jehova, quis decipiet Achab, ut aſcendat? Tunc egreſſus eſt Spiritus, qui ſtetit coram Jehova, & ait, ego decipiam eum, Jehova verò ait: in quo? reſpondit, egrediar, eroque Spiritus mendacii in ore Prophetarum ejus; dixit ergò, decipies, & etiam prævalebis, egredere & fac ita. Nunc ergò eis dedit Jehova Spiritum mendacii in ore omnium Prophetarum, &c.* Vides pulcerrimè exponi, quomodo *Deus* ſeduxerit illos Pſeudoprophetas: Auguſt. de gratia & lib. arb. cap. 23. *Quando auditis dicentem Dominum, Ego Dominus ſeduxi Prophetam illum, in eo quem ſeduci permittit, mala ejus merita credite.*

10. Deus omnia operatur propter ſeipſũ etiam impium ad diem malum Prov. 16.

126. 10. Prov. 16. v. 4. *Omnia operatus eſt Jehova propter ſeipſum, etiam impium addiem malum. Ergò in impiorum cordibus etiam malum operatur.* Reſp. 1. *dies malus* juxta phraſin S. S. non ſignificat peccata impii, ſed meritas peccatorum pœnas. Pſ. 41. v. 2. *In die mala liberabit eum Dominus.* Pſ. 49. v. 6. *Cur timebo in die mala.* Prov. 15. v. 15.

Omnes

Omnes dies pauperis mali &c. 2. Ergò non hoc vult ſapiens, quòd Deus creet quosdam eo fine, ut ſint impii, vel quod malitiã in cordibus impiorum operetur, ſed loquitur de Providentia *D*ei mirabili, quâ impios ad meritas pœnas tandem tradit propter ſuam juſtitiam Wolff. Muſ. in locis commun. a11. de creat. *Locus Prov. 16. in quo Salomon dicit, Omnia operatur Dominus propter ſe ipſum, etiam impium ad diem malum, non eſt ad creationis operationem adducendus; loquitur enim illic Salomon non de creatione, ſed de providentia & gubernatione.* Ludov. Lavat. hoc loco. *Non eſt ex his verbis colligendum, Deum condidiſſe impium ut impium, nam impius ut impius non eſt ex Deo, ſed ex patre Diabolo, nec de creatione loquitur, ſed de gubernatione illius, quâ etiam impiorum animas ſic gubernat, ut ad gloriam ſuam faciant* (impietatem eorum ad meritas pœnas revocando) 3. Invertimus ergò argumentum. Si *D*eus fecit impium ad diem malum, id eſt, ſi ob impietatem conſtituit & trabit Deus impium ad pœnam, utique impietatem ipſam non vult, nec in corde impii eam operatur. Eadem reſponſio applicanda ad loca ſimilia, Eſa. 45. v. 7. *Ego Dominus faciens pacem & creans malum.* Am. 3. v. 6. *Non eſt malum in civitate, quod non fecerit Dominus.* Eccl. 11. v. 14. *Bona & mala a Domino Deo &c.* Hæc enim omnia loquuntur nõ de malo culpæ, ſed de malo pœnæ, ideoq; inſcitè ab uno fit collectio ad aliud, imò verò quia Deus eſt autor mali pœnæ, hoc eſt, quia hominum impietatem punit, ideò non eſt autor mali culpæ.

11. Deus facit homines errare, Eſ. 63

127. 11. Eſa. 63. v. 17. *quaſi errare nos feciſti de viis tuis, indurasti cor noſtrum, ne timeremus te. Ergò Deus facit homines errare interiùs in cordibus eorum errores operando.* Reſp. 1. Iſraelitæ cauſam & culpam erroris ſui minimè transſcribunt Deo, ſed agnoſcunt juſto Dei judicio Spiritum Sanctum, cui contumaciter reſtiterint, à ſe ablatum eſſe, atque inde ſe in errores incidiſſe. *Rebelles fuimus & iraſci fecimus Spiritum Sanctum tuum,* verſ. 10. *ideò miſerationes tuæ continuerunt ſe ſuper nos,* verſ. 15. *errare nos feciſti.* verſ. 17. *ſed converte iterum ad nos miſericordiam tuam &c.* ergò continendo ſuas miſerationes, & Spiritum ſuum auferendo Deus errare facit & indurat, adde etiam Diabolo poteſtatem indurandi ac in errores abducendi concedendo. 2. Si in Deum culpam ſui erroris ſuæque duritiei referrent, quomodo ejus remiſſionem à Deo vel peterent, vel impetrarent: Münſt. ſic reddidit: *quare permittis avelli cor noſtrum a timore tuo?* Tertull. *Quare fineres aberrare nos Iehova à viis tuis?* oſtenduntigitur, verba tranſitiva apud Hebr. ſæpè pro ſubjecta materia permiſſivè exponenda eſſe.

12. Deus ſeducit Ieremiam, Ier. 20.

128. 12. Jerem. 20. v. 7. *Seduxiſti me Domine & ſeductus ſum. Ergò Deus ſeduxit Prophetam interiùs ſeductionem in ejus corde operando.* Reſp. Loquitur Propheta non de mendacio in doctrina, ſed de vocatione ſua Prophetica, ad quam à *D*eo deductus & quaſi ſeductus ſit. In Hebræo eſt פִּתִּיתַנִי quod propriè ſignificat perſuadere, *perſuaſiſti mihi Domine*, quaſi dicat, obtemperavi vocationi tuæ, ſed quantum in ea mihi occurrit odii, periculorum & calamitatum, adeò ut meritò conqueri poſſem, me blandis verbis à te perſuaſum & quaſi ſeductum, ut munus Propheticum ſuſciperem. Münſterus ſic exponit: *Si ſeductus ſum Domine, ut illi falſo loquuntur, tu me ſeduxiſti, cum ego non mea ſponte hoc ſubierim officium, ſed te vocantem ſecutus ſim:* ſed prior explicatio concinnior eſt, quam approbant D. Lutherus & Chemnicius.

13. Præcipit Deus Oſeæ, ut meretricem ducat Oſe. 1.

129. 13. Oſeæ 1. v. 2. *Præcipit Deus Prophetæ, ut accipiat uxorem fornicationum, Ergò id, quod noſtri reſpectu peccatum eſt, Deus aliquando præcipit.* Reſp. Variæ ſunt hujus loci Prophetici expoſitiones. 1. quidam ſentiunt Prophetam verè fornicatum eſſe cum meretrice, & hujus fornicationis autorem conſtituunt Deum: ſed illos D. Luther. comm. ſuper Oſeam tom. 4. Jenenſ. Latin. fol 588. rectè vocat *omnium maximè ineptos Interpp.* cùm nunquam accidere poſſit, ut Deus præcipiat aut approbet vagas libidines, cùm hæc ſit perpetua & immutabilis Dei voluntas, *Ne mœcheris*, cùm Propheta per crimen ſcortationis in ſummum veniſſet contemtum apud populum &c. 2. Hieronymus in prologo Oſeæ ſtatuit, per fornicariam non elocati corporis meretricem, ſed *gentilem, quæ Deum ignorabat*, intelligendam eſſe, cùm Scripturæ ſolenne ſit, idololatriam gentilem *ſpiritualem fornicationem* appellare. 3. Rabini ſtatuunt, hæc *per viſionem* facta, quod verè non duxerit ſcortum, ſed quòd in viſione hoc ipſi evenerit, unde Interpres Chaldæus locum ſic vertit: *Dixit Dominus ad Hoſeam: Vade & annuncia Prophetiam habitatoribus civitatum poſt idola errantium, qui addunt ut peccent, quoniam errando errant incolæ terræ à cultu Domini recedentes: abiens igitur prophetavit contra eos, quod ſi pœnitentiam facerent, dimitteretur eis peccatum: ſi non, marceſcerent quaſi folia ficulnearum, adjiciendo & faciendo mala,* 4. Quidam ſtatuunt, Oſeam legitimo matrimonio ſibi junxiſſe mulierem, quæ ſcortatione fuerit priùs infamis: in quam ſententiam videtur Lyranus inclinare, ſic enim in comment. ſcribit. *Accipe cum matre filias, quas antè habuit, ita quod accepit matrem in uxorem & filias ejus adoptavit*; id ſentit Auguſtinus 22. contra Fauſtum cap. 80. 5. ſed in omnibus hiſce expoſitionibus, quod meritò deſideretur, oſtendi poteſt. Statuimus igitur cum D. Luthero & probatiſſimis quibusque Interpp. Prophetam legitimo conjugio Dei juſſu inito ſibi copulaſſe non infame ſcortum, ſed honeſtè educatam virginem, quod additum patris nomen indicat, ſed huic legitimæ uxori nomen ſcorti, & legitimis ſuis liberis nomen ſpuriorum impoſuiſſe & quidem Dei mandato, ut hoc velut geſtu ac ſigno doceret, totum populum eſſe coram Deo ſpiritualis fornicationis reum, ejusdemque pœnas brevi daturum; hanc eſſe genuinam iſtius loci ſententiam, docent verba immediatè ſequentia, quia additur, *terram relicto Domino fornicatam*, hoc eſt, alienos cultus & Deos ſecutam eſſe.

14. Iudæi non poterant credere propter vaticinia Prophetarum de ipſorum incredulitate, Ioh 12.

130. 14. Joh. 12. v. 39. *Non poterant credere, quia dixit Eſaias, Excæca cor populi hujus. Ergò prædictio & decretum Dei ſunt efficaces cauſa incredulitatis quorundam hominum.* Reſp. 1. Oſtendimus ſuperiùs præſcientiam divinam non afferre rebus neceſſitatem à priori, idem etiam ſtatuendum de prædictione divina in Scripturis ſacris propoſita, non enim ea ſolùm per Prophetas prædicit Deus, quæ ipſemet facturus, ſed etiam ea, quæ alios videt eſſe facturos: ſed nec abſoluto quodam odio & decreto Deum quosdam ad interitum & cauſas interitus prædeſtinare ſuo loco ſatis luculentè oſtendem'. 2. deſcribitur E. juſtiſſima pœna perſeverãtis in contemtu verbi cõtumaciæ, q̃ Deus judicio ſuo juſtiſſimo induratione & excæcatione punit, quæ effi-

efficitur, ut qui per operationem Spiritus ſancti credere poterant, propter contumaciam ſuam excæcati poſtea credere non poſſint. 3. Proinde ſic procedimus: Non poterant credere contumaces Judæi, quia Deus per Prophetam prædixerat cor populi hujus excœcandum; ſed quare prædixerat excœcationem? quia prævidit ab æterno populum iſtum contumacem & rebellem oculos ſuos ad verbi lucem ſponte concluſurum, & propter ſtupendam iſtam cœcitatem & contumaciam verbi contemtum ab æterno conſtituit eorum corda excœcare & indurare. 4. Repetendum autem denuò ex ſuperioribus, Deum non indurare vel excœcare abſoluto quodam odio, ſed judicio ſuo juſto prægreſſum verbi contemtum vindicante; itemque indurare & excœcare Deum, non per ſe-ipſum duritiem & cœcitatem in cordibus humanis interiùs operando, ſed gratiam & Spiritus ſancti corda emollientis & illuminantis vim ſubtrahendo, ac Satanæ tantùm juris in homines concedendo. 5. Proinde quia propter malitiam propriam & ſpontaneam renitentiam excœcati Judæi credere non potuerunt, ideò veteres negant cauſam incredulitatis referendam eſſe ad prædictionem Propheticam. Cyrill. lib. 9. in Johan. cap. 10, *Quis adeò rationis ac mentis inops erit, ut Scripturam ſancti Spiritus peccandi cauſam hominis attuliſſe, unquam credere poſſit?* Et poſteà: *Quoniam ita nonnulli ſponte facturi erant, idcircò præſciens Spiritus ſanctus futura prædixit, idoque non potuerunt credere idem eſſe dicit, quod noluerunt credere*, ſicut Chriſtus ipſe exponit Matth 23. v. 37. *quoties volui vos congregare, & noluiſtis*: alibi extant ſimiles locutiones 2. Sam. 17. v. 17. *non poterant ſe oſtendere ingrediendo urbem*, id eſt, nolebant. Oſeæ 8. v. 5. *Quouſque non potuerunt innocentiam ſibi parare?* id eſt, quouſque noluerunt. Athanaſ. in paſſ. & cruc. Domini pag. 788. & 789. *Judæi ſuâ voluntate inducti ſunt, ut ea facerent, neque ſancti per ſua verba neceſſitatem addunt negotiis, ut cogantur ita fieri, ſed cum prævideant ſtudia eorum voluntatesq́; qui talia acturi ſunt, rem, ut eſt futura, denuncians, neque ut iſti ajunt, qui refragantur, tolle Prophetæ verba, & futurum eſt, ut omnes Judæi credant, ita quoque & ego dixero: ſed in contrarium, aufer facta Judæorum & prorſus nihil dixiſſet prædixit Eſaias.* Auguſtinus tract. 53. in Joh. *Deus futurorum præſcius per Prophetam prædixit infidelitatem Judæorum, prædixit tamen, non fecit: non enim propterea quenquam Deus ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata jam novit, ipſorum enim præſcivit peccata non ſua &c.* Et poſteà: *Non poterant credere, quia hoc Eſaias Propheta prædixit: hoc autem Propheta prædixit, quia Deus hoc facturum eſſe præſcivit: quare autem non poterant, ſi à me quæratur, citò reſpondeo, quia nolebant: malam quippe eorum voluntatem prævidit Deus, & per Prophetam prænunciavit ille, cui abſcondi futura non poſſunt. Sed aliam cauſam, inquis, dicit Propheta, non voluntatis eorum, quam cauſam dicit Propheta? quia dedit illis Deus Spiritum compunctionis, oculos ut non videant, aures ut non audiant, & excœcavit oculos eorum & induravit cor eorum, etiam hoc eorum voluntatem meruiſſe reſpondeo: ſic enim excœcat, ſic obdurat Deus deſerendo & non adjuvando, quod occulto judicio facere poteſt, iniquo non poteſt. Hoc omnino pietas religioſorum inconcuſſum debet, inviolatumq; ſervare &c.* Et poſteà: *non mirum eſt, quia non poterant credere, quorum voluntas ſic ſuperba erat, ut ignorantes Dei juſtitiam ſuam vellent conſtituere, quia enim non ex fide, ſed tanquam ex operibus intumuerunt, ipſo ſuo tumore excæcati, offenderunt in lapidem offenſionis &c.* Vides Auguſtinum disertè noſtram expoſitionem confirmare. Deus ab æterno conſtituit (voluntate conſequente & judiciariâ) ac per Prophetam prædixit, ſuperbos & contumaces Judæos juſto judicio indurare, ideò etiam non potuerunt credere, quod ſi Spiritui ſancto pertinaciter non reſtitiſſent, utique nec Deus illos excœcâſſet, nec eorum excœcationem ab æterno decrevisſet, nec per Prophetam prædixiſſet; Judæi contrà credere potuiſſent & crediſſent, quia Deus eo fine verbum ſuum illis offerebat & Chriſtus ad credendum eos invitabat. v. 35. *Ambulate donec lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant.* v. 36. *dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis ſitis &c.* Theophylactus monet particulas *ut & quia*, non eſſe *cauſales ſed demonſtrativas eventus.* Lyranus *particula ut, intelligenda non cauſaliter, ſed conſecutivè; impoſſibilitas illa non eſt abſoluta, ſed tantùm ex ſuppoſitione, ſcilicet ſuppoſito, quod haberent voluntatem obſtinatam in malo.* Bucerus: *non ideo fuerunt tales, quia prædixit Propheta, ſed ideo Propheta prædixit, quia tales futuri erant.*

15. *Chriſtus definito conſilio & præſcientia Dei traditus, Actor. 2.*

131. 15. Actor. 2. v. 23. *Chriſtus definito conſilio & præſcientia Dei traditus.* Actor. 4. v. 27. *Convenerunt adverſus Jeſum filium tuum Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſraël.* v. 28. *ut facerent quæcunq; manus tua & conſilium tuum priùs definierant fieri. Ergo decreto divino impulſi ſunt Judas & Judæi, ut Chriſtum traderent ac crucifigerent.* Reſp. Diſtinguendum accuratè inter ipſum factum proditionis, condemnationis & crucifixionis Chriſti, & inter ejuſdem crucifixionis ſaluberrimum finem; factum ipſum fuit impium & iniquum, unde Petrus diſertè dicit, quòd *διὰ χειρῶν ἀνόμων* Chriſtus ſit crucifixus Actor. 2. v. 23. & Johannes, *quod Satanas in cor Judæ miſerit, ut Chriſtum proderet* Johan. 13. v. 2. ideoque ad illud Deus nec impulit Judæos, nec illud approbavit, ſed ſe veriſſimè totius urbis excidio vindicavit: quia verò Deo futurorum præſcio mala voluntas Judæorum ab æterno fuit cognita, ideò quod illi erant facturi peſſimè, illud ad redemtionem generis humani ipſe convertit optimè & ſapientiſſimè: quo pertinet egregius locus ex Leonis ſerm. 16. de paſſione ſupra theſi 99. allegatus. Salutaris paſſionis fructus meritò refertur ad divinæ ſapientiæ conſilium atque decretum, ſed injuſta Chriſti excarnificatio ſerpentis antiqui inſidiis & Judæorum crudelitati tribuenda: inde eſt quòd D. Petrus, conſilium & præſcientiam DEI conjungit, quia illud Dei de redemtione generis humani per paſſionem Chriſti conſilium, comitem vel potiùs præviam (non temporis, ſed ordinis & noſtri conceptus reſpectu) habuit divinam præſcientiam, quâ malas Satanæ & Judæorum voluntates in conſpectu præſentiſſimo DEUS ab æterno eſt intuitus. Profecto hoc argumentum: Si DEUS æterno ſuo decreto coëgiſſet vel occultâ vi inſtigaſſet Judam ac Judæos ad Chriſti crucifixionem, utique non fuiſſet alius propoſitus finis Judæ ac Judæis in Chriſti traditione & crucifixione, quàm DEO ipſi. Jam verò longè alius finis Deo propoſitus, quàm Judæ ac Judæis in hoc opere, quod nulla veritatis ſpecie negari poteſt. Ergò Deus nec decreto ſuo coegit, nec impulſu ſuo

inſti-

inſtigavit Judam ac Judæos ad Chriſti crucifixionem. Connexio in majore eſt evidens, quia actiones æſtimandæ ſunt ea line & intentione, cujus diverſitas actiones variat.

16. Deus gentes tradidit in impietatem Rom. 1. 132. 16. Rom. 1. v. 24. *dicitur Deus gentes tradidiſſe in impuritatem. Ergo ipſius efficaci operationi illa gentilium impuritas transſcribenda.* Reſp. 1. tradidit non abſoluto quodam & reſpectum omnium cauſarum antegrediente odio, ſed juſtiſſimo prægreſſam impietatem vindicante judicio, ut diſertè ibi docet Apoſtolus v. 21, *cùm Deum cognoverint, non ut Deum glorificarunt.* v. 23. *commutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei in formam mortalis hominis &c.* v. 24. *quamobrem etiam tradidit eos Deus &c.* v. 25. *ut qui Dei veritatem commutarint mendacio.* verſ. 26. *propterea tradidit eos DEUS cupiditatibus ignominioſis.* 2. tradidit non impuritatem, mentibus gentilium inſtillando, vel mentes eorum ad impuritatem movendo, ſed Satanæ & propriis ipſorum cupiditatibus eos relinquendo; unde diſertè addit Apoſtolus, *quod traditi ſint cupiditatibus cordium ſuorum in impuritatem.* Theodulus: *non ipſe* (per ſeipſum) *tradidit, abſit: verùm iſtos neglexit, à cura ſua illos excidere ſinens, quod cum contingit, conſequitur eos à Satana comprehendi, hinc tradidit eos, id qua tradidit.* Ambroſius: *Quia ad injuriam creatoris figmenta & ſimilitudines rerum deificarunt, traditi ſunt illudendi, & traditi, non ut illa agerent, quæ nolebant, ſed ut illa perficerent, quæ deſiderabant: tradere eſt permittere, non incitare aut immittere, ut ea quæ in deſideriis conceperant, adjuti à Diabolo explerent in opere.* Thom. 1. q. 2. 79. art. 1. *ſi Deus tradit aliquos in reprobum ſenſum, jam ergò habent reprobum ſenſum.*

17. Deus concluſit omnes ſub incredulitate. Rom. 11. 133. 17. Rom. 11. v. 32. *Concluſit Deus omnes ſub incredulitate, ut omnium miſereatur. Ergo hominum incredulitas eſt ex Dei actione.* Reſp. quomodo Deus omnes ſub incredulitate concludat, exponit ipſe Apoſtolus Galat. 3. v. 22. *Concluſit Scriptura omnia ſub peccatum.* Ergò concludere ſub peccatum eſt omnes homines ſive totum genus humanum propter Adæ transgreſſionem peccatis infectum & corruptum per vocem legis peccati accuſare & reum æternæ damnationis declarare. Rom. 3. v. 9. & 19. iidem exponit Apoſtolus, quomodo Deus ſub peccatum concludat: *Demonſtravimus ante Judæos & Græcos eſſe peccatores; ſcimus quæcunque lex loquitur, iis, qui lege ſunt, loquitur, ut omne os obſtruatur, & reus fiat totus mundus Deo.* Invertimus igitur argumentum: Quia Deus omnes ſub incredulitate concluſit, hoc eſt, quia voce legis peccatum per Adæ transgreſſionem introductum in omnibus accuſat & damnat, utique ergò ejus autor vel impulſor minimè ſtatuendus. Calvinus in comment. hujus loci ſcribit, ſenſum Apoſtolici dicti hunc eſſe, *quòd Deus ita ſuâ providentiâ diſpenſaverit, ut omnes incredulitatis rei eſſent, quò eos haberet ſuo judicio obnoxios, atque in hunc quidem finem, ut ſalus à ſola ſua bonitate eſſet ſepultis omnibus meritis.* Sed oſtendemus ſuo loco, Deum protoplaſtrorum lapſum, per quem omnes homines incredulitatis & peccati reatum contraxerunt, nec voluiſſe, nec ſuo decreto ad eum coëgiſſe. Piè Auguſt. 3. Confeſſ. cap. 2. *malevola hæc eſt benevolentia, ſi quis miſerum hominem eſſe velit, ut ejus miſereatur.* Quid quod negari nequit, ſi vel maximè increatâ bonitate homo cum omnibus poſteris perſtitiſſet, nihilo tamen minùs ſepultis omnibus meritis per ſolam Dei bonitatem ſalutem ipſum fuiſſe conſecutum, tùm quia obœdientia illa jam antè Deo creatori fuiſſet debita, tum quia æternum præmium longè majus fuiſſet & excellentius, quàm ut illud ſuæ obœdientiæ temporariæ meritò acquirere potuiſſet.

18. Qui non credunt verbo, ad illud ſunt poſiti 1. Pet. 2. 134. 18. 1. Pet. 2. v. 8. *Chriſtus eſt lapis offenſionis iis, qui non credunt verbo, ad quod & poſiti. Ergò Deus quoſdam decreto ſuo immutabili ad incredulitatem prædeſtinavit.* Reſp. 1. ſenſus genuinus loci is eſt, quod Chriſtus, qui per ſe eſt petra ſalutis, Judæis incredulis propter ipſorum incredulitatem factus ſit lapis offendiculi, eò quod non crediderint verbo Evangelij, cùm tamen εἰς τοῦτο ad illud à DEO vocati & beneficâ Dei voluntate verbum primo loco illis fuerit oblatum. 2. conferimus ergò cùm hoc loco verba Pauli & Barnabæ Act. 13. v. 46. *Vobis* (Judæis) *oportebat primùm prædicari verbum Dei, ſed quia illud repellitis & indignos vos ipſos judicatis vitâ æternâ, ecce convertimur ad gentes.* 3. hanc interpretationem Calvinus ipſe non improbat: ſic enim commentatur ſuper hunc locum: *Non malè quadrat huic loco iſte ſenſus. quòd Judæi poſiti fuerint ad credendum, quia illis deſtinata erat ſalutis promiſſio: videtur enim Petrus incredulitatem populi à Deo electi exaggerare, quod ſalutem ſibi peculiariter ordinatam reſpuerit, atq; ita ſe æterna vitâ indignam reddiderit.* 4. graviter igitur improbamus, quod Beza in gloſſis marginalibus textum ita pervertit, quaſi ſenſus ejus ſit, quoſdam *ad hoc conditos eſſe, ut offenderent;* quæ perverſio quibuſdam ita placuit, ut in Bibliis Latinis Anno 91. Francoſ. editis ipſi textui eam inſerere non fuerint veriti, ſic enim convertunt locum: *iis qui offendunt ad ſermonem immorigeri ad quod etiam conditi fuerunt.* 5. ſi vel maximè vocula illa ἐτέθησαν referenda eſſet ad Judæorum offenſionem, nondum tamen evictum foret abſoluto Dei odio illos ad hanc offenſionem deſtinatos fuiſſe, ſed eſſet deſcriptio juſti judicij divini, quo propter contumacem verbi contemtum & propriam incredulitatem in petram ſalutis offendiſſe dicantur.

135. Atque hæc ſunt potiora Scripturæ teſtimonia, quæ in hunc ſenſum ab adverſariis detorquentur, quaſi Deus decreto ſuo & occultâ voluntate homines ad peccata impellat, quæ tamen Dei liberrimè agentis reſpectu non ſint peccata, ideoque neceſſarium fuit Deum ab intentato iſto crimine, & Scripturæ dicta ab iſta perverſione vindicare. Si quæ alia proferuntur vel Scripturæ teſtimonia, vel argumenta ad hanc ſententiam ſtabiliendam, eorum explicatio peti poteſt ex Dn. Chemnicio, qui parte prima locorum loc. 5. c. 4. accuratè hæc retractat, uti etiam ex Schaffmanno, qui in libris de cauſa peccati itidem copioſè & nervoſè hanc materiam expoſuit.

Commoda locutiones quorundam ex Calvinianis. 136. Fatemur non inviti quoſdam ex iis, qui in aliis Calvinum ſequuntur, ſatis commodè interdum loqui. Sic Franc. Junius in libr. de peccato Adæ quæſt. 1. cap. 4. diſputat, *non eſſe à Deo neceſſitatem lapſus primis parentibus impoſitam,* quæſt. 2. cap. 2. dicit: *Si noluiſſet Adam, non peccaſſet, voluit autem voluntate liberâ à DEO quidem permiſſâ, à Diabolo autem immiſſâ per modum conſilij ruere in peccatum.* Sic Muſculus in Locis comm. p. 975. *Noſtrum eſt hanc omnipotenti ac juſtiſſimo Deo ſimpliciter dare voluntatis libertatem & juſtitiã, ut nihil velit aut faciat, imò ne facere quidem poſſit, quod*

ſit

ſit malum, quomodo namq; inæſtimabilis illa divina Natura bonitas mali aliquid vellet, amaret aut faceret? Talia pronunciata occurrent plura in Sebaſtiano Caſtalione, Antonio Corrano, Gvil. Perkinſo & aliis, interim tamen in reliquis ſcriptorib. occurrunt numero ſatis magno φορτικὰ pronunciata, ex quibus evidenter ſequitur, peccati cauſam ab ipſis Deo tribui, quæcunque adhibeantur malagmata ſuperiùs theſ. 112. 113. 114. 115. profligata.

Modus ineundæ concordiæ in hac quæſtione.

137. Proinde Deo & veritati dent hanc gloriam, & publicâ voce improbent has & ſimiles locutiones, quæ in ſcriptis ſuæ partis hominum occurrunt; *quod Deus ad peccata & peccatorum pœnas abſoluto decreto quoſdam imo maximam hominum partem præordinaverit, quod DEI ordinatione Adamus in peccatum prolapſus, quod divina providentia hoc quoſdam creet, ut impiè vivant, quòd occulta Dei virtute impii ad fines Deo propoſitos pertrahantur, quòd omnia quæ Deus præſcit, etiam ejus decreto & ordinatione fiant; quod Deus impellat impios ad gravia ſcelera, quod Deus, quoquo modo ſit peccati cauſa &c.* Has & ſimiles locutiones, quæ totidem verbia in publicis ipſorum ſcriptis extant, diſertè damnent, ſi cum Eccleſia in gratiam redire velint.

De termino inclinandi.

138. Mutent verò non ſolùm linguam, ſed & mentem; Quod enim libellus εἰρηνικὸς Heidelb. nuper editus p. 310. vocabulo *inclinandi* hanc ſententiam incruſtare voluit, id nondum ſufficit. Poteſt enim inclinandi terminus ſic intelligi, quòd Deus voluntatem Adæ per ſe quidem in agendo liberá, occultâ ſuâ vi inclinârit ad lapſum, & quòd adhuc hodie Deus impiorum voluntates ad varia peccata inclinet, quo ſenſu illi hanc vocem accipiunt, ut patet ex Beza parte 2. Reſp. ad coll. pag. 207. Martyre ſuper Epiſt. ad Roman. fol. 38. imò ex ipſo illo libello, ſiquidem additur, *omnia ſive bona ſive mala fieri juxta decretum Dei æternum, ac Deum funem liberi arbitrii manu ſua ita regere, ut vel procedere eum ſinat, ſi procedit, prout Deus vult, vel retrahat ac in hanc vel illam partem inclinet, perinde ut homo beſtiam fune aliquo regit, quam vel liberè abire permittit vel retrahit, vel alio inclinat*, p. 312. Ergò ſi de tali interno Dei impulſu, quo voluntatem hominis ad peccatum ipſum vel dirigat, vel moveat, vel inclinet, *inclinationis* vocabulum accipiunt (ut accipiant) ſeriò eam vocem repudiamus.

139. Viciſſim autem *inclinandi* vocabulum de metarum præfinitione, & de peccati, quod libera voluntate homo perpetrat, directione ad bonum finem accipi poteſt, quo ſenſu illud uſurpat Auguſtinus de grat. & lib. arbit. cap. 20. & in ea ſignificatione vox illa *inclinandi* tolerari poteſt, ſed propter detectas adverſariorum fraudes caveri debet; Auguſtino, quia diſertè ſuam ſententiam in locis quamplurimis expoſuit, facilè eam voculam concedimus lib. de grat. & lib. arbit. cap. 21. *Deus potens eſt ſive per Angelos, ſive bonos, ſive malos, ſive quocunque alio modo operari in cordibus malorum pro meritis eorum, quorum malitiam non ipſe fecit, ſed aut originaliter tracta eſt ab ipſo Adamo, aut crevit per propriam voluntatem.* Idem 5. contra Julian. cap. 3. *Deus non facit voluntates malas, ſed utitur eis ut voluerit.* Diligenter autem obſervandum, cùm Pelagiani propter has & ſimiles locutiones Auguſtino affingerent impias illas ſententias, quòd Dei voluntate homines peccent, quòd ideò peccata fiant, quia Deus ea prædeſtinavit, quòd Deus majorem generis humani partê ad hoc creet, ut illam perdat in æternum &c. ibi Auguſtinus calumniis illis oppoſuit brevem ſed valdè utilem declarationem, cujus capita extant tom. 7. ſub titulo reſponſionis ad articulos ſibi falsò impoſitos; monet autem Fulgentius lib. ad Monimum; Auguſtinum morte præventum non potuiſſe iſtas calumnias plenè refutare, ſed poſtea Proſperum ejus loco reſpondiſſe. In illa Auguſtini ad articulos ſibi falsò impoſitos reſponſione habentur quamplurima, quibus diſertè comprobatur, *inclinandi* voce neutiquam ipſum eo ſenſu uſum eſſe, quo hodiè ab adverſariis accipitur. Peculiariter notanda ſunt verba in reſponſ. ad artic. 10. *Deteſtanda & abominanda eſt opinio, quæ Deum cujuſquam malæ voluntatis aut malæ actionis credit autorem, cujus prædeſtinatio nunquam extra bonitatem, nunquam extra juſtitiam eſt &c. Non ergo caſus ruentium nec malignitatem iniquorum, neq; cupiditates peccantium prædeſtinatio Dei aut excitavit, aut ſuaſit, aut impulit; ſed planè prædeſtinavit judicium ſuũ, quo unicuiq; retributurus eſt, prout geſſit ſive bonũ ſive malum, quod judicium futurum nõ eſſet, ſi homines Dei voluntate peccarent.* Reſp. ad art. 11. *Quæ inſipientia quæve dementia definitur, ad Dei referendum eſſe conſilium, quod nec Diabolo in toto aſcribi poteſt, qui in peccantium flagitiis illecebrarum adjutor, nec voluntatum credendus eſt eſſe generator &c.*

140. Finiamus tandem hanc de concurſu divinæ providentiæ in malis actionibus diſſertationem, ſi priùs expoſuerimus, quomodo peccata peccatis Deus puniat, & tamen peccati cauſa non ſit. Id facilè intelliges, ſi obſervaveris quinq; modis contingere, ut peccatum ſit alterius peccati cauſa. 1. Cùm uno peccato admiſſo amittitur gratia Spiritus ſancti, quâ amiſſâ nihil aliud poteſt homo, quàm in ſcelera prolabi. 2. Cùm Deus eum, qui peccavit, tradit in manum Satanæ, qui impellit eum ad varia peccata. 3. Quatenus ex uno peccato facilis fit in ſimilia lapſus; ex actibus enim cauſantur diſpoſitiones, & habitus inclinantes ad ſimiles actiones. 4. Quatenus unum peccatum ſine aliis perpetrari non poteſt: ſic avaritia *radix malorum* dicitur ab Apoſtolo. 5. Quatenus ſæpè propter unum peccatum alterum etiam admittitur, ſicut Judas prodidit Chriſtum ex avaritia. Juxta primum & ſecundum modum Deus peccata peccatis punit, nec tamen peccati cauſa vel autor exiſtit.

Quomodo Deus peccata peccatis puniat.

141. Diſputant Scholaſtici, *omne peccatum eſſe ſuo quodam modo pœnam, cùm voluntas privant ſe ipſam juſtitia, privet ſe maximo bono ſibi conveniẽte, cujus carentia major eſt quocunq; commodo illato propter talem culpam*, addunt tamen, *non omne peccatum eſſe alterius peccati pœnam, exempli gratia, primum Adæ peccatum, cùm Deus non ſit prius ultor quam aliquis peccator.* Vide Lombard. 2. ſent. diſt. 36. & comment. Quomodo autem idem peccatum poſſit eſſe formaliter culpa & pœna; ac quomodo peccatum, quod nec juſtum nec à Deo, poſſit eſſe pœna, cùm tamen omnia pœna juſta ſit à Deo? in eo explicando variè deſudant. Scotus 2. ſent. diſt. 37. ſic procedit: *Ipſa culpa eſt à voluntate, ut à cauſa activa deficiente, & ſic eſt culpa, quia voluntaria, & ipſa culpa eſt in voluntate, ut in ſubjecto non inhæſionis, ſed denominationis, quia (voluntas) per culpam privatur bono conveniente, quod bonum erat debitum, in quantum ipſa voluntas po-*

An omne peccatum ſit quædã pœna.

tuis agere cum rectitudine debita & non egit, atque ſic eſt pœna. Thom. 1. 2. q. 87. art. 2. *peccatum per ſe non poteſt eſſe pœna peccati. Peccatum enim per ſe conſideratur, ſecundùm quod egreditur à voluntate, de ratione autem pœnæ eſt, quod ſit contra voluntatem. Per accidens autem peccatum eſt pœna peccati, idq́ triplicīter: 1. ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis ſcil. gratia divina. 2. ex parte ſubſtantiæ actus, quæ afflictionem inducit, ſive ſit actus interior, ut ira, invidia, ſive ſit exterior, ut labor. 3. ex parte effectus conſequentis*. Biel 2. ſent. diſt. 36. q. un. *Ratio correſpondens ad nomen peccatum connotat privationem boni juſtitiæ debitæ voluntariè omiſſæ non curando, an bonum illud profit vel obſit voluntati peccandi: pœna connotat privationem boni convenientis, non curando an bonum illud ſit juſtum vel commodum*.

CAPUT XL.

Continet ſolutionem argumentorum, quibus providentia oppugnatur.

142. Hæc ergò dicta ſint de quæſtione illa ardua, quomodo ſcil. divinæ providentiæ gubernatio tum in reb. omnibus, tum in vita, & actionibus hominum comparata ſit: quæ ſi quis ob oculos ſibi propoſita habet, ſyrtim fatalis Stoicorum neceſſitatis & charybdin cœcæ Epicuræorum fortunæ facilè effugiet.

Quid de proſperitate impiorū ſtatuendū. 143. Rectè autem monet D. Chemnicius, quando in ſeriis tentationibus cogitamus de providentia. *Natura nos omnes eſſe vel Stoicos vel Epicuræos*; præcipuè verò nos turbare ſolent proſperitas impiorum, & piorū calamitates: ita enim colligimus: *Si omnia divinæ providentiæ ſubjecta, neq́ bonis eſſe benè & malis malè*; ſciamus verò cauſas hujus inæqualitatis eſſe juſtiſſimas, quas ſuo loco exponemus, potiſſimum reſpiciamus finem, Job. 21. ver. 7. *Quare impii vivunt, ſeneſcunt confortati divitiis &c.* ſed ſtatim ſequitur v. 8. *erunt ſicut palea ante faciem venti, & ſicut favilla, quam turbo diſperget*. Pſal. 73. v. 2. *mei penè moti ſunt pedes*. v. 3. *quia zelavi ſuper ſtultos pacem peccatorū videns*, ſed ſtatim ſequitur v. 18. *Profectò in lubrico poſuiſti eos, dejecis in devaſtationem &c.* Jerem. 12. v. 1. *Quare via impiorum proſperatur, bene eſt omnibus, qui prævaricantur, & inique agunt?* ſed ſtatim ſequitur verſ. 3. *Congrega eos, quaſi ovem ad mactandum, & præpara eos ad diem occiſionis*. Vide diſputationem ſuperiorem de Natura Dei in cap. de juſtitia Dei, ubi argumentum hoc copioſe pertractavimus.

Argumēta contra divinā providentiam. Nū de bobus cura eſt Deo? 1. Cor. 9. 144. Explicandum hoc loco dictum Apoſtoli 1. Cor. 9. v. 9. *nū de bobus cura eſt Deo*: quod haudquaquam intelligendum abſolutè, quaſi nulla planè de jumentis & aliis dignitate inferioribus creaturis cura ſit Deo, ſiquidem ipſe eſt *Deus ſpirituum univerſæ carnis* Num. 16. v. 22. c. 27. v. 16. *Ipſe dat eſcam omni carni*. Pſal. 136. v. 25. *dat jumentis eſcam ipſorum*. Pſal. 147. v. 9. *ipſe homines & jumenta ſervat* Pſal. 36. v. 6. ſed comparatè, quod non talis de bobus cura Deo; ut propter illos legem tulerit, ut contextus oſtendit, quia verſu proximè ſequente additur, *an propter nos Scriptura hoc dicit? num propter nos hæc ſunt ſcripta?* Ambroſius ſic exponit: *Non curat Deus de pecoribus propter hæc ipſa, ſed propter nos, quorum cauſa creavit, & ideo de nobis præcipuè curat*. Hieron. in 1. c. Habac. ſic exponit, *quod non parem habeat Deus erga jumenta, hominesq́ curam*.

145. Turbatur etiam aliis cogitationibus noſtra de providentia fiducia: 1. *Si eſſet providentia, nullum foret reliquum hominis arbitrium*. Reſpondet Auguſt. 5. de civit. Dei c. 9. *non eſt conſequens, ut ſi DEO certus eſt omnium cauſarum ordo, ideo nihil ſit in noſtræ voluntatis arbitrio, & ipſæ quippe noſtræ voluntates in cauſarum ordine ſunt, qui certus eſt DEO, ejusq́ præſcientia continetur, quoniam & humanæ voluntates humanorum operum cauſa ſunt &c.* lib. 7. de civit. Dei c. 30. *Deus ſic adminiſtrat omnia quæ creavit, ut etiam ipſa proprios exercere & agere motus ſinat*, quod Auguſti[illegible] allegat Gerſon libr. 2. de conſol. Theolog. proſ. 4. & ex eo colligit, Deum non ſolum rerum Naturas & agendi vires in eis conſervare, ſed etiam ſuo dominio omnia ita ſubjecta h[illegible]bere, ut eorum curſum ordinar[illegible] [illegible] *Profectò (ait) ſi Deus re[illegible] propriis motus agere, conſequens eſt, ut eos poſſit vel impedire [illegible] tare, ut [illegible] non jam ceſſinet et agere, [illegible], volent, nollent*. Sic ergo habendum. [illegible] cauſa prima non excludit ſecundam, nec univerſalis [illegible] particulare, ita divina providentia non [illegible] humanæ voluntatis libertatem in rebus eidem ſub[illegible]ectis. *1. Poſita providētiâ tollitur humanum arbitrium.*

146. 2. *Si eſſet providentia, unde tam multa confuſe & inordinatè fiunt*. Reſp. Auguſt. in lib. de ordine, docet *Deum eſſe autorem & conſervatorem ordinis*; jam verò ordinis illius ratio caliginoſis noſtris mentibus non obvia nec ſemper eſt obvia, ſiquidem divinæ ſapientiæ conſilium ab oculis noſtris abſconditum. Pendet mundi gubernatio à divina ſapientia, bonitate, juſtitia & potentia; quod ſi vel maximè quædam nobis non videntur ſatis convenire cum Dei bonitate, ea conveniunt cum Dei juſtitia & ſic vice versa: Sap. 8. v. 1. διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς. Sap. 12. verſ. 15. δίκαιος ὢν δικαίως τὰ πάντα διέπεις. Sap. 15. v. 1. σὺ δὲ ὁ θεὸς ἡμῶν χρηστὸς καὶ ἀληθής, μακρόθυμος καὶ ἐν ἐλέει διοικῶν τὰ πάντα. Pulchrè Damaſc. orthod. fid. cap. 29. χρὴ πάντα θαυμάζειν, πάντα ἐπαινεῖν, πάντα ἀνεξετάστως ἀποδέχεσθαι τὰ τῆς προνοίας ἔργα. κἂν φαίνηται τοῖς πολλοῖς ἄδικα διὰ τὸ ἄγνωστον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν. Proinde de operibus Dei ante quintum actum judicare non debemus; ſi enim ex initiis vel mediis conjecturam fecerimus, non agemus aliud, quàm ſi de Phidiæ ſtatua ex uno digito voluerimus conſtituere, omnes partes corporis conſiderandæ antea ſunt, ſi convenientiam & ſymmetriam totius operis voluerimus deprehendere. Recitatur dictum Fulberti Epiſcopi: *Mens humana cùm divinæ diſpoſitionis cauſas per ſe diſcutere non valeat, ad hoc quod comprehendere non valet, reverenter erroneæ diſputationis oculos claudat*. *2. Multa fiunt confuſe & inordinatè.*

147. 3. *Si eſt providentia divina, unde tanta tempeſtatum inconſtantia?* Reſp. Auguſt. 5. de Gen. ad lit. cap. 21. *Qui putant partem mundi terrenam & humanam, aeremq́ hujus viciniorem, qui terrarum & aquarum exhalationibus humeſcit, in quo venti nubesq́ conſurgunt, caſibus potius & fortuitis motibus agitari, contra hos loquitur Pſalmus, qui cum explicaſſet laudem cœleſtium, ſe etiam ad iſta inferiora convertit dicens: Laudate Dominum de terra dracones & omnes abyſſi, ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis, quæ faciunt verbum ejus. Nihil enim tam videtur caſibus volvi, quàm omnes iſtæ procelloſæ ac turbulentæ qualitates, quibus cœli hujus inferioris,* *3. Magna tempeſtatum incōſtantia.*

teris, quod non immeritò etiam terra nomine depictum eſt, facies variatur & vertitur, ſed cùm addidit, quæ faciunt verbū ejus, ſatis oſtendit, earum quoq; rerum ordinem divino ſubditum imperio latere non potiùs quam univerſitatis deeſſe Naturæ.

4. Varia illa monſtra et defectus naturales adverſantur providentiæ.

148. 4. *Si eſt providentia, unde ſunt monſtra & defectus naturales?* Reſp. Ariſtoteles 4. de generat. animal. c. 4. monſtra vocat ἁμαρτήματα Naturæ: interim tamen ſciendum, quòd monſtra non eveniant præter intentionem primæ cauſæ ſive Naturæ Naturantis, hoc eſt ipſius Dei, ipſe enim rerum omnium eventus & providētiâ ſuâ prævenit & ſapiēti diſponit. Aug. 16. de civ. Dei c. 8. *Deus creator eſt omnium, qui ubi & quando creare quid oporteat vel oportuerit, ipſe novit: ſciēs univerſitatis pulchritudinem, quarum partium vel ſimilitudine vel diverſitate contexat, ſed qui totum inſpicere non poteſt, tāquam deformitate partis offenditur, quoniam cui congruat, & quò referatur, ignorat.* Thom. p. 1. q. 22. artic. 2. *nihil ſubtrahit ſe ab ordine cauſæ univerſalis, ſed interdum ab ordine cauſæ particularis.* Boetius lib. 4. de conſol. proſ. 6. id declarat exemplo linearum, quæ à centro ad circumferentiā ductæ, ejus ambitu univerſæ continentur, Ergò ſi in hoc peripheriæ punctum linea non incidit, in aliud neceſſariò incurrit, *ita in Natura ſi quid à præcepto ſibi ordine diſceſſerit, in alium relabitur.*

CAPUT XII.

De caſuali & fortuito.

An divina providentia excludat caſum & fortunam.

149. Ex his facile intelligi poteſt, *an propter divinam providentiam nullus ſit fortuito aut caſuali locus?* reſpondendum eſt, providentiam non abſolutè, ſed duntaxat uno, videl. univerſalis cauſæ ordine caſuale ac fortuitum excludere. Poteſt igitur ratione ac reſpectu particularis cauſæ aliquid dici fortuitum ac caſuale, quod tamen univerſalis cauſæ ordinem non defugit. Exēpli gratiâ: *Abeat quis cum proximo ſuo in ſylvam ad cædēdum ligna, ſi impulſa fuerit manus ejus in ſecurim ad cædendum lignum, elapſum autem fuerit ferrum è ligno, & percuſſerit proximum ut moriatur* Deut. 19. v. 5. Hæc cædes dicitur fortuita Num. 35. v. 22. ratione ſcilic. cauſæ particularis: interim ratione divinæ providentiæ dicitur, *quod Deus illum, qui hoc modo occiditur, in manus interfectoris tradiderit.* Exod. 21. v. 13. Sic ἐνδεχόμενον erat hominē quendam cum hydria diſcipulis occurrere, & tamen prævisioni divinæ hoc erat certum Luc. 22. verſ. 18. Si vis, potes rem declarare uberiùs exemplo patrisfamilias, qui duos ſervos per diverſas vias in forū mittit, quorum occurſus ipſis eſt fortuitus, nō autem patrisfamiliâs; quo exemplo utitur Thō. p. 1. q. 22.

Quid nomine fortunæ intelligendum.

150. Addendum tamen ex Auguſt. 1. retract. 1. *per fortunam non velim intelligi Deam aliquam* (quo ſenſu Anaſtaſius Epiſcopus tom. 1. Biblioth. p. 59. dicit, *Fortuna apud Græcos dicta eſt mundi adminiſtratio abſque providentia, Ergò ſi Chriſtianus confeſſus fueris fortunam, excidis à Chriſtianorum dogmate*) ſed fortuitum rerum eventum, vel in corporis noſtri, vel in externis bonis aut malis, *unde illa verba ſunt, quæ nulla religio dicere prohibet, fortè, forſan, fortaſſè, fortuitò: quòd tamen totum ad divinam revocandum erit providentiam.* Breviter: *nihil aliud in rebus caſum vocamus, niſi cujus ratio & cauſa ſecreta eſt.* Idem 1. cont. Acad. cap. 1. *nos eas cauſas, quæ dicuntur fortuitæ, non eſſe dicimus nullas, ſed latentes.* Idem 5. de civit. Dei c. 9. *Caſus & fortuna ſunt humanæ ignorantiæ voces.* Pulcerrimos verſiculos refert Dn. Phil. Camerar. part. 1. ſuccil. hiſt. c. 80. pag. 385.

Si vitam ſpectes hominum, ſi deniq; mores,
Artem, vim, fraudem cuncta putes agere:
Si propius ſpectes, fortuna eſt arbitra rerum,
Neſcis quam dicas & tamen eſſe vides:
At penitus ſi introſpicias atq; ultima primis
Connectas, tantum eſt Rector in orbe Deus.

151. Hæc omnia complectitur Bonav. ſentent. diſt. 37. q. 2. *Caſuale & fortuitum aliquid ponunt, utpote effectum, qui ex concurſu cauſarum ob aliud inceptarum. aliquid etiam privant, dicit enim caſus & fortuna defectum intentionis & præcognitionis. Porrò privatio intentionis poteſt intelligi dupliciter, primo modo univerſaliter reſpectu cujuscunq; agentis ſive particularis, ſive univerſalis, ſive operantis, ſive cooperantis, ſive exequentis, ſive gubernantis, & hoc modo nihil eſt caſuale & fortuitum, & caſus & fortuna hoc modo nihil ſunt. Alio modo poteſt intelligi privatio intentionis reſpectu agentis particularis, utpote particularis Naturæ & intellectus creati, & hoc modo aliquid eſt caſuale & caſus aliquid eſt. quo ſenſu Boetius definit caſum, quod ſit inopinatus rei eventus.*

CAPUT XIII.

De fato.

De fato.

152. Cæterum quod de caſuali & fortuito diximus, ὁμωνυμίαν quandam in iſtis terminis occurrere, idem *de fati* vocabulo dicimus, ὁμώνυμον ſcilicet iſtud eſſe, ac proinde diligenter explicandum, id quod ante nos fecit Auguſtinus 5. de civit. Dei cap. 8. *Qui non aſtrorum conſtitutionem, ſicuti eſt, cùm quidq; concipitur, vel naſcitur, vel inchoatur, ſed omnium connexionem, ſeriemq; cauſarum, quâ fit omne quod fit, fati nomine appellant, non multùm cum eis de verbi controverſia laborandum atq; certandum eſt; quandoquidem ipſum cauſarum ordinem, & quandam connexionem Dei ſummi tribuūt voluntati & poteſtati, qui optimè & veraciſſimè creditur & cuncta ſcire antequam fiant & nihil inordinatum relinquere, à quo ſunt omnes poteſtates, quamvis ab illo non ſint omnium voluntates:* cap. 9. *Omnia fato fieri non dicimus, imò nulla fieri fato dicimus, quoniam fati nomen ubi ſolet à loquentib. poni, h. e. in conſtitutione ſiderum, quâ quisq; conceptus & natus eſt, quoniam res ipſa inaniter aſſeritur, nihil valere mōſtramus* (tract. 37. in Joh. *Si cor tuum non eſſet fatuum, non crederes fatum*) *Ordinem autem cauſarum ubi voluntas Dei plurimum poteſt, neq; negamus, neq; fati vocabulo nuncupamus, niſi fortè ut fatum à fando dictum intelligamus, id eſt, à loquendo: non enim abnuere poſſumus, eſſe ſcriptum in literis ſanctis, ſemel locutus eſt Deus, duo hæc audivi, quoniam poteſtas eſt Dei & tibi Domine miſericordia &c. Quod enim dictum eſt, ſemel locutus eſt, intelligitur immobiliter, h. e. incommutabiliter eſt locutus, ſicut novit incommutabiliter omnia, quæ futura ſunt & quæ ipſe facturus eſt. Hac itaq; ratione poſſemus à fando fatum appellare, niſi hoc nomen jam in alia re ſoleret intelligi, quò corda hominum nolumus inclinari. Non eſt autem conſequens, ut ſi Deo certus eſt omnium ordo cauſarum, ideò nihil ſit*

in noſtra voluntatis arbitrio &c. Hactenus Auguſtinus.

Quadruplex fatũ apud veteres.

153. Johan. Picus Mirandulanus lib. 4. cont. Aſtrol. recenſet quatuor ſententias veterum de Fato. (Unde Scalig. exerc. 7. *nobis videntur eſſe quatuor, quorum vis à veteribus vario aſſenſu excepta eſt: Natura, Fatum, Fortuna, Caſus.*) Alii fatum eſſe Naturam dicunt, ut quæ electionis ſint vel caſus extra fatum ſint: Sic Virgilius Didonem, quæ ſe ſpontè occiderat, negat Fato mori. Alii fati nomine intelligunt æternam ſeriem cauſarum neceſſariò nexarum. Cic. 1. de divin. ex ſententia Stoicorum: *fatum id appello, quod Græci εἱμαρμένην, hoc eſt, ordinem ſeriemq́ue cauſarũ, cum cauſa ex ſe cauſam gignat, ea eſt ex omni æternitate fluens veritas ſempiterna.* Alii ex ſiderum poſitu falſum deducũt, ut Aſtrologi. Alij deniq; divini conſilii executionem fatum vocant. Seneca libr. 3. de benef. *hunc eundem* (Deum) *ſi fatum dixeris, non errabis, namq; fatum nihil eſt aliud, quàm ſeries implexa cauſarum, ille eſt prima omnium cauſa, ex qua cætera pendent.*

154. Ergò ſi fati nomine intelligitur ipſa divina providentia, quæ inferiores cauſas tùm naturales, tùm voluntarias non excludit, ſed ſubordinatas habet, & modis illis, quos ſuprà expoſuimus, cum eis concurrit, utique concedendum eſt fato, hoc eſt, divinâ providentiâ omnia omninò gubernari. Si verò fati nomine intelligitur neceſſaria omnium cauſarum connexio, quâ vel Deus ipſe neceſſitati iſti ſubjiciatur, vel à ſtellarum curſu rerum ſublunarium regimen nexu neceſſario dependere dicatur, vel humanæ voluntatis libertas excludatur, utique tale fatum improbamus & rejicimus.

CAPUT XIV.

Vſus hujus loci proponitur.

Vſus doctrinæ de providentia.

155. Atq; hæc de providentia divina dicta ſint, quorum verum uſum tum demum nos aſſecutos eſſe ſtatuamus, ſi univerſale Dei imperium, quo res ſingulas & univerſas optimè & ſapientiſſimè gubernat, debitâ ſubjectione agnoſcimus, grato corde celebramus, & verâ animi pietate veneramur: ſi omnia ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria ab omni ſufficiente & benigniſſimo illo Univerſitatis moderatore petimus, eidemq́ue omnia noſtra accepta referimus bona: ſi munerum, quæ divina providentia in nos jam ante contulit uberrima, memores, & providam Dei curã circa res nobis lõgè inferiores animadvertẽtea firmâ cordis fiduciâ ei adhæremus, ac ſolicitudinem illam noſtram de futuris diffidentiæ plenam excutimus: ſi in omnibus, quæcunq; obtingunt, adverſis ad Deum reſpicimus, ne capillum quidem capitis noſtri abſque voluntate ipſius decidiſſe vel decidere ſtatuentes, & proinde vel liberationem vel mitigationem adverſorum ab illo ſperamus, ſi vel maximæ cauſæ ſecundæ appareant nobis nullæ: ſi felicitatem impiorum & ærumnas piorum oculo irretorto intuiti, in patientia animas noſtras poſſidemus, nec in proſperis elati, nec in adverſis deſperabundi. Deniq; ſi nullis malis ac periculis nos ab hoc omnium optimo, ſapientiſſimo & potentiſſimo Moderatore avelli patimur, ſed omnia mirabili ejus conſilio in bonum nobis tandem cooperari indubitatâ fide credimus.

CAPUT XV.

Definitionem providentiæ proponit.

Definitio providentia.

156. Ex ſuperioribus talem conſtituimus providentiæ divinæ definitionem: Providentia divina eſt actio, quâ Deus omnia non ſolùm intuetur, ſed etiam juxta conſilium voluntatis ſuæ res à ſe creatas omnes & ſingulas conſervat, ac liberè, potenter, ſapienter ac benè eas gubernat, ordinariè quidem inſtitutum naturæ curſum conſervando, extraordinariè verò ſine mediis naturalibus, vel etiam contra media agando; præcipuè verò vitam & actiones hominum regit, bonas præcipiendo, juvando, approbando: malas permittẽdo, metas præfiniendo, & bonum ex illis eliciendo. Damaſcenus breviter & nervosè ſic defin. 2. orth. fid. c. 29. *ἡ πρόνοιά ἐστιν, ἡ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινομένη ἐπιμέλεια.* Item: *πρόνοιά ἐστι βούλησις Θεοῦ, δι' ἣν πάντα τὰ ὄντα τὴν πρόσφορον διεξαγωγὴν λαμβάνει.*

ἀνακεφαλαίωσις omnium præcedentiũ

157. Si quis delectatur brevi ſynopſi omnium eorum, quæ hactenus dicta ſic poterit procedere. Providentiæ divinæ actio vel eſt æterna, ſcilic. *πρόγνωσις καὶ πρόθεσις*, vel temporis ſcilicet rerum creatarum conſervatio & gubernatio, eaq́; vel ordinaria per media, vel extraordinaria, idq́; vel ſine mediis, vel contra media. Utraq; verſatur circa rea omnes, præcipuè circa Naturam humanam in cujus conſervatione & gubernatione eminent vita & actiones hominum. Vitæ ſpectatur vel ingreſſus, vel progreſſus, vel egreſſus. Actiones quædam bonæ, idq́; vel civiliter vel ſpiritualiter, vel malæ, quomodo in his omnibus divinæ providentiæ actib concurrat, certis aphoriſmis expoſuimus. Concludimus exclamatione Auguſtini libr. 3. Confeſſ. cap. 11. *Tibi ò bone Omnipotens, qui ita curas unumquemque noſtrûm tanquam ſolum curares, & ita univerſos, ut ſingulos, ſit laus & honor & gratiarum actio in æternum.*

Amen.

DE

DE ELECTIONE ET REPROBATIONE.

I.

Connexio cum loco præcedente.

DIximus, duo præcipua ac maxima opera (ad quæ reliqua omnia certo modo ac ordine referri poſſunt) in tempore à Deo facta eſſe, videlicet, creationem totius Univerſi, & inſtaurationem generis humani, ac de utroque Deum ab æterno feciſſe decretum. Quale decretum de creatione fecerit Deus ab æterno, id ab executione iſtius in tempore facta didicimus; ſequitur decretum Dei alterum de inſtauratione generis humani per Filium: hoc itidem æternum eſt, ante jacta mundi fundamenta factum, ideoque non tempore, ſed ordine prius illud ſequitur.

Decretum inſtaurationis.

2. Quale fuerit hoc inſtaurationis decretum, itidem ab executione diſcemus, memores regulæ ſuperiùs à nobis propoſitæ, quòd decretum Dei, & executio iſtius decreti exquiſitiſſimè conveniant: Cujus ratio pendet ab immutabilitate divinæ voluntatis.

3. Hanc ſi inſiſtamus viam, Scripturæ præſcriptum ſequemur, quæ tradit *myſterium ſalutis noſtræ æternis temporibus tacitum revelari in prædicatione Evangelii* Rom.16.v.25. Epheſ.3.v.8. & 9. *propoſitum illud Dei, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia, manifeſtatam eſſe per illuminationem Chriſti Salvatoris noſtri* 2. Tim.1.v.9. & 10. *Deum quidem nemo vidit unquam, ſed Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit nobis* Joh.1.v.18.

Inveſtigatio ordinis inter decretum creationis & inſtaurationis.

4. Cumque decretum Creationis & Inſtaurationis ſe mutuò conſequantur, ideò quod in creatione eſt ultimum, id hic eſto nobis primum. Homo eſt ultima Dei creatura, unde totius mundi epitome, & reliquarum creaturarum complementum dicitur; At illius creationem acceſſurus Deus, quaſi deliberationem ſuſcipit: *Faciamus* (inquit) *hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram* Geneſ.1.v.26.

5. Hoc Dei conſultum manifeſtat nobis primum & antiquiſſimum illius de homine decretũ, quòd videlicet Deus ab æternò decrevit, hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam creare.

Pars imaginis divinæ immortalitas.

6. De illa Dei imagine in homine ſuo loco plura; hac vice illud nobis ſufficit, quòd pars illius imaginis fuerit immortalitas. Sap.2.verſ.23. *Deus creavit hominem inexterminabilem, ad imaginem propriè ſimilitudinis fecit eum.* Cùm enim tres ſint interitus ac diſſolutionis cauſæ, contra illas omnes homines Deus muniverat: Prima cauſa interitus eſt, quòd corpora rebus contrariis, atque inter ſe pugnantibus conſtant; contra hanc data erat homini æquabilis, & exacta medietas temperamenti; fuit enim in Adamo totius Naturæ integritas & rectitudo Eccleſ.7.v.10. Altera cauſa eſt, quòd calor nativus continuè depaſcit humidum radicale, atque ipſe calor in agendo repatitur; contra hanc data erat homini arbor vitæ, cujus fructus in humore naturali primigeniam puritatem conſervabat, & calorem corroborabat. Tertia cauſa interitus pendet ex iis, quæ extrinſecus homini accidũt; ut ſunt aër peſtilens; aqua ſuffocans; ignis adurẽs; animalia venenata: ſed hæc partim aberant ab illo feliciſſimo ſtatu; partim ab illis tutus erat homo connatâ prudentiâ, Angelorum cuſtodiâ, & ſpeciali Dei curâ.

7. Inſuper, quia imago illa Dei, ad quam homo conditus, etiam ad poſteros fuiſſet propagata; inde apparet, Deum in Adamo omnes homines ad vitam æternam creaſſe.

Lex primæva homini data.

8. Huic à ſe creato homini propoſuit Deus legem, de non comedendo arboris vetitæ fructu: voluit n. ut hoc obſequio atq; hac obœdienti homo ſeſe gratũ creatori ſuo præſtaret. Addidit huic legi comminationem, fore ut quacunque die de illa arbore comederet, morte moriatur, quibus verbis: *non tãtùm prima mortis pars prior intelligitur, ubi anima privatur Deo, nec tantùm poſterior, ubi corpus privatur animâ, nec ſolùm ipſa tota prima, ubi anima & à Deo, & à corpore ſeparata punitur: ſed quicquid mortis eſt, usq; ad noviſſimã, quæ ſecunda mors dicitur, & quà nulla eſt poſterior.* Auguſt. 13. de civit. Dei c.12.

Duplex grad⁹ immortalitatis.

9. Hæc comminatio probè conſiſtit cum immortalitatis dono homini collato, *quia aliud eſt poſſe non mori, aliud nõ poſſe mori.* Secundum priorem modum primus homo creatus erat immortalis. Auguſt.6. de Gen. ad lit. c.25.

Origo miſeria humana.

10. Quia verò homo à Diabolo ſeductus in tanta non peccandi facilitate liberè ſe à Deo avertit, divini illius præcepti transgreſſione, ideò ſuâ culpa concreatis illis donis ſe ac poſteros ſpoliatos æternæ morti mancipavit.

11. Ad hunc lapſum primus homo non eſt efficaci quodam & invariabili Dei decreto impulſus, quia antequam laberetur homo, ut poſſet non labi, perfectam facultatem, & ut poſſet nolle labi, integram voluntatem Deus illi dederat; ac inſuper uti ne laberetur, ſeveriſſimam mortis comminationem adhibuerat, atque hac ratione intus & foris hominem muniverat, ſed homo liberâ voluntate portam negligentiæ Diabolo pulſanti aperuit, ac per eam ad ſe mortem intromiſit.

12. Prævidit nihilominus Deus hunc lapſum ab æterno. Quid enim ſcientiam ejus fugeret? prævidit, & ex immenſa ſua φιλανθρωπίᾳ ac miſericordia decretum fecit de medela huic hominis lapſui afferenda. Ut enim prævidit, quid illi mali eſſent facturi, ita etiã prævidit, & decrevit de malis factis eorum quid boni eſſet ipſe facturus. *Sic enim eos fecit, ut eis relinqueret, unde & ipſi aliquid facerent, quò quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de ſe*

laudabiliter operantem invenirent, Auguſtin.11.de Gen.ad lit.c.9.

Decretum inſtaurationis.

13. Hoc demum eſt decretum inſtaurationis, quod quale fuerit, executio in tempore oſtendit. Poſtquam enim Adamus cum omnibus ſuis poſteris æternæ mortis nexibus per lapſum irretitus eſſet, neq; huic malo vel hominum, vel Angelorum ſapientia remedium aliquod invenire poſſet, Deus ex arcana Majeſtatis ſuæ ſede prodiens illud adorandum myſterium de reparatione generis humani per Filium manifeſtavit his verbis: *Semen mulieris conteret caput ſerpentis* Gen.3.v.15.

Incarnatio τ̃ Λόγȣ.

14. Quis ergò Deus hanc primam promiſſionem implens *in plenitudine temporis miſit Filium ſuum natum ex muliere* Galat.4.v.4. *qui in hoc apparuit, ut diſſolveret opera Diaboli* 1.Ioh.3.v.8. inde colligimus, Deum ab æterno feciſſe decretum de mittendo Filio in carnem, per cujus obœdientiam & ſatisfactionem ſanarentur vulnera, quæ infernalis ſerpens homini inflixerat, & reſtituerentur amiſſa illa per lapſum bona.

Verbi prædicatio.

15. Hæc beneficia per Filium parta offert Deus toti humano generi per verbi ſui Prædicationem Sacramentorum ſigillo confirmatam, ac per Spiritum ſanctum vult in cordibus hominum accendere fidem, per quam bonorum iſtorum redduntur participes. Si quis ergò hoc Dei verbum recipit, ac verâ fide à Spiritu ſancto accensâ oblata bona amplectitur, is ab æternæ mortis per lapſum protoplaſtorum introductæ nexibus liberatur: *qui enim crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit* Marc.16.v.16. *Qui verò verbum illud repellit, & ſe ipſum indignum judicat vitâ æternâ* Actorum 13.v.46. *qui non credit Filio, ſuper ipſum manet ira Dei* Joh.3.v.36. quam Dei iram comitatur æterna damnatio.

Decretum Electionis.

16. Quis ergò ea, quæ in tempore Deus agit, ſunt manifeſtatio eorum, quæ in tempore agere decrevit, inde colligimus, quo modo in tempore Deus homines juſtificat & ſalvat, eo modo factum eſſe æternum de ipſorum ſalute decretum, quod dicitur electio ac viciſſim; propter quas cauſas in tempore excluduntur homines à cœleſtis regni poſſeſſione, propter eaſdem cauſas eos excludendos eſſe, ab æterno à Deo factum eſſe decretum, quod dicitur Reprobatio. *Hæc eſt voluntas ejus, qui miſit me, Patris*, inquit Chriſtus Johan.6.verſ.40. *ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam.* Hæc etiam fuit Dei ab æterno voluntas. Viciſſim, *qui non credit in Filium, jam judicatus eſt* Johan.3.verſ.18. Hæc itidem fuit Dei ab æterno voluntas. Summatim, decretum & executio decreti exactiſſimè ſibi reſpondent.

17. Ex his manifeſtum eſt; nec Electionis nec Reprobationis decretum ſtatuendum eſſe abſolutum, aut ab abſoluta Dei voluntate pendere, ſed Electionis decretum factum eſſe intuitu Chriſti per fidem apprehendendi, ideoque illos omnes & ſolos à Deo eſſe electos, quos efficaciâ Spiritus ſancti per miniſterium verbi in Chriſtum generis humani inſtauratorem perſeveranter credituros Deus prævidit: Viciſſim reprobationis decretum factum eſſe intuitu finalis impœnitentiæ & incredulitatis; illos ergò omnes & ſolos à Deo eſſe reprobatos, quos in impœnitentia & incredulitate uſque ad vitæ finem propriâ culpâ permanſuros Deus ab æterno itidem prævidit.

18. Atque hæc eſt brevis ἰχνογραφία totius doctrinæ de Electione & Reprobatione, quam enucleatiùs & ubertiùs in ſequentibus exponemus. Antequam verò ad pleniorem iſtam hujus argumenti ἐργασίαν progrediamur & cum abſoluti decreti architectis in arenam deſcendamus, προλεγομένων loco tractabimus quæſtionem illam, An & quomodo de hac doctrina ſit diſſerendum? cui etiam terminorum, qui in hac materia occurrunt, explicationem ſubjungemus.

CAPUT I.

An de prædeſtinatione in Eccleſia tractandum.

An de prædeſtinatione diſputandũ ſit?

19. Extant Epiſtolæ Proſperi & Hilarii ad Auguſtinum, quæ præfixæ ſunt libris de prædeſtinatione Sanctorum, & de bono perſeverantiæ, tomo 7. quæ teſtantur, quoſdam in Gallia ſui temporis autoritate conſpicuos viros judicâſſe, Prædeſtinationis definitionem utilitati prædicationis adverſam eſſe, ſed reſpondet illis Auguſt. de bono perſev. capit.14. *Nonnè Apoſtolus Doctor ille gentium in fide & veritate prædeſtinationem toties commendavit & verbum DEI prædicare non deſtitit? numquid quia dixit, Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere, ideò non ipſe & ut velimus, quæ Deo placent, & ut operemur, hortatus eſt? aut quia dixit, qui in vobis bonum opus cœpit, perficiet uſque in diem IESV CHRISTI, ideò ut inciperent homines & ut perſeverarent uſque in finem, ipſe non ſuaſit? nempe ipſe Dominus hominibus præcepit, ut crederent, atque ait: Credite in Deum, & in me credite, nec tamen ideò ejus falſa eſt ſententia, nec vana definitio, ubi ait: Nemo venit ad me, id eſt, nemo credit in me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Nec rurſus, quia vera eſt hæc definitio, ideo vana eſt illa præceptio. Cur ergò prædicationi, præceptioni, exhortationi, correptioniq́; quæ omnia frequentat Scriptura divina, exiſtimamus inutilem definitionem prædeſtinationis, quam commendat eadem Scriptura divina?* Et poſteà: *Nec prædeſtinationis prædicatione impedienda eſt prædicatio fidei perſeverantis & proficientis, ut, quod oportet, audiant & quibus datum eſt, ut obœdiant: nec rurſus prædicatione fidei proficientis & uſque ad ultimum permanentis impedienda eſt prædicatio Prædeſtinationis, ut, qui fideliter & obœdienter vivit, non de ipſa obœdientia tanquam de ſuo non accepto extollatur, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur.* Videantur etiam capita ſequentia, in quibus iſtè idipſum probat.

20. Quòd ergò Spiritus ſanctus in Scriptura θεοπνεύςῳ revelavit, de quo Chriſtus & Apoſtoli in ſuis concionibus egerunt, quod omnem ſpiritualis ſuperbiæ tumorem in nobis deprimit, quod ad Dei amorem & gratias ipſi agendas excitat, quod ad ſtudium pietatis inflammat, illud utique ſilentio minimè eſt involvendum. Sed tale eſt prædeſtinationis myſterium, ut κατὰ μέρος oſtendere in proclivi eſt.

Quomodo de prædeſtinatione diſputandum ſit.

21. Diſſerendum igitur in Chriſtianorum ſcholis de hoc myſterio, ſed modo debito, quem verbis piorum veterum exprimemus. Hilarius 5. de Trinit. *Non eſt de divina prædeſtinatione humanis judiciis ſentiendum, neq; enim nobis ea Natura eſt, ut ſe in cœleſtem cognitionem ſuis viribus efferat: a Deo diſcendum eſt, quid de Deo, Deiq́; voluntate ſit intelligendum, quia Deus non niſi Deo autore*

cogno-

cognoſcitur: *Quoniã igitur impoſſibile erat ſine Deo diſcere Deum, per verbum ſuum docet homines ſcire Deum.* Ambr. 1. de vocat. gent. c. 7. *Quæ Deus occulta eſſe voluit, non ſunt ſcrutanda, quæ autem manifeſta fecit, non ſunt negãda, ne in illis illicite curioſi, in his damnabiliter inveniamur ingrati.* Auguſt. de verbis Apoſtoli ſerm. 7. tom. 10. *Quidam tentant poſt cogitationes ſuas, loquentes de Deo profundo merſi ſunt in profundum.* Ex quibus concludimus, ſi de prædeſtinationis myſterio cogitare vel diſſerere cupimus, ſolam divini verbi lucem, non noſtræ rationis tenebras ſequendas eſſe: dicamus, non quod humani cordis cæcitas dictitat, vel quod humana curioſitas deſiderat, ſed quod Spiritus ſancti dictamen in Scripturis nobis ſuppeditat.

Formula loquendi de hoc myſterio.

22. Nec ſolùm εὐσεβῶς σιωπᾶν in hoc myſterio ex Scripturæ tabulis, ſed etiam εὐσεβῶς λέγειν cum ejuſdem pronunciatis. Auguſtinus de bono perſeverantiæ, cap. 16. *Dicatur verum, maximè ubi aliqua quæſtio ut dicatur, impellit, & capiant qui poſſunt, ne fortè cum tacetur propter eos, qui capere non poſſunt, non ſolùm veritate nudentur* (al. fraudentur) *verùm etiam falſitate capiantur, qui verum capere, quo caveatur falſitas, poſſunt &c. quamvis modo quodam dicendi fieri poſſit, ut id quod dicitur & parvulis lac & grandibus eſca ſit.* cap. 21. *Prædeſtinatio non ita populis prædicanda eſt, ut apud imperitã vel tardioris intelligẽtiæ multitudinem redargui quodammodo ipsâ ſuâ prædeſtinatione* (al. prædicatione) *videatur, ſicut redargui videtur & præſcientia quam certè negare non poſſunt. Si dicatur hominibus, ſive curratis, ſive dormiatis, quod vos eſſe præſcivit, qui falli non poteſt, hoc eritis. Doloſi autem vel imperiti Medici eſt, etiam utile medicamentum ſic alligare, ut aut non proſit, aut obſit. Sed dicendum eſt, ſic currite ut comprehendatis, atq; ipſo curſu veſtro ita vos eſſe præcognitos noveritis, ut legitimè curratis, & ſi quo alio modo Dei præſciẽtia prædicari poteſt, ut hominis ſegnitia repellatur.* cap. 22. *Quamvis hæc vera ſint* (quod in Eccleſiæ cœtu quidam ſint electi, quidam reprobi) *non tamen iſto modo dicenda ſunt audientibus multis, ut ſermo ad ipſos etiam convertatur, eiſque dicantur illa verba, quibus* teſte Proſpero & Hilario, *quidam in Gallia utebantur* (*ita ſe habet de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, acceptâ obœdiendi voluntate, veneritis ad fidem.*) *Quid opus eſt dice, alij ex vobis? Si enim Eccleſiæ Dei loquimur, ſi credentibus loquimur, cur alios eorum ad fidem veniſſe dicentes, cæteris facere judicamur injuriam? cùm poſſimus congruentiùs dicere, ita ſe habet de prædeſtinatione definita ſentẽtia voluntatis Dei, ut ex infidelitate veneritis ad fidem, acceptâ voluntate obœdiendi, & acceptâ perſeverantia maneatis in fide, nec illud eſt omnino dicendũ* (*cæteri, qui in peccatorum delectatione remoramini, ideò nondum ſurrexiſtis, quia necdum vos adjutorium gratiæ miſerantis erexit*) *cùm benè & convenienter dici poſſit & debeat, ſi qui autem adhuc in peccatorum damnabilium delectatione remoramini, apprehendite ſaluberrimam diſciplinã, quod tamen cùm feceritis, nolite extolli quaſi de operib. veſtris aut gloriari, quaſi hoc non acceperitis, Deus eſt enim qui operatur velle, & perficere, de ipſo autem curſu veſtro bono rectoq; condiſcite vos ad prædeſtinationem divinæ gratiæ pertinere. Item quod dicitur* (*ſi qui eſtis nondum vocati, quos gratia ſua prædeſtinaverit eligendos, accipietis eandem gratiam, qua velitis & ſitis electi*) *duriùs dicitur, quàm dici poteſt, ſi nos non quibuslibet hominibus loqui, ſed Chriſti Eccleſiam cogitemus. Cur enim non potiùs ita dicitur: Et ſi qui ſunt nondum vocati, pro eis, ut vocentur, oremus? fortaſſis enim ſic prædeſtinati ſunt, ut noſtris orationibus concedantur, & accipiant eãdem gratiam, qua velint eſſe atque efficiantur electi; Deus enim, qui omnia, quæ prædeſtinavit, implevit, ideo & pro inimicis fidei orare nos voluit, ut hinc intelligeremus, quod etiam ipſe infidelib. donet, ut credant & volentes ex nolentibus faciat.* Hactenus Auguſtinus, quem omninò vide.

CAP. II.

Explicationem terminorum proponit.

Explicatio terminorum.

23. Transeamus ad explicationem terminorum, qui in hac materia ſolent uſurpari. Hebræi duo vocabula habent, quibus eligendi actionem exprimunt בחר & בָּדַל בָּחַר *delegit, elegit*, quidam putant eſſe compoſitum ex ב & חור candidum. quia quæ ſunt candida & ingenua, eliguntur & approbantur; quidam dicunt participare cum verbo חָבַר à quo ut transpoſitione tantùm literarum, ita modo ſignificandi differat; Uſurpatur de reb & perſonis: De rebus 2. Samuel 24. verſ. 12. *Elige tibi unum ex illis.* Eſa. 7. verſ. 15. *ut ſciat reprobare malum & eligere bonum.* De perſonis Deuter. 7. verſ. 7. *elegit te Iehova vel in te delegit*, id eſt, delectum habuit. Ezech. 20. verſ. 5. *in die eligendi me in Iſrael*, id eſt, cùm eligerem mihi Iſraelem. In omnibus hiſce locis uſurpatur verbum בָּחַר. Vox בָּדַל legitur tantùm in voce paſſiva & habet ſignificationem ſeparandi, ſive res ab alia re, ſive perſona ab alia perſona ſeparetur & diſcernatur. Num. 16. v. 9. *Num parum eſt vobis, quòd ſeparavit vos Deus à cœtu Iſrael*, id eſt, ad officium Sacerdotale elegit?

ἐκλέγεσθαι

24. ἐκλέγεσθαι eligere itidem transfertur tum ad res, tum ad perſonas. Quando ad res transfertur, ſignificat rem aliquam cæteris præferre, vel etiam ad uſum nobiliorem deputare. Geneſ. 13. v. 11. *elegit ſibi Loth regionem circa Iordanem* ἐξελέξατο. Deut. 12. v. 11. *locus, quem eleger it Iehovah* ὃν ἂν ἐκλέξηται: ſignificat etiam approbare & acceptum habere: Eſa. 58. v. 6. *num tale jejunium elegi* ἐξελεξάμην. Si ad perſonas transfertur, uſurpatur vel de Chriſto, vel de Angelis, vel de hominibus. De Chriſto uſurpatur Eſa. 43. v. 10. Matt. 12. v. 18. ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ἐξελεξάμην apud Eſaiam ὃν ᾑρέτισα apud Matth. Dicitur autem Chriſtus *electus DEI ſervus*, quia peculiariter ipſi eſt dilectus; maximè verò propterea, quia eſt in æterno Dei conſilio conſtitutus Mediator & Redemptor noſter; unde in plenitudine temporis aſſumſit humanam Naturam, atque in ea ſervivit Deo propter hominum ſalutẽ Matt. 20. v. 28. De Angelis uſurpatur 1. Tim. 5. v. 21. *teſtor coram Deo, & Chriſto & electis Angelis.* Dicuntur autem Angeli electi, quia ſunt in bono confirmati, reliquis malis Angelis *in judiciũ magnadiei vinculis æternis ſub caligine reſervatis* 2. Pet. 2. verſ. 4. Epiſt. Jud. verſ. 6. Quando ad homines transfertur, ſignificat in genere ſeligere aliquem ad munia publica obeũda, ſive Eccleſiaſtica ea ſint ſive politica. Exod. 18. v. 25. *elegit Moſe viros fortes ex omni Iſraele, & conſtituit eos ſuper Iſrael &c.* Deuter. 18. verſ. 5. *ipſum* (Aaronem) *elegit* ἐξελέξατο *Deus è cunctis tribubus*, 1. Samuel 10. verſ. 24. de Saule:

videtis quem elegerit Deus. Luc.6.v.13. *Chriſtus elegit duodecim ex diſcipulis, & eos conſtituit Apoſtolos* ἐξελεξάμην. Act.1.v.24. *Domine oſtende quem elegeris &c.* In ſpecie & in ſtrictiori ſignificatione uſurpatur vel de toto Eccleſiæ cœtu, quem ex omnibus cœtibus & gentibus ſibi Deus per verbum colligit, & in populum περιούσιον eligit. Deut.4.v.37. *elegit Deus ſemen patrum ſuorum.* c.7.v.6. *elegit te Iehova in populum peculiarem &c.* vel de veris Eccleſiæ membris, quæ verâ fide Chriſto Eccleſiæ capiti adhærent, & in ea perſeverant uſq; ad finem vitæ Eph.1.v.4. *elegit nos Deus in Chriſto ante jacta fundamenta mundi,* hæc vocatur ἐκλογὴ χάριτος, unde etiam Metonymicè vox ἐκλογῆς pro ipſis perſonis ad vitam æternam electis accipitur. Rom.11. verſ.7.

Synonyma vocabuli Eligere.

25. Sunt & alia apud Græcos vocabula, quibus Hebræum בחר eligere exprimunt, διέςειλεν ἡμᾶς ὁ θεὸς. Num.16.v.9. *viam veritatis* ᾑρετισάμην. Pſ.119.v.30. ἀφ' ἧς ἡμέρας ᾑρέτισα τὸν οἶκον Ἰσραήλ. Ezech.20.v.5. ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον. Rom.1.v.1. (quod reſpondet Hebræo נִבְדָּל) ὅτι εἵλετο ὑμᾶς ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν 2.Theſſ.2.v.13.&c.

Vis vocabuli Eligendi.

26. Ex omnibus hiſce conſpicuum eſt 1. *vocem eligendi includere* in ſui ſignificatione quandam ſeparationem, quâ res vel perſona ab alia ſeparatur, & ſic ad certum quid eligitur, unde quod Moſes dicit, Deut.7.v.6. *Te elegit Dominus, ut ſis illi populus peculiaris ex omnibus populis, qui ſunt in ſuperficie terræ.* id Salomon ſic reddit 1.Reg.8.v.53. *Tu ſeparaſti Iſraelitas tibi in hæreditatem de univerſis populis terræ.* Quod Moſes dicit Num.16.verſ.9. *Deum ſeparaſſe filios Levi ab Iſraelitis, ut miniſtrarent in tabernaculo,* id David 1.Paral.15.v.2. ita exprimit, *Deum elegiſſe Levitas, ut portent arcam & miniſtrent ei,* quò pertinet illa phraſis, quòd *de mundo Deus eligere dicitur.* Joh.15.v.19. cujus obſervationis uſus contra univerſalis electionis propugnatores. 2. vocem Eligēdi complecti in ſe gratuitam dilectionem, à qua originem ducat. Deut.4.v.37. *Quoniam dilexit Iehova Patres tuos, elegit ſemen eorum poſt eos,* Deuter.7.v.6. *te elegit Iehova Deus tuus, ut ſis illi populus peculiaris.* v.7. *non quia plures eſsetis præ omnibus populis, amavit vos Iehova & elegit vos.* v.8. *ſed quia diligebat vos Iehova, & cuſtodire volebat juramentum, quod juraverat Patribus.* Deuter.10.v.15. *Tantummodo in Patribus tuis beneplacitum eſt Iehovah, ut diligeret eos, & elegit ſemen eorum:* hujus obſervationis uſus eſt cōtra liberi arbitrii & meritorū propugnatores, qui diſputant, Deum propter prævisa bona opera homines elegiſſe. 3. vocem eligendi ſemper in bono uſurpari, nuſpiam à. in malo, ut ex omnium exēplorum conſideratione patebit; cujus obſervationis uſus eſt contra abſoluti decreti Reprobationis propugnatores, qui diſputant, abſoluto quodā odio Deum ad mortem æternam, quosdam prædeſtinaſſe. 4. voces ἐκλεκτῶν & ἐκλελεγμένων, ejuſdem eſſe latitudinis, ac proinde non poſſe dici, omnes eſſe ad vitam æternam ἐκλελεγμένους Marc.13.verſ.20. διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἐξελέξατο, 1.Corinth.1.verſ.27. τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός; cujus obſervationis uſus itidem eſt contra univerſalis electionis propriè ſic dictæ defenſores.

προορισμός.

27. Electio ad vitam æternam in ſcripiis Apoſtolicis vocatur etiam προορισμὸς Rom.8.verſ.30. Epheſ.1.verſ.5. quod verbum valdè emphaticum eſt, notans & finem ipſum & media ad finem. ὅρος terminus eſt ac finis, ergò προορίζειν eſt ad certum finem deſtinare atque ordinare, ut ſimul media ad finem illum deducentia conſtituantur. Accommodatur hæc vox itidem rebus & perſonis. Rebus, ut 1.Corinth.2.v.7. *loquimur ſapientiam in myſterio quæ abſcondita eſt,* ἣν προώρισεν ὁ θεός. Quando perſonis accommodatur, ſemper in Scriptura ſignificat eam electionem ad vitam æternam. Auguſtin. libro de prædeſtinat. Dei cap. 2. ita diſtinguit: *Prædeſtinationum aliæ ſunt alligationis, aliæ conditionis; iſtæ ſunt juſtitiæ, illæ potentiæ. Creavit Deus cœlum & terram, Solem & Lunam, diem & noctem; prædeſtinavit inſuper, ut cœlum ſemper volveretur, terra immobilis circum volvento cœlo loco centri haberetur, Sol & Luna diei noctiq; præeſſent, dies & nox certis temporibus viciſſim ſuccederent; hæ prædeſtinationes potentiæ ſunt & alligationis. Creavit Deus hominem & prædeſtinavit, ut ſi obœdiens eſſet, ac à guſtu vetiti pomi abſtineret, in vita permaneret. Sin autem inobœdiens eſſet, ſententiam mortis ſubiret; hæc prædeſtinatio conditionis eſt & juſtitiæ.* Hactenus Auguſtinus: ſed uti diximus, Scriptura vocem προορισμοῦ prædeſtinationis nuſpiam aliter accipit, quam de electione ad vitam æternam. In vulgata translatione Chriſtus dicitur *prædeſtinatus Dei Filius* Rom.1.verſ.4. ſed in Græco eſt ὁρισθεὶς certò pronunciatus, demonſtratus ac declaratus, juxta Græcorum Scholiorum interpretationem. Vide Eraſmum in annot.

28. Prædeſtinationem aliam eſſe ad vitam, aliam ad mortem & cauſa mortis æternæ ἀντιγραφῆς quidam aſſerunt; quippe in qua perpetuò de ordinatione ad vitam æternam accipitur. Auguſtinus de prædeſtinat. Dei cap. 2. *Inprimis nefas eſt dicere, Deum aliquid niſi bonum prædeſtinare,* ad art. ſibi falsò impoſitos art.11. *nihil aliorum negotiorum* (quod patres inceſtant filias, ſervi occidunt dominos &c.) *Deus prædeſtinavit ut fieret, nec illam animam turpiter nequiterq; facturum ad hoc, ut taliter viveret, præparavit; ſed talem futuram non ignoravit, & de tali ſo juſtè judicaturum eſſe præſcivit, atq; ita ad prædeſtinationem ejus nihil amplius referri poteſt, niſi quod aut ad debitam juſtitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.* artic.12. *Nullo modo prædeſtinatio facit, ut aliquis ex filiis Dei ſint filii Diaboli, aut ex templo Spiritus ſancti templa fiant Dæmonum, aut ex membris Chriſti membra meretricis: ſed potiùs prædeſtinatio facit, ut ex filiis Diaboli fiant filii Dei & ex templo Dæmonum templum Spiritus ſancti, & ex membris meretricis membra fiant Chriſti &c. Prædeſtinatio multis eſt cauſa ſtandi, nemini cauſa labendi.* artic.14. *ad prævaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corruptelam diſciplinæ, ad deſertionem fidei, ad perpetrationem qualiscunq; peccati nulla eſt omninò prædeſtinatio Dei* lib.6. hypognoſt. *Mala Deus tantùm præſcit & non prædeſtinat, bona verò & præſcit & prædeſtinat &c. quosdā* (reprobos ſc.) *Deus ideò punit; quia quid eſſent futuri, præſcivit, nō tamen ipſe fecit puniendos vel prædeſtinavit.* Proſper in reſponſ. ad Gall. *Prædeſtinatio Dei ſemper in bono eſt &c. Nullo modo prædeſtinatio Dei iniquos facit.* Fulgent. lib.1. ad Monim. *Non ſicut prædeſtinavit DEVS ſanctos ad juſtitiam accipiendam, ſic prædeſtinavit iniquos ad eandem juſtitiam amittendam &c. Si dixerimus hominem à Deo prædeſtinatum ad opus aliquod malū, nos Deo miſericordi tale quid, quod abſit, opus aſcribemus, ubi nec miſericors nec juſtus inveniri poſſit, &c. Nū-*

Prædeſtinationem nuſquam in Scripturis ſumi pro Reprobatione.

quam

quam Deus ad hæc hominem potuit prædeſtinare, quod ipſe diſpoſuit & præcepto prohibere, & miſericordiâ diluere, & juſtitiâ punire.

29. Seriò ergo improbamus, quòd Beza vol. 1. operum p. 417. ſcribit. *Deum nō tantum ad damnationem, ſed etiam ad cauſas damnationis quosdam prædeſtinaſſe*, quod Zanchius ſcribit 5. de Natura Dei cap. 2. pag. 620. *quosdam eſſe reprobatos non ex ex praviſis eorum peccatis, ſed tantùm ex beneplacito voluntatis divinæ: reprobationem conſequi denegationem gratiæ; hanc, peccata; peccata, pœnas peccatorum; atq; ad hæc omnia præordinaſſe Deum reprobos ab omni æternitate*: quòd Piſcator ſuper 2. Rom. p. 43. ſcribit, *Deum prædeſtinaſſe quosdam ad exitium non propter ipſorum offenſas, ſed ex odio libero.* Unicum ex Scripturis proferunt locum, quo conantur probare, Deum etiam ad peccata (quatenus gloriam Dei illuſtrant) homines prædeſtinaſſe, videl. Act. 4 v. 27. & 28. *convenerunt Herodes & Pilatus, ut facerent, quæ manus & conſilium Dei* προώρισε γενέσθαι. Ergo (inquit Zanchius pag. 624. col. 2.) *Herodes & Pilatus fuerunt ad mortem Chriſti prædeſtinati.* Reſp. non dicunt Apoſtoli, Deum prædeſtinaſſe Herodem & Pilatum, ut iſta facerent, *ſed eos feciſſe, quæ manus & conſilium Dei prædeſtinaverant fieri*; loquuntur ergo nō de præparatione, vel impulſu impiorum ad Chriſtum occidendum, ſed de directione peſſimi criminis ad bonum & toti humano generi ſalutarem finem, quâ de re vide plura ſuperiùs in loco de Provid.

An Deus ad peccata homines prædeſtinet

30. Ergò abſurdum eſt & à blaſphemia vix excuſari poteſt, dicere, quòd Deus ad mortem, & cauſas mortis æternæ, id eſt, ad peccata quosdā abſoluto odio prædeſtinaverit, quin imò nec de reprobatione impiorum (quâ juſto judicio propter finalem impœnitentiam & incredulitatem quosdam è regno cœlorum Deus excludere conſtituit, voluntate ſcilicet ἐπομένῃ & judiciaria) de illa, inquam, reprobatione Scriptura uſpiam uſurpat prædeſtinationis vocabulum; quod ipſe Zanchius agnoſcit. Sic enim ſcribit lib. 5. de Nat. Dei cap. 2. p. 624. col. 2. *Scriptura nomine prædeſtinationis propriè ſignificare ſolent Sanctorum electionem, & ad vitam æternam deputationem ante mundi conſtitutionem factam.* Zanchio aſtipulatur Bellarminus, ſic enim ſcribit libro 2. de grat. & lib. arbitr. cap. 16. *verò in Scripturis non invenitur hoc nomen niſi in bonam partem.* Quod ſi quidam ex Patribus prædeſtinationis vocem alicubi ad reprobos accommodant, minimè omnium id faciunt eo ſenſu, ac ſi ad damnationem & cauſas damnationis; hoc eſt, ad ipſa peccata Deus eos prædeſtinaverit (quam ſententiam diſertis verbis rejiciunt & damnant) ſed loquuntur de juſto Dei judicio, quo conſtituit eos, qui propriâ culpâ in impœnitentia & incredulitate ſua perſeverant, in æternum abs ſe rejicere ac damnare: interim, uti diximus, Scriptura de reprobationis decreto nunquam & nuſpiam prædeſtinationis vocem uſurpat: Hujus loci eſt etiam obſervatio illa, quòd Auguſtinus reprobos vocat *præſcitos*, ſolos autem electos vocat *prædeſtinatos*. Temerarium ergo eſt, quòd Polanus in Syllog. diſp. part. 2. de prædeſt. pag. 664. putat; *graviter eos peccare, qui voce prædeſtinationis in bona tantùm parte utuntur*; quem refellit ex Philoſophicis etiam principiis Keckermannus lib. 3. Syſtem. Theol. c. 1. pag. 296.

An diſcrimen aliquod ſit inter Electionem & Prædeſtinationem.

31. Num verò inter electionem & prædeſtinationem diſcrimen quoddam ſtatuendum eſt? Diſputant quidam, prædeſtinationem factam ab æterno, electionem autem fieri in tempore. Sic Bucanus loco de prædeſtin. pag. 387. *Electio propriè ſignificat ſeparationem, quæ reipsa fit per efficacem vocationem certorum hominum e perdito genere humano, metonymicè uſurpatur pro ipſo eligendi propoſito*: ſed falſum hoc eſt, quia in ſede ordinaria hujus articuli Epheſ. 1. disertè dicitur v. 4. *elegiſſe nos Deus ante mundi conſtitutionem.* Agnoſcit quidem Scriptura electionem quandam, quæ fit in tempore, videlicet cooptationem in populū Dei, vel vocationem ad certum quoddam officium, ut exempla ſuperiùs adducta oſtendunt; ſed quando de electione ad vitam æternam uſurpat, ſemper de æterno Dei eligentis decreto accipitur. Unicus locus eſt qui pro ſignificatione illa, quam Bucanus propriam eſſe, contendit, ſpecie aliquâ urgeri poteſt, videlicet Joh. 15. v. 16. *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, ut eatis & fructum afferatis*, ſed Calvinus ipſe in comm. dicit, *non agi hic de communi piorum electione, quâ in filios Dei adoptantur, ſed de particulari, quâ diſcipulos ad munus prædicandi Evangelii Chriſtus deſtinaverat* Johan. 6. verſ. 70. Luc. 6. verſ. 13. ac docet id ipſe contextus.

32. Quidam diſputant, prædeſtinationem eſſe omnium promiſcuè hominum: electionem verò paucorū tantùm videlicet τῶν μελλόντων πιστεύειν. Reſp. Scriptura indifferenter hæc vocabula uſurpat, atq; eandem utriuſque latitudinem eſſe docet Rom. 8. v. 3. *quos prædeſtinavit, hos & vocavit, juſtificavit ac glorificavit.* Eph. 1. v. 4. *elegit nos Deus in Chriſto ante jacta mundi fundamenta.* verſ. 5. *qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum DEI.* 2. Theſſ. 2. v. 13. *nos debemus agere Deo gratias, quòd elegerit vos ab initio ad ſalutem.*

33. Non temerè quidem illis dicam ſcribimus, qui dicunt, electionem & prædeſtinationem τῷ λόγῳ fortè ſic diſcerni poſſe, quòd electio reſpiciat ſegregationem illam fidelium ab infidelibus, prædeſtinatio verò reſpiciat ὅρον ipſum ſive terminum, qui eſt vita æterna: item quòd προορισμὸς ſignificet, Deum certis mediis ceu limitibus circumſcripſiſſe ea, quæ ad noſtram ſalutem pertinent, ἐκλογὴ autem notet eam, quæ juxta hæc à Deo inſtituitur, ſeparationem; modò nobis viciſſim concedant, prædeſtinationem cum electione juxta Scripturæ Phraſin eſſe reipſa ταυτό τι: modò etiam diſertè teſtentur, prædeſtinationem reſpicere non ſolùm media ſalutis, prout à Deo offeruntur, ſed etiam prout ab hominibus per Spir. S. efficaciam in cordibus ipſorum operantis acceptantur.

34. Auguſtinus ſic loquitur: *De damnabili humani generis maſſa Deus præſcivit miſericordia non meritis, quos & electione gratiæ prædeſtinavit ad vitam.* lib. 6. hypogn. *Deus antequam faceret nos, præſcivit nos, & in ipſa nos præſcientia, cùm nondum feciſſet, elegit; intra mundum facti ſumus & ante mūdum electi ſumus, atq; ita uno eodemq; nec tranſeunte, nec futuro, ſed continuo tempore, vel ſi quo alio modo dici poteſt, ſi tamen apud Deum eſt & præſcire, & facere, & eligere; & præſcientiâ ſuâ incommutabiliter permanente eligere faciēdos, quos facturus fuerat eligendo.* De prædeſtin. & grat. c. 5. *Prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio*: de prædeſtinatione ſanct. c. 10. *elegit Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem membra ejus, & quomodo eligeret eos, qui nondùm erant, niſi prædeſtinando? elegit*

Formula loquendi veteribus uſitata.

ergò

ergò prædeſtinans nos; ibidem cap. 18. His & conſimilibus loquendi modis Auguſtinus utitur. Ambroſius 1. de vocat. gent. cap. 3. *in immutabili DEI ſcientia apud illum jam univerſitas humana diſcreta eſt*. cap. 6. *præcogniti & præordinati in regnū Dei*. cap. 7. *diſcretio, quâ Deus alios eligit*. lib. 2. c. 4. *non eſt cujuſquam ruina ex divina conſtitutione diſpoſita*. cap. 10. *ſumma præcognita atq; in Chriſto ante ſecula æterna prælecta*. Bonavent. in a diſputat: *Prædeſtinatio addit ordinem & directionem in finem, ſed electio adjicit diſcretionem ſive ſeparationem à ſuo oppoſito.*

Synonyma electionis.

35. Synonyma electionis ſpecificè ſic dictæ ſive prædeſtinationis ad vitam æternam Scripturis ſacris hæc ſunt. Exod. 32. v. 32. *mentio fit libri quem Deus ſcripſit*. Luc. 10. v. 20. *gaudete, quod nomina veſtra in cœlis ſcripta*. Johan. 17. v. 16. *manifeſtavi nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo*. Act. 13. v. 48. *crediderunt, quotquot erant τεταγμένοι ordinati ad vitam æternam*. 1. Theſſ. 5. v. 9. ἔθετο ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς περιποίησιν σωτηρίας, 2. Theſſ. 2. v. 13. εἵλετο ὑμᾶς ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν.

Synonyma electorum.

36. Synonyma Electorum hæc ſunt: 1. Sam. 25. v. 29. *quorum anima ligata in faſciculo vitæ*. Eſa. 4. v. 3. *Scripti in vita in Jeruſalem*. Dan. 12. v. 1. Apoc. 17. v. 8. cap. 20. v. 15. *Scripti in libro vitæ*. Matth. 25. v. 34. *quibus paratum regnum à conſtitutione mundi*. Actor. 13. v. 48. τεταγμένοι εἰς ζωὴν Rom. 8. v. 17. *heredes Dei & coheredes Chriſti*. v. 28. *ſecūdùm propoſitum vocati*. v. 29. οὓς ὁ θεὸς προέγνω. Rom. 11. v. 5. *reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ*. 1. Tim. 1. v. 16. *credituri in Chriſtum ad vitam æternam*. Heb. 1. v. 14. *qui conſequentur hereditatem ſalutis*. c. 12. v. 23. *Eccleſia primogenitorum, qui in cœlis ſcripti*. Apoc. 14. v. 3. *emti de terra*. v. 4. *emti ex hominib. primitiæ Deo & Agno &c.*

Liber vitæ.

37. Porrò quia electi dicuntur ſcripti in libro vitæ, dicendum hoc loco de libro vitæ. Diſtinguendus primùm liber vitæ à libro Dei abſolutè & ſimpliciter ſic dicto. Liber Dei metaphoricè & κατ' ἀνθρωποπάθειαν ſic dictus præſcientiam ejus notat, quâ omnium hominum ortum, vitam actiones vitæque exitum ante ipſam mundi conſtitutionem exactiſſimè novit. Pſ. 56. v. 9. *migrationes meas numeraſti, pone lachrymas meas in utre, nonne in libro tuo ſunt?* Pſ. 139. v. 16. *In libro tuo ſcripti univerſi dies mei antequam eſſent*. Dan. 7. v. 10. *judiciū ſedit & libri aperti ſunt?* Malach. 3. v. 16. *attendit Jehovah & audivit, ſcriptus eſt liber memoriæ corā eo*. Apoc. 20. v. 12. *vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni & libri aperti ſunt, & judicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris ſecundum opera ipſorum.*

Liber vitæ duplex.

38. Liber vitæ ſtatuitur à quibuſdā duplex: unus materialis, qui dicitur BIBLIA, codex ſcil. ille verba vitæ continens & vitam vitæ æternæ docēs: Eccl. 24. v. 32. (in verſ. vulg.) *hæc omnia liber vitæ*; Alter metaphoricus, cujus mentio fit Phil. 4. v. 3. *quorum nomina ſunt in libro vitæ*, Apoc. 3. v. 5. *non delebo nomen ejus de libro vitæ* c. 17. v. 8. *quorū nomina ſcripta in libro vitæ à conſtitutione mundi*, c. 20. v. 12. *alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ*: v. 15. *qui non inventus eſt in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnū ignis*. c. 22. v. 19. *auferet Deus partem ejus de libro vitæ*. Hic liber vitæ dicitur abſolutè liber Dei κατ' ἐξοχὴν Exod. 32. v. 32. *remitte illis peccatum; ſin minus, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti* v. 33. *qui peccaverit mihi, delebo illum de libro meo*. Dan. 12. v. 1. *evadet populus tuus, quicunq; inventus fuerit ſcriptus in libro*. Item liber viventium Pſ. 69. v. 29. *deleantur de libro viventium: & Scriptura domus Iſrael*, Ezech. 13. v. 9. *in Scriptura domus Iſrael non ſcribentur.*

Liber vitæ Chriſtus.

39. Hic liber vitæ eſt ipſe Chriſtus, unde dicitur liber vitæ Agni Apocal. 13. verſ. 8. *quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ Agni, qui occiſus eſt ab origine mundi*. cap. 21. v. 27. *niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni*. Scriptio in hunc librū vitæ nihil aliud eſt, q̄ Electio in Chriſto ad vitam æternā, metaphorâ ductâ ex more hominū, apud quos in libro conſcribuntur, qui ad aliquid eliguntur: Thom. p. 1. quæſt. 24. art. 1. Quemadmodum enim Apoſtolus dicit Eph. 1. v. 5. *Elegit nos Deus in Chriſto ante jactam mundi fundamenta*, ita dicit Johan. in Apoc. cap. 17. v. 8. *quòd nomina quorundam à conſtitutione mundi in libro vitæ ſcripta*. Auguſtinus de civ. Dei c. 15. *Nō Deū liber iſte vitæ commemorat, ne oblivione fallatur, ſed prædeſtinationem ſignificat eorum, quibus æterna dabitur vita, neque enim neſcit eos Deus, & in hoc libro legit, ut ſciat, ſed potius ipſa ejus præſcientia de illis, quæ falli non poteſt, liber eſt vitæ, in quo ſunt ſcripti, id eſt, præcogniti.*

An, qui in librum vitæ ſcripti ex eo poſſint deleri.

40. Hinc facilè judicari poteſt, quid reſpondendum ſit ad illam quæſtionem, an qui in librum vitæ ſcripti, ex eo poſſint deleri, quod utiq; negandum. Quemadmodum enim expreſsè Chriſtus dicit, *Impoſſibile eſſe, ut electi in errorem damnabilem inducantur*. Matth. 24. v. 24. ita quoq; impoſſibile eſſe dicimus, ut qui in librum vitæ ſcripti ex eo deleantur: quomodo autem & quatenus hoc ſit impoſſibile, ſuo loco plenius declarabitur, Apoc. 13. v. 8. de illis, qui beſtiam colunt, dicitur, *quòd nomina eorum non ſcripta ſint in libro vitæ*. Apoc. 20. v. 15. *qui projiciuntur in lacum ignis & æternæ damnationis, eorum nomina non inveniuntur ſcripta in libro vitæ*. Diſputant quidam, eſſe duplicem quaſi ſcriptionem in librum vitæ, unam eorum, qui per Baptiſmum in fœdus gratiæ recepti Chriſtum induunt, ſed poſtea viciſſim ex fœdere excidunt & damnantur: alteram eorum, qui perſeverantur uſq; ad finem vitæ in Chriſtum credunt & ſalvantur: ſed reſpondeo, diſtinguendum eſſe inter rem ipſam & loquendi modum. Rem ipſam quod attinet, facilè concedimus, etiam eos, qui ad tempus ſolùm credunt, & poſtea iterum excidunt ac pereunt, Chriſtum induere, beneficiorum ejus ad tempus participes eſſe &c. Sed quòd loquendi modum attinet, negamus uſpiam in Scripturis de credentibus προσκαίροις dici, quòd ſcripti ſint in libro vitæ. Quemadmodum enim non omnes verè credentes ſunt electi, ſed tantum illi, qui in vera fide uſque ad finem vitæ perſeverant; ita quoq; non omnes verè credentes juxta Scripturę phraſin ſunt in libro vitæ ſcripti, ſed tantum illi, qui Chriſto vitæ Duci perſeveranti fide adhærent.

Exod. 32. Dele me de libro vitæ.

41. Explicanda ſunt hoc loco illa Scripturæ dicta, quæ videntur innuere, poſſe quoſdam ex libro vitæ iterum deleri. Exod. 32. v. 32. Petit Moſes: *Remitte illis* (Iſraelitis) *peccatum; ſin minus, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti: cui reſpondet Deus* v. 33. *qui peccaverit mihi, eum delebo de libro meo*; utique ergò quoſdam ex libro vitæ deleri non eſt ἀδύνατον: Reſp. Moſis precatio eſt hypothetica, petit enim populo peccatum dimitti, aut ſi opus ſit pœnâ æternâ, ſe unum loco totius populi ex libro vitæ deleri, nimirum ſi fieri poſſit, atque ita fieri fas ſit, quæ conditio utique ſubintelligenda eſt, quam CHRISTUS in ſua precatione diſertè exprimit:

Pater,

Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Sic Apoſtolus Rom. 9. v. 3. *optat anathema fieri pro fratribus Iſraelitis,* indicans ſe tantâ eos complecti caritate, ut, ſi fieri poſſit, paratus ſit abdicatione Iſraelitic? gentis redimere ſui ſempiterno exitio. *nimirum caritas exuberans optat etiam impoſſibilia,* ut loquitur D. Lutherus *Securus hoc dicit Moſes* (ait gloſſa ordinaria) & Auguſtinus q. 147. ſuper. Exod. *ut in conſequentibus ratiocinatio concludatur, id eſt, ut quia Deus Moſen non deleret de libro ſuo, populo peccatum illud remitteret.* At, inquis, Deus ſubjicit, ſe deleturum eſſe eum de libro, qui peccaverit ipſi; Reſp. Eum qui peccat, id eſt, qui ex deſtinata malitia peccatum committit & ſine reſipiſcentia illud continuat, delet Deus de libro vitæ, id eſt, declarat tam ipſi quàm aliis, quod nõ ſit ſcriptus in libro vitæ. Lyra ſup. h. l. tali utitur diſtinctione. *In libro vitæ dicuntur aliqui ſcripti dupliciter: uno modo ſimpliciter, in quantum prædeſtinati ſunt in notitia divina, ut ordinati ad vitam æternam ex Dei prædeſtinatione, & ſic ſcripti nunquam delentur: alio modo dicuntur ſcripti ſecundum quid, ſcilicet non ſecũdum divinam prædeſtinationem ſeu ordinationem, ſed ſecundum diſpoſitionem in iis actu exiſtentẽ, ſcil. ſecundum præſentem juſtitiã* Eãdem diſtinctionem proponit Thom. p. 1. q. 24. art. 3. & in c. peccatũ diſt. 4. de pœn. *Dominus ait Moyſi: Si quis peccaverit ante me, delebo eum de libro vitæ, ut ſecundum juſtitiam judicis ille peccando deleri dicatur, qui ſecundum præſcientiam nunquam fuerat adſcriptus.*

Pſ. 69. Deleantur de libro viventium.

42 Pſ. 69. v. 29. *Deleantur de lib. viventiũ* utiq; ergo deleri potuerũt. Reſp. Statim additur ἐξηγητικῶς: *& cũ juſtis non ſcribantur.* Aug. tõ. 8. in enarr. hujus Pſ. conc. 2. *Non ſic accipere debemus, quòd quẽquã Deus ſcribat in libro vitæ & deleat illũ: Si homo dixit, quod ſcripſi, ſcripſi, de titulo, ubi ſcriptum erat Rex Judæorũ; Deus quenquam ſcribit & delet? præſcius eſt, prædeſtinavit omnes ante cõſtitutionem mũdi, regnaturos cum Filio ſuo in vita æterna. Hos quos conſcripſit, ipſos continet liber vitæ &c. Iſti ergò quomodo inde delentur, ubi nunquam ſcripti ſunt? hoc dictum eſt ſecundum ſpem ipſorum, quia ibi ſe ſcriptos putabant: quid eſt, deleantur de libro vitæ? & ipſis conſtet non illos ibi eſſe &c. illi qui ſe ſperabant tãquã merito ſuæ juſtitiæ in libro ſcriptos Dei, quib. dicitur: Scrutamini Scripturas, in quibus putatis, vos vit. æter. habere; cum perducta fuerit damnatio eorum etiam ad cognitionem eorũ, delebuntur de libro viventium, id eſt, non ibi ſe eſſe cognoſcent, nam verſus, qui ſequitur, exponit quod dictum eſt.* Declarat hoc ipſum pleniùs Theologus doctiſ. D. Geſner. in comm. ſuper Daniel 13. *Deleri dicũtur impii de eo libro, in quo nunquam ſcripti ſunt, ob tres cauſas: primò, quia reſpectu Dei ſecundũ quid, non autẽ ſimpliciter in libro vitæ aſſcripti dici poſſunt: non n. ſcripti ſunt in vita æterna, quæ eſt liber ille vitæ, propriè loquendo & per ſe primo: Scripti a. ſunt in cauſa vitæ æternæ, quæ eſt miſericordia Dei, meritum Chriſti, & gratuita vocatio, quæ ſunt univerſalia: deinde impii & inprimis hypocritæ reſpectu ſuæ propriæ perſuaſionis, quâ exiſtimant, ſe eſſe dilectos Dei filios & hæredes ac cives æternæ beatitudinis, ſcripti in libro vitæ nũcupari poſſunt. Deniq; etiam ratione externæ cõverſationis in Eccleſia poſſunt aliquo modo pro aſſcriptis in libro viventium haberi, ſed revera tamẽ non ſunt, & quod non ſint, tunc apparebit, cùm Dominus purgabit aream ſuam, & triticum a palea ſeparabit.*

Hæc dicta ſint de Scriptione in librum vitæ, quæ eſt ipſa Prædeſtinatio.

Vox reprobationis.

43. Reprobationis vox in διαθέσει activa in N. T. de Deo non uſurpatur, vox ἀδόκιμος uſurpatur, 1. Cor. 9. v. 27. *caſtigo corpus meum, ne, cùm aliis prædicavero, ipſe fiam reprobus,* (ἀδόκιμος) 2. Cor. 13. v. 5. *an non cognoſcitis, quòd Chriſtus in vobis? niſi fortè reprobi eſtis.* Significat a reprobare aliquid rejicere & damnare tanquam indignum & improbum. Jer. 6. v. 30. vocantur *argentũ reprobatũ* כֶּסֶף נִמְאָס Keſeph Nimas, quos reprobavit atque a ſe rejecit Jehovah. מָאַס ſignificat cũ faſtidio quodam rẽ aliq. aut perſonam tanquam vilem & contemtam rejicere; LXX. reddiderunt plerunq; per verbum ἀποδοκιμάζειν. Quemadmodũ igitur Heb. 6. v. 8 *terra reproba ἀδόκιμος & maledictioni proxima dicitur, quæ profert ſpinas ac tribulos, & opponitur illi, quæ ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrem & generans herbam opportunam illis a quib. colitur, benedictionem accipit a Deo:* ita reprobi homines ſunt & dicuntur, qui ſemen verbi ſalutare reſpuunt, ſpinis voluptatum illud ſuffocant & in incredulitate perſeverant, quorum τέλος itidem, ut terræ reprobæ, eſt εἰς καῦσιν.

Synonyma Reprobationis in Scriptura.

44. De reprobationis decreto Scriptura ſic loquitur, Joh. 3. v. 18. *Qui non credit, jã judicatus eſt,* ἤδη κέκριται, *quia non credit in nomen unigeniti Filii Dei* v. 36. *qui incredulus eſt Filio, non videbit vitã ſed ira Dei* μένει ἐπ' αὐτόν. 1. Theſ. 5. v. 9. *nõ poſuit nos Deus ad irã.* Matt. 7. v. 23. Chriſtus dicet ad damnatos in die judicii: *Non novi vos.* c. 25. v. 41. *Diſcedite in ignẽ æternum; qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus.* Rom. 11. v. 2. *nõ repulit Deus populum ſuum, quem præſcivit,* (ὃν προέγνω) Reprobi dicuntur *vaſa iræ,* Rom. 9. v. 22. *vaſis ligneis & teſtaceis conferuntur,* 2. Tim. 2. v. 20.

In Patrib.

45. Auguſt. reprobos paſſim vocat *præſcitos,* eo ſcil. fine, ut diſtinguat inter actiones bonas electorũ, quas Deus non ſolùm præſcit, ſed etiã ſuo Spiritu operatur, eas promovet atq; approbat: & inter peccata reproborum; ad quæ Deus eos nec impellit, nec cogit, nec eis delectatur, interim tamen ab æterno ea præſcivit: monendum tamen eſt, præſcitorum appellationem non poſſe ſolis reprobis tribui, tùm quia non ſolùm quod alii facturi erant, videlicet peccata & incredulitatem reproborũ; ſed etiam quod ipſe facturus, ſcil. electorum fidẽ Deus præſcivit, unde Scriptura dicit electionem factam eſſe κατὰ πρόγνωσιν. 1. Petr. 1. v. 2. & electos hac periphraſi denotat, οὓς ὁ Θεὸς προέγνω, Rom. 8. v. 29. c. 11. v. 2. tùm quia damnationem reproborum non ſolùm Deus præſcivit, ſed etiam juſto ſuo judicio decrevit, ſicut glorificationem electorum non ſolùm præſcivit, ſed etiam ex immenſa gratia decrevit.

Ambr. 2. de vocatione gẽt. c. 8. vocat *abdicationem,* quam nos Reprobationem. Fulgentius lib. 1. ad Mon. vocat *deſtinationem ad ſupplicium.*

Scholaſtici dicunt, Reprobationem complecti in ſe *odium æternum, obdurationem temporalem & damnationem finalem.*

Cognatæ voces.

46. Atque hæc προλεγομένων loco dicta ſint de vera ſignificatione terminorum, qui in hoc articulo uſurpantur: quod attinet cognatas voces προγνώσεως, προθέσεως &c. de illis in præcedente tractatu copioſè egimus; Reſtat igitur, ut quale ſit illud electionis & reprobationis decretum, oſtendamus, ac poſtea in apertum campum cum abſoluti decreti architectis deſcendamus,

ſiqui-

ſiquidem totius rei quaſi cardo in hoc vertitur, & rectè evolutâ iſtâ quæſtione reliquarum explicatio difficilis ampliùs eſſe nequit.

CAPUT III.

Σκιαγραφίαν totius negotii exhibet.

Quis elegerit. 47. Is qui nos elegit, Deus eſt, Epheſ.1.verſ.3. *Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedicit nobis* (in tempore) *omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto*, v.4. *idem elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem*. Eſt autem electio opus totius ſacroſanctæ Trinitatis, ideoq; omnibus tribus perſonis commune, ſervato tamen ordine & diſcrimine perſonarum. Pater eſt fons Trinitatis, ideoque et ratione ordinis primo loco electio tribuitur, ſed quia Filius & Spiritus ſanctus ejuſdem ſunt cum Patre voluntatis & eſſentiæ, ideò etiam Filio & Spiritui ſancto electio tribuenda eſt.

Filius Dei quomodo conſiderandus in electione. 48. Filius Dei duplici ratione in electione conſiderandus: Primò, ut verus cum Patre & Spiritu ſancto Deus unâ indiviſâ actione nos elegit ad vitam ęternam. Deinde, ut conſtitutus humani generis Redêtor & Mediator eſt illud propter quod electi ſumus ad vitam æternam, unde non ſolum à Chriſto, ſed etiam *in Chriſto* ſumus electi ante jacta mundi fundamenta Eph.1.v.4.

Electio eſt actio. 49. Porrò electio ſive prædeſtinatio ſpecies eſt divinæ Providentiæ, ideoque per actionem rectè definitur, non quòd ſit emanana quædam actio (qualis eſt creatio & executio electionis in tēpore) ſed immanens, atque ea quidem ordinata, Actor.13.verſ.48. *Crediderunt quotquot ordinati erant ad ſalutem*, cujus ordinis rationem quodammodo expoſuimus in principio hujus articuli & poſtea plenius explicabimus.

Electio facta eſt juxta Dei propoſitum. 50. Electio illa facta eſt juxta Dei propoſitum, Epheſ.1.v.11. *Prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus, qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ*, Roman.9.verſ.11. *ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret*, 2.Timot.1. verſ.9. *ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto*: (hoc Dei propoſitum, conſilium & beneplacitum eſt decretum ipſius ab æterno in Chriſto diſpoſitum & per Evangelium nobis revelatum de hominibus per fidem in Chriſtum ſalvandis) & juxta πρόγνωσιν præcognitionem 1.Petr. 1.v.1.& 2. electis κατὰ πρόγνωσιν Θεοῦ πατρὸς, Rom.8. v.29 *Quos præſcivit, hos & prædeſtinavit*, quæ πρόγνωσις neceſſariò refertur ad fidem in Chriſtum, non enim omnes; quos quocūq; modo Deus præſcivit, eos etiam prædeſtinavit, ſed quos ab æterno infallibili ſua notitia præſcivit per Evāgelij auditum Spiritus ſancti gratiâ in Chriſtum perſeverāter credituros, illos elegit ſive prædeſtinavit ad vitam æternam.

Electio facta … æterna. 51. Neque ſolùm illud Dei propoſitum atque illa Dei πρόγνωσις eſt æterna, ſed & electio facta juxta illud propoſitum & juxta illam πρόγνωσιν eſt æterna Epheſ.1.v.4. *elegit nos Deus in Chriſto ante jacta mundi fundamenta*, quam eſſe deſcriptionem æternitatis, in articulo de Deo Patre & Filio ejus æterno luculente oſtendimus, 2. Timoth. 1. verſ. 9. *gratia, quæ nos Deus in CHRISTO ſervat, data fuit nobis πρὸ χρόνων αἰωνίων* 2. Theſſal. 2. v.13. *Elegit nos Deus ἀπ' ἀρχῆς*. Electos ita diligit
„ Deus, ſicut Chriſtum electorum caput diligit Jo-
„ han.17 v. 23. jam verò Chriſtus dilectus fuit à Pa-
„ tre ante jacta mundi fundamenta v.24. Ergo etiam electos ante mundi conſtitutionem dilexit.

Electio eſt ex gratuita Dei miſericordia. 52. Nullis autem hominum meritis, nullâ humani generis dignitate, quin nec prævisione bonorum operum, vel fidei, motus eſt Deus, ut quosdam ad vitam æternam eligeret, ſed ſoli indebitæ & immenſæ ipſius gratiæ inſolidùm hoc aſſcribendum. Epheſ.1.verſ.6. *elegit nos in laudem gloriæ ſuæ*. Rom.11 v.5. *Si ex gratia, jam non ex operib.* 2. Timoth.1.v.9. *Deus vocavit nos vocatione ſanctâ non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm propoſitū ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto ante tempora ſecularia*. Auguſtinus de prædeſtin. Sanct. c. 15. *Præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ eſt ipſe Salvator, ipſe Mediator Dei & hominum Homo Jeſus Chriſtus, qui ut hoc eſſet, quibus tandem ſuis vel operum vel fidei præcedentibus meritis Natura humana, quæ in illo eſt, comparavit? &c. Sicut ergo prædeſtinatus eſt ille unus, ut caput noſtrum eſſet: ita multi prædeſtinati ſumus, ut membra ejus eſſemus. Humana hic merita conticeſcant, quæ perierunt per Adam; & regnet; quæ regnat, Dei gratia per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum unicum Dei Filium &c.*

Fundamentum electionis ad vitam æt. eſt Chriſtus fide apprehenſus. 53. Specialis illius Dei gratiæ, quâ diligit homines ad vitam æternam, fundamentum eſt JESUS CHRISTUS θεάνθρωπος cum omni ſuo merito & ſatisfactione conſideratus, Epheſ.1.verſ.4. *Elegit nos Deus in Chriſto*. Viciſſim, quia Chriſti meritum abſque applicatione nemini prodeſt, ideò ex Natura relatorum mentio Chriſti in electione includit notionem fidei Chriſtū amplectentis. 2. Theſſ. 2.verſ.13. & 14. *Elegit nos Deus ab initio ad ſalutem in ſanctificatione Spiritus & fide veritatis*. Denique quia quidam renati peccatis contra conſcientiam fidem excutiunt & ſeipſos vitâ æternâ excludunt, ideò perſeverantia in fide ſimul hoc loco intelligenda eſt, Matth.10. verſ. 22. *Qui perſeveraverit uſque ad finem, ſalvus erit*. *Finis electionis.* Finis electionis ratione noſtri geminus eſt, primus ad hanc vitam relatus, videlicet *ut ſimus ſancti & irreprehenſibiles* Eph.1. verſ.4. ſecundus ad vitam æternam ſpectans, noſtra glorificatio & ſalus 1.Theſſ. 5. verſ.9. ratione Dei ultimus electionis finis eſt *ipſius gloria*, Epheſ.1 v.6. Hæc omnia ex ſequentibus plenius & planiùs poterunt intelligi.

Antitheſis Calvinianorum. 54. Calvinus, & qui ipſum ſequuntur, abſolutam quorūdam hominum Electionem & Reprobationem docent. Sic enim Calvin. 3. inſtitut. capit. 22. §. 11. *Si non poſſimus rationem reddere, cur Deus ſuos miſericordia dignetur, niſi quoniam illi placet, neque etiam in aliis reprobandis aliud habebimus, quam ejus voluntatem. Cum enim Deus dicitur vel indurare, vel miſericordia proſequi, quem voluerit, eo admonentur homines, nihil cauſa quærere extra ejus voluntatem*, Beza ſuper 9. Roman. *Deus reprobos odio habet nondum natos & nullo indignitatis reſpectu exitio deſtinavit*. Idem volum.1. operum folio 417. *Quod ſubjicis, Deum non tantùm ad damnationem, ſed etiam ad cauſas damnationis prædeſtinaſſe quoſcunque libuerit, verum eſſe agnoſcimus*. Zanchius 5. de Natur. Dei capit.2 pagin.713. *Totam Reprobationem, hoc eſt, tùm rejectionem a gratia & gloria, tùm deſtinationem ad dedecus & ad iram Dei, hoc eſt, ut eſſent vaſa iræ, & vaſa in contumeliam, contendimus cum Apoſtolo, ex ſola Dei voluntate pendere*. Ibidem pagina 620. *Reprobationem conſequitur denegatio gratiæ, hanc, peccata; peccata, pœna peccatorum; ad quæ omnia præordinavit*

Deus

Deus reprobos ab omni æternitate. Idem in Miſcell. p.302. *Deus abſolutè vult, electos ſalvos fieri. & abſolutè itidem vult, reprobos non ſervari.* Zegedin. in tabb. p.122. *Deus in abſolutum ſuum decretum non admiſit conſiderationem peccatorum, cauſa igitur non ſunt ullius interitus.* Rennech. in cat. aut. p.37. *Reprobationis nulla alia cauſa ex Scripturis proferri, & aſſignari poteſt, quàm juſta & immota Dei voluntas, quod ipſe in æterno illo & arcano conſilio aliquos homines æterno exitio, & ſupplicio ex ſe, & propter ſe adjudicaverit.* Idem ex Renneccheto repetit Bucanus loco 36. p.403. Piſcat. Herboen. ſuper 2. Rom. p 43. *Quos prædeſtinavit Deus ad exitium non prædeſtinavit propter ipſorum offenſas; quomodo enim potuerunt eum offendere, qui nondum erant nati? ſed reprobavit eos ex odio libero, eoque ſancto ac juſto.*

Diſſenſiones ipſorū. 55. Quamvis verò in eo omnes conveniant, & Electionis & Reprobationis decretum eſſe abſolutum; tamen in quibusdam diſſentiunt. 1. Quidam enim objectum Electionis & Reprobationis conſtituunt *homines nondum conditos*, ut Beza reſp.2. ad coll. Momp. pag. 148. quidam verò *πρὸ γνωσιν lapſus* Electionis & Reprobationis decreto ſubſternunt, ut Perkinſus de Prædeſt. p.11. Keckerm. lib.3. Syſtem. Theol. cap.1. pag.308. Bucan. loco 36. p.400. 2. Quidam ſimpliciter dicunt, *Reprobationem non ex prævisis malis operibus, ſed ex ſola & libera Dei voluntate pendere*, ut Zanch. de Nat. Dei lib.5. cap. part.4. R. ad object.14. quidam verò conſtituunt duos Reprobationis actus, *unum negativum, alterum affirmativum*, priorem eſſe *abſolutum* dicunt, poſteriorem verò *reſpectum continere ad peccata*, ut Perkinſus de Prædeſt. pag.25. Trelcatius in locis pag. 9. 3. quidam negant *eſſe eaſdem cauſas Reprobationis & damnationis*, ut Beza reſp.2. ad coll. pag.161. quidam verò concedunt, ex decreto illo Reprobationis *abſoluta ſequi deſertionem gratiæ, peccata & ipſam damnationem*, ut Zanchius in Miſcellan. fol.229. Piſcat. de Prædeſtin. theſ. 92.

Quid ſit abſolutum decretum. 56. Ex his facilè intelligi poteſt, quid nomine abſoluti decreti intelligant; nimirum ſtatuunt, Deum ab æterno ſibi propoſuiſſe quosdam homines damnare, quosdam ſalvare, atque eſſe hoc primum Dei decretum: illud decretum ut executioni dari poſſet, ideò Deum decreviſſe, ut primi homines peccarent, ſuoque lapſu ſe & omnes poſteros æterno exitio involverent, hoc eſſe quaſi alterum Dei decretum: ex damnata illa totius generis humani maſsâ Deum quosdam abſolutâ gratiâ, id eſt, quoscunque libuerit, ſelegiſſe, & illis Chriſtum Mediatorem, prædicationem verbi & fidem ordinâſſe, ut per hæc media ſalutis fiant participes: hoc eſſe quaſi tertium Dei decretum: denique reliquam innumerabilem multitudinem ex abſoluto Dei odio, id eſt, quia ipſi ita libuerit, à ſalute & mediis ſalutis rejectam, contra verò ad peccata & cauſas damnationis prædeſtinatam eſſe atque hoc eſſe quaſi quartum Dei decretum: quam genuinam eſſe iſtorum hominum ſententiam cordati non negabunt.

CAP. IV.

De univerſali Dei miſericordia & benefica erga omnes voluntate.

Argumentorum cōtra abſolutum decretū claſſes quatuor. 1. Benefica Dei omniū ſalutem expetentis voluntas. 57. Huic ſententiæ primò opponimus *beneficam illam Dei voluntatem, quâ ſeriò omnium converſionem, & ſalutem expetit*: quam beneficam voluntatem *Scriptura verbis, Chriſtus lachrymis, Deus ipſe juramento* teſtatam fecit. Sic ergò concludimus. Quos Deus vult ad ſe converti & ſalvari, eos abſoluto quodam odio vel decreto neutiquam à ſe rejecit & ad æternam damnationem deſtinavit. Jam verò Deus omnes homines vult ad ſe converti & ſalvari. Ergò neminem eorum abſoluto quodam odio vel decreto à ſe rejecit & ad æternam damnationem deſtinavit. Minorem aliquot Scripturæ dictis confirmatam dabimus.

1.Tim.2. Deus vult omnes ſalvos fieri. Exceptiones adverſariorum, 1. 58. Ita Apoſtolus 1. Tim.2. v.4. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis pervenire.* Si hæc Dei voluntas vera & ſeria, utique non fecit abſolutum de quorundam perditione decretum: Excipiunt, *dictum Apoſtoli intelligendum eſſe de generibus ſingulorum, non de ſingulis generum*, hoc ſenſu: Deus vult ex omni hominum genere quosdam ſalvos. Sic Beza reſp. 2. ad coll. Momp. p.192. Martyr ſuper 9. Rom. Danæus ſuper 1. ſent. diſt. 46. Witakerus in orat. de hoc dicto habita Cantabrig.

59. Reſp. Intueamur connexionem textus. Hortatur Apoſtolus obſecrationes, orationes, &c. fieri pro omnibus hominibus, v.1. ſubjicit deinde huic generi certam quandam ſpeciem, quâ non tollit generis univerſalitatem: ſed tantùm oſtendit, publicæ tranquillitatis gratiâ, præcipuè pro Regibus & Magiſtratibus orandum, v.2. poſtea addit exhortationis ſuæ cauſam, quia hoc bonum & acceptum coram Deo. v.3. Qui vult omnes ſalvos fieri, v.4. Hinc ita colligimus: pro quibus faciendæ deprecationes, orationes &c. illos Deus vult fieri ſalvos. Atqui non ſolùm pro aliquibus ex omnium hominum ordine faciendæ deprecationes, ſed in genere pro omnibus. Oſtendit hoc res ipſa, & fatentur Calvinus & Marloratus ſuper hunc locum. *Jubet Paulus* (inquiunt) *non pro fidelibus modò concipi orationes: ſed pro univerſo genere humano.* Calvinus ſuper 17. Johan. *In precibus complecti debemus totum genus humanum.* Ergò etiam non ſolùm ex omnibus ordinibus aliquos; ſed in genere omnes Deus vult ſalvos fieri. Si de ſingulis ordinibus tantùm loqueretur Apoſtolus, non de omnium ordinum omnibus ac ſingulis individuis, jam non dixiſſet, v.2. pro omnibus in eminentia conſtitutis, ſed pro aliquibus duntaxat in illo ordine poſitis. Atqui vult preces fieri pro cunctis individuis & ſingulis hominibus in ordine Magiſtratus: Cur ergò non etiam pro cunctis in reliquis ordinibus?

60. Alterum argumentū proponit Apoſtolus v.5. & 6. ab univerſalitate meriti Chriſti. Pro quibus Chriſtus precium redemtionis dedit, pro illis orandum & illorum ſalutem ſeriò Deus expetit. Atqui Chriſtus non ſolùm pro aliquibus ex omnibus ordinibus, ſed pro omnibus hominibus pre-

cium redemtionis ſeipſum dedit, ut poſtea oſtendemus. Ergò non ſolùm pro aliquibus ex omnibus ordinibus, ſed etiam pro omnibus eſt orandum: nec aliquorum ſolummodò, ſed omnium ſalutem Deus expetit.

2. 61. Piſcator Herb. ſic excipit: *Si Apoſtolus juberet orare pro omnibus hominibus, tunc juberet orare contra Dei voluntatem: quia Deus non vult reprobos ſervari, & Chriſtus* Johan. 17. v. 9. *eos in ſua oratione excludit.* Reſp. Inverſa hæc eſt procedendi via: probanda prius erat præconcepta illa opinio de abſoluta quorundam reprobatione, antequam ex ea limitetur univerſalitas pronunciati Apoſtolici. De precatione Chriſti poſtea. Adde, quòd hac ratione diſſentiatur à Calvino, Bullingero, Marlorato, qui concedunt pro omnibus hominibus eſſe orandum.

3. 62. Alii ſic explicant hoc dictum. *Deus vult omnes ſalvos fieri, ſcil. qui veniunt ad agnitionem veritatis.* Reſp. Utrumque aſſerit Apoſtolus; velle Deum, ut omnes homines ſalvi fiant; velle etiam, ut omnes ad agnitionem veritatis perveniant. Deinde cauſa, quare non veniant plures ad agnitionem veritatis, non eſt in Deo, ſed in ipſis hominibus, quâ de re infrà uberiùs agetur.

2. Pet. 3. Deus non vult aliquos perire 63. Aſtruimus aliud Scripturæ dictum de benefica iſta Dei voluntate, 2. Pet. 3. v. 9. *Deus non vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti.* Excipit Piſcator Heborn. in anal. *intelligendum hoc eſſe de ſolis electis, cùm ſcribat Apoſtolus ad fideles Judæos, quos ex charitate pro electis habebat.* Reſp. Scribit Petrus toti vocatorum Eccleſiæ, in qua multi erant reprobi; & generale pronunciatum Apoſtoli non eſt ex præconceptis opinionibus limitandum. Colligimus autem hoc modo: Quos Deus vult ad pœnitentiam reverti, eorum neminem vult perire: ita hoc loco Petrus. Atqui etiam reprobos vult reverti ad pœnitentiam, teſte Paulo Rom. 2. v. 4. *num divitias bonitatis & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quod Dei benignitas te invitat ad pœnitentiam?* v. 5. *Tu verò ſecundùm duritiem, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ & revelationis juſti judicii Dei.* Vides illam [illegible] Dei, cujus Petrus meminit, etiam eos ad pœnitentiam invitare, qui peccatis ſecurè indulgendo, paulatim coacervant divinam iram, ut tandem univerſa depromatur inſtar theſauri: Ergò etiam non vult abſolutè & ſimpliciter reprobos perire.

Rom. 11. Concluſit Deus omnes in incredulitatem ut omnium [illegible] miſereatur. 64. Sic Rom. 11. v. 32. *Concluſit Deus omnes in incredulitatem ut omnium miſereatur.* Quoscunque Deus ſub peccatum concluſit, id eſt, quos vocelegis propter peccatum accuſat & reos æternæ damnationis eſſe convincit, Galat. 3. v. 22. eorum etiam vult miſereri, illis ſuam gratiam in verbo Evangelii offert. Jam verò omnes omninò & ſingulos homines Deus peccati in ſua lege arguit & convincit. Ergò etiam omnibus & ſingulis ſuam in Evangelio gratiam offert. Frivola proinde eſt gloſſa Piſcatoris, qui [illegible] hoc loco explicat particulariter *pro ſolis electis ex Judæis & gentibus*, quod toti contextui iſtius capitis, præcipuè verò oppoſitioni in hoc verſu 32. repugnat. Diſſerit Apoſtolus in hoc capite de rejectione Judæorum, quæ propter incredulitatem ipſis obtigerit, & ruinam eorum gentium ſaluti ceſſiſſe addit, tandem igitur utroſque monet, ne arrogantes ſibimetipſis invicem inſultent, additâ ratione à communi utriſque ſorte & immensâ Dei gratiâ utrisque obvia, modò amplectantur Evangelium & in Chriſtum credant; finge per [illegible] intelligi ſolos electos, enervabitur argumentum Apoſtolicum, & latius patere ſtatuetur Adæ delictum, quàm Chriſti beneficium per Evangelii vocem toti mundo oblatum.

65. Chriſti excidium Hieroſolymitanum deplorantis *lachrymæ* deſcribuntur Luc. 19. v. 41. quæ manifeſtum ſunt indicium, & temporali, & æternâ Judæorum perditione Chriſtum minimè eſſe delectatum. Lachrymæ enim ſunt *legati doloris*, ut loquitur Cyprianus lib. 2. Epiſt. 7. ſunt *ſanguis animi vulnerati*, ut loquitur Brentius ſuper 11. Johan. *Lachrymæ Chriſti.* Excipiunt quidam, *agi hic de interitu temporali.* Reſp. atqui non ſolùm temporalibus, ſed etiam æternis pœnis affecti ſunt Judæi, propterea quòd tempus ſalutaris viſitationis neglexerunt. *Exceptiones adverſariorum.* 1. Adde, ſi Deus non delectatur ſimpliciter & abſolutè temporalibus hominum pœnis, adeò ut Propheta dicat, *Deum in correptione hominum alienum agere opus.* Eſa. 28. v. 21. multò magis ab ipſius Natura alienum erit, ex abſoluto odio homines quoſdam æternis addicere ſuppliciis.

66. Excipiunt alii, *Chriſtum ut hominem hoc loco loqui & agere.* 2. Reſp. Num verò Chriſtus (*qui eſt in ſinu Patris, & voluntatem ejus enarravit nobis*: Johan. 1. v. 18.) tale decretum ignoraret ſi quod unquam eſſet factum? Num voluntas Chriſti humana magis propenſa in hominum ſalutem, quàm Deus ipſe, qui eſt *charitas* 1. Johan. 4. v. 8. Num qui *omnia* nota fecit diſcipulis ſuis Johan. 15. v. 15. ipſemet adhuc ſummum illud ſalvationis, & perditionis hominum principium ignoraret?

67. *Juramentum Dei*, de benefica ſua erga omnes homines voluntate graviter atteſtatoris deſcribitur, Ezech. 33. v. 11. *Vivo ego: Nolo mortem impii, ſed ut convertatur & vivat. Homines per majorem ſe jurant, atq; iisdem omnis controverſiæ finis eſt, ſi accedat jurisjurandi confirmatio*, Heb. 6. v. 16 *Deus ergò abundantiùs volens oſtendere firmitatem conſilii ſui, interpoſuit hoc juramentum.* v. 17. *ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmiſſimum habeamus ſolatium*, v. 18. *Juramentum Dei.* Dixit Deus, velle ſe omnes ſalvos fieri: ſi parum hoc eſt, Chriſtus id lachrymis teſtatus eſt: ſi parum hoc eſt, Deus ſolenni juramento id confirmavit. Hieronym. tom. 2. Epiſt. 46. *Idcirco [illegible], ut, ſi non credimus promittenti Deo, credamus ſaltem pro ſalute juranti.*

68. Excipiunt quidam, *mortem peccatoris Deus non vult quatenus vult ejus converſionem, atque experientia teſtatur, Deum non tangere omnium corda, ut convertantur. Indefinita eſt enunciatio* (dicit Bucanus de prædeſt. p. 401.) *& ad eos reſtringenda, quibus datur converſionis gratia.* *Exceptiones adverſariorum.* 1. Reſp. Imò etiam vult omnium converſionem, eo enim fine proponit illis verbum: Non autem vult ſine mediis agere, ſed per verbum & Spiritum ſanctum vult homines convertere & cordis duritiem emendare: Qui hoc *verbum pertinaciter repellunt* Act. 13. v. 46. *Conſilium Dei ſpernunt* Luc. 7. v. 30. *Spiritui ſancto reſiſtunt* Act. 7. v. 51. illi ſuâ culpâ converſionis beneficio privantur & *ſeipſos indignos judicant vitâ æternâ*, Act. 13. v. 46. Obſerva au- „tem emphaſin in his dictis. Phariſæi & Legisperi- „ti dicuntur ſpreviſſe conſilium Dei non baptizati à „ Johanne: quodnam fuit id conſilium? Utique il- „ lud, quòd per concionem & Baptiſmum Johannis „

voluit

,, volnit Deus eos vocare ad pœnitenriam & ad re-
,, gnum Meſſiæ. Abſolurum quoddam decretum, &
,, conſilium de ipſorum perditione nequit hoc lo-
,, co intelligi. Illud enim non ſprevìſſe, ſed potius
,, implevìſſe dicendi fuiſſeot. Judæi dicuntur reſiſte-
,, re Spiritui ſancto, utique ergò Spiritus ſanctus vo-
,, luit in illorum cordibus operari: Si abſoluto de-
,, creto denegata ipſis converſio, non dici poſſent
,, Spiritui ſancto reſiſtere, quia potiùs obſecuti fuiſ-
,, ſent decreto iſti ab æterno facto. Denique Judæi
,, dicuntur ſeipſos indignos judicare vitâ æternâ:
,, non ergò abſoluto aliquo Dei decreto ab ea erant
,, excluſi, ſed ſemetipſos eâ indignos judicârunt; vel
,, quod idem eſt: propter illum furentem verbi con-
,, temptum & virulentas blaſphemias à Deo ſunt
,, reprobati, & vitâ æternâ indigni judicati.

2. 69. Excipiunt alii: *concionem iſtam Propheta referendam ad illos ſolùm, qui licet tum temporis erant impii; tamen quandoq; convertendi, & ſic in numero electorum erant.* Piſcator Herborn. ſup. 9. Rom. p. 196. *Deus non vult mortem peccatoris, reſipiſcentis ſcilicet.* Reſp. breviter: Ezech. 18. v. 32. *Quare moriemini domus Iſrael dicit Dominus? nolo mortem morientis.* Ergò illorum etiam perditionem non vult, qui moriuntur & pereunt.

3. 70. Excipiunt alii: *de temporali ſolùm morte agi.* Reſp. communis illa eſt tum reſipiſcentibus, tum impœnitentibus: Jam verò de morte ea agitur, quæ per converſionem evitari poteſt; *Convertimini, convertimini a viis veſtris malis, ut quid moriemini domus Iſrael?* Ezech. 33. v. 11. Deinde agitur de tali morte, quæ eſt *ſtipendium peccati*, Rom. 6. v. ult. atqui non ſolùm temporalis, ſed & æterna mors peccati eſt ſtipendium. Denique ſi Deus non delectatur abſolutè, & ſimpliciter hominem morte temporali quantò minùs abſolutè & ſimpliciter vult, ut quia æternis ſuppliciis puniatur.

4. 71. Excipiunt alii *de revelata voluntate hæc intelligenda, interim occultâ voluntate Deum velle, quoſdam nec converti; nec vivere:* Reſp. ita tribuetur Deo peſſima hypocriſis, quaſi promiſſionibus benigniſſimis teſtetur ſe hominibus benè velle, interim tamen occultè illis malè cupiat. Abſit hoc à Sancto Iſraelis. Loquamur & ſentiamus de Deo, prout ſe in verbo revelavit: eſſe in Deo aliam occultam voluntatem revelatæ in verbo contrariam, maximè quoad ſalutis noſtræ negotium, ne quidem cogitare debemus; ſiquidem in verbo annunciatum nobis *omne Dei conſilium*, ſcilicet de ſalute noſtra Actor. 20. v. 27. & propoſitum illud ac *gratia, quæ data eſt nobis in Chriſto ante tempora ſecularia, ea nunc eſt patefacta per illuſtrem adventum Servatoris noſtri.* 2. Tim. 1. v. 9. & 10. qua de re plura ſuo loco.

72. Maneat proinde firmum fixum, quia *Scriptura diſertis verbis, Chriſtus lachrymis, Deus juramento* reſtatur de benefica illa voluntate, quâ Deus omnium omnium ſalutem ſeriò expetit, ideò falſum eſſe, quòd ex abſoluto odio quoſdam ſimpliciter æternæ morti adjudicaverit.

Dicta veterum de benefica Dei erga omnes voluntate.

73. De hac Dei omnium ſalutem ſeriò expetentis miſericordia ita ſcribunt veteres. Ireu. lib. 4 cap. 76. *Deus miſit, qui vocarent ad nuptias; qui autem non obœdierunt ei, ſemetipſos privarunt regiâ cœnâ. Nec enim lumen deficit propter eos, qui ſemetipſos excæcaverunt, ſed illo perſeverante quale & eſt, excæcati per ſuam culpam in caligine conſtituuntur, &c. cum apud Deum omnia ſint bona, qui ex ſua ſententia fugiunt Deum, ſemetipſos omnibus fraudant bonis: Fraudati autem omnibus erga Deum bonis, conſequenter in Dei juſtum judicium incidunt; qui enim fugiunt requiem, juſtè in pœna converſabuntur & qui fugerunt lumen, juſtè inhabitabunt tenebras. Quemadmodum autem in hoc temporali lumine qui fugiunt illud, ipſos ſe tenebris mancipant, ita ut ipſi ſibi cauſa fiant, quòd deſtituuntur à lumine & inhabitant tenebras & non lumen eſt cauſa hujuſmodi converſationis: ſic æternum Dei qui fugiunt lumen quod continet in ſe omnia bona, ipſi ſibi cauſa ſunt, ut æternas inhabitent tenebras, deſtituti omnib. bonis ſibimetipſi cauſa hujuſmodi habitationis facti.* Ambroſ. 2. de vocat. gent. cap. 1. inter tria, quibus in propoſita quæſtione debeat inhæreri, primo loco numerat, *Deum velle omnes homines ſalvos fieri.* cap. 8. *ſive noviſſima contemplemur ſecula, ſeu prima, ſive media, rationabiliter & piè creditur omnes homines ſalvos fieri Deum velle ſemperq; voluiſſe &c.* Auguſtin. ad art. ſibi falsò impoſ. art. 16. *Non eſt voluntas Dei, ut pereat unus; qui vero à pietate deficiunt, non ex Dei opere, ſed ex ſua voluntate deficiunt, nec impelluntur, ut cadant, nec repelluntur ut deſerant, caſuri tamen & receſſuri ab eo, qui falli non poteſt, praſciuntur.* Primaſius ſuper 1. Tim. 3. *unus eſt omnium Deus, & ideò cupit omnes ſalvare, quos fecit.* Arnob. ſuper Pſal. 90. *conſtat Deum velle omnes homines ſalvos fieri, unusquisq; autem proprio fit iniquus arbitrio.* Bernhardus ſerm. 5. in natali Domini. *Deus ex ſe ſumit ſeminarium miſerendi, quod judicat & condemnat nos, cum quodammodo cogimur, ut longè aliter de corde ipſius miſeratio quam animadverſio procedere videatur.* Idem ſerm. 1. in purif. Mar. *omnibus effertur & in communi poſita eſt Dei miſericordia, nemo illius expers eſt, niſi qui renuet.* Gerſon. lib. de remed. contra puſillan. *Veriſſima eſt Chryſoſtomi ſententia, Deus quaſi dolet, cum hominem per ſuam juſtitiam damnare debet propter hominis injuſtitiam, ex quo homo eſt imago Dei tam nobiliter creatus, & tam precioſè redemtus.*

74. Quinimò ipſi adverſarii ſui quaſi quandoque obliti, & luce veritatis oculos etiam clauſos feriente excitati idem docent. Bulling. ſuper 1. Timoth. 2. *vult Deus omnes homines ſalvos fieri, neminem excludit à ſalute.* Hyper. lib. 1. Methodi p. 251. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri, ex quibus tamen quòd multi pereunt, pereuntium eſt meritum; quod multi ſalvantur, ſalvantis eſt donum.* Rob. Rolloc. ſup. 8. Rom. p. 178. *vult Deus ſalutem reproborum, quia ſalus in ſe res bona eſt, verùm non decernit eam. imò verè decernit mortem ac perniciem eorum, voluntas igitur latius patet decreto.*

Teſtimonia ipſorū adverſariorum.

75. Atqui (dicunt, qui nobis contradicunt,) *ſi Deus ſeriò vult omnes ſalvos fieri, omnes etiam ſalvarentur; quia omnia, quæ voluit Deus, fecit*, Pſ. 115. v. 3. *voluntati ejus quis reſiſtet?* Rom. 9. v. 19. Reſp. Quædam Deus vult abſolutè & ſimpliciter: quædam certâ conditione, ac certis mediis. Θελητὰ primi generis cùm ſint abſoluta, ſemper fiunt: de illis accipienda ſunt dicta ante allegata. Θελητὰ ſecundi generis, cùm ſint certâ conditione ac certis mediis circumſcripta, ideò non niſi poſitâ illa conditione, ac poſitis illis mediis eveniunt Vult Deus & ſeriò vult peccatoris vitam; ſed tamen vult etiam peccatoris converſionem per Spiritum S. & verbum; quod ſi peccator verbum illud repellat & Spiritui S. reſiſtat, atq; ita non convertatur, vult peccatoris juſtam damnationem.

Argumentum contra beneficam illam Dei erga omnes voluntatem.

76. Hæc ſibi invicem non ſunt contraria; quia Deus non ſolùm miſericors eſt, ſed etiam juſtus. Deus ab omni æternitate lapſum protoplaſtorum ac totius generis humani perditionem eum inſecutam prævidens, omnium hominum ſeriò miſertus eſt & hac miſericordiâ motus fecit decretum de inſtauratione generis humani per Filium & per verbum gratiæ omnibus ad hoc regnum Filii ſui & ad participationem beneficiorum ejus vocandis: cùm verò itidem ab æterno clementiſſimus Deus videret, fore, ut quidam ſaltem illa ſalutis media omnibus deſtinata acceptent, reliquis ea repellentibus & conſilium Dei de ſalute ſua pertinaciter ſpernentibus, decretum fecit de ſervandis illis ſolis; qui per efficaciam Spiritus ſancti mediante verbo perſeveranter in Chriſtum credunt, & de damnandis illis, qui pertinaci mediorum contemtu ſeipſos vitâ æternâ indignos judicant.

77. Magiſtratus omnibus ſubditis benè vult, ſed tamen etiam vult, ut honeſtis legibus obtemperent: Si qui propoſitas leges contumaciter transgrediuntur, illos debitis afficit pœnis, ſolos obœdientes ornat præmiis. Nulla hic voluntatis contrarietas. Veniat Medicus aliquis ad urbem peſte infectam, afferat omnibus precioſam ſanitatis medicinam: ſi qui poſtea ſanitatis media aſpernentur, nec illius actu participes fiant, ipſorum culpâ id accidit, manente ſalvâ atque integra beneficâ iſtâ Medici erga omnes urbis incolas voluntate. Sed quid peregrina aſſumimus? Chriſtus Luc. 14. declarat id exemplo patrisfamilias, qui parat cœnam magnam, & ſeriò vult, ut omnes vocati compareant atque ipſius bonis perfruantur: at poſtquam ipſius vocationem & beneficentiam contemnunt, vult & decernit, ut nemo eorum cœnam paratam guſtet.

Diſtinctio inter voluntatem antecedentem & conſequentem

78. Ex hoc fonte promanavit diſtinctio inter *voluntatem Dei antecedentem & conſequentem*: quâ diſtinctione uſus eſt Chryſoſtom. Tom. 4. ſerm. ſuper Epiſt. ad Epheſ. Damaſcen. 2. de orthod. fide cap. 29. & lib. 1. contra hæreſ. Manich. Anſhelmus eam ita effert: *alia eſt voluntas miſericordiæ, alia juſtitiæ.* Scholaſtici dicunt, *voluntate primâ Deus vult omnem hominem ſalvum fieri: at voluntate ſecundâ non vult reprobum ſalvum, in quantum ipſe talis eſt.* Thom. p. 1. q. 19. art. 16. Bonav. 1. ſent. diſt. 47. art. un. q. un. Amplectitur hanc diſtinctionem etiam Hubertus Sturmius de prædeſt. p. 181. qui Calvinum ſequitur.

79. Diſtinguit autem hæc diviſio non ipſam per ſe voluntatem, quæ in Deo una & indiviſa eſt, ſicut & una eſſentia; ſed geminum illius reſpectum. In antecedente voluntate reſpectus habetur mediorum ad ſalutem, prout ex parte Dei ordinata ſunt & omnibus offeruntur. In conſequente voluntate reſpectus habetur eorundem mediorum, ſed prout ab hominibus acceptantur vel negliguntur. Antecedens voluntas ideo ſic appellatur; quia conſiderationem obœdientiæ vel inobœdientiæ, hominum præcedit, & reſpectu conſtat ſimplice, quo benefica illa Dei voluntas æqualiter ſe habet erga omnes. Conſequens voluntas ideò ſic appellatur, quia conſiderationem obœdientiæ, vel inobœdientiæ hominum ſubſequitur, & reſpectu conſtat determinato, prout eadem voluntas ſe habet ad homines τάξιν illam mediorum ipſo actu vel ſequentes, vel negligentes. Hæc judicamus pro explicatione illius diſtinctionis ſufficere, per quam plurimorum argumentorum funiculi diſſolvi poſſunt, ſi rectè adhibeatur. Breviter fundamentum hujus diviſionis conſiſtit in mirabili divinæ juſtitiæ & miſericordiæ temperamento.

80. Benefica illa Dei omnium hominum ſalutem ſeriò expetentis voluntas immediatè pugnat cum figmento illo de abſoluta quorundam reprobatione, ideò & a propugnatoribus figmenti illius planè negatur. Beza p. 2. reſp. ad coll. pag. 194. *Hoc dico, nunquam tempus fuiſſe, vel eſſe, vel futurum, quo voluerit, velit, aut voliturus ſit Deus ſingulorum miſereri.* Renneccher. de prædeſtin. pag. 114. *illi, qui Deum omnium miſereri, & ſingulos ſalvare velle ſibi imaginantur, toto cælo errant, & magnum peccatum admittunt.*

Explicatio cap. 9. Rom.

81. Solent quidem ſatis multa pro ſua ſententia confirmanda afferre; interim tamen, quia in capite 9. Epiſt. Roman. potiſſimum cauſæ ſuæ robur conſtitutum habere ſibi videntur, ideò non abs re fore arbitramur, ſi illius explicationem brevem ſubjiciamus.

82. Scopus Apoſtoli eſt, occurrere ſcandalo, quod ex abjectione gentis Judaicæ piis oriri poterat, ut ita etiam hanc Syrtem ipſorum ſpestutò præternavigare poſſet. Exponit quidem Apoſtolus cauſas illius abjectionis, quæ ſunt 1. *confidentia carnalis*, qua electionem & beneficia Meſſiæ ac regni cœleſtis carnali duntaxat generatione & propagine metiebantur, de qua cap. 9. tractatur: 2. *contemtus juſtitiæ Dei* per prædicationem Evangelii de Chriſto ipſis oblatæ & propriæ juſtitiæ confidentia, de qua cap. 10. 3. *infidelitas ſtupenda*, quam etiam induratio & excæcatio juſtiſſimo Dei judicio ſit conſecuta, de qua cap. 11. Interim tamen lectes tractationis eſt ἀπολογητικη. Introducit enim Apoſtolus Judæos ſic obſtrepentes. *Si populum noſtrum Deus abjecit, ergò excidit ſermo Dei, id eſt, vana erit promiſſio Patribus noſtris Abrahamo, Iſaaco & Iacobo facta.* v. 6. Connexionis rationem petebant ex forma fœderis, quod cum Abrahamo Deus inierat, Geneſ. 17. v. 7. *Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te.* Apoſtolus negat connexionem & ad confirmationem pro ea adductam reſpondet, pleroſque Judæorum non eſſe hodie ex ſemine Abrahę, quia illi tantum numerantur in ſemine, qui ſunt filii promiſſionis; cùm verò pleriq; Judæorum hoc tempore non ſint filii promiſſionis, ſiquidem non credant Evangelio: ideò etiam eos non numerari in ſemine, & per conſequens non gaudere promiſſione.

83. Majorem propoſitionem, quòd ſcilicet illi ſolùm numerentur in ſemine, qui ſunt filii promiſſionis, negare ſolebant Judæi, quia ex naturali propagatione filios Abrahæ æſtimabant: ſicut etiam Johan. 8. v. 39. gloriantur: *Pater noſter Abraham eſt*: Sed ut eodem loco Chriſtus ipſe reſpondet: *Si filii Abrahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis*, & ſicut Johan. 1. v. 13. dicitur: *Filios Dei non ex ſanguinibus; neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri natos*: Denique ſicut Roman. 4. v. 12. dicitur: *illos qui ſectantur veſtigia fidei Abrahæ*, eſſe veros illius filios; ita quoque hoc loco Judæorum gloriationi reſpondet Apoſtolus: filios promiſſionis ſolummodò in ſemine numerari, idque confirmat typo duplici; prior eſt ab Iſmaele & Iſaaco, v. 9. poſterior à Jacobo & Eſavo, v. 10.

84. Applicatio talis eſt. Si ſolus Iſaac, quem miracu-

raculoſâ promiſſionis gratiâ Abraham ex Sara ſuſcepit, eſt verum & germanum ſemen Abrahæ, nō etiam Iſmael, qui tamen ex eodem Abrahamo ſecundùm carnem genitus; ſequitur cenſeri filios non ſecundùm carnem, ſeu ex nativitate carnali; ſed ſecundùm promiſſionem fide ſcil. apprehenſam. At prius eſt verum, ut patet ex Gen.21.v.12. *In Iſaaco vocabitur tibi ſemen*: Iſaac autem *filius promiſſionis* Gen.18.v.10. Ergò & poſterius.

85. Ne Judæi dicere poſſent, *Iſmaelem ex ancilla ſuſceptum, Iſaacum ex libera, ſe autem eſſe filios liberæ*, ideò addit etiam Apoſtolus alterum typum Jacobi & Eſavi: Si illi, qui ex unis iiſdemque parentibus propagati ſunt, non tamen ideò ſunt utrique filij promiſſionis, ſed alter præfertur alteri, ſequitur cenſeri filios, non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm promiſſionem: ſed verum prius, ut patet exemplo Jacobi & Eſavi. Ergò & poſterius.

86. Ne quis diceret: *Iacobum propter opera prælatum*, addit Apoſtolus quadruplicem *προϑιορισμὸν*, 1. *nondum natis pueris*, 2. *antequam feciſſent aliquid boni vel mali*. 3. *non ex operibus*. 4. *ſed ex vocante, ut propoſitum ſecundùm electionem maneret*. Redit ergò prima propoſitio. Verum & ſpirituale ſemen Abrahæ cenſetur non ex carnali nativitate, neque ex operum meritis; Sed ex Deo vocante, & fide promiſſionem divinam amplectente: ac proinde etiamſi Judæi in carnali nativitate & operibus ſuis confitentes rejiciantur, non tamen excidit Dei promiſſio. Auguſt.16. de civ. Dei cap.35. *Paulus Apoſtolus magnum vult intelligi gratia documentum: quia nondum illis natis, nec aliquid agentibus boni ſive mali ſine ullis bonis meritis eligitur minor, majore reprobato, quoniam procul dubio quantum attinet ad originale peccatum, ambo pares erant, quantum autem ad proprium, nullius eorum ullum erat.*

Explicatio dicti: Iacob dilexi, Eſau odio habui

87. Qui Apoſtolum explicant de abſoluta electione Iſaaci & Jacobi ad vitam æternam, & de abſoluta rejectione Iſmaelis & Eſavi ad æternam damnationem, multis modis peccant. 1. Non obſervent ſcopum tractationis Apoſtolicæ. 2. Vaticinium, quod de poſteris Jacobi & Eſavi propriè accipiendum, (ut patet Geneſ.25.v.23. & Mal.1.v.2.3.) id referunt ad perſonas. In hiſtoria de reditu Jacobi è Meſopotamia Geneſ.32.& 33. recenſetur, Jacobum non ſemel Eſavum fratrem obviam ſibi factum appellare ſuum dominum, proprio vultu & corpore ſepties honorare, gratiam illius ſtudioſè aucupari &c. Ergò non poteſt prophetia illa de perſona Jacobi intelligi, ſed de poſteritate. Nam de Amaſia eſt proditum, quòd Idumæos, qui ſæpenumero ab imperio Judæ deficiebant 2.Reg.8.v.22. percuſſerit, 2.Reg.14.v.7. eaque de re ita refert Auguſtin. in lib. quæſt. in Geneſ.q.83. *In eo, quod Dominus reſpondet Rebeccæ; Duæ gentes in utero tuo ſunt, & duo populi de utero tuo ſeparabuntur, & populus populum ſuperabit, & major ſerviet minori, ſpiritali intelligentiâ carnales in populo Dei ſignificantur per majorem filium, & Spiritales per minorem, quia dicit ſicut Apoſtolus, non prius quod Spiritale eſt, ſed quod animale, poſtea ſpiritale: Solet & ſic intelligi, hoc quod dictum eſt, ut in Eſau figuratus ſit major populus Dei, hoc eſt, Iſraeliticus ſecundum carnem: Per Iacobum autem figuratus eſt ipſe Iacob ſecundùm ſpiritalem progeniem, ſed etiam hiſtoricâ proprietate hoc reſponſum invenitur impletum, ubi populus Iſrael, id eſt, Iacob minor filios ſuperavit Idumæos, id eſt, gentem, quam propagavit Eſau, eoſq́; ſicut tributarios per David, quod diu fuerunt uſq́; ad regem ſcil. Ioram, ſub quo Idumæi rebellaverunt & jugum Iſraelitarum à cervice ſua depoſuerunt: ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.* 3. Quod de externo privilegio dominii & promiſſione terræ Canaan dictum, id de electione ad vitam æternam propriè & nudè accipiunt. 4. Implicant ſe abſurdo; ſi enim locus hic de abſoluta electione ad vitam æternam & abſolutâ reprobatione ad æternam damnationem accipitur, ſequitur, non ſolùm Jacobum abſolutè ad vitam æternam prædeſtinatum; ſed etiam totum à Jacobo deſcendentem populum: ac Eſavum non ſolùm ſimpliciter à gratia Dei rejectum; ſed etiam totum populum ab ipſo oriundum. 5. Incerta ſumunt tanquam certa. Nam de Iſmaelis & Eſavi damnatione nihil certi affirmari poteſt: Convenit Eſau cum fratre ad ſepulturam patris Geneſ.35.v.ult.& ſic cum ipſo in gratiam rediit. 6. Repugnant Scripturæ. Quomodo enim Eſavus & Iſmael abſolutè ſine reſpectu incredulitatis & impœnitentiæ ad æternam damnationem reprobati, cùm uterque per circumciſionem in fœdus Dei receptus, & ſic juſtitia fidei illis hoc *ſignaculo* confirmata fuerit? Rom.4.v.11. 7. Involvunt ſe multis difficultatibus. Si enim hic ſenſus eſt oraculi divini, quòd Jacob ad vitam æternam abſoluto decreto electus: Eſavus autem abſoluto decreto ab ea rejectus, quibus oculis pii parentes hunc ſuum filium aſpexiſſent? quo animo Rebecca hunc titionem infernalem æterni ignis ſupplicii abſolutè addictum ſinu ſuo fuiſſet complexa? 8. Pervertunt genuinam verborum ſignificationem. Odiſſe enim hoc loco non accipiendum poſitivè, pro abſoluto quodam odio, ſed negativè, ut ſit idem quod poſthabere, ſcil. in externorum privilegiorum, & beneficiorum diſtributione. Confer Gen.29.v.3. Pſal.78.v.67.68. Prov.13.v.24. Matth.6.v.24. Luc.14.v.20. cap.16. v.13. Joh.12.v.25.

88. Quod ſi textum Apoſtolicum tanquam typum ad electionem referre velint, quod facit Smecanus de prædeſt. cap.8. p.552. idipſum etiam rectè fiat, videl. hoc modo. Quemadmodum externum privilegium dominii & promiſſio terræ Canaan non pendebat à carnali propagatione, neque ex meritis operum, ſed ex gratuita Dei miſericordia: ſic hæreditas vitæ æternæ non eſt eorum, qui nituntur carnali ſua ex Abrahamo, Iſaaco & Jacobo nativitate, aut in operibus ſalutem quærunt, ſed qui in ſolo Dei eligentis gratuito favore omnem ſpem collocant.

89. Non autem talis applicatio facienda. Genus, nativitas & operum merita nihil faciunt ad electionem. Ergò etiam fides eam non ingreditur; 1. Quia idem per omnia de juſtificatione poſſet inferri, 2. Quin potius, quia Apoſtolus meminit promiſſionis, utique ex Natura correlatorum fides amplectens promiſſionem includitur. 3. Adde, quod huic collectioni Apoſtolus contradicat Rom.9.v.32. *Iſrael ad legem juſtitiæ non pervenit: quare? quia non ex fide* Rom.11.v.20. *per incredulitatem fracti ſunt* v.22. *ſi non permanſerint in incredulitate, rurſus inſerentur*. 4. Quemadmodū Deus in tempore neminem ſuo favore & miſericordiâ ad vitam æternam amplectitur, niſi credentem in Chriſtum, & neminem odio proſequitur ac damnat, niſi incredulum & impœnitentem, Joh.3.v.18

Sicab æterno propoſuit ac decrevit, ſe in Chriſtum credentibus daturum vitam æternam, contemtores ejus damnaturum.

90. Promiſſio ergò dilectionis, adoptionis & vitæ æternæ pendet ab electione per gratiam & gratuitam miſericordiam propter interceſſionem Chriſti, & omnes illi ſunt electi, quos Deus prævidit credituros Evangelio, & in fide perſeveraturos eſſe: aliis omnibus, qui volunt promiſſionem hæreditatis regni Dei non ex promiſſione gratiæ, ſed ex prærogativis carnalibus & propriis meritis accipere, abjectis in æternum exitium, ut rectè ſcribit Alex. Aleſius ſup. hoc 9. cap. Rom.

Explicatio dicti: Miſerebor cujus miſereor.

91. Aliam Judæorum objectionem prnponit Apoſtolus v.14. *Nunquid iniquitas apud Deum?* perinde ac ſi dicerent: Si tota ſalutis ratio dependet ex ſola Dei gratuita dilectione & nulla eſt Judaicæ gentis prærogativa; nullum operum meritum, adeò ut etiam gentes idololatricæ & à Republ. Iſraelitis alienæ, ad Regnum Meſſiæ & hæreditatem cœleſtis regni vocentur, ſequitur Deum eſſe injuſtum. Apoſtolus negat connexionem v.15. additâ ratione ex Moſe: *Miſerabor cujus miſerabor*. Miſericordia Dei eſt merè gratuita, nulli genti & nullis operibus debita.

92. Cave autem hinc inferas, Deum abſolutè & ſimpliciter nolle quorundam miſereri: id enim contradiceret Scripturæ & ipſi Apoſtolo Rom. 11. v.32. Nes recto talo ſtat hoc argumentum: Miſericordia Dei eſt merè gratuita. Ergò abſoluta erga paucos quoſdam. Idem enim de juſtificatione inferri poſſet, ea merè gratuita eſt; interim tamen non niſi per fidem juſtificamur. Miſericordia illa Dei homines ſalvantis non poteſt conſiderari niſi in Chriſto, & ita propter Chriſtum hominibus contingit. Unde dicitur, *quod liberaverit nos Deus & vocaverit vocatione ſanctâ, non ſecundùm opera noſtra; ſed ſecundum propoſitum & gratiam, qua data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia* 2. Tim. 1. v.9. *Delecti ſumus in dilecto* Epheſ. 1. v.6. hinc ſequitur, quod *Deus elegerit nos in Chriſto*. v.4. Viciſſim in Chriſto non ſunt homines niſi per fidem. Ergò hæc miſericordia Dei intelligenda & explicanda de credentibus.

93. Hanc explicationem confirmat tota Scriptura. Si enim quæras, quorum ergò Deus velit miſereri? deducit nos Scriptura ad Chriſtum, ac in eo nos Deo gratos, dilectos ac electos ad vitam æternam eſſe oſtendit. Miſit quidem Deus Filium ſuum toti mundo, ac per Evangelii prædicationem miſericordiam ſuam offert omnibus hominibus; ſed quia hanc gratuitam miſericordiam in Evangelio ipſis oblatam plurimi contemnunt ac rejiciunt, hinc ratione applicationis & actualis perfruitionis ſoli perſeveranter in Chriſtum credentes dilectionis Dei ad vitam ætern. participes fiunt.

94. Et quia Apoſtolo propoſitum erat vindicare Dei juſtitiam à linguis obtrectantium Judæorum, ideò demonſtrat juſtum eſſe ubique Dominum, ſive ex miſericordia homines ſalvet, ſive juſto judicio eos induret & damnet. Pro exemplo indurationis adducit Pharaonem maximum illum Eccleſiæ perſecutorem. Quorum autem Deus velit miſereri, quos velit indurare, Apoſtolus hoc loco non determinat. Tota autem Scriptura oſtendit, quòd Deus in dilecto ſuo Filiu velit miſereri omnium credentium & quod indurare velit eos, qui contumaciter ipſius verbo reluctantur, ut juſtitiam ſuam in illis declaret, qnod ipſum etiam Pharaonis exemplo oſtenditur.

Induratio Pharaonis

95. Ad illum cùm juſſu Dei venirent Moſes & Aaron, ac dicerent. *Sic dixit Iehovah, Dimitte populum meum* Exod. 5. v.1. ipſe reſpondet v.2. *Quis eſt Iehova, ut paream voci ejus dimittendo Iſrael? neq; novi Iehovam, ſed nec dimittam Iſrael:* ubi vides extremam ejus impietatem & epicuræum Dei contemtum: ac quamvis tot ſigna ac prodigia coram ipſo ederentur, noluit tamen vel quicquam de crudelitate ſua remittere vel populum Iſraeliticum dimittere: ideò in pœnam antegreſſæ iſtius impietatis & contumaciæ dicit Dominus Exod. 7. v.3. *Ego indurabo cor Pharaonis*. Proinde induratio pertinet ad voluntatem Dei conſequentem ſeu juſtum ejus judicium, quo antegreſſa peccata punit. Quomodo autem induret Deus, alibi explicatum dedimus: *Indurat non malitiam cordibus hominũ impertiendo, ſed deſerendo ac Satanæ tradendo.* Auguſt. lib. 83. q. 68. *De Pharaone facilè reſpondetur, prioribus meritis, quibus afflixit in regno ſuo peregrinos, dignum effectum, cui obduretur cor, ut nec manifeſtiſſimis ſignis jubentis Dei crederet. Ex eadem ergò maſſa, id eſt, peccatorum & vaſa miſericordiæ protulit, quibus ſubveniret, cùm eum deprecarentur filii Iſrael, & vaſa iræ, quorum ſupplicio illos erudiret, i.e. Pharaonem & populum ejus, quia quamvis eſſent utriq; peccatores, & propterea ad unam maſſam pertinerent, aliter tamen tractandi erant, qui uni Deo ingemuerant, ut eis ſubveniret; & aliter illi, quorum injuſtis oneribus ingemuerant.* Ibid. *Nunquid latebat Pharaonem, quantum bonum conſecuta fuerant terra illa per adventum Ioſeph? illius ergò rei geſta cognitio ejus vocatio fuit, ut populum Iſrael miſericorditer tractans nõ eſſet ingratꝰ. Quia a. huic vocationi obtemperare noluit & exercuit crudelitatem in eis, quibꝰ humanitas & miſericordia debebatur, meruit pœnam, ut induraretur illi cor, & tantã cæcitatem mentis pateretur, ut tot & tantis tamq; manifeſtis Dei ſignis non crederet, quo poſſet ejus ſupplicio ſive obdurationis ſive ultima viſibilis ſubmerſionis erudiri populus, cujus afflictione ille & occultæ obduſionis & manifeſtæ ſubmerſionis meritum compararet.* Vide Diſp. de Provid. th. 119.

96. Patet hinc, quòd in verbis illis, quę ex Moſe allegat Apoſtolus v.17. deſcribatur determinatio Dei ad certum finem illam Pharaonis contumaciam dirigentis. Eſt enim in Hebræo, *Stare te feci*: Tremell. & Jun. *Feci, ut reſtares*. Münſt. *Conſervavi te, feci te manere*, nolens te illicò ob tuam impietatem exterminare LXX. *διετηρήθης ἕως τοῦ νῦν*. Eodem modo Calvinus in Commentariis ſuper Exodum reddidit. Ambroſius & Chryſoſtom. in Epiſt. Rom. *Servavi te*, perinde ſicut Prov. 16. v.4. dicitur, quòd Deus faciat impiũ ad diem malum, ſuper quem locum Ludov. Lavat. *Non eſt ex his verbis colligendum, Deum condidiſſe impium ut impium: nam impius ut impius non eſt ex Deo, ſed ex patre Diabolo. Nec de creatione loquitur, ſed de gubernatione illius, quâ impiorũ etiam animas ſic gubernat, ut ad gloriam ſuam faciant.* Hæc ille, quę tamen itid. ratione determinationis accipienda, non quaſi impium ad malas actiones Deus impellat.

97. Qui ex hoc loco voluot colligere, Pharaonem à Deo creatum, ordinatum & impulſum, ut negando dimiſſionem populi Iſraelitici peccaret, temporales ac æternas pœnas ſibi acceſſeret in laudem juſtitiæ divinæ, [ſicut Herborn. Piſcat. in anal. 185. ſcribit: *Excitavi te, i.e. excitavi animũ*

tuum ad reluctandum mandatis meis] illi 1. repugnāt Scripturæ, quæ teſtatur, Deum nec velle peccata, nec ad ea homines impellere, Deum omnes velle ſalvos fieri. 2. Repugnant hiſtoriæ Moſaicę, quæ teſtatur, Pharaonem per verbi divini prędicationem ad Eccleſiæ conſortium à Deo eſſe vocatum, per Moſen & Aaronem de futuris pœnis pręmonitum, ſtupendis miraculis & pœnis extremam internecionem antegreſſis, realem quaſi pœnitentiæ concionem ipſi fuiſſe propoſitam, atq; ita *μακροθυμίᾳ* illa Dei ad pœnitentiam ſeriò ipſum fuiſſe invitatum, Rom. 2. v. 4. 3. Coofundunt cauſam efficientem & finem, non enim Moſes & Pàulus loquuotur de cauſa efficieote, quaſi Deos voluerit, Pharaonem eſſe impium & contumacem, ut gloriâ ſuam oſtenderet: Sed de ſalutari fioe, ad quao. pervicacem illam Pharaonis duritiem Deus voluit dirigere, videl. ut tanto, tamq; potente Rege everſo, & Iſraelitis ſervitute ejus ſobtractis ac potenti manu eductis Dominus ſuam potentiam illuſtraret, & gloriam nominis ſui toti orbi conſpiciendam proponeret. 4. Non rectè ſentiunt de fine creationis. *Nemo n. ideò creatus eſt à Deo*, ut pereat, ut demonſtrat Auguſt. ad art. ſibi falſò imp. art. 3. 5. Confundunt indurationis juſtiſſimam pœnam com injuſta cordis indurati culpa.

98. Sequitur tertia Judæorum objectio v. 20. Si Deus nun ex æquo omnium miſeretur, ſed quoſdam indurat, quid de ipſorum obſtinatione ampliùs conqueritur? Apoſtolus primò aeriter objurgat temeritatem humanam. *Tu quis es, qui reſpondeas Deo?* q. d. Creatura non debet rationem factorum à creatore exigere; poſtea rem declarat ſimilitudine figuli: *An non habet figulus poteſtatem ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem; aliud verò in contumeliam* v. 19.

Simile ſiguli expoſitum. 99. Applicatio talis eſt. Sicut figulus habet poteſtatem ex una eademque maſſa effingere quædā vaſa ad booorem, quædam ad ignominiam: Sic Deus non eſt iojuſtus, ſi vaſa miſericordiæ præparet ad gloriam, & vaſa iræ ad interitum aptata perferat multâ lenitate ad oſtendeodam iram & notam faciendam potentiam ſuam. Hæc totidem verbis Apoſtolus, quibus ineſt proceſſus à mioori ad majus. Si figulus non poteſt accuſari, quòd ex materia non repugoante facit vas ignominiæ, quantò minùs Deus injuſtitiæ accuſari poterit, ſi hominibus contumaciter ſibi reluctaotibus [qualis erat Pharao] gratiam ſuam ſubtrahat, atque opus illud opifici repugnans Satanæ indurandum tradat ac in ioteritum abjiciat.

100. Non autem talis applicatio facienda. Ut figulus ex eadem maſſa facit vaſa quædam ad decus, quædam ad dedecus: ita Deus quoſdam abſoluto decreto prædeſtinatos creat ad ſalutem; quoſdam verò abſoluto decreto rejectos, creat ad damnationem & interitum. Talis applicatio repugoat 1. contextui Apoſtolico. Non enim dicit Apoſtolus, quòd Deus vaſa iræ aptet, ſed quòd vaſa illa irę ad interitum *aptata cum multa patientia ſufferat*: Jam verò quod quis cum multa patientia tolerat, ipſe non fecit. Pulcrè Auguſtinus: *Deus vaſa iræ non facit, ſed invenit: Vaſa gratiæ non invenit, ſed facit.* 2. Scripturæ, quæ *μακροθυμίαν* illam Dei; quâ tolerat vaſa iræ, Rom. 2. v. 4. ſic interpretatur, quòd per eam *invitet DEUS ad pœnitentiam*: vult ergò, ut noo ampliùs ſint vaſa iræ, quomodo ergò aptavit? *Perditio tua ex te Iſrael*, Oſe. 13. v. 9. quomodo ergò cauſa efficiens iſtius *καταρτίσεως εἰς ἀπώλειαν* erit Deus? 3. Ipſis verbis Apoſtoli: Dicuotur vaſa iræ; jam verò notum eſt, *iram Dei dici non poſſe, niſi ubi creditur hominis iniquitas præceſſiſſe*, ut loquitur Fulgentius lib. 1. ad Monim. quomodo ergò locum habet, quòd Deus ex abſoluto odio quoſdam creet, ut ſint vaſa iræ? 4. Legibus ſimilitudinem: ut enim habet regula Chryſoſt. *παραδείγματα οὐ πάντα καθόλου δεῖ λαμβάνειν* &c. Figulus tractat lutum, quod ſenſus caɔpers, nec reſiſtit ejus voluntati; num & hoc de hominibus dicetur, quorum aliqui reſiſtunt Spiritui ſancto, ſpernunt Dei conſilium, repellunt verbū? Neutris vaſis ſive ad decus, ſive ad ignominiam paratis figulus iraſcitur: atqui de hominibus ad interitum aptatis dicit Apoſtolus, quòd ſint vaſa iræ. 5. Articulo creationis: Homo enim ad imaginem Dei creatus, cujus pars fuit donum immortalitatis: articulo redemtionis: Venit Filius hominis ſervare quod perierat: Ipſi Dei naturæ; qui proprio ſuo operi non iraſcitur, Sap. 11. v. 25. &c. Vide de hoc cap. 9. Rom. plura apud D. Mentaerum in analyſi iſti' tom. 1. Giſſ. diſp. ſubjūcta, & D. Schröderum in explicatione iſtius capitis nuper edita.

CAP. V.

De creatione omnium in Adamo ad imaginem Dei.

2. Creatio hominis ad imaginem Dei. 101. Atque hæc dicta ſint de benefica illa Dei omnium hominum ſalutem ſeriò expetentis voluntate, quæ abſoluto Reprobationis decreto immediatè repugnat & meritò primo loco ipſi opponitur. Alterum, quod figmento iſti opponimus, eſt primævæ felicitatis ſtatus, in quo homo eſt à Deo creatus, ubi ſic argumeotamur: Quoſcunque Deus condidit ad imaginem ſuam, illi non ſunt abſoluto quodam odio rejecti & ad æternam damnationem deſtinati. Jam v. Deus in Adamo omnea homines condidit ad imaginem ſuam. Ergò neminem eorum abſoluto quodam odio à ſe rejecit ac ad æternam mortem deſtinavit. Majoris propoſitionis cōnexio evidens eſt, quia imago illa Dei definitur *juſtitiâ & ſanctitate verâ*, Eph. 4. v. 24. cujus pars eſt donum im̄ortalitatis. Sap. 2. v. 23. *ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος (al. ἀϊδιότητος) ἐποίησεν αὐτόν.* Calv. 1. Inſt. cap. 15. ſect. 4. *ſub imagine Dei comprehenditur quicquid ad ſpiritualem & æternam vitam ſpectat.* Jam verò im̄ortalitatis donum, cum quo homo condit' eſt, im̄ediatè pugnat cum damnatione, quæ eſt mors æterna ſive ſecunda, Apoc. 20. v. 6.

In Adamo omnes homines ad vitam æternam conditi. 102. Reſtat, ot confirmetur minor propoſitio. Dona in creatione primis hominibus collata non ſolùm ipſorum perſonam, ſed etiam poſteritatem ſpectabant: Etenim ſi primi Parentes in concreata integritate perſtitiſſent, hanc Dei imaginem & hæc dona etiam ad poſteros propagaſſent; inveſtituram vitæ, ut ita loquar, acceperant pro ſe & omoibus poſteris, utique ergò in Adamo omnes conditi ad vitam æternam rectiſſimè dici poſſunt. Calvious lib. 2. Inſtit. cap. 1. ſect. 6. *Adam humanæ Naturæ non progenitor modò, ſed quaſi radix fuit, & ſi in eo univerſum genus humanū imaginem Dei amiſit*, illam priùs in Adamo habuiſſe conſequitur; ubi diligenter obſervari jubemus argumentū, quod Calvinus pro confirmatione minoris nobis ſuppeditat. Quicunq; in lapſu & per lapſum Adæ perdiderunt imaginem Dei & vitam, illi in

Adamo ſtante imaginem Dei & vitam habuerunt & per conſequens ad eam ſunt rreati. Jamverò omnes poſteri Adæ in lapſu & pet lapſum primi ſui Parentis perdiderunt imaginem Dei & vitam Roman.5.v.12. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* v. 16. *judicium ex uno in condemnationem.* v.17. *unius delicto mors regnavit per unum.* v.18. *per unius delictum in omnes homines in condemnationem.* v.19. *per inobædientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* Ergò omnes poſteri Adę in ipſo adhuc ſtante habuerunt imaginem Dei & vitam, ac per conſeqnens ad eam ſunt creati.

An Adamus ideò conditus, ut laberetur.

103. Vident adverſarii hoc argumento abſolutnm reprobationis decretum validiſſimè everti, ideò ſcribere non verentur, *Adamum ideò conditum ut laberetur, eſſe à Deo impulſum ut laberetur, quoſdam homines a DEO creari ad interitum &c.* Calvinus lib.3. Inſtit.c.23. ſect. 4. *in calamitatem illam Dei prædeſtinatione lapſus eſt Adam.* ſect. 7. *unde factum, ut tot gentes una cum liberis eorum infantibus æterna morti involveret lapſus abſq; remedio, niſi quia Deo ita viſum eſt, hic obmuteſcere oportet dicaces alioqui linguas: decretum quidem horribile fateor, inficiari tamen nemo poterit, quin præſciverit Deus, quem exitum eſſet habiturus homo, antequam eum conderet; & ideò præſciverit, quia decreto ſuo ſic ordinaverat.* c. 21. ſect.5. *non pari conditione creantur omnes, ſed aliis vita æterna præordinatur.* Cingl. in Elench.cont.Catabapt. part. 2. fol.36. *Divina providentia Eſavum in hoc creavit, ut viveret, atque impiè viveret.* Beza ſuper 9.Rom. *Hic iterum liceat dicere, eſſe quoſdam à Deo opifice ad interitum conditos.* Piſcator ſuper 9. Roman. in ſrhol.pag.187. *vult Apoſtolus dicere, reprobos à Deo conditos eſſe ad interitum, ſicut vaſa quædam a figulo coagmentantur ad dedecus.*

104. De lapſu Adæ ſuo loco copioſè agemus, & à culpa iſtius Dei juſtitiam cuntra hos obtrectatores luculentè vindirabimus. Proferunt autem potiſſimùm duo Srripturæ loca, quibus conantur probare, quoſdam homines à Deo creari ad interitum, videlicet Peov.16.v.4. *Univerſa propter ſeipſum operatus eſt Dominus, impium quoque ad diem malum*, & Rom.9.v.22. *vaſa iræ κατηρτισμένα dicuntur ad interitum*: utriuſque lori explieationem in ſuperioribus protulimus; illius quidem in tractatn de Providentia th.126. hujus verò in hoc ipſo tractatu th.100.

105. Refer hûr dicta veterum: Ambroſius 2. de vocat.gent.rap.8. *Deus neminem odiens creavit.* Inter articulos fallò Auguſtino impoſitos habetur etiam iſte, quòd Deus majorem partem generis bnmani ad hoc ereet, ut illam perdat in æternum; ſed relpondet Auguſt. in reſp. ad art. 3. *Omnium quidem hominum Deus creator eſt, ſed nemo ab eo ideò creatus eſt, ut pereat, quia alia cauſa eſt naſcendi & alia pereundi. Ut naſcantur homines, eſt beneficium; ut autem pereant, prævaricatoris eſt vitium. In Adam quippe, in quo omnium hominum præformata eſt Natura, omnes peccaverunt, eademque ſententiâ, quam ille accepit, obſtricti ſunt, neque ab hoc vinculo. etiamſi propriis peccatis careant, reſolvuntur, niſi in Sacramento mortis & reſurrectionis Chriſti per Spiritum ſanctum renaſcantur. Nimis ergò impius & indoctus eſt, qui vitium Naturæ non diſcernit ab autore Naturæ. a quo prorſus alienū eſt, quicquid in utroq; damnandum eſt. Creat n. ut ſint homines, nec multiplicandis generationum ſucceſſionibus opificium ſuum ſubtrahit, ſecundum conſilium bonæ voluntatis ſuæ reparatur q in multis, q ipſe fecit; punitur, in multis, quod ipſi non fecit.*

CAP. VI.

De Univerſalitate meriti Chriſti.

3. Univerſalitas meriti Chriſti.

106. Atq; hoc alterum fundamentum eſt, qnod figmento de abſoluto reprobationis decreto opponimus. Tertium eſto univerſalitas meriti Chriſti, ubi ſic argnmentamur. Pro quib. Chriſtus precioſum ſuum ſanguinem in ara crucis profudit, illi non ſunt abſoluto aliquo decreto à Deo rejecti; hæc cuim immediatè ſibi invicem repugnant, ut patet. Jam verò Chriſtus pro omnib. omnınò hominibus precioſum ſuum ſanguinem in ara crucis profudit. Ergò nemo eorum abſoluto aliquo decreto à Deo rejectus. Major ſua luce radiat; quicquid enim Chriſtus in opere redemtionis agit, in eo voluntatem cœleſtis Patris ea ſeqnitur, unde toties profitetur, ſe non veniſſe, ut ſuam, ſed ut Patris voluntatem perficeret; Quod ſi hæc fuit bona cœleſtis Patris voluntas, ut Chriſtus pro omnibus moreretur, & pro omnium peccatis ſanguinem ſuum profunderet, utique ergò nemo hominum abſoluto aliquo decreto à cœleſti Patre rejectus & reprobatus eſt. Minor confirmanda reſtat.

107. Univetſalitatem ergò illam meriti ac ſatisfactionis per Chriſtum præſtitę, Scriptura emphatirè multis modis eaprimit. Primò utitur termino nniverſali. Chriſtus *pro omnibus* guſtavit mortem. Rom.5.v.8. 2.Cor.5.v.14. 1. Timoth.2.v.6. Heb.2.v.9. Deinde utitur termino collectivo *mundi*, Chriſtus eſt *agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi*, Joh.1.v.29. nimirum ita pro omnium peccatis ſatisfecit Chriſtus, ac ſi fuerit unum omnium peccatum. *Deus dedit Filium ſuum mundo.* Johan 3.v.9. *Ipſo eſt Salvator mundi.* Joh.4.v.42. Tertiò addit μερισμὸν, *Chriſtus eſt propitiatio non tantùm pro noſtris* [fidelium] *ſed etiam pro totius mundi peccatis.* 1.Joh.2.v.2. Quartò ita deſrribit eos, pro quibus Chriſtus eſt mortuus, ut non poſſint excludi reprobi. Eſa.53.v.6. *Poſuit Deus ſuper Chriſtum iniquitatem omnium noſtrûm*: qui ſint illi omnes, exponitur in præcedentibus. *Omnes nos quaſi oves erravimus, unusquisque in viam ſuam declinavit*, quam eſſe deſcriptionem miſeriæ omnium hominum patet ex Pſal.14.v.2.&3. Roman.3.v.11.&12. Affer hûc typum hirci emiſſarii ea Levit.16. *cui omnes iniquitates filiorum Iſrael Sacerdos DEI juſſu imponebat.* v.21. Sic Roman.5. confert Apoſtolus inobœdientiam Adami & obœdientiam Chriſti, atque utramque æquè latè patere oſtendit, quin imò *concludit gratiam exuberare ſupra peccatum*, quod non roulilkit, ſi dicaeamus, omnes homines per Adamum peccatores conſtitutos, pro paucis autem tantùm Chriſti ſatisfactionem præſtitam eſſe. Quintò ſpeciem ipſam pereuntium exprimit: Roman.14.verſ.15. *Noli cibo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt*, 1.Cor.18.v.11. *peribit infirmus frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt.* 2.Pet.2.v.1. *Erunt in vobis magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominū negant, adducētes ſibi celerem perditionem.* v. 3. *quorū interitus non dormitat.* Obſerva idem vocabulū hoc loco haberi

quod

quod uſurpant electi, Apoc. 5. v. 9. *mactatus es, & redemiſti nos Deo.*

Exceptiones adverſariorum: 1. Mundi vocabulum ſumi pro electis.

108. Varia hîc effugia quærunt adverſarii: *vocabulum* Mundi *dicunt ſumendum pro parte mundi digniore, ſcilicet electis*: Ita Zanchius, Beza & reliqui omnes. Reſp. Nuſpiam in tota Scriptura vocabulum *Mundi* pro ſolis electis accipitur. Autores Concordant. Latin. Fraocof. Edit. An. 600. proferunt hæc ipſa loca: ſed hoc eſt τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. Matth. 5. v. 14. *Vos eſtis lux mundi*: id putant de ſolis electis intelligendum, cùm tamen Apoſtoli miſſi ſint in totum terrarum orbem, ut prædicationis ac doctrinæ cœleſtis lumine eum illuſtrarent. Joh. 17. v. 21. *Vt credat mundus, quia tu me miſiſti*: id itidem de ſolis electia accipiunt, cùm tamen Deus velit omnes ad agnitionem veritatis venire. Unus locus eſt, qui ſpeciem aliquam habet, quem miror ab illis prætermiſſum. 1. Tim. 3. v. 16. *Chriſtus creditus eſt in mundo*, id eſt, à ſolis electis receptus. Sed attende verbia Apoſtoli, non dicit Chriſtum à mundo creditum, quia Johan. 1. v. 10. *mundus eum non cognovit*; ſed dicit, *quod in mundo*, id eſt, à fidelibus in mundo ſit receptus. Zanch. tom. 2. miſcell. p. 300. objicit illud Joh. 12. v. 19. *Totus mundus vadit poſt ipſum*. Reſp. 1. non ſunt verba Spiritus ſancti ſed Phariſæorum. 2. intelligitur de promiſcua turba Chriſtum ſecuta, non de ſolis fidelibus. 3. ὅλος in Græco non habetur. 4. in ipſo contextu particulariter id eſſe accipiendum, declaratur v. 11.

109. Probandum ergò adhuc erit vocabulum *Mundi* uſpiam in Scriptura pro ſolis electis accipi, quod non agnoſcimus. In plurimis autem locis mundus tantùm pro non regeneratis & reprobis ſumitur. Sed ἐκ περιουσίας oſtendamus, vocabulum *Mundi* in iſtis locis, quæ adduximus, ſumi univerſaliter. Joh. 3. v. 18. Chriſtus dividit mundum in credentes & iocredulos. v. 19. infert huic mundo homines, qui dilexerunt magis tenebras quàm lucem. ex v. 17. patet, de eo mundo loqui Chriſtũ, ad quem in primo ſuo adventu miſſus eſt ad ſalvandum non damnandum. Id generaliter accipiendum eſſe de omnibus hominibus patet ex Joh. 12. v. 47. *Si quis audierit verba mea & non cuſtodierit, ego non judico eum: non enim veni, ut judicem mundum, ſed ut ſalvificem mundum.* Deniq; ſi *Mundi* vocabulum ſumitur pro ſolis electis, quæ erit gradatio in dicto Apoſtolico, *Chriſtus eſt propitiatio non tantùm pro noſtris, ſed etiam totius mundi peccatis?* Beza quidem prius membrum accipit de electis ex fidelibus Judæis, poſterius de electis ex omnibus gentibus, cùm ad ſolos Judæos converſos ſcripta hæc epiſtola videatur. Sed eſt indifferenter ſine diſcretione gentis ſcripta ad omnes, qui credunt in nomine Filii Dei. 1. Joh. 5. v. 13. unde per totam Eccleſiam hæc Epiſtola *Catholica* vocatur.

2. Chriſtũ κατὰ δόκησιν pro reprobis mortuum.

110. 2. Dicta illa, quæ teſtantur, perire poſſe eos, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, accipiunt κατὰ δόκησιν, quod ſcilicet & *ipſorum, & aliorum opinione Chriſtus pro ipſis ſit mortuus.* Reſp. Addimus nos, etiam juxta aſſertionem Apoſtoli Chriſtum pro illis eſſe mortuum, quæ Apoſtolica aſſertio non eſt nuda opinio; ſed infallibilis veritas. Gravis temeritas eſt, ne quid dicam graviùs, ea, quæ κατ᾽ ἀλήθειαν καὶ ὄντως facta in Scripturis aſſeruntur, ad δόκησιν referre. Ne verò ulla reſtat elabendi rima, aſſerimus hûc dictũ Apoſtoli Heb. 10. v. 29. *Quantò putatis deteriora ſupplicia mereri, qui Filium Dei conculcaverit, & ſanguinem Teſtamenti pollutum duxerit, per quem fuerat ſanctificatus.* Vides pro illis etiam Chriſti ſanguinem effuſum, qui eum ſuâ impœnitentiâ quaſi conculcant.

Argumenta pro Univerſalitate meriti Chriſti.

111. Reliquæ minoris momenti exceptiones facilè explicari poſſunt: addemus ſaltem quædam adhuc argumenta pro Univerſitate meriti Chriſti confirmanda. Si reprobi ideò damnantur, quia non credunt in Filium Dei, ſequitur ipſos quoque 1. paſſionem ac mortem Chriſti attinere. Conſequentia manifeſta eſt: aliàs enim non poſſent propter contemtum ejus damnari, quod ad eos ex decreto Dei non ſpectat. Priùs diſertis verbis aſſeritur Joh. 3. v. 18. *Qui non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomen unigeniti Filii Dei.* v. 36. *Qui incredulus eſt Filio, ira Dei manebit ſuper illum.* Sic Joh. 16. v. 9. *Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, quòd non credit in Chriſtum.* Ergò, vult Spiritus ſanctus, ut mundus in Chriſtum credat: Finge, Chriſtum non ſatisfeciſſe pro incredulorum peccatis, ſequetur eos ideò damnari, quòd noluerint credere, id ad ſe pertinere, quod in rei veritate, & juxta immutabile Dei decretum ad ipſos non pertinebat.

112. Addo & hoc argumentum. Quibus Deus 2. offert beneficia per paſſionem & mortem Chriſti parta, pro illis etiam Chriſtus mortuus eſt. Conſequentia eſt evidens. Abſit enim, ut Deo tribuamus hanc ſimulationem, quaſi per verbum vocet incredulos ad pœnitentiam & ad regnum Chriſti, quos tamen abſoluto decreto ab illis excluſerit. Atqui Deus etiam reprobis & damnatis obtulit, & quibuſdam adhuc offert Verbum & Sacramenta, atque in illis beneficia per paſſionem & mortem Chriſti parta, teſte Scripturâ & experientiâ. Ergò pro illis etiam Chriſtus eſt mortuus. Evidentius erit hoc argumentum, ſi conſideres, quòd in Baptiſmo regenerentur etiam illi, qui poſtea gratiâ regenerationis viciſſim excidunt: jam verò regeneratio provenit nobis ex merito Chriſti: Item, quòd omnibus ad cœnam accedentibus, [inter quos ſunt quandoque reprobi] dicit Deus per ſuos miniſtri: *Accipe, comede, hoc eſt corpus Chriſti pro peccatis tuis in mortem traditum. Accipe. bibe, hic eſt ſanguis Chriſti pro peccatis tuis in ara crucis effuſus.* Breviter: quibus prædicatur verbum, illis etiam prædicatur Chriſtus crucifixus 1. Corinth. 1. v. 17. jam verò inter illos, quibus prædicatur verbum, multi ſunt reprobi.

113. Nec minor vis in hoc argumento. Qui habent fidem & remiſſionem peccatorum, pro illis 3. Chriſtus mortuus eſt: nemo hoc negare poterit; quis in Chriſti obœdientia & ſatisfactione invenit & apprehendit fides remiſſionem peccatorum. Atqui multi eorum, qui habent fidem & remiſſionem peccatorum, tandem deficiunt, finaliter pereunt, & ſic in numero reproborum ſe eſſe demonſtrant, ut patet Hebr. 6. v. 4. 5. 6. & ſuo loco latiùs oſtendetur. E. pro illis etiam Chriſtus mortuus.

Dicta veterum de Univerſalitate meriti Chriſti.

114. Idem nobiſcum docent veteres. Orig. lib. 1. in Jobum: *Chriſtus ad terras veniens in humano corpore paſſiones ſuſtinuit pro omniũ hominum ſalute*, lib. 2. in Jobum: *Deſcendens de cœlis unigenitus Deus in noviſſimo tempore terreni corporis teſtâ ex virgine ſe induens, totius mundi ſaniem, immunditiem ac putredinem raſit & mundavit, omniũ peccata ſupportando, cujus livore etiam omnes ſanati ſunt.* Baſil. ſerm. de Natur. hum. aſſumta. *Inventum eſt unũ pro omnib. ſimul hominib. dignum pretium, ſanguis Jeſu Chriſti, quem pro nobis omnibus effudit.*

Ambroſius

Ambroſius vel Proſper 2. de vocat. gen. c. 6. *Nulla ratio dubitandi eſt, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum pro impiis & peccatoribus mortuum, à quorum numero liber inventus eſt. Non eſt pro omnibus mortuus Chriſtus? ſed prorſus pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem, quæ per Chriſti ſanguinem facta eſt, non aut peccator aut impius fuit &c.* Inter articulos falsò D. Auguſtino impoſitos primus hic eſt, quòd Dominus noſter Jeſus Chriſtus non pro omnium hominum redemtione ſit paſſus, cui reſpondet Auguſtinus. *Contra vulnus originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata eſt Natura, & unde omnium concupiſcentiarū morbus inolevit, verum & potens & ſingulare remediū eſt mors Filii Dei Domini noſtri Jeſu Chriſti &c. Quòd ad magnitudinem & potentiā pretii & quod ad unam pertinet cauſam generis humani, ſanguis Chriſti redemtio eſt totius mundi, ſed qui hoc ſeculum ſine fide Chriſti & ſine regenerationis Sacramento pertranſeunt, redemtionis alieni ſunt &c. Poculum immortalitatis, quod confectū eſt de infirmitate noſtra & virtute divina, habet quidem in ſe, ut omnibus proſit, ſed ſi non bibitur, non proficit.* Idem Epiſt. 171. ad Donatiſt. *Paſſio Domini precium eſt orbis terrarum: ille totum orbem redemit.* ſerm. 14. de temp. *Dominus noſter unâ morte univerſum mundum, ſicut omnium conditor, ita omnium reparator abſolvit. Indubitanter enim credamus, quòd totum mundum redemit, qui plus dedit quam totus mundus valeret &c. Solus hæc pia victima pro omnibus cecidit, ut omnes levaret.* Serm. 130. de temp. *Propterea extra civitatem & extra muros* [paſſus eſt Chriſtus] *ut intelligas quoniam communis eſt hoſtia pro genere humano oblata, & ideò communis eſt purificatio.* Chryſ. ſuper 1. Tim. 2. *Chriſtus etiam pro gentibus mortuus eſt & tu pro illis non orabis? illi non crediderunt, illi non voluerunt, ipſe tamē partem ſuam fecit, cùm penderet in cruce.* Optatus Milevit. lib. 3. contra Parmen. *Conſtat ſanguine Chriſti omnes redemtos.* Cyrill. in Joh. lib. 2. cap. 53. *Magnum crimen incredulitatis eſſe oſtendit, quoniam unigenitus ipſe ſit Filius Dei, nam quanto præſtantius eſt, quod contemnitur; tantò majoribus, qui ſpernit, ſupplicius ſubjacebit. Judicatum verò jam eſſe ait incredulum, quod ipſe in ſeipſum, quoniam largitorem indemnationis nō ſuſcepit, condemnationis intulit ſententiam.* Syneſ. Epiſt. 57. *Chriſtus pro omnium peccato crucifixus.* Primaſius ſuper 1. Tim. 2. *Pro omnibus quidem effuſus Chriſti ſanguis, ſed credentibus prodeſt; incredulis verò erit in condemnationem.* Beda libr. 4. in Marcum. *Solus erat pro omnibus* [Chriſtus] *qui & ſolus patitur pro univerſis &c.*

Confeſſio adverſariorum de Univerſalitate hujus meriti.

115. Quid, quòd ex ipſis Adverſariis Univerſalitas meriti Chriſti evidenter probari poteſt. Petrus Martyr. in locis comm. ſuper Phil. 2. p. 1042. *Chriſtus patiebatur pro multis malis & ingratis, quibus mors illa nō erat profutura.* Wolffg. Muſcul. in loc. tit. de redemt. p. 326. profitetur titulus hujus loci redemtionem generis humani. *Genus humanū complectitur non unam aut alteram gentem, ſed mundum univerſum, omnes videl. totius orbis homines cunctos a primo uſq; ad noviſſimum. Scimus quidem, non omnes hujus redemtionis fieri participes, verùm illorum perditio, qui non ſervantur, haudquaquam impedit, quò minus Univerſalis vocetur redemtio, quæ non eſt uni genti, ſed toti mundo deſtinata. Apud Judæos erat anno Jubilæo generalis omnium ſervorū liberatio, etiamſi multi in ſervitute manētes gratiam liberationis reſpuebant; ad eum modum habet & redemtio generis humani: Quod enim illam homines reprobi ac deploratè impii non accipiunt, neq; defectus ſit gratiæ Dei, neque juſtum eſt, ut illa propter filios perditionis gloriam ac titulum Univerſalis redemtionis amittat, cùm ſit parata cunctis & omnes ad illā vocentur &c. Sic, qui mundum redemit, quicquid fiat de reprobis, juſtiſſimè Mundi Salvator appellatur.* Rud. Gualth. ſup. 1. Joh. 2. *Procul faceſſant omnes cogitationes, quæ Chriſti meritū ad paucos modò extendi perſuadere conantur. Johannes n. Chriſtum propitiationem eſſe dicit pro totius mundi peccatis.* Mundi *vocabulo uti voluit, ne aliquem a Chriſti merito excluſum putaremus.* Vide eundem ſuper 14. Rom. homil. 83. ſuper 1. Cor. 8. homil. 42. &c. ut & Hemming. Inſtit. de Prædeſt. th. 26. præcipuè obſerva, quòd noviſſimè Bucan. loc. 23. p. 213. inter cauſas cruciatuum in anima Chriſti referat *cogitationem ingratitudinis maximæ partis mundi*, & quòd Polan. ſuper 9. Dan. p. 858. rectè diſputet, *Chriſti beneficium non eſſe anguſtius quàm noxam Adami, ac Chriſti innocentiam non eſſe minoris efficaciæ, quam fuit culpa Adæ*: ex quibus omnibus Univerſalitas meriti Chriſti evidenter aſtrui poteſt.

116. Hoc modo Univerſalitatem meriti Chriſti probatam dedimus, per quam abſolutum reprobationis decretum penitùs evertitur. Vident hoc iſtius decreti architectones, ideò etiam Univerſalitatem meriti à Chriſto præſtiti negant. Ita enim partis adverſæ Collocutores in Colloq. Mompelg. p. 514. *Intolerabilis nobis vox veſtra viſa eſt, Chriſtum eſſe mortuum pro damnatis.* Beza in reſp. altera ad colloq. p. 222. *Iterum dico, & coram tota Eccleſia profiteor, falſum, blaſphemum & impium eſſe dicere, Chriſtum, ſive quoad conſilium Dei, ſive quoad effectum, non minus pro damnandorum peccatis ſatisfeciſſe quàm pro peccatis Petri, Pauli &c.* Zanch. 1. miſcell. pag. 280. *Chriſtum eſſe propitiationem pro totius mundi peccatis, ita intelligendum eſſe monet, ut vocabulum* Mundi *pro optima mundi parte, id eſt, ſolis electis accipiatur.* Piſcator Herborn. in Diſput. de Prædeſt. theſi 3. *non pro ſingulis mortuus eſt Chriſtus, ſed tantùm pro aliquibus.* Bucanus in loco de Prædeſt. p. 395. *Chriſtus nec Pharaonis, nec Judæ, nec Caiphæ, nec Herodis* &c. *redemtor eſt, pro quibus nec mortuus.*

Antitheſis adverſariorum de particularitate meriti.

117. Solent autem crebrò ſententiam ſuam his verbis explicare: *Chriſtum eſſe mortuum pro omnibus ſufficienter, ſed non efficienter*: ita Toſſan. de Prædeſtinat. theſi 31. & 32. Bucanus loco dicto & alii. Ubi obſerva diſtinctionem hanc ex Scholaſticis Dd. petitam, ſed ſenſu longè diverſo adhiberi. Scholaſticorum ſententia eſt; Chriſtum, quantum eſt in ipſo, omnes liberaſſe; quod autem non omnes fiant ejus gratiæ participes, cauſam hærere in ipſorum culpa, quia ſcilicet fide non adhærent Mediatori. Ita Thomas ſuper 5. Apocal. *De redemtione* [Inquit] *facta per paſſionem Chriſti eſt loqui dupliciter: aut ſecundùm ſufficientiam, & ſic paſſio redemit omnes, quia quantum eſt de ſe, omnes liberavit, omnibus enim redimendis & ſalvandis ſufficiens eſt, etiamſi eſſent infiniti mundi,* ut dicit Anſhelmus libr. 2. *aut ſecundùm efficientiam, & ſic non omnes redemit per paſſionem, quia non omnes adhærent Redemtori.* Lombard. 3. ſent. diſt. 30. lit. C. *Chriſtus ſe Deo obtulit pro omnibus, quantum ad pretii ſufficientiam, ſed pro electis tantùm, quantum ad efficaciam, quia prædeſtinatis tantùm ſalutem effecit.* Biel 3. ſentent. diſtinct. 19. q. un. artic. 2.

An Chriſtus ſufficienter tantùm, non efficienter pro omnibus mortuus.

Chriſtus Adæ & toti poſteritati ſufficienter meruit gratiam & apertionem regni: defectus, quòd non omnes ſalvat, non eſt ex inefficacia meriti Chriſti, ſed ex indiſpoſitione ſubjecti cauſa ſalutis non debitè approximati. Socin. 3. ſent. diſt. 20. concl. 2. *Chriſtus per ſuam actionem interiorem & paſſionem exteriorem condignè ſatisfecit pro tota Natura humana.* concl. 3. *Meritum verò & ſatisfactio Chriſti non habet ultimatam efficientiam niſi in illis, qui eidem uniuntur per fidem & Sacramenta.* Illi verò, qui Calvinum ſequuntur, hoc modo diſtinctionem iſtam explicant. Morti Chriſti non defuiſſe quidem valorem expiandi omnium peccata, ſi ad hoc fuiſſet à Deo deſtinata: ſed hoc conſilium & hanc voluntatem Deo & Chriſto nunquam conſtitiſſe. Vide Bezam part. 2. reſp. ad colloq. Mompelg. p. 217. Grynæum Diſp. de vera & orthod. fide claſſ. 1. theſ. 12. *Si vim ſanguinis reſpiceas*, inquit Bucanus loco dicto, *ad redemtionem omnium ſufficit: Si verò propoſitum, conſiliumque Dei æternum, voluntatemq́; Mediatoris intuearis, pro ſolis electis eſt mortuus.* Vides à Scholaſticis cauſam hujus [ut ita loquar] inefficaciæ ad ipſos homines; ab illis verò ad decretum Dei referri: unde Beza in theſ. Theol. de Præd. th. 13. dicit eſſe in hac diſtinctione ἀκυρολογίαν part. 2. reſp. ad colloq. p. 217. dicit eſſe meram tergiverſationem: & Piſcator diſput. de Prædeſt. theſ. 109. expreſſè improbat hanc diſtinctionem, *pro reprobis nullo modo eſt mortuus Chriſtus ſive ſufficienter dicas, ſive efficaciter.* In obſerv. 1. Tim. 2. ex v. 6. pag. 26. *hæc diſtinctio habet ſpeciem eruditionis, ſed reverâ inepta eſt, quia implicat contradictionem*, vide locum ipſum.

Argumenta pro particularitate meriti Chriſti.

118. Videamus potiora argumenta, quibus contra nos pugnant, reliquis levioris armaturæ militibus ad alium locum rejectis. Chriſtus dicit, *ſe animam dare pro ovibus ſuis*, Joh. 10. v. 15. *pro illis, quos Pater ipſi dederat, ſeipſum ſanctificare*, Joh. 17. v. 19. *Sanguis ejus pro multis effundi dicitur*, Matth. 26. v. 28. *Ergo Chriſtus pro ſolis electis mortuus*; ita Bucanus. At 1. quæ eſt vis conſequentiæ? Chriſtus pro ovibus ſuis mortu': E. pro *ſolis* ovibus: Chriſtus pro electis mortuus: Ergò *tantùm* pro electis. 2. Quin potiùs particularis illa includitur in ſua univerſali, quòd ſcilic. Chriſtus pro omnibus mortuus: ideò etiam univerſalis illa non limitanda per particularem, ſed particularis extendenda per ſuam univerſalem. 3. Vox *Multi* ſæpiùs in Scriptura accipitur pro omnibus. Pſal. 97. verſ. 1. Dan. 12. v. 2. Rom. 5. v. 19. &c. Non ergò valet collectio, Chriſt' pro multis effudit ſuum ſanguinem: E. non pro omnibus. 4. Age verò oſtendamus in illis dictis vocabulum *Multorum* neceſſariò intelligendum univerſaliter de tota hominum multitudine. Urgemus oppoſitionem Apoſtoli Rom. 5. v. 19. Qui multi peccatores conſtituti ſunt per Adami lapſum, illi etiam multi per Chriſti juſtitiam conſtituti ſunt juſti, id eſt, partum illis juſtitiæ beneficium: [non enim de applicatione agit Apoſtolus.] Jam verò omnes homines per lapſum Adami conſtituti ſunt peccatores, v. 12. & 18. Ergò etiam omnibus per Chriſtum partum eſt juſtitiæ beneficium. Conf. Eſa. 53. v. 12. cum verſ. 6. Illorum multorum peccata Deus tulit, qui erraverant ſicut oves. Conf. etiam Matth. 20. v. 28. Chriſtus dedit animam ſuam λύτρον pro multis, cum 1. Tim. 2. v. 6. *Chriſtus dedit ſeipſum ἀντίλυτρον pro omnibus.* Sic Matth. 1. v. 21. *Salvabit Chriſtus populum ſuum à*

1. Sanguis Chriſti pro multis effuſus.

peccatis eorum: ne vero exiſtimes, quoſdam abſoluto decreto à Chriſti merito excluſos, dicitur Gen. 22. v. 18. quòd in Chriſto *benedicendæ omnes gentes*, & Luc. 2. v. 10. quòd gaudium ex Chriſti nativitate futurum *omni populo*. 5. Obſerva ergò Scripturam propter duplicem meriti Chriſti reſpectum diſtinctè de eo loqui. univerſale enim illud eſt, ſi in ſeſe citra applicationis reſpectum conſideretur: ipſa verò ejus applicatio & actualis perfruitio vitio hominum redditur particularis.

119. At inquiunt: *Si Chriſtus verè pro omnibus mortuus, ſequetur, ipſum effectum & fructum mortis ad omnes pertinere.* Reſp. 1. ut eleemoſyna accipiatur, non ſolùm requiritur manus offerens, ſed etiam oblata recipiens; ita quoque *tantum quisq; de hiſce bonis poſſidet, quantum vaſe fiduciæ colligit*, ut pulchrè loquitur Bernh. ſerm. 32. ſup. Cant. col. 597. & ſerm. 3. in annunciat. col. 113. Non ſufficit beneficia Chriſti morte parta offerri, ſed etiam fide ea oportet accipi. 2. Hanc fidem Deus ordinariè in cordibus hominum per Spiritum ſanctum mediante Verbo & Sacramentis accendit; qui pervicacium Judæorum more verbum repellunt, Sacramenta contemnunt, Spiritui ſancto reſiſtunt & ſic conſiliū Dei de ſalute ſua ſpernunt, illi propriâ culpâ beneficiis mortis Chriſti privantur. 3. Ut verò fundamentum noſtræ ſententiæ evidentiſſimè appareat, conſideram' locum Apoſtoli 2. Cor. 5. v. 18. *Deus nos reconciliavit ſibi per Chriſtum.* & v. 19. *Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi ipſi.* En factam reconciliationem, ſcilicet reſpectu beneficii per Chriſti mortem parti, & tamen v. 18. *Deus dedit Apoſtolis miniſterium reconciliationis.* v. 20. *Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* En faciendam adhuc reconciliationem, ſcilic. reſpectu applicationis per fidem. 4. Propoſitum argumentum hypotheſi nititur illâ, quòd mors Chriſti ad illos non pertineat, qui ſalutaris ejus fructus non ſunt participes. Sed hoc non poteſt ſubſiſtere. Quæro n. num Paulus, latro in cruce & alii, quamdiu infideles & impœnitentes fuerūt, excluſi fuerint ab eorum numero, pro quibus Chriſtus mortuus? Si negatur, perit propoſitionis Univerſalitas: ſi affirmatur, ſequitur illos in converſione aut ſine morte Chriſti juſtificatos, aut tùm demùm Chriſtū pro illis eſſe mortuū. 5. Quomodo autem Univerſalitas meriti Chriſti nihilominùs conſiſtat, licet quidam fructus illius non reddantur participes, id declarari poterit ſimili. Detineantur, exempli gratiâ, centum Chriſtiani captivi ab Imperatore Turcico: Princeps aliquis Chriſtianus pro omnium illorum redemtione certam pecuniæ ſummam perſolvat, ſi qui poſtea malint in illa captivitate diutiùs hærere, quàm oblatâ & precio partâ libertate perfrui, ſibi illud imputent: neque hoc quicquam derogavit Univerſalitati λύτρου pro omnibus captivis præſtiti: Perinde ſe res habet cum hominibus, qui in regno Satanæ & peccati captivi detinebantur, pro quibus omnibus Chriſtus pretioſum ſuum ſanguinem dedit ἀντίλυτρον, q͡ actu ex illa ſpirituali captivitate non omnes liberantur. univerſalitati λύτρου nihil derogat. Muſcul' id declarat exemplo liberationis in anno jubilæo, ut ſuperiùs vidimus: audivim' etiam ſimile, q͡ profert Auguſt. ad art. ſibi falſò impoſitos artic. 1. *Poculum immortalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtra & virtute divinâ, habet quidem in ſe, ut omnibus proſit, ſed ſi non bibitur, non proficit.*

2. Fructus mortis Chriſti non pertinet ad omnes.

5. Chriſtus non orat pro mundo. 120. Pergunt argumentari. *Pro quibus Chriſtus non orat, pro illis etiam non ſatisfecit. Atqui non orat pro reprobis.* Joh. 17. v. 9. *Non rogo pro mundo. Ergò etiam pro illis non ſatisfecit.* Hoc argumento omnes utuntur. Reſp. 1. Majorem ita limitamus: Pro quibus Chriſtus ſimpliciter & abſolutè non orat, ad illos non ſpectat Chriſti ſatisfactio: jam verò de reprobis priùs dici nequit, quia Eſa. 53. v. 12. pro transgreſſoribus oravit: qualis ſit hæc oratio, explicatur Luc. 23. v. 34. *Pater dimitte illis, quia neſciunt, quid faciunt.* Utique ergò pro illis rogavit Chriſtus, à quibus in mortem crucis fuit traditus, inter quos fuit Caiphas, Pilatus & alii reprobi. 2. Diſtinguendum igitur inter precationem generalem & ſpecialem. Specialiter Chriſtus in hoc capite pro electis orat, quos tanquam à Patre ſibi in peculium datos, peculiariter æterno Patri viciſſim commendat, interim non ſequitur, quòd nullo modo pro convertendis & pro ipſis reprobis oret. Lyranus: *Dicit Chriſtus, ſe non rogare pro mundo, quia efficacia ſuæ orationis tantummodo ſe extendit ad electos. Quamvis enim ſit efficax pro omnibus, tamen mali ponunt ſibi impedimentum, ne ſint participes ejus.* Eraſm᷒ in paraphraſi: *Pro mundo* nunc *non rogo, qui malis cupiditatibus excæcatus pertinaciter reclamat doctrina mea ſibi ipſi ſalutem gratis oblatam invident.* 3. Quid, quod hoc ipſo capite Chriſtus orat, ut *mundus cognoſcat & credat, quòd Pater cœleſtis hunc ſuum Filium miſerit,* v. 21. & 23. Ubi quidem vocabulum *mundi* pro electis accipiendum eſſe, Auguſtin᷒ tract. 110. in Johan. voluit, ſed obſtat contextus. Dicit enim Chriſtus, ſe pro omnibus orare, qui per verbum Apoſtolorum erant credituri, ut omnes ſint unum atque ut hac ratione mundus credat & cognoſcat, quòd Chriſtus ſit à Patre miſſus, id eſt, quòd ſit verus Meſſias. Finge, per mundum hoc loco intelligi ſolos & electos, ſtatues in verbis Chriſti ἀδολεσχίαν. Calvinus ſuper v. 21. *quidam mundum exponunt electos, qui tunc adhuc erant diſperſi: Sed quia toto hoc capite mundi nomen pro reprobis accipitur, diverſa ſententia mihi magis probatur. Accedit, quod continuò poſt mundum, cujus nunc meminit, ab omnibus ſuis ſeparat.* Hæc Calvinus. Quemadmodum igitur Petrus 1. Epiſt. 2. v. 12. admonet converſos, *ut converſationem inter gentes habeant bonam, ut in eo, quod detrectent de ipſis tanquam malefactoribus ex bonis operibus eis conſiderantes, glorificent Deum*: itaquoque Chriſtus hoc loco orat, ut credentes ſint unum, ut hac ratione multi ad Chriſtianiſmum invitentur. Sicut Chriſtus *eſt lux illuminans omnem venientem in hunc mundum.* Johan. 1. v. 9. ſcilicet, quantum in ipſo eſt: ita etiam orat & seriò vult, ut totus mundus illuminetur & credat. 4. Sic David interdum peculiariter orat pro ſalute Eccleſiæ, interim tamen alibi pro ipſis perſecutoribus orat: Sic in precibus publicis primùm ſpecialiter oratur pro ſalute & incolumitate Eccleſiæ, poſtea in genere, ut Deus omnium hominum miſereatur. 5. Pertinet huc, quòd Chriſtus jubet Matth. 5. v. 44. ut oremus pro illis, qui nos perſequuntur & devovent, ex quibus tamen pauci convertuntur. Si iſti abſoluto decreto à beneficiis mortis Chriſti excluſi eſſent, quomodo pro illorum converſione orari poſſet? Calvinus hoc loco: *In precibus noſtris complectimur totum genus humanum: precationis autem, quæ hic refertur, fuit alia quadam peculiaris ratio, quæ in exemplum trahi non debet &c.*

6. Sed nec improbamus D. Lutheri explicationem, qui in gloſſ. margin. ita interpretatur hæc verba Chriſti; *non rogo, ut mundi & incredulorum actionibus delecteris*; perinde ut Moſes Num. 16. v. 15. orat. *Non accipiet beneficium Corah*: Et David Pſal. 59. v. 6. *Non miſerearis omnibus operantibus iniquitatem.* 7. Quod ut melius percipiatur, notandum, Chriſtum non ſolùm fuiſſe Sacerdotem, ſed & Prophetam. Reſpectu officii Sacerdotalis Chriſtus tanquam ſummus Pontifex N. Teſt. pro omnibus deprecatus eſt, cùm corpus ſuum in ara crucis, tanquam victimam pro totius mundi peccatis Patri cœleſti offerret: ſicut typum Levit. 16. propoſitum explicat Epiſtola ad Hebræos cap. 5. Reſpectu verò officii Prophetici Chriſtus impœnitentibus & reluctantibus peccatoribus clave ligante peccata retineri voluit.

121. Addemus explicationem etiam iſtius argumenti, quo quidam utuntur. Ad quos ſolos pertinet Chriſtus, ad eos ſolos etiam pertinet ipſius mors & paſſio. Atqui ad ſolos electos pertinet Chriſtus, Matth. 15. v. 24. *Non ſum miſſus, niſi ad oves perditas Iſraelis.* Ergò. Reſp. 1. Si hoc dictum Chriſti accipiatur de miſſione ad officium Sacerdotale, ſive ſatisfactionem præſtandam, conſequetur, ad ſolos Iſraëlitas eum pertinere & nullum omninò ex omnibus gentibus eſſe electum, quod abſurdum eſt. Neque enim reſponderi poteſt, per Iſraelitas intelligi ſpirituales Iſraelitas, qui ſunt *filii promiſſionis.* Rom. 9. v. 8. & qui ſunt *ex fide* Iſraëlis, Roman. 4. v. 15. quia Cananæa illa fœmina fuit ex numero ſpiritualium Iſraelitarum, ſiquidem magna erat ipſius fides Matth. 25. v. 28. & tamen Chriſtus dicebat, ſe non eſſe ad eam miſſum. Finge de iis, qui fide, non qui natione ſunt Iſraëlitæ, Chriſtum eſſe locutum, ſequetur Chriſtum derogare fœminæ, quod ad ipſam re verâ pertinebat. 2. Sic ergò habendum: Chriſtum non loqui de officio redemtionis, ſed de ſuo miniſterio, erat enim *miniſter circumciſionis*, id eſt, Judæorum, Roman. 15. v. 8. Chriſtus ut ſummus Sacerdos omnibus erat miſſus, ſed ut Propheta ac Doctor Eccleſiæ peculiariter erat Judæis miſſus, quibus doctrinam ſuam tot prodigiis ac miraculis propter veritatem divinarum promiſſionum voluit manifeſtare, utpotè quibus *primùm oportebat regnum DEI prædicari*, Actor. 13. v. 46. 3. Auguſtinus tract. 31. in Joh. *Secundùm ſpeciem corporis, quam viderunt Judæi & contempſerunt, non apud nos fuit Chriſtus, quia & hoc de illo dictum erat, ſicut Apoſtolus dicit, dico enim, Chriſtum fuiſſe miniſtrum circumciſionis propter veritatem Dei ad confirmandas promiſſiones Patribus factas: ad illos debuit venire, à quorum Patribus & quorum Patribus eſt promiſſus, ideo & ipſe ſic ait: Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael: Sed quid dicit Apoſtolus in ſequenti? Gentes autem ſuper miſericordia glorificare Deum: quid & ipſe Dominus? Habeo alias oves, quæ non ſunt ex hoc ovili: qui dixerat, non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael: quomodo habet alias, ad quas non eſt miſſus? niſi quia ſignificavit per præſentiam corporalem non ſe miſſum exhibere niſi ſolis Judæis, qui viderunt & occiderunt, & multi tamen inde & antea & poſteà crediderunt, &c.* Idem ſerm. 74. de temp. *Dicit Chriſtus, non ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël, ut illis præſentiam ſui corporis exhiberet, non ut oves, quas habebat in gentibus, contemneret & præteriret: ad gentes enim ipſe non venit, ſed diſcipulos miſit.*

4. Chriſtus non eſt miſſus, niſi ad oves perditas Iſraelis.

miſit. Ita quoque Lyranus: quin & ipſe Calvinus hoc loco. *Reddit cauſam* [inquit] *Apoſtolus, cur Cananæam non exaudiat, quia velit ſe totum Iudæis impendere, quibus ſolis deſtinatus erat divina gratia miniſter. Ergò à vocatione & mandato Patris arguit, nihil eſſe extraneis auxilij præſtandum, non quòd perpetuò incluſa fuit Chriſti virtus intra tam anguſtos limites, ſed quia ſic ferebat temporis ratio, ut initium faciens à Iudæis ſe tunc illis peculiariter addiceret &c.* Hæc Calvin.

5. Univerſalis meriti nullus uſus. 122. Sunt, qui ſic argumentantur: *Cujus nullus eſt uſus, non credendum eſt, à Deo fuiſſe factum. Atqui nullus univerſalis meriti uſus, ſiquidem quidam reproborum jam dum erant in inferno, pro quibus fruſtrà Chriſtus fuiſſet paſſus. Ergò non credendum eſt, meritum Chriſti eſſe univerſale.* Reſp. 1. an non pari ratione concludere poſſem, Chriſtum pro Abrahamo, Iſaaco & reliquis V. Teſt. fidelibus ad vitæ æternæ conſortium receptis, non fuiſſe paſſum, cùm idipſum jam obtinuerint. quod ex Chriſti paſſione ad ipſos redire ſtatuitur? 2. quin potiùs dicimus ex Apoc. 13. v. 8. *agnum Dei occeſum eſſe ab origine mundi*, nimirum ratione decreti divini, ratione promiſſionis, ratione typorum in ſacrificiis & ratione efficaciæ, ac proinde fructus paſſionis Chriſti non reſtringendus eſt ad momentum illud temporis, quo peracta, ſed fructus ejus extendit ſe ad præteritum & futurum tempus, unde veteres dicunt: *Chriſti paſſio profuit, antequam fuit.* 3. rectè ergò dicimus, Chriſtum eſſe paſſum ac mortuum etiam pro illis, qui, cùm pateretur, in inferno erant, non quaſi ex inferno eos ſuâ paſſione Chriſtus liberaverit, ſed quia in vivis adhuc exiſtentes promiſſiones de Meſſia debuerint amplecti & ſic fructum paſſionis Chriſti percipere, perinde ut Patriarchæ, Prophetæ ac reliqui pii in Vet. Teſt. fide in Chriſtum ſunt ſalvati. 4. quòd Chriſtus Johan. 3. v. 18. dicit, incredulos ideò judicari. *quia non credunt in nomen unigeniti filii Dei*, id intelligendum eſt non ſolùm de incredulis, qui in Nov. Teſt. poſt præſtitam Chriſti ſatisfactionem vivunt; ſed etiam de incredulis, qui in Vet. Teſt. ante peractum redemtionis noſtræ per Chriſti paſſionem myſterium vixerunt, illi itidem ideò & inde ſunt damnati, quia non crediderunt in nomen Filii Dei, utique ergò pro illis paſſus eſt Chriſtus, aliàs propter beneficiorum Chriſti contemtum judicari non potuiſſent.

6. Beneficia Chriſti non offeruntur omnibus. 123. Denique profertur à quibuſdam etiam tale argumentum: *Si Chriſtus pro omnibus eſſet mortuus, beneficia Chriſti morte parta omnibus debebant in verbo offerri. Iam verò non omnibus ubiq; gentibus & populis actu prædicatur verbum, nec offeruntur omnibus beneficia Chriſti morte parta. Ergò etiam Chriſtus pro omnibus non eſt mortuus:* Sed quid ad hoc reſpondendum ſit. patebit ex ſequentibus, in quibus univerſalitas vocationis comprobabitur. Nos enim invertimus argumentum. Quia Chriſtus vocat ad ſe omnes, quia jubet in nomine ſuo pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus prędicare, quia jubet Evangelium annunciare omni creaturæ, ideò etiam Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, & beneficia illa, quæ in Evangelio hominibus offeruntur, omnibus eſt promeritus.

CAP. VII.

De Univerſalitate vocationis.

124. Et ſic firmatum dedimus tertium illud fulcrum, videlicet Univerſalitatem meriti à Chriſto præſtiti. quod opponimus abſolutæ reprobationis decreto: ſequitur quartum, videlicet Univerſalitas vocationis. Cùm enim beneficia per obœdientiam & ſatisfactionem Chriſti parta omnes tangant: ideò etiam per verbum omnibus offeruntur. Atque hæc Dei vocatio eſt ſeria: ſed vitio hominum, non autem ex abſoluto aliquo decreto redditur inefficax. *Quartò Univerſalitas vocationis.*

125. Præcipit Salvator Apoſtolis, ut euntes in mundum univerſum *prædicent Evangelium omni creaturæ* Marc. 16. v. 15. Ubi in voce κτίσεως latet emphaſis, quaſi dicat Chriſtus, quodcunque ex creaturis Evangelium poteſt audire, illi prædicationem iſtius debetis offerre. Ita enim emphaſis iſta explicatur, Matth. 28. v. 19. *Euntes, docete omnes gentes.* Luc. 24. v. 47. *Sic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis & in nomine ejus prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes.* Sic ergò, ut docet Gregorius hom. in Evang. *Homo per excellentiam dicitur creatura.* Collige ex hoc mandato Salvatoris noſtri, quòd velit, ut Apoſtoli omnibus hominibus prædicent, atque offerant Evangelium, in Evangelio beneficia paſſionis & mortis ſuæ, in beneficiis mortis & paſſionis ſuæ gratiam Dei, in gratia Dei vitam æternam. Hæc enim omnia arctiſſimè ſunt connexa: quicunque per fidem hæc receperit, ſalvus erit, Marc. 16. v. 16. *1. Prædicate Evangelium omni creaturæ, Marc. 16.*

126. Exclamat Salvator & invitat omnes: Matt. 11. v. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis.* Obſerva, quòd in verbis antecedentibus Chriſtus Patrem ſuum cœleſtem celebret, propter ſalutarem ſui cognitionem hominibus revelatam. *Nemo novit Patrem*, inquit, *niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Ne quis eò abeat ſuis cogitationibus, quaſi certis quibuſdam abſolutè electis iſta Filii revelatio parata ſit, ideò exclamat Chriſtus: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis:* Jam verò omnes omninò pondere peccatorum preſſi & onerati ſunt, vult ergò Chriſtus, ut hanc miſeriam ſuam agnoſcant & animæ requiem apud ſe quærant. Non eſt, quod excipiant, Chriſtum velle ſaltem eós ad ſe venire, qui veniunt: præterquam enim quòd hæc ſit petitio principii, contradicit inſuper verbis Chriſti Matth. 23. v. 36. ubi Chriſtus teſtatur, ſe etiam eos velle congregare, qui venire nolunt: Neve quis diſputet, eſſe hanc ſaltem voluntatem ſigni, non beneplaciti, ideo veris & ſeriis lachrymis hanc Judæorum contumaciam Chriſtus deplorat, ut bene expendit Chryſoſtomus ſuper Matth. 11. *2. Venite ad me omnes.*

127. Exclamat Paulus, *Deum annunciare verbum ſuum per Apoſtolos, ut omnes homines ubique reſipiſcant* Actor. 17. v. 30. Ubi vides terminum indefinitum duabus univerſalibus particulis extendi, πᾶν πανταχοῦ. Conjunge v. 31. qui continet hujus pronunciati αἰτιολογίαν, & ſic collige: Illis Deus annunciavit verbum, ut pœnitentiam agant, quos judicaturus eſt in extremo die. Jam verò non ſolùm electi, ſed omnes homines judicabuntur in extremo die, teſte Scripturâ. Idem ergò hoc loco dicit Paulus, quod Pet. 2. Epiſt. 3. v. 9. *Non tardat* *3. Deus vult omnes ubique reſipiſcere, Actor. 17.*

 Dominus

Dominus promiſſum [ſcilicet de adventu ad judicium extremum v.2. *ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti.* Conjunge etiam v.32. ex quo patet, quod, cùm quidam Athenienſium concionem Pauli audiviſſent, ipſum deriſerint, & collige, quòd etiam contemtoribus & irriſoribus Deus eo fine annunciet verbum, ut reſipiſcant & ſalventur.

4. Docentes omnem hominem. Col.1.

128. Teſtatur Apoſtulus verbis diſertis de iſta vocationis univerſalitate Col.1.v.28. *Annunciamus Chriſtum, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni ſapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectũ in Chriſto.* Conjunge locum Pſal.19.v.5. *In omnem terram exivit ſonus eorum & in extremum orbis eloquia eorum*, quod Rom.10.v.18. ad prædicationem Apoſtolicam applicatur. Si conjungas locum Rom.15.v.18. ubi Apoſtolus: *Non audeo loqui aliquid eorum, quæ per me non effecit Chriſtus in obœdientiam gentium verbo & factis*: poterit ex his tale argumentũ extrui: Quicquid Apoſtoli in ſuo miniſterio egerunt, id Dei voluntate egerunt; At voluerunt omnes homines ad ſalutem inſtruere, omnes perfectos reddere: Ergò hæc etiam Dei voluntas.

5. Praxis Chriſti, Prophetarum & Apoſtolorum.

129. Denique ex concionibus Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum patet, quòd verbum *vocationis* offeratur etiam illis, qui nolunt venire, Eſa.65.v.2. *Tota die expandi manus meas ad populũ incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes ſuas; populus, qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam ſemper.* Prov.1.v.24. *vocavi & renuiſtis*: Judæis prædicabatur verbum, qui tamen illud blaſphemabant, Act.13.v.46. & Spiritui ſancto reſiſtebant, Actor.7.v.51. Multi qui vocem Dei audiunt, obdurant ſua corda, Heb.4.v.7. &c.

6. Exceptio adverſariorum.

130. Excipiunt, *Deum quibuſdam hoc fine verbum proponere, ut magis indurentur, non autem ut convertantur*, Piſcator de prædeſt. th. 85. *Juſtitia Chriſti morte parta ſolis electis animo communicandi offertur.* Reſp.1. Juſto judicio Dei, contumaciam & pervicacem verbi contemtum puniente accidit, ut verbum, quod per ſe eſt verbum vitæ, ex accidente quibuſdam fiat *odor mortis in mortem*, 2.Cor.2.v.15. Non autem dicendum, quòd abſoluto aliquo decreto ad hanc contumaciam & damnationem ſint prædeſtinati. 2. Hac enim ratione tribueretur Deo hypocryſis, qui ſcilicet eos vocet, quos tamen venire nolit. 3. Neque poſſunt hæc duo conciliari, quòd Deus in verbo teſtetur, etiam impios & impœnitentes hæredes vitæ æternæ fieri poſſe, ſi agant pœnitentiam, ac convertantur, & quoſdam abſoluto decreto æternæ damnationi eſſe adjudicatos. 4. Si ad reprobos promiſſiones illæ nihil attinent, etiam contemtus earum non oberit negligentibus: at Deus punit illos propter talem contemtum: utique juſtè; utique ergò ad illos promiſſiones ſpectabant, easque fide ſibi applicare debebant. 5. Ne reſtet ulla dubitatio, ex Scriptura oſtendemus, quo fine Deus etiam ipſis impœnitentibus & pereuntibus offerat verbum. Eſa.65.v.2. *Expandi manus meas ad populum incredulum.* Voluit ergò Dominus etiam incredulum iſtum populum ad ſe venire & variis beneficiis eum invitavit: ita en[illegible] iſtam manuum expanſionem quidam explicant. Poteſt etiam illa manuum expanſio conferri cum illo dicto Chriſti Matt. 23.v.36. *Jeruſalem, Jeruſalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti.* Prov.1.v.12. *Vocavi, & non reſpondiſtis, locutus ſum, & non audiviſtis, & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegiſtis.* Collige. Increduli reſpuendo vocationem faciunt ea, quæ Deus non vult. Ergò Deus ſeriò eos vocat. Rom.2.v.4. μακροθυμία Dei etiam illos invitat ad pœnitentiam, qui theſaurizant ſibi iram. 6. Denique ſi ducetur, Deum paucis ſaltem eo fine proponere promiſſiones, ut ex illis fide apprehenſis ſalventur, reliquos ipſum nolle converti & ſalvos fieri, incerta eſt omnis cõſolatio: Semper enim dubitare cogor, an & ipſe ſim in iſtorum peccatorum numero; quod probè expendi velim.

Dicta veterum de univerſali iſto vocationis.

131. De hac univerſali omnium hominum vocatione egregiè tractat Ambroſius libris duobus de vocatione omnium gentium [quos Proſpero Aquitanico quidam tribuunt] lib.1. de vocat. gent. cap. 2. *Quamvis Scriptura pronunciet, Iſraeliticum populum Deum ſibi in peculium ſelegiſſe, ſecundùm ipſam tamen credimus & piiſſimè confitemur, quòd nunquam univerſitati hominum divina providentiæ cura defuerit, quæ licet exceptum ſibi populum ſpecialibus ad pietatem direxerit inſtitutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis ſuæ dona ſubtraxit, ut propheticas voces & præcepta legalia convincerentur in Elementorum obſequiis ac teſtimoniis accepiſſe, unde & inexcuſabiles facti ſunt, quia Deos ſibi dona Dei fecerunt, & quæ creata erant ad utendum, venerati ſunt ad colendum.* libr. 2. cap.1. *Numquid hac præceptione* [Matth.28. *Euntes docete omnes gentes.* Marc.16. *prædicate Evangelium universæ creaturæ*] *ullarum nationum, ullorumvè hominum facta diſcretio eſt? neminem meritò excepit, neminem ſeparavit genere, neminem conditione diſtinxit. Ad omnes prorſus homines miſſum eſt Evangelium crucis Chriſti &c.* Et poſtea: *Sed ne in præteritis quidem ſeculis hæc eadem gratia, quæ poſt Domini noſtri Ieſu Chriſti reſurrectionem ubiq; diffuſa eſt, defuit mundo. Quamvis enim ſpeciali curâ atq; indulgentiâ DEI populum Iſraeliticum conſtet electum, omnesq; alias nationes vias ſuas ingredi, hoc eſt ſecundùm propriam permiſſa vivere ſui voluntatem, non ita ſe tamen æterna creatoris bonitas ab illis hominibus avertit, ut eos ad cognoſcendum ſe atque metuendum nullis ſignificationibus admoneret. Cælum quippe & terra ac mare, omnisq; creatura, q[illegible]a videre atq; intelligi poteſt, ad hanc præcipue aſſ[illegible] ſita eſt humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot ſpecierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & dilectionem ſui imbueretur autoris, implente omnia Spiritu DEI, in quo vivimus, movemur & ſumus: quoniam etſi longè eſt a peccatoribus ſalus, præſentiâ tamen ſalutis ipſius ac virtute nihil eſt vacuum &c. Sicut iſta gratiæ largitas, quæ in omnes gentes noviſſimè effluxit, non evacuat eam, quæ ſuper unum Iſraelem ſub Lege oravit, nec præſentes divitiæ [illegible]dem præterita abrogant pareſtatis: ita nec de illa cura Dei, quæ Patriarcharum filiis propriè præſ[illegible]ebat, conjiciendum eſt, gubernacula divinæ miſericordiæ cæteris hominibus fuiſſe ſubtracta, qui quidem in comparatione electorum videntur abje[illegible], [illegible] quam ſunt manifeſtis occultisq; beneficiis abdicati &c. Quod eſt hoc teſtimonium, quod ſemper D[illegible] deſervivit* [Actor.14] *& nunquam de ejus bonitate ac poteſtate conticuit, niſi ipſa totiq mundi [illegible] enarrabilis pulchritudo & inenarrabilium beneficiorum ejus dives & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis Elementorum ac voluminibus temporum*

communis & publica divina inſtitutionis doctrina legeretur? c.2. Et ſi parcior antea atq; occultior Dei gratia fuit, nullis tamē ſe negavit virtute unâ, quantitate diverſâ, conſilio incommutabili, opere multiformi. cap.5. Non ab hoc excuſabiles ſunt nationes, quæ alienatæ à converſione Iſrael ſpem non habentes & ſine Deo in hoc mundo ſub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ, quæ nunc univerſum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit: adhibita enim ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſuperna menſura doctrinæ, quæ etſi parcioris occultiorisq; gratiæ fuit, ſuffecit tamen ſicut Dominus judicavit, quibuſdam ad remedium, omnibꝰ ad teſtimonium. cap. 6. Redemtio Chriſti univerſo ſeſe intulit mundo & omnib. hominibus indifferenter innotuit, quandoquidem in die quinquageſimo ab illo Paſchate, in quo ſe hoſtia Deo verus agnus obtulerat, cùm Apoſtoli & qui cum eis unanimes erant, repleti Spiritu S. linguis omnium gentium loquerentur, conveniebat excitata miraculo diverſi generis hominum multitudo, ut Evangelium Chriſti in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant enim Parthi & Medi &c. quorum teſtificatio etiam in eas gentes, quæ remotiores ſunt, longè lateq; procurreret. Ad ejus rei effectum credimus providentiâ Dei Romani regni latitudinem præparatam, ut nationes vocandæ ad unitatem corporis Chriſti, priùs jure unius conſociarentur imperii, quamvis gratia Chriſtiana non contenta ſit eoſdē limites habere, quos Roma &c. cap.10. Nulla pars mundi ab Evangelio vacat Chriſti, & licet illa generalis vocatio non quieſcat, tamen etiam iſta Specialis jam univerſis eſt & facta communis. Hæc omnia Ambroſius.

Antitheſis adverſariorum de particularitate vocationis.

132. Quæ ſit adverſariorum de vocatione doctrina, facilè poteſt colligi ex iſtis, quæ de abſoluta electione & reprobatione docent. Quos enim ſtatuunt abſoluto decreto rejectos, illos vel planè non vocari, vel non efficaciter à DEO vocari dicunt. Ita Beza part. 2. Reſp. ad Coll. p. 96. 149. 222. Martyr ſuper 9. Rom. Zanch. in Miſcell. Sic Bucanus de prædeſtin. pag. 403. inter media executionis decreti Dei de reprobandis hominibus refert *deſertionem, ſive nullam, aut ineffic acem per verbum DEI vocationem, aut ad vocationem internam reſponſionem.*

Argumentum 1. Evangelium non prædicatur actu omnibus.

133. Argumentis utuntur & multis & ſpinoſis, quorum explicatio operoſior requiritur, ne veritas illis labefactetur, & incauti turbentur. Urgent potiſſimùm iſtud, quòd *nec ſingulis hominibus, nec omni ævo* prædicatum ſit Evangelium; neq; etiam nunc toto orbi prædicetur, atq; in eo demonſtrando Jezlerus integros quatuor libros conſumit.

134. Reſpondemus breviter: Vocatio eſt univerſalis, quo ad Deum mandantem, ut annuncietur Evangelium omni creaturæ, & volentem illud audiri ab omnibus ac fide oblata in eo beneficia recipi: Fit autem particularis, culpâ hominum; primò, quatenus quidam Epicuræo contemtu id aſpernantur: quidam etiam perſequuntur & violenter à ſe repellunt. Deinde, quatenus culpâ majorum amiſſum verbum non ſemper in omnibus ubique gentibus & locis actu prædicatur. Sed hæc brevitas uberiori explicationi indiget.

135. Dico ergò, Deum tribus vicibus omnibus omninò hominibus verbum ſuum revelaſſe, ſcilicet in Adamo; poſt diluvium: & tempore Apoſtolorum. 1. Creatus erat Adamus ad imaginem Dei, cujus pars erat plena lux divinæ agnitionis in mente fulgens: acceperat autem hæc dona pro ſe & poſteris: poſtquam igitur libera voluntate ſe à Deo avertit, itidem ea & ſibi & poſteris amiſit. Si vel maximè Deus nulli hominum poſtea ſui cognitionem donaſſet, illud tamen non eſſet aſſcribendum abſoluto cuidam decreto; ſed potiùs fuiſſet juſtiſſima pœna lapſus Adamici. 2. Sed Deus ex immenſa ſua miſericordia poſt lapſum ex arcana majeſtatis ſuę ſede prodiens, concionem Evangelicam de ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis Adamo propoſuit, atque ita lucem cognitionis ſuæ ei viciſſim accendit, hanc verbi lucem & revelatæ doctrinæ puritatem omnes Adæ poſteri, admoniti graviſſimo parentis lapſu, debuiſſent cuſtodire: ſed ſtatim Cain ex invidia, ſuperbia & odio committit fratricidium, ac deſperabundus exit *à facie Domini* Geneſ. 4. v. 16. hoc eſt, à conſortio Eccleſiæ, in qua ſola amica Dei facies conſpicitur. Caini idololatriam & impietatem ſecuti ſunt non ſolùm poſteri ipſius, ſed etiam multi ex Patriarcharum liberis, cùm tamen utriſque aditus ad Eccleſiam non eſſet ſimpliciter & abſolutè præcluſus. Conſideretur hic triſtiſſima querela, Geneſ. 6. v. 2. *Viderunt filii Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, & acceperunt ſibi uxores, quas volebant*: id eſt, nulla habitâ pietatis vel religionis ratione, cœco libidinis impetu ducti, filii Patriarcharum uxores ſibi ducebant, quas volebant: non patiebantur à parentibus ſibi uxores dari &c. ut annotat Hugo: v. 5. *& vidit Jehovah, quòd multa eſſet malitia hominum in terra: quòd omne figmentum cogitationum cordis eorum tantùm malum omni die*, v. 6. *Et pœnituit Jehovam, quod feciſſet homines in terra. & doluit in corde ſuo.* 3. Cùm ergò Deus ob enormem hanc hominum malitiam generali cataclyſmo & bruta & homines à ſuperficie terræ delere conſtituiſſet, tamen recordatus miſericordiæ ſuæ ex immenſa φιλανθρωπίᾳ Noahum, ejuſque uxorem & filios & uxores filiorum conſervat: illis ex arca egreſſis verbi lucem viciſſim accendit, & cum illis pactum ſuum ſtatuit Gen. 9. v. 9. Debuiſſent ergò poſteri Nohæ, ex quibus omnes gentes propagatæ Gen. 10. v. 32. Verbi cœleſtis puritatem illibatam atque inviolatam conſervare & ad omnes poſteros propagare: ſed Gen. 11. ex inani gloriæ cupiditate, Epicureâ ſecuritate, ſui admiratione, & ut Thargum Hieroſolymitanum ſtatuit, idololatriæ inſtituendæ ſtudio, turrim Babylonicam extruere ſatagunt. Juſto igitur Dei judicio *linguæ ipſorum confunduntur* v. 7. *& ſuper faciem univerſæ terræ diſperguntur* v. 8. 4. Poſt diſperſionem illam & Nimrodi ſincerum DEI cultum contaminantis apoſtaſian, Abrahamus immediatè à DEO vocatus eſt, ut inter Cananæos verbum Dei doceret & Eccleſiæ doctrinam longè lateque propagaret. Erat enim Propheta Gen. 20. v. 7. cum illo & ſemine ejus ſtatuit DEUS pactum ſuum fœdere ſempiterno Geneſ. 17. v. 7. ita ut apud poſteros Abrahæ fuerit poſtea ſedes veræ Eccleſiæ. *Annunciavit Deus verbum ſuum Jacob, ſtatuta & judicia ſua Iſraeli* Pſal. 147. v. 19. *Non fecit taliter omni nationi & judicia ſua non manifeſtavit eis* v. 20. 5. Neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi reliquæ gentes omnes abſolutè ab omni cognitione DEI excluſæ: ſed Pſaltes loquitur comparatè, quòd ſcilicet *taliter* DEUS ſua judicia non manifeſtaverit gentibus, quæ ſuâ & majorum culpâ verbum amiſerant. Quinpotiùs variis profectionibus Patriarcharum, captivitate Babylonicâ Judæorum & aliis mediis, Deus multos gentiles ad Eccleſiæ con-

ſortium vocavit. 6. Popolnm Iſraëliticum in illuſtri lneo conſtituit & Eccleſiam ex eo collectam miraculis & prodigiis in conſpectu gentium illuſtrem ac celebrem reddidit, ita ut omnes populos conſtaret, eſſe in Palæſtina populum quendam, cujus cultus ſtupendis prodigiis & miraculis ſit divinitùs confirmatus. Hunc enim finem prodigiorum oſtendit Deus ipſe Pharaoni Exod. 9. v. 16. *In hoc ipſum te excitavi, ut oſtenderem potentiam meam, & annunciaretur nomẽ meum in univerſa terra.* 7. Hujus loci eſt conſideratio illa, quòd gens Iſraëlitica ferè in ipſo meditullio ἐν μεσομφάλοις fuerit poſita, ita ut odor doctrinæ in omnes mundi partes facilè potuerit inde propagati. Rabbi Abenezra ſuper 1. Eccleſ. Hieroſolymam *in orbis medio* ſitam eſſe dicit. 8. Atque hinc tot & tàm præclaræ confeſſiones eorum, qui ea gentilitate ad Deum Hebræorum ſe converterunt; veluti Jethronis Rahab, Gibeonitarum, Job & amicorum ejus, Ruth, Hirami Regis Tyrii, Reginæ Auſtri, Nahamanis, Syri, Niniviratum, Nabuchdonoſoris, Darii, Cyti, Ahaſveri, Perſarum à Mardochæo converſorum &c. atque aliorum, quus partim nominat, partim recitet Scriptura. Et ſingulariter obſervari velim locum Act. a. v. 5. ubi dicitur, quòd in Jeruſalem fuerint habitantes viri εὐλαβεῖς ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt. 9. Quin etiam liber naturæ gentibus debuit eſſe magiſter divinæ cognitionis. Dicit quidem Apoſtolus Actor. 14. v. 16. *quòd Deus in præteritis generationibus dimiſerit omnes gentes ingredi vias ſuas*, ſed ſtatim addit v. 17. *quòd non reliquerit ſe* ἀμάρτυρον *ſine teſtimonio*, quia τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐν αὐτοῖς. Roman. 1. v. 19. *invisibilia enim ejus à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; ejus virtus & divinitas, ita ut ſint inexcuſabiles*, v. 20. nimirum gentes illæ extra Eccleſiam partim conſtanti ſamâ de Deo Iſraelitarom; partim celebtitate ſignorum; partim exemplo eorum, qui ea Gentilitate ſe ad Eccleſiam Iſraëliticam converterant; partim conſcientiæ ſuæ ſtimulis; partim notitia Dei aliquali in viſibilibus mundi propoſitâ incitari debuerant ad verum Dei cultum Iſraelitis uſitatum inquirendum. Ex inſpectione crearurarum potuiſſent eò aſſurgere, ut ſtaruerent eſſe Deum, debuiſſent igitur ulteriùs procedere & hujus veri Dei verbom Eccleſiæ in illuſtri loco poſitæ revelatum inquirere: Siquidem ipſa naturalis notitia de ſui imperfectione teſtatur. Hinc dicit Apoſtolus Act. 17. v. 26. *quòd definierit DEUS ſtatuta tempora & terminos habitationis.* v. 27. ζητεῖν τὸν Θεὸν, *ut quærant Deum, ſi fortè attrectent eum & inveniant, quamvis non longè ſit ab unoquoque noſtrûm &c.* ſed Ethnici hoc non fecerunt: quin potiùs *veritatem Dei*, id eſt, veram notitiam ex inſpectione creaturarum hauriendam, *commutârunt mendacio* Rom. 1. v. 25. Ideoq; ſunt ἀναπολόγητοι v. 20. Quod ſi non potuiſſent ullo modo ad veram & plenam Dei cognitionem aſpirare, haberent adhuc quod prętenderent, quòd rectiùs percipies, ſi conſideres verba Chriſti: Joh. 15. v. 22. *Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis* [Judęis] *peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* 10. Obſervari & hoc velim, quòd libri Veteris Teſtamenti in Græcam linguam etiam ante Chriſti tempora converſi fuerint: illa autem lingua omnibus gentibus erat notiſſima, teſte Cicerone pro Arch. *Græca in omnib. ferè gentibus leguntur.* Itemque illud, quòd in quatuor potentiſſimis & univerſo orbi notiſſimis Monarchiis ſedem habuerit Eccleſia. 11. Tempora illa ignorantiæ ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς, tandem per Apoſtolos annunciavit omnibus hominibus, ut pœnitentiam agerent Actor. 17. v. 30. & per diverſitatem linguarum cunctarum gentes in unitatem fidei congregavit, adeò ut juxta infallibile Pauli teſtimonium Coloſſ. 1. v. 6. *Verbum veritatis Evangelica fuerit in univerſo mundo & fructificaverit.* Si ergò poſteri eorum, quibus tempore Apoſtolorum Evangelium prædicatum, progreſſu temporis verbi veritatem amiſerunt, & ſuam & majorum accuſent negligentiam; non autem allatrent Dei vocantis miſericordiam: Eſt enim ſanctum verbi depoſitum quidam theſaurus inæſtimabilis: Si qui illum repudiant & amittunt, etiam poſteros ſuos eo privant, quo nomine graviorem Deo reddent olim rationem, & repetetur ab ipſorum manibus ſanguis univerſæ poſteritatis, quòd meritò terrorem incutere deberet ſecuris verbi contemtoribus. 12. Si verò exempla infantum in gentilitate natorum afferuntur, ad ea & ſimilia reſpondemus: judicia Dei poſſunt eſſe occulta, nunquam verò injuſta: multa in hoc doctrinæ capite ſunt nobis imperveſtigabilia in lumine naturæ & gratiæ, quæ aliquando pleniùs cognoſcemus in lumine gloriæ. Illi ipſi infantes non tantùm originalem labem ſecum trahunt à parentibus, ſed etiam à talibus naſcuntur majoribus, quibus Deus pretioſum verbi ſui depoſitum, ad poſteros etiam propagandum, & Sacramenta, per quæ etiam liberi ipſorum in gratiam Dei recipi poſſent, commendaverat. Parentum ergò peccata, non Dei juſtitiam & miſericordiam accuſent. Neque immeritò requirimus, ut certos nos reddant tales diſputatores; illos infantes, ſi perveniſſent ad adultam ætatem, oblata Dei beneficia fuiſſe recepturos ac non potiùs peccata parentum imitaturos. Dominus ad Ezechielem & in genere ad omnes miniſtros Eccleſiæ dicit Ezech. 3. v. 17. & 18. *Speculatorem te dedi domui Iſrael, audies igitur de ore meo verbum, & admonebis eos meo nomine. Cùm dixero impio: moriendo morieris, & non admonueris eum, nec locutus fueris, ut caveat impius & recedat à via ſua impia, ut vivat: ipſe impius in impietate ſua morietur; Sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Vides perire quoſdam propter negligentiam Paſtorum, à quorum manibus ſanguinem pereuntium requiret Dominus: & tamen ibi nemo vel Dei juſtitiam accuſat, vel ad abſolutum aliquod decretum confugit. Ita quoque, ſi aliquibus auferatur verbum propter negligentiam majorum, à quorum manibus ſanguinem pereuntium DEUS requiret, ibi itidem nemo vel Dei juſtitiam accuſet; vel ad abſolutum aliquod decretum confugiat. Viciſſim, ſicut Deus quoſdam rapit, *ne malitia ipſorum mentem mutet; nevè fictio*, hoc eſt, hypocritica religio *ipſorum animam decipiat* Sap. 4. v. 11. Ita quoque quoſdam in infantili ætate Deus abripit, ne imo ſcelerum barathro immerſi, infernales pœnas ſibi accumulent: quia *ſervus, qui cognovit voluntatem Domini, & non præparavit ſe, nec fecit ſecundùm voluntatem ejus, vapulabit multis.* Luc. 12. v. 47. *Qui autem non cognovit & facit digna plagis, vapulabit paucis* v. 48.

136. Sed demus, in his & ſimilibus exemplis ſpecialibus non poſſe nos exactè cauſas divinorum conſiliorum exquirere vel proponere; non tamen ad abſolutum aliquod reprobationis decretum

eſſe

erit confugiendum, ſed adhæreamus firmiter pronunciatis iſtis univerſalibus: *Deus vult omnes homines ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire: Vivo ego, nolo mortem morientis, dicit Dominus &c.* Benè Fulbert. Epiſcop. *Mens humana, cùm divinæ diſpoſitionis cauſas per ſe diſcutere non ſemper valeat; ad hoc, quod comprehendere non valet, reverenter erronea diſputationis oculos claudat.*

137. Placet verbis Ambroſii propoſitum argumentum uberiùs declarare; is diſtinguit inter gratiam Dei vocantis univerſalem & inter mirandam ac proinde non ſcrutandam vocationis diſpenſationem. Sic enim ſcribit lib. 1. de vocat. gent. c. 1. *Multimodâ quæſtione variata per tot populos ac tempora gratiæ Dei cauſa quæritur: Cur ſcil. anterioribus ſeculis dimiſſæ ſint omnes gentes ingredi vias ſuas, uno tantùm Iſraële, qui divinitùs erudiretur, excepto & ad cognitionem veritatis electo, cujus infidelitas locum tandem ſalvandis gentibus fecerit, tanquam ſi unus populus in fide ſui generis permaneret, miſericordia Dei cæteris nationibus ſe præſtare non poſſet? cur deniq; ipſi, quorum diminutio ſalus gentibus eſt, ab occæcatione ſua non liberentur priùs, quàm ingrediatur gentium plenitudo, quaſi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes factâ omnium gentium adoptione ſalvandi ſunt? aut quomodo omnis Iſraël ſublatâ obcæcatione ſalvandus ſit, cujus innumerabilis multitudo in ſua infidelitate deficiens ad tempora ſalvandis promiſſa non pervenit? vel quomodo ipſarum gentium* [*quarum ipſius non eſt facta vocatio*] *dicatur nunc ingredi plenitudo, cùm tanta promiſcuæ ætatis & conditionis hominum millia in omnibus nationib. quæ ſub cælo ſunt, ſine Chriſti juſtificatione moriantur? ſed horum myſteriorum judiciorumq; cauſas pius & doctus Magiſter* [Paulus Apoſtolus] *maluit ad altitudinem divitiarum ſapientiæ Dei ſcientiæq; ſuſpendere, quam juſtiſſimæ veritatis & miſericordiſſimæ bonitatis ſubtractum ab humana cogitatione ſecretum temerariâ inquiſitione diſcutere* &c. Et poſtea: *Latet diſcretionis iſta ratio, ſed non latet ipſa diſcretio: non intelligimus judicantem, ſed videmus operantem: quid calumniamur juſtitiæ occultæ, qui gratias debemus miſericordiæ manifeſtæ? laudemus & veneremur quod agitur, quia tutum eſt neſcire, quod tegitur.* lib. 2. de vocat. ge[nt.] cap. 1. *Quamvis ad omnium hominum vocationem Evangelium dirigeretur, omnesq; Dominum ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis vellet venire, non tamen ſibi diſpenſationem ſuarum abſtulerat poteſtatem, ut aliter, quàm occulto juſtoq; judicio ſtatuerat, conſilii ſui ordo decurreret &c.* Et poſtea: *rei geſtæ docemur exemplo, quòd inter generalia promiſſa, vel opera, vel præcepta, quædam Deus & communibus excepta cauſis, occultiore novit ordinare ratione.* cap. 3. *Altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, cujus inſcrutabilia ſunt judicia & inveſtigabiles viæ, ſic ſemper miſericordiam ſuam & juſtitiam temperavit, ut ſecretiſſimâ æterni conſilii voluntate noluerit in omnibus ſuper omnes generationes aut ſuper omnes homines æquales donorum ſuorum eſſe menſuras: ſiquidem aliter eos juverit, quos ad cognoſcendum ſe cæli & terræ teſtimoniis conveniebat; aliter illos, quibus non ſolùm Elementorum famulatu, ſed etiam doctrinâ legis, Prophetarum oraculis, miraculorum ſignis & Angelorum cooperationib. conſulebat: & multò magis aliter miſericordiam ſuam univerſis hominib. declaraverit, quando Filius Dei factus eſt Filius hominis, ut inveniretur ab iis, qui eum non quærebant &c. & quanta in præteritis ſeculis ſuper cæteras nationes, tanta nunc eſſet in Judæam gentem parcitas gratiæ, cùm tamen introductâ plenitudine gentium, etiam ipſorum ariditati earundem irrigationum inundatio ſpondeatur. Quæ itaque cauſa ſint harum ſub eadem gratia diſſimilitudinum, quave ratione, ſanctis Scripturis non loquentibus quis loquetur? & cum in eis ſcientia Apoſtoli Pauli à diſputatione tranſeat ad ſtuporem, cujus erit tanta præſumtio, qui hæc differendo exiſtimet aperienda potiùs quam ſilentio miranda?*

138. De infantibus in gentilitate natis ita diſſerit 2. de vocat. gent. cap. 8. *Cùm conſideramus inter paganos, inter Judæos, inter hæreticos, inter ipſos Catholicos Chriſtianos, quàm multiplex pereat numerus parvulorum, quos quantum ad proprias pertinet voluntates, neque bonum aliquid neque malum conſtat egiſſe, diſcimus; ſuper eos illam manere ſententiam, quam humanum genus prævaricatione primi Parentis excepit, cujus ſententiæ rigor dum etiam circa tales non reſolvitur, quàm magnum illud peccatum fuerit, demonſtratur; nemo autem putaretur non innocens naſci, niſi etiam ſalibus eſſet noxium non renaſci &c.* Et poſtea: *Non irreligiosè arbitror credi neque inconvenienter intelligi, quòd ſibi paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ ſemper univerſis eſt impenſa nationibus, quâ utique ſi benè uterentur eorum parentes, etiam ipſi per eoſdem juvarentur, omnium namque exordia parvulorum, totaq; illa principia nec dum rationalis infantiæ ſub arbitrio jacent voluntatis alienæ, nec ullo modo eis niſi per alios conſuli poteſt, & conſequens eſt, illos ad eorum pertinere conſortium, quorum vel recto vel pravo reguntur affectu &c. Sicut autem circa majores præter illam generalem gratiam parciùs atq; occultiùs omnium hominum corda pulſantem excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio ſpecialis exoritur, ita etiam circa innumeros parvulos eadem manifeſtatur electio, quæ quidem nec illis, qui renati non ſunt, in parentibus defuit, ſed iis, qui renati ſunt, præ parentibus adfuit, ita ut multis ſæpè, quos ſuorum impietas deſeruit, alienorum cura ſervierit, & ad regenerationem venerint per extraneos, quæ eis non erat providenda per proximos; in quo opere gratiæ quis niſi arrogantiſſimus atque vaniſſimus de divina juſtitia conqueratur, quòd non omnibus parvulis ſimilis providentia conſulat, omniaq; pericula, quæ mortuorum generationem prohibere poſſent, aut poteſtate ſubmoveat, aut miſeratione præveniat? quod utique erga omnes ita fieret, ſi ita fieri omnino deberet &c.* Hactenus Ambroſius, quibus ſimilia extant in Epiſt. 147. Auguſt. ad Optat.

139. Hactenus egimus de primo argumento, quod univerſalitati vocationis opponitur. Alterum argumentum non minori cum difficultate conjunctum. *Etiamſi* [inquiunt] *multis offeratur verbum, tamen apud paucos fructificat. Cauſa non poteſt quæri in hominibus; quippe quorum omnium vires in ſpiritualibus nulla ſunt: Ultimum ergò in abſoluto decreto refugium.* Reſpond. Simplicitas Chriſtiana inhæret parabolis Chriſti Matth. 16. Luc. 8. propoſitis: ibi enim oſtenditur; cauſam, quare ſemen verbi non fructificet apud omnes, reſidere in ipſis hominibus: quorum quidam verbum audiunt, ſed quia non *σινίουσι*, Diabolus ex ipſorum cordibus id viciſſim capit: quidam audiunt verbum, ſed quia ſunt *πρόσκαιροι* & non habent radicem, inde fit, ut factâ tribulatione & perſecutione propter verbum, ſtatim ſcandali-

2. Verbum non fructificat apud omnes.

rentur: Quidam audiunt verbum, ſed ſolicitudines hujus vitæ & fallacia divitiarum in cordibus illorum illud ſuffocant: Quidam denique in corde bono & ſincero audientes verbum retinent, fructum afferunt in patientia. Impediunt verbi fructum petra, ſpina, volucres. Has cauſas proponit Chriſtus: Has cauſas amplectitur verè Chriſtianus. Sic Luc. 14. v. 18. in parabola patrisfamiliàs parantis cœnam magnam oſtenditur: cauſam, quare non omnes beneficiis in verbo oblatis fruantur, reſidere in ipſis vocatis, non autem in vocante patrefamiliàs. 2. *At*, inquis, *cor hominis per naturam non eſt bonum & ſincerum, ut poſſit verbi ſemen cum fructu recipere: nec poteſt homo per naturales liberi arbitrii vires vocanti Deo obſequi: redit ergò difficultas, quòd ſc. ilicet ad decretum Dei abſolutum ſit confugiendum.* Reſp. Deus vult homines convertere per verbum, *Fides* enim *ex auditu: auditus autem per verbum* Rom. 10. v. 17. Cum illa verbi prædicatione conjuncta eſt Spiritus S. operatio. Jam verò quidem planè recuſant audire, blaſphemant & *verbum à ſe repellunt* Actor. 13. v. 45. 46. Quidam audiunt, ſed tantùm obiter & *ſine diſcendi cupiditate*, *animo* interim *alibi peregrinante*, Actor. 20. v. 9. Quidam audiunt *ſtudium novitatis*, Luc. 23. v. 8. Quidam audiunt *ſpe utilitatis externa*, Actor. 24. v. 26. Quidam audiunt *cum præjudicio, præoccupati ſuis erroribus*, Actor. 17. verſ. 21. Quidam audiunt *animo calumniandi*, Pſal. 41. v. 7. Quidam *nolunt admittere verbum veritatis*, *vel ex ambitione, ne videantur erraſſe*, Johan. 5. v. 44. vel *ex cupiditate gloriæ mundanæ*, Joh. 12. v. 43. vel *in gratiam parentum, amicorum ac magnatum*, Luc. 9. v. 61. vel *ne priventur commodis temporalibus*, Johan. 6. v. 26. vel *ex metu perſecutionum*, Johan. 9. v. 22. Quidam *odio perſonæ miniſtri cum faſtidio audiunt*, Ezech. 33. v. 32. Quidam *ſpinis voluptatum hærent implicitis*, Luc. 8. v. 14. Quidam *divitiis ſuis corde ſunt affixi*, Matt. 16 v. 22. Quidam *perpetuâ peccandi conſuetudine ſeipſos indurant*, Rom 2. v. 4. Quidam *humili & abjectâ ſpecie docentium offenſi, conciones eorum aſpernantur*, Matt 13. v. 54. & 55. Quidam, *cùm audiunt vitia ſua taxari, exaſperantur, & à verbo ipſo abalienantur*, Eſa. 30. v. 10. Quidam *ſapientiam & eloquentiam mundanam in concionatoribus quærunt, quam cùm non inveniunt, reſiliunt*, 1. Cor. 1. v. 22. Quidam *ab agnita veritate rurſus deficiunt*, 2. Petr. 2. v. 21. Tot ac pluribus aliis modis nobis incognitis fructificatio verbi impeditur, ac Spiritui ſancto, in opus converſionis intento reſiſtitur, Actor. 7. v. 51. cujus rei cauſam Scriptura ſemper in homines: nuſpiam autem ad abſolutum aliquod decretum refert. 3. *At*, inquis, *omnes omninò in æquali hærent corruptione, quòd ergò quibuſdam dantur vires ad converſionem, ejus cauſa in ſola Dei miſericordia reſidet: Viciſſim ergò, quòd quibuſdam vires ad converſionem denegantur, ejus rei non poteſt eſſe cauſa alia, quam aliquod Dei denegantis decretum.* Reſp. Diſtinguendum inter auditum verbi externum, & internum ſive interiorem cordis aſſenſum: Poſterior non eſt in viribus hominis nondum renati: nihilominùs tamen prior. Diſtinguenda eſt malitia & cœcitas originalis ab actuali pertinacia & excœcatione. Prior in omnibus non renatis æqualis eſt: Poſterior non item. Poſſe hominem etiam non renatum verbum Dei audire, diſcere, meditari, aliis id contumaciter negligentibus & Deo reſiſtentibus, multis in locis teſtatur Scriptura: Marc. 16. v. 20. *Herodes libenter audiebat Johannem.* Actor. 13. v. 7. *Sergius Proconſul ἐπεζήτησεν audiret verbum Dei.* Actor. 17. v. 20. *Athenienſes volunt audire Paulum.* Act. 8. v. 6. *προσεῖχον populi illi, quæ dicebantur à Philippo.* Actor. 24. v. 24. *Felix Præſes Iudææ acceerſit Paulum, qui cùm coram eo de juſtitia & caſtitate & futuro judicio concionaretur, tremefactus inde legitur.* Luc. 13. v. 24. *Pereuntibus aſcribitur deſiderium ſalutis, multi quærent intrare, & non potuerunt.* Amos 8. v. 11. *Impiis Iſraelitis fames & ſitis verbum audiendi tribuitur.* 4. *At*, inquis, *illi ipſi tamen non ſunt omnes converſi.* & Paulus Rom. 9. verſ. 16. *Hominis curſui, & voluntati vim converſionis adimit.* Reſpond. Herodes inceſtuoſæ conjugis amore captus noluit locum dare admonitionibus Johannis. Athenienſes audientes reſurrectionem mortuorum quidam irridebant eum, quidam dicebant, audiemus te de hoc iterum. Felix Præſes ſtimulum illum ex concione Apoſtoli ortum protinus retundit & ex inſano pecuniæ amore tantùm audit. Illi, qui quærunt ſalutis intrare portam, & non poſſunt, ac qui fame & ſiti audiendi verbum tenentur, nec tamen convertuntur, ſunt illi, qui nolebant ingredi cùm poſſent, ac deinde cùm vident ſibi pereundum eſſe, clamant ad Dominum, ſaltem ut effugiant paratas pœnas; non quòd veram agant pœnitentiam: Proverb. 1. verſ. 24. *Propterea quod vocavi, & renuiſtis: expandi manum meam, & non fuit, qui attenderet, &c.* verſ. 26. *etiam ego in contritione veſtra ridebo, &c.* verſ. 28. *tum invocabunt me, & non exaudiam, &c.* Roman. 9. verſ. 16. Diſputát Apoſtolus contra juſtitiarios, qui in operum ſuorum curſu ac meritis juſtitiam quærunt: & ſic *zelum habent, ſed non ſecundùm ſcientiam*, Roman. 10. verſ. 2. manet nihilominus firmum fixum, quòd auditus verbi ſit ſalutare converſionis medium. Johan. 6. verſ. 45. *Qui audit & didicit à Patre*, ille à Spiritu ſancto ducitur, *ut veniat ad Chriſtum.* Roman. 10. verſ. 14. *Quomodo credent in eum, de quo non audierunt?* Atqui hinc eſt, quòd de Scriba, qui νουνεχῶς reſponderat, CHRISTUS dicit, *eum non longè abeſſe à regno Dei*, Marc. 12. verſ. 34. nimirum propior erat regno Dei, quàm Phariſæi, qui invicem gloriam accipiebant & ob id non poterant credere. Johan. 5. & 44. & quorum peſſima hypocriſis deſcribitur, Matth. 23. per totum. Hinc etiam intelligitur illud, quare δυσκόλως divites intrent regnum cœlorum, & quidem difficiliùs, quàm pauperes: nimirum, quia ſolicitudo ſeculi hujus & fallacia divitiarum apud ipſos ſuffocant verbum & efficiunt illud ἄκαρπον. Res eò redit, Scripturam in aſſignanda cauſa: quare non plures convertantur & ſalventur, nos ſemper deducere ad contemtum mediorum; ut hac ratione culpa ſit in homine, non in Deo; ac maneat illud Oſeæ 13. verſ. 8. *Ex te perditio tua Iſraël: ex me autem tantùm ſalus tua.* Johan. 3. verſ. 19. *Hoc eſt judicium, quòd lux venit in mundum, & mundus dilexit magis tenebras, quam lucem.* Matth. 23. v. 36. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti.* Matth. 23. v. 3. *Noluerunt venire.* 5. *At*, inquis, *ne modiculum quidem in viribus liberi arbitrii reliquum eſt, ut poſſit homo non renatus vel gratiam oblatam acceptare, vel ad eam ſeſe applicare.* Reſp. Veriſſimè hoc dicitur: Spiritus ſancti gratia requiritur in hominis non renati converſione, ut oblatã gratiam agnoſcat atq; acceptet.

Sunt autem gratiæ & miſericordiæ divinæ quaſi quidam gradus. DEus miſericordiâ ſuâ omnes convertendos prævenit ac offert illis verbum; per illud verbum vult eſſe in ipſorum cordibus efficax in converſione; quod itidem eſt divinæ gratiæ. Niſi enim DEo placuiſſet, per Evangelii prædicationem & verbi auditū homines convertere, nemo converteretur, etiamſi vel per mille annos quis audiret: cum illa verbi prædicatione conjuncta eſt operatio Spiritus ſancti, quod itidem eſt divinæ gratiæ: *Ille vult in cordibus operari novos motus, ſaltem ne reſiſtamus.* Actor.7.v.51. *Ille vult oculos aperire, ut convertantur a tenebris ad lucem; ſaltem ne claudamus oculos affectatâ cæcitate* Matt.13. v.15. *Nec plus diligamus tenebras, quam lucem*, Johan.3.v.19. *Ille ſtat ad oſtium & pulſat.* Apoc.3. v.20. *Vult aperire clauſas cordis noſtri aures; ſaltem ne inſuper obduremus aures noſtras.* Actor.7. v.57. *Ille vult operari in nobis omnia ſalutaria & corpus noſtrum efficere templum ſuũ.* 1.Cor.6.v.19 *Saltem ne violemus illud Dei templum.* 1.Cor.3. v.17. *nec opus ejus deſtruamus* Rom.14.v.20. *Deus cogitat ſuper nos cogitationes pacis.* Jer.29.v.11. *ea quæ ad pacem noſtram ſpectant, vult curare.* Luc.19 v.42. *Saltem ne ſpernamus conſilium Dei adverſus nosmetipſos.* Luc.7.v.30. *Ille vult auferre cor lapideum & dare cor carneum.* Ezech.36.v.26. *Saltem ne obduremus corda noſtra.* Hebr.4.v.7. Vides ipſum incipere non eſſe noſtrum, nec ortum bonæ voluntatis noſtro conatu emergere: ſed ſanctam cogitationem, bonum propoſitum & deſiderium boni eſſe gratiam, donum & operationem Spiritus ſancti, quâ de re multis in locis egregiè diſputat Auguſtinus contra Pelagianos. Non autem uno ſtatim momento abſolvitur totum opus converſionis, nec per violentos raptus agit Spiritus ſanctus. Sed ut loquitur D.Chemn.p.1.Locorum p.490. habet converſio ſua initia ad ſuos progreſſus, neque in puncto quodam Mathematico oſtendi poteſt, ubi voluntas liberata agere incipiat. Quando gratia præveniens, præparans & operans, id eſt, prima initia fidei & converſionis homini dantur, ſtatim incipit lucta carnis & Spiritus, & manifeſtum eſt, illam luctam non fieri ſine motu noſtræ voluntatis: aliter enim Spiritus ſanctus luctabatur in Moſe adhuc vivo adverſus carnem ejus, quàm ſicut *Michael luctatur cum Diabolo circa mortuum corpus Moſis:* Epiſt.Jud.v.9. Item in principio deſiderium eſt obſcurius, aſſenſio languidior, obœdientia tenuior, & illa dona oportet creſcere: Creſcunt autem in nobis non ſicut truncus violento impulſu provehitur: vel ſicut lilia nō laborantia, non curantia creſcunt: ſed conando, luctando, quærendo, petendo, pulſando, & hoc non ex nobis, donum DEi eſt: Dominus tradens ſervis talenta dicit: *Negotiemini donec veniam* Matth.25.v.26. non dicit, in terram abſcondite. Paulus valdè illuſtri utitur vocabulo 2.Tim.1.v.6. *Hortor te ἀναζωπυρεῖν donum Dei, quod in te eſt.* Marc.9.v.24. exclamat Pater Dæmoniaci: *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.* Quæ omnia pulcrè illuſtrari poſſunt exemplo Auguſtini, qui ordinem converſionis ſuæ deſcribit lib.5.Cōfeſſ.cap.13.& 14. lib.7.cap.21.lib.8.cap.2. Atque hæc omnia ex ipſis fidei & invocationis exercitiis rectiùs, quàm ex otioſis ſpeculationibus diſci poſſunt. Poſtquam deinde voluntas captiva per Spiritum ſanctum liberata eſt, requiritur adhuc cooperans Spiritus ſancti gratia, *Deus enim non ſolùm dat velle, ſed & perficere* Phil.2.v.13. Rectè autem ex Auguſtino dicitur *hac cooperans gratia, qua renatus homo per vires a Spiritu ſancto, donatas ſimul operatur; ita aguntur renati à Spiritu Sancto, ut ipſi etiam agant*, Auguſtinus de corr. & grat.cap.2. & quia *tantùm primitias Spiritus ſancti accepimus* Rom.8.v.23. *& manet lucta carnis & Spiritus* Gal.5.v.17. ideò cavendum, *ne quis deſit gratia Dei* Hebr.12.v.15. *ne abjiciamus Dei gratiā* Col.3.v.21. *ne in vacuum gratiam Dei acceperimus.* 2.Cor.6.v.1. *ne Spiritum ſanctum contriſtemus* Eph.4.v.30. *aut exaſperamus* Eſa.63.v.10. *ſed ut quotidiè creſcat renovatio.* 2.Cor.4.v.16. *ut pergamus, donec apprehendamus.* 1.Cor.9.v.24. *ut permaneamus in Dei bonitate.* Rom.11.v.23. *ut initium ſubſtantiæ uſq; ad finem firmiter retineamus*, Hebr.3.v.14. Qui converſionis gratiâ excidunt, ſuâ culpâ excidunt: DEus fidelis eſt, & dona ejus ſunt ἀμεταμέλητα. Manet proinde, quòd converſio & perſeverantia ſint à ſolius Spiritus ſancti gratia; nihilominus, quòd quidam vel nō convertuntur, vel converſionis gratiâ viciſſim excidunt, ejus rei cauſa eſt in hominum contumacia, per quam opus Spiritus ſancti impediunt atq; turbant.

140. Hac de re iterum ſic diſſerit Ambroſ.lib.2 de vocat.gent. cap.3. *Præparatur* [ut ſcriptum eſt] *voluntas à Domino, ſed hujus præparationis non unus ſemper proventus, nec una ſemper menſura eſt, quoniam multis modis & innumerabilibus differentiis gratiæ opera & dona variantur, inque ipſis ſingulis generibus munerum diſſimiles ſunt gradus & impares quantitates: ſicut enim in germinibus herbarum atque lignorum, quæ terra producit, nec una ſpecies nec unum in omnibus genus eſt, ſed ſingula quæque in ſui ſeminis forma & in ſua ſtirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorem, non ſtatim ut eduntur, accipiunt, ſed certis & ordinatis provehuntur augmentis, donec ad perfectam ſui habitus quantitatem per ſuccedentia ſibi incrementa perveniant, ita & ſemina chariſmatum plantæque virtutum non in uno agro humani cordis totum hoc pariter, quod ſunt futura, naſcuntur: nec facilè reperietur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & miſericors Deus mirabiles iſtos ſuæ operationis effectus & quibusdam mentibus non expectatâ profectuum morâ totum quicquid collaturus eſt, invehit &c. multo tamen crebrior, multoque numeroſior pars illa hominum eſt, cui particulatim quicquid ſuperna largitas donat, accreſcit, ut conferendorum munerū cauſa, de his quæ ſunt collata, paratur.* cap.9. *Gratia Dei in omnibus juſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando & fidei affectionib. imbuendo, ſed etiam voluntas hominis ſubjungitur ei atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidiis, ut divino in ſe cooperetur operi & incipiat exercere ad meritū, quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudiū, de ſua habens mutabilitate, ſi deficit, de gratiæ opitulatione, ſi proficit, quæ opitulatio per innumeros modos ſive occultos ſive manifeſtos omnibus adhibetur, & quod a multis refutatur, ipſorum eſt nequitia, quod a multis ſuſcipitur & gratia eſt divina & voluntatis humanæ* [explicatio paulò pòſt ſequitur] *ſive igitur initia, ſive profectus fidelium, ſive uſq; in finem perſeverantium cogitemus genus, nulla ſpecies cu-*

» *juſq́; virtutis occurrit, quæ vel ſine dono divinæ gra-*
» *tiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur: I-*
» *pſa enim gratia hoc omni genere medendi atq́; auxi-*
» *liandi agit, ut in eo quem vocat, primam ſibi recep-*
» *tricem & famulam donorum ſuorum præparet vo-*
» *luntatem; nam virtus nolentium nulla eſt, nec pot-*
eſt aſſeri, vel fidem vel ſpem vel caritatem eis ineſſe, quorum ab his bonis conſenſus alienus eſt &c.

3. *In viam gentium ne abieritis, Matt. 10.* 141. Spero duo potiora argumenta adverſariorum ita eſſe expoſita, adjungamus & alia. Argum. III. Matth. 10. v. 5. præcipit Chriſtus Apoſtolis: *In viam gentium ne abieritis, & in civitatem Samaritanorum ne ingrediamini. Videntur itaq́; ex abſoluto decreto illis denegata ſalutis media.* Reſp. 1. Argumentum procedit à particulari. Etſi enim ad gentes eo tempore non pervenit prædicatio Apoſtolica: tamen pervenit ad eos fama de Eccleſia: Potuerunt etiam uti manuductione naturalis notitiæ &c. 2. Non ea abſoluto aliquo decreto verbum illis fuit denegatum; ſed propter contemtum majorum, qui illud repudiârunt. Sic Amos 8. v. 11. *Propter faſtidium auditorum famem verbi immittit Deus,* 2. Theſſ. 2. v. 10. 11. *Efficaciam erroris ideò mittit, quia caritatem veritatis homines non receperunt, ut ſalvi fiant.* 3. Etſi ſolenni illa & generali vocatione ſub V. T. caruerunt gentes: non tamen abſolutè eas ab Eccleſiæ conſortio excluſas fuiſſe, innumera proſelytorum exempla oſtendunt. 4. Quin etiam Chriſtus ipſe ad promiſcuam multitudinem, nullo habito Judæorum ac Samaritanorum diſcrimine conciones habuit. Illuſtre exemplum habetur Joh. 4. 5. Adde, quòd *Chriſtus ipſe abierit in fines Tyri & Sydonis,* Marc. 7. v. 24. atq; *inde exiens pervenerit in medios fines Decapoleos,* v. 31. 6. Voluit autem Deus politiam Judaicam à reliquis gentibus eſſe diſtinctam, ut eſſet certa ſedes, in qua naſceretur Meſſias, non autem quaſi reliquæ gentes omnes abſoluto decreto ab Eccleſia & Salutis conſortio rejectæ. Chriſtus demùm in ſuo adventu *mediũ parietem materiæ ſuſtulit* Eph. 2. v. 14. *ut non amplius ſit Iudæus aut Græcus,* Gal. 3. v. 28. 7. Mandatum igitur hoc fuiſſe certi tantùm temporis, oſtendit præceptum Chriſti Matth. 28. v. 19. & Marc. 16. v. 15. *Euntes in mundum univerſum prædicate Evangelium omni creaturæ.* 8. Cauſam verò, quare *primùm verbum Dei loqui oportebat Iudæis* Act. 13. v. 46. aſſignat Apoſtol. Rom. 15. v. 8. ubi dicit, *Chriſtum fuiſſe miniſtrum circumciſionis ad implendas promiſſiones Patrib. factas.* Cõveniens erat, ut ejus adventus primò denunciaretur Judæis, quibus principaliter erat promiſſus Calvin. ſup. h. l. *Apoſtolorum vocem finibus Iudææ includit, quam poſtea ubiq́; ad ultimos orbis fines perſonare jubet, ratio eſt, quia miſſus à Patre erat circũciſionis miniſter ad implendas promiſſiones, quæ olim Patribus data fuerant, atq́; ſpeciale fœdus pepigerat Deus cum genere Abrahæ, &c.* Hæc Calv.

4. *Si in Tyro & Sidone talia facta, pœnitentiam egiſſent. Matth. 11.* 142. Argumentum IV. *Matt. 11. v. 21. Si in Tyre & Sidone talia miracula fuiſſent facta, pœnitentiã egiſſent in cinere & ſacco. Ergò media pœnitentiæ illis ex abſoluto decreto denegata?* Reſp. 1. Non procedit collectio: Tyriis & Sidoniis ſpecialis illa & extraordinaria ratio per miracula homines convertendi fuit denegata. Ergò abſoluto decreto excluſi ſunt à ſalute. 2. Siquidem habuerunt beneficia reliquis gentibus communia, de quibus ſuprà. 3. Tàm ergò facilè potuiſſent inquirere in verum veri Dei cultum, quàm facilè olim Hiram Rex Tyri amicus Davidis & Salomonis. *Sidonii & Tyrii attulerunt ligna in multitudine ad Davidem.* 1. Paral. 22. v. 4. *itemq́; ad ſecundi templi ſtructurã,* Eſdr. 3. v. 7. poterant ergò ſecum reportare veram Dei cognitionem. 4. Notum eſt, eos populo Iſraëlitico conterminos fuiſſe; potuit igitur fama doctrinæ & miraculorum ad eos faciliùs pervenire. 5. Chriſtus ipſe receſſit in partes Tyri & Sidonis, ibidemq; *filiam mulieris Cananææ à Dæmonio liberavit* Marc. 3. v. 7. dicitur, quod eorum. *qui circa Tyrum & Sidonem multitudo magna ad Chriſtum venerit.* Marc. 7. v. 31. *Chriſtus exiens de finibus Tyri venit per Sidonem ad mare. 6. Paulus venit Tyrum, ibiq́; manſit per dies ſeptem.* Act. 21. v. 3. & 4. *Venit etiam Sidonem.* Act. 27. v. 3. Quomodo ergò media ſalutis illis omninò denegata, & quidem abſoluto decreto?

143. Argumentum V. Luc. 8. v. 10. *Vobis, dicit Chriſtus ad diſcipulos, datum eſt noſſe myſteria regni Dei, reliquis autem per parabolas, ut videntes non videant, & audientes non intelligant. Ergò etiamſi quidam verbum audiant, tamen illis cognitio ſalutaris myſteriorũ denegatur, idq́; ex abſoluto decreto.* 5. *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni. Luc. 8.* Reſp. Matth. 13. & Marc. 4. plenior extat hujus dicti expoſitio, quam ex circumſtantiis textus eruemus. Prima circumſtantia temporis eſt. Chriſtus hactenus disertè pœnitentiam docuerat, regnum Dei apertè prædicaverat, veram beatitudinis cõſequendæ rationem perſpicuè tradiderat, genuinum legis ſenſum & Chriſtianæ vitæ officia ſine ambiguitate expoſuerat, contumacibus & ingratis pœnas graviter denunciaverat, adverſariorum calumnias ſolidè & evidenter confutaverat, omnes laborantes amicè ad ſe invitaverat; jam demùm ſecundo miniſterii anno incipit loqui per parabolas, quod primum eſt. Deinde etiam hoc obſervare convenit, quod eodem die, [ut ex Matthæo colligitur] parabolas has Chriſtus propoſuerit, quo cum Scribis & Phariſæis de miraculo ejecti dæmonii acrem concertationem habuerat, quo item ob turbas convenientes & ipſius doctrinam atq; medelam expetentes, ne cibum quidem capere poterat. Cùm ergò non ſolùm Matth. 5. 6. 7. in monte, ſed etiam per diſcipulos ſuos ablegatos, Matth. 10. myſteria verbi omnibus apertè propoſuerit, quin & ipſe eodem die ſatis perſpicuè de regno Dei fuerit cõcionatus, inde colligimus, Chriſtum per parabolas iſtas non ſimpliciter voluiſſe auditores ab intellectu verbi excludere, verùm quia in verbo perſpicuè prædicato oblatam gratiam hactenus noluerunt quidam recipere, ſed cũ ſumma ingratitudine eam rejecerunt, quidam cõvitiis & blaſphemiis eam proſecuti ſunt, ideò ipſorum diligentiam prædicatione parabolarum excitare voluit, cùm verò præfractè & perſeveranter verbum contemnere & rejicere pergerent: oſtendit illud ipſum verbum tantò gravioris damnationis cauſam iiſdem futurum. Marc. 4. v. 2. *docebat eos in parabolis* multa. Hieron. ſup. 13. Matt. *Notandum, quòd non omnia ſit eis locutus in parabolis, ſed multa. Si enim omnia dixiſſet in parabolis, abſq; emolumento populi receſſiſſent. Perſpicua igitur miſcet obſcuris, ut per ea, quæ intelligunt, provocentur ad eorum notitiam, quæ non intelligunt.* Hæc Hieronym. Quod verſu 34. additur, *ſine parabolis loquebatur eis nihil, ſeorſim autem diſcipulis ſuis diſſerebat omnia,* id potiſſimùm de concionib. Chriſti illo tempore habitis intelligendum, antea enim ſatis dilucidè myſteria regni cœleſtis expoſuerat, & quòd primò ſolis diſcipulis explicabat, id poſtea

per

per Apoſtolos ead. perſpicuitate omnib⁹ fuit propoſitum. Hoc a. tempore voluit uti parabolis, ne oſcitantibus auditorib. & verbi divini contemtoribus margaritas objiceret & myſteria regni cœleſtis fruſtrà illis proponeret, qui nullo diſcendę veritatis ſtudio tenebantur. 3. Marc. 4. v. 33. dicitur, *Chriſtum per parabolas locutum eſſe ad turbas*, prout poterant audire. unde patet, finem parabolicarum concionũ fuiſſe, non ut abſconderentur à populo myſteria regni cœleſtis, ſed ut dilucidiùs & ſimpliciùs pro ipſorũ captu exponerentur, ex accidenti demùm videl. propter contemtũ conciones parabolicas prægreſſum, illud eſt ſecutum, ꝗ *audientes nõ audierunt, & videntes non viderũt &c.* Sic Varin. *παραβολὴ παράθεσίς ἐστιν ὁμοιωματικὴ τῶν ὁρατῶν τ̃ ὑποκειμένων*: Marlorat. ſup. h. l. ex Eraſm. *Dominus Ieſus his atq; aliis id genus multis parabolis rudi craſſoq; populo proponebat imaginem futuri ſucceſſus Evangelici, ſermonem ſuum ad ipſorum captum attemperans.* 4. Recitatâ parabolâ exclamat Chriſtus: *qui habet aures ad audiendum, audiat.* Luc. 8. 8. &c. *videte quomodo audiatis*, Marc. 4, 24 quibus verbis voluit auditores invitare, excitare & hortari, ut explicationem parabolæ à ſe peterent, ſed diſcipuli & pauci quidam alii hoc faciunt, reliquis diſcedentibus & verba Chriſti contemnentibus. *Cùm n. eſſet κατὰ μόνας* [teſte Marco c. 4. v. 10.] *interrogaverunt eum illi, qui circa ipſum unà cum duodecim, de parabola iſta.* [Vulgata verſio minùs rectè reddidit; interrogaverunt eum hi, qui cũ eo erant duodecim: unde factum eſt, quod ex h. l. colligere voluerunt, Laicos à Scripturæ lectione arcendos, quia ad ſolos Apoſtolos dixerit Chriſtus: vobis datũ eſt noſſe myſteria regni cœlorum &c. inſcitè.] 5. Cùm E. diſcipuli & cum illis quidam ex reliquis auditorib. Chriſtum accederent, & de vero parabuli ſenſu edoceri peterent, Chriſtus illis reſpondit: *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum* Luc. 8. v. 10. Quo v. ordine erat datum? acceperant dona Naturæ & Gratiæ. Naturæ donum erat, ꝙ poterant audire & videre: gratię donum erat, ꝙ audirent verbum Dei & viderent miracula Chriſti. Hæc Dei dona, quia reverenter accipiunt & de vero ſenſu verbi auditi ſunt ſoliciti, ideò inſuper ex gratia illis datur, ut etiam poſſint noſſe myſteria regni cœlorum. *Qui n. habet, dabitur ei & abundabit* Matt. 13. v. 12. *οἱ ἔχοντες* ſunt illi, qui dona Dei reverenter accipiunt, gratâ mente agnoſcũt, rectè illis utuntur, neq; occaſiones ullas, quibus in ſtudio pietatis proficere poſſunt, negligunt: illis à Deo plus dabitur, augebit in illis Deus ſua dona, ut & ipſi magis confirmentur, atq; alios inſuper Domino lucriſaciant, ac tandem ēt dona gloriæ illis obtingant: eum n. eſſe horum verborũ ſenſum, patet ex parabola talentorũ, Matt. 25. v. 14. & ſeqq. cui ead. verba ſubjunguntur. v. 29. Atq; ita exemplo horum *ἐξηγητῶν καὶ ἑρμηνευτῶν* cõfirmatur illud Chriſti Joh. 6. v. 45. *Omnis, qui audit à Patre meo & diſcit, venit ad me.* 6. De reliquis dicit, *illis non eſſe datum noſſe myſteria regni cœlorum*, Luc. 8, 10. *qui n. non habet, ei etiam illud, quod habet, auferetur*, Matt. 13. v. 12. h. e. *id quod videtur habere* Luc. 8. v. 18 *Ideò ſe in parabolis ad illos loqui, quia videntes non vident, & audientes non audiunt neq; intelligunt*, Matt. 13. v. 13. & ſic impletur in illis Prophetia Eſaiæ, *auditu audietis, & non intelligetis &c.* v. 14. vides quare reliquis illud non fuerit datũ, certè non ex abſoluto aliquo decreto vel Dei odio, quia nõ minùs illis dona naturæ & gratiæ erant conceſſa; datę erant illis ex dono naturę aures, quib. non minus audire poterant, q̃ reliqui, dati erant illis ex dono naturę oculi, quib. non minùs videre poterant, quàm reliqui: inſuper datum illis erat ex dono gratiæ audire idem verbum Evangelii & videre eadem miracula Chriſti, ſed videntes non viderunt & audientes non audierunt, i. e. interprete Chryſoſtomo, *ſcientes & volentes obſtinatè oculos clauſerunt, & aures obturarunt:* patet hoc exemplo Phariſæorum, quibus & Johannes & Chriſtus denunciaverant, ut agerent pœnitentiam; Chriſtus coram illis magna miracula ediderat; Sed quamvis ſcirent, ꝙ ipſe *à Deo venerat Doctor*, Joh. 3. v. 2. *tamen ſpreverunt conſilium Dei adverſus ſemetipſos*, Luc. 7. v. 30 Dicebant: *Chriſtum miracula ſua facere per Beelzebub Principem Dæmoniorum*: Matt. 12. v. 23. atq; id contra propriæ conſcientiæ teſtimonium. Unde Chriſtus de peccato in Spiritum S. illis concionatur, v. 30. 31. *dilexerunt magis gloriam hominum quàm Dei.* Joh. 5. v. 44. Ideò prædicit Chriſtus juſto Dei judicio illis auferendum quod habent, videl. ipſam audiendi facultatem & reliqua dona hactenus à Deo ipſis conceſſa, ſiquidem per verbum illud prædicatum non convertantur, ſed ad aggravandum peccatorũ cumulũ illud ipſis cedat. Quæ de excœcatione & induratione in teſtimonio ex Eſaia adducto dicuntur, ea quo reſpectu Deo tribuantur, alibi à nobis eſt expoſitum. Hanc explicationem ex ipſis circũſtantiis textus deductam & analogiæ fidei conſentientem meritò præferimus illis, quæ Calvin. ſup. hunc loc. cōmentatur his ꝟbis: *Obſcurè ſe turbæ loqui Chriſtus dicit, quia vera lucis particeps non eſt, neq; tamen cùm pronunciat cæcis obtendi velum, ut in ſuis tenebris permaneant, hujus rei culpam illis aſcribit* [Nota: *culpam* ēt *excæcationis* negat hærere in ipſis improbis, Ergò in ſolo Deo erit? *ἀσεβές*] *ſed gratiam Apoſtolis factam inde magis commendat, quòd non omnib. peræquè ſit communis. Cauſam ergò non aſſignat extra arcanum Dei conſilium, cujus tametſi nobis abſcondita eſt ratio, illi tamen conſtat &c.* Hæc Calvin.

144. Argum. VI. Act. 16. v. 6. *Paulus & Silas prohibentur a Spir. S. loqui ſermonem in Aſia & Bithynia. E. iſtarum provinciarum populos converti & ſalvari abſolutè Deus noluit.* Reſp. 1. ex Act. 2. v. 9. conſtat, ante illud tempus *Aſiaticos audiviſſe Apoſtolos ſuis linguis prædicantes Magnalia Dei*: Non E. potuit Evangelium ipſis eſſe planè incognitum. Act. 6, 9. *Quidam ex Aſia diſputant cum Stephano.* Act. 19, 10 *Paulus per biennium commoratus Epheſi quotidie diſputat in ſchola Tyranni, ita ut omnes, qui habitabant in Aſia, audirent verbum Domini, Iudæi ác gentiles*, v. 11. *virtutes non quaslibet* [ſed planè miraculoſas] *faciebat Deus per manum Pauli*, ita ut v. 26. *penè totam Aſiam Apoſtol. converterit. Corinthios ſalutat nomine Eccleſiarũ in Aſia* 1. Cor. 16, 19. *Petrus ſcribit electis advenis diſperſionis Aſiæ & Bithyniæ* 1. Ep. 1, 1. *Iohannes ſcribit ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia.* Apoc. 1, 4. & 11. Rectè E. Ambr. 2. de vocat. gent. c. 1. *non negata illis populis Dei gratia, ſed quantùm apparuit retardata.* 2. Nullum igitur hìc fingendum abſolutũ decretũ, ſed agnoſcenda ſapientiſſima divinæ ordinationis diſpoſitio, qua haud dubiè majoris fructificationis E. in Macedonia priùs De⁹ verbũ ſuum voluit prædicari Gloſſa ordinaria. Referuntur provinciæ, à quib. Apoſtoli vetantur, ut alii prędicent in eis, ut Joannes & Philip. in minori Aſia evangelizarunt, Lucas in Bithy. Inia. Gloſſa interlin. in Aſia & Bithynia non dũ erat aper-

6. Apoſtoli prohibentur loqui in Aſia & Bithynia, Act. 16.

apertum fidei oſtiū, nec populi illi tum erant ſalutem recepturi. 3. Neque ex peculiari illâ & ſolenni prædicatione verbi ad tempus denegatâ rectè infertur omnia omnino converſionis media ſimpliciter ipſis fuiſſe denegata. 4. Neq; rectè concluditur: denegata illis verbi prædicatio. Ergò ex abſoluto quodam reprobationis decreto denegata.
7. Non fecit taliter omni nationi, Pſal. 147. Contrarium oſtendimus ſuo loco.

145. Denique valdè frequens eſt in hoc negocio id, quod comparatè & ſecundùm quid dictum eſt, accipere tanquam abſolutè & univerſaliter pronunciatum. Sic quod Pſal. 147. v. 20. dicitur, *Deum annunciaſſe verbum ſuum Iacobo*, id eſt, poſteris Jacobi, v. 21. *neq; taliter feciſſe omni nationi*, comparatè intelligendum eſt, quamvis enim non eo modo vocatæ à Deo gentes, quo Iſraelitæ, neque eâdem menſurâ Dei vocantis gratia ipſis ſit oblata, tamen non abſolutè & ſimpliciter eas rejectas eſſe, tot proſelytorum exempla teſtantur. Vide Ambroſium 1. de vocat. omnium gent. cap. 2. Quòd Chriſtus dicit Johan. 17. v. 6. ad Patrem cœleſtem: *Manifeſtavi nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo*, non eſt accipiendum de prædicatione Evangelii, quæ omnibus facta eſt ipſius Chriſti mandato Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. ſed de vera ac viva notitia, de fide ſalvifica, quæ ſolis renatis, & perſeveranti, quæ ſolis electis competit, quam Deus per Spiritum ſanctum in omnium eorum cordibus, quibus verbum exteriùs prædicatur, ſeriò vult accendere. ſed multi Spiritui ſancto reſiſtunt, conſilium Dei ſpernunt, & ſeipſos judicant æternâ vita indignos. Sic quod Apoſtolus pronunciat 1. Cor. 1. v. 26. *Videte fratres vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſecundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles, v. 27. ſed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus*; illud itidem non accipiendum eſt de vocatione illa generali, quatenus ex parte Dei voce verbi cœleſtis invitantur omnes homines ad pœnitentiam & ſalutem, ſed de vocatione illâ ſpeciali, quatenus ex parte hominum vocatio illa non rejicitur, ſed per Spiritus Sancti efficaciam debitum obſequium ei interiùs præſtatur, quo ſenſu etiam Rom. 8. v. 29. vocationis nomen uſurpatur.

146. Atque hæc ſunt quatuor illa fulcra, quibus nitimur in oppugnando abſoluto reprobationis decreto, quæ ex Scripturæ fundamentis firmanda & adverſariorum inſultibus vindicanda fuerunt. Stantibus illis fulcris corruit abſolutum decretum: ſtante abſoluto decreto corruunt illa fulcra. DEUS ſeriò vult omnes ſalvos fieri: DEUS in Adamo omnes condidit ad ſuam imaginem, cujus pars eſt immortalitas: Chriſtus ſuâ obœdientiâ & ſatisfactione omnibus promeruit ſalutem: Spiritus ſanctus in verbo omnibus offert ſalutis media; nemo ergò hominum abſoluto aliquo decreto à ſalute æterna eſt excluſus.

CAP. VIII.

Electionem eſſe factam intuitu meriti Chriſti.

Quæ cauſa ſit, quod non omnes electi. 147. Progrediamur ulteriùs. Si nec electionis, nec reprobationis cauſa in abſoluta Dei voluntate quærenda vel ſtatuenda eſt, quæritur, unde igitur pendeat electorum & reproborum diſcrimen? quæ cauſa ſit, quod quidam ab æterno electi, quidam verò reprobati?

148. De reprobatione poſtea. Quæſtioni de electione reſpondemus verbis Apoſtoli Epheſ. 1. v. 4. *Elegit nos Deus in Chriſto ante conſtitutionem mundi.* Eligi in Chriſto juxta phraſin Hebraicam eſt per & propter Chriſtum fide apprehendendum eligi. Cauſa ergò electionis non eſt quærenda in abſoluto quodam Dei beneplacito, quo paucos aliquosdam elegerit, ſed quia ab æterno prævidit Deus, Adamum cum omnibus poſteris ſuâ defectione in æternam mortem prolapſurum, ideò propter rigorem divinæ juſtitiæ neceſſe fuit intercedere Chriſtum, qui Deum iratum placavit, & ex ſevero peccatorum vindice benignum Patrem effecit: hinc Chriſtum dicimus eſſe cauſam electionis, vel quod idem eſt, dicimus DEUM intuitu ſatisfactionis à Chriſto præſtandæ & per fidem acceptandæ decretum electionis feciſſe; atque hoc vult Apoſtolus, quando dicit, *nos electos eſſe in Chriſto.*

149. In hanc ſententiam multa invenies apud Zanchium [de quo Hubertus Sturmius ſub finem ſui de prædeſtinatione Tractatus ita judicat, quod ex omni memoria ſecundùm D. Auguſtinum de hoc argumento veriſſimè & planiſſimè & ſolidiſſimè diſputaverit] Sic autem ſcribit ille 5. de Nat. DEI cap. 2. pag. 626. *Electio ſupponit dilectionem. Diligimus autem poſt nos illos inprimis, quos pro noſtris agnoſcimus filiis: Sic etiam Deus poſt ſe & Filium ſuum Ieſum Chriſtum illos inprimis amavit ab æterno, quos pro ſuis in Chriſto agnovit filiis, ita dilectio ſupponit præſcientiam.* Et poſtea: *Beneplacitum divinæ voluntatis radix eſt eorum omnium, quæ de noſtra ſalute illud conſequuntur, nimirum præſcientia primùm, quâ pro ſuis nos ab æterno agnovit filiis, dilectionis deinde, quâ ut filios dilexit in dilecto Filio Ieſu Chriſto.* Subſumo autem ex Natura relatorum, quia DEUS neminem in Chriſto ad vitam æternam diligit, niſi qui eſt in ipſo per fidem, ideò intuitum fidei non poſſe ab hac dilectione excludi, qua de re poſtea: *tertiò electionis, quâ nos ut dilectos ex reliquorum hominum fæce ad æternam elegit vitam; quartò prædeſtinationis, quâ præparavit omnia beneficia, quibus ad finem, æternam ſcilicet vitam nos deduceret; quintò vocationis, quâ ad Chriſtum efficaciter vocamur; ſextò juſtificationis, quâ propter Chriſtum condonatis peccatis in gratiam recipimur & juſti reputamur; denique glorificationis.* Id. pag. 676. *Id in quo, ſeu per quod & cujus reſpectu nos ſibi gratos reddidit Deus, eſt Chriſtus cœleſti Patri dilectus, & præterea nihil. Atqui Deus gratos nos ſibi reddidit, non ſolùm cùm juſtificavit; verùm etiam cùm nos ad juſtificationem elegit: tunc enim agnovit nos pro ſuis & gratuito amore amplexus eſt: Ergò ſolus Chriſtus ille eſt, in quo ſicut juſtificamur, ſic etiam electi ſumus ad juſtificationem & ſalutem, hoc eſt, propter quem & cujus reſpectu electi ſumus*, pag. 646. *Apoſtolus docet, nos in Chriſto tanquam membra in capite & ſecundò genitos in Primogenito fuiſſe electos. Patrem enim nos elegiſſe, non quatenus conſiderabat nos in nobis ipſis, ſed quatenus ſecundùm beneplacitum voluntatis ſuæ nos in Chriſto agnoſcebat pro filiis, eoque & ut filios amabat ante mundi conſtitutionem in Chriſto Filio illo dilecto, hinc enim ſecuta noſtri electio.* Hæc omnia Zanchius. *Eligi in Chriſto quid ſit.*

150. Sed Polan. de prædeſt. pag. 45. excipit, *in Chriſto eligi non eſſe idem quod propter meritum Chriſti eligi.* Atqui fatetur hoc Zanchius, ut vidimus, & contextus ipſe hoc oſtendit: v. 5. *prædeſtinavit*

navit nos in adoptionem filiorum per Chriſtum. Vide Chryſoſtomum, Primaſium, Theophylactum, Haymonem ſuper hunc locum. Aliter igitur eacipit Piſcator Herborn. in anal. pag. 80. *Deum elegiſſe nos in Chriſto, id eſt, ut nos ſervaret per Chriſtum. Nimirum hoc vult, quod Chriſtus eum ſuo merito ſit ſaltem medium, per quod ſuum electionis decretum in tempore Deus exequatur, non autem intuitum meriti Chriſti ipſum electionis decretum ingredi.* Reſp. Atqui diſertis verbis de ipſa electione loquitur Apoſtolus: deſcribit ipſum electionis actum; eique Chriſtum includit, poſtea demum agit de fine electionis. Diſtinguit manifeſtè benedictionem illam, quâ in Spiritualibus DEus in tempore nobis benedicit, & actum electionis, quo DEus ante conſtitutionem mundi nos elegit ad vitam æternam, utrique actui includit Chriſtum, tanquam cauſam. *Deus benedixit nobis in Chriſto omni benedictione ſpirituali καθὼς ſicut elegit nos in ipſo.* Collige: In Chriſto benedicimur, id eſt, propter Chriſtum, qui nobis hanc gratiam meruit. Ergò etiam in Chriſto electi ſumus, id eſt, propter Chriſtum. Conjunge v. 7. *in Chriſto habemus redemtionem*, atqui Chriſtus eſt cauſa noſtræ redemtionis, eodem modo in Chriſto nos DEus elegit, Ergò Chriſtus eſt cauſa electionis. Denique illam in Chriſto electionem *ante jacta mundi fundamenta* factam eſſe dicit Apoſtolus, quomodo id ad beneficium ſalvationis, quod in tempore fidelibus contingit, reſtringi poteſt? Adde quod paulò ante ipſe Piſcator fatetur meritum Chriſti eſſe cauſam προκαταρκτικὴν noſtræ electionis.

Quomodo Deus in tempore homines ſalvat, eo modo ab æterno eos ſalvare conſtituit.

151. Sic igitur argumentamur. Quomodo DEus in tempore homines juſtificat & ſalvat, eo etiã modo ab æterno eos juſtificare & ſalvare decrevit, jam verò teſte totâ Scripturâ DEus in tempore propter Chriſti meritum (ſcilicet fide apprehenſum) homines juſtificat & ſalvat. Ergò etiam ab æterno propter Chriſtum (fide apprehendendum) eos juſtificare & ſalvare conſtituit, & per conſeq. propter Chriſtum elegit, quia illud juſtificandi & ſalvandi decretum nihil aliud eſt quàm electio. Major propoſitio eſt ſatis manifeſta: quæ enim in tempore DEus agit: ſunt manifeſtatio eorum, quæ ab æterno agere decrevit; quod & quomodo DEus in tempore agit: illud & non aliud; illo & non alio modo ab æterno agere decrevit; Sicut immutabilitas eſſentiæ divinæ non patitur, ut aliud DEUM ab æterno decreviſſe, aliud in tempore agere dicamus; ita quoque ob eandem cauſam dici nequit, DEUM alio modo agere ab æterno decreviſſe, alio deinde modo in tempore agere. Repete etiam ex loco Apoſtolico: *Benedixit nos Deus in Chriſto καθὼς elegit in ipſo* Eph. 1. v. 3. & 4. *Hæc eſt voluntas ejus, qui miſit me, Patris,* dicit Chriſtus Johan. 6. v. 40. *ut omnis qui videt Filium, & credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Hæc etiam fuit DEI voluntas ab æterno: non enim in tempore demùm ſic velle decrevit: ac proinde intuitus meriti Chriſti non poteſt excludi à decreto electionis, quippe quod nihil eſt aliud, quàm æternum divinæ voluntatis de hominibus actu ſalvandis propoſitum; ideò etiam rectè quis definiret Evangelium; quòd ſit æterni, propoſiti DEI de hominibus propter Chriſtum ſalvandis in apertum prolata annunciatio, ſic Paulus Rom. 16. v. 25. *Evangelium ſuum nominat præconium Chriſti juxta revelationem myſterii æternis temporibus taciti, manifeſtati autem nunc & per Scripturas Propheticas in omnes gentes revelati* Eph. 3. v. 8. & 9. *Dicit ſibi datam gratiam, ut inter gentes evangelizaret, imperveſtigabiles divitias Chriſti & in lucem proferret omnibus, quæ ſit communio myſterii, quod erat abſconditum a ſeculis in Deo.*

Exceptiones Zanch.

152. Huic argumento ita reſpondet Zanchius 5. de Nat. Dei cap. 2. pag. 631. *Eſt quidem Evangelii prædicatio patefactio æternæ prædeſtinationis ex parte, ſed non in totum. Ex parte, quia patefacit hanc eſſe voluntatem Patris, ut omnis, qui credit in Filium, habeat vitam æternam. Non in totum, quia non patefacit, neq; quot neq; quinam ſint illi, quos vult in Chriſtum credere & ita vitam æternam habere.* Reſp. Imò verò DEus omnibus offert media fidei & ſalutis, vult ergò omnes credere & ſalvos fieri; omnium eſt & præconcepta opinio, *quòd Deus abſolutè quosdam ex hominibus ſegregaverit, quibus ſolis præparaverit fidem*, ut loquitur Zanchius: nos manemus in voluntate, quam verbum revelavit: ſcilicet DEUM velle, ut omnes agant pœnitentiam & convertantur; Si Zanchius & aſſeclæ ipſius ſtatuunt, DEUM ab æterno feciſſe tale decretum, quod nolit quosdam converti, proferant tabulas iſtius decreti. 2. Pergit Zanchius: *Sed ne illud quidem ſimpliciter verum eſt, Evangelium ſalutem annunciare cum conditione, qui crediderit, ſervabitur: quaſi fides in Chriſtum quoddam ſit opus, per quod ſervemur: Servamur enim gratis & propter Chriſtum, non propter fidem. Evangelium igitur potius docet, quales velit Deus eſſe eos, quos vult ſervari, quam ut conditionem exigat propter quam poſſimus ſervari.* Reſp. manifeſta eſt vox Evangelii, *qui crediderit, ſalvabitur.* Etſi proinde fides non requiritur, ut opus quoddam & meritum propter quod juſtificamur, tamen hic eſt ordo & hæc ratio ſalutis conſequendæ, ut credamus in Chriſtum. Proinde quod de Evangelii prædicatione fatetur Zanchius, in ea doceri, quales velit DEus eſſe eos, quos vult ſervari, idem cogitet de prædeſtinatione, nimirum intuitum fidei ejus actum ingredi, non tanquam meritorium aliquod opus, ſed ratione ordinis; quia nimirum ſicut in tempore DEo placet non niſi credentes in Chriſtum ſervare, ità ab æterno ipſi placuit, non niſi eos eligere, quos prævidit efficaciâ S. S. per verbum perſeveranter in Chriſtum credituros. 3. Pergit Zanchius, *ſi conditionalis eſt electio, non eſt firmum decretum.* Reſp. Verum eſt, talis abſoluta certitudo electionis non eſt aſſerenda, qualem adverſarii ſtatuunt, quòd ſcilicet renati non poſſint excidere gratia Dei & vita æterna, interim tamen manet talis certitudo, quam Scriptura proponit, nimirum quod illi, qui per fidem in Chriſto manent, ex manibus ejus eripi non poſſint. Quid verò reſpondebit Zanchius ad hoc argumentum. Si actualis vitæ æternæ hæreditas promittitur credentibus ſub conditione perſeverantiæ, non erit ſalus ipſorum firma. Idem quod huic argumento ex verbo DEI reſpondetur, ad argumentum ſuum reſponſum ſibi ſtatuat Zanchius, nimirum eſſe medium inter abſolutam certitudinem & inter dubitationem. 4. Pergit Zanchius. *Si conditionalis eſt electio, non erit gratuita.* Reſp. Idem poteris concludere de juſtificatione. Gratuita ea eſt, interim tamen non niſi fide juſtificamur. 5. *Electi ſumus* (inquit Zanchius) *ut credamus & fides eſt effectus prædeſtinatio-*

nationis. 1 Cor.7.v.25. *Miſericordiam conſecutus ſum, ut eſſem fidelis. Ergò electio non eſt facta ſub conditione fidei.* Reſp. Fidem eſſe effectum miſericordiæ divinæ libenter concedimus, quia Deus ex mera gratia per verbum operatur in nobis fidem, quòd ergò Paulus, quòd reliqui pii omnes credunt, id unicè divinæ miſericordiæ deputandum eſt, interim tamen non ſequitur, quòd electionis decretum non ingrediatur fidei intuitus. Salus noſtra dependet unicè à Dei miſericordia, non ex operibus noſtris vel ex liberi arbitrii viribus, interim tamen fide ſalvamur.

Quod intuitus meriti à Chriſto præſtiti ingrediatur electionum decretum. 153. Pergimus argumentari. Si intuitus meriti Chriſti non ingreditur electionis decretum, ſed ſaltem eſt medium, per quod decretum illud Deus executioni dare conſtituit; ſequetur, extra Chriſtum factam eſſe electionem, utpote, quæ terminetur in abſoluta Dei voluntate & εὐδοκίᾳ. At
1. conſequens (præterquam, quod apertè contradicat Apoſtolo, qui dicit, *Deum in Chriſto nos elegiſſe*, Eph.1.v.4.) abſurdū eſt: quod ſic oſtendimus. Extra quem non eſt peccatorum remiſſio, extra eum non eſt hominum peccatis corruptorum electio: ſiquidem vitæ æternæ nemo fit particeps, niſi vel propriam juſtitiam legi Dei perfectè conformem habeat; vel remiſſis peccatis juſtitia Chriſti per fidem ipſi imputetur: & patet inſuper connexio hujus propoſitionis ex Eph.1.v.7.& 11. *in Chriſto habemus redemtionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum: in quo etiam nos hereditatem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundùm propoſitum ejus.* Jam verò extra Chriſtum non eſt peccatorum remiſſio, ut conſtat. Ergò etiam extra Chriſtum non eſt facta electio.

2. 154. Extra Chriſtum *Deus eſt ignis conſumens.* Deut.4. v.24. jam verò electio facta ex ſumma Dei miſericordia ad vitam æternam eligentis, 2.Tim.1.v.9. *Deus vocavit nos vocatione ſanctâ, non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm propoſitum ſuum & gratiam nobis datam in Chriſto ante tempora ſecularia.* Vides vocationem illam ſanctam tribui propoſito Dei & gratiæ in Chriſto nobis datæ ante tempora ſecularia. Sic ergò procedimus: Quoscunque Deus elegit, eos etiam dilexit ad vitam æternam. Deus enim neminem elegit, qui vitæ æternæ non fit actu particeps: aliàs non ſtaret dictum Chriſti, *quòd impoſſibile ſit ſeduci electos*; Matth.24.v.24. Jam verò extra Chriſtum Deus neminem diligit ad vitam æternam, id eſt, neminem tàm arcto proſequitur amore, ut ipſum vitæ æternæ actu faciat participem, niſi credat in Chriſtum Joh.3. v.36. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper ipſum.* Ergò etiam extra Chriſtum Deus neminem elegit.

Exceptiones adverſariorum. 155. Non ergò effugiunt vim horum argumentorum, qui docent, nihilominus nos eſſe in Chriſto electos, (etiamſi abſolutum Dei beneplacitum ſit cauſa electionis) quia Chriſtus ſit medium, per quod fiat executio decreti. Nam omnia illa argumenta, quæ produximus, oſtendunt, ipſi electionis decreto neceſſario includendum intuitum meriti Chriſti: ex adverſariorum ſententia Chriſtus cum ſuo merito eſt effectum electionis. Docent enim Deum abſoluto decreto quosdam ad vitam æternam priùs elegiſſe, atque illis demū conſtituiſſe mittere Filium, per quem ſerventur. Jam verò effectus non ingreditur rei actum, ſed eſt illius conſequens, quomodo ergò Apoſtolus diceret, nos eſſe electos in Chriſto? Breviter. *Electio facta eſt* κατὰ πρόγνωσιν, 1.Pet.1.v.2. Non ergò ex abſoluta Dei voluntate, quia πρόγνωσις eſt vocabulum relativum, & reſpicit res in tempore. Bucanus loco de prædeſt. pag.387. *vocabulum Electionis in hoc dicto accipit de ſeparatione, quæ re ipſa fit in tempore per vocationem efficacem certorum hominum &c.* atque hanc ſignificationem vocabuli Electionis dicit eſſe propriam, quando autem accipitur pro æterno Dei ad ſalutem eligentis propoſito, eam vocat metonymicam: quod miror homini excidiſſe, cùm in Scriptura nuſpiam occurrat illa hujus vocis ſignificatio, quam ipſe dicit eſſe propriam. Vide ſupra theſ.31. Alii, qui ſequuntur Calvinum, reſpondent, *præſcire in hoc articulo, nihil eſſe aliud quam prædeſtinare*, cui interpretationi robur aliquod afferre poſſent ex Auguſtino lib. de bono perſeverantiæ cap.18. Atqui primò Apoſtolus in ſua gradatione Rom.8. v.28. & 29. diſertè diſtinguit præſcientiam & prædeſtinationē. *Quos præſcivit*, inquit, *illos prædeſtinavit.* Ergò 2. in verbis Apoſtoli erit ταυτολογία, niſi vox προγνώσεως futurarum rerum præviſionem denotet. 3. Quæcunque Deus agit, rationabiliter agit & ut præſcius futurorum. Abſit ergò, ut divinæ præſcientiæ oculum ex decreto electionis velimus ſubmotum.

156. Hûc pertinent veterum dicta omnia, quibus in Chriſto & propter Chriſtum electos nos eſſe teſtantur. Præcipuè obſervandum eſt illud Ambroſii, 2. de vocat. gent, cap.10. *Docet Apoſtolus* (Eph.1.) *donum atq; opus gratiæ ab æterno ſemper Dei manſiſſe conſilio, omnesq; adoptionis filios non ſolùm in eo tempore, quò jam exiſtentes vocati ſunt, ſed etiam priùs quam mundus conderetur electos: In qua electione quicquid hominum in Chriſto præcognitum non eſt, nullâ eâdem ratione ſecernitur. Omnes enim, qui in regnum Dei de cujuslibet temporis vocatione venturi ſunt, in iſta quæ ſecula cuncta præceſſit, adoptione ſignati ſunt. Et ſicut nullus infidelium in hac ſorte numeratus, ita nullus piorum ab hac ſorte ſecretus eſt, de plenitudine quippe membrorum corporis Chriſti præſcientia Dei, quæ falli non poteſt, nihil perdit & nullo detrimento minui poteſt ſumma præcognita atque in Chriſto ante ſecula æterna præelecta.* *Teſtimonia Patrū. quod in Chriſto & propter Chriſtum ſimus electi*

157. Adverſariorum quæ ſit in hac parte ſententia, jam antè diximus, nimirum ſtatuunt Deum feciſſe primùm decretum abſolutum de quibusdam ſalvandis, poſteà conſtituiſſe illis abſoluto decreto electis mittere Filium, qui pro peccatis ipſorum ſatisfaceret. Hinc Beza part.2. Reſp. ad Coll. *Chriſtus non eſt cauſa noſtræ electionis.* Martyr ſuper 9.Rom. *Negamus Chriſtum, quod ad ejus humanitatem aut mortem attinet, eſſe cauſam prædeſtinationis noſtræ.* Polan. de prædeſt. pag.44 *Deus elegit quosdam ex mera εὐδοκίᾳ absq; omni intuitu meriti Chriſti.* pag.45. *meritum Chriſti ideò non eſt cauſa electionis* προηγουμένη, *quia ipſius eſt effectum, non enim ideò nos elegit Deus, quia Chriſtus pro nobis moriturus erat, ſed contra ideo pro nobis mortuus eſt Chriſtus, quia Deus nos elegerat in ipſo.* Nec longè abit ab hac ſententia Bellarin. lib.2 de grat. & lib. arbit. cap.9. ubi dicit: *poſt factam noſtram electionem Chriſtum eſſe prædeſtinatum, quâ de re ſuo loco.* *Antitheſis adverſariorum.*

158. Videbimus argumenta eorum potiora. *Argumenta.*
1. *Quicquid in tempore fit, non poteſt eſſe cauſa electionis* *1. Satisfa-*

ctionis ab æterno facta. Satisfactio & paſſio Chriſti in tempore demùm contigerunt. Ergò. Reſp. 1. Diſtinguendum eſt inter actum ſatisfactionis & ejus intuitû. Etiamſi actus ſatisfactionis à Chriſto præſtitæ nõ fuit ab æterno: tamen Deo, quia omnia in immutabili & ſimpliciſſimo τῷ νῦν æternitatis ſuæ intuetur, ratione προγνώσεως fuit præſentiſſimus. 2. Lapſus primorum parentû in tempore demùm contigit, & tamen intuitus ejus ab electionis decreto non excludendus. Etenim ratione ſtatus innocentiæ omnes erant ad imaginem DEI conditi, & ſic nulla poteſt ibi eſſe diſtinctio electorum & reproborum. Et quid aliud eſt electio, quàm ex corrupta totius generis humani maſſa quorundã, videl. eorum, qui credituri erant, ad vitam ætern. ſegregatio? Hinc ipſe Zanch. 5. de Nat. Dei cap. 2. p. 672. *Elegiſſe nos Deus dicitur ante mundi conſtitutionem, quatenus ſcil. nos in communi hominum perditorum maſſa conſideravit, antequam eſſemus &c.* Piſcat. Herborn. ſup. 1. Eph. in Schol. p. 87. *Electio propriè loquendo refertur ad genus human. jam conditum & lapſum in mortem.* Sic ergò progredimur. Quemadmodum lapſus Adæ in tempore contigit, & tamen, extra ejus reſpectum non eſt facta electio: ita quoq; ſatisfactio ſecundi Adæ, videl. Chriſti in tempore contigit, & tamen extra ejus reſpectum itidem non eſt facta electio. 3. Ac quemadmodum Apoc. 13. v. 8. dicitur, *quòd Agnus (Dei) occiſus ſit ab origine mundi*, ratione decreti divini, ratione promiſſionum, ratione typorum, & ratione efficaciæ: ita etiam poſſumus dicere, quod ſatisfactio Chriſti profuerit, antequam fuerit. 4. Quid enim? inter homines ſæpius adverſa pars futurorum pactorum certitudine placatur & recõciliatur, cum tamen *omnis homo mendax*, Pſal. 116. v. 11. quantò magis promiſsâ illâ per Chriſtum ſatisfactione in plenitudine temporis præſtandâ Gal. 4. v. 4 placari Deus potuit, cùm *Chriſtus ſit ipſa veritas* Joh. 14. v. 6. 5. Cape ſic argumentum. Aut præſcivit Deus illam Chriſti ſatisfactionem, aut nõ præſcivit. Prius dicere eſt ἀθεόλογον. Si præſcivit, aut illius προγνώσει placatus eſt, aut minimè. Poſterius dici nequit: quia hæc victima in tempore exhibita fuit propitiatoria pro peccatis mundi. Ergò etiam ejus πρόγνωσις & intuitus ab æterno ejusdem efficaciæ fuit. Relinquitur ergò intuitu ſatisfactionis Chriſti in tempore exhibendæ *Deum* fuiſſe placatum: ideoque ab electionis decreto intuitum iſtum non poſſe excludi. 6. Illuſtrari hæc quodammodo poſſunt exemplo cujusdam in captivitate detenti, qui propter factam λύτρου promiſſionem liberatur, etiamſi longo demum tempore actualis ejus perſolutio ſequatur.

2. Chriſtus ipſe prædeſtinatus ab æterno.

159. Argum. II. *Chriſtus ipſe prædeſtinatus eſt ab æterno* 1. Petr. 1. v. 20. *Chriſtus præcognitus ante mundi conſtitutionem. Ergò non poteſt eſſe cauſa electionis.* Reſp. 1. Invertimus argumentum: Chriſtus cum ſuo merito eſt præcognitus ante conſtitutionem mundi, *& electio facta eſt κατὰ πρόγνωσιν*, 1. Pet. 1. v. 2. Utique ergò intuitus meriti Chriſti à decreto electionis non eſt excludendus. 2 Chriſtus ab æterno præcognitus eſt & ordinatus ad ſalutem nobis promerendam, nos autem prædeſtinati ſumus ad ſalutem aſſequendam: Hæc igitur ſunt diſtinguenda. 3. Eſt quidem decretum electionis æternum, ac Deus uno ſimpliciſſimo actu omnia ab æterno præſcivit: Nobis tamen conſiderandus ordo, quem Scriptura infirmitati noſtræ συγκαταβαίνουσα deſcribit, de quo diximus ſupra. Primum de homine decretum illud eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Alterum: De omni arbore comedas, præterquam de arbore ſcientiæ boni & mali, quacunq; die comederis de illa, morte morieris: Hoc ſubſequitur tertium, quo homo lapſus cum omnibus poſteris morti æternæ adjudicatur: tum demum ſequitur decretum Evangelicum de ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis, in quod qui credit, ſit ſervandus. Decretum ergò electionis ſubſternit decretum creationis πρόγνωσιν lapſus & decretum de miſſione Filii, in quem qui credit, eum ſalvare Deus decrevit. 4. Dilucidiùs res ſic poteſt proponi. Conſtituit Deus ab æterno ex mera bonitate, hominem ad ſui imaginem creare, ut eſſet, à quo agnoſceretur & celebraretur, & qui cum ipſo æternâ beatitudine perfrueretur. Prævidit autem hominem lapſurum & cum omni ſua poſteritate, quæ erat in ipſius lumbis, ſed à creatore averſurum: conſtituit igitur homini per fraudes Satanæ decepto viciſſim auxiliari & ſic invenit remedia, quibus amiſſa ſalus ipſi reſtitui poſſet, proinde fecit decretum de mittendo Filio in carnem & de beneficiis ejus obœdientia & ſatisfactione partis per Evangelii prædicationem toti mundo offerendis. Prævidit autem quosdam per illud verbum efficaciâ Spiritus S. credituros, reliquos ſuâ culpâ incredulos manſuros: illos elegit, hos reprobavit. 5. Referri hùc poſſunt, quę diſputat Thomas p. 3. q. 24. art. 4. *Prædeſtinatio Chriſti* (i. e. ordinatio iſta æterno Dei decreto facta de incarnatione, paſſione & ſatisfactione Filii) *eſt cauſa noſtræ prædeſtinationis, non quidem ſecundum actũ, cùm uno & eodem actu Deus prædeſtinaverit Chriſtum & nos, ſed ſecundum terminum. Sic enim Deus præordinavit ſalutem noſtram, ut per Chriſtum compleretur.* Hæc ille. Monemus tamen vocem Prædeſtinationis κατεχρηστικῶς ita uſurpari, quod enim Rom. 1. v. 4. Chriſtus dicitur prædeſtinatus Dei Filius, id ex Græco rectiùs vertitur, quod certò demonſtratus ac declaratus ſit Dei Filius. 6. Obſerva igitur, quando dicitur Intuitum meriti Chriſti eſſe cauſam noſtræ prædeſtinationis, non agi de ordine temporis, quia omnia hîc æterna: nihilo tamen minùs, quo ad Naturæ ordinem ſalvandi priùs ſecundùm propoſitum ſalvari præſciti ſunt, quam ad ſalutem electi. Rom. 8. v. 29. *Quos præſcivit, eos prædeſtinavit*, ſuperior itaque electione præſcientia: utraque ſuperiùs eſt propoſitum. Atqui propoſitum ſalvandi includit Chriſtum fide apprehendendum: aliàs DEus aliter ſalvaret, quàm ſalvare decreviſſet. Ergò & præſcientia & electio, quæ ſecundùm propoſitum fiunt, Chriſtum includunt, Zanch. 5. de Nat Dei cap. 2. p. 625. *Prædeſtinatio ſupponit electionem, electio dilectionem, dilectio præſcientiam, præſcientia beneplacitum divinæ voluntatis.*

60. Argum. III. ſcribit Calvin. 2. Inſtit. cap. 17. §. 1. *Equidem fateor, ſi quis ſimpliciter & per ſe Chriſtum opponere vellet judicio Dei, non fore merito locum, quia non reperiretur in homine dignitas, quæ poſſit Deum promereri.* Argumentum ejus videtur eſſe tale: *Chriſti meritum per ſe non eſt tantæ dignitatis, ut iratum Deum placare poſſit: Ergò non eſt cauſa noſtræ electionis.* Reſp. 1. Jam tandem apparet, quanti interſit doctrinam de Perſona Chriſti ſanam atque integram haberi: & quàm periculoſum ſit, à veritate in iſto articulo exorbitare. Dicit

3. Chriſti meritum non eſt per ſe ſufficiens ad ſatisfactionẽ

Scriptura & veritas, & cum illa etiam nos dicimus, Chriſti meritum eſſe infinitæ virtutis & efficaciæ, quia præſtitum eſt à perſona infinita. Neque enim actiones & paſſiones Chriſti debemus intueri, ut humanæ tantùm Naturæ actiones & paſſiones: ſed ut actiones θεανδρικὰς, quia Λόγος hanc Naturam aſſumſit in unitatem perſonæ. Sic Vigilius libr. 2. contr. Eutych. *Actiones & paſſiones ſunt perſonæ.* Sic Ariſtot. 1. de anal. cap. 3. *Compoſita ſubſtantia inſunt omnes actiones & paſſiones, ſed propter Naturas. è quibus eſt compoſita.* Sic Thomas 22. q. 58. art. 8. *Actiones ſunt ſuppoſitorum & totorum, non autem propriè loquendo partium & formarum ſeu potentiarum &c.* 2. Sic ergò habendum, cum Naturam humanam & omnia ejus idiomata Λόγος ſibi appropriaverit aſſumendo eam in perſonæ unitatem: ideò paſſio & mors Chriſti, quamvis per Naturæ conditionem divinitati non competant, tamen propter intimam illam & ineffabilem Naturarum communionem ex unione ortam, non minùs ad Filium Dei pertinent, quàm ſi illas in ipſa ſua Natura divina ſuſtinuiſſet. Quò pertinet egregius ille locus D. Lutheri Tom. 7. Jen. Germ. p. 264. *Si in una lance appendantur peccata noſtra & ira Dei peccatis debita, ac in altera lance ponatur tantùm Natura humana mors, aut homo tantùm pro nobis paſſus, tunc altera lanx deprimit nos ad infernum usq;. Quòd ſi verò in adverſa lance ponatur Dei paſſio, Dei mors, Dei ſanguis, ſeu Deus pro nobis paſſus & mortuus, tunc gravior & ponderoſior fiet iſta lanx, quàm omnia peccata noſtra & univerſa Dei ira &c.* Vides unde pendeat infinita illa virtus & efficacia meriti Chriſti, quòd ſit ἰσόῤῥοπον λύτρον pro peccatis mundi, nimirum quia eſt Filii Dei paſſio, quia eſt Dei ſanguis, qui profunditur. Hoc fundamentum evertitur, quando dicitur nominetenus Deum eſſe paſſum. Conſ. orthod. p. 18. *tantùm humanam Naturam eſſe mortuam.* Martin. Spic. p. 184. *paſſionem Dialecticâ tantùm prædicatione Deo tribui abſq; reali communicatione.* Dan. contra Chemn. p. 321. *Quid ergò mirum, ſi poſtea dicatur paſſionem & mortuum Chriſti non poſſe ſimpliciter & per ſe opponi judicio Dei?* quod pronunciatum omnium piorum odio dignum eſt. 3. Cogitetur autem, quantùm abſit hæc Calvini ſpeculatio à ſententia Jeſuitarum, qui diſputant, Chriſtum eſſe mediatorem, ut eſt homo juſtus; non autem ut eſt Deus & homo: & à diſputationibus Scholaſticorum quorundam Biel 3. ſent. diſt. 19. art. 3. dub. 2. quærit, *quomodo per Chriſti paſſionem liberati ſimus?* & poſtea ſubjicit, *Remiſſio fit per paſſionem Chriſti, nam plus placuit Deo hæc voluntas Chriſti ſecundùm hominem voluntariè mori eligentis ex tanta charitate elicita, quàm omnium hominum diſplicuere peccata.* Rectiùs autem ſcribit Thomas p. 3. q. 22. art. 3. *in quantum Chriſti humanitas operabatur in virtute Deitatis, illud ſacrificium erat efficaciſſimum ad delenda peccata &c.* Cogitetur inſuper, ſi meritum Chriſti ſimpliciter & per ſe non poſſit opponi Dei judicio, quomodo in tentationibus pia mens erigi poſſit, præſertim ſi conjungas cum hoc pronunciato dogma de abſoluta quorundam reprobatione? 4. Sic ergò debemus procedere: Filius Dei homo factus, ſive Chriſtus θεάνθρωπος eſt æqualis Patri & unius eſſentiæ cum Patre: is in aſſumta Natura humana fuit obœdiens Patri uſq; ad mortem, mortem a. crucis. E. per ſe & ſimpliciter in ipſius merito eſt infinita dignitas, ſcil. propter perſonæ infinitatem.

CAP. IX.

Intuitum fidei ingredi electionis decretum.

Fidei intuitum ingredi electionis decretum.

161. Atque ita confirmatum dedimus, quòd Chriſti meritum ſit cauſa electionis noſtræ. Cùm verò Chriſti meritum nemini proſit abſque fide, ideò dicimus, etiam fidei intuitum decreto electionis eſſe includendum. Sonorâ voce profitemur, nos ſtatuere, quòd Deus nihil boni in homine ad vitam æternam eligendo invenerit, quòd nec bona opera, nec liberi arbitrii uſum, neq; adeò ipſam etiam fidem ita reſpexerit, ut hiſce motus, vel propter ea quoſdam elegerit: Sed unicum & ſolum Chriſti meritum illud eſſe dicimus, cujus dignitatem Deus reſpexerit & ex mera gratia decretum electionis fecerit. Quia tamen Chriſti meritum non niſi per fidem in hominibus locum habet, ideò docemus, electionem factam intuitu meriti Chriſti per fidem apprehendi. Illos ergò omnes & ſolos ab æterno à Deo ad ſalutem electos eſſe dicimus, quos efficacia Spiritus Sancti per miniſterium Evangelii in Chriſtum Redemtorem verè credituros & in fide uſque ad vitæ finem permanſuros prævidit.

Argumenta.

162. Argumenta hujus ſententiæ noſtræ pro
ponemus breviſſimè. *Electio facta eſt in Chriſto,*
Eph. 1. v. 4. *In Chriſto non ſumus niſi per fidem,* E- 1.
pheſ. 3. v. 17. Ergò μέλλοντες πιστεύειν 1. Tim. 1. v. 16.
ſunt electi. Ulterius: Electio eſt decretum Dei æ- 2.
ternum de juſtificandis & ſalvandis hominibus.
Atqui Deus in tempore non niſi *per fidem juſtifi-*
cat & ſalvat homines. Rom. 3. & 4. Gal. 2. & 3. E-
pheſ. 2. &c. Ergò etiam ab æterno decrevit non
niſi credituros juſtificare & ſalvare, & per conſe-
quens, illos ſolos & omnes elegit, quos per fidem
in Chriſto manſuros prævidit. Extra Chriſtum
nemo electus eſt. Homines peccatores abſq; fidei 3.
intuitu ſunt extra Chriſtum. Ergò homines pec-
catores ſine fidei intuitu non ſunt electi. Ideò ut
Paulus dicit, Eph. 1. v. 4 *Deum nos elegiſſe in Chri-*
ſto. Ita 2. Theſ. 2. v. 13. dicit, *Deum elegiſſe nos in fide,*
quia in Chriſto eligi non potuimus, niſi ſub fidei
Chriſtum apprehendentis intuitu. *Impoſſibile eſt*
placere Deo abſq; fide. Heb. 11. v. 6. Electi placue- 4.
runt Deo ab æterno: *quia paratum illis cæleſte re-*
gnum ante conſtitutionem mundi. Matth. 25. v. 34.
Non ergò, niſi ſub fidei Chriſtum apprehenden-
tis intuitu. Atqui hinc profluunt illæ deſcriptio- 5.
nes electorum in Scripturis uſitatæ. 1. Tim. 1. v. 16.
Chriſtus oſtendit in me (inquit Paulus) *omnem pa-*
tientiam ad informationem eorum, qui credituri
ſunt ad vitam æternam. Johan. 17. v. 20. *pro iis rogo,*
(dicit Chriſtus) *qui ſermonem Apoſtolorum in me*
credituri ſunt. Jacob. 2. v. 5. *Elegit Deus pauperes,*
divites in fide. Tit. 1. v. 1. *Fides Chriſti vocatur fi-*
des electorum.

163. Obſervetur locus Apoſtolicus 2. Theſſ. 2. 6.
Elegit nos Deus ab initio (id eſt, ab æterno) *ad ſalutem in ſanctificatione Spiritus & fide veritatis:* Cum quo conferimus 1. Pet. 1. v. 1. & 2. *electis factis* κατὰ πρόγνωσιν *Dei Patris in ſanctificatione Spiritus in obœdientiam & aſperſionem ſanguinis Chriſti per fidem:* Inde colligimus: Quos Deus præſcivit per Evangelii prædicationem (quæ eſt Spiritus illa ſanctificatio) credituros & ad fidei obœdientiam perventuros eos in Chriſto elegit. Excipiunt

Exceptio Keckerm.

quidam: *Sanctificationem Spiritus notare inchoatam vitæ ſanctitatem.* Atqui illa nec electionis nec ſalutis eſt cauſa: Præterea ſanctitas illa inchoata eſt conſequens & effectum fidei. Rectiùs ergò ei poſtponetur: ideò per ἁγιασμὸν τοῦ πνεύματος intelligimus miniſterium Evangelij, quod eſt *miniſterium Spiritus.* 2.Cor.3.v.8. *qui in verbo veritatis nos ſanctificat.* Joh.17.v.17. Pulcerrimè igitur organa ſalutis offerentia & recipientia deſcribuntur: offert Deus ſalutem in ſanctificatione Spiritus, eam recipimus nos verâ fide, ſive obœdientiâ fidei ſanctificationis reddimur participes. Rom.1. v.5. cùm aliàs non proſit ſermo auditus fidei non

Piſcat. Herborn. admiſſus. Hebr.4.v.2. Excipiunt alij, *cauſas ſalutis deſcribi, non autem ordinem electionis.* Atqui ſanctificatio Spiritus & fides veritatis referuntur ab Apoſtolo ad electionem: non autem ad vocem ſalutis.

164. Rom.11.v.20. dicitur *Iudæos per & pro-*
7. *pter incredulitatem fractos eſſe ex olea.* v.22. *gentiles ſi non permanſerint in benignitate, excidendos,* v.23. *& Iudæos, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerendos.* Hinc ita colligimus: Propter quod in tempore reprobantur homines, propter idem eos reprobandos eſſe ab æterno eſt decretum. Viciſſim per quod in tempore cœtui electorum inſerimur, per illud inſerendos nos eſſe ab æterno decretum: propter exactiſſimam decreti & executionis convenientiam. Jam verò in tempore propter incredulitatem homines reprobantur, per fidem cœtui electorum inſeruntur. Ergò etiam ab æterno Deus tale fecit decretum, ſcilicet reprobandi eos, quos prævidit in incredulitate manſuros, & eligendi eos, quos in vera fide permanſuros prævidit. Vide plura in hanc ſententiam Tom.1. Diſp.Giſſenſ. Diſputat.14. th.137. & ſeqq. in analyſi D. Schröderi ſuper 9. Roman. th.121. & ſeq.

Exceptio adverſariorum. 165. Ad hæc argumenta reſponderi ſolent, *non aliter fidei rationem in decreto electionis haberi, quam quod ſit medium, per quod Deus electos ad ſalutem perducere decrevit.* Atqui oſtendimus, ipſum electionis decretum ingredi fidei intuitum. Juſtificatio, quę fit in tempore, eſt ſpeculum electionis factæ ſine tempore. Certo ordine eligimur, juſtificamur, glorificamur. Juſtificamur ordine fidei præſentis: Glorificamur ordine fidei perſeverantis: Ergò etiam eligimur ordine fidei futuræ tùm conferendæ, tùm prævisæ à Deo. Datur fides in tempore ex gratia Dei eligentis: nihilominus intuitus fidei in tempore per verbum conferendæ ingreditur electionis decretum ab æterno factum.

Dicta veterum de προγνώσει τῆς πίστεως. 166. Sententiam veterum quòd attinet, novimus Auguſtin. ſcribere lib. de prædeſt. Sanct.17. *elegiſſe Deum fideles, ſed ut ſint, non quia jam erant: non credere homines ut eligantur, ſed potiùs eligi, ut credant,* cap.19. *non quia credidimus, ſed ut credamus, elegit nos, ne priores eum elegiſſe dicamur, &c.* Sed hæc & ſimilia oppoſita ſunt Semipelagianis ſive reliquis Pelagianorum; Illi enim ſtatuebant, fidei initiú eſſe ex nobis, ac proinde fidem eſſe meritoriam electionis cauſam; quam genuinam fuiſſe ipſorum ſententiam, patet ex Epiſtolis Proſperi & Hilarij ad Auguſtinum, quæ extant Tom.7 Illis igitur meritò ſeſe oppoſuit Auguſtinus, & fidem eſſe electionis cauſam negavit, quin etiam quod in expoſitione quarundam propoſitionum Epiſtolæ ad Rom. ſcripſerat; *Deum elegiſſe fidem in præſcientia, ut quem ſibi crediturum eſſe ſciverit, illum elegerit,* illud retractat 1. Retract. cap.23. & de prædeſt. Sanct. cap.3. Sed enim ſi diſertè addatur, fidem eſſe donum Dei, nec de merito quodam electionis, ſed de origine agi & quæri, quo nimirum ordine miſericordia divina in hominum ſalute opera ſua exequatur: Nec Auguſtinus, nec alij ex veteribus ab illis loquendi formulis abhorruerunt, quòd Deus eos elegerit ad vitam, quos in Chriſtum credituros præſciverit. Sic n. Ambroſius 2. de vocat. gent. cap.9. *Deus ſicut ante ſecula quanta totius mundi hominum multitudo vel communibus uſa donis, vel ſpecialibus adjuta præſidiis, declinans tamen ab itinere veritatis & vitæ, ingreſſura eſſet latitudinem erroris & mortis: Ita ſemper præcognitum habuit, quantus piorum numerus per opem gratiæ & per ſervitutem obœdientiæ ad æternam beatitudinem pertineret, ut nullo excidente de plenitudine promiſſorum (qui nec provectu erat fallendus nec auxilio defuturus) eos glorificaret præ omnibus, quos elegit ex omnibus.* Idem cap.21. ſuper verba capitis 8. Rom 5. *Quos præſcivit, hos prædeſtinavit: Iſtos quos præſcivit ſibi devotos futuros, ipſos elegit ad promiſſa præmia capeſſenda, ut hi qui credere videntur & non permanent in fide cœpta, à Deo electi negentur, quia quos Deus elegit, apud ſe permanent.* Cap.26. ſuper verba cap.9. Rom. *Miſerebor cujus miſertus ero. Ejus miſerebor, cujus præſcius eram, quod miſericordiam daturus eſſem, ſciens converſurum illum & permanſurum apud me.* Cap.34. ſuper verba cap.11. Rom. *Non repulit Deus plebem, quam præſcivit. Quos præſcivit Deus credituros, nemo ex his à promiſſione repulſus eſt, quia ſic factum eſt, ſicut præſcivit Deus futurum.* Id. ſuper 1. Eph. *præſcius Deus omnium ſcit, qui credituri eſſent in Chriſtum, ſicut dicitur.* Rom.8. *Quod præſcivit & vocavit nos, non ſolùm ex Iudæis, ſed etiam gentibus. Quos ergò Deus vocare dicitur, perſeverant in fide, hi ſunt, quos elegit ante mundum in Chriſto.* Auguſt. tract.24. in Joh. *Ideò dicit Dominus, qui ex Deo eſt, verba Dei audit, quoniam præſciverat, qui fuerant credituri, ipſos dixit ex Deo, quoniã regenerationis adoptione naſcerentur ex Deo: q; ſequitur; propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis, eis dictum eſt, qui non ſolùm peccato vitioſi erant, nam hoc malum commune erat omnibus, ſed etiam præcogniti, quod non fuerant credituri eâ fide quâ ſolâ poſſent à peccatorum obligatione liberare, quapropter præſciebat illos, quibus talia dicebat, in eo permanſuros, quod ex Diabolo erant, i.e. in ſuis peccatis atq; impietate permanſuros &c. ſecundùm hanc prædeſtinationem locutus eſt Dominus.* De prædeſt. & grat. cap.5. *antequam faceret nos Deus, præſcivit nos & in ipſa nos præſcientia, cum nondum feciſſet, elegit.* De bono perſeverant. cap.14. *An quiſquam dicere audebit, Deum non præſciſſe quibus eſſet daturus, ut crederent? aut quos daturus eſſet filio ſuo, ut ex eis non perderet quenquam? quæ utiq; ſi præſcivit, profectò beneficia ſua quibus nos dignatur, liberare præſcivit: Hæc prædeſtinatio Sanctorum nihil aliud eſt quàm præſcientia ſcil. & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur.* Idem de præſcientia fidei ſentiunt & ſcribunt Hieronym. in comment. ſuper Roman.8. v.28. cap.9.v.10. cap.11.v.5.& 7. ſup.Eph.1.v.5. ſup. 2. Theſ.2.v.13. Fulg. lib.1. ad Monim. Theophyl. ſup. Rom.8.& 11. Eph.1.& 2. Theſſ.2. Item 2. Tim.2. Theodor. ſup.8. Rom. Sedul. ſup. Tit.1. Haymo ſup.1. Eph. &c. quos vide.

Antitheſis adverſariorum.

167. Adverſarij hanc ſententiam rejiciunt, ac ſtatuunt, *Deum certos aliques abſoluto decreto priùs ad vitam eternam elegiſſe, ac tùm demùm iſtis abſolutè electis fidem in tempore ſe daturum decreviſſe.* Beza part. 2. Reſponſ. ad Colloq. Mumpelg. p. 233. *Tertium mediũ electionis*, dicit Bucan. de prædeſt. p. 399. *eſt fides in Chriſtum &c.* Toſſan. etiam *Pelagianiſmi accuſat noſtram ſententiam.* Piſcat. de prædeſt. *Valeant qui ſibi imaginantur, fidem eſſe cauſam electionis; Deus non ſpectavit in homine, an fidem eſſet præſtiturus Evangelio nec ne.* Polan. de prædeſt. p. 26. *Nec fides eſt inſtrumentalis cauſa electionis, quemadmodum juſtificationis, quia ipſa tota eſt effectum electionis, quia non eſt ab æterno, quia ſuo demùm tempore ſequitur electionem; quia non ead. ratio juſtificationis & electionis &c.*

Argumenta contra πρόγνωσιν fidei. 1. Fides datur in tempore.

168. Videamus argumenta quædam, quibus contra nos pugnant. 1. *Fides in tempore datur. Ergò non ingreditur electionis decretum.* Reſp. 1. Hæc non pugnant invicem, fidem in tempore dari electis, ac fidei intuitum decretum electionis ingredi. Lapſus Adæ contigit in tempore, & tamen reſpectus ejus in electione habet locum. Satisfactio Chriſti præſtita eſt in tempore, & tamen intuitus ejus ingreditur decretum electionis. 2. Quinimò vi hujus argumenti ipſorum electorum hominum non potuiſſet haberi reſpectus; Naſcuntur enim illi in tempore, electio ab æterno facta eſt. 3. Repetimus ergò, quòd Apoſtolus dicit, *nos eſſe electos κατὰ πρόγνωσιν* 1. Pet. 1. v. 2. Quæ πρόγνωσις ibidem refertur ad aſperſionem ſanguinis Chriſti, quæ fit per fidem. Proinde etſi fides in tempore per ordinaria media datur: tamen electionis decreto ab æterno facto fuit incluſa, quatenus Deus exactiſſimè cognovit, qui per verbum virtute Spiritus ſancti eſſent credituri, & ab æterno conſtituit illos omnes & ſolos, qui in Chriſtum verè & perſeveranter credunt, ſalvos facere.

2. Crediderunt, quotquot erant ordinati ad vitam æt. Act. 13.

169. Argum. II. Actor. 13. v. 48. *Crediderunt, quotquot ordinati erant ad ſalutem. Ergo ab electione pendet fides tanquam effectũ a ſua cauſa.* Reſp. 1. Si fideles ſunt ordinati ad ſalutem, id eſt, certo ordine electi, Ergò electio non eſt abſoluta, neque abſoluto decreto facta. 2. Deſcribitur ergò in his verbis manifeſtatio in tempore facta decreti ſine tempore facti. Quæritur quinam crediderint? reſpondet Lucas, qui in æterno decreto erant ordinati ad ſalutem, qui incluſi erant ordini mediorũ, per quæ Deus ab æterno decrevit homines perducere ad ſalutem. Quomodo enim ordinati fuerint, oſtenditur verbis antecedentibus: audientes gentes gaviſæ ſunt & glorificabant verbum Domini, ex quibus tale extruimus theorema. Illi ſunt ordinati ad vitam æternam ab æterno & in tempore credunt, qui beneficia Evangelij per verbũ oblata non repudiant, ſed verbum audiunt & dant ei gloriam veritatis. 3. Cave inferas, ex hac noſtra ſententia conſequi, quòd homines ſeipſos ordinent ad vitam æternam: quia ad ſolum Deum referimus hanc ordinationem. Niſi Deus ipſe ſic ordinâſſet quoſdam ad vitam æternam, nemo crederet, nemo ſalvaretur. Deus eſt, qui ab æterno conſtituit hunc ordinem, ut, qui verbum audiunt & diſcunt, per hunc ipſum verbi auditum ad fidem perveniant & ſalventur. Si eſſet abſq; hoc Dei ordine, nemo vel audiret, (quia ipſe omnem noſtrũ auditum patefactione verbi prævenit) vel crederet, (quia, niſi Deus per verbum conſtituiſſet eſſe efficax in cordibus hominum, nemo perveniret ad fidem, etiamſi vel per centum annos audiret) vel ſalvaretur (quia electio ad ſalutem dependet ex ſola miſerentis Dei gratia) 4. Declarari poteſt explicatio noſtra antitheſi, quam textus proponit in exemplo Judæorum v. 45. *Videntes turbas Iudæi repleti ſunt zelo & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur blaſphemantes.* Quemadmodum illi ſuis contradictionibus & blaſphemiis & verbi repulſu oſtendebant, quod non erant ordinati ad ſalutem, ſive quod non erant in numero electorũ: ita gentes audientes cum gaudio & glorificantes verbum Domini credebant, & ſic reipsâ manifeſtabatur, quòd erant ad vitam æternam ordinatæ. 5. Addimus etiam ex v. 46. *Iudæi repellendo verbum, ſeipſos indignos judicârunt vitâ æternâ*; non ergò abſo- ‹‹
luto decreto erant excluſi è regno cœlorum: ſed ‹‹
quia verbum, ſalutis medium, repellebant. Deus abſoluto quodam odio non judicaverat eos vitâ æternâ indignos, ſed ipſi pertinaci ſuo contemtu ſeipſos vitâ æternâ indignos judicârunt. Simpliciter igitur ordinationem illam ad vitam ęternam de electione accipimus, perinde ac ſi dictum eſſet: crediderunt, quotquot erant electi ad vitam æternam. Nec tamen inde ſequitur: ergò abſolutè & propriè loquendo electio eſt cauſa fidei. Nam 1. dicuntur ordinati, non ad fidem, ſed ad vitam æternam. 2. Ordinatio illa ſeu electio non eſt abſoluta. 3. Quia alia cauſa fidei ibidem aſſignatur, ſcil. auditus verbi. 4. Evangeliſta non vult iſto verbo reddere rationem, quamobrem hi crediderint, alij non crediderint, ſed declarare quomodo Deus ordinationem ſuam in biſce, qui credebant, exequi inſtituerit, & quis fructus vi ordinationis divinæ fidem illorum ſit inſecuturus, nempe vita æterna.

3. Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Ioh. 15.

170. Argum. III. Joh. 15. v. 16. *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Ergò fide noſtrâ non prævenimus electionem Dei.* Reſp. 1. Nemo noſtrûm dicit, quòd fide noſtrâ electionem præveniamus: fides ex gratia Dei eligentis datur in tempore: electio ab æterno facta eſt. 2. Sed neq; hoc ſequitur, ſi intuitus fidei electionis actũ ingreditur, ergò Deus nõ eligit nos, ſed ipſimet nos eligimus: neq; enim dicimus: quòd fides ſit cauſa meritoria vel efficiens electionis, aut quòd propter fidem Deus nos elegerit. 3. Perinde ut in articulo juſtificationis non licet inferre: Deus in Chriſtum credentes juſtificat. Ergò non Deus ſed ipſi ſe juſtificant: ita quoq; in decreto electionis non procedit hæc collectio. Deus intuitu fidei in Chriſtum nos elegit. Ergò ipſimet nos elegimus. 4. Fidem noſtram expreſsè dicimus, nos non habere ex viribus noſtris; Sed ex ſola Dei miſerentia gratia, qui per verbum, efficaciâ Spiritus Sancti, eam in cordibus noſtris accendit. Ideoque ipſam fidem operationi Dei eligentis transſcribimus: non autem fidei electionis meritum vel operationem acceptã ferimus. 5. Quinimò etiam noſtro auditui non aſſcribimus hanc vim, quòd ejus merito aut virtute concipiamus fidem: Sed agnoſcimus in eo ſummam Dei miſericordiam, quòd *placuerit ipſi per ſtultam prædicationem ſalvos facere credentes*, 1. Cor. 1. v. 21. Remotâ Dei miſericordiâ nemo vel conciperet fidem, vel ſalvaretur: Breviter, in hoc & ſimilibus dictis cauſa electionis & juſtificationis adimitur viribus ac meritis humanis & electio gratuita aſſeritur, non autem tollitur ordo divini iſtius decreti.

4. Vos non creditis,

171. Argum. IV. Joh. 10. v. 26. *Vos non creditis,*

quia

quia non eſtis ex ovib' meis. Ioh.10. *quia non eſtis ex ovibus meis.* Ergò. *Pater cœleſtis illis ſolum vult dare fidem, qui ſunt abſoluto decreto electi, reliquis non idem.* Reſp.1. Contextus integer ſic habet: Chriſtus dicit ad Judæos: *Vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis: ſicut dixi vobis: oves meæ vocem meam audiunt &c.* His ergò verbis Chriſtus revocat Judæos ad id, quòd paulò antè dixerat v.3. *Oves ſuas audire vocem ejus*, utpote paſtoris: quæ cùm eum ipſis deſit, ideò eos non eſſe ex ovium ſuarum numero. 2. Hic ergò eſt ſenſus verborum Chriſti: *Non creditis*, quia repellendo mea verba reipsâ oſtenditis, deeſſe vobis veram illam & propriam ovium mearum notam, ideoq; vos nō eſſe ex meis ovib⁹. Eraſm. in parap. *Vos ideò non cognoſcitis meam vocem, quia non eſtis de numero mearum ovium, quarum ſimplicitas docilis eſt, cùm vos habeatis animos ambitione turgidos, odio fermentatos, livore corruptos, avaritiâ infectos, variisq; mundi hujus cupiditatibus vitiatos.* Lyran. *Vos non eſtis ex ovibus meis, i.e. innocentes & humiles, ſed ſuperbi & maligni, & ideò Dei judicio excæcati.* 3. Hanc interpretationem probant etiam conſequentia: *Vos non creditis, quia ex ovibus meis non eſtis.* v.27. *Oves meæ vocem meam audiunt. Qui audit à Patre & diſcit, ille venit ad Chriſtum, & fit ovis Chriſti.* Joh.6.v.45. Quia igitur Judæi nec verbum audiebant, nec miracula curabant, ideò dicit Chriſtus, *eos non eſſe ex ſuis ovibus.* 4. Poteſt hûc collationis gratiâ referri locus Joh. 8.v.47. *propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.* Quemadmodum enim ibi Chriſtus probat, Judæos licet DEUM Patrem ſuum eſſe gloriarentur, non eſſe ex DEO, argumento eo, quia non audiant verbum DEI: ita hoc loco probat Judæos non eſſe ex ovibus ſuis, quia non audiant vocem paſtoris.

1 Rom.9. Nō eſt volentis nec currentis. 172. Argum. V. Rom.6.v.16. *Non eſt volentis, nec currentis* 1.Joh.4.v.10. *In eo eſt dilectio, non quòd nos dilexerimus Deum &c. Ergò fides intuitus non ingreditur electionis decretum.* Reſp. 1. Hoc tantùm ex illis & ſimilibus dictis ſequitur, DEUM non elegiſſe nos propter noſtrum conatum, vel propter bona opera, vel etiam propter fidem. Omne juſtificationis, ſalvationis & electionis meritum, ſive vis adimitur operibus noſtris, & DEI miſericordiæ inſolidùm tribuitur: non autem ex illis inferri poteſt, ſub fidei intuitu non eſſe factam electionem. 2. Ut enim in doctrina de juſtificatione non licet inferre: Omne meritum atq; omnis vis juſtificandi nobis adimitur; ergò non juſtificamur fide: ita quoq; non poteſt inferri: Electio eſt gratuita; proinde abſoluta. 3. Sed nec pelagianiſmus ſententiæ noſtræ tribui poteſt: quia ipſam fidem ſolâ DEI miſerentis gratiâ donari, non viribus liberi arbitrij concipi dicimus: nec docemus, propter fidei dignitatem nos eligi: Sed ex Scriptura docemus: miſericordiam DEI eligentis in Chriſto non niſi fide apprehendi: omnia omninò in nobis bona, omnes vires in ſpiritualibus divinæ gratiæ transſcribimus, & contra Pelagianos toto pectore amplectimur dictum Fulgentij ſuper illud Pſalmi 23. *Miſericordia tua ſubſequetur me per omnes dies vitæ. Prævenit impium, ut fiat juſtus: ſubſequitur juſtum, ne fiat impius. Prævenit cœcum, ut videat: ſubſequitur videntem ut lumen, quod contulit, ſervet: prævenit eliſum, ut ſurgat: ſubſequitur elevatum ne cadat: Prævenit donans homini bonam voluntatem: Subſequitur bene volentem operando in illo boni operis facultatem.* Hoc igitur iſta miſericordia DEI in homine ſubſequitur, quod præveniens ipſa largitur, & ideò non ſolùm errantem juſtificando ad vitam revocat: Sed etiam bene ambulando cuſtodit & adjuvat, ut ad donum glorificationis æternæ perducat.

173. Argum. VI. *Prædeſtinavit nos Deus ad adoptionem*, Eph.1.v.5. *Quod perinde eſt, ac ſi diceretur? prædeſtinavit nos εἰς πίστιν, quippe cum illa adoptio conſtet fide. Si prædeſtinavit nos Deus ad fidem, i.e. ut crederemus. Ergò non propter prævisam fidem, i.e. quia credituri eramus.* Ita Herborn. Piſcat. ſup. 9. Rom. p.194. R. non dicimus propter prævisam fidem nos eſſe electos; ſed fidei intuitum ingredi electionis decretum. Cum quo non pugnat pronunciatum Apoſtoli, DEUM prædeſtinaſſe nos *εἰς υἱοθεσίαν*, quod ſic oſtendimus. Fecit DEUS decretum de quibusdam ex perdito genere humano in filios recipiendis & actu ſalvandis (cum illa enim *υἱοθεσίᾳ* arctiſſimo nexu conjuncta eſt vita æterna, Rom.8.v.17.) quale hoc decretum fuerit, oſtendit executio. Sicut in tempore per fidem homines participes fiunt *υἱοθεσίας*: ita quoque intuitus fidei à decreto *υἱοθεσίας* & ſalutis excludi nequit. Quos DEUS in tempore quosdam adoptat in filios, eos ab æterno adoptare decrevit: & quomodo DEUS in tempore quosdam adoptat, eo etiam modo ab æterno decrevit adoptare: proinde tum conſerendæ, tum prævisæ fidei reſpectus ingreditur electionis decretum. Apoſtolus notanter dicit, *Deum prædeſtinaſſe nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum in ipſum*, & v.4. *elegiſſe nos in ipſo*: jam verò in Chriſto non potuit DEUS homines eligere absq; fidei intuitu: quippe, quæ ſola Chriſto nos conjungit & cum ipſo unit. Conferimus proinde cum hoc dicto Apoſtolico locum Joh.1.v.12. *Quotquot receperunt Chriſtum, illis dedit Deus ἐξουσίαν filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* Ut ergò in tempore DEUS hominibus beneficium adoptionis offert per fidem: ſic ab æterno fecit decretum de adoptandis in filios & vitæ æternæ hæredibus inſtituendis, quos prævidit efficaciâ Spiritus ſancti per verbum in Chriſtum perſeveranter crediturus. *6. Prædeſtinavit nos Deus in adoptionem Eph.1.*

174. Argum. VII. *Vocatio, & Juſtificatio ſunt effecta electionis.* Rom.8.v.29.30. Ergò *etiam fides ex vocatione dependens; & per conſequens; fides non eſt cauſa electionis.* Reſp. 1. Denuò repetimus, fidem non eſſe cauſam meritoriam, vel efficientem electionis, ſed electionem κατὰ πρόγνωσιν τῆς πίστεως factam eſſe aſſerimus. 2. Id confirmat ipſum illud Apoſtoli dictum, quod probationis loco in argumento offertur. Quos DEUS præſcivit (inquit Apoſtolus) illos prædeſtinavit. Ergò prædeſtinatio præſupponit DEI *πρόγνωσιν*: *πρόγνωσις* illa reſpicit Chriſtum fide apprehendendum, *quia Chriſtus eſt ille προεγνωσμένος, in quo Deus ſuos præcognovit.* 1.Pet.1.v.20. *& prædeſtinavit.* Epheſ.1. v.4. Reſpondere ſolent, quòd *πρόγνωσις* hoc loco nihil aliud ſignificet, quàm propoſitum & decretum ſalvandi; ſed oſtendimus ſupra, hanc explicationem non poſſe ſubſiſtere. 3. Quos ergò in Chriſto præcognitos DEUS prædeſtinavit; illos etiam vocavit, ubi intelligitur vocatio conjuncta cum hominis vocati aſſenſu & obœdientia. 4. Quos in Chriſto præcognitos & prædeſtinatos vocavit & convertit, illos etiam juſtificavit (ſcil. per fidem) & glorificavit; quam glorificationem Anshelmus de profectu virtutum, Chryſoſtomus *7. Vocatio & juſtificatio ſunt effecta electionis. Rom.8.*

de donorum largitionibus exponit: Alij commodiùs de communicatione æternæ gloriæ & beatitudinis, ita ut propter certitudinem præterito Apoſtolus fuerit uſus. 5. Deſcribitur ergò in hac gradatione Apoſtoli, & decretum electionis ſactum κατ᾽ πρόγνωσιν, & executio illius decreti: quia tales κατ᾽ πρόγνωσιν prædeſtinatos Deus in tempore vocat, juſtificat, glorificat.

Argumenta Zanch. contra πρόγνωσιν τῆς πίστεως.

175. Præcipuè verò inimicus eſt huic ſententiæ noſtræ Zanch. 5. de Nat. Dei cap. 2. p. 630. ubi pro abſoluta electione his utitur argumentis. 1. *Scriptura cùm loquitur de prædeſtinatione, nunquam addit conditionem ullam, ſed ſimpliciter & abſolutè pronunciat, Deum dilexiſſe Iacobum, Eſavum autem odiſſe* Rom. 9. v. 13. *Deum prædeſtinaſſe nos ſecundùm conſilium & propoſitum voluntatis ſuæ* Eph. 1. v. 5. *Ergò præter Scripturam non eſt addenda quædam conditio.* Reſp. de prædeſtinatione Eſavi & Jacobi dictum eſt ſuo loco. Scriptura maniſeſtè dicit, Deus elegit nos in Chriſto, & electio facta eſt κατὰ πρόγνωσιν. Ipſum illud divinæ voluntatis beneplacitum includit Chriſtum, quia non aliter Deus ab æterno homines ſervare decrevit, quàm in tempore ſervat. 2. *Prædeſtinatio non eſt ex prævìſis meritis, ullisve operibus. Ergò nec ex prævìſa fide.* Reſp. non dicimus ex prævìſione fidei eſſe prædeſtinationem, ſed intuitum fidei ingredi electionis decretum; inter quas propoſitiones magna eſt differentia, prior cauſam meritoriam vel προκαθαρτικὴν exprimit, poſterior ſaltem ordinem denotat. Eſſe a. magnam differentiam inter fidem & opera in hoc negotio, id vel ex unico juſtificationis exemplo patet. Excluduntur opera noſtra ab actu juſtificationis, non autem fides. 3. *Prædeſtinatio certa eſt. Ergò non cum conditione fidei.* Reſp. quæ verò hæc illatio? Salus noſtra certa eſt, interim tamen, ſi fideles erimus uſq; ad mortem. Nimirum non abſoluta quædam certitudo electionis & ſalutis aſſerenda eſt, ita enim fores patefierent carnali ſecuritati, nec incertitudo, & dubitatio propugnanda, ita enim fores patefierent deſperationi, ſed mediâ inſiſtendum eſt viâ; de ſalute noſtra certos nos fecit Deus, non a. ſecuros (intellige ſecuritatem carnalem) 4. *Conditio illa nec mala nec bona eſſe potuit, ex qua nos Deus elegit: non mala, quia propter malum nemo ad vitam eligitur; neq; etiam bona: quia omnia bona fides & fidei opera ſunt effecta prædeſtinationis. Eſt n. prædeſtinatio,* ut ait Auguſtin. *futurorum Dei beneficiorum præparatio, quibus certiſſimè liberantur quicunq; liberantur. Quomodo igitur ſupponit aliquid in nobis prædeſtinatio, ſi eſt præparatio omnium beneficiorum Dei? proinde pugnantia ſunt, nos eſſe prædeſtinatos non tantùm ad finem, ſed etiam ad omnia media, quibus ad finem perduci poſſumus, & prædeſtinatos eſſe ad finem, vitam ſcil. æternam aliquâ lege & cōditione, nempe ſi crediderimus.* Reſp. non negatur Deum ex mera gratia ſalvandos ad finem ad media prædeſtinaſſe, ſed in eo cōſiſtit nervus controverſiæ, an Deus primò abſoluto quodam beneplacito ad finem quoſdam prædeſtinaverit, quibus ita abſolutè electis demùm conſtituerit dare media & per illa ad finem eos deducere. Nos dicimus reſpiciendum hîc eſſe ordinem illū, quem Scriptura nobis proponit. Primò Deus Adamum & in eo omnes homines creavit ad imaginem ſuam, & ſic ad vitam æternam. Deinde Adamus ſponte propriâ culpâ ſe à Deo avertit, ſe & poſteros æternæ morti mancipavit. Tertiò ex his perditis & damnatis hominibus Deus quoſdam elegit ad vitam æternam: num v. abſolutè? minimè verò, ſed quemadmodū in tempore ſalvat eos, qui ſalutis media oblata per fidem efficaciâ Spiritus S. mediante verbo accenſam accipiunt, & in vera fide uſq; ad finem perſeverant, ita ab æterno ſalvare decrevit, i. e. elegit, illos omnes, quos præſcivit in Chriſtum perſeveranter credituros. Non ergò, uti vides, negatur prædeſtinatio ad media & finem; ſed de horum ordine quæritur: An nimirū Deus abſolutè quoſdam elegerit, & illis ſolis media ſalutis offerre decreverit: id quod affirmant Calviniani. An v. omnib. in Evangelio ſuam gratiam & Chriſti beneficia offerre decreverit, & illos demùm reprobaverit, quos prævidit media illa repudiaturos, & ſeipſos vitâ æternâ indignos reddituros, quod affirmat Scriptura ſacra & nos ex ea. 5. *Deus ſecundùm propoſitū voluntatis ſuæ duntaxat nos prædeſtinavit, non igitur ex conditione ulla vel bonæ voluntatis noſtræ, vel fidei, vel operum. Si n. à ſolo Dei pendet propoſito & voluntate, non poteſt ergò ab ulla re, quæ à nobis exigatur, pendere.* 5. Reſp. illud ipſum divinæ voluntatis de ſalute noſtra propoſitum includit Chriſtum, & proinde etiam fidem, unde in Chriſto electio facta eſt. Verū quidem eſt non pendere ſalutem à quadam conditione, quæ in noſtris liberi arbitrii viribus ſit, interim tamen fidei intuitus ab illo ſalvandi propoſito excludi nequit, ut ſuo loco latiùs oſtendimus. 6. Deniq; concludit Zanchius *hanc ſententiam eſſe magis blaſphemam quàm Pelagianorum & Sophiſtarum* (Scholaſticorum) *qui contendunt, prædeſtinationem ex prævìſa fide & prævìſis operibus eſſe factam. Illi n. etſi ſuâ doctrinâ tollant gratiam Dei, ſaltem relinquunt Deo præſcientiam: at iſti & gratiam tollunt & præſcientiam. Quid n. eſt Deum nos ad vitam æternam prædeſtinaſſe ex conditione ſi crediderimus, niſi ex fide noſtra eaq; Deo ignotâ & incertâ: conditionalis n. nihil ponit in eſſe.* Reſp. Imò v. quid eſt calumniari, ſi hoc non eſt? fatemur, imò toto pectore aſſeveramus, fidem eſſe opus Dei nō noſtrarum virium, fatemur Deo ab æterno conſtitiſſe quinam in Chriſtum credituri, quomodo ergò vel gratia, vel præſcientia Dei à nobis negatur? Quo ſenſu, quove modo dicamus, fidei intuitum ingredi electionis decretum, ſatis oſtenſum eſt. Et meritò miramur pag. 629. *nos vocari à Zanchio nec impios nec imperitos*, cùm hoc loco ſententiam noſtram impiam & blaſphemam eſſe pronunciet.

176. Porrò quæ de fidei electionem ingredientis intuitu diximus, ea de fide ad finem perſeverante ſunt intelligenda; non enim niſi perſeveranter credentes ſunt & dicuntur electi ad vitam æternam Matth. 24. v. 13. Marc. 13. v. 13. *Qui perſeveraverit uſq; ad finem, ſalvus erit.* Apoc. 2. v. 10. *Eſto fidelis uſq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Quicunq; igitur non perſeverant in vera fide, *qui non retinent fidem, bonam conſcientiam.* 1. Tim. 1. v. 18. hoc eſt, qui in errores contra fundamentum & peccata contra conſcientiam ita prolabuntur, ut per veram pœnitentiam non reſurgant: ante finem vitæ, illi non ſunt in numero electorum neq; enim renatum & electum eſſe ſunt termini convertibiles; cùm multi ex renatis iterum finaliter excidant, ut in articulo de peccato evidenter demonſtrabimus.

Perſeverantem fidem hîc intelligi.

CAP.

CAP. X.

Reprobationem non eſſe abſolutam.

Reprobationem non eſſe abſolutam.

177. Hactenus oſtendimus electionem non eſſe abſolutam, hoc eſt, non pendere ex voluntate & decreto quodam Dei de certorum hominum ſalute abſoluto: ex quo colligitur, etiam reprobationem non eſſe abſolutam, hoc eſt, non pendere ex abſoluto quodam Dei odio vel decreto de certorum hominum damnatione. Dicimus multos ab æterno eſſe reprobatos, non tamen ex abſoluto quodam Dei odio, vel decreto, ſed quia prævidit Deus illos in ſua incredulitate & impœnitentia finaliter permanſuros. Cauſam reprobationis quærimus & ſtatuimus in ipſis hominibus; non in decreto quodam Dei abſoluto. Fulgentius lib. 1. ad Mon. *Deus ad ſupplicium deſtinavit, quos à ſe præſcivit voluntatis malæ vitio diſceſſuros.* Sejungimus igitur nos à Calvino & ipſius aſſeclis, quos abſolutum de certorum quorundam hominum reprobatione decretum ab æterno à Deo factum propugnare ex propriis eorum verbis ſuperiùs oſtendimus.

178. Abſolutum illud decretum negat, Deum ullo modo velle omnes ſalvos fieri: negat, Chriſtum eſſe mortuum pro omnibus: negat, Spiritum ſanctum per verbum omnes velle convertere. Atqui probatum dedimus ſuperiùs, univerſalem eſſe miſericordiam Dei Patris diligentis, univerſale eſſe meritum Chriſti patientis, univerſalem eſſe gratiam Spiritus ſancti vocantis.

Cauſa reprobationis in homine.

179. Scriptura in homine ſtatuit cauſam interitus. Ergò ea non referenda in abſolutum aliquod reprobationis decretum. Antecedens confirmabimus Oſeæ 13. v. 9. *Perditio tua ex te Iſrael.* Agitur quidem eo loco de pœnis temporalibus; interim tamen de æterna etiam perditione rectiſſimè id accipi poteſt: Si enim pœnæ temporales non infliguntur à Deo ex abſoluto & libero quodam odio, multò minùs æternæ, quippe quæ incomparabiliter graviores. Luc. 14. v. 24. *vocati ad cœnam, ideò excluduntur, quia venire renuunt.* Actor. 13. v. 44. *Judæi contradicendo illis, quæ prædicabant Apoſtoli, & blaſphemando* verſ. 46. *ſeipſos reddunt indignos vitâ æternâ.* Rom. 11. v. 20. *Judæi incredulitate ex olea ſunt fracti* 2. Theſſ. 2. v. 10. *quia caritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent.* verſ. 11. *ideò miſit illis Deus efficaciam erroris, ut credant mendaciis, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati* Oſeæ 4. v. 6. *quia ſcientiam repuliſti, etiam ego repellam te.*

Exceptio adverſariorum nitens diſtinctione inter reprobationem & damnationem.

180. Ad hæc & ſimilia dicta, quæ magno numero ex Scriptura afferri poſſunt, *reſpondere ſolent quadam diſtinctione inter reprobationẽ & damnationem. Etſi peccata* (ait Bucanus in loco de prædeſt. pag. 402.) *non ſunt cauſa reprobationis, quæ fuit ab æterno; ſed juſta Dei voluntas: ſunt tamen cauſa damnationis, quæ ſequetur ultimo tempore.* Ita & reliqui diſtinguunt. Reſp. 1. Propter quas cauſas Deus in tempore hominem damnat, propter eaſdem ab æterno eum damnare conſtituit, id eſt, reprobavit: atqui in tempore damnationi adjudicat homines, non ex abſoluto aliquo odio; ſed propter finalem ipſorum incredulitatem & impœnitentiam. Ergò ab æterno conſtituit propter eaſdem cauſas illos damnare, quod decretum nihil aliud eſt, quàm reprobatio. Fundamentum hujus noſtri argumenti conſiſtit in iſta regula, quam ſuperiùs tradidimus: Quod decretum & executio decreti ſibi exactiſſimè reſpondeant. 2. Sic ergò progredimur. Si alia eſt cauſa reprobationis videlicet abſolutum Dei odium; alia damnationis, videlicet finalis hominum impœnitentia, mutabilis conſtituitur Dei voluntas, quod abſit. Connexio patet, quia reprobatio eſt Dei voluntas de hominum quorundam perditione: reprobatio ex ſententia adverſariorum eſt abſoluta. Ergò Deus ab æterno ex abſoluto quodam odio voluit homines damnari. Viciſſim damnatio in tempore eſt voluntas Dei de quorundam hominum perditione: illa ex ſententia Adverſariorum cauſam habet poſitam in hominum incredulitate, ideoque non eſt abſoluta. Ergò Deus in tempore vult propter incredulitatem homines damnari. Vides mutabilem introduci voluntatem DEI. Ab æterno voluit abſolutè quoſdam damnari: in tempore propter incredulitatem vult homines damnari. 3. Vidit hoc Beza, *ideò concedit, Deum ad cauſas damnationis homines quoſcunque libuerit prædeſtinaſſe.* Quæramus ergò: quare damnantur homines? Reſpondent, *quia in finali impœnitentia manent*: quare autem manent in peccatis? Reſpondent, *quia DEUS ad hoc eos deſtinavit, idq; ex abſoluto odio*; ita coguntur procedere Adverſarii. Jam colligamus. Quod eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati. Abſoluta Dei voluntas eſt cauſa reprobationis: reprobatio eſt cauſa finalis impœnitentiæ: finalis impœnitentia eſt cauſa damnationis. Ergo abſoluta Dei voluntas erit etiam cauſa damnationis. Inde Bucan. loco de prædeſtinat. pag. 403. *numerat ſex media, quibus decretum reprobationis DEUS exequatur: quæ ſcilicet ſint, I. peccatorum actualium infinita ſoboles. II. ἀπιςία infidelitas, alienatio & ſeparatio in Chriſto. III. Deſertio, ſive nulla aut inefficax per verbi prædicationem vocatio, aut ad vocationem interna reſponſio. IV. Pertinacia ſive induratio & excæcatio in peccatis. V. Perpetua DEI averſatio: contemtus & progreſſio ex peccato in peccatum. VI. Tandem juſtiſſima eorum condemnatio inde ſequitur.* Hactenus Bucanus. 4. Sed nec ſatis fit hac diſtinctione dictis Scripturæ, quæ teſtantur, Deum nolle mortem peccatoris, nec delectari abſolutè hominum interitu &c. Atqui in hac diſtinctione aſſeritur DEUM abſoluto odio & ἐυδοκίᾳ libera quoſdam reprobaſſe. 5. Intuemur nos emphaſin dicti Johan. 3. verſ. 18. *qui non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomen unigeniti Filii Dei.* Increduli ſunt judicati, id eſt, æterno exitio adjudicati, utique in decreto reprobationis. Num verò abſolutè ex odio quodam libero? minimè verò, ſed quia non credunt in nomen unigeniti Filii Dei, id quod omniſcium Deum latere non potuit. v. 19. *Hoc autem eſt judicium,* id eſt, hæc eſt cauſa iſtius judicii & damnationis, *quia lux venit in mundum*, id eſt, Chriſtus vera lux in mundum venit, *ut illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum.* Joh. 1. v. 9. *ſed dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Vides cauſam iſtius judicii æterno decreto facti, tribui hominum incredulitati. 6. Invertimus deniq; hanc diſtinctionem. Si Deus non vult abſolutè & ſimpliciter hominum damnationem, utique etiam non voluit abſolutè & ſimpliciter ipſorum reprobationem;

tionem; finis enim reprobationis ſecundùm adverſarios eſt, ut in damnatis juſtitiam ſuam DEUS oſtendat. Quicunque autem non vult abſolutè & ſimpliciter finem, is etiam abſolutè & ſimpliciter non vult ordinata ad finem. Deus abſolutè & ſimpliciter non vult finem, videlicet hominum damnationem. Ergò etiam abſolutè & ſimpliciter non voluit medium ad finem ordinatum, videlicet probationem.

Abſoluta reprobationis dogma adimere hominibus conſolationem.

181. Utamur etiam hoc argumento. Legitima interpretatio Scripturæ eò debet eſſe directa, ut ſpectet hominum doctrinam & conſolationem Rom. 15. v. 4. At ſi introducitur abſolutum aliquod reprobationis decretum, adimitur hominibus conſolatio. Ergò illa Scripturæ interpretatio, quæ tale quid introducit, non eſt ſana nec legitima. Majorem propoſitionem non arbitramur indigere confirmatione: Minor ab adverſariis negatur, quam hoc modo probamus. Sit aliquis, qui dubitet an ſit electus? Quomodo hic erigendus? Reſpondet Zanchius in Miſcell. p. 323. *Quicunq; cernit in ſe prædeſtinationis effecta, hoc eſt, qui videt ſe efficaciter vocatum, qui ſentit, ſe juſtificatum, donatum fide atque ſtudio bonorum operum, is certiſſimè ſibi perſuadere debet, ſe eſſe ex numero prædeſtinatorum.* Hæc Zanchius. Reſpond. Non quidem ex toto improbamus, quòd certitudo electionis ex interno fidei teſtimonio petitur: ſed dicimus, hoc eſſe inſufficiens. Quid enim? ſi tentatus fidem actu non ſentiat? Ille ſic procedet. Fidem actu non ſentio. Ergò nec habeo. Fidem non habeo datam à Deo. Ergò is dare noluit. Quod autem noluit in tempore, ab æterno dare noluit. Fidem mihi dare abſolutè Deus noluit. Ergò etiam ab æterno me reprobavit. Quomodo tunc erigendus eſt talis homo? Reſpondet Zanchius 5. de nat. Dei cap. 2. pag. 648. *Quisq; tenetur credere, ſe ad ſalutem æternam in Chriſto eſſe electum; neminem hic excipimus ne reprobos quidem.* Reſp. Sed hoc nihil eſt. Nemo tenetur credere quod falſum eſt: atqui omnes eſſe electos falſum eſt. Ergò id nemo tenetur credere. Si dicas, in Chriſto omnes ſunt electi; quilibet ergò, & ſic etiam tentatus, tenetur credere ſe in Chriſto eſſe electum. Reſpondebit tentatus ex doctrina adverſariorum, non eſſe eos Chriſto Redemtori datos, qui non priùs abſoluto decreto ſunt à DEO ad id electi: jam verò qui in tempore non credunt, illos non eſſe Chriſto Redemtori datos: ſe non ſentire fidem, ergò nec credere, ergò nec Chriſto datum eſſe. Quomodo tunc erigendus eſt talis homo? nimirum abſolutum decretum ita perſtringet ipſius oculos, ut nullam conſolationem videre vel invenire poſſit? Nos igitur reſpondemus ex verbo Dei: *Si cor noſtrum nos condemnat? tamen Deus eſt major corde noſtro,* 1. Joh. 3. v. 20. De electione igitur dicimus cogitandum tùm ratione cauſarum, tùm ratione ſignorum. Cauſæ electionis ſunt gratia Dei & meritum Chriſti. Gratia illa Dei ex ſe eſt univerſalis, nemo hominum abſoluto quodam decreto ab ea excluſus: Meritum illud Chriſti ex ſe eſt univerſale: nemo hominum abſoluto quodam decreto ab ejus fructu excluſus. Signa electionis ſunt vel interna, vel externa. Interna 1. Inhabitatio Spiritus ſancti, *qui eſt arrha hæreditatis noſtræ* Epheſ. 1. v. 14. *& teſtimonium fert Spiritui noſtro, quod ſimus filii Dei.* Rom. 8. v. 16. 2. Fides, *qui enim credit, teſtimonium habet in ſeipſo.* 1. Johan. 5. v. 10. 3. Vera invocatio, quam excitat Spiritus gratiæ & precum. *Qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Roman. 10. v. 13. 4. Studium ſanctitatis: *Elegit nos Deus, ut eſſemus ſancti.* Epheſ. 1. v. 4. *firmum ſtat fundamentum Dei, habens ſignaculum hoc; Cognovit Dominus, qui ſint ejus; & diſcedat ab iniquitate, qui invocaverit nomen Domini* 2. Tim. 2. v. 21. Externum electionis ſignum eſt crux. Roman. 8. v. 29. *Quos præſcivit, hos prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii Dei.* Si quis jam dubitet, an gratia illa Dei & meritum Chriſti ad ſe quoque pertineat, illum deducimus ad vocationem & promiſſiones univerſales. Matth. 11. v. 28. *Venite ad me omnes.* 2. Pet. 3. v. 9. *Deus non vult ullos perire:* & ad Sacramenta, videlicet ad Baptiſmum, *qui eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ.* 1. Pet. 3. v. 21. *quotquot baptizantur, Chriſtum induunt.* Gal. 3. v. 27. & uſum ſacræ Cœnæ, quo tanquam ſigillo de promiſſione gratiæ & remiſſione peccatorum confirmamur. Accipimus enim illud ipſum corpus, quod in mortem pro peccatis noſtris traditum. Accipimus illum ipſum ſanguinem, qui pro peccatis noſtris in ara crucis eſt effuſus.

182. Atque hîc jam apparet cauſa, quare abſolutum decretum reprobationis rectiſſimè dicatur funis deſperationis. Sit enim quiſpiam, qui dubitet, an ad ſe quoque pertineat gratia Dei & meritum Chriſti: Ad fidei internum teſtimonium talis non poteſt ablegari; quia ſenſui fidei fortiſſimè adverſatur iſta dubitatio. Ad verbum & Sacramenta itidem talem non poſſunt Adverſarii ablegare; *quia hominibus abſoluto decreto reprobatis eo fine dicunt offerri verbum, non ut convertantur; ſed ut ipſorum damnatio augeatur.* Ita Beza p. 2. reſponſ. ad Colloq. pag. 96. *Quos Deus non elegit, etiamſi millies baptizentur externo aqua Baptiſmo, illis tamen nunquam fidem, aut Chriſtum donari,* ait iterum Beza in Colloq. p. 469. *Indignos ac reprobos non accipere Chriſti corpus; quippe quod pro illis non eſt in mortem traditum: ne Chriſti ſanguinem; quippe qui pro illis non eſt effuſus,* ſcribit Calvinus contra Heshuſium. Quid ergò reſtat miſero iſti tentato, quo ſe ſuſtentet ac erigat, ſi dicat ſe non ſentire fidem, Ergò ad ſe non pertinere gratiam Dei & meritum Chriſti, ac proinde ſe eſſe in numero reproborum? Reſpondemus nos ex verbo Dei, Deum velle ut credat, atque eo fine ipſi obtuliſſe in verbo gratiam ſuam & Chriſti meritum; idque Sacramentorum ſigillo confirmaſſe. Adverſarii autem non poterunt eum conſolari, quia ſtatuunt incredulitatem pendere ex illo decreto abſoluto; ideò aliquos non credere, quia ſunt abſolutè reprobati: nos contra procedimus, ideò aliquos eſſe reprobatos, quia nolunt credere: Seriò igitur velle Deum, ut etiam tentatus iſte credat, ne propriâ culpâ reproborum numero ſeſe aggreget. Ubi probè obſervandum, quòd Piſcator in diſput. de prædeſtinat. circa finem ita jubet concludere. *Gratia Dei nonnullis offertur animo communicandi: Ergò fieri poteſt, ut ego ſim in illo numero.* At talis Syllogiſmus nihil concludet, cùm ſit ex meris particularibus. Idem th. 85. *Reproborum animis nulla conſolatio inſtillari poteſt, quia illi non poſſunt credere Evangelio.*

Tentatio de perſeverantia

183. Sit alius quiſpiam, qui conflictetur cum tentatione de perſeverantia, an ſcilicet perſeveraturus ſit uſque in finem? Adverſarii eum iterum deducent ad ſenſum fidei: *qui verâ fide ſemel*

eſt

eſt illuminatus, illum dicunt non poſſe excidere gratiâ Dei. Sed quid, ſi quis dubitet, an fide illa quam in ſeſe ſentit, ſit vera electorum fides? ſtatuunt enim abſolutè reprobatis non dari veram fidem: Semper igitur dubitare quia cogitur, an ſit in numero iſtorum abſolutè electorum. Neque hîc poteſt recurri ad effecta fidei, quaſi ex illis quis certò ſtatuere poſſit, ſe habere illam electorum fidem: quia omnia illa in reprobis quandoque locum habere dicunt, ſecundum ipſorum reproborum & aliorum opinionem. Declaremus rem exemplo. Leproſi à Chriſto ſanati Luc. 17. v. 14. ſecundum ſententiam Calvini in Comment. non habuerunt veram & vivam fidem electorum propriam. Quid verò in tua fide mihi oſtendes, quod non in iſtorum fide oſtendere poſſim? exprimam id verbis Calvini: *Apparet,* (inquit) *omnes fide quadam* (ſcilicet temporali, non autem verâ, ut poſtea explicat) *fuiſſe imbutos, non ſolùm quia Chriſti opem implorant, ſed magiſtri titulo eum inſigniunt. Porrò ex animo, non fictè ſic locutos eſſe, ex prompta eorum obœdientia colligitur, quamvis enim fœtidam adhuc ſcabiem in carne ſua conſpiciant: ſimul tamen, ac juſſi ſunt ſe oſtendere ſacerdotibus, parere non detrectant. Adde, quòd nunquam niſi fidei impulſu profecti eſſent ad Sacerdotes &c.* Hæc Calvinus. Videa ſigna fidei ſatis conſpicua confugiunt ad Chriſtum, opem ipſius implorant, certi ſunt, & velle & poſſe ipſum auxiliari, promptè obœdiunt ejus præcepto: & tamen ſecundùm Calvinum, novem ex illis non habuerunt veram fidem electorum propriam? quid verò mihi oſtendes in tua fide quod hanc novem leproſorum fidem præcellat, & quomodo jam de electione ac de perſeverantia ex ſolo fidei ſenſu poteris eſſe certus.

184. Noa verò tentatum hominem deducimus ad divinas promiſſiones, & jubemus in tentatione de perſeverantia eum niti his tribus columnis. 1. Dei omnipotentiâ. 2. Tim. 1. v. 12. *Scio cui credidi, & certus ſum, quòd is poſſit meum depoſitum conſervare uſque ad diem illum.* 2. Dei fidelitate. 1. Cor. 10. *Fidelis eſt Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra vires.* 3. Dei bona voluntate. Phil. 2. v. 13. *Deus eſt, qui operatur in nobis velle & perficere pro ſua bona voluntate.* Quò pertinet pulcerrimus locus Bernhardi ſerm. 3. de fragm. 7. miſ. *Tria conſidero, in quibus tota mea ſpes conſiſtit; charitatem adoptionis, veritatem promiſſionis, poteſtatem redditionis. Murmuret jam, quantũ volet cogitatio mea, dicens: quis tu es, aut quanta eſt illa gloria, aut quibus meritis hanc obtinere ſperas? & ego fiducialiter reſpondebo: Scio cui credidi, & certus ſum, quia in charitate nimia adoptavit me; quia verax eſt in promiſſione; quia potens in exhibitione.* Hæc Bernh. Hoc ergò eſt, quod dicimus, eum qui tentatur de Perſeverantia non poſſe firmâ aliquâ conſolatione erigi ab illis, qui defendunt abſolutum reprobationis decretum. Si enim dicant, illos, qui verâ fide imbuti ſunt non poſſe perire, aut ex manibus Dei eripi; reſpondebit homo tentatus, unde ſcio mihi donatam illam veram electorum fidem? Quæcunque fidei ſigna ipſi proferes, oſtendet ea etiam in illis, qui tandem perierunt, & per conſequens ex adverſariorum ſententia veram fidem electorum propriam non habuerunt. Sic ergò procedet tentatus: illi habuerunt omnia iſta ſigna & effecta fidei, quæ in me deprehendo, & tamen poſtea perierunt, ſcil. abſoluto quodam Dei decreto rejecti. Ergò nec ego certus eſſe poſſum ex fidei ſenſu, me eſſe ex numero abſoluto electorum, aut perſeveraturum. Quid hîc reſpondendum? Nos dicimus Deum ex ſe & decreto quodam abſoluto non moveri, ut quoſdam verâ fide præditos viciſſim deſerat & perire ſinat: quia *dona ejus ſunt ἀμεταμέλητα.* Rom. 11. v. 29. Sed quicunq; verâ fide præditi poſtea viciſſim gratiâ Dei excidunt, illos propriâ culpâ, non autem neceſſitate abſoluti cujuſdam decreti perire: quia ſcilicet liberâ voluntate ſe à Deo averterunt. Breviter: cauſam illius averſionis, & finalis interitus quærimus in propria hominum voluntate: Adverſarii reducunt eam ad abſolutum quoddam DEI decretum, ac proinde non poſſunt firmâ conſolatione erigere eum, qui de perſeverantia tentatur.

Congeries argumentorum contra abſolutum decretum.

185. Concludimua ergò, quod abſoluto iſti reprobationis decreto opponere debeamus miſericordiam Dei, qui non vult aliquos perire: ſatisfactionem Chriſti pro toto genere humano præſtitam: lachrymas Chriſti, quibus teſtatur ſe non delectari hominum interitu: juramentum DEI, quo confirmat ſe nolle mortem morientis: miniſterium verbi, quo Deus etiam illi offert ſuam gratiam & beneficia Filii, qui damnantur: hominis creationem, quia in Adamo Deus omnes condidit ad vitam æternam: hominis redemtionem, quia quod in Adamo periit, per Chriſtum iterum eſt reſtitutum: Dei vocationem, quâ manus ſuas expandit, totâ die ad populum etiam incredulum: Baptiſmum, quo regenerat & renovat etiam illos, qui poſtea propriâ culpâ regenerationis & renovationis gratiâ excidunt atque pereunt. Sacram Cœnam, in qua Chriſtus etiam indignis offert corpus ſuum manducandum pro peccatis ipſorum in mortem traditum & ſanguinem ſuum pro peccatis ipſorum effuſum: Denique omnes pœnas temporales, quibus Deus peccatores ad pœnitentiam revocare cupit, atque uno verbo totum Chriſtianiſmum.

Argumenta pro abſoluta reprobatione.

186. Videamus unum atque alterum argumentum, quo abſolutam reprobationem ſtabilire cupiunt. 1. *Si peccata eſſent cauſa reprobationis, nullus electus eſſet, cùm Deus omnes homines peccatores eſſe præviderit.* Ita Bucanus in loco de Prædeſtin. pag. 401. Reſp. 1. Peccata non ſimpliciter & abſolutè, ſed ratione finalis impœnitentiæ & incredulitatis dicimus eſſe cauſam reprobationis: invertitur ergò ſtatus quæſtionis. 2. Pari ratione inferri poſſet. Si Deus propter peccata damnaret, omnes damnaret, quia in omnibus ſunt peccata: & tamen concedunt Adverſarii, peccata eſſe cauſas damnationis. 3. Repetimus igitur dictum D. Lutheri de libert. Chriſt. & captiv. Babylon. *peccata, in quantum talia, non ſunt proxima damnationis cauſa; ſed in quantum hæc peccata ſub incredulitate manent:* Et conſideramus emphaſin dicti Joh. 3. v. 36. *Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper ipſum. Poſt lapſum omnes naſcuntur Naturâ filii iræ.* Eph. 2. v. 3. Soli credentes inveniunt gratiam Dei in Chriſto, ſuper reliquos manet ira Dei, Joh. 3. v. 36. quæ ad infernum eos tandem deprimit. Colligimus hoc modo: Propter quod in tempore Deus iraſcitur hominibus, propter id ab æterno eis iraſci conſtituit: jam verò non abſolutè, ſed propter finalem impœnitentiam & incredulitatem manet ſuper damnatos ira Dei. Ergò etiam non abſolutè, ſed propter finalem impœnitentiam

1. Peccata non ſunt cauſa reprobationis, quia omnes peccant.

tentiam & incredulitatem ab æterno iis iraſci conſtituit, id eſt, eos reprobavit. Conſideramus etiam dictum Chriſti Joh. 16. v. 9. *Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, quia non credunt in Chriſtum*: ex quo colligunt D. Auguſtinus & D. Lutherus, *incredulitatem eſſe peccatum capitale, quâ manente etiam maneant reliqua peccata, qua remotâ removeantur etiam reliqua peccata & damnatio ipſa.*

2. Confiteor tibi Pater quod hæc abſcondiſti à Sapientibus. Matth. 11. 187. Argum. II. Matth. 11. v. 24. dicit Chriſtus: *Confiteor tibi Pater, id eſt, publico præconio gratias ago, quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis. v. 25. ita Pater, quoniam ſic fuit beneplacitum* (εὐδοκία) *coram te. Ergò cauſa reprobationis eſt mera Dei εὐδοκία.* Reſp. 1. Chriſtus in præcedentib' v. 20. 21. 22. 23. conqueſtus erat, Evangelium ſuum à majore parte, & quidem ab illis, qui aliquâ ſapientiæ, dignitatis & potentiæ opinione clari erant, contemni: paucos verò, & illos quidem quaſi ex vulgari plebis fece, ut idiotas, pauperes, ſimplices, obſcuros, contemtos homines, item publicanos & notoriis flagitiis olim infames illud amplecti: hinc demum erumpit in illam gratiarum actionem, ut oſtendat fieri hoc non ex imbecillitate & impotentia Evangelii, ſed bonâ Dei voluntate. 2. Hinc colligimus, agi hoc loco de conſequente, ſeu judiciaria Dei voluntate. Pater per Filium myſteria Evangelii propoſuit etiam Phariſæis & reliquis: Sed quia *illi magis dilexêre tenebras quam lucem* Joh. 3. v. 19. *quia ſpreverunt conſilium Dei adverſus ſemetipſos* Luc. 7. v. 30. *quia præ opinione ſapientiæ propriæ ſtultam Evangelii prædicationem contemſerunt* 1. Cor. 1. v. 21. Ideò Deus juſto judicio contemtum illum vindicans abſcondit ipſis ſua myſteria. 3. Quam expoſitionem confirmat nativa vis verborum, νήπιοι hoc loco opponitur ſapientibus & prudentibus: Notat igitur non tàm ætatem, quàm animum puerilem & ſimplicem. Varinus: νήπιοι ſunt μὴ κατὰ βραχείας εὐκόλως γινόμενοι. LXX. uſi ſunt hoc vocabulo, quando voluerunt reddere Hebræum Pethi, quod ſignificat ſimplicem ac credulum, cui facilè perſuaderi poteſt. Chriſtus igitur hoc loco eos vocat νηπίους, *qui captivant omnem intellectum ſub obſequium fidei* 2. Cor. 10. v. 15. *Qui fiunt ſtulti, ut ſint ſapientes.* 1. Cor. 3. v. 18. perinde ſicut alibi jubet, *ut converſi efficiamur ſicut parvuli* Matth. 18. v. 3. *non quidem ſtultâ credulitate, craſſâ ignorantia.* 1. Cor. 14. v. 20. *aut puerili inconſtantia* Epheſ. 4. v. 14. *ſed piâ ſimplicitate* & promto affectu verbis Dei credendi, etiamſi noſtræ rationi videantur ſtulta; vitæ inſuper integritate & ſanctâ humilitate &c. Vitiſſim σοφοὶ καὶ συνετοὶ intelliguntur *ſapientes hujus mundi, qui quærunt ſapientiam* 1. Cor. 1. v. 21. & *ſunt ſapientes ſecundum carnem* v. 26. id eſt, qui opinione ſapientiæ humanæ inflati ſecurè contemnunt Dei ſapientiam in verbo revelatam; *qui nolunt fieri ſtulti, ut ſint ſapientes* 1. Cor. 3. v. 18. Lyranus: *qui confidunt in ſapientia humana, illos privari myſteriorum divinorum revelatione, eſt bona & Dei juſta voluntas*, atque inde fit, quòd non multos ſapientes ſecundùm carnem, nec multos potentes, nec multos nobiles Deus elegerit, ut hac ratione *confundat & ſtultam faciat ſapientiam hujus mundi, & ne glorietur in conſpectu ejus omnis caro* 1. Cor. 1. v. 29. Eſt enim hoc judicium manifeſtiſſimum, neminem eſſe dignum vel idoneum cœleſtibus theſauris, quos Deus offert per Evangelium: ſed Deum ex gratuita bonitate ſine reſpectu meritorum & dignitatis prædicatione & Spiritu S. homines illuminare. 4. Proinde etſi ex conſequente beneplacito, reſpiciente Evangelii contemtum, Deus nolit ſapientes & prudentes Evangelii cognitione illuminari, inde tamen non eſt inferendum, quòd abſolutâ voluntate eos abſolutè excluſerit. Chryſoſt. in Comm. *primùm expendit, quod Chriſtus aſpiciens Hieroſolymam nolentem agnoſcere tempus viſitationis ſuæ non lætatur, aut exultat, ſed ferius lachrymis teſtatur ſe non delectari interitu impiorum: Deinde phraſin hujus loci confert cum dicto Pauli* Rom. 6 v. 17. *Gratia ſit Deo, quòd fuiſtis ſervi peccati, obœdiſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi eſtis. Ut ergò eo in loco Paulus non agit Deo gratias, quòd Romani olim ſerviverint horrendis peccatis, ſed quod Deus illos per converſionem ad obœdientiam adduxerit: ita etiam Chriſti gratiarum actionem non pertinere ad cæcitatem ſapientum, ſed ad illuminationem parvulorum, ut prædicetur bonitas cœleſtis Patris, quòd cùm ſapientes & prudentes hujus ſeculi Evangelium ſuperbè rejicerent, pateſecerit illud parvulis, abjectis & contemtis.* Sed priorem explicationem textui magis conſonam eſſe dicimus.

188. Argum. III. *Si cauſa reprobationis ſit in homine, utique etiam cauſa electionis in ipſo erit. Poſteriùs falſum. Ergo & priùs.* Reſp. 1. eſt diſpar ratio eorum, quæ hic inter ſe conferuntur. Incredulitas & finalis impœnitentia, propter quam homines à Deo reprobantur & damnantur, ſunt cauſæ meritoriæ, propriæ & adæquatæ iſtius reprobationis & damnationis; oriuntur ex corruptæ noſtræ Naturæ vitio & Diaboli impulſu, nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil Spiritus ſanctus operatur, ſed ſalutaris ad Deum converſio & fides, per quam participes reddimur meriti Chriſti ad vitam æternam, & cujus intuitu facta eſt electio, illa non eſt cauſa meritoria vel electionis vel ſalutis æternæ, nec oritur ex liberi arbitrii viribus, ſed eſt opus Dei. *3. In homine non eſt cauſa Electionis Ergò nec Reprobationis.* 2. Proinde electionem hominum ad vitam Deo inſolidum Scriptura tranſſcribit, à nullo enim alio principio pendet hoc ſummum divinæ gratiæ opus, quàm à Deo & æterno ejus decreto, quod in Chriſto fundatum, & certâ mediorum τάξει eſt ordinatum, ſed eadem Scriptura reprobationis cauſam in hominibus ipſis ſtatuit. 3. Et quamvis juxta modum agendi ordinarium Deus non convertat illos, qui verbum non audiunt, qui miniſtros verbi contemnunt & perſequuntur, qui verbum blaſphemant & Spiritui ſancto reſiſtunt, tamen inde non ſequitur, in homine ſitum eſſe ut convertatur, ſiquidem quod homo per verbi auditum convertitur, Spiritus ſancti opus eſt, non autem humanarum virium. Quod removet prohibens, non ſtatim eſt cauſa efficiens.

189. Argum. IV. *D. Apoſtolus* Rom. 11. v. 19. & 20. *videtur per conceſſionem probare illud objectum: Defracti ſunt rami, ut ego inſererer; ſubjungit enim καλῶς, benè. Ergò neceſſarium fuit defringi ramos, id eſt, populum Iudaicum abſoluto decreto Dei reprobari, ut poſſent gentes inſeri, hoc eſt, ad regnum Chriſti & conſortium ſalutis vocari.* Reſp. *4. Iudæi ſunt ex olea defracti, ut gentes inſererentur. Rom. 11.* plus eſt in conſequente, quam ex antecedente colligi poteſt. Nam 1. totus capitis iſtius contextus abſolutæ reprobationi repugnat, ſic enim Apoſtolus verſ. 20. τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν *ſuâ incredulitate*, per & propter incredulitatem *fractæ ſunt.* v. 22. *vide ergo bonitatem & ſeveritatem Dei,*

in

in eos quidem qui ceciderunt ſeveritatem, in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris. v. 23. *ſed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur.* 2. Rejectionem Judæorum non conſtituit Apoſtolus cauſam inſertionis & aſſumtionis gentium, diſertè enim ſcribit v. 11. *nunquid ſic offenderunt* (Judæi) *ut caderent? abſit, ſed ipſorum delicto ſalus* (obtigit) *gentibus, ut illis æmularentur,* hoc eſt, Judæorum lapſua occaſionem præbuit vocationi gentium, ne quis verò exiſtimet, ſi in fide perſtitiſſent Judęi, non fuiſſe ad Evangelii conſortium admittendos gentiles, ideo ſubjicit Apoſtolus argumentum à comparatis minoribus. verſ. 12. *quòd ſi delictum* (lapſus) *illorum* (Judæorum) *divitia ſunt mundi, & diminutio eorum divitia gentium, quantò magis plenitudo eorum,* hoc eſt, ſi lapſus Judæorum extitit ſalutaris gentibus; multò magia reſtitutio eorum fuerit eis ſalutaris, videlicet ſublato ſcandalo, quod ex Judęorum apoſtaſia & odio adverſus Evangelium oriebatur. 3. Non ergò cauſa, ſed tantùm occaſio vocationia gentilium in Prophetia prædicta fuit Judæorum lapſus & rejectio, quod declarari poteſt parabolis Chriſti & pronunciatis Apoſtolicis. Matth. 21. v. 41. *Dominus vineæ malos colonos malè perdet & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddent fructum temporibus ſuis.* v. 43. *auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Matth. 22. v. 9. *dum renuunt invitati venire ad nuptias, mittit Rex ſervos ſuos ad exitus viarum, ut vocent quoſcunq; invenerint.* Luc. 14. v. 21. *Iratus paterfamilias ob contemtum vocationis ad cœnam jubet ſervo, ut exeat in plateas & vicos civitatis ac introducat pauperes, debiles, cæcos & claudos.* Actor. 13. verſ. 46. *Paulus & Barnabas magnâ παῤῥησίᾳ Judæos ita alloquuntur: vobis oportebat primum annunciari verbum Dei, ſed quia repellitis illud, & vos ipſos indignos judicatis vitâ æternâ, ideò ecce convertimur ad gentes.* verſ. 47. *Sic enim præcepit nobis Dominus.* Ex quibus omnibus patet, voculam ἵνα non cauſam, ſed occaſionem denotare.

CAP. XI.

De Scholaſticorum & Pontificiorum in hoc articulo ſententia.

190. Hactenus copioſè & ut ſpero manifeſtè oſtendimua, nec electionis nec reprobationis decretum ſtatuendum eſſe abſolutum, quod utrumque cùm faciant illi, qui Calvinum ſequuntur, multis ſe involvunt difficultatibua atque erroribus aliis. Reſtat ut Scholaſticorum & Pontificiorum hac de re ſententiam examinemus. Prædeſtinationem definiunt Scholaſtici, *quòd ſit præordinatio alicujus creaturæ rationalis ad gratiam in præſenti, & gloriam in futuro:* Reprobationem, *quòd ſit præſcientia culpæ, & præparatio pœnæ.*

Scholaſticorum Diſputationes de Prædeſtinatione.

191. Si verò quæratur de cauſa electionis & reprobationia, variæ ſe offerunt ſententiæ. Quidam Scholaſtici ferè idem cum Pelagianis ſentiunt, quidam ab eis diſcedunt. Pelagiani olim docuerunt, prævíſa hominum merita eſſe cauſam vel electionis vel reprobationis, ſtatuerunt enim in hominis eſſe poteſtate, gratiam, quâ creditur & benè vivitur, vel accipere vel reſpuere; Ergò prout præviderit DEUS homines vel benè vel malè ſuo libero arbitrio in gratia vel accipienda vel reſpuenda uſuros, ita eum vel ad augmentum gratiæ & tandem ad gloriam æternam illos prædeſtinaſſe, vel ad ſubtractionem prioris etiam gratiæ & tandem ad mortem æternam reprobaſſe. Auguſtinus de Prædeſt. Sanct. cap. 18. *Præſciebat Deus, ait Pelagianus, qui futuri eſſent ſancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium, & ideo eos ante mundi conſtitutionem in ipſa ſua præſcientia, quâ tales futuros eſſe præſcivit, elegit; Elegit ergo, inquit; antequam eſſent, prædeſtinans filios, quos futuros ſanctos immaculatosq; præſcivit.* Idem Epiſt. 105. ad Sixtum: *Pelagiani dicunt Deum ſpectaſſe opera prævíſa.* Semipelagianorum ſententiam deſcribit Proſper in Epiſtola ad Auguſt. quæ extat tom. 7. operum Auguſt. *Hæc ipſorum definitio ac profeſſio eſt, omnem quidem hominem Adam peccante peccaſſe, & neminem per opera ſua, ſed per Dei gratiam regeneratione ſalvari; univerſis tamen hominibus propitiationem, quæ eſt in Sacramento ſanguinis Chriſti ſine exceptione eſſe propoſitam, ut quicunque ad fidem & ad Baptiſmum accedere voluerint, ſalvi eſſe poſſent: quos autem credituri ſunt, quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam juvanda, manſuri ſunt, præſciſſe ante mundi conſtitutionem Deum & eos prædeſtinaſſe in regnum ſuum, quos gratis vocatos; dignos futuros electione & de hac vita bono fine exceſſuros eſſe præviderit.* Breviter ſtatuerunt, fidei initium eſſe ex nobis ipſis, incrementum à Deo, ideoque electionem factam juxta præſcientiam illius boni motua, quo nos ad fidem & Dei gratiam acceptandam ex nobis ipſis applicamus.

Scholaſtici quidam in hac quæſtione ſequuntur Pelagium.

192. Ab hac ſententia Pelagiana non multùm abeunt Occam & Biel. Sic enim ſecutus ſuum Occamum ſcribit Biel 1. ſent. diſtinct. 41. quęſt. unic. artic. 1. *Cauſa quandoque denotat rem aliquam ad cujus eſſe ſequitur aliud tanquam effectus, quandoque notat quandam prioritatem unius propoſitionis ad aliam ſecundùm conſequentiam: priore modo nulla eſt cauſa prædeſtinationis & reprobationis in homine, ſed tantùm poſteriore.* artic. 2. *reprobationis cauſa eſt finalis impœnitentia. Alicujus prædeſtinationis eſt aliqua cauſa, quia aliqui ideò prædeſtinantur, quia prævidet Deus in eis bonum uſum liberi arbitrii & merita, ſed alicujus prædeſtinationis nulla eſt cauſa vel ratio totalis, quia aliqui ex gratia ſpeciali ordinantur ad vitam æternam, ita quòd ſibi ipſis non ſint derelicti, ſed præventi, ne ponere poſſint obicem, & ne poſſent peccare vel in peccatis permanere, ut Beata Virgo, Paulus: in illis non eſt bonus uſus liberi arbitrii, quia gratia prævenit uſum liberi arbitrii.* artic. 3. *propriè effectus prædeſtinationis eſt vita æterna, ſi tamen etiam ad media extendas, dic quod in multis præcedit gratiam bonus uſus liberi arbitrii tanquam meritum de congruo.* artic. 4. *In poteſtate eſt hominis benè vel malè uti ſuo arbitrio, ponere obicem gratiæ & poſitum removere. Sicut Deus præcognovit electi ſalvationem, ita & omnes actus meritorios, quibus ſalvabitur & cognatus.* Hæc. Biel.

Contra prævíſionem operum.

193. Huic ſententiæ Pelagianæ de prævíſione meritorum, propter quam facta ſit electio, graviter in plurimis locis adverſatur Auguſtinua, præſertim in libro de prædeſtinatione Sanctorum, & in libro de bono perſeverantiæ, in quibus 1. oſtendit, ipſum initium fidei eſſe ex Dei gratia, perſeverantiam eſſe donum Dei, imò ipſam vitam ęternam eſſe donum gratuitum. 2. Profert exemplum infantum, qui ex gratia per Baptiſmum regeniti

abſque

abſque meritis ſalutis fiunt participes. 3. In Chriſto tanquam electorum capite & Mediatore exemplar gratuitæ electionis propoſitum eſſe docet. 4. Urget multa Scripturæ loca contra Pelagianam illam ſententiam. 1. Reg. 19. v. 18. *reliqui mihi ſeptem millia. non ait, reliquerunt ſe mihi, ſed ego reliqui.* Joh. 15. v. 16. *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos.* Rom. 9. v. 11. *Cùm nondum nati fuiſſent* (Jacobus & Eſau) *aut aliquid boni vel mali feciſſent, ut ſecundùm electionem propoſitum DEI maneret; non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, major ſerviet minori.* Epeſ. 1. v. 5. *elegit nos Deus in Chriſto ante jacta mundi fundamenta, ut eſſemus ſancti & immaculati,* (non quia futuri eramus ſancti.) Au-

Argumenta ex cap. 1. Epheſ. guſtinum ſequuntur Proſper & Fulgentius. Poſſunt addi multa argumenta ex primo cap. Epheſ. quod eſt propria ſedes hujus articuli 1. ipſa vox eligendi notat gratuitam dilectionem, ut oſtendimus theſi 26. §. 2. *Naturâ ſumus omnes filii iræ* Epheſ. 2. v. 3. 2. *Elegit nos Deus in Chriſto* Epheſ. 1. verſ. 4. Ergò in nobisipſis nihil invenit, propter quod nos eligeret. Si propter noſtram dignitatem eligi potuiſſemus, quid opus fuiſſet Chriſto? 3. Finis non ingreditur rei actum; bona opera ſunt ex parte finis electionis, Eph. 1. v. 5. *elegit nos, ut eſſemus ſancti.* 4. *elegit nos Deus ante jacta mundi fundamenta.* Ergò opera noſtra non moverunt eum, ut nos prædeſtinaret. 5. *Deus prædeſtinavit nos in ſeipſo* Epheſ. 1. v. 5. Ergò in nobisipſis nihil invenit, propter quod nos prædeſtinaret. 6. *Prædeſtinavit nos ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ* Epheſ. 1. v. 5. Ergò illud eſt cauſa prædeſtinationis, non propoſitum voluntatis noſtræ. 7. *elegit nos DEUS in laudem glorioſæ & prædicandæ gratiæ ſuæ* Epheſ. 1. v. 6. Ergò non propter opera noſtra: *Si enim ex gratia, jam non ex operibus* Rom. 11. v. 6. 8. Illa Dei gratia eſt electionis noſtræ cauſa, *quâ nos Deus ſibi gratos habuit in dilecto filio ſuo* Eph. 1. v. 6. Atqui ille Dei favor eſt planè gratuitus. 9. *Elegit nos Deus ab æterno eo modo, ſicut in tempore nobis benedicit in Chriſto* Epheſ. 1. v. 7. Atqui benedicimur in tempore ex mera & gratuita Dei gratia. Juſtificatio non pendet ex operum merito. Ergò nec electio. Nec opera ante juſtificationem, nec opera poſt juſtificationem poſſunt eſſe cauſa electionis, non illud, quia opera non placent DEO, antequam perſona Deo placeat: nec hoc, quia illa opera ſunt dona gratiæ, non merita gratiæ.

Dictum Scripturæ pro ſtabilienda operum præviſione. 2. Timoth. 2. explicatur. 194. Proferri ſolet locus 2. Tim. 2. v. 20. *In magna domo non tantùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea & teſtacea, & alia quidem ad decus, alia ad dedecus. Si quis igitur ſeipſum emundaverit ab illis, erit vas ad decus, ſanctificatum & utilibus Domini accommodatum; ex quo colligere nituntur, eſſe in hominis poteſtate poſitum, à peccatis ſe emundare, & ab emundatione illa pendere, ut ſimus vaſa ad decus, h. e. electi.* Reſp. 1. emundationem illam in hominis nondum regenerati poteſtate poſitam eſſe Apoſtolus non dicit, neq; operibus noſtris cauſam electionis transſcribit, ſed de effectis atque τεκμηρίοις electionis agit, ex quibus ſcilic. ſignis manifeſtum fiat, qui ſint vaſa ad decus, qui ſint in electorum numero, videlic. qui à doctrinæ ac vitæ immunditie Spiritus S. efficaciâ ſe emundant. 2. Quod enim jubemur nos ipſos emundare, nondum probat ex nobis id nosmetipſos poſſe, *ſiquidem non ſumus idonei cogitare aliquid boni ex nobis, tanquam ex nobis.* 2. Cor. 3. v. 5. *Deus eſt, qui operatur in nobis velle & perficere* Phil. 2. v. 13. *ſed poſſumus illud ex novis illis datis à Deo viribus.* 3. Vox ergo *ERIT* idem denotat, quod declarabitur, cognoſcetur, manifeſtabitur. Matth. 5. v. 44. *diligite inimicos veſtros,* v. 45. *ut ſitis filii Patris cœleſtis.* Joh. 8. v. 31. *ſi in ſermone meo manſeritis, verè diſcipuli mei eritis.* Nota eſt regula, multa tunc fieri dicuntur, quando facta eſſe manifeſtantur. 4. Totus contextus hanc expoſitionem confirmat; Occurrere voluit Apoſtolus ſcandalo ex Apoſtaſia Hymenæi & Phileti magni nominis Doctorum orto, dicit ergò: neminem debere eâ oſtendi, cùm in Eccleſia ſint non ſoli electi, ſed reprobi, ſicut in domo magnâ vaſa non ſolùm aurea & argentea, ſed etiam lignea & teſtacea: ac Deum quidem à priori & ſimpliciter noſſe, qui ſint ſui, nos verò non poſſe eos cognoſcere, niſi ex effectis, videlic. eos eſſe electos, qui ſe per Spiritus ſancti gratiam ab impia doctrina & vita emundant.

195. Atque hæc dicta ſint de ſententia Occami & Bielis, quæ ad Pelagianam proximè accedit, quam noſtro ſeculo ſecutus eſt Alb. Piggius: Reliqui Scholaſtici videri poſſunt modeſtiores. *Scholaſtici quidam à Pelagio videntur diſcedere.* Lombard. 1. ſent. diſt. 41. Sect. 1. *obdurationis meritum invenimus, miſericordiæ autem meritum non invenimus, quia nullum eſt miſericordiæ meritum, ne gratia evacuetur, ſi non gratis donatur, ſed meritis redditur &c.* *Cùm gratiæ, quâ apponitur homini ad juſtificationem, nulla ſint merita, multò minus & ipſius prædeſtinationis, quâ ab æterno elegit DEUS, quos voluit, aliqua præexiſtere poſſunt merita: ita nec Reprobationis, quâ ab æterno quoſdam præſcivit futuros malos & damnandos, ſicut elegit Jacob & reprobavit Eſau, quod non fuit pro meritis ipſorum, quæ tunc habebant, quia nulla habebant; quoniam nec ipſi exiſtebant, nec propter futura merita, quæ prævideret, vel illum elegit vel illum reprobavit.* Thom. p. 1. q. 23. art. 5. *Quare hos Deus eligat, & non illos, non habet rationem niſi divinam voluntatem, neque eſt hîc iniquitas, quia prædeſtinatio eſt ex gratia. Ratio prædeſtinationis & reprobationis ſumitur ex ipſa bonitate divina, neceſſe enim eſt, quod divina bonitas, quæ in ſe eſt una & ſimplex, multiformiter repræſentetur in rebus, quia res creata ad ſimplicitatem divinam attingere non poſſunt, requiruntur ergo diverſi gradus rerum; ut multiformitas graduum ſervetur, Deus permittit aliqua mala fieri, ne multa bona impediantur.* Idem: *Si conſideretur genus humanum velut univerſitas quædam, voluit Deus quoſdam ſalvare per miſericordiam, quoſdam reprobare per juſtitiam.* Ad quæſtionem an præſcientia meritorum ſit cauſa reprobationis, ibidem reſpondet: *Effectum prædeſtinationis conſiderari poſſe, 1. in particulari, & ſic aliquem effectum prædeſtinationis eſſe cauſam & rationem alterius; poſteriorem prioris, ſecundùm rationem cauſæ meritoriæ, ſicut ſi dicamus, quod DEUS præordinaverit ſe daturum alicui gloriam ex meritis, & quòd præordinaverit ſe daturum gratiam, ut mereretur gloriam. 2. in communi & ſic impoſſibile eſſe, quod detur cauſa totius prædeſtinationis effectus ex parte noſtra, quia quicquid comprehenditur ſub effectu prædeſtinationis, fiat per auxilium divinum, etiam ipſa præparatio ad gratiam.* Thren. ult. *Converte nos DOMINE, & convertemur; habet tamen hoc modo prædeſtinatio pro ratione divinam bonitatem.* Hæc Thomas Bonaventura 1. ſentent. diſtinct. 41. quæſt. 1. ad quæſtionem: Utrum Prædeſtinatio vel Reprobatio in nobis habeat cauſam meritoriam? Sic reſpondet s

Natan-

Notandum quod in prædeſtinatione tria intelliguntur: Primum eſt propoſitum æternum; ſecundum eſt temporalis gratificatio; tertium verò æterna glorificatio. Similiter in Reprobatione intelliguntur tria, ſcil. æternum odium, temporalis obduratio, & æterna damnatio. Quantũ ad primum & ultimum ſimiliter eſt judicandum, nam ultima ſcil. pœna & gloria ſimpliciter cadũt ſub merito. Primum verò, ſcil. propoſitum æternum, eo ipſo, quo æternum eſt, meritum habere non poteſt. Quantum verò ad medium, quod eſt gratificatio & obduratio, differenter eſt judicandum: nam obduratio ſimpliciter cadit ſub demerito, ſive ſub malo merito: gratificatio verò nec ſimpliciter ſub merito, nec ſimpliciter extra meritum. Eſt enim meritum congrui digni & condigni. Meritum congrui eſt, quãdo peccator facit, quod in ſe eſt & pro ſe. Meritum digni, quando juſtus operatur pro alio. Meritum condigni, quando juſtus operatur pro ſeipſo, quia ad hoc ordinatur gratia ex cõdigno. Gratia a. alteri promerenda nõ eſt omninò ex codigno; quia peccator omni bono eſt indignus; nec ſolum ex cõgruo, quia juſtus dignus eſt exaudiri: Gratificatio ergo ſub merito congrui poteſt cadere, quoad ipſum gratificandum; Sub merito digni quantum ad alium virum ſanctum; ſub merito congrui, quantum ad neutrum, & hoc propriè loquendo eſt meritum. Ibidem quæſt. 2. Bonaventura quærit: Utrum Prædeſtinatio & Reprobatio habeant in Deo rationem motivam? ad quam ſic reſpõdet: *cùm quæritur, utrum æternum Dei propoſitum ſive Electio vel Reprobatio in Deo motivam rationem habeat, hoc non intelligitur quantum ad voluntatem divinam vel ejus actum qui Deus eſt; Sed quantum ad ordinationem voliti ad ejus voluntatem. Et ſi quæratur ratio cauſalis vel meritoria, reſpondetur, quòd dari non poſſit: Si autem quæratur ratio cõgruitatis & decentiæ, reſpondent quidam, quod ipſa Dei voluntas ſibiipſi eſt ratio, nec eſt alia ratio, quare iſtum elegit, niſi quia placet &c. Sed cavendum eſt* (ait Bonavent.) *ne dum voluntatem Dei magnificare volumus, potius voluntati ejus derogemus &c. Propter hoc dicendum, quod propoſitum illud æternum & voluntas illa eſt rationabiliſſima & rationem habet, & ſicut ab æterno fuit, ab æterno rationem habuit, non aliam propter eſſentiam, ſed propter connotatum. Quid autem ſit illud in Electione hominum vel Reprobatione, nobis non eſt omninò notum, nec omninò ignotum. Propter hoc notandum, quòd quædam ſunt opera, quæ exeunt a voluntate divina cum alio ad hoc ordinato ordine neceſſitatis, ſive neceſſitatem ſummam in cauſando, ſive in merendo vel diſponendo, & reſpectu talium divina voluntas rationem habet in generali & ſpeciali. Sic ſi quæratur, quare Deus magis vult ſalvare Petrum quam Judam, reſpondetur, quia iſte habuit bona merita, ille mala: quædam autem ſunt opera, quæ ſunt à voluntate divina cum alio ad hoc ordinato ordine congruitatis, ſicut eſt noſtra gratificatio vel juſtificatio, quæ eſt a divina voluntate cum operatione & præparatione liberi arbitrij: attamen quandoque Deus ſine præparatione & cooperatione juſtificat, ut patet de ſanctificatis in utero, & reſpectu talium operum habet rationem voluntatis in generali & in ſpeciali, ſed in generali certam, in ſpeciali occultam. Si enim quæritur, quare Deus vult juſtificare,* reſp. *ad miſericordiæ ſuæ oſtenſionem: & ſi quæritur, quare non vult omnes homines juſtificare voluntate beneplaciti; dicendum, quod eſt hoc propter juſtitiæ ſuæ oſtenſionem. Si quæratur in ſpeciali, quare magis vult juſtificare unum, quam alium duobus ſimilib. demonſtratis, quia multæ poſſunt eſſe rationes congruentiæ, ideò non eſt certitudo a parte rei, & ideo cùm cognitio noſtra pendeat à certitudine rei, nullus poteſt invenire certam rationem, niſi habeat per revelationem.* Hæc omnia Scholaſtici, qui quoquo ſe vertant, coguntur ex ſuis hypotheſibus ſtatuere electionem factam eſſe ex præſcientia meritorum, cùm ſtatuant homines ex congruo mereri juſtificationem & ex condigno glorificationem.

Bellarmini ſententia de prædeſtinatione.

196. Quid verò de prædeſtinatione ſtatuunt Jeſuitæ? Bellarminus poſtquàm aliquot propoſitiones formaverat de auxilio gratiæ Dei, tandem ſubjungit l. 2. de grat. & libero arbitr. cap. 9. Col. 603. *Quamvis gratia ſufficiens omnibus detur, tamen prædeſtinationis divinæ nullam rationem ex parte noſtri aſſignari poſſe. Per nomen rationis dicit ſe excludere non ſolùm merita propriè dicta, ſed etiam bonum uſum liberi arbitrii, aut gratiæ, aut utriuſque ſimul a Deo præviſum, etiamſi non dicatur eſſe meritum, ſed tantum conditio ſine qua non prædeſtinaretur is, qui prædeſtinatur.* Addit etiam, *licet ex parte noſtra non poſſit aſſignari ratio, tamen ex parte DEI aſſignari poſſe cauſam in genere, ſcil. ut oſtendatur miſericordia & juſtitia ejus, in particulari quoque dubitari non poſſe, quin DEO non deſit ſua ratio; quare iſtum potius quàm illum prædeſtinare voluerit ad vitam, quamvis ea nobis ſit occulta.* Hæc Bellarminus, qui in eo primùm peccat, quòd prædeſtinationem ſive electionem (fatetur enim ipſe eſſe hos terminos reciprocos) ſumit pro nuda intentione dandi vitam æternam, ut ex ſequentibus patebit clariùs: at Scriptura hoc propoſitum, hanc voluntatem, hanc εὐδοκίαν Dei ab ipſa electione diſtinguit, dum dicit, *DEUM prædeſtinaſſe nos ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ.* Epheſ. 1. v. 5. *juxta beneplacitum ſuum, quod propoſuit in ſemetipſo.* verſ. 9. *prædeſtinatos nos eſſe ſecundùm propoſitum ejus, qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ,* v. 11. dum electos ita deſcribit; *quod ſint ſecundùm propoſitum vocati* Rom. 8. verſ. 28. Ergò electio non eſt ipſum illud Dei propoſitum, ſed juxta propoſitum facta. Fatemur eſſe meram & abſolutam gratiam, quòd Deus ab æterno decrevit homines ſalvare, quia ſi maximè nullos ſalvaſſet, (id eſt, ſi vel homines non condidiſſet ad vitam æternam, vel ex lapſis hominibus nullos elegiſſet ad vitam) tamen perfectus & beatus permanſiſſet in ſeipſo, (quò ſpectant omnia illa, quæ ſpecioſè Bellarminus profert, de excluſis meritis & bono uſu liberi arbitrii vel gratiæ ab actu prædeſtinationis) ſed hanc benevolam Dei voluntatem, hoc propoſitum Dei ſolum, Scriptura nuſpiam vocat electionem, vel prædeſtinationem, ſed dicit nos electos eſſe in Chriſto, electionem factã κατὰ πρόγνωσιν, electos eſſe τοὺς μέλλοντας πιστεύειν &c. ex quib. & ſimilib. locutionibus apparet, electionis actui τάξιν mediorũ & præſcientiam fidei in Chriſtũ includi, quod clarius ſic oſtendo. Voluit Deus ab æterno omnes homines ſalvos fieri, quia adhuc in tempore illud vult. 1. Timoth. 2. verſ. 4. (Sed hæc Dei voluntas nondum eſt ipſa electio) creavit ergo omnes in Adamo ad vitam æternam; Prævidit autem Adamum cum omni poſteritate lapſurum, decrevit ergò in remedium lapſus mittere Filium, qui omnibus viciſſim hominibus vitam repararet; ſed quia medicina non prodeſt abſque applicatione, decrevit etiam beneficia Filii per verbum

bum toti mundo offerre, & Spiritus ſancti efficaciâ fidem in cordibus hominum accendere; prævidit autem quoſdam furenter verbum & oblata bona repudiaturos, quoſdam tantùm efficaciâ Spiritus ſancti per verbum perſeveranter in Chriſtum credituros; hanc præſcientiam demum ſecuta eſt reprobatio; illos enim reprobavit hos verò in Chriſto elegit.

Ordo decretorũ divinorũ in Prædeſtinatione juxta Bellarm.

197 Ex hac delineatione ordinis in decretis divinis facilè colligi poteſt, quid ſtatuendum ſit de ordine Prædeſtinationis in mente divina, quem Bellarminus in hoc ipſo cap. 9. Col. 605. nobis deſcribit. *Primùm* (inquit) *prævidit Deus, ſi hominem conderet, eum lapſurum cum omni poſteritate & ſimul vidit, poſſe ſe variis modis liberare vel omnes vel aliquos pro arbitratu ſuo. 2. voluit hominem condere ac ut laberetur permittere & quoſdam ex numero lapſorũ miſericorditer liberare, alios in maſſa perditionis juſtè relictos. 3. Excogitavit remedia ſalvandis electis idonea, in quibus primum locum habuit incarnatio & paſſio Salvatoris. 4. Approbavit ea remedia & tunc elegit Chriſtum, & nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem. 5. Diſpoſuit, ordinavit & quomodo* (fortè legendum quodammodo) *imperavit, ut ita fieret.* Hactenus Bellarmin. qui ſibiipſi & Scripturæ fortiter adverſatur. Quòd ſibiipſi adverſetur, ſic oſtendo lib. 2. de grat. & lib. arbitr. cap. 5. col. 583. dum probare vult, auxilium ſufficiens ad ſalutem pro loco & tempore mediatè vel immediatè omnib. dari profert locum 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſalvos fieri atque eum ſecutus Auguſtinum ſic exponit: Deum velle omnes homines ſalvos fieri, quia dat omnib. unde poſſint velle credere & ſalvari, concedit etiam Chriſtum pro omnib. hominib. preciũ redẽtionis ſolviſſe. & quidẽ ex conſilio Dei, quia ſi volũtas Dei beneevola de ſalvandis omnib. hominibus univerſalis eſt. Si meritum Chriſti univerſale, cur hoc loco dicit Bellarminus: *Deum voluiſſe quoſdam tãtùm ex numero lapſorum miſericorditer liberare alios in maſſa perditionis juſtè relictos?* imò verò omnes voluit liberare & ſalvare, quia omnib. CHRISTUM Redemtorem miſit. Quod Scripturæ adverſetur, ex ſuperioribus facile intelligi poteſt, illa enim alium ordinem nobis deſcribit: Primum & antiquiſſimum decretum DEI de homine illud eſt: *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; alterum: *De omni arbore comedas præterquam de arbore ſcientiæ boni & mali, quacunq; die comederis de illa, morte morieris*; propter tranſgreſſionem hujus præcepti homo lapſus cum omnibus poſteris morti æternæ ſubjectus eſt: tùm demùm ſequitur decretum Evangelicum de ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis, in quod qui credit, ſit ſalvandus, ex quo talis ordo prædeſtinationis in mente divina colligitur. 1. Decrevit Deus ab æterno ex mera bonitate hominem ad ſui imaginem & vitam æternam condere. 2. Prævidit autem hominem lapſurum & cum omni ſua poſteritate æternæ mortis reum futurum; iterum ergò ex mera bonitate conſtituit homini ferre auxilium ac decrevit mittere Filium in carnem, ejusdemque beneficia per verbum hominibus offerre, ac fidem in cordibus eorum operari, per quam beneficiorum Filij & æternæ ſalutis fiãt participes. 3. prævidit autem quoſdam tantùm per illud verbum efficaciâ Spirit. Sancti credituros, reliquos ſuâ culpâ in impœnitentia & incredulitate permanſuros: illos elegit, hos reprobavit. Decretum ergò electionis ſubſequitur decretum creationis & πρόγνωσιν lapſus; decretum de miſſione Filii & πρόγνωσιν fidei. Peccat ergò Bellarminus in hiſce capitibus: 1. quòd prætermittit primum Dei decretum de omnibus in Adamo ad vitam æternam creandis. 2. quòd ſtatuit Deum variis modis potuiſſe liberare vel omnes vel aliquos: nos ſecuti Scripturam ſtatuimus, nullum aliud remedium homini lapſo inveniri potuiſſe, quàm incarnationem & paſſionem ipſius Filii Dei, 3. quod ſtatuit, Deum abſolutè quoſdam priùs elegiſſe, ac illis demùm poſtea remedia ſalutis excogitaſſe, cùm tamen Scriptura dicat nos in Chriſto electos eſſe. 4. quòd inter remedia ſolis electis deſtinata refert incarnationem & paſſionem Filii, cùm tamen CHRISTUS toti mundo ſit miſſus & ſanguinem ſuum pro omnibus effuderit. 5. quòd nullam faciat mentionem fidei, cùm tamen in Chriſto eligi non potuiſſemus abſque fidei intuitu.

An Bellarmin. excludat prævisionẽ meritorum ex electionis decreto.

198. Sed enim ne videatur Bellarminus præſcientiam meritorum ab electione planè excludere, profert novam diſtinctionem libr. 2. de grat. & lib. arbitr. cap. 14. col. 627. *Electio æterna* (inquit) *duobus modis conſiderari poteſt; primo modo, ut eſt intentio dandi gloriam; ſecundo modo, ut eſt diſpoſitio executionis & quaſi executio in mente divina. Priore modo electio eſt merè gratuita, & nullam prærequirit operum prævisionem; poſteriore modo præexigit meritorum prævisionem, non enim vitã æternam ſub ratione præmii Deus dare diſpoſuit, niſi iis quos benè operaturos eſſe prævidit.* Addit etiam col. 628. *DEUM priùs voluiſſe electis gloriam quam bona opera, quoad intentionem, ſed quoad voluntatem executionis, quæ reſpicit gloriam, ut effectum meritorum, priùs voluiſſe Deum electis dare bona merita quàm gloriæ coronam & hoc modo elegiſſe Deum ad gloriam ex prævisione meritorum bonorum.* Hactenus Bellarminus, qui 1. adverſatur Scripturæ, quæ nunquam & nuſpiam electionem accipit pro nuda intentione dandi gloriam. 2. Diſertè comprobat eorum ſententiam, qui ex prævisione meritorum electionis rationem deducunt, & ſic unâ liturâ tollit, quicquid copioſè hactenus contra eos diſſeruit. Non illi tam injurii ſunt in Dei gratiam, ut ſtatuant, Deum prævisis hominum meritis motum, ut bonam illam voluntatem de hominum ſalute conciperet, ſed cauſam, quare Deus hos non illos elegerit, quærunt in prævisione meritorum, quod cum Bellarminus diſertè ipſis concedat, quid eſt, quod eos ulteriùs oppugnet? 3. Quinimò non poteſt ſalvis ſuis hypotheſibus Bellarminus aliter ſtatuere, quàm electionem eſſe factam ex meritorum præſcientia. Quomodo Deus in tempore homines actu ſalvat, eo etiam modo ab æterno eos ſalvare conſtituit, quam regulam probat immutabilitas divinæ voluntatis & ſequentia Scripturæ dicta: Roman. 8. verſ. 29. *Quos prædeſtinavit, hos & vocavit; quos vocavit, hos & juſtificavit; quos autem juſtificavit, hos & glorificavit.* Epheſ. 1. verſ. 3. *Benedixit nobis DEUS in Chriſto.* verſ. 4. *unde ſicut elegit nos in ipſo.* 2. Timoth. 1. verſ. 9. *DEUS liberavit & vocavit nos vocatione ſanctâ ſecundùm propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia.* Atqui ex ſententia Bellarmini propter merita bona Deus in tempore homines ſalvat; Ergò etiam ab æterno propter bona merita eos ſalvare conſtituit,

tuit, hoc eſt, ad vitam æternam eos elegit. Suis proinde cruribus aſciam illidit Bellarminus, quando operosè & copiosè diſputat, electionem non eſſe „ factam abſq; ulla operum prævisione. Si enim gra- „ tuita electio eſt, utique etiam gratuita eſt noſtra „ ſalus. Quod ab æterno non movit Deum, ut nos „ elegerit, illud etiam in tempore non movet eum, „ ut nos ſalvet. Quod Deus ab æterno non reſpe- „ xit, ut propter illud nos eligeret, illud etiam in tē- „ pore non reſpicit, ut propter illud nos ſalvet. Non eſt *quod diſtinguatur inter decretum & executionem electionis*, quaſi illud gratuitum, non autem hæc ipſa, quia decretum & executio ſibi exactiſſimè omninò correſpondent, ut ſuo loco uberiùs oſtendimus.

Bellarmini ſententia de Reprobatione.

199. De Reprobatione ita ſcribit Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbit. cap. 16. col. 635. *Reprobatio comprehendit duos actus, alterum negativum, cujus nulla eſt cauſa ex parte hominum; alterum poſitivum, cujus cauſa eſt peccati originalis actualisve prævisio.* col. 636. *Reprobi opponuntur electis contradictoriè & contrariè. Primum enim, non habet Deus voluntatem illos ſalvãdi, deinde habet voluntatem damnandi. Quod attinet ad priorē actum, nulla datur ejus cauſa ex parte hominum, ſicut neq; prædeſtinationis; poſteriori autem datur cauſa prævisio peccati.* Hæc Bellarminus Reſp. 1. hunc Bellarmino quidam ex diſcipulis Calvini non inviti concedent. Sic enim Perkinſus de prædeſt. p. 25. *Reprobationis actus duplex eſt: Prior eſt propoſitum deſerendi quosdam homines, juſtitiamq; in eis declarandi; hic oritur ex mero Dei beneplacito, nulla habito reſpectu vel boni vel mali in creatura: nam voluntas Dei eſt cauſa cauſarum, & proinde Deus pro ſummo jure ſuo vaſa ad iram facit, non invenit. Secundus actus eſt ordinatio ad pœnam ſive juſtum exitium, quam ordinationē facit aliam ſimplicem, aliam comparatam.* Sic Kerkerm in ſyſtem. Theol. p. 208. *Prior actus Reprobationis eſt propoſitum Dei deſerendi quosdam homines & ſibi relinquendi: hic actus eſt abſolutus pendens à ſolo & abſoluto Dei arbitrio; alter actus eſt decretum damnandi propter peccata. Hic actus non eſt abſolutus, ſed continet reſpectum ad conditionem peccati.* Sic Trelcatius in locis pag. 29. *vocat primum actum præteritionis, quem Scholaſtici vocant Reprobationem paſſivam & negativam; alterum præparationis pœnæ ſeu prædamnationis ab æterno, quem Scholaſtici vocãt Reprobationem affirmativam & activam; priorem dicit eſſe abſolutum, non poſteriorem:* hi certè facilè tranſigent cum Bellarmino. 2. Diſtinctio hæc extra Scripturam, imò contra eam eſt excogitata, quia illa præteritio, illa non electio, illud propoſitum deſerendi, nihil aliud eſt quàm ipſum decretum damnationis, Deus enim neminem præterit in ſua ad vitam æternam electione, qui non ſit propter ſuam impœnitentiā & incredulitatem damnationi adjudicatus. Cōfer deſcriptiones Reproborum ex Scriptura propoſitas theſi 44. 3. Diſtinctio hæc non ſatisfacit Scripturæ dictis, quæ oſtendunt cauſam exitii tantùm in homine ipſo quærendā. Si enim quæras, cur Deus aliquos non elegerit, aliud reſponderi nequit, quàm quia conſtituit eos damnare, omnia enim agit Deus certo fine, proinde non poteſt dici, quod ex abſoluto odio quosdam præterierit, ſive non elegerit; ſed ſicut in tempore propter finalem impœnitentiam & incredulitatem damnat, ita ab æterno propter easdem cauſas quosdam damnare conſtituit, hoc eſt, reprobavit, ſive actum negativum non eligendi, ſive actum poſitivum pœnis adjudicandi nomine Reprobationis intelligas. 4. Diſtinctio hæc ipſi Bellarmino adverſatur. Si enim ex animo ſtatuit, Deum omnibus hominibus ſufficiens auxilium ad ſalutem dare; ſi ex animo credit, Chriſtū precium redemtionis pro omnibus obtuliſſe, quomodo poteſt dicere, Deum abſoluto odio quosdam præterire, ita ut reprobationis illius negativæ non detur cauſa ex parte hominum? Quod attinet locum Rom. 9. v. 11. *antequam boni vel mali quippiam egiſſent &c.* quem potiſſimùm urget Bellarminus, is ſuo loco uberrimè eſt expoſitus.

CAPUT XII.

De Origenis, Prædeſtinatorum & Huberi in hoc articulo ſententia.

Origenis de Prædeſtinatione ſententia.

200. Egimus hactenus de ſententia Pelagianorum, qui cauſam electionis in prævisis hominum meritis quærunt, cum quibus idem vel certè propemodum idem ſentire coguntur Jeſuitæ, ſi nolint δόξαν ſuam de meritis operum φυλάττειν, & nomine electionis non intelligere nudam intentionem dandi gloriam; ſed ipſam executionis diſpoſitionem, prout Scriptura hac voce utitur. In ſcriptis veterum præter Pelagianam hujus articuli depravationem mentio fit aliarum duarum erronearum ſententiarum, videlicet primò *Origenis, qui ſtatuit, omnes omnium hominum animas initio ſimul fuiſſe creatas in cœlo; ibiq; alias peccaſſe, alias non peccâſſe, pro diverſitate autem præteritorum meritorum bonorū vel malorum diverſa etiam corpora & diverſos ſtatus, animas illas in hoc mundo ſortiri, Deum igitur merita cujusque animæ antequam uniatur corpori in cœlo præexiſtentis prævidiſſe, atque ita ſecundùm cujusq; animæ ante unitionem cum corpore merita alios ad vitā alios ad mortem prædeſtinâſſe; quin etiam addebat, omnes tàm reprobos quàm electos tandem ſervatum iri.* Hujus erroris mentionem facit Auguſt. tom. 10. ſerm. 7. de verbis Apoſtoli. *Multi de iſto profundo quærentes reddere rationem, in fabulas vanitatis abierunt. Aliqui dixerunt, quia animæ ſurſum in cœlo peccant, & ſecundùm ſua peccata ad corpora promeritis diriguntur, & dignis ſibi quaſi carceribus includuntur. Ierunt poſt cogitationes ſuas, loqui volentes de DEI profundo merſi ſunt in profundum. Occurrit enim illis Apoſtolus volens gratiam commendare, & elegit illos geminos in utero Rebeccæ & dicit: nondum enim nati, nec quia aliquid egerunt boni aut mali. Vide quemadmodum tulit vana hominibus phantaſias converſationis animarum ante corpus in cœlo. Si enim ibi jam converſatæ ſunt, jam aliquid boni egerunt vel mali, & promeritis ſuis ad corpora terrena detruſæ ſunt &c.* Deinde apud Sigebertum in Chronicis An. 415. mentio fit hæreticorum quorundam, quos ipſe vocat ex dogmate ſuo Prædeſtinatos. *Prædeſtinatorum hæreſis* (inquit) *hoc tempore cœpit ſerpere, qui ideò Prædeſtinati vocantur, quia de Prædeſtinatione & divina gratia diſputantes aſſerebant, quòd nec piè viventibus proſit bonor. operū labor, ſi à Deo ad mortem reprobati fuerint: nec impiis obſit, quod impiè vivãt, ſi à Deo prædeſtinati fuerint ad vitam: quæ aſſertio & bonos à bonis avocabat, & malos ad mala provocabat. Hæc hæreſis ex libris Auguſtini malè intellectis initium*

Prædeſtinatorum ſententia apud Sigebertū.

ſumſiſſe dicitur. Hactenus Sigebertus. Qui ab hac hæreſi Prædeſtinatorum prorſus alieni eſſe volũt, non debent docere, quoſdam homines abſoluto Dei decreto eſſe ad æternum exitium immutabiliter deſtinatos; non debent docere eſſe quoſdam abſolutè electos, ita ut per peccata contra conſcientiam ne quidem ad tempus gratiâ Dei excidere poſſint.

Huberi de Prædeſtinatione dogma.

201. Noſtro tempore Samuel Huberus Helvetius Anno 1592. univerſalem omnium hominum electionem docere & propugnare cœpit. Quamvis enim etiam ante ipſum quidam Auguſtanç Cõfeſſioni addicti Theologi phraſi eâ ſint uſi, univerſalem eſſe omnium hominum electionem, tamen mentem ſuam rectè expoluerunt, ſe nomine electionis beneficam Dei erga omnes homines voluntatem καταχρηστικῶς intelligere; & controverſia hæc in libro Concordiæ luculentè eſt expoſita ac ſopita: Ipſe verò Huberus contendere cœpit, ſenſu proprio omnes eſſe dicendos electos. Atqui 1. Scriptura nuſpiam dicit omnes electos eſſe. 2. Sed contrà pronũciat, *paucos electos eſſe* Matt. 20. v. 16. cap. 22. verſ. 14. 3. Ipſa voa Eligendi notat quandam ſeparationem, ut ſuo loco oſtendimus. 4. Scriptura electionem manifeſtè diſtinguit ab univerſali Dei miſericordia, univerſali merito Chriſti, & vocatione univerſali, eamque κατὰ πρόγνωσιν fidei in Chriſtum factam eſſe aſſerit. 5. Non niſi illi, qui ſcripti ſunt in librum vitæ, qui vocantur, juſtificantur & tandem glorificantur, dicuntur in Scriptura electi. Plura argumenta ex ſuperioribus formari poſſunt, idq; à noſtræ partis Theologis abundè factum, uti etiam ad Huberi objectiones reſponſum.

Argumentũ primũ: Cauſa electionis ſunt univerſales.

202. Novitius quidam Huberi defenſor potiſſimùm duobus hiſce nititur fundamentis: 1. *Cujus omnes cauſæ ſunt univerſales, idipſum etiam eſt univerſale: (unde enim eſſet determinatio effecti?) At omnes cauſæ electionis ſunt univerſales: nempè dilectio Dei & meritum Chriſti. Ergò & ipſa electio univerſalis erit. Si quis excipere velit contra Majorem, etiam fidẽ eſſe electionis cauſam, quæ univerſalis non eſt, tribus rationib. occurrit: 1. negat fidem eſſe electionis cauſam, cùm non ſolùm tempore, ſed etiam ordine ſit poſterior electione. Nam in ipſo electionis decreto, ratione præſcientiæ Dei poſterior eſt dilectione & merito Chriſti, ſiquidem nullo prorſus reſpectu fides eſt cauſa vel dilectionis vel meriti Chriſti, poſterius autem non poteſt determinare prius. 2. Si fides electionis cauſa dicatur, aut erit ratione exiſtentiæ, aut ratione prævisionis. Prius dici nõ poteſt, quia electio ab æterno, fides actu exiſtens in tempore. Si poſterius, etiam fides univerſalis erit, propterea quia Deus omnes omninò credere voluit. 3. Si maximè admittatur, fidem eſſe electionis cauſam, nihilominùs cauſa inſtrumẽtalis tantùm erit: at omne inſtrumentale ſequitur ſuum principale, ſeu omnis cauſa inſtrumentalis ſequitur naturam cauſæ principalis efficientis, nec inſtrumentale tanquam imbecillius, determinare poterit principale tãquam fortius. Iam verò dilectio & meritum Chriſti ſunt cauſæ principales, & quidẽ univerſales. Fides verò inſtrumentalis tantum. Ergò fides principales cauſas univerſales determinare non poterit. Manebit itaq; electio univerſalis, cùm à nulla cauſa determinetur ad particularitatem.*

Poſterius: Omnes in Adamo creati ſunt ad vitam æternam.

203. Secundũ argumentum deſumitur à comparatione creationis & electionis: *Quotquot Deus creavit ad imaginẽ ſuã, atq; adeò ad vitam æternam, tot etiam ad vitam elegit. Atqui omnes homines ad imaginẽ Dei atq; adeò ad vitam æternam creavit. Ergò omnes ad vitam elegit. Major ſic confirmatur: Quicquid in primo Adamo habuimus & amiſimus, illud ipſum in ſecundo Adamo recuperatum. Iam ſi omnes homines in primo Adamo ad vitã ſunt creati, ſequitur etiam omnes homines ad vitam eſſe electos, ſiquidem conſiliũ electionis nihil eſt aliud quàm conſilium de reparatione eorum omnium, quæ in Adamo, & ſic in Integritatis ſtatu & habuimus & amiſimus. Concidit ergò diſtinctio inter ſtatum Integritatis & Corruptionis.*

Catachreſis de Univerſalitate Electionis, quomodo explicari poſſit?

204. Reſp. Electionis vocula καταχρηστικῶς accipi poteſt: 1. pro benefica Dei erga omnes homines voluntate, q̃ quidam vocant nudam intentionẽ dandi gloriã æternam. Deus elegit omnes, hoc eſt, ab æterno voluit omnes ſalvos fieri, ut n. hodie *Deus vult omnes ſalvos fieri* 1. Tim. 2. v. 4. ita etiã ab æterno id voluit propter immutabilitatem voluntatis. 2. pro negatione abſoluti decreti reprobatorii. Deus elegit omnes, i. e. neminem abſoluto quodam odio vel decreto à ſalute excluſit. 3. pro Dei propoſito omnes in primo Adamo ad vitã æternã creandi, & omnes in ſecundo Adamo ad vitam reparandi. Deus elegit omnes, hoc eſt, conſtituit ab æterno omnes in Adamo ad vitam condere, & in Chriſto ad vitam æternam reparare. 4. pro oblatione mediorum ſalutis. Deus elegit omnes, id eſt, conſtituit ab æterno beneficia Filii ſui per verbum omnib. offerre. His & fortè plurib. modis propoſitio de Univerſalitate electionis explicari, & ad bonum ſenſum reduci poteſt, ſed Scriptura hoc termino non utitur in ulla ex prædictis ſignificatione, verùm dicit, *nos electos eſſe in Chriſto* Epheſ. 1. v. 4. κατὰ πρόγνωσιν 1. Pet. 1. v. 2. *& in fide* 2. Theſſ. 2. v. 13.

An cauſæ electionis Univerſales ſint & quomodo.

205. Hiſce diligẽter obſervatis, facilè poteſt reſponderi ad propoſita argumẽta: 1. *Cauſæ electionis ſunt univerſales E. & ipſa electio R.* Nego Antecedẽs ſimpliciter & nudè acceptũ. *At, inquis, dilectio Dei eſt cauſa electionis, meritũ Chriſti eſt cauſa electionis, utraq; hæc ſunt univerſalia.* R. ea ſe ſunt univerſalia, ſed propter hominũ incredulitatem fiunt particularia, accuratè igitur hîc diſtinguendũ. Eſt quædam dilectio generalis, quæ movit Deum ab æterno, ut conſilium de hominib. in Adamo ad vitam creandis & in Chriſto ad vitam reparandis ſuſciperet. Joh. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum daret &c.* eſt etiam ſpecialis quædã dilectio, quâ complectitur Deus credentes in Chriſtum. Propria & adæquata cauſa electionis (ſi termino iſto juxta Scripturæ loquelam uti velimus) non eſt generalis illa dilectio ſed ſpecialis, quod ſic oſtendo. Illa eſt propria & adæquata cauſa, quâ poſitâ ponitur effectus. Atqui poſitâ Univerſali illâ Dei dilectione nondum ponitur electio. Illa igitur univerſalis Dei dilectio non eſt propria & adæquata electionis cauſa. Minor indiget confirmatione, quæ talis eſto. Nullus electorum perit Matth. 24. v. 24. *ſi fieri poſſet etiam electi inducerentur in errorem.* Rom. 8. v. 30. *Quos prædeſtinavit, hos etiã glorificavit.* Rõ. 11. v. 7. *Electio aſſequitur ſuum finem.* Atqui multi eorũ, quos generali illâ dilectione Deus cõplectitur, pereunt, videlicet impœnitẽtes & increduli, quos tamen in Adamo ad vitam æternam creatos, & in Chriſto ad vitã reparatos fuiſſe cõſtat. Ergò aliqui eorum, quos Deus generali dilectione complectitur, non ſunt electi, & per conſequens generalis Dei dilectio non eſt

pro-

propria & adæquata electionis cauſa. Urges: *Dilectio DEI eſt ſola & unica cauſa, propter quam homines ſalvantur.* Reſp. Propoſitum DEI de ſalvandis hominibus, hoc eſt, de offerendis ſalutis mediis (ad quæ pertinet creatio, redemtio, vocatio) eſt univerſale & nullam aliam habet cauſam, quàm generalem illam Dei dilectionem; ſed hoc propoſitum nondum eſt ipſa electio, *ſed electio facta eſt juxta hoc propoſitum* Epheſ. 1. verſ. 5. 2. Tim. 1. verſ. 9. ac reſpicit non ſolùm oblata media, ſed etiam perſonas eorum, qui his mediis utuntur, & in quorum cordibus per hæc media Deus efficax eſt. Proinde illi ſoli ſunt electi, qui efficaciâ Spiritus ſancti per verbum operantis credunt, reliqui autem ſunt rejecti. Clarius: Electio non eſt nudum propoſitum dandi gloriam æternam, ſed eſt decretũ dandi vitam æternam his & non aliis, jam verò propter quam cauſam Deus in tempore hos & non alios actu ſalvat, propter eandem hos & non alios ſalvare ab æterno conſtituit, hoc eſt, hos & non alios elegit. Generalis dilectio non eſt cauſa, propter quam hos & nõ alios in tempore Deus actu ſalvat (illâ enim complectitur Deus tùm eos qui ſalvantur, tùm etiam eos qui non ſalvantur.) Ergò generalis illa dilectio non eſt cauſa, propter quam Deus hos & non alios ab æterno ſalvare cõſtituit, hoc eſt, elegit. Idem judicium eſto de merito Chriſti, quod in hoc negotio non eſt ſpectandum tantùm ratione acquiſitionis, ſed etiam ratione applicationis. Chriſti meritum univerſale eſt ratione acquiſitionis, hoc eſt, Chriſtus omnib. acquiſivit juſtitiam & vitam æternam, non autem eſt univerſale ratione applicationis, id eſt, CHRISTI meritum non omnes ſibi applicant verâ fide, demonſtrãdum jam erit meritum CHRISTI eſſe cauſam electionis non ratione acquiſitionis tantùm, ſed etiam ratione applicationis, quod ſic oſtendo: Eædem ſunt cauſæ ſalutis & electionis (quod immutabilitas divinę voluntatis probat.) Meritum Chriſti eſt cauſa ſalutis non ratione ſolius acquiſitionis, ſed ut applicatur nobis per fidem. Ergò etiam meritum Chriſti eſt cauſa electionis non ratione ſolius acquiſitionis, ſed ut nobis applicatur. Concurrit autem meritum Chriſti ad electionem non ratione exiſtentię, ut apparet, ſed ratione præviſionis, quo ſenſu Scriptura teſtatur, nos *κατὰ πρόγνωσιν* electos 1. Pet. 1. v. 20. atque eos eſſe electos, quos ὁ Θεὸς *προέγνω*. Rom. 8. verſ. 30. nimirum in Chriſto Eph. 1. v. 4. Ex his apparet, quid ad prius argumentum ſit reſpondendum, ut non ſit opus deſcendere ad quæſtionem, An & quomodo fides ſit cauſa electionis; an & quomodo inſtrumentalis cauſa determinare poſſit univerſalem principalem &c.

An electio ſit ipſum decretum Inſtaurationis.

206. Poſterius argumentum nititur hac hypotheſi, *quòd electio nihil aliud ſit, quam decretum inſtaurationis*: atqui hoc cum debita diſtinctione accipiendum. Inſtauratio generis humani accipitur dupliciter: primò pro redemtione per Chriſtum pręſtita, quę Univerſalis eſt, ac propterea quicquid in primo Adamo habuimus & amiſimus, idipſum in ſecundo Adamo eſt reparatum. Deinde pro actuali quorundam ex lapſo genere humano ſalvatione & glorificatione: quo ſenſu non omnes, qui in Adamo pereunt, per Chriſtum inſtaurantur, h. e. ſalutis æternæ actu participes fiunt: quis verò ratio hujus particularitatis non pendet vel ex abſoluto quodam decreto Dei reprobatorio, vel ex inſufficientia quadam meriti Chriſti, ſed ex ſola hominum culpa videlicet voluntaria ipſorum impœnitentiâ & incredulitate, ideò ex eo nihil decedit Apoſtolico pronunciato, *quod gratia exuberet ſupra peccatum, & quod ſicut per unius inobœdientiã injuſti, ita per unius obœdientiam juſti conſtituti ſint multi* Rom. 5. verſ. 19. Porrò electionis nomine nõ intelligi decretũ de inſtauratione generis humani tãtùm reſpectu redemtionis ſed reſpectu actualis glorificationis & ſalvationis quorundam tantùm ex perdito genere humano, reſtãtur omnia Scripturæ dicta, quæ de Electione agunt & loquuntur.

CAPUT XIII.

Reſponſionem ad quaſdam quæſtiones in hoc myſterio expedit.

ἀνακεφαλαίωσις præcedentium.

207. Atque hæc dicta ſint de arduo Electionis & Reprobationis myſterio, quorum ſumma eſt, non eſſe ſtatuendum abſolutum aliquod, vel Electionis vel Reprobationis decretum, neq; ex præviſis hominum meritis electionem deducendam, neq; univerſalem omnium hominum electionem introducendam eſſe; ex quibus omnibus facilè intelligi poteſt, quid ad quæſtiones alias, quæ de hoc myſterio moveri ſolent, reſpondendum ſit, earum enim *ἐρώτησις* ac *λύσις* ex ſuperioribus pendet. Sic quæritur primò: *An de electione quispiam in hac vita certus eſſe poſſit?* Reſpond. Renatos & verè in Chriſtum credentes de gratia Dei ac remiſſione peccatorum certos eſſe poſſe ac debere, ſuo loco docebimus; illud ſolùm hoc loco demonſtrãdum, etiam de perſeverantia firmam in cordibus ipſorum fiduciam concipi poſſe ac debere, quæ ſcilicet nitatur Dei omnipotentiâ, Dei fidelitate & Dei bonâ voluntate. Vide theſin 184. Sic ergò debemus procedere. Quicunque per veram fidem Chriſto adhærent, illos non patietur bonus ille Paſtor ex manibus ſuis eripi; Atqui ego ſum renatus & adhæreo Chriſto per veram fidem. Ergò non patietur me bonus ille Paſtor ex ſuis manibus eripi. Si obmurmuret tentatio, multos verè renatos viciſſim gratiâ Dei excidiſſe, reſpondeat fides, illi ſemetipſos ſponte ac deſtinatâ malitiâ à Chriſto averterunt, non ex abſoluto quodam odio à Deo ſunt rejecti, ego verò conſtanter adhærebo Deo meo, non delinquet me in æternum, nitor enim iſtis Dei promiſſionibus. Rom. 11. v. 29. *ἀμεταμέλητα ſunt dona & vocatio Dei.* 1. Cor. 1. v. 9. *Fidelis eſt Deus, per quem vocati ſumus.* v. 8. *ipſe confirmabit nos uſque in finem.* 1. Cor. 10. v. 13. *Fidelis Deus, qui non ſinit nos tentari ſupra id quod poſſumus ferre.* Philip. 2. v. 13. *Deus eſt, qui operatur in nobis velle & perficere juxta bonam ſuam voluntatem.* 2. Timot. 1. v. 12. *Potens eſt Deus depoſitum noſtrum nobis ſervare.*

Quæſt. 1. An de electione quis poſſit eſſe certus.

208. Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 12. *Statuit neminem quamdiu in hac mortalitate vivitur de arcano divinæ prædeſtinationis myſterio uſque adeò præſumere debere, ut certò ſtatuat ſe eſſe omninò in numero Prædeſtinatorum; nam non niſi ex ſpeciali revelatione ſciri poſſe, quos Deus ſibi elegerit.* At hac ratione in perpetuis dubitationum fluctibus miſerè cogeremur laborare, & metuendum eſſet, ne ex fluctibus dubitationis in verticem deſperationis obrepti tandem periremus. Fatemur libenter, cum fide timorem filialem conjunctum eſſe de-

bere, ne pro fide & ſecuritate Spiritus carnalis ſecuritas animis noſtris obrepat, ideò probè perpendenda illa Spir. S. pronunciata. 1. Cor. 10. v. 12. *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.* Phil. 2. v. 12. *Cum timore & tremore ſalutẽ veſtrã operemini:* interim tamẽ fidei certitudo per timorẽ iſtum minimè labefactãda eſt vel evertenda. *Studete fratres,* ait Petrus 2. Ep. 1. v. 10 *firmam facere vocationẽ & electionem veſtram,* utiq; ergò ea nobis firma fieri poteſt. *Explorate vos ipſos,* ait Apoſtolus 2. Cor. 13. v. 5. *an ſitis in fide;* utiq; ergò ſcire quis poteſt, ſe veræ fidei & per conſequens etiam beneficiorum Chriſti eſſe & uſque ad finem fore participem.

Dicta veterum de electionis certitudine.

209. Ad excludendam ſecuritatem carnalem & corrigendam temerariam præſumtionem veteres ſæpè videntur negare, de prædeſtinatione nos certos eſſe poſſe vel debere; ſed rectè ſuam ſententiam explicant; ſe nõ fidei certitudinem, ſed carnalis ſecuritatis præſumtionem excludere. Ambr. lib. 2. de vocat. gent. c. 9. *Non hujus, ſed alterius vitæ eſt verè perfecta & ſecura felicitas: in præſentis a. agonis incerto, ubi tota vita tentatio eſt & ab inſidiãte ſuperbia nec ipſis eſt tuta victoria, nuſquam abſiſtitur periculo ne curetur, & licet innumeris Sanctis ſuis donec vincunt perſeverandi uſq; in finẽ divina protectio, à nullis tamẽ aufert, quod ipſis repugnat ex ipſis, ut in omnib. ſtudiis eorũ atq; conatibus ſemper inter ſe velle & nolle concertet.* Addit a. Ambroſ. ſeipſum explicãs: *Meritò igitur non ſolùm ab incipientib. verũ etiam à provectiſſimis Sanctis uniformiter Deo ſupplicatur & dicitur, Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo: univerſis n. qui in fide & dilectione permanent, ab ipſo donatur, ne in tentatione ſuperentur, ut qui glorietur, in Domino glorietur & c. Quod Pater Filio dedit, Filius nõ amittit, neq; quiſquã poteſt de manu ejus eripere quod accepit: firmum fundamentũ Dei ſtat & manſuri in æternũ templi ædificatio nõ vacillat prætentũ ſuper omnes veritate & miſericordiã Dei, à quo (quod & nemini negatur & nulli debetur) in iis quos promiſit, efficitur.* Sic Aug. in lib. de correpi. & gratia c. 13. *Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædeſtinatorũ ſe eſſe præſumat?* Sed rectè ſeipſũ explicat: *Quod perſeveraturis Sanctis iſta dicũtur, quaſi eos perſeveraturos habeant incertũ, non aliter hoc audire debent, quib. expedit nõ altum ſapere, ſed timere & c. Hinc Apoſtolus dicebatur, ſi manſeris tu in me, dicente illo, qui illos utiq; ſciebat eſſe manſuros. Et ſimilia multa dicuntur propter hujus utilitatem ſecreti, ne forte quis extollatur, ſed omnes, etiã qui benè currunt, timeãt, dum occultũ eſt quò perveniãt & c. Si nemini contigiſſet (gratia Dei viciſſim excidere) tàm diu haberent homines iſtũ ſaluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimitur, donec ad Chriſti gratiã, quâ piè vivitur, pervenirẽt, deinceps jam ſecuri, nunquã ab illo ſe caſuros, quæ præſumtio in iſto tentationũ loco non expedit, ubi tanta eſt infirmitas, ut ſuperbiã poſſit generare ſecuritas.* Vide Auguſt. ſecuritatẽ carnalem & temerariam præſumtionem, per q̃ ſtudium pietatis & precũ labefactetur, excludere, fidei a. certitudinem & ſecuritatem nõ tollit: ſic enim ſcribit in comm. Pſ. 148. *Erigat ſe humana fragilitas, non deſperet, non ſe collidat, non ſe avertat, non dicat, non ero cui promiſit & c. promiſit nobis, quòd ibi futuri ſimus, ubi ipſe eſt, erimus cũ illo. Quid tibi Deus promiſit ò homo mortalis? quia victurus es in æternũ: non credis? crede, crede, plus eſt jã quod fecit, quã quòd promiſit: quid fecit? mortuus eſt pro te, quid promiſit? ut vivas cum illo, incredibilius eſt, quòd mortuus eſt æternus, quàm ut in æternũ vivat mortalis, jam quod incredibilius eſt, tenemus & c.* Sic Bernh. ſerm. 1. Septuag. *Quis poteſt dicere, Ego de electis ſum, ego de prædeſtinatis ſum ad vitam, ego de numero filiorum & c.* Sed rectè ſeipſũ explicat, in eodem enim ſermone addit: *data ſunt ſigna quædam & indicia manifeſta ſalutis, ut indubitabile ſit, eũ eſſe de numero electorũ, in quo ea ſigna permanſerint.* Idem ſerm. 2. in octav. Paſch. *Quãdo ſine teſtimonio electos ſuos deſerit Deus? quanta conſolatio inter ſpem & metum, ſi nullum omninò electionis ſuæ habent teſtimonium? fidelis proinde ſermo & omni acceptione dignus, quo ſalutis teſtimonia commendantur.* Egregium locum ex ſerm. de fragment. ſept. miſer. produximus ſupra theſi 184.

210. Ita ergò propugnamus fidei certitudinem de electione contra Pontificios, ne patefaciamus fores carnali ſecuritati, quod faciunt illi, qui docent ſemel renatos & Spir. ſancto donatos nõ poſſe iterum per peccata contra conſcientiam, fidem & gratioſam Spir. ſancti inhabitationem amittere. *Qualis ſit piorum de electione certitudo.* Non eſt fingendo talis abſoluta certitudo electionis & ſalutis, ut dicatur, renatos etiamſi atrocibus peccatis contra conſcientiam ſeſe involvant, tamen non amittere fidem, Spir. ſanctum & ſalutem; certos nos fecit Deus de ſalute noſtra, non autem carnaliter ſecuros. Promiſſiones Dei infallibiles liberant nos à dubitatione; comminationes & exhortationes Dei liberant nos à carnali ſecuritate, ac proinde inter ſcyllam perpetuæ dubitationis, & inter charybdin abſolutæ ſecuritatis mediũ tenet navicula fidei noſtræ verbi cynoſuram ſecuta. Cõfidimus Deo propter egregias & infallibiles promiſſiones nobis datas, interim tamen etiã timemus Deum propter carnis noſtræ infirmitates & tentationes, ideoq; ſeriis gemitibus perſeverantiæ donum à Deo petimus, noſq; illud certò impetraturos confidimus, interim tamen ſecuritate carnali abjectâ fidem verbi meditatione & Sacramentorum uſu confirmari rogamus, atq; in curſu pietatis quotidiè proficere ſtudemus.

211. Quæritur ſecundò: *Unde poſſimus ſcire nos eſſe in numero electorũ?* *Quæſtio 2. Unde ſcire poſſimus. nos eſſe in electorum numero.* Reſp. *Qui credit in Filium Dei habet teſtimonium in ſemetipſo* 1. Iohan. 5. v. 10. *quos prædeſtinavit Deus ab æterno, hos in tẽpore vocat per verbum, & juſtificat per fidem* Rom. 8. v. 29. illa fides exerit ſe per veram Dei invocationẽ, per patientiam in cruce, & per ſtudium ſanctitatis. Quod ſi fides in tentationibus redditur infirma, & ſenſus fidei in nobis ferè extinguitur, reſpicere debemus ad promiſſiones univerſales, in quib. Deus ſuam gratiam omnibus offert, ad meritum Chriſti, quod omnes cõcernit; ad miniſterium verbi & Sacramentorum, in quo Deus beneficia Filii omnibus offert; ad Baptiſmum, qui eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ: recurrendum eſt ad uſum ſacræ Cœnæ, in qua Chriſtus illud ipſum corpus, quod pro nobis in mortem tradidit; illum ipſum ſanguinẽ, quem in ara crucis pro nobis effudit, manducandum ac bibendum offert, ex quibus omnibus colligere debemus, Deum ſeriò velle, ut peccatis agnitis in Chriſtum credamus, ac per fidem ſalutis æternæ participes reddamur.

212. Quæritur tertiò: *An certus ſit electorum numerus?* *Quæſtio 3. An certus ſit electorũ numerus?* Reſp. Utiq; Auguſt. de correpr. & gratia c. 13. *Prædeſtinatorum ad regnum Dei certum eſſe numerum, Ioh. Baptiſta ſignificat: potens eſt Deus de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ; oſtendit ſic iſtos (Iudæos) amputandos ſi non fecerint fructum, ut nõ deſit nume-

numerus, qui promiſſus eſt Abrahæ; id apertiùs in Apocalypſi dicitur, tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam &c. Thom.p.1.q.23.art.7. *Certus eſt electorum numerus non ſolùm formaliter, ut quod centum ſalvandi, ſed etiam materialiter, ut quod hi centum ſalvandi. Certus etiam eſt non ſolùm ratione cognitionis, ſed etiam ratione cujuſdam definitionis.* Hæc Thom. *Si electorum nomina in cælis ſcripta* Luc.10.v.20. *Si novit Deus, qui ſint ſui.* 2.Tim. 2.v.19. *Si capilli capitis noſtri etiã innumerati ſunt apud Deum* Luc.12.v.7. quomodo non & certus apud ipſum electorum numerus? Intelligenda autem illius numeri finitas & certitudo non de abſoluto decreto, quo reliquos ex illo numero abſoluto quodam odio Deus excluſerit, ſed de certitudine τάξεως in hoc decreto, fecit enim Deus hoc certiſſimum & immutabile Decretum: Quicunq; in Chriſtum perſeveranter crediderit, ſalvabitur; uti etiam de certitudine præſcientiæ divinæ, novit Deus ab æterno, qui & quot in Chriſtum per Spir. S. efficaciam credituri.

Quæſtio 4. An electorum numerus nec augeri nec minui poſſit?

213. Quæritur quartò: *An ita certus electorum numerus, ut nec augeri nec minui poſſit?* id diſertis verbis aſſerit Auguſt. loco proximè citato. Monendum autem quæſtionem intelligi poſſe duplici modo, videlicet abſolutè & ex ſuppoſitione. Abſolutè, ſi nimirum quæſtionem hoc ſenſu intelligamus, non potuiſſe plures eligi vel reprobari, quocunq; modo ſe habeant, & ſic falſum eſt, electorum numerum non potuiſſe augeri vel minui, ſi n. plures Spir. ſancti per media operantis gratiâ credidiſſent, utiq; & illi fuiſſent electi, ſicq; numerus electorum fuiſſet auctus; viciſſim, ſi qui beatorum ſpõtaneâ malitiâ à fide receſſiſſent, utiq; & illi inter reprobos fuiſſent à Deo omnium præſcio numerati. Ex hypotheſi verò & ſuppoſitione rectiſſimè dicitur, electorum numerũ nec augeri nec minui poſſe, ibi enim conſideratur numerus ut actu eſt; omne autem quod eſt, eo ipſo quod eſt, impoſſibile eſt non eſſe, vel aliter eſſe, juxta Boëtij regulam.

Quæſtio 5. An electi poſſint fieri reprobi & contrà.

214. Quæritur quintò: *An electi poſſint fieri reprobi & viciſſim ex reprobis electi?* Reſponſio ex præcedentibus facilè poteſt colligi, quia quæſtio poteſt itidem intelligi duplici modo, videlicet abſolutè & ex hypotheſi, ſive, quod idem eſt, in ſenſu diviſo & cõpoſito. Lombard. 1.ſent.diſt. 40. ſect. 2. Non poteſt utrumq; ſimul eſſe, ſcil. ut aliquis ſalvetur & nõ ſit prædeſtinatus, vel ut aliquis ſit prædeſtinatus & damnetur. Intelligentia enim conjunctionis implicitæ veritatem facit in dicto & impoſſibilitatem in vero. Si verò ſimpliciter intelligatur, impoſſibilitas non admittitur, ut cùm dicitur: Prædeſtinatus poteſt vel non poteſt damnari, & reprobus poteſt ſalvari. In his enim & hujuſmodi locutionibus ex ratione dicti dijudicanda eſt ſententia dictionis. Alia namq; fit intelligentia, ſi per conjunctionem hæc accipiuntur dicta, atq; ſi per disjunctionem. Si enim cùm dicis: Prædeſtinatus non poteſt damnari, intelligas ita, id eſt, non poteſt eſſe ut prædeſtinatus ſit & damnetur, verum dicis, quia conjunctim intelligis: falſum autem ſi disjunctim, ut ſi intelligas iſtum non poſſe damnari quem dico prædeſtinatum; potuit enim non eſſe prædeſtinatus & ita damnaretur. Eodem modo quæſtionem explicat Socin.1. ſent.diſt.39.quæſt. 2.concl.3.

Quæſtio 6. An electi finaliter poſſint perire.

215. Quæritur deniq;: *An electi finaliter poſſint perire?* Negat hoc diſertè Chriſtus Matt.24.v.24. *Seducerentur, ſi fieri poſſet, electi.* Joh.10.v.28. *Oves meas nemo rapiet ex manibus meis*: negat Apoſtolus Rom.11.v.7. *Electio aſſecuta eſt*, ſcil. finem & terminum ſuum: negant veteres. Aug.13. de Trin. c.16. *Prædeſtinatorum nemo cum Diabolo peribit, nemo uſq; ad mortẽ ſub Diaboli poteſtate erit.* tract. 45. in Joh. *Si prædeſtinatus eſt, ad tempus erravit, in æternum non perit.* Intelligenda verò iterum quæſtio in ſenſu compoſito, nec deſcribendi ſunt electi ex abſoluto quodam decreto; ſicut Deus per verbum & Spiritum fidem in electis, inchoat, ita quoq; per media in fide & ſanctificatione ad vitam æternam eos conſervat: qui deſtinatâ malitiâ à fide & pietate deficiunt, in numero electorum non eſſe agnoſcuntur.

CAPUT XIV.

Vſum hujus doctrinæ & definitionem Electionis explicat.

Vſus doctrinæ de electione.

216. Coronidis loco uſum hujus doctrinæ de electione breviter attingemus. Sobria & Scripturæ conſona myſterii hujus tractatio monſtrat nobis abyſſum divinæ miſericordiæ, cui ſoli electio noſtrûm ad vitam æternam in ſolidum tribuenda: deprimit omnem de noſtris meritis gloriationem, atque in nobiſipſis confidentiam: confirmat ſalutis noſtræ certitudinem in omnipotente ac beneficẽtiſſima Dei manu repoſitam: extimulat nos ad ſinceram Dei amorem, qui prior ante jacta mundi fundamenta nos dilexit: alit mutuam dilectionem ac φιλαδελφίαν erga eos, quos itidem ex mera gratia electos in æterna vita ſperamus habere ſocios: excitat nos ad verbi divini ardens ſtudium & frequentem Sacramentorum uſum, per quæ media Spir. S. fidem in nobis vult accendere, conſervare & augere, inflammat nos ad preces & ſerium pietatis ſtudium, *electi enim ſumus ut ſancti & inculpati ſimus* Eph.1.v.4. Deniq; ad omnia adverſa æquo animo perferenda noſmet munit, *quos enim præſcivit Deus, hos etiam prædeſtinavit conformes fieri imagini Filii Dei, ſcimus quòd diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum iis, qui ſecũdùm propoſitum vocati ſunt Sancti* Rom.8.v.28.29.

Definitio Electionis & Reprobationis.

217. Poſtremò poteſt Electionis & Reprobationis ex antè dictis omnib. talis colligi definitio. Electio ſive Prædeſtinatio eſt unius ac ſolius veri DEI actio, qua antè jacta mundi fundamenta ex immenſa miſericordia in Chriſto juxta propoſitum & præſcientiam ad vitam æternam ordinavit homines efficaciâ Spir. S. per verbum in Chriſtum perſeveranter credituros in laudem glorioſæ gratiæ ſuæ. Reprobatio eſt eorum, quos Deus in finali impœnitentia & incredulitate propriâ culpâ perſeveraturos prævidit; juſto judicio facta æternæ morti adjudicatio. Deus qui elegit nos in Chriſto ante jacta mundi fundamenta, & vocavit nos ad æternam ſuam gloriam in Chriſto Jeſu, ipſe nos inſtauret, confortet, roboret ac fundet, ipſi ſit gloria & honor in ſecula.

DE
IMAGINE DEI IN HOMINE ANTE LAPSVM.

I.

Connexio cum loco præcedente.

PRædeſtinationis decretum antè jacta mundi fundamenta in æterno Dei conſilio factum ſubſecuta eſt in tempore hominis creatio. Poſtquam enim in principio totius univerſi architectura diſtincta ſex diebus cœlum, terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, verbo omnipotente condiderat, ultimò demùm ad creationem hominis non ſine præmiſſa deliberatione acceſſit.

Deliberatio Dei in hominis creatione.

2. Quod Deus novo & hactenus inſolito more d: hoc thaumaturgemate deliberationem quaſi ſuſcipit, non opificis infirmitatem, ſed operis præſtantiam arguit: *Homo eſt à Deo conditus, non imperiali verbo, ut cætera animalia, ſed familiari manu, etiam præmiſſo blandiente illo verbo, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Tertull. lib. 2. adv. Marc. *ut non per juſſionis vocem, ſed per dignitatem operationis exiſteret, qui ad conditoris ſui imaginem fiebat.* Greg. 9. mor. 27.

3. Vides à Tertulliano & Gregorio, quib. addere etiam poteſt Baſil. homil. 10. hexaëm. dignitatem quandam hominis in eo conſtitui; quòd non fuerit terræ demandatum, ut produceret hominē, ſed quòd Deus ſuis manibus hominem feciſſe dicatur, improbat tamen idipſum Auguſt. 6. de Gen. ad lit. cap. 12. *Nec illud audiendum eſt* (inquit) *quod nonnulli putant, ideò præcipuum DEI opus eſſe hominem, quia cætera dixit, & facta ſunt, hunc autem ipſe fecit, ſed ideò potiùs, quia hunc ad imaginem ſuam fecit: nam illa quæ dixit & facta ſunt, ideò ſic ſcriptum eſt, quia per verbum ejus facta ſunt, ſicut per hominem hominibus dici potuit verbis, quæ temporaliter cogitantur & voce proferuntur, non ſic autem loquitur Deus, niſi cùm per corporalem creaturam loquitur, & certè etiam cœlum Deus verbo fecit, & tamen ſcriptum eſt opera manuum tuarum ſunt cœli, & de hoc uno quaſi fundo mundi ſcriptum eſt, quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam manus ejus finxerunt. Non igitur hoc in honorem hominis deputetur, velut cætera Deus dixerit, & facta ſint: hunc autem manibus fecerit, ſed hoc excellit in homine, quod Deus ad imaginem ſuā hominem fecit &c. nec dicendum eſt, hominem ipſe fecit, pecora verò juſſit & facta ſunt; & hunc enim & illa per verbum ſuum fecit, per quod facta ſunt omnia. Sed quia idem verbum & ſapientia & virtus ejus eſt, dicitur & manus ejus non viſibile mēbrum, ſed faciendi potentia.* Hæc Auguſtin.

Faciamus hominem.

4. Cui verò dicit Deus, *faciamus? Non ſibi utique, quia non dicit, faciam, ſed faciamus: non Angelis, quia miniſtri ſunt, ſervi autem cum domino, & opera cum autore non poſſunt operationis habere conſortium: Sed Filio dicit, per quem, (& Spiritui ſancto in quo omnia) ſunt condita.* Ambroſ. lib. 6. hexaëm. cap. 7.

5. Faceſſant ergò Rabini & eorum aſſeclæ, quorum aliqui tradūt, Deum honoris causâ de ſe plurali numero locutum; quidam de מדות & attributis; quidam de animab. juſtorum aliquid ſomniāt, quidam abſurdiſſimè ſtatuunt, Deum quatuor elementa allocutum eſſe. Ad quos non pertinet operis communio, ad eos non trahenda eſt de opere deliberatio. Repetimus igitur decretum Synodi Syrmienſis deſcriptum à Socrate libr. 2. cap. 25. *εἴ τις τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον, μὴ τὸν πατέρα πρὸς υἱὸν λέγοι, ἀλλ᾽ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν εἰρηκέναι, ἀνάθεμα ἔστω.*

6. In eo quod dicit, *Faciamus*, una operatio trium perſonarum oſtenditur, in hoc verò quod dicit, ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, una & æqualis eſſentia trium perſonarum indigitatur. Et ſic myſterium S. S. Trinitatis in primi Adami creatione obſcuriuſculè promulgatum eſt, quod poſtea in ſecundi Adami, Chriſti, inquam, Baptiſmo ad noſtri regenerationem & *ἀνάπλασιν* per ipſum ſanctificato apertè declaratum.

Conſilium Dei de homine.

7. Magnum planè conſilium in illo ſapientiæ concilio, in illo trium perſonarum, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti non tàm ſenatu, quàm ſoliloquio venerando dē nobis peccatoribus eſt habitum. An putas quicquam eorum, quæ circa nos acta vel agenda ſunt, illic defuiſſe? Planè ibi omnis noſtra in medio cauſa poſita, mors vel perditio noſtra, quæ futura erat, illic perſpecta, & in totum conſilium habitum, ut unaquæq; perſona ſuam operis partem ſuſciperet, ut ſcilicet tunc quidem Pater conderet, poſtea in plenitudine temporis Filius perditum redimeret, Spiritus ſanctus remiſſionem peccatorum & carnis reſurrectionem perficeret, atque ita communi Trinitatis conſilio reædificarentur in homine deſerta ſeculorum, & fundamēta generationis & regenerationis ſuſcitarentur: *Laus ſapientiæ Creatoris, honor gratiæ Liberatoris, gratiarum actio potentiæ Illuminatoris, adoratio unius indiviſæ creatrici, liberatrici & gubernatrici omnium Trinitati.* Rupert lib. 2. de Trin. & ejus operibus in princ.

Quo tempore homo creatus.

8. Conditus eſt homo poſt completum cœli ac terræ opificium, poſt abſolutas reliquas creaturas omnes; eſt enim earum veluti quædam Epitome; עולם קטן ut vocat eum Kimhi ſuper 2. Zachar. *μικρόκοσμος* 8. phyſ. acroaſ. text. 17. Quæ in creaturis diviſim, in homine conjunctim inveniuntur, cùm ſpiritualis & corporalis naturæ communione participet. Auguſtinus libro 10. de civitate Dei capit. 12. *in homine omnis propemodum creatura: Breviter, creationis & naturæ centrum eſt.*

9. Et-

Omnia propter hominē cōdita.

9. Etenim ſicut factus homo propter Deum, ut Deo ſerviret: ita mundus factus propter hominem, ut homini ſerviret. Poſitus ergò homo in medio, ut & ei ſerviretur, & ipſe ſerviret, ut acciperet utrumque, & reflueret totum ad bonum hominis, & quod accipit obſequium, & quod impendit. Ita enim voluit Deus ſibi ab homine ſerviri, ut ea ſervitute non Deus, ſed homo ſerviens juvaretur, & voluit, ut mundus ſerviret homini, & exinde ſimiliter juvaretur homo. Totum ergò bonum hominis erat, & quod factum eſt propter ipſum, & propter quod ipſe factus eſt.

Homine creato De' quievit.

10. Poſt hominem quievit Deus ab operibus, quia homo SS. Trinitatis quietiſſimum futurum erat habitaculum. In Deo quærat homo veram cordis quietem, & inveniet. Creaturis utatur, ſed non abutatur: utatur eis ad obſequium, ad ſervitium, non autem finem deſiderii in illis conſtituat: rivuli ad fontem deducant, via ad terminum.

Homo creatus ex pulvere terra.

11. Ex terræ pulvere formatus homo, ut hic ortus eſſet φυλακτήριον καὶ ὑπόμνημα ταπεινώσεως, & teſtimonium ferret, quòd homo coram Deo velut lutum in manib. figuli. Sumus omnes corā Deo עָפָר וָאֵפֶר, *cinis & pulvis*, Gen. 18. v. 27. fimus & fumus. Idem qui potuit corpus hominis ex limo formare, poterit ex pulvere terræ illud ſuſcitare, non diminuta eſt annorum numero ejus potentia.

Anima hominis und.

12. Corpus hominis ex pulvere terræ formatum, ſed anima eſſentiale illud vitæ ſpiraculū ἔσωθεν per inſpirationē Dei ipſi contigit. Lactāt. lib. 2. Inſt. divin. c. 12. Ficto corpore ſpiravit Deus homini animam de vitali fonte Spiritus ſui, qui eſt perennis, ut ipſius mundi ex contrariis conſtantis elementis ſimilitudinem gereret. Ut autē finxit Deus corpus hominis abſq; manibus: ita inflavit ei Spiritum creatum abſq; pulmonibus. Inſpiratio Dei in faciem hominis traditio eſt animæ rationalis. Non ex intimo ore ſuæ eſſentiæ ſpirat Deus animam hominis, ſicut Spir. Sanctum ab omni æternitate intra divinam eſſentiam Pater cum Filio ſpirat, qui ex eo dicitur *Spiritus oris Domini*, Pſ. 33. v. 6. *Spiritus oris Chriſti*. 2. Theſſ. 2. v. 8. *Spiraculum omnipotentis*, Job. 33. v. 4. ſed animam in tēpore extra ſuā eſſentiam creatam homini inſpiravit. Spiraculum illud vitæ à Deo factum, non ex Deo.

Homo creatus eſt ad Dei imaginē.

13. Factus autem homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei quòd præ corporeis creaturis reliquis omnibus ipſi peculiare & proprium ſummam dignitatem & præeminentiæ ἀκμὴν ipſi conciliavit. Imago illa Dei in homine utinam tàm obvia nobis ad ſui notitiam, quàm præclara olim fuit ad ſummam homini conciliandam gratiam! Sed in illis ipſis, in quibus ad imaginem Dei conditi ſumus, eandem per peccatum amiſimus, ita quidem, ut vix tenues quædam illius ſuperſint reliquiæ, imò vix magni nominis umbra. Quid ergò mirum, ſi intellectum noſtrum plena ejus effugiat cognitio, cujus jamdudum periit poſſeſſio! Sequemur in his tenebris noſtris Scripturæ facem.

CAPUT I.

In quo conſiſtat Imago Dei, ad quam homo conditus.

Vox imaginis umbratilem quid notet.

14. Notat Flacius part. 1. Clavis Script. col. 341. *quòd imago Latinis ferme tantùm quippiam umbratile ac vanum, & quod tantùm qualicunque ſpecie repræſentaret ipſam, ſignificet; at Hebræis etiam realiſſimam convenientiam & ſummam ſubſtantiæ ipſius ſimilitudinem hac voce indicari.* Hæc obſervatio in quibusdam Scripturæ dictis locum habet, utpote quando ὁ λόγος dicitur Imago æterni Patris: interim tamen nimis largè inde concluditur, quando homo dicitur conditus ad imaginem Dei, illud de eſſentiali ſimilitudine accipiendum eſſe. Hebr. 10. v. 1. opponuntur ſibi invicem σκιὰ καὶ ἡ εἰκών, prima lineamenta, umbratilis pictura, tenuis σκιαγραφία: & expreſſa pictura, effigies abſoluta, imago perfecta. Apoc. 13. v. 14. & 15. c. 19. v. 20. per imaginem beſtiæ intelligitur quælibecunq; externa ſpecies Romanæ Monarchiæ. Thomas p. 1. q. 93. art. 6. *Imago dicitur quaſi imitago, eſt enim de ejus ratione quod fiat ratione prototypi.* Et propriiſſimè, eſt ſubſtantia formata ab artifice ad ſimilitudinem alterius ſecundum aliqua accidentia conformia. Deinde ſumitur pro tali formato ſive fiat ad imitationem alterius ſive non: Sic quando duo homines ſibi ſimiles ſunt, alter dicitur alterius imago. Denique pro omni univocè producto ab alio, quod ſecundum rationem ſuæ productionis producitur ut ſimile. Sic Filius eſt imago Patris.

Quis ſit ſenſus dicti: Faciamus hominē ad imaginē noſtram:

15. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, dicit Elohim: Monet Pererius lib. 4. in Gen. p. 472. ſenſum hujus divini effati; *Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, conſtitui poſſe geminum: etenim poſſe intelligi vel de imagine, quæ eſt in Deo, ita ut Dei Natura ſtatuatur tanquam exemplar, ad cujus ſimilitudinem homo ſit conditus, & ſic emergere hunc ſenſum divini illius SCti: faciamus hominē talem, quales nos ſumus: vel de imagine creata, quæ eſt in homine, ut ſit ſenſus: faciamus hominem adeo ſimilem noſtri, ut ſit ipſe velut quadā noſtra imago & effigies, noſtrā Naturam, vim, ſapientiam &c. repræſentans.* Sed utraq; explicatio eodē redit, quia enim bonitas, ſapientia & juſtitia ſunt ipſa Dei eſſentia, ideò homo creatus in bonitate, ſapientia & juſtitia, ad imaginem Dei fuit factus: viciſſim, quia in homine relucet imago divinæ bonitatis, ſapientiæ & juſtitiæ, ideò ad imaginem Dei factus rectè dicitur & creditur.

Idem an diverſū quid notetur vocib. imaginis & Similitudinis?

16. An verò idem, an diverſum quid, notant voces Imaginis & Similitudinis? Multi ex veteribus ſtatuunt, hominem factum ad imaginem Dei, quoad eſſentiales animæ facultates, ſcilicet mentem, voluntatem & memoriam, &c. Similitudinem autem ſpectari in qualitatibus animæ, quòd intellectus illuminatus ſide, memoria confirmata ſpe, voluntas caritate. Hos ſequitur Bellarmin. de grat. primi hominis cap. 2. Unde etiam hæreſeos notam illis aſcribit, qui per peccatum in ſpiritualibus amiſſam & obliteratam eſſe Dei imaginem ſentiunt. 4. de notis Eccl. c. 9.

17. Sanè error magnus & hæreſis eſt, ſi imago Dei in homine ad ipſam animæ eſſentiam referatur, & tunc perdita dicatur: Siquidem tunc

homo

homo lapſu ſuo ipſam animæ eſſentiam amiſiſſet, ac diccndum eſſet, novam in homine animam peccato obnoxiam poſt lapſum creatam; id verò nec Diabolo tribui poſſet, quia anima illa, ex hypotheſi, creata eſt; nec Deo, quia peccato obnoxia eſt.

18. Nos imaginem & ſimilitudinem non ita diſtinguimus, ut illam ad animæ eſſentiam, hanc ad ſanctitatem, juſtitiam, Dei cognitionem &c. in homine referamus. ſed idem utroque vocabulo exprimi, & Similitudinis vocem ἐξηγητικῶς accipiendam eſſe ſtatuimus. Quâ in parte ſententiam noſtram propugnat Pererius, qui à reliquis Pontificiis hîc diſcedit libr. 4. in Geneſ. pag. 474. cujus argumenta hæc ſunt. 1. Ut Gen. 1. v. 26. *dicitur homo factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei; ſic infra* Geneſ. 5. v. 3. *legitur Adam genuiſſe filium Seth ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ubi diſtinctio illa non habet locum.* 2. *Paulus vocem Imaginis ſæpè uſurpat pro ſimilitudine, quæ in donis gratuitis & ſupernaturalibus conſiſtit.* 1. Cor. 15. v. 50. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis.* Coloſſ. 3. v. 16. *novus homo renovatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem ejus, qui fecit illum.* 3. *Scriptura promiſcuè hac in parte loquitur; aliquando ponit utrumque nomen imaginis & ſimilitudinis in eodem caſu, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Gen. 1. v. 26. *aliquando ponit utrumque nomen, ſed in caſu diverſo, Creavit Deus hominem ad imaginem ſimilitudinis ſuæ.* Sap. 2. v. 23. *aliquando omittit nomen ſimilitudinis, poſitâ tantum voce imaginis, ut, ad imaginem DEI factus eſt homo.* Geneſ. 9. v. 6. Hæc Pererius.

19. Addimus hæc ex Scriptura. Cùm Deus creaturus hominem dicit. Geneſ. 1. v. 26. *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,* confeſtim v. 27. ſubjungit Moſes: *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginē Dei creavit illum,* atq; ibi omittit vocem ſimilitudinis: unde colligimus, quod priùs utroq; vocabulo Imaginis & Similitudinis efferebatur, id jam ſolâ voce Imaginis enunciari, quippe jam antea declarationis gratiâ dictum erat, imaginem illam fore ſimilem prototypo.

20. Quia enim non omnis imago eſt ſimilis prototypo, & ipſa ratio imaginis Dei in homine varia ac multiplex excogitari poteſt, ut divortia ſententiarum in Patrib. teſtantur, ideò Deus ipſe inveſtigationem veræ ſententiæ oſtendit, atq; additâ voce ſimilitudinis docuit, talem fuiſſe hominem primò conditum, ut in ipſo imago per omnia ſimilis creatori cerneretur. *Zelem*, ait Pererius libro 4. in Gen. p. 472. *ſignificat propriè umbram vel ſimilitudinem umbratilem, id eſt, deficientem & tranſeuntem. Demuth autem aſſimilationem.*

21. *Diligenti obſervatione deprehendi*, dicit D. Luther. ſuper 5. Geneſ. p. 76. *quòd Zelem propriè vocarint imaginem ſive figuram, ut cùm Scriptura dicit: Deſtruite aras imaginū veſtrarum, ibi vocabulum nihil aliud ſignificat, quam figuras & ſtatuas, quæ eriguntur. Demuth verò quod ſimilitudinem ſignificat, eſt perfectio imaginis. Exempli causâ, cum loquimur de imagine mortua, quales ſunt in numiſmatis, dicimus: Hæc eſt imago Bruti, Cæſaris, ſed ea imago nō refert ſimilitudinem, nō oſtendit lineamenta omnia. Quod igitur Moſes dicit hominem etiā ad ſimilitudinē Dei factū eſſe, oſtendit quòd homo non ſolū referat Deum in eo; quòd rationem ſeu intellectum & voluntatem habet, ſed etiam quòd habet ſimilitudinem DEI, hoc eſt, voluntatem & intellectum talem, quo Deum intelligit, quo vult, quæ Deus vult.*

22. Indè provenit, quòd duo illa vocabula Imaginis & Similitudinis Gē. 1. v. 26. uſurpata, uni poſtea vocabulo includuntur, Gen. 5. v. 1. *fecit Deus hominem ad ſimilitudinem Elohim*, & hæc ſimilitudo, ad quam Adam conditus, poſtea verſ. 3. diſtinguitur ab illa imagine & ſimilitudine, quá gignendo in liberos ſuos, propagavit. *Genuit Adam Seth ad imaginem & ſimilitudinem ſuam*; non ad imaginem Dei, ſed ad eam imaginem, quæ tum in ipſo erat, peccato, iræ DEI, maledictione legis, temporali & æternæ mori obnoxia.

23. Conferimus etiam hæc duo Scripturæ loca. Eph. 4. v. 24. *Induite novum hominē, qui juxta Deū conditus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis.* Col. 3. v. 10. *Induiſtis novum hominem, qui renovatur ad agnitionem juxta imaginem ejus, qui condidit illū.* In his dictis ſunt termini æquipollentes, ad imaginem DEI, & juxta Deum, ac proponitur in eis deſcriptio novi hominis, qui novus dicitur, non propter eſſentiæ mutationem, ſed propter novas qualitates, cognitionem DEI, juſtitiam & ſanctitatem veritatis ſive veram. Cujus reſpectu homo juxta Deum conditus, & ad Imaginem DEI renovatur, in eo conſiſtit imago Dei: At ratione cognitionis Dei, juſtitiæ & ſanctitatis &c. renovatur, & eorum ratione juxta Deum conditus eſt ad imaginē Dei. Ergò in illis ipſis primæva Dei imago in homine conſiſtit.

24. Ex hoc ipſo argumento veram & propriam imaginis Dei in homine notionem perdiſcere poſſumus. Magna hic apud veteres Doctores ſententiarum varietas, ut jam nihil dicamus de Rabinis, Origenianis & Anthropomorphitis. Rabini imaginem Dei in homine quærunt in hiſce comparationibus. *Sicut Deus replet totum mundum, ita anima totum corpus: Sicut unus Deus præeſt univerſo mundo, ita una anima præeſt toti corpori: Sicut Deus non inquinatur ſordibus mundi, in quo eſt, ita nec ullâ corporis labe inquinatur anima: Sicut Deus videt omnia & à nullo videtur, ſic anima videt & non videtur: Sicut Deus nunquam dormit, ſed perpetuò vigilat, ſic & anima noſtra.* Atqui hæc omnia etiam brutorum animabus conveniunt, ut patet. Omnium ergò optimè ex Rabinis ſtatuit R. Moſe Ægyptius, *imaginem Dei eſſe formam, quæ ſubſtantiam animæ perficiat.*

Quid propriè fuerit imago Dei in homine, Sententia Rabinorum.

25. Origenianis apud Epiphanium in Epiſt. ad Joh. Epiſc. Hieroſ. tribuuntur hæ opiniones, *quod alii dixerint corpus, quod Filius Dei aſſumturus erat ex virgine, ipſam eſſe imaginem Dei, ad quam homo conditus: Alii ſenſum; alii virtutem; alii Baptiſma; alii dominium in omnes creaturas.* De Anthropomorphitis conſtat, *quod imaginem Dei corporis humani lineamentis expreſſam arbitrati ſint*: quos ex Joh. 4. v. 24. Luc. 24. v. 39. & Natura Dei inviſibilis, ſpiritualis, nullis παθήμασι aut ἀλλοιώσει obnoxij refellunt Auguſt de hæreſ. cap. 75. 12. de Trin. c. 6. 7. de Gen. ad lit. c. 12. Socrat. lib. 6. Hiſt. Eccleſ. c. 7. & alii: Hæreſin iſtam Audianis tribuit Epiphanius lib. 3. tom. 1. hær. 70.

Origenianorū. Anthropomorphitarū.

26. Patres hac in re varii & diverſi Tertull. 2. contra Marc. dicit *eam eſſe imaginem Dei, quæ motus & ſenſus eoſdem habet cum Deo.* Baſil. hom. 10. hexaem. tom. 1. p. 19. dicit, *imaginem eſſe ipſam Naturam mentis & voluntatis, quæ à ſolo Deo fieri potuerit: ſimilitudinem autem quæ in virtute & probitate conſiſtat, quæ à nobis ex propoſito acquiratur.* Greg. Nyſſen. hom. de creat. hom. *cenſet hominem*

S. Patrū. Tertull. Baſil. Nyſſen.

propterea factum ad imaginem Dei, quia ſicut Deus rebus omnibus, ita & homo cunctis animantibus dignitate præcellit, & poteſtate atq; imperio dominatur. Idem in hexaëm. Homo factus eſt ad imaginem Dei, quia factus omnis boni capax, bonitatis enim plenitudo divinitas eſt.
Ambroſ. Ambr. lib. 6. hexaem. c. 7. Imago DEI virtus eſt, non infirmitas: imago DEI ſapientia eſt, & imago DEI juſtitia eſt &c. anima eſt plena ſapiētia, plena pietatis atq; juſtitia, quia omnis virtus à Deo eſt. Illa anima à Deo pingitur, quæ habet in ſe virtutū gratiam renitētem; ſplendoremq; pietatis, illa anima benè picta eſt in qua elucet divinæ operationis effigies, illa anima benè picta eſt, in qua eſt ſplēdor gloriæ, & paternæ imago ſubſtātiæ: ſecundū hanc imaginē quæ reſulget, pictura precioſa eſt: ſecundum hanc imaginē ante peccatū. c. 8. nō caro noſtra poteſt eſſe ad imaginē Dei, ſed anima noſtra, quæ libera eſt, & diffuſis cogitationib. atq; conſiliis huc atq; illuc vagatur, quæ cōſiderando ſpectat omnia.
Auguſt. Aug. de quāt. anim. c. 2. Deus immortalis fecit immortalē animā ad ſui ſimilitudinem. lib. imperf. de Gen. ad lit. c. 16. Secundū excellentiam rationis ad imaginē Dei & ſimilitudinē efficitur homo &c. Omnis imago ſimilis eſt ei, cujus eſt imago, nec tamen omne quod ſimile eſt alicui, etiam imago eſt ejus: ſicut in ſpeculo vel pictura quia imagines ſunt, etiā ſimiles ſunt: tamē ſi alter ex altero natus nō eſt, nullus eorū imago alterius dici poteſt: imago n. tunc eſt, cū de aliquo exprimitur. Cur ergo cum dictum eſſet ad imaginem, additū eſt, & ſimilitudinem, quaſi poſſit eſſet imago diſſimilis: Sufficeret ergò ad imaginem dicere: An aliud eſt ſimile, aliud ſimilitudo, ſicut aliud eſt caſtus, aliud eſt caſtitas? non a. imago noſtra ſatis propriè dicitur eſſe ſimilitudo noſtra, cū tamen propriè dicatur & ſimilis nobis eſſe, ut in Deo ſit ea ſimilitudo, quâ ſimilia ſūt quæcūq; ſimilia &c. expoſitio ergò fortaſſe eſt, cū additum eſſet ad imaginem, ut oſtenderetur eā, quæ imago dicta eſt, non ita ſimilem eſſe Deo, quaſi alicujus ſimilitudinis participantem; ſed hanc ipſam eſſe ſimilitudinē, cujus participarent omnia, quæ dicūtur eſſe ſimilia &c. Et poſtea. Similitudo Dei, ad quā factus eſt homo, ipſum Dei verbū, hoc eſt, unigenitus filius accipi poteſt. lib. 10. de Trin. c. 12. Illius ſumma & altiſſima eſſentia (divina) impar imago eſt mens humana, ſed tamen imago. libr. 11. de Trin. c. 10. In exteriore homine nitamur quoq; indagare qualecunq; veſtigium Trinitatis, non quia & ipſe eodem modo (ſicut interior) ſit imago Dei: manifeſta eſt quippe Apoſtolica ſententia, quæ interiorem hominem renovari imagine Dei declarat, ſecundū imaginem ejus, qui creavit illum. lib. 12. de Trin. c. 7. Nonne B. Apoſtolus dicit: Renovamini Spiritu mentis veſtræ, & induite novū hominem, qui ſecundū Deum creatus eſt. & alibi apertiùs. Exuentes vos inquit, veterem hominem cū actib. ejus & induite novū, qui renovatur in agnitione Dei, ſecundum imaginem ejus, qui creavit illum. Si ergo Spiritu mentis noſtræ renovamur, & ipſe eſt novus homo, qui renovatur in agnitione Dei ſecundū imaginem ejus qui creavit eū, nulli dubium eſt, non ſecundū corpus, neq; ſecundum quālibet animi partem, ſed ſecundum rationalem mentem, ubi poteſt eſſe agnitio Dei, hominem factum ad imaginem ejus, qui creavit eum: ſecundum hanc igitur renovationem efficimur etiam filii Dei per Baptiſmum Chriſti, & induentes novū hominem, Chriſtum utiq; induimus per fidem. 14. de Trinit. c. 4. Si ſecundū hoc facta eſt anima ad Dei imaginem, quòd uti ratione & intellectu ad intelligendum & conſpiciendum Deum poteſt, profectò ab initio quo eſſe cœpit iſta tàm magna & mira Natura, ſive ita obſoleta ſit hæc imago, ut penè nulla ſit, ſive obſcura atque deformis, ſive clara & pulcra ſit, ſemper eſt. Idem de ſpiritu & anima c. 10. Ille Spiritus dicitur factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei, in quo eſt cognitio veritatis & amor virtutis. Imago ſiquidem eſt in cognitione, ſimilitudo in dilectione: Imago quia rationalis; ſimilitudo quia ſpiritualis. In qu. ſuper Deut. q. 4. Quibuſdā viſum eſt ſimilitudinem aliquid amplius eſſe quam imaginem, quod homini reformandæ per CHRISTI gratiam poſtea ſervaretur. In quæſt. V. & N. T. q. 21. Hoc eſt ad imaginem Dei factum eſſe hominem: quòd unius unū fecit, ut ſicut ab uno Deo ſunt omnia, ita ab uno homine omne genus humanū: ſimilitudo autem hæc eſt, ut quemadmodum de Patre eſt Filius, ſic & de viro mulier, ut unius principii autoritas conſervaretur.
Chryſoſt. Chryſoſt. in Gen. rationem imaginis divinæ quærit in præcellentia & dominio hominis in creaturas reliquas.
Epiphā. Epiphan. hæreſ. 70. Sicut certum eſt, imaginem DEI eſſe in homine, ita quâ in parte hominis vel quâ in re ea imago ſit poſita, incompertum eſt atq; incomprehenſibile, ſoli autem Deo notum; exiſtimavit, id ideo, quod ſtatueret perfectam DEI ſimilitudinem hic notari.
Theodor. Theodor. in Gen. q. 20. cùm varias commemoraſſet rationes imaginem divinam explicandi, nullā earum ſibi planè ſatisfacere dicit; exiſtimavit autem ſoli homini & viro hoc convenire, quod dicitur homo factus ad DEI imaginem, neq; ad Angelos aut fœminam id pertinere.
Damaſc. Damaſc. 2. orthod. fid. c. 12. hominem ad imaginem Dei factum eſſe, ſignificat ipſum eſſe intellectualem & liberi arbitrii, & per ſe poteſtativum.
Bernh. Bernhard. ſerm. 80. ſuper Cant. Verbum eſt imago. anima ad imaginem. Verbum eſt veritas, eſt ſapientia, eſt juſtitia, & hæc imago: cujus? juſtitiæ, ſapientiæ & veritatis. Eſt enim imago hæc juſtitia de juſtitia, ſapientia de ſapientia, veritas de veritate, quaſi lumen de lumine, de Deo Deus: harum rerum nihil eſt anima, quia non eſt imago. Eſt tantùm earundem capax, appetensque, & inde fortaſſis ad imaginem. Celſa creatura in capacitate quidem majeſtatis, in appetentia autem rectitudinis inſigne præferens &c. Idem tract. de libr. arbitr. cùm triplicem in homine diſtinxiſſet libertatem, unam arbitrii, alteram conſilii, tertiam complaciti; concludit in his tribus conſiſtere DEI imaginem, ſic n. ſcribit. Puto in his tribus libertatibus, ipſam ad quam conditi ſumus, conditoris imaginem atq; ſimilitudinem contineri, & imaginem quidem in libertate arbitrii, in reliquis autem duabus bipartitam quandam conſignari ſimilitudinem; hinc eſt fortaſſis, quòd ſolum liberum arbitrium ſui omninò defectum ſeu diminutionem non patitur, quod in ipſo potiſſimum æternæ & incommutabilis divinitatis ſubſtātiæ quædam imago impreſſa videatur. Nā etſi habuerit initium, neſcit tamen occaſum, nec de juſtitia vel gloria capit augmētum, nec de peccato ſive miſeria detrimentū. Porrò in aliis duab. libertatib. quoniam non ſolum ex parte minui, ſed & ex toto amitti poſſunt, accidētalis quædā magis ſimilitudo ſapientiæ atq; potentiæ divinæ imaginis ſuperducta cognoſcitur. Idem in medit. de hum. cond. cognit. c. 1. Ad imaginem Dei facti ſumus, hoc eſt, ad intellectū & notitiā Filii, per quem intelligimus ac cognoſcimus Patrem, & acceſſū habemus ad eū. Tanta cognatio eſt inter nos & Dei Filiū, quod ipſe imago Dei eſt, & nos ad imaginem ejus facti ſumus.
Lōbard. Lombard. 2. ſent. diſt. 16. lit. B. Imago et ſimilitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id eſt, Trinitatis eſſentia, ad quā factus eſt homo: vel creata,

in qua

in qua factus eſt homo, & ipſa homini concreta. Increatam imaginē videtur intellexiſſe Beda ſuper Geneſin &c. lit. C. *Fuerunt nonnulli, qui ita diſtinxerunt, ut imaginē in hoc loco intelligerent Filiū, hominem verò non imaginem, ſed ad imaginem factū dicerent, quos refellit Apoſtolus dicens: vir eſt imago Dei &c. Fuerunt a. & alii perſpicaciùs hæc tractantes, qui per imaginem Filiū & per ſimilitudinē Spir. S. intelligerent, qui ſimilitudo eſt Patris & Filij.* lit. D. *Hæc diſtinctio licet reprobabilis penitus nō videatur, tamen congruentiùs in ipſo homine imag. & ſimilitudo Dei quærenda eſt. Factus homo ad imaginem Dei ſecundū memoriam, intelligentiam & dilectionem: ad ſimilitudinem ſecūdum innocentiam & juſtitiā, quæ in mente rationali naturaliter ſunt. Vel imago conſideratur in cognitione veritatis, ſimilitudo in amore virtutis: vel imago in aliis omnibus, ſimilitudo in eſſentia, quia & immortalis & indiviſibilis eſt.* Hæc Lombardus ex Hugone.

Cōſectarium ex divortiis iſtis ſententiarū deductū. 27. Ex his ſententiarum divortiis apparet, nimis audax eſſe pronunciatum Bellarmini de grat. prim. homin. c. 2. col. 6. ubi ſcribit, *nos cogi Patrum autoritatibus, ut admittamus imaginem ad Naturam, ſimilitudinem ad virtutes pertinere.* Atqui 1. Lombard. fatetur, & res ipſa oſtendit, Patres ſibi in hac re minimè conſtare, nec invicem convenire, quos ergò ſequemur? 2. ex Scriptura de ratione imaginis divinæ diſſerendum eſt, eam ducem ſequi debemus. *Solis Canonicis libris hunc honorum deferre didicimus, ut cogamur eis indubitatò aſſenſum præbere, alios ita legimus, ut quantalibet ſanctitate, doctrinâq́; præpolleant, non ideo verum putemus, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia nobis vel per Canonicos autores, vel probabili ratione, quod à veritate non abhorreat, perſuadere potuerunt.* Auguſt. Epiſt. 19. 3. quid quod quidam ex Patrib. noſtram ſententiam comprobant, dum ipſam imaginis rationem non in eſſentia, ſed viribus animæ quærunt? 4. nec immeritò urgemus, quòd vis veritatis Pererium Jeſuitam coëgerit, ut nobiſcum ſtatueret vocem Similitudinis *ἐξηγητικῶς καὶ κατ᾽ ἐκφρασιν* poſitam eſſe.

Recētiorum ſententia de propria ratione Imaginis DEI in homine. 28. Varias recentiorum ſententias enumerare nimis prolixū foret; aliquas tantum recenſebimus. Pererius lib. 4. in Gen. pag. 488. *Principalis ratio imaginis in eo conſiſtit, quod homo ſecundum ſuam Naturam ſupremum Naturæ gradum attingat, in quo Deus eſt, habet enim in ſe Naturam rationis & intelligentiæ compotem: conſequuntur autem hunc gradum Naturæ ſex proprietates. 1. eſſe animum noſtrum incorporeum & individuum. 2. eſſe immortalem. 3. intellectu, voluntate ac memoriā eſſe præditum. 4. Pollere libero arbitrio. 5. capacem eſſe ſapientiæ, virtutis, divinæ gratiæ & felicitatis æternæ. 6. animantib. dominari. Minus principalis ratio multiplex eſt. Vt in Deo omnia eminenter & cauſaliter, ita in homine quodammodo omnia per participationem & intellectionem. Sicut Deus revera poteſt omnia facere, ſic homo quodāmodo ſcil. vel per artem imitando Naturam, vel imaginatione fingendo. Sicut Deus finis rerum omnium, ita homo quodammodo finis omnium rerum corporearum. Sicut animus præeſt corpori, ita Deus toti mundo.* Zachar. Urgeſin. in Catecheſi p. 1. pag. 39. *Imago DEI complectitur 1. ipſam animæ ſubſtantiam incorpoream & immortalem, cum ſuis potentiis intelligendi & volendi. 2. omnes notitias naturales de Deo & ejus voluntate atq; operib. hoc eſt, perfectam ſapientiam in mente. 3. Iuſtas & ſanctas actiones, & motus partis volentis, hoc eſt, perfectam juſtitiam & ſanctitatem in voluntate & corde, & externis actionib. omnibus. 4. Felicitatem, beatitudinem & gloriam cum ſumma lætitia acquieſcente in Deo, & copia omnium bonorum conjunctū ſine miſeria & corruptione. 5. Dominium hominis in omnes creaturas.* Guil. Bucan. in locis Theol. loc. 9. p. 84. *Imago Dei conſideratur in homine 1. ratione ſubſtātiæ hominis & præcipuè animæ. 2. ratione donorum ſeu qualitatum ab ejus tamen eſſentia diverſarum. 3. Ratione attributorum ſeu dignitatis, ὑπεροχῆς dominii & eminētiæ ſuper reliquas creaturas: unde etiam juſtitiam originalem ab imagine DEI in homine, ut partem à toto diſtinguit.* Photiniani recentiores diſputant, *imaginem DEI tantùm conſtituendam in illo dominio, quod hominē erat in creaturas reliquas.* Catech. Racov. pag. 23.

29. Libenter concedimus varios reſpectus cōcinnè excogitari poſſe, quibus homo ſimilitudinem quandam cum Deo habet, eosq́; omnes tolerari poſſe. Nec dubium, Chriſtum eſſe ſubſtantialem Dei imaginem, quò ad divinam Naturam, & in ipſo, qua homo eſt, perfectè fulſiſſe & fulgere imaginem Dei, videlicet perfectam juſtitiam & ſanctitatem Deo acceptiſſimam, ſed Deū in creatione hominis ad hanc CHRISTI in tempore incarnandi imaginem reſpexiſſe, id abſque fundamento Scripturæ aſſumitur. *ἐνυπάρχει.*

30. Id verò potiſſimùm hoc loco inveſtigandum eſt, quid Scriptura ſacra de illa Dei in homine imagine doceat. & in quo Spir. S. propriam hujus imaginis notionem conſtituat. Quam ad rem fundamenti loco aſſumimus duo illa Apoſtolica dicta ſuperiùs propoſita, Coloſſ. 3. verſ. 10. Epheſ. 4. v. 23. atque ex illis duo theoremata extruemus. *Scriptura ſententia.*

31. Prius hoc eſto. Docet Apoſtolus in renatis renovari novum hominem in agnitione ſecūdum imaginem ejus, qui creavit illum. Ergò in hominibus, niſi Spiritu ſancto renoventur, non eſt imago Dei, quod enim per renovationem acquirendum per carnis vetuſtatem non habetur: quod per regenerationis donum (quam præſupponit renovatio) obtinetur, per carnalem generationem non poſſidetur. *Si enim id ſolum, quod ex Spiritu natū, Spiritus eſt. Ergo id quod ex carne natum, tantùm caro eſt.* Joh. 3. v. 6 *non naſcuntur, ſed fiunt Chriſtiani.* Tert. Apol. cap. 7. *nec generatio, ſed regeneratio facit Chriſtianos.* Auguſt. 3. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 9.

32. Conſectarium hujus theorematis eſt; imaginem Dei, ſi Scripturæ phraſin imitari velimus, non eſſe ipſam animæ rationalis ſubſtantiam, utpote quæ eſt etiam in hominibus non renatis: ad imaginem autem Dei renovandi ſumus, quia tum demum in anima reſtituitur imago Dei, cum anima renovetur *εἰς ἐπίγνωσιν*; utique ergò aliud erit animæ rationalis ſubſtantia, aliud imago Dei in ea.

33. Alterum theorema eſto. Imago Dei, ſecundum quam renovantur renati per Spiritum S. fit *ἀνακαινούμενοι εἰς ἐπίγνωσιν*. Ergò imago Dei non eſt definienda illis rebus, quæ animæ hominis etiam non renati ſunt eſſentiales; Siquidem agnitio illa, quæ ex Spiritus ſancti illuſtratione in renatis oritur, non eſt concreata animæ humanæ poſt lapſum proprietas, ſed eſt lux aliunde videlicet per Spiritus ſancti *φωτισμὸν*. & verbi lucem accenſa. *Eratis quondam (φύσει) tenebræ, nunc autem* (per beneficium regenerationis & renovationis) *lux in Domino*, Epheſ. 5. verſ. 8. *DEVS per* *Eph. 4.*

Spiri-

Spiritum ſapientiæ & revelationis dat illuminatos oculos cordis. Epheſ. 1. v. 17. & 18. *ac Chriſtus eſt lux mundi*, Joh. 8. v. 12. *lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Joh. 1. v. 9. *Veni enim in hunc mundum, ut qui non vident, videant*, Joh. 9. v. 39.

34. Confectarium hujus theorematis eſt: Imaginem Dei, ſi Scripturæ phraſin imitari velimus, non eſſe quærendam & conſtituendam in anima, quatenus eſt ſpiritualis, incorporea, immortalis, intelligendi & volendi facultate prædita, libera quoad electionem rerum externarum & civilium, quatenus corpori imperat, animantia dignitate præcellit, momento orbem luſtrat &c. hæc enim omnia animæ hominis etiam non renati conveniunt.

a. Cor. 3. 35. His duobus Scripturæ dictis addendum etiam tertium ex a. Cor. 3. v. 18. *Nos omnes revelatâ facie gloriam Domini velut in ſpeculo intuentes in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.* Obſerva, quod imaginis divinæ reſtitutio fiat in nobis κατὰ μεταμόρφωσιν, eo ſcilicet modo, ut depoſitâ formâ veteri induamus novam. Ergò non eſt in ipſa animæ eſſentia divinæ imaginis ratio quærenda. Viciſſim illa μεταμόρφωσις fit in nobis a Spiritu Domini. Ergò imago Dei non eſt in ullo iſtorum reſpectu collocanda, qui in anima hominis etiam non renati animadvertuntur.

36. Colligimus ergò hoc modo: Imago Dei in homine primo fuit juſtitia & ſanctitas veritatis, id eſt, vera, juxta phraſin Hebræam: & poſt lapſum ad eam homines renovari neceſſe eſt. Ergo ſi Scripturæ phraſin ſequi velimus, non eſt dicendum, quòd anima ratione ſubſtantiæ, vel ratione eorum, quæ etiam poſt lapſum naturaliter ei inſunt & in non renatis locum habent, ſit imago Dei. *Renovamini*, dicit Apoſtolus, *Spiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in juſtitia & ſanctitate veritatis*, Epheſ. 4. v. 23. Creatus dicitur novus homo, tum reſpectu habito ad primam originem Adami, qui ad imaginem Dei, id eſt, interprete Apoſtolo, in juſtitia & ſanctitate vera creatus eſt: tum reſpectu habito ad alteram quaſi creationem novi hominis per Spiritum ſanctum & verbi ac Sacramentorum miniſterium. Eſt enim regeneratio, quaſi nova & altera creatio, cum qua conjuncta renovatio: per quam in renato reſtituitur amiſſa illa imago Dei, inchoativè quidem in hac vita, conſummativè verò in altera.

Iuſtitia & ſanctitas vera quid complectatur? 37. Illa verò juſtitia & ſanctitas vera, in qua Apoſtolus imaginem Dei conſtituit, complectitur veram Dei agnitionem & ſapientiæ lucem in mente, conformitatem plenam cum lege Dei in voluntate, ac omnium virium animæ rectitudinem. Ideò creatus eſt homo in ſumma innocentia, in ſumma animi ac corporis puritate, ut in ipſo, tanquam vivo ſpeculo quodam imago Dei reluceret. Sic imago divinæ ſapientiæ fulgebat in intellectu hominis; imago bonitatis, μακροθυμίας, manſuetudinis, tolerantiæ in animo hominis; imago charitatis & miſericordiæ divinæ fulgebat in affectibus cordis humani; imago juſtitiæ, ſanctitatis & puritatis divinæ lucebat in voluntate hominis; imago comitatis, benignitatis, veritatis in geſtibus & verbis hominis; imago divinæ potentiæ in dominio conceſſo ſuper omnia animalia.

Conſequens 38. Hinc factum, ut homo lætus, beatus & quietus in Deo creatore ſuo exularet, nullus in eo metus, nullus terror, nulla triſtitia in ipſo locum haberet. Breviter, per hanc imaginem fiebat, ut ratio hominis ſubderetur Deo, voluntas rationi, affectus atque omnes reliquæ potentiæ voluntati, ut omnium virium & potentiarum in homine eſſet pulcerrima harmonia. *ſtime recti-tudine.*

39. In creaturis ſuam potentiam, ſapientiam ac bonitatem Deus manifeſtaverat, ita ut κόσμος verè eſſet διδασκαλεῖον καὶ τῆς θεογνωσίας παιδευτήριον. Sed ne cogeretur homo extra ſe & è longinquo Dei cognitionem quærere, poſuit Deus intra ipſummet hominem ſuam imaginem, quam homo intuens cognoſceret, qualis ſit Deus, juſtus, ſanctus, miſericors, caſtus &c. Ac quemadmodum poſtea cùm nullum animal inveniretur ſimile Adæ, cum quo ſocietatem, amicitiam & familiaritatem habere poſſet, creavit Deus Evam, adjutorium ſimile ipſi; ita creatis omnibus rebus corporeis, cùm nulla eſſet ſimilis Dei, & cum qua Deus ſocietatem & familiaritatem inire poſſet, fecit hominem ſui ſimilem? ut eſſet, quem DEUS amaret, eumque ſuæ beatitudinis participem redderet, & à quo viciſſim agnoſceretur, celebraretur, amaretur. Hinc illud Prov. 8. v. 31. *deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum.*

40. Sunt, qui dilucidioris explicationis gratiâ docent, imaginis divinæ in homine partes duas eſſe, videlicet materiale & formale. Materiale vocant ἔμφυτον & concreatam illam omnium virium integritatem, omnium potentiarum εὐταξίαν, ac totius humanæ Naturæ rectitudinem cum lege Dei perfectè congruentem, cujus ratione ſubjectorum quatuor gradus conſtituunt: 1. in mente fuit clariſſima lux divinæ ſapientiæ, nimirum illuſtris notitia eſſentiæ & voluntatis Dei immunis ab omni caligine & dubitationibus. 2. in voluntate fuit libera ad Deum converſio, ſummi boni ὄρεξις, & cum voluntate Dei tanquam Archetypi in lege expreſſa plena conformitas. 3. in corde fuit dulciſſima harmonia omnium affectuum cum lege, inprimis ardens dilectio Dei, & perfectus amor proximi. 4. in reliquis animæ viribus & omnibus corporis membris fuit ſumma rectitudo, ſumma cum imperio rationis & divina lege conformitas. Formale ſeu relationem imaginis divinæ ſtatuunt fuiſſe acceptationem perſonæ Deo placentis, inhabitationem Dei gratioſam, & ſummorum bonorum communicationem largiſſimam. *Materiale & formale Imaginis divinæ.*

41. Declarat hoc quadam ſimilitudine Dn. Johan. Arnd, amicus noſter parentis loco habendus lib. 1. de vero Chriſtian. cap. 2. *Abſolon erat filius Regis, erat pulcerrimus, in quo non erat ulla macula vel nævus a ſummo vertice ad imos uſq; calcaneos, erat etiam parenti ſuo dilectiſſimus, quod lachrymæ Davidis teſtantur: ſed honore illo contentus eſſe noluit, verùm Regiam patris coronam appetiit: Sic Adamus erat Dei filius per creationem, erat pulcerrimus inter creaturas corporeas, nulla in eo corporis vel animæ macula, nullus nævus, deformitas nulla: erat dilectus Dei filius, templum & habitaculum Dei; ſed honore illo contentus eſſe noluit, Satanæ ſeductionibus obſecutus eſt, & verbum illud adificatorium mortis, eritis ſicut Dii, tanquam ſerpentinum ſemen in cordis agrum recipiens, concreatâ rectitudine & gloriâ ſeipſum ſpoliavit.*

Pererius de Imagine Dei. 42. Nec inſcitè de hac imagine Dei in homine ita diſſerit Pererius lib. 4. in Gen. p. 488. & ſeqq. *Homo geſtat Dei imaginem ut filius ſui patris, & o*

debet amorem & pietatem: ut ſervus Domini ſui, quem timere ac revereri debet; ut Miles ſui Ducis & Imperatoris, cui fidem & obœdientiam præſtare debet; ut miniſter & diſpenſator bonorum heri & domini ſui, cui rationem aliquando reddere debet. Idem. *Homo ſi re aliquâ excellat, velut divitiis, potentiâ, nobilitate, honoribus & ſapientia, nollet quendam alterum hominum ſibi eâ re parem aut ſimilem eſſe: at Dei tanta bonitas, tamq; expers invidia, ut quibus rebus excellit ipſe, earum participem fecerit hominem.* Idem. *Quemadmodum Rex conditâ à ſe civitate, in medio ejus loco celebri imaginem ſuam collocat ex materia quapiam eximia & precioſa confectam, ut manifeſtum ſit omnibus eam intuentibus, quis fuerit civitatis ejus conditor: ita Deus fabricato à ſe mundo effigiem ſuam poſuit in medio ejus, id eſt, in homine, qui eſt medium quiddam inter res à Deo conditas, ut ex ejus aſpectu, & contemplatione in aperto ſit omnibus, qualis fuerit mundi hujus fabricator.*

43. Ut hodiè poſt lapſum nativa vis atque indoles mentis humanæ eſt, Dei eſſentiam & voluntatem ignorare; nativus impetus voluntatis eſt, Deum fugere; nativa proprietas humani cordis, toto affectu in ea ferri, quæ Deo diſplicent: ita ante lapſum naturale fuit homini, Deum creatorem noſſe, timere, ei firmiter adhærere, omnique impetu abſque ullo luctu vel ſuperioris & inferioris partis pugoa moveri ad ea, quæ Deo placebant. Rudis collationis gratiâ conferimus hominem ante lapſum mooocerotí, cujus nativam indolem eſſe ſcribunt homini abblandiri, eundemque ſectari; hominem poſt lapſum conferimus lupo, cujus nativa indoles hominem fugere & odiſſe: ita nativa indoles hominis ante lapſum fuit, DEUM amare, eundemque ſectari: nativa ejus indoles poſt lapſum eſt eum fugere & odiſſe.

ἀνακεφαλαίωσις, præcedentium.

44. Atque hæc eſt deſcriptio imaginis Dei in primo homine ex Scriptura petita, nimirum quod fuerit juſtitia & ſanctitas vera, quibus verbis (ut diximus) denotatur ſumma omnium animæ & corporis virium rectitudo, integritas & cum lege divina conformitas, ſumma totius hominis perfectio, innocentia & mundicies, quam nuditas hominis & Paradiſi inhabitatio etiam comprobat. Nudi erant primi homines; quid enim eos puderet, cùm nullam legem ſentirent in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ? Nullus erat in corpore motus, cui verecundia deberetur: *Nihil putabant velandum, quia nihil ſentiebant refrenandum.* Auguſtinus 11. de Gen. ad lit. c. 1.

45. Ipſa proinde Natura Adami, eaque tota, integra erat & recta, *fecit enim Deus hominem rectum*, Eccleſ. 7. v. 30. nullus in ea languor, nulla obliquitas, nulla curvitas, nulla ſuperiorum & inferiorum pugna, nulla ad vitia inclinatio; & quod de totius univerſi opificio univerſaliter pronunciat Spiritus ſanctus. Geneſ. 1. verſ. 31. *vidit Deus cuncta quæ fecerat, & ecce erant valde bona*, id vel maximè de Natura primi hominis, & omnibus illi naturaliter inhærentibus aſſeri debet.

Antitheſis Bellarmini.

46. Confer cum hac imaginis divinæ deſcriptione, quæ Bellarminus diſputat libr. de gratia primi hominis cap. 5. 6. & 7. primum hominem in puris naturalibus à Deo creatum, ita conſtitiſſe carne & ſpiritu, ut hinc ex contrariis propenſionibus extiterit in homine pugoa, & ex hac difficultas agendi, dum una propenſio alteram impediat. Hinc Naturæ humanæ primùm conditę, morbum & languorem ex Naturæ conditione orientem tribuit, obœdientiam partis inferioris erga ſuperiorem, & hujus erga DEUM, non ex Naturæ rectitudine & integritate, ſed ex dono ſupernaturali exiſtere dicit: corruptionem Naturæ non ex doni alicujus naturalis carentia, neque ex alicujus novæ qualitatis acceſſu, ſed ex ſola doni ſupernaturalis ob peccatum amiſſione profluxiſſe, mortem & cæteros defectus humanos, in quos per peccatum incurrimus, eſſe à Natura per ſe, à culpa verò ſicut à cauſa removente perhibens: concupiſcentiam carnis homini in puris naturalibus fuiſſe ſine dubio conditionem naturalem, non quidem ut bonum Naturæ, ſed ut defectum Naturæ, & quaſi morbum ejus ex conditione materiæ conſequentem. Item ex materiæ conditione, in homine in puris naturalibus conſiderato, præcipitem ad vitia inclinationem oriri &c.

47. Hinc comparationes iſtæ, *quòd juſtitiam originalem conferunt veſti, quâ hominis corpori circundatur, quâ exutus homo nihilominus manet integer, ſed tamen redditur nudus.* Item *ſerto, quod virginis capiti imponitur, quo amiſſo, ipſa nihilominus manet virgo.* Bellarminus de grat. primi hominis cap. 5. col. 23. affert *exemplum Samſonis, qui poſt crines reſectos cum inſignem illam fortitudinem divinitùs acceptam amiſiſſet, infirmus factus dicitur, non quod eſſet jam infirmior, quam ipſi homines ut plurimū eſſe ſoleant, ſed quod eſſet infirmior, quam jam antea fuiſſet.* cap. 6. col. 2a. ſcribit, *donum juſtitiæ non ſolùm texiſſe & ornaſſe, ſed etiam curaſſe & ſanaſſe languorem illum, qui ex conditione materiæ alioqui pullulaſſet*, ubi confert juſtitiam originalem forti antidoto, quod peſtem in ipſis viſceribus hærentem reprimit & coërcet, ne in actum erumpens hominem enecet. Hinc πολυθρύλλητον illud Scholaſticorum: *Naturalia in hominibus poſt lapſum manſiſſe integra.* Hinc floſculi iſti, quòd *concupiſcentia in renatis reliqua non ſit peccatum, quòd lex impleri poſſit, quod in ſpiritualibus etiam liberum ſit hominis arbitrium quod bona opera ſint verè & propriè meritoria vitæ æterna &c.*

Quale ornamentum fuerit originalis juſtitia.

48. Fuit utique juſtitia originalis Dei donum, non autem tale, quod inſtar externi cujuſdam ornamenti Naturam hominis pugna ſuperiorum & inferiorum languentem texerit, ſicut egregia veſtis leproſum corpus: ſed fuit intrinſecum totius Naturæ in Adamo ornamentum, & concreata animæ humanæ vis ac facultas, ita ut mens Adami naturaliter plena fuerit agnitione DEI, voluntas ejus cum divina lege ipſi Naturæ impreſſa plenè conſenſerit, omniumque affectuum motus fuerint ordinati, ſancti, integri. Creatus dicitur homo ad DEI imaginem, ergo in ipſa creatione & per ipſam creationem ipſius Natura ad hanc dignitatem evecta eſt.

49. Quando ergò dicunt, concupiſcentiam oriri ex materiæ conditione, quærendum de qua concupiſcentia, & de quo appetitu hoc intelligi velint? Eſt enim appetitus quidam bonus, quidam verò vitioſus, prior eſt ordinatus Naturæ motus, DEO placens: poſterior autem non ducit originem ex materiæ (bonæ à DEO creatæ) conditione, hoc eſt, corpus & anima hominis in

putis

puris naturalibus non fuerunt ita condita, ut Naturā illius concupiſcentiæ flammis arderent.

An fuerit in primo homine mala concupiſcentia.

50. Digna proinde odio illa Bellarmini diſputatio, quod in homine primo conſiderato in puris naturalibus, concupiſcentia mala & odio DEI digna actu primo fuerit: repreſſa tamen quaſi per originalis juſtitiæ frenum, ne in actum ſecundum erumperet. Diſtinguendum enim inter appetitus naturales & *ἀταξίαν*, appetituum. Senſitivi appetitus objectum non eſt contrarium rationalis appetitus objecto, ergò etiam motus appetitus ſenſitivi, quà talis, non eſt contrarius rationali appetitui, ſed tum demum evadit contrarius, quando limites egreditur.

Appetitus ſunt duorum generum.

51. In Chriſto fuit appetitus *cibi*, Matth. 4. v. 2. *potus*, Joban. 4. v. 7. *ſomni*, Matth. 8. v. 24. qui appetitus ſicut abſque omni peccato in Chriſto fuerunt, ita quoque cæterorum organorum appetitus ordinatus fuiſſet in hominibus ante lapſum. Sic amor conjugis fuit in Adamo ante lapſum. Geneſ. 2. v. 23. Si verò de inordinatis appetitus ſenſitivi motibus loquamur, ut quando quis plus appetit cibi & potus, quàm naturæ congruum. quando illicitæ libidinis flammis uritur, quando ſacra fames auri, & inſatiabilis pecuniarum amor eum occupat &c. Reſpondemus, hos & ſimiles appetitus eſſe malos, & odio DEI dignos; ſed negamus, eos ex materiæ conditione oriri, hoc eſt, non ex ipſa hominis natura, prout à Deo condita eſt, ſed prout per peccatum eſt corrupta, originem eos trahere aſſerimus.

An concupiſcentia mala ortum ducat ex conditione materiæ.

52. Monſtri ſimile eſt, quod diſputat Bellarm. concupiſcentiam malam & odio DEI dignam ex materiæ conditione ortum ducere. Si enim ex materiæ conditione, id eſt, ex natura hominis, prout in puris naturalibus conſideratur, oritur illa concupiſcentia, utique non erit mala, quia à DEO eſt natura hominis condita, qui vidit cuncta quæ fecerat, & ecce erant valdè bona. Sap. 11. v. 25. *Deus nihil eorum odit, quæ fecit.*

Exceptiones:

53. Nec procedit effugium, *concupiſcentiam illam ex materia conditione ortum ducere, & tamen non eſſe ex DEO, ſed odio DEI dignam.* Quæ enim ex natura per ſe oriuntur, DEO autori Naturæ
1. tribuenda. Quod ſi ergò homo in puris naturalibus ita conditus eſt, ut ex materiæ conditione orietur concupiſcentia illa mala, utique optimum optimi creatoris opus accuſatur & deformatur.

2. 54. Nec procedit effugium, *quòd rebellio illa carnis ad Spiritum ſive mala illa concupiſcentia non ex intentione autoris Naturæ, ſed præter ejus intentionem ex materia conditione conſecuta ſit.* hoc enim derogat divinæ omniſapientiæ & potentiæ, quaſi non potuerit DEUS inter materiam & formam, corpus & animam hominis optimum ordinem, conformitatem, ac rectitudinem efficere. In ipſo DEI opere præter ejus intentionem quippiam oriri & exiſtere quis dixerit, cui infinita Dei ſapientia ac potentia cognita? Certè non eſt ſapientis dicere, non putâram. Ergò nec ſapientis erit, ipſi Sapientiæ hoc tribuere.

3. 55. Nec procedit ſimilitudo, quæ Bellarmino placet: *Faber ferrarius* (inquit) *qui ex ferro gladium fabricat, non eſt cauſa rubiginis in gladio, quæ ex materia conditione poſtea oritur; ita præter DEI intentionem exiſtit illa carnis ad Spiritum rebellio.* At magna omninò diverſitas. Faber ferrarius materiam ſuæ artis invenit, non facit; ſi poſſet, talem utique gladium fabricaret, qui rubiginem non contraheret. Deus materiam ſui operis non invenit, ſed facit, præter ejus intentionem in opere aliquid exiſtere nequit.

56. Nec procedit effugium *quòd propterea Dei opus ſanctum ac purum ſit, quia ſuperadditum fuerit frenum, quo debuiſſent affectus coerceri.* Manet 4
enim illa rebellio prava & mala in ſe manet peccatum, ut Apoſtolus aliquoties expreſſè nominat, licet ex accidente corrigatur. Equus nihilominùs ferus eſt & recalcitrans, licet freno regatur, & carceribus prohibeatur, ne in apertum campum erumpat.

CAP. II.

Imaginem Dei in homine non fuiſſe donum aliquod ſupernaturale.

57. Eſto proinde firmum fixum, quòd juſtitia Originalis fuerit interna & concreata totius hominis perfectio, qui abſque ulla vitioſæ concupiſcentiæ labe, abſque ulla inclinatione ad vitia, abſque ullo languore conditus fuit purus integer & ſanctus. Id quod etiam ex reliquiis imaginis & ejuſdem propagatione colligi poteſt.

Reliquiæ imaginis divinæ de ejus Natura teſtantur.

58. *Opus legis ſcriptum eſſe in cordibus gentium*, dicit Apoſtolus Rom. 2. v. 15. quod ſi reliquiæ illæ imaginis DEI, videlicet aliqualis legis divinæ notitia in cordibus naturaliter inſcripta, utique perfecta & integra divinæ legis notitia fuit in hominibus ante lapſum naturalis. Quando totum & partes ſunt homogenea, tunc eadem eſt Natura totius, quæ eſt partis. Abſurdum eſt, hominibus etiam non renatis ſupernaturale aliquod donum tribuere.

59. Ibidem Apoſtolus aſſerit, *Gentibus teſtimonium reddere conſcientiam, cogitationibus invicem ſe accuſantibus, vel defendentibus*; inde ſic colligimus: Teſtimonium conſcientiæ in Ethnicis accuſans vel defendens eorundem facta, non eſt in eis ſupernaturale quoddam donum, ſed naturalis animæ vis & particula quædam judicii divini in mentibus hominum. Ergò etiam rectitudo primi hominis fuit ipſi naturalis; ratio conſequentiæ itidem pendet ex Natura partium homogenearum.

Propagatio naturalis non eſt niſi naturalium.

60. Quæ naturaliter propagantur, naturalia ſunt. Jam verò imago DEI in hominibus ante lapſum, ſi perſtitiſſent in integritate; fuiſſet ad poſteros propagata. Ut Adamus poſt lapſum notanter dicitur *genuiſſe filium ad imaginem & ſimilitudinem ſuam*, Gen. 5. v. 3. *unde omnes ſumus φύσει filii iræ.* Epheſ. 2. v. 3. Ita procul dubio Adamus in ſtatu integritatis genuiſſet filium ſecundum imaginem Dei.

61. Epiphonema illud Spiritus ſancti, quod deſcriptioni creationis ſubjungitur Geneſ. 1. verſ. ult. *Vidit DEUS cuncta quæ fecerat; & ecce erant valde bona*, cùm ad reliquas creaturas omnes, tùm præcipuè ad microcoſmum & creaturarum omnium complementum videlicet ad hominem referendum eſt; poſt cujus creationem Deus ab opere quievit, ſicque in hoc ſuo opere ſeſe delectari non obſcurè ſignificavit. At quomodo cum hoc Spiritus Sancti elogio conveniunt iſta pronunciata de morbo & languore Na-

tu æ, de pugna carnis & Spiritus, de concupiſcentia mala non amore ſed odio digna, de rebellione præter intentionem DEI ex materiæ conditione conſecuta? quæ omnia Naturæ humanæ, ut à Deo condita eſt, à Bellarmino tribuuntur.

Omnia erant valdè bona, nihil ergo in homine mali ante lapſum.

62. *Fecit Deus hominem* ישר *rectum*, Eccleſ. 7. v. 30. nulla ergò in ipſo curvitas, obliquitas nulla. Fecit Deus hominem perfectè ſanctum & juſtum, nulla igitur in ipſo concupiſcentia prava. Delectatus eſt Deus hoc opificiô, nihil ergò in Natura Adæ erat, quod Deo diſpliceret. Adamus erat dilectus DEI filius, ergò non erat in ipſo concupiſcentia odio digna. Auguſtinus 14. de civ. Dei cap. 11. *Fecit Deus hominem rectum, ac per hoc voluntatis bonæ; non enim rectus eſſet, bonam non habens voluntatem &c. Vivebat homo ſecundum Deum in Paradiſo & corporali & ſpirituali, neque enim erat Paradiſus corporalis propter corporis bona, & propter mentis, non erat ſpiritualis: aut verò erat ſpiritualis, quo per interiores, & non erat corporalis, quo per exteriores ſenſus homo frueretur? erat planè utrumque propter utrumque.* Et in præced. cap. 10. *An fortè cupiebant (primi parentes) prohibitum lignum ad veſcendum contingere, ſed mori metuebant: ac per hoc & cupiditas & metus jam tunc illos homines etiam in illo perturbat loco? abſit, ut hoc exiſtimemus fuiſſe, ubi nullum erat omninò peccatum. Neque enim nullum peccatum eſt, ea quæ lex DEI prohibet concupiſcere, atque ab his abſtinere timore pœnæ, non amore juſtitiæ. Abſit, inquam, ut ante omne peccatum jam ibi fuerit tale peccatum &c.*

Si autem quod corruptio Naturæ ex materiæ conditione orta ſit, extenuat peccatum originis.

63. Quòd ſi poſt lapſum primorum parentum naturalia manſerunt integra, neque antea saniora aut puriora per ſe fuerunt, quàm nunc ſunt poſt lapſum, quin imò ſi corruptio Naturæ ex materiæ conditione orta eſt, plurimum extenuabitur peccatum originale atque reatus illud conſequens, ut res ipſa oſtendit, & Bellarm. negare non poteſt, unde ex Thom. 1. 2. q. 82. art. 1. ad 3. ipſe ſcribit cap. 5. col. 17. *Ex peccato originali ſequitur aliqua inclinatio in actum inordinatum, non directè ſed indirectè ſcilicet per remotionem prohibentis, id eſt, originalis juſtitiæ, quæ prohibebat inordinatos motus;* Et col. 18. diſputat, *futuram fuiſſe in homine condito in puris naturalibus concupiſcentiam tranſcendentem limites rationis.* Jam verò Scriptura verbis tragicis peccatum originis exaggerat, & totius Naturæ humanæ penitiſſimam corruptionem eſſe definit, ut ſuo loco videbimus. Ubi etiam prodeſt obſervare ſubterfugium Bellarmini, quod profert cap. 6. col. 22. *Natura humana (ait) per Adæ lapſum eſt corrupta & vulnerata, ſcilicet ſi reſpiciatur ſtatus, ad quem DEI benignitate per donum ſupernaturale fuerat evecta: eadem autem eſt integra, ſi referatur ad eum ſtatum, in quo eſſe potuiſſet, ſi in puris naturalibus à DEO condita fuiſſet:* Atqui ex privatione doni extrinſecus & ſupernaturaliter additi non poteſt Natura aliqua corrupta dici, perinde ut Samſonis Natura (quo exemplo Bellarminus utitur) privatione roboris ſupernaturalis non fuit corrupta: propriè igitur loquendo, Natura hominis accipienda de illis, quæ ſunt ejus vel eſſentiales partes, vel proprietates naturales, earumque operationes, & effecta naturalia; quæ omnia ſana & incorrupta eſſe Bellarm. docet: nos autem ſuo loco docebimus, Scripturam quando de corruptione Naturæ humanæ per peccatum originale introducta loquitur, non de donorum ſupernaturalium tantùm privatione, ſed virium naturalium deſtructione agere.

Teſtimonia veterum.

64. Pertinent huc omnia veterum dicta, quibus teſtantur, hominem primum omni pravitate, omni languore Naturæ, omni propenſionum repugnantia caruiſſe. Tertull. de patient. *Homo innocens erat DEO proximè amicus & Paradiſi colonus.* Auguſtin. lib. de contin. cap. 7. *Languorem iſtum culpa meruit, Natura non habuit.* Macar. homil. 12. *Adam transgreſſus mandatum duobus modis periit, uno quidem, quod perdidit poſſeſſionem puram Naturæ ſuæ, ſpecioſam & ſecundum imaginem ac ſimilitudinem DEI conditam: altera verò, quòd perdidit ipſam imaginem, in qua repoſita erat juxta promiſſionem tota hæreditas cœleſtis: perinde ac ſi ſit moneta imagine Regis inſignita, quæ adulteretur, non aurum ſolum periit, ſed imago etiam nullius eſt pretii: tale quippiam evenit Adæ, ingentes ſiquidem divitiæ & magna hæreditas erat ei præparata: perinde ac ſi ſit prædium amplum, illudque multos habeat reditus &c. ita vas Adæ ante inobœdientiam erat tanquam prædium fructuoſum.* Damaſcenus 2. orthod. fidei. cap. 12. *Fecit Deus hominem purum, pravitateque carentem, rectum, fortem, jucundum, ſecurum, omni virtute decorum, bonis omnibus ornatum, veluti quendam ſecundum mundum, in magno quidem mundum parvum, Angelum alterum, adoratorem mixtum &c.* Et poſtea. ἐποίησεν αὐτὸν φύσει ἀναμάρτητον καὶ θελήσει αὐτεξούσιον· ἀναμάρτητον δέ φημι, οὐχ ὡς μὴ ἐπιδεχόμενον ἁμαρτίαν (μόνον γὰρ τὸ θεῖον ἁμαρτίας ἐστὶν ἀνεπίδεκτον) ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τῇ φύσει τὸ ἁμαρτάνειν ἔχοντα. Interpres reddit: *quod in eo quod ſecundum Naturam, peccare ſitum non eſſet.* Hugo part. 6. de Sacram. cap. 2. & Lombard. 2. ſent. diſt. 16. lit. D. *Factus homo ad ſimilitudinem DEI, ſecundum innocentiam & juſtitiam, quæ in mente rationali naturaliter ſunt.*

Exceptiones Bellarmini ad argumenta noſtra.

65. Argumenta noſtra quæ ex Scripturis produximus, Bellarminus non attingit, ſed format ſibiipſi cap. 7. quaſdam objectiones ex Patrum dictis & rationibus, eaſque conatur diſſolvere. Videamus breviter quid præſtet. *Prima (ait) objectio eſt. Si juſtitia originalis fuiſſet ſupernaturalis, ſequeretur concupiſcentiam carnis fuiſſe naturalem, ac per hoc bonam à DEO; at Johannes disertè dicit 1. Epiſt. 2. eam non eſſe ex Patre, ſed ex mundo, & Paulus Rom. 7. dicit, ſe eam odiſſe, & Auguſtin. multis in locis probat, eam eſſe malam ac Naturæ contrariam.* Excipit Bellarmin. *Concupiſcentia carnis nunc quidem eſt pœna peccati, tamen homini condito in puris naturalibus fuiſſet ſine dubio naturalis, non quidem ut bonum aliquod Naturæ, ſed ut defectus & quaſi morbus quidam Naturæ ex conditione materiæ conſequens. Quare rectiſſimè dicitur, non eſſe ex DEO, odio, non amore dignam, malam, Naturæque contrariam propter duas cauſas; primò, quia non ex intentione autoris Naturæ, ſed præter intentionem ejus in homine extitiſſet, ſi in puris naturalibus homo creatus fuiſſet: deinde, quia DEUS illam ſuſtulerat, & ex ipſius hominis culpa locum in nobis habet.* Reſpond. Vel ex unico hoc loco de tota hac diſputatione rectiſſimum ferri poterit judicium. 1. probè obſervetur, quod concedat Bellarminus, illam ipſam concupiſcentiam, quæ hodiè in membris noſtris regnat, de qua tàm anxiè conqueritur Apoſtolus,

quæ

quæ noa ad omnis generis actualia delicta ſolicitat, ſine dubio fuiſſe homini in puris naturalibus condito naturalem, ac fuiſſe defectum ac morbum quendam Naturæ ex materiæ conditione ortum: atqui unde illa materiæ conditio? utique à Deo, qui ipſam corporis ſubſtantiam & omnes vires homini concesſerat, quid inde ſequetur aliud, quàm DEUM concupiſcentiæ illius autorem eſſe? 2. quicquid odio dignum, illud eſt peccatum: Atqui contupiſcentia juxta Bellarminum, eſt o- » dio digna, utique ergò eſt peccatum. Majorem » intelligo de odio DEI & hominum ſanctorum, » quicquid DEUS & Sancti oderunt, illud eſt pec- » catum, quia DEUS nihil eorum odit quæ fecit, » & Sancti nihil debent odiſſe præterquam ſolum » peccatum. DEI pœnas odiſſe non debemua, quia ſunt à bono & tendunt ad bonum. 3. Concupiſcentia mala eſt, ait Bellarminus: quæro, ſitne malum culpæ an pœnæ? priùs dicit Scriptura, ſed negat Bellarminus, cùm tamen negare id non poſſit, modò ſibi conſtare velit, addit enim eſſe concupiſcentiam non ſolùm malam, ſed etiam odio dignam; atqui malum pœnæ non eſt odio dignum; ſed tantùm malum culpæ. 4. Concupiſcentiam illam dicit fuiſſe homini in puris naturalibus condito naturalem, & oriri ex conditione materiæ, & tamen addit eandem concupiſcentiam eſſe Naturæ contrariam, quomodo hæc poſſunt conciliari? Quicquid ex conditione alicujus rei oritur, id rei iſti contrarium eſſe nequit. Concupiſcentia ex ipſius Naturæ humanæ conditione oritur. Ergò Naturæ humanæ non eſt contraria. Aſſumtum probo, quia oritur ex conditione materiæ, quæ eſt pars Naturæ humanæ. 5. Conditio materiæ eſt à DEO, concupiſcentia eſt ex conditione materiæ, quomodo ergo negare poterit Bellarminus, concupiſcentiam eſſe ex DEO, cujua opificium eſt materia? 6. Cumulatur hoc alio abſurdo, quando dicitur, præter intentionem DEI extitiſſe illam concupiſcentiam in homine, ſi fuiſſet in puria naturalibus conditus: atqui injurium hoc in Dei potentiam & ſapientiam; an non potuit DEUS talem materiam eligere ad hominis fabricam, quæ libera ab hoc malo? num de illius operibus etiam pronunciabimus iſtud Poetæ: *Amphora cœpit inſtitui, currente rota, mox urceus exit.* 7. Suſtulerat DEUS [inquis] illam concupiſcentiam. Explica clariùs, quomodo ſuſtulerit? actum ſecundum cohibuerat & repreſſerat, non autem radicitùs eam evulſerat: quid? num dicemus eum, qui freno regit equum calcitronem & refractarium, ipſam equi indomitam ferociam removere? creaverat DEUS humanam Naturam cum hac materiæ conditione, quomodo ergò propriè loquendo ſuſtulerat, ſanaverat, palliaverat, veſtiverat [ſecundùm Bellarminum] non autem ſuſtulerat.

Argumenta ex dictis Auguſtini. 66. Secunda, tertia, quarta & quinta objectiones petitæ ſunt ex dictis quibuſdam Auguſtini. 2. Auguſt. in Enchir. cap. 11. ſcribit, *animorum quæcunq; ſunt vitia, naturalium ſunt privationes bonorum.* Excipit Bellarminua 1. *videtur Auguſt. per naturalia bona non formas ſed ſubjecta intelligere. 2. deinde loquitur Auguſtinus de vitiis, quæ ſunt habitus quidam per iteratos actus acquiſiti, non de concupiſcentia, ignorantia, infirmitate. 3. præterea vitia ſunt privationes naturalium bonorum. id eſt, naturalis rectitudinis, non qualis in primo homine fuit, ſed qualis eſſe potuit, ſi in puris naturalibus conditus fuiſſet. 4. Denique ſi cogeremur per naturalia bona apud Auguſtinum intelligere juſtitiam originalem, promtum eſſet reſpondere, donum illud vocari bonum naturale, quia Naturam non deſtituat, ſed perficiat.* Reſp. fingere hoc eſt & pingere, non autem Theologicè diſputare. Auguſtinus diſertè opponit inter ſe bona & mala: ac vitia animorum quæcunque nihil aliud eſſe dicit quàm privationes naturalium bonorum, quæ Naturæ hominis ineſſe debebant, & Naturæ ipſius primævæ verè inerant: videatur integer contextus, & obſervetur collatio inter corporis & animi ſanitatem, quæ certè in corpore eſt bonum naturale.

67. 3. Auguſtinua 12. de civ. [illegible] cap. 1. ſic loquitur de Angelis: *Cùm vitium creaturæ Angelicæ dicitur, quòd non adhæret Deo, hinc apertiſſimè declaratur, ejus Naturæ, ut Deo adhæreat, convenire.* Excipit Bellarmious, *convenire Naturæ Angelorum, non autem naturaliter, ſed per gratiam.* Reſp. non excludimus DEI gratiam, ſed ex DEI gratia Naturam Angelicam ita conditam dicimus, ut Naturalis ejus proprietaa eſſet Deo adhærere, quod diſertè docet Auguſtinua in eo loco, ut oſtendit comparatio illa, qua utitur: Sicut cùm vitium oculorum dicitur cæcitas, id oſtenditur, quod ad Naturam oculorum pertinet viſua, ita cùm vitium creaturæ Angelicæ dicitur, quòd non adhæret Deo, hinc apertiſſimè declaratur, ejus Naturæ, ut Deo adhæreat, convenire: Subſume: vis videndi eſt naturalia oculi indoles, ita via Deo adhærendi fuit naturalis Angelicæ Naturæ proprietas. Vidit hoc Bellarminus, ideò priorem comparationis partem omiſit. 3.

68. 4. Auguſtin. corr. & grat. c. 11. & in Ench. c. 106. aſſerit: *Vitam æternam in ſtatu innocentiæ futuram fuiſſe mercedem meriti, quæ nunc eſt munus, ergò juſtitia originalis & caritas, per quam fuiſſet meritus, non donum gratiæ, ſed conditio naturalis in Adamo fuiſſet.* Relp. Nos hoc argumento nō utimur, quia primus homo non ex ſolis liberi arbitrii virib⁹, ſed etiam ex Spir. S. inhabitatione in ſtatu innocentiæ ad gloriam ſuiſſet perſeveraturus: & ſi vel maximè obœdientiam ejua vitæ æternæ præmio Deus remuneraſſet, non tamen ex merito, propriè & ſtrictè loquendo, illud obtinuiſſet, cùm obœdientia illa jure creationis jam antè Deo fuiſſet debita, & cùm nulla planè ſit proportio inter hominis obœdientiam temporariam & felicitatem vitæ æternæ perpetuam. 4.

69. 5. Auguſtinus lib. 3. de lib. arbit. cap. 18. *Approbare falſa pro veris, ut erres invitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non eſt Natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.* Excipit Bellarminus, *loqui Auguſtin. de Natura, qualis fuerit in primo homine, non qualis eſſe potuerit.* Reſp. imò verò, quæſtio eſt, qualis fuerit in puria naturalibua primus homo, an ſcil. in puris naturalibus ita fuerit à Deo creatus, ut furores illi libidinum & concupiſcentiarum malarum ex ipſiua Natura ſponte prorumperent, niſi ſupernaturali juſtitiæ originalis dono reprimerentur? Bellarminus id affirmat, ſed Auguſtinus diſertè negat. Si natura hominia ita à Deo condita eſt, ut homo invitua falſa pro veris approbet, neque poſſit a libidinoſis operibus temperare, quomodo Deus non erit autor peccati? 5.

oriri, & ante peccatum in homine actu primo fuiſſe aſſerantur.

12. 76. 12. Concupiſcentiæ carnalis inordinati motus maximè apparent in genitalibus: ſed docente Auguſtino nullus eorum fuiſſet inordinatus motus ante peccatum, verùm ſine ullo libidinis actu generationi inſerviiſſent. Excipit Bellarm. *non fuiſſe quidem in homine ante lapſum ullum libidinis actum, ſed tamen in puris naturalibus condita eum eſſe potuiſſe.* Reſp. Corruptio illa Naturæ, de qua hoc loco quærimus, non tantùm in membris corporis, nec in inferioribus animæ potentijs, ſed in ipſa etiam hominis mente, ac ſupremis animæ viribus quærenda eſt, ut in ſequenti loco evidenter ex Scriptura docebimus. Proinde tenebras illas in mente, horribiles illas dubitationes, perverſum de DEO & modo eum colendi judicium, averſionem in voluntate, ἀταξίας affectuum, inclinationem ad omnis generis enormia peccata, pronum impetum ad avaritiam, libidines, ſuperbiã &c. fuiſſe in primo homine in puris naturalibus condito, nunquam perſuaderi ſibi patietur, qui DEUM hominis opificem ſanctiſſimum & ſapientiſſimum, qui hominem DEI opificium pulcerrimum & immaculatum cogitaverit.

13. 77. 13. Æterna beatitudo finis eſt hominis naturalis. Ergò etiam debuit homo media naturalia ad eum finem obtinendum habere, aliàs brutis fuiſſet deterior. Excipit Bellarmin. *beatitudinem eſſe finem hominis naturalem, quoad appetitum, non quoad conſecutionem, nec eſſe novum id, quod homo naturaliter appetit, non poſſe absq; ſupernaturali auxilio obtineri; ſi vel maximè homo non obtinuiſſet media ad beatitudinem, tamen finem ſuum naturalem, qui eſt ratiocinando veritatem inquirere, conſecutus fuiſſet.* Reſp. imò verò abſurdum eſt dicere, quòd beatitudo ſit hominis finis naturalis [quòd nullâ ſpecie negari poteſt, cùm non ad hanc, ſed ad æternam vitam homo potiſſimùm ſit creatus] & addere, quòd media beatitudinis illius vel ſint homini denegata, vel non fuerint naturalia. Exemplum illud, quod Bellarmin. profert de animabus, quæ corporibus ſolutæ naturalem habent propenſionem ad corpora, & tamen non poſſunt ſine ſupernaturali auxilio corporibus cõjungi, alienum eſt & impertinens, quia per peccatum primi hominis mors introducta eſt in mundum, per quam fit, ut anima à corpore ſeparetur, nec niſi ſupernaturali auxilio ei viciſſim conjungi poſſit; ſed primus homo ad vitam æternam conditus, in juſtitia & ſanctitate vera ſimul conditus fuit, per quam, accedente Spiritus ſancti gratiâ, finem illum ſuum obtinere potuiſſet. Frivolum eſt, quod Bellarm. obvertit, *naturalem hominis finem eſſe ratiocinando inquirere veritatem*: hic enim finis nec ultimus eſt, nec principalis; ſed ideò eſt homo conditus, docente Lactantio lib. de ira Dei cap. 13. *ut Deum cognoſcat, & per eam cognitionem immortalitatem aſſequatur, quod eſt ſummum bonum.* Id. lib. 7. Inſtit. cap. 6. *Idcirco mundus factus eſt, ut naſcamur, ideò naſcimur, ut agnoſcamus factorem mundi ac noſtri Deum, ideò agnoſcimus, ut colamus, ideò colimus, ut immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei conſtat; ideò præmio immortalitatis afficimur, ut ſimiles Angelis effecti ſummo Patri ac Domino in perpetuum ſerviamus & ſimus æternum Deo regnum.* Hunc finem homini ad imaginem Dei condito improportionatum dicere, eſt in ipſã hominis Naturam injurium eſſe. Denique an non abſurdũ eſt ſtatuere, quòd homo poſt lapſum relictis liberi arbitrij viribus oblatam gratiam acceptare, & ſuis operibus vitam æternam promereri poſſit [quod magno conatu evincere nititur Bellarm.] atq; interim aſſerere, quòd beatitudo ſit homini etiam in ſtatu integritatis condito finis improportionatus ac nimium ſublimis.

78. Omnia ea, quæ hactenus diſputata ſunt, probant imaginem DEI in primo homine fuiſſe internum quoddam decus ipſi concreatum, non autem externum quoddam ſupernaturale ornamentum. Rectè ergò Perer. lib. 4. in Gen. p. 502. *ut agnoſceretur, hominem eſſe quid Dei proprium ac peculiare, obſignavit eum Deus ſigillo ſuæ imaginis, tàm altè ac tenaciter impreſſæ, ut ſalvâ hominis naturâ ſignaculum hoc auferri nullo modo poſſet, quemadmodum memoriæ proditum eſt, nobiliſſimum illum Phidiam feciſſe clypeum Minervæ, atq; in eum tantâ arte effigiem ſuam incluſiſſe, ut ea integro clypeo non poſſet eximi.*] *Conſenſus Pererii.*

79. Bellarminus de grat. primi hominis cap. 1. dicit: *Nos nulla ſupernaturalia dona in primo homine agnoſcere.* At falſum hoc eſt, quamvis enim negemus, juſtitiam originalem fuiſſe donum aliquod ſupernaturale, ex eo tamen ἀναποδείκτως infert Bellarminus, nos planè nulla ſupernaturalia dona in primo homine agnoſcere. Fuit certè Adamus ante lapſum pulcerrimum Spiritus Sancti templum, & totius ſacroſanctæ Trinitatis domicilium; neque enim cum autore quæſtionum Vet. & Nov. Teſt. [quæ Auguſtino minùs rectè aſcribuntur] ſtatuimus, Adamum Spirit. S. caruiſſe, q. 123. quin potiùs, ſi in homine renato, quando in illo inſtauratur imago DEI, habitat Spiritus S. & tota SS. Trinitas, ut disertè confirmatur 1. Cor. 3. v. 16. cap. 6. v. 19. Johan. 14. v. 23. quantò magis in primo homine Spirit. S. habitavit, quæ Spirit. S. & totius SS. Trinitatis inhabitatio non fuit pars vel proprietas aliqua Naturæ hominis, ſed donum ſupernaturale. *An quædam ſupernaturalia dona in primo homine.*

80. Fatetur Bellarminus de grat. prim. hom. cap. 5. col. 17. viros alioqui inſigniter eruditos inter ipſos Pontificios ſtatuere, Jeſuitas ſententiam iſtam, quòd juſtitia originalis fuerit donũ aliquod ſupernaturale, ex uno Dominico à Soto accepiſſe, neq; eſſe hanc communem Scholaſticorum veterum & recentiorum ſententiam: quod non ſine ratione dictum eſſe ex ſequentibus apparet; Lomb. 2. ſent. diſt. 25. lit. H. ſcribit: *Per peccatum originale naturalia bona in homine ſunt corrupta, & gratuita detracta. Hic eſt enim ille, qui a latronibus vulneratus eſt & ſpoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non eſt privatus, alioquin non poſſet fieri reparatio; Spoliatus verò gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc ſunt data optima & dona perfecta, quorum alia ſunt corrupta per peccatum, id eſt, naturalia, ut ingenium, memoria, intellectus: alia ſubtracta, id eſt, gratuita: quanquam & naturalia ex gratia ſint, ad generalem quippe Dei gratiam pertinent.* Tom. p. 1 q. 93. art. 7 *Imago Dei conſiſtit primariò in actionib. animæ, & cõſequenter in potentiis* art. 8. *Imago divina eſt in homine, ſecundũ verbũ conceptũ de Dei notitia, & amorem inde derivatũ, & ſic imago Dei attenditur in anima, ſecundũ quod fertur vel nata eſt ferri in Deum.* Biel 1. ſent. diſt. 9. q. 10. art. 3. *Eo ipſo mens Imago Dei eſt, quo capax ejus eſt.* art. 4. *Imaginis ratio conſiſtit radicaliter & originaliter in anima*

ſubſtantia, perfectè & completivè in ſubſtantia & actibus ab eo productis.

81. Statuit ergo Bellarminus, falſum eſſe & hæreticum, quod dicimus, rectitudinem illam, in qua creatus eſt Adam, fuiſſe illi naturalem hoc modo, quod fuerit ſanitas quædam debita Naturæ, aptaque naſci ex ipſa Natura benè conſtituta, id eſt, non corrupta, & nunc hominibus, qui eam rectitudinem amiſerunt, deeſſe bonum aliquod naturale, quale deeſſet pecudi, ſi claudicans, vel cæca vel febricitans naſceretur, aut ſi hodiè homo cæcus naſceretur: ipſe contra ſtatuit, rectitudinem illam etiam partis inferioris fuiſſe ſupernaturale donum, & quidem per ſe, non per accidens, ita ut neque ex principijs Naturæ fluxerit, neque potuerit fluere, quin potiùs Naturam humanam ſibi relictam pugnam illam partis inferioris cum ſuperiore experiri cæpiſſe, quæ naturalis futura erat, id eſt, ex conditione materiæ ſecutura, niſi Deus juſtitiæ donum homini addidiſſet. libr. de grat. prim. hom. cap. 5. col. 16. & 17.

Argumenta Bellarmini, quibus probare conatur, justitiam originalem fuiſſe donum naturale.

1 Gen 3. Pulvis es.

82. Argumenta ſuæ ſententiæ hæc profert, cap. 6. col. at. ex Scriptura, Patribus & ratione. 1. Gen. 3. indicatur, quid homo ſit ea Naturæ ſuæ conditione. *Pulvis es, & in pulverem reverteris,* quæ verba ſic interpretatur Bellarm. *Quanquam te valdè glorioſum meâ benignitate effecerim, ita ut poſſes neq; mortem, neq; mala ulla formidare, tamen ex Natura tua pulvis eras, mortalis, fragilis, doloribus laboribusq; obnoxius, & quia dono illo meo ſuperaddito culpâ tuâ ſpoliatus es, & in ſtatum tuum naturalem recidiſti, ideò nunc etiam pulvis es, & in pulverem reverteris.* Reſp. 1. Eſt fallacia phraſeos, quia verba illa, *Pulvis es,* non loquuntur de conditione corporis, quale fuit à Deo conditum, ſed de prima ejus origine ex terra; quamvis enim ex limo terræ corpus hominis fuit formatū, & ſic potentiâ remotâ mortale fuerit, tamen nec actu nec potentiâ proximâ fuit mortale, ut docebimus infrà plenius: non illud, quia immortalitatis gratia homini eſt collata, ut ipſe Bellarmin. probat: non hoc, quia corpus animæ ad imaginem & ſimilitudinem Dei conditæ fuit eſſentialiter unitum. 2. Unde Sap. 2. v. 23. dicitur, *hominem conditum eſſe ἐν ἀφθαρσίᾳ, ſed per peccatum mors & mortalitas in mundum introivit,* Rom. 5. v. 12. quod ſi intrinſecum mortis principium fuiſſet in Adamo ante lapſum, utiq; mortalis per ſe, ſed per accidens tantùm immortalis fuiſſet, jam verò conditus eſt ad imaginem Dei, cujus pars eſt immortalitas. 3. Deſcribitur in his verbis pœna peccati, non ergò poſſunt trahi ad naturalem quandam hominis proprietatem, quæ in eo fuerit etiam ante peccatum. Senſus eſt: originis ratione terra es, ſed ad immortalitatem conditus: quia verò per abuſum liberi arbitrij ad terrena te convertiſti, hæc erit pœna tua, ut in terram per mortem revertaris. Mors & mortalitas pœna ſunt peccati, non ergò Naturæ, qualis fuit ante lapſum, debitum quoddam. Hæc omnia ex ſequenti diſſertatione de immortalitate primæva erunt clariora.

2 Pſal 8. Quid eſt homo?

83. Secundo loco affert Bellarmin. argumentum ex Pſalm. 8. v. 6. *Quid eſt homo, quòd memor es ejus, aut filius hominis, quoniam viſitas eum? minuiſti eum paulo minùs ab Angelis, gloriâ & honore coronaſti eum:* ex quo ſic concludit: *Indicatur duobus modis hominem fuiſſe donis ſupernaturalibus ornatum. 1. Quia miratur Propheta hominem ferè Angelis æquatum. Quid eſt homo, inquit, quod memor es ejus, quaſi dicere vellet: mirum eſſe hominem Naturâ ſuâ corporeum, mortalem, animalium cæterorum affectib. obnoxium, ad eam gloriam evectum, ut parùm omninò ab Angelis abeſſet: Deinde accedit, quod dona illa primo homini collata vocat gloriam, quæ ſine dubio aliquid extrinſecum & ſuperadditum ſignificat.* Reſp. Pſalmus octavus propriè & in ſenſu literali agit de Chriſto juxta infallibilem Spirit. S. interpretationem 1. Cor. 15. v. 27. Eph. 1. v. 22. Heb. 2. v. 9. Quæ de Chriſto ſecundo illo Adamo dicta ſunt, quomodo ad primum Adamum applicari poſſunt? Verba illa, *Minuiſti eum paulo minùs ab Angelis,* refert Epiſtola ad Hebræos ad ſummum gradū exinanitionis Chriſti, qui cùm ſit Angelorū Dominus, eis factus ſit in diebus carnis ſuæ inferior, quæ cū Bellarm. ad ſummum dignitatis & gloriæ gradum applicet, an non manifeſtè Spiritui S. contradicit? ſequentia verba Pſalmi, *Gloriâ & honore coronaſti eum, omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus,* a D. Apoſtolo eo modo explicantur, ut nulli præterquam ſoli Chriſto conveniant, quia neminem ab hoc imperio eximium habet, præter ſolum Deum, qui ei ſubjecit omnia. Auguſt. tom. 8 in enarr. hujus Pſalmi? *De Chriſto propter ipſam infirmitatem carnis, & paſſionis humilitatem rectè dicitur, minuiſti eum paulò minùs ab Angelis, ſed additur illa clarificatio, quâ reſurgens in cælum aſcendit. gloriâ & honore coronaſti eum, omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, nihil excipit, cùm dicit omnia.* Eodem modo interpretantur Gloſſa interlinearis, Gloſſa ordinaria. Caſſiodorus, Lyranus &c.

84. Tertius locus, quem Bellarm. affert, habetur Pſ. 40. v. 12. *Homo, cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jumentis inſipientibus. Ubi iterum dona primo homini collata vocantur honor. Ergò fuerunt aliquid extrinſecum.* Reſp. 1. Pſalmus hic non agit de ſtatu primi hominis ante lapſum, ſed de ſtatu & conditione hominis poſt lapſum, quorum pleriq; terrenis affixi & ſalutis ſuæ prodigi divitiis colligendis inhiant, ut oſtendit integer contextus. Hebræa veritas verſiculi hujus ſic habet: *Sed homo in dignitate non permanebit, ſimilis factus eſt beſtiis, quæ intereunt,* id eſt, perſuaſum ſibi habent increduli, res ſuas perpetuò duraturas, ſeq; in honore ſemper fore: ſed paulò pòſt miſerabiliter interibunt, & beſtiarum more perimentur. Novimus Auguſtinum & Hieronymum applicare hunc verſiculum ad lapſum primi hominis; ſed contextus & Hebræi fontes oſtendunt, agi hîc de cæcitate impiorum, qui mortem & finem non conſiderant. 2. Sed ſi vel maximè concedatur, de ſtatu primi hominis & in hoc & in ſuperiori vaticinio Spiritum S. agere, tamen nullâ conſequentiâ ex illis colligi poterit, imaginem Dei in homine fuiſſe aliquid ſupernaturale & extrinſecū in homine. Cadaver conſequentiæ eſt, quando Bellarm. ita concludit: *Primus homo fuit donis ſupernaturalibus ornatus. Ergò imago & ſimilitudo Dei, ad quam homo creatus, fuit ſupernaturale donum:* Proceditur à nō diſtributo ad diſtributum, à particulari ad particulare. 3. Honor & gloria non acciperentur h. l. pro relatione, ſed pro fundamento, i. e. pro donis naturalibus primo homini conceſſis, gloriâ & honore digniſſimis. Præſtantia Naturæ in Adamo ſecundùm ſe conſiderata eſt naturalis ejus proprietas, ead. cum cæteris animantibus collata honor & gloria haud immeritò dicitur. Quoties Deo gloriam & honorem aſſignat Scriptura, nū illa extrinſecum quid in Deo notat? minimè

3 Pſal 49. Homo, cùm in honore eſſet.

nimè verò, ſed Dei gloria eſt æterna ipſius Majeſtas & interna perfectio.

4. Eccl. 7. Deus veſtivit hominem.

85. Quartus locus habetur Eccleſ.17.v.1. & 3. *Deus creavit hominem de terra, & ſecundùm ſe veſtivit illum virtute. Creatio* [inquit Bellarm.] *refertur ad Naturam, indumentum virtutis ad dona ſuperaddita, eſt autem indumentum aliquid extrinſecum & ſuperadditum.* Reſp.1. Eccleſiaſticus non eſt in Canone, ac proinde ad dogmatum confirmationem non ſufficit. 2. Græcus textus ſic habet: *καθ' ἑαυτοὺς ἐνέδυσεν αὐτοὺς ἰσχὺν καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἐποίησεν αὐτούς, induit eos virtute ſecundùm ſeipſos, atq; ad imaginem ſui eos creavit*; ex quo colligimus, homines eo ipſo, quòd indui virtute dicuntur, ad imaginem Dei eſſe creatos, ſicq; imago Dei non erit in ipſa animæ humanæ eſſentia, ſed in virtute conſtituenda, quod eſt contra Bellarminum. 3. Ulteriùs quemadmodum imago Dei, ad quam homo eſt creatus, non fuit aliquid externum ſuperadditum, ſed intrinſecus Naturæ hominis decor, ita quoq; veſtitio illa accipienda, quod etiam confirmat emphatica phraſis, *καθ' ἑαυτοὺς ἐνέδυσεν αὐτούς*. 4. Abſit proinde violenta hæc gloſſa, quòd anima Adæ intrinſecus ardens pravis cupiditatibus, Dei odio dignis, ſolùm extrinſecus rectitudine aliquâ & virtutibus fuerit veſtita: minimè verò, ſed in genere dicit Siracides, quòd Deus fecerit hominem rectum, eumq; veſtierit virtute; jam verò veſtiendi verbum non ſemper extrinſecum aliquid notare in confeſſo eſt Job.10.v.11. *Pelle & carnibus dicitur homo a Deo veſtitus*; num caro & cutis etiam extrinſecum & ſupernaturale quid in homine? Pſ. 104.v.2. *Deus* dicitur *amictus lumine velut veſtimento*, num lux illa extrinſecum quid in Deo? Matt.6.v.30. *Deus gramen agri veſtire* dicitur pulcris coloribus & viribus: num & hæc aliquid extrinſecum in gramine? quid quod *juſtitia noſtra* dicitur *veſtimentum ſalutis*, Eſa.61.v.10. quam inhærentem & intrinſecam eſſe totis viribus probare nititur Bellarm.; *Habemus* [ſcribit 2. de juſtific. cap.11. col.1073.] *ſimilitudinem indumenti non neceſſariò requirere imputationem juſtitiæ Chriſti, cùm ſatis aptè conveniat in ipſam juſtitiam inhærentem.*

5. Luc. 10. Latrones hominem ſpoliarunt & vulnerarunt.

86. Quinto loco profertur *parabola Chriſti de homine ſpoliato & ſauciato* Luc.10.v.30. *quem latrones primùm ſpoliaverunt, & deinde plagis impoſitis abierunt, ſemivivo relicto: ubi non ſolùm intelligimus ex nomine veſtium, quæ extrinſecum quid ſignificant, colligi poſſe, donis ſupernaturalibus privatum fuiſſe primum hominem, ſed etiam animadvertimus plagas Naturæ humanæ ex deſpoliatione conſecutas eſſe; neq; n. ſine cauſa Dominus in parabola illa priùs dixit, hominem ſpoliatum, poſtea autem, vulneratum fuiſſe, cùm tamen contrà accidere ſoleat in veris latrociniis, nimirum indicare voluit, in hoc ſpirituali latrocinio ex ipſa amiſſione juſtitiæ originalis nata eſſe vulnera noſtræ naturæ.* Reſp.1. Theologia ſymbol. non eſt argumentativa: repetat Bellarm. ſua verba lib.3. de verbo Dei cap.3. *Ex ſolo ſenſu literali peti poſſunt argumenta efficacia.* 2. Argumentum ex veſtis nomine malè veſtitum paulò antè nudavimus. 3. Vulnera illa Naturæ poſt lapſum ſunt illicitæ concupiſcentiæ, cupiditates pravæ, odio Dei dignæ, [quod non negat Bellarm.] quòd ſi ex ea Natura Adæ, qualis fuit à Deo cõdita, per ſe pullulârunt, remoto tantùm juſtitiæ originalis indumento, an non deterior ſtatuitur hominis in puris naturalibus conditio, quam ipſorum brutorum? an non Deus ipſe peccati cauſa ſtatuitur? 4. Nulla planè conſequentia ex hac parabola exculpi poteſt, rectitudinem & integritatem primi hominis fuiſſe donum aliquod ſupernaturale & extrinſecum in ipſo. Ut enim latere patiamur Regulam, quam in loco de Interpretatione Scripturæ propoſuimus: reſpiciendum eſſe in parabolis præcipuè ad ſcopum, qui in hac parabola eſt, explicatio doctrinæ de proximo, quis ille ſit, quæ ei debeantur officia? an non ipſi Bellarmino evidenter adverſatur, quod parabola diſtinguit inter ipſam denudationem & vulnerationem? *ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον ſpoliaverunt eum, & vulnera addiderunt*, denudatio ergò non eſt ipſa vulneratio: ſpoliatus eſt homo juſtitiâ concreatâ, & vulneratus inſuper in omnibus animæ & corporis viribus. 5. Sed nec ſpoliationis vocula quicquam juvat Bellarmini cauſam, quaſi illud ſolùm ſpoliari ac nudari poſſit, quod eſt ſupernaturale & extrinſecum: qui oculo amiſſo ex vidente fit cœcus, an non viſu ſpoliatus rectè dicitur? qui in phreneſin incidit, an non rationis uſu ſpoliatus rectè aſſeritur.

87. Vidimus, quàm parùm roboris in Scriptura Bellarminus invenerit, videamus alteram claſſem argumentorum, quam ex Patribus producit; ſed brevibus, quia genus hoc argumentandi eſt ſecundarium, nec concludit, niſi fundamenta articulorum fidei ex Scriptura priùs probè poſita ſint. Producitur primò Dionyſius, qui in lib. de divin. nominib. cap.4. part.4. aſſerat, *Angelica munera ipſis tributa non eſſe permutata, ſed integra ac penitùs conſpicua.* Reſp. Quid de Dionyſio illo ſentiendum ſit, Laurentius Valla, Theodorus Gaza, Eraſmus, Guilielmus, Grocinus, Cajetanus & alij jamdudum oſtenderunt, & hæc ipſa ſententia ſatis prodit perſonatum illum Dionyſium: Etenim an non eſt abſurditas notoria, naturalia in Dæmonibus manſiſſe integra? unde enim illud Dei odium, unde cupiditas hominibus nocendi, unde ille impetus ad mendacia? num & ipſi cum languore quodam Naturæ à Deo conditi? abſit hoc: Diſtinguendum ergò inter ipſam eſſentiam Angelicam, quæ etiam poſt lapſum integra manſit, & inter cõcreatam bonitatem, h.e. facultatum & virium perfectionem, quam ſpontaneo ſuo lapſu perdiderũt. Deperdita illa integritas & rectitudo erat utique Angelis malis ante ſuam ἀποστασίαν naturalis. Diabolum eſſe talem à Deo in puris naturalibus conditum, qualis hodie eſt, flagrans Dei odio & horribili impetu hominibus nocendi, non ſolùm abſurdum, ſed etiam ἀσεβὲς dictum eſſe quivis facilè agnoſcit. Vide D. Lutherum ſuper 2. cap. Epiſt. Gal. tom.4. Jen. fol.58.

Dicta Patrum.

88. Dionyſio adjungitur Baſilius, qui lib. de ſacroſ. Trin. cap.16. aſſerit, *ſanctificationem non eſſe abſq; Spiritu, non enim Naturâ ſanctas eſſe cœlorũ virtutes* [Angelos] *ſed à Spiritu habere ſanctificationem.* Reſp. Verba, quæ Baſilij ſententiam plenè explicant, omiſit Bellarm.: ſic enim loquitur Baſilius: *Non Naturâ ſancta ſunt cœlorum virtutes; nam ſi id eſſet, nullâ re differrent a Spiritu ſancto.* Patet ergò, Baſilium agere de origine ſanctitatis, non autem explicare, quomodo ea Angelicæ Naturæ inhæreat: negat Angelos eſſe Naturâ, id eſt, eſſentialiter ſanctos, quo modo ſolus Deus eſt ſanctus, non autem negat, Angelorum ſanctitatem eſſe naturalem quandam ipſorum & concreatam proprietatem. Ex Chryſoſt. hom.15. in Gen. urget, *quod gloria illa, quâ primi Parentes veſtiti erant, ſu-*

pernè veniſſe dicatur; quò etiam pertinent reliqua teſtimonia, quæ ex Cyrillo, Ambroſio, Hieronymo, Auguſtino, Anshelmo & Bernhardo afferuntur. Atqui non negamus, Adamum præter naturalia dona etiam ſupernaturalia accepiſſe, non negamus, DEI dono juſtitiam concreatam supernè ipſi datam non negamus, juſtitiam originalem veſtimento comparari poſſe, non negamus, concreatam illam rectitudinem eſſe ac dici poſſe gratiam, ſed ex his omnibus nondum poteſt inferri, non fuiſſe eam primo homini naturalem, ſed extrinſecus additum ac ſupernaturalem, quorum neutrum in dictis veterum aſſeritur.

Argumentatiocinis pro ſupernaturali imaginis dono.

89. Tertiam argumentorum claſſem petit Bellar. ex ratione, 1. *Naturale eſt corpori animali ſenſu & appetitu prædito concupiſcere bonum ſenſibile: naturale eſt appetitui ſpirituali concupiſcere bonum ſpirituale, quare ſi fiat una Natura ex Spiritu rationali & corpore animali conflata, naturale erit ei habere diverſas & inter ſe pugnantes propenſiones: quod ergò primi Parentes noſtri ante peccatum pugna iſta diverſarum appetitionum carerent, donum erat ſupernaturale, non autem naturalis conditio.*

1. Pugna appetituum oritur ex contrarietate objectorum.

Reſp. 1. Bonum ſenſibile & bonum ſpirituale, reſpectu hominis ad imaginem Dei conditi, non ſunt contraria, ſed ſubordinata, cùm enim ita conditus fuerit Adamus, ut in eo appetitus ſenſitivus plenè & perfectè ſubditus fuerit appetitui rationali, ideò nulla diſſenſio, nulla pugna vel inter appetitus hoſce, vel inter objecta appetituum horū cogitanda eſt. 2. Diſtinguendum ergò inter id, quod eſt per ſe & quod eſt per accidens. Quod in Natura corrupta hi appetitus inter ſe pugnant, id fit per accidens, propter corruptionem Naturæ ex vitio originali ortam, proinde ἀταξία illa atq; pugna appetituum non eſt Naturę hominis primævæ connaturalis, ſed accidentaria. 3. Appetitus ſenſitivi naturalis & ordinatus impetus eſt, corpus cibo & potu conſervare, ſpeciem generatione propagare &c. Hæc ὄρεξις per ſe non repugnat appetitui rationali, cujus naturalis & ordinatus impetus eſt ſummum bonum amare, eiq; adhærere: quòd verò hodiè appetitus ſenſitivus illicitis libidinum flammis fertur, plùs cibi ac potus appetit quàm Naturæ convenit, id fit ex corruptione per peccatum originale in Naturam humanam traducta. 4. Si naturale eſt Naturę ex corpore animali & Spiritu rationali conflatæ habere diverſas inter ſe pugnantes propenſiones, quid fiet de Chriſto, qui itidem verus homo, corpore & animâ rationali præditus? quid fiet de electis in vita æterna, qui itidem erunt veri homines? num & in his donum ſupernaturale ſtatuemus, quòd illum morbum, illum languorem Naturæ DEI odio dignum veſtiat ac tegat? ἄτοπον καὶ ἄθεον.

2. Corruptio Naturæ eſt ex remotione ſupernaturalis.

90. Urget Bellarmin. potiſſimùm hoc argumentum: *Corruptio naturæ & rebellio carnis ad Spiritum, aut eſt à Deo, aut à pomo vetito, aut à flatu ſerpentis, aut à puris naturalibus hominis, remoto dono ſupernaturali. Sed priora tria abſurdè dicuntur, relinquitur igitur, quòd conditio materiæ in primo homine ſit cauſa efficiens hujus corruptionis: meritoria cauſa ſit peccatum Adami: divina juſtitia ſpolians hominem dono ſupernaturali ſit cauſa removens impedimentum actus ſecandi.* Reſp. 1. Memoriâ hìc repetimus ea, quæ habet Auguſtinus Epiſt. 29. ad Hieronym. cùm quidam ruiſſet in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum magis exciperet, ne moreretur, quam ſuffocaret, ne loqueretur, acceſſit alius, & eo viſo, admirans ait, quomodo hûc cecidiſti? at ille, obſecro inquit, cogita, quomodo me hinc liberes, non quomodo hûc ceciderim? Et quid quærimus hîc illabendi rimam, cùm latis ampla porta pateat. Primi parentes per peccatum liberè ſe à Deo averterunt, tota Natura humana in illis erat, & extra illos de illa nihil erat, ideò tota infirmata & corrupta eſt, remanſit igitur in ea debitum juſtitiæ quod accepit, & debitum ſatisfaciendi, quod eam deſeruit cum ipſa corruptione, quam propter peccatum incurrit. Anshelm. de conc. virg. cap. 2. *Per victam hominum tota Natura corrupta eſt, & q. fermentata peccata.* Idem 1. cur Deus homo cap. 23. &c. Etenim ut rectè ſcribit Ludov. Granat. 12. poſt Pent. conc. 1. *Peccatum earū rerum naturam imitatur, quæ quicquid attigerint, deſtruunt atq; contaminant: ſic enim modicum fermentum conſperſionem totam corrumpit: ſic parum aceti totum precioſi vini dolium acidum reddit; ſic unus homo peſtis morbo laborans totam plerūq; inficit civitatem; ſic denìq; torrens turbidus & cænoſus, ſi in puriſſimam influat rivulum, ipſum quoq; cœnoſum ac turbulentum reddit. Ad hunc ergò modum peccatum, ubi in hominem incurrit, totam generis humani naturam, quæ in uno illo homine erat, contagio ſuo inficit atq; corrumpit.* 3. Proinde dicimus, corruptionem naturæ humanæ, & rebellionem carnis ad Spiritum ortam eſſe ex peccato primorū Parentum. In Protoplaſtis tranſgreſſio actualis præcedens originale peccatum ipſorum naturæ implantavit: vice verſâ in reliquis hominibus omnibus lues originalis peccata actualia tanquam fons & radix eorum antecedit. Harmoniæ in natura divinitùs conditę deſtructio eſt cauſa iſtius corruptionis, non autem ipſa materiæ conditio, ſeu ipſa hominis natura. Satanas ſeduxit, homo conſenſit, & ſic uterq; peccatum in mundum introduxit. 4. In argumento Bellarmini etiam hoc vitium eſt, quòd corruptio naturæ humanæ & concupiſcentia vitioſa collocantur ſaltem in inferioribus virib. hominis animalis: ſed juxta Scripturam loquendo non tantùm de appetitu cibi & Veneris inordinato, ſed de totius naturæ corruptione cogitandum: luci ſapientiæ divinæ in mente ſucceſſerunt tenebræ, conformati voluntatis cum lege divina ſucceſſit averſio, τὸ φρόνημα σαρκὸς ſumma & præcipua carnis ſapientia eſt inimicitia adverſus DEUM, quando nimirum vel alium DEUM, vel aliam rationem colendi & placandi DEUM verum ſibi effingit, vel veritatem cœleſtem irridet. Hę tenebræ in mente, hæc averſio in voluntate non oriuntur ſolùm ex appetitu ſenſitivo, ſed ex totali illa deſtructione voluntatis & ἁρμονίας in primo homine, quò ad res ſpirituales & cœleſtes. 5. Dicit Bellarminus, cauſam hujus mali eſſe conditionem materiæ; atqui materia illa eſt à Deo condita, quicquid ergò materiæ illi convenit per ſe, id ad Deum autorem referendum: quomodo ergò DEUS non erit cauſa peccati? 6. Agemus preſſiùs. Naturalia in homine poſt lapſum eſſe integra, & rebellionem carnis & Spiritus ex materiæ conditione ortam eſſe, diſputat Bellarminus. Sed quid fiet de corruptione Naturæ Angelicæ in Dæmonib.? nū & hic ad materiæ conditionem poterit confugere Bellarm.? Diabolus horribili Dei odio & cupiditate hominibus nocendi flagrat, unde tanta in eo corruptio? fuit ipſe rationalis creatura immediatè à Deo condita, ac proinde abſq; ulla mala ad vitium incli-

inclinatione, oec fuit cauſa quædam ext inſecus eum impellens ad peccandum : neq; confugi poteſt ad conditionem materiæ, cùm in Angelis nulla formæ & materiæ compoſitio. Unde ergò zizania? Reſpondet ſimplicitas Chriſtiana; Diabolus liberè ſe a Deo avertit, *in veritate conereata non ſtetit*, Joh.8.v.44. & *οἰκητήριον ſuum deſeruit*. Jud.Epiſt.v.6. Hinc horribilis illa Angelicæ Naturæ io Diabolo corruptio.

2. Peccata actualia non corrumpunt donũ naturale.

91. *Peccata actualia non corrumpunt principium aut donũ aliquod naturale, neq; acquiritur aut augetur eis propenſio ad omnia vitia, neq; minuitur inclinatio ad omnes virtutes, ſed amittitur illis ſolummodo donum gratiæ ſupernaturalis, & acquiritur quædam propenſio ad idem peccatum, & minuitur inclinatio ad virtutem peccato illi contrariam. At peccatum Adæ fuit actuale & certum quoddam peccatum, & ejuſdem generis cujus ſunt cætera, quæ ab hominibus committuntur. Ergò non videtur alium effectum producere potuiſſe, quàm producant cætera, eo excepto, quod illud ut capitis totius Naturæ in omnes poſteros redundavit. Non ergò probabile eſt, ex peccato Adæ naturalia principia ſive dona Naturæ corrumpi potuiſſe, neq; concupiſcentiam illam naſci, quæ eſt propenſio ad omnia vitia, niſi ea remoto originalis dono ex ipſa Natura compoſita ex contrariis conſecuta fuiſſet.* Reſp.1. Bellarm. ipſe argumenti hujus infirmitatem agnoſcit, ideò addit: videtur, probabile eſt &c. 2. Diverſitatem eſſe inter peccatum Adæ & peccata actualia reliqua, negari nullâ veritatis ſpecie poteſt, qua de re dicemus in quæſtione ſequentis loci: utrum cum peccato originali etiam actualia peccata parentum in liberos transmittantur? 3. Quid? an non per ebrietatem, per libidines &c. dona naturalia diminuuntur & amittuntur? Scortatores puniuntur cæcitatibus animi & corporis, ut rectè colligitur ea Gen. 19. & experientia ipſa teſtatur. 4. Et quomodo negari poteſt, per unum delictum voluntarium augeri propenſionem ad omoia vitia? qui in uno cõtemnit Deum & ipſius legem, facilè id audebit etiam io aliis. Peccatum eſt averſio à ſummo bono, ab eo averſus quomodo non cadet in multis? Peccatum eſt averſio à ſumma luce, ab ea averſus quomodo non ambulabit in tenebris, & in multis impinget? unde docet Biel 4. ſent. diſt.15. q.1. rectè ſic concludi: *Hoc peccatũ pœnitenti diſplicet, quia contra Deum. Ergò omne peccatum contra Deum diſplicet, quia omnis cauſalis inferat Univerſalem.* Pari ratione inferemus. Hoc agit homo peccator, qui avertit ſe à Deo & ipſius lege. Ergò paratus eſt etiam ad reliqua peccata perpetraoda, quia omnibus peccatis commuoe eſt, quod ſint *ἀνομία*. 5. Adamus peccavit in Natura adhuc iotegra: renati peccant in natura corrupta. Adamo concredita erant noo tantùm perſonalia dooa, ſed quæ ad totam poſteritatem propaganda, quod de renatis poſt lapſum dici nequit: quid ergò mirum, quod unum illud Adæ peccatum totam humanam Naturam, quæ in illo erat tota, tabificaverit, & ſpirituali peccati veneno infecerit.

4. Revocati ad vitam caruerunt originali peccato.

92. 4. *Si natura humana, qualis nunc eſt, remota culpâ mala eſt, & neceſſariò labitur in peccata, & ideo non potuit creari ſine juſtitia originali, ſequitur non poſſe hominem mortuum a Deo revocari ad vitam niſi preditum juſtitiâ originali; idem enim ſequitur abſurdum, ſive creetur, ſive reparetur a Deo Deo natura mala & quæ neceſſariò peccet, non n. reparatio illa minus opus Dei quam creatio. At novimus multos divinâ virtute excitatos, & ex iis nonnullos, quos credibile eſt à peccato originis fuiſſe purgatos, qualis fuit Lazarus, & infantes ab Elia & Heliſæo excitati, qui tamen ſine dubio in nova illa vitâ carebãt juſtitia originali.* Reſp.1. Alia eſt ratio creationis, alia revocationis ad vitam. Si Deus creâſſet hominem cũ tali languore Naturæ odio & deteſtatione digoo, ut vult Bellarm. utiq; foret peccati autor, ſed ſi Deus revocat homioes ad hanc vitam juſtitiâ origioali deſtitutos, & peccatu originali obnoaios, non propterea eſt peccati autor, quia corruptionem Naturæ non facit, ſed inveoit, peccatum adeò intimè atq; arctè inhæret poſt lapſum Naturæ humanæ, ut non poſſint corpora niſi totali deſtructione & corruptione prægreſſâ ab hoc veneoo liberari, ergò ſi incorruptum hoc domicilium q. poſtliminiò animas hominum Deus ad hanc vitam revocat, non propterea iſtius corruptionis autor eſt ſtatuendus. 2. Abſurdum eſt, quòd Bellarm. ſtatuit, reſuſcitatos ad hanc vitam fuiſſe à peccato originis purgatos: quid n.? ao vitę partem reliquam absq; omni peccato tranſegêre? an absq; interventu mortis ad æteroam vitam ſunt tranſlati? aſſeritur id ſine teſte, quin potiùs dominium peccati regeneratione, ſenſus peccati morte, radix peccati totali corporis deſtructione aboletur atq; extirpatur, ut pulcerrimè ſcribit D. Rung. in explicat. hujus argumenti. 3. Si obvertere quis velit, peccaſſe eos aliorum exemplis provocatos, majorib⁹ ſe involvet difficultatib., quia disertè pronũciat Apoſt. Rom.5.v.12. *Peccatum & mortem ex uno in omnes homines pervaſiſſe.* Pelagianum eſt ſtatuere, quòd imitatione peccati labes & eam conſequens mors contrahatur. 4. Frivolum igitur eſt, velle ex miraculis iſtis reſuſcitatorum, quorũ conditio plenè & planè io Scripturis nobis non eſt expoſita, articulum fidei ſtabilire vel evertere.

5. Primi Parentes non erant Naturâ Dei filii:

93. 5. *Primi parentes erant filii Dei, at abſurdum eſt, rem creatam, qualis eſt homo, Dei filium naturaliter facere, id ſoli Chriſto competit.* Reſp.1. Bellarmio. fatetur, hoc argumentum pugnare ſolummodò adverſ⁹ eos, qui omnia dona primis parentibus conceſſa naturalia fuiſſe contenduot, nos verò concedimus quædam ſupernaturalia dona ipſis data, nos ergò oon ferit hoc telum. 2. manifeſta eſt in argumento æquivocatio. Quando ὁ Λόγος dicitur Filius Dei per Naturam, id intelligitur de æterna ipſius ex eſſentia Patris generatione: quando verò primi homines ante lapſum, ut & ſancti Angeli dicuotur filij Dei per Naturam, id intelligitur de ipſorum creatiooe ad imaginem Dei, per quam ſuâ Naturâ fuerunt conformes Deo, & proinde dilecti ipſius filij noo tali adoptione, per quam renati poſt lapſum fide in Chriſtum fiunt Dei filij, ſed quâ propter Naturæ ſuæ integritatem, & cum divina ſimilitudine fuerunt Dei filij, & cœleſtis hæreditatis jus habuerunt. 3. Sic ergò habendum. Solus Λόγος eſt Dei Filius per Naturam, propter æternam ex Patre generationem, non autem per adoptiooìs gratiam, vel per creationem. Adamus eſt filius Dei per Naturam & per gratiam: per Naturam ideò, quia conditus fuit ad Dei imaginem & propter illam Naturæ rectitudinem paterno amore hoc ſuum plaſma Deus eſt compleaus: per gratiam ideò, quia ſingulari creatoris beneficio, & immensâ, imò haud promeritâ gratiâ ad hanc dignitatem Natura humana in Adamo fuit evecta. Renati ſuot filij Dei per gratiam in Chriſto, non autem per Naturam, i.e.

ami-

amiſerunt illam concreatam Naturæ integritatem & Dei imaginem, ſed per fidem in Chriſtum naturalem & eſſentialem Dei Filium viciſſim in filios Deo adoptantur. Chriſtus ſecundùm humanam Naturam eſt Dei Filius nec per Naturam, nec per adoptionem, ſed per unionem, quia ſcil. aſſumta Natura eſt in ipſam λόγου ὑπόστασιν evecta; hæc omnia, qui non accuratè diſtinguit, ſeducit, non autem rectè docet vel ducit.

CAP. III.

Imaginem Dei non fuiſſe ipſam hominis ſubſtantiam.

An imago Dei fuerit ipſa hominis ſubſtantia.

94. Oſtendimus hactenus, imaginem Dei in primo homine non fuiſſe donum aliquod extrinſecum & ſupernaturale, aut ornatum duntaxat quendam externum, qui abſque Naturæ depravatione tolli potuerit & ſublatus ſit; ſed fuiſſe intrinſecam, καὶ τῇ φύσει ἑπομένην totius Naturæ humanæ atque omnium animæ virium rectitudinem, integritatem & perfectionem; neque tamen ſubſtantiale quid in homine, vel ipſa hominis ſubſtantia fuit, quod beviter ſic oſtendimus. Si imago Dei fuiſſet ſubſtantia, ſequeretur fuiſſe 1. vel ipſum totum hominem. 2. vel animam hominis. 3. vel corpus. 4. vel partem quandam animæ eſſentialem. 5. vel ſubſtantiam ab ipſa hominis ſubſtantia diverſam. Sed nihil horum de imagine Dei in homine dici poteſt, neq; dari poteſt membrum quoddam ſextum, relinquitur igitur quod in ſubſtantiarũ claſſem non ſit referenda. Singula membra Aſſumti negantis ſunt probanda.

Imago Dei non fuit ipſe totus homo.

95. Quòd imago Dei non fuerit ipſe totus homo, ex his fundamentis apparet. 1. Quia ſoli Filio Dei hoc competit encomium, quod ſit expreſſa & ſubſtantialis imago Patris. Heb. 1. v. 3. 2. Si imago Dei fuiſſet totus homo, ſequeretur peccatum originis, quod in locum amiſſæ imaginis divinæ ſucceſſit, eſſe ipſum hominem, ſicq; inter hominem & peccatum originale nulla foret differentia, quod conſequens luculentis Scripturæ dictis atq; articulis creationis, incarnationis, redemtionis, ſanctificationis & reſurrectionis repugnare ſuo loco docebimus. 3. Homo ſcribitur conditus ad imaginem Dei, quâ phraſi manifeſtum conſtituitur diſcrimen inter id, quod creatur ad imaginem Dei, & inter imaginem ipſam, ad quam homo conditus dicitur. 4. Apoſtolus per veram ſanctitatem atq; juſtitiam imaginem Dei definit, jam verò ſanctitas atq; juſtitia non competunt homini per eſſentiam, ſed per inhærentiam. Solus Deus ita juſtus & ſanctus eſt, ut ſit ipſa juſtitia & ſanctitas. 5. Si imago Dei fuiſſet ipſe totus homo, ſequeretur, Adamum poſt lapſum ratione ſubſtantiæ diverſum eſſe hominem, & alium planè ὑποστάσει ab eo, qui conditus initiò fuerat, atq; hac ratione neq; felicitas concreata pertinuiſſet ad Adamum lapſum, nec miſeria lapſum ſecuta attinuiſſet Adamum primò conditum.

Imago Dei non fuit ipſa hominis anima, nec ejus corpus.

96. Quòd imago Dei non fuerit ipſa hominis anima, ſic probatur: aut enim amiſsâ illâ imagine ipſa hominis anima periiſſet, aut alia anima in locum amiſſæ foret introducta, quorũ utrumq; eſt abſurdũ. Multò minùs fuit corpus Adæ, quippe quòd anima longè ignobilius, & amiſsâ imagine nihilominùs eſt ſuperſtes, quid? quod niſi ſecundariò & ἑπομένως imago Dei in corpore hominis conſtituenda. Sed nec pars quædam animæ fuit. 1. quia amiſsâ Dei imagine pars quædam animæ amiſſa foret, quod cum Natura eorũ, quæ ſunt ὅλως ὅλον τι atq; partem extra partem non habent, manifeſtè pugnat. 2. Si imago Dei fuiſſet pars animæ, utiq; etiam peccatum originis foret pars animæ, ſicq; corruptio illa non tantùm hominis Naturam pervaſiſſet, ſed in una duntaxat animæ parte collocanda foret, reliquis omnibus ſalvis & incontaminatis permanentibus.

Imago Dei non fuit ſubſtantia ab hominis ſubſtãtia diverſa.

97. Quòd imago Dei non fuerit ſubſtantia quædam ab hominis ſubſtantia diverſa, patet ex his fundamentis. 1. Quia hac ratione peccatum originis itidem ſtatueretur ſubſtantia quædam ab hominis ſubſtantia diverſa: quis verò illius autor? num Deus? at is peccati autor eſſe nequit: num Diabolus? at is ſubſtantiarum autor eſſe nequit. 2. Sequeretur etiam, non ipſum hominem eſſe per peccatum corruptum, ſed potiùs aliquid in homine, videlicet ſubſtantiam illam ab homine verè diſtinctam ac diverſam, ſicq; peccatum originis quàm maximè extenuaretur ab illis, qui mali iſtius exaggerandi causâ ſe hanc ſententiam propugnare dictitant.

Error Flacii.

98. Improbamus igitur toto pectore, quod ſcribit Flacius vir alioqui doctiſſimus parte 2. Clavis Script. tract. 6. p. 480. *Nos olim fuimus in prima creatione quiddam valdè bonum, tùm in accidentibus, tùm in ſubſtantia, poſtea mutati ſumus eſſentialiter in rem valdè malam ſubſtantiâ ſuâ, ut ſi vinum optimum mutatum eſſet in acetum acerbiſſimum.* Et pag. 481. *Scriptura ſatis indicat, imaginem Dei eſſe ipſam potiſſimum eſſentialem formam in ſummis nobiliſſimisq; hominis partibus, idq; in ſummo ejus officio, nempe quatenus Deo adjunctus, ac in creatorem ſuum eſſentialiter directus fuit.* pag. 483. *Tota Scriptura utitur ſubſtantialibus verbis in deſcriptione imaginis Dei aut juſtitiæ originalis &c. Deus creavit hominem valdè bonum non tantùm in accidentibus, ſed etiam in ipſa ſubſtantia, ita ut ſubſtantialiter eſſet bonus, non tantùm adhæreret ei bonitas, velut accidens quoddam aut ornamentum &c. Credamus Scripturæ, imaginem Dei eſſe ipſam hominis ſubſtantiam cum omnibus ſuis accidentibus.* Ex parte 1. clavis in voce Imago pag. 542. *Oſtendit Apoſtolus ipſum Spiritum mentis noſtræ initiò juſtum, ſanctum & veracem, fuiſſe imaginem Dei &c.* In argumentis, quæ pro hac ſua ſententia Flacius adducit, perpetuò recurrit iſtud vitium, quod tanquam immediatè oppoſita conſtituit hæc duo: *Imago Dei aut fuit extrinſecum & ſupernaturale quoddam accidens, aut ipſa hominis ſubſtantia.* Atqui datur tertium, videlicet quod fuerit concreata humanæ ſubſtantiæ integritas, perfectio ac rectitudo, & proinde in Categoria qualitatis collocanda.

CAP. IV.

De immortalitate divinæ illius imaginis parte.

Pars divinæ imaginis fuit immortalitas.

99. Pars [vel certè conſequens] divinæ imaginis ante lapſum fuit immortalitas, de qua diverſæ hodiè in Eccleſia ſunt ſententiæ. Recentiores Photiniani ἀπαρρήσιαν negant, *Adamum eſſe in immortalitate conditum.* Catech. Racovienſ. pag. 21. quinimò addunt, *ne quidem ſciri potuiſſe ab Adamo immortalitatis viam,* pag. 26. mutuati hoc ſunt à vete-

à veteribus Pelagianis, qui docebant, hominem fuiſſe moriturum, etiamſi non peccaſſet, referente Auguſt. Epiſt. 106. & lib. de hæreſ. cap. 88. à quo errore ſeductus fuit Eugubinus, ut ſcriberet in annot. Gen. 2. *ex Adami lapſu genus humanum non corporis, ſed animæ mortem incurriſſe, & fuiſſe homines morituros, etiamſi non peccaſſent.*

Mors corporis pœna eſt humani criminis.

100. At corporis mortem non eſſe Naturæ conditionem, ſed peccati pœnam, evidenter probari poteſt: 1. *Conditus eſt homo à Deo ἐν ἀφθαρσίᾳ* [al. ἐπ' ἀφθαρσίᾳ] Sap. 2. v. 23. *inexterminabilis*, ut vulgata verſio reddit, vel ut Tremellius: *ad conditionem incorruptum*, utiq; ergò immortalis atq; ἀιδιότητος. Non eſt, quod excipiatur, *librū hunc eſſe Apocryphum*, quia præſens hoc teſtimonium cum aliis Canonicæ Scripturæ dictis congruit. 2. *Homo conditus eſt ad imaginem Dei* Gen. 1. v. 27. Jam verò imago Dei complectitur etiam in ſe immortalitatem, quomodo potuiſſet homo imaginem Dei immortalis ipſe mortalis exiſtens exprimere? ideoq; poſtquam ſapiens dixerat, conditum à Deo hominem immortalem, additur veluti per ἀντιλογίαν *& ad imaginem ipſiſſimæ ſuæ Naturæ fecerat illum.* Sap. 2. v. 23. 3. Quod comminationis loco homini denunciatur, id non eſt conditio Naturæ. Jam verò mors comminationis loco homini denunciatur. Gen. 2. v. 17. *Quacunq; die comederis ex illa arbore, morte morieris*, vel certiſſimè morieris, phraſi Hebraicâ. Neq; eſt, quòd *de ſola animæ morte hoc intelligendum eſſe* quis obvertat, quia executio hujus decreti oſtendit, etiam de corporis morte intelligendum eſſe. Gen. 3. v. 19. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec in terram redeas, a qua acceptus es, quia pulvis es & in pulverem reverteris.* Ideò Auguſt. 13. de civ. Dei cap. 12. & Ambr. lib. de Paradiſ. cap. 9. de animæ & corporis morte divinum illud effatum comminatorium intelligunt. 4. *Mors invidiâ Diaboli in mundum intravit.* Sap. 2. v. 24. Ergò non eſt Naturæ à Deo creatæ conditio. 5. *Mors per peccatum protoplaſti in mundum intravit*, Rom. 5. v. 12. *eſt peccati ſtipendium*, Rom. 6. v. 23. *Corpus moritur propter peccatum* Rom. 8. v. 10. *per hominem mors*, 1. Cor. 15. v. 21. *in Adamo omnes moriuntur*, v. 22. *ſtimulus mortis eſt peccatum*, v. 55. Ergò mors hominis non eſt aliqua Naturæ conditio. 6. In vita æterna erit ἀποκατάστασις πάντων. Act. 3. v. 20. jam verò in vita æterna *mors non erit*, Apoc. 21. v. 4. E. nec in ſtatu integritatis fuit. Quomodo exteriùs & interiùs muniverit Deus hominem contra mortem, expoſuimus in præced. tract. de præd. th. 6.

Immortalitas non fuit donū aliquod ſupernaturale.

101. Bellarmin. lib. de grat. prim. hom. cap. 9. diſputat: *Immortalitatem fuiſſe ſupernaturale quoddam primi hominis donum, non autem naturalem quandam proprietatem.* Atqui 1. nititur hæc ſententia falsâ hypotheſi, quòd imago Dei in homine fuerit ſupernaturale quoddam donum extrinſecus additum. 2. Si homini in puris naturalibus condito mors fuiſſet naturalis, ſequetur, immortalitatem ipſi tantùm per accidens competere. 3. Corpus primi hominis per naturalia media à morte fuiſſet præſervatum. Ergò ipſum quoq; naturaliter immortale fuit. 4. Quod exactiſſima primarum ac ſecundarum qualitatum harmoniâ conſtat, per ſe & interiùs eſt immortale. Atqui tale erat corpus primi hominis. 5. Quod animæ ad immortalitatem conditæ eſſentialiter & indiſſolubili vinculo unitum, illud utiq; immortale: jam verò tale erat primi hominis corpus. 6. Ut poſteri Adæ poſt lapſum ſunt φύσει *filii iræ & mortis.* Eph. 2. v. 3. ita Adamus ante lapſum fuit φύσει *filius gratiæ & vitæ.*

102. Argumenta hæc noſtra Bellarm. non attingit, ſed ſibiipſi format tres objectiones, quas ſolvit, videamus quid præſtet. 1. Auguſtin. ſcribit lib. 13. de civ. Dei cap. 15. *Conſtat inter Chriſtianos Catholicam fidem tenentes, etiam ipſam nobis corporis mortem, non lege naturæ, ſed merito inflictam eſſe peccati.* Excipit Bellarm. *hoc ſolùm velle Auguſtinum, quod moriendi neceſſitas, quæ ex natura hominis ſecutura erat, per Dei gratiam fuerit ſublata.* Reſp. Loquitur Auguſtinus de ipſa hominis Natura, nō de donis ſupernaturalibus, opponit enim non donum Dei & meritum peccati, ſed legem naturæ, & meritum peccati proinde fuit lex Naturæ, h. e. naturalis primi hominis conditio, ut, quoad peccati merito vacaret, mori non poſſet. 2. Cōcil. Arauſic. ſecundùm Can. 2. *ſtatuit illos injuſtitiā Deo tribuere, qui aſſerunt morituros homines fuiſſe, etiamſi non peccâſſent.* Reſp. Argumento hoc αὐτάρκης nō utimur, novimus enim canonem hunc Pelagianis oppoſitum fuiſſe; interim id commune habet cum Pelagianis Bellarminus, quod homini in puris naturalibus condito mortem naturalem fuiſſe ſtatuit, licet per ſupernaturale juſtitiæ originalis donum immortalitatem ipſi collatam fuiſſe addat. 3. *Anima rationalis erat Naturâ immortalis.* Ergò debebatur ei corpus immortale. Excipit Bellarmin. *corpus illud ex contrariis humoribus & qualitatibus temperatum fuiſſe, ex qua temperatione moriendi neceſſitas naturaliter ſecuta.* Reſp. Potuit Deus invenire medium illas contrarias qualitates in exactiſſimam harmoniam reducendi, ut nulla metuenda eſſet moriendi neceſſitas. An non Chriſti & electorum corpora ſunt vera corpora (πνευματικὰ tamen & glorificata) num & illis moriendi neceſſitatem tribuemus?

Argumenta pro ſupernaturali immortalitatis dono.

103. Profert Bellarmin. pro ſuæ ſententiæ confirmatione quædam Auguſtini dicta ex libr. 6. de Gen. ad lit. cap. 25. lib. 13. de civ. Dei cap. 20. lib. 1. de pecc. meritis & remiſſ. cap. 4. in quibus dicitur, *immortalitatem primi hominis in eo fuiſſe ſitam, quòd potuerit non mori: idq; ei præſtitum de ligno vitæ, non de conſtitutione Naturæ, mirabili Dei gratiâ id homini eſſe datum: fuiſſe corpus primi hominis animale & mortale &c.* Format etiam quædam argumenta ex Scholaſticis; *quia hominis Natura ex contrariis elementis atq; humoribus conſtat, ideò intrinſecam corruptionem habet, & immortalitas eſt ei præter Naturam, quia homo in ſtatu innocentiæ generabilis, ideò etiam corruptibilis, quia homo ante lapſum indigebat cibo & potu, ideò erat ſuâ Naturâ mortalis:* Hæc omnia rectè intelligi & facilè explicari poſſunt, ſi obſerventur ſequentes hypotheſes: 1. Alia fuit immortalitas hominis ante lapſum, alia verò futura erit poſt reſurrectionem in vita æterna. Auguſt. 6. de Gen. ad lit. cap. 25. aliud eſt poſſe mori, aliud non poſſe mori. 2. Corpus Adæ fuit mixtum, proinde reſolubile, utiq; ergò & mortale, δυνάμει ſcil. non propinquâ, ſed remotâ: interim quia anima, quæ eſt Spiritus immortalis, corpus illud informabat, & quidem hoc modo, ut culpa nō interveniente propter naturalem ad corpus dependentiam nunquam fuiſſet ab eo ſeparata; ideò dicimus hominem fuiſſe φύσει Naturâ ſuâ immortalem, mors n. hominis non tàm ex principiis mixti corporis ejusq; (ut ita loquar) diſſolubilitate, quàm ex dolore & miſeria animæ. præter & contra creationis ordinem ſede ſuâ egredi com-

pulſæ æſtimari debet. 3. Accuratè ergò obſervandum, non hîc quæri de Natura corporis humani ſeorſim, ſed de conditione totius hominis ante lapſum; erat hominis corpus animale, mixtum ac reſolubile, interim quia exactiſſimè temperatum, quia animæ immortalis habitaculum, ideò totus homo Naturâ im̃ortalis rectiſſimè pronunciatur. 4. Anima hoc fine à Deo erat condita & in corporis domicilium introducta, ut abſq; mortis interventu illud inhabitaret, ac pro diverſo vitæ animalis & ſpiritualis ſtatu diverſas in eo, & per illud operationes exerceret: proinde hoc naturale fuiſſet animæ, corpus ab omni corruptionis labe ſervare, quamdiu ipſa fuiſſet Deo ſubjecta, ipſũ etiam corpus temperamento æquabiliſſimo & ordinatiſſimo erat præditum. 5. Accedebat inſuper uſus ligni vitæ, quod erat omnis φθορᾶς προφυλακτικὸν & ἀλεξιφάρμακον quoddam præſtantiſſimum: hanc a. fuiſſe naturalem vim arboris vitæ, rectè concludit ex veterum Scriptorum teſtimonijs Pererius lib. 3. in Gen. p. 415. Invertimus proinde Bellarmini argumentum. Quod per media naturalia, ſanum ac immortale conſervatur, illud utiq; naturaliter eſt ſanum & immortale. Corpus Adæ in ſtatu integritatis per media naturalia, videl. per lignum vitæ, conſervatum fuiſſet in immortalitate concreata, utiq; ergò φύσει erat immortale.

CAP. V.

An etiam in corpore hominis Imago Dei quærenda.

An etiam in corpore hominis Imago Dei quærenda. 104. Hinc ſciri poteſt, *An etiam in corpore hominis Imago Dei quærenda vel ſtatuenda?* Reſp. Auguſt. 6. de Gen. ad lit. cap. 12. *quòd homo dicitur factus ad Dei imaginem, non ſecundùm corpus, ſed ſecundùm intellectum mentis accipiendũ eſt, quanquam & in ipſo corpore habeat quandam proprietatem, quæ hoc indicet, nimirum quod erectâ ſtaturâ factus eſt, ut hoc ipſo admoneretur, nõ ſibi terrena eſſe ſectanda velut pecora, quorum voluptas omnis ex terra eſt, unde in alvum cuncta pecora prona atq; proſtrata ſunt.* Bernh. ſer. 24. ſup. Cant. col. 464. *Secundùm animum, non ſecundùm terrenam & feculentam materiam Deus hominem rectum fecit, ad imaginem enim & ſimilitudinem creavit illum &c. noveris ergò in ſpirituali portione tui, & non in craſſa luteaq; ſubſtantia Dei ſimilitudinem conſervandam fore ſive reparandam. Spiritus enim eſt Deus, & eos qui volunt ſimiles ei vel fieri vel perſeverare, oportet intrare ad cor, atq; in Spiritu id negotii actitare. Quanquam & corporis ſtaturam dedit Deus homini rectam, forſitan ut iſta corporea exterioris vilioris q; rectitudo figmenti, hominem interiorem illum, qui ad imaginem Dei factus eſt, ſpiritualis ſuæ ſervandæ rectitudinis admoneret, & decor limi deformitatem argueret animi. Quid n. indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum? Perverſa res eſt & fœda, luteum vas, quod eſt corpus de terra, habere oculos ſurſum, cœlos liberè ſuſcipere, cœlorumq; luminibus oblectare aſpectus: ſpiritualem verò cœleſtemq; creaturam ſuos e contrario oculos, h. e. internos ſenſus atq; affectus trahere in terram deorſum.* Hactenus Bernh. Inde concludunt Scholaſtici, in corpore hominis propriè non eſſe imaginem Dei, cùm Deus ſit incorporeus, eſſe tamen in eo ut in ſigno vel arguitivè & ſignificativè. Sed cùm im̃ortalitas ſit pars imaginis divinæ, rectè additur, in corpore hominis non tantùm ſignum quoddam imaginis divinæ, videl. erectam ſtaturam eſſe, ſed etiam partem quandã, videl. immortalitatem. Bucan. in inſt. Theol. lib. 9. p. 86. ſtatuit, imaginem Dei in corpore hominis triplici modo lucere. 1. *Quatenus corpus cum rationali anima conjunctũ partem gerit imaginis Dei, & quodammodo totum mundum in ſe continet, unde homo dicitur μικρόκοσμος, in quo conditor & archetypus mundi reſplendet. 2. Quia multiplicia membra corporis, oculi, aures, os, lingua, manus, ſpiritualia Dei membra, h. e. ſpirituales ejus perfectiones, ſapientiam, potentiam, & cætera attributa Dei referunt, ſicut tabernaculũ, arca fœderis, menſa, vaſa, victima. erant imagines rerum cœleſtium & ſpiritualium* Hebr. 8. 9. 10. *3. quia dotes animæ corpus ipſum illuſtrabant, ſicut lux candelæ cereum laterna illuſtrat, juſtitiaq; ipſa & ſanctitas ad corpus ipſũ & membra corporis redundabat, adeoq; dignitatem illam & eminentiam in omnes res inferiores homo per corpus exercebat, & in vultu majeſtatem quandam Imperatoriam gerebat, unde a beſtiis pro Domino agnoſcebatur.*

CAP. VI.

An etiam mulier ad imaginem Dei condita.

An etiam mulier ad imaginem Dei condita. 105. Diſputationes quædam veterum & locus Paulinus 1. Cor. 11. v. 7. occaſionem dedere quæſtioni: *An etiam mulier condita ad imaginem Dei.* Fundamentum reſponſionis in eo conſiſtit, ut obſervetur, vocem imaginis de ſuis partibus, in quibus conſiſtit, prædicari diverſimodè: nimirum per prius & poſterius, καθ' ἓν; πρὸς ἕν.

106. Nam κυρίως & principaliter conſiſtit imago Dei in animæ rationalis omniumq; ejus viriũ cum Deo & lege Dei conformitate, juſtitiâ, ſanctitate, veritate determinatâ, ita ut in mente fuerit lux ſapientiæ & cognitionis, in voluntate conſtans ad bonum impetus, in corde delectatio & approbatio, in reliquis viribus perfecta ſubjectio abſq; ulla omninò repugnantia. Cum hac animæ perfectione conjuncta fuit conſcientiæ tranquillitas, ſecura animi quies, omnis doloris & rebellionis expers, perpetua incolumitas & virium omnium integritas.

107. Acceſſit ad has animæ & corporis dotes externum quoddam privilegium, videl. dominiũ in reliqua animantia, in quo minùs principaliter & δευτέρως imago Dei elucebat. Quando ergò Apoſtolus dicit, mulierem eſſe gloriam viri: virum autem imaginem & gloriam Dei, non negat ratione principalis reſpectus etiam mulierem ad Dei imaginem & ſimilitudinem eſſe conditam: ſed reſpicit ad id, in quo δευτέρως & minus principaliter ejus dignitas erat poſita, videl. ad imperij dignitatem, cujus eminentia viro propriè competebat, cùm poteſtati viri mulier fuerit ſubjecta. Hanc explicationem ſuppeditat ipſe Apoſtolus, ſic enim ſubjungit: *Non vir eſt ex muliere, ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum.* Sicut Deus eſt principium & finis, à quo & propter quem immediatè vir factus: ita vir principium & finis eſt fœminæ, ex viro enim & propter virum mulier facta eſt.

Vide Auguſt. 12. de Trinit. cap. 7.

CAP. VII.

De habitaculo primi hominis, videlicet Paradiſo.

Triplex gratia primi hominis.

108. Homini ad imaginem ſuam condito etiam de pulcerrima habitatione Deus proſpexit, ne quid ad felicitatem ei deeſſet, unde non abſurdè quidam dicunt, triplicem gratiam primo homini collatam fuiſſe, gratiam animæ, id eſt, juſtitiam originalem, gratiam corporis, id eſt, immortalitatem, & gratiam loci, id eſt, inhabitationem

Paradiſus.

Paradiſi. Bellarm. de grat. prim. hom. cap. 1. Habitaculum iſtud primi hominis Moſes vocat גַּן בְּעֵדֶן Gan Beeden, hortum in Eden. Vox גַּן deducitur à גָּנַן Ganan quod ſignificat protegere, concludere, munire, rationem aliqui aſſignant eam, quòd hortus ille hominis cuſtodiæ ante lapſum, & Angelus poſt lapſum ſit commiſſus. Sed quia vox גַּן Gan in genere hortum ſignificat, ideò magis convenit generalem appellationis rationem dare, quòd ſc. horti ſeptis muniri ſoleant. עֵדֶן Eden à voluptate nomen habet Geneſ. 18. v. 12. unde Græcum ἡδονὴ fortaſſis & Poëtarum fabula de horto Adonidis. Sed quia additur Præpoſitio בְּ & diſertè ſitus horti exprimitur, quod videl. מִקֶּדֶם Mikkedem ad ortũ fuerit poſitus, ideò nomen iſtud Eden non accipiendum pro appellativo, ſed pro nomine loci proprio, quod ſcil. ante diluvium fuerit tractus in orientali mundi plaga longè amœniſſimus, qui tractus ſive locus Eden à voluptate dictus, quæ eſt etiam R. Abeneæræ ſententia. Septuaginta reddiderunt παράδεισον, quod ſignificat hortum arboribus atque herbis conſitum, Strabone & Xenophonte teſtibus. Suidas ἀπὸ τ͂ ἀρδεύειν, vel ἀπὸ τ͂ ἀρδεύοντος ſeu ἀρδεύσας, hoc eſt, ab irrigando deducit. Alij derivant ab Hebræo פַּרְדֵּס quod ſignificat pomarium. Neh. 2. v. 8. Cant. 4. v. 13. Eccl. 2. v. 5.

Paradiſus fuit locus corporeus.

109. Hortum iſtum fuiſſe locum quendam corporeum, deſcriptio Moſaica evidenter oſtendit, 1. dicitur à Deo plantatus Gen. 2. v. 8. 2. collocatur in certam mundi plagam videl. orientalem, 3. homo in eum introducitur, qui cùm fuerit animalis & corporeus, utique etiam corporeo loco indiguit. 4. Arbores huic horto tribuuntur Gen. 2. v. 9. 5. & flumina, quibus fuit irrigatus Gen. 2. v. 10. 6. cultura & cuſtodia iſtius horti homini demandatur Gen. 2. v. 15. 7. primi homines poſt lapſum ſub arboribus hujus horti ſe abſcondunt, & folia ficulnea ſibi conſuunt Geneſ. 3. v. 7. & 8. 8. emittuntur primi homines poſt lapſum ex hoc horto, & ad prohibendum acceſſum Cherubin ante eum collocatur Gen. 3. v. 23. & 24. Quæ omnia evidenter oſtendunt, hortum hunc locum corporeum fuiſſe. Chryſoſtom. homil. 13. in Geneſ. *Ideò Moſes deſcribens Paradiſum, nomen loci in quo erat, ſcil. Heden & plagam orientalem, quam ſpectabat, & nomina fluviorum tam ſubtiliter accuratèq; enarravit, ut non liceret nugari volentibus decipere, ſimpliciores, dicendo, nullum fuiſſe in terra Paradiſum ſed in cœlo.* Lombard. 2. ſent. diſt. 17. lit. E. recenſet tres veterum de Paradiſo ſententias: *primò quidam tantum corporalem, deinde quidam tantùm ſpiritualem, tertiò quidam & corporalem & ſpiritualem Paradiſum introduxerunt:* Prima ſententia eſt Origenis, qui allegorijs plus æquo deditus commentum de ſpirituali Paradiſo ex Rabinorum ſomnijs hauſit. Tertia ſententia eſt Baſilij in lib. de Paradiſo, Auguſtini 8. de Gen. ad lit. cap. 1. Damaſc. 2. de orth. fid. cap. 11. & aliorum, qui Moſaicum textum juxta literalem ſenſum exponunt, & poſtea allegorias de ſpirituali Paradiſo addunt. Fuit ſanè terreſtris ille Paradiſus ἀντιδιατυπώσει Paradiſi cœleſtis, uti etiam ſpeculum quaſi quoddam interioris illius Paradiſi, hoc eſt, ſummę tranquillitatis & lętitiæ in homine, interim firmum fixum manere debet, Moſen non cœleſtem aut interiorem, ſed terreſtrem Paradiſum deſcribere.

Paradiſus in Orientali plaga ſitus.

110. At in qua parte terrarum ſitus fuit hic hortus? Bellarm. de grat. 1. hom. cap. 12. quatuor addit ſententias, 1. quidam voluerunt, totum orbem terrarum eſſe Paradiſum illum, quam ſententiam tribuit Joſepho lib. 1. antiq. cap. 2. Sed minùs rectè, agnoſcit enim Joſephus hunc hortum ad Orientem fuiſſe poſitum, & primos parentes ex hoc horto in aliam regionem translatos, rectiùs autem Hugoni de S. Victore ſententiam iſtam tribuiſſet. 2. quidam volunt Paradiſum eſſe extra totam terram, quam nos incolimus, hoc eſt, terram noſtram cingi undique ab alia terra longè majore, eamque nominari Paradiſum, quæ ſententia ſomnium eſt planè Judaicum. 3. quidam dicunt, Paradiſum eſſe locum quendam ſublimem, uſque ad globum Lunæ pertingentem, hanc ſententiam refert Lombard. 2. ſent. diſt. 17. lit. E. eſt autem ipſius Baſilij, qui in libro de Paradiſo ſcribit, eſſe hunc locum πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερον, atque ob ſitus ſublimitatem nullas admittere tenebras, quod repetit Damaſcen. 2. de fid. cap. 11. & ſimilia reperiuntur apud Rupertum, 1. in Gen. cap. 37. & Marium Victorem lib. 1. carm. in Gen. Bellarm. hoc ita excuſat, *quod hyperbolicâ iſta altitudine Paradiſi excellentiam demonſtrare voluerint*, ſed hæc gloſſa & verbis & menti autorum iſtorum adverſa eſt, nos ex iſtis ſententijs colligimus, pronam eſſe ad errorem viam, ſi traditiones relictâ Scripturæ luce acceptentur. 4. quidam exiſtimant, Paradiſum fuiſſe in Meſopotamia, deſtructum autem per aquas diluvij, ut Auguſt. Eugubin. Hieron. ab Oleaſtro, Franc. Vatablus ſup. 2. Gen. Corn. Janſ. cap. 143 conc. Evang. quam ſententiam itidem Bellarmin. improbat. Nos ſecuti Moſaicum textum ſimpliciter ſtatuimus, Paradiſum fuiſſe amœniſſimum tractum in Oriente, hodiè verò limites ac termini ejus deſcribi à nobis non poſſunt, cùm per diluvium tota terra miſerè ſit vaſtata. Conjecturam illam, quòd Paradiſus fuerit in vicinia Damaſci, & Meſopotamiam olim fuiſſe dictam Eden, (quod quidam ex Scriptura ſe colligere poſſe putant) in medio relinquimus. Argumenta Bellarmini, quibus hanc ſententiam oppugnat, levioris ſunt momenti, quàm ut ſententiam illam evertere poſſint, procedunt enim omnia ex falſis iſtis duabus hypotheſibus, quòd idem hodie ſit fluviorum illorum Paradiſum ambientium ortus atque curſus, qui fuerit olim ante diluvium, & quod Paradiſiacus ille hortus per aquas diluvij non ſit vaſtatus.

Paradiſus an adhuc extet.

111. Quibus verò rationibus probare conatur Bellarm. Paradiſum illum terreſtrem adhuc ſupereſſe, nec per aquas diluvij periiſſe? 1. *Patres & Scholaſtici affirmant, Paradiſum adhuc extare.* Reſp. De Scholaſticorum ſententia non ſimus valdè ſoliciti. Patres in deſcriptione Paradiſi non conſentiunt, ut notum eſt Iren. lib. 5. adv. hæreſ. p. 547. *ſed à Presbyteris Aſiæ, qui fuerunt Apoſtolorum diſci-*

diſcipuli, accepiſſe, tradit in Paradiſum translatos eſſe eos, qui tranſlati in Scriptura dicuntur. Sed audiat Bellarm. hominem ſuæ ſocietatis Pererium, is lib.3. in Gen. cap. 2. q. 5. ſic ſcribit: *Irenæus affirmat, ſe quod de Paradiſo tradit a Presbyteris Aſiæ, diſcipulis Apoſtolorum accepiſſe, ſed quid tùm poſtea? an ideo quæcunq; ab iſtis Presbyteris proditum, tanquã certum & indubitatum doctrina Chriſtiana dogma haberi debet? nonne conſtat iſtos ipſos Presbyteros, eodem referente Irenæo, quædam falſa & divinis literis contraria docuiſſe?* Hæc Pererius. Satius igitur eſt, Scripturam hic ſequi, quæ teſtatur, aquas diluvij cooperuiſſe omnes montes excelſos ſub omni cœlo Gen. 7. v. 19. Si ab iſto aquarum impetu liber fuit hic hortus, ſtatuendum fuerit penſilem dum in aëre ſub ſphæra Lunæ fuiſſe, quod ſomnium ipſe Bellarm. repudiat. Excipit Bellarm. *credibile eſſe, quod aqua diluvij non penetrarint in Paradiſum, ſed illud diluvium montes iſtius terra cooperuerint, quæ data erat hominibus inhabitanda poſt lapſum.* Egregia verò probatio, textus Moſaicus Univerſalis intelligendus eſt particulariter, quia credibile eſt, aquas diluvij non penetraſſe in Paradiſum. Atqui tota terra fuit per diluvium devaſtata, quomodo non & Oriens, in quo locum habuit Paradiſus? Pergit Bellarminus. *Scripturam ipſam nos cogere, ut ſtatuamus, Paradiſum miraculosè ab aquis diluvij cuſtoditum, cùm Henoch tempore diluvij non perierit, nec tamen in arcam ſit receptus.* Reſp. Sanè Eccleſiaſtici 44. v. 16. in vulgata translatione dicitur, Henochum in Paradiſum translatum eſſe, ſed præterquam quod liber iſte ſit extra Canonem, etiam in Græco textu nihil de Paradiſo hoc loco invenies. Translatus utique eſt Henoch in Paradiſum, non autem terreſtrem illum, ſed in cœleſtem, de quo ſonat promiſſio Chriſti præſtita latroni Luc. 23. v. 43. *hodie mecum eris in Paradiſo*; unde Tertull. lib. de reſurrect. carn. pulcerrimè *Henochum* vocat *Candidatum æternitatis.* Concludit tandem Bellarmin. *ſi vel maximè dicantur aquæ diluvii in Paradiſum penetraſſe, & Henochus ſingulare Dei providentia in mediis aquis conſervatus, non tamen efficì neceſſariò, Paradiſum omninò deſtructum, cum nec ſitus loci, nec aëris temperamentum ſit mutatũ, ideoq; tantùm detrimentum quoddam ex diluvio ei accidiſſe.* Reſp. Miſerum verò Henochum, ſi toto diluvii tempore in aquis ipſi natandum fuit! miſerum habitaculum, quod aquis inundatur & obruitur! miſerâ profectò eſt Paradiſi illius conditio, ſi detrimentum aliquod ex aquis ei illatum. Somnia hæc otioſis Monachis ſunt relinquenda.

An Henoch & Helias ſint in corporeo Paradiſo.

112. 2. *Paradiſus conſervari debuit, ut Henoch & Helias congruentem ſuis corporibus ſedem haberent, donec tempus eſſet, ut cum Antichriſto congredientes vitam cum morte commutarent.* Reſp. Henochum & Heliam adhuc animalem vitam, nondum verò ſpiritualem ducere faciliùs dicitur quàm probatur, redituros eos corporaliter in perſona propria ante noviſſimum diem ex Scripturis colligi nequit; nimis enim infirmum eſt, quod eſt Apoc. 11. v. 3. de duobus teſtibus hûc affertur, cum nomina iſtorum teſtium non exprimantur. Prophetiam de reditu Eliæ, quæ extat Malach. 4. v. 5. Chriſtus diſertè ad Johannem Baptiſtam accommodat, *qui in Spiritu & virtute Eliæ M..... præceſſit* Matth. 17. v. 11. Luc. 1. v. 17. Per teſtes illos duos in Apocalypſi rectiſſimè intelliguntur Vetus ac Nov. Teſtamentum, quæ ſub Antichriſti regno ſpreta ac contemta jacuerunt. Alii intelligunt quosvis pios ac ſinceros Doctores, qui Antichriſti regnum oppugnant. Lyranus exponit de Sylverio & Menna Eutychianæ hæreſeos oppugnatoribus. Vide Dominum Philippum Nicolaum libr. 2. de regno Chriſti cap. 6. pag. 311. Plura de hoc loco dicemus in capite de Antichriſto,

Unde ramus oleæ, quem columba ad arcam contulit.

113. 3. Sub finem capitis aliud argumentum Bellarminus attingit: *Si diluvii aqua omnes arbores eradicârunt, ubi invenit columba ramum illum oleæ, quem ad Noahum attulit?* Gen. 8. v. 11. Reſp. Rabinorum hoc eſt figmentum (teſte Münſtero) quòd folium illud oleæ è Paradiſo ſit advectum, quorum ſomnia meritò repudiamus. Moſes diſertè addit, alleviatas ſive diminutas jam tùm fuiſſe aquas, & per dies aliquot multos arcam in montibus Ararat ſtetiſſe. Ambroſius lib. de Noa & Arca cap. 19. quærit, *utrum illud folium ante diluvium fuerit exortum, an verò tempore diluvii. Si ante diluvium* (inquit) *gaviſus eſt vir juſtus, fructum de veteri ſemine aliquem reſervatum, & inde colligit miſericordia divinæ inſigne* (quod jam diluvium removiſſet) *quæ fructum demonſtrarit, cui non potuiſſent nocere diluvia. Si diluvii tempore natum eſt folium, advertit utiq; juſtus, nova ſemina miſericordia fructificaſſe cœleſtis, ut radices arborum viverent, & quaſi reſumtâ animâ fœtus germinarent &c.* Gerundenſis contra reliquos Rabinos meritò urget hoc argumentum: *Si folium olivæ ex Paradiſo allatum, quomodo potuit Noahus ex eo colligere, aquas diluvij defeciſſe?* quod etiam ſibi dictum putet Bellarminus. Nos in his omnibus extraordinariam providentiæ divinæ actionem agnoſcimus, quòd columba non ſolùm ad arcam redit, ſed etiam folium ſecum affert, non cedri vel alterius arboris, ſed oleæ ſive balſami, quod divinæ miſericordiæ & gratiæ inſigne fuit Noaho, & omnibus in arca conſtitutis.

Arbor vitæ.

114. Hortus ille Paradiſiacus omnis generis pulcerrimis & feraciſſimis arboribus fuit conſitus, inter quas duæ præ ceteris inſignes: *Arbor vitæ in medio horti poſita, & arbor ſcientiæ boni ac mali* Geneſ. 2. v. 9. Arbor vitę inde nomen eſt ſortita, quòd naturali atque occultâ facultate vitam hominum conſervandi ac prorogandi, viresque vegetas ipſis præſtandi fuit inſtructa, quam ominis rationem Deus ipſe aſſignat Gen. 3. v. 22. Auguſt. 13. de civ. Dei cap. 20. *Alebantur primi parentes reliquarum arborum fructibus, ut animalia corpora moleſtia quidem ſenſiendo ac ſitiendo ſentirent: de ligno autem vitæ propterea guſtabatur, ne mors eis undecunq; ſubreperet, vel ſenectute confecti decurſis temporum ſpatiis interirent, tanquam cætera eſſent alimento, illud Sacramento.* Beda in cap. 2. Gen. *In ligno vitæ erat Sacramentum, in reliquis lignis alimentum.* Lombard. 2. ſent. diſt. 17. lit. F. *Lignum vitæ dictum eſt, ſicut docet Beda & Strabus, quia divinitùs accepit hanc vim, ut qui ex ejus fructu comederet, corpus ejus ſtabili ſanitate & perpetua ſoliditate firmaretur, nec ullâ infirmitate vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occaſum laberetur.* Addunt alij hanc arborem fuiſſe arrham æternæ beatitudinis, atque in eadem typum Chriſti propoſitum eſſe: Bellarm. de grat. prim. hom. cap. 18. duas proponit Patrum ſententias de vi atque efficacia hujus arboris: *Primam eſſe dicit Auguſtini & Scholaſticorum, quòd lignum vitæ inſtitutum fuerit ad arcendam mortem, quæ contingere ſolet ex*

ſenio:

ſenio: Alteram tribuit Chryſoſtomo, Theodoreto, Ruperto & aliis, quòd lignum vitæ eam vim habuerit, ut vel ſemel guſtatum perfectam afferret immortalitatem, ideoq́; non ante ſumendum fuiſſe, quàm transferendi eſſent homines de ſtatu gratiæ in ſtatum gloriæ: horum ſententiam utramq́; probabilem eſſe Bellarm. exiſtimat, poſteriorem verò probabiliorem propter locum Gen. 3. v. 22. ex quo tamen evidenter ſententia illa probari nequit.

Arbor ſcientiæ boni & mali. 115. Arbor ſcientiæ boni & mali nequaquam inde nomen ſortita eſt, quòd hominem ſapientiorem reddere poſſet, quàm à Deo creatus fuerat (quod ſtatuit Joſephus 1. antiq. cap. 3.) quippe ad imaginem DEI, id eſt, in perfecta ſapientia, juſtitia & ſanctitate homo erat conditus, ſed arbor illa ſic dicta eſt, 1. à θείῳ ὄρει, quia divinitùs homini conſtituta erat veluti quædam ara ac templum, in quo DEI creatoris erga ſeſe benignitatem & concreatæ integritatis bonum cognoſceret. 2. ab eventu, quia per eſum fructuum ex hac arbore experiendo didicit homo, quantum bonum per peccatum amiſerit, & in quantum malum ſit prolapſus. Theodor. quæſt. 26. in Geneſ. *Homo ante lapſum habuit boni præſentis* γνῶσιν καὶ πεῖραν, *mali abſentis* γνῶσιν *tantùm, non autem* πεῖραν; *Sed poſt lapſum in homine eſt boni amiſſi qualiscunq́;* γνῶσις, *non autem* πεῖρα, *at mali inhærentis* γνῶσις καὶ πεῖρα.

CAP. VIII.

De propagatione animæ.

Animæ propagantur. 116. Atque hæc dicta ſint de feliciſſima primi hominis ante lapſum conditione; beatiſſimus erat animæ, corporis atque exterioris domicilij qualitatibus, ac ſi in concreata illa integritate perſtitiſſet, etiam ad poſteros eam propagaſſet. Ex quo fundamento deducimus hoc theorema; etiam animas eorum, qui ex Adamo & Eva geniti fuiſſent, non creatas, neque etiam generatas, ſed propagatas fuiſſe. 1. Cùm enim imago DEI fuerit concreatæ animæ humanæ juſtitia, ſanctitas & perfectio, ideo propagatâ per generationem DEI imagine, ipſam quoque animam propagari neceſſe fuiſſet. Quicquid extra animam & ſine animâ eſſe in corpore humano nequit, eo propagato neceſſe eſt ipſam animam propagari. 2. Succeſſit poſt lapſum in locum imaginis DEI in homine peccatum originale, cujus propagatio oſtendit etiam poſt lapſum illam animarum propagationem fieri. 3. Vis illa verbi: *Creſcite & multiplicamini* Geneſ. 1. v. 28. ut in reliquis animalibus efficax eſt, ita quoque circa hominem non cecidit in terram, nec lapſus hanc divini verbi ſemel prolati vim evertit: argumento eſt, quòd repetita fuerit illa benedictio Geneſ. 9. v. 4. *Adam genuit filium ſecundùm imaginem & ſimilitudinem ſuam.* 4. Geneſ. 5. v. 3. *nimirum carnem de carne* Johan. 3. v. 6. quâ appellatione totus homo non regeneratus, non ſolùm corpus denotatur, ut patet Galat. 5. v. 20. Illa igitur imago Adæ peccatis depravata, non quærenda eſt in ſolo corpore filiorum ejus, ſed in toto homine. 5. Animam Evæ DEUS non creavit, ſed ex Adamo in Evam tranſtulit, & ſic Eva ab Adamo animam participavit. Cùm enim anima tota ſit in toto corpore, & in qualibet ejus parte tota ſit, ideò coſta animata fuit, ex qua Eva eſt formata, ac proinde non per inſpirationem ſeu novam creationem, ſed per propagationem ab Adamo accepit animam. Poſteri Evæ ex animatis parentibus animati generantur, & totius compoſiti generatio eſſe dicitur à Philoſophis paſſim. Finge animas hominum immediatè à Deo quotidiè creari & creando inſpirari, quæram: An Deus creet animas ab omni peccati labe puras, quæ in corpore demùm tanquam minus ſincero vaſe corrumpantur? an verò peccati labe infectæ creentur? Prius nequit dici, quia prima peccatorum ſcaturigo non cedit à corpore ad animam, ſed potiùs ab anima in corpus; qua de re diſſerit Auguſtinus præclarè 10. de Geneſ. ad lit. cap. 11. Anima (ex hypotheſi) pura ad bonum ſemper tendens poſſet corpori reſiſtere, cùm ſit fortior, nec, ſi quid labis attraheret, poſſet illud in intimam ejus ſubſtantiam penetrare. Poſterius itidem dici nequit, quia bonus Deus ſolius boni autor; jam verò peccatum originale, quo infectæ ſunt poſt lapſum hominum animæ, non ſolùm eſt privatio quædam, ſed & prava qualitas. 7. Adde quòd ab immediata creatione *Deus ſeptimo die requieverit* Geneſ. 2. v. 2. Si vel maximè dicatur Deus *requieviſſe à condendis novis tantum ſpeciebus, non autem individuis,* (quâ reſponſione quoſdam uti commemorat Auguſtin. Epiſt. 28. ad Hiaronym.) tamen non videtur planè everti hoc argumentum: quia etiam hæc eſt vera & propriè dicta creatio, quando individua ἐξ ὑπ[illegible] μνόντων abſque interventu cauſarum naturalium producuntur. 8. quòd homini non videatur denegandum eſſe illud quod brutis convenire omnes concedunt, videlicet ſimile ſibi ſecundùm corpus & animam procreare. 9. quòd Scriptura notanter dicat, *animas filiorum è femoribus Iacobi egreſſas eſſe* Geneſ. 46. v. 26. *atq; in Abrahalumbis Levi decimatum eſſe* Hebr. 7. v. 9. & 10. Sed enim cùm ex veteribus & recentioribus, non obſcuri nominis viri ſententiæ de creatione magis, quàm noſtræ faveant, ideò notandum eſt, quòd Bellarminus loco dicto fateatur, *nullum fortaſsè inveniri Scripturæ locum, in quo perſpicuè doceatur, animas non fieri ex propagine, ſed creari.* Martyr 2. claſſ. loc. comm. cap. 1. §. 50. expreſsè ſcribit, *non poſſe ſententiam de traduce expugnari & everti ex ſacris literis.* Sohn. tom. 2. in exeg. Auguſt. Conf. pag. 564. *Abſurdum eſt dicere, vel animam contagio corporis vitiari, cùm corrumpi immortalem Spiritum à mortali corpore contra naturam eſſe videatur, vel animas eo momento, quo creantur à Deo privari rectitudine & luce, ut corrupta & peccato contaminata ſint, cùm non præcedant cauſæ hujus privationis, nimirum peccatum actuale aliquod harum animarum vel deniq́; Deum animas creare peccato contaminatas, cùm Dei ſummè boni non niſi opera bona eſſe poſſint.* Hæc Sohnius. Quem nodum ſolvant, qui ſententiam de immediata creatione animarum defendunt, nos cum Auguſtino dicimus Epiſt. 157. *Libenter defenſuri ſumus ſententiam Hieronymi* (animas ſcilicet creari) *ſi nos docere poterunt, quomodo animæ ex Adamo non veniant, & tamen ex illo juſtam ſententiam damnationis inveniant.*

Modus propagationis. 117. Modum propagationis quod attinet, ejus inquiſitionem & explicationem fatemur eſſe difficillimam. Quidam dicunt, animam filiorum ab a-
nima parentum, ut facem de face, lucem de luce 1.
accendi. Quidam diſputant, non ſeorſim ab ani- 2.
ma parentis animam filij propagari, ſed totum ho-

minem ex toto generari, ſemen quidem animatum eſſe, non autem ſeorſim vel ſeparatim alterius ſexus, ſed in conjunctione maris & fœminæ ab i-
3. pſo Deo ad generationem ordinata. Quidam diſputant, præter eam ſeminis formam, quâ ad organici corporis Naturam comparata eſt, aliam quandam vim ſeu entelechiam & perfectionem ſemini divinitùs inſitam eſſe, quâ poſſit animam prodo-
4. cere. Quidam diſputant, animam matris ſui promotione animam ſobolis producere, eâdem ratione, quâ in accretione induit ſe in alimenti ma-
5. teriam novam. Quidam contrarias illas de creatione & propagatione animarum ſententias in cõcordiam redigere conantur, hoc modo: Duplex datur productio, una quæ reſpicit potentiam naturæ, & vocatur generatio; altera quæ potentiam Dei abſolutam reſpicit, & vocatur creatio. Hoc modo ſumta creatio viciſſim dividitur in eam, quę præcedit ex nihilo, & propriè creatio dicitur & alteram, quæ ex materia quidem præcedit, ſed nec neceſſariò, nec cum potentia naturali, ſed obœdientiali; His præſuppoſitis ſtatuunt, Deum ſecundo creationis modo ex præexiſtente anima parentum increare fœtui novam, quæ quia ex Adamo materiam habet, reatus ſit particeps; viciſſim quia à Deo immediatè producitur, abſurdita-
6. tes objectas huic ſententiæ facilè effugiat. Nos modum propagationis inquirendum Philoſophis relinq..us, quippe quem in Scripturis expoſitum eſſe nondum vidimus, interim ſententiam de propagatione animarum arctè tenemus, neque enim ob id neganda animarum propagatio, quia modus propagationis non eſt conſpicuus. Myſterijs divinis hoc veluti ſolenne eſt, ut rem ipſam eorum Scriptura exponat, modum reticeat.

Sex ſententiæ de origine animarum ex Bellar. 118. Bellarminus lib. 4. de ſtatu peccat. cap. 11. recenſet ſex ſententias de origine animæ: *Prima ſententia eſt, animas humanas eſſe particulas ſubſtantiæ Dei, proinde non creari, nec à parentibus traduci, ſed à Deo mirabiliter inſpirari.* Philo in lib. *quòd deterius potiori inſidiatur, quem ſecuti Gnoſtici, Manichæi & Priſcillianiſtæ.* 2. Origen. 1. περὶ ἀρχῶν cap. 7. *ſtatuit animas ſimul omnes una cum Angelis creatas, ſed propter inordinatum amorem terrenorum in corpora tanquam in carceres detrudi.* 3. *Rabini ſtatuunt itidem, omnes animas in principio cum Angelis conditas, & à Deo in corpora mitti: ſed non addunt animas in cœlo peccaſſe, nec corpora vocant animarum carceres, cujus ſententiæ meminit* Gregor. Nyſſen. de anima cap. 6. & Hieron. Epiſt. ad Marcellin & Anaph. 4. *Quidam ſtatuunt, animas non minùs à parentibus trahi, quam corpora, ut Tertullianus & maxima pars Occidentalium*, teſte Hieron. in Epiſt. modò allegatâ. 5. *Auguſtinus cenſet originem animæ latere; neque eſſe aliquid temerè de ea definiendum, hunc ſequuntur* Gregor. libr. 7. Epiſtol. cap. 27. Eucherius in 2. cap. Geneſ. 6. *Denique plurimi ſtatuunt animarum quotidianam creationem*, quos Bellarminus ſequitur.

ἀντίῤῥησις. 119. Prima, ſecunda & tertia opioiones ſunt exp orati errores, quos ex Scripturę fundamentis evertere in proclivi eſt; videbimus igitur quid in reliquarum ſententiarum explicatione proferat. Quarta ſententia tribuit Bellarminus Apollinari & Luciferianis, facilè apparet, quo fine, nimirum ut hæreſeos eam ſuſpectam reddat, *cum Apollinariſtæ & Luciferiani pro hæreticis in veteri Eccleſia ſint habiti ac damnati.* Sed reſp. Apollinariſtæ & Luciferiani ſtatuerunt animam humanam è ſemine & in materia corporea educi ac proinde corpoream eſſe. Auguſt. de hæreſ. ad Quodvuldeum hæreſ. 81. refert, *ſe de Luciferianis in quodam opuſculo hoc inveniſſe, quòd ſtatuant animam ex transfuſione generari, eademq; & de carne dicant & carnis eſſe ſubſtantiam.* Ex lib. de Eccleſiaſt. dogmat. hæc adducit Lomb. 2. ſent. diſt. 18. lit. H. *Animas in corporibus per coitum ſeminari, Luciferiani & Cyrillus & quidam Latinorum præſumtores affirmant. Idipſum etiam Apollinarem ſtatuiſſe, videl. quòd animæ ſunt de carne & carnalis ſubſtantia, ex Dialogis Theodoreti liquet*; quid verò cum abſurd. & improba iſta opinione noſtræ ſententiæ eſt commune? 2. dicit ſententiam de propagatione animarũ *à Scholaſticis pro explorato errore, & à Thoma pro hæreſi haberi, quorum veſtigia etiam ipſe ſequitur.* Reſp. quo ore, quâve fronte hæreſeos accuſat iſtã ſententiam, cùm tamen ſecutus Auguſtin. paulò disertè ſcribat col. 304. *nullum fortaſsè Scripturæ locum inveniri, in quo perſpicuè doceatur, animas non fieri ex propagine, ſed creari?*

120. 3. Pergit Bellarminus & profert quædam Scripturæ teſtimonia contra iſtam ſententia[m]: Gen. 2. *Deus ipſe inſpirat Adamo animam, neu autem terra jubet, ut producat hominem, ſicut beſtias Dei juſſu jam ante produxerat.* Pſal. 31. *Deus fingit ſigillatim corda hominum* Eſa. 57. *flatum omnem ego feci.* Eccleſ. ult. *Spiritus redit ad eum, qui dedit eum*: ſed ipſe nobis reſponſionem ſuppeditat, videl. *locum Geneſeos efficaciter quidem demonſtrare, animam primi hominis nõ eſſe ex materia eductam, ſed à Deo ex nihilo creatam, non autem cogere ut idem de animabus reliquis judicemus, cum reſponderi poſſit, quemadmodum Deus primi hominis corpus ex limo terræ formavit, reliqua vero corpora non per ſe ex limo terræ, ſed per generationem ex Parentum corporibus procreat: ita primi hominis animam à Deo propriè atq; ex nihilo fuiſſe creatam, nunc verò ex illa prima reliquas propagari* (quam reſponſionem veriſſimá eſſe vel eò patet, quòd Deus ex animata Adæ coſta Evam animatam format, non a. de novo animam ei inſpirat:) *reliqua loca probant quidem animarum omniũ conditorem eſſe Deũ, tamen non indicant modum, quo à Deo ſint cond[it]æ, utrum per creationem ex nihilo, an per propagat[io]nem ex anima primi hominis.* Hæc Bellarm. (qu[a]m reſponſionem veriſſimam eſſe evidenter patet ex eo, quòd de formatione corporis eâd. phraſi Scriptura utatur) Job. 10. v. 9. *ſicut lutum me formaſti, ſicut lac me mulſiſti, & ſicut caſeum me coagulaſti.* Job. 31. v. 15 *nunquid non in utero fecit me?* Jer. 1. 4. *priusquã te formarem in utero, novi te.* Act. 17. v. 25 *Deus dat omnibus vitam & inſpirationem*: num verè hæc omnia immediatâ quadam creatione operatur Deus? minimè verò, ſed ideò *Deo hæc tribuuntur, quia ab ipſo eſt cauſalitas omnium cauſarum naturalium.* Scalig. exerc. 188. ſect. 1. *Argumenta pro creatione animarum.*

121. 4. Ergò quia Bellarmin. videt, ac fatetur, ex Scriptura ſententiam de propagatione animarum ſolidè impugnari non poſſe, conatur alijs duobus modis efficaciter (ut loquitur) demonſtrare, animas creari, non propagari: Primò *ex traditione Eccleſiaſtica ſive Patrum teſtimonii*; deinde *rationibus ex principiis fidei deductis.* Adducit igitur Hilar. 10. de Trin. Ambr. lib. de Noa & arca cap. 4. Hieron. in cap. ult. Eccleſ. Chryſoſt. hom. 23. in varia loca Matthæi Nyſſen. de anim. cap. 6. Theodor. libr. 5. ad Græcos. Cyrill. lib. 1. in *Teſtimonia Patrũ de creatione animarum.*

Job.

Joh.cap.9. Auguſtinum. Epiſt.157. ad Opt. Leon. in Epiſt ad Turbium cap. 10. Bernh. ſerm. 27. in Cant. Concil. Later. ſub Leone X. ſeſs. 8. Autor. de operibus cardin. Chriſti, ſerm. de reſurr. Autor. de Eccl. dogm. c.14. Innocent. ſuper Pſal.50. *quibus addit conſenſum omnium populorum, omnium enim mentibus hoc inſitum, ut ſtatuant animas à Deo creari.* Reſp. Primò ex ſola Scriptura ſacra efficaciter articuli fidei demonſtrari poſſunt, ubi de re obſcuriſſima tractatur (dicit Auguſt. de hoc ipſo problemate diſſerens lib. 2. de pecc. merit. cap. 36. non adjuvantibus divinarum Scripturarum certis clariſſimisque documentis cohibere ſe debet humanæ præſumtio. Secundò, pleraque Patrum teſtimonia opinioni Apollinariſtarum & Luciferianorum, non autem ſanæ ſententiæ de propagatione animarum ſunt oppoſita. Tertiò, multi ex Patribus hîc ἐπέχουσι, quod de Auguſtino Bellarm. fatetur, quam ἐποχὴν ſequitur etiam Gregorius, Eucherius & alii complures. Quartò, quidam diſertè comprobant noſtram ſententiam, Tertull. de reſurr. carnis cap. 35. p. 80. *Exinde à benedictione genitura caro atq; anima ſimul fiunt ſine calculo temporis, ut quæ ſimul in utero etiam ſeminantur, quod docuimus in commentario, anima contemperant fœtu, coæquant natu &c.* Hieron. in Epiſt. ad Marcell. & Anapſychiam refert, *maximam partem Occidentalium in ea ſententia fuiſſe.* Martyr. claſſ. 2. loc. cap. 1. §. 48. *ſententia hæc habet fautorem Tertullianum & ex veterib. plerosq;.* Tim. Brightus in Animadv. phyſ. *graviſſimos & præſtātiſſimos tùm Theologos tùm Philoſophos hujus ſententiæ Patronos facit.* Quintò, veteres nondum moto certamine Pelagiano ſecuriùs & liberiùs ſunt locuti, poſtea autem animadverſum fuit, propagationem peccati originalis magno argumento eſſe, quòd etiam animæ propagentur. Sextò, Patrum dicta, ſi in ſpecie examinentur, noſtram ſententiam vel non oppugnant, vel certè non expugnant. Hilarius 10. de Trinit. dicit, *animam eſſe opus Dei, carnis generationem eſſe ex carne*: quis noſtrûm hoc negat? eſt omninò anima opus Dei, non autem per immediatam creationem productum: carnis generatio eſt ex carne, id eſt, toti' hominis ex toto homine corrupto Joh. 3. v. 5. Ambroſ. de Noa & arca c. 4. *negat animas generari*, negamus idipſum, generatio eſt totius compoſiti, propagatio eſt animarum. Idem lib. de Paradiſo c. 11. *de corpore coſtam eſſe ſumtam dicit, non autem de anima portionem*: rectiſſimè: anima enim eſt ἀμερής, interim coſta illa erat animata, ac proinde novæ animæ inſpiratione nec in Eva opus erat, neque in poſteris Evæ. Hieron. in comm. Eccl. ult. Chryſoſt. hom. 23. in var. Matth. loca, *negant animas à corporibus fieri ac generari*; idem neg... nus & nos, uti dictum. Nyſſen. lib. de anima ſe...entiæ de propagatione adverſus; idem in lib. de opific. hominis cap. 30. egregiè de ea diſſerit, & fatetur ipſe Bellarm. col. 300. *librum illum de anima non eſſe Nyſſeni, ſed Nemeſii.* col. 309. *Nyſſenum creationem animarū ſtatuiſſe negat.* Theod. lib. 5. adv. Græcos, *negat animam è ſemine enaſci, contra autem ſtatuit, animam divino inſtituto creationem accipere, ſed addit, ſicut ab initio inſtituta Naturæ lex fuit, ea lex proponitur in verbis Dei: Creſcite & multiplicamini*; num ergo de immediata creatione Theodoret' loquitur. Cyrill. in 1. Joh. c. 9. ſtatuit, *animam ex nihilo adiſſe pervenire*, idem ſtatuimus & ipſi contra Origenem, qui ſomniabat, animas omnes in principio creatas. Lomb. 2. ſent. diſt. 18. lit. H. *Cyrillum cum Luciferianis conjungit, quos creationem animarum repudiaſſe certum eſt.* De Auguſtini ſententia videbimus paulò pòſt: Leo in Epiſt. ad Turb. cap. 10. ſtatuit, *animas non incorporari niſi ab opifice Deo, qui eſt animarum creator, ſed diſertè addit: Deum eſſe animarum & corporum creatorem; ut ergò corpora non creat immediatè, ita nec animas.* Bernh. ſerm. 27. in cant. *animas dicit è cœlo eſſe*, quod ſano ſenſu accipiendum. Denique conſenſui populorum, quem Bellarminus urget, opponimus hoc, quòd omnium mentibus inſitum eſt, hominem generare hominem, neq; homini id denegandum eſſe, quod brutis competit, videlicet ſimile ſibi producere.

122. Deſcendit ergò Bellarminus ad rationes, quarum tres enumerat. Prima: *Anima eſt immortalis. Ergo per ſe ſubſiſtit; id eſt, non dependet à corpore. Si per ſe ſubſiſtit, utiq; etiam per ſe producitur, & per conſeq. non exiſtit ad compoſiti generationem, neq; fit ex propagine.* Reſp. Non dicimus ſeorſim corpus ac ſeorſim animam produci, ſed totum hominem à toto homine generari dicimus; tritum enim in Scholis Philoſophorum, generationem eſſe totius compoſiti. Ariſt. 12. Met. cap. 3. Scal. exerc. 101. ſect. 15. exerc. 282. ſect. 1. exerc. 346. Zabar. de gener. & interit. c. 4. Piccol. 1. de creat. c. 7. neq; dicimus, animam è potentia materiæ ita educi ſicut brutorum animæ, quæ ſunt interitui obnoxiæ, ſed agnoſcimus hîc myſterium nondum ſatis explicatum; propagationem animarum credim', modum propagationis Deo relinquimus. Proinde firmam etiam hanc connexionem negamus: Si anima propagatur, erit mortalis, quid enim, an non poſteri Adæ fuiſſent ex primo parente immortali immortales producti? talis omninò res eſt, qualem eam Deus eſſe voluit. Individua ſpecierum omnia ab ipſo Deo in prima creatione producta, neq; tamen im̄ortalitatis gratiā adepta ſunt. Adde ꝙ etiamſi animæ ſeparatim ſubſiſtant, tamē ex Dei ordinatione habent dependentiam ad corpus, ita ut à corpore non fuiſſent ſeparatæ, ſi homo in integritate perſtitiſſet, & quamvis propter peccatū à corpore ſeparentur, tamen olim ei viciſſim ſunt uniendæ.

Rationes pro animarum creatione. 1. Anima per ſe ſubſiſtit.

123. Secunda ratio: *Si animæ hominum trahuntur à parentibus, vel trahuntur ex corpore vel ex anima parentū. Si ex corpore, erunt corporea & mortales. Si ex anima, vel ex tota vel ex parte: Si ex tota, igitur vel parens carebit deinceps animâ, vel tota manebit in Patre & Filio. Utrumq; falſum, quia parens per generationem animâ non deſtituitur, nec una atq; eadem eſt Patris & Filii anima. Si ex parte animæ Patris exiſtit anima Filii, anima erit partibilis, ac proinde corporalis & mortalis.* Reſp. repetimus denuò, non ſeorſim animam ab anima, & corpus à corpore propagari, aliàs etiam ſingulæ membra à ſingulis membris propagarentur, cum tamen certum ſit, mutilos parentes generare integros liberos; ſed ſequimur Scripturæ ductum, quæ in opere generationis, quod ſecundùm Avicennam eſt opus ſupra omnia mirabilia mirabile, conjuges ut unum agens conſiderat Gen. 2. v. 24. Matth. 19. v. 6. Ergò non patimur nos redigi in has anguſtias, ut in generatione hominis cujusque partis diſtinctam propagationem oſtendere cogamur, ſed generationem dicim' eſſe totius compoſiti, ꝙ vi benedictionis divinæ mirandâ potiùs, quàm perſcrutandâ ſibi ſimile generat. Quid ꝙ eodem modo de brutorū animabus quærere poſſem, an ex corpore an ex anima gignentium producantur? animas e-

2. Anima neque ex tota neque ex parte animæ propagatur.

nim brutorum corporeas & partibiles dici non patientur Metaphyſici, quibus omnis forma eſt indiviſibilis.

3. Anima ſubſiſtit extra corpus. 124. Tertia ratio; *Quodcunq; educitur è potentia materiæ, ita pendeat a materia, ut ſine ea neque fieri neq; eſſe queat. Atqui animæ ſubſiſtunt extra corpus. E. non producuntur è potentia animæ.* Reſp. Quid per eductionem formarum ex potentia materiæ intelligendum ſit, pulcrè explicat Scal. exerc. 6. ſect. 5. ubi diſputat, nihil formæ actu in materia præexiſtere, ſed agentis poteſtate ex materia ad ultimam perfectionem perducta formam emergere potiùs quàm educi. Ergò ſi per productionem animæ è potentia materiæ intelligitur, quòd ex ſemine corporeo anima oriatur, eidemq; actu inſit, negamus hoc modo animam è potentia materiæ educi: ſi verò phraſis illa hoc modo explicetur, quòd homo vi benedictionis divinæ ſibi ſimile ſecundùm ſpeciem generet, ac proinde animam in ſobolem propaget, modo nobis fortè inexplicabili ſtatuimus animam è potentia materiæ educi, id eſt, non creari à Deo immediatè, ſed ex eo nondum ſequitur, quod anima non poſſit extra corpus ſubſiſtere, quia ſeparatam illam ſubſiſtentiam peculiari Dei munere anima ſortitur, ita tamen, ut naturalem ad corpus tanquam domicilium ſuum proprium dependentiam obtineat.

Geneſ. 46. animæ ex femore Jacobi egreſſæ. 125. 6. Denique producit Bellarminus tria argumenta pro confirmanda animarum propagatione, eademque conatur ſolvere, ſed longè plura & firmiora ad ſententiæ noſtræ confirmationē produci poſſunt, ut vidimus ſuo loco. Audiamus tamen diſſerentem de hiſce Bellarminum: Primum, inquit, objici ſolet ex Geneſ. 46. animas de femore Jacobi egreſſas: *excipit ſynecdochicè, id intelligendum eſſe de hominibus animatis.* Reſp. Rectiſſimè, quid autem inde ſequetur aliud, quàm totum hominem animatum è femore parentis egredi, id eſt, generationem eſſe totius compoſiti. Juxta Bellarmini ſententiam, anima hic pro parte hominis, altera tantùm videlicet corpore accipienda eſſet, cujus ſynecdoches exempla nuſpiam fortè occurrunt. Druſius libr. 11. obſerv. cap. 8. profert quædam exempla, in quibus pars pro parte poni videatur, *ut cutis pro carne* Pſal. 102. v. 6. *anima pro corpore caſſo* Job. 18. v. 13. & Actor. 2. v. 27. ſed diligens conſideratio iſtorum dictorum diverſum oſtendet; nulla Rhetorices præcepta talem docent Synecdochen, in qua pars pro parte ἀντιδιῃρημένῃ ponatur. (Auguſtinus Epiſt. 157. monet, reſponderi poſſe, quòd μετωνυμικῶς anima pro corpore ponatur, contentum ſcilicet pro continente.)

Hebr. 7. Levi decimatus in lumbis Abrahæ. Secundum argumentum: Hebr. 7. dicitur Levi decimatus in lumbis Abrahæ, non autem Chriſtus. Ergò alia ratione in lumbis Abrahæ fuit Chriſtus, videlicet tantùm ratione corporis, alia verò Levi, videlicet ratione corporis & animæ. Excipit Bellarminus: *Chriſtum fuiſſe in lumbis Abrahæ ſecundùm materiam carnis, non ſecundùm rationem ſeminalē, Levi autem ſecundùm utrumq;.* Reſp. Rectiſſimè, illa autem ratio ſeminalis totius compoſiti generationem complectitur, ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ. 2. Phyſ. acroaſ. cap. 2. Filius Dei non quidem eſt ex virili ſemine conceptus, ſed mirabili Spiritus ſancti τῇ τῆς δυνάμεως ἐπελθόντος virtute ex ſanctificatis ipſius viſceribus carnem ſibi induit, interim hæc caro fuit animata caro; non enim nudum corpus, ſed totam naturam humanam in Maria & ex Maria Filius Dei aſſumſit. Tertium argumentum: Si Deus animas creat & inſpirat, ſequetur, ipſum adulteris & fornicariis in procreatione hominis cooperari. Excipit Bellarminus *in fornicatione & adulterio duo conſideranda eſſe, actionem naturalem generationis humanæ & vitium tranſgredientis legem Dei in illo opere, primum eſſe bonum, & ei bono Deum cooperari.* Reſp. Nos argumento illo non utimur, nam ſi vel maximè ſtatuatur animas propagari, tamen id non fit abſq; efficaci Dei benedictione & Naturæ à ſe inſtitutæ conſervatione; eadem ergò difficultas redit, cur illicitis ſcortatorum & adulterorum congreſſibus Deus benedicat, quam difficultatem allata diſtinctio rectè explicat. Auguſtin. Epiſt. 28. laudat ſimile Hieronymi (*non eſſe vitium ſementis in tritico, quod furto dicitur eſſe ſublatum, ſed in eo qui frumenta furatus eſt, nec idcircò terram non debuiſſe gremio ſuo ſemina confovere, quia ſator immunda ea projecerit manu*) & addit: *generaliter invenimur multa bona Deum facere etiam de noſtris malis, noſtriſq; peccatis.* Quod ſi reliqua argumenta, quæ propagationem animarum confirmant, præſertim illud de originalis peccati propagatione, tàm facili negotio ſolvi poſſent, ut hoc ipſum haberet nos ſibi Bellarminus ὁμοψήφους.

126. Quintam ſententiam, *quā κατ' ἐξοχὴν hic amplectitur, atq; originem animæ latere ſtatuit. Auguſtino tribuit Bellarminus, ita tamen ut verior ipſi viſa fuerit animarum creatio, quam propagatio.* *κατ' ἐξοχὴν Auguſtiana de animarum origine.* Reſp. Fuit Auguſtinus in hac quæſtione dubius atque incertus, interim tamen probè vidit, peccati originalis propagationem abſque animarum propagatione cōtra Pelagium difficulter defendi poſſe. Audiamus ipſum Auguſt. lib. 2. de peccat. merit. cap. 36 *Ubi de re obſcuriſſima* (qualis eſt quæſtio de animæ origine) *tractatur, non adjuvantibus divinarum Scripturarum certis clariſq; documentis, cohibere ſe debet humana præſumtio, nihil faciens in alteram partem declinando.* Epiſt. 28. ad Hier. dicit, *ſe de anima hæc firmiter tenere. quod ſit immortalis ſecundùm modum ſuum, quod non ſit pars Dei, quod ſit incorporea, quòd nullâ Dei culpâ, nullâ DEI vel ſuâ neceſſitate, ſed propriâ voluntate in culpam ſit collapſa, q; non poſſit liberari de corpore mortis hujus vel ſua voluntatis virtute tanquam ſibi ad hoc ſufficiente, vel ipſius corporis morte, ſed gratiâ DEI per Chriſtum, quòd non ſit anima ulla in genere humano, cui non ſit neceſſarius ad liberationem Mediator Dei & hominum, quòd quæcunq; anima ſine gratia Mediatoris & Sacramento ejus in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœna ſit futura, & ultimo judicio receptura corpus ad pœnam, quæ a. poſt generationem humanam ex Adamo factam in Chriſto regeneretur, ad ejus pertineat ſocietatem, & requiem poſt mortem corporis ſit habitura, & corpus ad gloriam receptura. Hæc omnia ſe firmiſſimè de anima tenere Auguſtin. dicit, quærere autē ubi contraxit anima reatū, quo trahitur in condemnationem?* Et poſtcà: *Ego quidem ante aliquot annos cùm libros quoſdam ſcriberem de libero arbitrio, quatuor opiniones de animæ incarnatione, Utrum ex illa una, quæ primo homini data eſt, cæteræ propagentur: an ſingulis quibuſq; novæ etiam modo fiant: an alicubi jam exiſtentes, mittantur divinitùs vel ſponte labantur in corpora: ita putavi tractandas eſſe, ut qualibet earū vera eſſet, non impediret intentionem meam, quâ tunc adverſus Manichæos agebam. Nam de Priſcillianiſtis adhuc nihil audieram, qui nō multùm ab iſtis diſſimiles blaſphemias fabulantur, ideò quintam*

tam opinionem non addidi, quã in tua Epiſtola commemoraſti, quòd anima non ſit pars Dei &c. Hoc itaque excepto hæretica opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus quænam eligenda ſit, ſcire deſidero. Poſtea ſententiam de creatione animarum explicat, & argumenta contraria diluere nititur, ſed addit; *cùm ad pœnas ventum eſt parvulorum, magis, mihi crede, coarctor anguſtiis, nec quid reſpondeam prorſus invenio &c. Licet nemo faciat optando, ut verum ſit, quod verum non eſt, tamẽ ſi fieri poſſet, optarem, ut hæc ſententia vera eſſet, ſicut opto, ut ſi vera eſt, abs te liquidiſſimè atq; invictiſſimè defendatur.* Epiſt. 157. ad Optat. *Sinceritatem etiam ſcire volo, in tam multis Opuſculis meis nunquam me fuiſſe auſum de hac quæſtione* (originem animæ concernente) *definitam proferre ſententiam, quarum autem rerum atq; cauſarum conſideratione permovear, ut in neutram aſſertionem meus inclinetur aſſenſus, ſed adhuc inter utramq; diſceptem, nimis longum eſt exprimere, & ſi origo animæ lateat, dum tamen redemtio clareat, periculum non eſt.* Ibid. *Aliquid certum de animæ origine nondum in Scripturis Canonicis comperi.* Ibid. *Promtiſſimè ac libentiſſimè defenſurus ſum.* (Hieronymi ſententiam de animarum creatione) *ſi me docere potuerit, quomodo animæ non ex Adamo veniant, & tamẽ ex illo juſtam ſortem damnationis inveniant, niſi ad remiſſionem peccatorum naſcendo perveniant &c. Si potes animarum aſſerere ſine ulla propagine novitatem, ut ratione juſta atq; à fide Catholica non aliena, etiam ſic peccato primi hominis oſtendantur obnoxia, aſſere quod ſentis, ut potes: ſi autem non eas aliter potes à propagatione facere alienas, niſi ut ſimul facias ab omni peccati vinculo liberas, cohibe te ab hujusmodi diſputatione omni modo &c. Si potes animas ſic alienas à propagatione defendere, ut tamen hoc chirographo, quod ſola Chriſti morte rumpendum eſt, rectiſſimâ ratione demonſtrentur obſtricta, nec ſuâ propagatione, ſed carnis hoc debito juſtè appareant obligata, non ſolùm nemine prohibente defende, verùm etiam id nobis, quomodo tecum defendere poſſimus, oſtende. Si autem aliter non potes, quod de animarum novitate ſentis aſſerere, niſi ut eas dicas peccato primi hominis non teneri, aut per propagationem non ſuam, ſed carnis, auctore Deo, vel neſcio quâ mali Naturâ innocentiſſimas fieri peccatrices, meliùs origo animæ latet &c.* lib. 10. de Gen. ad lit. latè de hac quæſtione tractat, ac utriusq; ſententiæ rationes expendit per aliquot capita, tandem concludit c. 23. *his quantum pro tempore potuimus pertractatis, omnia paria, vel penè paria ex utroq; latere rationũ teſtimoniorumq; momenta pronunciarem, niſi eorũ ſententia, qui animas ex parentibus creari putant de Bapt. parvulorum, de quib. quidem reſpondere poſſit, nondum mihi occurrit, ſi quid forte poſtea Deus dederit, ſi quam etiã ſcribendi conceſſerit facultatem, ſtudioſis talium non gravabor, nunc tamen non eſſe contemnendum teſtimonium parvulorum, ut quaſi refelli ſi veritas contra eſt, negligatur, antè denuncio: aut enim hac de re nihil quærendum eſt, ut ſufficiat fidei noſtræ ſcire nos, quo piè vivendo venturi ſumus, etſi neſciamus unde venerimus, aut ſi non impudenter æſtuat anima rationalis, etiam hoc noſſe de ſeipſa, abſit pervicacia contendendi, abſit diligentia requirendi, humilitas petendi, perſeverantia pulſandi, ut ſi nobis hoc expedire novit, qui meliùs quam nos, quid nobis expediat, utiq; novit, det etiam hoc, qui novit data bona dare filiis ſuis.* Scripſit etiam Auguſtinus quatuor libros de origine animæ, quorum ἀπορίαν & ſummam complectitur his verbis 2. retract. c. 56. *Quidam Vincentius Victor in Mauritania Cæſarienſi, invenit apud Hiſpanum quendam Preſbyterum Petrum nonnullum Opuſculum meum, ubi quodam loco de origine animæ hominum ſingulorum, utrum ex illa una prima hominis, ac deinde ex parentibus propagentur, an ſicut illi uni ſine ulla propagatione ſingula ſingulis dentur, me neſcire confeſſus ſum: veruntamẽ ſcire, animã non corpus eſſe, ſed Spiritum. Et contra iſta mea ad eundem Petrum ſcripſit ille duos libros, quos mihi de Cæſaria Renatus Monachus miſit: quibus ego lectis reſponſione meâ quatuor libros reddidi: unum ad Renatum Monachum, alterum ad Preſbyterum Petrum, & duos ad eundem Victorem. In iis autem omnibus, in quibus multa neceſſaria diſſeruntur, defendi de origine animarum, quæ ſingulis hominibus dantur, cunctationem meam, & multos errores atq; pravitates præſumtionis ejus oſtendi, quem tamen juvenem non præponere deteſtandum, ſed adhuc docendum quantâ potui lenitate tractavi, & ab eo reſcripta correctionis ejus accepi.* Ex his omnibus apparet, 1. Auguſtinum noluiſſe in quæſtione de origine vel creationis vel propagationis animarum aſſertoribus aſſenſum ſuum præbere. 2. Interim ſtatuiſſe, quòd propagatio peccati originalis contra Pelagianos vix poſſit obtineri, negatâ animæ propagatione. 3. Ac proinde graviter adverſatum fuiſſe Vincentio, qui juvenili quadam audaciâ affirmabat, ſe certò demonſtrare poſſe, quòd animæ de novo creentur.

127. Sequitur tandem ſexta ſententia de animarum creatione, quam Bellarm. dicit amplectendam eſſe, exploſâ Auguſtini modeſtiâ. *Bellarmini ſententia de origine animarum.* Primò, *quia habeantur Leonis I. reſcriptum, Leonis X. decretũ, conſenſus Scholaſticorum, & egregia ipſorum rationes.* Reſp. Hæc omnia nondum poſſunt nobis articulum fidei condere, ſicubi firmis Scripturæ fundamentis deſtituimur: quid in rationibus illis virium ac roboris ſit, Philoſophis expendendum relinquimus, λόγοι καταναλωτοὶ τοὺς λόγους. 2. Biel 2. ſent. diſt. 17. agnoſcit rationes illas non ἀναγκαίας, ſed tantùm πιθανὰς eſſe. Secundò, *quia ſola traductio peccati originalis impediverit Auguſtinum, quò minùs creationem animarum crederet; at nec animarum creatio impedit peccati traductionem, neque propagatio animarum ex anima Adæ propagationem peccati juvat.* Reſp. Certum eſt, hoc argumentum de propagatione peccati originalis Auguſt. coegiſſe, ut ad ſententiam de creatione animarum, cui aliàs favebat, non accederet, ſed aſſenſum ſuum ei præbere cunctaretur: ergò ſi hoc præſtare poteſt Bellarmin. ut oſtendat, animarum creationem non impedire peccati traductionem, nec propagationem animarum juvare peccati traductionem; fatebimur magnum ſententiæ noſtræ fundamentum eſſe ſubrutum. Quòd animarum creatio non impediat peccati traductionem, id peculiari capite oſtendit, quod paulò pòſt excutiemus: Quòd propagatio animarum peccati propagationem non juvet, indè probat, *quia Adamus quoad animam juſtificatus fuit à peccato, antequam filios generaret, ſæpè etiam parentes juſti & peccato originali carentes liberos gignunt, non poteſt autem ex anima juſti trahi anima injuſti.* Reſp. Ex falſa hypotheſi hoc procedit, quaſi in juſtificatione hominis peccatum ita remittatur, ut ſimul actu & reatu tranſeat, ac radicitùs cum omnibus fibris è Natura hominis evellatur, quod falſiſſimum eſſe, ſuo loco evidenter docebimus.

Qui

Qui verò ſunt illi parentes, quos peccato originali carere, tàm audacter aſſerit Bellarminus? Scriptura manifeſtè docet, omnes Adæ poſteros naſci peccato originali obnoxios, ac malum hoc uſque ad totalem corporis deſtructionem atque abolitionem ipſis adhærere. Si ullus hominum planè liber eſſe potuiſſet ab illo peccato originalis jugo, certè Apoſtolo Paulo electo Dei organo id contigiſſet: At quàm miserè is quiritatur & ejulatur. Roman. 7. v. 14. *Ego ſum carnalis venundatus ſub peccatum.* v. 17. *Habitat in me peccatum.* v. 23. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legem mentis meæ.* v. 24. *Miſer ego homo, quis me liberabit à corpore mortis hujus.*

An propagatio peccati originalis cum creatione animarum poſſit conciliari?

128. Quomodo verò anima peccato originali obnoxia erit, ſi immediatè à Deo creatur, non autem ex Adami anima propagatur? Bellarminus de gratia primi hominis cap. 12. primùm *ſententiam eorum, qui ſtatuunt, animam in corpore tanquam in vaſe vitiato corrumpi, repudiat,* (rectiſſimè, nam 1. quia corpus non poteſt agere in Spiritum. 2. peccatum primò in anima reſidet, non in carne. 3. Deus foret injuſtus, qui puram animam impuro corpori immitteret) deindè *eorum etiam ſententiam, qui exiſtimant, carnem deſtitutam originali juſtitiâ ac rebellem rationi effectam animam deorſum trahere, eandemq; hoc modo obliquam & diſtortam efficere, eorum, inquam, ſententiam itidem refellit,* (rectiſſimè, nam 1. anima utpotè incorrupta & fortior reſiſteret. 2. ſin verò aſſenſum præberet, non originale ſed actuale peccatum illud eſſet. 3. infantes ante uſum rationis non haberent originale peccatum,) tandem ſuam proponit ſententiam hiſce theorematis comprehenſam. 1. *Quòd ad traductionem peccati originalis nihil aliud requiratur, niſi ut homo per veram generationem ab Adamo deſcendat: hoc enim ipſo quòd aliquis in lumbis Adæ fuit, cùm is præceptum transgrederetur, in illo ejus peccato communicavit, cùm in illo omnes peccaverint.* 2. *Quod anima non polluatur cùm creatur à Deo, ſed cùm per conjunctionem cum carne ex Adamo tracta, pars hominis efficitur.* 3. *Quòd cauſa peccati originalis ſit propagatio ex natura corrupta.* 4. *Quòd ſufficiat ad trahendum ex Adamo peccatum, animam eſſe partem hominis, qui verè trahitur ex Adamo, licet ipſa non propagetur ex anima Adami.* 5. *Quod verè & propriè homo generet, tametſi anima à Deo inſpiretur, cùm generatio non terminetur ad productionem formæ vel materiæ, ſed compoſiti: quamvis igitur homo non propaget animam, tamen per generationem materiam ita diſponit, ut infallibiliter anima conſequatur, & ſic animam cum carne conjungit.* 7. *Quòd ipſæ beſtiarum animæ nō aliter fiunt ex propagine, quàm quod parentes generando diſponunt materiam uſque ad animationem: ac proindè nullam eſſe cauſam, cur propter originale peccatum de animarum creatione dubitetur,* quin imò cap. 11. col. 311. *ſtatuit ipſum Auguſtinum, ſi inter homines viveret, auditâ hac explicatione gratias acturum creationis propugnatoribus.* Reſponſ. Mirum verò, nec Auguſtinum tanto ingenii acumine prçditum hoc vidiſſe, neq; ab Hieronymo, vel Optato, vel Vincentio hanc reſponſionem ipſi toties hoc requirenti datam eſſe! videbimus quid ſit in ea roboris. 1. Quomodo dici poteſt per veram generationem ab Adamo deſcendere, qui partem tantùm compoſiti, eandemq; minùs principalem, videl. materiam, ab eo ſortitur? corpus certè homo non eſt, ſed tantùm pars hominis; jam verò, ex ſententia Bellarm. ſolum corpus, non autem anima poſterorum ex Adamo trahitur, quomodo ergò per veram generationem poſteri ab Adamo deſcendunt? uniuscujusque rei nomen primò ac propriè formæ ipſi. ſecundariò verò, & propter hanc tuti, id eſt, ſubſtantiæ ex materia formaq; compoſitæ tribuitur. 7. Metaph. cap. 3. Proinde ſi anima creatur, caro tantùm propagatur, rectiùs dicitur homo creatus quam generatus, quia à potiori ſit denominatio. Id quod ab Adamo generatur, caret animâ rationali, (ex hypotheſi Bellarmini) jam verò, quòd anima rationali caret, non eſt unum ſpecie cùm homine, Ergò propriè & exquiſitè loquendo non generatur ab Adamo homo. Quod fuit in lumbis Adæ peccatum Dei transgredientis, illud ſolum & omne eſt corruptum. Jam verò non tota Natura humana, ſed tantùm pars ejus, videlicet caro, fuit in lumbis Adæ, (ex hypotheſi Bellarmini.) Ergò non tota Natura humana, ſed tantùm pars ejus, videlicet caro eſt corrupta. Si in Adamo omnes peccaverunt, quod Apoſtolus aſſerit, utique etiam tota Natura humana in Adamo fuit, & tota ex ipſo trahitur. Auguſtin. 6. contra Julian. c. 12. *In uno homine omnes peccârunt originaliter, & tanquam in maſſa unione communiter.* 1. de peccat. merit. cap. 9. *Ille, in quo omnes moriuntur, occultâ tabe concupiſcentiæ ſuæ tabificavit in ſe omnes de ſtirpe ſua venientes.* libr. 4. contra duas Epiſtolas Pelagian. c. 4. *In illo primo peccârunt omnes, quia in eo fuerunt omnes, quando ille peccavit, unde peccatum naſcendo trahitur. Nam & ſic ſanctus Hilarius intellexit, dicit enim manifeſtum in Adamo omnes peccâſſe quaſi in maſſa.* Anſh. de conc. virg. c. 2. *tota Natura humana in illis* (primis parentibus) *erat, & extra illos de illa nihil idec tota infirmata & corrupta eſt:* 3. Quòd *anima polluatur, cùm per conjunctionem cum carne fit pars hominis,* non ita nudè aſſerendum erat Bellarmino, ſed explicandum, quomodo corpus animam polluere poſſit, quomodo Dei juſtitia non labefactetur ex eo, quòd animam puram in corpus impurum infundit, quomodo à carne in animam propagetur peccatum, cùm tamen ipſemet c. præcedente col. 302. dixerit, *imaginem Dei propriè in anima reſidere,* cùm Thomas rectè ſtatuat 1. 2. q. 83. art. 2. *animam eſſe primum ſubjectum peccati originalis:* h[illegible] omnia dilertè & perſpicuè explicanda erant, quod cùm non faciat Bellarminus, parùm gratiæ ab Auguſtino, ſi adhuc inter homines viveret, referret: manet enim difficultas, undè anima juſtam ſententiam damnationis ex Adamo inveniat, cùm tamen ex Adamo non inveniat? Bellarminus reſpondet, *quia eſt pars hominis, qui ex Adamo venit,* atqui cur DEUS bonus & juſtus animam puram creando & inſpirando facit partem hominis? quibus malis meritis anima hoc obtinuit? 3. Cauſam propagati peccati originalis eſſe propagationem ex natura corrupta rectiſſimè aſſeritur, ſed quod additur. 4. ſufficere ad trahendum ex Adamo peccatū, quòd anima ſit pars hominis, qui ex Adamo trahitur, nunquam probari poterit, quia ſemper manet vivida atq; vegeta illa difficultas, quare Deus animam puram cum impuro corpore conjungat, ac partem hominis faciat, quomodo anima in illa ſui cum corpore conjūctione polluatur, & quomodo corpus hominis, q̃ materiæ vicem obtinet, partem hominis alteram, videl. animā, quę formę eminentiâ fungitur, in ſuæ corruptionis conſortiū trahat?

5. quòd

5. quòd homo nihilominus verè & propriè generet, ſi vel maximè anima creetur; difficulter nobis perſuaderi poteſt; generatio eſt ſpeciei propagatio, hoc eſt, alterius ſecundum ſpeciem ſibi ſimilis productio: jam verò corpus inanime & homo animatus ſpecie differunt. Ergò ſi corpus inanime tantùm ex parentibus trahitur, non eſt vera & propriè dicta hominis ex homine productio. *At, inquis, homo per generationem materiam ita diſponit, ut infallibiliter anima conſequatur, proindè ipſe eſt, qui animam cum carne conjungit.* Reſp. præparatio materiæ ad formæ introductionem nondum eſt vera regeneratio, ſed formæ ex materia ad ultimum præparationis gradum productæ emerſio: quod ſi DEUS creando inſpirat animam, utique non homo animam cum carne conjungit, poſitâ ſufficienti materiæ præparatione poſſet Deus non infundere animam, cum nihil contradictionis hoc involvat, utique ergò materiæ præparatio non eſt adæquata cauſa iſtius conjunctionis, ſed peculiaris illa Dei actio, videlicet creatio. 6. quòd beſtiæ nullo alio modo generent, quàm quòd materiam uſque ad animationem diſponant, gratis dicitur, quia quamvis quotidiano loquendi uſu, voce generationis præviæ alterationes ſimul involvantur, tamen præciſe accipitur pro ipſius compoſiti productione, quæ conſiſtit in ipſa ſubſtantialis formæ ex potentia materiæ emerſione & in indiviſibili ſemper perficitur; unde Conimbr. 1. de generat. & corrupt. cap. 4. quæſt. 12. art. 2. concludunt, generationem eſſe actionem momentaneam, cum formæ introductio ſit momentanea; unde etiam quæſt. 13. art. 2. contra Thomam, Scotum, Richardum, Abulenſem, Capreolum &c. ſtatuunt ad ſalvandum Ariſtotelis pronunciatum, quòd homo hominem generet, non ſufficere, quòd ſatis præparatur ab eo materia, in quam ubi perfectè diſpoſita eſt, DEUS animam infundat, ac corpori uniat: *ſed dari in generatione humana ex parte hominis generantis actionem terminatam intrinſecè ad animam rationalem, non ſecundùm ſe, ut abſolutè accipit eſſe, ſive ut eſt creabilis, ſed quatenus accipit eſſe in materia, & cum ea copulatur, ſive prout eſt corpori unibilis.* Proſequuntur autem hoc argumentum. *Cum generatio conſiſtat in actione qua forma materiæ copulatur, cùmq́ anima rationis particeps ſit formalis terminus, a quo humana generatio ſpeciem ſortitur, non videtur, quomodo talis generatio conſtare queat, niſi detur actio, quæ circa animam verſetur, eamq́, uti proprium terminum intrinſecè attingat & materiæ uniat; ſi ſolus DEUS animam creat atque corpori unit, ſequetur alterutrum horum, vel quod homo haud propriè dicitur hominem gignere, vel quod humana generatio cum aliorum viventium generatione non conveniat univocè. Deinde ſi diſpoſitiones ut generantis inſtrumenta ipſam actionem generandi non edunt, ſed inſerviunt duntaxat ad reddendam materiam ſuſcipiendæ formæ idoneam, profectò ut tales diſpoſitiones non concurrunt activè, ſed habent ſe ex parte materiæ: ita nec generans dicetur per eas activè concurrere, proindeq́, nec mediò illarum dicendus erit homo generare, cum generare ſit agere.* Hæc Conimbricenſes, cum quibus tranſigat Bellarminus, qui ſtatuit, diſpoſitionem materiæ uſque ad animationem eſſe formale generationis.

CAP. IX.

De amiſſione Imaginis divinæ per lapſum protoplaſton.

129. Atque hæc dicta ſint de Imagine Dei, ad quam primus homo conditus eſt, reſtat excutienda quæſtio, *An imago DEI in homine per lapſum ſit amiſſa?* Reſp. 1. Si divina Imago ſumatur pro ipſa eſſentia animæ, pro intellectu, voluntate, & reliquis viribus, dicendum non eſt, eam per lapſum periiſſe, ſiquidem quoad eſſentiam eadem manſit anima Adæ poſt lapſum, quæ fuit ante lapſum: 2. Si imago DEI accipitur pro generali quadam congruentia & ἀναλογίᾳ, quâ anima hominis quædam τὰ θεῖα exprimit, ut quòd umbram oſtendit S. Trinitatis, quod incorporea eſt ſpiritualis, intelligens & liberæ voluntatis in rebus ſuæ poteſtati ſubjectis, itidem dicendum non eſt, eam per lapſum periiſſe, ſiquidem hæc omnia animadvertontur in anima hominis poſt lapſum. 3. Si accipitur imago Dei pro dominio in creaturas reliquas; præſertim animantia, in quo ἀυτίκως Imago Dei conſiſtit, itidem dicendum non eſt, hoc ſenſu & reſpectu imaginem Dei penitiùs periiſſe; etſi enim illa imperii dignitas multis modis diminuta & labefactata eſt, tamen aliqua adhuc ejus ſuperſunt veſtigia. 4. Si imago divina accipitur pro principiis nobiſcum natis, quæ ſunt tenues quædam reliquiæ imaginis divinæ in mente & voluntate, hominis, & velut rudera pulcherrimi ædificii, fatemur itidem imaginem Dei non eſſe reſpectu harum tenuiſſimarum particularum penitùs amiſſam, cùm adhuc opus legis ſcriptum in cordibus etiam non renatorum. 5. Sed ſi juxta Scripturæ explicationem & determinationem imago Dei accipiatur pro juſtitia & ſanctitate illa vera, ad quam homo conditus, pro concreata illa omnium virium integritate & rectitudine, quæ in homine ante lapſum fuit, dicendum erit utique, imaginem divinam eſſe per lapſum amiſſam. *Imago Dei per lapſum in homine amiſſa.*

130. Cui ſententiæ toties Spiritus Sanctus teſtimonium fert, quoties de peccato originali per lapſum Adæ in genus humanum introducto loquitur; illud enim definitur carentiâ juſtitiæ originalis, & totius Naturæ humanæ corruptione, quæ in locum iſtius primævæ integritatis ſucceſſit. *Eramus antea lux in Domino, nunc ſumus tenebræ,* Epheſ. 5. verſ. 8. antea voluntas noſtra conformis legi, nunc autem *φρόνημα σαρκὸς eſt inimicitia adverſus DEUM,* Roman. 8. v. 7. erat in membris noſtris priùs obœdientia erga Spiritum mentis & legem DEI, nunc videmus *aliam legem in membris noſtris repugnantem legi mentis & captivos nos ducentem,* Rom. 7. v. 23. eramus antea dilecti DEI filii, *nunc ſumus Naturâ filii iræ,* Epheſ. 2. v. 3. eramus antea vitæ ſpiritualis, quæ ex DEO eſt, participes, nunc autem *mortui ſumus in peccatis,* Eph. 2. v. 1. Coloſſ. 2. v. 3. &c. Proindè negare, quod amiſſa ſit imago Dei, eſt ipſum peccatum originale negare. *Argumenta amiſſionem divinæ imaginis in homine confirmantia.*

131. Ulterius: ad quod per Spiritum S. ita renovandi ſumus, ut ex nova quadam creatione illud in nobis reſtituatur, id utique amiſſum. Jam verò ad imaginem DEI per Spiritum S. ita renovandi ſumus, ut ex nova quadam creatione illa in nobis reſtituatur. Utique ergò imago Dei eſt amiſſa. Minorem confirmant dicta Apoſtolica, 2. Corinth. 3. v. 18.

v.18. Epheſ.4.v.23. Coloſſ.3.v.10. in quibus obſervandæ hæ emphaſes. 1. Reſtaurationem illam imaginis DEI eſſe μεταμόρφωσιν: eſſe renovationem Spiritus, eſſe induitionem novi hominis. 2. Eam fieri à Spiritu Dei, ab illo ipſo, qui olim primum hominem ad hanc imaginem ſuam creavit. 3. Imaginem DEI conſiſtere in juſtitia & ſanctitate vera, in vera DEI agnitione, quorum nihil vel in viribus hominis, adhuc reliquum, vel à viribus humanis expectari poteſt.

132. Ac ne ulla reſtet dubitatio, conferre debemus primum hominem, qualis deſcribitur ante lapſum; & qualis nobis proponitur poſt lapſum. Itemque qualiter deſcribantur poſteri Adæ: ubi manifeſtè apparebit, hominem ex juſto & ſancto, impium & injuſtum: ex divite pauperrimum: ex ſano ægrum: ex vivente mortuum: ex libero captivum: ex Filio Dei hoſtem: ex hærede vitæ æternæ reum damnationis factum eſſe, atque exutum DEI imagine pulcherrimâ tetram Diaboli larvam induiſſe, unde diſertè pronunciat Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 49. *nos non amplius geſtare imaginem DEI & cœleſtis Adami, ſed imaginem terreſtris Adæ*, averſio à Deo, deſtitui concreatâ innocentiâ & juſtitiâ, obnoxii calamitatibus, morbis, morti & damnationi.

Dicta veterum de amiſſione Imaginis divinæ.

133. Quo ſenſu & reſpectu veteres quandoque diſertè pronunciant imaginem DEI in nobis periiſſe. Irenæus lib. 3. cap. 20. *Filius Dei incarnatus & homo factus longam hominum expoſitionem in ſeipſo recapitulavit, in compendio nobis ſalutem præſtans, ut quod perdideramus in Adam, id eſt, ſecundùm imaginem & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Jeſu reciperemus.* Origen. hom. 1. in Geneſ. *Homo maligni imaginem adducet per peccatum, ideò Chriſtus venit in ſimilitudine hominum factus, ut nos ad ejus imaginem reformemur.* Baſilius in Pſal. 48. *Homo poſtquam ſupercœleſtis opificis imaginem amiſit, terreni ſimilitudinem aſſumſit.* Ambr. lib. 6. hexaem. cap. 7. *Illa bene picta eſt, quæ habet in ſe virtutum gratiam renitentem, ſplendoremq́; pietatis*, &c. *ſecundùm hanc imaginem Adam ante peccatum, ſed ubi lapſus eſt depoſuit imaginem cœleſtis, ſumſit terreſtris effigiem.* Aug. 14. de Trin. cap. 16. *Quia commemoratione vertuntur ad Dominum ab ea deformitate, quæ per cupiditates ſeculares conformabatur huic ſeculo, reformantur ex illo: audientes Apoſtolum dicentem; Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini novitate mentis veſtræ, ut incipiat illa imago ab eo reformari, a quo formata eſt, non autem reformare ſeipſam poteſt, ſicut potuit deformari* &c. *peccando homo juſtitiam & ſanctitatem veritatis amiſit, propter quod hæc imago deformis & decolor facta eſt, hanc requirit, cùm reformatur & renovatur.* Idem de Gen. ad lit. lib. 6. c. 27. *In hoc renovamur ſecundùm id quod amiſit Adam, id eſt, ſecundum Spiritum mentis noſtræ* &c. *Dicit Apoſtolus: expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis, induite novum hominem, qui renovatur in agnitionem Dei, ſecundùm imaginem ejus qui creavit eum. Hanc imaginem in Spiritu mentis impreſſam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam juſtitiæ.* Beda lib. 3. in Job. *Signaculum imaginis Dei, quod per peccatum Adæ attritum fuerat & obliteratum, rurſus per Chriſtum iterata impreſſione reſtituitur.* Bernh. tract. de grat. & lib. arbit. col. 1061. *Sufficiat in hoc corpore mortis atq; in hoc ſeculo nequam ex libertate conſilii peccato non obedire ex concupiſcentia* &c. *Sic profectò Dei in nobis reparamus imaginem, ſic antiquo honori illi capeſſendo, quem per peccatum amiſimus, per gratiam præparamur.* Damaſcen. 4. orthod. fid. cap. 4. *per transgreſſionem præcepti divinæ imaginis characteres obliteravimus, & nunc in malitia conſtituti divinâ communione juſtè ſumus privati.*

134. Quotieſcunque a. veteres imaginem Dei in homine adhuc ſuperſtitem eſſe dicunt, intelligendum id de aliquo quatuor iſtorum modorum, quos paulò ſuperiùs enumeravim⁹, non a. de quinto & ultimo, in quo verè ac propriè imago Dei cõſiſtit: cujus loci eſt obſervatio illa, quòd pleriq; ex veterib. imaginẽ & ſimilitudinem ſic diſtinguunt, ut imaginem referant ad eſſentiales animæ potentias, mentem, voluntatem, memoriam, &c. ſimilitudinem ad qualitates animæ, juſtitiam ſcil. ac ſanctitatem, quid ergò mirum, ſi juxta illam hypotheſin poſteà dicant, imaginem Dei in homine adhuc eſſe reliquam? imò quid mirum, quod Bellarm. 4. de Eccl. c. 9. hæreſeos dicam illis ſcribat, qui imaginem Dei in ſpiritualib⁹ amiſſam dicunt, cùm ſententiam illam veterum de diſcrimine imaginis & ſimilitudinis amplectatur? Recentiores Photiniani itidẽ diſputant, imaginem Dei in homine neutiquã amiſſam eſſe. Catech. Racov. p. 22. nimirũ, quia ex falſa hypotheſi ſtatuunt, imaginem Dei nihil aliud fuiſſe quàm dominium in creaturas reliquas. p. 23.

Dicta adverſariorum.

135. Agnoſcunt quidam ex ipſis adverſariis, Origeni imaginem Dei in homine periiſſe aſſerenti, & nobis ſententiam ej⁹, imò Scripturæ amplexantib⁹ non poſſe hæreſeos notam inuri, ſi de concreata rectitudine, atq; omnium virium integritate imago Dei accipiatur. Alphonſ. de Caſtro lib. 2. adv. hæreſ. tit. Adam. *Origenes per imaginem intelligebat vel naturam ſeu ſubſtantiam rationalem, vel ſignificabat ſimilitudinẽ ſeu animi qualitatem. Quod ſi Origenes ſecundùm hunc modũ uſurpaverit, quis non videt ibi nullam eſſe hæreſeos ſuſpicionem?* Maldonatus in comment. Luc. 15. *Solent pleriq́; per ſubſtantiam, quam prodigus dicitur perdidiſſe, liberum arbitrium, ceteraſq́; naturales facultates interpretari: Sic Auguſtinus, Beda, Euthymius, Bernhardus, quæ tamen ſano ab eis ſenſu dicta ſunt: alij per eam ſubſtantiam perditam Imaginem & ſimilitudinem ſignificari putant:* Ambroſius, *omnia*, inquit, *Naturæ ornamenta conſumſit* &c. Vaſquez in 1. 2. Thomæ tom. 1. diſput. 137. num. 14. *Reſpondeo, imaginem Dei aliam eſſe naturaliter impreſſam in intellectu, nempè memoriam & voluntatem, & hujus nihil minui intrinſecè, ſed tantùm extrinſecè, & ideo nunquam deleri, quantumvis extrinſecè minuatur: aliam verò eſſe Imaginem DEI homini per gratiam & caritatem impreſſam, his enim qualitatibus Deo ſimiles efficimur, & hæc omnino amittitur per peccatum*, & de hac intelligendi ſunt Origenes & Auguſtinus. Quibus adde Pererium, qui inter Imaginem & ſimilitudinem non agnoſcit tale diſcrimen, quale Bellarminus conſtituit.

Argumenta eorum, qui ſtatuunt Imaginem Dei adhuc in homine eſſe integram.

136. Monſtrabimus breviter, quid reſpondendum ſit ad argumenta eorũ, qui imaginem Dei adhuc in homine poſt lapſum integram eſſe pugnant. 1. *Omnia in mundo obtemperant homini. Ergo homines adhuc gerunt Dei imaginem.* Reſp. Dominium illud non eſt principalis pars divinæ imaginis, quod ipſum tamen dominium valdè ac validè eſt diminutum. 2. Gen. 5. v. 1. *Adam genuit filium ad imaginem ſuam. Ergo imago DEI in ipſo manſit.* Reſp. per inverſionem, quia Adam non ad primævam illam Dei; ſed notanter ad ſuam peccato cor-

rupiam

ruptam imaginem dicitur filios genuiſſe, utique ergò imago Dei in ipſo perierat. Hugo ſuper h.l. *Sicut Adam factus fuit à DEO innocente & immortalis innocens ac immortalis, id eſt, qui non poſſet mori, ita ipſe factus peccator & mortalis genuit peccatorem & mortalem.* Quæ ſententia congruit cum illis dictis: *Quis dabit mundum de immundo conceptum ſemine? Ecce in iniquitatibus conceptus ſum? Quod natum eſt de carne, caro eſt; Sumus Naturâ filii iræ? &c.* Genel. 9. 6. *ideo prohibetur hominis ſanguis effundi, quia ad imaginem ſuam Deus hominem fecit: utique ergò adhuc in homine DEI imago perſeverat.* Reſp. ratio legi addita tàm ad interfectorem quàm interfectum referri poteſt. Quamvis enim imago Dei quoad perfectam juſtitiam, ſanctitatem & reliquas ſpirituales dotes in homine periérit; tamen reliquæ adhuc ſunt in mente hominis notitiæ practicæ, honeſtorum ac turpium διαγνωστικαὶ, quæ interfectorem à cæde revocare debebant: atq; hoc dictamen conſcientiæ eſt particula quædam imaginis divinæ, quam in nobis ipſis revereri debemus. Interfectum quod attinet, is ad imaginem Dei in Adamo conditus, atque ad eandem per Chriſtum reparatus; proinde in his ac ſimilibus dictis Scriptura reſpicit tùm ad primam hominis creationem, quippe in Adamo omnes ſunt conditi ad imaginem Dei; tùm ad reliquias imaginis divinæ, quippe in mente hominum etiam non renatorum reliqua eſt particula iſtius primævæ pulcritudinis: tùm denique ad officium & beneficia Chriſti; is enim venit in mundum, ut deſtrueret opera Diaboli, ac per παλιγγενεσίας atque ἀνακαινώσεως imaginem Dei in nobis repararet. 4. Pſalm. 39. verſ. 7. *In imagine ambulat homo.* Reſp. צֶלֶם hoc loco ſignificat umbram, ſenſus eſt, quòd homo velut in umbra atq; tenebris ambulet, ignorans diem mortis, ideoque ſtolidè agat perituras opes tàm anxiè congerendo, quam explicationem contextus evidenter probat. Textui igitur non ſatis congruit, quod Auguſtinus & Caſſiodorus de imagine DEI hoc loco diſſerunt. 5. Sap. 2. verſ. 23. *Creavit DEUS hominem in incorruptibilitate, & ad imaginem propriæ ſimilitudinis fecit illum.* Reſp. loquitur Sapiens, de homine qualis à Deo primùm conditus non autem qualis poſt lapſum in mundum naſcitur, ſequitur enim adverſativa verſ. 24. *Invidiâ Diaboli mors introivit in mundum;* perinde ut ἀφθαρσίαν, ita quoque εἰκόνα τοῦ θεοῦ amiſit homo. 6. 1. Cor. 11. v. 7. *vir eſt imago & gloria DEI.* Reſp. agitur non de principali membro imaginis divinæ, quod utrique ſexui commune fuit, ſed de externo quodam ornamento ac minùs principali parte Imaginis divinę, videlicet de imperii dignitate, cujus reliquiæ adhuc ſuperſunt. 7. Jacob. 3. verſ. 9 *linguâ benedicimus hominibus, qui ad ſimilitudinem DEI facti.* Reſp. creati ſunt omnes in Adamo ad Dei imaginem, ſuperſunt in omnibus reliquiæ iſtius divinæ imaginis, & Chriſtus venit in mundum, ut beneficio ſpiritualis regenerationis omnes ad imaginem DEI renovaret. Quid? quod hoc loco uſurpatur vox ὁμοιώσεως (ſimilitudinis,) cùm tamen inter imaginem & ſimilitudinem DEI tale diſcrimen conſtituatur, ut hęc amiſſa, illa verò ſuperſtes manſiſſe à Bellarmino aſſeratur.

Quarè aliquæ l- imaginis divinæ

137. Conſtat igitur ſatis perſpicuè ex Scripturæ & experientiæ teſtimonio, Imaginem divinam ita in poſteris Adæ periiſſe, ut via tenues quædam reliquiæ, eæq; ipſæ per peccatum obſcuratæ & labefactatæ ſint ſuperſtites, quas ideò Deus in nobis voluit eſſe reliquas 1. ut eſſent teſtimonia de N. turæ noſtræ, qualis à Deo condita olim fuit, præſtantia, velut rudera ac ἐρείπια de ædificij dignitate teſtantur. 2. Ut ex illis miſericordiam Dei ergà nos indigniſſimos peccatores diſcamus, atq; in tabulis cordis noſtri, vivis reliquiarum iſtarum literis Dei bonitatem expreſſam legamus. 3. ut notitiæ illæ adhuc reliquæ ſint rectrices externæ diſciplinæ, quâ velut pædagogiâ quadam Deus utitur ad inſtaurationem Imaginis ſuæ nobis per Chriſtum. 4. *ut improbi redderentur ἀναπολόγητοι, dum veritatem in injuſtitia detinent.* Rom. 1. v. 18. *eamq; in mendacium commutant.* verſ. 25.

reliquias in homine ſuperſtites Deus eſſe voluerit.

CAPUT X.

De uſu hujus loci & Imaginis divinæ definitione.

Uſus hujus doctrinæ.

138. Uſus doctrinæ de imagine Dei conſtitui poteſt triplex, ſiquidem deducit nos 1. ad agnitionem bonitatis divinæ, cui ſoli acceptum referendum, quòd genus humanum in Adamo ad Imaginem DEI conditum eſt, quodq́, amiſſum hoc bonum Chriſtus in nobis reparare incipit, in æterna vita opus illud conſummaturus. 2. ad agnitionem miſeriæ noſtræ, cùm ex tanto dignitatis gradu velut è cœlo delapſi, ex illis parentibus naſcamur, qui priùs nos faciunt damnatos, quàm natos. Bernh. in meditat. cap. 2. col. 1190. Refert Eſdras Seniores illos, qui prioris templi à Salomone extructi pulcritudinem viderant aſpectu poſterioris templi, quod Zorobabel poſt captivitatem Babylonicam reparaverat, ad lacrymas provocatos fuiſſe; quantò juſtiorem doloris & lacrymarum cauſam habemus, ſi quando in memoriam nobis revocamus, primum hominem ad imaginem Dei conditum fuiſſe SS. Trinitatis habitaculum atque templum pulcherrimum, ſed ab infernalibus Chaldæis horribiliter id devaſtatum, & dona illa concreata ea eo abrepta eſſe. 3. ad fulcimentum ſpei noſtræ. Dies extremi judicii erit olim tempus ἀποκαταστάσεως πάντων. Actor. 3. verſ. 20. Ut prius templum Hieroſolymitanum non manſit perpetuò devaſtatum, ſed iterum reædificatum atque extructum eſt, quin & Chriſti adventu glorioſius priore factum; ſic Chriſti gratiâ & Spiritus ſancti efficaciâ imago illa Dei, ad quam in hac vita reformari incipimus, multò lucidius & glorioſiùs aliquando in nobis fulgebit quam in Adamo olim fulſit, ille poterat non mori, nos non poterimus mori.

Definitio Imaginis divinæ.

139 Ex ſuperioribus omnibus talis conſtitui poteſt Imaginis DEI deſcriptio. Imago DEI in primo homine fuit naturalis & ſumma perfectio totius hominis omniumq́ue animæ & corporis virium rectitudo, integritas & cum DEO archetypo conformitas, ſine omni luctâ carnis & Spiritus, videlicet in mente ſapientia & lux divinæ agnitionis, in voluntate, juſtitia & ſanctitas legi DEI perfectè conformis, adeoque omnium ſuperiorum & inferiorum facultatum & membrorum ſine ulla rebellione conſenſio & harmonia cum voluntate DEI congruens & immortalitas, ac dominium in omnia animalia & creaturas reliquas, quæ omnia, ſi homo in concreata integritate perſtitiſſet, in poſteros fuiſſent propagata.

140. Hæc de imagine DEI in primo homine dicta ſunto, de qua ita diſſerimus, quemadmodum illi, qui in obſcuro carcere detenti lucis præſtantiam inquirunt. Quid de illa imagine in poſteris primorum parentum ſuperſit, ſuo loco excutietur. Deo Patri, qui nos in Adamo ad ſui imaginem condidit, & Filio, qui eſt ſubſtantialis imago Dei, inſtaurationem imaginis Dei nobis promeruit, & Spiritui ſancto, per quem imago illa in nobis viciſſim inſtauratur, ſit laus & gloria in ſeculum.

***

DE PECCATO ORIGINALI, HOC EST, DE LAPSU PRIMOrum Parentum, & illum ſecuta Naturæ corruptione, in poſteros propagatâ.

I.

Cõnexio cum præcedentib.

PRimævam hominum in Paradiſo felicitatem & conditionem eorum beatiſſimã cõtẽplati ſumus hactenus: & quantis à Deo creatore donis ac bonis cumulati fuerint affatim, cum admiratione vidimus: Sed hanc ipſorum felicitatem non fuiſſe perpetuam, nec dona illa hæreditario jure ad poſteros perveniſſe, ſacræ teſtantur literæ, & illis ὁμόψηφος experientia, quæ morti & mortis anteambulonibus morbis varijsq; malis nos ſubjectos eſſe comprobat.

Felicitas hominis primæva.

2. Clauſula hexaëmeri pulcerrima eſt. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & ecce erant omnia valdè bona*, Gen. 1. v. 31. *Iubilabant Deo filii ejus, & laudabant eum aſtra matutina* Job. 38. v. 7. creaturæ omnes ſtabant in ordine ſuo, & veluti certis linguis bonitatem, ſapientiam ac potentiam conditoris ſui prædicabant; homo ex earum & ſui inſpectione Deum creatorem cognoſcebat, fulgebat in mente ejus clara lux divinæ notitiæ, voluntas perfectâ Dei dilectione inſtructa erat; nullus in animæ potentiis vel corporis membris vitioſus motus, aut à lege aberratio; familiariter homo cum Deo colloquebatur, & in ipſo lætabatur; vivebat in ſumma mentis quiete, & abundantiſſima rerum omnium affluentia.

Quũ miſe'e excidit.

3. Meritò ergò quiſpiam terram maledictam & hominem ſub peccatum venundatum, ac omnis generis miſeriis, ſubjectum intuitus, exclamaret cum ſervis patrisfamilias Matth. 12. v. 27. *Domine, nonne bonum ſemen ſparſiſti in agrum tuum, unde ergò zizania*: ſed quod paterfamiliâs ibidem ſervis reſpondet v. 28. *Inimicus hoc fecit*, idem reſponſi à Moſe primævi ſtatus ſcriptore datur, Gen. 3. cujus ſumma eſt, quòd Diabolus ſeducens, & homo à Deo deficiens peccatum & omnia mala in mundum introduxerint.

CAPUT I.

De cauſa lapſus Adami.

ἀφορμὴ lapſus.

4. Plantaverat Deus in Paradiſo inter arbores reliquas arborem conſcientiæ boni & mali, & mãdatum homini dederat, de non comedendo iſtius arboris fructu, addita comminatione, ſi præcepti hujus immemor prohibitum fructum comederet, mortem ipſum moriturum, id eſt, certiſſimè ipſi temporalem & æternam mortem paratam fore.

Lex primæva cur homini data.

5. Nimirum hac νομοθεσίᾳ Deus voluit declarare. 1. ſe eſſe hominis creatorem & DOMINUM, cui ſervire & obœdire homo, tanquam ſervus & creatura teneatur: 2. atque hominem perfectis rationis viribus, ac totius Naturæ integritate, liberi inſuper arbitrii facultate inſtructum eſſe, ut Deo ſervire poſſet: 3. quinimò propoſuit ipſi in hoc præcepto γυμνάσιον quoddam obœdientiæ, quæ Deo gratiſſima & homini utiliſſima fuiſſet: Si enim homo perſtitiſſet in ſancta erga hoc præceptum obœdientia, ſtatuto tempore abſq; mortis aut doloris interventu ex terreno Paradiſo in cœleſtem fuiſſet translatus & in bono confirmatus.

6. Id quod ſibi reſponſum ſtatuant, qui diſputant, quare DEUS dederit homini tale præceptum, à quo ipſum deviaturum præviderit? imò verò, ut illud obſervaret, præceperat; ut obſervare poſſet, perfectis virib. eum inſtruxerat: ne obſervare detrectaret mortis comminationem addiderat. *Quid ultrà debuit Deus facere vineæ ſuæ, quod non fecerit?* Eſa. 5. v 4.

Diabolus fuit cauſa impulſiva lapſus.

7. Poſtquam autem Satanas à Deo creatore ſuo deflexerat, odio Dei & hominum invidia incitatus cogitavit hominem ad transgreſſionem hujus præcepti ſolicitare, atque hoc modo ex feliciſſimo integritatis ſtatu ipſum deturbare. Proinde ſerpentem animal præ cæteris ערום, aſtutum atque callidum, homini inſuper familiare, *Des permiſſione ingreditur, ſuo inſtinctu eum implet*, (Quæ ſunt verba Auguſtini 11. de Gen. ad lit. cap. 2.) *ut ſpecioſè hoc velamine ſuum regere poſſet, de homine ſeducẽdo propoſitum*, ὄργανον ἦν ὁ ὄφις τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ Theod. quæſt. 32. in Gen. οὐκ ἦν αἴτιος μόνος ὁ φαινόμενος οὗτος ὄφις, ἀλλὰ ὁ ἐν τῷ ὄφει ὄφις λαλήσας, φημὶ δὲ Διάβολος, &c. Epiphan. 1. tomo 3. hæreſ. 37.

Qualis ſerpẽs intelligẽdus Gen. 3.

8. Joſeph. 1. antiquit. Jud. c. 3. Literæ nimium inhærens, *nihil aliud quàm naturalem ſerpentem hoc loco cogitat, cui pœna loco vocem ademtam ac venenum ei additum eſſe ſcribit.* Philo in libro περὶ κοσμοποιίας, itemque in libro ἀλληγορ. ab hiſtoria penitus recedens in allegoriam totum hũc locum convertit; *ſunt hæc*, inquit, *figurata documenta ad allegoriæ ſcrutationem invitantia per latentes conjecturas, quas ſi quis ſequatur, ut decet, ſerpentem haud abſurdè voluptatem ſubindicare interpretabitur.*

bitur. Philonem ſequitur Origenes. *qui per virum rationē, per mulierē verò appetitum ſenſuum intelligit* hom. 3. in Exod. Jul. teſte Cyrill. lib. 3. in Julian. *Moſis narrationem fabuloſam eſſe contendebat, propterea quòd ſerpēti humana vox tribuatur.* Non nec nudum nec merè allegoricum, ſed Diabolo obſeſſum ac ſtipatum ſerpentem hic deſcribi ſtatuimus: Talia enim ei tribuuntur, quæ nudo ac ratione deſtituto ſerpēti minimè conveniunt, 1. Serpens hic articulato ſermone utitur, jam verò λόγος προφορικὸς τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, index eſt; ecquis autem rationem, ejuſque πρόβλημα orationem beſtiis, aſſcribere velit? ridiculum eſt, quòd Parva Geneſis & Joſephus opinantur, animalis olim loquendi facultate fuiſſe prædita. 2. Serpens naturalis erat bona DEI creatura, ad quam itidem pertinebat elogium Geneſ. 1. v. 31. at qui hic loquitur ſerpens, mandatum DEI pervertit, atq; ab eo hominem ſeducit. 3. Pœna ſerpenti huic inflicta κατὰ μέρος quidem naturali ſerpenti competit, non autem ex toto, ſiquidem mulieris ſemen non naturalis, ſed infernalis ſerpentis caput conculcavit, atque inimicitiæ illæ inter ſerpentem & mulieris ſemen non naturali ſed infernali ſerpenti tribuendæ. (Inſcite Bellarminus 3. de grat. primi hom. cap. 3. & Calvin. in comm. 3. Geneſ. uti etiam Johan. Sommerus Photinianus contra Carolium lib. 2. cap. 3. ſecuti Rabinos ſtatuunt, *inimicitiam illam intelligendam de naturali illo inter filios Hevæ & ſerpentis diſſidio.* Atqui Deus dicit, ſe velle ponere vel conſtituere illud odium: jam verò naturale odium jamdum indixerat publicâ illâ ſerpentis naturalis proſcriptione. Præterea ſemen illud mulieris ſolus eſt Chriſtus, teſte Spiritu ſancto in alijs Scripturæ locis, ac proinde ad filios Hevæ id non eſt extendendum, niſi quatenus virtute Chriſti contra infernalem ſerpentem ejuſque organa pugnant & vincunt. Quid quod ſtante Judaicâ illâ textus perverſione locum non habebit Evangelica promiſſio primis parentib. poſt lapſum data? Denique quale ſit hoc certamen, diſertè exponitur Pſ. 91. v. 13. Matt. 4. v. 3. & ſeqq. 1. Joh. 3. v. 8. Apoc. 12. v. 17.

9. Quinimò Spir. ſanctus alibi diſertè mentem ſuam (quis qualiſve ſerpens hîc intelligendus ſit) expoſuit. Quotieſcunque enim Prophetæ ac Apoſtoli ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, de peccati & mortis origine loquuntur, non nudo ſerpenti, ſed Satanæ eam aſſcribunt. Sap. 2. verſ. 23. *Invidiâ Diaboli mors intravit in mundum.* Johan. 8. v. 44. *Diabolus eſt ἀνθρωποκτόνος ἀπ᾽ ἀρχῆς, cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt & mendacii pater;* hic ergò eſt ille ſerpens, qui mendacibus ſuis promiſſis hominem decepit, & morti obnoxium reddidit. 2. Corint. 11. v. 3. *metuo, ne, ſicut ſerpens Evam ſeduxit aſtutiâ ſua, ita quoq; corrumpantur cogitationes veſtræ à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſtum,* (nimirum per Pſeudo Apoſtolos Satanæ miniſtros. v. 14.) inde eſt, quòd Diabolus ſerpentis naturalis miniſterio ad hominem ſeducendum olim abuſus, vocatur *antiquus ſerpēs, tortuoſus ſerpens, Draco magnus* &c. Eſa. 27. v. 1. Luc. 10. v. 19. Apoc. 12. verſ. 7. & 9. c. 20. v. 2 peccatum dicitur *venenum aſpidum,* Pſal. 140. verſ. 4. homines, qui peccatis ſeſe mancipârunt Satanæ, dicuntur *ſerpentes & progenies viperarum,* Matth. 3. verſ. 7. cap. 23. v. 33. Satanas igitur eſt ſerpens ille, qui olim Evam ſeduxit, non immediatè per ſeipſum cum ea collocutus, ſed ſpecioſo naturalis ſerpentis ſchemate indutus ac perſonatus. Idem eſt, qui hæreticos quoſdam in horribilem illum furorem ſeduxit, ut ſtatuerent, colubrum illum fuiſſe Chriſtum, ac vivo cuidam ſerpenti panem Euchariſticum priùs lambendum exhiberent, ex quo Ophitarum nomen conſecuti ſunt. Vide de his Iren. li. 1. adv. hæreſ. c. 4. Tertull. de præſcripr. adv. hær. cap. 47. Epiphanium lib. 1. tom. 3. hæreſ. 27. Hieronym. Dial. adverſ. Lucifer. & Auguſt. de hæreſibus cap. 17. Quæ omnis evidenter probant non fuiſſe nudum ſerpentem, qui cum Eva olim collocutus; ſed nec meras allegorias hîc ſomniandas eſſe, litera textus evidenter comprobat; relinquitur igitur, quòd Diabolus infernalis ille ſerpens per naturalem illum ſerpentem primos homines deceperit.

10. Suum hoc de homine ſeducendo inſtitutum optatis, proh dolor, ſucceſſibus perſonatus ille ſerpens perfecit. Evam primò aggreditur, quæ ſapientiæ & cognitionis dotibus non erat omnimodè viro æqualis, ejuſque animum per inſidioſam interrogationem ſolicitat ad dubitationem de verbo Dei Geneſ. 3. verſ. 1. אַף כִּי *Nunquid præcepit DEUS, ne comederetis ex omni arbore horti? Et dum hac ratione externùs per viſibilem ſerpentem ficta voce Evam de mandati divini ſenſu & certitudine interrogat; intus animum ipſius venenatis ſpiculis vulnerat, & de comminationis addita rigore dubitationem ejus animo inſpirat.* Lomb. 2. ſent. diſt. 21. lit. C.

11. Plurima omninò inſidioſiſſima in his Satanæ verbis continentur. Hoc enim quærit, ut Evæ verbum eripiat, ipſam invadit Dei voluntatem, & vult Evæ perſuadere, ut ſepoſito verbo incipiat de Dei voluntate aliter cogitare; novit enim amiſſo verbo & fiducia in Deū omnia ſimul amitti. Non autem ſtatim apertè negat Dei verbū, ne in veſtibulo inveniatur mendax, ſed per interrogationem ſolicitat ad dubitationem: ſenſus enim verborum hic eſt: Cùm Deus bonus ſit, utiq; etiam bonum ſuum promptè communicat; jam verò fructus hujus arboris bonus eſt, proinde nō poteſt eſſe verbum Dei, vel non poteſt eſſe vera ſententia præcepti, quòd fructus hujus arboris non ſit contrectandus. Latent etiam inſidiæ in particula Univerſali; vult enim dicere: cùm reliquæ arbores omnes ad eſum permiſſæ, num hæc una prohibita? cùm dominium in omnes beſtias Dei benignitate vobis conceſſum ſit, an non ſimul traditæ omnes arbores? *Ordo ſeductionis.*

12. Mulier hoc modo à Satana tentata videtur quidem in primo conflictu ſe ſatis conſtantē præbere, ſed in fine labaſcit. *De fructu* [inquit] *arborum horti comedimus, ſed de fructu arboris, quæ eſt in medio Paradiſi, dixit Deus: Non comedatis ex eo, neque accedatis ad eum, ne forte moriamini.* De ſuo addit illud *fortè,* quaſi morituros, ſi comediſſent, incertum foret: cùm tamen apertè & diſertè Deus voluntatem ſuam expreſſerat: Addit etiam de ſuo illud, quòd ne tangenda quidem fuerit illa arbor, quòd Lyra exiſtimat ideò factum, quaſi divini præcepti iniquitatem mulier denotare voluerit.

13. Diabolus igitur audacior factus, Evæ dubitationem cōvertit in negationē & prorſus verbū Dei negat v. 4. atq; ad ſuperbiam mulierē ſolicitat v. 5. *Nequaquā morte moriemini, ſed ſcit Deus, quòd, quacunq; die ex arbore comederitis, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malum.* Ita

ergò eâdem operâ legem divinam accuſat iniquitatis, Deum arguit malevolentiæ, mendaciter verbum Dei negat, ſimulat ſe hominib. benè cupere, & falsâ divinæ eminentiæ ac ſapientiæ pollicitatione eos ad peccatum invitat. Hinc occupat Evam prava cupiditas, cujus dictamen ſequitur, de fructu arboris comedit, & in peccati ſocietatem etiam Adamum pertrahit v. 6.

Deus nō impulit hominē ad lapsū, nec eum voluit.

14. Tumultuatur hîc humana curioſitas, & quibuſcunq; poteſt modis in ſocietatem hujus lapſus Deum bonum & nullius niſi boni autorem pertrahere conatur. Vindicâdus igitur Dei honor ab obtrectatorum linguis. 1. Creavit Deus hominem ad ſui imaginem, in juſtitia & ſanctitate vera, atq; εἰς ἀθανασίαν: qualem verò hominem condidit, talem eſſe perpetuò voluit: ergò efficaci decreto & abſconditâ voluntate non impulit eum ad lapſum, hæc enim ſibi invicē immediatè contraria. 2. Quod Deus prohibet. 3. quod punit. 4. cui medelam affert, illud non eſt dicendus velle. Prohibuit lapſum, gravi pœnâ in eum animadvertit, & per mortem Filij ſui precioſiſſimam medelam ei adhibuit. Abſit ergò, ut voluntate Dei lapſum eſſe Adamum dicamus. Fulgentius lib. 1. ad Mon. *Illius rei Deus eſt ultor, cujus non eſt autor: ideò iniquitatem, quam punit, non fecit.* Auguſt. de corrept. & grat. c. 12. *Adam & terrente nullo, & inſuper contra Dei terrentis imperium libero uſus arbitrio, non ſtetit in tanta facilitate, in tanta non peccandi facilitate.*

Objectiones contrariæ: 1. Deus nō impedivit Adæ lapſum.

15. *At*, inquiunt, *ſi non ex decreto Dei lapſus eſt Adamus, cur Deus non impedivit ipſum lapſum, cum tamē impedire utiq; potuiſſet?* Reſp. Antequā laberētur, & ut poſſent nolle labi, integram volūtatem Deus hominib. dederat, ac ne laberentur, ſeveriſſimam mortis cōmminationem addiderat. Clara illa in mente fulgens Dei agnitio, perfecta voluntatis cum lege conformitas, integra omniū virium obœdientia erat quaſi internum capiſtrum, quo à peccato illos Deus retrahebat. Externi loco graviſſimam mortis comminationem adjecerat. Aliud violentum quoddam adhibere impedimentum, quo manus Evæ ab attactu arboris retraheretur, nec erat neceſſarium; quia Deus nemini ob ſtrictus: nec conveniens, quia non ſuum eſſe peccatum cohibitum, ſi manu cohibitâ voluntas nihilominus vitioſis cupiditatibus æſtuaſſe. Quid prodeſt manus integra, mente corrupta? Rectè ergò ipſemet Urſin. vol. 1. oper. Theol. fol. 222. *Non impedire, non eſt velle, ſed permittere, & ſimul etiam nolle, quatenus ſorte ei diſplicent, quæ non impedit. Non impedit Deus lapſum hominis, quia novit ex eo boni quippiam elicere; nec tamen inde efficitur, quòd ipſum lapſum voluerit, quin potius voluit bonum iſtud, quod ex lapſu elicere novit: lapſum verò ipſum extremè odit & deteſtatus eſt.*

2. Deus non condidit hominē talem, qui non poſſet peccare.

16. Pergunt: *Quare non ita condidit Deus hominem, ut peccare non poſſet?* Reſp. Hominem Deus condere voluit, libero igitur arbitrio eum inſtruxit: Non erat homo ita creatus, ut vellet peccare: interim tamen, quia ratione præditus, ideò in ea libertate conſtitutus erat, ut poſſet velle; tanta luce illuminatus, ut poſſet nō velle. Baſil. hom. *Quod Deus non ſit autor malorum: Tu miniſtros tuos non habes pro fidelib. & frugi ſervis, ſi compedib. aut vinculis conclusi id agant, quod jubes: ed ſi ſponte & liberè, quod ſui muneris eſt, ſtrenuè faciāt: ita quoq; Deo acceptum minimè, quod coactum & violentia quadam expreſſum, ſed quod ex vera virtute proficiſcitur; virtus a. ex proæreſi oritur, non ex neceſſitate, proæreſis autem & electio requirunt arbitrii libertatem.* Auguſt. ita reſpondet 11. de Gen. ad lit. c. 7. *Concedimus, meliorem eſſe Naturam, quæ omninò peccare nolit; concedant viciſſim & ipſi, non eſſe malam, quæ talis facta eſt, ut poſſet non peccare, ſi vellet; & juſtè punitam, quæ voluntate non neceſſitate peccavit. Cum ergo utraq; bona, cur illam ſolam & non utramque Deus faceret, ut uberiùs laudaretur de utraq;?* Athanaſ. ſerm. de incarnat. verb. tom. 1. p. 39. edit. Commelin. *Ad ſuam ipſius imaginem Deus hominem effiguravit, deditq; illi ſuarationis dotem, ut perſeverare poſſet in beatitudine vivens veram & reverà Sanctorum in Paradiſo vitā: rurſum animadvertens, arbitrium delectumq; hominis utroque vigore, maturè hanc gratiam, quam ipſis dederat, legis & loci præſidio munivit.* Bonav. 2. ſent. diſt. 23. q. 1. quatuor enumerat cauſas, propter quas Deus talem fecerit hominem, ut poſſet ab adverſario expugnari; *prima eſt manifeſtatio divinæ potentiæ, voluit enim Deus oſtendere homini, quia ſicut ſine eo factus non fuerat, ita nec ſine ipſo perſiſtere poterat. 2. manifeſtatio divinæ ſapientiæ: majoris enim ſapientiæ oſtenſivum eſt, ſcire ordinare bona cum malis & elicere bona ex malis, quam ordinare ſolùm bona cum bonis. 3. Manifeſtatio divinæ miſericordiæ, quæ potiſſimum manifeſtata eſt, cùm unigenitum Filium traderet ad liberationem ſervi. 4. Manifeſtatio divinæ juſtitiæ, quæ potiſſimè manifeſtatur in hoc, quod Deus tribuit unicuiq; ſecundùm opera, præcipuè in æterna punitione malorum.* Biel 2. ſent. diſt. 23. q. un. breviter reſpondet, *Deus non produxit Naturam impeccabilem, quia non placuit.*

17. Regerunt, *potuiſſet Deus hominem in bono confirmare, quæ in bono confirmatio nec rationis intelligentiam, nec arbitrii libertatem ſuſtuliſſet.* Reſp. Homo naturâ in bono immutabilis eſſe non poterat, quia tale αὐτάγαθον eſt ſolus Deus, eſſentialiter bonus ac proinde immutabiliter bonus; πᾶν autem κτιστὸν τρεπτόν: gratiâ in bono immutabilis eſſe non debebat, quia præmium non datur antè pugnam, & niſi vincenti nulla corona datur. Voluit ergò Deus prius liberam ſibi ab homine obœdientiam præſtari, antequam in bono illum confirmaret. Auguſt. ita reſpondet 11. de Gen. ad lit. c. 10. *Quia omnipotens, poſſet. Cur non fecit? quia noluit: cur noluit? ipſe novit. Non debemus plus ſapere quam oportet, puta a. non parvi boni eſſe rationalem creaturam, quæ malorum comparatione cavet malum.* — *3. Deus nō cōfirmavit hominem in bono.*

18. Nondum conquieſcunt. *Cur*, inquiunt, *Deus permiſit hominem a Diabolo tentari, cū ſciret ipſum vincendum eſſe.* Reſp. Aug 11. de Gen. ad lit. cap. 5. ſtatuit, *præceſſiſſe in animo hominis elationem quandam comprimendam, quâ meruerint à tentatore ſuperari*; atqui ipſam illam interiorem ſuperbiam tentatio Diaboli præceſſit, ſiquidem interiùs illud ſuperbiæ venenum, non niſi ex promiſſione illa exteriùs propoſita: Eritis ſicut Dii, in animo primorum Parentum eſt enatum. Bellarminus lib. 3. de amiſſ. grat. & ſtat. peccat. cap. 2. ex Auguſtino colligit hæc tria: 1. *Quod nullam fecerit Deus homini injuriam, permittendo ipſum a Diabolo tentari, cùm ad reſiſtendum & vincendum ſufficientibus viribus eundem inſtruxerit.* Auguſt. de corr. & grat. c. 12. & lib. 14. de civ. Dei c. 27. 2. *Quòd primaria cauſa hujus permiſſionis ſoli Deo ſit nota.* Auguſt. 11. de Gen. ad lit. c. 4. 3. *Quòd rationes quædam probabiliter reddi poſſint, videlicet, requiſiviſſe id ipſum primò DEI omnipotentiam, cùm magis pertineat* — *4. Deus permiſit tentari, quē ſciebat ſuccubiturum.*

neat ad omnipotentiſſimam ipſius bonitatem de malis benefacere, quam mala eſſe non ſinere. Auguſt. de corr. & grat. c. 10. Secundò *Dei providentiam, cùm Deus ſic res adminiſtret, ut eas proprios motus agere ſinat.* Auguſt. 7. de civit. Dei c. 30. Tertiò *DEI juſtitiam & miſericordiam, cùm hominis lapſu ad miſericordiam in electis, & juſtitiam in reprobis declarandam ſe uti poſſe viderit.* Auguſt. de corr. & grat. c. 10. Quartò *univerſi pulchritudinem, cùm ornatus aliquis mundo decederet, ſi nulla eſſet anima, quæ peccando miſera fieret.* Auguſt. 3. de liber. arbitr. c. 9. Quintò *ipſam hominis gloriam & utilitatem, cùm non videatur magna laudis fuiſſe futurum hominem, ſi propterea poſſet benè vivere, quia nemo malè vivere ſuaderet.* Auguſt. 11. de Gen. ad lit. cap. 4. *cùm caſus primi hominis ad eruditionem Sanctorum profit.* Aug. libr. eod. cap. 6. *cùm ab hominis ſemine adjuto DEI gratia ipſe Diabolus fuerit Sanctorum gloria majore vincendus.* Auguſtin. 14. de civit. Dei cap. 27. Deniq; *cum occaſione transgreſſionis iſtius Chriſtus nobis donatus, per quem plura, quam in Adamo ſunt amiſſa, recepimus.* Hæc Bellarm. quæ non ſunt omnia ejusdem roboris; præſertim verò hoc rectè explicandum eſt, quòd ſcribit, requiſiviſſe hoc Dei omnipotentiam, providentiam, miſericordiam &c. ut permitteret hominem tentari: Non enim ideò permiſit Deus, hominem tentari, & cadere, ut ex malis bonum eliciendi occaſionem haberet atq; in electis ſuam miſericordiam, in reprobis verò juſtitiam declararet, ſed quia liberam ab homine obœdientiam ſibi exhiberi voluit, ideò hominem tentari permiſit; quia ex lapſu hominis bonum elicere novit, ideò voluntarium hominis lapſum non impedivit.

19. Simpliciſſimè igitur reſpondetur, quòd Diaboli malitiâ [qui jam antè ſeſe ſponte à Deo averterat] uſus ſit Deus ad exercitium obœdientiæ hominis. Virtus incognita languet, & glorioſus eſt tentanti non conſenſiſſe, quam tentari non potuiſſe. Pulcrè D. Lutherus ſuper 3. Gen. *Reſponſio ad omnia hujuſcemodi argumēta hæc una eſſe debet, quòd Domino ſic placuit, ut periclitaretur Adam, & exerceret ſuas vires, ſicut adhuc hodie cū baptizati & in regnum Chriſti tranſlati ſumus, Deus non vult nos otioſos, ſed vult exerceri verbum & dona ſua, ideò permittit nos infirmos à Satana cribrari.* Quid quod Auguſtin. monet 11. de Gen. ad literam c. 3. *Diabolum nō elegiſſe ſibi ipſi ſerpentem, per quē tentaret hominem, eidemque peccatum perſuaderet, ſed cùm in illo eſſet propter perverſam & invidam voluntatē decipiendi cupiditas, non niſi per illud animal tentare hominem ipſi à Deo permiſſum:* ex quo ita colligit Lombard. 2. ſent. diſt. 21. lit. B. *Ne nimis occulta foret fraus Diaboli, quæ caveri non poſſet, ut homo ſimul videretur injuriam pati, ſi taliter circumveniri permitteret eum Deus, ut præcavere non poſſet, ideò in aliena quidem forma venire permiſſus eſt Diabolus, ſed in tali, in qua ejus malitia facilè poſſet deprehendi. Ut ergo in propria forma non veniret, voluntate ſuâ propriâ eſt factum, ut a. in forma ſuæ malitiæ congruente veniret, divinitùs factum eſt. Venit ergò ad hominem in ſerpente, qui fortè, ſi permitteretur, in columbæ ſpecie venire maluiſſet.*

5. *DEUS præſcivit hominis lapſum.*

20. Inſtant. *Ut ut ſit, negari tamen nequit, Deum ab æterno prævidiſſe hunc hominis lapſum, præſcientia autem Dei immutabilis, ergo & præſcita eveniūt immutabiliter, proinde & neceſſariò.* Reſp. Egimus hac de re in loco de Providentia, & oſtendimus, diſtinguendum eſſe inter objecta præſcientiæ divinæ, nimirum inter actiones bonas & malas: illas nō ſolùm Deus ſcit per notitiam, ſed etiam juvat, promovet & approbat eas per beneplacitum, quod de actionib. malis dici nequit. Deus non modò rem, ſed etiam cauſas rei prævidet, vel potiùs videt, non ſolum τὸ ὅτι, ſed etiam διὰ τί, καὶ τὸ πῶς, ſic non modò prævidit Adami lapſum, ſed etiam eum voluntarium, & omnis neceſſitatis expertē prævidit: quâ de re per integrum librum diſputat Anſhelmus.

6. *Deus voluit hominē labi, ut haberet occaſionem exercendæ miſericordiæ & juſtitiæ.*

21. Inſurgunt aliter. *Niſi Adamus peccaſſet, non habuiſſet DEUS occaſionem exercēdæ ſuæ miſericordiæ & juſtitiæ. Virg, ergo lapſum iſtum voluit.* Reſp. Deus αὐτάρκης eſt, bonorum noſtrorum non eget, quantò minùs peccatorum. Non eget Deus juſtitiâ recti. Ergò, nec iniquitate perverſi. Argumentum eſt Auguſt. 11 de Gen. ad lit. cap. 7. *Diſerte Scriptura* Eccleſ. 15. v. 12. *non ſunt DEO neceſſarii homines impii. Non perficitur DEUS operibus ad extra, quæ ſunt divinæ perfectionis & beatitudinis tantùm veſtigia ac documēta.* Præterea, an non ſatis illuſtre ſpecimen ſuæ miſericordiæ ediderat Deus in hominis creatione; juſtitiæ in punito Satana? Si homo integer manſiſſet, nihilominùs miſericordiam & juſtitiam Dei repræſentâſſet ac prædicâſſet. Et poſſumus hûc applicare; quod in ſimili dicit Apoſtolus Rom. 11. v. 12. Si delictum Adæ occaſionem dedit exercendæ miſericordiæ & juſtitiæ Dei, quantò magis integritas ejus. Breviter, bonus ille finis, quem ex lapſu Deus elicuit, non ipſi lapſui, ſed divinæ bonitati aſcribendus, & proinde nōn efficitur ex bono illo fine accidentario, quod homo ex decreto quodam DEI ad lapſum fuerit impulſus.

7. *Decrevit Deus lapſū, ut abundātior gratia per Chriſtō incarnatione hominibus obtingeret.*

22. Argutatur ratio ulteriùs, & illi, qui rationis dictamen, ſepoſito verbo, ſequuntur. *Decrevit DEUS hominis lapſum ideo, ut abundantior gratia hominibus per incarnationem Chriſti contingeret.* Reſp. Diſputârt Scholaſtici & ſuperiori ſeculo etiam agitata eſt illa quæſtio. An, ſi homo non peccaſſet, Chriſtus nihilominùs incarnādus fuiſſet? ubi cōſideramus Scripturæ dicta, quæ unicū hunc incarnationis Chriſti finē aſſignanit, generis humani redēptionem & liberationem. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla erit opus medicina. Ipſe Salvator: *Non indigent, qui ſani ſunt, Medico,* Matth. 9. verſ. 12. Ideoque laudamus Bonaventuræ verba, quæ habet 3. ſent. 1. quæſt. 1. articul. 2. *quod ſententia eorum, qui negant, Chriſtum incarnandum fuiſſe, ſi homo in integritate perſtitiſſet, magis conſentanea ſit Scriptura; affirmantium autem ſententia rationi. Nobis autem nihil dicendum præter ea, quæ ex ſacris eloquiis clarent.* Quam gnomam Bonaventuræ approbamus, & miramur Bucan. in locis pag. 88. affirmare voluiſſe, *quòd homo etiamſi perſtitiſſet in originali juſtitia, tamen opus habuiſſet Chriſto Mediatore.* Quod igitur argumentum attinet, reſp. ex eo, quòd Deus morbo huic pretioſiſſimam medicinam parare voluit, non colligendum eſſe, quòd ipſe ſit morbi cauſa, ſed potiùs cōtrarium, quòd ſcilicet nolit & deteſtetur morbum. Pulcrè Auguſt. 3. Confeſſ. c. 2. *Malevola hæc foret benevolentia, ſi quis miſerum hominem eſſe velit, ut ejus miſereatur.*

8. *Deus non eſt otioſus ſpectator lapſus.*

23. Tandem exclamant. *Si Deus ſaltem præſcivit lapſum, conſtituetur otioſus ejus ſpectator.* Reſp. Quis verò aſſerit Deum tantùm præſciendo concurrere? Deus ante lapſum integras vires, ut poſſēt

non labi, dedit: mortis comminationẽ, ut nollent labi, addidit: in ipſo lapſu irritatam à Diabolo concupiſcentiam cohibuit, ne longius progrederetur, & in arborem quoque vitæ manum injiceret, & ſic immortalem illum morbum in nobis conſervaret: denique lapſum illum graviſſimè punivit, & hoc ex illo bonum elicere novit, ut eo utatur ad declarandam in electis miſericordiam, in reprobis juſtitiam; hæc certè non ſunt otioſi ſpectatoris.

9. Satius fuiſſet, homines nõ creari.

24. Sed ne ſic quidem ſibi ſatisfieri patiuntur, *An non fuiſſet ſatius* [inquiunt] *homines omninò non creari, quam ita creari, ut labi poſſent; præſtabat non eſſe, quam adeò miſeros eſſe? Reſp.* Hæc illatio locum haberet, ſi Deus eo fine creaſſet homines, ut laberentur, & ad lapſum eos impuliſſet: Jam verò Deus ad imaginem ſuam eos creavit, & ſub graviſſima mortis interminatione à lapſu prohibuit. Quòd de Juda proditore dicit Dominus Matth. 26. verſ. 24. *quòd bonum ei, ſi natus non fuiſſet*, id Damaſcen. 4. orthod. fidei cap. 22. rectè explicat, *à Domino dictum eſſe, non quod propriam ſuam creaturam improbâret, ſed ut malitiam, quæ creatura DEI per ſe bona ex propria ipſius voluntate acceſſit, eo magis vituperaret, & pœnæ ſecuturæ gravitatem exprimeret.* Si quis principatu à Rege donatus contra eum inſurgeret, eumque ipsâ illâ potentiâ, quam acceperat, opprimere conaretur, Rea utiq; optimo jure diceret, melius fuiſſe, eum tantâ potentiâ non eſſe inſtructum, comparatè ſcilicet & *κατὰ σύγκρισιν*. Et cogitandum eſt in explicatione hujus argumenti, Deum non reliquiſſe ei hunc morbum abſq; medicina; paravit enim ei conveniens remedium in Chriſto ante jacta fundamenta mundi.

25. Maneat ergò firmum fixum, Deum nec decreviſſe nec voluiſſe iſtum protoplaſtum lapsũ. nec impuliſſe eos ad peccatum, nec eo delectatum fuiſſe. Diabolus hominem ſeduxit, homo perſuaſioni diabolicæ conſenſit, & ſic peccatum in mundum introductum eſt, & mors in omnes homines pertranſiit. *Diabolus eſt, qui Evam ſeduxit aſtutiâ ſuâ*, 2. Cor. 11. v. 3. *qui vulnera homini inflixit*, Luc. 10. v. 30. *cujus invidiâ mors in mundum introiit*, Sap. 2. v. 24. *peccata dicuntur ipſius deſideria* Joh. 8. v. 44. *& opera* 1. Joh. 3. v. 8. *qui peccant, dicuntur ejus filii* Joh. 8. v. 41. Hinc Chriſtus de eo dicit, *quod ſit ἀνθρωποκτόνος ab initio, & pater mendacii* Johan. 8. v. 44. Homo eſt, qui Diabolo conſenſit & liberè ſe à Deo avertit; *Per unum illum hominem peccatum in mundum introiit* Rom. 5. verſ. 12. Deus in partem culpæ & lapſus ſocietatem neutiquam pertrahendus.

An peccaverint primi homines.

26. Bellarminus libro 3. de amiſſ. grat. & ſtat. peccat. cap. 1. refert, *quosdam ſtatuiſſe, quod primi Parentes nec peccaverint, nec peccare potuerint, idq; confirmaſſe argumento ex principiis Lutheranis ſatis aptè deducto, quia videlicet lex juſto non ſit poſita, ſed peccatori* 1. Timoth. 1. *Primi autem homines in Paradiſo erant juſti.* Reſp. Verbum Dei eſſe principium doctrinæ noſtræ ſonorâ voce profitemur; ſed ex hoc principio ſatis aptè illud argumentum deductum eſſe, Bellarmini calumnia eſt: cùm enim tres ſint legis uſus, videlicet accuſare peccatum in Natura hærens, externam diſciplinam cohibere, & renatis normam bonorum operum præſcribere, ideò Apoſtolus ratione ſecundi uſus juſtis legem poſitam eſſe negat. Neganda etiam phraſis Apoſtoli, non enim dicit *νόμος οὐ τίθεται*, ſed *οὐ κεῖται*, prius de promulgatione & obligatione ad obœdientiam, poſterius de accuſatione & damnatione agit. Major calumnia eſt, quòd Bellarminus addit, hæreticos illos Luthero autore peccatum primorum hominum negaſſe: imò verò Lutherus tùm alibi paſſim, tùm in Comment. 2. cap. Geneſ. perſpicuè & disertè imò magnâ vehementiâ eos refellit, nec multis fruſtrà conſumtis verbis nihil agit, ut impudenter ſcribit Bellarminus [qui fortè ipſum Lutheri commentarium non inſpexit, cùm in explicatione primi capitis ea à Luthero ſcripta eſſe aſſerat, quæ in ſecundi capitis expoſitione demum occurrunt] ſed ex ipſis Paulini textus viſceribus oſtendit, non agi ibi de lege primo homini ante lapſum data, ad obœdientiæ exercitium, ſed de accidentario legis uſu, quem in accuſando & damnando poſt lapſum obtinet, ut docet antitheſis: quo ergo colore audax illud pronunciatum pingere poterit Bellarminus, quòd non poſſimus libertinorum argumenta ſolvere, niſi nobis ipſis velimus repugnare.

CAPUT II.

Quæſtiones quasdam de primo protoplaſtorum lapſu explicat.

27. Explicandæ ſunt de hoc primorum Parentum peccato aliquot quæſtiones. Quæritur primò, *quodnam fuerit primum ac principale protoplaſtorum peccatum?* D. Lutherus in Comment. cap. 3. Gen. p. 33. ex deſcriptione Moſaica colligit, incredulitatem ſive defectionem à verbo fuiſſe primum hominis peccatum. Diabolus enim primò ſollicitat hominem ad dubitationem de verbo Dei Gen. 3. v. 1. *Nunquid præcepit Deus, ut non comederetis ex omni ligno Paradiſi?* poſtea ea reſponſo Evæ nõ ritè interdictum Dei recitãtis audacior factus prorſus negat Dei verbum v. 4. *Nequaquam morte moriemini*; & tum demum ad ſuperbiam ſollicitat v. 5. *Eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malũ*: hinc voluntatem Evę à verbo averſam occupat cupiditas prava, quæ in externum tandem factũ prorumpit. Ex hoc ordine tentationis manifeſtè apparet, jam dum in incredulitate Evam peccaſſe, cum in ſuperbiæ gurgitem abriperetur. Accedit manifeſta ratio: Quamdiu homo verbum & fiduciam erga Deum retinet, non poteſt adverſus eundem ſuperbire; ſiquidem obœdientia erga verbum & contumax ſuperbia è diametro invicem pugnant. Deniq; ut radix atque initium converſionis poſt lapſum eſt fides, Hebr. 11. v. 6. *accedentem ad Deum oportet credere*; ita radix atq; initium omnis injuſtitiæ eſt incredulitas teſte Chriſto Joh. 3. v. 18. *Qui non credit, jam judicatus eſt.* v. 36. *Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam.* Joh. 16. v. 8. *Spiritus ſanctus arguet mũdum de peccato.* v. 9. *quia non credunt in Filium.* Huic ſententiæ veteres ſuum aſſenſum præbent, quotieſcunq; incredulitatem & inobœdientiam in primo hominis lapſu agnoſcunt. Eam enim ſuperbia priorem fuiſſe, deſcriptio Moſaica evidenter oſtẽdit. Ambr. de Parad. c. 12. *quod mulier Dei mandato aliquid addit, lapſus incipit eſſe principium, hinc cœpit prævaricatio prima eſſe mandati.* Proſper in reſp. ad cap. Gen. dub. 3. *Fidem niſi primùm Adam amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret: credendo enim Diabolo, non credidit DEO.* Lyra ſuper 3. Gen. *Stante ſtatu innocentiæ non poterat eſſe deordinatio in viribus inferioribus, niſi priùs eſſet in ratione,*

Quodnã primum primorũ hominũ peccatũ.

tione,

tione, ideò non tentavit primò de comeſtione ligni, ſed de reſtrictione præcepti, Cur præcepit &c. q.d. illud præceptum non fuit conveniens, cùm ſitis liberæ conditionis, & ſuperiores omnibus lignis & per hoc mulier mota quadam inclinatione inclinata fuit ad præcepti diſplicentiam & ulteriùs ad dubitationem de pœna mortis commioara.

An ſuperbia fuerit primum hominis peccatum.

28. Bellarmin. lib. 3. de amiſſ. grat. & ſtatu peccat. cap. 4. ſecutus quosdam ex Scholaſticis ſtatuit, *primum peccatum Hevæ fuiſſe ſuperbiam, quod confirmare nititur Scripturæ dictis, Patrum autoritatibus & rationum momentis.* quæ antequam excutiamus, monemus, Scholaſticos ipſos in hac quæſtione non omni ex parte conſentire. Lombardus 2. ſent. diſt. 22. lit. D. *Adamus non fuit ſeductus eo modo, quo mulier, non enim putavit eſſe verum, quod Diabolus ſuggerebat; in eo tamen fuiſſe ſeductũ credi poteſt, quod commiſſum veniale putaverit, quod peremtorium erat, ſed nec prior ſeductus fuit, nec in eo, in quo mulier, ut crederet, Deũ ideò illud lignum tangere prohibuiſſe, quoniam ſi tangerent, fierent ſicut Dii.* Scotus itidem ſtatuit, *primum Adæ peccatum fuiſſe inordinatum amorem erga conjugem, amorem autem non carnalis concupiſcentiæ, ſed humanæ amicitiæ.* Contrà Thomas 2.2.q.163. *utriusque parentis primum peccatum ſuperbiam fuiſſe dicit.* Bonaventura 2. ſent. diſt. 22. q. 1. cõcedit, *principale peccatum hominis, per quod lapſus eſt, fuiſſe inobœdientiam; ſed addit, ſuperbiam fuiſſe primum gradum illius inobœdientiæ:* cui ſententiæ cùm adverſetur dubitatio Evæ præcedens ſolicitationem ad ſuperbiam, ei ſatis frigidè reſpondet Bonaventura, *particulam Fortè eſſe notam eventus, non dubitationis.* Sed cùm Magiſter expreſsè dicat, eſſe notam dubitationis, addit aliam reſponſionem, *mulierem non dubitaſſe de veritate præcepti, ſed verum ejus intellectum ignoraſſe.* Thom. p 3. q. 8. attic. 7. *Diabolus à principio hominem ab obœdientia divini præcepti removeri tentavit, ipſa autem averſio à DEO habet rationem finis, in quantum appetitur ſub ſpecie libertatis.*

Eccl. 10. Initium ſuperbiæ hominis recedere à Deo.

29. Videamus argumenta Bellarmini, quibus nititur probare, ſuperbiam fuiſſe primum hominis peccatum. 1. Eccl. 10. v. 14. *Initium ſuperbiæ hominis recedere à Deo, quia ab eo, qui fecit eum, receſſit cor ejus.* v. 15. *quoniam initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Reſp. 1. Liber hic eſt extra Canonem, ac proinde ex Canonicis robur aliquod huic dicto foret addendum. 2. Locus hic pro ſententia D. Lutheri facit. Si enim ſuperbiæ initium eſt apoſtaſia ſive incredulitas à Dei verbo deficiens, utiq; ipſa apoſtaſia fuit prior ſuperbia; ideò additur: quoniam ab eo, qui fecit eum, receſſit cor ejus. Bellarminus in paraphraſi hujus dicti concedit, *primum actum ſuperbiæ apparuiſſe in defectione illa hominis à DEO:* atqui illa defectio nihil aliud eſt, quàm incredulitas; qui enim à verbo Dei diſcedit per incredulitatẽ, is hoc ipſo à Deo diſcedit. 3. Verba quæ in vulgata verſione ſequuntur, initium omnis peccati eſt ſuperbia, ea in quibusdam Græcis Codd. ſic leguntur: *ὅτι ἀρχὴ ἁμαρτίας ὑπερηφανία*, in quibusdam verò hoc modo: *ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἁμαρτία*, quæ poſterior lectio Bellarmini ſententię adverſatur, quã tamen nec prior lectio confirmat; Quamvis enim rectè dicatur, peccati initium eſſe ſuperbiam, ſeu ut veteres loquuntur, ſuperbiã habere influentiam univerſalem ad omnia ſcelera, ex eo tamẽ nondũ efficitur, Adamũ primò ſuperbiâ & poſtea demùm incredulitate peccaſſe.

Tob. 4. In ſuperbia initium ſumſit omnis perditio.

30. 2. Tob. 4. v. 14. *In ſuperbia initium ſumſit omnis perditio.* Reſp. 1. etiam hic liber eſt ἔξω τοῦ κανόνος. 2. In Græco ita habetur: *ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ ἀπώλεια καὶ ἀκαταστασία πολλή*, quod Pagninus ita vertit: *Superbia perniciem multamq́ perturbationem conjunctam habet.* Tremell. *Superbia adeſt perditio multa ac nõ ſtabilitas:* nimirum ſenior Tobias dehortatur filium à ſuperbia ex hoc fundamẽto, quia ſuperbia ſolet hominem in quasvis calamitates præcipitem dare. 3. Sed quid hoc ad quęſtionem de primo hominis peccato? fatemur in lapſu Adæ ſuperbiam concurriſſe; ſed addimus, hominem à verbo Dei abductum demum in ſuperbiam & interitum eſſe præcipitatum.

Rõ. 5. Per inobœdientiã unius peccatores cõſtituti ſũt multi.

31. 3. Rom. 5. v. 19. *Per inobœdientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* Reſp. 1. Fuit utiq; peccatum primi hominis inobœdiẽtia, quòd nec Deo nec Dei verbo obſequentem ſe præbuit, id quod noſtram confirmat ſententiam. 2. *Actus primus ſuperbiæ eſt,* ait Bellarminus, *nolle ſubjici imperio & præceptis alterius, quæ propriè dicitur inobœdientia, ſicut e contrario humilitatis eſt, ſubjici imperio & præceptis aliorum, quæ propriè dicitur obœdientia.* Reſpon. Quemadmodum Apoſtolus commendat fidei obœdientiam Rom. 1. v. 5. & c. 16. v. 26. ita poteſt nomine inobœdientiæ & ſuperbiæ generaliter accepto tota protoplaſtorum transgreſſio denotari; ſed ſi illa inobœdientia atq; illa ſuperbia in partes reſolvatur, apparebit primos Parentes primùm ad defectionem à verbo poſtea demùm ad ſuperbiam fuiſſe ſolicitatos: ſi quis hunc peccati actum velit partem quandam ſuperbiæ generaliter acceptæ conſtituere, non repugnamus. 3. Quòd Bellarminus addit, *ſi primum hominis peccatum fuiſſet infidelitas, non verè nec propriè Apoſtolus illud appellaſſet inobœdientiam,* valdè abſurdum eſt; quę enim magis vera ac propria eſt inobœdientia, quã diſcedere à Dei verbo, cor avertere à præceptis Dei, magis credere perſuaſionibus Satanæ, quàm Dei interdicto ac minis additis?

Dicta veterum de primo protoplaſtum peccato, quod illud fuerit Superbia.

32. Patrum dicta, quæ Bellarminus producit, noſtræ ſententię nõ adverſantur; *Dicunt hominem à Diabolo ad ambitionem ac ſuperbiam eſſe ſolicitatum, ac primos Parentes ſuperbiã peccaſſe,* quòd nemo noſtrûm negat. Docet autem ſeries tentationis à Moſe deſcriptæ, quòd Diabolus primò omniũ à verbo Dei hominem abducere conatus fuerit, atq; occultum dubitationis venenum cordi ejus primùm inſpirârit, antequàm vanam illam divinitatis pollicitationem addiderit. Ex omnibus veterum dictis urgentiſſimum videtur illud Aug. l. 11. de Gen. ad lit. c. 30. *Quãdo* [quomodo] *his verbis crederet mulier, à bono atq; utili re divinitùs ſe fuiſſe prohibitos, niſi jã ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quadam de ſe ſuperba præſumtio, quæ per illam tentationem fuerat convincenda & humilianda?* ſed legat Bellarminus ſcholia Franciſci Maronis in iſtum locum: *Primum hoc notabile eſt* [ait] *quod hodiè non tenent Theologi, quia dicunt, quod in ſtatu innocentiæ non potuit peccatum eſſe, quin ab illo ſtatu caderent.*

Rationes probãtes, quod ſuperbia fuerit primum peccatũ.

33. Audiamus rationes quas Bellarminus format 1. *Inter actus malos priores fuerunt interiores quã exteriores, tam circa objectũ intelligibile quàm circa ſenſibile. Inter actus illos interiores & circa bonũ intelligibile prior eſt actus circa finem, quam circa media, ſiquidem media appetuntur propter finem? finis autem hominis in malis eſt excellentia propria, quæ ſuperbiæ eſt objectum, nõ ergo infidelitas.* R. La-

pſus Adæ poteſt conſiderari dupliciter, ratione intentionis & ratione executionis; nos hic non quærimus ſcrupuloſè de intentione primi hominis, ſed Moſaici textus ſimplicitatem ac perſpicuitatem ſecuti ſtatuimus, primum actum commiſſionis ſive executionis fuiſſe infidelitatē ſive diſceſſionem à Dei verbo. 2. *Non potuit mens primorum Parentum divino lumine illuſtrata in errorem induci, niſi antea per averſionem à Deo lumine illo fuiſſet deſtituta, ergò infidelitatem primorum Parentum præceſſit averſio à DEO & peccatum.* Reſp. Illa averſio à Deo nihil aliud eſt, quàm verſio à Dei verbo; niſi n. primi homines Satanicarum præſtigiarum nebulis à lumine verbi ſe abduci paſſi fuiſſent, utique nec à Deo ſe avertiſſent, nec in ſuperbiæ barathrum præcipites corruiſſent. 3. *Mater infidelitatis eſt ſuperbia*, teſte Auguſt. libr. de paſtorib. c. 8. *ergò ſuperbia infidelitatem præceſſiſſet.* R. Superbia accipitur in genere pro quacunq; inobœdientia, quo ſenſu Auguſtinus eam conſtituit matrem infidelitatis, quo ſenſu etiam Scholaſtici dicunt, in quolibet peccato virtualiter ſuperbiam & cōtemtum DEI concurrere, licet non formaliter: propriè autem ſuperbia notat ſpeciale quoddam peccatum, quâ ſignificatione in quæſtione accipitur. 4. *In peccatis prior eſt converſio ad bonum creatum, quam averſio à bono increatum, ſiquidem averſio nec bona eſt, nec appetibilis? jam verò infidelitas eſt averſio à ſummo bono, ſuperbia eſt converſio ad bonum proprium. E. hæc eſt illa prior.* R. Iterum cōfunduntur intentio & executio primi peccati; fuerit ſanè ex hypotheſi ſuperbia prior in Adamo peccante, ratinne intenrioois, interim actualis culpa & externa transgreſſio ita à Moſe deſcribitur, quòd Eva primum ex oculis Dei verbum ſemoverit: adde quod non potuiſſet homo ad propriam excellentiam ſe cōvertere per inordinatum amorem antequam à Diabolo ſeductus Dei verbum ex oculis removiſſet. Præceperat n. Deus, ne ad ſuam excellentiam per inordinatum amorem ſe converteret, ſed in obœdientia præcepti de non comedendo vetitæ arboris fructu ſeſe exerceret.

Exceptiones Bellarmini.

34. Exceptiones, quibus vim noſtrorum argumentorum elidere conatur Bellarmin. 3. de amiſſ. grat. & ſtat. peccat. cap. 5. ſcopum non attingunt. 1. *Satanas non ſolùm ad infidelitatem & inobœdientiā, ſed etiam ad ſuperbiam adducere conabatur Hevā, quare mulier primò in ſuperbiam ſeducta eſt, poſtea demum credidit Diabolo, & non credidit Deo.* Reſp. Textus Moſaicus diſertè contrarium dicit, Satan n. in primo congreſſu Evam ſic alloquitur: *Nunquid præcepit vobis Deus &c.* poſtea demùm ſubjicit, *eritis ſicut Dii &c.* cùm ſerpens mendax illud promiſſum ſuum in medium proferret, jam dum diſceſſerat Eva à Dei verbo, quod particula dubitandi *Fortè* in verbis ipſius evidenter oſtendit. 2. *Quia fides eſt origo juſtitiæ, adeo infidelitas non eſt origo, ſed finis injuſtitiæ; quod enim in generatione primum, id in reſolutione eſt ultimum: quare nunquam dicitur in Scripturis initium omnis peccati infidelitas, ſed initium omnis peccati cupiditas, id eſt, amor ſui ſive ſuperbia.* Reſp. Inter ſtatum peccati & reparationem hominis analogiam talem conſtituimus: quemadmodum primi homines relictâ verbi luce in tenebras incredulitatis primùm prolapſi, poſtea in ſuperbiam, inobœdientiam & varia peccata ſunt à Diabolo præcipitati, atq; hoc modo pulcherrima divinæ imaginis ſtructura in ipſis eſt diruta: ita reparaturus Deus hoc templū propoſuit homini verbum ſuum, per quod Sp. S. accendit fidem, quæ eſt fundamentum omnis boni operis. Contrariorum ſunt contrariæ affectiones & contraria effecta. Fides & incredulitas ſunt contraria. E. fidei & incredulitatis ſunt cōtrariæ affectiones, contraria effecta. Ut ex fide procedunt omnis generis bona opera, ita ex incredulitate oriuntur omnis generis peccata; quod toties Scriptura aſſerit, quoties incredulitatē principale & capitale illud peccatū eſſe pronunciat, quo manente reliqua manent, quo ſublato etiam reliqua tolluntur. Joh. 3. v. 18. & 36. Joh. 16. v. 8. & 9. Rom. 14. v. 23. Aug. tract. 95. in Joh. *Hoc peccatū quaſi ſolum ſit, præ reliquis poſuit, quia hoc manente cætera detinentur, & hoc diſcedente cætera dimittuntur.* Vide omninò Johan. Huſs in ſermon. de elucid. fid. Mitto, quòd Apoſtolicum dictum 1. Tim. 6. v. 10. à Bellarmino in alienum ſenſum detorquetur, quaſi in eo ſuperbia ſtatuatur omnis peccati radix, cùm de φιλαργυρίᾳ iſtud loqui ſonus verborum & circumſtantiæ textus evidenter probent. 3. *Adam non fuiſſet verbo Dei incredulus, niſi per elationem à Deo averſus divinâ luce deſtitutus tenebreſcere cœpiſſet.* Reſp. Quin imò Adami mēs divinâ luce colluſtrata non avertiſſet ſe à Deo per elationem, niſi priùs à verbo ſeceſſionem feciſſet. Non poteſt de primo peccato rectiùs judicari, quàm ex ſerie tentationis à Moſe deſcripta. Serpens primùm aggreditur Dei verbum & ſimul interiùs dubitationis venenū cordi Evæ inſpirat, poſtea demùm remotâ verbi luce in ſuperbiæ tenebras eam præcipitat. 4. *Initium ſuperbiæ in homine potuit eſſe ſine ullo mentis errore præcedente per ſolam incogitantiam ſive inconſiderationem.* Reſp. Imò verò nunquam dediſſet Eva locum perſuaſionib. Satanæ ad ſuperbiam & inobœdientiam ſollicitantis, niſi fallaci & mendaci ejus promiſſo crederet; nūquam peccat voluntas in opere, antequam præcedat error in mente; illa ipſa incogitantia principium fuit diſcedendi à verbo, quòd arctè & fideliter homo complecti debuiſſet.

35. Bonaventura 2. ſent. diſt. 22. q. 1. aliud ſibi objicit argumentum. Salus reſpondet per oppoſitū prævaricationi. Atqui ſalus incepit à fide Mariæ Luc. 1. Beata quæ credidiſti. Ergò etiam prævaricatio incepit ab infidelitate Evæ. Reſpondet Bonaventuca; *Etſi fides in conceptione Filii Dei non modicum tenuerit locum, habuit tamen humilitatis uſum præambulum, ratione cujus dicitur virgo Deo placuiſſe, ſicut ipſa dicit: Reſpexit Deus humilitatem ancillæ ſuæ.* Atqui aliud eſt ταπείνωσις, aliud ταπεινοφροσύνη: illud notat conditionis ſtatū, hoc verò mentis affectum: non gloriatur Maria de merito humilitatis, ſed prædicat virtutem Dei humilia reſpicientis. Manet ergò inconcuſſa vis argumenti. Quemadmodum Maria verbis Angeli fidem habendo Filium Dei in virginali utero concepit, per quem ſumus à peccatis redemti: ita Eva verbis Satanæ fidem habendo Adamum poſtea in peccati conſortium adduxit, pec quem peccatū in mundum intravit. Gloſſa Luc. 1. *Mulier ab Angelo ſeducta mortē intulit, mulier ab Angelo edocta ſalutē edidit.* Tertull. li. de carn. Chriſti c. 14. *In virginem Evam irrepſerat verbum ædificatorium mortis, in virginem æquè introducendum erat Dei verbum extructorium vitæ.* Irenæus lib. 3. cap. 33. *Quod alligavit virgo Eva per incredulitatem, hoc virgo Maria ſolvit per fidem.* lib. 5. p. 587. *Quemadmodum Eva per Angelicum ſermonem ſeducta eſt, ut effugeret Deū prævaricata verbū ejus; ita & hæc per*

Ange-

Angelicum ſermonem evangelizata eſt, ut potaret Deum obœdient ejus verbo. Bonav.3.ſent.diſt.2.n.4. *Sicut Diabolus tentavit mulierem, ut eam pertraheret ad dubitationem & per dubitationē pertraheret ad conſenſum & lapſum: ſic Angelus annunciavit virgini, ut nunciando excitaret ad fidem, & per fidem ad conſenſum, & per conſenſum ad concipiendum DEI Filium per Spiritum ſanctum.*

An Adã propriè ſeductꝰ. 36. Quæritur 2. *An Adam propriè ſit ſeductus?* Bellar.3.de amiſſ.grat.& ſtat.peccat. c. 7. *id negat, rationem quærit in pronunciato Apoſtolico* 1. Tim. 2.v.14. *Adamus non eſt ſeductus.* R. Intelligendum hoc eſt, non ὁλῶς & ſimpliciter q. nullo modo Adamus ſit ſeductus, ſed de ordine ſeductionis. Adamus nōn eſt ſeductus ſc. prior, quemadmodum Eva per ſerpentem ſeducta Adamo fuit transgreſſionis cauſa, quam expoſitionem confirmant verba ſequentia: *Eva ſeducta fuit in prævaricatione,* i.e. extitit Adæ cauſa prævaricationis. Theodor.& Oecum. in Comment. hujus loci. Nec verò per hanc expoſitionem enervatur argumentum Apoſtoli. Mulier non debet docere nec dominari viro, quia peccati initiū à muliere extitit; ſed malè ceſſit modus hic doctrinæ, quo fœmina virum docuit, non tàm docuit vel duxit quam ſeduxit, in cujus ſeductionis pœnam viro ſubjecta eſt, cui divino judicio authenticum illud fœminæ in virum dominium repugnat.

Argumēta ſētentiæ affirmativa. 37. Porrò non eſſe ſimpliciter & abſolutè negandum, quòd Adam ſit ſeductus, patet ex his fundamentis. 1. Si non ab alio, tamen à ſeipſo fuit ſeductus: Bellarm. cap. præced. 6. ſic ſcribit ex Auguſtino: *Exiſtimavit Adam veniale fore, ſi cōtra præceptū Dei de fructu illo comederet, ne ſociam contriſtaret: ideo quoq; erravit, quòd, cùm videret, uxorem non eſſe mortuam manducato cibo, ſibi ipſe perſuaſit, ſe quoq; non moriturum, ſi cibum eundem manducaret, credidit denique, ſe DEO ſimilem futurum: Atque his cogitationib. ſeipſum ſeduxit & a verbo Dei diſceſſit.* Sic appellantur ſeductores 2. Tim.3.v.13. qui tum ſeipſos tum alios ſeducunt. Jer.14.v.14. Pſeudoprophetę dicuntur ſeductionem cordis ſui prophetare. 1. Joh.1.v.8. *ſi dixerimus, nos peccatum non habere, ipſi nos ſeducimus.* 2. Si vel maximè Eva non habuit animum ſeducendi, tamen verè & propriè loquēdo Adamum ſeduxit; ſiquidem Scriptura ſeductiones atq; ſcandala non ſemper æſtimat ex animo ſeducendi & ſcandalizandi, ſed ex reipſa, h.e. quia perſona revera quippiam loquitur & facit, quod alterum ſeducere vel ſcandalizare poteſt. Omnes hæretici ſunt ſeductores 1. Ioh.2.v.26. cap.3. v.7. neq; tamen omnes habent animum ſeducendi, quidam eorum ſtatuunt, ipſiſſimam veritatem à ſe prædicari Matth.16. v. 23. dicit Chriſtus ad Petrum; *Vade poſt me Satana, ſcandalum mihi es,* i.e. talia conſulis, quæ reverà ſunt ſcandala, licet actu me non ſcandalizent. 3. Eva tradens marito comedendum pomum, jam dum erat à Diabolo ſeducta, ac proinde non tàm Evæ animus reſpiciēdus, quàm inſtitutum Diaboli, qui per Evam ipſū quoque Adamum ſeduxit, & in peccati conſortium adduxit; hinc Deus accuſat Adamum, quòd obœdierit verbo uxoris ſuæ. Gen.3.v.17. 4. Adde, quòd plurimi ex veterib. disertè dicunt, Adamum fuiſſe ſeductum. Ignat. Epiſt. ad Trell. Iren. lib.3.c.35. Epiph. hæreſ.38. Chryſ. in 1. ad Tim. hom.9. Ambr. de parad. c.4. Auguſt. in Pſ.68.&c.

An primi Parē-tes potuerint venialiter peccare. 38. Quæritur 3. *An peccatum Adæ potuerit eſſe veniale?* R. Oſtendemus ſuo loco, omne peccatum eſſe ſuâ naturâ mortale; hinc facilè apparet, quòd in ſtatu innocentiæ, quatenus tali, propter ſummam hominis felicitatem & cum Deo conformitatem nullum omninò peccatum, nulla etiam qualiſcunq; pœna locum habere potuiſſet. Sed quia Scholaſtici ſtatuunt, quædam peccata eſſe ſua naturâ venialia, ideò in hac quæſtione ſibi non conſtant. Scotus 2.ſent.diſt.21.q.1.& alii ſtatuunt, *fieri potuiſſe, ut Adamus peccaret venialiter;* huic repugnant Thomas, Bonaventura, Alenſis, Richardus, aliiq; complures, quos ſequuntur hodiè Jeſuitæ, ut videre eſt apud Perer. lib.5. in Gen. diſp.2.q.2. Bellar.3.de ſtat.pecc.c.8. ſed vix ſatisfaciunt argumento Scoti, quod tale eſt: *Si Adam potuit peccare mortaliter, potuit etiam peccare venialiter, quia mortale peccatum magis repugnat juſtitiæ originali.* Bonaventura reſpondet, *ea quæ nunc ſunt venialia, in ſtatu innocentiæ propter ſummam illius ſtatus perfectionem, & perſonæ dignitatem futura fuiſſe mortalia;* ſed hoc improbat Thomas, & meritò; abſurdum n. eſt, id hodiè eſſe veniale, quod ante lapſum fuiſſet mortale, ſiquidē lapſus peccati Naturam mutaſſet: ipſe autem hoc modo reſpondet 1.2.q. 89. art.3. *In ſtatu innocentiæ erat infallibilis ordinis firmitas, ut ſemper inferius contineretur ſub ſuperiori, quamdiu ſummum hominis contineretur ſub Deo, ideo oportebat, quod inordinatio in homine non eſſet, niſi inciperet ab hoc, quod ſummum hominis nō ſubderetur Deo.* Atqui hoc ipſum impugnat Scoti argumentum, ſi potuit homo à Diabolo perſuaſus voluntariè ſe totum avertere, potuit etiam incogitantia quædam ex Satanæ inſtinctu ipſi obrepere. Bellarm. præter Thomæ rationem etiam hanc affert: *Si peccatum veniale in ſtatu innocentiæ locū haberet, ſequeretur etiam timorem ac dolorem in eo ſtatu locum habiturum.* Atqui non omne veniale peccatum trahit ſecum pœnam, ex hypotheſi Scholaſticorum, cùm non ſit contra legem, ſed tantùm præter legem. Quid, quod Bellarminus c. 5. hujus libri ſtatuit, *Incogitantiam vel inconſiderationem quandam præceſſiſſe actum ſuperbiæ, quam primùm hominis peccatū fuiſſe pugnat:* illa incogitantia utiq; fuiſſet peccatum veniale, ſi conſequens ſuperbiæ peccatum fuit primum mortale.

Uter primorū parentum graviùs peccaverit. 39. Quæritur 4. *An Adam graviùs peccaverit quam Eva?* Nos quæſtionem hanc judicamus otioſam & inutilē, ſufficit ſcire, quòd utriuſq; peccatum fuerit graviſſimum, ſi vel maximè comparatio illa non inſtituatur. Thom.2.2.q.163.art.4. *Si conſideremus conditionem perſonæ, peccatum viri erat gravius: quantū ad genus peccati utrumq; peccatum eſt æquale ſcil. ſuperbia; quantum ad ſpeciem ſuperbiæ, gravius peccavit Eva. 1. quia ſuperbia ejus ad hoc ſe erexit, quòd cōtra Dei voluntatem ſimilitudinem divinam conſequi voluit; vir in hoc ſuperbivit, quòd voluit eam conſequi per ſeipſum. 2. Mulier non ſolùm ipſa peccavit, ſed etiam viro peccatū ſuggeſſit. 3. Vir in hoc peccatum conſenſit amicabili quadam benevolentia.* Bonav.2.ſent.diſt.22.q.3. *Quantum ad ingratitudinem, graviùs peccavit vir quam mulier, quia magis improba voluntate peccavit, dum concupivit Deo aſſimilari: quantum ad corruptionem ex culpa ortam, mulier peccavit graviùs, quia ab ea procedit peccatum in Adamum & poſteros per modum occaſionis. Aliter poteſt dici, quòd peccatum conſideretur primò ratione peccantis, ſecundo ratione ipſius peccati, priori modo Adæ, poſteriori vero Evæ peccatū gravius fuit.* Biel 2.ſent. diſt. 22. q. 1. art. 3. *Peccatum Evæ ſimpliciter gravius fuit peccato*

Adæ

Adæ, proceſſit enim ex majori ſuperbia, majori libidine & contemtu Dei, ſecuta etiam fuit gravior pœna. art. 4. *ex circumſtantia dignitatis perſonæ, reſiſtendi fortitudinis, prudentiæ & vigore damni ac reſpectu ſequelæ peccatum Adæ gravius fuit.* Placet hîc nobis illud Auguſtini 11. de Gen. ad lit. c. 25. *Peccarunt primi Parẽtes impari ſexu, ſed pari faſtu:* falſum igitur eſt, quòd Lomb. 2. ſent. diſt. 22. lit. E. putat, *Adamum ab ambitione divinitatis alienũ fuiſſe,* cujus contrarium diſertè extat Gen. 3. verſ. 22. Bellarm. 3. de amiſſ. grat. & ſtat. & peccat. c. 9. ſtatuit, *virum nec errorem nec culpam agnoviſſe, adeò gravius quàm fœminam peccaſſe;* id tamen c. 12. ex Irenęo ſcribit, *quòd in ſignum pœnitentiæ induerit ſcapſeris perizomatis ex foliis ficulneis, quaſi ſacco & cilicio,* at quomodo edidiſſet pœnitentiæ ſigna abſque cognitione culpæ.

An peccatũ Adæ omnibus fuerit graviſſimum?

40. Quæritur 5. *An peccatũ Adæ fuerit omnium peccatorum graviſſimum?* R. Adamus totius humani generis perſonã gerebat, in ſumma integritate & rectitudine erat creatus, idemq; Dei mandato abſque ulla difficultate obtemperare poterat, quibus reſpectibus peccatum Adæ omnibus poſterorum peccatis gravius fuit. Auguſt. 14. de civ. DEI. cap. 12. *Nemo exiſtimet peccatum* [primorum Parentum] *ideò leve ac parvum fuiſſe, quià in eſca factum eſt, non quidem mala nec noxia, niſi quia prohibita: ſed obœdientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo eſt omnium cuſtosque virtutum, quandoquidẽ ſic facta eſt, ut ei ſubditam eſſe ſit utile, perniciosum autem ſuam non ejus, à quo creata eſt, facere voluntatem. Hoc itaque de uno cibi genere non edendo, ubi aliorum tanta copia ſubjacebat, cùm leve præceptum ad obſervandum, tam breve ad memoriam retinendum, ubi præſertim nondum voluntati cupiditas reſiſtebat, quod dè pœna tranſgreſſionis poſtea eſt ſecutum, tantò majore injuſtitiâ eſt violatum, quanto faciliore poſſet obſervantiâ cuſtodiri.* Idem in Enchirid. ad Laur. cap. 26. *Adamus ſtirpem ſuam, quam peccando in ſe tanquam in radice vitiaverat, pœna mortis & damnationis obſtrinxit:* de corrept. & grat. cap. 12. *terrente nullo & inſuper contra DEI terrentis imperium libero uſus arbitrio non ſtetit in tanta felicitate, in tanta non peccandi facilitate.* Scholaſtici diſputant, peccatum Adæ non fuiſſe graviſſimum ſimpliciter, ſed ex quibusd. circumſtantiis, Vide comm. 2. ſentent. diſt. 21.

An Adamus ex ignorãtia peccaverit.

41. Quæritur 6. *An peccatum Adæ fuerit per ignorantiam excuſabile?* Reſp. Ignorantia alia eſt invincibilis, alia voluntaria & affectata. Auguſtin. de grat. & lib. arbitr. cap. 3. *Aliud eſt neſcire, aliud ſcire noluiſſe.* libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimo ſecundo, *non quòd naturaliter neſcit & quod naturaliter non poteſt, hoc animæ deputatur in reatum, ſed quòd ſcire non ſtuduit. Jam verò primi Parentes ad imaginem Dei, h. e. in perfecta ſapientia, juſtitia & ſanctitate erant conditi, quomodo ergo ignorare potuerunt DEI voluntatem, quam diſerta prohibitione teſtatam Deus fecerat?* Biel. 2. ſent. diſt. 22. q. 2. art. 1. *In primis Parentib. ante peccatum non fuit error aut ignorantia circa ea, quæ pertinent ad ſalutem, quia noverant præceptum, noverant etiam hunc actum eſſe contra præceptum.* art. 3. *Peccatum primorum Parentum non proceſſit ex ignorantia legis, nec ex infirmitate, ſed ex electione, i. e. deliberatione & plena ſcientia deformitatis actus.*

CAPUT III.

De illis, quæ lapſum primorum Parentum ſecuta ſunt, tractat.

Cõſecuta protoplaſtõ lapſũ.

42. Hunc primorum Parentum lapſum ſecuta eſt ingens malorum Ilias. *Aperiebantur oculi ipſorum, & videbant ſe eſſe nudos, conſuebant folia ficus & parabant ſibi perizomata* Gen. 3. v. 7. Illa oculorum apertio eſt ſenſus peccati & conſcientiæ ſtimulus; tum demùm cognoſcebant quàm graviter Deum offenderant, ex quanta felicitate deturbati, & in quantum miſeriarum barathrum per peccatum demerſi erant. *Ante lapſum nihil putabant velandum, quia nihil ſentiebant refrenandum.* Aug. 11. de Gen. ad lit. c. 1. poſt lapſum autem videbant ſe eſſe nudos, animadvertebant ſe ſpoliatos eſſe concreatâ juſtitiâ & integritate, carnem ſtimulis libidinum excitari & legem membrorum legi mentis reluctari. Aug. 14. de civ. Dei c. 17. *Nudi erant* [ante lapſum] *& non confundebantur, non quod eis ſua nuditas eſſet incognita, ſed turpis nuditas nondum erat, quia nondum libido mẽbra illa præter arbitrium commovebat, nondum ad hominis inobœdientiam redarguendam ſua inobœdientia caro quodammodo teſtimonium perhibebat.*

43. Quantæ tenebræ in locum amiſſæ ſapientiæ ſucceſſerint, indicio eſſe poteſt, quòd ex foliis ficus perizomata ſibi conſuunt, & perſpicaces DEI oculos ſe fallere poſſe exiſtimant, cùm tamẽ divinę majeſtatis oculi omnia penetrent, corda & renes probent, & abſconditos cordiũ noſtrorum receſſus in lumine vultus ſui expoſitos habeant. *Latere volebant eum, quem latere nihil poteſt, & carnẽ occultare ab eo, qui eſt inſpector cordis,* Aug. de Gen. ad lit. c. 34. Cum excœcatione illa peccatum ſecuta, conjunctus eſt terror, tremor ac trepidatio: fugiunt enim conſpectum Dei, quem anteà familiariſſimè alloquebantur. Trepidant corã eo, quem anteà ſumma cum lętitia audiebant. Terrentur folii vento agitati tenuiſſimo ſpiritu, cùm anteà in ſumma mentis pace ac tranquillitate viverent.

44. Sed & ad tribunal judicii divini ſiſtuntur, ac cauſa ipſorum diſcutitur. Ubi obſervandum, quòd ad triſtiſſimam cœcitatem in mente, averſionem & fugam Dei in voluntate, repugnantiam in mẽbris, acceſſerit etiam peccati extenuatio & culpæ in alium tranſlatio. Adamus culpam transfert in Evã, quaſi ad hoc datur mulier, ut non ipſa potiùs obœdiret viro quàm ut obœdientem haberet virum: Eva in ſerpentem; quaſi non fuiſſet ſufficientibus viribus inſtructa ad reſiſtendum ſeductioni. Revera autem in ipſum Deum transfertur culpa, qui ſerpentem & Evam creaverat, atque hanc viro in adjutorium dederat.

Pœna primorũ Parentũ.

45. Bellarm. 3. de amiſſ. grat. & ſtat. peccat. c. 11. de pœna primi peccati diſſerẽs, in eo peccat, quòd arbitratur Gen. 2. *nullã fieri à Deo mentionem propria & adæquata iſtius pœnæ, quam homo per peccatum incurrit, videlic. quòd per primũ peccatum originalis juſtitia ſit amiſſa.* Atqui quando Deus Adamũ vocat, & ei dicit, *ubi es?* v. 9. quãdo ex ipſo quærit, quis indicavit tibi, quòd nudus eſſes? v. 11. Satis perſpicuè miſeriam, quam originalis juſtitiæ amiſſione incurrit, homini ob oculos ponit: *non n. fuit hæc vox ignorantis, ſed increpantis.* Aug. 11. de Gen. ad lit. c. 34. *fuit etiam vox commiſerantis,* inte-

tera

terprete Chryſoſtomo h.l. Qui fit, quòd meum fugis conſpectum, quòd exhorreſcis auditâ meâ voce, cùm anteà alacris & lætus mihi occurreres? Cur de nuditate erubeſcis? annon agnoſcis corruptionem naturæ ex peccato ortam? hæc certè eò directa fuerunt omnia, ut ad agnitionem peccati & miſeriæ per peccatum introductæ homo perduceretur. Quæ pœnæ loco primis parentibus denunciantur, ea propriè loquendo ſunt paternæ caſtigationes ipſis tum demùm impoſitæ, poſtquam per Evangelicam de ſemine mulieris caput ſerpêtis contrituro promiſſionem in gratiam erât à Deo recepti. Evæ denunciatur hoc, quòd libidinoſum conceptû laborioſa geſtatio & multiplices partus dolores ſint ſecuturi, quodq; viro cogetur ſubjici. Viro denunciatur bonarum frugum ſterilitas, noxiarum fertilitas, victus difficultas, laboris anxietas, ac tandem mortis acerbitas. Hæ calamitates primis Parentibus poſt peccati remiſſionem impetratam ſunt impoſitæ, ut eſſent perpetuum μνημόσυνον gravitatis lapſus, ac ſalutare à peccatis προφυλακτικὸν deniq; pœnitentiæ, ſpei, patientiæ & aliarum virtutum παιδευτήριον.

Pœna ſerpêtis.

46. Pœnam ſerpenti inflictam ita exponit Bellarminus dicto loco, ut totam iſtam ſententiam primò *referat ad naturalem ſerpentem, ac poſtea eandem totam accommodet ad Diabolum*, quâ in parte diſcedit à genuina & legitima textus expoſitione, quippe cujus prior pars ad naturalem ſerpentem pertinet [non ad Diabolum] cùm Deus ſic intonat v.14. *Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animalia & beſtias terræ, ſuper pectus tuum gradieris & terram comedes cunctis diebus vitæ.* Poſterior comminationis pars propriè ad Satanam ſpectat [non ad naturalem ſerpentem] cùm Deus ita loquitur v.15. *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen illius, ipſum conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ejus.* Cùm primos Parentes non nudus quidam, ſed Satana ſtipatus ſerpens ſeduxerit, quid textui magis conforme, quàm ſi hæc comminatio divina, ratione partis prioris ad naturalem, & ratione poſterioris partis ad infernalem ſerpentem referatur? Neque mirum cuipiam videri debet, quòd ſerpenti pœna hîc infligitur, qui tamen eſt ζῶον ἄλογον: voluit enim Deus peccati deformitatem & iræ ſuæ magnitudinem ob oculos primis Parentibus ſtatuere, ac publicum reatus ſignum in eo proponere, quod ipſi omnium creatori & in omnia à ſe condita authenticum imperium habenti utiq; licuit; indicitur autem ei pœna triplex; quarum prima διαγωγὴν & convictum, altera μορφὴν & corporis formam, tertia δίαιταν & victum concernit. Bellarminus ad Satanam hæc accommodans vim textui infert: *Diabolus* [inquit] *maledictus eſt inter omnia animalia & beſtias terræ, quia miſer ac vilis effectus eſt ſuper omnes, ſive Angelos, ſive homines peccatores. Super pectus graditur Diabolus, tùm quia in aſtutia ſua confidit, tùm quia permittitur à DEO de ſuperbia & falſa poteſtate gaudere. Terrâm comedit Diabolus, vel quia terrenos homines vorat, vel quia in terrena Sanctorum corpora poteſtatem exercet, animas autem occidere non poteſt. Id facit cunctis diebus vitæ ſuæ, id eſt, uſq; ad diem judicii*; quæ omnia ſunt contorta & à textu aliena. Sanè quidam ex Patribus etiam his allegoriis delectantur, interim tamen fatentur, hanc comminationis partem propriè & in ſenſu literali de naturali ſerpente intelligenda eſſe. Poſterior pars tantùm pertinet ad Diabolum, cui bellum per ſemen mulieris olim inferendum & contritio capitis, hoc eſt, poteſtatis ac regni deſtructio denunciatur: quam Evangelicam promiſſionem non patiamur à Bellarmino, Calvino, Photinianis & Rabinis ita depravari, ut in ſenſu literali ad naturalem ſerpentem referatur, quâ de re plura ſuperiùs.

47. Vi divinæ comminationis pereundum ipſis fuiſſet æternâ morte, niſi Deus ex arcano ſuæ majeſtatis conſilio & abyſſo miſericordiæ ſuæ primam Evangelicam promiſſionem de ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis protuliſſet. Semen illud mulieris eſt Chriſtus DEI Filius ex virgine natus, *qui venit, ut opera Diaboli viciſſim deſtrueret* 1.Joh.3.v.8. includitur autem in hac ſententia redemtio à peccato, morte & inferno. Si enim ſerpentis caput conteri debet, profectò oportet aboleri mortem: Si mors aboletur, etiam mortis meritum aboletur, h.e. peccatum: Si peccatum, ergò & maledictio legis, nec id tantùm, ſed reſtituitur ſimul obœdientia, quæ amiſſa eſt, & ſpes vitæ æternæ oſtenditur, ut pulcrè D. Lutherus hoc obſervat. Simul etiam oſtenditur, redemtionem illam & ſerpentini corporis contritionem ita fore comparatam, ut Chriſti calcaneus conteratur, id eſt, eripiendam ipſi vitam, adigendû eum in crucem, & vera Chriſti membra cruci in hac vita fore ſubjecta.

Evãgelica promiſſio primis Parentib. data.

48. Hanc Evangelii promiſſionem de Meſſia primi Parentes verâ fide ſunt amplexi, & ſalutis, quâ per peccatum exciderant, participes facti; inde Adamus uxorem ſuam vocat Hevam, id eſt, viventem, quâ ὁνομαθεσίᾳ fidem ſuá profitetur, quòd ſe credat, ex Heva naſciturum vitæ Ducem, qui mortem per peccatum in mundum introductam aboliturus ſit, ac vitam hominibus reſtituturus; inde Eva nato Caino exclamat: *Poſſedi virum Dominum*, exiſtimans ſe verum Jehovam ſerpentini capitis contritorem peperiſſe. Eò etiam ſpectant ſacrificia Caini & Abelis, quem divini cultus modum procul dubio per Adamum Deus ipſis manifeſtaverat; Eodem ſpectant verba illa de levatione ſive remiſſione peccati in promiſſo ſemine quærenda. Gen.4.v.7. Iren. libr.3. c.34. *Nimis irrationabile eſt, illum quidem qui vehementer ab inimico læſus erat, & prior captivitatem paſſus eſt, dicere non eripi ab eo, qui vicerit inimicum, ereptos verò filios ejus, quos in eadem captivitate generavit, nec victus quidem adhuc parebat inimicus, ipſis veteribus ſpoliis manentibus apud eum.* cap. 35. *Deus non ipſum maledixit Adam, ſed terram in operibus ejus, quemadmodum quidem tranſtulit Deus maledictionem in terram, ut non perſeveraret in homine.* c.36. *Mentiuntur omnes, qui contradicunt ejus* [Adami] *ſaluti, ſemper ſeipſos excludentes à vita, eò quod non credant inventam ovem, quæ perierat; ſi autem illa non eſt inventa, adhuc poſſidetur in perditione omnis hominis generatio: mendax ergò is, qui prior hanc ſententiam, imò hanc ignorantiam & cæcitatem induxit Tatianus.*

Peccatũ Adæ etiã nos attingit.

49. Porrò primorum Parentum peccatum, & quæ illud ſecuta ſunt, non ita intueamur, ac ſi ad ipſos ſolos ſpectaſſent, nulla autem ex parte nos attingerent; quia *Adam poſtea genuit filium ad imaginem & ſimilitudinem ſuam* Gen.5.v.3. qualis ipſe erat, tales filios generabat, imagine Dei ſpoliatos, & juſtitiâ originali deſtitutos peccato, iræ Dei, morti & damnationi obnoxios. Fuit Adam & in

Illa

illo fuimus omnes, periit Adam, & in illo periimus omnes.

50. Ut parentibus poſſeſſionem feudi amittentibus etiam filii maſculi eam amittunt, quia parentes non tantùm pro ſe, ſed etiam pro filiis eam acceperunt: ita primi Parentes ad imaginē Dei creati, dona illa Dei benignitate ſibi conceſſa pro ſe & poſteris inſtar depoſiti fideliter cuſtodienda acceperant, ideò etiam ea non ſibi tantum, ſed toti ſtirpi ex ſe genitæ peccando perdiderunt.

51. Per hominem victum tota Natura corrupta eſt & quaſi fermentata peccato Anſh. libr. 1. Cur Deus homo c. 23. *Tota Natura humana in illis erat, & extra illos de ea nihil erat, ideo tota ſpoliata, infirmata & corrupta eſt, remanſit in ea debitum juſtitiæ, quam acceperat, debitum ſatisfaciendi, quod eam deſeruerat, cum ipſa corruptione, quam per peccatum incurrerat.* Idem de conc. virg. c. 2. *Quemadmodum igitur ex radice corrupta germina & fructus enaſcuntur pravi & corrupti, ex impuro fonte ſordidi promanant rivuli, ex parentibus leproſis liberi generantur leproſi: ita ex primis Parentibus peccato corruptis & depravatis naſcuntur omnes poſteri per peccatum corrupti & depravati.*

52. Peccatum ergò illud non eſt modis omnibus à nobis alienum, quia Adam non ut privatus homo, ſed ut caput totius humani generis peccavit; atq; ut Natura humana per ipſum cōmunicata, fit propria cuiq; perſonæ ex ipſo genitæ. ſic & Naturæ corruptio per propagationem cōmunicatur. Ac proinde quemadmodum tribus Levitica incluſa lumbis Adæ decimas obtuliſſe Melchiſedecho dicitur Heb. 7. v. 9. Ita & nos, qui in lumbis Adæ peccantis delituimus, in & cum ipſo nō modò corrupti, ſed & rei iræ Dei facti ſumus. [Collationis gratiâ hûc referri poteſt, quod l. 5. C. ad l. Jul. majeſt. ſtatuitur, *ob crimen læſæ majeſtatis etiam liberos puniendos eſſe.*]

53. Ut ergò Adam poſt lapſum amiſit lucē divinæ ſapientiæ, ita & nos naſcimur deſtituti illa cognitionis divinæ luce. Ut Adam fugit conſpectum Dei, ita & nos tales naſcimur deſtituti filiali Dei fiduciâ. Ut Adam peccatum extenuat & excuſat: ita & nos tàm extremè corrupti ſumus, ut extremam illam corruptionem nec ſatis agnoſcamus nec deploremus. Ut Adam per lapſum incurrit Dei offenſionem, vocatur ad Dei judicium, & æternæ morti fit obnoxius, ita & nos *naturâ ſumus filii iræ* Eph. 2. v. 3.

54. Id ſibi reſponſum ſtatuant Pelagiani, quibus videtur à Dei miſericordia & juſtitia alienum, nos alieni peccati pœnas luere: atqui peccatum originale non eſt malum alienum, nec nos innocentes naſcimur, ſed peccati illa lues per carnalem generationem in nos propagata in nobis ipſis velut lepra quædam reſidet. Aug. lib. 6. contr. Julian. c. 4. *Quod dicis alienum peccatum alterum obnoxium nō tenere, intereſt quatenus rectè poſſit intelligi. Neq; nunc ago, quod peccavit David, & propeccato ejus tot hominum millia ceciderunt. 2. Reg. 24. & quod de anathemate contra interdictum, quia uſurpavit unus in eos, qui hoc non fecerant, nec factum fuiſſe noverant, vindicta proceſſit. Alia diſputatio eſt, neq; nunc terrere nos debet de hoc genere peccatorum ſive pœnarum. Parentum n. peccata quodam modo dicuntur aliena, & rurſus quodam modo reperiuntur & noſtra; aliena quippe proprietate ſunt actionis, & noſtra ſunt contagione propagationis.* Idē lib. 13. de civ. Dei c. 14. *Homo ſponte depravatus juſteq; damnatus, depravatos, damnatosq; generavit: omnes n. fuimus in illo uno, quando omnes ille unus corrupit: nondum erat nobis ſigillatim creata & diſtributa forma, in qua ſinguli viveremus, ſed jam natura erat ſeminalis, ex qua propagaremur, quâ ſcil. propter peccatū vitiata & vinculo mortis obſtricta, juſteq; damnata, non alterius conditionis homo ex homine naſceretur, ac per hoc a liberi arbitrii malo uſu ſeries hujus calamitatis exorta eſt, qua humanum genus origine depravata, velut radice corrupta, uſque ad ſecunda mortis exitium, qua non habet finem, ſolis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur.*

55. Et hoc eſt illud, quod dicitur Originale peccatum, de quo ſequentib. agemus capitibus: 1. An ſit. 2. Quid ſit, tum ratione nominis, tum ratione τ̃ αὐτὸ εἶναι. 3. Quodnam ejus ſit ſubjectū. 4. Quomodo in poſteros propagetur. 5. Quæ ſit ejus propria pœna. 6. Quomodo ab eo viciſſim liberemur. Hiſce membris tota hujus originalis luis Natura commodè explicari poterit. *Diſtributio ſequentiū.*

CAPUT IV.

An ſit peccatum Originis?

56. Eſſe peccatum originis, h. e. derivari ab Adamo per carnalem generationem in poſteros aliquod verè & propriè dictum peccatum, negavit olim magno conatu Pelagius Brito tempore Theodoſij junioris, à quo Pelagiani nomen ſunt ſortiti, de quib. ſic ſcribit Aug. lib. de hæreſ. c. 88. *An ſit originale peccatū.* *Pelagiani.* *Negāt parvulos ſecundum Adā carnaliter natos contagium mortis antiquæ primâ nativitate cōtrahere; ſic enim eos ſine ullo peccato originalis vinculo aſſerunt naſci, ut prorſus non ſit, quod eis oporteat ſecunda nativitate dimitti, ſed eos propterea baptizari, ut regeneratione admittantur ad regnū Dei, de bono in melius tranſlati, non iſta renovatione ab aliquo malo obligationis veteris abſoluti; nam etſi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, ſed tamen æternam & beatam vitam: ipſum quoq; Adamū dicunt, ſi non peccaſſet, corpore fuiſſe moriturum, neq; mortuum merito culpæ ſed conditione Naturæ.* Idem lib. 2. de bon. perſev. c. 2. *Tria ſunt, ut ſcis, quæ maximè adverſus eos* [Pelagianos] *Catholica defendit Eccleſia, quarū eſt unum, gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari: alterum eſt, in quantacunq; juſtitia ſine qualibuscunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere: tertium eſt, obnoxium naſci hominem peccato primi hominis & vinculo damnationis obſtrictū, niſi reatus, qui generatione contrahitur, regeneratione ſolvatur.* In prolog. hypogn. cont. Pelag. & Cœleſt. *Hujuſmodi dogmatis* [Pelagiani] *iſta eſt nefanda blaſphemia. Adam, inquiunt, ſive peccaſſet ſive non peccaſſet, moriturum fuiſſe: tamen peccatum ejus nemini niſi ſolùm nocuiſſe ipſi, & poſſe hominem per liberum arbitriū tanquam per ſe ſibi ſufficienter implere quod velit, vel etiā meritis operum à Deo gratiam unicuiq; dari: libidinem naturale eſſe bonum, nec in ea eſſe quod pudeat: & parvulos baptizatorum filios non trahere originale peccatum, neq; perituros a vita æterna, ſi ſine Sacramento Baptiſmi ex hac vita migraverint.*

57. Pelagianorum errorem noſtro ſeculo quidā directè propugnant, quidam v. obliquè ac per indirectum falſis ſuis hypotheſib. peccatū originis extenuando fulcra & ſubſidia ei præbent. Directè peccatū originis negant. 1. Anabaptiſtæ, *qui fingūt, peccatū morte Chriſti ita ſublatū eſſe, ut infantes in* *Directè peccatū originis negant.* *1. Anabaptiſtæ.*

N.T.

N.T. ſine peccato ac innocentes naſcantur, ſolâ ſervitute mortis exceptâ, referente Sleidano l. 10. ideoq; infantes baptizandos eſſe negant, cùm nulli peccato naſcantur obnoxii. 2. Photiniani, qui in Cate. Racov. p. 285. ἀναμφιβόλως originale peccatum negãt, imò aſſerunt, ne Adami quidem dona naturalia per peccatum corrumpi potuiſſe, nedum poſterorum. Joh. Somm. in tr. de juſtif. f. 40. & 43. peccatum originis vocat fabulam Monachorum, natam ex pravo intellectu Scripturæ, & excogitatã ad defendẽdam Pædobaptiſmi ſuperſtitionem. Oſtorod. in Inſt. Germ. c. 35. Non cõcedimus, quod propter primum hominis peccatum Natura ſit corrupta. 3. Cinglius, qui in Confeſſ. An. 30. edita & Carolo Imp. oblata art. 4. ſic ſcribit: Velimus nolimus cogimur admittere, peccatum originale, ut eſt in filiis Adæ, non propriè peccatum eſſe, non n. eſt facinus contra legẽ, morbus igitur eſt propriè & conditio. 4. Quidam ex Pontificiis: Jacob. Faber in 5. ad Rom. docet, nihil nos ex Adamo trahere, niſi obligationem ad mortem. Alb. Pigius controverſ. primâ de peccat. orig. & Ambr. Cathar. lib. de lapſu homin. & peccat. orig. c. 6. ſtatuunt, Peccatũ originis nõ habere veram peccati rationem, ſed eſſe tantum reatũ, quo poſteri primorum Parentum propter transgreſſionem illorum privatam ſine aliquo vitio proprio & inhærente Naturæ pravitate devincti teneantur. Quam ſent. Bellar. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 6. molliſſimè vocat minus rectam. Ruard. Tapper. in art. de peccato originis ſic ſcribit: In parvulo recẽs nato nihil invenire, quod verè & propriè peccati rationẽ habeat. Corn. Canon. Colon. tom. 2. animad. diſput. peccatũ originale non eſſe propriè peccatum, cùm non ſit defectus perfectionis hominis neceſſariæ ad beatitudinem, pravitatẽ non eſſe hæreditariam, nec à parentib. in liberos tranſmitti poſſe, cũ ipſi ſint purgati; ſolos eos, qui uſu rationis ac liberi arbitrii præditi ſunt, lege obligari: inſanum eſſe & in Deum blaſphemum, ſi dicatur, originalis peccati pravitatem omnes naturæ noſtræ partes ita pervaſiſſe, ut omnibus flagitiis & criminibus ſit fœcunda, nec poſſit aliud, quam DEO & legi repugnare &c.

2. Photiniani.

3. Cinglius.

4. Quidã Põtificÿ.

58. Obliquè Pelagianiſmo fomenta præbent & peccatum originis extenuant Scholaſtici & Pontificii, dum ſtatuunt, 1. Peccatum originis nihil aliud eſſe quàm doni cujuſdam ſupernaturalis carentiam, ipſam interim naturã hominis puram atq; integram manſiſſe; 2. dũ liberè de τῷ εἶναι hujus peccati diſputant ac diſputandũ relinquunt, ac ſi eſſet res quæſtionis, non fidei. Andrad. lib. 3. defenſ. Trid. Admodũm Illuſtres Theologi laborãt in explicatione peccati originalis & Concil. Trident. cùm definiret, peccatum originis verè eſſe peccatũ, illius tamen propriam rationem conſulto ſilentio involvit. 3. dum negant concupiſcẽtiam, in quâ vis hujus originalis peccati maximè conſpicua eſt. & cujus nomine D. Apoſtolus ipſum originis peccatum ſæpius intelligit, peccatũ eſſe. 4. dum liberum arbitrium in reb. ſpiritualib. perfectam legis impletionem, merita bonorum operũ, opera ſupererogationis, meritum de congruo &c. propugnant, adeo ut quidam ſcribãt, Deum ex puris naturalib. ſuper omnia a nobis diligi poſſe. 5. dum propagationẽ animæ negant, quæ tamen eſt πρῶτον δεκτικὸν peccati, teſte Tho. 1. 2. q. 83. art. 1. ſublato igitur eo, cui propriè & per ſe aliquid inhæret, ipſũ illud quod inhæret, tolli neceſſe eſt. 6. dum infantib. abſq; Baptiſmo ex hac vita decedentib. locum quendã beatũ, extra tamen regnum Dei aſſignant, perinde ut olim Pelagius. 7. dum negant omnes & ſingulos ex Adamo ſecundum ordinarium naturæ curſum deſcendentes in & cum peccato naſci. Alexan. Alenſis [referente Trithemio de ſcript. Eccl.] de Bonaventura dicere ſolitus fuit: In fratre Bonaventura nõ videtur Adamus peccaſſi. Excipiunt etiam beatã Mariam. 8. dum ſtatuunt per Baptiſmum ita remitti peccatum, ut nihil amplius ſit in renatis, quod habeat veram peccati rationem, quomodo ergo renati propagabunt in poſteros originale peccatum?

Obliquè Pelagianiſmum introducunt. 1. Scholaſtici & Põtificii.

59. Conſiderabimus hoc loco quaſdam Bellarmini hypotheſes, quæ cũ orthodoxia articuli de originali peccato vix poterunt cõciliari, 1. Peccatum actuale non poteſt corrumpere dona hominis naturalia, lib. 1. de grat. prim. hom. c. 6. Atqui Scriptura docet, juſtitiã originalem fuiſſe primo homini naturalem. Ergò non potuit per primum Adæ peccatum amitti. 2. Peccatũ eſt nomen operationis malæ, quæ opponitur operationi virtutis; vitium a. eſt nomen habitus mali, qui opponitur virtuti, ut virtus habitum ſignificat. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. c. 1. ſubſumo, in infantib. non eſt operatio mala, quæ opponatur operationi virtutis. E. non erit in eis peccatũ propriè dictum. 3. Nihil habet propriè rationem peccati, niſi ſit voluntarium, unde in Auguſtini definitione hoc deſiderari videtur, quod voluntaris expreſſa mentio non ſit in ea facta. ibid. ſubſumo: labes originalis non eſt voluntaria, ſequetur inde, quòd non ſit peccatum propriè c. 2. dicit. eſſe hoc peccatum voluntarium aliena voluntate; E. reſpectu Adæ tantùm fuit voluntariũ & propriè dictum peccatum, non autem reſpectu noſtri, inde promptè ſequetur concluſio Franciſci de Mayco, quòd peccatũ originis ſit minus minimo veniali peccato. 4. Lex propriè non datur niſi eis, qui habent uſum liberi arbitrii. Bellarm. lib. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. c. 1. ſubſumo; Infantes nõdum habent uſum liberi arbitrij. E. ijs propriè non datur lex, & per conſequens, in eos propriè non cadit peccatũ, quod eſt ἀνομία. 5. Quod naturale eſt, non poteſt in crimen vocari; quod in poteſtate noſtra non eſt, circa illud non peccamus, ſicut mors eſt pœna & effectus peccati, non a. peccatum, ita concupiſcentia eſt tantùm pœna & effectus peccati, non a. peccatum &c. Bellar. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. c. 9. Subſumo: Peccatum originis poſt lapſum eſt homini naturale, neq; eſt in poteſtate infantis. E. non eſt peccatum. 6. In Adamo præter actum peccati fuit etiam perverſio voluntatis & obliquitas ex actione relicta, per quam peccator propriè & formaliter dicebatur & erat, donec ei per pœnitentiam remitteretur: actus peccati non cõmunicatur nobis niſi per imputationẽ, ſed illa perverſitas & obliquitas ex actu relicta nobis inhæret. Bellar. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. peccat. c. 17. Subſumo: Adamus tum demùm genuit filiũ, cùm ei per pœnitentiam peccatum eſſet remiſſum. E. perverſitatem & obliquitatem illam in filios propagare non potuit. Idem judicium de omnib. per Baptiſmum renatis, in quibus ipſam peccati maculam abolitam eſſe Bellarmin. diſputat. 7. Peccatum originis non eſſe in quadam poſitiva qualitate conſtituendum, contra alios Pontificios Bellarminus diſputat. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pcc. c. 15. quomodo ergò doctrinam de peccato originis ſincerè tractaret.

Bellarmini pronunciata Pelagiana.

60. Ad claſſem eorum, qui per indirectũ Pelagianiſmo militant, referendi ſunt etiam illi, qui diſputant, Sanctos ex gratia gignere ex eadem gratia Sanctos ut fœderis per fidem apprehenſi; liberos renatorum jure hæreditario in fœdere gratiæ contineri,

2. Qui cũ Calvino docẽt ſãctos heredes ex

ſanctis Parētib. naſci,

nec ideo baptizari, ut filij Dei tunc primum fiāt, qui antè alieni fuerint ab Eccleſia, ſed ſolenni potiùs ſigno in Eccleſiam recipi, ac ſalutem, cujus antea ſint participes, in eis obſignari; ſanctam ex fidelib. progeniem naſci. &c. Calv. libr. 4. Inſt. c. 15. §. 20. 22. & c. 16. §. 24. in defenſ. 2. contra Weſtphal. p. 1082. Beza reſpon. 2. ad colloq. Mōpelg. p. 102. 103. 118. 129. &c. lib. 2. quæſt. ac reſp. q. 124. 126. Quamvis verò hæc à quibusdam ita explicentur, quòd non de inhærente quadam ſanctitate, ſed de gratia fœderis, in qua renatorum liberi etiam ante Baptiſmum recepti, ſint dicta, ut hac ratione aſſertio de ſanctitate liberorū ex fidelib. parentibus progenitorum non videatur cum propagatione peccati originalis pugnare, nec dum tamen ſana eſt hæc aſſertio, ſed diſtinguendum erat inter ſanctitatem ſpiritualem & Eccleſiaſticam [ut ita loquar] liberi fidelium ſunt ſancti, hoc eſt, habētur pro natis in Eccleſia, & patet ipſis aditus ad Baptiſmum, non autem actu ſunt in Dei gratia vel fœdere gratiæ ante Baptiſmum, ſed perinde ſunt naturâ filij iræ ut reliqui, quâ de re plura ſuo loco.

Τὸ ὅτι peccati originalis demōſtratur.

61. Varias iſtas ac diverſas hujus articuli depravationes, quib. Pelagianum virus fovetur, excutiemus in ſequentib.: hac vice contra Pelagianos breviter demonſtrabimus τὸ ὅτι peccati originalis. Eſſe igitur peccatum originis, hoc eſt, veri & proprij nominis peccatum per generationē carnalem in homines ſecundùm Naturę ordinem ex Adamo genitos propagari, oſtendunt hæc fundamenta: 1. Scripturæ dicta Gen. 5. v. 1. *Adam genuit filium ad imaginem ſuam* [peccato corruptam & depravatā] Gen. 6. v. 5 *Omne figmentum cogitationum cordis humani tantùm malum omni die.* Job. 14. v. 4. *Quis dabit mundum de immundo conceptum ſemine?* Pſ. 51. v. 7. *Ecce in iniquitatibus conceptus, & in peccatis concepit me mater mea.* Jer. 17. v. 9. *Pravū cor hominis & inſcrutabile.* Joh. 3. v. 6. *Quod natum eſt ex carne, caro eſt.* Rom. 5. v. 12. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, ac per peccatū mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* Eph. 2. v. 3. *Eramus naturâ filij iræ.* Hæc ſunt præcipua Scripturæ dicta, quæ de originali peccato agunt, quorum emphaſin poſtea expendemus; ſecundariò hûc referri poſſunt & hæc Spirit. S. effata Pſ. 19. v. 13. *ab occultis meis munda me.* Pſ. 25. v. 7. *Delictorum juventutis ſeu infantiæ ne memineris.* Pſ. 90. v. 8. *Abſconditum noſtrum collocas in lumine vultus tui.* Eſai. 48. v. 8. *Tranſgreſſorem ex utero vocavi te.* Ezech. 16. v. 4. *Quando nata es in diebus ortus tui, non eſt præciſus umbelicus tuus, & aquâ non es lota in ſalutē, nec ſale ſalita, nec involuta pannis &c.* Rom. 7. verſ. 23. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Veteres huc referunt ex Eſdr. 4. verſ. 30. *Granum ſeminis mali ſeminatum eſt in corde Adam ab initio, & quantum impietatis generavit, uſq; nunc & generat uſq; cùm veniat area?* Propria ſedes hujus articuli eſt c. 5. ad Rom. 2. Teſtantur etiam de peccato originis omnia actualia peccata, quæ ſunt venenati rami ex venenata iſta radice enati. Matt. 15. v. 19. *Ex corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemia.* Matt. 7. v. 8. *Arbor mala nō poteſt bonos fructus facere.* 3. Omnes calamitates, morbi ac mors temporalis, cui etiam infantes ſunt obnoxij, de hac originali lue teſtimonium ferunt Rom. 5. v. 14. *Regnavit mors etiam in eos, qui non peccaverunt in ſimilitudinē prævaricationis Adæ.* Rom. 6. v. 23. *Stipendium peccati mors eſt.* 1. Cor. 15. v. 21. *Per hominem mors,* v. 22. *in Adamo omnes moriuntur.* 4. Neceſſitas παλιγγενεσίας & ἀναγεννήσεως carnalem generationem vitioſam & peccato obnoxiam eſſe comprobat. Joh. 3. v. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit regnum cœlorum.* v. 6. *Quod de carne natum, caro eſt.* Accedit conſenſus veterum etiam eorum, qui ante Pelagianam hæreſin exortam ſcripſerunt, ad quem ſæpius provocat Auguſt. in ſuis contra Pelagium diſputationibus. Vide lib. 1. cont. Julian. & lib. 1. ad Bonifaciū. Referri etiam hûc quodammodo poſſunt Ethnicorum teſtimonia. Plato li. 2. de Repub. *Homines naturâ ſunt mali, & nō poſſunt induci, ut juſtitiam colāt.* In Sophiſta docet, *duos eſſe præcipue animi morbos, ignorantiam & improbitatem.* Auguſt. libr. 4. contra Julian. allegat locum ex Cic. de Repub. *Hominem à natura noverca in lucem edi, corpore nudo, fragili atq; infirmo: animo anxio ad moleſtias, humili ad timores, debili ad labores, proclivo ad libidines, in quo divinus ignis ſit obrutus, & ingenium & mores.*

Exceptiones Pelagianorū. 1. Peccatum Adæ poſteris nocuit imitatione.

62. Pelagianorum exceptiones, quib. Scripturæ teſtimonia enervare ſunt conati, diligenter expoſuit & refutavit Auguſtinus, potiores tantùm attingemus. Prima eaq; vulgatiſſima exceptio erat, *Peccatum Adæ in mundum intraſſe, non propagatione, ſed imitatione.* R. 1. Apoſtolus disertè addit *mortem*, quæ eſt peccati ſtipendium, *regnaſſe etiam in eos, qui non peccaverunt in ſimilitudinē prævaricationis Adæ*, utiq; ergò etiam illi peccato ſunt obnoxij, qui nondum imitantur Adæ peccatum. 2. Eph. 2. v. 3. οὐ μιμήσει, ἀλλὰ φύσει, *nos eſſe iræ filios aſſerit.* 3. Scopus Apoſtoli erat, omnes homines, tàm Judæos quàm gentiles, peccati reos agere, id efficaciſſimè demonſtrat ex peccato originali in omnes propagato. 4. Pondera verbor. Apoſtolicor. illud Pelagij ſubterfugium planè non admittunt, dicit *omnes peccaſſe* v. 12. h. e. *peccatores conſtitutos eſſe* v. 19. eſt n. Hebrææ linguæ idiotiſmus, verbo actionis habitum exprimere: cap. præced. 3. v. 11. & 12. teſtatur, omnes homines ad bonum cogitandum, loquendum aut faciendum inutiles, ad malum contrà pronos eſſe, quod non poteſt de actuali quodam delicto ad imitationem peccati Adamici perpetrato intelligi: Confert Adamum & Chriſtum; jam v. juſtitia Chriſti non tantùm ad imitationem nobis propoſita eſt, ſed etiam per regenerationem fit noſtra. Ergò etiā Adæ delictum non ſolùm imitatione, ſed etiam generatione in mundum intravit. 5. Auguſtin. lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. c. 9. rectè hoc urget: *Si de imitatione peccati agere Apoſtolo propoſitum foret, tùm potius dixiſſet exemplo Chriſti* Joh. 8. v. 41. & 44. *per Angelum peccatum intraſſe in mundum, is enim primus peccavit.* 6. Etiam hoc Auguſtini reſponſum eſt 6. contra Jul. c. 12. *multos peccare actualiter: qui de Adami peccato nō cogitant, quomodo ergò Adamo peccatum exemplo eis noceret? particula διὰ cum genitivo veram & propriam rei cauſam exprimit, jam verò qui peccant, non ideò peccant, ut imitentur Adamum; proinde ſi de ſola imitatione Apoſtolus loqueretur, non dixiſſet, nec potuiſſet dicere, per unum hominem peccatum in mundum intraſſe.* 7. Idem ſerm. 7. de verb. Apoſtoli, urget verbum Pertranſijt, quod ſignificat peccatum & mortem non ſubſtitiſſe in Adamo, ſed ab eo & ex eo in omnes poſteros pertranſiiſſe. 8. *Ut per peccatum mors, ita per unum hominē peccatum in mundum intravit:* Jam

verò

verò peccatũ eſt propria cauſa mortis, nõ impropriè, vel ex occaſione, vel per accidẽs. Ergò etiam unus ille homo peccator eſt cauſa propria peccati, quod in poſteros propagatur; ſi exẽplo ſolũ noceret, per accidens & ex occaſione cauſa peccati eſſet. 9. Loquitur Apoſtolus generaliter de mundo, hoc eſt, de omnib. hominibus. Infantes verò imitatione peccatum non contrahunt Rom. 9. v. 11. Vide plura apud Auguſtinum lib. 1. de pecc. merit. & remiſſ. in libris contra Julian. Pelag. & Cœleſt. &c.

a. ἐφ᾽ ᾧ h. e. propter quod peccarũt.

63. Altera Pelagianorum exceptio hæc erat: *Phraſis ἐφ᾽ ᾧ in quo omnes peccârunt* Rom. 5. v. 12. *ſic explicanda eſt, propter quod omnes peccarunt, h. e. mors pertranſiit in omnes, propterea quòd Adamum peccando imitantur.* Reſp. Aug. lib. 6. contra Julian. c. 12. *hanc viſionem improbat, & vocabulum ᾧ accipit pro Relativo*, ſed res eodem recidit. Sive enim ἐφ᾽ ᾧ accipias eſſe cauſaliter, ſive relativè dictum, nihil decedet veritati. Particulas ἐφ᾽ ᾧ quandoque ita uſurpari, ut cauſæ redditionem ſignificent, exemplis probant Varinus, Budæus, & Suidas. Unde etiam D. Lutherus in verſione Germanicâ cauſaliter reddidit, erit ergò ſenſus: Mors pertrãſiit in omnes homines, quia omnes peccaverũt, i. e. quia Adamus humani generis parens, omnium poſterorum, qui per carnalem generationem ex ipſo deſcendunt, perſonam repræſentans peccavit, qui ad divinam imaginem conditus, non tantùm pro ſeſe, ſed etiam pro tota poſteritate dona illa acceperat. Neque hanc verſionem improbat Auguſtinus, ſed novum ac diſtortũ illum ſenſum, quem ex ea exculpere nitebatur Pelagius. Si verò in ſenſu relativo particulas ἐφ᾽ ᾧ exponas, ſequetur itidem, in Adamo primo omnium hominum parente tanquam in maſſa originaliter omnes peccaſſe, perinde ut Apoſtolus pronunciat 1. Cor. 15. v. 22. *in Adamo omnes mori.*

3. Multis, non omnibus nocet Adæ lapſus.

64. Tertiò ſubterfugium quærebant Pelagiani in vocabulo *Multi*, ex quo inferebant; *ſi propagatione peccatum Adæ noceret, omnibus utique, non tantùm multis, noceret.* Reſp. 1. Disertè Apoſtolus univerſalem addit verſ. 18. *per unum delictum in omnes homines in condemnationem.* 2. *mortem in omnes homines pertranſiiſſe* dicit verſ. 12. *quæ utique peccati ſtipendium eſt* 1. Corinth. 15. verſ. 22. *in Adamo omnes moriuntur.* 3. verſ. 12. cap. 5. Rom. dicit, *peccatum intraſſe in mundum*, jam verò mundus propriè notat totum genus humanum. 4. Ergò vox *Multi*, non eſt hoc loco reſtringenda, ſed pro univerſali habenda; Multi conſtituti ſunt peccatores, h. e. omnes, qui reverà ſunt multi. Auguſtinus libr. 6. contra Julian. cap. 12. confert has locutiones, *Patrem multarum gentium conſtitui te, & in ſemine tuo benedicentur omnes gentes:* Poſteà addit: *ſanus intellectus eſt, ideo ſic locutam Scripturam, quia poſſunt eſſe aliqua omnia, quæ non ſunt multa, & rurſus poſſunt eſſe aliqua multa, quæ non ſunt omnia.*

Argumẽta Pelagianorum. 1. Ezech. 18. Filius nõ portabit iniquitatem Patris.

65. Argumenta Pelagianorum potiora hæc erant: 1. Ezech. 18. verſ. 20. *Filius non portabit iniquitatem Patris.* Reſp. Agitur eo loco non de originali, ſed actualibus peccatis, quorum pœnam non portat filius, ſi à peccatis flagitioſi parentis deſiſtat & convertatur. Invertimus igitur argumentum, quia infantes puniuntur morbis & morte, utiq; proprium aliquod peccatum habent, propter quod puniuntur, nimirum peccatum originis in ipſos à parentibus propagatum, quod non ampliùs eſt ab eis alienum, ſed contagione propaginis in eos transfuſum. Auguſt. libr. 6. contra Julianum c. 4. 2. Pſ. 106. v. 38. *Infantes pronunciantur innocentes.* Jon. 4. v. 11. *Non noverunt inter dextram & ſiniſtram* Rom. 9. v. 11. *Nondum natis pueris, cùm neq; boni quippiam feciſſent nec mali*, Reſp. Comparatè hæc ſunt intelligenda, reſpectu actualium peccatorum non autem reſpectu originalis.

2. Infantes ſunt innocentes.

3. Rom. 4. v. 15. *Ubi non eſt lex, ibi nec prævaricatio.* Reſp. Infantes & ſunt ſine lege, id eſt, ignorant legem Rom. 2. v. 12. & non ſunt ſine lege, id eſt, non ſunt liberi ab accuſatione, quâ lex omnem ... arguit ac damnat.

3. Sũt ſine ...

4. *Si ſtatuitur peccatum originis, Deo infantes in utero formanti tribuẽdum erit peccatum, damnanda erunt conjugia &c.* Reſp. Diſtinguendum eſt Naturæ vitiũ à Dei Naturam formãtis beneficio; propagatur utrumq; & Natura & Naturæ vitiũ, quorum illud eſt bonum, hoc malum: *illud de conditoris largitate ſumitur, hoc de originis damnatione attrahitur.* Aug. de grat. & pecc. orig. c. 33.

4. Deus format fœtum in utero materno.

5. *Si piorum parentum peccata in Baptiſmo ſunt remiſſa, quomodo ergò in liberos peccatũ propagabũt?* Reſp. Non ſecundùm gratiã, ſed ſecundùm Naturã fit carnalis generatio. Aug. ſerm. 14 de verb. Apoſt. *Quãdo Pelagiani dicunt, & parvulos turbãt; ſi de peccatore peccatores nati ſunt, quare non de baptizato jam fideli, cui remiſſa ſunt omnia peccata, juſti naſcuntur? citò reſpõdeto, ideò de baptizato non juſtus naſcitur, quia non eum generat, unde regeneratus, ſed unde generatus eſt; quod naſcitur de carne, caro eſt. Quæris, ut de juſto non juſtus naſcatur, cùm videas juſtum eſſe niſi regeneratum omninò non poſſe? Miraris, quare peccator naſcatur de ſemine juſti, non te delectat mirari, quare oleaſter naſcatur de ſemine olivæ: Accipe aliam ſimilitudinem: Juſtum baptizatum pone granum purgatum, non attendis, quia de grano purgato frumentum cum palea naſcitur, ſine qua ſeminatur*, lib. 6. contra Jul. c. 3. *utitur exemplo Hebræorum, qui circumciſi generabant liberos incircumciſos.*

5. Parentum piorũ peccata ſunt in Baptiſmo remiſſa.

6. *Ad peccatum requiritur cõſenſus propriæ voluntatis.* Reſp. Aug. libr. 3. contra Julian. c. 5. *hoc rectè dicitur de proprio cujusq; peccato, non de primi peccati originis contagio.* lib. 2. de nupt. & concup. c. 28. reſpondet, *originale peccatum eſſe voluntarium voluntate primi parentis, in quo omnes peccârunt*, ſed prior ſolutio ſimplicior eſt ac tutior. li. 1. retract. c. 13. *omne peccatum voluntarium eſſe intelligendum; 1. de illo peccato, quod tãtummodo peccatum, non quod etiam peccati pœna. 2. peccata, quæ vel à neſcientibus, vel à coactis perpetrantur, non omninò poſſunt ſine voluntate committi. 3. originale peccatum ideò vocatur voluntarium, quia ex primi hominis mala voluntate còntractum.* Dicimus ergò, nimis argutum ac procul petitum eſſe, ſi peccatum originale dicitur alienâ voluntate voluntarium; ſequetur enim, quia non in nobis, ſed in Adamo propriè voluntarium, quod non in nobis, ſed in Adamo propriè ſit peccatum, & ſi in voluntate atq; actione Adæ propriè peccati noſtri ratio quærenda eſt, cur non & cæteræ ipſius actiones, adeoq; etiam ipſa converſio nobis imputãtur.

6. Nullũ peccatũ niſi voluntarium.

66. Expoſuimus hactenus τὸ ὅτι peccati originalis contra Pelagianos, cui tractationi antequam finem imponamus, excutiendum eſt audax atque impudens illud pronunciatum Bellarmini libro 4. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 2. *Lutheranis, ut donum juſtitiæ originalis naturæ ſuperadditum atque habitualem minime agnoſcunt, ita nec ejus privationem agnoſcere poſſunt, & ideò peccatum originis in ipſa concupiſcentia, quàm propriè peccatum*

An Proteſtantes negent originale peccatum.

tum eſſe volunt, conſtituere & collocare coguntur, ex quo ſequitur, ut ipſi etiam Lutherani peccatū originis negent, quãvis acriter pro eo aſſerendo pugnent, nã concupiſcentia illa non eſt peccatum niſi metonymicè. Reſp. committitur inſignis paralogiſmus & ſophiſticatio παρὰ τὸ πῆ καὶ ἁπλῶς, negamus juſtitiam originalem fuiſſe donũ aliquod ſupernaturale & extrinſecum, num propterea abſolutè & ſimpliciter originalem juſtitiam in primo homine ante lapſum & amiſſionem juſtitiæ originalis poſt lapſum negamus? disertè dicimus peccatum originale cõplecti tùm ςέρησιν, ἐπιλείψεως καλοῦ. tùm etiam θέσιν ἐπιφοιτῶντος κακοῦ, quod Bellarm. non ignorat, ſic n. ſcribit lib. de grat. primi hominis c. 5. *Adverſarii cenſent, rectitudinem illam, in qua creatus eſt Adam, fuiſſe illi naturalem hoc modo, quod fuerit veluti quædam ſanitas debita naturæ, aptaq; naſci ex ipſis Naturæ bonè conſtitutæ, h. e. non corruptæ, & nunc hominibus, qui eã rectitudinem amiſerunt, in Adamo deeſſe aliquod donum naturale &c.* huic noſtræ ſententiæ opponit ſuam, *quod corruptio Naturæ non ex alicujus naturalis doni carentia, neq; ex alicujus malæ qualitatis acceſſu, ſed ex ſola doni ſupernaturalis ob Adæ peccatum amiſſione profluxit.* Hæc Bellarminus nos ab intentato crimine ipſemet liberans. Cæterum quòd concupiſcentia, in qua vis originalis peccati maximè conſpicua eſt, verè peccatum ſit, ſuo loco evidenter oſtendemus.

CAPUT V.

τὸ εἶναι peccati originalis explicat.

Peccatũ originale quare ſic dicatur. 67. Procedimus ad τὸ εἶναι peccati originalis demonſtrandum, quod tum nominis, tum rei definitio nobis manifeſtabit. Dicitur peccatum originale non ab origine mundi, vel ab origine humanæ Naturæ, ſed 1. *ab origine cujusque hominis, qui ex immundo ſemine concipitur*, Anshelmus de concept. virg. capite 1. 2. Quia & reſpectu Adæ, à quo tanquam communi origine in omnes hæreditario jure derivatur, & tanquam contagium ſerpit. 3. Addunt quidam, dici originale reſpectu peccatorum actualium, quæ ex eo originem trahunt. Pſalm. 19. verſ. 13. vocatur *peccatum occultum* מִנִּסְתָּרוֹת in gen. fœmin. *ab occultis munda me.* Pſalm. 25. verſ. 7. diſtinctè recenſentur tranſgreſſiones, h. e. delicta actualia & delicta נְעוּרַי *juventutis* ſeu infantiæ & nativitatis, ita enim uſurpatur hæc vox Exod. 2. verſ. 6. Jud. 13. v. 8. Eſa. 7. v. 16 Pſalm. 90. v. 8. vocatur hæc corruptio Alumenu abſconditum noſtrum. (id Doct. Chemnit. ſic explicat: *Sicut juvenis in ſacra lingua dicitur* Alam *abſconditus, ideo quod nondum exercet vel œconomicam gubernationem, vel publicam & politicam aliquam adminiſtrationem, ſed latet adhuc privatus: ita hæret in nobis illa pravitas, etiamſi actionibus manifeſtis ſe non prodat, & tam profundè latet, ut non niſi illuminatione vultus DEI revelari poſſit.* Doctor Brentius *id declarat ſimilitudine ducta a catulis luporum, qui nondum quidem oves laniant, nihilominùs tamen ea indoles illis eſt ingenita.*) Apoſtolus ſæpiùs hoc vocat *peccatum* abſque alio addito, eſt enim fons & origo reliquorum omnium: *peccatum inhabitans* Rõ. 7. v. 17. eſt enim nobis poſt lapſum οἰκεῖον & domeſticum factum, nec actu tranſit, ſed manet in carne perpetuò uſque ad mortem. Rom. 7. v. 21. dicitur

Appellationes peccati originalis ex Scriptura.

καὶ ἐν παρακείμενον, quia proximè nobis adjacet. Hebr. 12. v. 1. vocatur ἁμαρτία εὐπερίστατος, quia undiq; omnes vires & totũ hominem occupat, eiq; tenaciſſimè inhæret. (Varinus notat περίστασιν ſignificare θλῖψιν πανταχόθεν εἰς ἀδημονίαν εἰσάγουσαν, & particulã εὖ uſurpari ἀντὶ τοῦ ἰσχυρῶς) v. 15. dicitur *radix amaritudinis*, ſemper enim ſurſum germinat, & vitioſos protrudit ſtolones. Rom. 6. v. 6. dicitur *corpus peccati*, cui ſua membra tribuuntur Col. 3. v. 5. dicitur etiam *vetus homo* Rom. 6. v. 6. *externus homo* 2. Cor. 4. v. 16. ratione enim veteris noſtræ generationis hoc peccatum omnes noſtras vires, omnia membra, adeoq; nos totos occupavit. Rom. 7. v. 23. dicitur *Lex peccati in mẽbris*, captivos enim nos ducit & magno impetu ad omnia generis actualia peccata impellit. 1. Cor. 5. v. 6. dicitur *fermentum antiquum malitiæ & nequitiæ*; quemadmodum enim fermentum ſemper ebullit, & totam maſſam fermentat, ita quoq; hoc peccatum totos nos corrumpit.

68. Obſervari etiam poſſunt appellationes Veterum, quibus originale peccatum deſcribunt. Ignat. Epiſt. ad Tral. vocat *antiquam impietatem.* Juſtin. in dial. cum Tryph. *Peccando Adam poſteros peccati ſuos morti ſubjecit, & univerſos huic delicto obnoxios reddidit.* Iren. lib. 5. contra hæreſ. vocat *antiqui ſerpentis plagam.* Idem, *vinculis Adæ alligati eramus morſus.* Tertullian. vocat *mali traducem.* Cyprian. lib. 3. epiſt. 8. vocat *alienum peccatum* (quia ab alio in nos propagatum, non quod omnibus modis à nobis ſit alienum.) Ibid. vocat *malum domeſticum, contagium mortis antiquæ primâ nativitate contractum.* Arnob. 1. cont. gent. p. 20. vocat *infirmitatis ingenita vitium.* Hilar. in Pſ. 118. *ſub peccati origine & ſub peccati lege naſcimur.* cap. 7. Matth. *malitiæ per conditionem communis nobis originis, ne ipſis quidem Apoſtolis defuit.* Ambr. in Apolog. David. c. 11. *Antequam naſcimur, maculamur contagio; antequam uſuram lucis originis ipſius excipimus injuriam, in iniquitate concipimur.* De Davide dicit: *Meritò flebiliter deploravit inquinamenta Naturæ*, Ibid. *Ipſe partus habet contagia ſua.* Contra Novat. *Ipſe ortus in vitio eſt.* De Sacram. regen. *Genitalibus, viſceribus, infuſum & coagulatum delictorum ſubit contagium.* Nazian. *labem corporeæ inundationis & vincula terrenæ nativitatis* vocat. Aug. lib. 2. cont. Cœleſt. & Pelag. c. 29. meminit *maſſæ perditionis.* cap. 33. vocat *naturæ vitiũ.* 2. cont. Julian. *Natura ex origine vitiata eſt.* Ibid. *Peccatum quod ingeneratur, peccati ex origine contagium.* lib. 3. de pecc. merit. cap. 3. vocat *propaginem & traducem peccati* : *Originale peccatum videtur primus appellâſſe.* In Scriptis poſterioribus l. 4. hypognoſt. & in Enchirid. c. 13. vocat *naturale* (quà appellatione propter Manichæos primùm abſtinuerat) non quòd ſit ipſa hominis natura, ſed quia totam hominis Naturam corrupit, & cum ipſa Natura aſſumitur, ſicut contra Bernh. homil. de paſſ. *peccatum actuale vocat perſonale.* Chryſoſt. in c. 6. ad Epheſ. vocat πρώτην ἁμαρτίαν. Idem: *Venit ſemel Chriſtus, invenit noſtrum paternum chirographum, quod ſcripſit Adam, ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus poſterioribus peccatis &c. Adam grandi ſuo peccato omne genus humanum in commune damnavit.* Idem homil. 40. in 1. Cor. vocat *radicale peccatum.* Anſh. de conc. virg. c. 2. *Tota natura humana infirmata & corrupta eſt.* Idem paſſim vocat *naturale peccatum* & terminum illum rectè exponit. Scholaſtici recenſent octo appel-

Appellationes originalis ex Patribus.

appellationea: 1. vocatur *Lex carnis*. 2. *Peccatum originale*. 3. *Concupiſcentia*. 4. *Fomes*. 5. *Tyrannus*. 6. *Lex membrorum*. 7. *Lex Naturæ*. 8. *Concupiſcibilitas*. Luth. vocat *peccatum hæreditarium, capitale, principale &c.*

Deſcriptio originalis peccati ex Scriptura.

69. Porrò quia peccatum, hoc eſt *abſconditum* Pſ. 90. v. 8. *& ignotum niſi Dei lege reveletur* Rom. 7. v. 7. ideò obſervandum, quomodo Scriptura τὸ εἶναι illius deſcribat, & ejus magnitudinem exaggeret; certum enim eſt, non cognoſci magnitudinem gratiæ per Chriſtum nobis præſtitæ, niſi cognoſcatur magnitudo peccati: Ex morbi periculo æſtimatur medicinæ precium.

1. Eſt carentia ſeu defectus originalis juſtitiæ.

70. Peccatum ergò originale ita deſcribitur: 1. quod ſit privatio ſeu defectus & carentia juſtitiæ originalis. Adamus ad imaginem Dei conditus, juſtitiâ & ſanctitate verâ erat ornatus, ſed per peccatum illa dona amiſit, inde etiam ejus poſteri naſcuntur deſtituti illâ Dei imagine, & non habent vim ſeu dona efficiendi juſtitiam ſpiritualem erga legem Dei, nec in mente, nec in voluntate, nec in corde, h. e. veram agnitionem, timorem, dilectionem Dei, fiduciam erga Deum & perpetuam obœdientiam omnium virium cum norma legis divinæ congruentem non poſſunt per Naturæ vires præſtare.

71. Id Scriptura docet, quando homini animali detrahit potentiam intelligendi Deum & faciendi bonum. Rom. 3. v. 10. *non eſt juſtus*. v. 11. *non eſt intelligens, nec requirens Deum* v. 18. *non eſt timor Dei ante oculos eorum*. v. 23. *egent gloria Dei*. 1. Cor. 2. v. 14. *animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere*. 2. Cor. 3. v. 5. *non ſumus ſufficientes cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis* Joh. 1. v. 5. Eph. 5. v. 8. homines non regenerati vocantur *tenebræ*. Apoc. 3. v. 17. *miſeri, infirmi, pauperes, nudi & egeni* dicimur. Ad juſtitiæ originalis ςέρησιν etiã hoc pertinet, quòd admirabile illud conſortium atq; arctiſſimum amoris vinculum inter Deum & genus humanum ſit diſruptum, qui ante lapſum fuiſſent dilecti Dei filij, illi hodiè poſt lapſum ſunt naturâ filij iræ.

2. Eſt vitioſa qualitas.

72. 2. Nec verò per lapſum Natura hum. ſolummodò ſpoliata eſt, ſed etiam miſerè corrupta, quæ corruptio ſucceſſit in locum imaginis divinę. Hanc vitioſam qualitatem & extremã Naturæ corruptionem Scriptura exprimit nomine concupiſcentiæ, per quam non intelligatur aliquod accidẽs Naturæ concreatum, nec tantùm corruptio qualitatum corporia, ſed prava & inordinata converſio ad carnalia & Deo adverſa, tàm in ſuperiorib. quàm inferioribus hominis viribus, ut ſunt carnalis ſecuritas, contemtus Dei, odiſſe judicium Dei, iraſci Deo, habere fiduciam rerum præſentium &c.

73. Ut ergò propter defectum Natura humana non eſt conformis legi Dei, & inepta ad faciẽdum ea, quę lege Dei præcipiuntur: ita propter corruptionem ſecutam propenſa eſt & magno impetu fertur ad faciendum ea, quæ lege Dei prohibentur. Talis inclinatio in mente eſt propenſio ad cogitationea vanaa & falſaa de Deo, ad comminiſcendos errores, ad dubitationes de Dei verbo: In voluntate eſt propenſio ad ſecuritatem carnalem, ad diffidentiam erga Deum &c. In corde eſt impetus ad iram, livorem, odia, in reliquis membris ad libidines, immunditiem &c.

74. Sic Rom. 7. Apoſtolus τὸ εἶναι hujus morbi exprimit non ſolùm ςέρησιν (v. 18. *perficere bonum non invenio*, id eſt, ſentio in me eſſe ἀδυναμίαν naturalem, ad faciendum bonum. v. 39. *non facio hoc, quod volo, bonum*) ſed etiam δύναμιν. v. 23. *Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis*. Geneſ. 6. v. 5. *omne figmentum cogitationum cordis humani tantum malũ omni die, & quidem a pueritia* Geneſ. 8. verſ. 21. Utiq; ergò peccati veneno ita infectum & corruptum eſt cor hominis, ut propterea omne figmentum ejus ſit tantùm malum omni die à pueritia, ubi obſervanda pondera verborum: Ne quis cogitet inferiorea hominis vires tantùm corruptas, mentio fit cogitationum cordis (vocabulo enim *cordis* Scriptura etiam mentem complectitur) ne quis cogitet, interdum hallucinari & aberrare hominem, rationem tamen ut plurimum deprecari ad optima (ut loquuntur) ideò adduntur particulæ univerſales, *omne figmentum cogitationum eſt malum*, quin & excluſiva additur, *eſt tantùm malum*, & quidem *omni tempore*, jam inde *à prima pueritia*, ſignum univerſale oſtendit nullum diem dari poſſe, quo cor hominis hoc malo careat. Et repetit Deus hanc querelam de cordis humani corruptione, cùm jam poſt diluvium ſolus Noah juſtus cum paucis adhuc ſuperſtes eſſet.

75. Pſalm. 51. v. 7. teſtatur David, ſe Dei vatem etiam in peccatis conceptum, & peccatum hæſiſſe tunc in ſua maſſa, cùm primùm inciperet formari, & matrem ſanguine ſuo in utero peccatorem aluiſſe. Ponitur enim in ſancta lingua talis vox, quæ hoc denotat, cùm maſſa embryonia in primo ardore conceptionis primùm inciperet uteri calore foveri, jamdum eam fuiſſe peccato contaminatam: *In peccatis calefecit, calefecit me mater mea*. In Hebræo eſt ſingularis numerus: *In peccato concepit me mater*: non transfert Propheta Regius culpam in parentes, ſed ſuam agnoſcit & deplorat immunditiem; ſeque non adulterio demùm peccaſſe, ſed ab utero ſe peccatorẽ eſſe conqueritur. Job. 14. v. 4. *Quis faciet mundum ae immundo conceptum ſemine?* Ergo ſemen ex quo formamur, eſt immundum & peccato infectum. Hebræa veritas propriè ſic habet: Quis dabit mũdum ab immundo? non unus (ſc. mũdua eſt.) LXX. τίς γὰρ καθαρὸς ἔςαι ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδεὶς ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, quis mũdus eſt à ſorde? nemo certè, ſi vel unius diei ipſi' vita ſuper terram. Latinus interpres paraphraſeos loco addidit vocem ſeminis. Vulgatiſſimum autem in Scriptura, nomine immundiciei non corporalem aliquam, ſed ſpiritualem immunditiem, videl. peccatum intelligi. Unde Bernhard. ſerm. 4. in vig. nat. col. 43. *In ipſa origine & radice mea infectus & inquinatus ſum, immunda eſt conceptio mea*. In medit. cap. 2. col. 1190. *ſecundùm exteriorem hominem de parentibus illis venio, qui ante me fecerunt damnatum, quam natum*. Jerem. 17. verſ. 9. *Pravum eſt cor hominis & inſcrutabile*. In ſancta lingua uſurpatur vox deducta à calcaneo, & deſcribitur pravitas cordis; metaphorâ ductâ à via, quæ ſæpè calcatur & redditur calloſa, dura & aſpera: nec ſolùm pravum eſt cor hominis, ſed etiam inſanabile & deſperatæ curationia. Addit Propheta: *quis cognoſcet?* innuens, malum iſtud ab omni humana cognitione remotum eſſe, *DEUM autem ponere abſconditum noſtrum in lumine vultus ſui* Pſ. 90. v. 8. *ſcrutatur corda & renes*.

76. Joh.3.v.6.dicit Salvator: *Quod natum eſt ex carne, caro eſt*, ubi per carnem intelligitur tota Natura corrupta carens ſpirituali & interiori obœdientiâ erga legem. Lex ſpiritualis eſt, requirit integrum & ſpiritualem omnium virium obœdientiam, ſed quod ex carne naſcitur, caro eſt & carnale, toto impetu fertur ad carnalia, deſtituitur ſpirituali luce & rectitudine, ideoque etiam regno DEI excluditur, *quia caro & ſanguis regnum DEI non hæreditabunt* 1.Cor.15.v.50. Rom.8.v.7. *φρόνημα τῆς σαρκὸς eſt inimicitia adverſus Deum*; ſtrenuè militia inſtar hoſtiliter legimentis aſſiduè repugnat & reluctatur. Epheſ.2.v.3. *ſumus Natura filij iræ*, id eſt, naturali propagatione peccatum in nos derivatur, quando Naturam accipimus, ſimul cum Natura propagatur in nos tale quid propter quod ſumus filij iræ, id eſt, iræ Dei, judicio & æternæ morti obnoxij, quia ſuper quos manet ira Dei, non videbunt vitam, ut oſtendit oppoſitio Johan. 3.v.36.

77. Et quemadmodum aliàs ex fructu fit de ſemine judicium, ita omnia peccata actualia, quorum eſt farrago inoumera, teſtantur de vitioſiſſimo peccati originalis ſemine, quod quamvis non in omnibus ſeſe exerat, cùm Spiritu ejus impetus verè pij retundant, tamen ſuâ Naturâ tale eſt & manet, ut vitioſiſſimos illos omnes generis fructus proferre poſſit ac proferat, niſi prohibeatur Matt. 15.v.19. *ex corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemia.* v.20. *hæc ſunt quæ coinquinant hominem.*

78. Rectè ergò dicit ex D. Auguſt. D. Lutherus, *quod peccatum originale totam Naturam noſtram lepra animas peſtifera inſtar peſſimè corruperit & tabificaverit.* Thom. 1.2.q.82.art.1. *Sicut ægritudo corporalis habet aliquid de privatione, in quantum tollitur æqualitas temperamenti & ſanitas, & aliquid poſitivum ut ipſos humores inordinatè diſpoſitos; ita peccatum originale non eſt pura privatio, ſed corruptus quidam habitus.* Gerſon dicit: *vitium originale eſſe impotentiam ad bonum, & potentiam ad malum.*

79. Quia ergò omnes homines, qui naturali & communi generationis curſu naſcuntur, peccato ſunt obnoxij, ideo etiam omnes Naturâ ſunt filij iræ rei mortis & damnationis; non enim poteſt non Deus iraſci peccatis. Atque hoc jam eſt tertium, quod ad τὸ εἶναι peccati originalis exprimendum pertinet, videlicet reatus: *inde omnes moriuntur, etiam illi, qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ.* Rom.5.v.14. *quia per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors* v.12. Reatus eſt ſuâ Natura ἐνδιάμεσόν τι & ad utrumq; videl. tùm στέρησιν concreatæ juſtitiæ, tùm θέσιν introductæ corruptionis reſpectum habet, interim docendi gratiâ ad partes hujus mali, quod ejus propriè conſequens eſt, referre voluimus.

80. Atq; ita probatum dedimus, peccatum originale complecti hæc tria: juſtitiæ originalis ineſſe debitæ carentiam, ſecutam naturæ extremam corruptionem ſeu pravam concupiſcentiam & reatum, ita ut propter hoc in nos propagatum malum ſimus rei iræ & judicii divini, Hugo ſic effert: *Morbũ hunc complecti ignorantiam boni, concupiſcentiam mali, & ſupplicium de utroque.*

81. Obſervabunt induſtrij Scripturæ Interpretes, quòd Scriptura quãdoq; in genere de hoc malo loquatur, nimirum quando ponit definitum & peccati nomine carentiam juſtitiæ originalis, vitioſam qualitatem, & reatum denotat; quandoq; verò in ſpecie ac diſtinctè de ſingulis definitionis partibus agit. Sic de carentia juſtitiæ originalis loquuntur hæc dicta: Rom 3.v.23. *Omnes peccaverunt & carent gloriâ Dei* (quam coram Deo habere debebant.) Rom.7.v.18. *Perficere bonum nõ invenio.* De vitioſa qualitate agunt hæc teſtimonia, Gen.6.v.5. *Omne figmentum cogitationum cordis tantùm malum.* Rom.7.v.7. *concupiſcentiam neſciebam.* v.24. *Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ &c.* De reatu ſic loquitur Scriptura: Rom.5.v.12. *in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* Epheſ.2.v.3. *Naturâ ſumus filij iræ.* Joh.3.v.33. *qui non credit in Filium, ira DEI manet ſuper eum.* *De peccato originali dupliciter loquitur Scriptura.*

82. Eodem modo veteres Eccleſiæ Doctores quandoq; in genere de hoc malo concionantur, quãdo id vocant labem, contagium, inquinamentum, malitiam &c. quandoq; verò diſtinctè de ſingulis hujus mali partib. loquuntur: ſic de carentia concreatæ rectitudinis, Ambroſ. vel potiùs Proſper 2. de vocat. gent. c. 3. *Omnes homines in primo homine ſine vitio cõditi ſumus, & omnes Naturæ noſtræ incolumitatem ejuſdem hominis prævaricatione perdidimus &c. fide perditâ, ſpe relictâ, intelligentia obcæcata, voluntate captiva, nemo in ſe, unde repararetur, invenit.* Anshelm. de conc. virg. c.2. *remãſit in Natura humana* (corrupta) *debitum juſtitiæ quam accepit, & debitum ſatisfaciendi, quod eam deſeruit.* De corruptione Naturæ ſive vitioſa qualitate ſic loquuntur. Aug. 1. de nupt. & conc. c. 25. *Concupiſcentia eſt affectio quædam mala qualitatis ſicut languor.* cap.31. *Carnem appellavit Apoſtolus, ubi eſt morbidus quidam carnis affectus, carne ſervio legi peccati, habendo deſideria peccati.* Bernh. ſerm. 4. nativ. col. 43. *In ipſa origine & radice mea infectus & inquinatus ſum, immunda eſt conceptio.* Ambroſ. loco dicto, inde (ex primi hominis prævaricatione) *multiplex corporis animiq; corruptio, inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, ſacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injuſta gaudia, pœnitenda conſilia.* Anshelm. loco dicto; *remãſit in natura debitũ juſtitiæ quam accepit, & debitum ſatisfaciendi quod eam deſeruit, cum ipſa corruptione quam propter peccatum incurrit.* De reatu his utuntur verbis: Ambr. in c.15. Lucæ: *Perijt Adam & in eo perimus omnes.* lib.10. Epiſt.10. *Manifeſtum eſt, omnes in Adamo obnoxios eſſe damnationi naſcende, niſi in Chriſto liberati fuerint renaſcendo.* Bernh. in medit. c.2. col. 1190. *Secundùm exteriorem hominem de parentibus illis venio, qui ante me fecerunt damnatum, quam natũ.* *Vi & pij veteres.*

83. Circa τὸ εἶναι peccati originalis explicandum à veritatis tramite, tùm in defectu, tùm in exceſſu quidam abeunt. Ad priorẽ claſſem pertinẽt Scholaſtici & Pontificij, qui nimis tenuiter de peccati originalis atrocitate ſentiunt; ad poſteriorem claſſem pertinent Manichæi & noſtri temporis Flaciani, qui αὐτοσύστατόν τι illud eſſe ſtatuunt, ac cum ipſa Naturæ ſubſtantia confundunt. *Antitheſis eorũ, qui hic in defectu vel exceſſu aberrant.*

84. Scholaſtici variè de peccato originali diſputant, pleriq; eò abeunt, ut ſtatuant, *quod peccatum originis ſit carentia doni cujuſdam ſupernaturalis, ipſa interim hominis naturâ integra permanente.* De concupiſcentia dicunt, *quod ſit tantùm fomes quidam, ſeu languor naturæ, qui non niſi accedente demum conſenſu peccati nomen mereatur, atq; hunc* *Scholaſtici.*

peccatũ

peccati fomitem in appetitu ſenſitivo tantùm hærere dictitant, ſuperiores autem animæ facultates ab eo immunes eſſe; quidam ex ipſis ſtatuunt, *concupiſcentiam eſſe tantùm pœnalitatem, ſeu reatum mortis ſuſtinendæ, nequaquam autem damnationis æternæ;* inde Concilium Tridentinum decret. 1. ſeſſ. 5. definit *peccatum originis eſſe verè peccatum unicuique proprium, illius tamen propriam rationem ſilentio involvit,* quod Andrad. ſecretorum hujus Concilij conſcius lib. 3. def. fid. Trid. ita interpretatur; *conſultò id factum eſſe, ac libertatem opinandi unicuiq; hîc relictam.*

Bellarm. 85 Nobiscum Bellarmino res erit, is lib. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 4. contra Hoffmeiſterum, Alphonſum & alios ſcriptores Pontificios, qui noſtris Eccleſijs veritatis teſtimonium in hoc articulo dederant, ſtatuit, *duo inveniri in doctrina noſtra, quæ longiſſimè diſtent à ſana ac vera doctrina de Natura originalis peccati: primùm, quod originale non diſtinguamus ab actuali peccato; alterum quòd vulnera naturæ & morbos ex peccato originali relictos, ut ignorantiam, difficultatem, concupiſcentiam, ſtatuamus eſſe verè & propriè illud originis peccatum.* Poſteriùs infra diſcutietur; hac vice conſiderabimus, quomodo prius crimen nobis intentatum Bellarminus probet. Profert ex Luthero, Philippo, Chemnitio & Apologia Auguſtanæ confeſſionis quædam dicta, quæ eò torquet, ac ſi peccatum originale cum actualibus confundatur, cùm tamen omnes libelli Methodici, omnia noſtrorum de hoc articulo ſcripta diligenter ac fideliter diſcrimen peccati originalis proponant, explicent, urgeant. Audiamus Bellarminum. Luth. in aſſert. art. 3. dicit, *impoſſibile eſſe, ut fomes ſit abſq; actuali peccato.* In aſſert. art. 2. dicit, *fomitem ſeu concupiſcentiam eſſe peccatum originale.* In aſſert. ejusd. art. 3. *originale peccatum, ut omnia peccata, ita & incredulitas eſt; fomes eſt res viva & quæ movetur, fomes verè eſt actuale peccatum.* In Comment. 2. Geneſ. *peccatum originale eſt incredulitas, deſperatio & alia ſimilia.* Reſp. D. Luther. pugnat contra eos, qui peccatum originale extenuant, & nudum peccati fomitem illud eſſe diſputant, quib. verè & ſolidè hoc opponit, fomitem illum ſeu pravam concupiſcentiam eſſe rem actuoſiſſimam ac vivaciſſimam, per peccata actualia perpetuò in hac vita ſeſe exerentem, interim non tollit diſcrimen inter originale & actualia peccata; neque enim ea quæ perpetuò conjuncta, ſunt omninò eadem: incredulitatis nomine intelligit Lutherus defectum illum, quod ex noſtris viribus non poſſumus verbo Dei credere, quem defectum eſſe originali peccato acceptum ferendum quis tandem negabit? peccatum originale eſt certo loquendi modo omnia peccata, ſiquidem eſt ſemen omnium peccatorum. 2. Philippus *in Locis originale peccatum vocat actualem quandam pravitatem.* In Confeſſ. Auguſt. artic. 2. ponit, *peccatum originale eſſe, quod homines ſint ſine metu & fiducia DEI.* In Apologia dicit *ad ἀταξίαν illam in qua propriè peccatum originis conſiſtit, pertinere ignorationem Dei, dubitationes, eſſe ſine timore, ſine dilectione, amare ſe magis quàm DEUM &c. atque contemnere Dei, odium judicij divini, iraſci Deo, fugere judicantem DEUM; deſperare gratiam &c. ſunt verè actualia peccata.* Reſp. Nomen actualis cupiditatis opponit Philippus Scholaſticorum diſputationibus, quod peccatum originis ſit tantùm privatio originalis juſtitiæ, & quòd fomes ille peccati ſit res torpens ac otioſa. Philippus contrà pronunciat, peccatum originale eſſe actualem cupiditatem; h. e. vitioſam, eamque actuoſiſſimam qualitatem: ſic enim ſeipſum in verbis præcedentib. declarat: *Peccatum originale,* inquit, *eſt nativa propenſio & quædam genialis impetus & energia, quâ ad peccandum trahimur.* Ad alterum objectum reſpondet Apologia Auguſt. Confeſſ. *vocibus hiſce non tantùm notari actum, ſed etiam potentiam & dona* (ſive vires) *efficiendi timorem & fiduciã erga Deum,* hanc verò fuiſſe mentem ſuam, probat ex confeſſione Germanica, quæ ſic habet: *omnes ab utero matris plenos malarum cupiditatum & inclinationum, nullum verum DEI timorem, nullam veram fidem in Deum habere poſſe.* Cauſas verò cur hiſce vocabulis, quæ etiam actus connotant; hoc loco uſa ſit, exponit has: 1. quia Scholaſtici extenuant peccatum originis & de fomite diſputant; quòd ſit qualitas corporis, quærunt utrum qualitas illa contagione pomi, an afflatu ſerpentis contracta ſit, utrum augeatur medicamentis? &c. graviora humanæ naturæ vitia non commemorant: 2. quia nimiùm tribuunt viribus humanis & actibus elicitis. 3. quia facilè æquus lector judicare poteſt, non tamen culpas actuales eſſe, ſine metu Dei & fide eſſe, ſed durabiles in natura non renovata defectus. 4. ut doceret, quid juſtitia originalis (cujus privatio eſt peccatum) in primo homine fuerit, ac poni timorem & fiduciam Dei propterea, quia ſint præcipua pars imaginis divinæ & fundamenta reliquarum virtutum. 5. Chemnit. in Exam. Conc. Trid. p. 456. *dictum Gen. 6. refert ad peccatum originis, cum tamen ibi de figmento cordis, h. e. de actuali cogitatione agatur.* Reſp. actus ſecundus teſtatur de natura actus primi, effectum manifeſtat qualitatem cauſæ: Scriptura igitur abſconditum illud malum intimis cordis noſtri fibris inhærens deſcribit ab effectu, ut ad aliquam iſtius cognitionem penetrare poſſimus. Quia enim *omne figmentum cordis humani tantùm malum omni die,* hinc facilè intelligitur 1. ipſum cor hominis peccati veneno infectum eſſe. 2. omnes animæ vires etiam ſuperiores, quas ita vocant, in cogitando ac deliberando occupatas, corruptas eſſe: 3. Denique; toto vitæ tempore corruptionem illam nobis adhærere; quod probè expedit Dn. Chemn: ideoq; propoſitam hujus ſententiæ explicationem ſic concludit: *Quod Andrad. dicit, non cor ipſum, ſed figmentum cordis accenſari, ineptum eſt; ſicut enim ex bono theſauro cordis proferuntur bona, ita mala ex cordis theſauro malo proferuntur, ex abundãtia enim cordis os loquitur,* inquit Chriſtus Luc. 6. Et Jeremias vocat *cor hominis pravum.* Hactenus Chemn. In fumum igitur ac vapores abit Bellarmini illa accuſatio, de ſublato peccati originalis & actualis diſcrimine nobis intentata.

86. Quæ verò Bellarmini eſt ſententia de propria peccati originalis natura ac ratione? lib. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. c. 15. fatetur, *quoſdã Catholicos ſtatuere, quòd peccatum originis ſit non nuda privatio, ſed poſitiva quædã qualitas, videl. prava concupiſcentia ſeu morbida qualitas in anima prava deſideria perpetuò excitans.* Ita docet Lombard. 2. ſentent. diſt. 31. lit. B. & C. Henricus Quodlib. 2. q. 11. Greg. Arim. 2. ſent. diſt. 30. q. 1. Driedo libr. 1. de grat. & lib. arbit. ſed Bellarmino hæc ſententia videtur omninò improbanda, quæ tamen eſt ipſa veritas. Primò notat, *concupiſcentiam in hac quæſtione non ſignificare appetitum boni, nec*

ipſum deſiderij motum, qui per ſe indifferens eſt; ſed vitium illud, quo proni ſunt homines ad appetenda bona ſenſibilia, contra ordinem rationis. Secundò notat, *vitium iſtud potiſſimum quidem in carne reſidere, h.e. in parte hominis inferiore, quæ dicitur ſenſualitas, interim tamen in parte etiam ſuperiore ſimile vitium inveniri, cùm ea quoq; pars prona ſit ad concupiſcendos honores, inanem gloriam & alias vanitates, unde Apoſtolus.* Galat. 5. *inter opera carnis etiam numerare idololatriam, hæreſes, inimicitias, carnem interdum accipi pro toto homine, qualis eſt ſine gratia DEI poſt lapſum.* Reſp. 1. diligentiſſimè notandum & imis ſenſibus reponendum eſt, quod Bellarm. contra Scholaſticos ferè omnes diſertè fatetur, *vitium pravæ concupiſcentiæ non ſolum in ſenſualitate, h.e. in facultatibus animæ inferioribus, ſed etiam ſuperioribus locum habere*, cujus obſervationis uſus eſt longe maximus; ſi enim ipſi rationi hominis nondum regenerati adhæret tale vitium, non poterit dici, concupiſcentiam oriri ex materiæ conditione, h.e. ex pugna partis inferioris & ſuperioris. 2. ſi talis pronitas ad malum invenitur etiam in facultatibus animæ ſuperioribus, non debebat Bellarminus concupiſcentiam in genere ita definire, quòd hoc vitio proni ſint homines ad appetenda bona ſenſibilia contra ordinem rationis: imò verò ipſa ratio quandoque ad mala excogitanda, ipſa voluntas ſive appetitus rationalis ad mala eligenda interdum prono impetu fertur; quomodo ergo bona tantùm ſenſibilia ſtatuentur objectum hujus pravæ concupiſcentiæ? quomodo poterit dici, concupiſcentiam illam ferri contra ordinem rationis, ſeu ut Scholaſtici loquuntur, rationem ſemper deprecari ad optima. 3. Vitium pravæ concupiſcentiæ non reſidet potiſſimum in ſenſitivo appetitu, ſed æqualiter in rationali & ſenſitivo appetitu reſidet, ſed in parte ſenſitiva magis ſe prodit, ut explicat Auguſtinus paſſim, hoc eſt, homines nondum renati aliquo modo intelligunt, vitioſos eſſe illos motus ſenſitivi appetitus, ſed corruptionem rationis & voluntatis non agnoſcunt, dubitationes illas de Deo, diffidentiam, ſecuritatem, occultam cordis ſuperbiam &c. peccata eſſe non agnoſcunt.

An cõcupiſcentia prava ſit poſitiva qualitas. 87. His præſuppoſitis Bellarminus probare inſtituit concupiſcentiam non eſſe poſitivam qualitatẽ: *Profert primo loco auctoritatem* Auguſtini is lib. 2. de pecc. orig. cap. 4. lib. 4. adv. Julian. cap. 5. & in Pſal. 103. conc. 4. docet, *illud eſſe in homine vitium concupiſcentia, quod eſt in animantibus rationis expertibus natura: jam verò in brutis nulla datur corrupta qualitas, ſed ſolus appetitus ſenſitivus.* Idem lib. 1. de nupt. & conc. cap. 25. *concupiſcentiam negat ſubſtantialiter manere, ſed eſſe ſicut languorem, intelligit autem Auguſtinus nomine ſubſtãtia omne poſitivum.* libr. 1. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 16. *& alibi paſſim cauſam concupiſcentia tantum ad gratia abſentiam refert, Ergò concupiſcentia non eſt poſitiva quadam qualitas; ſed eſt ipſa ſenſualitas freno originalis juſtitia deſtituta.* Reſp. 1. Auguſtin. 14. de civit. Dei cap. 2. 3. & 4. agnoſcit vitium concupiſcentiæ pravæ etiam in ſuperiorib. animæ viribus hærere, quomodò ergò dici poterit juxta Auguſtini mentem, pravam concupiſcentiam nihil aliud eſſe, quàm ipſam ſenſualitatem ſive appetitus ſenſitivi motum? 2. comparatio hominis per peccatum corrupti cum beluis latiùs extenditur, quàm ſcopus Auguſtino propoſitus permittit. Per pronum illum ad libidinem & reliqua peccata impetum homo comparatur brutis, interim tamen ex eo minimè inferendum appetitum hominis ſenſitivum in puris naturalibus fuiſſe à Deo talem, h.e. cum illo prono ad peccatum impetu conditum, minimè verò, quia quod in brutis Natura eſt, hoc in homine vitium eſt: appetitus hominis ſenſitivus ante lapſum non ſolùm ſuperaddito juſtitiæ originalis dono exteriùs erat ſanatus & repreſſus, ſed etiam interiùs erat integer & rectus à Deo conditus, qui hominis non bruti appetitum Deus condiderat. 3. Concupiſcentiam eſſe ſubſtantiam, h.e. αὐτοσύστατόν τι Auguſtinus contra Manichæos rectè negat, vitioſam qualitatem eſſe non negat, quin potiùs diſertè lib. 1. de nupt. & concup. cap. 25. vocat *affectionem quandam malæ qualitatis.* cap. 31. *morbidum carnis affectum*, alibi paſſim vocat *morbum & languorem*, ex quo rectè concludit Thom. 1. 2. quæſt. 82. art. 1. *Sicut ægritudo corporalis habet aliquid de privatione, in quantum tollitur æqualitas temperamenti & ſanitas, & aliquid poſitivum, ut ipſos humores inordinatè diſpoſitos: ita peccatum originis non eſt pura privatio, ſed corruptus quidam habitus.* 4. Pravæ concupiſcentiæ originem refert Auguſtinus ad privationem gratiæ, ſed nomine gratiæ non intelligit donum quoddam ſupernaturale & extrinſecum, ſed concreatum juſtitiæ originalis donum, quinimò diſertè teſtatur, per lapſum primi hominis non tantùm ſubtractam gratiam, ſed etiam vitiatam eſſe Naturam.

88. Argumento ex autoritate Auguſtini ducto addit Bellarminus varias rationes, quibus probare conatur, peccatum originis non eſſe poſitivam qualitatem. 1. *Si concupiſcentia eſſet qualitas poſitiva, haberet cauſam poſitivam; at talis non datur, quia nec Deus, nec Diabolus, nec ſerpens, nec pomũ, nec ipſe homo.* Reſp. quando pravam concupiſcentiam dicimus eſſe qualitatem poſitivam, non intelligimus hoc ſecundùm ἀκρίβειαν Metaphyſicã. Metaphyſici ſubtiliter diſtinguunt inter rem ipſam & malam rei adjacens, quod ſemper dicunt eſſe privativum, non autem poſitivum quid. Scriptura quando peccatum originis deſcribit, non nudâ tantùm privatione, ſed & per pravam concupiſcentiam imitatur modum loquendi Ethicis uſitatum; illi enim agnoſcunt vitioſos habitus & actiones malas. Dilucidiùs rem ipſam ſic proponimus: Diſputant Pontificij, peccatum originis eſſe tantùm juſtitiæ originalis doni illius ſupernaturalis privationem, ipſam interim hominis Naturam adhuc talem eſſe, qualis fuit primò condita; nos contra pronunciamus, per peccatum originis non tantùm concreatam juſtitiam eſſe deperditam, ſed ipſam quoque hominis Naturam miris ac miſeris modis corruptam, illam Naturæ corruptionem, quæ complectitur omnium animæ virium ad malum pronitatem ac impetum, vocamus poſitivam qualitatem, non quaſi aliqua vis agendi in ſe & per ſe ſit peccatum, ſed quia illa vis agendi in homine eſt tantùm ad peccatum prona atque prompta; interim non prohibemus, quin inter ipſam agendi vim & inter vitium iſtius potentiæ ſubtiliter diſtinguatur, ſicut inter ipſam actionem & vitium actionis diſtinguitur. Jam ſi quæratur de cauſa iſtius corruptionis, breviter reſpondemus ex parabola Chriſti Luc. 10. Cauſa corruptionis eſt Diabolus vulnerans, & voluntas primi hominis peccans. Peccatum actuale primi hominis Diabolicę ſeductioni obſequentis totam

Natu-

Naturam humanam, quę in ipſo erat & extra ipſum de illa nihil erat, corrupit, tabefecit, & peccato quaſi fermentavit: *Quid quærit Bellarminus latententem hujus corruptionis introductæ rimam, cùm habeat apertiſſimam januam?* quibus verbis Pelagio idipſum quærenti reſpondet Auguſt libr. 2. de nupt. & concup. cap. 28. Plura de hoc argumento vide in præcedente loco de Imagine Dei. 2. *Si concupiſcentia vitium eſſet qualitas poſitiva, non poſſet oſtendi, quemadmodum tranſmitteretur ad poſteros, quia habitus acquiſiti non trajiciuntur in prolem.* Reſp. cum ipſa Natura humana etiam vitium & corruptio naturæ à parentibus in poſteros propagatur; calculoſi generant calculoſos, cur non & peccator Adam gigneret filium peccatorē? 3. *Deus eſt autor omnium rerum poſitivarum.* Reſp. quatenus ſunt res poſitivæ & bonæ, non autem quatenus poſitiva quædam qualitas eſt mala. 4. *Si vel maximè in carne hæreret qualitas morbida, tamen non intelligi poſſet; quomodo caro infecta inficeret hominem, cum corpus non agat in Spiritum?* Reſp. contra nos, qui animæ corruptę ex anima corrupta propagationem propugnamus, argumentum hoc non pugnat, neq; n. Lombardum, Driedonem & reliquos hujus ſententiæ patronos in eo ſequimur, quòd animam ex contactu carnis pollui ſtatuunt, & pravam animæ concupiſcentiam à morbida corporis qualitate oriri dictitant. 5. *Fieri non poſſet, quia tam longo tēpore qualitas illa eſſet imminuta vel extincta.* Reſp. peccatum inſtar fermenti torā Naturam pervaſit, unde Heb. 12. v. 1. vocatur ἁμαρτία εὐπερίστατος, Rom. 7. v. 21. κακὸν παρακείμενον, quod non niſi totali corporis corruptione tandem abolebitur. 6. *Ut caro concupiſcat adverſus Spiritum, ſufficit dari appetitum ſenſitivū freno originalis juſtitiæ deſtitutum: ut animus ſequatur temperamentum corporis, ſufficit in eadem animæ eſſentia radicem habere ſenſum ac rationem.* Reſp. appetitus ſenſitivus ante lapſum nō indigebat freno remorante, ſed intrinſeca bonitate ferebatur tātùm ad bonum. Gen. 1. v. 31. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & ecce erāt bona valdè:* unde ergò illa ἀταξία Naturæ hum. per ſe bonæ & omnibus partibus integrę à Deo conditæ, ſi non interceſſit corruptio? 7. *ſequeretur, peccatum originis non tolli per Baptiſmum, cùm prava illa concupiſcentia in baptizatis maneat.* Reſp. Auguſt. 6. cont. Jul. cap. 6 *peccatum remittitur, non ut non ſit, ſed ut non imputetur.* libro 1. de nupt & concup. cap. 25. *dimittitur concupiſcentia carnis in Baptiſmo non ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur.* Ibid. dicit, *manere etiam poſt Baptiſmum illum languorem, illam affectionem malæ qualitatis,* cui non ſatisfacit Bellarm. exceptio, *quod nomine malæ qualitatis, languoris ac morbidi affectus intelligatur ipſa naturalis inclinatio ſenſualitatis juſtitiâ originali deſtituta, non aliqua poſitivâ tabe vitiatâ.* imò verò per lapſum non tantùm originalis juſtitia eſt amiſſa, ſed etiam ipſa hominis Natura eſt corrupta, ut ſuo loco ex Scripturis oſtendimus.

An peccatū originale ſit tantùm reatus.

89. Expoſitâ & refutatâ eorum Catholicorum ſententia, qui peccatum originis eſſe poſitivam qualitatem ſtatuunt. Bellarminus libro 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 16. improbat etiam Piggij ac Catharini ſententiam, qui diſputabant, peccatum originale nihil aliud eſſe, quàm primam illam Adami inobœdiētiam, quę in ipſo fuerit reipsâ, in poſteris tantùm per imputationem, ita ut nihil ſit in parvulis reipsâ inhærens, quod veram peccati rationem habeat. Quem Pelagianum errorem mollius tractat Bellarmin. quàm par erat. Tandem cap. 17. & tribus ſequentibus ſuam de Natura peccati originalis ſententiam proponit & explicat, ubi quidē videri vult ſecuriùs, quàm reliqui Scholaſtici hoc malum tractare & definire, interim tamen in ἐλλείψει adhuc peccat in nuda tantum privatione juſtitiæ originalis & reatu qualecunque illud conſtituens. Videbimus quid præſtet. *Peccati nomen* (inquit) *accipitur bifariam: uno modo pro libera tranſgreſſione præcepti, alio modo pro eo, quod remanet in anima peccatoris poſt actionem illam tranſgreſſionis, quemadmodum calor per calefactionem acquiritur, quod eſſe verè & dici propriè peccatum, patet ex eo, quod qui peccatum commiſerunt, dicuntur propriè & formaliter peccatores.* Id poſteà ad peccatum originale ſic accommodat: *Peccatum ſi accipiatur primo modo non in nobis, ſed in prima tantùm origine, h. e. in primo parente quærendum eſt, nec quicquam aliud eſt, quam inobœdientia illa voluntaria, per quam ſe & poſteros ſuos juſtitia originali ſpoliavit, reos mortis effecit, & turpes ac DEO inviſos reddidit, hoc peccatum communicatur nobis per imputationem.* libr. 4. de ſtat. pecc. cap. 16. id hunc modo declarat: *Quando Adæ filij dicuntur in Adamo peccaſſe, id intelligendum eſt, quòd peccatum potentia non actu contraxerint, ſiquidem tunc non erant ipſi in actu, ſed in potentia, ſive quod idem eſt, non in ſe, ſed in parente peccarunt. Sed quemadmodum in Adamo præter actum illius peccati fuit etiam perverſio voluntatis & obliquitatis ex actione relicta, per quam peccator dicebatur, ita in nobis omnibus præter imputationem inobœdientiæ Adami eſt etiam ſimilis perverſio & obliquitas unicuiq; inhærens; atque hinc ſtatuunt Scholaſtici, quòd peccatum originale ſit carentia juſtitiæ originalis debitæ ineſſe, in quo tamen explicando non conveniunt, unde quinque ipſorum claſſes Bellarminus conſtituit,* & poſtea ſuam ſententiā de natura peccati originalis ſubjicit. *Si peccatum pro actione cum lege pugnante accipiatur, peccatum originale eſt prima Adami inobœdientia ab ipſo commiſſa, non ut erat ſingularis perſona, ſed ut perſonam totius generis humani gerebat. Si verò peccatum accipiatur pro eo, quod reſidet in homine poſt actionem, & unde idem homo non peccans, ſed peccator nominatur, peccatum originale eſt carentia juſtitiæ originalis ſive habitualis averſio & obliquitas voluntatis, quæ & macula mentem DEO inviſam reddens appellari poteſt:* cujus ſententiæ utramq; partem cap. 18. & 19. probat, ac contraria argumenta cap. 20. diſſolvit. Reſp. 1. Bellarminus repugnat ſibiipſi & veritati. Antea enim probare voluit, peccatum originis non conſiſtere in quodam poſitiva qualitate, jam verò vocat habitualem averſionem & obliquitatem voluntatis, eamque confert cum calore per calefactionem acquiſito, quæ certè ſunt poſitivæ qualitates. Si verò nomine habitualis averſionis & obliquitatis nudam originalis juſtitiæ carentiam abſq; ulla naturalium virium corruptione intelligit (ut ſalvis ſuis hypotheſibus intelligere cogitur) diſcedimus ab eo ſecuti Scripturam, quæ non tantùm nudâ originalis juſtitiæ carentiâ, ſed etiam vitioſo habitu ſeu pravo inclinatione malum hoc deſcribit, dum per vitia, quæ ſunt habitus in anima, illud definit, dum tribuit ei effecta commiſſionis, dum vocat vitioſitatem in natura hærentem &c. 2. Alia eſt ratio prima peccati actualis in Adamo, alia verò in nobis: Peccatum

per-

perſonale in Adamo fuit cauſa originalis, h. e. Adamus peccans juſtitiam concreatam pro ſe & poſteris amiſit, ac totam naturam humanam in ipſius lumbis hærentem fermento peccati tabefecit; ſed peccata actualia in nobis ſunt effectus originalis peccati, h. e. iſtius corruptionis & immunditiæ, quam ex primis parentibus per carnalem generationem trahimus. 3. Peccatum originale non eſt actuale illud primi parentis delictum, ſed conſequens iſtius, videlicet corruptio Naturæ ex eo orta, & in omnes poſteros per carnalem generationem propagata. 4. Nervus igitur ſententiæ Bellarminianæ totus conſiſtit in eo, quòd peccatum originale vocat averſionem habitualem: quomodo verò eam deſcribit? cap. 17. nominat *perverſionem & obliquitatem unicuique inhærentem, donec per Baptiſmum remittatur.* c. 19. vocat *averſionem manentem per modum habitus*, eamque declarat hoc modo: *Vt is qui faciem à Sole avertit, manet averſus, donec iterum ad eundem Solem faciem convertat; & digitus ſponte curvatus curvitatem retinet, donec iterum per actum contrarium dirigatur: ſic etiam voluntas, quæ per actum peccati à Deo receſſit, in eo receſſu permanet, donec iterum per pœnitentiam ad Deum accedat.* *Diſtinguit* ibidem *hanc averſionem habitualem à vitioſo habitu hoc modo, quòd habitus acquiſitus ſit qualitas poſitiva, peccatum autem habituale ſit privatio: quòd habitus acquiſitus non poſſit tolli per unum actum voluntatis, quamvis efficaciſſimum; peccatum autem habituale uno actu tollatur: quod habitus acquiſitus poſſit eſſe cum actu contrario & cum gratia, peccatum autem habituale non poſſit:* Deniq; *quòd habitus acquiſitus non poſſit dici propriè voluntarius, cùm maneat in nobis per aliquod tempus nobis invitis & repugnantibus, peccatum autem habituale ſit voluntarium, quia manemus in peccato voluntariè & ſi efficaciter velimus non manere, nõ manemus* (ſed quid fiet Thomæ qui 1. 2. q. 82. art. 1. vocat *corruptum habitum?*) *Deniq; hanc habitualem averſionem dicit redem eſſe cum privatione gratiæ & macula ſive fœditate animæ. Vt enim gratia Dei per modũ habitus in voluntate inhærens eam formaliter converſam ad Deum, juſtã, rectam, formoſamq́; efficit, ita ex ejus privatione voluntatem habitualiter averſã, injuſtam, obliquam & deformem fieri.* Hæc omnia Bellarminus, quæ ex Scholaſticorum & rationis corruptæ tenebris hauſta atrocitatem peccati originalis multis modis extenuãt. Sin. averſio illa habitualis per Baptiſmum penitus tollitur nõ ſolùm reatu, ſed etiam actu: ſi per unum actũ contrarium converſionis ad Deum hæc macula penitùs aboletur: Si perverſio & obliquitas illa ſtatim deſinit manere, quamprimum efficaciter volumus eam non manere, cur Scriptura verbis tàm tragicis hoc originale malum accuſat? cur de eo Apoſtolus tàm miſerè conqueritur, imò cur propter maculam adeò leviculam & tàm citò tranſeuntem Deus tantoperè homini iraſcitur? Credimus potiùs Spiritui ſancto, qui diſertè teſtatur, peccatum originis non eſſe nudam quandam doni ſupernaturalis privationem, ſed horribilem totius Naturæ ac omnium animæ virium corruptionem: non maculam quandam ἐπιπολάζουσαν uno contrario actu delebilem, ſed peccatum intimis viſceribus ac fibris arctiſſimè per omnem vitam adhærens: non ἐμπόδιον quoddam externũ, quo vires per ſe integræ in ſuis actionib. impediantur, ſed ἀνατατασίαν καὶ ἀταξίαν omnibus facultatib. intimè adhærentem, per quam homo amiſsâ concreatâ rectitudine atq; integritate ad omne bonum ineptus, ad omne malum pronus, iræ divinæ obnoxius ac æternæ mortis nexibus eſt illigatus.

90. Remotis igitur Pelagianorum ac πελαγιανιζόντων in defectu circa peccati originalis naturam aberrantium opinionib. reſtat, ut Manichæorum & Flacianorum in exceſſu aberrantium & peccatum originis cum ipſa hominis natura confundentium opinionem refutemus. Manichæi referente Auguſtino de hæreſ. ad Quodvultdeum hæreſ. 46. docebant, *carnalem concupiſcẽtiam non ex vitiata in primo homine Natura nobis ineſſe infirmitatẽ, ſed ſubſtantiã eſſe contrariam ſic nobis adhærentem, ut quando liberamur atq; purgamur, ſeparetur à nobis &c.* Flacius non in omnib. quidem, in eo tamen Manichæos ſequitur, quod peccatũ originis ſtatuit, ſubſtantiã malam: ſic n. ſcribit part. 2. Clav. tr. 6. de pecc. orig. p. 480. *Totus homo, quantus jam eſt ſive in ſubſtantia ſive in accidentib. quatenus talis eſt: mera abominatio ac peccatum eſt.* Ibid. *Nos olim fuimus in prima creatione quiddã valde bonũ tum in accidentib. tum in ſubſtantia, poſtea mutati ſumus eſſentialiter in rem valde malã ſubſtantiâ ſuâ, ut ſi vinum optimum eſſet mutatum in acetum acerbiſſimum.* p. 482. *hoc modo aſſero & fateor peccatũ originale eſſe ſubſtantiam, quia anima rationalis & præſertim ejus nobiliſſima ſubſtantialesq́; potentiæ, nẽpe intellectus & voluntas, nũc ſunt adeo prorſus inverſa, ut ſunt vera & viva imago Satanæ &c.* p. 496. *Scriptura teſtatur hominem in novam formam conditum, ut ſi ſibi Satan ex illius pulcerrima domus ruderib. navũ quoddam triſtiſſimamq́; ædificium condidiſſet.* Hæc Flacius, quib. ſimilia plura inveniuntur in aliis ipſius Scriptis, præſertim verò in demõſtrationibus de eſſentia imaginis Dei & Diaboli, in defenſione ſanæ doctrinæ de juſtitiâ ac injuſtitia originali edita Baſileæ Anno 70. in libr. Noſce teipſum &c.

91. Antequam errorem hunc profligemus, reſpondendum prius calumniis Bellarmini, qui D. Lutherum & omnes, qui ipſum ſequuntur, ejus reos peragere non dubitavit libro 5. de ſtat. peccat. & amiſs. grat. capite 1. & ſeq. Argumentis utitur hiſce: 1. Lutherus ſuper 3. Geneſ. ſtatuit, *peccatum eſſe de eſſentia hominis*, in Pſalm. 50. dicit, *fœtum in utero peccatum eſſe.* Reſp. Diſputat eo loco Lutherus contra Scholaſticos, qui juſtitiam originalem ſtatuunt non fuiſſe intrinſecam Naturæ qualitatem, ſed donum exteriùs ſuperadditum; contra hos pronunciat Lutherus, juſtitiam originalem ante lapſum & peccatum originis poſt lapſum eſſe de eſſentia hominis, hoc eſt, juſtitiam originalem fuiſſe totius humanæ Naturæ integritatem, & peccatum originis eſſe ejusdem pœnitiſſimam atque intrinſecam corruptionem, non nudam doni extrinſeci corruptionem. Eodem ſenſu totum hominem peccatum vocat, hoc eſt, peccato corruptum & depravatum; quam ſententiam ſuam in illis ipſis aliiſvè locis diſertè expoſuit Doctor Lutherus. Sic enim ſcribit in capite 4. Geneſ. *Spirituales homines diſtinguere debent inter peccatum originale & creaturam.* in cap. vigeſimo quinto Gen. *Neceſſario ἀταξία ſeu deformitas diſcernenda à creatura.* In explicatione Pſalm. 90. utitur voce Accidentis in deſcriptione originalis peccati. 2. Wigandus in propoſitionibus de peccato originis prop. 119. *peccatum originis dicit eſſe rem ream & ſua Natura dignam*

Manichæi.

Flaciani.

An D. Lutherus Flacij errorem probet.

æterna

æterna morte & damnatam à Deo, niſi per Chriſtum remiſſio fiat. prop. 123. *per peccatum originis totam hominis ſubſtantiam eſſe corruptam & depravatam.* Heshuſius in lib. de pecc. orig. dicit, *imaginem Dei in homine fuiſſe ſalvam.* Chemn. in Reſul. de pecc. orig. dicit, *totam maſſam animæ corruptam eſſe ſumma atq; extrema depravatione.* In exam. conc. ſcribit, *peccatum eſſe quicquid repugnat legi ſive ſit defectus, ſive inclinatio, ſive actio. Hi omnes videntur Bellarmino ſive imprudentes ſive prævaricantes in caſtra Flacij abire.* Reſp. Quâ conſcientia Bellarminus illis diligentiſſimis hujus dogmatis interpretibus & Flacij accuratiſſimis refutationib. hoc crimen intentat? nimirum remotâ declaratione expreſſè additâ verba ipſorum in alienum ſenſum detorquet. Wigandus peccatum originis vocat rem ream, h. e. ut manifeſtè ſeipſum explicat, hominem propter illud eſſe coram Deo reum; vocabulum igitur rei opponit nudæ negationi, hoc ſignificatu, peccatum originis non eſt nuda negatio, ſed res ſive ens ſcil. privativum & vitioſa qualitas. Tota ſubſtantia hominis per peccatum rectè dicitur corrupta, ex eo autem non ſequitur, quòd ſit in aliam ſubſtantiam mutata. Imago Dei fuit in homine ſubſtãtia ipſa, hoc eſt, eſſentialia quædam humanæ ſubſtantiæ perfectio. In verbis Chemnitij, quæ Bellarminus adducit ex Concilij Tridentini examine, manifeſtum eſt erratum typographicum: *rationis* vox corrigenda eſt per actionem, quod Bellarminus non potuit ignorare, cùm ſint ex Auguſtino verba illa adducta. 3. *Lutherani ſtatuunt, peccatum originis eſſe poſitivam qualitatem. Ergo ſunt Manichæi.* Reſp. imò verò calumniatur Bellarminus, neque enim dicimus, peccatum originis eſſe αὐτοσύστατόν τι, vel accidens quoddam Naturæ concreatum, ſed pravam inclinationem & totius Naturæ corruptionem, ſenſu eo, quem ſuperiùs latè expoſuimus. Quid, an non ipſe Bellarminus lib. 5. de ſtat. pecc. c. 19. col. 414. agnoſcit habitum quendam vitioſum, qui ſit qualitas poſitiva, num propterea patietur Manichæi hæreſin ſibi tribui?

Peccatū originis non eſſe ipſam hominis ſubſtantiā.

92. Enumerabimus breviter argumenta Flacio opponenda: 1. Scriptura peccatum originis ab ipſo homine diſtinguit dum vocat κακὸν παρακείμενον Rom. 7. v. 21. ἁμαρτίαν εὐπερίστατον Hebr. 12. v. 1. καὶ οἰκοῦσαν Rom. 7. v. 17. Propheta Regius ſeſe in peccatis conceptum pronunciat Pſ. 51. v. 7. idem petit, ut peccatorum Deus obliviſci, ſui verò meminiſſe velit Pſal. 25. v. 7. Apoſtolus itidem inter ſuam perſonam & peccatum in ſe habitans ſibique adjacens accuratè diſtinguit Rom. 7. 2. Imago Dei in primo homine non fuit ipſa hominis ſubſtantia, ſed accidentalis quædam perfectio, ut ſuo loco oſtendimus. Ergò etiam peccatum originis, quod in locum imaginis divinæ ſucceſſit, non eſt ſubſtantia, ſed extrema ſubſtantiæ corruptio. 3. Peccatum originis non eſt à Deo, ſed à Satana & prava hominis voluntate. Jam verò omnis ſubſtantia eſt à Deo creatore. 4. Series articulorum fidei præcipuorum idipſum comprobat. Deus ipſam cujuſque hominis Naturam etiam poſt lapſum creat, & in utero format, Job. 10. v. 8. & alibi paſſim. Peccatum verò non creat nec format. Filius Dei aſſumſit veram humanam Naturam animâ & corpore conſtantem, juxta quam eſt nobis ὁμοούσιος, peccatum autem non aſſumſit; *eſt ſimilis nobis per omnia excepto peccato* Hebr. 4. v. 15. Chriſtus redemit homines à peccato, non autem peccatum ipſum redemit; juſtificat hominem à peccato, non autem ipſum peccatum juſtificat; per Baptiſmum abluit hominem à peccatis, non autem ipſum peccatum baptizat; corpus ex morte reſuſcitatum atque animæ unitum vitæ æternæ participe reddit, non autem ipſum peccatum in vitæ æternæ conſortium admittit. 5. Qui ſtatuit, peccatum eſſe ipſam hominis ſubſtantiam, multis ſe abſurdis implicat & à blaſphemia via ac ne via quidem temperat. Sequitur enim ex eo pronunciato aut Deum peccati, aut Diabulum ſubſtantiæ alicujus creatorem; Filium Dei aut peccato contaminatum, aut nobis ἑτερούσιον eſſe, hominem per lapſum in aliam ſubſtantiam eſſe transformatum; Adamum ſubſtantiâ alium conditum, alium verò in peccatum prolapſum; peccatum originale & actualia eſſe ἑτερογενῆ ac diverſorum generum ſpecies; aut non ipſum hominem reſurrecturum, aut peccatum etiam reſurrecturum &c. 6. Denique veteres unanimi conſenſu docent, peccatum non eſſe aliquid per ſe ſubſiſtẽs; ſed παρεισακτόν τι non eſſe Naturam, ſed Naturæ vitium ac corruptionem. Tertull. de reſurr. pag. 75. *tam vetuſtatẽ hanc quàm novitatem ad moralem non ad ſubſtantialem differentiam pertinere defendimus.* Videatur Iren. lib. 5. adv. hæreſ. Baſil. in orat. quòd Deus non ſit autor mali. Ambroſ. lib. 1. Hexaëm. c. 8. de vocat. gent. c. 3. Chryſoſtom. ſerm. 13. Epheſ. col. 1037. Auguſt. libro 1. contra Julian. cap. 3. lib. 2. de pecc. orig. cap. 33. lib. 1. de nupt. & concupiſc. cap. 23. de Natura & grat. c. 201. & in omnibus libris contra Manichæos, Cyrillus, Nazianzenus, Damaſc. 4. orth. fid. c. 21. &c.

Flacij exceptiones.

93. Exceptiones Flacij, quas Fraxineus repetit & urget, potiores hæ ſunt: 1. *Diſtinguendũ eſſe inter ſubſtantiam integram & corruptam, illam eſſe à Deo, hanc à Diabolo* Reſp. Omnia ſubſtãtia, ſive ea ſit integra ſive proprio vitio corrupta à Deo eſt per creationem, & ab eodem adhuc ſuſtentatur per conſervationem. Quod ſi tota hominis ſubſtantia eſt peccatum, ſequetur Deum eſſe peccati autorem & conſervatorem. Sed nec Diabolus potuit per peccatum Naturam hominis eſſentialiter mutare, quia mutationes eſſentiales ſoli Deo aſcribendæ. 2. *Diſtinguendum eſſe inter hominis conſiderationem Phyſicam & Theologicam.* Reſp. Diverſus conſiderandi modus non facit ipſum hominem ſubſtantiâ diverſum: non ſolùm Philoſophia, ſed etiam Theologia unum eſſentia hominem agnoſcit, ſed diverſas eidem propter ipſam ſubſtantiam & propter corruptionem ſubſtantiæ adhærentem affectiones aſcribit. Paulus regeneratus idem eſt (quoad ſubſtantiam) cum Paulo perſecutore. Homines nondum renati ſcriptam habent legem in cordibus ſuis Roman. 2. verſ. 14. & Naturæ ductu faciunt interdum ea quæ ſunt legis; jam verò in ipſum peccatum lex non eſt ſcripta, quippe quod eſt ἀνομία, nec peccati ductu gentes, quæ legis ſunt, faciunt. 3. *Chriſtum aſſumſiſſe Naturam humanam, non qualem nos habemus, ſed qualis fuit in Adamo ante lapſum; reſurrecturum etiam eundem hominem, ſed ſubſtantiali forma mutatum.* Reſp. Si Natura humana qualis fuit ante lapſum, & qualis eſt in nobis poſt lapſum ſubſtantialiter differunt, ſequitur omninò, Chriſtum non eſſe nobis ὁμοούσιον. Rectè dicitur, Chriſtum aſſumſiſſe Naturam humanam non qualem nos habemus peccato ſcilicet infectam & contaminatam, ſed qualis fuit in Adamo,

ſancta

ſancta ſcilicet atq; integra, interim manet firmum fixum, quòd eandem aſſumſerit Naturam, quam nos habemus poſt lapſum, intelligeratione ſubſtantiæ, non autem ratione qualitatum. Idem ad effugium alterum reſponſum eſto. Eadem caro reſurget, non autem earuudem qualitatum vitioſarum particeps; intercedet aliqua mutatio, ſed non ſubſtaotialis: Si eoim forma hominis ſubſtantialis mutabitur, quomodo idem homo reſurget.

Argumēta Flacii: 94. Argumenta Flacii potiora hæc ſunt: 1. *Scriptura in deſcriptione peccati originalis utitur verbis ſubſtantialibus, nominat enim carnem, veterem hominem, corpus peccati.* Reſp. Fit illud propter arctam & in hac vita indiſſolubilem Naturæ & morbi originalis conjunctiunem per uſitatam Scripturæ metonymiam; ſeipſam interim Scriptura rectè declarat, vocans hoc malum παρακείμενον καὶ εὐπερίστατον. Deinde quia peccatum originis abſque Natura ſeorſim non peccat, cùm per ſe ac ſeorſim non ſubſiſtat, ſed ſubſtantia cordis humani quatenus originali hac lue eſt fœdata, & quia non accuſat Deus ſeorſim peccatum, ſed ipſam Naturam ut peccatricem atque ἄνομον ſeu propter peccatum, ideò etiam meritò verbis ſubſtantialibus Scriptura utitur. Quid nomine veteris hominis intelligatur, Apoſtolus diſertè explicat Coloſſ. 3. verſ. 8. & 12. *deponite iram, malitiam, & induite viſcera miſericordiæ, benignitatem &c.* quid nomine carnis, id exponit Galat. 5. verſ. 19. *manifeſta ſunt opera carnis. fornicatio, immunditiæ &c.* quid per corpus peccati intelligat, exponit Coloſſ. 3. verſ. 4. *mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram*; ubi explicat iſtius corporis membra, poſſet etiam non incommodè per corpus peccati lex ſive impetus peccati intelligi, ut patet ex Rom. 7. verſ. 23. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* 2. *Peccatum originis eſt radix & fons omnium peccatorum* Rom. 7. verſ. 17. *Jam verò alibi ipſum cor dicitur radix & fons peccatorum* Matth. 15. verſ. 19. *Ergò ipſum cor eſt peccatum originis.* Reſp. Peccatum originis quatenus tale & per ſe eſt fons & cauſa peccatorum actualium, cor hominis non quatenus tale nec per ſe, ſed quatenus corruptum atque ideò καθ᾽ ἄλλο. 3. *Peccatum eſt id omne quod cum lege pugnat: Atqui ipſum cor, ipſa anima, ipſe totus homo pugnat cum lege. Ergo ipſum cor, ipſa anima, ipſe homo totus eſt peccatum.* Bellarminus ridiculè dicit, *à Chemnitio hoc argumentum ſolvi non poſſe, cum concedat Majorem.* Sed enim Do. Chemnitius ſolvit id jamdudum ſolidiſſimè, nimirum quòd peccatum propriè ac formaliter ſit ἀνομία, ipſa à lege exorbitatio, non autem totum id, quod ἄνομον, ſit peccatum, quòd ergò ipſum & totus homo dicitur peccatum, id ſic intelligendum, quòd omnes hominis vires, omnes animæ facultates ſint peccato corruptæ, manet interim perpetuum diſcrimen inter facultates ipſas, & inter adhærentem corruptionem, inter Naturam & Naturæ vitium. 4. *Quicquid à re ſeparari nequit, eſt de ejus eſſentia. Peccatum originis ſeparari nequit ab hominis ſubſtantia. Ergo eſt de ejus eſſentia.* Reſp. utraq; propoſitio falſa. Dantur enim accidentia quædam inſeparabilia, & venenum peccati in reſurrectione è carne extergetur. 5. *In regeneratione tollitur cor lapideum, & datur cor carneum. Ergo intercedit ſubſtantialis mutatio.* Reſp. dicitur cor lapideum propter ſimilitudinem, quæ eſt inter cordis contumaciam ac lapidis duritiem, & cor carneum propter ſimilitudinem, quæ eſt inter cordis flexibilitatem ac carnis mollitiē, uſitato igitur tropo cor lapideum tolli, & ejus loco cor carneū dari dicitur, quando duritie ablatâ cor hominis molle ac flexile per Spiritum ſanctum redditur.

CAPUT VI.

De ſubjecto peccati originalis.

95. Poſtquam Naturam peccati originalis expoſuimus hactenus, age deſpiciamus de ſubjecto hujus morbi, quæ conſideratio non mediocriter cōfert ad gravitatem ejus cognoſcendam. Dicimus ergò, hominem eſſe ſubjectum peccati originalis, *Subjectū peccati originalis eſt totus homo.* non aliquâ tantùm ſui parte, ſed totum animâ & corpore, ſingulis membris ac potentiis, quòd cōfirmamus his argumentis: 1. Scriptura dicit, *totum hominem concipi & naſci in peccatis* Pſalm. 51. verſ. 7. *Ex immundo ſemine* Job. 14. v. 4. *eſſe carnem* Johan. 3. v. 3. Idipſum etiam per partes oſtendit; de mente & intellectu hominis dicit, *quod homo ſit cæcus, ſit tenebræ, nec poſſit intelligere, quæ ſint Spiritus Dei* Eph. 5. v. 8. 1. Corint. 2. v. 14. de voluntate & corde dicit, *quod omne figmentum cordis tantùm malum omni die à pueritia* Geneſ. 6. verſ. 5. cap. 8. verſ. 21. *quod pravum cor ſit & inſcrutabile* Jerem. 17. v. 9. *quod homo ſit ſervus peccati* Johan. 8. v. 34. *mortuus in peccatis* Epheſ. 2. v. 1. de corpore & ejus membris dicit, *quod oculus & dextra ſcandalizent hominem* Matth. 5. v. 29. & 30. *quod peccatum habitet in mortali noſtro corpore* Roman. 6. v. 12. &c. Rom. 3. v. 13. & ſeqq. ſingula ferè membra hominis enumerantur. 3. Cumque habitus & privationes circa idem verſentur ſubiectum, ideò ex ſubjecto originalis juſtitiæ colligi poteſt, quodnam peccati originalis, quod in locum ejus ſucceſſit, ſubjectum ſit. Juſtitia originalis non fuit tantùm æquabile temperamentum corporis, ſed præcipuè fuit rectitudo omnium animæ virium. Ergò etiam peccatum originale non eſt tantùm morbida aliqua corporis qualitas. Originalis juſtitia complectebatur integritatem & conformitatem virium hominis cum utraque Decalogi tabula, nec ſita tantùm fuit in exterioribus actionibus vel inferioribus viribus, ſed illius ſedes fuit tota hominis anima cum omnibus viribus & potentiis. Ergò etiam peccatum originale non eſt tantùm inobœdientia appetitus ſenſitivi, nec ſedes ejus tantùm in inferioribus animæ viribus, ſed ſpiritualis hæc lepra totum pervaſit hominem, *ut nihil ſani ſit in ipſo à ſummo vertice ad imum uſq; calcem* Eſa. 1. verſ. 6. 4. Idem oſtendit hominis renovatio: Cùm enim neceſſe ſit, homines per Spiritum ſanctum in anima & corpore renovari, utique etiam peccato originis anima & corpus depravata fuerūt. *Renovantur per Spiritu mentis ſuæ* Epheſ. 4. v. 23. *reformantur novitate mentis ſuæ* Rom. 12. verſ. 7. *ut ſapiant, quæ ſurſum ſunt* Coloſſ. 3. v. 2. *quinimo mundant ſe ab omni inquinamento carnis & Spiritus, perficientes ſanctificationem in timore DEI* 2. Cor. 7. v. 1. Ergò per Naturam ſunt carne & Spiritu corrupti.

96. Audiendi ergò non ſunt quidam ex Scholaſticis, qui diſputāt, peccatum originis in inferiore tantùm animæ facultate ſenſitiva collocandum eſſe, ſuperiores autem vires mentis ac rationis eſſe ab eo immunes. Quærunt erroris patrocinium in capit. 7. Roman. ubi Apoſtolus dicit verſ. 18. *in* *Non inferiores tantum animæ facultates.*

carne

carne ſua non habitare bonum, & v. 23. mentem à membris & carne diſcernens, dicit, *ſe mente ſervire legi Dei, carne autem legi peccati.* Sed per carnem eo loco Apoſtolus non intelligit corpus ſolùm, nec tantùm ſenſitivam appetitionem, ſed totum hominem cum omnibus facultatibus & viribus, quatenus nondum eſt regeneratus, & adhuc ſub vetuſtate carnis conſtitutus. Opponit enim eam Spiritui, & conqueritur, ſe quatenus nondum regeneratus, nec mente, nec voluntate, nec ſenſitivo appetitu rectè uti, perinde ut Chriſt' Joh. 3. v. 3. dicit, *quod ex carne natum eſt, eſſe carnem.* Et Galat. 5. v. 20. inter opera carnis recenſet Apoſtolus hæreſes; quas mentis non autem appetitus ſenſitivi operationes eſſe manifeſtè conſtat Roman. 8. v. 6. tribuitur carni φρόνημα. Similiter legem mentis non de mente, qualis illa eſt Natura, ſed de mente Spiritu Dei renovata & illuſtrata, & membra de potentiis omnibus, cum ſuis organis in homine (quatenus nondum regeneratus eſt) intelligit & dicit, ſe non mente, quatenus λογιστικὴ eſt, ſed quatenus regenerata eſt, legi Dei ſervire.

Quod fatetur ipſe Bellarm.

97. Aperta iſta veritas ipſius etiam Bellarmini aſſenſum meruit. Sic enim ſcribit libr. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 15. col. 429. *Negandum non eſt, etiam in parte animæ ſuperiore ſimile vitium inveniri: nam ea quoq́ animæ pars prona eſt ad concupiſcendos honores, inanem gloriam, & alias vanitates, & etiamſi nolimus, interdum ejuſmodi paris deſideria. Quocirca B. Paulus in Epiſtola ad Galat. cap. 5. cùm dixiſſet, carnem concupiſcere adverſus Spiritum, ſtatim enumerans opera carnis, non ſolùm nominavit fornicationem, ebrietatem, & alia id genus, ſed etiam idololatriam, hæreſes, inimicitias &c. quod diligenter notavit* S. Auguſt. lib. 14. de civit. Dei cap. 2. 3. & 4. *ubi demonſtrat, carnem interdum accipi pro toto homine, qualis eſt ſine gratia Dei poſt lapſum Adami, & eum dici carnalem, qui ſecundùm ſeipſum, non ſecundùm Deum vivit: Itaq́ concupiſcentia vitium licet præcipuè in ſenſualitate, tamen etiam in mente ſedem habet. S. autem Auguſtinus in libris contra Pelagianos ideò penè ubiq́ loquitur de vitio ſenſualitatis, quia in ſenſualitate magis hoc vitium ſeſe prodit, non quòd ignoraret etiam in mente locum habere.* Hæc Bellarm. ſibiipſi disertè contrarius, nam lib. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 7. col. 375. probaturus concupiſcentiam non eſſe peccatum, nititur hoc argumento: *Apoſtolus dicit, hujuſmodi malum non eſſe in ſe, ſed in carne ſua; conſtat autem, carnem non eſſe capacem peccati propriè dicti.* Quo pertinet, quod quidam ex Scholaſticis ſtatuunt, duas eſſe in homine malas qualitates, unam in carne, alteram in anima, quarũ poſterior à priore oriatur, cùm anima ex carnis cõtactu polluatur. Vide Lombard. 2. ſent. diſt. 31. lit. B. & C. Henricum quodlib. 2. q. 11. Arimin. 2. ſent. diſt. 30. q. 1. quos ſequitur Driedo lib. 1. grat. & lib. arbit. Alii contra fomitem illum peccati tantùm in carne ſtatuunt, quòd Occam. p. 3. quodlib. 10. ſic explicat: *Fomes eſt qualitas carnis inordinata inclinans appetitum ſenſitivum ad actum deformem & vitioſum inhabente judicium rationis. Sicut infirmitas cauſatur quandoq́ ex improportione humorum aliquando ex putrefactione illorum cauſatur qualitas diſtincta ab humoribus: ita ille fomes vel eſt improportio humorum, vel aliqua qualitas diſtincta ab humoribus.* Hæc Occam. Biel ab utraque parte gratiam in [illegible], ſic enim ſcribit 2. ſent. diſt. 30. q. 2. art. 6. *ſecundùm Magiſtrum duæ qualitates morbidæ ponendæ, una in anima, quia in ſola anima eſt peccatum, altera in carne, quia qualitas illa eſt in ſemine, priuſquam infundatur anima, alioqui non contraheretur à parente* art. 7. ſecundùm Anſhelmum *una qualitas videtur ſufficere, quæ ſubjectatur in carne, quia cavenda pluralitas.*

CAP. VII.

De modo, quo peccatum originis propagatur.

Modus propagationis peccati originalis, eſt generatio carnalis.

98. Expoſito originalis peccati ſubjecto, dicendum erit de modo, quo hoc malum propagetur. Statuimus autem originalem iſtam labem propagari in omnes Adæ poſteros per generationem carnalem. 1. *Quia ex carne naſcimur caro* Johan. 3. v. 3. *in peccatis concipimur* Pſal. 51. v. 7. *& ex immundo ſemine in utero formamur* Job. 14. v. 4. Ergò per generationem carnalem peccata & immundities propagantur. 2. *Naturâ ſumus filii iræ* Ephel. 2. v. 3. Ergò naſcendo contrahimus tale quid, propter quod rei ſumus iræ Dei & judicii divini. 3. Quo modo omnes homines pendent ab Adamo, eâ etiam ratione peccatum per Adamum in eos tranſit. Atqui omnes homines pendent ab Adamo ratione carnalis generationis. Ergò carnali generatione peccatum in omnes homines pertranſit. 4. *Adam genuit filium ad imaginem ſuam* Gen. 5. v. 1. Ergò gignendo imaginem ſuam peccato corruptam in filium & omnes poſteros propagavit.

An, ſi Eva ſola peccâſſet, peccatum originale in poſteros propagaſſet.

99. Explicandæ hoc loco quædam quæſtiones: 1. Quærunt Scholaſtici, *ſi Eva ſola peccâſſet, Adamo in innocentia permanente, an peccatum Evæ ad poſteros fuiſſet traductum?* Thomas 1. 2. q. 81. art. 5. hoc negat, *peccatum originale* (inquit) *traducitur in filios à parente, in quantum ipſe movet ad generationem natorum, principium activum in generatione eſt à patre, mater ſubminiſtrat materiam.* Bellarm. 4. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. c. 13. *Conveniunt omnes peccatum propriè dictum non fuiſſet trajiciendum in poſteros, ſi ſola Eva peccâſſet: tamen in eo diſſentiunt, quòd aliqui exiſtimant, Ex peccato ſolius Hevæ dimanaturam in filios moriendi neceſſitatem & cætera incommoda, quæ mortalitas ſecum trahit: alii contrà diſputant, neq́ peccatum, neq́ moriendi neceſſitatem in filiis Adæ locum habiturà ex peccato Adæ.* Reſp. 1. Quæſtio hæc inutilis eſt & otioſa, ſi enim Eva ſola peccâſſet, procul dubio Adamus eam non cognoviſſet. 2. Sin contrà, propagatum utique fuiſſet peccatum in poſteros; licet enim mater non ſit principium generationis activum, tamen ſubminiſtrat materiam, quam ex hypotheſi peccato infectam & contaminatam Eva fœtui communicâſſet, ſicq; ex immundo ſemine immundus fœtus conceptus ac natus fuiſſet. 3. Quando Apoſtolus *per unum hominem peccatum in mundum intrâſſe* pronunciat, non excluditur Eva, quia perſonam generis humani non geſſit ſolus Adam, ſed etiam ſimul Eva, & ad generationem concurrit uterque parens: ideò autem unus homo nominatur, *quia conjuges non ſunt duo, ſed una caro*, Geneſ. 2. Matth. 19. 4. Abſurdum eſt ſtatuere, quòd ex peccato Evæ tantùm mortalitas non ipſum peccatum fuiſſet in poſteros propagatum, *quia mors eſt ſtipendium peccati*, nec niſi per peccati portam mors in mundum intravit, vel intrare potuit.

An peccata proximorum parentum in liberos tranſeant.

100. Quæritur ſecundò: *An etiam proximorũ parentum peccata tranſeant in liberos?* Lombar. 2. ſent. diſt. 33. ſect. 5. negat, quem ſequuntur reliqui Scholaſtici & Bellarm. lib. 4. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 18. Nos cum Auguſtino dicimus in Enchirid. cap. 46. *Parentum quoq; peccatis parvulos obligari, non ſolùm primorum hominum, ſed etiam ſuorum, de quibus ipſi nati ſunt, non improbabiliter dicitur, illa quippe divina ſententia: reddam peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem, tenet eos utique, antequam per regenerationem ad teſtamentum novum incipiant pertinere.* Nec valet exceptio Bellarmini, *quòd Auguſtinus & reliqui Patres fortaſsè non de contagione culpæ, ſed de communicatione pœnæ loquantur.* Nam 1. per voculam Dubitandi oſtendit, ſe huic ſolutioni non multùm tribuere. 2. Verba Auguſtini ſunt diſerta & perſpicua, conjungit enim primorum hominum & proximorum parentum peccata. Jam verò non pœnæ ſolùm, ſed ipſius culpæ ratione primorum parentum peccatum propagatur. 3. Ratio addita idipſum comprobat. Si enim Deus vult viſitare iniquitatem parentum in filiis in tertiam & quartam generationem, utique filiis illa ipſa parentum peccata communicantur, aliàs puniret DEUS in liberis id, cujus non ſunt reverâ participes, contra dictum Ezech. 18. v. 20. neque dari poſſet ratio, cur Deus in tertiam & quartam tantùm generationem puniret eorum peccata, qui odêrunt ipſum, ſi non propenſionem illam ſingularem ad peccata à proximis parentibus in liberos communicatam puniret. 4. Suffragatur teſtimonium experientiæ: Quemadmodum enim ex calculoſis generantur calculoſi, ita ex libidinoſis vel avaris parentibus naſcuntur liberi ad libidinem vel avaritiam præ reliquis hominibus proni. Interim tamen Auguſtini modeſtiam ſecuti non improbabiliter hoc dici aſſerimus, nec ut fidei articulum hoc propugnamus. Scholaſticorum ac Bellarmini argumenta pro negante quæſtionis parte adducta leviora ſunt: 1. *ut peccatum tranſeat in ſobolem, requiritur carentia juſtitiæ & debitum habendi, hoc eſt, quòd proles conſtituta ſit debitrix habendi juſtitiam in parente, quod contingit, ſi parens accepit juſtitiam pro ſe & ſua prole.* Biel 2. ſent. diſt. 33. q. un. art. 3. Reſp. Non originalis ſolùm juſtitiæ integritatem, ſed etiam omnimodam à peccatis carentiam debemus Deo, tales enim ſumus initio conditi. 2. *Homo generat ſibi idem in ſpecie, non autem ſecundùm individuũ; ideo ea, quæ directè pertinent ad individuum ſicut perſonales actus, & quæ ad eos pertinent, non traducuntur à parentibus in filios.* Thom. 1. 2. q. 81. artic. 2. Reſp. non quidem ipſi habitus, interim tamen ſemina habituum: non quidem perſonales actus, interim tamen actionum initia in ſobolem transfunduntur, generatio terminatur quidem in idem ſpecie, non in idem numero, quis interim negabit liberos & lineamentis corporis & propenſionibus animi ut plurimùm ad parentes proximos magis, quàm ad reliquos homines accedere? 3. *Apoſtolus dicit, uno unius hominis delicto peccatores conſtitutos eſſe plures, ideoq; Adamum & Chriſtum comparat, quod ille ſolus omnem poſteritatem ſuam perdidit, hic ſolus omnem poſteritatem reparavit.* Bellarm. l. d. Reſp. Comparatio illa ratione peccati originalis inſtituitur, quod ab uno homine pendere & in omnibus hærere manifeſtũ eſt, ſed ex eo nondum neceſſariò evinci poteſt, proximorum parentum peccata nullo modo in liberos transfundi. 4. *Experientia docet, ſæpè viros admodum malos genuiſſe viros admodum bonos, ſic Ezechias, Joſias & alii ex parentib. piſſimis prognati, ipſi fuere optimi ac præſtantiſſimi.* Reſp. Propagatio peccati originalis ad omnes dimanat ac perpetua eſt, ſed propagationi reliquorum peccatorum miſericordia Dei metas ac terminos ſæpius conſtituit.

An embryo nondum animatus ſit peccato infectus.

101. Quæritur tertiò: *An embryo nondum animatus habeat veram & propriam rationem peccati?* Bellarm. lib. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 16. col. 371. *vocat incredibile paradoxum ac Illyrici vel Manichæi delirium*, quòd Chemnitius in exam. Concil. Trid. hoc affirmaverat. Sed expendat 1. emphaſin dictorum Scripturæ Job. 14. verſ. 4. *Quis dabit mundum ex immundo ſemine* (ſic enim legit vulgata translatio.) Ergò ipſum ſemen ex quo fœtus formatur, eſt immundum, & peccato infectum. Pſal. 51. v. 7. *In iniquitatibus* חוֹלָלְתִּי *genitus ſum, & in peccatis* יֶחֱמַתְנִי *concepit me mater mea.* Ne quis putet, nos tùm demum infectos eſſe, cùm mater nos enixa eſt, audiat hic aſſerentem vatem, quòd in peccatis calefecerit ipſum mater, hoc eſt, quòd in primo conceptionis ardore peccati venenum, unà cum ipſo calore à matre ſit in ipſum transfuſum. Nec abſurdè hûc referri poſſet, quòd Job. 15. v. 16. dicitur, *homo bibere ſicut aquam iniquitatem.* Vox enim שֹׁתֶה bibere, ratione circumſtantiarum habitâ optimè poteſt referri ad nutritionem infantis in utero per cotyledones, quàm ergò primùm fœtus nutrimentum à matre attrahit, ſtatim etiam peccatum ſimul imbibit. 2. Dicta veterum Ambroſ. in Apol. David. cap. 11. *Antequam naſcimur, maculamur contagio; antequam uſuram lucis, originis ipſius excipimus injuriam, in iniquitatibus concipimur &c. Meritò David flebiliter deploravit in ſeipſo inquinamenta Naturæ, quòd priùs inciperet in homine macula quàm vita.* Ibid. *Nec illi materni conceptus dies ſunt ſine peccato, concipimur in peccato parentum.* Bernh. ſerm. 4. in nativ. col. 43. *in ipſa origine & radice mea infectus & inquinatus ſum, immunda eſt conceptio mea &c.* Anſh. de conc. virg. cap. 7. ſcribit, *homines in peccato originali concipi ante infuſionem animæ.* 3. Quinimò agnoſcat Bellarminus ſua verba, ſic enim ſcribit lib. 4. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 4. col. 266. *Si ſolus Deus poteſt mundare hominem de immundo* conceptum *ſemine, ſequitur eundem hominem ab ipſa* conceptione *eſſe immundum &c.* col. 267. *David ſe miſerum ab ipſa conceptione fuiſſe dicit, verbum* Colalecthi *refertur ad formationem corporis, quæ poſt parentum concubitum à Deo fit, ac voces* הַטָּה עָוֹן *ſignificant propriè verum peccatum. Vox* יֶחֱמַתְנִי *calefecit, refertur ad illud tempus, quo fœtum jam formatum & animatũ mater in utero fovet ac fovendo calefacit: certum autem eſt, nullum intervenire parentum peccatum, vel cùm proles concepta formatur, vel cùm jam formata in utero confovetur.* Hæc Bellarminus ſibiipſi contrarius. Si enim homo ab ipſa conceptione eſt immundus, ſi fœtus peccato obnoxius eſt eo etiam tempore, quo corpus ejus formatur, utique embryo nondum animatus habet veram peccati rationem. Idem lib. 4. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 16. col. 327. *dicuntur in peccato concipi omnes filii Adæ, cùm primùm fœtus in utero matris exiſtere incipit, quamvis informis & inanimis. Tametſi enim peccatum propriè non poſſit eſſe niſi in anima rationali*

nali & fœtus conformari incipiat longo tempore ante animationem, tamen quia tunc revera incipit homo exiſtere ratione animæ ſuæ partis, (unde dicuntur filii in utero matrum novem menſibus geſtari 2. Maccab. 7.) & pars illa ex Natura corrupta originem habet & vitiata rectè nominari poteſt, atq; ei ex vi ſuæ generationis debetur, ut cum primam animā rationalem ſortita fuerit, inde exiſtat homo peccator & iræ divinæ filius, propterea nō immeritò dicuntur homines tunc primum in iniquitatib. generari. Explicat hoc multis verbis S. Anshelm. in lib. de conceptu virginali & peccato originali cap. 7. *& de hac prima conceptione exponit illud* Pſal. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum.* Hactenus Bellar.

Peccatum originale non intravit in mundum imitatione.

102. Ex hoc theoremate de propagatione peccati originalis per carnalem generationem, deducimus quatuor poriſmata. Primum eſto: Non imitatione tantùm per Adamum peccatum in mundum eſſe introductum, ſicut Pelagius olim voluit, & Apoſtolicum dictum Rom. 5. v. 12. eo modo depravavit, quâ de re diximus plura ſuperiùs.

Humana Christi Natura non est in peccato concepta.

103. Alterum poriſma (quod & ipſum obſervatu dignum) eſto: Humanam Chriſti Naturam non eſſe in peccato conceptam, nec lue hac infectam: *Non enim ex virili ſemine, ſed myſtico ſpiramine Verbum Dei factum eſt caro, fructusq; ventris floruit. Spiritus S. ſupervenit in Mariam*, Luc. 1. v. 35. id eſt, actione extraordinariâ & cœleſti ſupra communem Naturæ curſum in ea operatus eſt & perfecit, ut præter rerum ſeriem ſine virili ſemine virgo conciperet fœtum, ac maſſam illam, ex qua formata eſt Chriſti caro, mundavit & ſeparavit à peccato Hebr. 7. v. 26. *exterſit venenum peccati, & fermentum ejus expurgavit*, ut loquitur Lutherus ſuper 38. Geneſ. *ut quod ex ea natum eſt, fuerit ſanctum* Luc. 1. verſ. 35. *& Meſſias ſit Sanctus Sanctorum* Dan. 9. verſ. 24. *per omnia quidem nobis ſecundùm aſſumtam Naturam ſimilis, excepto tantum peccato* Hebr. 4. v. 15. Conceptus eſt Chriſtus ſine paternæ carnis concupiſcentia, ſine maternæ integritatis injuriâ, quia futurum omnium Salvatorem talis ortus decebat, qui & in ſe haberet humanæ ſubſtantiam Naturæ, & humanæ carnis inquinamenta neſciret.

104. Hac de re ita ſcribit Auguſtin. Epiſt. 157. ad Optat. *Quomodolibet ſe origo habeat animarum, ſive ex illa una* (primis hominis) *ſive ex nulla alia propagentur, Mediatoris tamen animam nullum ex Adam traxiſſe peccatum, dubitare fas non eſt. Si enim nulla propagatur ex altera, ubi omnes tenentur propagata carne peccati, quantò minus credendum eſt ex propagine peccatricis animam venire potuiſſe, cujus caro venit ex virgine, non libidine concepta, ſed fide, ut eſſet in ſimilitudine carnis peccati, non in carne peccati. Si autem peccato primæ animæ peccatricis ideò cæteræ tenentur obnoxiæ, quia ex illa ſunt propagatæ, profectò illa, quam ſibi unigenitus coaptavit, aut peccatum inde non traxit, aut omnino inde non tracta eſt. Neque enim non potuit animam ſibi trahere ſine peccato, qui ſolvit noſtra peccata, aut qui novam creavit et carnem, quam ſine parente fecit ex terra, non potuit novam creare carni, quam ſine viro ſumſit ex fœmina.* Damaſc. lib. 3. orth. fid c. 2. μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁγίας παρθένου πνεῦμα ἅγιον ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν, καθαῖρον αὐτὴν καὶ δύναμιν δεκτικὴν τῆς τοῦ Λόγου θεότητος παρέχον, ἅμα δὲ καὶ γεννητικὴν, καὶ τότε ἐπεσκίασεν ἐπ' αὐτὴν ἡ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου ἐνυπόστατος σοφία καὶ δύναμις, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος οἱονεὶ θεῖος σπόρος, καὶ συνέπηξεν ἑαυτῷ ἐκ τῶν ἁγνῶν καὶ καθαρωτάτων αὐτῆς αἱμάτων σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ τε λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος, οὐ σπερματικῶς ἀλλὰ δημιουργικῶς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος. *Poſt conſenſum S. virginis Spiritus S. ſupervenit in illam, mundans ipſam & virtutem divinitatis Verbi ſuſceptivam ei præbens, ſimul & generativam. Et tunc obnumbravit ei Dei altiſſimi ia ſua ſubſiſtens hypoſtaſi ſapientia & virtus, Filius Dei Patri conſubſtantialis, velut divinum ſemen, & conſtruxit ſibiipſi ex caſtis & puriſſimis ipſius ſanguinibus carnem animatam anima rationali & intellectuali, primitias noſtræ conſperſionis, non ſeminaliter, ſed opere conditorio per Spiritum ſanctum &c.*

Etiam renatorum liberi naſcuntur peccato originali obnoxii.

205. Tertium poriſma eſto: Etiam fidelium & renatorū liberos afferre ſecum in mundum hanc originalem luem. Cinglius in lib. de Baptiſmo ſtatuit, *nihil eſſe in filiis fidelium etiam ante Baptiſmū, quod propriè peccatum dici poſſit.* Calv. lib. 4. Inſtit. cap. 15. ſect. 22. *non ideo baptizantur fidelium liberi, ut filii Dei tunc primum fiant, qui antè alieni fuerint ab Eccleſia.* cap. 16. ſect. 24. *Iſaacus* (& alii fidelium liberi) *ex eo, qui in fœderis ſocietatem receptus eſt, progenitus hæreditario jure ſecundùm promiſſionis formulam jam à matris utero in fœdere continentur.* Et poſteà: *Qui à Chriſtianis originem ducunt infantes in fœderis hæreditatem ſtatim ac nati ſunt, à Deo excipiuntur.* Idem in lib. de rat. Eccleſ. reform. pag. 454. *ſanctam ex fidelibus progeniem naſci aſſerit.* Beza reſp. 2. ad Colloq. Momp. pag. 102. *ſancti ex gratia gignunt ex eadem gratia ſanctos vi fœderis per fidem apprehenſi.* Ibid. *Hæc eſt illa parentum fides ſic aliena, ut electis eorum infantib. naſcendo facta, ſit ſua ad fœderis in Baptiſmo obſignationem, alioqui non admittendis.* p. 103. *ex quo fit, ut Chriſti membra naſcuntur.* p. 118. *Sanctos eos naſci pronunciat.* p. 129. *æternæ vitæ jus ex fœderis formâ acquiſitum illis ex piis parentibus naſcendo fuiſſe affirmat.* Martyr ſup. 17. Gen. ſcribit: *Infantes ex fidelib. natos ante Baptiſmum ad Deum pertinere, & ſi patrem aut matrem non habuerint Deo conjunctos, fortè habuiſſe aliquos ex ſuis majoribus, ideoq; eos eſſe membra Eccleſiæ. propterea ſanctos ex mera Dei miſericordia, licet fidem veram in Chriſtum non habeant.* Innocent. Gentillet. in Apol. pro Chriſt. Gallis cap. 6. n. 2. *maximè rationi congruum, ut credamus, liberos ex parentibus domus DEI domeſticis procreatos quaſi vernas domeſticos eſſe.* Candidus in notis, nota 4. pag. 11. *Ex Chriſtianis naſci Chriſtianos aſſerit, ficut ex Judæis Judæos, ex Turcis Turcas.*

Quod probatur ex Scriptura.

106. Sed hunc ipſorum errorem jugulamus ſequentib. Scripturæ fundamentis: 1. Generalia ſunt Spirit. S. pronunciata, quæ poſteros Adæ per carnalem generationem ex ipſo propagatos peccato originali obnoxios naſci teſtantur, nuſpiam fidelium liberi excipiuntur. Joh. 3. v. 6. *Quicquid ex carne natum, caro eſt.* Rom. 5. v. 12. *per unū hominem intravit peccatum in mundum, & per peccatum mors, atq; ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* 2. In ſpecie de fidelium liberis idem pronunciatur, quod in genere de omnibus. David natus erat ex circumciſis ac piis parentibus, interim tamen fatetur, Pſ. 51. v. 7. *ſe in iniquitatibus conceptum eſſe.* Paulus Apoſtol. de ſe & aliis renatis diſertè pronunciat, Eph. 2. v. 3. *Eramus naturâ filii iræ ſicut & cæteri.* Adamus per Spiritum S. jam renatus ac renovatus, nihilominus fi-

lium generat ſecundùm ſuam imaginem peccato corruptam, Gen.5.v.1.3. Baptiſmus eſt primus ad Eccleſiam ac Dei gratiam aditus, *eſt lavacrum regenerationis ac renovationis*, ut ſuo loco docebim⁹. Jam vero etiam fidelium liberi Baptiſmo indigent, utique ergo ante Baptiſmum nondum ſunt membra Eccleſiæ, nec dum renati. 4. Piorum liberos non naſcendo ſed renaſcendo filios Dei fieri diſertè oſtenditur, Johan.1.v.12. *quotquot receperunt Chriſtum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus.* v.13. *qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* 5. Quæ fuit ratio circumciſionis in V.T. eadem eſt ratio Baptiſmi in Novo. Coloſſ.2.v.11. Jam verò per circumciſionem demùm Iſraelitarum liberi in fœdus & gratiam Dei recipiebantur, aliàs ſubjecti divinæ comminationi, Gen. 17.v.14. *maſculus habens præputium, qui non circumciderit carnem præputii ſui, peribit de populo ſuo.* Ergò etiam per Baptiſmum demùm Chriſtianorum liberi in fœdus gratiæ recipiuntur.

Et Patrib. 107. Idem docent veteres, quando Baptiſmum pro ordinario regenerationis ac ſaluris medio agnoſcunt, quando omnes peccato obnoxios naſci pronunciãt, quando Pelagianis parentum renatorum conditionem urgentibus reſpondent generationem carnalem fieri ſecundùm carnem, non ſecundùm gratiam &c. Tertull. in Apologet c.17. in fine. *Fiunt non naſcuntur Chriſtiani*: quod repetit Hieron. ad Lætam. Cypr. lib.3. Epiſt. 8. ad Fidum; *etiam fidelium liberos contagium antiquæ mortis primâ nativitate contrahere*, ſcribit Auguſt. lib.3. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 9. *Quid reſpondebitis, quare de Chriſtianis non Chriſtianus naſcatur, niſi quia nõ facit generatio, ſed regeneratio Chriſtianos?* ſerm.14. de verb. Apoſt. idipſum declarat duobus ſimilibus oleaſtri ex ſemine oleæ & frumenti cum palea ex grano purgato nati 1. de nupt. & concup.cap.18. & ſeqq. lib.6. adv. Julian.cap.2. & ſeqq. lib.16. de civit. Dei cap. 27. & alibi paſſim id repetit. Beda in cap.1. Luc. *ad diſtinctionem noſtræ ſanctitatis Jeſus ſingulariter ſanctus naſci aſſeritur. Nos quippe etſi ſancti efficimur, non tamen naſcimur, quia ipſa Natura corruptibilis conditione conſtringimur, ut meritò cum Propheta gementes ſinguli dicamus: Ecce in iniquitatib⁹ conceptus ſum.* Anshelm. in 1. Cor. 7. *nec parvuli de quibuslibet Sanctis, Juſtisque procreati originalis peccati reatu abſolvuntur, niſi in Chriſto fuerint baptizati.* Eadem conſtans reliquorum omnium aſſertio. Fulbertus pulcerrimè: *Scimus & verè ſcimus, nos primâ nativitate pollutos, ſecundâ nativitate mundos: prima nativitate captivos, ſecundâ nativitate liberos: primâ nativitate terrenos; ſecundâ nativitate cæleſtes; prima nativitatis vitio carnales; ſecunda nativitatis beneficio ſpirituales; per illam filios iræ, per iſtam filios gratiæ.* Refero húc, quod Aretius ſcribit part.1. problem.7. ſol.88. *Alia eſt ratio vitii, q; in Naturam tranſiit, quàm ſit ratio beneficii, q; precarium eſt & planè gratuitum: naturalia non eſt mirum naturaliter propagari, ſed ut remiſſio peccatorum nõ eſt Natura, ſed gratia divina; ita in parentib. manet donũ gratiæ divinæ, nec fit hæreditarium.*

Exceptio Calvin. 108. Excipiunt *peccati originalis propagationem in liberos fidelium à ſe non negari, ſed hoc tantùm doceri, quod liberi fidelium pertineant ad fœdus gratiæ etiam ante Baptiſmum.* Reſp.1. Si liberi fidelium naſcendo ex parentibus renatis participes fiunt gratiæ divinæ ac ſalutis æternæ, utique naſcendo non amplius erunt filii iræ; hæc enim immediatè ſibi invicem repugnant. Generatio ex piis parentibus eſt vehiculum iræ divinæ, non ergò gratiæ. 2. Si fidelium liberi ex ſanctis naſcuntur ſancti, utique non naſcuntur peccato obnoxii: hæc enim itidem ſibi immediatè opponuntur. 3. Nec valet ſubterfugium de ſanctitate fœderis. Patet quidem Chriſtianorum liberis aditus ad Baptiſmum, per quem divino fœderi inſeruntur, & in filios Dei cooptantur; interim tamen non naſcuntur fœdere iſto jamdum comprehenſi, hoc eſt, per ipſam carnalem nativitatem non inſeruntur huic fœderi, ſed per ſpiritualem παλιγγενεσίαν in Baptiſmo: habent jus ad rem (propter divinas promiſſiones) non autem habent jus in re (propter carnalem nativitatem peccato obnoxiam.)

Argumenta partis adverſæ. *1. Ero Deus ſeminis tui Gen.17.*

109. Ψευδεπιμάχια potiora hęc ſunt: 1. Gen.17. v.7. *pollicetur Deus, ſe fore etiã ſeminis noſtri Deum.* Reſp. Promiſſio hęc eſt, quæ applicationem requirit, medium iſtius applicationis erat ipſum circumciſionis Sacramentum v.9. *tu autem pactum meum ſervabis.* v.10. *circumcidatur in vobis omne maſculinum*, quòd ſi abſolutè quis hanc promiſſionem accipere velit, ei repugnat verſ.14. qui comminatur exciſionem illis, qui hoc Dei pactum per circumciſionis contemtum faciunt irritum. Referendus húc locus Act.2. ubi pulcerrimè promiſſio illa fœderalis explicatur. Monet Petrus Apoſtolus Iſraelitas v.38. ut pœnitentiam agant ac Baptiſmum ſuſcipiant, v.39. addit rationem, *vobis enim facta eſt promiſſio & filiis veſtris*; ſinge poſteros Abrahæ actu in fœdere gratiæ etiam ante circumciſionem in V. & Baptiſmum in N. T. fuiſſe, nulla erit in verbis Apoſtoli connexio. Res ergò eò redit: Deus peculiarem hanc prærogativam concedit poſteris Abrahæ, quòd pateat ipſis aditus ad fœdus gratiæ, nimirum ordinariè per circumciſionis Sacramentum, quæ promiſſio divina ex parte noſtra requiſit fidem, cujus excitandæ atque augendæ medium ſunt Sacramenta: deficiente conditione ceſſat conditionalis promiſſio, atque inde *non omnes, qui ſunt ex Iſrael, Iſraelitas eſſe, ſed qui ex fide ſunt, eos demum filios Abrahæ eſſe*, pronunciat Apoſtolus Rom.9.v.6. Gal.3.v.7.

2. Filii veſtri ſancti ſunt. 1.Cor.7.

2. 1.Cor.7.verſ.14. *Filii veſtri ſancti ſunt.* Reſp. Sanctitas hîc non intelligitur ſpiritualis & interna (quia per conjugem fidelem alterum infidelem ſanctificari Apoſtolus pronunciat, quod de ſanctificatione interna ac ſpirituali exponi nequit) ſed Eccleſiaſtica. Liberi ex conjugio perſonæ fidelis ac infidelis progeniti ſunt ſancti, id eſt, habentur pro natis in Eccleſia, ita ut pateat ipſis aditus ad Baptiſmum, hinc Tertullianus: *Sancti ſunt, id eſt, ſanctitati deſtinati.* Hieronymus: *Chriſtianæ fidei candidati ſunt, ac in privilegio conſequendæ ſanctitatis conſtituti.* Auguſtin. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap.25. *Illa ſanctificatio, cujuſcunque modi ſit, quam in filiis fidelium eſſe dixit Apoſtolus, ad iſtam de Baptiſmo & de peccati origine vel remiſſione quæſtionem omninò non pertinet: nam & conjuges infideles in conjugibus fidelibus ſanctificari dicit eo ipſo in loco: non opinor quiſquam tam infideliter intelliget, quodlibet in his verbis intelligat, ut ob hoc exiſtimet, etiam maritum non Chriſtianum, quòd Chriſtiana fuerit uxor ejus, neque jam baptizari oportere, & ad peccatorum remiſſionem perveniſſe, & in regnum cœlorum eſſe intraturum, quòd ſanctificatus dictus eſt in uxore.* 3. *Niſi liberi fidelium*

3. Morientes abſque

Baptiſmo parvuli non damnantur.

dilium ante Baptiſmum ſancti & in DEI gratia conſtituti, ſequetur eos, qui abſque Baptiſmo decedunt, æternæ mortis obnoxios eſſe. Reſp. Diſtinguendum eſt id, quod extraordinarium, à communi regula. Oſtendemus ſuo loco in Tractatu de Baptiſmo, quod extraordinariè & in caſu neceſſitatis Deus infantes per parentum & Eccleſiæ preces ſibi oblatos, etiam eos, qui abſque Baptiſmo ex hac vita exeunt, in gratiam recipiat, ibidem de reliquis quoque Adverſariorum argumentis videbimus.

An B. Maria peccato originali nata fuerit obnoxia.

110. Quartum poriſma eſto: Nec Mariam exceptam eſſe ſpeciali privilegio, quò minùs peccato huic originali fuerit obnoxia. Orta eſt gravis hac de re concertatio circa annum Chriſti 1370. inter Monachos Ordinis Prædicatorum & Minorum ſeu Franciſcanorum. Illi aſſerebant B. Mariam, ut & alios homines in peccato originali conceptam: hi verò id peroegabant; Enormes Prędicatorum impoſturas in miraculis ad ſententiæ ſuæ confirmationem excogitatis & convictia vide Cent. 16. Wolfhii Anoo 1507. pag. 10. ex Stumphii Chron. Helvetico. Franciſcanos (qui præeuntem habent Scotum 2. ſent. diſt. 3. Thom. de Argent. 2. ſent. diſt. 4.) hodiè ſequuntur Jeſuitæ, ſic enim Colterus in Chriſt. Inſtn. lib. 5. ad Mariam. *Nunquam vel nævum habuiſti peccati, ſive quod à primis humani generis parentibus propagatum, ſive quod aliquâ culpâ tuâ commiſſum eſſet etiam leviſſimum & veniâ facile dignum, nihil inquam vel opere vel verbo vel cogitato admiſiſti, quod nonuſque quaq; Deo gratiſſimum.* Suarez. in Thom p. 3. q. 27. art. 1. *Eſt hoc privilegium B. virginis ſpeciale, in prima ſua conceptione immunem à peccato fuiſſe.* Salmer. Comm. in 5. Rom. diſp. 51. initio, non erubeſcit ſic ſcribere: *Multitudini Doctorum* (qui privilegium immaculatæ conceptionis B. Mariæ negant,) *opponimus aliam multitudinem, ut clavus clavo trudatur, & univerſæ penè Eccleſiæ conſenſum opponimus, & univerſitatum omnium concordem ſententiam, præſertim ejus, quæ primaria eſt, Pariſiorum &c.*

Diſſenſiones Pontificiorum in hac quæſtione.

111. Sed enim nec omoes Pontificii immaculatam Mariæ conceptionem ſtatuunt (ut poſtea apparebit) nec, qui eam ſtatuunt, uno eodemque modo ab origioali peccato B. Virginem liberant. Quidam exiſtimant, *B. Virginem ne quidem in Adamo potentiâ peccaſſe, & addunt, legem de non guſtando ligno ſcientiæ boni & mali datam quidem fuiſſe primo parenti pro ſe & omnibus poſteris, ſed exceptam fuiſſe Mariam virginem, ac proinde illam, ut fuit in lumbis Adæ, guſtaſſe cibum vetitum, non tamen peccaſſe, quia prohibitio ad eam non pertinuerit* (hanc ſententiam Bellarmin. cap. 16. col. 328. dicit *minùs tutum eſſe, cum & ipſa virgo Chriſti ſanguine ſit redemta.*) Quidam verò dicunt, *primam Mariæ conceptionem* (quâ fœt⁹ informis ac inanimis in utero exiſtere incipit) *ſimilem fuiſſe alioru͂ conceptioni, ſed animam Mariæ in primo inſtanti creationis & infuſionis animæ ſine peccati originalis macula fuiſſe, ita ut nunquam perſona illa actu exiſtens peccatum habuerit; atq; in hoc differre Mariam à cæteris Sanctis, qui per gratiam Dei ac meritum paſſionis Chriſti à peccato originali liberantur, quòd illi communiter liberentur poſt nativitatem, alii pauci ante nativitatem, ſed poſt animationem, ſola autem Maria in ipſo inſtanti animationis.* (Hanc ſententiam tuetur Bellarmio⁹ loco dicto) ſed in Legenda Sanctorum narratur, *Mariam nō ex congreſſu connubiali, ſed ex oſculo Ioachimi, quo conjugi Annæ ſixerat, conceptam eſſe,* & Gal. lib. 7. de arc. Cath. verit. refert, *materiam Mariæ virginis ab initio productam & membro Adæ inſertam ac conſervatam, quæ poſtea emanarit ad Seth, deinde ad Enos, deinde ſuccedaneo jure ad reliquos uſque ad ſanctum Iojakim, ex qua* (materia) *Maria virgo ſit formata.* Ex quo ſequeretur, etiam primam illam (quam Bellarmin. ita vocat) B. Mariæ conceptionem fuiſſe ab omni peccati labe immunem. Biel 3. ſent. diſt. 3. q. 1. concluſ. 3. ſtatuit, *B. Mariam poſt ſui animationem eſſe in utero ſanctificatam, priuſquam in hujus ſeculi lucem nata;* ex quo ſequeretur, non in ipſo aoimatioois inſtanti (quod vult Bellarminus) ſed poſt animationem ante nativitatem Mariam fuiſſe à peccato originis liberam (quod tamen Thom. p. 3. q. 27. art. 1. *rationabiliter tantùm concludi dicit, ac nihil hac de re in Scriptura Canonica tradi.* Quidam ſtatuunt, *fomitem in B. virgine penitùs ablatum & extinctum eſſe,* (de qua ſententia Thomas p. 3. q. 27. artic. 3. pronunciat, *quòd videatur hoc pertinere ad dignitatem matris, ſed revera dignitati Chriſti aliquid derogare.* Quidam verò exiſtimant, *per gratiæ plenitudinem fomitem illum ita debilitatum, ut non potuerit ad peccatum inclinare.* Deniq; quidam exiſtimant, *ſententiam de immaculata B. Virginis conceptione eſſe articulum fidei* (ut Clichtoveus & omnes, qui Concilium Baſilienſe ſequuntur,) Quidam verò ſtatuunt, *piam ſaltem ac probabilem eam eſſe, non tamen de fide* (ut Bellarminus & alii complures.)

An immaculata B. Mariæ conceptio Pontificiis ſit articulus fidei.

112. Nobiscum Bellarmino res erit. Is lib. 4. de amiſſ. gratiæ & ſtat. peccati cap. 15. primò dicit, *non haberi apud Catholicos pro re certa & explorata ac fide Catholica tenenda, B. Virginem ſine peccato fuiſſe conceptam, ideoque graviter accuſat* Bugenhagium, quòd in comm. c. 44. Jerem. *ſcripſerat, pro articulo fidei hoc apud Catholicos* (Pontificios) *haberi; Concilium quidem Baſil. hoc definire, ſed non ut articulum fidei, neq; à ſede Apoſtolica illud Concilium eſſe probatum.* Reſp. de hoc negotio rectiſſimè oos erudire poterit Biel, is 3. ſent. diſt. 3. q. 1. art. 2. ſic ſcribit: *Eccleſia ſtatuit feſtum conceptionis generaliter celebrandum. Eſt autem Eccleſiæ autoritas major autoritate cujusq; Sancti ſaltem poſt Canonicos Scriptores. Determinatum eſt in Concilio Baſilienſi & ſub plumbo publicatum in ſeſſione* 36. 15. Cal. Octob. An. 1439. *in hæc verba: Doctrinam illam diſſerentem, glorioſam virginem Dei genetricem Mariam præveniente & operante divini muneris gratiâ ſingulari nunquam actualiter ſubjacuiſſe originali peccato, ſed immunem ſemper fuiſſe ab omni originali & actuali culpa, ſanctamq; & immaculatam; tanquam piam & conſonam cultui Eccleſiaſtico, fidei Catholicæ, rectæ rationi & Scripturæ ſacræ, ab omnibus Catholicis approbandam fore tenendam & amplectendam definimus, nulliq; de cætero licitum eſſe in contrarium prædicare vel docere. Hæc ex originali plumbato.* Hactenus Biel, ex qoo ita concludimus. Quodcuoque ut cultui Eccleſiaſtico fidei Catholicæ rectæ rationi & Scripturæ ſacræ conſonum ab omnibus ita definitur amplectendum, ut nulli liceat contrarium docere, id pro articulo fidei habendum definitur: Atqui immaculatam conceptionem Mariæ eo modo definit Concilium.) Pergit Biel & notari jubet quòd Sixtus IV. *Papa hiſtoriam de hoc feſto ſuâ ordinatione editam, in qua expreſſè continetur, Mariam virginem ſine*

originali peccato conceptam, repetitis vicibus approbaverit, & omnibus eam in feſto conceptionis in Eccleſiis publicè cantantibus, dicentibus aut intereſſentibus indulgentias largas ſit largitus. Vide ipſam conſtitutionem Sixti cap. cùm præcelſa ✠ de reliquiis & vener. Sanctorum. Quid, quod quidam ex ipſis Pontificiis ſtatuunt, Concilium eſſe ſupra Papam, contra quos non procederet iſta exceptio, quòd Baſilienſe Concilium non ſit à Rom. Pontifice approbatum, quâ de re vide hiſtoriam hujus Concilii ab Ænea Sylvio editam. Clichtoveus in lib. 3. Damaſc. de orth. fid. cap. 2. pag. 168. *Sacroſanctam virginem primava culpa & ab origine contracta contagio in ipſo conceptu fuiſſe contaminatum, non modò Eccleſia Catholica determinationi & pietati fidei eſt contrarium, ſed & ſacris literis & Scripturis.* Surius in Comm. rerum geſtar. pag. 20. refert, *quòd in Academia Moguntina nulli promoveantur Theologiæ Doctores, niſi juramento interpoſito, ſe immaculatam virginis conceptionem credere affirmeat.* Salmeron Comment. 5. Rom. diſp. 51. §. Deinde. *ſcribit, quòd in Academia Pariſiorum nullus Magiſtri in Theologia titulo dignus habeatur, qui non priùs juriſjurandi religione ſe aſtrinxerit ad hoc virginis privilegium tuendum & propugnandum.* Caniſius lib. 1. cap. 7. de virgine Deipara, *idem in Hiſpania Academia uſitatum eſſe teſtatur.* Quid ergò mirum, ſi Bugenhagius pronunciavit in Eccleſia Romana pro fidei articulo hanc ſententiam haberi?

B. Mariam peccato originali fuiſſe obnoxiam probatur. Ex Scriptura.

113. Secundò ſcribit Bellarminus *ſententiam de immaculata virginis conceptione nec hæreticam nec erroneam eſſe, cum nec Dei verbo nec Eccleſiæ declarationi ſit contraria.* Reſp. imò verò Scriptura, veteres Doctores, quidam ex Scholaſticis, adeoque quidam ipſis Pontificiis B. Mariam in peccatis conceptam eſſe teſtantur. Ex Scriptura hæc producimus argumenta: 1. *Ubi lex non diſtinguit, ibi nec nos diſtinguere debemus*, dicunt Juriſconſulti: pari modo, ubi Scriptura non diſtinguit, ibi nec nos diſtinguere debemus. Jam verò Scriptura in genere pronunciat, omnes carnali generatione ex Adamo propagatos peccato originali obnoxios naſci. Rom. 15. v. 12. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & mors pertranſiit in omnes ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον.* Rom. 5. v. 12. *Quicquid ex carne natum, caro eſt.* Rom. 3. v. 22. *omnes peccaverunt.* Frigidè reſpondet Bellarminus, probabiles rationes afferri pro ſpeciali iſto Mariæ privilegio; quales illæ ſint, videbimus poſtea; privilegia ſpecialia diſertis & expreſſis verbis concipiuntur, cùm generali regulæ derogent. 2. Scriptura ſoli Chriſto hoc privilegium aſſignat, quòd ſit κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, Heb. 7. v. 26. quòd ſolius Chriſti conceptio ſit munda, ſancta & incontaminata, in conſortium hujus dignitatis ἀπαρχαῖς B. Maria non eſt admittenda. 3. Maria non caruit peccatis actualibus; Ergò nec originali, quippe fons actualium peccatorum eſt originale. Antecedens patet; *quia perſeveravit cum Apoſtolis in precatione.* Actor. 1. verſ. 14. ſine dubio eâ, quæ à Chriſto præſcripta petitionem remiſſionis peccatorum continet, Luc. 11. verſ. 28. ecquis credat, pericopen illam à Maria omiſſam? Præterea, non eâ, quâ par erat, curâ cuſtodivit Chriſtum Luc. 2. verſ. 23. reprehenditur à Chriſto, quòd in illis, quæ ad curam maternam non pertinebant, præſcribere ipſi voluit, Johan. 2. verſ. 4. Luc. 2. v. 29. abſit autem, ut hanc Chriſti reprehenſionem non dicamus juſtam. Luc. 8. conſentit in conſilium agnatorum, qui Chriſtum ad tempus ſecludendum ſicque à docendo removendum cenſent. Chryſ. hom. 12. in Matth. *importunitatem, ambitionem ac vanam gloriam ei tribuit.* In comm. Pſal. 13. *dubitationis gladium tempore paſſionis animam ipſius pervaſiſſe* ſcribit. In c. 2. Joh. *ambitionis gloriæque humanæ affectum eidem ei tribuit.* His ſimilia inveniuntur apud Origenem hom. 17. in Luc. Auguſtinum quæſt. V. & N. quæſt. 73. Theophyl. in cap. 2. Lucæ. &c. 4. Maria beatitudinem ex auditu verbi ejuſque cuſtodia habuit Luc. 8. v. 20. 21. unde in Cantico Deum Servatorem ſuum grato corde prædicat; beatior fuit percipiendo fidem, quàm concipiendo carnem Chriſti &c. 5. Maria fuit calamitatibus & morti, quæ ſunt pœnæ peccatorum obnoxia, ergò & originali peccato. Conſequentia patet, quia aut calamitates ac mors ipſius fuerunt λύτρον quoddam pro peccatis noſtris, aut conſequens proprii peccati. Si quis aſſumtionem Mariæ in cœlum obvertere velit, audiat Sixt. Senenſ. lib. 2. Biblioth. tit. Mariæ tranſitus. *Nihil hujuſmodi invenitur apud Latinos Patres*, (inquit Auguſtinus) *eſt hoc apocryphum dogma* (inquit Hieronym.) & iſtam hiſtoriam Beda refellit, ut Evangeliſtæ contradicentem.

114. Ex Patribus referenda hûc dicta ea, in quibus ſolum Chriſtum ſine peccato conceptum eſſe pronunciant, in quibus omnes carnali generatione ex Adamo propagatos peccato originali obnoxios naſci ſtatuunt, in quibus Mariæ peccata actualia tribuuntur, in quibus teſtantur, Spiritum ſanctum in conceptione Chriſti ex guttulis illis ſanguinis, è quibus Chriſti corpus in Maria formatum eſt peccati labem exterſiſſe. Ne ſit neceſſarium multa ex Patribus hûc afferre, obſerva confeſſionem adverſariorum. Biel 3. ſent. diſt. 3. q. 1. art. 2. teſtatur, *ſententia iſti, quòd Maria in inſtanti animationis non fuerit præſervata à contagione peccati originalis, aſſenſum ſuum præbere Auguſtinum* de fide ad Petrum cap. 23. lib. 2. contra Julian. cap. 36. de perfect. juſtitiæ circa finem, de Natura & gratia circa medium, lib. 10. in Geneſ. cap. 14. Ambroſium ſuper Lucam, Leonem ſerm. de Nat. Dom. Damaſcenum, Anſhelmum de concept. virg. lib. 2. Cur DEUS homo, cap. 16. Bernhardum in Epiſt. ad Canon. Lugdunenſ. &c. Canus libr. 7. loc. Theol. cap. 1. num. 1. *Ex hoc loco* (Rom. 5. in quo omnes peccaverunt) *Sancti omnes uno ore aſſeverarunt, B. virginem in peccato originali conceptam fuiſſe.* Chryſoſtomus, Euſebius, Remigius, Ambroſius, Auguſtinus, Bernhardus, Beda, Anſhelmus, Erardus, Martyr, S. Antonius, D. Bonaventura, &c. Suarez in Thom. part. 3. q. 27. art. 1. *Antiqui Patres pauca de hoc privilegio B. Virginis locuti ſunt, tum quia Spiritus S. Eccleſiam paulatim inſtruit, tum etiam quia illi in aliis gravioribus myſteriis explicandis diſtinebantur.* Salmeron com. in Rom. 5. diſp. 51. §. Deinde. *Quidam proferunt ducentos Patres, alii ut Bandellus ferè trecentos, Cajetanus quindecim, & illos quidem, ut ait, irrefragabiles* (cui argumento ita reſpondet Salmeron, *ut multitudini Doctorum veterum opponat aliam multitudinem Doctorum recentiorum.*) Ergò non erit opus Patrum dicta recenſere, cùm ipſorum conſenſum ultrò nobis largiantur.

Ex Patrib.

115. Quin-

Ex Scholaſticis & Pontificiis.

115. Quinimò quidam ex ipſis Scholaſticis & Pontificijs noſtræ ſententiæ calculum addunt. Lombard.3.ſent. diſt.3. lit.A. *Sanè dici poteſt & credi juxta Sanctorum atteſtationem ipſam verbi carnem priùs peccato fuiſſe obnoxiam, ſicut reliqua virginis caro, ſed operatione Spiritus S. mundatã, ita ut ab omni cõtagio immunis uniretur verbo.* Gloſſa in c.pronunciandum.3.de conſecr.diſt.3. in voce Nativitas. *Feſtum conceptionis Mariæ non eſt celebrandum, quia in peccatis fuit concepta, ſicut & ceteri ſancti, exceptâ unicâ perſonâ Chriſti.* Thomas Aquin. Bonaventura, Capreolus ſup.3.ſent.diſt.3 Alex. Alenſis p.3.q.9. Greg.de Arim.2.ſent.diſt. 30.q.2. Cajetan.in comm.Thom. Dominic. Bannes 2.ſent.q.1.art.10. ſequuntur Lombardi ſententiam; quibus annumera Monachos Dominicanos Franciſcanorum in hoc artic. adverſarios.

Argumenta pro immaculata B. Mariæ conceptione.

Ex Scriptura.

116. Tertio loco oſtendere conatur Bellarminus, non temerè, ſed piè ac rectè exiſtimari, B. virginem ſingulari Dei privilegio ab omni peccato immunem fuiſſe, cùm probabiles ac congruentes rationes ex Scriptura, ex Patribus, ex conſenſu Eccleſiæ & ex ratione afferri poſſint. 1. *Adamus eſt figura Chriſti* 1.Cor.15. *ille, ex terra nondum maledicta à Deo conditus, ergò etiam ſecundus Adamus ex virgine, quæ omnis maledictionis ac peccati expers, a Spiritu S. formatus, atq; hinc fortaſſè benedicta inter mulieres ab Angelo ſalutata eſt.* Reſp. Ex figuris non ducuntur firma argumenta, niſi ipſa Scriptura oſtendat applicationem Paulus Rom.5. & 1.Cor.15. Chriſtum comparat cum Adamo, ſed hujus applicationis non meminit. Si omninò etiam in hoc tertio (ſicuti Tertullian. libr.de carne Chriſti,) Adamum & Chriſtum comparare animus eſt, ſufficit, maſſam illam, ex qua Chriſti caro eſt, non fuiſſe peccato & maledictioni obnoxiam, nimirum per ſpecialem ἐπελθόντος Spiritus S. operationem, cui ſoli immaculata Filii Dei in utero B. Mariæ conceptio accepta ferenda eſt. Nec opus eſt dubiis conjecturis, cur Maria dicatur benedicta inter mulieres, quia Eliſabetha diſertam addit verborum ſuorum explicationem Luc.1. v.42. *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui,* ubi particula καὶ, Interprete Theophylacto, ponitur αἰτιολογικῶς ἀντὶ τοῦ ὅτι; ideò ergò benedicta Maria, quia benedictum illum ventris fructum, in quo ſolo omnes benedicuntur, concepit, edidit & in eum credidit. Nam illa ipſa corporalis Chriſti conceptio ad ſalutem ei nihil profuiſſet, niſi ſpiritualis acceſſiſſet; ideò addit Eliſabetha v.45. *Beata es, quæ credidiſti.* Auguſtin. lib. de S.virg.cap.3. *Beatior Maria percipiendo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti.* Materna propinquitas Mariæ nihil profuiſſet, niſi feliciùs Chriſtum in corde quàm carne geſtaſſet. Ideò hanc Bellarmini conjecturam Chriſtus diſertè refellit. Luc.11.v.27.& 28. Cùm enim quædam mulier ex turba promiſcua exclamaret, *Beatus venter, qui te portavit, & beata ubera quæ ſuxiſti,* reſpondet ei Chriſtus: *quinimò beati, qui audiunt verbum Dei &* (fidem in corde ex auditu ejus concipiendo) *cuſtodiunt illud.* Auguſtin.tract.10.in Joh. *Mater mea, quam appellaſti felicem, inde felix, quia verbum Dei cuſtodivit, non quia in illa Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis; ſed quia cuſtodivit ipſum verbum Dei, per quod facta eſt, & quod in illa caro factum eſt.* 2. *Heva fuit typus Mariæ, At Heva fuit ſine peccato primùm formata, Ergò etiam Maria mater omnium viventium vita ſpirituali.* Reſp. Tertullianus, Irenæus, Epiphanius & alii ex veteribus Mariam & Evam conferunt, ſed non in hoc tertio, verùm in eo, quòd Maria virgo verbis Angeli fidem adhibendo Chriſtum Salvatorem concepit atque edidit, quemadmodum Eva adhuc virgo fallacibus Satanæ promiſſis credendo peccati cauſa Adamo extitit, per quem in omnes poſteros peccatũ & mors intrarunt. Nimirum ex literali Scripturæ ſenſu immaculata Mariæ conceptio priùs demonſtranda erat, tum demum allegoriæ ſuperſtrui poſſent. 3. Cant.2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias hominũ:* Et, *tota pulcra es amica mea, & macula non eſt in te.* Cant.4. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus. Hoc multi veterum de B. virgine exponunt, & Eccleſia in feſtis B. virginis ex Canticis lectiones recitari jubet.* Reſp. Totum illud Canticum de Chriſto & Eccleſia agit fatente ipſo Bellarmino, ad Mariam non niſi coactè & detortè referri poteſt; quid quod locum illum; Tota pulchra es, diſertè Apoſtol. Eph.5.v.27. ad Eccleſiam, nòn ad Mariam accommodat? Nec firma argumenti hujus connexio, Maria eſt tota pulchra, nec macula in ea. Ergò caret peccato originali; quod enim Deo placuit, gratiæ eſt, non Naturæ. *Eccleſia* tota dicitur *ſancta & immaculata, non habens maculam vel rugam.* Eph.5.v.28. omnes Sancti dicuntur ὁλοτελεῖς καὶ ἀμώμοι 1.Theſſ.5.v.23. num propterea peccati originalis contagio ſtatuentur omnes exemti? minimè verò; ſed in hac vita ſunt immaculati imputativè ac inchoativè, in vita æterna tales erunt conſummativè,

Ex Patrib.

117. Sed & Patrum conſenſum emendicare nititur Bellarm. quod meritò alicui mirũ videatur, cùm Scriptores Pontificii diſertè teſtentur, ſe veterum aſſenſu hîc deſtitui, & cùm illi ipſi Patres, quos producit Bellarm. aliis in locis contrariũ expreſsè ſcribant. 1. Ambr. in Pſ.118.v.ult. *ſuſcipe me non ex Sara ſed ex Maria, ut incorrupta ſit virgo, ſed virgo per gratiã ab omni integra labe peccati.* Reſp. Loquitur de incorrupta Mariæ virginitate, non de totali ab omni peccato imunitate; ita n. ſcribit verbis proximè præcedentibus: *Suſcipe me in carne, quæ in Adam lapſa eſt;* quod Bellarm. omiſit. Ibid. dicit Ambroſ. *Deum ſolum eſſe ſine peccato* lib.2. in Luc.cap.1. de circumciſ. ſcribit. *Solus per omnia ex natis de fœmina, ſanctus Dominus Ieſus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate nõ ſenſit.* 2. Hieron. in Pſ.77. *nubes illa* (Maria) *non fuit in tenebris, ſed ſemper in luce.* Reſp. Omnes pii ſunt filii lucis, nec ambulant in tenebrarũ operibus ſed in luce, interim à peccato originali immunes non ſunt. 3. Auguſt. in lib. de Nat. & grat. cap.36. *Exceptâ ſanctâ virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem; inde enim ſcimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.* Reſp. Agitur ibi de peccatis actualibus & diſertè dicit Auguſtinus, Mariæ collatam gratiam ad vincendum peccatũ; quòd ſi Maria ſine peccato concepta fuiſſet, non opus fuiſſet conferri ipſi gratiam ad vincendum peccatum. Ideò etiam ubique Auguſtinus generaliter de peccato originali loquitur, & ſolum Chriſtum excipit de fide ad Petrum cap.23. *Firmiſſimè tene & nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci*

impietati ſubditum, mortiq; ſubjectum, & ob hoc Naturâ filium iræ naſci. lib.1.de nupt.& concup. cap.12. *Solus ibi*(in conceptione Chriſti)*nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri nō poterat ſine illa carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato, ſine qua concipi voluit qui futurus erat ſine peccato non in carne peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati, ut hinc etiam doceret, omnem, quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati, quandoquidem ſola, quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati.* lib.5.contra Julian.cap.9. *Quod ſi ſine dubio caro Chriſti non eſt caro peccati, ſed ſimilis carni peccati, quid reſtat ut intelligamus, niſi eâ excepta omnem reliquam humanam carnem eſſe peccati? & hinc apparet, illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi noluit, feciſſe in genere humano propaginem mali, quod Mariæ corpus quamvis inde venerit, tamen non trajecit in corpus, quod non inde concepit. &c.* lib.10. de Geneſ. ad lit. cap.18. *Quid coinquinatius illo utero virginis, cujus caro etiamſi de peccati propagatione venit, non tamen de peccati propagine concepit, ut ne ipſum quidem corpus Chriſti ea lex ſereret in utero Mariæ, quæ in membris poſita corporis mortis repugnat legi mentis &c. proinde corpus Chriſti, quamvis ex carne fœminæ aſſumtum eſt, quæ de illa carnis propagine concepta fuerat, tamen quia non ſic in ea conceptum eſt, quomodo fuerat illa concepta, nec ipſa erat caro peccati, ſed ſimilitudo carnis peccati.* lib.de perfect. juſtit. *Quiſquis eſſe vel fuiſſe in hac vita aliquem hominem vel aliquos homines putat, excepto uno Mediatore Dei & hominum, quibus neceſſaria non fuiſſet remiſſio peccatorum, contrarius eſt Scripturæ, quæ dicit, Per unum hominem peccatum intravit in mundum.* 4.Cyprianus ſerm.de Nativ. *Maria plurimùm à cæteris differens Naturâ communicabat non culpâ.* Reſp. Autor illorum ſermonum non eſt Cyprianus, fatente ipſomet Bellarmino, Pammelio & Sixto Senenſi lib.4.Biblioth. Quid quod paulò antè autor iſtorum ſermonum ſcribit; *Spiritus ſanctus obumbratione incendium originale in Maria Chriſtum concipiente extinctum eſſe?* ergo non omni culpâ, ſed temeratæ virginitatis culpâ Mariam à cæteris mulieribus verbis iſtis eximit. Idem Cyprianus in expoſitione Symbol. (quæ tamen Ruffino rectiùs tribuitur) de Chriſti conceptione ſic ſcribit: *Adeſt Spiritus Sanctus ut & conceptus ſanctificetur & partus.* 5. Damaſcenus orat.1. in Nat.virg. *Naturagratiam* (in Maria) *antevertere auſa non eſt.* Reſp. lib.3.orthod.fid.cap.2.diſertè ſcribit: πνεῦμα ἅγιον ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν (Μαρίαμ) καθαῖρον αὐτὴν; quod Interpres Latinus minùs rectè reddidit, inſtruens ipſam, cùm de mundatione vox græca loquatur. 6. Anſhelmus lib.de concept.virg.cap.18. *decens erat, ut eâ puritate, quâ major ſub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret:* in comm.2.Cor.5. *Omnes mortui ſunt in peccatis, nemine prorſus excepto, demtâ matre Dei, ſive originalibus ſive etiam voluntate additis.* Reſp. Idem libr.2. Cur Deus homo. cap.16.diſertè ſcribit. *Virgo ipſa unde aſſumtus eſt Chriſtus in iniquitatibus concepta eſt, & in peccatis concepit eam mater ejus, & in originali peccato nata eſt, quod & ipſa in Adam peccavit, in quo omnes peccaverunt.* De reliquorū teſtimoniis, quæ adducit Bellarm. videl. Idiotæ, Petri Damiani, Brunonis &c. non ſumus valdè ſoliciti, uti nec de Pontificum vel Baſil. Concilii decreto.

Ex rationibus. 118. Audiamus rationes, quas Bellarmin. producit. *Certum eſt potuiſſe Mariam ab originali peccato a Deo præſervari.* Reſp. Potuit omninò fieri, ſed reipsâ id eſſe factum probari debebat. Voluiſſe igitur hoc Deum, ita probat Bellarmin. 1. *tam honor quàm ignominia matris redundat in prolem.* Reſp. Thom. part.3.q.27.art.3. *videtur, id pertinere ad dignitatem matris, quòd fomes totaliter ex ea ſublatus, ſed tamen derogat in aliquo dignitati Chriſti.* Bernhard. Epiſt.174 ad Lugdun. *Dico Mariam glorioſam de Spiritu Sancto concepiſſe, non autem & conceptam fuiſſe; dico peperiſſe virginem, non tamen & partam a virgine, alioqui ubi erit prærogativa matris Domini, quâ ſingulariter creditur exultare & munere prolis & integritate carnis, ſi tantundem dederis matri ipſius?* Quare cum Scriptura μόνως καὶ ἐξαιρέτως Chriſto tribuat, de Spiritu Sancto ſine peccato conceptum eſſe, utiq; in Chriſti injuriam vergit, de Maria idem ἀπὸ χαρῆς affirmare. Rectè Beuſt. in homil. Domin. in die concept. pag.666. *non vergit in contumeliam Mariæ virginis aut Domini, conceptam eam eſſe in peccato originis, quia negari nequit, Chriſtum, qui ſine peccato fuit, Natura tamen eſſe ex peccatoribus.* Rom.1.v.3. 2. *Mater Chriſti ſingularem affinitatem & conjunctionem cum Chriſto habuit, quæ autem conventio Chriſti & Belial?* Reſp. *Chriſtus natus ex Patribus ſecundùm carnem.* Rom.1.v.3. num & illos ab originali peccato immunes ſtatuemus? conventio illa, de qua Apoſtolus loquitur, definitur conſenſione & conformitate cum Diabolo in falſis dogmatibus & peccandi ſtudio, quam Mariæ abſit ut tribuamus. 3. *Filius Dei, qui eſt ipſa ſapiētia, ſingulari modo habitavit in Maria, jam verò in malevolam animam non intrabit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.* Sapient.1. Reſp. Aliud eſt malevolam habere animam & corpus peccatis ſubditum, quæ eſt deſcriptio peccati regnantis; aliud verò eſt peccato naturaliter inquinatum eſſe, cujus tamen deſideriis per Spiritum Sanctum reſiſtatur. Fatentur omnes Sancti ſe habere peccatum 1.Johan.1. v.10. & tamen corpora ipſorum ſunt Spiritus Sancti templa 1.Cor.6.v.19. 4. *Debuit in virgine impleri id* quod Cant.2.dicitur, *Tota pulcra es.* Reſp. Imò verò non in ſola virgine, ſed in tota Eccleſia quotidiè illud impletur ac in vita æterna perfectè implebitur, quam tamen omni peccato carere quis dixerit? 5. *Maria præſtat omnibus Angelis & ipſis primis parentibus in primo creationis momento ſanctificatis.* Reſp. Præſtat illis non Naturæ conditione vel integritate, ſed quia eſt Θεότοκος, ſingulari Dei gratiâ; aliàs ex eodem medio inferri poſſet, Mariam non corporeæ ſed planè Angelicæ Naturæ eſſe. 6. *Revelationes Brigittæ idipſum comprobant.* Reſp. *ad legem & teſtimonium* Eſa.8.v.20. *Habemus Moſen & Prophetas* Luc.16. v.29. *Suſpecta eſt omnis revelatio* (dicebat Gerſon) *quam non probat Lex cum Evangelio.* Si Bellarmino probantur revelationes Brigittæ, agnoſcat, *Papam eſſe interfectorem animarum, ovium Chriſti diſperſorem & laceratorem, eſſe abominabiliorem Iudæis, immitiorem Iudâ, injuſtiorem Pilato, pejorem & deteriorem ipſo Lucifero, aſſeſſores ejus arſuros in igne ſulphureo & inextinguibili, Romam eſſe agrum zizaniæ feracem &c.* Hæc enim omnia in Revelationibus Brigittæ diſertè extant.

119. Quarto loco Bellarminus vim argumentorum noſtrorum infringere conatur cap. 16. col.327.& ſeqq. 7. *Scriptura dicit Chriſtum non* *Exceptiones contra argumenta noſtra.*

noviſſo

noviſſe peccatum, fuiſſe innocentem & impollutum &c. tamen non addit ſoli Chriſto hoc convenire, quin potius, ſi verborum ſonum attendamus, etiam aliis ſimilia tribuit. Reſp. Chriſtus eſt κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν Heb. 7. v. 26. ergò ſolus ipſe ex omnibus eſt ſine peccato. Scriptura in genere de omnibus pronunciat; coram Deo nemo innocens: *Non eſt homo qui non peccet, ſi dixerimus nos non habere peccatum, mendaces ſumus &c.* Ergò ſoli Chriſto hoc privilegium vendicat παντάπασιν ἀναμάρτητον εἶναι. 2. *Chriſtus ſolus ab originali peccato immunis vi generationis, ſolus enim non ex viri ſemine, ſed Spiritus ſancti virtute conceptus, Maria caruit originali maculâ privilegio divinæ gratiæ.* Reſp. Illud privilegium ἐπ' ἐξοχῆς aſſecitur, generalia igitur Scripturæ pronunciata ex eo non poſſunt nec debent limitari. 3. *Maria peccavit & mortua eſt in Adamo, hoc eſt, obnoxia facta fuit, ut quando actu eſſe inciperet, reipsâ in ſe peccatum haberet, ſed præventa fuit à Dei gratia, ut ſimul & eſſe & juſta eſſe inciperet: Naturâ fuit filia iræ, ſed gratiâ ſemper fuit filia miſericordiæ.* Reſp. Hæc non erant nudè proferenda, ſed confirmanda: Si nullo unquam tempore Maria fuit peccato originali obnoxia, quomodo φύσει Naturâ & per carnalem generationem fuit unquam iræ filia. 4. *Maria fuit peccato obnoxia tribus temporibus, primò quamdiu in lumbis Adæ & cæterorum parentum fuit; deinde quando concepta eſt in utero matris ante animationem; denique in primo inſtanti conjunctionis animæ cum corpore: tametſi enim in eodem inſtanti temporis fuit juſtificata, tamen quia ordine Naturæ prius eſt ſubjectum, quàm accidentia; ideò prius fuit ordine Naturæ perſona illa extra ſuas cauſas, quàm aut peccatum aut juſtitia in illa hæreret.* Reſp. Ratione primi temporis non actu, ſed potentiâ tantùm; non in ſe, ſed in parente tantùm peccato fuit obnoxia; ratione ſecundi temporis extitit tantùm unâ ſui parte videlicet corpore (juxta Bellarmini hypotheſin) quod peccato propriè obnoxium non eſt (juxta ejusdem hypotheſin, vocat enim horribile paradoxum, quòd embryo nondum animatus peccato obnoxius à Chemnitio dicitur) ratione tertii temporis itidem nudâ mentis noſtræ ἐπινοίᾳ vel certè potentiâ tantùm fuit obnoxia peccato. In ipſo enim primo animationis inſtanti (juxta Bellarminum) fuit ab omni peccati labe immunis, nec unquam ullo tempore actu ei ſubjecta. Ergò ſunt mera effugia & ſpumæ verborum, quando Bellarminus aſſerit; Mariam nihilominus fuiſſe peccato obnoxiam, ſi vel maximè immaculata ejus conceptio propugnetur. 5. Quod Auguſtinus de Nat. & grat. cap. 36. dicit: *Mariæ datam gratiam ad vincendum omni ex parte peccatum, id Bellarminus ſic explicat, quod per gratiam in ipſa creatione infuſam vicerit peccatum originale, hoc eſt, aditum ei omninò præcluſerit, & maculas omnis actualis peccati evaſerit.* Reſp. Auguſtinus in locis quàm plurimis omnes Adæ poſteros per carnalem generationem ex ipſo propagatos peccato originali obnoxios eſſe confirmat, Mariam nuſpiam excipit; hoc loco de peccatis actualibus agit, ut totus iſtius capitis contextus probat, ad quæ omni ex parte vincenda Mariæ gratiam collatam eſſe probabiliter diſputat: utique ergò peccatum etiam in ipſa habitaſſe præſupponit; nulla enim eſt victoria abſque hoſte & pugna. Bellarmini interpretatio à ſcopo & verbis Auguſtini eſt aliena: quomodo enim Maria in ipſo animationis inſtanti à peccato præſervata illud viciſſe dicenda, à quo nunquam fuit impugnata? 6. Dicta Auguſtini, Ambroſii & aliorum, quibus omnes homines, ſolo Chriſto excepto, originali peccato obnoxios eſſe teſtantur, Bellarminus ſic explicat, *quòd ſolus Chriſtus vi generationis non traxerit originale peccatum, Maria autem ex gratiæ privilegio.* Reſp. Hanc limitationem & hoc privilegium nuſpiam ipſi commemorant. 7. Dictum Auguſtini lib. de perfect. juſtit. quòd omnibus hominibus neceſſaria ſit peccatorum remiſſio, uno Mediatore excepto, Bellarminus ſic detorquet: *Mariæ remiſſa fuiſſe peccata, non in quæ inciderat, ſed in quæ incidere potuiſſet, ſicut ab ægritudine dicitur liberari, qui ab ea præſervatur.* Reſp. Auguſtinus diſertè addit, ideò omnibus omninò neceſſariam eſſe peccatorum remiſſionem, quia Apoſtolus pronunciat, per unum hominem intraſſe peccatum in mundum; Jam verò peccatum non ſolùm potuit intrare in mundum, ſed revera intravit. Ergò etiam omnibus neceſſaria peccatorum remiſſio, non quæ habere potuiſſent, ſed quæ revera habent. Quod Mediator Dei & hominum omnibus eſt neceſſarius, at illud non ſufficit, habere poſſe peccatum (aliàs etiam primi parentes ante lapſum Chriſto Mediatore indiguiſſent) ſed reipsâ habere peccatum. 8. Evidentiam pronunciati Auguſtiniani lib. 5. adverſ. Julianum cap. 9. aſſerentis, *carnem omnium hominum adeoque ipſius Mariæ, eſſe carnem peccati,* conatur Bellarminus effugere ſolitâ diſtinctione, *quod vi conceptionis beata virgo eſſet peccato polluenda, niſi gratiæ privilegium interceſſiſſet.* Atqui Auguſtinus non quærit de potentia, ſed de actu, carnem omnium hominum, exceptâ ſolius Chriſti carne, eſſe carnem peccati aſſerit, à quo generali pronunciato nec ipſam Mariam excipit. 9. Verba Bernhardi conceptionem Beatæ Mariæ peccato obnoxiam in Epiſt. 174. ad Can. Lug. ſtatuentis explicat Bellarminus, *de primo conceptionis tempore ante animæ infuſionem, & urget hoc, quod Bernhardus ſtatuat, Mariam antè ſanctam fuiſſe, quàm natam, eandemque omnis actualis peccati fuiſſe expertem, uti & illud, quod Bernhardus Romanæ Eccleſiæ ſe ſubjiciat.* Reſp. Bernhardi tempore magna doctrinæ inclinatio jam erat facta, improbat tamen ibidem diſertè feſtum conceptionis Mariæ, idque ſuperſtitioſè obſervari ſcribit.

120. *Deniq; mendacia & calumnias* (quas ita vocat) Dn. Chemnitii Bellarminus cap. 17. refellit. Primò *dixerat* Chemnitius, *tempore* Lombardi *ignotam fuiſſe adhuc opinionem de immaculata virginis conceptione, id falſum* eſſe Bellarmin. dicit, *cùm Patres ante Lombard. præſertim verò Anshelmus* in 1. Cor. 5. *idem docuerint.* Reſp. Veterum dicta in alienam ac peregrinam ſententiam detorquet Bellarminus, quòd quidam ex ipſis Jeſuitis agnoſcunt, uti ſuperiùs vidimus. Verba Lombardi ſunt ſatis manifeſta. 3. ſent. diſt. lit A. *Sanè dici poteſt & credi oportet juxta ſanctorum atteſtationem, ipſam verbi carnem priùs peccato fuiſſe obnoxiam, ſicut reliqua virginis caro, ſed operatione Spiritus Sancti mundatam, ita ut ab omni contagio immunis uniretur verbo.* Deinde *dixerat* Chemnitius, Lombardum *occaſione ex verbis Auguſtini arrepta diſputare cœpiſſe. B. Virginem in conceptione Chriſti ab omni peccato atq; etiam à fomite liberatam.* Bellarm. regerit, *Lombardum non fuiſſe* *Depulſio mendaciorum & calumniarum.*

pri-

primum, ſed Anſhelmum lib.2. cur Deus homo cap.16. & de concept. virg. cap.18. imò & ipſum Auguſtinum de Natura & gratia cap.36. Reſp. Auguſtinus victoriam non carentiam omnimodum peccati tribuit S. virgini, nec cogit quenquam ad aſſenſum, ſed modeſte reſpondet Pelagianis (qui dixerant Mariam ſine peccato confiteri neceſſe eſſe pietati) exceptâ ſanctâ virgine, *de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem, unde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.* Anſhelmi (qui Lombardum integro ſeculo anteceſſit) tempore feſtum de Mariæ conceptione in quibusdam locis uſitatum fuiſſe non negat, nec diſſimulat Dn. Chemnitius, cùm originem hujus Feſti ex eo deſcribat. 3. Dixerat Chemnitius, *eos qui Lombardum ſecuti ſunt, diſputare cœpiſſe, quod Maria cumprimum in peccato originali concepta fuiſſet poſtea in utero ſanctificata ſine peccato fuerit nata.* Bellarmin. *hoc vocat inſigne mendacium, cùm tempore Bernhardi ac Damiani, qui Lombardum non ſecuti ſunt, ſed ejus æquales vel majores fuerunt, celeberrima fuerit ſanctæ virginis Nativitas in univerſa Eccleſia.* Reſp. Bernh. ſanè dicit Epiſt.174. Eccleſiam reputare ſanctum ipſum Nativitatis Mariæ diem & omni anno cum exultatione univerſæ terræ votivâ celebritate ſuſcipere; neque hoc ignotum fuit Chemnitio, qui hanc ipſam Bernhardi Epiſtolam allegat; quando autem ſententiam de immaculata Mariæ Nativitate tribuit eis, qui Lombardum ſecuti ſunt, loquitur de variis diſputationibus in Scholis hac de re poſt Lombardi tempora enatis, ac magnâ contentione agitatis. 4. Dixerat Chemnitius, *poſt Lombardi tempora Feſtum conceptionis inſtitui cœptum*, Bellarmin. itidem *regerit hoc inſigne mendacium eſſe, cùm Anſhelmus & Bernhardus Feſti illius meminerint.* Reſp. Id verò itidem Chemnitio non erat ignotum, cùm ex Anſhelmo originem Feſti deſcribat; ſed loquitur de ſolenni & univerſali hujus Feſti inſtitutione à Sixto IV. demùm Anno 1466. confirmata. Bernhardi tempore in quibusdam locis celebrari incipiebat hoc Feſtum, ſed privatâ magis ſuperſtitione (ut ipſe teſtatur) non publicâ conſuetudine, ideò etiam celebrationem iſtius Feſti Bernhardus improbat. 5. Dixerat Chemnitius, *Concilium Tridentinum liberum reliquiſſe extra, præter, aut etiam contra verbum Dei opinari, an B. Maria concepta fuerit ſine peccato originali: hæc & alia quæ ſequuntur apud Chemnitium* (videlicet quòd Concilium præcavere voluerit, ne ex Scriptura reprehendatur opinio aſſerens: Mariam in ipſa conceptione & animatione ab omni originalis peccati contagio fuiſſe præſervatam, nevè repudiarentur illæ revelationes & miracula, quibus opinio illa præter & contra Scripturam ſtabilitur; quòd contra Concilium ſtatuere voluerit, ut feſtum conceptionis cum Indulgentiis Papalibus reſpectu cauſarum, propter quas à Sixto inſtitutum eſt, religiosè ſervetur) *hæc, inquam, omnia Bellarminus vocat impudentem calumniam & mendacium; id eo enim libertatem opinandi hac in re a Pontifice Sixto & Concilio Tridentino relictam, quod intelligerent, neutram partem verbo Dei apertè repugnare.* Reſp. Sententiam de immaculata B. virginis conceptione non niti firmis & immotis Scripturæ documentis, ſed repugnare generalibus ejus de peccati propagatione pronunciatis ſuperiùs oſtendimus, quare cùm Pontifex, cujus ſententiam Tridentini Patres ſequuntur, liberam opinandi ſententiam in hac quæſtione omnibus reliquerit, imò propter revelationes & miracula celebrationem hujus feſti inſtituerit, ac largas indulgentias feſtum hoc celebrantibus conceſſerit, an non præter & contra Scripturam tàm Pontifex Sixtus, quàm Tridentini Patres aliquid decernunt?

121. Antequam coronidem huic quæſtioni de conceptione Beatæ Mariæ Virginis imponamus, monendum eſt, 1. nos hac diſquiſitione nihil detractum velle dignitati Beatæ Mariæ, quam Scriptura ipſi tribuit, quòd nimirum ab omnibus generationib. beata & Θεοτόκος ſit prædicanda. 2. Si vel maximè cum Bernhardo Epiſt.174. dicatur, *Mariam in ipſo utero prius ſanctificatam quàm nata* (quod Scriptura tribuit Jeremiæ & Johanni Baptiſtæ, Bernhardus etiam Davidi) ex eo tamen minimè ſequitur, quòd à peccati originalis contagio planè immunis fuerit; ſanctificatio enim peccati reatum tollit, ac peccati fomitem minuit; non autem planè extinguit. 3. Mariam nullis illicitarum uſtionum flammis unquam obnoxiam fuiſſe, ſed potiùs anima & corpore virginitatis decus perpetuum obtinuiſſe, & ſic perfecto modo virginem fuiſſe, piè credimus. *Quid in quæſtione de immaculata Mariæ conceptione obſervandum.*

CAP. VIII.

De effectibus peccati originalis.

122. Expoſitâ peccati originalis propagatione, de ejusdem effectis ſive pœnis dicendum erit. *Effectus peccati originalis.* Dicimus autem quosdam effectus peccati originalis eſſe tantùm pœnas, quosdam ſimul pœnas & peccata. Pœnæ ſunt temporales & æternæ. In claſſem pœnarum ſunt referendæ. 1. multiplices hujus vitæ calamitates ac miſeriæ. Sic Evæ & omnibus filiabus ejus denunciatur Geneſ. 3. v.16. *Multiplicando multiplicabo dolores & conceptus tuos cum dolore paries filios &c.* Adæ & omnibus ejus filiis denunciatur verſ.17. *Maledicta terra propter te, in labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* verſ.18. *Spinas ac tribulos germinabit tibi, & comedes herbas agri.* verſ.19 *In ſudore vultus tui veſceris pane.* 2. Morbi varii ac tandem mors corporis ſive temporalis Geneſ. 3. v.19. *pulvis es & in pulverem reverteris.* Sapient. 2. v.23. *invidia Diaboli mors intravit in mundum, nimirum per peccatum*, ut exponitur Roman. 5. v.12. 3. Ira Dei & æterna damnatio Epheſ. 2. v.3. *eramus omnes Naturâ filii iræ* Joh. 3. v.36. *Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum.* Rom. 5. v.16. *judicium ex uno in condemnationem.* verſ.18. *per unius delictum in omnes homines in condemnationem.*

123. De hac pœnarum Iliade ita loquuntur Veteres. Juſtinus in Tryph. *Per Adam genus humanum in mortem concidit.* Ambroſius 2. de vocat. gent. cap.3. *Omnes Natura noſtræ incolumitatem primi hominis prævaricatione perdidimus: inde tracta mortalitas, indeque multiplex corporis animique corruptio.* Auguſtinus Epiſtol. 28. ad Hieronymum, *ſi enumerare velim pœnas* (ex primo peccato in mundum introductas, non æter-

nas

nas ſolùm ſed & temporales) *prius tempus, quam exempla deficient. Langueſcunt* (parvuli) *ægritudinibus, torquentur doloribus, fame & ſiti cruciantur, debilitantur membris, privantur ſenſibus, vexantur ab immundis Spiritibus.* Bernhard. in medit. cap. 2. col. 1190. *ſecundùm exteriorem hominem de parentibus illis venio, qui me antè fecerunt damnatum quàm natum.*

124. Pœnæ ſimul & peccata ſunt pravi concupiſcentiæ motus, cogitationes pravæ, damnabiles affectus, & quævis actualia peccata Matth. 15. v. 19 *Ex corde procedunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ.* v. 20. *hæc ſunt, quæ coinquinant hominem* Matth. 12. v. 34. *Malus homo ex malo theſauro profert mala.* Roman. 7. v. 8. *Peccatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.* v. 23. *video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Roman. 8. v. 7. τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν. Galat. 5. v. 17. *Caro concupiſcit adverſus Spiritum.* v. 19. *manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, luxuria,* v. 20. *idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ* v. 21. *invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes & his ſimilia.* Jacob. 1. v. 14. *Vnuſquiſq; tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus & illectus.* v. 15. *deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum.* Ambroſius 2. de vocat. gent. cap. 3. *incolumitatem Naturæ prævaricatione primi parentis amiſimus &c. inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, ſacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injuſta gaudia, pœnitenda conſilia & non minor miſeriarum multitudo, quàm criminum &c.* Chryſoſt. hom. de Adam & Eva. *De hoc ipſo tranſgreſſionis peccato pullulant peccata alia omnia.* Caſſiod. in Pſal. 118. *Originalis peccati culpa pronos nos ſemper trahit ad vitia.*

Obſervationes de effectibus originalis peccati.

125. Obſerva 1. quamvis reatus peccati originalis, de quo ſupra diximus, videatur ταὐτὸ τὶ cùm hiſce quas enumeravimus pœnis, præſertim cum ira Dei, tamen tale intercedit eis diſcrimen, quòd reatus propriè & accuratè loquendo non ſit ipſa peccati pœna, ſed obligatio ad pœnam, quâ (obligatione) homo redditur reus, hoc eſt, obnoxius iræ Dei, temporalibus & æternis pœnis, niſi fiat remiſſio propter Chriſtum. 2. Obſerva & illud quamvis credentes remiſſionem hujus & aliorum peccatorum per Chriſtum ac propter Chriſtum obtineant, nihilò tamen minus calamitatibus hujus vitæ & temporali morti manent obnoxii, quod vel ex unico primorum parentum exemplo ſatis conſpicuum eſt, quibus propter promiſſum ſemen mulieris in gratiam receptis nihilominus multiplicatio doloris ac laboris, atq; ipſa tandem in pulverem redactio denunciatur. Cauſſæ hujus rei ſunt complures, quas ſuo loco enumerabimus, potiores hæ ſunt, primò *ut peccatum in carne adhuc hærens mortificetur, & corpus peccati deſtituatur.* Rom. 6. v. 6. *dum judicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur* 1. Corinth. 11. v. 32. Deinde ut peccati gravitate agnita ſimus remiſſionis gratâ mente perpetuò memores Jer. 30. v. 11. *Caſtigabo te in judicio, ne videaris tibi innoxius.* Denique ut exercitia fidei, patientiæ & obœdientiæ in cruce nobis proponantur. Heb. 12. v. 11. *omnis diſciplina in præſenti non videtur eſſe gaudii, ſed mœroris, poſtea autem fructum pacatiſſimum juſtitiæ reddit exercitatis per eam.* Magnum interea diſcrimen eſt inter pœnas impœnitentibus ac incredulis Deo nondum reconciliatis debitas, & inter has paternas caſtigationes piis & reconciliatis impoſitas; illæ enim procedunt ab irato judice, hæ verò à benigniſſimo Patre; ſunt amaræ ſagittæ ex dulci manu Dei: illæ ſunt initia æternarum pœnarum, hæ verò cum hac vita deſinunt.

Effectus peccati originalis ex Bellarmino.

126. Bellarminus lib. 6. de ſtatu peccati cap. 1. de malis peccatum originale conſequentibus diſputaturus, diſtinguit ea hoc modo, *quod alii patiuntur homines, ſi in infantia peccato nondum remiſſo fortè moriuntur: alii verò tolerare coguntur, ſi diutiùs hunc vitam ducunt, ſive peccatum dimiſſum fuerit, ſive non. De pœna parvulorum abſq; Baptiſmo ex hac vita decedentium diſputat à capite primo uſq; ad octavum, quam quæſtionem tractabimus in articulo de Baptiſmo, pœnas peccati originalis, quas in hac vita homines ſuſtinere coguntur,* cap. 7. *ita dividit. Mala hujus vitæ alia ſunt interna, alia externa. Interna quæ in ipſo homine ſunt, ut ignorantia, concupiſcentia* &c. *Externa quæ ſunt extra hominem, ut habere Deum iratum, eſſe ſub Diaboli poteſtate* &c. *Interna alia ſunt in parte animæ ſuperiore, alia in inferiore, alia in corpore. In ſuperiore læſa ſunt intelligentia & voluntas. In inferiore ſenſus tùm interni tùm externi & utraq; appetendi facultas. In corpore plurima ſunt incommoda, & ad extremum ipſa mors.* cap. 8. *Specialem iſtorum malorum ἐξήγησιν* orditur & primo loco enumerat varia mentis humanæ vulnera ſive morbos, qui ſunt 1. *ignorantia rerum neceſſariarum in infantibus tanta, quanta ne in beſtiis quidem cernitur. 2. fatuitas, cum qua nonnulli naſcuntur. 3. Difficultas diſcendi. 4. Ignoratio ultimi finis, in cujus adeptione beatitudo conſiſtit. 5. Ignoratio mediorum ad finem. 6. Difficultas intelligendi Naturas rerum. 7. Ignoratio propriæ mentis. 8. Quòd mens humana à corpore in intelligendo impediatur. 9. Curioſitas quædam propemodũ naturalis. 10. Quòd multa inania, levia, inepta volvimus animo vel invito, etiam alieniſſima tempore.* cap. 10. *Enumerat morbos ac vulnera voluntatis, quæ ſint. 1.* φιλαυτία, *ſive amor ſui: 2. Difficultas in vitiis ſuperandis & virtutibus excolendis. 3. Incredibilis negligentia in iis, quæ ad benè vivendum pertinent. 4. Immoderata ſolicitudo in lucris temporalib. captandis. 5. Quòd voluntas ad Deum verum colendum tardiſſima, ad colendos falſos Deos promptiſſima. 6. Inconſtantia, inſtabilitas pugna quædam & contentio voluntatis humanæ. 7. Faſtidiũ proprii ſtatus. 8. Quòd nullus, niſi per gratiam renovetur, peccata mortalia omnia vitare poteſt, venialia verò ne renovati quidem poſſunt.* cap. 11 *Enumerat vulnera partis inferioris; quæ ſint 1. quòd multi naſcuntur cæci, aut ſurdi, aut muti &c. 2. Illuſio ſomniorum. 3. Quod interior ſenſus mirum in modum intelligentiam impedit & confundit. 4. Infirmitas in appetitu iraſcibili. 5. Concupiſcentia Spiritui repugnans.* cap. 12. *enumerat miſerias hominũ quoad corpus, quæ ſint: 1. varietas morborũ. 2. Quod ipſa morborũ media ſunt plerunq; tormenta. 3. Quod cibi ac potus indigentia ad rabiem quandoq; homines adducit. 4. Quod tantus labor ad victum parandum neceſſarius. 5. Vitæ brevitas. 6. Timor continuus imminentis mortis,* cap. 13. *enumerat miſerias, quæ extrinſecus homini accidunt & ſunt: 1. habere Deũ iratum. 2. eſſe ſub Diaboli poteſtate. 3. quòd homines ſibimetipſis invicẽ inſidientur. 4. Inobœdientia animãtiũ rationis expertiũ advers' hominem 5. Calamitas,*

qua

quæ è cœlo, terra, mari non rarò accidere ſolet. 6. Ærumna fortuitorum caſuum.

ἐπίκρισις: 127.] Philoſophicam hanc Bellarmini diſſertationem non omninò improbamus, imperfectionem tamen quandam in ea animadvertimus. 1. Quamvis enim cap. 14. & 15. contra Pelagianos & quosdam ex Scholaſticis oſtendat, concupiſcentiam eſſe malam, neque ex Naturæ conditione, ſed ex peccati merito ortam eſſe, hanc tamen ut & reliqua mentis, voluntatis ac inferioris partis (quę ita vocat) vulnera maguo conatu negat eſſe peccata, cujus contrarium ſuo loco è Scripturis demonſtrabimus. 2. Quæ Bellarminus inferioris ac ſuperioris partis morbos ac vulnera appellat, in eis deſcribendis Scriptura ſacra verbis longè atrocioribus utitur, Epheſ. 2. v. 1. & 5. Col. 2. v. 13. *eramus mortui in delictis & peccatis.* Rom. 8. v. 6. τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος. v. 7. τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν. Rom. 7. v. 14. *Ego carnalis ſum, venundatus ſub peccatum.* Johan. 8. v. 34. *Omnis, qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* Epheſ. 5. v. 8. *eratis aliquando tenebræ &c.* 3. Quòd ἐλλειπὲς ſuæ diſſertationis mauifeſtum facit ipſe Bellarminus cap. 16. & ult. *ubi tanquam hæreticum in nobis improbat, primò quòd ſtatuimus per lapſum Adæ extinctum liberum arbitrium* (in rebus ſpiritualibus puta, nam in externis aliquas ſupereſſe mentis ac voluntatis vires baud inviti concedimus:) *Deinde quòd negamus hominem renatum licet & juſtificatum perfectè legem Dei implere, & vitam æternam mereri poſſe;* (de his contrоverſiis ſuus erit docendi locus.) *Denique, quòd inter fructus originalis peccati referimus odium Dei, fugam judicii divini, dubitationem ac deſperationem:* Hoc Bellarminus impugnat duplici argumento: *primò non exiſtunt in homine tales motus, niſi mediante imperio voluntatis; propria ergò iſtorum cauſa eſt voluntas humana.* Reſp. Motus illi non ſemper ſunt à voluntate imperati (ut loquuntur) ſed quandoque etiam in nobis invitis ac repugnantibus oriuntur: eſt igitur cauſa iſtorum motuum voluntas per peccatum corrupta, non tantùm ut ſunt motus imperati, ſed etiam ut eliciti. Secundò *iſti motus inveniuntur in multis, in quibus non eſt originale peccatũ, ut in Dæmonibus & non inveniuntur in multis, in quibus eſt originale peccatum, ut in infantib.* Reſp. Dęmones licet peccato originali, h. e. corruptione Naturæ per modum carnalis generationis in ipſos ꝑpagatâ careant; tamen ipſo peccato & horribili Naturę corruptione per peccatũ introductâ nõ carent, quid ergò mirum, ſi tales etiam motus in ipſis inveniantur. Infantes quod attinet, etiamſi corruptio illa actu quoad noſtrum ſenſum in ipſis ſeſe nondum exerat, antequam uſus rationis accedat, tamen Deus intuetur abſconditum cordis malum, quod progreſſu temporis inſtar venenatæ ſegetis largam iſtorum motuum meſſem producit, quòd ſuo loco uberiùs declaravimus.

CAP. IX.

Modum liberationis ab hoc peccato exponit.

Quomodo liberemur ab originali peccato. 128. Reſtat denique explicandum, Quomodo ab illa originali labe mundemur? ſit illud in Baptiſmo, *qui eſt lavacrum regenerationis & renovationis,* Tit. 3. v. 5. Regeneratio complectitur peccatorum remiſſionem per Chriſti ſanguinem, qui nos ab omni peccato abluit: renovatio complectitur mortificationem carnis, & inchoationem novæ obœdientiæ, quæ in hac vita non eſt omnibus modis abſoluta & perfecta, quia *interior homo renovatur de die in diem.* 2. Cor. 4, v. 16. perficietur autem aliquando in futura vita ubi erimus ὁλοτελεῖς, ἰσάγγελοι καὶ πάντως ἀναμάρτητοι. Sic docet Apoſtolus à renatis ſublatum eſſe peccati reatum, Rom. 8. v. 1. interim tamen peccatum originis quoad pravitatem manere Rom. 7. v. 17. cujus facta pij mortificant. Rom. 8. v. 13. donec in plenam libertatem vitæ æternæ reſtituantur, v. 21. Auguſtin. 2. de peccat. merit. & remiſſ cap. 7. *Si in ipſo animo, qui eſt homo interior, perfecta in Baptiſmo novitas fieret, non diceret Apoſtolus: interior homo renovatur de die in diem. Ergò nondum totus renovatus eſt, & in quantum nondum eſt renovatus, in tantum adhuc ſub vetuſtate eſt.* Tract. 41. in Juban. *Non regnet peccatum, non ait, non ſit, ſed non regnet; quamdiu enim vivis neceſſe eſt peccatum eſſe in membris tuis, ſaltem illi regnum auferatur; non ſiat, quod jubet.*

Concupiſcentia prava in renatis reliqua eſt peccatum. 129. Illa ergò quæ in baptizatis & renatis reliqua eſt, prava concupiſcentia, veram & propriam peccati rationem habet, uti aliquoties diſertis verbis Apoſtolus teſtatur in Epiſtola ad Rom. cap. 6. 7. & 8. & nos à bruto Concilij Tridentini fulmine liberet, quod ſeſſion. 5. denunciatur illis, qui hoc affirmant. *Omnis ἀνομία* eſt peccatum. 1. Joh. 3. v. 4. At prava illa concupiſcentia eſt ἀνομία. *Hinc omnes Sancti pro remiſſione peccatorum orare coguntur,* Pſal. 32. v. 6. *& ſe ſub peccatum venundatos conqueruntur,* Rom. 7. v. 14. *Optant etiam à miſera illa peccati ſervitute liberari,* v. 24. *agnoſcunt neminem poſſe gloriari, quòd ſit innocens coram Deo.* Exod. 34. v. 7. *& ſeriò deprecantur, ne Deus intret cum illis in judicium,* Pſal. 143. v. 3. Porrò de duabus his quæſtionibus nimirum an poſt Baptiſmũ aliquod verè & propriè dictum peccatum in carne renatorum maneat, & an concupiſcentiæ motus, quibus per Spiritum reſiſtitur, ſint peccata; de his inquam quæſtionibus in ſequenti tractatu de peccatis actualibus & in articulo de Baptiſmo uberiùs diſſeremus.

CAP. X.

Uſum hujus loci & definitionem peccati originalis proponit.

Uſus doctrinæ de originali peccato. 130. Uſus doctrinæ de peccato originali conſiſtit in eo, 1. ut extremam Naturæ noſtræ corruptionem & miſeriam illam ineffabilem, in quam primi hominis peccato incidimus, agnoſcamus, ſeriis gemitibus deploremus ac toto corde nos coram Deo humiliemus. Sic Regius Propbeta deplorat in ſe inquinamenta Naturæ (Ambroſius in Apolog. Dav. cap. 11.) & ab occultis ſeſe mundari petit Pſal. 19. v. 13. & 51. v. 7. Sic vir Dei Moſes abſconditum hoc malum in lumine vultus divini collocari agnoſcit Pſal. 90. v. 8. quinimò infantes in primo ſtatim nativitatis ſuæ ortu flentes ac plorantes nihil aliud faciunt, quam deprecantur, ut loquitur Cyprian. in Epiſt. ad Fidum. *Infantia* (ait Auguſtinus 21. de civ. Dei cap. 14. *quod non à riſu ſed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingreſſa ſit neſciens quodammodo prophetat:* quod æmu-

æmulatus Berohardus ſerm.4.hebd.pœn.col.12a ſic ſcribit: *Primam vocem plorationis edimus, meritò quidem, utpote vallem plorationis ingreſſi.* Deinde ut agnito morbo ad Medicum Chriſtum ſuſpiremus, & ab hac noſtra miſeria per ipſum liberari petamus. Is eſt miſericors ille Samaritanus, qui ad genus humanum ab infernalibus latronibus miſerè ſpoliatum ac vulneratum viciſſim ſanandum de cœlo deſcendit, factus compaſſionis noſtræ ſuſceptione finitimus & miſericordiæ collatione vicinus; is vulnera noſtra viciſſim ſanat, conſtringit auſteriore præcepto & fovet peccati remiſſione &c. Ambroſ. lib. .in Lucam cap.47. Auguſtin.ſerm.37.de verb.Domin.Macarius homil.30.

3. Denique ut recuperata lethalis morbi ſanitate vitemus delicta tanquam ὑπογρόφας periculoſiſſimas, *carnem crucifigamus cum ſuis παθήμασι καὶ ἐπιθυμίαις.* Gal.5.v.24. *ac mundemus nos ab omni inquinamento carnis & Spiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei* 2 Cor.7.v.1. Bernhard.ſerm.de Cœn.Domin.col.126. *In caſu primi hominis cecidimus omnes: cecidimus autem ſuper acervum lapidum & in luto, unde non ſolum inquinati ſed etiam vulnerati & graviter quaſſati ſumus, lavari quidem citò poſſumus, ad ſanandum verò opus eſt curatione multâ. Lavamur ſ... tur in Baptiſmo, quia deletur chirographum damnationis noſtræ & gratia hæc nobis confertur, ut jam nobis concupiſcentia noceat, ſi tamen a conſenſu abſtineamus.*

Definitio peccati originalis.

131. Ex his quæ dicta ſunt, talis poteſt conſtitui peccati originalis definitio: Peccatum originis eſt intima ac profundiſſima totius Naturæ humanæ originali juſtitiâ destitutæ coruptio, orta ex primorum parentum lapſu & ab eis in omnes poſteros per carnalem generationem propagata, iræ Dei, temporalibus & æternis pœnis obnoxios eos reddens, qui non ex aqua & Spiritu ad vitam æternam renaſcuntur. Hoc in Auguſtan.Confeſſ.art.2. breviter ac nervosè ita effertur. *Docent* (Eccleſiæ noſtræ) *quòd poſt lapſum Adæ omnes homines ſecundum Naturam propagati naſcantur cū peccato, hoc eſt, ſine metu Dei, ſine fiducia erga Deum, & cum concupiſcentia, quodq; hic morbus, ſeu vitium originis, vere ſit pec atum damnans & afferens nunc quoq; æternam mortem his, qui non renaſcuntur per Bapt mum & Spiritum ſanctum.*

Salvatori noſtro J ſu Chriſto, qui mortuus eſt pro nobis, ut moreretur in nobis peccatum; qui venit, ut opera Diaboli viciſſim deſtrueret, ac amiſſa pe lapſum bona nobis reſtitueret, ſit laus, honor & gloria in ſeculum, Amen.

DE PECCATIS ACTVALIBVS.

I.

Connexio cum loco præcedente.

INnumera illa peccatorum actualiū ſoboles originalis peccati matrice concepta pravæ concupiſcentiæ obſtetricatu in lucem editur; ut non minùs fœcundum ſit originale peccatum, quàm Comitiſſa illa Hollandica, Mathildis nomine, quæ unico partu trecentos ſexaginta quinque liberos mirabiliter enitebatur, de qua ex Annalibus Flandriæ Guicciardinus, Eraſmus, Lodov. Vives & Wolffg.cent. 13.pag.554. (quam tamen comparationem cave latiùs extendas, quàm ad fœcunditatis paritatem.) *Quemadmodum mala arbor fert malos fructus* Matth.7.v.17. Luc.6.v.43. *ex fonte venenato ſcaturiunt aquæ itidem venenatæ,* Jerem.6.v.7. *ex amara radice amarities in ramos ſurſum protruditur,* Hebr.12.v.15. ita quoque ex innata cordis pravitate; velut ex fonte venenato & radice amariſſima, procedunt omnis generis innumera peccata, Matt.15.v.19. malæ arboris fructus peſſimi.

CAP. I.

De Natura peccati actualis tractat.

Peccata actualia unde dicta.

2. Fructus hi dicuntur peccata actualia ad originalis peccati differentiam; ut enim iſtud dicitur originale, quia unà cum Naturæ noſtræ origine in nobis hærere incipit, ita hæc dicuntur actualia ab agendo, quòd non ſint nobis innata, nec in omnibus æqualia; ſed quòd a nobis agantur, factis ſcilicet, dictis ac cogitatis: inde Auguſtinus lib.22. contra Fauſtum cap.27. Peccatum actuale definit, *quòd ſit dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam.* & lib.2.de conſ.Evang.cap.4. *quòd ſit legis transgreſſio.* Quas Auguſtini definitiones τὰς ἀμφοῖν amplectimur, ac proinde injuriam nobis facit Bellarminus, quando ſcribit lib.1 de amiſſ.grat.& ſtatu peccati cap.1. *tantam eſſe aliquorum ex Lutheranis vel imperitiam, vel impudentiam, ut priorem Auguſtini definitionem tacito ejus nomine inter errores numerare non vereantur.* Colorem huic accuſationi ex eo quærit, quòd Heshuſius in lib.de ſexc.error. Pontif. loc.4. numer.1. ſcripſerat: *Pontificii hoc modo definiunt plerumq; peccatum, quòd ſit vel dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.* Reſp. Non ipſam definitionem, ſed vitioſam definitionis applicationem improbat Heshuſius, quod Pontificii eam tanquam generalem peccati definitionem acceptant & ad originale peccatum etiam accommodant, quæ tamen actualium tantùm peccatorum eſt definitio, ut rectè notat Bonavent. in comm 1.ſent.diſt.35.art.1.

An omnia peccata voluntaria.

3. Ibidem Bellarmino in Auguſtini definitione mentio voluntarii videtur deſiderari: cui objectioni ita reſpondet, *quòd hæc vocula ex aliis defini-*

finitionis partibus facilè poſſit colligi, cùm nihil ſit propriè contra legem, niſi id quod eſt voluntarium, & cùm lex propriè non detur niſi iis, qui habent uſum liberi arbitrii. Reſp. 1. *Omne peccatum eſſe voluntarium*, dicit Auguſtinus lib. de vera relig. cap. 14. Idem tamen rectè addit lib. 3. contra Julianum cap. 5. *de actuali peccato id intelligendum eſſe, non de originali*, quod non debebat prætermittere Bellarminus. 2. Si verò in genere dicatur, nullum eſſe peccatum niſi voluntarium, hoc eſt, niſi κατὰ προαίρεσιν conſultò & actione propriæ voluntatis committatur, ſequetur originalis peccati negatio; ideò Pelagianis iſtud axioma tribuit Auguſtinus de hæreſ. cap. 15. & 88. libr. 4 ad Bonifac. cap. 7. lib. 2. de bono perſever. cap. 15. & 11. libr. 2. de grat. & peccat. origin. cap 6. & 13. 3. Quid quòd nec omnia actualia peccata ſunt voluntaria, eo ſcilicet modo ac ratione, quòd à ſcientibus & volentibus committantur, cùm ſint quædam delicta ignorantiæ, & peccata infirmitatis. 4. Interim omne actuale peccatum dici poteſt voluntarium hoc modo ac reſpectu, quatenus opponitur coactioni: peccat homo voluntariè, id eſt, non coactus, ſed liberè. 5. Si originale peccatum alicubi ab Auguſtino dicitur voluntarium, id ſubtili iſta ratione explicat, quia à mala voluntate primi hominis eſt ortum, libr. 1. retract. cap. 13. quia in ipſa hominis voluntate ſedem habet, & quia Natura depravata illi peccato in adulta ætate conſentit. 6. Cùm verò nomine *voluntarii* Bellarminus *intelligat id ſolum, quod actu voluntarium eſt, & diſerte addat, legem propriè non dari niſi iis, qui habent uſum liberi arbitrii.* Pelagianorum caſſibus ſemetipſum implicat; cùm enim infantes uſu liberi arbitrii deſtituantur, utique ex hac hypotheſi peccatum propriè dictum in eis nullum habebit locum. 7. Q[illegible] referendum etiam iſtud, quòd Bellarminus hanc Auguſtini definitionem (*peccatum eſt vel dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam*) pro generali definitione peccati acceptat; nam cap. 2. illud peccatum, quod in primo capite definierat, in originale & actuale peccatum diſtinguit: ex quo promtè colliget Pelagianus; infantes nihil faciunt, vel dicunt, vel concupiſcunt contra legem æternam, cum lex propriè non detur niſi iis, qui habent uſum liberi arbitrii. Ergò in infantibus nullum eſt propriè dictum peccatum. 8. Quare rectiùs ab Evangeliſta peccatum in genere definitur, quòd ſit ἀνομία 1. Johan. 3. v. 4. quæ definitio miranda brevitate veram & propriam peccati rationem exprimit, quod ſcilicet ſit aberratio à lege ſive non congruentia cum lege, ſive ea in ipſa Natura hæreat (ut peccatum originis) ſive in dictis, factis ac concupiſcentiæ motibus inveniatur (ut omnia actualia peccata) quin & ſua latitudine peccatum omiſſionis hæc definitio complectitur, quòd itidem eſt ἀνομία. Meritiſſimè igitur D. Johanni hoc tribuitur, quod de voce αὐταυτὶς à ſe excogitata ſcribet Scaliger exercit. 365. ſectione 2. eam admirabili ambitu ſignificatus debitum illud ſuum exprimere.

Explicatio definitionis Apoſtolicæ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.

4. Peccatum formaliter eſt defectus; omnis autem defectus eſt in quodam ente, omnis privatio in quodam ſubjecto, omne malum eſt in quodam bono: proinde & peccatum, quod eſt ens privatum. Illud formale peccati, videlicet ipſa privatio ſeu defectus exprimitur à D. Johanne per τὸ μέρος στερητικόν α, & habet rationem generis in definitione. Porrò cùm privationes rectiſſimè declarentur & intelligantur collatione habituum, utpotè quando dicimus tenebras eſſe privationem lucis, & verò norma juſtitiæ ſeu conformitatis cum Deo archetypo ſit νόμος ipſa lex, ideò differentia peccati ſpecifica ſumitur ab illa lege, ut inde evadat definitio à contrario, quæ in privationibus deſcribendis eſt optima, cùm νόθῳ tantùm λογισμῷ intelligantur. Peccatum eſt ἀνομία, hoc eſt, diſcrepantia, aberratio, deflexio à lege, ſive in ipſa Natura ſive in actionibus ea inveniatur, quinimò quod ἀντινόμον ſit, ut ἐθελοθρησκείας, itidem ἀνομίας nomine venit. Deniq; cùm lex obliget ad obœdientiam, vel ad pœnam, ideò facile inde colligitur, cum hac ἀνομίᾳ reatum ſive obligationem ad pœnam indiſſolubili nexu conjunctam eſſe.

Definitio peccati Philippea.

5. Mirandam illam exactiſſimæ definitionis brevitatem evolvere voluit Dn. Philippus in definitione illa, quam in colloquio Wormacienſi Anno 41. Eccio oppoſuit Doct. Lutheri calculo priùs approbatam. *Peccatum eſt vel defectus, vel inclinatio, vel actio pugnans cum lege Dei, offendens Deum, damnata à Deo, & faciens nos reos æternæ iræ Dei & pœnarum præſentium ac æternarum, niſi fiat remiſſio propter Filium Mediatorem.* Ex qua definitione de qualibuscunque Veterum deſcriptionibus, quarum complures extant, facilè judicari poteſt. Ambroſius libr. de Parad. cap. 8. *Peccatum eſt legis divinæ prævaricatio & cœleſtium inobœdientia præceptorum.* Auguſtinus lib. 1. ad ſimpl. quæſt. 1. *Peccatum eſt aversio à conditore & ad inferiora condita converſio.* de duab. anim. contra Manich. cap. 11. *Peccatum eſt voluntas retinendi vel conſequendi, quod juſtitia vetat.* lib. de Geneſ. ad lit. imper. cap. 1. *Peccatum eſt pravus liberæ voluntatis aſſenſus.* libr. de vera religione cap. 16. *Peccatum eſt appetere ea, quæ Chriſtus contemſit, aut fugere, quæ ille ſuſtinuit pro ſalute noſtra.* de fide contra Manich. cap. 8. *Peccare nihil aliud eſt, niſi in veritatis præceptis, vel in ipſa errare veritate.* 1. de lib. arbitr. cap. 16. *Peccata omnia hoc uno genere continentur, cùm quisq; avertitur à divinis vereq; manentibus, & ad mutabilia atq; incerta convertitur.* Chryſoſtomus in cap. 18. Matth. *Peccatum eſt Deo non obœdire.* Damaſcenus 4. orthod. fidei cap. 23. τῆς ἐντολῆς ἡ παράβασις ἁμαρτία ἐστίν. Anshelm. ſuper 2. Hebr. *Peccatum eſt vel facere vetita, vel non facere juſſa. Cæterum non fuit piis veteribus propoſitum, exactam in illis pronunciatis conſtituere definitionem, quæ complecteretur totum illud, quod peccati nomine cenſetur; ſed voluerunt ponere quaſdam deſcriptiones, non dialecticè complectentes totam Naturam definiti; ſed quomodocunq; convenientes illi materiæ, de qua in certis quibusdam diſputationibus & homiliis loquuntur.* Verba ſunt Dn. Chemnitii p. 1. locor. Theol. loc. 7. cap. 3.

Definitiones Veterũ.

An omnis ἀνομία ſit peccatũ.

6. Frivolum eſt, quod Andradius Payva lib. 3. defenſ. fid. Trid. & Bellarmin. libr. 1. de amiſſ. grat. & ſtatu peccat. cap. 1. ut & libr. 5. cap. 14. obvertunt, *non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, cum peccata Naturæ & artis itidem ſint quædam ἀνομία; quibus hæc generaliſſima D. Iohannis definitio non minùs conveniat.* Reſp. Non de quacunque generaliſſimè accepta ἀνομίᾳ Apoſtolus loquitur, ſed de diſcrepantia à norma legis divinæ, id quod docet tàm ſubjecto quam prædicato propoſitionis additus articulus, qui certam hic notari ἀνο-

μίαν

μίας & plenam tradi peccati definitionem (reciprocam ſcilicet) evidenter arguit. Tit.2.v.14. dicimur à Chriſto *ἀπὸ πάσης ἀνομίας* redemti: quàm ineptus Interpres erit, qui de erratis artium vel naturalibus corporum defectibus eo loco cogitare voluerit.

CAP. II.

Ὀνοματολογίαν hujus peccati proponit.

Notatio ſive etymologia verbi

7. Hiſce occaſione Apoſtolicæ & Auguſtianæ definitionis præmiſſis ad propriam actualium peccatorum rationem & varias eorundem ſpecies explicandas accedemus, quam tractationem à vocabuli interpretatione & *ἐτυμολογίας* evolutione ordiemur. *Peccare* ſecundùm Ciceronem parad.3. *eſt tanquam lineas tranſilire.* Apud veteres Latinos ſpecialiter dicebatur *peccatis pro adultero quaſi dicas pellicatus*, vide Gellium libr.1? Noc. Attic. cap.19. *Delictum quaſi derelictum: qui enim delinquit, quid delinquit niſi bonum*, interprete Auguſtino libr.3.qq. ſuper Levit. cap.20. *ἁμαρτία unde dicta ſit*, Auguſtinus ibidem *ſibi non occurrere dicit*; deducitur autem ab *ἁμαρτάνειν*, quod eſt *ἄσκοπα τοξεύειν* ſeu *τοῦ σκοποῦ ἀποτυγχάνειν*, unde Suidas *ἁμαρτίαν* definit *τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἀποτυχίαν*. Quidam ſtatuunt *ἁμαρτίαν* dictam q. *ἁμαρτίαν* ab *ἀ* ſteretico & *μάρπτειν*, quod eſt aſſequi: alii deducunt à *μὴ* & *ἀρτάω* cùm ſit quiddam non congruum. Eodem modo *παράβασις* à *παραβαίνειν*, *παράπτωμα* à *παραπίπτειν* præterea decere, cùm ſcilicet ultra rectam juſtitiæ lineam cadimus: vel à *παραπλήσσω*, quod eſt temerè & aberrante manu aliquid tangere, *ἀδικία* à *στερεῖν τῆς δίκης*, *ἀσέβεια* ab *α* & *σέβεσθαι*, *ἀποστασία* ab *ἀφίστασθαι* &c.

Synonymia.

8. Porrò cùm actualium peccatorum ſeges ſit largiſſima & variæ eorundem differentiæ, inde tàm variæ peccati appellationes præſertim in Hebrææ ac Græca linguis occurrunt, quorum propriam ſignificationem obſervare non abs re erit. Colligit eas maxima ex parte Dom. Chemnitius part.1. locorum Theolog. loc.7. cap.2. pag.524. cujus veſtigia ſequemur. Hebræis uſitatæ ſunt hæ appellationes. 1. חטא חַטָּאָה & חַטָּאת à radice חָטָא aberravit, deviavit, deflexit, ſcilicet à ſcopo & norma. LXX. variè reddiderunt, commodiſſimè autem per *ἀνομίαν*. Uſurpatur tum de originali, tum de actualibus peccatis Pſ 51.v.3.4.5 &c. Obſerva locum Jud.20.v.16. ubi propriè uſurpatur. *Iaculabantur fundâ ad capillum, neq; aberrabant*: quidam huc referunt ex Job.5.v.24. *viſitabis tabernaculum tuum & non peccabis*, id eſt, non aberrabis ab eo, ſed facilè id invenies. 2. עָוֹן iniquitas, perverſitas, à radice עָוָה curvus fuit, propriè igitur curvitatem notat, uſurpatur tàm pro malo culpæ, quàm pro malo pœnæ, tàm pro originali, quàm pro actualibus peccatis. 3. פֶּשַׁע tranſgreſſio à פָּשַׁע quod propriè ſignificat pactum tranſgredi. 2. Reg.8. v.20. *In diebus ejus defecit Edom ab imperio Iuda.* 4. שְׁגָגָה inconſideratio, incogitantia, notat propriè peccata ignorantiæ vel infirmitatis, quæ LXX. vocant *παραπτώματα καὶ ἀγνοίας* à שָׁגַג inconſideratè egit. 5. זָדוֹן ſuperbia, ebullitio cordis à זוּד intumuit, ſuperbivit, notat igitur ea peccata, quæ ex contumacia & *προαιρέσει* committuntur. 6. אָשָׁם abominandum ſcelus, vel etiam abominationem, id eſt, reatum peccati notat; quandoque uſurpatur pro victima, quæ pro delicto expiando immolatur à radice אָשַׁם quod ſignificat fieri aliis abominationi, ut cum flatu quodam ipſum deteſtentur. LXX. plerunque reddunt *πλημμέλειαν*. 7. רֶשַׁע improbitas, inquietudo à רָשַׁע impiè & ſeditioſè egit, notat igitur voluntaria & continuata delicta. 8. מֶרֶד defectio, deſertio *ἀποστασία* à radice מָרַד à ſuperiore recedere, abjicere dominationem ſuperioris, quia peccatum eſt averſio à ſummo bono Joſ.22.v.22. *Iſrael cognoſcet in defectione aut tranſgreſſione contra Iehova.* 9. מְשׁוּבָה averſio à שׁוּב, quia per peccatum homo à creatore ſuo avertitur. 10. רַע malum à radice רָעַע malus fuit רֵעַ malè egit. 11. מַעַל tranſgreſſio, uſurpatur propriè de peccatis voluntariis contra conſcientiam & ex contumacia perpetratis à מָעַל tranſcendit, oppoſuit ſe illi, cui debebat eſſe inferior ac obœdiens.

9. LXX. In Vet. & Apoſtoli in Nov. Teſt. his utuntur appellationibus. 1. *ἁμαρτία* & *ἁμάρτημα*, quę voces ſunt generales, tàm originale, quàm actualia peccata denotantes. Matth.1.v.21. *Chriſtus ſalvum faciet populum ſuum ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ab omnibus omnino peccatis.* 2. *παράπτωμα* lapſus, tranſgreſſio, propriè notat actualia peccata, & quidem ea, quæ ex infirmitate committuntur Galat.6. v.1. *Si præoccupatus fuerit homo delicto aliquo.* 3. *ἀνομία* generale nomen eſt, quamvis à lege aberrationem denotans 1. Johan.3. v.4. *ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.* 4. *παρακοὴ* inobœdientia notat delicta voluntaria. 5. *παράβασις* tranſgreſſio, quamvis peccati actualis ſpeciem comprehendit. 6. *ἀδικία* injuſtitia, iniquitas, propriè notat peccatum actuale regnans. 7. *ἀσέβεια* impietas propriè notat peccata contra primam Decalogi tabulam. 8. *ἀποστασία* defectio propriè notat extremum peccati gradum, videlicet totius religionis abnegationem. 9. *πλημμέλεια* ſcelus, flagitium, in Vet. Teſt. tantùm occurrit, metaphoricum eſt ab exundatione fluviorum obvia quævis deſtruente petitum; Auguſtinus format à *πλὴν* & *μέλος*. 10. *κακία*, *πονηρία*. 1. Cor.5. v.8. conjunguntur, & opponitur eis *εἰλικρίνεια καὶ ἀλήθεια* fidei vitæque ſinceritas. 11. *ἥττημα* diminutio, defectus ab *ἡττᾶσθαι* victum eſſe, quia peccatoris ſuccumbunt carnis & Satanæ tentationibus. 12. *ὀφειλήματα* debita, quia peccata ſunt debitæ obœdientiæ neglectus, ac propterea pœnæ debitores nos coram DEO conſtituunt. 13. *πταίειν* offendere, impingere, uſurpatur de peccatis quotidianis ex infirmitate commiſſis, Jac.3. verſ.2.

10. Videamus quaſdam vocabulorum iſtorum differentias ab aliis aſſignatas. Demoſthenes in orat. *περὶ στεφάνου ἀδικεῖ τις ἑκών, ἐξήμαρτέ τις ἄκων*: Sed *ἁμαρτίας* vox generaliter in Spiritus Sancti lingua uſurpatur. Phavorinus: *ἐξήμαρτε τις θεὸν ἡ ἔφεσεν εἰς ἀνθρώπους*; Atqui in homines etiam *ἁμαρτίαν* committi Scriptura docet, Matth.18.v.15. *ἐὰν ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός*, 1.Corinth.6.v.18. *ὁ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει.* Hieronymus in cap.2. Epheſ. *Quærimus quid interſit inter παραπτώματα & ἁμαρτίας? ajunt enim, quòd παραπτώματα quaſi initia peccatorum ſint, cùm cogitatio tacita ſubrepit & ex aliqua parte conniventibus nobis nec dum tamen nos impulit ad ruinam: Peccatum verò eſſe, cum quid opere conſum-* *Differentia appellationum.*

ſummotum pervenit ad finem. *Atqui lapſus Adæ vocatur* παράπτωμα. Roman.5.v.18. *& primi motus concupiſcentiæ dicuntur* ἁμαρτία, Roman.7. v.5 &c. Auguſtinus lib.3. quæſtionum ſuper Levit. quæſt.20. παράπτωμα *delictum notat*, πλημμέλεια *negligentiam.* Ibidem: *peccatum & delictum ſi inter ſe nihil differrent, & ſimul res duo nomina eſſent, non curaret Scriptura tam diligenter unum eſſe utriusq; ſacrificium: fortaſſis igitur peccatum eſt perpetratio mali, delictum autem deſertio boni, quia in damnabili vita aliud eſt declinare à bono, aliud facere malū. ſicut in laudabili aliud declinare à malo, aliud facere bonum.* Beda in cap.6. Lev. *Quidam putant delictum eſſe levius peccato.* Bellarm.1.de amiſſ.grat.&ſtat.pecc.c.1. *Peccatum eſt nomen operationis malæ, quæ opponitur operationi virtutis: vitiū autem eſt nomen habitus mali, qui opponitur virtuti, ut virtus habitum ſignificat.* Atqui hoc diſcrimen in lingua ſacroſancta non attenditur, quippe quæ per lapſum etiam eos peccatores conſtitutos pronunciat, qui non peccarunt actualiter in ſimilitudinem prævaricationis Adæ, Roman.5.v.19. Quos tamen omnea peccaſſe ibidem Apoſtolus pronunciat verſ.12. Peccatum igitur phraſi Scripturæ non tantùm actiones legi contrarias, nec vitioſos tantum habitus, ſed in genere quamvis ἀνομίαν ootat, ſive ea Naturæ inhæreat, ſive io ipſis actiooibus conſpiciatur.

Homonymia peccati.

11. Excutienda etiam ὁμωνυμία vocis; Peccatum ſumitur 1. pro tota relatione, id eſt, pro peccato & reatu ſimul, idque dupliciter; primò pro vitioſitate in Natura vel actionibus formaliter hærente & reos iræ divinæ ac pœnis obnoxios reddente, cujus ſignificatioois exempla in Scripturis paſſim ſunt obvia. Deinde pro peccato. noo quidem formaliter inhærente, ſed imputato; & reatu ſive pœnis illam peccati alieni imputationem conſequentibus. Sic *Chriſtum, qui non novit peccatum*, 1.Petr.2. v.22 (hoc eſt, in cujus Natura vel actionibus nulla vitioſitas formaliter inhærens & propria fuit) *Deus pro nobis fecit peccatum*, 2.Cor.5.v.21. (hoc eſt, imputavit ei Deus peccata noſtra, ſarcinam peccatorum noſtrorum & pœnarum peccatis noſtris debitarum ipſius humeris impoſuit, Eſa.53. v.12. 1.Petri 2. v. 24.) Quam explicationem probat antitheſis in iſto loco: *eum qui non novit peccatum, Deus pro nobis fecit peccatum, ut juſtitia Dei efficeremur in ipſo.* Quemadmodum Chriſti juſtitia nobis imputatur, ita peccata noſtra Chriſto ſunt imputata. Quemadmodum per illam juſtitiæ Chriſti imputationem à pœnis peccatorum noſtrorum liberamur: ita per illam peccatorum noſtrorum imputationem Chriſtus pœnis, quæ nobis debebantur, factus fuit obnoxius. Vide Chryſoſtomum in iſtum locum. 2. συνεκδοχικῶς pro parte tantùm relationis; idque iterum dupliciter: primò pro fundamento tantùm, hoc eſt, pro vitioſitate Naturæ vel actionibus inhærente abſque reatus connotatione. Deuter. 24. v.16. *unusquisque pro peccato ſuo morietur.* 2.Cor.5. v.21. *Chriſtus non novit*, 1.Petr.2.v.22. *non fecit peccatum*: deinde pro termino tantùm, hoc eſt, pro reatu Geneſ. 43. v.9. *tibi peccabo omnibus diebus*, hoc eſt, reus ero peccati per totam vitam. Exod.5.v.16. *peccat populus tuus*, id eſt, peccati reus habetur, & ideò duriter affligitur. Quò referri poteſt illa peccati ſignificatio, quando pro ſacrificiis peccato expiando deſtinatis uſurpatur, cujus ſignificatioois exempla in Levitico occurrunt quamplurima. Oſeæ 4.v.8. *peccata populi mei comedunt*, hoc eſt, ſacrificia, interprete Auguſtioo lib.3. contra duas Epiſt.Pelag.cap.6. Hebr.12.v.4. peccatum videtur ſpecialiter ſumi pro falſa religione.

Epitheta atrocium peccatorū ex veteribus.

12. Pii veteres præſertim Auguſtinus atrocia epitheta peccato addunt, quæ meritò iſtius odium animis noſtris inſtillare debent. Auguſtinus tractat.49. in Johan. *Peccatum eſt mors animæ.* libr.1.de Baptiſmo contra Donatiſtas cap.11. *Peccata ſunt tenebræ animarum.* De contrit. cord. cap.7. *Peccata ſunt animarum ligamina*, lib. qq. Vet. & Nov. Teſtam. quæſt.42. *Peccata in Scripturis dicuntur ſpinæ.* de ovibus cap.9. *peccando inimicum ſe quis facit Deo.* De præſent. Dei ad Dard.cap.7. *peccando nos elongamus a Deo.* Ambroſius Epiſtol.18. *nullum gravius onus quam peccatorum ſarcina & pondus flagitiorum.* Nazianzenus orat.funeb.in partem εἰς θάνατος ἡ ἁμαρτία, ψυχῆς γὰρ ὄλεθρος. Deſcriptionem fœditatis, quam Setiptura peccato tribuit, vide Medit. noſtr. 3. Verè tàm magnum malum eſt peccatum, quàm magnum bonum eſt is, à quo per peccatum avertimur. At Deus eſt incomprehenſibile bonum; ex quo lequitur, non poſſe à nobis comprehendi quantum malum ſit mortale peccatum, per quod à Deo receditur. In Scholis uſitatum eſt, *peccatum vocare nihil*, non quod ſit ens negativum ac nihili faciendum, ſed 1. *propter defectum, quia peccatum formaliter eſt corruptio boni, non aliquod per ſe ſubſiſtens.* 2. *propter defectum, quia peccatum annihilat hominem & deficere facit a vero eſſe.* 3. *propter deſpectum, quia vilem facit hominem & præmio indignum*; quas rationes aſſignat Bonav.in comp.

Peccatum aliud originale, aliud actuale. Synonyma actualium peccatorum.

13. Prima peccati (in homine conſiderari, nam de Diabolorum peccato hîc agitur) prima in quam peccati diviſio eſt in originale & actuale. De priori peccati ſpecie egimus in ſuperioribus; de poſteriori dicendum reſtat. Actualia peccata Spiritus Sanctus nominat *opera carnis* Galat.5. v.19. *mala arboris fructus malos*, Matth.7.v.17. & 18. Luc.6.v.43. *mala, quæ profert malus homo ex malo cordis theſauro* Matth.12.v.34. *mala cogitationes, verba & actiones quæ ex corde procedunt* Matth.19.v.19. *peccata, quæ in ſimilitudinem prævaricationis Adæ perpetrantur* Roman. 5. v.14. μιάσματα τοῦ κόσμου. 2.Petri 2.v.20. σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι. 1.Petri 2. v.11. *Peccata quæ inhabitans peccatum, & prava concupiſcentia parit atque operatur* Roman.7.v.8. Jacob.1.v.15. *opera tenebrarum*, Epheſ 5.v.11. *actiones veteris hominis* Coloſ.3.v.9. *opera mortua* Hebr.6.v.1. *opera mala* Coloſ.1.v.21. *opera iniqua* 2.Petr.2.v.8. *opera iniquitatis* Epiſtol. Jud. v.15. *opera infructuoſa* Epheſ.5. v.11. *quorum finis mors eſt* Roman. 6. v.21.&c. In Vet. Teſtam. actualia peccata dicnntur via mala, *res Belial*, prævaricationes &c. harum appellationum quædam reſpiciunt cauſam peccati proximam, videlicet ipſam Naturæ corruptionem; quædam ipſum formale, videlicet ἀνομίαν; quædam denique effectum & conſequens, videlicet iram Dei, temporales & æternas pœnas reſpiciunt. Auguſtinus in Enchirid. capit.44.& 50. *vocat addita ac propria peccata.* capit.64. *activa commiſſa.* Chryſoſtomus *fœnus debiti ab Adamo inducti poſterioribus peccatis au-*

xi-

ximus. Bernhardus homil. de paſſ. *vocat perſonalia peccata*, quia cuique perſonæ ſunt propria, ſicut originale toti humanæ Naturæ eſt commune, unde dicitur naturale.

CAP. III.

De cauſis actualium peccatorum.

Cauſæ actualium peccatorũ. 14. Cauſæ peccatorum actualium tres ſunt. 1. corruptio Naturæ per lapſum protoplaſtorum in nos introductæ. Matth.15.v.19.&c. 2. ſuggeſtiones Satanæ, qui ad peccata variis modis homines impellit. 1.Paral.21. v.1. *Satan incitavit Davidem, ut numeraret populum.* Johan.13.v.2. *Diabolus miſerat in cor Judæ Simonis Iſcariotæ, ut Chriſtum traderet.* Actor.5.v.3. *Cur implevit Satanas cor tuum, ut mentireris Spiritui Sancto?* 3 Mundi ſcandala Matth.18.v.7. *Væ homini, per quem ſcandalum venit.* Roman.12. v.2. *Nolite conformari mundo.* Obſerva autem 1. cauſæ efficientis nomen hîc ſumi ἐν πλάτει; etenim ſi ἀκρίβειαν Philoſophicam ſectari velimus, rectè dictum eſt à Dionyſio Areopag. lib. de div. nominib. *Malum carere tùm eſſentiâ, tum ſine, tùm efficiente:* & ab Auguſtino 12. de civ. Dei cap.7. *Mali cauſam non tàm efficientem quàm deficientem quandam eſſe;* quod Thomas libr.3. contra gentes cap.10. ita effert: *Cauſa per ſe defectus non eſt aliquid poſitivum, ſed alius defectus; qualis enim cauſa per ſe, talis & effectus.* Idem 1.2. quæſt.75. artic.1. *Peccatum eſt actus inordinatus, ex parte actus poteſt habere cauſam per ſe, ex parte inordinationis habet cauſam eo modo, quo negatio vel privatio habet cauſam.* Negationis autem alicujus duplex poteſt aſſignari cauſa, 1. defectus cauſæ, hoc eſt, ipſius cauſæ negatio eſt cauſa negationis ſecundùm ſeipſam; ad remotionem enim cauſæ ſequitur remotio effectus. 2. cauſa affirmationis, ad quam ſequitur negatio, eſt per accidens cauſa negationis conſequentis. Sed cùm inordinatio peccati non ſit ſimplex negatio, ſed privatio ejus, quod ineſſe debebat, neceſſe eſt, quòd totalis inordinatio habeat cauſam agentem per accidens. 2. ptimam inter has tres cauſas eſſe interiorem, tertiam exteriorem, ſecundam & exteriorem & interiorem ſimul. *Ecce inimicus ille* (ait Bernhardus 3. de ſept. pan. col.183.) *quem nec videre poſſum, quantò minus cavere, nunc apertè & violenter, nunc occultè & fraudulenter, ſemper autem malitioſè & crudeliter impugnat & perſeqaatar nos.* 3. ac proinde primam ex his eſſe immediatam, propriam & adæquatam actualium peccatorum cauſam, Diabolus ſuggerere quidem poteſt, ſed cogere non poteſt: quod ipſum etiam de mundi ſcandalis eſt ſtatuendum.

15. Atque hic eſt triplex ille Cerberus, qui ſuo latratu nobis aſſiduè moleſtus eſt, videlicet Caro, Satanas & Mundus. Auguſtinus lib.2. de peccato origin. cap. 37. *vitii autor eſt Diaboli decipientis calliditas & hominis conſentiens voluntas.* Bernhardus ſerm.85. ſuper Cantic. col.748. *Impulſor Diabolus eſt, impulſor mundus, impulſor homo. Quid iſte homo ſit, quæris? quisq; ſui. Noli mirari, niſi, adeò homo impulſor ſibi eſt & ſuimet præcipitator, ut non ſit quod ab altero impulſore formides, ſi ipſe à te proprias contineas manus. Diabolus livore malitia, mundus vento vanitatis, homo ſemetipſum pondere ſua corruptionis impellit.* Idem in medit. devotiſſ. cap.14. col.1200. *Inimici mei animam meam circumdederunt, corpus ſcilicet, mundus & Diabolus. A corpore fugere non poſſum, nec ipſum à me fugare: circumferre illud neceſſe eſt, quoniam alligatum eſt mihi, perimere non licet; ſuſtentare cogor, & cùm illud impinguo, hoſtem meum adverſum me nutrio. Mundus verò circumcingit & obſidet me utique & per quinque portas videlicet per quinque corporis ſenſus ſagittis ſuis me vulnerat. Diabolus, quem videre non poſſum, & ideò minùs ab eo mihi cavere tetendit arcum ſuum & in eo paravit ſagittas ſuas, ut vulneret me repentè &c. Caro ſuggerit mollia, mundus vana, Diabolus amara. Ad hos igitur tres fontes omnium peccatorum cauſa revocanda, Deo autem cauſas lapſuum aſcribere nefas eſt. Si quis à juſtitia & pietate deficit, ſuo in præceps fertur arbitrio, ſuâ concupiſcentiâ trahitur, ſuâ perſuaſione decipitur, nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil Spiritus S. nec in tali negotio quicquam divina voluntatis intervenit.* Auguſt. ad art. ſibi falsò impoſ. art.10. quâ de re plura diximus in loco de Providentia.

16. Illa Naturæ corruptio & voluntatis humanæ perverſio, quæ eſt interior & propria peccati cauſa poteſt in plura membra docendi cauſâ dividi; comprehenditur enim iſto nomine. 1. ipſa concupiſcentia prava Jacob.1. v.15. *concupiſcentia cùm conceperit peccatum parit.* 2. Voluntatis conſenſus Matth.5.v.28. *Qui aſpicit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt cum ea in corde ſuo.* 3. Ignorantia & caligo mentis 1.Tim.1. v.13. *fui blaſphemus & perſecutor, ſed ignorans feci.* 4. Infirmitas carnis Matth.26.v.69. *Spiritus quidem promptus, caro autem infirma.* 5. Voluntaria ac deſtinata animi malitia. Hebr.10.v.26. *voluntariè peccantibus jam non relinquitur pro peccatis hoſtia.* 6. Habitus vitioſi per crebros actus contracti. Roman.2.v.5. *Secundùm duritiem tuam & cor pœnitere neſcium cumulas tibi iram.* 7. Ipſum peccatum ſæpè alterius peccati cauſa eſt, ut oſtendimus alibi. Eſa.5. v.18. *Væ illis, qui attrahunt iniquitatem funibus mendacii & velut funibus plauſtri peccatum.* Ex accidenti peccatorum cauſæ ſunt objecta externa in ſenſus incurrentia, & ad ſui abuſum pellicentia. Geneſ 3.v.6. *Vidit mulier, quòd bona eſſet arbor ad veſcendum ac deſiderabilis oculis &c.* quin & ipſa lex Dei ſancta ac juſta per accidens peccatum auget, ea quæ carni grata ſunt prohibeodo, ac ea, quæ diſplicent, præcipiendo. Roman.7. v.8. *Occaſionem accipiens peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam; ſine lege enim peccatum erat mortuum, &c.* *Peccati cauſa per accidens.*

CAP. IV.

De effectibus peccatorum actualium.

17. Effectus peccatorum actualium varii ſunt. *Effectus actualium peccatorũ.* 1. Conſcientiæ dolor. Geneſ.3.v.10. Adamus poſt lapſum audiens Dei vocem extimeſcit. Nimirum fataliter angor omne nefas ſequitur. Chryſoſtom. in 1.Tim.1. *hujusmodi eſt Natura peccati: habet, antequam perpetretur, aliquam voluptatem; ubi verò conſummatum fuerit, voluptas illa ceſſat atq; marceſcit, ſubit autem continuò mæſtitudo ac triſtitia ingens.* Idem homil.64. in Geneſ. *Sicut ebrius*

quando multùm vini ingurgitat, nullum ſentit à vino damnum; poſtea autem ſentit, quantum ſit damnum: ita & peccatum, donec conſummetur, obtenebrat mentem & quaſi denſa nubes ita mentem corrumpit. Deinde conſcientia inſurgit & quovis accuſatore mentem graviùs arrodit, monſtrans facti abſurditatem. Exemplum memorabile extat apud Dionem in vita Neronis, qui interfectâ matre fugiens omnia perhorreſcebat, ſi catulus paululùm latraret, aut caneret gallina, aut virgultum moveretur. 2. Ira Dei. Orat. Manaſſis v. 2. *Intolerabilis eſt ira tua, quam peccatoribus minaris.* 3. Animæ curvitas, obliquitas & macula. Quemadmodum enim is, qui faciem à Sole avertit, manet aversus, donec iterum ad eundem Solem faciem convertat; & digitus ſpontè curvatus curvitatem retinet, donec iterum per actum contrarium dirigatur: ſic & voluntas, quæ per actum peccati à Deo receſſit, in receſſu permanet, donec iterum per pœnitentiam ad Deum accedat. 4. reatus, quem quidam duplicem ſtatuunt, reatum culpæ (qui eſt dignitas odii, indignitas gratiæ & meritũ pœnæ) & reatum pœnæ (qui eſt ordinatio ſive obligatio ad pœnam.) Quamvis enim prava actio ſemel peracta tranſeat, tamen ipſa actionis iniquitas in conſpectu Dei permanet, diligenter obſervatur & veluti in libro ſcribitur, hinc illa piorum ſuſpiria: delictorum meorum ne recorderis amplius, dele iniquitates meas, &c. 5. Vitioſi habitus ad alia peccata inclinantes; fœcundum enim eſt peccatum, non ibi deſinit ubi incipit. *Qui peccat, fit peccati ſervus,* Joh. 8. v. 34. 6. Omnis generis pœnæ temporales & æternæ. Nunquam antecedentem ſceleſtum deſeruit pede pœna claudo. Thomas 1. 2. q. 82. art. 1. *Cum peccatum ſit actus inordinatus, manifeſtum eſt, quod, quicunq; peccat, contra aliquem ordinem agit, & ideò conſequens eſt, quod ab ipſo ordine deprimatur, quæ quidem depreſſio pœna eſt: unde ſecundùm tres ordines, quibus ſubditur humana voluntas, triplici pœna homo poteſt puniri. 1. Subditur humana Natura ordini propriæ rationis. 2. Ordini exterioris hominis gubernandis. 3. Univerſalis ordini divini regiminis: quilibet autem horum ordinum per peccatum pervertitur, unde homo triplicem incurrit pœnam, unam à ſeipſo, quæ eſt conſcientiæ morſus, aliam ab homine, tertiam à Deo.*

Effectus per accidens. 18. Per accidens peccatis actualibus competit, quòd pœnitentiâ accedente cautiorem hominem reddunt & miſericordiam Dei erga nos commendant. Rom. 5. v. 20. *Ubi abũdabit delictum, ſuperabundavit gratia.* Rom. 8. v. 28. *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum:* Ubi gloſſa addit, etiam ipſa peccata. D. Lutherus in comment. cap. 20. Geneſ. *non ſolùm mala paſſiva, quæ nobis irrogantur, in bonum cedunt, ſed etiam activa, quæ nos ipſi facimus;* quod deſumſit ex veteribus. Auguſt. in Soliloq. cap. 28. *Electis omnia cooperantur in bonum, etiam ipſa peccata: nimirum non ex Natura ſua, ſed ex Dei virtute & ſapientia,* quod Chryſoſtomus *declarat exemplo Medici, cujus ſolertia ex veneno facit medicinam.* Alii utuntur hoc ſimili. Quemadmodum ſtercore in ſe turpi ac fœtido pinguefacti agri fœcundantur: ita peccata noſtra c... menſa Dei gratia ſalutaria fiunt illis, qui agnitâ eorum fœditate & humiliores redduntur & cautiores. Lactant. lib. 6. cap. 24. *Muta quoq; animalia cùm fraude capiuntur, ſi aliquo ſe modo in fugam extricaverint, fiunt poſtmodum cautiora, itaq; ſemper ea omnia, in quibus dolos inſidiasque ſenſerint: Sic hominem pœnitentia cautum ac diligentem facit ad evitanda peccata, in quæ ſemel fraude deciderit.* Anshelm. de menſur. crucis. *Bonitas Dei malis noſtris novit benè uti. ſæpè faciens defectus noſtros ad augmentum humilitatis prodeſſe, ut verum ſit, quòd ſepties in die cadit juſtus & fortior reſurgit.* Savanarola ſuper Pſal. 31. *Nonne ſcribit Apoſtolus, diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum? Nonne etiam ille caſus cooperatur in bonum, unde & humiliores efficiuntur & cautiores?* Quò pertinet πολυθρύλλητον illud Gregorii: *Deus occultam mentis ſuperbiam ſæpè corrigit per manifeſtam carnis ruinam* & illud ejusdem. *O felix culpa, quæ tantum meruit Redemtorem,* quod omninò de accidentario peccati effectu intelligendum: proprium peccati effectum reſpiciendo rectius diceretur; O miſera culpa, quæ talis Redemptoris nos feciſti indigos.

CAP. V.

De variis ſpeciebus peccatorum actualium.

Diviſiones actualium peccatorum. 19. Diviſiones actualium Peccatorum variæ ſunt ac multiplices, quas colligere vel ideò prodeſt, ut agnuſcamus, quàm verè pronunciaverit Regius Pſaltes Pſal. 19. v. 13. *Delicta quis intelligit?* & Apoſtolus Jacob. 3. v. 2. πολλὰ πταίομεν ἅπαντες. Ratione cauſæ efficientis. 1. Quædam peccata ſunt voluntaria, quædam involuntaria. 2. Horum (puta involuntariorum) quædam committuntur ex ignorantia, quædam ex infirmitate; illa verò (voluntaria) ex deſtinata animi malitia & cõtumacia perpetrantur. Ratione ipſius actus. 1. Quædam ſunt peccata commiſſionis, quædam omiſſionis. 2. Quædam conſiſtunt in averſione à Deo, quædam in converſione ad creaturas. Ratione cauſæ & effecti ſimul quædam ſunt tantùm peccata, quædam ſunt peccata & ſimul cauſæ ac pœnæ peccatorum. Ratione ſubjecti. 1. Quædam ſunt interiora, quædam exteriora. 2. Quædam ſunt peccata cordis, quædam oris, quædam operis. Ratione objectorum. 1. Quædam peccata committuntur contra Deum, quædam contra homines. 2. Quædam contra primam, quædam contra ſecundam Decalogi tabulam perpetrantur. 3. Quædam ſunt extra corpus, quibusdam verò in proprium corpus homo peccat. 4. Quædam ſunt peccata carnis, quædam Spiritus. Ratione adjunctorum quædam peccata ſunt occulta, quædam manifeſta. Ratione graduum. 1. Quædam ſunt atrocia delicta in cœlum clamantia, quædam verò ſunt talia, quæ Deus longanimitate ſuâ diſſimulat. 2. Quædam ſunt capitalia, quædam ex illis orta. 3. Quædam ſunt aliis majora ac graviora. Ratione modi, quo peccatis participamus, quædam ſunt noſtra, quædam aliena. Ex accidenti, 1. Quædam ſunt venialia, cùm ſuâ naturâ omnia ſint mortalia [mortifera] 2. Quædam ſunt regnantia, quædam non regnantia. 3. Quædã ſunt per ſe peccata, quædam propter aliud. 4. Quoddam eſt peccatum mortuum, quoddam vivens. 5. Quoddam peccatum manens, quoddam remiſſum. 6. Quædam peccata ſunt remiſſibilia, quoddam verò irremiſſibile. De ſingulis diviſionum iſtarum membris latiùs agemus.

CAP. V.

De peccatis voluntariis & involuntariis.

Peccata alia voluntaria, alia involuntaria.

20. Prima diviſio erat hæc: Quædam peccata ſunt involuntaria, videlicet quæ ex ignorantia vel infirmitate, quædam voluntaria, quæ ex deſtinata animi malitia & contumacia perpetrantur. Aug. lib. 83. quæſt. q. 26. *Peccata aliqua ſunt infirmitatu, alia imperitia, alia malitia.* Fundamenta hujus diviſionis extant in ſequentibus Scripturæ locis. Num. 15. v. 27. *Si anima una per imprudentiam peccaverit, offeret capram anniculam in ſacrificiū pro ſuo. v. 28. & Sacerdos animam illam, qua per imprudentiam peccavit, reconciliabit per ſacrificium pro peccato ſuo, nimirum pro ignorantia coram Domino. v. 30. Anima vero, qua in manu excelſa aliquid commiſerit, is Dominum blaſphemat, peribit de populo ſuo. v. 31. quia verbum Jehovæ ſprevit & præceptum ejus irritum fecit.* Pſal. 19. v. 13. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. v. 14. & prohibe me à ſuperbiis.* Peccata involuntaria ἀκούσια dicuntur ea, quando quis ex infirmitate carnis per imprudentiam, vel ex ignorantia peccat. Num. 15. verſ. 24. 25. 27. 28. 29. vocantur שגגה LXX. vocant ἁμαρτίαν ἀκούσιον. Pſal. 19. v. 13. vocantur שגיאות LXX. παραπτώματα. Voluntaria dicuntur, quæ quis ſcienter & ex propoſito committit. Num. 15. verſ. 30. dicuntur facta בְּיָד רָמָה ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας. Pſal. 19 v. 14. dicuntur זדים peccata ſuperbiæ.

21. Peccatorum κατ᾽ ἄγνοιαν καὶ ἀκουσίως commiſſorum exempla paſſim obvia ſunt in Scripturis. Gen. 20. v. 2. Abimelech Rex Gerar accipit Saram v. 6. dicit ad eum Deus in ſomnio: *Ego novi, quòd in perfectione cordis tui feciſti hoc, prohibui etiam te* מֵחֲטוֹ לִי *ne peccares mihi.* Lev. 4. v. 2. *Anima, quæ peccaverit per errorem* [ignorantiam vel imprudentiam] Num. 35. v. 15. conſtituuntur *urbes refugii illis, qui occiderint aliquem per errorem.* Actor. 3. v. 17. *Scio fratres, quod per ignorantiam feciſtis.* 1. Tim. 1. v. 13. *Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci.* De hoc peccati genere loquuntur multa Scripturæ dicta 1. Reg. 8. v. 46. 2. Parol. 6. v. 36. Eccleſ. 7. v. 21. *Non eſt homo, qui non peccet.* Proverb. 20. verſ. 1. *Quis poteſt dicere, mundus ſum à peccato.* Galat. 6. v. 1. *Si præoccupatus fuerit homo delicto aliquo ἔν τινι παραπτώματι, eum καταρτίζετε* Jacob. 3. v. 2. πολλὰ πταίομεν ἅπαντες. Auguſtin. de peccat. merit. & remiſſ. c. 17. *Ignorantia & infirmitas vitia ſunt, quæ impediunt voluntatem, ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abſtinendum.*

22. De peccatis ἑκουσίοις ex deſtinata malitia πονηρίας ac contumacia admiſſis [quæ aliàs dicuntur peccata contra conſcientiam] loquuntur hæc dicta. Rom. 6. v. 15. *Num peccabimus, quia non ſumus ſub lege? abſit.* Tit. 3 v. 10. *hæreticum poſt unam atque alteram admonitionem devita. v. 11. ſciens, quia ſubverſus eſt talis καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος proprio judicio condemnatus.* 2. Pet. 3. v. 5. *Volentes neſciunt, quòd cœli erant prius &c.* Quidam huc referunt dicta Heb. 6. v. 4. & ſeq. cap. 10. v. 26. ſed oſtendemus ſuo loco de peccato in Spiritum S. in illis propriè agi, quod eſt irremiſſibile, cùm reliqua delicta voluntaria ſint remiſſibilia, & remittantur, ſi per pœnitentiam ab eis reſurgatur. Levit. 6. v. 1. & ſeqq.

Duplex ignorantia.

23. Cæterùm duplex ignorantia eſt, quædam facti, quædam verò juris, quædam invincibilis, quædam verò affectata: illa quodammodo excuſat & minuit peccati gravitatem, hæc verò omnimè. Luc. 12. v. 48. *Servus, qui non cognovit voluntatem domini & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Aug. de grat. & lib. arb. c. 3. *Gravius peccat homo ſciens quam neſciens; nec tamen ideò confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisque requirat excuſationem: Aliud eſt enim neſciviſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: noluit intelligere, ut benè ageret. Sed & illa ignorantia, quæ nō eſt eorum, qui ſcire nolunt, ſed eorum, qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne nō ardeat.* In qq. V. ac N. T. q. 67 *non omnis ignorans immunis eſt à pœna, ille n. ignorans poteſt excuſari à pœna, qui à quo diſceret, non invenit.* lib. 1. retract. c. 13. *illa, quæ immeritò dicūtur non voluntaria peccata, quòd vel à neſcientibus vel à coactis perpetrantur, non omninò poſſunt ſine voluntate committi; quoniā & ille qui peccat ignorans, voluntariè utiq; peccat, quod cùm faciendum non ſit, putat eſſe faciendum. Et ille, qui concupiſcente adverſus Spiritum carne, non ea, quæ vult, facit, concupiſcit quidem nolens & in eo non facit, quod vult; ſed ſi vincitur, concupiſcentiæ conſentit volens & in eo non facit [niſi] quod vult, liber ſcil. juſtitia, ſervusq; peccati.* Inde eſt quod Thom. 1. 2. q. 76. art. 2. *diſtinguit inter ignorantiam & neſcientiam.* Neſcientia notat ſimplicem ſcientiæ negationem; ignorantia v. importat ſcientiæ privationem, dum ſc. alicui deeſt ſcientia eorū, quæ aptus natus eſt ſcire.

Peccatum malitia gravius eſt, quàm peccatum ignorantia vel infirmitatis.

24. Porrò peccatum ex deſtinata malitia perpetratum longè gravius eſſe, quàm infirmitatis peccata, tripliciter probat Thom. 1. 2. q. 78. artic. *Primo peccatum principaliter conſiſtit in voluntate; quantò ergò motus peccati magis proprius voluntatis, tantò peccatum gravius cæteris paribus. In peccato ex malitia voluntas ex ſeipſa movetur, paſſio eſt quidem extrinſecus impulſus. Secundò paſſio, quæ inclinat voluntatem, citò tranſit; ſed habitus, quo homo ex malitia peccat, eſt qualitas permanens. Tertiò, qui peccat ex malitia, eſt malè diſpoſitus quantum ad ipſum finem, qui eſt principium in operabilibus & ſic ejus defectus eſt periculoſior.*

CAP. VI.

De peccatis commiſſionis & omiſſionis.

Quædam peccata commiſſionis, quædā omiſſionis.

25. Secunda peccatorum actualium diviſio erat iſta. Quædam peccata ſunt commiſſionis, quædam omiſſionis. Fundamentum hujus diviſionis extat in ipſa lege divina, quæ non ſolùm prohibet malum, ſed etiam præcipit bonum: non ſolùm jubet recedere à malo, ſed etiam mandat facere bonum: utique ergò non ſolùm mala committendo, ſed etiam bona omittendo contra legem peccatur. Jac. 4. v. 17. *Scienti bonū & non facienti, peccatum eſt.* Matt. 25. v. 42. *Eſurivi & nō cibaſtis me, ſitivi & non potaſtis me &c.* 1. Joh. 3. v. 17. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi & viderit fratrem ejus indigum, concluſerit q. viſcera ſua erga ipſum, quomodo caritas Dei in eo manet?* Reatus iſtius peccati deſcribitur Matth. 3. v. 10. c. 7. v. 19. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excīditur & in ignem mittitur.* Matth. 25. v. 30. *Inutilem ſervum ejicite in tenebras exteriores.* Luc. 12. v. 47. *Servus,*

qui cognovit voluntatem domini, nec præparavit ſe, vapulabit multis. cap.13.v.7. *Succide arborem infructiferam.* Joh.15.v.2. *Omnem palmitem nõ ferentem fructum, tollet Pater cœleſtis. Si non paviſti, occidiſti;* Ambr. *Terreant te hœdi ad ſiniſtram conſtituti, non quia rapuerunt, ſed quia non paverunt.* Naz.

An peccatum omiſſionis voluntarium

26. Peccatum omiſſionis quidam conſtituunt duplex: Quandoq; enim omittuntur bona, quandoq; detrectantur adverſa; illud procedit ex prava concupiſcentia, quę voluntatem inclinat ad iſtã omiſſionem; hoc ex perverſo timore. Diſputant autem Scholaſtici, quomodo hoc peccatum omiſſionis ſit voluntarium? Quidam ſtatuunt, quòd in omni peccato ſit aliquis actus interior voluntatis illicitus, vel exterior imperatus. Interior, ut velle omittere, ſive velle non facere, quod præceptum eſt, aut velle ſuſpendere actum, quem tenetur facere, aut velle facere actũ incompoſſibilem actui, [qui non poteſt uno eodemq; tempore fieri cum illo actu] ad quem tenetur. Exterior, ut operatio alicujus eâ horâ, quâ tenetur aliquid facere, quo impeditur ab eo, quod facere tenetur. Quidam contrà diſputant, non requiri ad peccatum omiſſionis talem actum poſitivum, ipſum n. non facere quod præceptum, eſſe peccatum omiſſionis; quorũ ſententia veritati magis conformis. Thom. 1.2.q.71. art.5. *Si intelligatur in peccato commiſſionis illud ſolum, quod per ſe habet rationem peccati, ſic peccatũ omiſſionis quandoq; eſt cum actu interiori, quandoque abſq; omni actu interiori vel exteriori. Si verò in peccato omiſſionis intelligantur etiam cauſa vel occaſiones omittẽdi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſſionis aliquem actum eſſe.* Occamus & ſecutus ipſum Biel 2. ſent. diſt. 42. inſcitè diſputant contra Thomam. *Nemo* [inquiunt] *peccat in eo, quod vitari non poteſt: ſed qui tenetur hoc velle illud facere, non poteſt vitare illam omiſſionem, nam ex hypotheſi non cogitat de eo; ergò non peccat omittendo; ideoq; prætulerunt opinionem Alexandri Alenſis, quod peccatum omiſſionis ſit actus poſitivus interior voluntatis vel certè non ſine tali.* At huic argumento rectiſſimè reſpondet Thomas per limitationem. *Nemo peccat in eo, quod vitare non poteſt, nimirum ſi illam impoſſibilitatem non inciderit ex ſua culpa, alias non procedit hæc regula, ut ſi quis voluntariè ſe præcipitaret in foveam, unde exire non poſſet.*

An peccatum omiſſionis & commiſſionis differant ſpecie.

27. Quærunt inſuper, *An peccatum omiſſionis & commiſſionis ſpecie differant?* R. Thom. 1.2. q.72. art.6. *Peccata diſtinguuntur & materialiter & formaliter. Materialis peccati differentia attenditur ſecundùm naturalem ſpeciem actuum: formalis ſecundùm ordinem ad finem proprium. Si loquimur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis materialiter, differunt ſpecie: ſi verò loquimur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis formaliter, ſic non differunt ſpecie, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motivo procedunt: avarus & rapit & non dat ea, quæ dare debet; ſemper enim negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione.* Hæc Thom. Poteſt etiam quæſtio hoc modo ſolvi. De peccato poſſumus loqui vel concretivè vel abſtractivè. Peccatum abſtractivè ſumtum denotat privationem; peccatum concretivè ſumtum notat non tantùm privationem, ſed etiam habitum vel actum ſubſtratum: priore conſideratione peccatum omiſſionis & cõmiſſionis non differunt, utrobiq; enim eſt ἀνομία ac privatio, ſed poſteriore conſideratione utique differunt, alius enim actus eſt in peccato commiſſionis, alius in peccato omiſſionis.

CAP. VII.

De peccatis in averſione à Deo & converſione ad creaturas.

Quædam peccata conſiſtunt in averſione à Deo, quædam in converſione ad creaturas.

28. Tertia diviſio peccatorum actualium ſuccedit. Quædam peccata conſiſtunt in averſione à Deo, quædam in converſione ad creaturas. *At,* inquis, *omne peccatum eſt averſio à ſummo bono, quomodo ergò talis peccatorum diviſio locum habebit?* Reſp. ex Scoto 2. ſent. diſt. 37. *quòd averſio à fine ultimo poſſit intelligi dupliciter, formaliter & virtualiter. Formaliter, quando in avertendo habet ultimum finem pro objecto poſitivè vel privativè. Poſitive, ut ſcilicet voluntas nolit illum finem actu poſitivo, & hoc nolle eſt odiſſe Deum. Privativè, ut ſcilicet non velit, cùm deberet velle ultimum finem, & tale non velle eſt omittere illud præceptum: Diliges Dominum Deum tuum. Virtualiter, quandò avertitur ab aliquo neceſſario ad conſequendum ultimum finem; hæc averſio virtualis eſt communis omnis peccato mortali.*

29. Quicunque inordinato amore convertitur ad creaturas, is eodem actu ſe avertit à Deo; interim tamen formaliter averſio a Deo diſtinguitur à converſione ad creaturas: illa enim attenditur ratione termini à quo, hæc verò ratione termini ad quem. Jerem.2.v.13. *Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt, fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi ciſternas, ciſternas confractas, quæ non continent aquas. Initium peccati eſt ſuperbia.* Eccleſ.10.v.15. nimirum per averſionem à Deo, ita enim exponitur verſu proximè præcedente: *Initium ſuperbiæ eſt defectio hominis à Deo & à creatore ſuo cordis averſio. Viciſſim, radix omnium malorum eſt avaritia.* 1.Tim.6.v.10. nimirum per inordinatam converſionem ad creaturas. Lomb. 2. ſent. diſt. 42. lit. K. *Utrumq; rectè dictum eſſe intelligitur,* [ſcil. quòd ſuperbia ſit omnis peccati initium, & quòd cupiditas omnis peccati initium] *ſi genera peccatorum ſingulorum, non ſingula generum utraq; locutione includi intelligantur, nullum quippe genus peccati eſt, quod interdum ex ſuperbia non proveniat; nullum etiam quod ex cupiditate aliquando non deſcendat: ſunt enim nonnulli hominum, qui ex cupiditate fiunt ſuperbi & aliqui ex ſuperbia fiunt cupidi.* Bonav. 2. ſent. diſt. 42. art. 3. q.2. tractat hanc quæſtionem, *utrum peccatum habeat* [poſſit] *dividi per averſionem & converſionem tanquam per diverſas differentias,* quam hoc modo decidit. *Averſio accipitur dupliciter, primò ut dicit deordinationem circa actum converſionis, deinde ut dicit actum à converſione diſtinctum. Primo modo, converſio non ponit numerum cum averſione, nec faciunt diverſa peccata, imò illa duo eſſentialiter clauduntur in omni peccato mortali; nam converſio non eſt culpa, niſi quia inordinata; nec eſt inordinata, niſi quia avertitur homo à Deo, cui deberet inhærere tanquam fini ultimo: ſecundo modo accepta averſio conſtituit diverſum peccati genus, hoc enim modo averti eſt odio habere. Et quia ut plurimum averſio in peccato accipitur, tam prout dicit deordinationem a Deo tanquam à fine, quam prout dicit motum inordinatum contra Deum; hinc eſt, quòd converſio & averſio potiùs comparantur ad peccatum, ſicut differentiæ conſtituentes, quam ſicut differentiæ dividentes.*

CAP. VIII.

De peccatis, quæ ſimul ſunt cauſa & pœna peccatorum.

Quædam ſunt tantùm peccata, quædam ſimul peccata & cauſa ac pœna peccatorum.

30. Prodeat quarta peccatorum diviſio. Quædam ſunt tantùm peccata, quædam ſunt ſimul & peccata & cauſa ac pœna peccatorum. *Sic prava concupiſcentia,* docente Aug. lib. 5. contra Julian. c. 3. *eſt peccatum, quia ineſt illi inobœdientia adverſus dominatum mentis; & eſt pœna peccati, quia reddita eſt meritis inobœdientiæ; & cauſa peccati defectione conſentientis vel contagione naſcentis. Sic pleraq; peccata actualia* [excepto primo primor. Parentum peccato] *ſunt pœna peccatorum præcedentium &* [excepto ultimo cujuſq; hominis peccato] *cauſa ſequentiũ, miris enim atq; miſeris modis homo peccans laqueis Satanæ ita involvitur atq; conſtringitur, ut ex uno peccato in aliud prolabatur;* Aug. in Pſ. 57. *Criniculis peccatorum ſuorũ quiſq; conſtringitur; peccata non ſolùm vincula ſunt, ſed & criniculi. Criniculi ſunt, quia fiunt intorquendo, hoc eſt, quòd peccata peccatis connectebat. Væ his, qui trahunt peccata ſua, ſicut reſtem longam. Eſaias clamat: Quid hoc aliud eſt, quam væ his, quorum manus connectunt iniquitatem? &c. Primum peccatũ ſuperbia eſt, ultima pœna eſt ignis æternus, inter illud primum peccatũ & hanc ultimã pœnam media quæ ſunt & peccata ſunt, & pœna peccatorum: tam multa enim dicit Apoſtolus fieri ab eis, quæ peccata ſunt deteſtabilia, & tamen pœnas eas dicit* &c. Greg. in c. 1. Ezech. homil. 11. *Peccatum, quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum eſt & cauſa peccati, aut peccatum & pœna peccati, aut peccatum ſimul & cauſa & pœna peccati.* Vide Lombard. 2. ſent. diſtinct. 36. per tot.

Quomodo peccatum unum cauſa alterius.

31. Modi, quibus peccatum unum eſt cauſa & pœna alterius à D. Chemnitio numerantur quatuor parte 1. Locorum pag. 636. *Primò, ut cauſa efficiens, per accidens ſcilicet, quando effundit fidem, gratiam & Spirit. ſanctum. 2. Ut cauſa diſponens, quia actus malus relinquit diſpoſitionem inclinantem ad ſimiles actiones. 3. Ut cauſa materialis, ſicut gula eſt materia luxuriæ, ebrietas acediæ. 4. Ut cauſa finalis, ut cùm quis ad explendam vindictam committit homicidium.* vide diſp. ſuperiorem de Providentia §. 140.

CAP. IX.

De peccatis interioribus & exterioribus; Item de peccatis cordis, oris & operis.

Quædam peccata interiora, quædam exteriora.

32. Quintam & ſextam diviſionem conjungemus. Quædam peccata ſunt interiora, quædam exteriora: Quædam ſunt peccata cordis [ipſa ſcilicet interiora] quędam oris, quædam operis [puta exteriora] Matth. 15. v. 19. *Ex corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ.* Auguſt. in Enchirid. ad Laurent. cap. 64. *Peccata active corde, ore, opere, committuntur.* Lactantius lib. 6. Inſtit. cap. 13. *Nemo ſine delicto eſſe poteſt, quamdiu indumento carnis oneratus eſt, cujus infirmitas triplici modo ſubjacet dominio peccati, factis, dictis cogitationibus.* Greg. in 1. Reg. c. 13. *Cogitando, vel loquendo, vel faciendo omne peccatum committitur.* Bernh. in parv. ſerm. 30. col. 444. *Eſt vetuſtas in corde, in ore, in corpore: in quibus tribus modis peccavimus, cogitatione, locutione & opere. In corde ſunt deſideria carnalia & ſecularia, id eſt, amor carnis & amor ſeculi. Similiter in ore eſt gemina vetuſtas, arrogantia & derogatio. Item gemina in corpore, flagitia & facinora, hæc omnia ſunt imago veteris hominis.*

Peccata interiora duplicia.

33. Peccata exteriora quodammodo cognoſcuntur etiam à non renatis, cùm fœditatem ſuam ipſamet conſpicuam reddant; ſed interiora cordis peccata ſunt à cognitione hominis nondum renati remota & abſcondita, nec niſi Legis divinæ luce manifeſta fiunt. Sunt a. duplicia interiora peccata; quædam ſunt carnis ſuggeſtiones, ut pravę cogitationes, ac primi concupiſcentię motus, quib. nondum accedit conſenſus & delectatio: quædã verò ſunt carnis delectationes, quando pravos illos cõcupiſcentiæ motus fovemus, eiſque delectamur, quin & de perficiendis illis carnis deſideriis cogitamus. Poſterioris generis cogitationes eſſe peccata, itidem aliquo modo cognoſcit ratio; ſed prioris generis cogitationes, h.e. carnis ſuggeſtiones peccata eſſe, non niſi legis divinæ luce & Spiritus ſancti irradiatione cognoſci poteſt; excutiemus igitur de eis quæſtiones duas: Primò, an deſideria illa carnis ad originale, an verò ad actualia peccata ſint referenda? Deinde an ſint verè & propriè dicta peccata præſertim in renatis?

34. Priorem quæſtionem accuratè explicat D. Chemn. p. 2. loc. c. 8. memb. 3. & 4. p. 630. *Obſervetur* (inquit) *cogitationes aliquando pertinere ad peccatum originale, ut cùm tantùm ſunt ſuggeſtiones; aliquando ad peccatum actuale, quando ſcil. ſignificant deliberationem ſeu propoſitũ, ut 1. Cor. 13. v. 5. caritas non cogitat malum (nam à malis cogitationibus originaliter loquendo non eſt libera)* Johan. 11. v. 53. *cogitaverunt interficere Chriſtum* &c. *Concupiſcentia eſt peccatum originale, fit autem peccatum actuale juxta Scripturam hoc modo:* Coloſſ. 3 v. 5. *vivere in concupiſcentia mala.* Rom. 6. v. 12. *obœdire deſideriis.* 2. Tim. 3. v. 6. *agitari variis deſideriis.* p. 633. *Quia originale peccatum definitur carentiâ juſtitiæ originalis & pravo habitu, ſive vitioſâ inclinatione viriũ hominis ad malum, rectiſſimè poteſt ita tradi & intelligi hæc differẽtia, quòd quicquid præter carentiam illam & habitum inclinantem eſt in homine, quod erumpit in actum aliquem pugnãtem cum lege Dei, ſive fiat hoc actus & operis debiti omiſſione, ſive actus & operis indebiti commiſſione, vocatur actuale peccatũ. Veteres tradunt hos peccati gradus. 1. fomes ſive depravatio inhærens, quæ complectitur etiã defect9. 2. Suggeſtiones cogitationũ & affectuũ, i.e. quãdo depravatio originalis movet ſe aliquâ inclinatione. 3. delectatio. 4. cõſenſ9. 5. ipſũ op9 Ex his gradib. primi hominis duo pertinent ad originale, reliqui tres ad actuale peccatũ.* Hęc D. Chemn.

An ſuggeſtiones carnis ad originale, an verò ad actualia peccata pertineant.

35. Rectiſſimè quidem contra Scholaſticos, qui diſputant, peccatum originale eſſe malum otioſum, fomitem quieſcentem & torpidam qualitatem à D. Luth. aſſert. 3. & D. Chemn. hęc ita diſſeruntur, interim tamẽ cùm inclinationes illæ ſtrictè loquendo ſint actiones, præſertim verò cùm Apoſtolus Rom. 7. v. 8. diſertè teſtetur, *ἁμαρτίαν διὰ τῆς ἐντολῆς κατειργάσατο πᾶσαν ἐπιθυμίαν, operari omnem concupiſcentiam*, non erit abſurdum, quin nec à D. Lutheri & D. Chemnitii ſententia alienum, etiam hoſ primos concupiſcentiæ mot9 quodammodo ad actualia peccata referre. Attendantur

igitur ſequentia Theoremata. 1. In adultis ita cohærent peccatum originale & actualia, ut non facilè ſit homini contentioſo oſtendere punctum (ut ita loquar) Mathematicum, in quo diſtinguantur. 2. Malum originale non eſt res otioſa vel torpida qualitas. 3. Sed in malo originali ſemper ſunt actualia peccata, cùm fomes ſit res viva & perpetuò movens. 4. Originale peccatum eſt tanquam cauſa, actuale tanquam effectus. Hæc omnia totidem verbis Chemnitius. Quare cum pravi concupiſcentiæ motus ſint proprium, perpetuum & inſeparabile originalis peccati effectum per emanationem ab eo profluens, ideò καθ' ἡμᾶς ad originale peccatum referuntur, cùm tamen κατ' ἀκρίβειαν Logicam ad actualia peccata pertineant, quippe quorum definitio eis propriè competit. Lomb. 2. ſent. diſt. 30. lit. G. *Originale peccatum, cùm non ſit actuale, non eſt actus ſive motus animæ vel corporis. Si enim actus eſt animæ vel corporis, actuale utique peccatum eſt: ſed actuale non eſt, non eſt ergò actus vel motus.* lit. H. ex Auguſt. ſerm. 45. de temp. *Concupiſcentia vitium eſt, quod parvulum habilem concupiſcere facit adultum etiam concupiſcentem reddit.* Dicamus ergò, quòd pravæ concupiſcentiæ motus reſpectu mentis (regeneratæ) ſint paſſiones, undè dicuntur παθήματα; reſpectu carnis actiones, unde dicuntur ἐπιθυμίαι, Gal. 5. v. 24.

CAP. X.

De concupiſcentia in renatis an ſit peccatum.

An concupiſcentia prava in renatis ſit peccatum.

36. Poſterior quæſtio majoris eſt momenti & proindè diligenti examine digna, *An ſcilicet primi illi pravæ concupiſcentiæ motus ſint coram Deo verè & propriè peccata, etiamſi conſenſus & deliberatio mentis eis nondum accedat?* Obſerva concupiſcentiam ſumi tripliciter. 1. Pro facultate concupiſcibili, quæ eſt potentia naturalis per ſe bona, quâ primus homo in ſtatu innocentiæ etiam inſtructus fuit. 2. Pro concupiſcentiæ ἐπιθυμίᾳ bona & ordinata, qualis eſt appetitus cibi in famelico, bonitatem æſtimo ratione objecti, ordinationem reſpectu modi. 3. Pro concupiſcentia mala, idque iterum tripliciter. 1. Pro ipſa habitualiter inhærente concupiſcentiâ, qualis eſt poſt lapſum. 2. Pro primis ejus motibus & actibus, quib. nondum accedit plenus conſenſus. 3. Pro malis concupiſcentiæ fructibus, quos per conſenſum rationis parit. Removeantur ergò priùs cognatæ quæſtiones. 1. Non quæritur, an concupiſcentia illa ſit peccatum, cui accedit conſenſus, delectatio & proſecutio ejus rei, ad quam pravi motus inclinant; eam enim peccatum eſſe concedunt Pontificii (licet addant minùs rectè, eſſe ex ſua Natura peccatum veniale.) 2. Nec quæritur, an pravi illi concupiſcentiæ motus fuerint actu ſecundo in homine ante lapſum; id enim itidem nobiſcum negant. 3. Nec quæritur, an rebellio illa carnis contra Spiritum ſit pœna originalis peccati, id enim itidem concedunt Pontificii. 4. Nec quæritur, an illæ peccati originalis reliquiæ & pœnæ, videlicet ignorantia, difficultas, propenſio ad malum, prava concupiſcentia, poſſint dici vulnera Naturæ & materiale peccati, languor Naturæ & fomes peccati; id enim itidem aſſerunt Pontificii. 5. Nec quæritur, an primi illi concupiſcentiæ motus, quib. nondum accedit conſenſus, reddant actu homines renatos coram Deo reos iræ & mortis æternæ, id n. diſerte negamus ac cum Apoſtolo dicimus, *nullam eſſe damnationem iis, qui ſunt in Chriſto* Rom. 8. v. 1. tota ergo quæſtio in eo verſatur, an illa concupiſcentia, quæ in renatis poſt Baptiſmum reliqua, h. e. an concupiſcentia habitualiter inhærens ut & primi ejus motus ſint ex ſe & ſuâ Naturâ remoto gratiæ umbraculo peccatum, h. e. quoddam malum culpæ pugnans cum lege divina, etiamſi ex accidenti, videl. propter Chriſtum non imputetur renatis, hoc eſt, non conſtituat eos actu reos coram Deo & mori æternæ obnoxios? Affirmamus nos, negant Pontificii.

Argumenta partis affirmantis.

37. Affirmantem quæſtionis partem demonſtramus his argumentis, quorum priorem claſſem depromemus ex 6. 7. & 8. capp. Rom. 1. Quicquid Scriptura in propria ſede hujus articuli vocat peccatum, illud eſt verè & propriè dictum peccatum. Atqui Scriptura concupiſcentiam in propriâ ſede hujus articuli vocat peccatum. E. eſt verè & propriè dictum peccatum. Major eſt evidens, quia in articulis fidei τὸ ῥητὸν arctè tenendum, præſertim in propria ipſorum ſede, ut oſtendimus in Tract. de Interp. Scripturæ. Bellar. lib. 1. de Sac. Euchar. cap. 9. col. 489. *Dogmata præcipua non niſi propriis verbis tradi ſolent in divinis literis: Trop. enim locum habent, vel in Prophetiis ad rem obſcurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præciſè credi aut ſervari debent.* col. 492. *Communis regula explicandæ Scripturæ hæc eſt, ut nunquam dimittamus proprium verborum ſenſum, niſi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Eccleſiæ explicatione: alioquin enim peribit fides & remanebit ſola opinio de rebus divinis & aperietur porta infinitis erroribus.* cap. 12. col. 574. *Senſus proprius & literalis ſemper eſt eligendus, niſi evidenter probetur contrarium. Neq; debent à nobis petere adverſarii, cur ſequamur proprium verborum ſenſum: ſimile enim id eſſet, ac ſi quis peteret ab iis, qui ſunt in itinere, cur ſequantur viam communem & tritam: nemo enim ſanus id quærit, vel cur ingrediamur per portam, non feneſtram.* Hæc omnia Bellarm.

1. Concupiſcentia vocatur peccatum.

38. Minor propoſitio itidem certa. Apoſtolus enim Rom. 6. 7. 8. non ſemel, ſed aliquoties concupiſcentiam carnis vocat peccatum. Rom. 6. v. 2. *Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* v. 6. *vetus noſter homo crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati, ut ultrà non ſerviamus peccato?* v. 7. *Qui mortuus eſt, juſtificatus eſt à peccato.* v. 1. *exiſtimate vos mortuos peccato.* v. 12. *non regnet peccatū in corpore veſtro, ut obœdiatis concupiſcentiis ejus.* v. 13. *nec exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato.* v. 14. *peccatum vobis nō dominabitur.* v. 16. *ſervi eſtis ejus cui obœditis, ſive peccati ad mortem,* &c. v. 17. *fuiſtis ſervi peccati.* v. 18. *liberati à peccato.* v. 19. *exhibuiſtis membra ſervire* ἀνομίᾳ εἰς ἀνομίαν &c. Rom. 7. v. 5. *paſſiones peccatorū operabantur in membris.* v. 7. *peccatū non cognovi, niſi per legē.* v. 8. *ſine lege peccatum erat mortuum.* v. 9. *cùm veniſſet mandatū, peccatū revixit.* v. 11. *peccatum ſeduxit me.* v. 13. *peccatū ut appareat peccatū, per bonū mihi operatum eſt mortem, ut fiat ſupra modū peccans per peccatū.* v. 14. *ego venundatus ſub peccatum.* v. 17. & 20. *q; habitat in me peccatum.* v. 23. *lex peccati in membris.* v. 25. *carne ſervio legi peccati.* Rom. 8, 2. *lex Spiritus liberavit me à lege peccati.*

peccati. v. 3. *damnavit peccatum in carne.* verſ. 10. *corpus mortuum eſt propter peccatum.* Ribera Jeſuit. comment. in Heb. 12. *Concupiſcentiam carnis adverſus Spiritum Apoſtolus ſæpè ſolet appellare peccatum.* Bellarm. libr. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. peccati cap. 5. col. 367. *Apoſtolus* Rom. 6. v. 7. *concupiſcentiam carnis, quam in ſe quoq; ipſe, quamvis juſtificatus & ſanctus, experiebatur, peccatum frequenter appellat.* Firma igitur ſtabit concluſio, Concupiſcentiam eſſe verè & propriè dictum peccatum. Tanner. Jeſ. exam. Relat. Hunn. c. 13. §. ſed quia. *Sceleratum eſt, modum loquendi & quoad rem ipſam verum & per ſe Scripturas imitantem, tanquam blaſphemum & inauditum portentum traducere.*

Exceptio- nes Bellar. 39. Excipit Bellarm. lib. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. c. 10. *Tum in ſexto, tùm in ſeptimo capite ſæpiùs concupiſcentiam appellari peccatum, ſed impropriè, per figuram metonymiæ, quòd ſit cauſa peccati, ſi ei obœdiatur.* Reſp. repetimus regulam ſuperiùs traditam, non licere in articulis fidei diſcedere à proprietate verborũ, niſi ipſa Scriptura oſtendat improprietatem, eamq; ipſamet exponat. Proferat igitur Bellar. cauſas ſatis urgentes, quæ nos cogant à verborum proprietate hîc recedere, præſertim cùm tot diſtinctis vicibus Apoſtolus concupiſcentiam appellet peccatum & nuſpiam addat, metonymicè ita vocari. 1. *Apoſtolus* (ait Bellarm.) *non addit eſſe propriè peccatum.* Reſp. imò verò, quia non addidit eſſe metonymicè peccatum, relinquitur eſſe propriè dictum peccatum. Nativa verborum ſignificatio tamdiu locum habet, donec per tropos ad aliam transferatur. Pelagiani ad omnia loca, quæ ipſis opponuntur, pari ratione poſſent reſpondere, nuſpiam addi, quòd propriè ea ſint intelligenda: recognoſcat Bellarminus ſua verba paulò antè producta. 2. *Colligitur evidenter ex Scripturis metonymica peccati in h. l. ſignificatio; Scriptura enim teſtantur, vocem* Peccati *eſſe ambiguam & nunc accipi pro culpa, nunc pro pœna, quæ eſt culpæ effectus, nunc etiam pro cauſa peccati, nunc denique pro ſacrificio, quod eſt peccati expiatio.* Reſp. non ſufficit oſtendere ambiguitatem alicujus vocabuli; ſed oſtendendum eſt in eo ipſo loco metonymicè, non autem propriè uſurpari, ut docuimus in Tract. de Interp. Script. ex ipſis ergò Apoſtolici contextus viſcerib. demonſtrandum erat, metonymicam ſignificationem excluſâ propriâ hîc *debere* nos ſequi. Repetat Bellarminus ſua verba ex t. de Sacram. Euch. cap. 11. col. 518. *Non negamus in verbo calix* (in verbis Cœnæ) *eſſe tropũ, ſed tropum ibidem clariſſimè explicatum, quod de tropo, qui conſtituitur in voce* Corpus, *dici non poteſt.* 3. *Scriptura docet peccata propriè dicta verè tolli in juſtificatione, nec minùs conſtat, concupiſcẽtiam in juſtificatione non tolli. E. loca Scripturæ, quæ concupiſcentiam vocant peccatum, impropriè exponenda eſſe ex ipſis Scripturis conſtat.* R. error cumulatur errore. Peccata in Baptiſmo ac juſtificatione ita tolluntur, non ut penitùs non ſint, ſed ut non imputentur. Chriſtus tollit peccatum originale, at num id propterea ex omnibus actu penitùs ſublatum? Anabaptiſticum hoc eſt. Plura hac de re ſuo loco. 4. *Teſtatur Apoſtolus hoc peccatum eſſe in corpore, non in mente.* Rom. 6. v. 12. *Peccatum non regnet in mortali veſtro corpore.* Roman. 7. verſ. 18. *non habitat in me,* hoc eſt, *in carne mea bonum. Jam verò peccatum propriè dictum nõ poteſt eſſe in corpore, ſed in mente; ibi enim eſt injuſtitia, ubi poteſt habere locum juſtitia, quis verò juſtitiam ponet in membris carnis? Ergò apertè ſignificat Apoſtolus, concupiſcentiam non propriè, ſed figuratè eſſe peccatum.* Reſp. nomine carnis Apoſtolus hoc loco non intelligit totùm corpus, vel ſenſitivum appetitum, vel inferiorem (quam ita vocant) animæ partem, ſed ſeſe totum, quatenus adhuc ſub vetuſtate carnis eſt conſtitutus, vel ut ipſe loquitur, *carnalis & ſub peccatum venundatus* Rom. 7. v. 14. quod ipſum ſuo loco uberiùs confirmabimus. Repetat Bellarminus ſua verba ex lib. 5. de amiſſ. gratiæ & ſtat. pecc. cap. 15. *Vitium concupiſcentiæ potiſſimùm reſidet in carne, hoc eſt, in parte hominis inferiore, quæ potiſſimùm ſenſualitas dicitur, ut docuimus ex Apoſtolo* Rom. 7. *certùm negandum non eſt, etiam in parte ſuperiore ſimile vitium invenire: nam ea quoq; pars prona eſt ad concupiſcendos honores, inanem gloriam* &c. *quocirca Apoſtolus* Gal. 5. *inter opera carnis refert etiam hæreſes, idololatriam.* Hæc Bellarm.

40. Argumento huic primo robur addimus tale. Quicquid Scriptura ipſa propriè accipiendum eſſe docet, illud utique in propria ſignificatione acceptandum erit. At Scriptura ipſa docet concupiſcentiam propriè peccatum dici. Ergò Peccati nomen in propria ſignificatione hîc acceptandum. Major extra omnem dubitationis aleam poſita. Minorem ſic confirmamus. Apoſtolus concupiſcentiam vocat aliquid *non bonum,* Rom. 7. v. 15. ſed *malum,* v. 15. ac illud malum deſcribit tùm privativè *perficere bonum non invenio.* verſ. 18. tùm poſitivè, *quod odio malum, illud ago,* verſ. 19. Ubi appellat tale malum, quod odio dignum, quod crucifigendum Rom. 6. v. 6. mortificandum ac deſtruendum, ibid. quod nos coram Deo miſeros reddit Rom. 7. v. 24. & à quo liberari quiſque prius ſeriis gemitibus orat. Rom. 7. v. 25. Excipit Bellarm. *concupiſcentiam etſi non ſit propriè peccatum, tamen eſſe corruptionem quandam incitantem ad malum, ideoq; dici non bonum, ſed malum, tùm privativum, tùm poſitivum.* Reſp. concupiſcentia non eſt tantùm malum pœnæ, ſed etiam malum culpæ. Omne malum, quod Dei & piorum odio dignum, quod deſtruendum ac mortificandum, quod coram Deo nos miſeros in vita ſpirituali reddit, eſt malum culpæ. At concupiſcentia eſt tale malum. Ergò eſt malum non tantùm pœnæ ſed etiam culpæ. Major eſt evidens; omne enim malum pœnæ, quâ tale & quod ſimpliciter tale, eſt à Deo, ac proinde non odio Dei vel piorum dignum.

2. Concupiſcentiæ competit definitio peccati.

41. Arg. II. Cui propria definitio peccati competit, illud propriè peccatum eſt: εὔδηλον. Atqui concupiſcentiæ competit propria peccati definitio. E. concupiſcentia propriè eſt peccatum. Minorem confirmo, ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. 1. Joh. 3. v. 4. Concupiſcentia eſt ἀνομία Rom. 7. v. 7. *concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret Non concupiſces.* E. eſt peccatum. Ne exiſtimes, Syllogiſmũ hunc in ſecunda figura affirmatũ nihil concludere, obſerva Majorem eſſe reciprocam, cùm ſit definitio eſſentialis: Omne peccatum eſt ἀνομία, & omnis ἀνομία eſt peccatum. Excipit Bellar. *concupiſcentiam hîc non accipi pro fomite, ſed pro actu voluntario concupiſcendi, quod probatũ ex contextu Apoſtolico; cùm n. Apoſtolus dixiſſet, legẽ non eſſe peccatũ, i. e. cauſam peccati ſed eſſe cauſã cognitionis peccati, probavit ex eo, quod nõ cognoſcebant homines antiquiores, ut deſideriũ uxoris vel rei alienæ eſſe peccata,*

An lex quædam prohibeat tãtùm per modũ doctrina.

43. Mirifica hæc eſt diſtinctio & ipſi ſubjecto diſtinguendo repugnãs, legis enim genuina & propria Natura eſt, non tantùm docere, quid ſit bonum; ſed etiam ad bonum obligare; non docere tantùm quid ſit peccatum, ſed etiam illud prohibere, audiamus ergò quibus coloribus eam pingat Bellarminus. *Sciendum eſt, inquit, in præceptis interdum ſignificari ſolùm media ad aliquem finem, ut cùm dicitur, pugna contra hoſtes, fac medicinam ægroto. Hæc enim ſunt media, illud ad victoriam, hoc ad ſanitatem: interdum autem ſignificari ſimul finem & media, ut ſi quis dicat, vince hoſtes, ſana ægrotum. Hic enim non ſimul imperantur pugna & curatio, quæ ſunt media, ſed etiam indicatur finis, victoria & ſanitas. Cæterũ obligatio præcepti propriè in mediis quæ imperantur, conſiſtit, non in fine; & prævaricator eſt, qui media negligit, non qui finem non aſſequitur. Neque enim peccat, cui dicitur, vince hoſtes, ſi non vincat, modo viriliter pugnet, neq; is peccat, cui dictũ eſt, ſana ægrotum, etiamſi ſanare nõ poſſit, modo curet appoſitè ad ſanandum; Finis n. in præcepto indicari poteſt, imperari non poteſt. Præceptum igitur, Non concupiſces, ejus generis eſt, ut ſimul media & finem comprehendat. Media ſunt, reſiſtere concupiſcentiis, eiq; nunquam aſſentiri, nunquam cedere: atque hæc obligant, ut qui non fecerit, continuò reus exiſtat: finis eſt, funditus concupiſcentias extirpare, atque idefficere, ut nullus in carne motus oriatur contra rationem: hunc autem finem lex proponit, ut intelligamus, quo ſit nobis Deo juvante tenendum, non ut rei ſimus, ſi id non faciamus, quod facere in poteſtate noſtra non eſt, & quod ad felicitatem futuræ vitæ, non ad obligationem præſentis pertinet. Sic enim S. Auguſtinus docet* in Epiſt. 200. ad Aſelicũ: *Hoc,* inquit, *lex poſuit dicendo, Non concupiſces, non quod hic valeamus, ſed ad quod proficiendo tendamus.* Ex lib. 1. de nupt. & concup. cap. 29. *Multùm boni facit, qui facit quod ſcriptum eſt, poſt concupiſcentias tuas non eas: ſed non perficit, quia non implet, quod ſcriptum eſt, Non concupiſces. Ad hoc ergo dixit lex, Non concupiſces, ut nos in hoc morbo jacere intelligentes, medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto ſciremus & quò debeamus in hac mortalitate conari, & quò poſſit à nobis illâ beatiſſima immortalitate perveniri.* His præmiſſis ſubjungit Bellarminus talem dicti Apoſtolici paraphraſin. *Lex ſpiritualis eſt, hoc eſt, Spiritualem omnino requirit, ut perfectè etiam quoad finem ſervetur: Ego verò carnalis ſum, hoc eſt, nondum ſum totus ſpiritualis, qualis ero poſt reſurrectionem; venundatus ſub peccato, hoc eſt, redemtionem corporis adhuc expectans. Sic ergò Apoſtolus legem ſpiritualem, Non concupiſces, non omninò perficiebat, quâ parte adhuc carnalis erat, nec tamen peccabat, cùm lex non obliget ad non ſentiendos carnis motus, ſed ad non conſentiendum eis.*

44. Hanc ipſam diſtinctionem repetit Bellarminus libr. 2. de Monach. cap. 13. col. 474. ut obtinere poſſit, legem in hac vita perfectè impleri poſſe; ſed reſpondemus confictæ huic diſtinctioni ſequentibus membris. 1. Bellarminus ſibiipſi repugnat. Si cordis tantùm, hoc eſt, voluntaria non autem carnis concupiſcentia in lege, Non concupiſces, eſt prohibita, (quod in reſponſione ad argumentum noſtrum ſecundum aſſeruit Bellarminus) cur hoc loco diſputat, etiam primos concupiſcentiæ motus, hoc eſt, ipſam carnis concupiſcentiam lege prohiberi? 2. *ἀσύςατον* eſt dicere, quod lex quædam prohibeat per modum obligationis, quædam verò tantùm per modum doctrinæ: Omnis enim prohibitio eſt obligatio; quicquid ergò lex prohibet, per modum obligationis prohibet: lex ideò docet, ut quid faciendum fugiendumvé ſit, manifeſtet, ac proinde non contenta eſt nudâ *γνῶσιν*, ſed requirit etiam *πρᾶξιν*; legis formale conſiſtit in obligatione, cùm ſuâ Naturâ ſit quædam norma, menſura atque regula; quicquid ergò docet, ad illud etiam obligat. 3. nec ſolùm ad media, ſed ad ipſum finem lex obligat quocunque modo finis legis accipiatur. Internus finis legis eſt perfecta ac omnibus numeris abſoluta rectitudo, juſtitia, & cum Deo archetypo conformitas. 1 Timoth. 1. verſ. 5. *finis præcepti eſt caritas de corde puro, conſcientia bona & fide non ficta.* Ad hunc finem utique lex obligat, quia omnia legis mandata *ἀνακεφαλαιοῦται* in mandato de dilectione. Roman. 13 v. 8. *Qui proximum diligit, legem implevit,* verſ. 9. *Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non dices falſum teſtimoniũ, non concupiſces, & ſic quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo ἀνακεφαλαιοῦται* velut ſub unum caput redigitur. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Matth. 22. v. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* verſ. 38. *hoc eſt maximum & primum mandatum.* v. 39. *ſecundum autem eſt ſimile huic, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* verſ. 40. *in his duobus mandatis univerſa lex pendet & Prophetæ.* Si ad hunc internum finem lex non obligaret, nullo modo obligaret, cùm omnia reliqua, ad quæ obligat, in hoc uno de caritate mandato comprehendantur. Finis legis externus eſt conſecutio vitæ æternæ, ad illam itidem lex obligat; ideò enim perfectam obœdientiam ab homine requirit, ut per illam conſequatur vitam æternam; obligando igitur ad perfectam obœdientiam, etiam ad vitam æternam obligat. Matth. 19. v. 17. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Luc. 10. verſ. 25. Legisperito quærenti, *quid faciendo vitam æternam conſequi poſſit,* reſpondet Chriſtus verſ. 26. *In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis?* v. 27. mandatum dilectionis *ἀναγινώσκοντι* reſpondet verſ. 28. *Hoc fac & vives.* Propriè igitur loquendo vitam æternam lex promittit, ad conſecutionem vitæ æternæ obligat. 4. Quare cùm mandatum de non concupiſcendo ad internum legis finem pertineat, utique ad ipſum non concupiſcere lex obligat; *ἀντιγραφῶς* aſſeritur *τὸ* non concupiſcere pertinere tantum ad finem, quem lex monſtrat, & non ad media, ad quæ lex obligat, cùm pertineat ad perfectam illam juſtitiam, quam lex requirit. 5. Cujus loci eſt obſervatio illa, quòd Apoſtolus mandatum de non-concupiſcendo uno eodemque cenſu habet cum mandatis de non-mœchando, de non-occidendo. Roman. 13. verſ. 9. ut ergò lex obligat ad non-mœchandum, ad non occidendum; ita quoque obligabit ad non-concupiſcendum. Atqui obligat ad non-mœchandum, ad non-occidendum &c. tanquam ad media conſequẽdi vitam æternam. Ergò eodem modo obligabit ad non-concupiſcendum. Omnibus Dei præceptis additur generalis iſta clauſula. *Maledictus, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis.* Deuter. 27. v. 26. Gal. 3. verſ. 10. quicquid ergò in lege ſcriptum, ſub pœna æternæ maledictionis nos obligat. 6. ſimilia, quæ Bellarminus affert de milite, qui obligatur tantùm ad ſtrenuè pugnandum, non ad vincendum: de Medico, qui obligatur

ad appoſitè curandum, non ad ſanandum, ſunt diſſimilia & ab hoc loco aliena. In nullius militis viribus unquam fuit ita pugnare, ut ſemper vincat; in nullius Medici viribus unquam fuit, ita curare, ut ſemper ſanet: atqui lex data eſt homini ante lapſum perfectis viribus inſtructo, per quas potuit perfectam illam obœdientiam præſtare, ut nec primos concupiſcentiæ motus ſentiret. Invertimus ergò ſimilia iſta hoc modo. Quemadmodum miles, in cujus viribus eſt vincere, obligatur, ut non ſolùm ſtrenuè pugnet, ſed etiam vincat: Medicus, in cujus viribus eſt ſanare, obligatur, ut non ſolùm appoſitè curet, ſed etiam ſanet: ita primus homo per legem obligatus fuit, non ſolùm ut poſt concupiſcentias ſuas non iret, ſed etiam ut non concupiſceret. Eadem obligatio adhuc durat: quamvis enim illæ vires per lapſum ſint amiſſæ, tamen legis obligationi inde nihil decedit, quod declarari poteſt exemplo debitoris, qui propriâ culpâ ad extremam paupertatis lineam redactus, ſolvendo non eſt, nihilò tamen minùs ad ſolvendum obligatur; quò pertinet dictum Thomæ Aquin. theſi 26. allatum, quod pronunciatum illud (nemo peccat in eo, quod vitare non poteſt) cum hac limitatione ſit accipiēdum; ſi illam impoſſibilitatem non inciderit ſuâ culpâ, perinde ut quis ſponte in foveam ſe præcipitat, ex qua ſuis emergere virib. nequit. 7. Auguſtini dicta nondum illud probant, quod ex eis Bellarminus exculpere voluit. Auguſtinus dicit, *nos non poſſe illam legem de non-concupiſcendo in hac vita implere*; Bellarminus vult ex illis demonſtrare, *nos non teneri*, ut præceptum illud impleamus, quæ certè non ſunt ἰσοδυναμοῦντα. Auguſtinus dicit, in vita æterna olim perfectè legem illam à nobis implendam, nuſquam autem addit, in hac vita nos ad eam non obligari; imò verò quia Auguſt. dicit, ex lege morbum noſtrum cognoſci & ad quærendum animæ Medicum nos ablegari, utiq; præſupponit, legis iſtius obligatione nos teneri: ita enim ſcribit Epiſt. 200. ad Aſellicū. *Utilitas legis eſt, ut hominem de ſua infirmitate convincat & gratiæ medicinam, quæ in Christo eſt, implorare compellat*. lib. 1. de nupt. & concup. c. 29. dicit, *multum boni à renatis fieri, interim tamen legem ab eis non perfici, hoc eſt, perfectè impleri*; quod nulla ſophiſtica everti poterit.

45. Sed enim ne in concedendo nimis largus videatur Bellarminus, poſtquam iſtè diſputaverat, etiam primos concupiſcentiæ motus aliquo modo lege Dei prohiberi, ſubjungit: *probabile etiam eſſe, quod alij docent, præcepto Non concupiſces, non prohiberi ullo modo motus involuntarios, ſed aſſenſum tantùm*. Vides hominum illorum intemperiem, omnia fingunt & pingunt pro arbitrio, ne genuina Scripturæ ſententia agnoſcatur: modò conceſſerat primos concupiſcentiæ motus lege Dei prohiberi, mox audies id non ſolùm negantem, ſed etiam argumentis evertentem, ταῦτα ἢ ταῦτα. Quomodo verò probat, tantùm voluntariam & cum aſſenſu conjunctam pravam concupiſcentiam lege Dei prohiberi? 1. *Ab Apoſtolo vocatur hæc lex mentis* Romanor. 7. verſ. 23. *quia non carni, ſed menti data eſt*. Reſp. lex mentis intelligitur propenſio hominis per Spiritum renati ad perfectam obœdientiam legi præſtandam, ut ſuo loco oſtendemus: falſum eſt, non carni, ſed menti tantùm datam legem, imò verò toti homini lex data eſt, perinde ut originalis juſtitia omnium virium rectitudo erat. 2. *Omnia Decalogi præcepta intelliguntur de actionib. liberis, planéq; voluntariis. Ergò & hoc præceptum de non-concupiſcendo*. Reſp. & antecedens falſum & ipſa connexio. Illud, quia Chriſtus Matth. 5. præceptum de non-occidendo ita interpretatur, ut oſtēdat etiam primos ad iram motus eo prohiberi; hoc, quia quod κατ' ἔμφασιν *juris* verborum in reliquis præceptis obſcuris, ſed in ultimo præcepto de non-concupiſcendo redditur manifeſtius, qua de re alibi plura.

46. Arg. IV. Mens D. Pauli per Spiritum renata & lex Dei idem volebant. Rom. 7. v. 16. Si autem quod nolo, illud facio, conſentio legi, quoniā bona eſt. Atqui mens D. Apoſtoli nolebat ſentire motus concupiſcentiæ. Ergò etiam legi DEI motus illi repugnabant. Undè Auguſtin. ſerm. 5. de verb. Apoſt. *Quid dicis, ô lex? non concupiſces, & ego nolo concupiſcere. non implet legem infirmitas mea, ſed legem laudat voluntas mea*. Bellarminus hic lubricus eſt, 1. *repetit ſuam diſtinctionem inter prohibitionem finis & mediorū*, quam excuſſimus ſuperiùs. 2. *dicit conſenſum D. Apoſt. cum lege in eo conſiſtere, non quod rem eandem velint aut nolint Paulus & lex, ſed quòd Paulus velit aut nolit id, quod lex jubet eum velle, hoc eſt, cōcupiſcentiis reſiſtere*. Reſp. non ſolùm hoc requirit lex, ut concupiſcentijs reſiſtatur, ſed etiam ut non concupiſcatur; utrumque vult Apoſtolus per Spiritum ſanctum regeneratus, ſed quia adhuc ex parte ſub vetuſtate carnis conſtitutus, ideò quod non vult, nec approbat, illud nihilominus facit, hoc eſt, carnis concupiſcentias ſentit. 3. *facilius dici aſſerit, & Apoſtoli mentem & legem nolle concupiſcentiam ut objectum, interim Apoſtolum concupiſcendo legem non tranſgredi, cùm non voluntariè concupiſcat, perinde ut cædes involuntaria non eſt contra legē*. Reſp. ſi illud ſolum, quod actu voluntarium, eſt tranſgreſſio legis, tollentur omnia ignorantiæ & infirmitatis peccata: ſi illud ſolum quod actu voluntarium, eſt peccatum, negabitur in univerſum originale peccatum. De cæde involuntaria dicetur ſuo loco. Adde, quòd hæ Bellarmini ſolutiones ſeſe invicem evertant. Si enim primi concupiſcentiæ motus etiam involuntarij lege prohibentur, non poteſt conſenſus ille legis & mentis conſtitui ἐν τῷ reſiſtere concupiſcentijs, & ſic reſponſio ſecunda tollit primam: Viciſſim, ſi mens Apoſtoli & lex Dei nolunt concupiſcentiam ut objectum, utique rem eandem nolunt, & ſic reſponſio tertia evertit ſecundam.

47. Arg. V. Conqueritur Apoſtolus volenti ſibi bonum facere, malum adjicere, Rom. 7. v. 21. utique ergò concupiſcentia eſt tale malum, quod perfectam legis impletionem excludit, & per conſequens eſt peccatum. Bellarminus primò *conqueritur de obſcuritate hujus loci, poſteà addit, ſenſum hunc eſſe: Invenio legem bonum quoddam eſſe mihi volenti facere, id eſt, volenti benè operari, & ſecundùm legem vivere, ideò autem invenio legem eſſe quoddam bonum, quia malum cōcupiſcentia mihi adjacet, dùm enim ab una parte malum adjacens incitat ad peccatum, ab altera lex Domini retrahit à peccato, itaq; non poſſe (ait) ex hoc loco effici, quòd lex ſervari non poſſit, aut quòd concupiſcentia involuntaria peccatum ſit*. Reſp. quidam verba, *invenio legem*, ſejungunt a ſequentibus, eorumq; talem reddunt paraphraſin; ſic mecum comparatum eſt, ita ut lex per conditionem accipiatur. Alij ita explicant, comperior volenti mihi facere bonum, hanc legem, (ſcilicet impoſitam, eſſe) quòd mihi malum

adja-

adjaceat. Ambroſius. *Legem Moſis aſſerit voluntati ſua date conſenſum contra peccatum, quod in carne habitat*, quam explicationem ſequitur Auguſt. 1. contra duas Epiſtolas Pelagian. c. 10. Theoph. ita reddit: *Invenio legem faventem volenti mihi quod bonum eſt facere, ſed non facienti, quoniam adjacet mihi malum.* Eraſmus τὸ ὅτι accipit εἰδικῶς hoc ſenſu: *Dum conor parere legi bonæ & vincente cupiditate pertrahor ad malum, ſentio malum illud in me eſſe, non in lege.* Quicquid ſit, illud malum, de quo Apoſtolus conqueritur, quod ſibi adhæreat, dubitari non poteſt, quin ſit concupiſcentia, quæ cùm volenti facere bonum adhæreat, & in perfecta boni impletione eum impediat, utique peccatum erit. Nervum argumenti conſtituimus in illa boni ac mali oppoſitione. Bellarminus per malum adjacens intelligit malum pœnæ, ſed oppoſitio boni & mali evidenter oſtendit malum culpæ hîc intelligẽdum eſſe. Vocabulum *legis* accipimus de lege peccati in membris hærente juxta expoſitionem verſ. 23.

48. VI. Quicquid repugnat legi mentis (per Spiritum regeneratæ) & captivat hominem in lege peccati, illud utique peccatum eſt. At talis eſt concupiſcentia Roman. 7. v. 23. Ergò eſt peccatum. Bellarminus excipit, *non omne quod legi repugnat, eſſe peccatum, quod extra controverſiam eſſe pronunciat.* At ô bone hoc non ſolùm controverſum, ſed etiam manifeſtè falſum eſt, ſiquidem definiente Apoſtolo ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. 1. Joh. 3. verſ. 4. quicquid ergò eſt ἀνομία, illud etiam eſt peccatum juxta vulgatiſſimum Canonem: cui definitio competit, ei etiam definitum erit tribuendum, τέλειος γὰρ ὁρισμός ἐστιν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὁριστόν, docente Damaſcen. capit. 8. Dialect. Vidit ergò Bellarminus hoc non eſſe extra controverſiam, ideò etiam nititur probare. 1. *Peccator repugnat legi & tamen homo peccator non eſt propriè peccatum.* Reſponſ. miſera verò ſophiſticatio. Peccator repugnat legi, non quâ homo, ſed quâ peccator. Quicquid ergò in homine repugnat legi, hoc eſt, quicquid recedit à regulâ legis, cum qua deberet congruere, illud eſt peccatum, intellige formaliter, alia enim ratio eſt, ſi illam ἀνομίαν ſumas materialiter, ut connotatur ſubjectum, cui ἀνομία & peccatum inhæret. Novit hoc Bellarminus tàm exactè, quàm ſuos digitos, cùm lib. 1. de amiſſ. gratiæ & ſtat. peccati capite 1. *ipſe diſtinguat inter materiale peccati*, (quod vocat ſubſtantiam, non ſatis commodè) *& inter formale peccati* (quod vocat propriam ejus rationem) *ſubſtantia peccati*, ait, *eſt actio aliqua voluntaria, vel voluntaria actionis omiſſio. Ratio peccati eſt ipſa declinatio & receſſio à regula in illa actione vel ejus omiſſione.* Hæc ibi Bellarminus, cui tamen hoc loco confuſione materialis & formalis ſophiſticari libuit. 2. *lex injuſta repugnat legi juſtæ, & lex unius Principis legi alterius contraria eſt, neutra tamen propriè peccatum.* Reſponſ. lex injuſta opponitur legi juſtæ contradictoriè, peccatum opponitur legi privativè, hæc non erant confundenda. Leges poſitivas quod attinet, earum alia eſt ratio quàm divinæ legis; illæ enim ratione circumſtantiarum variari poſſunt, hæc verò eſt æterna & immutabilis regula. His præſuppoſitis reſpondet Bellarminus ad argumentum. *Concupiſcentia repugnat legi, non ut actio recedens à regula, cum poſſet & deberet regulæ congruere, ſed repugnat, ut lex contraria impellens ad malum, quo modo etiam legi repugnat Diabolus & quicquid incitat ad legis transgreſſionem.* Reſpond. ſubordinata non ſunt ſibi invicem opponenda; concupiſcentia & peccatum eſt, quia recedit à legis regula, & impellit ad peccatum, quia cùm conceperit, peccatum parit. Invertimus igitur ſolutionem Bellarmini. Quemadmodum lex præcipiens mala non ſolùm ἀνομίας cauſa, ſed etiam ipſa eſt ἄνομος (æquivocè enim tantùm lex eſt & ſolo nomine talis, quæ mala præcipit) quemadmodum Diabolus impellens ad peccatum non ſolùm eſt cauſa peccati, ſed etiam ipſemet peccator: ita concupiſcentia carnis non ſolùm eſt peccati actualis cauſa, ſed etiam ipſa eſt peccatum. Verba, quę Bellarm. attexit, *quicquid incitat ad legis tranſgreſſionem*, inſidioſa ſunt, intelliguntur enim objecta externa, quæ cùm ſua Naturâ ac per ſe non incitent ad peccatum, ſed tantùm ex accidenti, quatenus prava concupiſcentia in homine delitescens eis irritatur, non erant huc referenda.

An omne quod repugnat legi, ſit peccatũ.

49. Arg. VII. Quicquid hominem in vita ſpirituali coram Deo miſerum reddit, & à quo non niſi per Chriſtum liberantur, illud peccati loco habendum. At concupiſcentiæ competit illud. Ergò & hoc Rom. 7. v. 24. *Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* v. 25. *Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Excipit Bellar. *ineptiſſimum eſſe hoc argumentum, cùm Apoſtolus loquatur de miſeria pœnæ, & liberationem à corpore mortali expetat.* Reſpon. notanter additur in majore poſitione noſtri argumenti, illud demum eſſe malum culpæ, quod hominem in vita ſpirituali & coram Deo miſerum reddit, & à quo non niſi Dei gratiâ per Chriſtum liberantur; hæc omnia malo pœnæ non poſſunt tribui, ut patet. In tribulationib. gloriabatur Apoſtolus, Rom. 5. v. 3. ſed propter concupiſcentiam in carne hærentem tàm miſerabiliter ejulatur. ταλαιπωρία *at plurimùm* ſumitur de miſeria culpæ. Rom. 3. v. 16. ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. Apoc. 3. v. 17. οὐκ οἶδας, ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος καὶ ὁ ἐλεεινὸς καὶ πτωχὸς καὶ τυφλὸς καὶ γυμνός, quæ omnia de ſpirituali nuditate, cæcitate & miſeria intelliguntur. Rectè dicit Bellarminus, *Apoſtolum expetere liberationem à corpore mortali & paſſionibus obnoxio*, ſed addenda etiam erat cauſa, quare eam liberationem Apoſtolus expetat? nimirum quia *corpus propter inhabitans peccatum eſt mortuum*. Rom. 8. verſ. 10. hoc eſt, morti ſubjectum, nec ſolùm temporali, ſed etiam æternæ morti obnoxium eſſet, niſi fieret remiſſio peccati propter Chriſtum, ad quam reſpexiſſe Apoſtolum ſequens verſiculus docet: *Gratias ago Deo per Jeſum Chriſtum* & Roman. 8. v. 1. cauſam ſubjicit, quare peccatum in carne habitans non reddat pios morti æternæ obnoxios, nimirum quia per fidem ſunt in Chriſto & per Spiritum actiones carnis mortificant. *Nulla damnatio eſt his, qui ſunt in Chriſto, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum Spiritum.*

50. Arg. VIII. Qui bonum facit, non autem perficit, nondùm perfectè implet legem. Atqui Apoſtolus de ſe & omnib. renatis teſtatur, quòd bonum quidem faciant, non autem perficiant. Rom. 7. v. 18. *velle mihi adjacet, perficere autem bonum non invenio.* Ergò nondum perfectè implent legem videl. propter adhærentem concupiſcentiam, & per conſequens concupiſcentia illa legis perfectam impletionem prohibens eſt peccatum. Excipit Bellarm. *at quis peccet non faciendo aliquid requiri, ut debeat & poſſit illud facere, jam verò carne non concupiſcere*

non eſt in noſtra poteſtate. Reſp. Obligatio legis non æſtimanda ex ſtatu hominis poſt lapſum, ſed ex donis & viribus, quas in primo homine ad legem præſtandam accepimus. Sanè per originale peccatum miſeræ huic peccandi neceſſitati (ut Auguſt. & Bernh. loquuntur) ſubjecti ſumus, ut nō poſſimus concupiſcere, interim tamen legis rigori ac debito noſtro nihil inde decedit, quod exemplo debitoris ad paupertatem propria culpâ redacti ſuperiùs declaravimus & ſuo loco in articulo de lege declarabimus uberiùs.

51. Arg. IX. Quicquid eſt inimicitia adverſus Deum & mors, hoc eſt, mortis cauſa, illud eſt peccatum. At *φρόνημα τῆς σαρκὸς eſt inimicitia adverſus Deum*. Rom. 8. verſ. 7. & mors verſ. 6. Ergò eſt peccatum. Excipit Bellarmin. *nomine φρονήματος hoc loco intelligi non ipſam concupiſcentiam, ſed curam & ſollicitudinem nimiam providendi ea, quæ carni grata & commoda, quam Apoſtolus a ſeſe removet, quo nomine temeritatem noſtram Bellarminus accenſet, quòd omnia cōfundamus ac miſceamus & argumenta petamus ex illis locis, qui nihil ad rem faciunt.* Reſp. per τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς intelliguntur affectus, ſenſus, intelligentia & ſapientia hominum carnalium, qui nondum ſunt regenerati, & affectus, ſtudia ac cogitationes carnis in ipſis renatis, de quo φρονήματι Apoſtolus pronunciat, quòd ſit inimicitia adverſus Deum, hoc eſt, quòd legi non ſolùm non ſubjiciatur, ſed etiam Deo & ipſius legi hoſtiliter adverſetur, ut Apoſtolus ſeipſum explicat. Illud φρόνημα, illum affectum carnis Apoſtolus non omnimodè à ſe removet, quia jam ante confeſſus fuerat, ſe nondum totum ſpiritualem ſed ea parte adhuc carnalem, hoc eſt, ſub carnis vetuſtate conſtitutum aliquatenus adhuc eſſe. Rom. 7. v. 14. negat autem ſe in carne eſſe, vel ſecundùm carnem ambulare, hoc eſt, illud τῆς σαρκὸς φρόνημα perficere, illi affectui carnis indulgere ſe negat, per Spiritum verò illas carnis ἐπιθυμίας ſeſe mortificare aſſerit, atque alios renatos ad illud ipſum cohortatur, Gal. 5. v. 24. Quare cum τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς etiam primos concupiſcentiæ motus tanquam certam quandam ſpeciem complectatur, non eſt, quòd ab inimicitia illa adverſus Deum & legem Dei pravæ concupiſcentiæ motus liberi pronuncientur.

Gen. 6. Cuncta cogitatio cordis tā-tùm mala.

52. Atq; hæc eſt prior claſſis argumentorum ex 6. 7. & 8. c. Roman. deſumta, ſuccedit poſterior ex alijs Scripturæ locis deprompta, in cujus ἐξετάσει itidē veſtigia Bellarmini ſequemur. Gen. 6. v. 5. *Cuncta cogitatio cordis tantùm mala omni tempore.* Gen 8. verſ. 21. *ab adoleſcentia* Si figmentum cordis humani tantùm malum omni tempore, utique etiam concupiſcentia prava à peccati accuſatione non poterit abſolvi. Excipit Bellarminus, *deſcribi peccatum actuale illorum, qui vixerunt ante diluvium, quòd ambulaverint ſecundùm carnē, & quæ carnis ſunt, tantùm cogitaverint: ubi etiam pronunciatum tale ponit, quod peccatum originale penitus negat, pronitas ad malum* (ait) *eſt vulnus ex peccato originali relictum, ſed non eſt propriè peccatum, niſi in actum voluntarium prodeat.* Sublime. *In infantibus pronitas illa nondum erumpit in actum voluntarium. Ergò carent peccato propriè dicto.* Reſp. Moſes ipſum actualium peccatorum fontem hac gnomâ monſtrare voluit, qualis ſcil. ſublato Dei Spiritu humana Natura manſerit, videl. talis, qualis ex ſe & ſuâ Naturâ eſt poſt lapſum, tota carnalis: cùmq; Noaho cum ſuis ex arca egreſſo eadē verba repetantur, manifeſtum eſt, non poſſe ad illos ſolos, qui vixerunt ante diluvium, ea referri, ſed in genere concionantur de Natura hominum poſt lapſum, qualis in ſe ſit, ſi extra regenerationem ac renovationem Spiritus conſideretur. Hebræa veritas ſic habet Geneſ. ſexto verſ. quinto. כָּל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם *omne figmentum cogitationum cordis tantum malum omni die.* Verba valdè ſunt emphatica 1. Cordis nomine Spiritus S. in Scripturis præſertim V. T. non ſolùm appetentem, ſed & rationalem animæ facultatem intelligit, unde cordi non affectus ſolùm, ſed etiam intellectum ac voluntatem tribuit, quo ſenſu cordis vocem hoc loco accipi, patet ea cogitationib. quæ cordi tribuuntur, perinde ut Matth. 15. v. 19. Chriſtus pronūciat, ex corde διαλογισμοὺς πονηροὺς ἐξέρχεσθαι. 2. Huic ergò cordi hominum tribuit Moſes יצר & חשב. Prius vocabulum propriè ſignificat formare, effigiare, imaginari, cogitare, ac tribuitur figulo vaſculum aliquod formanti. Poſterius ſignificat cum intentione animi cogitare, διαλογίζεσθαι, Exod. 35. verſ. 32. uſurpatur de artificib. tabernaculi ſingulari induſtriâ operas ſuas pertexentibus. Ergò duobus hiſce vocabulis comprehenduntur omnes motus ac cogitationes cordis ſive ſint primi illi ac involuntarii motus, ſive ſingulari induſtriâ & animi intentione eliciti, perinde ut hæc vocabula eodem ſenſu conjunguntur. 1. Paralip. 28. verſ. 9. *Omnia corda inquirit Dominus, & omne figmentum cogitationum intelligit*, unde ipſi Rabini pravam concupiſcentiam vocare ſolent יֵצֶר הָרָע figmentum malum. 3. Omnes haſce cordis cogitationes Spiritus S. vocat malas, hoc eſt, legi Dei non conformes, ſed peccato infectas, & ad actualia peccata impellentes. Quamvis enim vocabulum רַע uſurpetur quandoque de malo pœnæ, tamen circumſtantiæ hujus loci evidenter oſtendunt, de malo culpæ hoc loco accipiendum eſſe, cùm in deſcriptione cauſarum diluvij hîc verſetur Spiritus ſanctus. 4. Figmentum cogitationum dicitur רַק tantùm malum, quod nimis dilutè interpres Latinus vertit cogitationem cordis eſſe intentam ad malum. Eſtq; particula tùm excluſionis, tùm extenuationis docente Förſtero in Lexico, ſenſus igitur erit, quòd figmentum cogitationum totum ac ſemper malum uſque ad leviſſimum motum. 5. Malum eſt omni die, vel ut exponitur Gen. 8. verſ. 21. מִנְּעֻרָיו ab infantia ejus (hominis) vox נער & de puero & de infante in Scriptura uſurpatur: quàm ergò primùm incipit infantia noſtra, imò quàm primùm incipiunt dies noſtri, figmentum cogitationum cordis eſt malum. Vides egregiam peccati originalis (cujus perpetuum & inſeparabile effectum eſt prava carnis concupiſcentia) deſcriptionem in hoc Moſaico dicto nobis proponi, quam Dn. D. Polycarpi manuductionem ſecuti hactenus expoſuimus.

53. 2. Pſal. 19. v. 13. conqueritur Pſaltes: *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me.* & Pſal. 51. v. 12. *cor mundum ſibi creari petit.* Ergò agnoſcit adhærentes peccatorum ſordes & numerum delictorum ſuam effugere notitiam fatetur. Excipit Bellarminus, *hæc loca nec ad peccatum originale nec ad concupiſcentiam in renatis ullo modo pertinere, cùm in juſtificatione peccata omnia remittantur; cùm concupiſcentia non ſit res occulta, & cùm non ſit orandum pro involuntarijs concupiſcentiæ motibus, docente Auguſtino* Epiſt. 200. *loqui ergo Davidem de peccatis venialib. & occultis mortalibus.* Reſp. 1. *Pſ. 19. ab occultis meis mūda me.*

pecca-

peccatum remittitur non ut non ſit, ſed ut non imputetur, quâ de re plura ſuo loco. 2. prava illa concupiſcentia eſt abſconditum cordis peccatum & non niſi à renatis per lucem legis divinæ cognoſcitur Pſal. 90. verſ. 8. noverat David concupiſcentias pravas peccata eſſe, ſed quoties vitioſos illos motus ſenſerit, ignorare ſe profitetur, quæ duo ſophiſticè confundit Bellarminus. Intelligunt renati, ſe peccatum habere, ſed quoties & quam graviter peccaverint, non intelligunt. 3. non eſſe orandum pro motibus concupiſcentiæ pravæ etiam involuntarijs, nunquam perſuadebit nobis Bellarminus, cum Moſes de abſcondito peccato & David de occultis delictis conquerantur Pſ. 90. v. 8. Pſal. 19. v. 13. præſertim cum Apoſtolus de lege peccati in membris hærente tam miſerabiliter lamentetur Rom. 7. v. 24. Auguſt. verba hæc ſunt. *Incipit homo ſecundùm gratiam in interiori homine renovari, ut mente agat quod amat, nec carni conſentiat agenti quod odit, id eſt, ut omnino non concupiſcat, ſed ut poſt concupiſcentias ſuas non eat: quod quidem tam magnũ eſt, ut ſi omnimodò fieret, & quamvis inſint, dum ſumus in corpore mortis hujus, deſideria peccati, nulli eorum tamen adhiberemus conſenſum, non eſſet, unde diceremus, Patri noſtro, qui eſt in cœlis, Dimitte nobis debita noſtra* &c. oſtendit Auguſtinus tantùm abeſſe, ut legi de non-concupiſcendo perfectam præſtare poſſimus obœdientiam, ut etiam pravis concupiſcentiis ſæpiùs adhibeamus conſenſum, unde quotidiè nobis orandum ſit pro debitorum, hoc eſt, quotidianorum etiam actualium peccatorum condonatione. Ex hypotheſi igitur, atque ea quidem in hac vita per Naturam impoſſibili, non autem abſolutè pronunciat Auguſtinus pro remiſſione pravorum concupiſcentiæ motuum non eſſe orandum, quos cum lege prohiberi disertè ibidem teſtetur, quomodo ſimpliciter & abſolutè negare poſſet, pro illorum remiſſione orandum eſſe? adde quòd alibi disertè teſtetur Auguſtinus, propter adhærentes defectus & peccati originalis reliquias quotidiè orandum eſſe: Dimitte nobis debita noſtra. Sic enim ſcribit Epiſtola vigeſima nona. *Quamdiu caritas augeri poteſt, profectò illud, quod minus eſt quam debet, ex vitio eſt, ex quo vitio non eſt juſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet, propter quod vicimus ſi dixerimus, quod peccatum non habemus, mendaces ſumus* &c. *propter quod etiam quantumlibet perfecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere, dimitte nobis debita noſtra, cùm jam omnia dicta, facta, cogitata dimiſſa ſunt.* Idem de verb. Apoſt. ſerm. 2. *Sufficit, inquis, mihi, quod in Baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum: nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? adhuc carnem fragilem portas* &c. *adhuc utique dicis, donec ſanentur languores tui, Dimitte nobis debita noſtra.*

Ier. 17. pravum cor hominis.

54. 3. Jerem. 17. v. 9. *Pravum eſt cor hominis & perverſum, quis cognoſcet illud?* v. 10. *Ego Iehovah ſcrutans cor, probans renes*: hîc tanta cordis pravitas & perverſitas in homine ſtatuitur, quam ne ipſe quidem ſatis pernoſcere queat, quam eſſe peccatum quis negabit? Excipit Bellar. 1. *Cor pravum non eſſe cor inquinatum peccatis, ſed callidũ ac difficile, ut penetretur: cũ in Hebræo ſit* עקב quod LXX. reddiderunt βαθεῖαν καρδίαν. Reſp. metuendum erit Bell. fulmen Conc. Tridẽtini, ſi à verſione vulgata diſcedere voluit, quæ tamen hoc loco non eſt incommoda. עקב deductum eſt à planta ſeu calcaneo, deſcribitur ergò cordis humani pravitas metaphorâ ductâ à via, quæ aſſiduè calcatur, atq; ex eo redditur non ſolùm calloſa, aſpera & dura, ſed etiam calcando pervertitur. Hieron. reddit *pravũ*; Targum & Rabini, *vafrum ac fraudulentũ*. Münſt. *perverſum* perinde ut Ezech. 36 v. 26. dicitur *cor lapideũ*, & Rom. 2. v. 5. vocatur σκληρότης καρδίας, Marc. 16. v. 14. Rom. 11. v. 25. Eph. 4. v. 18. vocatur πώρωσις, quaſi dicas, calloſitas cordis. Cõqueritur igitur Propheta, hominem quidem fuiſſe ab initio rectum à Deo creatum, ſed per peccatum rectitudine illâ privatum & in ejus locum cordis pravitatem ſucceſſiſſe. Deinde cor hominis dicit eſſe אָנֻשׁ *miſerum*, Trem. & Jun. *mortiferum*, Münſt. *præfractum & deſperatum*, ut ſignificetur, malum hoc eſſe inſanabile & morbum deſperatæ curationis, Jere. 15. v. 18. *plaga mea facta eſt incurabilis*. Mich. 1. v. 9. *deſperata eſt plaga ejus*. *Eſt igitur* (interpret. D. Chemnitio in locis p. 574.) *triſtiſſima deſcriptio corruptionis originalis, quod ſit deſperatæ curationis, nec per Naturam, nec per medicinam, nec per ulla opera ſanabilis, nec poſſit aboleri, niſi per mortem abſorptum fuerit, quod eſt mortale*, 1. Cor. 15. v. 53. Deniq; dicitur cor pravum eſſe מִכֹּל *ſuper omnia*, & quidem plus quàm ſciri vel cogitari poſſit, unde Symm. reddit ἀνεξερεύνητον & quidem ſuper omnia ita pravum ac perverſum, ut nemo præter Deum καρδιογνώστης illam perverſitatem ſatis intelligat. Vanum ergò eſt, quod Bellarminus negat deſcribi hic cor inquinatum peccatis, ſed tantum callidum ac difficile ut penetretur. Atqui illa calliditas ad malũ ac durities illa cordis an non ſunt verè pravitas & peccatum? 2. dicit, *pronitatem ad malum his cordis tantum tribui, quæ propriè non ſit peccatum*. Reſp. profunda illa cordis pravitas & prona ad malum inclinatio quomodo non erit peccatum, cùm ſit quaſi ſemen peccatorum omnium, quæ omnia potentiâ in ſe complectitur? rivuli venenati de veneno fontis teſtantur. 3. deniq; addit, *loqui Prophetam de impijs, quorum cor verè pravum & immundum, tum contra de renatis dicatur, quod ſint mundi corde* Matth. 5. *quod fide corda ipſorum purificata* Actor. 15. *& finis legis dicitur caritas de corde puro*. 1. Timoth. 1. Reſp. contextus Propheticæ concionis manifeſtè oſtendit, non tantùm de manifeſtè ſceleratis & profligatæ impietatis hominibus, ſed in genere de omnibus Prophetam loqui v. 5. dicit, *maledictus qui confidit in homine*, v. 7. *benedictus qui confidit in Domino*, v. 9. & 10. ſubjicit tàm pravum & inſcrutabile eſſe cor hominis, ut non velit videri, quaſi Deo nõ confidat, ſed Deum ſcrutari cor & renes probare, quin & ſeipſum huic deſcriptioni includit, v. 14. *ſana me Domine & ſanabor, ſalvum me fac, & ſalvus ero.* Deſcribitur igitur cor humanum, quale ſit ſuâ Naturâ ex ipſa origine, vel priuſquam per Spiritum regeneretur & mundetur, vel ubi amiſſo Spiritu ſibi relinquitur, vel ſi per ſe extra renovationem Spiritus in ipſius renatis conſideretur. Quamvis enim fide purificentur renatorum corda, hoc eſt, quamvis perfecta mundities Chriſti per fidem renatis imputetur; quamvis etiam Spiritus ſanctus per renovationem corda renatorum purificet, mundet ac ſanet: tamen illa renovatio, illa purificatio ac ſanatio in hac vita nunquam ita perfecta eſt, ut non oporteat eam quotidiè augeri atq; perfici, inde eſt, quòd diſcipulis Chriſti [qui utiq; erant per Spiritum S. renati ac renovati] tribuitur adhuc quædam πώρωσις καρδίας. Marc. 16. v. 14. & βραδύτης πιστεύ-

ut Lucæ 24. verſ. 25. & in genere omnes renati, quamvis ſint mundi ac ſancti, tamen jubentur *ſe mundare ab omni inquinamēto carnis & Spiritus ac perficere ſanctificationem*. 2. Cor. 7. v. 1. ſunt & dicuntur azymi, ac nihilominùs *jubentur expurgare vetus fermentum* 1. Cor. 5. v. 7. ſunt per Spiritum Dei renovati, nihilo tamen minùs *jubentur ſe renovare Spiritu mentis* Eph. 4. v. 23. *& induere novum hominem, qui ſecundum Deum creatus*, v. 24.

Matt. 6. Dimitte nobis debita noſtra.

55. Oratio Dominica concludit omnes ſub peccato. Qui enim petit nomen Dei ſanctificari, regnum Dei advenire, & voluntatem Dei impleri, is eo ipſo fatetur, ſe nondum plenè facere Dei volūtatem, nomen Dei adhuc in ſe ex parte pollui, & ſe propter peccatum ex parte ſervum Diaboli confitetur. Argumentum eſt D. Lutheri in aſſert. art. 2. tom. 2. oper. Latin. f. 297. Excipit Bellarminus, *inaniſſimam hanc objectionem eſſe, cum juxta Cyprianum perſeverantiam tantum in ſanctificatione & regnum gloriæ hæc oratio reſpiciat, & ad infideles hoc propriè ſpectet, quòd voluntatem Dei impleri petimus: urget etiam hoc, quod Christus* Matth. 26 *peri voluntatem Dei petet*. Reſp. Quicunq; ita petit nomen Dei ſanctificari, regnum Dei advenire, & voluntatem Dei impleri, ut ſimul debita ſua ſibi dimitti petat, is eo ipſo fatetur, ſe non plenè & ex omni parte Dei nomen ſanctificare & voluntatem ipſius implere. Atqui omnes renati ita orant Dei nomen ſanctificari &c. Allegat Bellarminus Cypriani expoſitionem, eam ergo audiat. *Petimus & rogamus*, [ait Cyprianus in expoſ. orat. Domin.] *ut qui in Baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo, quod eſſe cœpimus, perſeveremus, & hoc quotidiè deprecamur. Opus eſt enim nobis quotidianâ ſanctificatione* [hoc Bellarminus omiſit] *ut qui quotidiè delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſiduâ repurgemus*. Et poſtea: *Continuâ oratione & prece opus eſt, ne excidamus è regno cœleſti, ſicut Iudæi, quibus hoc promiſſum priùs fuerat, exciderunt* &c. *Rogamus, ut faciamus quod Deus vult; quia nobis a Diabolo obſiſtitur, quò minùs per omnia noſter animus atque actus Deo obſequatur, oramus & petimus, ut fiat in nobis voluntas Dei, quæ ut fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, i. e. ope ejus & protectione, quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed DEI indulgentiâ & miſericordiâ tutus eſt*. Et poſtea: *Fieri petimus voluntatem DEI, ut in cœlo & terra, quod utrumq; ad conſummationem noſtræ voluntatis pertinet & ſalutis. Nam cùm corpus è terra & Spiritum poſſideamus è cœlo, ipſi terra & cœlum ſumus & in utroq;, i. e. corpore & Spiritu, ut Dei voluntas fiat, oramus. Eſt enim inter carnem & ſpiritum colluctatio & diſcordantibus adverſus ſe invicem quotidiana congreſſio, ut non, quæ volumus, ipſa faciamus, dum Spiritus cœleſtia & divina quærit, caro terrena & ſecularia concupiſcit, & ideò petimus impensè, inter duo iſta ope & auxilio DEI concordiam fieri, ut dum & Spiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt, anima ſervetur. Denique, quam neceſſe, quàm providenter & ſalubriter admonemur, quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dum indulgentia de Deo petitur, conſcientiæ ſuæ animus recordetur, ne quis ſibi quaſi innocens placeat & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur & docetur peccare quotidie, dum quotidiè pro peccatis jubetur orare*. Hæc omnia Cyprianus, quæ D. Lutheri argumentum ex oratione Dominica deductum mirificè comprobant. Conjunge pulcerrimam expoſitionem Hieronymi Savanarolæ, quam in hanc Dominicam orationem ſcripſit.

Luc. 10. Vulneratus ſanatur paulatim.

56. 5. Chriſtus Matth. 13. & Luc. 10. in parabolis oſtendit, non continuò liberari hominem ab omni peccato, ſed paulatim, ac per hoc ſemper aliquid peccati purgandum remanere. Excipit Bell. *Scripturam, quando docet hominem paulatim curari & proficere, non loqui de peccatorum remiſſione, ſed de curatione languoris ex peccato relicti*. R. At ille languor Naturæ, illa prava concupiſcentia eſt morbus quidam animæ, utiq; ergò peccatum. Languor ille eſt privatio ſanitatis ineſſe debitæ, illa ſanitas animæ erat rectitudo, integritas & plena cum lege conformitas; qualis ergò morbus, quale malum ſit ille languor, ex oppoſito habitu rectiſſimè cognoſci poteſt. Morbus corporis eſt tantum malū pœnæ, ſed animæ morbus & malum culpæ & malum pœnæ. Videatur Aug. ſerm. 2. de verb. Apoſtoli.

Iohan. 15. Palmes ferēs fructū purgatur.

57. 6. Chriſtus Joh. 15. v. 2. dicit, diſcipulos eſſe purgandos, quos tamen dixerat eſſe mundos Joh. 13. v. 10. E. mundities inhærens in hac vita non eſt perfecta. Excipit Bellar. *Purgationem in juſtificatis neceſſariā eſſe propter peccata actualia, quæ quotidiè ſubrepunt, non propter originale, quod perfectè remittitur in Baptiſmo*. Reſp. imò verò peccata illa quotidiana ſunt fructus originalis corruptionis & de ea apertum ferunt teſtimonium. Remittitur quidem perfectè in Baptiſmo peccatum originis, interim tamen non ita tollitur, ut nihil omninò de eo in carne reliquum maneat. c. per Baptiſmum de conſecrat. diſt. 4. *Peccatum remittitur in Baptiſmo non ut non ſit, ſed ut non imputetur*, ex lib. 1. Auguſt. de nupt. & cōcup. c. 34. quâ de re in articulo de Baptiſmo uberiùs agemus. Auguſt. tract. 80. in Job. *Quis eſt in hac vita ſic mundus, ut non ſit magis magisq; mundandus? ubi ſi dixerimus, quia peccatū non habemus, nos ipſos ſeducimus & veritas in nobis non eſt, ſi autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, qui dimittat nobis peccata & mundet nos ab omni iniquitate*. Ergò propter inhabitans peccatum, mundicies nondum eſt perfecta & numeris omnibus abſoluta. Hilarius in capite ſeptimo Matt. *Ipſis Apoſtolis verbo licet jam fides emendatis atq; ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis. docuit Dominus dicens, ſi vos cùm ſitis mali, noſtis bona dare filijs veſtris &c.* quæ verba Hilarij allegat Auguſt. libr. 2. contra Julian. ergò propter conditionem communis originis, hoc eſt, propter reliquias peccati originalis Apoſtoli ex parte adhuc erant mali atque immundi.

Gal. 5. Caro concupiſcit adverſus Spiritū.

58. 7. Gal. 5. v. 7. *Caro concupiſcit adverſus Spiritum*. Si in renatis adhuc caro concupiſcit adverſus Spiritum, utiq; peccatum in ipſorum carne adhuc habitat. Excipit. Bellar. *Concupiſcentiam illam non eſſe propriè peccatum, dū ei Spiritus reluctatur, cùm non ſit niſi in carne, quæ ſedes peccati eſſe nō poſſit*. R. Bellarmin. & ſibiipſi & textu Apoſtolico manifeſtè contradicit li. 5. de amiſſ. grat. & ſtatu pecc. cap. 7. in reſp. ad arg. 2. ſic ſcribit: In multis locis divinæ Scripturæ ſine dubio per carnem intelliguntur omnes potentiæ tùm inferiores, tùm ſuperiores per peccatum corruptæ, unde etiam videmus ad Galatas 5: inter opera carnis hæreſes numerari &c. quibus disertè hoc loco contradicit, carnis nomine ſolùm corpus intelligens, quòd propriè peccati ſedes eſſe nequeat, cùm peccatum non in carne, ſed in mente quæri debeat. Tria ergò falſa breviſſimis hiſce verbis complectitur Bellarminus. 1. Concupiſcentiam carnis non eſſe peccatum, cùm ei Spiritus reluctatur. 2. Concupiſcen-

ſcentiam pravam non eſſe in mente, ſed tantùm in carne, cùm diſertiſſimè talia παθήματα carni hoc loco Apoſtolus tribuat, quæ non niſi menti conveniunt. 3. Carnem non eſſe peccati ſedem, cùm tamen originalis juſtitia, cujus defectus eſt peccatum, in toto homine ſedem habuerit: jam v. privatio & habitus ſunt in eodem ſubjecto; quâ de re plura dicemus inferiùs, quando Bellarmini argumenta examinabimus. Rectiùs Staplet. in antid. Rom. 7. v. 17. pag. 394. *Cara vel ipſum inferiorem & carnalem appetitum, qui menti & ſuperiori rationi repugnat, vel carnalem aliquem & inordinatum affectum in ipſa mente ac ſuperiori ratione ſignificare poſſe videtur.* Imò ipſemet Bellar. c. 15. hujus libri rectiùs ſentit. *Negandum non eſt* [inquit] *etiam in parte ſuperiore ſimile vitium* [pravæ concupiſcentiæ] *inveniri. Nam ea quoq; anima pars prona eſt ad concupiſcendos honores, inanem gloriam & alias vanitates, & etiamſi malum, interdum parit ejuſmodi deſideria. Quocirca B. Paulus* [Nota] *cùm dixiſſet* Galat. 5. *carnem concupiſcere adverſus Spiritum, ſtatim enumerans opera carnis, nominavit non ſolùm fornicationem, ebrietatem & alia id genus, ſed etiã idololatriam, hæreſes, inimicitias* &c. *quod diligenter notavit* Aug. lib. 14. de civ. Dei c. 2. 3. & 4. *ubi demonſtrat carnem intelligi dum ſumi pro toto homine, qualis eſt ſine gratia Dei poſt lapſum Adæ* &c. *Itaq; concupiſcentia vitium licet præcipuè in ſenſualitate, tamen etiam in mente ſedem habet; S. autem Auguſt. in libris contra Pelagianos ideò penè ubiq; loquitur de vitio ſenſualitatis, quia in ſenſualitate magis hoc vitium ſe prodit, non quod ignoraret etiam in mente locum habere.* Hæc Bellarminus ſua cædens vineta, ut prolixiori reſponſo non ſit opus.

Epheſ. 4. Renati jubentur renovari Spiritu mentis ſuæ.

59. 8. Renati jubentur *renovari Spiritu mentis ſuæ* Epheſ. 4. v. 23. E. ea parte adhuc ſub peccato & carnis vetuſtate ſunt. Bellarminus excipit, *vetuſtatem accipiẽdam eſſe pro malis ex peccato relictis, non a. pro peccato originis, cùm* Aug. lib. 6. cont. Julian. c. 5. *diſertè dicat, quòd gratia perfectè hominem novum faciat.* R. malum illud ex primo primorum Parentum peccato in nobis relictum eſt ipſum originale peccatum, cujus reliquiæ etiam in renatis manent, retentâ originis ſuæ Naturâ. Finge per vetuſtatem carnis intelligi tantùm mala pœnæ ex primo Adæ peccato orta & in nos propagata, an nõ reipsâ originale peccatũ negabis: Aug. l. d. perfectè hominem renovari dicit, ſed diſertè ſeipſum explicat, quantùm attinet ad liberationem ab omnib. omninò peccatis, non quantùm ad liberationem ab omnib. malis, quod quo ſenſu velit accipi, ibidem uberiùs declarat. *Cur caro* [inquit] *conteritur à fidelibus ſi nihil remanſit in Baptiſmo, quod adverſus Spiritum concupiſcat? cur conteritur à ſeipſo templum Dei, ſi nihil ibi eſt, quod reſiſtat Spiritui Dei? non autem tantùm ineſſet, verùm & graviter obeſſet, niſi reatus, qui nos obſtrinxerat, per remiſſionem peccatorum ſolutus eſſet.* Et poſtea: *Quis autem ita ſit imprudẽs atq; impudẽs, ita procax, pertinax, pervicax, ita poſtremò inſanus & demẽs, qui cùm peccata mala eſſe fateatur, neget eſſe malũ concupiſcentiam peccatorum, etiamſi adverſus eam concupiſcente Spiritu peccata concipere ac parere non ſinatur* [quale verò malum eſt? attẽde Bellarmine] *tale porrò ac tàm magnum malum, tantùm quia ineſt, quomodo nõ teneret in morte & pertraheret in ultimã mortẽ, niſi & ejus vinculum in illa, quæ fit in Baptiſmo, remiſſione peccatorum omnium ſolveretur* &c. Idem libr. 2. de pecc. merit. & remiſſ. c. 7. *Si in ipſo animo, qui eſt homo interior, perfecta in Baptiſmo novitas fieret, nõ diceret Apoſtolus: Etſi exterior homo noſter corrũpitur, tamen interior renovatur de die in diẽ: Profectò n. qui de die in diẽ renovatur, adhuc nondum totus eſt renovatus, & in quantum nondum renovatus, in tantũ adhuc ſub vetuſtate eſt; & propter reliquias iſtius vetuſtatis,* dicit ibidẽ Aug. *ipſis etiam renatis ingemiſcendum; Si dixerimus, peccatum nos non habere* &c. Maneat ergò firmum iſtum, vetuſtatem illam carnis, quæ adhuc in renatis ex parte reliqua eſt, non tantùm malum pœnæ, ſed etiam malũ culpæ eſſe: neq; n. per regenerationem hominis deſinit vel omninò eſſe vel eſſe id, quod ante regenerationem erat, ſed actu hominem reum facere deſinit. Vetuſtas illa carnis vocatur alibi *vetus homo* Rom. 6. v. 6. ac tribuuntur ei ἐπιθυμίαι τῆς ἀπάτης Eph. 4. v. 22. vocatur etiam *fermentum vetus, cui malitia ac nequitia tribuitur.* 1. Cor. 5. v. 8. quæ omnia evidenter oſtendunt, illam vetuſtatem non tantùm pœnæ, ſed & culpæ malũ eſſe. 2. Aliter igitur excipit Bellarm. *vetuſtatem intelligendam eſſe de peccatis actualib. & malis habitibus inde contractis, quo ſenſu* Col. 3. v. 9. *jubentur renati expoliare veterem hominem cum ſuis actib.* & Eph. 4. v. 22. *jubentur deponere ſecundùm priſtinam converſationem veterem hominem, quod poſtea exponitur, deponendum eſſe mendacium.* R. In his & ſimilibus dictis oſtenditur, quâ ratione vetus homo deponi poſſit & debeat, nimirum pravis concupiſcentiis reſiſtẽdo, eaſq; mortificando, nequaquam v. docetur, quòd nomine veteris hominis tãtùm actualia peccata ſint intelligenda, ſiquidem mandatum illud de veteri homine exuendo, ac Spiritu mentis renovando eſt perpetuum, nec ullum datur tempus in hac vita, quo renati iſtis cohortationib. non indigeant, quod evidenter arguit per veterem hominem [qui alibi vocatur caro, vetus Adam, concupiſcentia carnis &c.] habituale aliquid perpetuò inhærens intelligi. Aug. 14. de Trin. c. 17. *Iſta renovatio* [de qua ex Eph. 4. & Coloſſ. 3. in præced. cap. diſſeruerat] *non momento una fit ipſius converſionis, ſicut momento una fit illa in Baptiſmo renovatio remiſſione omnium peccatorum, ſed prima curatio eſt cauſam removere languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum; ſecunda ipſum ſanare languorem, quod fit paulatim proficiendo in renovatione hujus imaginis* &c.

60. 9. Renati jubentur mortificare membra veteris Adami, Coloſſ. 3. v. 5. *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terrã, fornicationem, immunditiem, libidinem, concupiſcentiã malam & avaritiam.* Utiq; ergò peccatum adhuc in ipſorum carne habitat. Excipit Bellar. *per mẽbra ſuper terram intelligi pravam concupiſcentiã, quæ* Rom. 7. v. 23. *vocatur lex membrorum, hæc ita mortificãda eſt, ne aſſenſus ei præbeatur.* R. rectiſſimè, quid v. aliud inde ſequetur, quàm in renatis adhuc de veteri homine aliquid ſupereſſe, quod mortificandum ſit & crucifigẽdum? Quemadmodum igitur Rom. 6. v. 6. corpus peccati jubetur deſtrui, ut non ſerviamus peccato, ita hoc loco membra ſuper terram jubentur mortificari, h. e. pravis carnis affectib. reſiſtendũ eſt omni animi impetu, nec permittendum, ut regnet peccatum in nobis. Utiq; ergò peccatum in carne hæret, utiq; membra veteris hominis in renatis adhuc ſeſe movent. Auguſtinus 6. contra Julian. cap. 5. *Quomodo* [renatus] *obtemperat Apoſtolo dicenti, Mortificate fornicationem, niſi cùm deſideria*

Coloſſ. 3. Mortificate membra ſuper terram.

ejus, quibus non conſentit, expugnat, quæ in beneficientibus & omnino non fornicantibus, nec conſenſione, nec opere, etſi non deſunt, tamen quotidiè minuuntur. Hæc deſideria peccata eſſe, ibidem multis oſtendit.

Hebr. 12. Deponere circũſtans peccatum.

61. 10. Hebr. 12. v. 1. jubentur renati deponere circumſtans peccatum, utiq; ergò peccatum in ipſorum carne habitat. Excipit Bellarm. *per circũſtans peccatum non poſſe intelligi pravam concupiſcentiam quippe quæ non poſſit deponi, ſed intelligi aliquod extrinſecum, videlicet occaſiones & pericula peccati, ſive ipſa peccata, quæ nobis undiq; inſidiãtur; ea dicuntur εὐπερίστατα, quia facile circumdant & obſident, ac opponuntur circumpoſita nubi ſanctorum exemplorum.* R. περίστασις juxta Varinum ſignificat θλίψιν πάντα χόθεν εἰς ἀδημονίαν ἐνάγουσαν, mala quæ undiq; ingruunt: ergò εὐπερίστατος ἁμαρτία eſt peccatum illud, quod omnes vires, omnia membra, adeoq; totũ hominem occupavit, ac proinde rectè redditur, ab Eraſmo peccatum tenaciter inhærẽs: particula εὖ uſurpatur ἀντὶ τοῦ ἰσχυρῶς validè ac fortiter. Alij vertunt ad circumcingendos nos proclive, quod itidem Naturam peccati originalis explicat; ſemper n. nos captivare ac ſubjugare nititur, niſi viriliter reſiſtamus, ideò Apoſtolus 1. vocat ὄγκον onus ſeu gravamẽ, quia gravat Naturam hominis ad Dei imaginẽ conditi, gravat etiam ac remoratur actiones, ad malum proclives, ad bonum tardos non reddens. 2. Docet cum hoc peccato decertandum eſſe, ſiquidem lex peccati in membris repugnat legi mentis in renatis & captivat eos [captivante nititur] Rom. 7. verſ. 23. 3. vocat εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, quòd omnes vires ac facultates hominis invaſerit, ijsdemq; tenaciſſimè inhæreat. Hoc peccatum Apoſtolus jubet deponere quantum ad ſtudium, conatum & deſiderium renatorum attinet, quamvis quoad actum in hac vita nunquam perfectè deponi poſſit, perinde ut veterem hominem exuere & deponere alibi jubemur, Eph. 4. v. 22. Col. 3. v. 9. quod tamen in hac vita nunquam perfectè à nobis fieri poteſt. Bellarmin. dicit, *per circumſtans peccatũ intelligi ſine dubio aliquid extrinſecum. & tamen paulo poſt addit intrinſecas tentationes hoc nomine intelligi* [niſi fortè ſphalma Typographicum ſubſit] ſecutus Thomam Aquinatem *occaſiones & pericula peccãdi hoc loco denotari* ſcribit, quæ tamen propriè non dicuntur deponi, cùm illud ſolum deponatur, quod oneris inſtar nos gravat ac premit.

Jac. 1. Ut ſimus initium aliquod creaturæ.

62. 11. Jacob. 1. v. 18. *Genuit nos Deus verbo veritatis, ut eſſemus initium aliquod creaturæ ejus.* E. nõdum ſumus perfectè nova creatura, ſed reliquiæ peccati in hac vita manent in carne noſtra. Excipit Bellarmin. 1. *Lutherum imperitè philoſophari, quod ideo dicamur initium, quia imperfectè juſtificemur & ſemper aliquid ex parte peccatũ in nobis maneat.* R. Evidens hæc eſt calumnia; nuſpiam dicit Lutherus, nos imperfectè juſtificari, ſed inhærentem juſtitiam noſtram dicit imperfectam eſſe propter adhærens peccatum. 2. *vocem ἀπαρχὴν non ſignificare initium, ſed primarium ac præcipuum, proinde Iacobum hoc velle, quòd Sãcti ſint primitiæ, i. e. pars perfectiſſima creaturæ.* R. anathemati Tridentino obnoxium ſeſe Bellarminus reddit, diſcedẽs a vulgata verſione. Conjungimus nos huic loco Rom. 8. v. 23. ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, *Renati accipiunt primitias Spiritus ſancti*, non perfectam plenitudinem, ſed primitias tantùm. Ergò ſanctitas ipſorum in hac vita non eſt perfecta [intelligi ſanctitatem inhærentem] Rom. 11. v. 16. nomine ἀπαρχῆς intelliguntur primitiæ juxta Leviticam legem ad totius maſſæ ſanctificationẽ oblatæ, Rom. 16. v. 5. 1. Cor. 16. v. 15. Epænetus dicitur primitiæ Achaiæ, quia primus ex Achæis ad Chriſtum converſus, ubi non habet locum explicatio de præcipua ac digniore parte. 3. *ex ſententia Lutheri ſequi, quod Chriſtus inchoate tantùm, non perfectè reſurrexerit, cum dicatur primitiæ reſurgentium*, 1. Cor. 15. v. 20. R. Chriſtus non dicitur primitiæ reſurgẽtium, quia præcipuus eſt inter eos, qui reſurrexerunt [quod tamen veriſſimum eſt] ſed ratione ordinis, cauſæ, virtutis atq; meriti, quòd enim alij reſurgunt, id Chriſti reſurrectioni acceptum ferendum, vox ἀπαρχῆς reſpicit ad legem Moſaicam de oblatione primitiarum, quâ tota reliqua maſſa ſanctificabatur. Hoc ergò vult Apoſtolus: Si Chriſtus tanquam primitiæ mortem evitavit, certè nec reliqua maſſa Chriſto inſita morti ac corruptioni ſemper erit obnoxia, ſed tanquam grati Deo fructus ad exemplum primitiarum in vitæ æternç horrea colligentur; ita ſeipſum exponit Apoſtolus v. 23. *Unusquisq; in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ij, qui ſunt Chriſti in adventu ejus.*

1. Ioh. 1. Si dixerimus, nos non habere peccatũ &c.

63. 1. Joh. 1. v. 8. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Ergò in omnibus renatis adhuc hæret peccatum, licet remiſſum & mortificatum. Excipit Bellarminus 1. *loqui Iohannem de peccatis actualibus minutis ac quotidianis.* Reſp. loquitur de utriſque, tum de reliquiis peccati originalis, tum de quotidianis delictis infirmitatis, quæ ſunt fructus atque κυήματα originalis; notanter dicit, renatos ἔχειν habere peccatum: ergò propriè loquitur de peccato, ut ita dicam ἑκτικῷ habituali & perpetuò renatis inhærente, etiam tum quando actualium delictorum ſibi non ſunt conſcii. Auguſtinus hanc ſententiam non ſolùm ad actualia peccata, ſed etiam ad peccati originalis reliquias in renatis diſertè accommodat. Epiſt. 29. ad Hieronym. *Quis ſine aliquo peccato? quis ſine aliquo vitio, id eſt, fomite quodam vel quaſi ſine radice peccati, cum clamet, qui ſupra pectus Domini recumbebat: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus.* libro 4. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 10. tract. 41. in Joh. &c. 2. addit Bellarm. *poſſe fieri, ut ſaltem ad breve tempus careat aliquis omni peccato etiam veniali, & tamen quia verè dicit* Job. cap. 9. *Si juſtus fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea, ideo de ſeipſo nemo affirmare poteſt, ſe non habere peccatum, quare rectè Iohannes non ait: ſi dixerimus, aliquem non habere peccatum, ſed ſi dixerimus, quia nos non habemus peccatum.* Reſp. Omni tempore & de omnibus omninò ſanctis veriſſima eſt illa Apoſtolica ſententia. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus*, unde alibi in genere pronunciat Scriptura, quod nemo coram Deo ſit innocens, quòd nemo poſſit gloriari de mũditie cordis ſui, quòd omnes cogantur precari, Domine dimitte nobis debita noſtra &c. Pelagianam illam ſententiam, quòd quidam ab hoc univerſali pronũciato Apoſtolico ſint excepti, toties ac tàm graviter damnat Auguſtinus in libris contra Julianum contra duas Epiſtolas Pelagianorum & alibi paſſim, ut mirum videatur eam iterum in Eccleſiæ proſcenium a Bellarmino adduci. Pelagianum etiã hoc eſt, quòd magis ex humilitate quam ex veritate confitendum ſit, nos peccatum habere, quâ de re ſic ſcribit Auguſt. libr. de Nat. & grat.

c. 34.

cap.34. Iohannes propterea addit, & veritas in nobis nõ eſt, cùm fortè ſufficeret dicere, nos ipſos decipimus, niſi attenderet, quoſdam putare dictum, nos ipſos decipimus, quia etiam de vero bono, qui ſe laudat, extollitur: attende itaq; & veritas in nobis non eſt, manifeſtè oſtendit, hoc omninò verum non eſſe, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, ne humilitas conſtituta in parte falſitatis, perdat præmiũ veritatis. c. 36. Si omnes Sanctos & Sanctas cum hic viverent, congregare poſſimus & interrogare, utrum eſſent ſine peccato, quid fuiſſe reſponſuros putamus: utrum hoc, quod iſte [Pelagius] dicit, an quod Iohannes Apoſtolus? rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia ſanctitatis, ſi hoc interrogari potuiſſent, unâ voce clamâſſent, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus &c. an illud humilius reſponderent fortè, quam veriusǃ ſed huic jam placet & rectè placet, laudem humilitatis in parte non ponere falſitatis. Itaq; hoc ſi verum dicerent, haberent peccatum, quod humiliter faterentur, quia veritas in eis eſſet. Si autem hoc mentirentur, nihilominùs haberent peccatum, quia veritas in eis non eſſet. Dictum Jobi ineptè allegatur à Bellarmino, cujus genuinus ſenſus hic eſt. Tantis me Deus opprimit terroribus, ut etiam ea, quæ pro defenſione juſtitiæ meæ poſſint afferri, non veniant mihi in mentem. 3. Denīq; concludit Bellarminus, Chemnitium in eo planè ridiculum ſe præbere, quòd hanc ſententiam etiam ad infantes & dormientes accommodet, cùm Apoſtolus de iis tantum loquatur, qui poſſint dicere, hoc eſt, qui uſum ſermonis & rationis habeãt. Reſp. Imò verò Bellarmin. Pelagianus eſt, negans Univerſale hoc Apoſtoli pronunciatum etiam ad infantes & dormientes pertinere, ex quo promtè ſequitur, multos videlicet renatos nondum adultos eſſe, qui poſſint gloriari, ſe non habere peccatum; Itemque renatos adultos ſæpiùs eſſe ſine peccato, nimirum quando dormiunt, nec maculant ſe aliquo actuali peccato & quando concupiſcẽtia quieſcit, aut quando ipſi ita reſiſtitur, ut voluntatem in conſenſum nondum rapiat. Contrà S. Auguſtin. omnium Sanctorum hanc eſſe vocem pronunciat. Apoſtolus à renatis adultis requirit, ut profiteantur ſe habere peccatum, interim non negat, etiam illos habere peccatum, qui uſu rationis & ſermonis deſtituti illud nondum poſſunt profiteri.

Teſtimonia veterũ, quòd concupiſcentia ſit peccatũ.

*64. Accedimus ad teſtimonia Antiquitatis. Quamvis verò multa veterum dicta huc referri poſſent, videlicet ea, in quib. docent, in renatis adhuc peccatum habitare, legem Dei non poſſe in hac vita perfectè à nobis impleri, bona opera non eſſe omnibus numeris perfecta & abſoluta, neminem eſſe ſine peccato &c. tamen contenti erimus illis dictis, in quib. concupiſcentiam in renatis reliquam peccatum vocant & talia ei tribuunt, quæ non niſi peccato propriè dicto competunt. Auguſt. lib. 2. contra Julian. teſtimonia Cypriani, Hilarij, Nazianzeni & Ambroſij allegat, cum ergò audiemus, & quidem eò attentius, quò ægrius fert Bellarminus, nos ipſorum gaudere conſenſu, unde ſcribere non veretur, Chemnitium ſua impudentia & nequitia in pervertendis Cypriani & Hilarij dictis perpetuas in gehenna pœnas ſine dubio luiturum. Ambroſius in libro contra Novatianos. Omnes homines ſub peccato naſcimur, quorum ipſe ortus in vitio eſt, tace Pauli caro corpus mortis erat: [Ex his verbis ita colligit Auguſt. Nunquid Apoſt. Paulus non erat baptizatus? aut aliquid ei vel originalium, vel propriorum; vel ignorantia, vel ſcientia remiſſum non fuerat peccatorum? Unde ergò talia loquebatur? Lex iſta peccati, quæ in mẽbris eſt corporis mortis hujus, & remiſſa eſt regeneratione ſpirituali & manet in carne mortali: Remiſſa ſcilic. quia reatus ſolutus eſt Sacramento, quo renaſcuntur fideles; manet autem, quia operatur deſideria cõtra quæ dimicant & fideles &c. ſciebat [Apoſt.] gratia nos ſanari ab iſto concupiſcentiali motu, qui nos ab ejus originali reatu ſpirituali regeneratione ſalvavit. Hæc Auguſtin. opponit Pelagianorum argumento, quòd conſequens videatur, ſi in baptizatis conjugib. aliquod malum remaneat, ex quo mali generentur, non omnia peccata in Baptiſmo remitti; reſpondet Auguſt. ex Ambroſio, etiam Paulum fuiſſe baptizatum & tamen conqueri de lege peccati, concupiſcentiam igitur remitti in reatu, manere in actu.] Cyprian. in Epiſt. de orat. Dom. Eſt inter carnẽ & Spiritum colluctatio & diſcordantib. adverſus ſe invicem quotidiana congreſſio, ut nõ ea, quæ volumus, ipſa faciamus, dum Spiritus cœleſtia & divina quærit, caro terrena & ſecularia concupiſcit. [Auguſt. monet obſervandum eſſe, quod Cyprianus baptizatum populum inſtruat petere à Deo concordiã inter carnem & Spiritum, quod tamẽ in hac vita non perficiatur, cum eod. Cypr. in Epiſt. de mortal. teſte, Paulus Apoſt. ideò concupiſcat diſſolvi & cũ Chriſto eſſe, ut nullis fieret peccatis & vitiis carnis obnoxius.] Greg. in Apolog. Intra noſmetipſos proprijs vitijs ac paſſionib. impugnamur, & die noctuq; ignitis ſtimulis corporis humilitatis hujus & corporis mortis urgemur. Auguſt. iterũ obſervare jubet, quòd de baptizato dicat Gregor. eum proprijs vitijs impugnari, & addit: ſanè diſcernis [Juliane] ſanè perſpicis, jam ne reſpicis, & in baptiſmate fieri omniũ remiſſionẽ peccatorum & cum baptizatis quaſi civile bellum interiorum remanere vitiorum? non n. talia ſunt vitia, quæ jam peccata dicenda ſint [intellige cũ reatu actuali conjuncta, ut ipſum Auguſt. exponit. l. de nupt. & concup. c. 24. & alibi paſſim] ſi ad illicita opera Spiritũ concupiſcentia non trahat & concipiat, pariatq; peccatum: nec tantùm extra nos ſunt &c. noſtra ſunt, paſſiones ſunt, vitia ſunt, frenanda, cohibenda, ſananda ſunt, & dum hic vivitur, eſſe non deſinunt. Venerandus Hilarius ex peccato eſſe omnem carnem non cunctatus eſt dicere. [Pergit Auguſtinus & contra Pelagianos ex veterib. demonſtrat, baptizatos pugnare contra illud malum, cum quo nati ſunt, non quod ſibi ipſi præteritis vita malâ conſuetudine fecerunt.] Ambroſius ſuper Luc. 58. dicit, diſſenſionem carnis & animæ per prævaricationem primi hominis in Naturam ſe vertiſſe. In libro de Iſaac & anima. Bonus rector malos equos reſtringit & revocat, bonos incitat. Boni equi ſunt quatuor: prudentia, temperãtia, fortitudo, juſtitia: mali equi, iracundia, concupiſcentia, timor, iniquitas [ex quo ita colligit Auguſt. Catholice iſtos equos intelligimus vitia noſtra, quæ legi mentis ex lege peccati reſiſtunt. Quare non in baptiſmate perierunt? an non animadverteris, quòd reatus eorum perierit, infirmitas manſerit: non reatus, quo ipſa rea fuerant, ſed quo nos reos fecerant in malis operibus, quæ nos traxerant: nec ita eorum manſit infirmitas, quaſi aliqua ſint animalia, quæ infirmantur, ſed noſtra infirmitas ipſa ſunt: nec in his equis malis iniquitatem nominaſſe putandus eſt illã, quæ deletur in Baptiſmo; illa namq; peccatorum quæ fecimus, fuit; quæ cuncta remiſſa ſunt, atq; omninò jam non ſunt, quorum reatus manebat, quãdo ipſa fiebant atq; tranſibant; iſtam v. legem peccati, cujus manẽtis reatus in ſacro fonte remiſſus eſt.

pro-

propterea vocavit iniquitatem, quia iniquum eſt, ut caro concupiſcat adverſus Spiritum, quamvis adſit in noſtra renovatione juſtitia, quâ juſtum eſt, ut adverſus carnem Spiritus concupiſcat] Idem in lib. de Paradiſo c. 12. Sive delectationem intelligas, quadam eſt divino adverſa mādato & inimica ſenſib. noſtris: unde S. Paulus ait: Video aliam legē in membris meis repugnantem legi mentis mia & captivantem me in lege peccati [ex quo loco ita colligit Auguſt. Qualem voluptatem dicat hic iſte Doctor, in promptu eſt, qui aut intelligeremus, adhibuit teſtimonium Apoſtoli dicentis: Video aliam legem in membris meis &c. hae eſt voluptas illa] Idē in lib. de Sacram. regenerationis. Non ſatis eſt, ut moriantur vitia, niſi marceſcant corporis luxus & omnium vinculorum carnalium compago ſolvatur &c. nemo ſibi blandiatur, nō quod volumus; hoc agimus, ſed quod odio habimus, hoc facimus. Multa operatur in nobis peccatū, nobis reluctantibus rediviva plerunque voluptates reſurgunt, luctādum nobis adverſus carnem eſt, luctatus eſt adverſus eam Paulus [addit Auguſt. attende Juliane, quomodo ex iſta lege peccati, ubi concupiſcentia carnis voluptaq; contra propoſitum voluntatis agit ſuos impetus, cum excitatur, etiamſi actus non peragit, cùm frenatur, attende, quomodo ex hac lege peccati omnem generari hominem & ideo trahere originale peccatum, ſanctus eloquatur Ambroſius in eo ipſo de regeneratione libro] Idem ſuper Eſaiam. Videamus, ne qua ſit poſt hujus vitae curriculum noſtra regeneratio. Sicut n. regeneratio lavacri dicitur, per quā detersā colluvione peccatorum in regeneratione cùm ſederit Filius hominis, renovamur, et a regeneratio dici videtur, per quam ab omni corpore [corporeæ] concretionis purificati labe, munda animæ ſenſu in vitam regeneramur æternā. [ex quo loco ita colligit Aug. diſtinxit vir ſanctus & verax juſtificationem hujus vitæ, quaſi per lavacrum regenerationis, & illius perfectionē, cùm & noſtra corpora fuerint immortalitate renovata &c. vos Pelagiani hic vultis hominem perfici. atq; utinam DEI dono, & non libero vel potiùs ſervo propria voluntatis arbitrio! Porrò juſtificatio in hac vita nobis ſecūdum tria iſta confertur. Primùs lavacro regenerationis, quo remittuntur cuncta peccata. Deinde cōgreſſione cum vitiis, a quorū reatu abſoluti ſumus: Tertiò dum noſtra exauditur oratio, quâ dicimus: Dimitte nobis debita noſtra.] Audiamus victorioſiſſimum Martyr. Cyprianum in Epiſt. de mortalit. Cum avaritia nobis, inquit, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreſſio eſt, cum carnalib. vitiis, cum illecebris ſecularib. aſſidua & moleſta luctatio eſt. Obſeſſa mēs hominis & undiq; Diaboli infeſtatione vallata, vix occurrit ſingulis, vix reſiſtit. Si avaritia proſtrata eſt, exurgit libido: ſi libido cōpreſſa eſt, ſuccedit ambitio: ſi ambitio contēpta eſt, ira exaſperat, inflat ſuperbia, vinolentia invitat, invidia concordiam rumpit, amicitiā zelus abſcindit &c. [ex hoc loco ita colligit Auguſt. Cyprianus nec avarus, nec impudicus, nec ambitioſus &c. erat, quia his malis motib. partim de origine; partim de conſuetudine venientib. fortiter reſiſtebat, non acquieſcens eiſe, quod eum iſſe cogebant: nec ideò tamen in tam periculoſo laborioſoque certamine nullo telo feriebatur hoſtili, cùm dicat in Epiſtola ſua de Eleemoſynis: Ne quiſquā ſic ſibi de puro atq; immaculato pectore blandiatur, ut innocentiâ ſuâ fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam vulnerib. cùm ſcriptum ſit: Quis gloriabitur caſtū ſe habere cor? aut quis gloriabitur, mundū ſe eſſe a peccatis? Et iterum in Epiſt. ſua Johannes ponat & dicat, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus. Si a. nemo eſſe ſine peccato poteſt, & quiſquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt, quam neceſſaria, quam benigna eſt divina clementia, quæ cùm ſciat non deeſſe, ſanatis quædam poſtmodùm vulnera, dedit curandis denuo ſanandiſq; vulnerib. remedia ſalutaria] Audi & Beatiſſimum Hilariū, ubi ſperet hominis perfectionē. Lex docuit, nos in hoc terreni & morticinii corporis habitaculo mundos eſſe non poſſe, niſi per ablutionē cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur, poſt demutationē reſurrectionis terreni corporis noſtri effectā glorioſiore Naturā. Rurſus in eodem ſermone. Ipſis, inquit, Apoſtolis verbo licet jā fides emundatis atq; ſanctificatis, non deeſſe tamē malitiam per conditionem communis nobis originis docuit dicens: Si vos, cùm ſitis mali, noſtis bona dare filiis veſtris. [Subjungit Auguſt. Vides quemadmodū venerabilis Catholicus diſputator, nec in hac vita mūdationē noſtram neget, & tamen humanam perfectionem ſperet, i. e. perfectioris mundationis in ultima reſurrectione Naturā] Idem in hom. quadam de lib. Job. Memores, inquit, & cōſcii, illa ipſa corpora noſtra omniū vitiorum eſſe materiem, pro qua polluti & ſordidi nihil in nobis mundū, nihil innocens obtinemus, gaudeamus eſſe hoſtē, in cujus concertatione dimicemus. In expoſitione Pſalmi primi dicit, vitia Naturæ noſtræ nos ferre ad peccandum. [Subjungit Aug. vitia cū quib. naſcimur, accuſavit &c. Noſtra Natura eſt primi hominis prævaricatione vitiata.] Idem in Pſ. 51. Non ipſa illa juſtitiæ opera ſufficient ad perfectæ beatitudinis meritum, niſi miſericordia Dei etiā in hac juſtitia voluntate humanarum demutationum & motuum non reputet vitia. [Subjungit Aug. Videsnè hominem Dei ex illo numero eſſe beatorum, de quibus prædictum, Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum? Confitetur enim etiam peccata juſtorum, magis eos aſſerens in Dei miſericordia ſpem ponere, quam de juſtitia ſua fidere.]

65. Ex his omnibus apparet, veteres ab Auguſtino contra Pelagium allegatos, concupiſcentiam in renatis reliquam vocare. 1. peccatum, 2. infirmitatem, 3. iniquitatem, 4 labem, 5. malos motus, 6. vitia Naturæ, 7. delectationem divino mandato contrariam, 8. tale malum, quod repugnet legi mentis, 9. tale malum, cujus reatus in Baptiſmo remiſſus, actus verò manet, 10. propter quod corpora noſtra ſint omnium vitiorum materia, 11. malitiam per conditionem communis originis nobis inhærentem, 12. malum, propter quod corpus piorum eſt adhuc corpus mortis, 13. propria vitia ac corporis paſſiones, 14. tale malū, ex quo etiam liberi renatorum naſcuntur peccato originali obnoxij, 15. propter quod in hac vita nō ſumus perfectè mundi &c. Quid ergò hîc deſiderat Bellarminus, 1. graviter accuſat Chemnitium, quod ea, quæ in diſtinctis ſermonibus Cypriani habentur, conjungat. Reſp. Quid verò ſceleris in eo commiſit! nonnè etiam Scripturæ dicta invicem conferuntur? adde, quod Auguſtinum ſermones hos conjungentem ſequatur 2. at Auguſtinus eo fine poſterius Cypriani dictum, quod nemo de puro atq; immaculato corde ſibi blandiri debeat, eo fine adducit, ut probet neminem in hac vita ita perfectè vivere poſſe, ut in nullum unquam labatur veniale peccatum. Chemnitius eo fine adducit, ut probet etiam vitioſos illos motus carnis, quibus reſiſtitur, eſſe peccata. Reſp. Utrumq; docet ex Cypriano Auguſtinus, remitti omnia in Baptiſmo peccata, ac nihilominùs

minùs cum vitijs carnalib. eſſe luctandum, in quo certamine ipſi renati telo hoſtili aliquando feriantur, ac propterea non poſſint ſibi de puro & immaculato corde blādiri, proinde in futura demùm vita plenam perfectionem eſſe ſperandam. Peccata illa infirmitatis quotidiana oriūtur ex carne, teſtantur igitur in carne peccatum adhuc inhabitare; pravæ illæ cogitationes nobis invitis quandoque obrepentes, teſtantur cor adhuc pravum, nec omni ex parte immaculatum eſſe. Cyprianus illis motibus reſiſtebat & tamen de immaculato ac puro pectore ſibi blandiri nolebat. 3. *Auguſtinus vult ex Cypriani teſtimonio probare, eum, qui habuerit originale peccatum, poſſe nihilominus juſtitiam operari, cujus contrarium docet Chemnitius, omnia opera renatorum eſſe peccata.* R. adducit Auguſtin. dictum Cypriani eo fine, ut probet Naturam humanā nihilominùs juſtificationis per gratiam Dei capacem eſſe, interim addit, perfectionem juſtitiæ non eſſe in hac vita ſperandam, quod ipſum nos dicimus & propugnamus. 4. *Veteres dicunt, ſi concupiſcentijs reſiſtimus, coronam nos obtinere. E. concupiſcentia prava non erunt per ſe peccata.* R. diſtinguendum id quod per ſe rei competit, ab eo quod ex accidenti ei demùm tribuitur: pravæ concupiſcentiæ per ſe & ſuâ Naturâ ſunt peccata, ſed credentib. in Chriſtum ex accidenti fiunt materia coronæ & gloriæ quàm multis interim ſunt materiæ ruinæ, quod evidenter arguit, per accidens demùm concupiſcentijs hoc contingere, ut ſint coronæ materia. 5. *reliqua dicta exponit Bellar. de quotidianis peccatis venialibus, de pronitate ad malum, de corruptione & de ordinatione quadam Natura, de infirmitate materialiter tantùm legi adverſa &c. quorū nihil propriè ſit,* ſed ipſa dictorum evidentia pro nobis loquatur. 6. Tandem atrocem addit calumniam, *Lutheranos ſtatuere, quòd omnia renatorum opera ſint mortalia peccata.* Sed quis noſtrûm ita unquam docuit vel ſcripſit? docemus; omnia piorum opera eſſe contaminata & immunda, ſed peccata mortalia eſſe nunquam docuimus; quinimo cùm Bellar. fateatur, nos retinere diſcrimen inter peccata venialia & mortalia libr. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. c. 4. quâ conſcientiâ poteſt dicere, omnia piorum opera à nobis peccata mortalia vocari? qui quædam peccata vocat venialia, quomodo opera bona vocaret peccata mortalia?

66. Audiamus alios ex veteribus, præſertim verò Auguſtinum, qui Pelagianâ hæreſi excitatus accuratè hoc doctrinæ Chriſtianæ caput pertractavit. Iren. libr. 5. contra hæreſes pag. 560. docet, *quemadmodum oliva neglecta tempore quodam in deſertum relicta & ſylveſtria fructificans ſecundùm ſe oleaſter fit, ita homines in negligentia cōſtitutos & concupiſcentias carnis tanquā ſylveſtria fructificātes ſecundùm ſuam cauſam infructuoſos juſtitia cōſtitui.* [utiq; ergò etiam poſt Baptiſmū manet peccatum in carne, quod ſi negligenter tractetur, ſui generis pravos fructus profert.] Macarius homil. 15. p. 188. *Si perſeveres dicere, poſt Baptiſmū vitium non habere, ubi paſcatur aut collocetur in corde* [ὑ- κέτι ἔχειν νομὴν τὸ κακὸν τ̃ διαλογίζεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ] *ignoras quot ab adventu Domini ad hoc uſq; tempus baptizati ſunt, & nihilominùs interdū prava cogitaverunt? &c. An non reperimus poſt Baptiſmū multa cōmitte peccata, ac pleroſq; delinquere? Poſt Baptiſmum igitur pabulum habet prado & licentiam ingrediendi atque agendi pro libitu. Scriptum enim eſt: Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo: verum dicis, Diliga & habeo Spiritum ſanctum. Habesne memoriam & amorem ac flagrans deſiderium erga Dominum? esnè noctuq; diu illic devinctus? & ſiquidem hac dilectione præditus es, purus es. Sin ea minùs ſis præditus, altera inquire, ubi ſe obtulerint negotia terrena, aut cogitationes turpes & pravæ, an non adhuc declinaveris,* [εἰ μὴ πρὸς ταῦτα ὑποκλί- νῃ] p. 225. *Peccatū quoq; hyr. occulte & latenter in interiori homine ac mente operatur, atque cogitationibus repugnat: neſciunt tamen homines, quæ aliena vi impulſi hæc agant, ſed putant hæc eſſe naturalia. &c.* Lege homiliam illam integram. [illegible] homil. 16. pag. 231. *malum in nobis operatur cum omni poteſtate & ſenſu, obſcœnas cupiditates ſuggerens.* pag. 236. *In nobis haret malum eo quod hæreret in corde* (ἐμφύεται κακὸν διὰ τὸ ἐνεῖναι ἐν τῇ καρδίᾳ) *& vires ſuas ibidem exerat, ſuggerens cogitationes pravas & obſcœnas, nec permittens preces effundere puras, ſed captivam ducens mentem per hoc ſeculum, &c.* Hieronymus in cap. 5. Matth. *qui ſubeat ſive primos motus culpam habere dicit, licet crimine non teneantur.* (Bellarminus excipit *Hieronymum loqui non de concupiſcentia habitualiter inhærente, ſed de primis motibus concupiſcentia, qui nec omnino voluntarij nec omninò involuntarij;* quæ conceſſio nobis ſufficit, cùm Bellarmin. alibi disertè ſcribat, nullum eſſe peccatum, quod non ſit voluntarium, & primos illos concupiſcentiæ motus involuntarios non eſſe peccata.) In Epiſt. ad Cteſiph. c. 1. latè probat, *nullum in hac vita ſine peccato eſſe poſſe.* lib. 1. in Amos. *Primum peccatum eſt, cogitaſſe quæ mala ſunt: ſecundum cogitationib. acquieviſſe perverſis.*

67. Prodeat tandem Auguſtinus. In lib. 5. contra Julian. c. 3. disertè ſuam exponit ſententiam. Juliano enim diſputanti, quòd concupiſcentia prava ſive cordis inobœdientia laudabilis ſit, ſiquidem pœna peccati ſit, eo in loco ſic reſpondet. *Lauda etiam Angelos malos, per quos Deus meritas pœnas irrogat peccantibus, qui tamen non ſunt niſi prævaricatores atq; impij. Lauda cæcitatem cordis, quæ fuit juſta pœna & ſimul grande incredulitatis malum & grandis cauſa peccati, &c. Sicut cæcitas cordis, quā ſolus removet illuminator Deus, & peccatū eſt, quo in Deum non creditur, & pœna peccati, quā cor ſuperbū digna animadverſione punitur, & cauſa peccati, cùm aliquid cæci cordis errore committitur: ita concupiſcentia carnis, adverſus quam bonus concupiſcet Spiritus, & peccatum eſt, quia ineſt illi inobœdientia contra dominatum mentis, & pœna peccati eſt, quia reddita eſt meritis inobœdientis, & cauſa peccati eſt defectione conſentientis vel contagione naſcentis,* c. 4. *Diſcerne mala, quæ per patientiam ſuſtinemus ab illis malis, quæ per conſcientiam refrenamus.* c. 5. *concupiſcentiam vocat vitium, motum inobœdientem, de quo Apoſtolus dicat: Video aliam legē in membris meis.* Ib. *Dum hic vivimus, ubi caro concupiſcit adverſus Spiritum, & Spiritus adverſus carnē, quantumlibet in iſto conflictu ſuperiores ſimus, tamē ſurrepentis voluptatis exceſſib. inſpiſcerte noſtra cogitationis motib. & affectib. ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus.* li. 6. contra Jul. c. 5. *Quis ita ſit imprudēs atq; impudens, ita procax, pertinax, pervicax, ita poſtremò inſanus & demens, qui cum peccata mala eſſe fateatur, neget eſſe malam concupiſcentiā peccatorū, etiamſi adverſus eā cōcupiſcente Spiritu peccata cōcipere ac parere nō ſinatur. Tale porrò ac tā magnū malū tantùm quia ineſt, quomodo nō teneret in morte & pertraheret in ultimum*

timam mortem, niſi & ejus vinculum in illa, quæ ſit in Baptiſmo remiſſione peccatorum omnium ſolveretur. c. 6. dixerat Auguſt. *concupiſcentiam carnis dimitti in Baptiſmo, non ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur, cùm reatu ſoluto, tamen maneat:* ex eo colligebat Julianus, concupiſcentiam in renatis non amplius eſſe malam; huic ita reſpondet Auguſtinus: *Talia dicis, qualia dicenda ſunt eis, qui per Baptiſmum ſanctificatam & fidelem factam carnis concupiſcentiam affirmant, in eis, in quibus regeneratis, manet tamē &c. Quamvis reatus ejus, non quo ipſa rea erat (neq; n. aliqua perſona eſt) ſed quo reum hominem originaliter faciebat, fuerit remiſſus atq; vacuatus, abſit tamen, ut dicamus ſanctificari, cum qua neceſſe habeat regenerati, ſi non in vacuum gratiam Dei ſuſceperunt, inteſtino quodam bello tāquā cum hoſte confligere, & ab ea peſte deſiderare atq; optare ſanari.* c. 8. *Non eſt nulla iniquitas, quādo ſuperiora inferiorib. turpiter ſerviūt, vel inferiora ſuperiorib. contumaciter reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur.* lib. 2. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 7. *Non ex quo borni quiq; baptizatur, omnis vetus infirmitas ejus abſumitur, ſed renovatio incipit à remiſſione omnium peccatorum & quantū quiq; ſpiritualia ſapit, in tantū renovatur, &c. profectò qui de die in diem renovatur, nondum totus eſt renovatus, & in quantum nond- m eſt renovatus, in tātum adhuc ſub vetuſtate eſt.* tract. 41. in Joh. *Quemlibet valde juſtum dixeris in hac vita, quamvis jam ſit dignus juſti vocabulo, non eſt tamen ſine peccato, &c. Quare, inquit aliquis, non eſt perfecta libertas? quia video etiam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meæ; non enim quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi, illud facio: Caro concupiſcit adverſus Spiritum, &c. Ex parte libertas, ex parte ſervitus.* Ibid. *Nunquid quia in Baptiſmo deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? ſi non remanſiſſet, ſine peccato hic viveremus. Quis autē audeat hoc dicere, niſi ſuperbus, niſi miſericordiā liberatoris indignus? &c. Nō dicit Apoſtolus, non ſit, ſed non regnet peccatū in corpore veſtro. Quādiu vivis, peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis, ſaltē illi regnum auferatur, &c. atq; hoc ipſum peccatū Deus in renatis odiſſe ibi dicitur.* Epiſt. 29. *Quādiu caritas augeri poteſt, profectò illud, quod minus eſt, quam eſſe debet, ex vitio eſt, ex quo vitio non eſt juſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet, propter quod vitium ſi dixerimus, peccatū nos non habere, mendaces ſumus, propter quod etiam quantumlibet profecerimus, dicendum eſt: Dimitte nobis debita noſtra.* 1. de nupt. & concup. c. 25. *Si quæritur, quomodo iſta carnis concupiſcentia maneat in regenerato, in quo univerſorum facta eſt remiſſio peccatorum, quandoquidem per ipſam ſeminatur & cum ipſa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati, aut certè ſi in parente baptizato poteſt eſſe & peccatum non eſſe, cur eadem ipſa in prole peccatum ſit? adhuc reſpondetur, dimitti concupiſcētiam carnis in Baptiſmo, non ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur, &c. eſt affectio mala quadam qualitatis ſicut languor, &c. cujus deſiderijs non obedire præcipimur, ne regnet peccatum in corpore noſtro.* c. 27. *præterit reatu, manet actu.*

68. Ex his manifeſtè apparet, quo loco concupiſcentia carnis in renatis ab Auguſtino habeatur, vocat n. eam 1. peccatum 2. tale malum, quod per continentiam refrenandum. 3. quod in Baptiſmo quidem remittatur, actu tamen manet. 4. dicit reatum non tolli ab ipſa concupiſcentia, ſed ab homine. 5. vocat tale vitium contra quod virtute pugnādum. 6. iniquitatem. 7. infirmitatem ſuccumbentem legi. 8. motum inobœdientem. 9. languorem obluctantem ſaluti noſtræ. 10. tale malum quod ſimul peccatum & cauſa & pœna peccati. 11. quòd ideò tantùm quia ineſt, teneret in morte, niſi vinculum ejus in Baptiſmo ſolveretur, &c. quid contra hanc lucem Bellarminus? 1. *accuſat Lutherum, quod crimen falſi commiſerit, cùm Auguſtinus nuſpiam dicat, concupiſcentiam ita manere in renatis, ut ſit peccatum, ſed non imputari, nec reos facere, nec eſſe peccatum.* Ulenbergius cauſa 14. ſuæ ἀποστασίας *addit, Philippum hunc ſuum errorem in conventu VVormatiano confeſſum.* Reſp. utrumq; dicit Auguſtinus, & manere in renatis concupiſcentiam, & ſuâ Naturâ peccatum eſſe, licet in peccatum non imputetur: 1. de nupt. & conc. c. 25. dicit, *dimitti cōcupiſcentiam in Baptiſmo non ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur,* id lib. 6. contra Julian. cap. 6. ſic exponit, *non ab ipſa concupiſcentia, ſed ab homine baptizato reatum tolli, ipſam interim concupiſcentiam eſſe & manere malam, & quidem tale, quale eſt ſtultitia illa, quâ baptizati non intelligunt ea, quæ ſunt Spiritus Dei, quo certè peccatum eſt:* quin imò præcedente c. 5. probat, *concupiſcentiam pejorem eſſe illa ignorantia.* Synonyma igitur ſunt Auguſtino concupiſcentia & peccatum. 2. negat, *per reatum concupiſcentia intelligi eum, qui ab ipſa oritur & in ipſa fundatur; ſed reatum illum, quo ipſa facta eſt.* id quod Auguſtini dictis evidenter adverſatur: cùm enim peccatum originale inprimis in illa concupiſcentia fundari Auguſtinus aſſerat, quomodo non talem reatum huic concupiſcentiæ tribueret, qui ab ipſa oritur & in ipſa fundatur? 3. diſputat, *concupiſcentiam dici peccatum, non quod ipſa in ſe & per ſe ſit peccatum, ſed quia eſt cauſa peccati, & quia materialiter tantùm eſt peccatum:* Reſpond. utramque dicit Auguſtinus, quæ ergo ipſi ſunt ſubordinata & connexa, ea Bellarminus accipit ut oppoſita & disjuncta. 4. concedit, *concupiſcentiam eſſe malam, eſſe non ſanctam, eſſe deordinationem quandam & corruptionem; interim negat eſſe peccatum.* Reſp. conſideretur integra deſcriptio ex Auguſtino propoſita & apparebit, non pœnæ tantùm, ſed & culpæ malum concupiſcentiam ab ipſo vocari. Ubicunque verò negat concupiſcentiam eſſe peccatum, intelligit peccatum cum reatu actuali conjunctū; ſic enim ſeipſum exponit. 1. de nupt. & concup. c. 26. hoc eſt, *non habere peccatum, reum non eſſe peccati.* Auguſtinus imitatur Bernh. ſerm. 6. de adventu Domini, col. 12. *Dico vobis, genus illud peccati, quod toties conturbat nos (concupiſcentias loquor & deſideria mala) reprimi quidem debet & poteſt, per gratiam DEI, ut non regnet in nobis ſed non ejicitur, niſi in morte.* ſerm. de cœn. Domini, col. 126. *In cuſu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem ſuper acervum lapidum & in luto, unde non ſolùm inquinati, ſed etiam vulnerati & graviter quaſſati ſumus. Lavari quidem citò poſſumus, ad ſanandum verò opus eſt curatione multa. Lavamur igitur in Baptiſmo & gratia hæc nobis confertur, ne jam nobis concupiſcentia noceat, ſi tamen à conſenſu abſtineamus.*

69. Quid, quòd ipſi Pontificij huic noſtræ ſententiæ veritatis teſtimonium ferunt. Caſſander in conſult. act. 2. *Ex Auguſt. & reliquis Eccleſiaſticis Scriptorib. convenit, eā concupiſcentiam etiam poſt Baptiſmū reliquum, Apoſtolum & eum ſecutū Auguſtin. peccatum nonnunquam appellare, non modò quia ex peccato facta eſt, ſed quia eſt fomes peccati &* *Teſtimonia ipſorum adverſariorum.*

domi-

dominationi mentis reſiſtit. Certè inſignis Theologus apertè aſſerit, etiã in regeneratis manere peccatũ, etiãſi non imputetur, &c. Si peccati rationem in vitio illo & iniquitate, lãguore & morbo cõſtituas, cui Spiritu reſiſtendũ eſt, ne illicitos actus gignat, nõ ineptè peccatum dicitur. Sin peccati rationẽ in ipſa offenſa Dei & reatu, cui ex adverſo pœna & damnatio reſpondet, ſi tã intelligas, non eſt peccatum in regeneratis, quia niſi voluntas ei conſentiat, ad peccatum non deputatur. (Idem & nos dicimus.) Driedo lib 1. de grat. & lib. arbit. *Originale peccatũ ſolvitur quidem in hac vita regeneratione Baptiſmi, non ut nõ ſit, ſed ut in culpã non deputetur.* Ludov. Vives in comm. Aug. de civ. Dei lib. 1. c. 9. *Tam potentiſſimè viſceribus noſtris inhæret res Venerea cupiditas, ut ne cogitare quidẽ de explenda libidine poſſimus, quin voluptate neſcio quã occultâ tangamur, quam plerique minimum veniale peccatũ eſſe volunt.* Staplet. in Antid. Rom. 7. p. 363. *aliquo ſenſu etiam ipſis renatis hæc ipſa in ſe concupiſcẽtia, quoad primos ejus motus, pravaq; deſideria in hoc præcepto (Non concupiſces) cõtinetur, non quod ſub pœna peccati mortalis aut venialis obliget hoc præceptum, ſed quod doceat Naturæ morbũ & quærere Medicũ. & quod ad quotidianum profectũ docendo incitet.* (Si cõcupiſcentia Dei præcepto prohibetur, quomodo non erit peccatum? fruſtra elabi conatur per diſtinctionẽ ioter prohibitionem per modũ doctrinæ & per modũ obligationis.) Ipſe Bellar. fatetur paſſim, *Concupiſcẽtiam eſſe legem membrorũ repugnãtem legi mentis, eſſe viciatã animi potentiam, aſſimilari canib. rabioſis, eſſe iniquitatẽ, in carne materialiter, in mente formaliter eſſe peccatũ, eſſe vitiũ, repugnare virtuti, eſſe illicitã, odio haberi a Deo, repugnare legi Dei, nõ ſolum in carne, ſed etiam in mente ſedem habere, cõtra ſpiritum uſq; ad mortẽ pugnare, impedire rationem, lõgè pejorem eſſe beſtiarum concupiſcentiã.* &c. quomodo igitur negare poterit eſſe in ſe & ſuâ Naturâ peccatũ? Cur diſcedit Bellar. à Lõb. qui 2. ſent. diſt. lit. E. diſertè ſcribit. *Interior tentatio eſt, quando inviſibiliter malũ nobis intrinſecus ſuggeritur, & hæc tẽtatio aliquãdo fit ab hoſte, aliquando à carne. Nã & Diabolꝰ inviſibiliter mala ſuggerit, & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitꝰ & titillatio prava, ideoq; tentatio, quæ ex carne eſt, non fit ſine peccato: quæ a. eſt ab hoſte, niſi conſentiatur, non habet peccatum, ſed eſt materia exercẽdæ virtutis?* lib. 3. diſt. 17. lit. B. *in Chriſto caro non concupiſcebat contra Spiritũ, qui, ut Auguſt. ait, nonnullum eſt vitiũ, cùm caro concupiſcit adverſus Spiritũ.* lib. eod. diſt. 19. lit. C. *adhuc expectamus redemtionem corporis, ſecundum animas vero jam redemti ſumus ex parte, non ex toto, a culpa, non a pœna, nec omnino a culpa; non n. ſic ab ea redemti ſumus, ut non ſit, ſed ut non dominetur.*

Rationes concupiſcantiam peccatum eſſe probãtes.

70. Diſpiciamus, quid ad rationes ex Scriptura pro noſtra ſententia deductas Bellar. reſpondeat. 1. *motus concupiſcentiæ etiam involuntarij ſunt illiciti: utiq; ergo & peccata.* Excipit Bellar. *eſſe illicitos quia non liceat eis obedire, non quia non liceat eos invito animo pati.* Reſp. utroq; modo ſunt illiciti, non ſolùm ratione cõſenſus, ſed etiam io ſe & per ſe, quia lege divina prohibentur. Utrumq; lex dicit: Non concupiſcas, & poſt concupiſcentias tuas non eas. Exemplũ quod Bellar. affert de eo, *qui per vim vel ignorantiam turpitudinẽ committit*, alienũ eſt, quia carnis concupiſcentiæ licet Spiritui moleſtæ, carni tamen gratæ ſunt, & quid de involuntarijs actualib. delictis ſtatuendum ſit, ſuo expoſitum dabitur loco. 2. Concupiſcentia per ſe trahit ad malum. Ergo prohibetur non minùs, quàm ipſum malum. Excipit Bellar. *ipſum malum non prohiberi propriè, niſi quatenus eſt in poteſtate noſtra illud committere vel cavere. Ergo multò magis concupiſcentiam non aliter prohiberi.* Reſp. hac ratione omnia peccata, infirmitatis & ignorantiæ tollentur, quæ cavere in hac carnis fragilitate non poſſumus; ſufficit nos in primo homine vires illas talia cavendi olim accepiſſe. 3. Qui cogenti cupiditati non poteſt reſiſtere & ideò peccat, nihilominùs verè & propriè peccat. Ergò etiam is peccat, qui invitus carnis concupiſcentias ſentit. Excipit Bellar. *motus involuntarios concupiſcentiæ nullo modo eſſe in noſtra poteſtate, ſed deſiderium peccati voluntarium eſſe in poteſtate noſtra, ſi non immediatè, quando ſcilicet judicio divino deſerti non habemus vires, quibus cogenti cupiditati reſiſtere valeamus, tamen mediatè, quia poſſumus a Deo auxilium gratiæ petere.* Reſpon. utrobique eſt par ratio. Quemadmodum Deus juſto judicio homines impœnitentes indurat & excæcat, ut voluntarijs peccati deſiderijs reſiſtere non poſſint, quæ tamen nihilominus verè & propriè ſunt peccata; ita quoq; propter peccatum primorum parentum juſto Dei judicio in miſeram illam peccandi neceſſitatem incidimus, ut non poſſimus non ſentire pravos concupiſcentiæ motus, qui nihilominus ſunt verè & propriè peccata. 4. Concupiſcentiam pravam Deus & renati odio proſequuntur, utique ergo eſt peccatum. Excipit Bellarmin. *concupiſcentiam odio haberi a Deo & tamen non eſſe peccatum, ſed tantum malum.* Reſpon. quodcunq; malum Deus odit, illud eſt malum culpæ: mala enim pœnæ infliguntur à DEO, quomodo igitur ea Deus oderit? mala pœnæ, quatenus talia, non debent renati odiſſe, ſed patienti aoimo ſuſcipere ac perferre: adde quod Bellarminus Concilio Tridentino contradicat, quod ſtatuit Deum nihil in renatis odiſſe. Ergo nec concupiſcentia in renatis odio habetur à Deo. Reſp. Bellarminus. *Concilium intelligendum eſſe de odio, quod redundet in perſonam; jam verò propter concupiſcentiam, quæ eſt in renatis, Deus non odit ipſos renatos:* quod rectiſſimè quidem dicitur, ſed non eſt ſententiæ Concilij conforme; ea enim nobis oppoſita eſt, ac noſtram ſententiam anathemate percellit, quâ ſtatuimus, in renatis verè & propriè dictum peccatum habitare, licet renatos non faciat actu reos & damnatos. Ergo aut Bellarminus ſententiam Concilij non aſſequitur, aut Concilium non aſſequitur noſtram. 5. Concupiſcentia non eſt à Deo, Atqui omnis pœna eſt à Deo. Ergo concupiſcentia non ſolùm eſt malum pœnæ ſed & culpæ. Excipit Bellarmious, *etiam mortem non eſſe à Deo.* Reſp. Deus quidem mortem non fecit Sap. 1. v. 13. id eſt, abſoluto aliquo odio hominem morti non ſubjecit; interim tamen propter peccatum juſto ſuo judicio hominem fecit morti & varijs calamitatibus obnoxium. Auguſtinus 1. contra Julian. cap. 7. *mortem Deus intulit non ut primus autor, ſed ut peccati ultor.* Diſpar igitur hic eſt ratio. Mors eſt tantùm pœna non autem culpa, ſed prava concupiſcentia eſt ſimul pœna & culpa, perinde ut quædam peccata actualia ſimul ſunt pœnæ præcedentium delictorum. 6. Nulla pœna hujus vitæ eſt, quæ ob finem bonum expeti non poſſit; at concupiſcentia ob nullum finem rectè expeti poteſt. Bellarm. excipit, *etiam ignorantiam rerum neceſſariarum ad ſalutem & tentationes Satanæ eſſe peccati pœnas, quæ tamen expeti non debent.* Reſp.

Tom. II.

nos hoc argumento non utimur, cui tamen ita reſpondet Bellarminus, ut noſtram ſententiam confirmet. Si enim ignorantia rerum neceſſariarum ad ſalutem & concupiſcentia prava pari loco habendæ ſunt, utique concupiſcentia erit ſimul peccatum & pœna primi peccati; abſit enim ut dicamus illam mentis cæcitatem per primum Adæ peccatum in poſteros introductam, non eſſe peccatum. Porrò inter tentationes Satanæ & carnis differentiam eſſe oſtendit Lombardus, 2. ſenteot. diſt. 21. lit. E. 7. Chriſtus in omnibus nobis ſimilis factus abſque peccato. Idem tamen concupiſcentiæ pravæ non fuit obnoxius. Excipit Bellarminus, *etiam ignorantiam noluiſſe Chriſtum aſſumere, quæ tamen non ſit peccatum, ſi ſit omnino involuntaria.* Reſp. ergonè ignorantia illa per primum peccatum in omnes poſteros introducta peccatum non erit? quod igitur vel quale erit originale peccatum in infantibus? Obſerva autem nervum argumenti fortiùs conſtringi, ſi addatur, quòd Pontificij ſtatuant ex ipſa materiæ conditione pravas concupiſcentias oriri, remoto ſaltem juſtitiæ origin[illegible] freno; illa igitur materiæ conditio aut non e[illegible] in Chriſto, & ſic non erit nobis ὁμοιότης: aut ad[illegible]ndum ei itidem aliquod juſtitiæ frenum, & ſic actu primo peccatum in ipſo erit. 8. Omnis ἀνομία eſt peccatum. Prava illa concupiſcentia eſt ἀνομία. Excipit Bellarminus, 1. *per jocum a multis hoc eludi*, qui ἐξυβρισμὸς ad Sophiſticas reſpondendi rationes pertinet. 2. Concedit, *concupiſcentiam eſſe peccatum materialiter & largo modo, quâ ratione etiam Naturæ & artis vitia dici poſſint peccatum, ſed argumentum noſtrum probat*, concupiſcentiam propriè & formaliter eſſe peccatū, quippe quod à norma legis divinæ recedat. 3. Aliter igitur reſpondet, *non omne quod diſſidet a legis norma, eſſe ἀνομίαν; ſed ipſam diſcordiam, ipſam repugnantiam ac receſſum formaliter eſſe peccatum, cùm Diabolus & voluntas humana etiam a lege divina diſſideant, nec tamen propriè ſint peccatum.* Reſp. quaſi verò hoc ignotum fuerit Dn. Chemnitio, qui in Examine Concilij propter luſum illum puerilem graviter Andradium exagitat. Ipſa per ſe concupiſcentia eſt motus indifferens, ſed quatenus vitioſitas ei inhæret, eatenus eſt ἄνομος, & eo reſpectu ἀνομία ei tribuitur. 4. *Concupiſcentia repugnat legi, ſed non eſt ipſa formalis repugnantia, neque repugnat ut actio recedens à norma legis, neq; ut potentia vel perſona, quæ normam ſequi teneatur, ſed repugnat ut incitans & impellens ad prævaricandam legem, perinde ut Diabolus legi repugnat.* Reſpond. concupiſcentia prava accipitur tùm de concupiſcentia habitualiter inhærente, tùm de primis ejus motibus; utroque modo repugnat legi & recedit à norma legis: quæ duo hic ſunt ἰσοδυναμοῦντα. Vanum ergo eſt effugium Bellarmini, quod nititur hac hypotheſi, quaſi concupiſcentia tantùm repugnet legi incitando ad peccatum, & non etiam ſit habitus à norma legis recedēs, cùm utrumque concupiſcentiæ Scriptura tribuat. Cōceſſit Bellarmin. ſuperiori cap. 10. præcepto DEI, Non concupiſces, prohiberi etiam primos concupiſcentiæ motus, (quod non niſi conceſſiſſet ex ipſis legis divinæ viſceribus latè demonſtraremus, qua de re videatur Dn. Chemnitius in locis comm. capit. de lege Dei) quomodo ergo negare poterit, pravam concupiſcentiam eſſe ἀνομίαν & deviationem à lege. Quod ergo de Diabolo addit Bellar. id ſic invertimus. Quemadmodum Diabolus pravas cogitationes homini ſuggerens non tātùm incitat hominem ad peccandum (& ſic repugnat legi) ſed etiam ipſemet peccat (& ſic recedit à lege) ita prava carnis concupiſcentia non tantū incitat mentem renatam ad peccandum, ſed etiam ipſa peccato eſt infecta, & ſic non ſolùm repugnat legi, ſed etiam à lege recedit. Suggeſtiones Satanæ ſemper ſunt peccata, ſi non ſemper noſtra (nimirum ſi non admittantur) tamen Satanæ peccata ſunt: ita ſuggeſtiones carnis itidem ſunt peccata, non aliena ſed noſtra, quia in noſtra carne oriuntur, quò pertinet Lombardi dictum, quod tētatio, quæ eſt ex carne, non fiat ſine peccato. Res eſt ſatis perſpicua & manifeſta, quā Sophiſticis ſuis nebulis nunquam ita involvet Bellarminus, quin veritatis ſplendor emicet. 5. *Iohannes nuſquam dicit, omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, ſed omnem ἀδικίαν, quæ eſt ſpecies, ἀνομία autem genus.* Reſp. quis tandem erit Sophiſticationum finis? Apoſtolus diſertè dicit 1. Johan. 3. v. 4. *Omnis qui facit peccatum,* etiam *ἀνομίαν ποιεῖ* & peccatum eſt *ἡ ἀνομία*, ex quo immediatè ſequitur, quod *ἀνομία* & *ἁμαρτία* ſint termini reciproci, neque enim de corporis vel artis vitijs hic agit Apoſtolus, quæ non ſunt *ἀνομίαι* propriè dictæ, cùm à norma legis divinæ non aberrent: *ἀδικία* ſumitur vel univerſaliter, & ſic omnis *ἁμαρτία* eſt *ἀδικία*, periode ut juſtitia in ſeſe virtutem continet omnem: vel particulariter, & ſic *ἀδικία* eſt ſpecies *ἁμαρτίας*, quid verò ex eo cōtra noſtram ſentētiam elicere poteſt Bellarminus? *arguit Chemnitium quòd dixerat, omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, & omnem ἀδικίαν eſſe peccatum*, cùm utrumque diſertè pronunciet Apoſtolus. Cæterum ut appareat quam propè ad Pelagiana caſtra Bellarminus accedat, diligenter notamus, quod hoc loco ſcribit: *Depravationem humanæ Naturæ non eſſe conformē legi divinæ, verum eſt, Si agatur de lege in univerſum, non autē, ſi agatur de lege, cujus prævaricatio inducat reatum, ſitq; peccatū propriè dictum. Nam etſi depravatio, quæ eſt in voluntate, ſi accipiatur pro averſione à Deo, ſit verè peccatum: tamen depravatio, quæ eſt in intelligentia, vel in carne, nec non pronitas quædam voluntatis ad obſequēdū deſiderijs carnis, & difficultas ejuſdē ad obſequēdum Deo, non eſt contra legem ullam, cujus prævaricatio ſit peccatum propriè dictum, & ideo non eſt per ſe ex Natura ſua peccatum. Quod n. attinet ad legē primæ inſtitutionis Naturæ, non eſt ea lex moralis, cujus prævaricatio reum conſtituat tranſgreſſorem. Non n. juſſit Deus, ut homo naſceretur cum juſtitia originali, vel hoc aut illo modo: ſed inſtituit Naturam, ſicut voluit & ornavit ijs donis, quibus illi placuit eā ornare, & idē attribuit principia, ex quibus propagari poſſet; ſi quando a contingit, ut aliter res oriatur, quam Deus inſtituerit, eſt quidem in ea re peccatum aliquod Naturæ, ſed non tale peccatum, quod ſupplicio dignū ſit, &c. Quod attinet ad legem Naturæ, quæ jubet, ut vitā agamus ſecundùm rationem, quam legem viribus Naturæ corruptæ ſervare nō poſſumus, dico poſſe legē illam bifariam conſiderari; primo ut ſignificat legē moralem, quæ propriè imperat voluntati, ut ſequatur ductū rationis, non conſentiat deſiderijs carnis, &c. & hoc modo vera lex eſt, ſed ejus prævaricatio non eſt peccatum originale, ſed actuale: ſecundo ut ſignificat ordinem & congruentiam naturalē, quæ requirit, ut pars ſuperior imperet, inferior ſubjiciatur, &c. Et hoc modo lex iſta Naturæ eadem eſt cum inſtitutione Naturæ, contra quam inſtitutionem pugnant rebellio carnis & difficul-*

cultas voluntatis, ſed ea non ſunt peccata proprè dicta, ſed pœna peccati, & defectus conſequentes materiam, quemadmodū ſe habet rubigo in cultro ferreo. Hęc omnia Bellarminus non amplius indirectè ſed apertè Pelagianiſmum propugnans.

Antithe-ſis adver-ſariorum quod cō-cupiſcē-tia non ſit peccatū. 71. Atque hæc dicta ſint pro noſtræ ſententiæ confirmatione, quod concupiſcentia in renatis reliqua verè ſit peccatum: videamus quæ ſit Pontificiorum de hac Concupiſcentia opinio. Concil. Trident. ſeſſ. 5. *Concupiſcentiam illam, quam aliquando Apoſtolus peccatum vocat, ſancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod vere & propriè in renatis peccatū ſit, ſed quia ex peccato eſt & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.* Bellar. ſententiam Concilij ita explicat lib. 5. de amiſſ. grat. & ſtatu peccati. cap. 7. *Aſſerimus Naturæ corruptionem, ſive concupiſcentiam, qualis remanet poſt Baptiſmum in regeneratis, non eſſe peccatum originis, non ſolùm quia non imputatur, ſed etiam quia imputari non poteſt, cùm nullum ſit ex ſe vel ſuâ Naturâ peccatum* libro 4. de amiſſ. grat. & ſtat. peccat. c. 2. *Cinglius docet, morbum qui a peccato primi hominis redundat in omnes homines, non eſſe proprie ſed metonymicè peccatum, id eſt, effectū & cauſam peccati, in hoc convenit Cinglius cum Catholicis, diſſenties à Luth.* lib. 5, cap. 10. *non concupiſcentia carnis, ſed cordis, id eſt, voluntatis prohibita eſt in lege. Non concupiſces* (quod deſcripſit ex Johanne à Daventria in refutat. art. ſecund. Auguſtan. Confeſſ. qui itidem ſic ſcribit. *Non præceptum eſt carni, nec animæ ſenſitivæ, ſed intellectivæ: Non concupiſces*) Les Jeſuites de Bordeaux au. 2. Inventaire cap. 12. du Peché originel. pag. 79. *Aſſerimus proclivitatem ad malum, quæ in homine, cōcupiſcentiam illam & Naturæ labem, quâ nos in malum proni ſumus, non eſſe peccatum, quinimò abſq; Spiritus ſancti auxiliatione & libero arbitrio ita ſubjici, ut nihil magis.* Molan. tract. 5. c. 27. concl. 4. *Multæ cogitationes contra fidem & imaginationes impuræ non ſunt peccata* (eodem modo Bellar. 5. de amiſſ. grat. cap. 7. col. 374. *non eſt vere nominis peccatum ipſa titillatio & incitatio etiam cū delectatione conjuncta, niſi aliquo modo conſenſū mentis obtineat.*) Ex quibus apparet, Pontificios non ſolùm concupiſcentiam habitualiter inhærentem, hoc eſt, ipſum originale peccatum, ſed etiam primos concupiſcentiæ motus in renatis non habere pro peccato propriè ſic dicto, nimirum ut perfectionem, meritum & ſupererogationem bonorum operum coram Dei judicio ſtabilire poſſint.

Argumenta ex Scripturis. 72. Bellarminus lib. 5. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 5. noſtram referens ſententiā, *per calumniam tribuit Chemnitio, quod ſtatuat, non ſolùm concupiſcentiam, ſed ipſam etiam molem carnis, quamvis nondum formatis organis, eſſe verè propriéq; peccatum.* Reſp. nuſpiam dicit Chemnitius, maſſam illam peccatum eſſe, ſed peccato contaminatam, quæ contaminatio juxta Davidis confeſſionem, veram rationem peccati habeat. Bellarminus contra conſcientiæ ſuæ teſtimonium hęc duo, peccatum eſſe & peccato contaminatum eſſe confundit & tamen c. 6. ſequent. de mendacijs & calumnijs noſtrorum conqueritur, quæ revera nullæ ſunt, ſi verba ipſorum diligenter excutiantur, ut ſuperiùs

Jac. 1. cō-cupiſcen-tia, cùm cōceperit, parit peccatū. in diſtinctis locis oſtendimus. Expendamus Bellarmini rationes. 1. Jac. 1. v. 15. *Concupiſcentia, cum conceperit, parit peccatum, peccatum vero cùm conſummatū fuerit, generat mortē. Ergo concupiſcētia, i. e. potētia prona, & primus ejus motus abſq; cōſenſu nondum eſt peccatum.* Reſp. 1. Concupiſcentiā parere peccatum dicit Apoſtolus concupiſcentiam peccatum non eſſe nuſpiam dicit. 2. ſed nec firma conſequentia ex Apoſtoli dicto hoc poteſt elici; poſſem n. ſimili ratione concludere. Rom. 5. v. 12. *per unum hominē intravit peccatum in mundum,* v. 19. *per inobœdientiā unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* Ergo ille homo non fuit peccator, Ergo illius obœdientia non fuit peccatum. 3. quin potius ſi concupiſcentia peccatum parit: ipſa peccatum erit, cùm gignens & genitum ſi non ſemper ſpecie, tamen genere invicem communicent. 4. nec unius incluſio ſtatim eſt alterius excluſio, proinde non licebit colligere: Concupiſcētia parit peccatum. Ergo ipſa non eſt peccatum. 5. quin potiùs diſtinguit Apoſtolus peccatorum gradus, & de actuali mortali peccato quærit, unde oriatur? reſpondet autem ex concupiſcentia prava, non à Deo oriri, quamvis igitur in renatis concupiſcentia habitualiter inhærens, & primi concupiſcentiæ motus, quib. per Spiritum reſiſtitur non ſint actualia mortalia peccata, tamen inſcitè ex eo infertur, quòd planè nullo modo ſint peccata. hoc eſſet a negatione ſpeciei ad negationem generis procedere, quod ἀτελέστερον. 6. contrario modo Chriſtus procedit. Ex malis fructibus de malitia arboris judicandum eſſe docet, ex cogitationibus alijsvè pravis motibus de cordis pravitate nos cōvincit, &c. Matth. 7. verſ. 17. cap. 15. verſ. 19. Luc. 6. verſ. 43. &c. 7. quid, quod ipſa actualia mortalia peccata ſunt ſibi invicem cauſæ, nec tamen actualia mortalia in ſe & per ſe eſſe deſinunt. Eph. 5. verſ. 18. *ex vino* (vel ebrietate) *eſt ἀσωτία,* nihilo tamen minùs & ebrietas & ἀσωτία ſunt actualia mortalia peccata, quantò minus ita licebit colligere: Concupiſcentia concipiens & pariens peccatum actuale mortale profert. Ergo ipſa nullo modo eſt peccatum. 8. Auguſtini, Cyrilli & Bedæ commentationes in hunc locum nobis non adverſantur, aſſerunt, concupiſcentiam parere peccatum, omne peccatum habere voluptatem quandam prævìam, concupiſcentiam cui reſiſtitur parere coronam vitæ, quod nemo noſtrûm negat. inde tamen nondum evincitur, concupiſcentiam ſuâ Naturâ peccatum non eſſe.

Rō. 7. Nō ego operor illud, ſed peccatum. 73. 2. Rom. 7. verſ. 20. *nunc ergo non operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.* verſ. 18. *ſcio n. quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonū. Ergo concupiſcētia in carne renatorum habitans & ad peccata impellēs non eſt peccatum.* Reſp. mirum, quâ arte ex hoc loco exculpi poſſit, concupiſcentiam peccatum non eſſe, cum disertè peccatum appelletur. Excipit Bellarminus, *ſatis apertè id ex duobus colligi; nam primo dicit Apoſtolus, motum concupiſcētiæ non eſſe ſuum opus, ac per hoc non poſſe ſibi imputari; quem. jure nihil imputari poſſit, quod miū non eſt! Deinde addit, hujuſmodi malum non in ſe, ſed in carne eſſe; conſtat a. carnem non eſſe capacē peccati propriè dicti.* Reſp. Apoſtolus non negat abſolutè & ſimpliciter, motus illos eſſe ſuum opus, ſed ſe (quatenus eſt regeneratus) illo opere non delectari pronunciat verſ. 19. expreſsè dicit, ſe quod nolit malum, hoc agere, quomodo ergo abſolutè negaret, motus illos pravæ concupiſcentiæ ſuos eſſe? ideò autem dicit, ſe illos non operari, quia eis non delectatur, qui ex Spiritu nollet illos ſentire. Auguſtinus 1. de nupt. & concup. cap. 27. *Agit aliquid concupiſcentia carnis, etiam quando*

non exhibetur ei vel cordis aſſenſus, ubi regnet, vel membra vel arma quibus impleatur, quod jubet. Agit autem quid, niſi deſideria mala & turpia? hinc Apoſtolus veluti ex ſua perſona introductione nos inſtituit, dicens: non n. quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio, id eſt, concupiſco, quia & nollet hoc facere, ut eſſet omni ex parte perfectus: verùm quia concupiſcere nolebat & tamen concupiſcebat, ſed eidem concupiſcentiæ nequaquam conſentiendo ſerviebat, adjunxit atq; ait: nunc autem jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. lib. 1. contra duas Epiſt. Pelag. c. 10. *dicit Apoſtolus: Nunc autem jam non ego operor illud, ſed id quod habitat in me peccatum. Quid eſt, nunc autem, niſi jam nunc ſub gratia, quæ liberavit delectationem voluntatis à conſenſione cupiditatis? non n. melius intelligitur, non ego operor, niſi quia non conſentit exhibere membra ſua arma iniquitatis peccato. Nam ſi & concupiſcit, & conſentit, & agit, quomodo non ipſe illud operatur, etiamſi ſe operari doleat, & vinci graviter ingemiſcat?* ſer. 5. de verb. Apoſt. *Non quod volo, ago; ſed quod odi, illud facio. Quid facio: concupiſco. Etſi concupiſcentiæ non conſentio, poſt concupiſcentias meas non eo, tamen adhuc concupiſco, & utiq; etiam in ipſa parte ego ſum. Non enim ego alius in mente, & alius in carne. ſed quid igitur ipſe ego? quia ego in mente, ego in carne. Non enim duæ Naturæ contrariæ, ſed ex utroque unus homo, quia unus Deus, à quo factus eſt homo.* Et poſtea. *Mihi malum adjacet, & hoc mihi. Num enim caro non mea, aut de alia ſubſtantia caro. aut de alio principio caro, aut anima ex Deo & caro de gente tenebrarum? abſit, &c.* Hæc omnia Auguſt. quæ ſunt immotæ veritatis. Cùm enim ipſa illa concupiſcens caro ſit Apoſtoli caro, quomodo motus concupiſcentiæ in carne ſuos eſſe abſolutè negaret? num peccatum aliqua ſubſtantia ab ipſo Apoſtolo aliena? Denique ſi nemini poteſt imputari, quod non eſt ſuum, hoc eſt, quod non agit, deliberatà mente, negabitur iterum *ἁμαρτίαν* originale peccatum.

Quid carnis nomine Rom. 7. intelligatur.

74. Ad poſterius Bellarminianæ exceptionis membrum reſp. carnis nomine hîc intelligi non ipſum corpus, nec inferiorem, tantùm animæ partem, (ut loquuntur) ſed totum hominem quatenus ſub carnis vetuſtate adhuc conſtitutus eſt, uſitatiſſimâ Scripturæ phraſi. Bellarm. expreſsè concedit, in multis Scripturæ locis, utpote Joh. 3. Galat. 5. &c. per carnem intelligi omnes potentias tùm inferiores, tum ſuperiores per peccatum corruptas, negat verò in hoc 7. capit. Rom. pro toto homine accipi, idq; varijs adductis in medium rationibus. 1. *Apoſtolus non verè diceret, non ego operor illud, ſi per carnem totus homo intelligeretur; quomodo enim non ipſe operatur, quod ejus caro & animus, hoc eſt, ipſe totus operatur?* Reſp. ſanè Apoſtolus Spiritu renovatus non conſentiebat deſiderijs carnis, ſed eis reſiſtebat, interim tamen ipſa ejus anima non minùs atq; corpus ſub carnis vetuſtate adhuc quodammodo erat conſtituta. Negat igitur Apoſtolus ſe operari motus illos concupiſcentiæ non ſimpliciter (quia actiones ſunt ſuppoſiti, & caro concupiſcens erat propria Apoſtoli caro) ſed reſpectu habito ad conſenſum mentis renovatæ. Diſtinguit inter ſubjectum quod & ſubjectum quo. Non ego operor illud, ſcil. mente, quatenus eſt regenerata: ſed peccatum illud operatur, hoc eſt, ego propter peccatum in carne adhuc reliquum. 2. *Apoſtolus correctionis loco addit non in ſe, ſed in carne ſua illud malum habitare. Ergo non erat in ipſo toto.* Reſp. ἐξήγησίς eſt, non ἐπίπληξις; declaratio non correctio. Quia enim Spiritu mentis renovatus motus illos concupiſcentiæ deteſtebatur, ideò ſe illos operari negat, puta quatenus ſpiritualis; faciebat enim illud quod oderat, quatenus carnalis, ſub peccatum venundatus v. 14. Opponit Apoſtolus ſeipſum Spiritu renovatum peccato in carne adhuc habitanti, fit ergo oppoſitio ejuſdem, ſed non ſecundùm idem, ut patet ex verſ. ſeqq. Si motus concupiſcentiæ planè nullo modo erant opus Pauli Apoſtoli, quare propter eos ſeſe vocat miſerum & ab iis liberari expetit? 3. *Apoſtolus disertè diſtinguit mentem à carne, id eſt, unam partem hominis ab altera.* Reſp. mentem à carne utique diſtinguit, ſed nomine mentis intelligit animam totam, quatenus renovata eſt; carnis nomine eandem totam, quatenus adhuc ſub carnis vetuſtate conſtituta; ipſe Bellarminus c. 15. hujus libri agnoſcit in ipſa renatorum mente, hoc eſt, ut ipſe loquitur, in parte animæ ſuperiore inveniri virium pravæ concupiſcentiæ. 4. *Apoſtolus* ad Romanos capite ſexto, *in corpore mortali hoc malum eſſe dicit & hoc loco à corpore liberari expetit. Ergo in ſolo corpore peccatum habitat.* Reſpon. magna eſt in ſermone Apoſtolico emphaſis; opponit enim vitam præſentem, in qua venundati ſumus ſub peccatum, ac circumferimus in nobis ipſis peccatum & mortem vitæ æternæ, in qua perfecta erit renovatio totius hominis & ab omni peccato liberabimur, ut non ſolùm non regnet in nobis, ſed & planè non ſit in nobis. Appellat corpus mortis, quia propter peccatum adhuc in nobis habitans ſubjecti ſumus morti, quæ non ſolùm definienda eſt deſtructione corporis, ſed etiam dolore ac miſeriâ animæ è proprio ſuo domicilio egredi compulſæ. Chryſoſtomus ſerm. 13. in Epiſt. Rom. *Cùm audis quod dicit: Quis me eripiet de corpore mortis hujus? noli putare, quod carnem accuſet.* Auguſtinus 1. de nupt. & concup. c. 13. *ad corpus mortis hujus intelligitur pertinere, ut alia lex in membris repugnet legi mentis, dum caro concupiſcit adverſus Spiritum, etſi mentem non ſubjuget, quia & Spiritus concupiſcit adverſus carnem.* Ubi obſerva juxta Auguſtinum, per carnem, membra, corpus mortis, &c. idem hic intelligi, quòd Gal. 5. per carnem Spiritui repugnantem intelligitur, jam verò fatetur Bellarminus Gal. 5. *nomine carnis totum hominem, quatenus adhuc nondum planè renovatus eſt intelligi. ad quod etiam res ipſa demonſtrat; negari enim nulla veritatis ſpecie poteſt, etiam renatos à carne ſolicitari ad hæreſes, ſuperbiam, avaritiam, &c.* 5. *nomine mentis intelligit Apoſtolus interiorem hominem, quo nomine anima intelligitur.* 2. Cor. 4. *nomine exterioris hominis corpus.* Reſp. interiorem illum hominem de die in diem renovari pronunciat Apoſtolus, utique ergo nondum planè renovatus, & in quantum nondum renovatus, in tantum adhuc ſub vetuſtate (& ſub peccato) conſtitutus, ut rectè colligit Auguſtinus 2. de peccat. merit. & remiſſ. c. 7. Per carnem, ipſe Bellarminus intelligit non ſolùm corpus, ſed etiam inferiorem animæ partem, jam verò illa inferior pars eſt realiter unum cum ipſa anima *ἀμερίστῳ καὶ ἀθανάτῳ*, quomodo igitur carnem & exteriorem hominem, Rom. 7. & 2. Cor. 4. eſſe *ἰσοδυναμοῦντα* obtinebit? 6. *caro, cùm in malam partem uſurpatur, non niſi impijs tribuitur.* Reſp. an non disertè Apoſt. Rom. 7. v. 14. *ego adhuc carnalis ſum?* Galat. 5. v. 16. (in ipſis

rena-

renatis) *caro concupiſcit adverſus Spiritum.* Quãvis igitur renati ſint per Spiritum ſanctum à reatu peccati & carnis dominio liberati (quo reſpectu in carne eſſe negantur) tamen ex parte ſub carnis infirmitate adhuc laborant & ad perfectam renovationem adhuc conſequendam aſpirant (quo reſpectu carnales dicuntur.) 7. *Auguſtinus eodem nomine carnis intelligit tantùm corpus & partem inferiorem.* Reſp. 2. de pecc. merit. & remiſſ. c. 7. disertè ſcribit, *excepto etiam corpore in ipſo animo, qui eſt homo interior, non fieri perfectam novitatem, ac veterem hominem intrinſecus exui, novũ intrinſecus indui,* li. 6. contra Jul. c. 5 *motibus ſuis anima, quos habet ſecundum Spiritum adverſatur aliis motib. ſuis, quos habet ſecundum carnem, & rurſus motib. ſuis quos habet ſecundum carnem, adverſatur aliis motibus ſuis, quos habet ſecundum Spiritum, & ideo dicitur caro concupiſcere adverſus Spiritum, & Spiritus adverſus carnem. Sed propter hoc & de ipſa anima dictum eſt, renovatur de die in diẽ.* Sufficit nobis, juxta Auguſtinum 14. de civit. Dei c. 2 & alibi paſſim, carnis nomine Gal. 5. totum hominẽ, quatenus ſub peccati jugo adhuc conſtitutus eſt, intelligi; jam verò ab illa concupiſcentia carnis etiam in ſuperioribus animæ viribus renati nondum ſunt plenè ac planè liberi: utiq; ergo nomine carnis Rom. 7. itidem totus homo intelligitur, cùm in perſona renatorum Apoſtolus ibi loquatur. Ac ne ullum hac de re ſuperſit dubium, urgemus ſequentia argumenta. 1. Ubicunq; Scriptura carnis nomine deſcribit Naturæ humanæ corruptionem per peccatum introductam; intelligitur omnium animæ partium corruptio & contaminatio. Jam verò nomine carnis Roman. 7. deſcribitur humanæ Naturæ corruptio per peccatum introducta & ex peccato relicta. Ergo, &c. 2. Apoſtolus de renatis teſtatur 1. Corinth. 3. & 6. quòd corpora ipſorum ſint templa Spiritus ſancti, non minùs ut hoc loco Rom. 7. mente ipſos legi Dei ſervire dicit. Ergo non poteſt tale inter corpus & mentem renatorum diſcrimen conſtitui, quaſi mens tota renovata ſit & totum corpus ſub vetuſtate adhuc conſtitutum, ſed carnis, corporis & membrorum nomine intelligitur vetus Adam, totus homo, quatenus adhuc carnalis; nomine mentis, ac Spiritus intelligitur novus homo, hoc eſt, itidem totus homo, quatenus renovatus eſt. 3. Quando opera carnis Gal. 5. enumerantur, talia carni παθήματα tribuũtur, quæ nec ſoli corpori, nec inferioribus animæ facultatibus tantùm, ſed ipſi ſuperiori portioni, (ut loquuntur) competunt, ut conſtat. Jam verò de eadem carne renatorum loquitur Apoſtolus Rom. 7. utique ergo nomine carnis totus homo, quatenus adhuc nondum plenè in omnibus viribus renovatus eſt, intelligitur. 4. Illam carnem Apoſtolus intelligit, Rom. 7. cui poſtea Roman. 8. verſ. 6. & 7. τὸ φρόνημα aſſcribit. Jam verò φρονεῖν eſt ſuperioris animæ facultatis proprium. Ea igitur carnis appellatione itidẽ comprehenditur. 5. Quicquid adhuc in renatis indiget renovatione, id nomine carnis Rom. 7. intelligitur. Connexio patet, quia carnis nomine nõ ipſa ſubſtantia, ſed vetuſtas carnis renovanda accipitur. Jam verò renati indigent adhuc renovari Spiritu mentis Epheſ. 4. v. 23. Ergo carnis nomine ipſa quoq; mens renatorum intelligitur, nimirum quatenus adhuc nõdum plenè renovata eſt. Hæc opponenda ſunt Stapletono, qui in Antitod. cap. 7. Rom. p. 419. hanc ſententiam noſtram vocat *profanam & inauditam verborum novitatem.* p. 410. *abſurdum eſſe* addit, ac tragicè eam exagitat. Vidit Bellarminus ex ipſo textu ſententiæ noſtræ argumenta peti poſſe, ideò addit: *Etiamſi cogeremur nomine carnis intelligere omnes animæ potentias, tamen omninò dicendum eſſet, nomen carnis in juſtificatis non pertinere ad voluntatem, ſive mentem, niſi quod primos quoſdam motus indeliberatos, ſed nec ſuperior animæ pars peccati propriè dicti capax, ut præveniat ſuo motu judicium rationis; cùm non poſſit eſſe juſtitia in parte animæ inferiore vel etiam ſuperiore, ut præveniat judicium rationis. Ergo nec peccatum propriè dictum in ea erit.* Reſp. quò ergo relegabitur peccatum originale in infantibus, qui nondum habent rationis uſum? (& quid ſibi volunt hæc verba, partem animæ inferiorem, ut & ſuperiorem) quatenus ſuo motu judicium rationis prævenit, non eſſe capacem juſtitiæ? an non originalis juſtitiæ pars erat promtiſſima illa inferioris partis erga ſuperiorem ſubjectio, atque omnium animæ virium cum lege conformitas? utique.

75. 4. Roman. 8. verſ. 1. *Nihil damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Ubi Apoſtolus dicit, etiamſi renati concupiſcentiam ſentiant, tamen nihil in eis eſſe condemnatione dignum.* Reſp. de ſuo hoc addit Bellarminus, quòd in renatis nihil ſit cõdemnatione dignum, hoc eſt, propter quod juſto Dei judicio, ſi remoto gratiæ umbraculo in judicium eos vocare velit, condemnari poſſint. Apoſtolus hoc non dicit, quia ſuperiori capite in ſe & omnibus renatis peccatum adhuc habitare pronunciaverat, quod hic non negat, ſed οὐδὲν κατάκριμα illis metuendum pronunciat, hoc eſt, negat concupiſcentiam tale peccatum in illis eſſe, quod actu eos reos ac damnationi obnoxios reddat, nimirum quia ſunt in Chriſto, hoc eſt, per fidem hujus peccati condonationem impetrant, & quia non ambulant ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum, hoc eſt, quia concupiſcentiæ dominium non permittunt, ſed eam mortificant, inde & ideò non redduntur obnoxij damnationi, cùm alias concupiſcentia ſuâ Naturâ peccatum ſit & per conſequens non remiſſum nec mortificatum damnationi obnoxium hominem facere poſſit. Frivolum eſt, quod Bellarmin. regerit, *non opus fuiſſe ab Apoſtolo doceri, quod renati nondũ actu ac reipſa damnati; cùm ſententia damnationis feratur demum poſt hanc vitam.* Reſp. utique renati propter adhærens peccatum ſententiam damnationis ſæpiùs metuunt, ſeſque propter illud reos iræ divinæ & æternæ damnationis conſtitui poſſe agnoſcunt, erigendi igitur erant hac conſolatione, quòd non ſint venturi in judicium. *Qui non credit, jam judicatus eſt,* dicit Chriſtus Johan. 3. verſ. 18. manifeſtatio interim extremo judicio reſervatur: eodem modo res ſe habet cum renatis, in illis οὐδὲν κατάκριμα. id quod ultimo demùm die manifeſtabitur. Maneat ergo firmum fixum, in renatis nihil damnationis eſſe ob concupiſcentiam, cujus motibus repugnant, non quod ſuâ Naturâ non ſit peccatum damnatione dignum, ſed quia propter Chriſtum reatus ejus dimittitur. Bellarminus hoc impugnat multis modis. 1. *Reatus eſt peccati formale, ſublato ergo in Baptiſmo concupiſcentiæ reatu, utique concupiſcentia deſinit eſſe peccatum.* Reſpon. Forma propriè dicta concupiſcentiæ & omnis peccati eſt ἡ ἀνομία, deflexio à norma legis. Quando Philippus & alij formale peccati dicunt eſſe reatum, non accipiunt formam

Rom. 8. Nihil damnationis in his, qui ſunt in Chriſto.

ἀταξίας, ſed loquuntur de peccato, ut conſideratur in prædicamento relationis. Reatus propriè loquendo non eſt forma, ſed proprium conſequens peccati, ut in prædicamento qualitatis conſideratur. Adde, quod reatus non tollatur ab ipſa concupiſcentia, ſed à perſona, quâ de re ſic ſcribit Auguſtinus lib. 6. contra Julian. c. 6. *tollitur in Baptiſma reatus peccati, non reatus ejus (concupiſcentia,) quo ipſa rea erat, neq; enim aliqua perſona eſt, ſed quarenus hominem originaliter faciebat, remiſſus fuit atq; vacuatus.* Abſit autem ut dicamus eam ſanctificari, cum qua neceſſe habent regenerati, ſi non in vacuum gratiam Dei ſuſceperint; interno quodam bello tanquam cum hoſte confligere. 2. *reatus eſt omninò inſeparabilis ab ea, quod ſuâ Naturâ dignum æternâ damnatione, cum ſit meritum pœna.* Reſp. reatus non tollitur à concupiſcentia, ſed ab homine. Concedit Bellarminus, Deum odiſſe concupiſcentiam & tamen renatos, in quibus eſt concupiſcentia, non odiſſe. Eodem modo nos dicimus, concupiſcentiam eſſe rem ſuâ Naturâ damnatione dignam, & tamē renatos propter eam non damnari. Propria adjuncta non ſeparantur à re, quoad potentiam, benè tamen quoad actum reſpectu divinæ potentiæ. Sic ergo etſi concupiſcentia actu non damnet renatos, damnare tamen poſſet, ſi in ſe & per ſe conſideratur. Veteres hic utuntur exemplo Cananæorum, quorum jugum & imperium abſtulerat Deus à cervicibus Iſraëlitarum, nec tamen reliquas eorum univerſas penitus deleverat, ſed in materiam continui exercitij ad ſecuritatem Iſraëlitarum præcavendam eoa ſuperſtitea reliquerat. Bernhard. ſerm. de cœna Domini. *Licet damnationem abſtulerit Chriſtus, tamen ad humiliandos nos peccatum adhuc patitur in nobis & graviter nos affligere, ut ſentiamus, quod gratia nobis præſtet & ſēper ad illius gratiæ auxiliū recurremus.* 3. *Deus nunquam remittit reatū, dū manet ejus fundamentum, quia judicium ejus ſecundum veritatem.* Reſp. quemadmodum peccata impiorum prætereunt actu, remanentq; reatu (teſte Auguſtino 1. de nupt. & concup. capit. 26.) ita viciſſim renatorum peccata tranſeunt reatu, actu manent. Cùm Davidi reatus adulterij dimitteretur, ipſe tamen actus nō auferebatur, pugnat cum veritate Dei factum non eſſe, quod verè factum eſt. 4. *Apoſtolus hanc ſuam concluſionem deducit ex ſuperioribus, in quibus dixerat, motus concupiſcentiæ non eſſe voluntarios, nec peccata.* Reſp. poſterius nuſpiam dixit, ſed quia in ultimo verſ. præcedentis cap. dixerat, renatos per Dei gratiam in Chriſto impetratâ peccatorum remiſſione & per Spiritum regeneratos ac renovatos, carne tantùm ſervire peccati legi, non autem mente. ideo addit, nihil condemnationis (velut græca habent, nullam condemnationem) illis eſſe, quod probat iterum dupliciter 1. quia ſunt in Chriſto videlicet per fidem. 2. quia non ambulant ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum.

In Baptiſmo perfectè remittitur peccatū.

76. 4. *Scriptura docet, per Baptiſmum fieri veram peccatorum remiſſionem, ita ut non ſolùm condonetur debitum pœna, ſed etiam macula abluantur, purgentur, deleantur, tollantur.* Reſp. de hoc argumento in tractatu de Baptiſmo dicendum erit, hac vice breviter reſpondemus. *Baptiſmus eſt lavacrum regenerationis & renovationis.* Tit. 3. verſ. 5. per regenerationem obtinemus remiſſionem peccatorum, gratiam Dei, υἱοθεσίαν, hæreditatem vitæ æternæ, &c. hæc omnia verè & perfectè nobis obveniunt. Renovatio itidem vera eſt, ſed non ſtatim perfecta; diſertè enim Apoſtolus 2. Corinth. 4. verſ. 16. *Interior noſter homo de die in diem renovatur.* In Baptiſmo abluimur & ſanctificamur, 1. Corinth. 6. verſ. 11. nihilo tamen minus mundare nos jubemur ab omni inquinamento carnis & Spiritus, ac ſanctificationem perficere. 2. Corinth. 7. verſ. 1. quâ de re plura ſuo loco.

77. Alteram argumentorum claſſem petit Bellarminus ea dictis Patrum, de quibus ita ſtatuimus. 1. hoc probandi genus ſecundarium eſt. 2. pro noſtræ ſententiæ confirmatione perſpicua & evidentia in illis occurrunt teſtimonia. 3. Auguſtinus veterum ſententias libro 2. contra Julianum collegit, ex quibus de Antiquitatis ſententia facilè judicari poteſt. 4. ante exortum Pelagianum certamen quandoq; ſecurius loquuntur. 5. nomine peccati utuntur in ſenſu Philoſophico, illud ſaltem peccatum eſſe dicentes, quod actu eſt voluntarium, cum tamen originali peccato hoc non conveniat. 6. peccatum ſæpius intelligunt, quod actu hominem etiam renatum iræ Dei & damnationi obnoxium facit, quale peccatum cum concupiſcentia in renatis non ſit, hoc ſenſu eam peccatum eſſe negant. 7. alibi verò ſuam ſententiam diſertè exponunt, perfectionem & merita operum repudiantes, ac perfectam legis impletionem in hac vita fieri poſſe negantes. 8. quin etiam cum Patres ad populum verba facerent, ea dicebant, quæ utiliora videbantur ad excitandos homines ad bona opera, ut in conſimili quæſtione fatetur Bellarminus libro ſecund. de grat. & libêr. arbitr. capit. 14. col. 628. 9. Denique tantùm abeſt, ut ea quæ ea Patribus Bellarminus adducit, omnia nobis adverſentur, ut etiam diſertè noſtram quandoque confirment ſententiam. Methodius apud Epiphan. hæreſ. 64. dicit, *concupiſcentiam in nobis relictam eſſe adagonem, ut per eam probemur tanquam aurum in fornace.* Rectè, interim ſua Naturâ concupiſcentia eſt peccatum, etiam cum Diabolo pugnandum, qui tamen peccator maximus. Quid quod verba Methodii noſtræ favent ſententiæ? *Vides,* inquit, *quod cogitationes propter inhabitans nobis peccatum forinſecus nobis inſtent, velut canes rabioſi, aut feri, aut audentes latrones, contra nos ſemper inſtigati a Tyranno ac principe iniquitatis, probantes nos, an reſiſtere ipſis poſſimus.* Baſilius libr. de virgin. *carnis affectus vocat naturales* (ſed intelligit Naturam peccato corruptam, in principio enim non erat ſic.) Chryſoſtom. homil. 19. ad populum Antiochen. *concupiſcere naturale eſt; malè concupiſcere voluntatis.* homil. 13 Roman. *ipſa paſſiones in ſe peccatum non ſunt, effrenata verò ipſarum immoderantia peccatum eſt.* (Quis hoc negat? diſtinguimus ipſi inter paſſiones naturales & inter vitia ſive immoderantiam paſſionum.) Autor operis imperfect. in Matthæum homil. 12. negat, *carnis dictum eſſe. Non concupiſces* (ejus autoritatem Bellarminus ipſe paſſim elevat) Cyrillus 4. in Johann. capit. 51. *voluptatem quandam peccatum dicit præcurrere,* (ſed ex eo nondum ſequitur, ipſam illam inordinatam voluptatem nullo modo peccatum eſſe.) De reliquis idem judicium; diſtinguunt peccatum actuale mortale à peccato originali & veniali. *Ex Auguſtini tomis omnibus probare conatur Bellarminus, quòd negaverit concupiſcentiam eſſe peccatum.* Reſp. diſertè ſeipſum

expo-

expoſuit 1. de nupt. & concup. cap. 25. *Si quæritur, quomodo concupiſcentia carnis manet in regenerato, in quo univerſorum facta eſt remiſſio peccatorũ, quandoquidem per ipſam ſeminatur & cum ipſa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati, aut certe ſi in parente baptizato poteſt eſſe & peccatum nõ eſſe, cur eadem ipſa in prole ſit peccatum? ad hæc reſpondetur, dimitti concupiſcentiam carnis in Baptiſmo, non ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur. Quamvis autem reatu ſuo jam ſoluto, maneat tamen, donec ſanetur omnis infirmitas noſtra proficiente renovatione interioris hominis de die in diem; non enim ſubſtantialiter manet, ſicut aliquod corpus aut Spiritus, ſed affectio eſt quædam malæ qualitatis, ſicut languor.* cap. 26. *Sicut eorum peccatorum, quæ manere non poſſunt, quoniam cum fiunt, prætereunt, reatus tamen manet, & niſi remittatur in æternum manebit, ſic illius, quando remittitur, reatus aufertur, hoc eſt enim non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Sicut peccata actualia prætereunt actu, manent reatu.* capit. 27. *ſic è contrario fieri poteſt, ut etiam illud (originale) maneat actu, prætereat reatu: Agit enim aliquid concupiſcentia carnis & quando non exhibetur ei vel cordis aſſenſus ubi regnet, vel membra velut arma, quibus impleatur quod jubet: agit autem quid niſi ipſa deſideria mala & turpia? non enim ſi bona & licita eſſent, eis obœdire prohiberet Apoſtolus.* cap. 29. *multum boni facit, quia facit, quod ſcriptum eſt, poſt concupiſcentias non eas, ſed nõ perficit, quia non implet quod ſcriptum eſt, Non concupiſces.* Obſervata contra Sophiſticam Bellarmin. (qui ſtatuit, Auguſtin. planè id non eſſe peccatum quod non facit hominem actu reum.) 1. quod Auguſtinus ideò peccatum originale à parentibus etiam baptizatis in ſobolem propagari contrà Pelagianos docet, quia manet in eis concupiſcentia, licet in peccatum non imputetur, utique ergo ſuâ Naturâ eſt & manet peccatum, aliàs liberi baptizatorum non naſcerentur peccato obnoxij. 2. quod illam infirmitatem in renatis manentem nominet affectionem malæ qualitatis, & deſideria ejus mala turpia ac illicita, legi Dei repugnantia, quam eſſe peccati propriè dicti deſcriptionem negari nequit, cùm omne turpe, illicitũ & à legis norma deflectens ſit peccatum. 3. quod conferat invicem remiſſionem originalis & actualium peccatorum. Ut ergo in remiſſione actualium peccatorum ita reatus eorum ſolvitur, ut non deſinant eſſe id, quod actu ſunt; neque enim adulterium Davidis deſinit eſſe ἀνομία, ſi vel maximè remittatur: ita quoque in remiſſione originalis concupiſcentiæ ita ſolvitur reatus, ut non deſinat eſſe, id quod ſuâ Naturâ eſt, videlicet ἀνομία & peccatum. Quotiescunque ergo Auguſtinus concupiſcentiam peccatum eſſe negat, intelligit peccatum tale, quod actu nos (renatos) reos & damnationi obnoxios faciat. Sic lib. 6. contra Julian. cap. 5. dicit, *juſtificatos carere omni peccato, non autem omni malo:* quale verò malum intelligat, ibidem exponit: *Tale ac tam magnum malum tantum quia ineſt, quomodo non teneret in morte & pertraheret in ultimam mortem, niſi & ejus vinculum in illa quæ fit in Baptiſmo remiſſione omnium peccatorum ſolveretur?* Ibidem. *Omne peccato caret, non omni malo: quod planius ita dicitur, omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis: nunquid caret corruptione corporis? nunquid caret ignorantia malo, per quod à neſcientibus innumerabilia perpetrantur mala* (hæc ignorantia utique eſt malum culpæ, quia Auguſtinus illi tribuit, quod per eam non percipiantur ea, quæ ſunt Spiritus Dei.)

78. Tertia claſſis continet varias rationes. *Rationes concupiſcentiam peccatũ non eſſe [illegible] probantes.* 1. *Baptiſmus liberat ab omnibus peccatis, & tamen non liberat a concupiſcentia.* Reſpon. de hoc argumento dicetur in tractatu de Baptiſmo. 2. *Concupiſcentia eſt effectus & pœna peccati originalis. Ergo non eſt ipſum peccatum originale.* Reſpon. Auguſtinus 5. contra Julian. capite 3. diſertè ſcribit, concupiſcentiam eſſe & peccatum & pœnam peccati. Pœna peccati eſt, reſpectu actualis peccati ab Adamo commiſſi. Peccatum eſt, quia, ut in nobis hæret, repugnat legi Dei. Punit DEUS peccata peccatis, fatente Bellarmino libro 2. de ſtat. peccati, capite 14. col. 174. Luſus igitur eſt in voce originalis peccati, quâ intelligitur in antecedente peccatum actuale Adami, quod fuit origo corruptionis illius, quæ Naturam humanam infecit: in conſequente intelligitur ipſa corruptio nobis inhærens ab Adamo in nos traducta. Concupiſcentia etiam vocula ambigua eſt, eâ enim quandoque intelligitur vitioſus concupiſcentiæ habitus, qui eſt ipſum originis peccatum, quandoque verò pravi ejus motus ac deſideria, qui ſunt pœna originalis peccati. 3. *Si homo non naſceretur ex Adam, & tamen haberet concupiſcentiam, quam nunc habet, non poſſet in eo concupiſcentia propriè vocari peccatum. Ergo non eſt ex ſe & ſuâ Naturâ peccatum. Antecedens probatur autoritate Auguſtini.* 3. contra Julian. cap. 12. Reſpon. Auguſtinus ibi Juliani Pelagiani objectionem recitat, eandemque refellit. Quod ergo Bellarminus ex Juliani ſermone de Diabolo hominem creante recitat, à mente atque auribus piorum abhorret, nec ab Auguſtino uſpiam conceditur. Præterea ſi concupiſcentia mala naturalis res eſt, quare non habuit locum in Chriſto, nec habebit in vita æterna? 4. *Concupiſcentiæ primi motus non ſunt peccata. Ergo nec ipſa concupiſcentia habitualiter inhærens peccatum erit. Antecedens probatur, quia in pueris, amentibus & dormientibus peccatum non eſt illa prava concupiſcentia,* teſte Auguſtin. 10. Confeſſ. capite 30. Proſpero 3. de vit. contempl. cap. 6. Ambroſio. 1. de offic. cap. 21. *At non eſt etiam in poteſtate virorum ſapientium & vigilantium non habere primos illos concupiſcentiæ motus. Ergo illi non ſunt peccata.* Reſpon. hac ratione denuo ... oletur originale peccatum. Si enim id non eſt peccatum, quod vitare non eſt in noſtra poteſtate, infantes peccato originali obnoxij non erunt. *Per legem eſt peccati cognitio.* Roman. 3. verſ. 20. non autem ex menſura virium noſtrarum legis ſententia æſtimanda eſt. Si in concreata integritate primi homines perſtitiſſent, in ipſorum & poſterorum poteſtate fuiſſet, pravos concupiſcentiæ motus non habere, quod in illã ἀδυναμίας implendi legem inciderint, divinæ legis perfectioni nihil derogat. Anshelmus de conceptu virgin. capite 28. *DEUS rectè exegit à Natura, quod ei dedit, & quod ſibi juſtè debetur. Si quis vir & uxor ejus ad magnam quandam dignitatem vel poſſeſſionem nullo ſuo merito, ſed ſolâ gratiâ provecti, ſimul crimen grave inexcuſabiliter committunt & pro eo juſtè dejiciuntur & in ſervitutem rediguntur, quis dicet, filios quos poſt damnationem genuerunt, eidem non debere ſubjacere ſervituti?* Apud eundem lib. 1. cur Deus homo cap. 24. Boſo quærit; *Si non poteſt homo debitum reddere, quomodo injuſtus eſt*

debitum non reddendo? cui reſp. Anshelmus: *forſitan ſi nulla eſt in illo impotentia cauſa, aliquatenus excuſare poteſt, ſed ſi in ipſo impotentia eſt culpa, ſicut non levigat peccatum, ita non excuſat non reddentem debitum, ſicut ſi quis injungat ſervo ſuo aliquod opus & ei præcipiat, ne dejiciat ſe in foveam, quã illi demonſtrat, unde nullatenus exire poſſit.* Quæ de poſſibilitate implendi legem Bellarm. annectit, ſuum habebunt alibi locum. Auguſt. lib. 10. Confeſſ. c. 30. *illos õẽ cupiſcentia in ſomno motus diſertè vocat turpitudines & ab illis liberari ingemiſcit. 5. Si concupiſcentia peccatum eſt & in juſtificato manet, ſequitur, quod Chriſtus non verè, ſed imputativè tantùm à peccatis nos redemerit, & quod Diabolus Chriſto potentior ſit.* Reſp. hac de re plura dicemus in articulo de Juſtificatione. Breviter, malitioſa eſt oppoſitio inter veram & imputatam juſtitiam. Nonne Apoſtolus disertè dicit, quòd *fides imputetur credenti ad juſtitiam*. Rom. 4. verſ. 5. num hanc juſtitiam dicit Bellarm. non eſſe veram? Verè Chriſtus & perfectè nos liberavit, verè & perfectè redemit; nemo noſtrûm unquam dixit Chriſtum imputativè nos redemiſſe; hoc verò dicimus, juſtitiam Chriſti nobis imputari, quæ imputatio per fidem tàm vera eſt, quàm verè Chriſtus peccata noſtra in ſe ſuſcepit. Ergò verè juſtificamur & redimimur, verè Chriſtus Diabolo potentior, quia remiſſio peccatorum, quam fides in Chriſti merito quærit & apprehendit, vera ac perfecta eſt, ipſa interim renovatio in hac vita nunquam ita perfecta eſt, quin quotidiè debeat creſcere, quod Apoſtolus diſertè aſſerit. Neq; ex illa renovationis in hac vita imperfectione ſequitur, vel Chriſtum non verè nos redemiſſe, vel Diabolo inferiorem eſſe, ſed elucet inde atrocitas peccati tam arctè nobis inhærentis, ut non poſſit venenum hoc priùs extergi, quàm in minutiſſimos cineres hæc caro peccati & hoc corpus mortis redigatur? Vide Auguſti[…] contra Julian. c. 56. *fieri nequit, ut qui ſunt verè iniqui & peccatores, non ſint etiam rei ira divina.* Reſp. diſtinctio inter mortalia & venialia delicta hoc rectiſſimè expedit, de qua inferiùs diſputabitur.

An actus exterior peccati habeat malitiã propriã.

79. Hæc dicta ſint de prava concupiſcentia innata, (quæ eſt *abſconditum illud peccatum, quod Deus collocat in lumine vultus ſui* Pſ. 90. v. 8.) & in univerſum de interioribus peccatis. Exteriora delicta vel in geſtibus vel in verbis vel in factis conſiſtunt, juxta explicationem quinti præcepti à Chriſto traditam. Matt. 5. v. 21. & 22. Quærunt hoc loco Scholaſtici. *An actus exterior, qui à voluntate imperatur, habeat bonitatẽ vel malitiam propriam, propter quam magis, quàm ſolus interior voluntatis actus in peccatũ imputetur?* Scot. in quodlib. q. 18. affirmat, nititur his fundamentis. 1. *diſtinctis præceptis hi actus prohibentur, exterior quidẽ in ſeptimo, ſed interior in decimo. 2. alia integritas eorũ, quæ ſecundum rectam rationem debent convenire actui interiori; & eorũ, quæ actui exteriori. 3. gravius punitur actus interior & exterior ſimul, quàm uterq; per ſe.* Sed Biel 2. ſent. diſt. 42. q. un. ſecutus ſuum Occamum quodlib. 1. q. 1. q. 20. & quodlib. 3. q. 14. ac Gregor. de Arimino negat, *aut n. illa bonitas eſſet ipſe actus exterior, aut aliquid ſuperadditum; non primum, quia idem actus exterior poteſt primò eſſe malus & poſtea bonus: nec ſecundum, quia illud ſuperadditum non erit niſi reſpectus conformitatis & dependentiæ actus exterioris ad actum interiorem, quia ſcil. elicitur conformiter actui interiori, ſed hic reſpectus convenit etiam actui cauſarum naturaliũ, ut ſi voluntas imperet appropinquationem ignis ad candelas;* ex quo ulteriùs colligit Biel art. 2. *non eſſe operationem interiorem voluntatis cũ exteriore magis meritoriam vel demeritoriam, quàm ſit ſola interior ſine exteriori imperata, ſtante ſcil. æqualitate actus interioris; ut homo volens occidere & occidens non eſt majori pœna dignus apud Deum, quàm ſi vellet occidere & non occideret, ſuppoſito quod voluntatem æquè plenam habeat; quia non majus præmium meretur homo propter voluntatem & opus, quàm alius propter æqualem volũtatem ſine opere, alias homo ſævitius poſſet fieri per alium majoris meriti vel demeriti, cum poſſit impediri.* art. 3. addit, *hominem plus peccare extenſivè concomitante exteriori operatione, quàm ſolà interiori voluntate, cùm peccet pluribus peccatis, non tam voluntas interior mala peccatum eſt, quàm etiã operatio exterior imperata.* Thomas 1. 2. q. 19. art. 3. diſtinguit. *Actus interior & exterior, prout conſiderantur in genere moris* (ut actus morales) *ſunt unus actus, contingit tamen, quandoque actum, qui eſt unus ſubjecto, habere plures rationes bonitatis vel malitiæ, quandoq; unam tantum. Quando exterior actus eſt bonus vel malus, ſolùm in ordine ad finem, tunc eſt eadem omnino bonitas vel malitia actus voluntatis & exterioris: Quando autem actus exterior habet malitiam vel bonitatem ſecundum ſe, ſecundum materiam vel circumſtantiam, tunc alia bonitas actus voluntatis, alia actus exterioris.* Nos ſequimur hic Scotum, cùm non ex ſolo voluntario, ſed ex legis norma de actionibus moraliter bonis vel malis ſit judicandum.

CAPUT XI.

De peccatis contra Deum, contra proximum & contra nos ipſos commiſſis.

Quædam peccata committuntur contra Deum, quædam contra nos ipſos.

80. Sequitur tandem ſeptima peccatorum diviſio ex objectis petita. Quædam peccata committuntur contra Deũ, quædam contra homines, idq; iterum dupliciter; quædam contra nos ipſos, quædam contra proximum. Fundamenta hujus diviſionis extant, 1. Sam. 2. v. 25. *Si peccaverit homo in hominem judices hoc judicant. Si autem homo peccaverit in Deũ, quis arbiter erit?* Tit. 2. v. 12. *Vivamus in hoc ſeculo σωφρόνως* (reſpectu noſtri) *& δικαίως* (reſpectu proximi) *& εὐσεβῶς* (reſpectu Dei) Numer. 21. v. 7. *Peccavimus contra Dominũ.* Matt. 18. verſ. 15. *Si peccaverit in te frater tuus &c.* Jac. 5. verſ. 16. *Confitemini invicem peccata veſtra.* Triplici omninò obligatione homo tenetur obſtrictus, Deo debet obœdientiam, proximo beneficentiam, ſibi cuſtodiam; utique ergo tribus peccat modis, contra Deum, contra proximum, contra ſeipſum, puta immediatè & directè; nam mediatè & conſequenter peccando contra proximum etiam contra ipſum Deum peccatur, qui dilectionem proximi præcepit, hinc de adulterio ſuo pronunciat David, quòd per illud Domino peccaverit, 2. Sam. 12. verſ. 13. Pſal. 51. verſ. 6. quidam tamen non incommodè id hoc modo exponunt, quòd David hoc ſuo peccato dederit multis occaſionem blaſphemandi nomen Domini. 2. Samu. 12. v. 14.

Quædã peccata committuntur contra primam, quædam contra ſecundam Decalogi tabulam.

81. Affinis huic diviſioni eſt octava. Quædam peccata committuntur contra primam, quædam contra ſecundam Decalogi tabulam. Fundamen-

tantur cōtra primā quādam contra ſecūdam tabulam.

mentum hujus diviſionis extat in diſtributione Decalogi divinitùs facta, quâ omnia legis moralis præcepta in duas diſtinctas tabulas fuere deſcripta, Exod. 34. v. 1. Deut. 10. verſ. 1. quam diſtributionem confirmant Chriſtus Matth. 22. verſ. 37. 38. 39. & Paulus Epheſ. 6. v. 2. De prima Decalogi tabula traditur hæc regula. Obedientia primæ tabulæ derogat ſecundæ, quando ſcil. ſimul non poſſunt ſervari. De ſecunda agit hæc regula. Mandatum de dilectione proximi ſimile eſſe primo. De his in articulo de Lege Dei agetur prolixius.

CAPUT XII.

De peccatis in corpus & extra corpus commiſſis.

Quadam peccata ſunt extra corpus, quadā in propriū corpus.

82. Nona peccatorum actualium diviſio traditur, 1. Cor. 6. v. 18. *Omne peccatum, quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in proprium corpus peccat.* Quomodo autem ſolâ ſcortatione in proprium corpus peccatur, cum ebrietate, αὐτοχειρίᾳ & aliis peccatis itidem in proprium corpus peccari videatur? Gloſſa ordinaria quatuor affert reſponſiones. 1. *Nullum peccatum in tantum dehoneſtat & coinquinat corpus ut illud,* 2. *Omne peccatum eſt extra corpus, id eſt, extra uxorem, qua cum viro unum corpus dicitur, præter iſtud.* 3. *Qui criminaliter peccat, fera dicitur, non homo & extra corpus ſuum peccat, id eſt, extra Eccleſiam, quia pro venialibus ab Eccleſia non ſeparamur: ſed qui fornicatur, extra corpus ſuum peccat, id eſt, extra Eccleſiam, ut ab ea ejiciatur.* (Sed Apoſtolus non loquitur de corpore myſtico vel metaphoricè accepto, ſed de proprio cujuſque corpore.) *cætera peccata, etſi per corpus gerantur, non tamen animam ita carnali concupiſcentia faciunt obſtrictam atq; obnoxiam, quemadmodum in ſolo opere fornicationis corporalis fit.* Lyranus ſic commentatur. *Alia peccata communiter inficiunt ſolam animam, quia non perficiuntur in delectatione corporis, ſicut avaritia, odium, invidia & hujusmodi. Sed fornicatio non ſolùm animam, ſed etiam corpus inquinat, quia perficitur in delectatione corporali in tantum, quod pro tunc abſorbetur intellectus & efficitur homo quaſi equus & mulus. Gula verò licet perficiatur in delectatione corporis, illa tamen delectatio non eſt ita vehemens, quod abſorbeat intellectum. Poteſt tamen dici, quod Apoſtolus ſub fornicatione intelligat etiam gulam, eò quod gula præparat luxuriæ materiam.* Alij quærunt dicti Apoſtolici rationem in eo, quod continuâ illâ cum ſalaciſſimis & ſpurciſſimis ſcortis converſatione extremè perdatur ac evertatur corporis valetudo, cum furore illo libidinis exugatur ſanguis, medulla oſſium & ipſum cerebrū. unde poſtea fœdiſſimi & graviſſimi morbi oriuntur. Eccl. 19. v. 3. *Qui meretricibus converſatur, eum carioſ & vermes occupabunt:* quædam exemplaria Græca addunt, καὶ ξηρανθήσεται ἐν παραδειγματισμῷ μείζονι. Fritius part. 2. lib. 1. Speculi Medicinalis c. 9. refert, juvenem quendam Lutetiæ in ipſo ſcortationis actu mortuum, in cujus cranio aperto ne minima quidem cerebri particula ſit reperta.

Multa Venus vires exhaurit, Spiritibusq;
Noxia, conſumit corpora mille modis.

ut rectè canit Eobanus. Hæc veriſſimè de fœdiſſimo ſcortationis peccato dicuntur, interim cùm & alia peccata corporis valetudinem proſternant, ideò ſimpliciſſimè ex textu Apoſtolico reſpondemus, ob id ſolâ ſcortatione in proprium corpus ſecundum Apoſtolum peccari, quia *qui adhæret meretrici, fit unum corpus cum ea* v. 16. *tollit membra Chriſti & facit ea membra meretricis* verſ. 15. Hoc ſenſu peccatum ſcortationis in propriū corpus committi Apoſtolus pronunciat, quamvis enim feratur etiam ad ſcortum, tamen ab eodem in proprium corpus non ſine horribili fœditate quaſi reflectitur.

CAPUT XIII.

De peccatis carnis & Spiritus.

Quadam ſunt peccata carnis, quadam Spiritus.

83. Decimò. Peccata actualia quædam ſunt carnis, quædā Spiritus. 2. Cor. 7. v. 1. *Mūdemus nos ab omni inquinamento carnis & Spiritus perficientes ſanctificationem.* Scholaſtici hanc diviſionem ſic exponunt. Peccatum conſiſtit in appetitu inordinato alicujus boni, in quo habito aliquis inordinatè delectatur, duplex autem eſt delectatio; animalis, quæ conſummatur in ſola apprehenſione alicujus rei ad votum habitæ, & hæc poteſt dici delectatio ſpiritualis, ut cùm quis delectatur laude humana: alia eſt delectatio corporalis, quæ in ipſo tactu perficitur, & poteſt dici delectatio carnalis. Hos ſequitur Bellarm. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. peccati c. 2. Omnes res, ad quas inordinatè convertimur, cùm peccamus, aut ſunt bona apprehenſa ſenſibus carnis, ut cibus, potus, concubitus: aut intelligentiâ, ut honor, poteſtas, divitiæ. Per converſionem (inordinatam) ad priora fiunt peccata carnalia, per converſionem ad poſteriora fiūt peccata ſpiritualia. Ambroſius in 2. Cor. c. 19. ita legit: *mundemus nos ab omni inquinamento carnis, ut perficiamus ſanctitatem,* & ex eo colligit, *omnia vitia eſſe carnalia;* ſed Græci Codd. conſtanter legunt σαρκὸς καὶ πνεύματος, ergò & mentem & corpus impollutum ſervari à renatis Apoſtolus requirit. Quidam exiſtimant Apoſtolum reſpicere ad Corinthiorum excuſationem, qui reprehenſi, quòd intereſſent idololatricis Ethnicorum conviviis, atque ita pollucrentur idolorum cultu, reſponderint, ſe non eo animo accedere, ut honorem deferant idolis, cùm probè ſciant, idolum nihil eſſe, ac proinde ſe Spiritum à pollutione integrum ſervare: illis ab Apoſtolo hîc reſponderi, quòd non ſatis ſit, Spiritum à pollutione purum conſervare, ſed carnem quoque ſeu corpus impollutum retinendum eſſe.

CAPUT XIV.

De peccatis manifeſtis & occultis.

Quadā peccata ſunt manifeſta quadam occulta.

84. Undecima actualium peccatorum diviſio proponitur: 1. Tim. 5. v. 24: *Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præeuntia damnationi* (αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοι προάγουσαι εἰς κρίσιν D. Chemnitius explicat, *quæ accelerant pœnas & judicium Dei*) *quoſdam verò ſubſequuntur,* v. 25. *ſimiliter & facta bona antè manifeſta ſunt* (πρόδηλά ἐστι) *& quæ aliter ſe habent, occultari non poſſunt.* Monuerat Apoſtol. Timotheum, ne peccatis alienis communicaret, hoc eſt, ne temerè ordinaret Presbyteros, quorum mores non eſſent perſpecti, hac

occa-

occaſione addit diſcrimen inter peccata manifeſta & occulta, ut oſtendat, ſe de illis locutum, quorum peccata fuerint patefacta, de occultis Eccleſiam non judicare, quæ tamen ſuo tempore patefactum iri admonet. Porrò vox πρόδηλα v. 25. oſtēdit phraſin ἁμαρτίων προαγόντων εἰς κρίσιν exponi commodiſſimè de illis peccatis, quæ in ſui judicium & condemnationem publicâ manifeſtatione nos deducunt, nec ullo teguntur externæ hypocriſeos velo, quò minùs ea agnoſcere, judicare ac deteſtari poſſimus.

CAPUT XV.

De peccatis clamantibus in cœlum.

Quædā peccata Deus diſſimulat, quadā in cœlum clamant.

85. Duodecimò. Quædam ſunt peccata, quæ Deus longanimitate, ſuâ diſſimilat, ὑπεριδών, ut loquitur Apoſtolus Actor. 17. v. 30. quædam ſunt atrocia delicta in cœlum clamantia, quæ etiam tacentibus hominibus clamant ad Deum & vindictam expetunt. Vulgò quatuor talia numerantur, quæ ſequentib. comprehenduntur verſiculis: *Clamitat ad cœlum vox ſanguinis* (Geneſ. 4 v. 10.) *&* *Sodomorum* (Gen. 18. v. 20.) *Vox oppreſſorum* (Exod. 3. v. 7. & c. 22. v. 23.) *merces detenta laborum* (Jacob. 5. v. 4.) Hoc ſenſu quidam accipiunt verba filij prodigi Luc. 15. v. 21. *Peccavi pater in cœlum & coram te*: quidam verò concinniùs per metonymiam accipiunt cœlum pro Deo, peccavi in cœlū, id eſt, in Deum, ſicut Chriſtus interrogat Phariſæos, *an Baptiſmus Iohannis fuerit ex cœlo?* Luc. 20. verſ. 4. *Deum nomine cœli intelligere, Syriacum eſt*, ait Angelus Canin. in diſquiſ. de obſcur. locis N. T. Vide Druſium lib. 5. obſerv. ſacrarum cap. 11. *Cœlum* (inquit) *pro Deo ſumi è veterib. monumentis dudum obſervavimus.* Sic 1. Maccab. 3. ὡς δ᾽ ἂν ᾖ θέλημα ἐν οὐρανῷ οὕτως ποιήσει ... *Rurſus* 1. Maccab. 4 verſ. 19. καὶ νῦν βοήσωμεν εἰς οὐρανόν, εἰ ἐλεήσει ἡμᾶς. *Sed & Magiſtri* (Rabini) *ſæpiſſimè ita uſurpant, ut cùm dicunt omnia eſſe in manu cœli. Item, Sit timor cœli ſuper vos, & nomen cœli frequens in ore ipſius. Sic: Timor hominum, ſi prævaluerit, excludit timorem cœli.* Hæc Druſius. Quamvis verò quatuor tantùm peccata in cœlum clamantia vulgò ita enumerentur, tamen quævis atrocia delicta quibus menſura iniquitatis impletur, Gen. 15. v. 16. Matth. 23. v. 32. Amos 1. v. 3. &c. ad cœlum clamare & Dei vindictam expetere rectè dicuntur, Rom. 8. v. 22. πᾶσα ἡ κτίσις στενάζει dicitur, nimirum propter δουλείαν, quâ cogitur impiorum abuſui ſervire. Habac. 2. v. 11. *lapides de pariete clamare* dicuntur, quando cum oppreſſione pauperum & injuſtitia domus eſt extructa. Eccl. 35. v. 19. *lachrymæ viduæ in genas ejus deſluunt & clamant adverſus eum, qui eas evocavit.*

CAPUT XVI.

De peccatis capitalibus.

Quædam peccata capitalia, quædā ab illis orta.

86. Decimotertiò. Quædam peccata ſunt capitalia, quædā ab illis orta. Notat Bonav. 2. ſent. diſt. 41. lit. C. *capitale vitiū dupliciter accipi, primò pro eo quod præcipuum & magnum eſt in genere vitioſo, ſecundò pro eo, quod eſt caput & principiū aliorum;* hoc modo conciliare conatur diverſitatem veterū, qui in numero capitalium vitiorum apud ipſos occurrit. Greg. in Exod. *Septem ſunt capitalia vel principalia vitia. Inanis gloria, Ira, Invidia, Acedia, Avaritia, Gula, Luxuria.* Gloſſa ordinaria in Prov. 6. enumerat *ſex* capitalia vitia. Iſid. in Deut. recenſet *octo*. Sufficientiam & numerū capitalium vitiorum ita probat. Thom. 1. 2. q. 84. art. 4. *Illa dicuntur capitalia vitia, quarum fines quaſdā habent primarias rationes movendi appetitū. Eſt a. triplex hominis bonum, quod appetitū movet. Eſt quoddam bonum animæ, quod ex ſola apprehenſione rationem appetibilitatis habet, ſicut excellentia laudis vel honoris, hinc inanis gloria, aliud pertinet ad bonū corporis, idq; vel ad conſervationem individui, hinc gula, vel ſpeciei, hinc luxuria. Tertium bonum eſt exterius, ſc. divitiæ, & ad hoc ordinatur avaritia. Quod a. aliquis bonum fugiat propter aliquod malum conjunctum (& ſic indirectè moveatur ad peccatum) eſt tripliciter: aut n. hoc eſt reſpectu boni proprij, & ſic eſt acedia, quæ triſtatur de bono ſpirituali propter laborē corporalem adjunctum; aut eſt de bono alieno, et hoc ſi ſit ſine inſurrectione, pertinet ad invidiam, aut eſt cum quadam inſurrectione ad vindictā, hinc ira. Tribuunt a. cuiq; capitali vitio ſuas quaſi filias. Inanis gloriæ dicuntur hæ eſſe filiæ; præſumtio, hypocriſis, pertinacia, diſcordia, contentio, inobœdientia. Iræ has aſſignant filias; indignationem, tumorem mentis, clamorem, blaſphemiam, contumeliam, rixas. Avaritia mater dicitur obdurationis, inquietudinis, violentiæ, fallaciæ, perjurii, fraudis, proditionis. Gulæ aſſignantur hæ filiæ: Hebetudo ſenſus, inepta lætitia, multiloquium, ſcurrilitas, immunditia. Luxuria mater dicitur cæcitatis, præcipitantia, inconſiderationis &c.* Vide Thomam 2. 2. q. 118. 132. 153. 158. 168. &c. 1. Joh. 2. v. 16. tres peccatorum actualium fontes videntur ſtatui: *Quicquid eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.* Aug. in Pſ. 78. *Omnia peccata oriuntur, vel ex cupiditate malè incendente, vel ex timore malè humiliante.* Diſtinguunt tamen inter vitia capitalia, & inter radicem peccatorum. Ut caput notat principale membrum & completum, quod eſt aliorum principium quantum ad ſenſum & motum; ſic capitale vitium notat peccatū completum, à quo omnia alia vitia oriuntur; radix autem propriè loquendo non notat determinatum genus peccati, ſed pronitatem pravę concupiſcentiæ, quæ concurrit ad omne peccatum. Scriptura diſtinguit inter arborem malam & fructus ejus malos, & incredulitatem accuſat tanquam capitâle vitium & omnium reliquorum originem.

CAPUT XVII.

De peccatis, quæ aliis ſunt graviora.

87. Decimoquartò. Peccata alia alijs graviora eſſe, docet Chriſtus Joh. 19. v. 11. *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* in quem locū ſic commentatur Auguſt. tract. 116. in Johan. *Plus peccat, qui poteſtati innocentem livore tradit, quàm poteſtas ipſa, ſi eum timore alterius majoris poteſtatis occidit.* Ezec. 16. v. 47. *ſceleratior a feciſtis illis in omnibus vijs veſtris.* 1. Timot. 5. v. 8. *qui ſuorum curam non habet, infidelis deterior eſt.* 2. Pet. 2. v. 20. *poſteriora fiunt pejora prioribus &c.* Idem etiam probant diſtincti gradus pœnarum, quæ peccatoribus olim in die judicii irrogabuntur. Matth. 10. verſu decimo. *Tolerabilius erit terra Sodomorum & Gomorrhæ-*

Peccata alia alijs graviora.

rhæorum in die judicij, quàm illi civitati, quæ non receperit Apoſtolos. Matt.11.v.21. *Tyro & Sidoni remiſſius erit in die judicij, quàm civitatibus Corazin & Bethſaida.* Luc.12.v.47. *Servus, qui cognovit voluntatem domini ſui & non præparavit ſe, nec fecit ſecundùm voluntatem ejus, vapulabit multis.* v.48. *Qui autem non cognovit & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Stoicorum & Jovinianorum paradoxum fuit, omnia peccata eſſe paria. Auguſt. lib. 2. de ſentent. Jacobi Apoſt. Hieron. cap.3. *Illud de inſeparabilitate virtutum omnibus Philoſophis placuit, hoc autem de paritate peccatorum ſoli Stoici auſi ſunt diſputare contra omnem ſenſum generis humani. Quam eorum vanitatem in Joviniano illo, qui in hac ſententia Stoicus erat, in aucupandis autem & defenſandis voluptatibus Epicuræus, de Scripturis ſanctis dilucidiſſimè convicisti: in qua tua ſuaviſſima & præclariſſima diſputatione ſatis evidenter apparuit; non placuiſſe autoribus noſtris, vel ipſi potius, quæ per eos locuta eſt, veritati, omnia peccata eſſe paria.* Campianus Jeſuita rat. 8. *hunc Stoicorum & Jovinianorum errorem etiam noſtris affricare conatur Eccleſiis. Hoc quoq; ortum eſt,* (ait) *in hac fece Proteſtantium, peccata eſſe paria, hac ternùs non levius in Deũ deliquerit ille campo, qui gallum gallinaceum, quàm qui hominẽ occiderit:* ſed ab hac calumnia ipſe Bellarminus nos liberat. 3. de juſtific. cap.16. in princ. *Lutherani non dicunt, quòd ſciam, virtutes eſſe pares, aut paria eſſe peccata, neq; negant bonitatem creſcere poſſe ſpe, dilectione, aliisq; virtutibus.*

88. Sunt autem varij modi, quibus unum peccatum efficitur gravius alio, qui tamen omnes ad quatuor claſſes reduci poſſe videntur. Gravius enim eſt peccatum aliud alio 1. reſpectu perſonæ peccantis. Luc.12.v.47. *Servus ſciens voluntatem domini, & non faciens eam, vapulabit multis.* Sap. 6. verſ.7. *Potentes potenter tormenta patientur.*

> *Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe*
> *Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.*

2. reſpectu perſonæ quæ offenditur. Sic graviùs peccat, qui Deum blaſphemat, quàm qui homini conviciatur; qui viduas, pupillos, pauperes lædit, quàm qui contra alios peccat. Zach. 2.v.8. *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* 3. reſpectu rei, cui infertur detrimentum. Sic gravius peccatum eſt falſare Dei verbum, quàm monetam. Qui vitam proximi lædit, gravius peccat, quàm qui bona fortunæ ipſi aufert. 4. reſpectu ipſius peccati, idq; tùm ratione cauſarum, tùm ratione ipſius actus. Sic gravius peccat, qui ſcienter, quàm qui ignoranter peccat. Auguſt. libr. 4. contra Donatiſt. de Baptiſmo cap.5. de grat. & lib. arbit. cap.3. *Peccatum malitia gravius eſſe, quàm peccatum ignorantiæ vel infirmitatis,* demonſtravimus theſi 24. Auguſt. 2. de viſit. infirm. cap.5. *Peccare voluptate gravius eſt, quàm peccare neceſſitate.* Peccatum commiſſionis gravius eſſe, quàm peccatum omiſſionis, ita probat Thom. 2.2.q.79.art.4. *Peccatum in tantum grave, in quantum à virtute diſtat, contrarietas autem eſt maxima diſtantia, unde contrarium magis diſtat à ſuo contrario, quàm ſimplex ejus negatio, ſicut nigrum plus diſtat ab albo, quàm non album; jam verò tranſgreſſio contrariatur actui virtutis, omiſſio importat negationem actus.* Aggravatur etiam peccatum ex continuatione, ex multiplicatione, ex recidivatione, ex peccati defenſione vel extenuatione. Sic nocumentum majus efficit etiam peccatum gravius. Thom. 1.2.q.73.art.3. *nocumentum ſe habet tripliciter ad peccatum. Quandoq; eſt præviſum & intentum, tunc directè quantitas nocumenti adauget gravitatem peccati: quandoque eſt præviſum & non intentum, ut cùm quis tranſiens per agrum, ut compendioſiùs vadat ad fornicandum, infert nocumentum his, quæ ſeminata ſunt in agro: ſi quantitas nocumenti itidem aggravat peccatum, ſed indirectè quandoq; nec eſt præviſum nec intentum, & tunc ſi per accidẽs ſe habeat ad peccatum, non aggravat peccatum directè, ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta, quæ conſequi poſſunt, imputantur homini ad pœnam mala, quæ eveniunt. Si vero nocumentum per ſe ſequatur ex actu peccati, licet non ſit intentum nec præviſum, directè aggravat peccatum, ut ſi quis publicè fornicetur.* Porrò quòd diximus ratione perſonæ peccantis aggravari peccatum, id hoc modo limitat & confirmat. Thom. 1.2 quæſt. 73. art. 10. *Duplex eſt peccatum quoddam ex ſubreptione proveniens propter infirmitatem humanæ Naturæ, & tale peccatum minus imputatur ei, qui eſt major in virtute. alia peccata ex deliberatione procedunt, & iſta tantò magis alicui imputantur, quanto quis major eſt, propter* [illegible] *atuor cauſas: 1. quia faciliùs poſſunt reſiſtere peccato, qui excedunt ſcientia & virtute. 2. omne bonum, quo aliquis magnificatur, eſt donum Dei, cui homo fit ingratus. 3. propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem perſonæ, ſicut ſi Princeps violet juſtitiam, qui poſitus juſtitiæ cuſtos. 4. propter majus ſcandalum. Quòd reſpectu perſonæ,* in quam peccatum committitur, graviùs peccetur, ita probat art. 9. *Perſona, in quã peccatur, eſt quodammodo objectum peccati. prima autẽ gravitas peccati attenditur ex parte objecti. Ex parte igitur Dei aggravatur peccatum, cui tãtò magis aliquis conjungitur, quantò eſt virtuoſior vel Deo carior. Ex parte ſuiipſius tantò aliquis graviùs peccat, quanto aliquis magis in conjunctam perſonam ſeu naturali neceſſitudine, ſeu beneficiis, ſeu quacũque conjunctione peccaverit. Ex parte proximi tãtò quis graviùs peccat, quantò peccatum plures tangit, ideò peccatum in Principem graviùs* art. 5. probat, *ſpiritualia peccata graviora eſſe, quàm carnalia; 1. quia ſpirituale peccatum plus habet de averſione à Deo. 2. peccatum carnale eſt in proprium corpus, quod minùs diligendum quam Deus & proximus, in quos peccatur per ſpiritualia peccata. 3. carnalia peccata habent vehementius impulſivum, videlicet ipſam concupiſcentiam connatam.*

C A P U T XVIII.

De participatione peccatorum alienorum.

89. Decimoquintò. Quædam ſunt noſtra, quædam verò aliena, quibus participamus. Fundamẽta hujus diviſionis extant in ſequentibus Scripturæ locis 1. Tim.5.v.22. *Ne communices peccatis alienis* (temerè eos ordinando ad ſacrum Miniſterium, quorum eruditio & vita non ſatis explorata.) Epheſ.5.v.7. *nolite fieri participes eorum.* verſ. 11. *nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, ſed redarguite.* Rom.1.v.ultim. *Qui talia non ſolùm faciunt, ſed etiam facientib. conſentiunt.* 2. Joh.v.11. *Qui dicit ſeductorib. Ave, communicat operibus eorum malignis.* Apocal.18. verſ. 4. *Exite ab ea populus meus, ne participes ſitis delictorum ejus.*

Quædã peccata ſunt noſtra, quædã aliena, quib. participamus modis variis.

ejus. Modi, quibus alienis peccatis participetur, comprehenduntur his verſiculis.

Conſulo, præcipio, conſentio, provoco, laudo,
Non tego culpam, non punio, non reprehendo,
Non obſto, ſed præcipio & defendo alienn.

Omnes hi modi ad duo generalia capita revocari poſſunt. Reddimur enim participes alieni peccati vel committendo vel omittendo. Committendo, cùm peccati alieni vel autores ſumus vel adjutores, idque 1. vel conſenſu & approbatione; cùm ea, quæ ab alijs committuntur, noſtro comprobamus ſuffragio. Actor. 8. v. 1. Rom. 1. v. 32. 2. vel conſilio, cùm mali perpetrandi autores ſumus ac conſultores 2. Sam. 16. v. 23. Johan. 11. v. 49. 3. vel juſſione & mandato, cùm vel ſuperiorum decreta in malo perpetrando ſequimur, vel alios jubemus malum agere. Exod. 1. v. 16. 2. Reg. 11. v. 15. Matth. 2. v. 16. Johan. 19. v. 16. 4. vel excuſatione ac defenſione, cùm mala aliorum facta defendimus Eſa. 5. v. 20. Ezech. 13. v. 18. 5. vel quacunque criminis & commodi ex eo participatione, ut cùm in partem lucri ex furto recipi nos patimur Pſal. 50. v. 18. &c. Omittendo, cùm officium noſtrum, quo peccata reprehendi ac puniri debebant, negligimus, quod fit intempeſtivo ſilentio conniventiâ, ac nimiâ lenitate Ezech. 3. v. 17. c. 33. v. 7. Eſa. 58. v. 1. &c.

CAPUT XIX.

De peccatis venialib. ac mortalibus.

Quædã peccata venialia, quædam mortalia.

90. Decimoſextò. Ex accidenti quædam peccata ſunt venialia, cùm ſuâ Natura omnia ſint mortalia (rectiùs mortifera.) Gravis hac de re adverſaria nobis cum Scholaſticis & Pontificijs conſtituta, qui ſtatuunt, quædam peccata ſuâ Naturâ venialia eſſe. quod ut rectiùs intelligatur, audiamus ipſorum verba. Thom. 1. 2. q. 77. art. 8. *Veniale peccatum dicitur tripliciter: Uno modo ex cauſa, quod ſcilicet habet cauſam veniæ, quæ diminuit peccatũ, & ſic peccatum ex ignorantia dicitur veniale. 2. ex eventu, ſicut omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, hoc eſt, veniam conſequitur. 3. ex genere, ſicut verbum otioſum* (de hac tertia venialis peccati ſpecie tota quæſtio eſt, non de prioribus) quæſt. 88. art. 1. *Peccatum mortale dicitur ad ſimilitudinem morbi, ex eo, quod inducit defectum irreparabilem per deſtitutionem alicujus principij. Principium autem ſpiritualis vitæ eſt ordo ad ultimum finem, qui ſi deſtitutus fuerit, reparare non poteſt per principium intrinſecum, ſed ſolùm per virtutem divinam. Peccata a. quæ habent inordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem, conſervato ordine ad ultimum finem reparabilia ſunt, ſicut error qui accidit circa concluſiones per veritatem principiorum. Venialiter igitur peccant, non facit quod lex prohibet, nec prætermittit id, ad quod lex obligat, ſed facit præter legem.* art. 2. *Veniale ex genere eſt, quando voluntas fertur in id, quod continet in ſe quandam inordinationem, non tamẽ contrariatur dilectioni Dei & proximi, ut verbum otioſum. Contigit n. quod id, quod eſt peccatum veniale ex genere, ratione ſui objecti fit mortale ex parte agentis, vel quia in eo conſtituit finem ultimũ, vel quia ordinat ipſum ad aliquid, quod eſt peccatum mortale, ut verbum otioſum ad adulterium. Similiter ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale, fit veniale, propter hoc quod eſt actus imperfectus, ut ſubitus motus infidelitatis.* Hæc Thomas, quæ ex eo repetit Bellarminus lib. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 2. ubi ea, quæ ſuâ Naturâ dicuntur venialia peccata ita dividit, *ut quædam* dicat eſſe *venialia ex ſuo genere* (quæ habent pro objecto rem malam & inordinatam, ſed quæ caritati Dei vel proximi non repugnet) *quædam verò ex imperfectione operis*, quæ ex ſuo genere mortalia eſſe poſſunt, tamen ob imperfectionem operis efficiuntur venialia, in quibus ſola operis imperfectio hoc efficit, ut cum caritate non pugnare judicentur.) Poſterioris generis venialia peccata iterum ſtatuit duplicia: *quædam dicuntur venialia ex ſubreptione* (quæ non ſunt perfectè voluntaria, ut ſubiti motus cupiditatis, iræ &c. qui priùs in animo exiſtunt, quàm ratio plenè deliberare potuerit, eſſent nec ne admittendi, qui quidem & peccata ſunt, cùm præveniri aut continuò repelli potuiſſent, ſi ratio vigilaſſet: & tamen venialia ſunt, cùm pleno voluntatis aſſenſu caruerint) *quædam verò ex parvitate materiæ* (quæ in re parva ac levi committuntur, ut furtum unius oboli, quod neque proximum notabiliter lædit, neque tale eſt, ut apud æquos homines amicitiã tollere queat.) capit. 9. ſeipſum ſic explicat, *quòd peccatum veniale ex ſua Natura diſtinguatur à mortali ſine ulla relatione ad DEI miſericordiam vel ſtatum renatorum, & ſit ejuſmodi, ut pœnam quidem mereatur, ſed non æternam; & Deũ offendat ſed non uſq; ad amicitiæ diſſolutionem.*

91. De remiſſione peccati venialis variè diſputant. Scotus 4. diſt. 21. ſtatuit, *quòd remiſſio venialis peccati, nihil aliud ſit, quam ſolutio pœnæ temporalis pro eo debitæ.* Alij contra ſtatuunt, quòd remiſſio cujuſcunq; peccati diſtinguatur à remiſſione pœnæ, Ideoque remiſſionem peccati venialis fieri per aliquem actum, qui Deo magis ſit acceptus, quàm veniale peccatum diſpliceat. Hinc ulteriùs inferunt, non eſſe neceſſarium, agere pœnitentiam de venialibus. Sic enim Biel 4. ſent. diſt. 16. q. 5. art. 2. *Ad remiſſionem peccati venialis non requiritur pœnitentia propriè accepta, nec actualis, nec habitualis, nec ſacramentalis, quia manens in veniali uſque ad mortem non damnatur, ſed tandem ſalvabitur, remittitur autem veniale per ſatiſpaſſionem in purgatorio, item per actum ferventem caritatis conſumitur, ſicut aqua per ignem.* art. 3. *accipiendo tamen pœnitentiam largè pro ceſſatione voluntatis ab actu complacentiæ in peccato, utique etiam ad venialia requiritur talis pœnitentia.* articul. 4. *non ſolùm per actum diſplicentiæ, ſed per omnem actum meritorium veniale peccatum remittitur, maximè dum ad ejus remiſſionem ordinatur, quia omnis actus meritorius eſt ſatisfactivus pœnæ temporalis. Ergò etiam pro peccato.* Idem diſtinct. eadem quæſt. 6. *per quodlibet opus meritorium remittitur veniale peccatum: Specialiter tamen aliqua opera aſſignantur, comprehenſa hoc verſiculo. Orans (Dominicam orationem) tinctus (aqua benedicta) edens (Euchariſtiam) confeſſus (ſacramentaliter vel confeſſione generali) dans (Eleemoſynam corporalem) benedicens (ſumens benedictionem Epiſcopalem) quia 1. illi modi ſpecialiter incitant liberum arbitrium ad deteſtationem peccati, per quam efficaciùs remittitur. 2. in illis concurrunt oratio & meritum Eccleſiæ. 3. illa frequentiùs ex intentione Eccleſiæ, vel agentis ordinantur ad remiſſionem venialis. 4. reliqui modi ad*

tiosreducuntur. Hact. Biel. Ex Jure Canon. quidam colligunt duodecim modoaremiſſionem venialium impetrandi, videl. dignam communionem, aquæ benedictæ aſperſionem, Eleemoſynarum largitionem, injuriarum remiſſionem, orationem præſertim Dominicam, Confeſſionem generalem; Epiſcopalem, Sacerdotalem ut & Monialem benedictionem, devotam pectoris tunſionem, cordis contritionem, extremam unctionem, patientiam flagellorum, & quodlibet opus bonum. Quidam octo remedia venialium peccatorum agnoſcunt, quæ ſequentibus verſiculis includuntur:

Confiteor, tundo, conſpergor, conteror, oro,
Signor, edo, dono, per hæc venialia pono.

Fundamenta & ſufficientiam horum remediorum contra venialia delicta ita probat Thom. part. 3. q. 87. art. 3. *Ad remiſſionem peccati venialis non requiritur nova gratiæ infuſio, ſed ſufficit aliquis actus procedens ex gratia, quo homo deteſtetur peccatum, vel explicite, vel implicite, ſicut cum aliquis ferventer movetur in Deum. Ergò triplici ratione aliqua cauſant remiſſionem venialium peccatorum: 1. in quantum in eis fundatur gratia, quia per infuſionem gratiæ tolluntur venialia peccata. Sic Euchariſtia, extrema unctio & alia Sacramenta. 2. in quantum ſunt cum aliquo motu deteſtationis peccatorum, hoc modo Confeſſio generalis, tunſio pectoris, oratio Dominica operantur ad remiſſionem venialium. 3. in quantũ ſunt cum aliquo motu reverentiæ in Deum & res divinas hoc modo Epiſcopalis benedictio, aſperſio aquæ benedictæ &c. operantur ad peccatorum iſtorum remiſſionem.*

92. Phariſaicæ huic peccatorum extenuationi, legis divinæ depravationi, ejuſdemq; cum Evangelio confuſioni, ad patrocinium propriæ juſtitiæ excogitatæ & in Chriſto ſanguinem, qui ſolus ab omnibus peccatis nos abluit, multis modis injuriæ, ſeriò adverſamur, ſtatuentes, nullum eſſe peccatum, quod ex genere ſuo vel ex imperfectione operis ſit veniale, ſive veniâ dignum; quod autem quædam dicuntur venialis, quædam tantùm mortalia, id non fit propter Naturam peccatorum, ſed propter miſericordiam Patris, meritum Filii, & ſanctiſicationem Spiritus; ac reſpicit hæc diviſio non omnes homines in genere, ſed tantùm renatos; nec deſumenda eſt ex lege, quæ omnis peccata qualiacunque & quantulacunque ſint, accuſat & damnat; ſed ex Evangelio, quod oſtendit credentibus in Chriſtum peccata infirmitatis, ignorantiæ & pravas concupiſcentias non imputari, ſi eis reſiſtant, hoc eſt, ſi renati 1. hæc mala in corde habitantia agnoſcant. 2. de illis ſeriò doleant. 3. merito Mediatoris velut umbraculo tegi petant & credant. 4. frenos eis nequaquam laxent, ſed Spiritu eis reſiſtant, crucifigentes carnem cum concupiſcentiis; hæc quatuor capita in Apol. Confeſſ. Auguſt. rectiſſimè ad remiſſionem & mortificationem ceferuntur. Ex quibus omnibus apparet 1. in non renatis nulla eſſe peccata venialia, ſed omnia mortalia. 2. venialia peccata eſſe talia non ex Naturâ ipſius actus, ſed ex conditione perſonæ delinquentis, quæ ſi eſt in Chriſto per fidem, peccata infirmitatis teguntur. 3. nomen mortalia peccati non eſſe ſatis commodum, dicendum potiùs erat mortiferum, φονικὸν ac regnans. 4. nec venialium peccatorum nomen ſatis commodum eſt, dicenda potius erant peccata infirmitatis, lapſus humani, pravæ concupiſcentiæ &c. neque enim ideò dicuntur venialia, quòd in ſe & ex ſe veniâ ſint digna, ſed quod Deus credentibus ea dimittat ac venia dignetur.

93. Nullum igitur eſſe per ſe & ſuâ Naturâ veniale peccatum demonſtramus his argumentis. *Nulla peccata eſſe ex ſe & Naturâ ſuâ venialia.* 1. Quicquid committitur contra æternam & immotam Dei juſtitiam in lege revelatam, illud ſua Naturâ eſt mortale peccatum. Atqui etiam venialia peccata committuntur contra æternam & immotam Dei juſtitiam in lege revelatam. Ergò ſunt ſuâ Naturâ mortalia peccata. 2. Quodcunque Scriptura abſolutè & ſimpliciter pronunciat eſſe peccatum, id veram & propriam peccati Naturam videlic. reum mortis facere retinet. Jam verò venialia peccata abſolutè & ſimpliciter in Scriptura dicuntur peccata & debita. 1. Joh. 1. v. 8. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, decipimus nos ipſos.* Jac. 3. v. 2. *in multis offendimus* (πταίομεν) *omnes.* Pſal. 32. v. 6. *pro peccatorum remiſſione orabit omnis ſanctus.* Matth. 6. v. 12. *Dimitte nobis τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν debita noſtra.* Luc. 11. v. 3. *Dimitte nobis τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν peccata noſtra.* Ergò venialia peccata habent per ſe & ex ſe veram & propriam peccati Naturam, videl. reum mortis facere. Rom. 6. verſ. ult. *Stipendium peccati mors eſt.* 3. Cuicunque competit propria peccati definitio, eidem quoque propria peccati Natura competit. Atqui etiam venialibus παραπτώμασι competit propria peccati definitio, videl. quod ſint ἀνομία 1. Joh. 3. v. 4. Ergò etiam propria peccati Natura ipſis competit. 4. Quodcunque ſub pœna maledictionis temporalis & æternæ à lege prohibetur, illud ſuâ Naturâ eſt mortale peccatum. Atqui etiam venialia peccata ſub maledictionis temporalis & æternæ comminatione à lege prohibentur. Deuter. 27. v. 26. *Maledictus, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis*, quod repetitur Gal. 3. v. 10. *Lex ſpiritualis eſt* Rom. 7. v. 14. requirit interiorem & exteriorem omnibus numeris abſolutam obœdientiam, qui in uno etiam minimo delinquit, debitam & à lege requiſitam obœdientiam non præſtat, tranſgreſſor igitur legis eſt, & maledictioni ejus ſubjacet. Ergò etiam venialia peccata ſunt ex ſe & ſuâ Naturâ mortalia. 5. De quocunque peccato poſſet Deus etiam à renatis exigere rationem in judicio & reverâ eam exiget à non renatis, illud eſt ſuâ Naturâ mortale peccatum. Atqui etiam de venialibus peccatis poſſet Deus à renatis exigere rationem & reverâ eam exiget à non renatis. Matth. 12. verſ. 35. *Dico vobis*, (ait Chriſtus, qui eſt veritas) *quoniam de omni verbo otioſo* (ἀργῷ) *quòd locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Ergò venialia, quæ ita dicuntur peccata, ſunt ſuâ Naturâ mortalia. Major certa eſt, quia judicium Dei non ſolùm temporales, ſed etiam æternas pœnas complectitur, quando in non renatos illius fulmen vibratur. Minor itidem evidens, præſertim verò obſervandum, quod Bellarm. lib. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 3. *nominatim verbum otioſum inter venialia peccata refert.* 6. Cuicunque propria peccati effecta tribuuntur, illud ſuâ Naturâ peccatum mortale eſt. At venialibus peccatis propria peccati effecta tribuuntur. Matth. 15. v. 19. *ex corde procedunt cogitationes malæ, quæ impurum reddunt hominem.* Eſa. 64. v. 6. *omnes noſtræ juſtitiæ ſicut pannus mulieris menſtruatæ*, (videlicet propter adhærens peccatum) Job. 15. v. 14. *Quid eſt homo, ut ſit immaculatus coram Deo &c.* Exod. 34. verſ. 7. *Coram Deo nemo eſt innocens.* Matth. 5.

v.22. *qui iraſcitur fratri, judicio eſt obnoxius*: hinc omnes ſancti, etiamſi concupiſcentiis ſuis reſiſtant, tamen ſeriò orant. Pſal.130.v.3. *Si iniquitates obſervare volueris. Domine quis ſuſtinebit?* Pſal.143.v.2. *Ne intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificatur in conſpectu tuo omnis vivens.* Pſal.19.v.13. *Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me &c.* Ergò peccata venialia ſunt ex ſe & ſuâ Naturâ mortalia, ac ſi Deus propter ea in judicium intrare vellet, juſtiſſimè nos reprobare ac damnare poſſet. 7. Quodcunque Chriſtus ut Phariſaicam legis divinæ depravationem repudiat, illud à mentibus & Scholis Chriſtianorum meritò exulare debet. Atqui ſententia illa, quòd quædam ſuâ Naturâ ſint venialia peccata, & tàm minuta, ut non ſint contra legem, ut Phariſaicus error à Chriſto repudiatur Matth.5.v.18. *Amen dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, jota unum aut unus apex non præteribit de Lege, donec omnia fiant.* v.19. *Qui ergo ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus erit in regno cœlorum*: in quem locum ita commentatur doctiſſimus Chemnit. cap. 51. Harmon. p.337. & ſeqq. *Docet Chriſtus tàm firmam, immotam & immutabilem eſſe Legis ſententiam, ut cùm cœlum & terra, quorum conſtitutio firmiſſima judicatur, prateritura ſint, fieri tamen non poſſit, ut aliquid in Lege, quod vel minimum judicatur, intercidere poſſit, quin omnia perfectiſſima ſatisfactione ſint implenda, atq; hoc opponit Phariſæis, qui (ſumentes hoc axioma certum & verum, ad juſtitiam & vitam æternam opus eſſe impletione Legis, atq; interim animadvertentes, impoſſibile eſſe, ut minutiſſima quaq; in Lege, verbi gratiâ de interioribus motibus in mente, voluntate & corde, de navis quibuſdam in geſtibus, in verbulo aliquo, ex toto corde, tota anima & omnibus viribus perfectâ conformitate, impleantur, ita ut nulla ſentiatur contraria concupiſcentia) fingebant talem diſtinctionem, mandata quædam Legis eſſe minima, quædam verò magna, ac licet quis in mandatis illis minimis de interioribus motibus & affectibus cordis Legi perfectè non ſatisfaciat; ſi modo, quantùm in ipſo eſt; magna mandata de externis operibus ſervet, illum eſſe juſtum coram DEO, cùm mandata illa de interioribus motibus cordis, utpote de rebus minutulis ſint minima, ideo Deum nolle neminem impium cenſere propter iſtorum tranſgreſſionem, modo reliqua magna mandata de externis operibus præſtet. Sed Chriſtus huic Phariſaica perſuaſioni opponit unum jota & unum apicem, ut itaquam fortiſſimè neget, eſſe quadam mandata in Lege ita minuta, quæ Deus non multùm curet, quorum etiam, quamvis non impleantur, non ſit habenda ratio in ſtatuenda juſtitia Legis coram DEO: mandata enim DEI conſtant verbis, verba conſtant literis, literæ multis apicibus: ut ergò perfectiſſimam legis impletionem neceſſariam eſſe Chriſtus oſtendat, ne unum quidem literæ apicem cadere pronunciat, quem non ſit neceſſe impleri; quod enim Matthæus dicit jota præterire, hoc Lucas dicit apicem cadere. Jod eſt litera minutiſſima, apices ſeu puncta vocalia adhuc minora ſunt, & tamen Chriſtus pronunciat, unicum Jod & minutiſſimum punctum in Lege eo loco apud Deum haberi, ut priusquam prætereat vel cadat, quin impleatur, priùs cœlum & terra ſint tranſitura, ac proinde ad legis impletionem requiri, ut omnia etiam usq; ad minutiſſimum apicem impleantur, perinde ut Moſes maledictionem denunciat, non illis tantùm, qui non in magnis, ſed qui non in omnibus permanſerint, quæ ſcripta ſint in libro Legis: & ſicut Jacobus inquit: Quicunque totam Legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt reus omnium.* cap. 2. verſ.10. Hæc D. Chemn.

94. Excipit Bellarmin. lib. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap.12. primò, *venialia peccata non eſſe perfectè peccata, ſi cum mortalibus conferantur, ideoque vocabulum* peccati *non prædicari univocè de peccatis mortalibus & venialibus.* Reſp. gradus peccatorum eſſe nun negamus; ex eo autem nondum ſequitur, eſſe quædam ſuâ Naturâ venialia peccata, quibus æquivocè tantùm peccati nomen tribuatur, cùm illis ipſis venialibus & nomen & definitio & propria effecta peccati tribuantur. Prædicatio univoca opponitur tùm æquivocæ tùm ei, quæ dicitur ἀφ' ἑνὸς ſive analogica: clariùs ergò exponendum erat, quo ſenſu & quo reſpectu Bellarminus neget, peccati nomen univocè de mortalibus & venialibus prædicari. 2. *dicta illa Scriptura loqui non de venialibus, ſed de ſolis mortalibus peccatis.* Reſp. imò verò in genere loquuntur de quacunque cujuscunque præcepti tranſgreſſione, ut ſonus verborum & circumſtantiæ textus evidenter oſtendunt. 3. *at*, inquit Bellarminus, *ſi Scriptura illa etiam peccata venialia comprehenderent, ſequeretur homines juſtos ob illa non ſolùm poſſe excidere, ſed etiam reipſâ excidere gratia Dei.* Reſp. Legis hoc judicium & hic rigor eſt, quam Evangelium non abolet, nec deſtruit, ſed oſtendit nobis Chriſtum Mediatorem, qui noſtro loco ſe ſubjecit Legi eandemque perfectiſſimâ ſuâ obœdientiâ implevit, quin & pœnas peccatorum noſtrorum in ſe recepit: hanc perfectam Chriſti juſtitiam offert Evangelium cordibus verè contritis, quæ fide nobis imputatur Rom.5.v.15. cap. 10. v. 6. &c. atque hæc eſt mirabilis illa conſenſio Legis & Evangelii, de qua Apoſtolus Rom.3.v. ult. *Legem ergo deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtabilimus.* Evangelium non deſtruit legem, ſed tranſlationem legis factam eſſe oſtendit, docet enim Chriſtum eſſe impletionem & finem legis ad juſtitiam omni credenti, quod Lex à nobis requirit, id à Chriſto pro nobis præſtitum eſſe, & gratia Dei credentibus imputari docet. Hoc ergò tantùm ſequitur ex Bellarmini argumento, ne ipſos quidem renatos ex lege & ex operibus coràm Deo juſtificari, cùm minimos quosque defectus & παραπτώματα ipſorum Lex obſervet, arguat & accuſet, ſed Evangelium oſtendit, credentibus in Chriſtum & concupiſcentias pravas Spiritu mortificantibus peccata illa non imputari εἰς κατάκριμα; bona renatorum opera Deo placere, quia fiunt ex fide in Chriſtum; interim juſtitiam, quæ coram Deo conſiſtat, in illis nec quæri nec ſtatui poſſe, cùm nec perfecta ſint, nec immaculata, ſi ad Legis divinæ normam examinentur. 4. Pergit Bellarminus & ex ſingulorum locorum circumſtantiis evincere conatur de mortalibus tantùm peccatis in eis agi. Deuter. 27. *proponuntur mandata longè graviſſima de cavenda idololatria, inceſtu & homicidio. quæ ſunt peccata lethalia. Ergò iſtorum longè graviſſimorum mandatorum tranſgreſſoribus ſolummodò denunciatur maledictio.* Rom. 6. *illius peccati ſtipendium mors eſt, quod pugnat cum gratia, & cum juſtitia ſimul conſiſtere nequit.* Jac. 2. *de illa offen-*

ſione

Exceptiones Bellarmini.

ſione loquitur, quæ eſt contra legem & contra caritatem, talis non eſt peccatum veniale. Reſp. ſententia maledictionis Deut. 27. v. 26. fertur in omnes legis tranſgreſſorea, non ſolùm in eos, qui in maximis præceptis legem violant, ſed in omnes, qui non permanent in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis. Oſtendunt circumſtantiæ textus, omnia Legis præcepta non ſolùm graviora de non-mœchando, de non-furando &c. ſed etiam illud ultimum de non-concupiſcendo fuiſſe priùs in auribus populi Iſraëlitici publicè recitata & tunc demum maledictionis ſententiam in omnes tranſgreſſores Legis promulgatam: Ideò Apoſtolus Gal. 3. v. 10. ut generalem ſententiam eam accipit: *Quicunque ex operibus Legis ſunt* (quicunque in operibua Legis juſtitiam quærunt) *ſub maledicto ſunt, ſcriptum enim eſt: Maledictus qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, ut faciat ea.* Gloſſa ordinaria pulcerrimè in cap. 27. Deut. in fine. *Hæc ſententia generaliter & præterita & præſentia & dicenda legis mandata complectitur, tantò gravior, quanto generalior.* Quis enim poteſt ſine tranſgreſſione in omnibus ſermonibus Legis permanere, cum & Paulus dicat: *Quicunque ex operibus Legis ſunt, ſub maledicto ſunt?* Nemo hanc maledictionem evadere potuit, nec Legislator (Moſes) niſi Chriſtus, unde: *Chriſtus nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum.* Rom. 6. verſ. 23. *ſtipendium peccati mors dicitur*, quæ ſententia itidem generalis eſt omne peccatum reſpiciens, quod autẽ quædam peccata renatos non reddunt æternæ morti obnoaios, ejus cauſam reddit Apoſtolus Rom. 8. v. 1. *quia ſunt fide in Chriſto. & quia non ambulant ſecundùm carnem*, nec permittunt in corpore ſuo peccatum regnare. Oſtendit autem res ipſa generale eſſe Apoſtoli pronnnciatum, quòd ſtipendium peccati mors ſit, cùm & baptizati & renati propter inhabitans peccatum ſint morti temporali obnoxii. Rom. 8. v. 10. *Si Chriſtus eſt in vobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, Spiritus verò vita propter juſtitiam:* niſi remiſſio hujus inhabitantis peccati obtingeret renatis per Chriſtum, non minùs æternæ quàm temporalis mortis vinculo eos teneret obſtrictos; libenter interim fatemur de peccatis regnantibus ſive mortalibus, quæ actu hominem reddunt æternæ morti obnoxium, propriè Apoſtolum ibidem loqui. Jacobi Apoſtoli ſententia itidem generalis eſt, ad πρὸς τὴν πολυψίαν, quę ex ſe videtur leve & veniale peccatum reſpiciens, ut apparet ex verſ. 9. Auguſt. Epiſt. 29. ad Hieron. ſive libr. 2. de ſent. Jac. Apoſt. ad Hieronym. cap. 15. rectè ſtatuit, *ideò qui in uno offendit, omnium fieri reum, quia contra caritatem facit, unde tota lex pendet*, interim tamen non negat, etiam leviora (quæ ita nobis videntur) peccata contra legem & caritatem committi, ſic enim ſcribit cap. 10. præced. *Caritas in aliis major, in aliis minor, in aliis nulla eſt, pleniſſima verò, quæ jam non poſſit augeri, quam diu hic homo vivit, eſt in nemine, quam diu autem augeri poteſt, profectò illud, quod minus eſt, quam debet, ex vitio eſt. Ex quo vitio non eſt juſtus in terra; qui faciat bonum & non peccet. Ex quo vitio non juſtificabitur in conſpectu Dei omnis vivens. Propter quod vitium, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipſos ſeducimus & veritas in nobis non eſt. Propter quod etiam quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere. Dimitte nobis debita noſtra, cùm jam omnia in Baptiſmo dicta, facta, cogitata dimiſſa ſint.* cap. 15. *Sanctus Jacobus jam ex iſto loco de miſericordia operibus loquitur, ut quos vehementer illa ſententia terruerat, conſoletur, cùm admonet, quomodo etiam quotidiana peccata, ſine quibus hîc non vivitur, quotidianis remediis expientur, ne homo, qui cùm in uno offenderit, fit reus omnium, in multis offendendo, quia in multis offendendo, propter magnum aggerem reatus ſui minutatim collectum ad tribunal tanti judicis perveniat, & eam quam non fecit miſericordiam, non inveniat, ſed potius dimittendo atque dando mereatur ſibi dimitti peccata reddique promiſſa.* Hæc Auguſtinus. Ex quibus omnibus patet, generales eſſe illas Legis comminationes, id quod patet etiam ex illis locis, quæ in ſpecie de peccatis levioribus loquuntur, utpote de verbo otioſo Matt. 12. verſ. 35. de ſubitis iræ motibus Matth. 5. verſ. 22. de aſpectu libidinoſo verſ. 28. & quæ teſtantur in medio pietatis curſu Sanctos precari, ne Deus in judicium cum ipſis intret Pſ. 143. v. 2. &c. 5. Cumprimis verò in pervertendo cap. 5. Matth. induſtrius eſt Bellarminus, monet primo loco ſententiam Chriſti, *Qui ſolverit unum de his minimis mandatis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum, oppoſitam eſſe non illis, qui mandata minima tranſgrediuntur, ſed illis, qui ſolvunt iſta mandata prava ſuâ interpretatione, quod non ampliùs eſt veniale, ſed mortale crimen, videlicet depravare Dei verbum.* Reſp. utrumque docet Chriſtus, nimirum Legi non ſatisfieri particulari & mutilâ obœdientiâ, ſed neceſſe eſt, ut omnia uſque ad minimum apicem perfectiſſimè impleantur, quò pertinet v. 18. & præcipuè interim minatur falſis Doctoribus, qui perverſâ hac opinione homines ad vanam operum ſuorum juſtitiam abducunt, quò pertinet v. 19. nihilo tamen minùs utroſque ſimul & qui ita docent, & qui hac doctrinâ ſeſe patiuntur à vera juſtitia abduci, excludit è regno cœlorum. In Doctorum vel potiùs ſeductorum iſtorum numero eſt ipſe Bellarminus, qui hoc loco & alibi paſſim prorſus ſimilia docet, ut juſtitiam operum ſtabiliat, Deum ſcilic. non requirere, ut minutiſſima quæque Legis in hac vita ſummo perfectionis gradu à nobis impleantur, ſed contentum eſſe, ſi quantum in nobis eſt, fecerimus, reliqua pertinere ad alteram vitam. Aliam igitur exceptionem addit priori huic parùm fidens: *Si quis* (inquit) *contendat, excludi hoc loco à regno cœlorum etiam eos, qui non obſervant minima mandata, poſſumus aliam adhibere ſolutionem. Nam per minima mandata rectè poſſunt intelligi verba Legis veteris: Non mœchaberis, Non occides, quæ dicuntur minima, quia minùs perficiunt hominem, quam ea quæ Chriſtus explicando & perficiendo tradidit.* Reſp. oſtendemus ſuo loco, Chriſtum non addidiſſe Legi perfectiora & graviora quædam mandata, quæ enim major perfectio eſſe poteſt, quàm diligere Deum, ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & proximum ſicut ſeipſum? quomodo igitur mandatum illud poterit dici minimum? adde, quòd ipſe Bellarminus, vi veritatis coactus fateatur lib. 4. de Juſtif. cap. 3. *Chriſtum hoc loco non tradere nova quædam præcepta, ſed adverſus Phariſæorum corruptelas veterem Legem declarare.* Ergò nec huic ſolutioni acquieſcit Bellarminus, ſed addit tertiam, *Chriſtum ſcilicet vocaſſe mandata minima, quæ adjecit ſupra juſtitiam Phariſæorum & Scribarum, utpote: Non*

concupiſcere mulierem alienam, non odiſſe inimicos, non dimittere uxorem niſi ob fornicationem, non ducere aliam vivente priore &c. non quia ſint levia & exigua, ſed ut modeſte de rebus ſuis loqueretur, vel etiam quia minùs peccatum eſt hæc violare, quàm ſuperiora. Reſpond. Quomodo Chriſtus ea vocaret minima mandata, quæ ſunt ipſius Legis præcepta? Phariſæorum corruptelas unicè reſpicit, illi tale fingebant diſcrimen inter præcepta Dei, quaſi quædam ſint tam minuta ac levia, ut eorum transgreſſio non magnopere curetur à Deo: ſed Chriſtus illis gravem & ſeriam illam aſſertionem opponit v. 18. *Amen dico vobis, donec transeat cœlum & terra, jota unum aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* v. 19. *Qui ergò ſolverit unum de mandatis iſtis minimis & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum*, hoc eſt, nullus, ut rectè interpretantur veteres & colligitur ex verſu 20. Quæ Bellarminus addit de gradibus quinti præcepti à Chriſto expoſitis, quaſi id ſolùm ex illis colligi poſſit, eum qui proximo iraſcitur, recedere tantùm à perfecta obſervatione Legis, non tamen cenſeri ſimpliciter prævaricatorem Legis (mirifica diſtinctio, recedere ab obſervatione Legis & tamen non eſſe prævaricatorem, *ἀντικείμενος ἐν προκειμένῳ*) ea paulò pòſt excutientur. Quæ de perfecta impletione præcepti de diligendo Deo ſuper omnia diſputat, excutientur in tractatu de Lege. 6. Quidam ducunt argumentum ex Johan. 13. v. 8. ubi Chriſtus ad Petrum dicit: *Si non lavero te, non habes partem mecum*, & docet renatos, etiamſi mundi ſint ac purgati, tamen quotidianâ peccatorum remiſſione indigere, ita enim lotionem illam interpretantur Auguſtinus in comm. & Bernhard. ſerm. de Cœna Dom. Quòd ſi venialia illa quotidiana renatorum delicta excluderent à parte Domini, niſi ab eodem remitterentur, utique ſuâ Naturâ ſunt mortalia peccata. Huic argumento frigidè reſpondet Bellarminus (*non ſimpliciter ejusmodi peccata excludere à regno cœlorum, ſed ſolùm ad tempus, donec videlicet purgata non fuerint, nec ſimpliciter ea mereri ex Naturâ ſuâ pœnam æternam, ſed temporalem*) hæc enim non erant nudè repetenda ſed confirmanda. Chriſtus disertè teſtatur, etiam renatos ac lotos non habituros partem ſecum, hoc eſt, in regno cœlorum, niſi quotidianâ peccatorum remiſſione mundarentur ac lavarentur.

95. Ex Patribus referenda hûc dicta ea, quibus perfectionis laudem operibus noſtris & perfectam Legis impletionem nobis derogant, de quibus ſuo loco. Baſil. in quæſt. comp. explic. q. 4. *nullum peccatum contemnendum ut parvum, cum reverà nullum ſit parvum, quando D. Paulus de omni peccato generatim pronunciaverit, ſtimulum mortis eſſe peccatum.* Hieronym. Dial. 2. adv. Pelagian. *Si ira & ſermonis injuria atque interdum jocus judicio Conciliog; & gehennæ ignibus delegatur, quid merebitur turpium rerum appetitio & avaritia?* Auguſt. lib. 2. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 3. *Quis cum ſpe aliqua adipiſcendæ ſalutis æternæ de hac vita migraret, manente illâ ſententiâ; quod quicunq; totam Legem ſervaverit, offendat autem in uno, reus factus ſit omnium, niſi poſt paululum ſequeretur, miſericordia autem ſuperexultat judicio?* libr. 9. Confeſſ. cap. ult. *Væ etiam laudabili hominum vitæ, ſi remotâ miſericordiâ diſcutias eam.* Epiſt. 29. *Cùm Rex juſtus ſederit in throno, quis glorîabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? quæ igitur ſpes eſt, niſi ſuperexultet miſericordia judicio?* Denique multis in locis aſſerit, quotidiana venialia peccata non eſſe parvipendenda, cùm ſimul collecta hominem damnent, niſi eorum quotidiana remiſſio impetretur. Epiſt. 29. ad Hieronym. Epiſt. 109. in Pſal. 118. conc. 3. tract. 12. in Joh. tract. in Epiſt. Johan. His veterum dictis ita reſpondet Bellarminus, *ut concedat nullum peccatum ut parvum ac leve contemnendum, ex eo tamē nondum ſequi, quod ſint ſuâ Natura mortalia.* Atqui niſi venialia illa & quotidiana renatorum peccata ſuâ Naturâ mortalia eſſent, non foret metuendum ab ipſis, nec eorum dimiſſio tàm ſolicitè petenda. Auguſtini dictis reſpondet, *venialia peccata non pugnare cum caritate*, quâ de re ſuperiùs diximus. Beda in Samuelem: *Non tantùm capitalium criminum incendia, in quibus apertum opus Diaboli claret, ſed & parva quæq; & quæ hominibus extrema vel levia fortè peccata videntur, diſtricti judicii ſententia reprobans damnat.* Gerſon part. 3. de vita ſpirit. anim. lect. 1. *Omne peccatum, pro quanto eſt offenſa Dei & contra legem ejus æternam, eſt de ſua conditione & indignitate mortiferum ſecundùm rigorem juſtitiæ & à vita gloriæ ſeparativum. Ratio eſt, quoniam omnis offenſa in Deum poteſt juſtè ab ipſo judice DEO puniri pœna mortis tam temporalis, quam æterna, ſive annihilationis pœna. Eſt igitur de ſe mortifera. Aſſumtum deducitur ex hoc, quod nulla pœna talis eſt ita mala, quantum mala eſt ipſa offenſa. Et ex alio, quia potius toleranda eſſet omnis mors pœnalis & annihilatio, quàm committenda eſſet quantumlibet parva offenſa in Deum, da oppoſitum, jam offenſa DEI licitè fieri deberet in caſu. Præterea quælibet offenſa Dei niſi remitteretur, repelleret à gloria DEI, perpetuò & abſq; termino puniretur, alioquin maneret dedecus culpa, ſine decore juſtitiæ, quod autem offenſa dimittitur aut remittitur, eſt ex pura libertate Dei remittentis & non ampliùs imputantis &c.* Coroll. 1. *Nulla offenſa Dei eſt venialis de ſe, niſi tantummodo per reſpectum ad divinam miſericordiam, quæ non vult de facto quamlibet offenſam imputare ad mortem, cùm illud poſſit juſtiſſimè: & ita concluditur, quod peccatum mortale & veniale in eſſe tali non diſtinguantur intrinſecè & eſſentialiter, ſed ſolùm per reſpectum ad divinam gratiam.* Coroll. 3. *obligamur DEO ad gratificationem & gratiarum actionem ex hoc, quod peccata noſtra venialia non imputat ad mortem, ſicut tenemur ex remiſſione mortalium.* Hanc Gerſonis diſſertationem approbat Biel 4. ſent. diſt. 16 q. 2. art. 1. ubi addit, *non habet hic locum quorundam verbalis concertatio, quòd veniale non ſit offenſa, nec contra Deum, quia omne peccatum eſt contra Deum.* Gerſonem ſequitur Almarius vel Almain tract. 3. cap. 20. & Michaël Bias referente Vaſquez in Thomam tom. 1. diſp. 142. num. 7. uti etiam Roffenſis acerrimus Lutheri adverſarius artic. 32. *Quòd peccatum veniale ſolùm ex Dei miſericordia veniale ſit, in hoc tecum ſentio. Sed quoniam & nos mortale quoque peccatum per Dei miſericordiam fieri poſſe veniale credimus, vellem apertius nobis exponeres, quid ipſe diſcriminis arbitreris, inter mortale venialeq; peccatum ſtatui debere. Nec opinor te dicturum, quin mortale, protinus ut ſit, effuget ab animo gratiam, & in odio DEI conſtituat ipſum peccatorem. At veniale non ita, Quod ſi mortale gratiam averſetur, non autem veniale; profectò*

fectò palam eſt, non mediocrè diſcrimen eſſe venialis à mortali, nec exiguum inter ipſa repoſitum intervallum. Hactenus convenire tepar eſt, ut opinoe, nobiſcum de veniali mortalique.

Rationes.

96. Format etiam Bellarminus cap. 14. rationes quaſdam pro noſtræ ſententiæ confirmatione, eaſdemque conatur ſolvere. Videamus, quid præſtet: 1. Quælibet culpa juſtè poteſt à DEO puniri pœnâ temporali & æternâ. Ergò quælibet culpa Naturâ ſuâ mortalis eſt. Excipit Bellarminus, *DEUM ſi id faceret, Dominum ſe probare non judicem.* Reſp. imò verò juſtum judicem & Dominum ſe probaret, quia tranſgreſſorem legis ſuæ puniret. Quantùm abeſt Bellarmini reſponſio ab illo pronunciato, quòd DEUS juſto ſuo judicio ſalva juſtitiâ ſua quoſdam homines abſoluto decreto reprobatorio æternæ morti adjudicare poſſit & adjudicaverit nullo habito peccatorum reſpectu! 2. Peccatum quodlibet infinitam habet malitiam, quia committitur contra infinitum bonum. Ergò etiam infinitam pœnam ex Natura ſua meretur. Excipit Bellarminus, *veniale peccatum non habere infinitam malitiam, cum non avertat hominem à ſummo bono.* Reſp. poſſet tamen à ſummo bono avertere, niſi Deus miſericorditer propter Chriſtum illud remitteret. Solùm Dei odium formaliter eſt averſio à ſummo bono, nihilo tamen minùs etiam alia mortalia peccata actu avertunt à ſummo bono per inordinatam converſionem ad temporalia, idem facerent venialia, niſi remitterentur. 3. Peccatum veniale poſſet nunquam remitti, cùm ex indebita gratia Deus illud remittat. Ergò ſuâ Naturâ meretur æternum pœnam. Excipit Bellarmin. *per accidens id non remitti propter adjunctum mortale.* Reſp. imò verò poſſet Deus etiam ſola venialia non conjuncta cum mortali non remittere, cùm eadem gratis & ex indebita miſericordia remittat, quamvis enim eorum remiſſionem credentibus promiſerit, ea tamen promiſſio eſt merè gratuita, neque nititur noſtrâ dignitate, noſtrisvè meritis, ſed ſolâ promittentis & promiſſionem illam implentis Dei miſericordiâ, quæ in Chriſto ac propter Chriſtum nobis contingit.

Antithesis adverſariorum, quod quædam peccata ſint ſuâ Naturâ venialia.

97. Scholaſtici & Pontificii quædam peccata ſuâ Naturâ venialia eſſe diſputant, ut ſuperiùs vidimus, interim tamen non conſentiunt in omnibus: 1. Bonavent. 2. ſent. diſt. 42. q. 2. num. 47. *negat, per veniale peccatum Deum offendi.* Bellarmin. lib. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 9. *concedit veniali peccato Deum offendi, ſed non uſque ad amicitiæ diſſolutionem.* 2. Biel 4. ſent. diſt. 16. q. 5. art. 2. *dicit, ad remiſſionem peccati venialis non requiri pœnitentiam propriè acceptam, nec actualem, nec habitualem, nec Sacramentalem: nihilominus inter remedia venialium peccatorum numerant Contritionem & Confeſſionem*, eademque jejunio, flagellis, aſperſione aquæ benedictæ &c. expiare ſive pro iis ſatisfacere jubent recentiores Scriptores. 3. Quidam ſtatuunt, etiam venialia peccata Sacerdoti confitenda eſſe, quidam verò negant. Bonavent. ſtatuit, quòd teneatur quis ad Confeſſionem venialium ratione præcepti Eccleſiæ per cap. Omnis utriuſque ſexus: ſed Biel hoc improbat & ſtatuit capitulum illud loqui de ſolis mortalibus peccatis, addit etiam rationem valdè egregiam. *Nemo tenetur de illis confiteri, ad quorum contritionem non tenetur, ſed de venialibus non eſt habenda contritio.* Thom. 4. ſent. diſt. 17. recitat opinionem quorundam, *quòd tunc quis teneatur ad confeſſionem venialium, ſi non habet mortalia*, cui concordat Richardus ead. c. diſt. ſed contrarium ſtatuunt Scotus, Durandus, Petrus de Palude, vide ſummam Angelicam in verbo Confeſſionum 1. quæſt. 28.

98. Nobis cum Bellarmino res erit: Is lib. 1. de amiſſ. grat. & ſtat. pecc. cap. 4. & lib. 4. de notis Eccleſ. cap. 9. *Joviniano & Pelagio nos conjungit, qui diſcrimen & gradus peccatorum tollebant*, quod à nobis minimè fit, retinemus enim diſcrimen inter venialia & mortalia peccata in renatis ac gradus peccatorum eſſe agnoſcimus. Quæ ergò cap. 5. & 6. diſputat, nos non attingant, uti nec ea quæ cap. 7. profert; neque enim dicimus omnia electorum peccata venialia eſſe, ſed peccatis contra conſcientiam admiſſis, fidem & Spiritum ſanctum amitti cum Auguſt. Confeſſ. art. 12. profitemur, quâ de re in articulo de Fide dicendum erit. Cap. 8. tria contra nos demonſtrare nititur Bellarminus: *1. falſum eſſe, quòd ea peccata ſint venialia, quæ nobis non imputantur.* Argumento utitur tali: *Scriptura docet remiſſionem peccatorum venialium à DEO petendam. Ergò ea non ſunt tecta.* Reſp. Imò verò invertimus hoc argumentum: Quia Chriſtus jubet pro quotidianis orare delictis, & exauditionem precum promiſit; ergò teguntur & remittuntur petentibus in fide, ac niſi gratia propter Chriſtum remitterentur, reos non facerent. Eſt omninò illa renatorum precatio perpetuum fidei exercitium, ejuſdemque confirmandæ & augendæ medium, proinde non debent hæ preces & fiducia remiſſionis peccatorum ſibi opponi, ſed fides illa certò ſtatuens propter Chriſtum peccata infirmitatis quotidiana nobis remitti, per orationem ſeſe exerit, & peccatorum remiſſionem quærit. *2. falſum etiam illud eſſe, quòd ea ſolùm peccata ſint venialia, quæ cum fide conſiſtunt, fore enim ut ſacrilegia, homicidia, adulteria, furta &c. ſint venialia. 3. falſum denique & iſtud eſſe, quod peccata mortalia non conſiſtant cum fide.* Reſp. hac de re in articulo de juſtificatione dicetur & contrarium evidenter demonſtrabitur.

99. Tandem igitur cap. 9. acropolin controverſiæ aggreditur Bellarminus, & conatur probare, eſſe quædam ſuâ Naturâ venialia peccata. Primam argumentorum claſſem petit ex Scriptura: 1. Matth. 5. v. 22. *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio; Qui dixerit Raca, reus erit concilio; Qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis; ubi tres gradus iracundiæ ſtatuit Chriſtus, eiſdemque tres reatus opponit*, hoc ita applicat Bellarminus: *Manifeſtum convitium, teſte vel judice Chriſto, facit reum gehennæ ignis, ac per hoc eſt mortale peccatum. Iracundia ſono vocis expreſſa, ſed ad malum convitii non pertingens, facit reum Concilii, id eſt, nõ conſtat, an mereatur gehennam, ſed aut eâ pœnâ, aut minore digna eſt. Inveniuntur ergo peccata quædam, quæ leviora ſunt, quàm ut gehennam ignis mereantur. Quorſum enim cogeretur Concilium ad diſcernendum, num aliqua culpa gehennâ ignis punienda eſſet, ſi omnes culpæ gehennam ignis mererentur? ſunt ergò culpæ aliquæ, quæ divino judicio ſola pœnâ temporali mulctandæ ſunt. Rurſus iracundia, quæ nullo ſigno externo foràs prorumpit, non facit reum Concilio, ſed judicio; hoc eſt, non conſtat, an mereatur pœnam aliquam vel nullam* Reſp. fœdiſſima hæc eſt textus depravatio, quod ſic oſtendimus. Docuerat Chriſtus in præcedentibus, non qua-

Ex Scriptura. Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo reus erit judicio.

lemcnnque, ſed perfectam Legis impletionem requiri, ut quis intret regnum cœlorum, nec tale divinorum præceptorum diſcrimen ſtatuendum, quaſi quædam ſint minuta & levia, quorum obſervationem non adcò ſcrupuloſè & rigidè cequirat Legislator, modò in maaimia præceptis Legi obœdientia prꝯſtetur, ſed omnia uſque ad unicum jota & minutiſſimum punctum perfectiſſimè implenda eſſe, hanc generalem doctrinam more Ebraico exemplia quoruodam præceptorum declarat & Phariſaicas eorum cocenptelaa refellit. verſ.21. recitat vecba veteeia traditionis, hoc eſt, Phariſaicæ depravationis quinti pręcepti ſpecioſo veteris traditionis ſchemate venditata. *Audiſtis, quod dictum ſit antiquis, Non occides, qui autem occiderit, reus erit judicio*: ex quo appacet, Phariſæos interpcetationem quinti præcepti ita depravaſſe, quòd is tantùm qui externo operehomicidiom committit, reus ſit iræ Dei & pœnæ æternæ coram Dei judicio, perinde ut in civili judicio juata forenſes Leges Moyſis externum taotùm homicidium mocte puniebatur. Huic cocruptelæ Chriſtus opponit veram Legis divinæ caplicationem v.22. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio; qui autem dixerit fratri ſuo Raca, reus erit Concilio; qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*; ubi oſtendit quatuor gradus peccatorum, quib' quintum præceptum de non occidendo violetur: 1. *Quisquis iraſcitur fratri*; nomine iræ intelligit omnes interiores motus in mente, voluntate & cocde com proximi caritate pugnantes. 2. *Quisquis dixerit fratri ſuo Raca*; cùm hic gradus ponatur in medio inter affectus interioces & manifeſta convitia, inde colligitur ſub voce Raca, quæ procol dubiotum temporis fuit vulgaris & in omninm ore comprebendi omnia ſigna & geſtus irati animi. 3. *Quisquis dixerit fatue*, hoc eſt, qui irati animi affectus per manifeſta convitia & maledicta oſtendit. 4. *Quisquis occiderit*, boc eſt, qui caterno opece corpus aot vitam proaimi læſerit: omnibus & ſingulis hiſce gradibus quiutum Decalogi præceptum violari Chriſtua docet, oec eum ſolum, qui occiderit proximum, ſed etiam qui eidem iratus fuerit, judicio obnoxium eſſe pronunciat. Reſpicit autem, uti dictum, Chriſtua ad Phariſæorum corruptelas, qui docebant, externa tantùm gcaviora delicta, quę judicio forenſi capitalia cenſentur, coram Dei etiam judicio maledictioni obnoaia eſſe, ſed Chriſtus hâc ſuâ explicatione oſtendit, de magnitudine peccatorum & de ira Dei adverſua peccata coram Dei judicio non eſſe pronunciandum ex forma judiciorum humanorum, vel ea forenſibus Legibus; ſeu ex genuina Decalogi ſententia, juxta quam etiam is, qui interioribus ſaltem irę motibua quintum pręceptum tranſgreditur, judicio Dei fiat obnoxius. Quia verò judicium Dei de magnitudine & pœnis peccatorum declarat Chriſtus per vocabula Judicii, Concilii & Synedrii, quæ in Politia Moſaica nſitata erant, ideò obſervandum, quòd ex Paulo Fagio in cap. 16. Deut. annotat Dn. Chemnitiua in Harmon. cap.5. pag.34. *Judices in Politia Moſaica in tres ordines fuiſſe diſtributos: 1. In judicio ſedebant Triumviri, pronunciantes de cauſis, quæ erant manifeſti juris, ut de pœna homicidii. 2. In qualibet civitate Iſrael erat parvum Synedrion, conſtans ex 23. judicibus, illi judicabant de cauſis, quæ aliquid habebant controverſiæ. 3. Hieroſolymis erant 72. judices, qui de ſummis cauſis cognoſcebant, quòd ſummum judicium vocabatur Synedrion à Judæis Sanhedrin. Hæc ergò vocabula, Concilii, Judicii & Gehennæ ſignificant hoc loco pœnas non civiles, ſed ſupplicia capitalia, quæ pro ratione delictorum aggravabantur quidem & exaſperabantur, omnia tamen erant capitalia; Chriſtus igitur ea ab uſu forenſi transfere ad deſcriptionem judicii Dei adverſus peccata & concedit ſicut peccata omnia non ſunt paria, ita etiam pœnas coram Dei judicio non fore per omnia æquales, ſed ſimul contra Phariſæos oſtendit in judicio Dei, ſi non facta fuerit remiſſio, omnia etiam, quæ minutiſſima à nobis cenſentur peccata, obnoxia eſſe judicio damnationis æternæ.* Hæc omnia doctiſſimus Chemnitius, ea quibus Bellarmini depravatio facilè cefelli poteſt. Nam 1. ſtatuere, quòd quædam peccata contra quintum præceptum ſint ita comparata, ut de illis noņ conſter, an pœnam aliquam mereautur, vel nullam; evidenter repugnat ſcopo & inteutioni Chriſti, qui Phariſaicum ſomnium de minutulis quibuſdam mandatis hac quinti præcepti explicatione cefellit. 2. Judicii nomine non humanum, ſed divinum hoc loco intelligitur judicium, qnod non modò caamen & diſcuſſionem cauſæ complectitur, ſed in Scriptura ita caplicatuc Pſal. 143. v. 2. cum quo DEUS in judicium ſuum ingreditur, is non juſtificatur. 3. Galat.5.v.20. ira numeratur intec opera carnis, & additur: *qui talia agunt, regnum DEI non poſſidebunt.* Coloſſ.3.v.9. ica refectur ad veterem hominem 1.Johan.3.v.15. *Qui odit fratrem, homicida eſt, non habens vitam æternam in ſe manentem*; qno ergò ore, quâve fronte Bellarminus pronnnciat, non conſtare, an iracundia, quæ nullo exteeno ſigno ſeſe prodit, pœnam aliquam mereatur vel nullam? 4. quid nomine judicii hoc loco intelligatur, Chriſtus ipſe v. 25. caponit, cùm inquit: *tradetur talis homo judici, judex tradet illum tortori.* Et Luc.12.v.58. *conjicietur in carcerem, unde non exibit, donec ſolverit extremum quadrantem.* Ecgò in judicio Dei etiam extremua debitorum noſtrorum quadrans, niſi in hac vita remiſſio facta fuerit, hanc habet rationem, nt ſi DEUS in judicium nobiſcum ingredi velit, æterno carcere nos mancipare poſſit. 5. Imò generalis clauſula omnibua præceptis, & ſic etiam quinto præcepto addita oſtendit, quale ſit judicium DEI adveeſus peccata: *Maledictus, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis* Deut.27.v.26. 6. Si reum eſſe judicio, hunc babet ſenſum, quòd non conſtet, an talis mereatur pœnam aliquam vel nullam, ſequetur etiam homicidam venialiter peccare, ut patet ex veeſu 21.

100. Secundo loco urget Bellacminus, quòd Matt.23. & Luc.6. *Chriſtus comparet peccata quædam rebus ſuâ Naturâ leviſſimis, videlicet culicibus & feſtuca, alia verò graviſſimis ut Camelo & Trabi, inter quæ ex Natura res eſt diſcrimen.* *Luc. 6. quædam peccata comparantur feſtucæ.* Reſp. eſſe quædam peccata aliis graviora, quod ex his locis evinci poteſt, non negamos; id verò probandum erat, leviora illa, quæ aliorum comparatione ita dicuntur, eſſe ſuâ Naturâ venialia ſive veniâ digna, quod ea illis locis evinci nnn poteſt. Matth.23. Chriſtua taaat Phariſæos, quòd in minutiſſimis videri velint habere cationem conſcientiæ ſuæ, cùm interea in rebus maximis conſcientiâ ſtupidâ ſecurè peccent & delinquant. Auguſt. libr. 1. quæſt. Evang. cap. 35. Luc. 6. Chriſtus taxat eos,

qui

qui in levioribus aliorum erratis obſervandis quovis Argo oculatiores in ſuis verò quavis talpâ cœciores, non vident id manticæ, quod in tergo eſt. Sed quid hoc ad præſentem quæſtionem, in qua non agitur de comparatione peccatorum, an alia aliis graviora, ſed de verâ ac propriâ Naturâ eorum, quæ nobis videntur minuta ac levia? Quod tertio loco Bellarm. addit *per noviſſimũ quadrantem* Luc. 12. v. ult. *intelligi peccata minuta & leviſſima, pro quibus in carcere purgatorii ſatisfaciendum; uti etiam* 1. Cor. 3. v. 12. *per lignum, fœnum ac ſtipulas eadem venialia peccata intelligenda eſſe*; id ſuo loco nimirum in tractatu de Purgatorio excutietur. Certum eſt, ex parabolis ſeu allegoriis non poſſe dogmata conſtitui aut probari, niſi ipſa Scriptura addat explicationem. Parabola Chriſti Luc. 12. non hoc ponit Categoricè, poſt judicium aliquando diſſolvi poſſe debitum, neq; aſſerit, fore ut debitor ex illo carcere olim liberetur, ſed rigidum atq; ſummum jus, ſive exactiſſimam debiti inquiſitionem deſcribit illâ hypotheticâ, neminem ex illo carcere liberari poſſe, niſi omne debitum & quidem extremum quadrantem perſolverit, & diſertè ibi agit Chriſtus de irreconciliabili odio erga proximum, quòd veniale peccatum eſſe non opinor, dicit Bellarmin. 1. Cor. 3. non agitur de peccatis venialibus, ſed de humanis opinionibus fidei fundamento ſuperſtructis, quâ de re ſuo loco. Dictum Jacobi cap. 1. de concupiſcentia ad peccatum illiciente expoſitum eſt ſuperiùs. Denique affert Bellarminus duo Scripturæ loca, *quæ mitiùs loquuntur de quibusdam peccatis, quam de mortalibus ſolent loqui.* Matth. 12. v. 35. *de verbo otioſo tantùm rationem reddendam in judicio Chriſtus pronunciat, ſed operantes iniquitatem planè à ſe rejicit.* Eph. 5. v. 3. & 4. *enumerat Apoſtolus ſex peccatorum genera, fornicationem, immunditiam, avaritiam, turpitudinem, ſtultiloquium, ſcurrilitatem,* & v. 5. *de prioribus tribus tantùm ſubjungit, eos qui talia agunt, non habere hæreditatem in Dei regno.* Reſp. hoc ſaltem ex illis & ſimilibus dictis probari poteſt, eſſe quoddam peccatorum diſcrimen, ita ut quædam à renatis committantur, nec tamen è regno cœlorum actu eos excludant, quædam verò ſi à renatis committantur, fidem & Spiritum ſanctum excutiant, quod nos non negamus, ſed ullum omninò peccatum ſuâ Naturâ, & ex ſuo genere eſſe veniale & veniâ dignum, ex illis dictis, probari nunquam poterit. Si de verbo inutili rationem deberemus in judicio reddere, quis conſiſteret? per fidem in Chriſtum ab illo judicii divini rigore liberamur, *qui enim in Chriſtum credit, non venit in judicium* Joh. 5. v. 24. Quis verò patienter audiat voluntariam turpitudinem & ſcurrilitatem numerari inter venialia peccata, quæ ſuâ Naturâ veniâ ſint digna, cùm verbum turpe & ſcurrile animam proximi graviùs vulneret, quàm gladius ipſius corpus? diſertè Apoſtolus cap. 4. præced. v. 29. & 30. ſermone σαπρῷ Spiritum ſanctum contriſtari pronunciat.

Ex Patrib. 101. Quæ ex Concilio Milevitano, Origene, Chryſoſtomo & Auguſtino Bellarminus producit, ea noſtræ non adverſantur ſententiæ, probant enim hoc tantùm, quòd ſint peccatorum gradus, quòd ſint quædam venialia peccata, quòd renatis ſæpè in leviſſimis & aliquando incautis obrepat peccatum, per quod non deſinunt eſſe juſti, quòd ſine levibus ac brevibus quotidianis peccatis hæc vita noſtra non traducatur &c. quorum nihil à nobis negatur; probandum verò erat quædam peccata eſſe ſuâ Naturâ venialia & veniâ digna, quod diſertè in dictis ipſorũ non occurrit. Audiamus ergò rationes, quas profert Bellarm. cap. 11. *Ex ratione* Primò: *Si venialia peccata ſuâ Naturâ eſſent mortalia, in infidelibus omnia omnino peccata eſſent mortalia. Poſterius eſt abſurdum. Ergò & prius.* Reſp. Imò verò hoc certiſſimæ veritatis eſt, quod omnia infidelium opera ſint peccata, Matth. 7. v. 18. *Non poteſt arbor mala fructus bonos facere.* Joh. 3. v. 36. *Qui incredulus eſt Filio, ſuper eum manet ira Dei.* Rom. 14. v. ult. *Quicquid non fit ex fide, peccatum eſt.* Tit. 1. v. 15. coinquinatis & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinatæ ſunt ipſorum mens & conſcientia. Hebr. 11. v. 6. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Quid ab inimicis, quâ talibus, offerri poteſt gratum & acceptum? quis ab oleaſtro ſperari poteſt fructus? Proinde quamvis quædam infidelium opera juxta externam ſpeciem videantur apprimè bona, & ſuo genere (vel ut alii loquuntur) ex ſubſtantia actus ſint honeſta, ut cooperire nudum, ſubvenire periclitanti &c. tamen coram Deo ſunt peccata, quia fiunt in vetuſtate literę, nõ in novitate Spiritus, à perſona Deo nondum reconciliata; non fiunt ex fide in Chriſtum, nec referuntur ad verum finem, videlicet Dei gloriam. Nondum renati ſunt in peccatis mortui, ut ergò ſpiritualis vita in eis nulla, ita quoque ſpiritualis operatio non eſt ab eis expectanda. Huic ſententiæ calculum ſuum addunt Ambroſius, Auguſtinus & Anshelmus, ut ſuo loco videbimus, unde Gloſſa ordinaria in Rom. 14. ex illis ſcribit: Omnis infidelium vita peccatum eſt. *At,* inquit Bellarminus, *fidelis magis tenetur perfectioni ſtudere, quàm infidelis, Ergò in eodem peccati genere graviùs Deum offendit.* Luc. 12. *Servus ſciens voluntatem Domini &c.* Hebr. 10. *Deteriora meretur ſupplicia, qui Filium Dei conculcaverit &c.* Reſp. Certum eſt, renatos per peccata mortalia contra conſcientiam admiſſa graviùs Deum offendere, quàm infideles vel non renatos, quibus tantùm cognitionis lumen ac tantus beneficiorũ divinorum cumulus non obtigit, ſed ex eo nondum inferri poteſt, quædam peccata infidelium eſſe ſuâ Naturâ venialia; quod enim in renatis quædam ſunt venialia, id non eſt à Natura peccatorum, ſed ex ſola Dei miſerentis & peccata non imputantis gratia; Ergò in non renatis ac infidelibus omnia omninò peccata ſunt & manent talia, qualia ſunt ex ſua Natura, hoc eſt, mortalia. Ubi vera in Chriſtum fides, per caritatem efficax, ibi homo ſpiritualiter vivit, hanc ſpiritualem vitam non amittit per quævis peccata ignorantiæ & infirmitatis, modò ea agnoſcat, deploret & Chriſto adhærens Spiritu concupiſcentias carnis mortificet, ſed per peccata contra conſcientiam admiſſa, per quæ Spiritus ſanctus excutitur, fides & vita ſpiritualis amittitur. In non renatis ac infidelibus locum non habet ſpiritualis vita, ſunt enim in peccatis mortui & ira Dei ſuper ipſos manet, Ergò tale peccatorum diſcrimen in ipſis non habet locum. 2. *Non ideò peccatum aliquod veniale, quia Deus illud ad reatum mortis æternæ non imputat, ſed ideò Deus ad reatum mortis æternæ non imputat, quia veniale eſt. Veniale ſiquidem dicitur, quod eſt veniâ dignum.* Reſp. Imò verò ideò aliquod peccatum veniale, non quia ſuâ Naturâ veniâ dignum, ſed quia Deus illud credentib⁹ in Chriſtum & peccatum illud mortificantibus non imputat:

major hic rei quàm nominis habenda ratio. Scriptura nuſpiam appellat peccata venialia, interim tritam illam & uſitatam appellationem retinemus, ſed veram ex Scripturis declarationem addimus. Addit Bellarmin. *ideò à nobis quædam peccata dici venialia, quia ſunt involuntaria, quædam v. mortalia, nimirum quæ ſunt voluntaria, & ex eo colligere nititur, reipſâ nos affirmare, quod verbis negemus, videl. ad ipſam peccati Naturam mortalium & venialium peccatorum diſcrimen eſſe referendum, cùm voluntarium eſſe ad propriam peccati rationem pertineat, adeò ut planè non ſit peccatum, quod nullo modo voluntarium.* Reſp. Auguſtinianum illud, quòd omne peccatum ſit voluntarium, de ſolis actualibus, & ne de omnibus quidem, ſed de ſolis peccatis malitiæ intelligendum, aliàs ipſum originale peccatum, uti etiam ignorantiæ & infirmitatis peccata negabuntur. Non eſt perpetuum, quòd ea peccata ſint mortalia, quæ voluntaria; & viciſſim venialia, quæ involuntaria; cùm peccatum originale in infantibus nondum baptizatis ſit mortale, etiamſi non ſit voluntarium. Ideò autem quędam dicuntur in renatis mortalia, quia contra cõſcientiam admiſſa excutiunt fidem & Spiritum S., quod non fit per peccatum inhærens, quamdiù illi reſiſtitur. 3. *Peccatum veniale ex Natura ſua non ponit averſionem à Deo, cùm non repugnet caritati. At pœna æterna non debetur peccato, niſi ratione averſionis à bono æterno.* Reſp. de peccati magnitudine judicandum ex Lege. ἡ ἁμαρτία ἐςὶν ἡ ἀνομία 1. Joh. 3. v. 4. quicquid ergò à lege deflectit, peccatum eſt, omne autem peccatum ſuâ Naturâ tale eſt, ut à Lege accuſetur & damnetur. Quamvis ergò venialia peccata non videantur actu & formaliter pugnare cum caritate Dei & proximi, tamen quia teſtantur, in corde hominis non eſſe tantam caritatem, quantam Lex exigit, ideò ſunt & manent ſuâ Naturâ mortalia peccata contra Legis prohibitionem admiſſa, ac proinde ſi Deus in judicium ſuum ea adduceret, ipſe tanquam ignis conſumens propter ea nos jure a[illegible] ejicere & damnare poſſet. 4. *Non quævis offenſio diſſolvit amicitiam inter homines. Ergo etiam venialibus peccatis non offenditur Deus uſq; ad amicitiæ diſſolutionem. Qui amicum incautè vel in re leviſſima lædit, judicio prudentum non cenſetur ſolvendæ amicitiæ ſatis juſtam cauſam dediſſe.* Reſp. non ex rationis judicio, *ſed ex Lege eſt agnitio peccati* Rom. 3. v. 20. *Non ſunt cogitationes Dei, ſicut cogitationes noſtræ, nec viæ Dei ſunt ſicut viæ noſtræ, ſed quantò altiores ſunt cœli quàm terra, tantò altiores ſunt viæ Dei, quàm viæ noſtræ* Eſa. 59. v. 8. & 9. Alia Dei, alia hominum judicia. Adde quòd humano etiam judicio delictum ſoleat ęſtimari juxta dignitatem perſonæ offenſæ, qui incautè vel in re levi offendit Principem, graviùs judicatur peccare, quàm qui alium in re majori offendit. Quamvis ergò venialia peccata actu non diſſolvant Dei & renatorum amicitiam (ut Bellarmino placuit loqui) hoc eſt, quamvis non per quævis peccata renati excidant Dei gratia, id tamen non fit ex Natura peccatorum, ſed ideò quia talia non excutiunt fidem & Spiritum S. De infidelibus dici non poteſt per leviora peccata non diſſolvi amicitiam, quæ cum Deo ipſis intercedit, cùm ſint Dei inimici. 5. *Venialia peccata nec ſunt perfectè voluntaria, nec perfectè contra legem. Ergo non ſunt perfectè peccata, ſed tantùm imperfectè & ſecundùm quid.* Reſp. actualia peccata non eſſe eodem gradu voluntaria concedimus, ſed ex eo inferri non debet, quòd ſint imperfectè peccata, quia ex Legis norma de peccato judicandum, quicquid eſt ullo modo contra Legem, illud eſt peccatum verè & propriè dictum, licet alio peccato minus ſit. Si ergò nomine imperfecti peccati Bellarminus hoc quærit, ut obtineat, involuntaria peccata non eſſe verè & propriè peccata, tunc illam vocem improbamus, quia originale peccatum non eſt voluntarium & tamen verè, propriè ac perfectè imò perfectiſſimè eſt peccatum. Si verò nomine imperfecti peccati gradus peccatorum exprimit, concedimus peccata alia aliis graviora eſſe, ſed ex eo nondum ſequitur, quòd leviora illa, quæ reliquorum graviorum comparatione ita dicuntur, non ſint verè & propriè peccata, cùm ſint ἀνομίαι ſive deflectio à Legis norma. Probandum igitur erit, quędam peccata nõ eſſe contra Legem. *Peccatum veniale ex parvitate materiæ* (ait Bellarmin.) *non eſt perfectè contra Legem, quia Lex prohibet furtum in genere, non autem furtum unius oboli in ſpecie,* quæ conſecutio mirabilis eſt, ex genere enim & toto ad ſpeciem & partes firmiſſimè procedi docent omnes Logici, quia Lex prohibet furtum in genere, ideò etiam prohibet furtum unius oboli in ſpecie. *At,* inquit Bellarm. *furtum levius non lædit enormiter proximum, Ergo nec repugnat caritati proximi, nec eſt cõtra legem perfectè.* Reſp. furtum majus proximum lædit gravius, interim tamen furtum etiam leviſſimũ caritati proximo debitę repugnat, quod oſtendit regula Chriſti: *Quodcunq; vultis, ut faciant vobis homines, idem & vos illis facite* Matt. 7. v. 13. Appellavit in ratione quarta Bellarm. ad judicium Prudentum, audiat ergò hic Juriſconſultos, qui rectiſſimè diſputant, *etiam in re minima verè committi furtum, cùm majus & minus non mutent ſpeciem.* §. Gallinarum 16. Inſt. de R. D. arg. l. 3. §. 1. ff. commodati l. 3. C. de diſtract. pign. l. 37. ff. de uſucap. c. final. 14. q. ult. Clarus in § furtum. nu. 23. teſtatur hanc eſſe communem ſententiam. Et rectè monet Weſenbecius, *pauperib. unum nummum eſſe pretioſiorem, quam divitibus centum.* Fictitia ergò & falſa diſtinctio eſt, quòd quædam tantùm peccata ſint contra legem, quædam verò tantùm pręter legem, cùm omne peccatum ſit ἀνομία ac proinde cõ[tra] legem. V[a]ſquez in Thom. diſp. 143. cap. 4. nu. 8. *Negare nõ poteſt, peccatum veniale eſſe contra aliquod præceptum Legis.* Azorius inſtit. moral. lib. 4. cap. 8. Dicendum eſt, ut docuerunt Durandus, Cajetanus, Vega, *veniale peccatum eſſe quidem contra Legem Dei, id quod argumenta Adverſariorum* (Proteſtantium) *comprobarunt: at non eſt contra ſpeciale Dei præceptum de amicitia ejus nunquam violanda* (quod ſubterfugium vanum ac putidum eſſe oſtendit Thom. Morton. Apol. Cath. lib. 2. p. 2. cap. 23.) Pergit Bellarm. ac diſputat, *præcepta de re minima nõ eſſe propriè & in rigore præcepta, ſiquidem conſtituantur de re, quæ parum admodũ ad finem præcepti, videl. caritatem pertinet.* Reſp. nõ poterat Phariſæorũ cauſa melius defendi, quàm hac ratiocinatione, cùm & ipſi ſtatuerint, præcepta de reb⁹ minimis nõ eſſe ꝓpriè, perfectè & in rigore præcepta: imò ſerpentina Diaboli primęvos homines decipiẽtis calliditas nõ poterat ſpecioſiori ſchemate pingi atq; velari, quàm quòd primordialis illa lex, de non comedendo arboris vetitæ fructu ſit præceptum de re minima, ac proinde non perfectè & in rigore pręceptum, cujus transgreſſio magnopere à Deo curetur. Atqui obligatio præcepti dependet non à

quan-

quantitate objecti, ſed à majeſtate præcipientis: non tam quid dicatur, quàm quis dicat in Lege Dei attendendum; qui in uno non ſcretur Dei præceptum violare, audebit idipſum etiam aut in alio, qui in minimo obœdiens, is in majoribus itidem remiſſus. 6. *Abſurdiſſimū eſt ſtatuere, quòd per veniale aliquod peccatum homo juſtus fiat prævaricator Legis, cùm Scriptura quoſdam nominet ſimpliciter ſanctos & juſtos, etiam cùm peccatis venialibus non carerent, ut de Zacharia & Eliſabetha* Lucæ 1. Reſp. coram Deo erant juſti non legaliter, ſed Evangelicè per fidem in Meſſiam; & hanc fidei juſtitiam demonſtrabant exteriùs ſincerâ erga Legem Dei obœdientiâ, quâ de re ſuo loco dicetur pleniùs. Nec ullo modo abſurdum, ſed certiſſimè verum eſt, renatos per quodcunq; peccatū fieri Legis prævaricatores, *ideoq; ex operibus Legis non juſtificatur omnis caro, quod erat Legi impoſſibile, id præſtitit Deus mittens Filium: à Chriſto exciderunt, qui per Legem juſtificari volunt: ſi ex Lege juſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt.* 7. *Venialia peccata non excludunt caritatem; qui verò proximum diligit, legem implevit* Rom. 13. *Ergò venialia peccata non tollunt impletionem legis, nec ſunt propriè contra legem.* Reſp. non qualiscunq;, ſed perfecta caritas eſt impletio Legis, quare cùm caritas in hac vita non ſit perfecta, & omnibus numeris abſoluta, ideò non poteſt in ea quæri & ſtatui coram Deo valens juſtitia. Venialia peccata in renatis etſi directè & formaliter non pugnent cum caritate proximi, tamen pugnant cum caritate Dei, qui tulit Legem iſtam, quam per peccata venialia transgredimur, & quam perfectiſſimâ Dei & proximi dilectione implere debebamus.

102. Atq; hæc dicta ſint de venialibus peccatis, an ſint talia ſuâ Naturâ, an verò ex Dei propter Chriſtum ea non imputantis gratiâ, quam controverſiā Bellarm. vocat non levem, cùm ardua illa de noſtri coram Deo juſtificatione quæſtio non mediocriter ex ea illuſtretur. De mortalibus peccatis itidem gravis agitatur controverſia, *an renati per ea excutiant fidem & Spiritum S., ac amittant gratiam & vitam æternam?* ad quam ex verbo Dei affirmatè reſpondet Auguſtana Confeſſ. art. 12. ejus diſcuſſionem rejiciemus in Tractatu de fide juſtificante. Porrò mortalia peccata ſeptenarii numeri ambitu complectuntur Scholaſtici pleriq;, eademq; memoriæ causâ includunt voci *SALIGIA* ſignificantes *Superbiam, Avaritiam, Luxuriam, Iram, Gulam, Invidiam, Acediam.* Verè autem monet Toletus Jeſ. inſtruct. Sacerd. tract. de pecc. mortal. *rectiùs ea dici capitalia, quam mortalia, cùm plura ſint omninò peccata mortalia.* Gal. 5. v. 19. numerantur inter opera carnis *adulterium, fornicatio, immunditiei, luxuria.* v. 20. *idololatria, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, hæreſes.* v. 21. *invidia, homicidia, ebrietates, comeſſationes*; & additur, *quod qui ea & illis ſimilia agunt, non ſint conſecuturi cœleſtis regni poſſeſſionem.* Auguſt. in Speculo præfat. Epiſt. ad Rom. *Quidā putant tria tantùm crimina eſſe mortifera, idololatriā & homicidium, & fornicationem, ubi utiq; & adulterium & omnis præter uxorem concubitus intelligitur: quaſi non ſint mortifera crimina; quæcunq; alia ſunt præter hæc tria, quæ à regno Dei ſeparant!*

An ſint ſeptem mortalia peccata.

CAP. XX.

De peccatis regnantibus & non regnantibus.

103. Finiamus tandem hanc de diſcrimine venialis ac mortalis peccati diſſertationem: ſuccedat actualium peccatorū diviſio decima ſeptima, quâ quædam dicuntur peccata regnantia, quædam nō regnantia. Convenit hæc reipsâ cum priore, quia peccata mortalia in renatis dicuntur regnantia, ſed venialia dicuntur non regnantia. Fundamentum hujus diviſionis extat Rom. 6. v. 12. *non regnet peccatum in mortali veſtro corpore, ut obœdiatis concupiſcentiis ejus.* Quando ergò originalis concupiſcentia membris inhærens non mortificatur, ſed ejus deſideriis ſecurè indulgetur, tunc fit peccatum regnans, ſive dominans. Joh. 8. v. 34. *Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* 1. Joh. 3. v. 6. *Omnis, qui manet in Chriſto, non peccat.* v. 8. *Qui facit peccatū, ex Diabolo eſt.* v. 9. *Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit.* Aliud ergò eſt in Johanne peccare, & peccatum facere, h. e. concupiſcentias pravas & deſideria peccatricis carnis perficere: aliud verò peccatum habere, h. e. concupiſcentiæ motus ſentire. Felix anima quæ ſentiens peccatum non conſentit peccato.

Quoddam peccatum regnans, quoddam non regnans.

CAP. XXI.

De peccatis per ſe & per accidens.

104. Decimo octavò. Quędam ſunt per ſe peccata, quædam v. καθ᾽ ἄλλο, propter aliud. Sic quando infideles furantur, fornicantur, rapiunt &c. ea ſunt per ſe & ex Natura actus peccata; quando v. cooperiunt nuditatem proximi, eidemq; ſubveniunt &c. ea ex ſe & quo ad Naturam actus non ſunt peccata, ſed per ac propter aliud fiunt peccata, quia perſona Deo nondum eſt reconciliata, quia talia opera non procedunt ex puro corde, quia non diriguntur ad Dei gloriam. Uſus hujus diviſionis eſt multiplex. Dicebat D. Luth., *juſtum in omni bono opere peccare*; graviter hoc exagitat Bellarm., ſed obſerva, bona opera renatorum non dici peccata per ſe & quoad ſubſtantiam actus, ſunt enim cultus Deo gratiſſimus & odor ſuavitatis coram ipſo; ſed quia renatis bona operantibus adhæret peccatum, & quia illa ipſa bona opera non ſunt perfectè bona, ideò hoc reſpectu veriſſimè dicitur, juſtum in omni opere bono peccare, & bona opera renatorū eſſe peccata, nimirùm κατά τι propter adhærentem pravā concupiſcentiam & multiplicem imperfectionem, propter quam Deus ipſa renatorum bona opera repudiare poſſet, ſi ad rigidam Legis normam ea velit exigere, atq; inde eſt, quòd Eſaias c. 64. v. 6. *Omnes noſtras juſtitias coram Deo q. pannum mulieris menſtruatæ eſſe pronunciat. Jugiter ſuper pannum vitæ, quem juſtitia operibus teximus, ſtillamus ſaniem diverſorum criminum,* ſcribit Adrian. de Trajecto in 4. ſent. referente Caſſandro in ſua conſult. Ad ejus examen vita noſtra ducitur, ſub quo & ipſæ virtutes trepidant. Quia verò renatorum bona opera procedunt ex fide, ideò adhærentes iſtas ſordes & imperfectionem Deus ipſis non imputat, ſed filialem ipſorum obœdientiam in Chriſto ac propter Chriſtum gratam habet.

Quædam ſunt peccata per ſe, quædam καθ᾽ ἄλλο & per accidens.

CAP.

CAP. XXII.
De peccato mortuo & vivente.

Quoddam peccatum mortuum, quoddam vivens.

105. Decimononò. Eſt quoddam peccatum mortuum, quoddam verò vivens. Fundamentum hujus diviſionis extat Rom.7.v.8. *Sine Lege peccatum erat mortuum.* v.9. *ſed cùm veniſſet mandatum, peccatum revixit.* Ergò reſpectu Legis manifeſtantis & accuſantis peccatum aliud dicitur mortuum, aliud vivens. Peccatum mortuum eſt, quod in nobis quidem hæret, ſed non agnoſcitur pro peccato, neque ita furit, ut ſolet poſt Legis cognitionem. Peccatum vivens dicitur, quod ex Legis ſpeculo agnoſcitur & in nobis furit.

CAP. XXIII.
De peccato manente & remiſſo.

Quoddam peccatum manens, quoddam remiſſum.

106. Vigeſimò. Eſt quoddam peccatum manens, quoddam verò remiſſum. Fundamentum hujus diviſionis extat Joh.9.v.41. *Si cæci eſſetis* (ſi agnitâ cœcitate veſtrâ ad Medicum animæ confugeretis) *non haberetis peccatum* (remitteretur vobis peccatum veſtrum) *nunc verò dicitis, quòd videatis* (non agnoſcitis morbum, nec quæritis Medicum) *ideò peccatum veſtrum manet.* Peccatum igitur manens eſt omne quod non remittitur, de quo præcedente cap.8.v.25. Chriſtus loquitur ad Phariſæos: *Moriemini in peccatis veſtris*, & quia non aliter obtineri vel obtingere poteſt peccatorum remiſſio niſi fide in Chriſtum, ideò addit: *Si non credideritis, quòd ego ſim* (lux mundi, unicus Mediator & agnus Dei, qui tollit peccata mundi) *moriemini in peccatis veſtris.* Joh.3.v 36. *Qui non credit in Filium, non videbit vitam, ſed ira Dei μένει ἐπ' αὐτὸν, manet ſuper ipſum.*

CAP. XXIV.
De peccato in Spiritum Sanctum.

De peccato in Spiritum Sanctum.

107. Denique cùm omnia peccata reliqua ſint remiſſibilia, unum à Chriſto ſtatuitur irremiſſibile, videl. peccatum in Spiritum S., de quo pronunciat Auguſtin. ſerm.11. de verb. Dom. *quòd Deus exercere nos voluerit difficultate quæſtionis de hoc peccato, cum in omnibus Scripturis ſanctis fortè nulla major, nulla difficiliòr inveniatur. Ipſe autem ſtatuit peccatum illud in Spiritum S. eſſe cordis impœnitentis perſeverantem duritiem, quæ in nullo, dum in hac vita eſt, deprehendi poſſit.* Vide Epiſt.50. ad Bonifac. lib. de corrept. & grat. cap.12. de vera & falſa pœnit. cap.4. Athanaſ. q.71. tom.2. p.296. οὐκ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ βλασφημήσαντι καὶ μετανοήσαντι οὐκ ἀφίεσθαι, ἀλλὰ τῷ βλασφημοῦντι, ἢγουν τῷ ἐν τῇ βλασφημίᾳ ἐπιμένοντι, ἐπειδήπερ οὐκ ἔστιν ἁμαρτία ἀσυγχώρητος παρὰ τῷ Θεῷ ἐν τοῖς ὁσίως καὶ κατ' ἀξίαν μετανοοῦσιν. Gregor. in Pſal.51. *Quis eſt, qui peccat in Spiritum S., niſi qui non credit remiſſionem peccatorum? remiſſio enim peccatorum opus eſt Spiritus S.* Lombard. 2. ſent. diſt.43. lit. A. *Quidam dicunt, illud peccatum eſſe deſperationis vel obſtinationis. Obſtinatio eſt indurata mentis in malitia pertinacia, per quam homo fit impœnitens. Deſperatio eſt, qua quis diffidit penitus de bonitate Dei, æſtimans ſuam malitiam divinæ bonitatis magnitudinem excedere. Utrumq; dicitur in Spiritum S., quia Spiritus S. eſt amor Patris & Filii, & benignitas, qua ſe invicem & nos diligunt, quæ tanta eſt, cujus finis non eſt.* lit. B. *Quidam dicunt, omnem obſtinationem & omnem deſperationem eſſe peccatum in Spiritum S. Alii dicunt illam tantum appellari peccatum in Spiritum S. quam comitatur impœnitentia.* lit. C. *Eſt etiam alia hujus peccati aſſignatio, videl. cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem & adverſus ipſam gratiam, quâ reconciliatus eſt Deo, invidiæ facibus agitatur.* lit. D. *Secundùm Ambroſium, ſi quis corporis ſpecie deceptus humani remiſſius aliquid ſentit de carne Chriſti, quàm dignum eſt, habet culpam, non eſt tamen excluſus à venia, ſi quis verò ſancti Spiritus dignitatem, majeſtatem & poteſtatem abneget ſempiternam & putet non in Spiritu Dei ejici Dæmonia, ſed in Beelzebub, non poteſt ibi exhortatio eſſe veniæ, ubi ſacrilegii plenitudo eſt.* Thom. 2. 2. q.14. art.1. *Antiqui Doctores Athanaſius, Hilarius, Ambroſius, Hieronymus & Chryſoſtomus dicunt, eſſe peccatum in Spiritum S.,* quando ad literam aliquid blaſphemum dicitur contra Spiritum S., ſive Spiritus S. accipiatur, ſecundùm quod eſt nomen eſſentiale, ſive prout eſt nomen perſonale. Auguſtin. dicit, eſſe finalem impœnitentiam. Alii dicunt, peccatum in Spiritum S. eſſe, quod provenit ex certa malitia, bonitas enim appropriatur Spiritui S. &c. Communiter ſex ſpecies hujus peccati conſtituunt Scholaſtici: 1. Deſperationem, 2. Præſumtionem, 3. Impugnationem agnitæ veritatis, 4. Invidentiam fraternæ caritatis, 5. Impœnitentiam, 6. Obſtinationem. Vide commentatores in 2. ſent. diſt. 43.

108. Ut ad veram & propriam hujus peccati deſignationem penetrare poſſimus, diligenter expendenda ſunt Scripturæ dicta, quæ de eo agunt: *Ex Scriptura.* Matth.12.v.30. *Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus. Spiritus autem blaſphemia non remittetur.* v.31. *Et quicunq; dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum S., non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro,* Marc.3.v.30. *Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata & blaſphemiæ, quibus blaſphemaverint.* v.31. *Qui autem blaſphemaverit in Spiritum S., non habet remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti.* v.32. *quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.* Luc.12.v.10. *Omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur ei, qui autem Spiritum S. blaſphemaverit, ei non remittetur.* Hebr.6.v.4. *Impoſſibile eſt, eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtaverunt etiam donum cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus S.* v.5. *& guſtaverunt bonum Dei verbum, virtutesq; futuri ſeculi.* v.6. *& prolapſi ſunt, rurſus renovari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibi Filium Dei, & oſtentui eum habentes.* Hebr.10.v.26. *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis non relinquitur pro peccatis hoſtia.* v.27. *terribilis autem quædam expectatio judicii &c.* v.29. *quanto deteriora merebitur putatis ſupplicia, qui Filium Dei conculcaverit & ſanguinem Teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt & Spiritus gratiæ contumeliam fecerit.* 1. Joh.5.v.16. *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabit ei vitam peccantibus non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis.* Verba CHRISTI apud Evangeliſtas directa ſunt contra Phariſæos, qui contra teſtimonium

con-

conſcientiæ miracula Chriſti dicebant fieri per Beelzebub. Locus Hebr. 6. variè exponitur. Qoidam impoſſibile accipiunt pro difficili. Quidam textum accipiunt de pœnitentia poſt hanc vitam. Quidam ex vocabulo φωτισμῶ elicere volunt agi de renovatione per Baptiſmum, ad quem non pateat denuò aditus: ſed commodiſſimè accipitur hic locus de peccato in Spiritum ſanctum, ut oſtendunt accuratæ illæ deſcriptiones ſubjecti. Peccatum ad mortem, de quo 1. Joh. 5. v. 16. agitur, quidam diſtinguunt à peccato in Spiritum ſanctum, ſed rectiùs pro eodem accipitur.

Quodnam ſit. 109. Horum locorum verba & περιςάσεις ſi diligenter excutiantur, invenietur, quòd peccatum in Spiritum S. ſit agnitæ & in conſcientia approbatę veritatis Evangelicę deſtinato conſilio facta abnegatio cum pertinaci impugnatione & voluntaria blaſphemia conjuncta. Obſervaodum enim hanc peccati ſpeciem à Chriſto in Phariſæis argui, qui veritatis ab ipſo prædicatæ vi conſtricti & fulgore ejusdem in conſcientia convicti, malitioſâ tamen impietate ſic in ipſum furebant, ut doctrinam & miracula ipſius Satanæ aſſcribere non erubeſcerent. Epiſtola ad Hebræos peccantes in Spiritum S. ſic deſcribit, quòd illi, qui priùs illuminati guſtaverunt etiam donum cœleſte & participes facti Spiritus S. guſtaverunt etiam bonum Dei verbum & virtutes venturi ſeculi, nihilo minùs poſtea prolabuntur (παραπεσόντας) & ſic ſibimetipſis rurſum crucifigunt Dei Filium, eumq; oſtentui habent, (hæc enim omnia ad ſubjecti deſcriptionem ibidem pertinent.) Item, quod voluntariâ apoſtaſiâ Filium Dei conculcent, & ſanguinem Teſtamenti pollutum ducant, in quo ſunt ſanctificati & ſpiritui gratiæ contumeliam inferant. Hoc peccatum primò dicitur peccatum in Spiritum S. non reſpectu perſonæ, hac enim ratione qui peccat in Patrem & Filiũ, peccat & in Spiritum S., cùm Patris, Filii & Spiritus S una ſit divinitas, æqualis gloria, coæterna majeſtas, ſed ratione miniſterii Spiritus 2. Cor. 3. v. 8. quod eſt Evangelium, ac ratione officii Spiritus, quod eſt illuminare, & ratione teſtimonii, quod Spiritus S. fert Spiritui noſtro Rom. 8. v. 16. Quo ſenſu etiam blaſphemia Spiritus Matt. 12. v. 30. blaſphemia in Spiritum Marc. 3. v. 31. & contumelia Spiritui gratiæ illata. Hebr. 10. v. 30. appellatur. Illi ergò ſoli peccatum hoc committunt, qui veritatem agnitam, de qua in conſcientia convicti ſunt, voluntariâ malitiâ abnegant, eandemque cum blaſphemia impugnant. Ex quo colligitur, nimis latè hoc peccatum ab eis extendi, & deſperationis anſam præberi, qui quodvis voluntarium peccatum hoc nomine accipiunt, vel etiam quamvis veritatis abnegationem. 2. vocatur hoc peccatum irremiſſibile, quod nimis dilutè quidam accipiunt pro eo, quòd difficulter remittitur, quia Chriſtus magnâ vehementiâ pronunciat, nec in hoc nec in futuro ſeculo, hoc eſt, in æternum non remitti, ac Epiſtola ad Hebræos dicit omninò impoſſibile eſſe, ut tales renoventur. Dilutius etiam hoc eſt, quòd irremiſſibile quidam accipiunt pro eo, quod non habet coram hominibus excuſationem, non enim de excuſatione, ſed de remiſſione peccati hoc loco Chriſtus agit. Dicitur autem illud peccatum irremiſſibile, tùm quia ipſum ſalutis medium, videl. miniſterium Spiritus Sancti directè impugnat, tùm quia cum extrema cordis induratione & finali impœnitentia conjunctum eſt; unde non abſurdè quidam dicunt, verbo hoc τὸ γινόμενον potiùs quàm τὸ ἀδύνατον notari, quod tenor verborum Chriſti non obſcurè comprobat, & ſic ſtante (ut ita loquar) irremiſſibilitate hujus peccati nihilominus verum ac certum manet, gratiam exuberare ſupra peccatum Rom. 5. v. 20. 3. eodem ſenſu dicitur peccatum ad mortem, non ſolùm, quia eſt mortale peccatum, ſed potiùs quia æternæ mortis nexibus per hoc ita conſtrictus tenetur homo, ut ex illis liberari non poſſit. 4. ex quo ſequitur etiam quartum, quòd ſc. pro tali peccato non ſit orandum, neq; enim fruſtra Spiritus precum debet ingemiſcere pro illis, quos in Spiritum S. irremiſſibiliter peccare conſtat. Sed cùm rectiſſimè moneat Auguſt. lib. 1. retract. & ſerm. 11. de verb. Dom. *non niſi à poſteriori, hoc eſt, à finali impœnitentia ſeu poſtquam judicium Dei per mortem declaratum eſt, de hoc peccato judicandum, quorſum attinebat monere, ne quis pro tali peccato oret?* Hieron. lib. 2. adv. Jovin. ſententiam Johannis μεταληπτικῶς interpretatur, quaſi poſtulatio poſita ſit pro venia, quæ poſtulatur, ſicut Jer. 7. v. 16. *noli orare pro iſto populo*, hoc eſt, fruſtra orabis. Ambroſ. lib. 1. de pœnit. cap. 9. ſolutionem quærit in Pronomine. *Quis*: non dico, ut pro eo quis oret, ſcil. de plebe aliquis, quia hujusmodi peccatum indiget perfecto deprecatore. Certum eſt, in primitiva Eccleſia viguiſſe donum διακρίσεως πνευμάτων 1. Cor. 12. v. 10 quod hodie non ita viget, tutiſſimum igitur & Chriſtianæ caritati, *quæ omnia ſperat* 1. Cor. 13. v. 3. maximè congruum; precibus ſuis omnes, etiam perſecutores & blaſphemos Apoſtatas complecti 1. Tim. 2. v. 1.

CAP. XXV.

De uſu hujus loci & peccatorum actualium definitione.

110. Uſus hujus loci de peccatis actualibus conſiſtit in tribus potiſſimùm partibus: 1. ut gravitatem ac varietatẽ peccatorum noſtrorum agnoſcentes verè & ſeriò nos coram Deo humiliemus, abjectâ omni propriæ juſtitiæ fiduciâ. 2. ut medicinam morbi noſtri in Chriſto quæramus, *cujus ſanguis nos mundat ab omnibus peccatis* 1. Johan. 1. v. 7. 3. ut peccata contra conſcientiam tanquam venenum, imò mortem animæ ſtudioſè caveamus, nec patiamur peccatum inhærens nobis dominari, ſed Spiritu concupiſcentias ejus mortificemus, & ad vitę æternæ puriſſimam perfectionem ac perfectiſſimam puritatem ſuſpiremus: O Chriſte, quod factum tege, quod futurum rege. *Uſus hujus loci.*

111. Ex ſuperioribus omnibus talis conſtitui poteſt actualium peccatorum definitio. Peccata actualia ſunt omnia vel facta, vel dicta, vel cogitata contra normam Legis divinæ, quibus malũ committitur, vel bonum omittitur, promerentia iram Dei, temporales & æternas pœnas, eisdemque hominem obnoxium reddentia, niſi facta fuerit remiſſio propter Chriſtum Mediatorem, cui cum Patre & Spiritu Sancto ſit gloria in ſeculum, Amen. *Definitio peccatorum actualium*

DE LIBERO AR-BITR'IO,

Hoc eſt,

DE VIRIBUS HUMANIS POST LAPSUM ADHUC RELIQUIS.

I.

Connexio cum loco præcedente

QUàm miris ac miſeris modis peccatum Originale veneni inſtar omnes hominis vires pervaſerit, quàm intimè corruptio ex eo Naturæ humanæ adhæſerit, quàm peſtiferos venenatū illud ſemen proferat fructus, ſuperiùs vidimus: reſtat inquirendum, quid in hominis viribus reliquum manſerit. Pulcerrima erat quondam, hujus ædificii ſtructura, utpote omnipotentis DEI habitaculum atque templum, ſed peregrinus admiſſus hoſpes eam horribiliter deſtruxit: videamus quæ manſerint rudera atque ἐρείπια.

Radix liberi arbit.

2. Vires hominis æſtimantur potiſſimùm ex anima rationali, per quam homo à brutis ſecernitur & in certam ſpeciem conſtituitur. Animæ rationalis duæ facultates ſunt: *Mens & voluntas*, illa cognoſcendo, diſcernendo, conſultando, judicando; hæc eligendo & repudiando ſuum expedit officium, ex utriusque potentiæ συνδρομῇ & concurſu naſcitur id, quòd vulgò vocatur liberum arbitrium, quod mentis & voluntatis facultas eſt, ita ut arbitrium pertineat ad mentem, liberum ad voluntatem.

Liberum arbitrium eſt facultas mentis.

3. *Etſi verò liberum arbitrium eſt mentis & voluntatis facultas, mixta ex intelligentia & appetitu* (rationali) ut loquitur Thomas p.1.q.83.art.3 rectè tamen ab eodem additur, *eam magis ad appetitum inclinare*, quia judicium mentis eſt quaſi prævium, electio complementum & formale huic libertati addit. Ex quo Bellarminus lib.3. de gratia & liber. arbit. cap.2. minus rectè colligit: *per liberum arbitrium ſolius voluntatis actum ſignificari*, imò *liberum arbitrium eſſe ipſam voluntatem*. libr.3. de liber. arbitr. cap.7. nimirum ut fucum facere poſſit ſuæ calumniæ, quod arbitrii libertatem negantes ipſam Naturam violemus; at non dicimus, hominem voluntate, ſed voluntatis ſanitate privatum eſſe.

CAP. I.

De diſtinctione libertatis.

Libertas vario reſpectu tribuitur arbitrio.

4. Libertas illa arbitrii unde æſtimanda ſit, & quo reſpectu conſideretur, accuratè diſpiciendum, id quod multis liberabit nos difficultatibus, quæ aliàs doctrinam hanc circumcingunt. *Iſta quæſtio* [ait Auguſtinus 1. de gratia Dei contra Pelagianum cap.47. & lib.4. contra Julianum cap.8. ubi de arbitrio voluntatis & Dei gratia diſputatur.] *ita difficilis eſt ad diſcernendum, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Libertas aſſignatur arbitrio, primùm habito reſpectu ad modum agendi, quia talis eſt, ut voluntas quatenus talis, liberè agat, hoc eſt, non cogatur aut violenter rapiatur externo motu, nec ex naturali inſtinctu ſolùm agat, ſed ſponte ſuâ ſeu interno motus principio aliquid vel amplectatur vel rejiciat; hoc ſenſu liberum & voluntarium ſunt ſynonyma ac voluntatem non liberam dicere, eſt perinde ac ſi quis dicere velit calidum abſque calore.

Libertas à coactione, & neceſſitate; Libertas interior & in ſubjecto.

5. Vocatur hæc libertas à coactione, quâ fit, ut non poſſit voluntas cogi ad faciendum aliquid contra ſuam inclinationem. Item libertas à neceſſitate, quatenus neceſſitas pro coactione & violentia accipitur [non autem pro immutabilitate.] Alii vocant libertatem interiorem, quâ voluntas hominis ἑκουσίως ſponte, liberè, ſine coactione, vi inſitâ ac προαιρέσει movetur, ſuique motus internum habet principium. Aliis dicitur libertas in ſubjecto.

Quæ per lapſum nō eſt amiſſa.

6. Hæc libertas cùm ſit naturalis atque eſſentialis à Deo indita voluntati proprietas, per lapſum non eſt amiſſa. Subſtantia hominis non periit. Ergò nec anima rationalis, Ergò nec voluntas, Ergò nec libertas voluntatis eſſentialis. Voluntas eſt potentia animæ eſſentialis, & anima nihil aliud eſt quàm ipſæ potentiæ ſeu facultates eſſentiales; proinde manente animâ potentiæ etiā ejus eſſentiales, intellectus & voluntas manent. Viciſſim vis liberè & abſque coactione volendi eſt voluntati eſſentialis, manente ergò voluntate etiam vis illa manet.

7. Hinc Auguſtinus in Enchirid. cap.30. *Liberum arbitrium ſemper eſt liberum* [intelligi à coactione] *ſed non ſemper eſt bonum.* lib.2. de gratia & libero arbitr. cap.15. *ſemper in nobis voluntas eſt libera, ſed non ſemper bona. Aut enim a juſtitia libera eſt, quando ſervit peccato, & tunc eſt mala, aut à peccato libera eſt, quando ſervit juſtitiæ, & tunc eſt bona.* Ambroſ. vel potiùs Proſp 1. de vocat. gent. cap.3. *Homo à Diabolo ſpoliatus, non voluntate, ſed voluntatis ſanitate privatus eſt, depravatum eſt voluntatis judicium, non ablatum.*

8. Hoc

8. Hoc ſenſu & hoc reſpectu liberum in homine arbitrium etiam poſt lapſum manſiſſe firmiter credimus & ſonorâ voce profitemur, adeò ut cum Auguſtino dicamus hypogn. 3. *enim. qui neget liberum arbitrium, non eſſe Catholicum.* Apage igitur tragicas illas accuſationes Eccleſiis noſtris à Bellarm. in præfat. libror. de lib. arbit. intentatas, quaſi arbitrij libertatem tollamus, ipſam Naturam violemus, & nos ipſos non ſolùm beluarũ ſimiles, ſed omninò beluas rationis expertes profiteamur. Idem libr. de not. Eccleſ. cap. 9. §. Manichæorum, ſic ſcribit: *Hæreſis octava Manichæorum, quorum erat [ut ait Hieronymus] damnare Naturam & liberum auferre arbitrium, nec peccatorum originem* [inquit Auguſtinus] *libero arbitrio tribuebant. Idem omnino Lutherus, qui librum ſcripſit de ſervo arbitrio &c.* Sed enim ſi liberi arbitrij nomine intelligatur ipſa voluntas, itemq; ſi de libertate arbitrij in primo homine, ac de libertate in malis actiobus quæratur, nos nequaquam liberum arbitrium negamus, viderit igitur Bellarminus, quâ fronte Manichæorum hæreſin nobis affricet, cujus accuſationem longè juſtiorem ipſi intentare poſſemus, ſiquidem ſtatuit rebellionem carnis adverſus Spiritum futuram fuiſſe in homine ex Naturæ conditione, ſi homo in puris naturalibus extitiſſet, libro de gratia primi hominis cap. 7.

Nec per providentiam divinam excluditur.

9. Neque hanc voluntatis humanæ libertatem providentia divina tollit, vel excludit: Sic enim res adminiſtrat, ut eas proprios motus agere ſinat, Auguſt. lib. 7. de civ. Dei cap. 30. Gerſon de conſol. Theol. l. 2. proſa. 4. Ut in naturaliter agentib⁹ vim naturaliter agendi, ita in voluntariè agentib⁹ vim liberè agendi divina providentia conſervat.

10. Cùmque hæc libertas à coactione cum voluntate ſit ἀντίστροφος, ſequitur, quòd non minùs in Deo ſit quàm in homine, cum hoc tamen diſcrimine, quod eam Deus habeat à ſemetipſo, proinde eſt αὐθεξούσιος & αὐτεξούσιος: homines a. à Deo eam habent, unde propriè illis ἑκούσιον tribuimus, exemplo Scripturæ Epiſt. ad Philem. v. 14. Heb. 10 v. 26. 1. Petr. 5. v. 2. Videtur igitur τὸ αὐτεξούσιον [quod Theolog. Græci uſurpant] glorioſius eſſe, quàm ut homini conveniat. Significat enim ἀδέσποτον, quod nullius imperio ſubeſt, quodq; à nemine prohiberi vel impediri poteſt, utpotè eligendi facultate & præſtandi viribus abundè inſtructum: Deo autem propriiſſimè competit, cujus voluntariae potentiæ nemo poteſt reſiſtere.

Libertas ab obligatione & jure.

11. Quæ conſideratio nobis ſuppeditat alium libertatis reſpectum, quam vocabimus libertatem ab obligatione, quâ arbitrium non obligatur ad certam aliquam & immutabilem normam, ſecundùm quam judicet atque eligat. Aliis vocatur libertas à jure. Hæc libertas nihil aliud eſt, quàm effrenis licentia omni lege ſoluta vagans more beluarum ſine notitia gubernante & ordine obligante; indigna hæc eſt honorifico illo libertatis nomine: Vera enim libertas eſt juſtitiæ ſervire.

12. Hanc libertatem hominis voluntati planè denegamus. Impreſſit enim Deus menti humanæ in prima creatione notitias naturales, legem ſuam ſcripſit in cor hominis, eamque ſolenni promulgatione repetivit, cui ad obœdiendum voluntas obſtricta eſt & obligata: atque ut hæc norma æterna eſt, ita quoque æterna obligatio.

13. Dei quidem voluntas, externæ cuidam normæ non eſt obligata: unde iterum patet, αὐτεξουσίου denominationem propriiſſimè ipſi cõpetere: interim tamen ipſa ejus Natura talis eſt, ut non poſſit non benè & rectè agere. Deus eſt αὐταγαθὸν, Deus eſt eſſentialiter & ſummè bonus, Deus eſt caritas; contra hanc normam nihil agit, nihil agere poteſt: id quod non impotentiæ ſed ſummæ potentiæ argumentum.

14. Si ergò reſpicias libertatem à coactione, homo ſemper habet liberum arbitrium, etiam poſt lapſum ſi reſpicias libertatem ab obligatione, homo nunquam habet liberum arbitrium, nec ante lapſum, imò nec ipſi Angeli. Eſt autem adhuc alius libertatis reſpectus, de quo propriè & potiſſimùm hoc loco quæritur.

15. Æſtimari enim poteſt arbitrij libertas ratione objecti, circa quod voluntatis actio occupata eſt, & hæc dicitur à quibuſdam Libertas ad objectum, item libertas exterior, ubi non amplius de libertate motus, de ipſa libera volendi vi agitur, ſed reſpectus habetur ad objectum voluntatis, bonum puta vel malum, & quæritur, quomodo ad illud vires voluntatis comparatæ ſint.

Libertas ad objectum libertas exterior.

CAP. II.

De conſideratione liberi arbitrii ſecundùm quadruplicem ſtatum hominis.

16. Hîc verò diſtinguendi ſunt diverſi illi hominis ſtatus, alia n. libertas arbitrij fuit in homine ante lapſum, cùm adhuc in ſtatu integritatis concreatæ floreret & vigeret: alia eſt poſt lapſum, poſtquam juſtitiæ ſervire detrectans, imagine divinâ ſpoliatus, *jugo mala domina iniquitatis* [ut loquitur Auguſtinus Jerem. 12. de verb. Apoſt.] *ſeſe ſponte ſubdidit,*

Quatuor ſtatus hominis.

17. Viciſſim quia amiſſa imago divina incipit in hac vita reformari & Natura ſanari, in futura demùm plenè reſtituenda: ideò alia libertas arbitrij eſt in hominibus nondum renatis ante converſionem, alia in renatis poſt converſionem. Itemque alia libertas arbitrij in hominibus renatis, dum in hac vita adhuc ſub vetuſtate carnis ex parte laborant: alia verò erit in futura vita, quæ plenariam demùm libertatem ac ſecuritatem pariet.

18. Promanat ex hoc fonte πολυθρύλλητος illa diſtinctio inter quadruplicem hominis ſtatum, quæ jubet hominem conſiderare primò in Natura inſtituta, hoc eſt, in concreata originali perfectione ante lapſum; deinde in Natura deſtituta & corrupta poſt lapſum, cùm antè reparationem, tùm in ipſo converſionis actu, quomodo ad gratiam Dei ſeſe habeat. Tertiò in Natura reſtitui cœpta, hoc eſt, in ſtatu novæ obœdientiæ poſt factam converſionem. Quartò in Natura plenè & conſummatè reſtituta, hoc eſt, in patefactione alterius ſeculi poſt reſurrectionem. Vide Lombardum 2. ſent. diſt. 25. lit. G. ubi ſatis commodè hos quatuor ſtatus diſtinguit. Ad hanc diſtinctionem proximè accedit illa Auguſtini in Expoſit. Epiſt. Rom. quæ prætermiſſa primi ſtatus conſideratione tres poſteriores hominis ſtatus hoc modo effert: *Diſtinguamus quatuor hominis gradus; Ante legem, ſub lege, ſub gratia, in pace. Ante legem ſequimur concupiſcentiam carnis, ſub lege trahimur ab ea, ſub gratia nec ſequimur eam, nec trahimur ab ea, in pace nulla eſt concupiſcentia carnis. Ante le-*

gimus ergò non pugnamus, quia non ſolùm concupiſcimus & peccamus, ſed etiam approbamus peccata; ſub lege pugnamus, ſed vincimur; ſub gratia pugnamus & vincimus; in pace non pugnamus, ſed perfectâ & æternâ pace requieſcimus.

Libertas arbitrii ante lapſum.

19. *Libertas arbitrii in homine ante lapſum fuit facultas rationis ac voluntatis, quâ potuit homo peccare & non peccare*, Anshelmus de lib. arbitr. cap. 7 hoc eſt, potuit mente Deum rectè agnoſcere, & ſpotaneo voluntatis motu integram obœdientiam ipſi præſtare: viciſſim etiam potuit à DEO ſe avertere atque deficere: quippe nondùm in bono erat confirmatus, hoc eſt, voluntas ejus nondum erat ad bonum immutabiliter ita determinata, ut à bono ſe non poſſes avertere, ſed erat in ea δύναμις ἀντιφάτικη, poterat velle bonum & nolle malum, poterat etiam nolle bonum & velle malum.

Qua vocari poteſt libertas à ſervitute & miſeria, libertas rectitudinis.

20. Nominemus hanc libertatem à ſervitute, quia homo ſeſe nondum peccato ejusdemq; tyrannidi mancipaverat: item libertatem à miſeria, quia homo nondum miſeriæ illi peccandi neceſſitati illaqueatus erat. Vocari etiam poteſt libertas rectitudinis, quia poterat mens rectè Deum cognoſcere poterat voluntas rectè agere, judicium mentis & electio voluntatis cum norma legis divinæ exactè congruebant, quamdiu in ſtatu iſto integritatis homo perſiſtebat. Non tamen conjuncta erat huic libertati libertas à mutabilitate, quia poterat voluntas hominis mutari, & liberè malum eligere, uti etiam elegit.

21. Hæc libertas in primo homine accuratè ſecernenda ab ea, quàm ſupra vocavimus libertatem à coactione: quia libertas illa à coactione eſt eſſentialis voluntatis proprietas, vel potiùs ipſa voluntatis eſſentia, ac proinde dicitur à Bernhardo de grad. & lib. arb. inamiſſibilis: ſed libertas rectitudinis fuit accidens quoddam ſeparabile, ita comparatum, ut ſalvâ voluntatis eſſentiâ amitti poſſet, uti etiam amiſſa eſt.

Per lapſū eſt amiſſa.

22. Si ergò quæratur de illa libertate rectitudinis, ſeu de δυνάμει illa ad alterutrum, bonum puta vel malum eligendum vel repudiandum æqualiter ſe habente, dicimus eam periiſſe. *Homo enim malè utens libero arbitrio, & ſe perdidit & ipſum. Cùm enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium, à quo enim quis devictus eſt, huic ſervus addictus eſt*: Verba ſunt Auguſt. in Enchir. cap. 30. Atque hoc reſpectu idem vocat *arbitrium hominis non ampliùs liberum, ſed ſervum*, lib. 2, contra Julian. *Captivatum*, quod non niſi ad peccatum valet lib. 3. contra duas Epiſtol. Pelag. cap. 8. *Perditum*, lib. 3. hypogn. voluntatem vocat *nō liberam, ſed damnabilem ancillam*, de verb. Apoſt. ſerm. 13. *contumaciam non libertatem*, Epiſt. 89. ad Hilar.

23. Poſtquam enim per peccatum imago Dei amiſſa eſt, ſimul etiam δύναμις illa bonum eligendi amiſſa eſt, [quippe quæ erat pars imaginis divinæ] & quia per peccatum homo non ſolùm ſpoliatus, ſed & miſerè corruptus eſt; ideò in locum iſtius libertatis ſucceſſit effrenis ille ad malum impetus, ita ut poſt lapſum in hominibus corruptis & nondum renatis [ſive voluntate ſuâ corrupti ſint, ut primi homines, ſive ex parentibus corruptis naſcantur, ut omnes eorum poſteri] arbitrium ſit liberum ad mala tantùm, quia tales corrupti homines & nondum renati nihil niſi peccare poſſunt.

Libertas arbitrii poſt lapſū. Libertas à juſtitia.

24. Alia igitur jam arbitrij libertas eſt in hominibus poſt lapſum, quam poſſumus vocare libertatem à juſtitia, exemplo Apoſtoli Roman. 6. v. 20. quâ fit, ut corrupta hominis voluntas liberè ac ſpontè feratur tantùm ad malum Johan. 8. verſ. 34. *Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* 2. Petri 2. v. 19. *à quo quis ſuperatus, ejus & ſervus eſt.*

25. Miſera hæc eſt libertas, ac potiùs miſerabilis ſervitus. *Qualis quæſo poteſt ſervi peccato addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? liberaliter enim ſervit, qui ſui domini voluntatem libenter facit, ac per hoc ad peccandum liber eſt, qui peccati ſervus eſt.* Auguſt. in Ench. cap. 30. *Libertas ſine gratia nihil eſt niſi contumacia, non libertas. Verè enim liberi eritis, ſi Filius vos liberaverit.* Id. Epiſt. 89. ad Hilar.

26. Ἐμφατικώτερος hoc exprimit Bernhard. ſerm. 81. ſuper Cant. *Neſcio quo pravo & miraculoſo modo ipſa ſibi voluntas fecit, ut nec neceſſitas excuſare valeat voluntatem, nec voluntas excludere neceſſitatem; eſt enim neceſſitas hæc quodammodo voluntaria. Premimur jugo non alio tamen, quam voluntariè cujusdam ſervitutis, ideo pro ſervitio ſumus miſerabiles, pro voluntate inexcuſabiles, quia voluntas cùm libera eſſet, ſervam ſe peccati fecit. Anima ſub hac voluntaria quadam ac malè libera neceſſitate & ancilla tenetur & libera; ancilla propter neceſſitatem, & libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magisq; miſerum, ideo rea quod libera, ac per hoc eò ancilla, quòd libera.*

27. Dicis; quia homo liberè agit, ergò æqualiter ſe habet ad bonum vel malum, aliàs liber non erit? reſpondemus verbis Bernhardi de grat. & lib. arb. *Nemo putet ideò dictum liberū arbitrium, quòd æquâ inter bonum & malum poteſtate aut facultate verſetur; alioqui nec Deus nec Angeli, ſive boni vel mali, liberi arbitrii eſſe dicerentur, ſed ex eo potiùs liberum arbitrium dicitur, quod ſive in bono, ſive in malo æquè liberam facit voluntatem, cùm nec bonus quiſpiam, nec item malus dici debeat aut eſſe valeat niſi volens.*

28. Libertas à coactione propriè attenditur in libero arbitrio, non autem exterior illa libertas ratione objectorum, quâ ad alterutrum vel bonum vel malum voluntas ferri poteſt. Summa in Deo libertas, qui tamen malum velle nequit. Major libertas in Angelis bonis, quàm in homine ante lapſum, cùm tamen illi in bono ſint confirmati & non poſſint non bonum velle. Summa libertas eſt non poſſe eſſe miſerum: ſumma felicitas, non poſſe eſſe infelicem.

29. Conſiſtit ergò arbitrij libertas in homine cum peccati ſervitute, nam & peccat & non poteſt non peccare, & tamen liberè peccat, ac peccare ipſum delectat; quamvis non niſi ad malum feratur, id tamen liberè, id eſt, ultrò & ſpontè, non invitus aut coactus, eligit, totoq; impetu ad illud fertur. Adde quod in ipſo malorum delectu quadam libertate utatur. Auguſt. lib. 1. contra Julian. cap. 2 *Liberum arbitrium uſque adeò non periit in peccatore, ut per illud peccent maximè omnes, qui cum delectatione peccant.*

30. Eo autem ſenſu & eo reſpectu, ut libertas accipiatur pro illa libera vi ac facultate bonum eligendi ac malum averſandi, quæ in Adamo fuit, dicimus rectiſſimè pronunciatum à D. Luthero in aſſert. artic. art. 36. *liberum arbitrium eſſe titulum ſine re, vel rem de ſolo titulo.* Intelligit quidem ad-

huc

huc homo poſt lapſum mente, voluntate liberè eligit, ac proſequitur corde, ſed propter lapſum primorum parentum, eumq; ſecutam Naturæ corruptionem fit, ut mens in judicando erret, & voluntas in eligendo: aut ſi mens quandoq; rectè judicat, tamen voluntas ab ea quaſi divortium facit & cum vitioſis affectibus ſe conjungit, eorumve ductum ſequitur. Deſiit enim in mente vera & integra Dei cognitio, in voluntate & corde vera dilectio & timor Dei, fiducia erga Deum, propoſitum & ſtudium ex animo obœdiendi Deo: Succeſſerunt autem in mente ignorantia, cœcitas, dubitationes; in voluntate & corde contumacia adverſus Deum, pravæ ad omnis generis peccata inclinationes.

31. Quia verò cardo totius rei in eo conſiſtit, ideò Scripturæ ſacræ fundamentis id confirmatum & expoſitum dabimus uberius, ut hac ratione nobis ἐναργῶς innoteſcat: quid ante converſionem & παλιγγενεσίαν hominis arbitrium propriis ſuis & poſt lapſum adhuc reliquis viribus præſtare poſſit, itemque an in primo converſionis momento, quando verbum Dei prædicatur & gratis in eo nobis offertur, homo vi liberi arbitrii ſpirituales motus inchoare, vel Spiritui ſancto cooperari atq; ita ſui converſionem adjuvare ſive firmo ſive infirmo arbitrio poſſit.

CAP. III.

De vero controverſiæ ſtatu.

Verus quæſtionis ſtatus in quo conſiſtit.

32. Accuratè verò genuinus quæſtionis ſtatus obſervandus, quòd ſuperiùs quidem admonitum denuò monendum eſt, propterea quod ſtudioſè eum in ſcriptis multorum involvi & diverſas quæſtiones confundi videamus. 1. Non eſt hoc loco quæſtio de ſtatu hominis in primæva integritate atque innocentia conſtituti, quem fatemur talibus ac tàm perfectis liberi arbitrij viribus inſtructum fuiſſe, ut promtè potuerit Deo obœdire ac non obœdire: hoc eſt, potuit Deum concreatâ intellectus luce rectè agnoſcere, ac ſpontaneo voluntatis motu ſinceram, integram & numeris omnibus perfectam obœdientiam ipſi præſtare, potuit etiam ſe à Deo avertere, atq; à ſanctæ obœdientiæ tramite declinare, quod proh dolor ipſum feciſſe, ſatis conſtat. 2. Neque quæſtio eſt de ſtatu hominis renati ac renovati, quomodo in eo vires liberi arbitrij ſint conſtitutæ, fatemur enim hominem per Spiritum ſanctum regeneratum ac renovatum ad bonum ſpirituale liberam habere voluntatem, quippe virtute Spiritus S. à peccati ſervitute liberatam, quæ tamen libertas in hac vita longè abeſt à perfecta futuræ vitæ libertate, uti paulò pòſt pleniùs expoſitum debitur. 3. Neque quæſtio eſt de ſtatu hominis glorificati, fatemur enim hominem poſt ſuam εἰς δόξαν αἰώνιον μετάθεσιν perfectis iterum liberi arbitrii viribus fore inſtructum atque in bono confirmatum, ut non ſolùm poſſit non peccare, ſed etiam non poſſit peccare: ſed tota quæſtio eſt de ſtatu hominis per lapſum corrupti, quid in illo vel ante converſionem vel in converſione propriis ſuis & naturalibus liberi arbitrij poſſit. 4. Neque quæſtio eſt de ipſa voluntatis eſſentia, an illa poſt lapſum ſuperſtes manſerit, id enim unanimi voce profitemur, hominem non voluntate ſed voluntatis ſanitate privatum eſſe cum Ambroſio [vel Proſpero] l. de vocat. gent. cap. 3. aſſerentes. 5. Neque quæſtio eſt de libertate à coactione, fatemur enim hoc ſenſu & reſpectu voluntatem in agendo etiam poſt lapſum eſſe liberam, hoc eſt, liberè non coactè malum agere: ſed tota quæſtio eſt de libertate ratione objecti, circa quod voluntas occupata eſt, hoc eſt, de libertate rectitudinis, an δυνάμει illa ad bonum & malum æqualiter ſe habente homo poſt lapſum adhuc ſit inſtructus. 6. Neq; quæſtio eſt de objecto civiliter bono, an homo naturalibus liberi arbitrij viribus illud eligere poſſit: fatemur enim aliquid libertatis remanſiſſe quoad opera quæ juſta ſunt, juſtitiâ morali, politica & œconomica, quæ ad inferius hemiſphærium pertinent, ut loquitur D. Luther. poteſt utiq; homo nondũ renatus locomotivam externã utcunq; regere, poteſt externis membris dictamine rectę rationis imperare, poteſt juſtitiam civilem aliquo modo præſtare & peccata externa graviora cum Pædagogia externa pugnantia vitare: quinimò poteſt etiam verbum Dei exteriùs audire, meditari, interim tamen libertas illa tum externis tum internis impedimentis ſæpiùs labefactatur, ut poſtea explicabitur, unde notanter diximus, aliquid libertatis in hoc actionum genere remanſiſſe: tota igitur quęſtio eſt de objecto ſpiritualiter bono, de operibus, quæ juſta ſunt juſtitia ſpirituali, quæq; ad ſuperius hemiſphæriũ pertinent, de motibus ſpiritualiter bonis, an homo ex ſe & ſuis viribus ſpirituales illos motus inchoare, oblatam gratiam acceptare, aliqua Deo grata præſtare poſſit, quod διαῤῥήδην negamus. 7. Neq; quæſtio eſt, an in converſione fiant aliqui motus mentis & voluntatis, fatemur enim nullam fieri converſionem abſq; cognitione intellectus & aſſenſu voluntatis, ſed tota quæſtio eſt, unde oriantur tales motus, ſintnè divinæ gratiæ an humanæ voluntatis effecta. 8. Neq; quæſtio eſt de Naturalib. animæ actionibus, quales ſunt audire, legere, meditari; quæ ſuo modo καταχρηστικῶς ſpirituales dici poſſunt, quia ab anima, quæ ſpiritualis eſt eſſentia, proficiſcuntur; agnoſcimus enim in hiſce quandam arbitrij libertatem, poteſt homo legere, poteſt non legere; poteſt audire, poteſt aures avertere; ſed tota quæſtio eſt de motibus propriè dictis ſpiritualib. quales ſunt, Deum rectè agnoſcere, verbum Dei cum fructu audire & legere. 9. Neq; quæſtio eſt de mediis ad ſpirituale objectum deducentibus, qualia ſunt, verbum Dei audire & legere. Fatemur enim externum horũ mediorum uſum hominis etiam nondum renati viribus expoſitum eſſe, ſed tota quæſtio eſt de ſalutari horum mediorum in uſu, de ſpirituali Legis & Evangelij intellectu, de interiori cònverſione, ubi dicimus, nullam ne modiculam quidem arbitrij libertatem aut virium ἱκανότητα ad tales ſpirituales motus in homine poſt lapſũ ſuperſtites eſſe, quod ut manifeſtum fiat, hoc modo procedimus.

33. In opere converſionis concurrunt Deus convertens, & homo convertendus: Inquirendũ ergò quid Deo, quid homini Scriptura in hoc opere tribuat: ita manifeſtum evadet, quid de viribus liberi arbitrij in homine ante converſionem & in ipſa converſione ſtatuendum. Cumq; liberum arbitrium ſit mentis & voluntatis facultas, inquirendum, quid de mente, quid de voluntate hominis nondum converſi Scriptura pronunciet, utriuſq; enim integritas ad liberi arbitrij integritatem requiritur.

CAP. IV.

De amiſſo libero arbitrio poſt lapſum.

Corruptio mentis poſt lapſum.

34. De mente hominis nondum renati Scriptura teſtatur, quòd in locum iſtius lucis concreatæ, quæ in mente primi hominis fulgebat, ſucceſſerint tenebræ. Eph.5.v 8. *Eratis quondam tenebræ* Joh.1.v.5. *Lux lucet in tenebris.* Actor.26.v.18. *ut convertantur homines à tenebris ad lucem.* Proinde non cogitandum eſt, intellectum ſaltem cœcutire in vera & ſalutari Dei cognitione, ſed eſt planè obtenebratus: atq; hæ tenebræ tales ſunt, ut illis conjuncta ſit umbra mortis, Eſa.9.v.1. Luc.1.v.79 *Sedent homines in tenebris & umbra mortis*, ſunt igitur tenebræ illæ mortis, i.e. ducuntur ad æternam mortem, qui in tenebris illis manent, id Paulus ſic exprimit: *Habent tenebris obſcuratum intellectum* ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ *alienati à vita Dei per ignorantiam Dei, quæ eſt in illis* [i.e. quæ in Natura ipſorum hæret] *propter cæcitatem* [πώρωσιν colloſam duritiem] *cordis eorum* Eph.4.v 18 *Ambulant in vanitate mentis ſuæ* v.17. i.e. ut exponitur Rom.1 v.21. *evaneſcunt in cogitationibus ſuis & obſcuratū eſt inſipiens cor eorum*, ſunt διεφθαρμένοι τὸν νοῦν 1. Tim.6.v.5. *vivunt in temporibus ignorantiæ*, Act. 17.v.30. Etſi ergò mens hominis cogitationes ſuâ opinione, ſatis egregias ſibi format, tamen Dei judicio ſunt vanæ. Gen.8.v.21. *omne figmentum cordis* [etiam illæ cogitationes, quæ maximâ diligentiâ & ſummâ ſapientiâ finguntur] *eſt tantùm malum omni die*. Proinde *caro & ſanguis non revelat nobis ſalvificam Dei cognitionem* Matt.16.v.17. h e. homo ut ex carne & ſanguine corruptorum parentum in mundum naſcitur, non poteſt connatis viribus ad eam aſpirare, quia *animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi & non poteſt intelligere.* 1.Cor.2.v.14. ubi animalis homo idem eſt, quod in dicto Chriſti, caro & ſanguis, i.e. talis homo, qui ſine renovatione Spiritus, ſolis Naturæ viribus & facultatibus præditus eſt, huic derogat Apoſtolus & γνῶναι & δέξασθαι, ea quæ ſunt Spiritus, ita ut nec intelligere, nec firmo vel infirmo aſſenſu ea amplecti poſſit: quinimò non ſolùm γνῶσις, ſed & δύναμις γνώσεως, vis illa activa δεκτικὴ ipſi adimitur, adeoq; φρόνημα σαρκὸς, non ſolùm affectus, ſed & ſapientia carnis [ut habet vulgata verſio] Præſtantiſſimi cogitatus & conatus mentis in homine carnali [ſeu nondū regenerato & ſub vetuſtate carnis adhuc conſtituto] *ſunt inimicitia adverſus Deum* Rom.8.v.7. ubi in ſubſtantivo magna emphaſis, quòd non ſolùm mens noſtra Deo inimica, ſed ipſa adverſus Deum inimicitia, ut proinde etiam πᾶν νόημα *ſit captivandum ſub Chriſti obſequium* 2.Cor.10.v.5. Concludimus ergo pronunciato Apoſtolico 2.Cor.3.v.5 *Non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*, ubi obſervandæ particulæ ἀπὸ & ἐξ, quibus denotatur non eſſe in viribus noſtris cogitare aliquid boni: jam verò cogitare longè minùs quàm aſſentiri, conſultare, firmiter ſibi proponere &c.

Aſſertio dictorum Scripturæ. 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit

35. Hæc Scripturæ oracula q. Solis radio ſcripta de extrema intellectus corruptione & ad ſpirituale bonum percipiendum ἀδυναμίᾳ ſatis manifeſtè teſtantur, neq; tamen à corruptelis manent libera. Dictum Apoſtolicum 1.Cor.2.v.14. *animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei,* ita depravabat olim Emſerus, ut per hominem ψυχικὸν appetitum ejus ſenſitivum, quem cū brutis communem habet, intelligi juberet, ſed Apoſtolus non de aliqua hominis parte, ſed de toto homine nondum renato loquitur, qui Spiritu Dei non regitur, manifeſtum enim eſt ab anima dici animalem, quemadmodū Jac.3.v.15. *Sapientia ψυχικὴ* dicitur carnalis hominum nondum renatorū ſapientia. Intelligitur E. per hominem animalem is, qui ſine Spiritus renovatione ſolis Naturæ viribus & facultatibus præditus agit, quem Apoſtolus vocat ψυχικὸν, quia non vult intelligi Epicuræos, qui ſunt ἄλογα ζῶα, 2.Pet.2.v.12. ſed eos qui potiſſimam ſui partem animam ſcil. excolunt, tales dicit nec γνῶναι nec δέξασθαι ea quæ ſunt Spiritus Dei. Auguſtin. tract.98. in Joh. *Animalis homo, i.e. qui ſecundùm hominem ſapit, animalis dictus ab anima, carnalis à carne, quia ex anima & carne conſtat totus homo, non percipit, quæ ſunt Spiritus Dei, i.e. quid gratiæ credentibus conferat crux Chriſti.* Idipſum ex textu Apoſtolico manifeſtè oſtenditur. Opponit enim Apoſtolus hominem ψυχικὸν illi, qui Spiritum Dei habet v.12. qui Spiritu Dei illuminatus eſt, eodemq; regitur ad bonum.

ea. quæ ſunt Spiritus &c.

2.Cor.3. Non ſumus idonei cogitare aliquid.

36. Alterum illud non minùs perſpicuum 2. Cor.3.v.5. *Non ſumus* ἱκανοὶ ἀφ᾽ ἑαυτῶν λογίσασθαί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ᾽ ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ. Bellar. lib.6. de grat. & lib. arb. cap.13. dicit ſententiæ ſuæ favere vel maximè, cùm Apoſtolus non neget nos ſufficientes eſſe, ſiquidem addat continuò ſufficientiam noſtram eſſe ex Deo. *Sufficimus ergo* [inquit Bellarm.] *aliquid cogitare, imò etiam velle & facere, ſed poſteaquam vires à Deo accepерimus; niſi enim liberi eſſemus arbitrii, non rectè diceremur ſufficere ex nobis, ſicut non rectè diceret aliquis jumentum aut lapidem non ſufficere ex ſe aliquid cogitare de Deo.* Reſp. ex Auguſt. de grat. & lib. arb. cap.16. *Certum eſt noſſe velle cùm volumus, ſed ille facit ut velimus, de quo dictum eſt, Deus eſt, qui operatur in nobis velle. Certum eſt, nos facere, cùm facimus, ſed ille facit ut faciamus, præbendo voluntati vires efficaciſſimas, de quo dictum eſt, faciam ut faciatis.* An dictum Apoſtolicum ſententiæ Bellarmini faveat, apparebit inferiùs, ubi ipſum de viribus liberi arbitrij diſſerentem priùs audiverimus. Captivitatem paſſivam ſeu receptivitatem ſpiritualium motuum in hominis intellectu ſuperſtitem eſſe, quæ non eſt in trunco vel lapide, libenter concedimus, ſed activam quandam ἐνέργειαν ſeu activitatem ſupereſſe negamus. Si tum demùm ἱκανοὶ ſumus aliquid boni cogitare, velle & facere, poſteaquam vires à Deo [per regenerationem & renovationem] accepimus, ſequitur ante illas nobis à Deo donatas vires nullam ἱκανότητα in nobis eſſe. Ludit autem Bellarm. verbo ſufficientiæ, q. ex nobis quidem idonei ad bonū cogitandum ſimus, & aliquas habeamus vires, ſed non ſufficientes; ut hac ratione ſit concurſus gratiæ & liberi arbitrij in converſione, q. liberum arbitrium inchoet bonū, Deus det vires perficiendi, ſed in Græco eſt οὐχ ἐσμὲν ἱκανοὶ non ſumus idonei δυνατοὶ ac viribus neceſſarijs inſtructi. Xenoph. ἱκανός εἰμι ἐπιτυχεῖν poſſum illud conſequi. De renatis rectè dicitur, quòd aliquibus ad bonum viribus ſint inſtructi, licet non ſufficientibus, cùm abſq; divinę gratię adjutorio bonum perficere nequeant; ſed nondum renatis, nec perfectas, nec aliquas ad bonum vires Apoſtolus tribuit, ſed extremam ἀδυναμίαν, ut oſtendit collatio hujus dicti cum priore 1.Cor.2,14

Ano-

Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spirit. Dei, enim ne poteſt quidem. Ambr. de fuga ſeculi cap. 1. & Auguſt. li. 2. de bono perſev. c. 8. *Ex eo, quod Apoſtolus dicit, nos non eſſe idoneos aliquid boni cogitare ex nobis tanquam ex nobis, colligunt, non eſſe in poteſtate noſtra cor noſtrum & cogitationes noſtras, à Deo dari cordi humano pias cogitationes &c.* Ejusd. lib. de bon. perſev. cap. 13. *cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus, quicquid agimus; quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum, non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobismetipſis tanquam ex nobis* lib. 2. contr. duas Epiſt. Pelag. ad Bonif. cap. 8. *Iſti* [Pelagiani] *volunt in homine ab ipſo homine incipere cupiditatem boni, ut hujus cœpti meritū etiam perficiendi gratia conſequatur &c. Sed Dominus, ut ipſis reſponderet, non ait, ſine me nihil poteſtis perficere, ſed facere. Nam ſi perficere dixiſſet, poſſent iſti dicere, non ad incipiendum bonum, quod à nobis eſt, ſed ad perficiendum eſſe Dei adjutorium neceſſarium &c. Videant quid reſpondeant Apoſtolo dicenti, non quia idonei ſumus cogitare aliquid q. ex nobismetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, cogitare, ait, aliquid utiq; bonum, minus eſt a. cogitare quàm cupere. Cogitamus quippe omne quod cupimus, nec tamen cupimus omne, quod cogitamus, quoniam nonnunquam & quod non cupimus, cogitamus. Cùm igitur minus ſit cogitare, quàm cupere, poteſt enim homo cogitare bonū, quod nondum cupit, & perficiendo poſtea cupere, quod antea non cupiendo cogitavit, quomodo ad id, quod minus eſt, i. e. ad cogitandum aliquid boni non ſumus idonei tanquam ex nobis ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, & ad id quod eſt amplius, i. e. ad cupiendū aliquid boni ſine divino adjutorio idonei ſumus ex libero arbitrio?* Vides non ſolùm ſufficientes, ſed omnes omninò ad bonum vires naturalibus liberi arbitrij viribus in dicto Apoſtolico juxta Ambroſii & Auguſtini expoſitionem derogari. Dictum Gen. 8. à depravationib. adverſariorum in tract. de peccato originali ſuperiùs vindicavimus.

Corruptio voluntatis poſt lapſū.

37. De corruptione voluntatis verbis non minùs tragicis Scriptura concionatur. Vocat enim homines *mortuos delictis & peccatis*, Epheſ. 2. v. 1. *mortuos in peccatis* Joh. 5. v. 15. Col. 2. v. 13. Ut autem homo Naturæ & hominib. mortuus, nihil eorum quæ Naturæ ſunt & hominum præſtare poteſt: ſic nec qui Deo in peccatis mortuus, ea quæ Dei ſunt & veræ pietatis verè cognoſcere facereve poteſt, ſed tantùm in peccatis fœtere & in ſepulchro peccatorū computreſcere cogitur. Vocat *liberos juſtitia* Rom. 6. v. 20. *ſervos peccati* Joh. 8. v. 34. qui miſeræ peccati ſervituti ad obœdiendum ſeſe mancipârunt. Jam verò, *cui quis ſe ſiſtit ſervum ad obœdiendum, ejus etiam ſervus eſt* Rom. 6. v. 17. Vocatur *cor hominis lapideum* Ezech. 36. v. 20. Uti ergò lapis ſeipſum non poteſt præparare, ut fiat ędificio conſtruendo aptus, ita Deus homines tanquam lapides vivos ædificare vult *ſuper angularem lapidem Christum, ut fiant domus ejus ſpiritualis*, 1. Pet. 2. v. 5. ſed homines non poſſunt ſe præparare, cùm cor ipſorum ſit lapideum. Deus autem illud poteſt, quippe *potens etiam de lapidib. ſuſcitare filios Abrahæ* Luc. 3, 8. Rom. 5, 10. homo dicitur inimicus Dei ante converſionē. Ut E. volūtas hominis inimico ſuo repugnat, ita quoq; ante converſionem homo fugit Deum. Ideò ēt facientes voluntates carnis & cogitationū *ſunt naturâ filij iræ* Eph. 2, 3. i. e. obnoxii iræ & judicio Dei. Dicitur homo non renatus *arbor mala, quæ non poteſt ferre bonos fructus* Matt. 7, 18. comparatur ſpinis & tribulis, è quib. nec ficus nec uvas colligere poſſis. v. 16. *Si mutare poteſt æthiops pellem ſuam, aut Pardus maculas, & vos poteritis benefacere, cùm ſitis mali*, dicit de eo Creator Jer. 13. v. 23.

Aſſertio dictorum Scriptura, Iohan. 8. Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.

38. Dictis illis, in quibus homines nondum renati dicuntur ſervi peccatorum, ita reſpondet Bellarm. 5. de grat. & lib. arb. cap. 29. *Servitutem & libertatem generatim acceptam oppono, non autem quamvis ſervitutem cuivis libertati, ac proinde ſervitutem peccati in illis dictis oppono libertati à peccato, non autem libertati Naturæ, quæ propriè dicitur liberum arbitrium. Qui ſervus eſt peccati, non poteſt ſuis viribus excutere jugum peccati, & ad libertatem juſtitiæ pervenire, poteſt tamen per liberum arbitrium adjuvante Deo liberari à peccato, & poteſt, ſi volet permanere in ſervitute peccati. Sicut etiam è contrario ſervitus Naturæ, i. e. naturalis determinatio ad unum, qualis eſt in pecoribus, opponitur libertati Naturæ, i. e. libero voluntatis arbitrio, non tamen libertati à peccato, ſine qua carent libertate Naturæ, hoc ipſo quod illâ carent, non poſſunt ullo modo ſervire peccato.* Reſp. confunditur libertas à coactione cum libertate rectitudinis. Si per libertatem Naturæ Bellarm. intelligit ipſam voluntatis eſſentiam, vel libertatem à coactione, dicimus eam non eſſe per lapſum amiſſam, adhuc enim homo liberè agit malum: Si verò per libertatem Naturæ intelligi vult libertatem rectitudinis, qua voluntas hominis æqualiter ſe habet ad bonum vel malum eligendum [quò ſpectare videtur, quod ſervitutem Naturæ definit determinatione ad unum] dicimus, eam utiq; per peccatum amiſſam eſſe. Vitiosè autem opponit Bellarm. liberum arbitrium determinstioni ad unum, ſubinnuens non conſiſtere cum libero hominis arbitrio determinationem tantùm ad unum videl. malum; cui reſpondemus verbis Bernhardi ſuperiùs adductis ex lib. de grat. & lib. arb. *Nemo putet ideò dictum liberum arbitrium, quod æquâ inter bonum & malum poteſtate aut facultate verſetur, alioqui nec Deus, nec Angeli, ſive boni, ſive mali, liberi arbitrii eſſe dicerentur, ſed ex eo potiùs liberum arbitrium dicitur, quod ſive in bono, ſive in malo æquè liberam facit voluntatem*; Servitus igitur peccati, cui homines nondum renati ſunt ſubjecti, non tollit libertatem Naturæ, ſi per eam intelligatur prona illa ad malū inclinatio: tollit autem libertatem Naturæ, ſi per eam intelligatur concreata & Naturæ humanæ primitùs inſita rectitudinis libertas, quâ voluntas æquâ inter bonum & malum facultate verſabatur. Inſidiosè ergò dicitur, poſſe hominem non renatum per liberum arbitrium, adjuvante Deo, liberari à peccato; Si enim intelligitur illud hoc modo, quòd adjutorium Dei excitet ſopitas lib. arbitrij vires, ut gratia Dei & voluntas hominis ſint cauſę ſociæ converſionis, falſum eſt: ſin verò ita explicetur, quòd homo in eo differat à bruto, quod ſit voluntate adhuc poſt lapſum præditus, in quam tanquam ſubjectum cadere poſſit converſionis gratia, quæ in pecora non cadit, rectè dicitur.

Ezech. 36. Auferam cor lapideum.

39. Propheticum dictum, in quo cor hominis dicitur lapideum Ezech. 36. v. 20. manifeſtè oſtendit, nullas in hominis volūtate poſt lapſum ſupereſſe vires, quibus divinæ gratiæ ad bonum cooperari poſſit. Bellar. lib. 6. de lib. arbit. cap. 13. excipit, *liberum arbitrium non eſſe cor lapideum, neq; carneum, ſed vim quandam mediam & naturalem, quæ formam lapidis, i. e. peccati duritiem & formam lapi-*

dis, i.e. teneritudinem gratiæ recipere poſſit. Reſp. per vim illam aut intelligitur interior & eſſentialis voluntatis libertas, quâ voluntas liberè agit, quicquid agit, aut exterior illa libertas ratione objectorum, quâ ad alterutrum bonum vel malum voluntas ferri poteſt. Si prius, concedimus eam adhuc in homine ſupereſſe; ſi poſterius, disertè negamus. Ambiguitas etiam eſt in termino recipiendi. Si n. intelligitur capacitas activa ἐπιτηδειότης ac vis quædam ἐνεργητικὴ negamus talem ἱκανότητα, quâ teneritudo gratiæ recipi poſſit, in homine ſupereſſe: ſi verò per eam intelligitur capacitas paſſiva, quâ voluntas hominis ſubjectum παθητικὸν divinæ gratiæ conſtituitur, concedimus talem receptivitatem adhuc ſupereſſe. Proinde ex dicto Prophetico concludimus, quia homo in ſe & ex naturalib. ſuis viribus poſt lapſum conſideratus nō habet niſi cor lapideum, ideò ex ſe non poteſt molleſcere & teneritudinem gratiæ recipere, ſed requiritur, ut divina gratia cognatam illam duritiem auferat & novas ad amplectendum bonum vires concedat, ut hac ratione fiat cor novum & Spiritus novus Ezech. 11. v. 19. Agnoſcere hoc videtur ipſe Bellarmin., ideò ſubjungit: *Hac vis media & naturalis* [*liberi arbitrii*] *quando per peccatum talis eſt, ut dicatur cor lapideum, non habet ex ſe poteſtatem, quâ ſe convertat ad Deum, & fiat carneum, ſed eam recipit per gratiam Dei prævenientem. Liberum n. arbitrium per gratiam prævenientem excitatum & præparatum, poteſt per vires, quas à Deo recipit, cooperari ad ſuam ipſius cōverſionem.* Rectiſſimè hæc dicuntur, niſi quod inſidiæ latent in voce Excitandi, quas poſtea detegemus, ubi ead. operâ agetur de eo, quòd Bellar. ſententiam Pontificiorum à Dn. Chemnitio minùs rectè percipi, ac minùs fideliter recitari ſcribit, q. in ea ſint ſententia, quòd liberum arb. per gratiam excitatum exerat vires, quas habebat etiam antequã excitaretur, & per illas ſuas vires divinæ vocationi conſentiat, ita ut gratia præveniens non tribuat vires libero arb., ſed q. ſopitas excitet. Negat Bellarm. hanc eſſe Pontificiorum ſententiam, cùm agnoſcant quidem liberum arbit. in homine, ſed tamen non dicant nec ſentiant, liberum arb. habere ex ſe potentiam ullam ſaltem proximam ad actus pietatis, ſed eam accipere à Deo per gratiam prævenientem. De tota hac re agetur inferiùs.

Eph. 2. Eramus mortui in peccatis.

40. Perſpicuis illis Spiritus S. effatis, quibus homines non renatos in delictis & peccatis mortuos eſſe pronunciat, tales ibid. Bellarm. offundit nebulas. *Qui ſunt mortui in peccatis, quoniam vivunt adhuc vitâ Naturæ, licet non vivant vitâ gratiæ, poterunt non ut mortui; ſed ut vivi uno genere vitæ cooperari ad ſuam vivificationem ſecundùm alterum genus, vitæ ſi virtutem cooperandi à Deo receperint.* Reſp. Sanè vita naturalis poſt lapſum reſidua manſit, ſed per hanc vitam naturalem ad internam ſui converſionem non poteſt homo Deo cooperari; verbum quidem, quod eſt converſionis medium, audire, legere & meditari beneficio vitæ naturalis poteſt, ſed ad ipſum converſioni actum nihil ex ſano & ſuco naturalium ſuarum viriũ afferre poteſt, quod videtur ipſemet Bellarm. agnoſcere dum ſubjungit, *virtutem illam cooperandi à Deo proficiſci.* Quemadmodum igitur homo mortuus nihil opis afferre poteſt ad ſui reſuſcitationem corporalem: ita homo ſpiritualiter in peccatis mortuus nihil opis afferre poteſt ad ſui reſuſcitationem ſpiritualem, i.e. ad converſionem, illuminationem, regenerationem & renovationẽ. Vitalem illam vim, quâ homo in converſione ſalutariter utitur, non excitat Spiritus S. q. jam antè in homine deliteſcentem, ſed planè de novo confert. Naturæ vita nihil ad hanc rem momẽti habet, illa ipſa n. naturalis vita eſt mors coram Deo, ſiquidem φρόνημα σαρκὸς ἔχθρα πρὸς τὸν Θεὸν Rom. 8. v. 7. Vita ſpiritualis eſt longè ſuperioris & altioris gradus quàm vita naturalis, quomodo igitur ad motus vitæ ſpiritualis inchoandos vita naturalis quippiam conferre poſſet, cùm cauſa ſuo effecto nunquam ſit inferior? Scriptura ſic procedit: *Sine Christo homo nihil poteſt facere* Joh. 15. v. 5. *quia eſt in peccatis mortuus.* Eph. 2. v. 1. Bellarm. procedit modo contrario. Homo per gratiam excitatus & adjutus à Deo poteſt aliquid facere & cooperari, quia vivit adhuc vita naturali.

41. Deo a. opus converſionis inſolidum attribuitur, *hic illuceſcit in cordib. noſtris* 2. Cor. 4. v. 6. *dat intellectum, ut diſcamus ejus teſtimonia* Pſ. 119. v. 34. *dat illuminatos oculos mentis* Eph. 1. v. 18. nec ſolum hoc, ſed & *aperit oculos, ut convertantur à tenebris ad lucem* Act. 26. v. 18. Hinc Auguſt. lib. 2. de pecc. merit. & remiſſ. c. 5. *Mentib. non minùs neceſſaria eſt illuminationis gratia, quã oculis lumen, imò inquit, oculos ipſi aperimus ad cernendã lucem, mentis a. oculi niſi à Domino aperiantur, clauſi manent.* Niſi Deus dederit oculos ad videndum, & cor ad intelligendũ, fruſtrà auditur verbũ & videntur miracula Deut. 20. v. 4. *Deus eſt, qui emollit cor* 2. Par. 34. v. 27. *dat cor carneum* Ezech. 36, 26. [cùm aliàs ſit lapideum] *aperit cor* Act. 16, 4. [cùm aliàs ſit clauſum] *circumcidit cor*, Deut. 30, 6. [cùm aliàs homo ſit incircũciſus corde Act. 17, 51.] *cōterit cor* Ezech. 6, 9. [cùm aliàs cor hominis ſit durũ Rom. 2, 5. inſtar vitæ calcando induratæ Jer. 17, 9.] *dat cor novum* Ezech. 11, 19. [veteris Adami membra ſunt mortificanda Col. 3, 5. & externus homo corrumpendus 2. Cor. 4, 16] *Deus eſt, qui trahit* Joh. 6, 44 *qui dat velle* Phil. 2. v. 13. [cùm aliàs non velimus] *Deus eſt, qui vivificat* Eſ. 37, 15. [cùm ſint homines mortui in delictis Col. 2, 13.] *purificat corda* Act. 15. 9. [cùm aliàs ex corde exeant pravæ cogitationes &c. Matt. 15, 19 *imò creat cor mundum* Pſ. 5, 12. [ita ut converſio noſtra ſit ἀνάπλασις & ἀνάκτισις, nec minor virtus requiratur ad hominis cõverſionem quàm creationem, quin imò ſi Auguſtino & Bernhardo credimus, majus Dei opus eſt ex impio pium facere, quàm cœlum & terram creare.] Obſerva igitur Deum aperire, convertere, emollire corda, ſed quia nimis ſunt dura, conterit & circũcidit, quando adhuc nihil perficit, aufert cor lapideum, dat imò creat novum. Infirmam naturam. Medicus ille noſter [Exod. 15, 26.] obligat, adhibet remedia, ſed hoc propter extremam ejus corruptionem non ſufficit, renovanda eſt, ex mortuis exuſcitanda, regeneranda; non ſanatione tantùm, ſed novâ planè renaſcentiâ opus habet. *Converſio eſt regenerama.*

42. Regerit Bellar. 5. de grat. & lib. arb. c. 29. & 6 de grat. & lib. arb. c. 13. *Primò Deum non inclinare corda noſtra cogendo aut neceſſitatẽ inferendo, ſed internâ inſpiratione ſuadendo & invitando: Deũ quidẽ facere per auxiliũ gratiæ ſuæ, ut vocanti conſentiamus, ſed hoc eũ facere adjuvando infirmitatem, non tollendo libertatem.* R. Voluntas hum. ad bonũ non ſolũ infirma, ſed planè mortua eſt, ideò nō ſolùm infirmitatis adjutorio ſed novar. viriũ dono indiget, inclinat Deus & invitat voluntatẽ non ſolùm excitando & ſuadendo, ſed ẽt efficaciter interiùs operãdo, interim libertas gratiã repudiandi non tollitur, ſæpiùs *Exceptiones Bellar.*

piùs n. proh dolor opus Dei in converſione ab hominib. intervertitur, via acceptandi gratiã divinitq́ voluntati datur atque confertur. 2. *Cor mundũ creari nihil aliud eſſe, quàm cor ipſum mundare ac proinde non eſſe abſurdum, quod ſubſtantia ipſa cordis ſpiritualis accepto ſemine divina gratia cooperetur ad fructum converſionis ſua & pietatis opera germinanda.* Reſp. Sanè poſtquam homo jam renatus per Sp. S. agit, novis illis à Deo donatis viribus ad bonum cooperatur, ſed in primo converſionis actu naturalibus ſuis virib⁹ nequaquam cooperatur, ſemper igitur confunduntur diverſæ quæſtiones. 3. *Sicut reſpiciendo terminum juſtificationis Deus facit nos & non ipſi nos, quia ipſe habitum caritatis infundit: ita reſpiciendo diſpoſitionem ad juſtificationem ipſi nos Deo adjuvante facimus, quod expreſſit* Ezech. cap. 18. *cùm ait: ipſe animam ſuã vivificabit.* Reſp. Juſtificatio noſtra non conſiſtit in habitua cujuſdam infuſione, ſed in gratuita peccatorum remiſſione & juſtitiæ CHRISTI imputatione; quâ de re ſuo loco. Homines non renatos ſemetipſos facere, hoc eſt, ſemetipſos quodammodo regenerare vel certè ad regenerationem præparare, longè abſurdius eſt, quàm ſi quis dicat, infantem in utero ſeipſum ad hanc vitam formare. Auguſt. de verb. Apoſt. ſerm. 10. *Ploremus coram Domino, qui fecit nos & homines & ſalvos. Nam ſi ille nos fecit homines, nos autem ipſi nos fecimus ſalvos; aliquid illo melius fecimus. Melior eſt enim ſalvus homo, quam quilibet homo. Si ergò te Deus fecit hominem, & tu te feciſti bonum hominem, quod tu feciſti melius eſt. Noli te extollere ſuper Deum, confitere illi qui fecit te, quia nemo recreat, niſi qui creat, nemo reficit, niſi qui fecit, ipſe fecit nos & non ipſi nos &c. ut implorares Medicum, excitavit cor tuum, & poſſe implorare donavit tibi Deus, eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, quia ut haberes bonam voluntatem illius vocatio præceſſit.* Serm. 11. ſequente: *Vidit Spiritus S. quoſdam dicentes vel dicturos, quòd Deus eos fecerit homines, juſtos autem ipſi ſe faciunt, prævidit eos, admonuit eos & ab hac extollentia revocavit eos dicens, ipſe fecit nos & non ipſi nos. Quare enim addidit, & non ipſi nos, cùm ſufficeret dicere, ipſe fecit nos, niſi quia illam facturam voluit admonere, ubi dicunt homines, ipſi fecimus nos, id eſt, ut juſti eſſemus, juſtos nos liberâ voluntate fecimus? quando conditi ſumus, liberum arbitrium accepimus, ut ergò juſti ſimus, libero arbitrio id agimus.* Hæc Aug. Dictum Propheticum nihil minùs agit; quàm ut homini tribuat vim ſeipſum vivificandi, vel ad vivificationem cooperandi. Impius cùm averterit ſe ab impietate ſua & fecerit juſtitiam, ipſe animam ſuam vivificabit, h. e. non morietur, non peribit, ſed in vita & ad vitam conſervabitur, ut oſtendit oppoſitio, verba enim activa apud Hebræos ſæpiùs ponuntur pro contrariis negatis: ſic dicitur nocere qui nõ prodeſt, odiſſe qui non amat, indurare qui non emollit. Vox Vivificandi in Scripturis etiam alibi eo modo accipitur. Exod. 1. v. 17. *obſtetrices Ægyptiaca vivificabant infantes Iſraeliticos,* i. e. in vita conſervabant Luc. 17. v. 13. *Qui perdiderit animam ſuam, vivificabit eam.* Act. 7. v. 19. *ne infantes vivificarentur.* 4. *Deum operari in nobis velle, juvando & excitando ut reipsâ velimus, id tamen non ſine nobis, alioquin non diceret Apoſtolus: Cum timore & tremore operamini ſalutem veſtram* Phil. 2. R. Loquitur Apoſt. de renatis, qui per novas à Deo donatas vires poſt regenerationem ſuam cooperari poſſunt, quæſtio autem h. l. eſt de ipſo converſionis actu, quid in eo voluntas humana ex ſe & ſuis naturalib. virib. poſſit, ubi certè nondum eſt *σύνεργος* ſed tantùm *παθητική*. *Certum eſt nos velle cùm volumus, ſed ille facit ut velimus, de quo hic dicitur, Deus eſt, qui operatur in nobis velle,* Aug. de grat. & lib. arbit. c. 16. *Non propter poſſibilitatem bona voluntatis atq; operis, ſed etiam propter voluntatem & operationem bonam erga nos gratia Dei prædicanda eſt. Non ideò tantùm adjutoriũ divina gratia commendetur, quia poſſibilitatem adjuvat naturalem. Deſinat Pelagius dicere, quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius eſt qui hoc poſſe donavit, quod verò benè vel malè agimus vel loquimur vel cogitamus, noſtrum eſt, deſinat inquam iſta dicere, non ſolum n. Deus poſſe noſtrum donavit atq; adjuvat, ſed etiam velle & operari operatur in nobis, non quia nos non volumus aut nos non agimus, ſed quia ſine ipſius adjutorio nec volumus aliquid boni nec agimus.* Idem 1. de grat. Chriſti contra Pelagium & Celeſtium c. 25. *Ut velimus ſine nobis in nobis operatur, cùm autem volumus & ſic volumus ut faciamus, nobiſcum cooperatur, tamẽ ſine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cùm volumus ad bonũ pietatis opera nihil valemus.* Id. de grat. & lib. arb. c. 17.

43. Tribus hiſce argumentorum claſſib. addenda etiã quarta, continens ea Scripturę dicta, in quibus lucta carnis & Spirit⁹ in renatis deſcribitur. Si n. ipſis renatis *caro repugnat Spiritui* & hoſtiliter cum ipſo colluctatur. Gal. 5. v. 17. *Si lex membrorũ repugnat legi mentis* Rom. 7. v. 23. ſi vetuſtas carnis novitatem Spiritus in operibus bonis retardat atq; impedit, quantò magis in ipſa converſione hoc fit, ac proinde nec gratiã prævenire, nec oblatam acceptare ſuis lib. arbit. virib. homo nondum renatus poterit. Luth. in aſſert. art. 36. tom. 2. Lat. f. 312. *Etiam juſti magno certamine contra ſuam carnẽ laborant, ut faciant bonum, reſiſtitq; eis liberum eorũ arbitrium & prudentia carnis ſummis virib. concupiſcens contra Spiritum, odio habens ea quæ ſunt Spiritus & legis Dei, & quomodo poſſibile eſt, ut ſine Spiritu ex Natura ſua poſſit pro Spiritu concupiſcere, ſed ad Spiritum ſe præparare faciendo quod in ſe eſt? In gratia dum fuerit, Natura ejus talis eſt; ut contra gratiam indomitũ pugnet, & extra gratiam talis eſſe poterit natura ejus ut Spiritum juvet? Quid inſanius fingi poteſt? eſſet n. hoc monſtrum novũ ſimile huic, ſi quis indomitam feram vinculis cuſtoditam domare non poſſit, & tamẽ inſanus jactet eam ante vincula & ſine vinculis eſſe tàm cicurem & manſuetam, ut ſponte ſe domet ſeu ut dometur, laboret. Si liber. arb. in gratia peccat & inſanit adverſus gratiã, ſicut cogimur omnes ſentire, & quaeruntur Apoſtol. & omnes Sancti, certè contra omnẽ ſenſum eſt, ut extra gratiã probum ſit, & ad abſentem ſe paret, quam præſentem odit & perſequitur.* Hæc D. Luth. Excipiunt Pontificii, *luctã illam carnis & Spir. eſſe inter appetitum ſenſitivũ & ſuperiorem animæ portionem, quæ manſerit à peccati corruptione libera,* ſed contrarium oſtendimus ſuperiùs in loco de peccato originis. *Rebellio carnis libertatem arbitrii deprimit.*

44. Dicta veterum referri poſſunt in certas claſſes, quarum prima contineat ea teſtimonia, in quibus omnia divinæ gratiæ, viribus autem humanis nihil tribuunt. Cypr. lib. 3. ad Quirin. *In nullo gloriandum, quia nihil noſtrum eſt,* quod Auguſtinus paſſim repetit. Baſil. in conc. de humil. *Nihil tibi relictum eſt ad ſuperbiam, homo cujus gloriatio & ſpes eſt, ut mortifices omnia quæ tua ſunt,* *Teſtimonia Antiquitatis.*

& quæras futurum in Chriſto vitam, cujus nunc adeptis primitias in hu ſumus, totum quod vivimꝰ gratia & dono Dei debentes, nam Deus eſt, qui dat velle & operari pro bona ſua voluntate. Idem. *Qui te efferis tanquam in donis propriis, cùm potiùs gratias agere debeas pro acceptis beneficiis largitori, quid n. habes, quod non accepiſti?* Ambr. 1. de voc. gent. c. 3. *Quæ natura erat bona, qualitate facta eſt mala, cùm homo ad pietatem redit, non alia in eo creatur ſubſtantia, ſed eadem, quæ labefactata fuerat, reparatur, quod non efficit, niſi gratia Salvatoris, qui opꝰ ſuum opere ſuo reparat, quod in natura periit, non reſtituitur niſi ab autore naturæ.* Ibid. *Fide perditâ, ſpe relictâ, intelligentiâ obcæcata, voluntate captivâ, homo in ſe reparetur, non invenit.* Hier. in c. 16. Prov. *Quicunq; tribuit ſibi bonum quod facit, etiamſi nihil videtur malis manib. operari, jam cordis innocentiam perdidit, in quo ſe largitori bonorum prætulit.* Auguſt. de grat. & lib. arbit. c. 15. *Semper in nobis voluntas eſt libera, ſed non ſemper bona &c. Per gratiam autem fit, ut ſit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ.* De dogmat. Eccleſ. c. 6. *Tutiores vivimus, ſi totum Deo damus, non autem ſi nos illi ex parte & nobis ex parte committimꝰ.* Chryſoſt. homil. de Adam & Eva. *Ex vaſis iræ facit vaſa miſericordiæ, quod adeo totum divini operis eſſe ſentitur, ut hæc efficienti DEO gratiarum actio ſemper & laudis confeſſio pro talium correctione referatur* in Pſ. 118. *Qui eſtis boni, aſſignate illud dono Dei & nolite vobis aſſumere quod donatum eſt vobis, ne perdatis quod habetis, & dicat vobis veritas, quid habetis, quod non accepiſtis,* in Actor. homil. 30. *Nihil noſtrum eſſe putemus, quandoquidem & ipſa fides non eſt noſtrum opus, quod autem non ſit noſtrum, ſed Dei, audi Apoſtolum dicentem, etiam hoc non ex vobis, donum Dei eſt.*

45. Secunda claſſis aſſignabitur talibus dictis, in quib' liberum arbitrium reſpectu ſpiritualium actionum dicunt amiſſum eſſe, ac nihil valere niſi ad peccandum. Ambr. l. 2. de voc. gent. c. 2. *Vaga hominis voluntas nihil in ſuis habet viribꝰ niſi periculi facilitatem, quia voluntas mutabilis, quæ non ab immutabili voluntate regitur, tanto citiùs propinquat iniquitati quantò acriùs intenditur actioni.* Auguſt. 1. retract. c. 15. *Quantum eſt quod valet voluntas ſub dominante cupiditate, niſi fortè ſi pia eſt, ut oret auxilium? in tantum n. libera eſt, quia in tantum liberata eſt & in tantum appellatur voluntas, alioquin tota cupiditas, quæ voluntas propriè nuncupanda eſt.* Epiſt. 89. ad Hilar. *Libertas ſine gratia nihil eſt niſi contumacia, non libertas.* Epiſt. 107. *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate amiſimus.* In Ench. c. 30. *Homo malè utens libero arbitrio, & ſe perdidit & ipſū. Cùm n. libero arbitrio peccaretur, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium, à quo n. quis devictus eſt, huic ſervus addictus eſt.* diſput. 2. cont. Fortun. *Liberum voluntatis arbitrium in illo homine dico, qui primus formatus eſt, ille ſic factus eſt, ut nihil omninò voluntati ejus reſiſteret, ſi vellet præcepta Dei ſervare, poſtquam autem libera voluntate ipſe peccavit, nos in neceſſitatem præcipitati ſumus, qui ab ejus ſtirpe deſcendimus* l. 1. cont. duas Ep. Pelag. c. 3. *Arbitrium in bono liberum non erit, liberator non liberaverit, ſed in malo homo non habet liberum arbitrium.* l. 3. c. 8. *Liberum arbitrium captivatum non niſi ad peccandum valet, ad juſtitiam vero non niſi divinitus liberatum adjutumq; non valet* l. 2. cont. Jul. *Hic vultis hominem perfici, atq; utinam Dei dono & non libero vel potiùs ſervo propria voluntatis arbitrio* de corr. & grat. c. 3. *ante gratiam habemus liberum arburium ſed non liberatum, liberum juſtitia ſervū peccato.* l. 3. hypogn. *liberum arbitrium poſſibilitatis bono, vitio primi hominis perdito, à juſtorum errat conſortio* ſerm. 2. de verb. Apoſt. *verum eſt magnas liberi arbitrii vires homo, cùm conderetur, accepit, ſed peccando amiſit.* ſerm. 13. de verb. Apoſt. *Prorſus ſi Dei adjutorium defuerit, nihil boni agere poteris, agis quidem illo non adjuvante libera voluntate ſed malè, ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera & male agendo fit damnabilis ancilla.* Chryſoſt. hom. 1. advent. *Ante lapſum liberum arbitrium, habebamus benè operandi, non autem poſtea. quia non noſtra virtute poſt peccatum evadere poſſumus de manu Diaboli, ſed ſicut navis fracto gubernaculo illuc ducitur, quo tempeſtas voluerit, ſic à Diabolo de peccato in peccatum ducimur, nec hactenus quicquam facere licebit, niſi quod ipſe Diabolus voluerit, & niſi Deus valida manu miſericordia ſua nos ſolverit, uſq; ad mortem in peccatorum vinculis permanebimus.* Bernh. ſerm. 81. ſuper Cant. *Premimur jugo non alio tamen quam voluntariæ cujuſdam ſervitutis, ideò pro ſervitute ſumus miſerabiles, pro voluntate inexcuſabiles, quia voluntas cùm libera eſſet, ſervam ſe peccati fecit. Anima ſub hac voluntaria quadam ac malè libera neceſſitate & ancilla tenetur & libera, ancilla propter neceſſitatem, libera propter voluntatem &c.* Sariſberienſis in Polycratico l. 2. c. 2. *Homo juſto Dei judicio, quia noluit à peccato abſtinere cùm potuit, modò nequit abſtinere cùm velit: in eo tamen ſolo adhuc liberum ei viget arbitrium, ut ſibi ad opus iniquitatis ſufficiat, ad bonum non niſi à gratia præventus & adjutus aſſurgat.*

46 Tertiæ claſſi inſerenda pronunciata iſta, in quibus initium bonorum motuum divinæ gratiæ tribuunt. Ambroſ. in Luc. ref. Aug. de bono perſev. *A Deo præparatur voluntas hominum, ut enim Deus honorificetur a ſancto, Dei gratia eſt.* 1. de voc. gent. cap. 9. *Licet ineſt homini nolle bonum, tamen niſi donatum non habet velle bonum, illud contraxit Natura per culpam, hoc recepit Natura per gratiam.* l. 2. cap. 9. *Duce Deo ad Deum veniatur neceſſe eſt, ne ad cogitandum quidem quod ſpirituale eſt, idonei ſumus niſi per Dei gratiam.* Auguſt. 1. retract. cap. 22. *In poteſtate hominis eſt mutare in melius voluntatem* [id ſic explicat] *ſed ea poteſtas nulla eſt niſi a Deo detur, de quo dictum eſt: dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cum volumus, facimus, nihil tàm in poteſtate, quàm ipſa voluntas eſt, ſed præparatur voluntas à Dio.* Epiſt. 105. *Reſtat, ut ipſam fidem, unde omnis juſtitia ſumit initium, non humano, quo iſti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunq; ſunt merita, ſed gratuitum Dei donum eſſe fateamur, ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus.* Epiſt. 106. *Omne bonum opus DEI gratia præcedit & id comitante non ducente, pediſſequa non pravia voluntate.* In Enchirid. cap. 32. *Totum DEO detur, qui voluntatem hominis bonam præparat adjuvandum & adjuvat præparatam: Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia, quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa, nolentem prævenit, ut velit, volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit.* l. 1. contra duas Epiſt. Pelag. *Hominis propoſitum bonum adjuvat quidem ſubſequens gratia,*

tia, ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia, & ſtudium hominis, quod dicitur bonum, quantumvis cùm eſſe cœperit, adjuvetur à gratia, non tamen incipit ſine gratia, ſed à Deo inſpiratur. de grat. & lib. arb. c. 2. Certum eſt, voluntatem noſtram requiri ad hoc, ut benè operemur, ſed illam non habemus ex noſtris viribus, ſed Deus operatur in nobis ut velimus. cap. 16. Certum eſt, nos velle cùm volumus, ſed ille facit ut velimus, de quo dictum eſt, Deus eſt, qui operatur in nobis velle cap. 17. Quis etſi parvam dare cœperat charitatem, niſi ille, qui præparat voluntatem & cooperando perficit, quod operando incipit, quoniam ipſe ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Ibid. Ut velimus ſine nobis operatur Deus, cùm autem volumus ut faciamus nobiſcum cooperatur; &c. de corrept. & grat. c. 1. Deſiderare gratiam initium eſt gratiæ. de dogmat. Eccleſ. cap. 17. Sancta cogitatio, bonum propoſitum, pium conſilium, omniſq; motus bonæ voluntatis ex Deo eſt, quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Chryſoſt. hom. 24. in 7. Gen. Non poſſibile eſt, bonum aliquod nos rectè agere non habitâ supernâ gratiâ. ſerm. 8. in Epiſt. Philip. & promtitudinem nobis Deus dat & operandi efficaciam. Fulgent. l. 1. ad Monim. Nemo quisquam hominum ſive ad cogitandum, ſive ad operandum quodcunq; bonum poteſt eſſe idoneus, niſi fuerit munere gratuito divinæ opitulationis adjutus, ab ipſo namq; eſt initium bonæ voluntatis, ab ipſo facultas boni operis, ab ipſo perſeverantia bonæ converſationis &c. Anshelm. in medit. redemt. c. 4. A te habeo deſiderare, a te habeam impetrare. de concord. grat. & lib. arbit. Sicut nullus rectitudinem voluntatis accepit niſi gratiâ præveniente, ita nullus eam ſervat niſi gratiâ ſubſequente.

47. Quarta claſſis complectitur illa dicta, in quibus diſtinguunt objecta liberi arbitrii, ut intelligatur, quid in civilibus, quid in ſpiritualibus ſuis viribus poſſit. Ambr. l. de voc. gent. c. 2. Omni animæ naturaliter ineſt voluntas, quâ aut appetitur quod placet, aut declinatur quod diſplicet, cujus quantum ad naturalem pertinet motum, duo ſunt genera, ſenſualis & animalis, ſed cum adeſt gratia Dei, accedit ei per donum Spiritus tertium genus, ut poſſit fieri ſpiritualis [refert autem ad animalem voluntatem corpori & voluptati non turpiter ſervire, cupiditates ſuas juſtitiæ ac honeſtatis legibus refrenare] Auguſt. de fid. ad Petr. c. 32. Firmiſſimè tene & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas vel adverſitas, verba ſancta Legis & Evangelii ſive legere, ſive ex ore cujuſdam prædicatoris audire, ſed ut quod audit corpore, percipiat etiam corde, & mandata Dei facere velit, nemo poteſt, niſi quem Deus gratiâ ſuâ præveniret, dans ei unicam bonâ voluntate atq; virtute. lib. 3. hypogn. eſſe fatemur omnibus hominibus liberum arbitrium, habens judicium rationis non per quod ſit idoneum, ea quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare aut peragere, ſed tantùm in operibus vitæ præſentis &c. Maxentius in confeſſ. de Chriſto. Liberum naturale arbitrium ad nihil aliud valere credimus, niſi ad diſcernenda tantùm & deſideranda carnalia, ſive ſecularia, quanõ apud Deum, ſed apud homines fortaſsè videri poſſunt glorioſa, ea verò quæ ad vitam æternam pertinent, nec cogitare, nec deſiderare, nec velle, nec perficere poteſt, niſi per infuſionem & operationem Spiritus ſancti.

48. Quintam claſſem conſtituunt ejuſmodi pronunciata, in quibus velle gratiam & aſſentiri gratiæ non eſſe virium noſtrarum ſed voluntatis renovatæ teſtantur. Ambr. lib. 2. de voc. gent. c. 9. Quod gratia à multis refutatur, ipſorum eſt nequitia, quod autem à multis ſuſcipitur & gratiæ eſt divinæ & voluntatis humanæ [nimirum jam renovatæ ita enim ſequitur] ipſa gratia hoc omni genere medendi & auxiliandi agit, ut in eo, quem vocat, optimam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Conc. Arauſic. 2. can. 6. Si quis ſine gratia Dei credentibus, volentibus, deſiderantibus, conantibus miſericordiam dicit conferri, non autem divinitùs ut credamus, velimq; per infuſionem & inſpirationem Spiritus S. in nobis fieri confitetur, anathema ſit. Can. 7. Si quis per naturæ vigorem evangelizanti prædicationi non conſentire poſſe confirmet abſq; illuminatione Spiritus ſancti hæretico fallitur Spiritu. Auguſt. lib. 1. contra duas Epiſt. Pelag. c. 19. Chriſtus non dicit, duxerit, ut illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem, ſed dicit, traxerit, quis autem trahitur, ſi jam volebat, & tamen nemo venit, niſi velit: trahitur ergò miris modis ut velit ab illo, qui novit intus in ipſis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant, ſed ut volentes ex nolentibus fiant. de præd. eſt. & grat. c. 11. Ipſum velle non eſt ex nobis, ſed Dei donum eſt, quoniam ab ipſo habemus velle & perficere. de prædeſt. ſanct. c. 3. Ut prædicato nobis Evangelio conſentiremus, noſtrũ eſſe proprium & ex nobis arbitrabar, quem meum errorem nonnulla opuſcula indicant ante meum Epiſcopatum ſcripta. Proſper de ingr. Percurrat Apoſtolus orbem, prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, inſtet, Quamq; viã verbo reſeratã invenerit, intret, Ut tamen his ſtudiis auditor promoveatur, Non Doctor, nõ diſcipulus, ſed gratia ſola Efficit, inq; graves adolet plantaria fructus [illam gratiam ſic deſcribit] Non quæ conſilio tantùm hortatuq; benigno Suadet, ſed mutat mentes intùsq; reformat, Vasq; novũ ex fracto fingit virtute certandi. Bernh. ſer. 1. ſup. Cant. Quomodo lux incaſſum circumfundit oculos cæcos vel clauſos, ita animalis homo non percipit ea quæ ſunt Dei. Idem de grat. & lib. arbit. hoc eſt totum opus liberi arbitrii, quod conſentit non quidem, quod vel ipſo conſenſus ab ipſo ſit, cùm nec cogitare quod minus eſt, quam conſentire à nobis quaſi ex nobis ſufficientes ſimus &c.

49. Quin ipſimet Scholaſtici ac Pontificii Scriptores ſatis cōmodè quandoq; hæc de re loquuntur. Lomb. 2. ſent. diſt. 25. G. Poſſunt in homine notari quatuor ſtatus lib. arbitrii. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum & habuit adjutorium ad bonum. Tunc ſine errore ratio judicare & voluntas ſine difficultate bonum appetere poterat. Poſt peccatum verò ante reparationem gratiæ premitur a concupiſcentia & vincitur & habet infirmitatem in malo, ſed non habet gratiam in bono & ideò poteſt peccare, & non poteſt non peccare etiam damnabiliter. Poſt reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiſcentia, ſed non vincitur & habet quidem infirmitatem in malo ſed gratiam in bono, ut poſſit peccare propter libertatem & infirmitatem & poſſit nõ peccare propter libertatem & gratiam adjuvantem: nondum tamen habet poſſe omninò non peccare vel nõ poſſe peccare propter infirmitatem nondum perfectè abſorptam & propter gratiam nondum plenè conſummatam. Poſt confirmationem verò infirmitate penitùs conſumtâ &

Dicta Scholaſticorum & ipſorum Pontificiorum.

gratiâ

gratiâ conſummatâ, nec vinci poterit nec premi, & tunc habebit non poſſe peccare. Lit. H. *per peccatum naturalia bona ſunt corrupta & gratuita detracta, incurrit enim homo pro peccato pœnam in corruptione & depreſſione liberi arbitrii. Corrupta eſt ergò libertas liberi arbitrii per peccatum & ex parte perdita*, unde Auguſt. in Enchir. *Libero arbitrio malè utens homo & ſe perdidit & ipſum, cùm enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium: à quo n. quis devictus eſt, huic ſervus addictus eſt. Ecce liberum arbitrium dicit hominem amiſiſſe, non quia poſt peccatum non habuerit liberum arbitrium, ſed quia libertatem arbitrii perdidit, non quidem omnem, ſed libertatem à miſeria & peccato.* lit. I. *exponit tres modos libertatis, ſcilic. à neceſſitate, à peccato & à miſeria, & per peccatum perditam dicit libertatem à peccato, non autem à neceſſitate.* Thom. q. 24. de verit. *Liberum arbitrium ſine gratia faciendo quod in ſe eſt, nõ poteſt ſe diſponere vel præparare ad habendam gratiam.* 1. 2. q. 189. art. 3. *homo in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt Deum ex puris naturalib9 diligere ſuper omnia.* 2. 2. q. art. 4. *fidem facit gratia non ſolùm quando fides de novo incipit eſſe, ſed etiam quamdiu fides durat; Deus ſemper operatur juſtificationem hominum, ſicut Sol ſemper operatur illuminationem aeris.* Guilielmus Pariſienſis diſtinctionem illam in quæſtione de libertate arbitrii ſummè neceſſariam *inter juſtitiam civilem & ſpiritualem* ſatis commodè explicat Greg. Ariminenſ. Profeſſor Pariſ. lib. 2. ſent. diſt. 26. 27. 28. accuſat Scholaſticos reliquos; *quod in doctrina de libero hominis arbitrio hæreſi Pelagianæ ſint addicti*, & honorificè loquitur de Thoma Bredenardino Collegii Sorbonici Lutetiæ Profeſſore, qui annis ante Gregorium decem, videl. anno circiter 1330. opus tripartitum de gratia Dei contra liberum arbitrium ediderat. Johan. Driedo de concord. lib. arbit. & prædeſt. *Homo nondũ credens, ſed ſibi derelictus in ſolis vitiatæ naturæ talentis, ſe ad accipiendam fidei gratiam præparare non poteſt.* Johan. Ferus Minorita in c. 1. Johan. v. 23. *Veterem nativitatem atq; adeò omnes vires naturæ, quæ naturali propagatione transfunduntur in ſobolem in Scriptura damnari, maledictam eos dicit noſtri cogitationem, rationem, os, manus, pedes peccato & tenebris involuta in nobis omnia*, unde index expurgat. Hiſp. fol. 123. *ex commentariis Feri delere jubet hæc axiomata: Non alios quam malos fructus profert Natura ex ſe. Voluntas noſtra mala & omnium malorum radix &c.* Caſſander lib. conſult. art. 18. ex Bonevent. *Hoc piarum mentiũ eſt, ut nihil ſibi tribuant, ſed totum gratiæ Dei unde quantumcunq; aliquis det gratiæ DEI, etiamſi ſubtrahat poteſtati Naturæ aut liberi arbitrii, à pietate non recedit; cùm verò aliquid gratiæ Dei ſubtrahitur & naturæ tribuitur quod gratiæ eſt, ibi poteſt periculum intervenire.* Bellarm. lib. 4. de lib. arbit. c. 10. *adverſus quoſdam etiam Catholicos ſibi liberum arbitrium probandum eſſe dicit.*

C A P. V.

Errantes de libero arbitrio in exceſſu.

50. Ab hoc cœleſtis veritatis tramite ſeceſſionem ad dextram olim fecerunt plus æquo viribus liberi arbitrii tribuentes Pelagiani, quos ſecuti ſunt Scholaſtici, quorum veſtigiis inſiſtunt Pontificii, quibus ex parte conſentiunt Synergiſtæ. Pelagius Brito Monachus circa annum 415. ſub Imp. Arcadio, Theodoſio juniore & Honorio, cœpit vires liberi arbitrii nimis extollere; cujus erroris occaſionem Dn. Chemn. pag. 1. Locorum p. 499. ex Hiſtoriis ſtatuit quadruplicem: 1. volebat Manichæos peccatorum originem nõ libero arbitrio voluntatis, ſed ſubſtantiæ contrariæ homini admixtæ tribuentes acriter refutare: declinavit igitur nimium ad partem alteram, idemq; ipſi contigit, quod inſitoribus, qui incurvum tenellæ arboris ſtatum corrigere nitentes, nimiâ attractione in alteram partem peccant. Baſil. Epiſt. 41. 2. non probabat violentos raptus Enthuſiaſtarum, quos circa illa tempora ſparſos fuiſſe Tripart. lib. 7. c. 11. recenſet. 3. erat amans diſciplinæ & videbat flagitioſam inter Chriſtianos ignaviam. 4. Sine judicio arripiebat Patrum incommodè dicta. Errorem ipſius ita deſcribit Auguſtinus de hæreſ. c. 88. *Pelagianorum eſt hæreſis hoc tempore omnium recentiſſima à Pelagio Monacho exorta, quem Magiſtrum Cœleſtius ſic ſecutus eſt, ut ſectatores eorũ Cœleſtiani etiam nuncupentur. Hi gratiæ Dei, quâ prædeſtinati ſumus in adoptionem filiorum Dei per Jeſum Chriſtum, & quâ eruimur de poteſtate tenebrarum, ut in eum credamus &c. in tantum inimici ſunt, ut ſine hac poſſe hominem credant facere omnia divina mandata. Deniq; Pelagius à Fratribus increpatus, quod nihil tribueret adjutorio gratiæ DEI ad ejus mandata facienda, correptioni eorum hactenus ceſſit, ut non eam libero arbitrio præponeret, ſed infideli calliditate ſupponeret dicens, ad hoc eam dari hominibus ut quæ facere per liberum jubentur arbitrium, faciliùs poſſint implere per gratiam. Dicendo utique ut faciliùs poſſint, voluit credi, etiamſi difficiliùs, tamẽ poſſe homines ſine gratia divina facere juſſa. Illam verò gratiam Dei, ſine qua nihil boni poſſumus facere, non eſſe dicunt niſi in libero arbitrio, quod nullis ſuis præcedentibus meritis ab illo accepit natura noſtra ad hoc tantùm ipſo adjuvante per ſuam legem & doctrinam, ut diſcamus quæ facere & quæ ſperare debeamus &c. Gratiam Dei quâ liberamur ab impietate, dicunt ſecundùm merita noſtra dari.* Apparet ex hac Auguſtini relatione Pelagiũ aliquoties correxiſſe linguam, ipſos tamen nervos erroris ſui retinuiſſe, quod heterodoxis perquàm familiare eſt. Primò negabat planè gratiæ divinæ neceſſitatem, poſtea concedebat, adjutorium gratiæ neceſſarium eſſe, ſed gratiam explicabat de ipſo lib. arbit. quod eſt donum Dei gratuitum. Aug. ſer. 11. de verb. Apoſt. *Diſputantes* [Pelagiani] *cõtra gratiam pro lib. arbit. fecerunt auribus piis & Catholicis offenſionem. cœperunt horrere &c. & invenerunt ad relevandam iſtam invidiam tale commentum. Non, inquit, contra gratiam Dei diſputo. Unde probas? eo ipſo inquit, non contra gratiam Dei diſputo, quod liberum arbitrium defendo. Videte acumen ſed vitreum quod lucet vanitate, ſed frangitur veritate. Si hominem* [ajunt] *Deus creavit & homini Deus liberum arbitr. donavit, quicquid poteſt homo de libero arbit. cujus gratiæ debetur, niſi ejus, qui eum condidit cum lib. arbitrio? Animadvertenter & hoc nimis jejunum eſſe, per gratiã dixit intelligendam eſſe patefactionem legis.* Aug. l. 1. de grat. Chriſti cont. Pelag. & Celeſt. c. 3. *Gratiam Dei & adjutorium quo adjuvamur ad non peccandũ aut in natura & libero ponit arbitrio, aut in lege atq; doctrina, ut videl. cùm adjuvat Deus hominẽ, ut declinet à malo & faciat bonũ revelãdo & oſtendendo quid fieri debeat, adjuvare credatur.* Cùm & hæc ſententia refutaretur, dixit Pelagi9, gratiam Dei ad hoc neceſſariam eſſe, ut

peccat

peccata præterita remittantur, non tamen ut futura caveantur. Aug. de grat. & lib. arb. c. 13. *Dicunt gratiam Dei quæ data eſt per fidem Jeſu Chriſti, quæ neq; lex eſt neq; natura, ad hoc tantùm valere, ut peccata præterita dimittantur, non ut futura vitentur vel repugnantia vincantur.* Sed ab hoc etiã præſidio dejectus Pelagius dixit, adjutorium gratiæ ad hoc valere, ut quæ per lib. arbitrium facere jubemur, faciliùs implere poſſimus per gratiam Aug. de grat. Chriſt. contr. Pelag. l. 1. c. 19. *Pelagius dicit propterea dari gratiam, ut quod à Deo præcipitur, faciliùs impleatur, ubi quid de illa ſentiat, ſatis oſtendit, ſc. quod etiam ſine illa, etſi minùs facilè, fieri tamen, quod divinitùs præcipitur, poteſt.* Denique conceſſit gratiam Dei eſſe neceſſariam, ſed addidit eam dari juxta deſiderium bonæ voluntatis, quod omninò præcedere debeat Aug. de grat. & lib. arbit. c. 14. *Cùm fuerint convicti, non defenſores ſed inflatores & præcipitatores liberi arbitrii, quia nec ſcientia divinæ legis, nec natura, nec ſola remiſſio peccatorum eſt illa gratia, quæ per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrũ datur, ad hoc convertunt, ut quocunq; modo conentur oſtendere gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari. Dicunt n. etſi non datur ſecundùm merita bonorum operum, quia per ipſam benè operamur, tamẽ ſecundùm merita bonæ voluntatis datur.* Quamvis v. Pelagius haberet aſſeclas magnæ autoritatis viros in Palæſtina, Africa, Italia, Gallia & Britannia, ſingulari tamen Dei gratia excitabatur Auguſtinus, qui præ reliquis acriter ſe opponebat Pelagio, Juliano, Celeſtio &c. variis ſcriptis, quæ extant tom. 7. operum Auguſtini. Ex Schola Pelagii prodiit poſtea Caſſianus Monachus Maſſilienſis, qui in collationibus dicit, in aliis hominib. voluntatem præveniri à gratia, in aliis gratiam à voluntate: Fauſtus Epiſcopus Gallicus circa annum 500. diſparans omnibus Naturæ lege ſupperere ut credant. Hûc referendi ſunt Semipelagiani reliquiæ Pelagianorum dicti, quorũ mentio fit tom. 7. operum Auguſt. in Epiſt. Proſperi & Hilarii, qui docebant, vitam æternam per libertatem arbitrii ab illis apprehendi, qui Deo ſponrè crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint; priorem eſſe fidei obœdientiam quàm gratiam; voluntatem hominis divinæ gratiæ opem ſibi parere; initium fidei & converſionis eſſe ex nobis, complementum à Deo.

51. Scholaſtici Scriptores egreſſi veros Scripturæ limites, Pelagii veſtigiis non obſcurè inſiſtunt. Diſputant enim, *hominem ex viribus liberi arbitrii poſſe ſe præparare ad Dei gratiam* [cùm tamen bonam hominis voluntatem à Deo præparari Scriptura aſſeveret] *facere præcepta Dei quoad ſubſtantiam actus* [cùm tamen lex Dei non externam tantùm, ſed & internam obœdientiam requirat] *hominem non renatum ſine fide & Spiritu S. ſolo arbitrio facientem opera præceptorum nõ peccare* [cùm tamen omne, quod non eſt ex fide, ſit peccatum] *hominem exiſtentem in peccato mortali ſine fide & Spiritu S. poſſe vitare & cavere quodvis mortale peccatum, ne de novo illud committat* [cùm tamen in non renatis omnia peccata ſint mortalia, & propter impedimenta libertatis ne in externis quidem univerſaliter & ſemper verum ſit, quòd poſſit homo nõ renatus vitare quodvis peccatum pugnans cum externa diſciplina] *introduxerunt meritum de congruo, quidam etiam illorum ſtatuunt, poſſe hominem ex puris naturalibus diligere Deum ſuper omnia*, Alex. Alenſis p. 2. q. 69. art. penult. *facienti quod in ſe eſt Deus, neceſſariò dat gratiam neceſſitate immutabilitatis* Thom. 1. 2. q. 114. art. 6. *Merito congrui poteſt quis alteri mereri primam gratiam, congruum enim eſt ſecundùm amicitiæ proportionem, ut Deus impleat hominis voluntatem in ſalvatione alterius cum ipſe impleat Dei voluntatem.* Biel 2. ſent. diſt. 27. q. un. art. 4. *Anima obicis remotione & bono motu in Deum ex arbitrii libertate elicito primam gratiam mereri poteſt de congruo.* Id. 2. ſent. diſt. 28. q. un. art. 2. *Ex Scoto & Occamo has format propoſitiones, liberum arbitrium ex ſuis naturalibus ſine gratia poteſt elicere actum moraliter bonum, peccatum mortale novum quodlibet cavere, divina præcepta quoad ſubſtantiã actus implere.* 3. ſen. diſt. 27. q. un. artic. 3. dub. 2. *Viatoris voluntas humana ex ſuis naturalibus poteſt Deum diligere ſuper omnia;* hanc propoſitionem dicit eſſe juxta opinionem Scoti, Occami & Petri de Alieco, quam ſic probat: *Omni dictamini rectæ rationis poteſt voluntas ſe conformare; ſed diligere Deum ſuper omnia, eſt dictamen rectæ rationis, ratio enim dictat inter omnia diligenda eſſe aliquid ſummè diligendum. Item homo errans poteſt diligere creaturam ſuper omnia. Ergò etiam Deum, mirum enim valde eſſet, quod voluntas ſe conformare poſſet dictamini erroneo & non recto. Item homo poteſt ex puris naturalibus velle Deum eſſe Deum, ſed talis vult Deo maximum bonum.* Scotus addit rationem de forti politico, *qui mori mavult quàm cum ignominia & jactura Reſpub. fugere.* l. 4. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 2. *Ad juſtificationem impii requiritur motus liberi arbitrii ut diſpoſitio brevis. Duobus motibus liberi arbitrii videl. odii in peccatum & voluntatis in Deum reſpondent duo, quæ ſunt à Deo juſtificante, ſcilicet gratiæ infuſio & peccati expulſio.*

52. Sententiam Scholaſticorum ſequuntur Pontificii quidam manifeſtiùs, quidam verò ſubtiliùs. *Pontificii.* Recentiores n. Jeſuitæ à durioribus majorum ſuorum vocib. abhorrere videntur, cùm interim ipſos errorum nervos retineant. Publica ipſorum ſententia extat in decretis Concil. Trid. quod ſeſſ. 6. *Conc. Trid.* can. 2. ita loquitur: *Si quis dixerit, ad hoc ſolum divinam gratiam per Ieſum Chriſtum dari, ut faciliùs homo juſtè vivere ac vitã æternam promereri poſſit, q. per liber. arbitrium ſine gratia utrumq; ſed ægrè tamẽ ac difficulter poſſit, anathema ſit.* Can. 3. *Si quis dixerit ſine præveniente Sp. S. inſpiratione atq; ejus adjutorio hominem credere, ſperare, diligere aut pœnitere poſſe, ſicut oportet, ut ei juſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.* Can. 4. *Si quis dixerit, liberũ hominis arbit. à Deo motum & excitatũ nihil cooperari aſſentiendo excitanti atque vocanti, quoad obtinendam juſtificationis gratiã ſe diſponat ac præparet, nec poſſe diſſentire ſi velit, ſed veluti inanime quoddã nihil omninò agere, mereq; paſſivè ſe habere, anathema ſit.* Can. 5. *Si quis liberum hominis arbit. poſt Adæ peccatũ amiſſum & extinctũ eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imò titulũ ſine re, figmentũ denique à Satana invectum, in Eccleſiam, anathema ſit.* Hæc Concil. Trid. quo verum controverſiæ ſtatũ inſidioſè involvit, cùm nec de ipſa voluntate, nec de libertate voluntatis à coactione, nec de qualicunq; ejus libertate, in externis, nec de renovatæ voluntatis libertate hîc ſit quæſtio, ſed de potentia efficiendas actiones ſpirituales, an eam ea ſe habebat, ut ante renovationem gratiæ prævenienti cooperari poſſit, quod Concil. Tridentinum non negat, ita enim mentem ejus Andradius explicat; *liberum arbitrium non poſſe ſanè efficere*

ſpiri-

ſpirituales actiones, ſine inſpiratione & auxilio Spiritus ſancti ſed illud non fideri fieri quaſi mens & voluntas, qualis eſt in homine ex prima nativitate ante converſionem, prorſus non habeat ullam potentiã, ullas vires aut facultates, quæ ad inchoandas & efficiendas ſpirituales actiones neceſſaria ſunt, ſed ideò, quia naturales illæ vires & facultates, licet nec deleta nec extincta, adeò tamen peccatorum laqueis implicata ſint, ut homo non poſſit ſe propriâ virtute ab illis extricare, ſicut ille, qui ferreis ſoleis devinctus eſt, habet quidem inſitam & innatam incedendi δύναμιν, ſed licet illam habeat, non tamen poteſt eâ uti, ut in actum prodeat, niſi prius vincula rumpantur, quæ motum reprimunt & retardant, (quâ ratione vires ad bonum non amiſſæ ſed impeditæ tantùm forent.) Utitur etiam hac ſimilitudine: *ſi terogem, cùm ligneam materiam conflagrare cernis, quæ ſit conflagrationis illius cauſa efficiens, ignem dicas neceſſe eſt unà cum DEO autore Naturæ & patrono, qui igni exurendi vim ſuppeditat & ad operandum cum illo conſpirat, cùm igitur liberi arbitrii motio non magis à gratia DEI pendeat, quàm à divina virtute ſtipitis exuſtio, quid eſt, quod liberum arbitrium cauſa efficientis dignitate & nomine ſpolies:* (quâ ratione generalis Dei concurſus ad vires liberi arbitrii exerendas neceſſarius ſtatueretur, non autem peculiaris gratiæ actio.) Ad eandem rem explicandam adhibet ſimilitudinem *ægroti, cujus vires, morbo fractæ ac debilitatæ & attenuatæ ſunt, ubi Medicus vires, quæ adhuc reliquæ ſunt, licet attenuatæ, confirmat & roborat, & ſi quæ ſunt amiſſæ, reſtituit*; (quâ ratione homo nondum renatus ad bonum debilis, non autem mortuus ſtatuitur) Cenſura Col. fol. 35. *non in moralibus officiis tantùm & actionibus plurimum momenti habet arbitrium humanum, verùm etiam in rebus ad ſalutem pertinentibus*, (quâ ratione tollitur neceſſarium diſcrimen inter juſtitiam civilem ac ſpiritualem) fol. 37. *quatenus DEUS ſuâ gratiâ ſemper præſto eſt, ſi viderit animum ad ejus ſuſceptionem paratum & promtum, ſi non reluctantem reperiat* (quâ ratione ſtabilitur meritum de congruo) fol. 48. *DEUS deſiderio peccati & concupiſcentiæ præfecit rationem & arbitrii libertatem, cujus imperio ſubjiciatur peccatum tali ſubjectione, quâ vix major eſt* (quâ ratione negatur miſerabilis illa peccati ſervitus in non renatis.)

Coſterus. 53. Coſterus in Enchirid. c. de l. arb. ſpecioſè interdum loquitur, utpotè *quòd peccator propriis ſuis viribus non modò à peccato liberari non poſſit, ſed nec poſſit ab illo reſurgere neq; de peccato dolorem concipere; neq; ad gratiam & peccatorum remiſſionem ſe diſponere, nec piè erga Deum affici, nec pio affectu de Chriſto ut redemtore ſuo loqui ſine divina motione & gratia præveniente: quòd tanta ſit in homine intellectus cæcitas, tantaq; voluntatis & cordis duritia, ut niſi miſericors gratia præveniat & mentem illuſtret affectumque moveat, nunquam ſerio pœniteat vel ad Deum revertatur: quòd DEUS pro ſua miſericordia in nobis ſine nobis operetur, cor moveat & mentem illuſtret:* ſed quomodo hæc omnia accipi velit, ſtatim explicat, dùm *poteſtatem ſuſcipiendi divinos influxus humanæ voluntatis viribus tribuit, confert liberi arbitrii vires in non renatis cum homine in foveam lapſo & ſecurè dormiente Spiritum S. cum amico qui illius miſertus è ſomno excitatum moneat, & manum ei vel funem porrigat: quemadmodum igitur homo ille amici admonitionem admittit, funem apprehendit, tenet, & quicquid in ſe eſt, pro viribus præſtat, non patiendo tantùm, ſed & cooperando, donec tandem è fovea extractus lumine Solis colluſtretur*: ita ex ſententia Coſteri *liberum arbitrium ut è tenebricoſa fovea educatur, non ſuſcipit tantùm, patitur & agitatur, ſed cooperatur gratiæ ac præparat ſe. Confert hominem peccatorem cum ſemimortuo ad quem deſiderantem auxilium & connitentem accedit amicus cum lumine, ut jumento imponatur: confert cum puero qui pomo trahitur, ac filio qui à Patre trahitur munuſculis & blandimentis ad diſcendas literas. Spiritum S. confert ductori, qui præeunte lucernâ debilem manu trahit, imò diſertè ſcribit, voluntatem hominis poſt lapſum retinuiſſe hanc libertatem, ut gratiam oblatam recipere vel non recipere poſſit, ut gratia admiſſa cooperetur liberè, gratiam DEI & liberum arbitrium eſſe cauſam ſpiritualis liberationis.*

54. Bellarminus itidem ſatis ſpecioſè ſcribit, *liberum arbitrium ſolis ſuis viribus non poſſe ſe ad gratiam præparare, velle & facere* (ubi tamen aliquid ei relinquit. Si enim non ſolis ſuis viribus, ergò à gratia adjutum aliquid poteſt) l. 6. c. 13. *negat liberum arbitrium ex ſe ullam potentiam ſaltem proximam ad actus pietatis habere, ſed eam à DEO accipere per gratiam prævenientem*, (ubi tamen remotam potentiam ei videtur relinquere) ibidem diſertè ſcribit: *ſicut lapis ex ſe non habet ut cooperetur, ſi fortè convertatur in carnem, ita etiam liberum arbitrium ex ſe non habet ut cooperetur ad ſuam ipſius converſionem, poteſt tamen à Deo recipere poteſtatem operandi per gratiam prævenientem, quod non poteſt lapis*: ſed quod Auguſtinus de Pelagianis olim dicebat: *ſine ſcrupulo hæc acciperentur, ſi non ab illis, quorum ſenſus notus eſt, dicerentur*, id etiam hoc loco pronunciare poſſumus; quomodo enim ſincerè hoc doctrinæ cœleſtis caput Bellarminus tractare poteſt, cùm alibi diſputet, corruptionem Naturæ ex ſola doni ſupernaturalis ob peccatum amiſſione profluxiſſe, cùm merita operum humanorum defendat, cùm diſpoſitiones ad juſtificationem ſtabiliat, cùm pugnam carnis & Spiritus in homine ex puris naturalibus remoto juſtitiæ originalis freno ortam eſſe pugnet, inde adeò diſertè ſcribit lib. 6. cap. 15. *eſſe adhuc in homine ante omnem gratiam liberum arbitrium non ſolùm ad opera naturalia & moralia, ſed etiam opera pietatis & ſupernaturalia.* Id poſteà ſic explicat, *quod in homine ante gratiam ſit potentia remota & imperfecta ad opera pietatis facienda.* Sed verba iſta de remota potentia laborant ambiguitate quadam, quæ neceſſariâ explicatione indiget. Si enim per remotam potentiam intelligitur capacitas paſſiva, atque aptitudo illa, quâ homo cujus voluntas prædita eſt naturalibus ἐνεργίαις volendi ac nolendi per gratiam poſſit converti & capax ſit juſtificationis, (qualis potentia ſive capacitas non eſt in ſtipite ἀλόγῳ ac dæmonibus in malo obſtinatis) concedimus talem remotam potentiam ad converſionem in homine ſupereſſe. Si verò nomine remotæ potentiæ intelligitur activa quædam facultas, quâ ex ſe & ſuis viribus voluntas hominis gratiam expetere vel ad obviantem ac prævenientem gratiam ſe applicare, eique aſſentiendo cooperari poſſit, quæ potentia ante gratiam quidem ſit & dicatur remota, ob prævenientem autem moventem, excitantem & adjuvantem gratiam in actum prodeat ac propinqua ſit, licet imperfecta; tùm negamus talem remotam

poten-

potentiam in homine ſupereſſe. Ceterũ quòd poſteriore ſenſu Bellarminus remotæ potentiæ terminum accipiat, ex eo patet, quod ſcribit: *arbitrium liberum eſt, ſed ejus libertas eſt quaſi ligata & impedita, ſolvitur autem & expeditur, cùm potentia proxima ad operandum per Dei gratiam ei confertur. Simile aliquid experimur in potentia videndi. Nam abſente ſpecie ſenſibili habet homo potentiam & libertatem videndi: tamen potentia remota eſt & libertas ligata, donec acceptâ ſpecie potentia perficiatur, & in actum prodire poſſit.* At ſi hæc ſimilitudo locum habere debet, per potentiam remotam ad opera pietatis in libero hominis arbitrio intelligenda eſt utique potentia activa, quæ per ſe & naturaliter ei inſit, ac nullo alio niſi objecti applicatione indigeat.

Eraſmi modiculũ.

55. Ad hanc claſſem referendi etiam ſunt Eraſmus in diatribe cum ſuo modiculo, qui aliquid quantumvis infirmum ac languidum homini ineſſe contendit, quo ſe ad gratiam præparare & applicare poſſit; & Synergiſtæ noſtri temporis, qui Auguſtanæ confeſſionis Eccleſias non mediocriter turbarunt, ſtatuentes, referente Formulâ Concord. art. 2. negat. 4. *quod homo non renatus ratione liberi arbitrij infirmior quidem ſit, quam ut converſionis ſuæ initium facere atq; propriis viribus ſeſe ad Deum convertere, & legi Dei toto corde parere valeat, ſed tamen ſi Spiritus S. prædicatione verbi Dei fundamenta converſionis jecerit, ſuamq; gratiã in verbo prædicato homini obtulerit, tum hominis voluntatem propriis & naturalibus ſuis viribus nonnihil licet id perexiguum, infirmum atq; languidum admodum ſit, ad illam converſionem conferre, eam adjuvare, atq; ad eam abſolvendam cooperari poſſit.* Quod ergò ſtatuuntur tres cauſæ converſionis, Spiritus Sanctus, verbum Dei, & voluntas humana, cùm difficulter ita explicari poſſit, ne Synergiſmo fomenta præbeat, ut ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων minùs conveniens repudiandum. Theodorus Beza lib. 1. quæſt. & reſponſ. fol. 621. dicit, *homines prima gratia ουνεργειν* alibi tamen contrarium ſcribit.

CAP. VI.

Refutatio errorum Bellarmini de libero arbitrio.

SECTIO I.

De diſtinctione inter auxilium ſufficiens & efficax.

Bellarm. diſtinctio inter auxilium ſufficiens & efficax.

56. Sed prætermiſſis reliquis ad Bellarminum redeamus, de cujus ſententia ut apertiùs nobis conſtet, obſervandum, quod inter reliquas gratiæ partitiones lib. 1. de grat. & lib. arb. c. 2. quinto loco recenſet eam, *quæ eſt inter gratiam ſeu auxilium ſufficiens atq; auxilium efficax, illud vocat, quo Deus ita hominem vocat, excitat, & juvare dirigendo, protegendo, cooperando paratus eſt, ut revera poſſit ille ſic excitatus & vocatus velle credere, velle converti, velle bonum aliquod facere, tamen reipſa non velit credere aut converti aut bonum aliquod facere. Hoc vero vocat, quo Deus ita hominem vocat & excitat & juvare dirigendo, protegendo, cooperando paratus eſt, ut infallibiliter reipsa velit ille, qui ſic excitatur & vocatur, & reipsâ credat, convertatur bonum faciat, quam diſtinctionem probat ſequenti cap. 11.* Reſp. Concedimus ſanè Spiritui S. converſionis opus aggredienti multos reſiſtere, conſilium Dei adverſus ſeipſos ſpernere, & ſeipſos vitâ æternâ indignos judicare, atque hac ratione ſuâ culpa gratiam converſionis à ſe repellere, ſed propterea ipſam gratiam in ſufficientem & efficacem dividendam eſſe negamus, ſiquidem una eademq; Dei gratia eſt, quæ in credentibus operatur, & quæ ab incredulis repellitur. Capit. 12. diſputat, *unde ſumatur efficacia gratiæ, ubi primo loco repudiat eorum opinionem, qui gratiam efficacem conſtituunt in aſſenſu & cooperatione humana, ita ut ab eventu gratia dicatur efficax, quia videl. ſortitur effectum, & ideò ſortitur effectũ, quia voluntas humana cooperatur, per quam opinionem dicit deſtrui gratiæ efficaciam & ſimul prædeſtinationem. Deinde repudiat etiam illorum opinionem, qui docent, gratiam efficacem eſſe actionem Dei Phyſicã, quæ determinat voluntatem aut volendum & eligendum bonum, quod illi fuerat per gratiam excitantem inſpiratum, per quã opinionem dicit deſtrui gratiam ſufficientem & liberum arbitrium; ipſe verò eam opinionem amplectitur, quod gratia efficax conſiſtat in illuſtratione ac inſpiratione interna.*

Unde ſit efficacia gratiæ.

57. Reſp. Cùm de ipſo, ut ita loquar, puncto converſionis hic agatur, ideò cautè navigandum, ne vel ad Scyllam Pelagianam vel ad Charybdin abſoluti decreti deferamur. Sic ergò procedimus. Primò omnium cavenda ſunt extrema, quæ Spiritus S. in hoc negotio cavere in Scripturis monet; neque enim efficacia gratię ad converſionem tribuenda eſt cooperationi voluntatis humanæ, neque tribuenda eſt abſoluto Dei certos quoſdam homines eligentis decreto, ſed incedendum viâ mediâ: Quòd multi convertuntur & ſalvantur, agnoſcendum eſt ſolius divinæ gratiæ opus eſſe, quod multi non convertuntur & pereunt, agnoſcendum eſt ipſorũ pereuntium culpâ unicè fieri, in qua piâ ſimplicitate mens Chriſtiana ſecurè acquieſcere poſſet, ſi vel maximè omnibus difficultatibus, præſertim iis quæ circa individua hominum convertendorum moventur, ſeſe non poſſit expedire. Sed quia Bellarmin nobis tribuit, quòd efficaciam gratiæ tribuamus phyſicæ cuidam Dei actioni, quâ determinet voluntatem ad volendum & eligendum bonum, quod illi fuerat per gratiam excitantem inſpiratum, ideò ſententia noſtra perſpicuè exponenda. In converſionis opere Spiritus S. tale invenit ſubjectum, quod nullas habet ad cooperandum vires, ſiquidem mens hominis nõdum renati eſt cæca, voluntas averſa ac Deo inimica; hoc igitur omni genere medendi atque auxiliandi gratia agit, ut eum quem convertere vult ex nolente volentem, ex inimico obœdientem faciat; illud verò non fit eo modo, ac ſi homine nec cogitante, nec cognoſcente, vel etiam invito hominem convertat, ipſique vim afferat, ſed ſpiritus S. donat novas vires, quibus aſſentiri vocationi poſſit, nec tamen uno ſtatim momento homini adimit veterem illam libertatem, vel potiùs miſeram ſervitutem, quâ oblatam gratiam repudiare poſſit: abſit igitur ut dicamus, Spiritus S. gratiam in converſione Phyſicâ quadam actione determinare voluntatem ad volendum & eligendum bonum (hac enim ratione converterentur omnes immutabili neceſſitate, quos Spiritus S. converti vult) ſiquidem patitur Spiritus S. ſibi reſiſti, permittit opus ſuum impediri, videt multos ſeipſos conver-

ſione & converſionis fructu, ipsâ ſcil. vitâ æternâ indignos judicare. Voluntas igitur in omnibus hominibus eſt poſt lapſum; ut autem voluntas velit bonum ſpirituale, id non habet ex ſuis viribus, ſiquidem peccato ſervit, renovat igitur Spiritus S. in converſione hominis voluntatem, ac donat ei novas vires, quibus inſtructa bonum actu velle & eligere poſſit, interim ex adhærente naturæ pravitate poteſt homo nolle bonum, poteſt Spiritus S. opus impedire, ac proinde neutiquam dicendum, quòd in converſione phyſica quadam actione gratia determinet voluntatem ad volendum ac eligendum bonum.

Sectio II.

De diſtinctione inter gratiam operantem & cooperantem.

Diſtinctio inter gratiam operantem & cooperantem.

58. Hæc omnia erant clariora ex ſequentibus, ſiquidem cap. 14. ſequenti declarat Bellarminus partitionem inter *gratiam operantem & cooperantem* (illam dicit) *quæ efficit in homine primum actum deliberatæ voluntatis, qualis eſt converſio ſive ab infidelitate, ad fidem, ſive a peccatis cæteris ad agendam pœnitentiam: hanc vocat quæ efficit conſequentes actus voluntatis, quales ſunt velle orare, velle bona opera facere*: præſertim illud Auguſtini de grat. & lib. arb. cap. 17. *Ut velimus ſine nobis operatur, cùm autem volumus & ſic volumus ut faciamus nobiſcum cooperatur*; id Bellarminus ſic explicat, *Deum ſecundum quoddam genus cauſæ eſſe moventem reſpectu ipſius velle deliberati, & voluntatem non eſſe moventem, ſed tantùm motam, cùm tamen ſecundùm aliud genus cauſæ ad eundem actum volendi producendum concurrat Deus ut movens, voluntas autem tùm ut mota, tùm ut movens, & ideò utrumq; verum eſſe, Deum operari ipſum velle deliberatum ſine nobis, & non operari ſine nobis. Nam ſi conſideremus cauſam efficientem & phyſicam illius actus, ea non ſolùm eſt Deus per auxilium ſpeciale, ſed etiam voluntas per liberum arbitrium, & hoc modo illud velle eſſe Dei & noſtrum, & nos in eo, Deo cooperari, & Deum illud non ſine nobis operari. At ſi conſideremus cauſam illius ejusdem actus moralem, id eſt, cauſam moventem ſuadendo, hortando, conſulendo, ea eſt ſolus Deus; voluntas autem ſecundùm hoc genus cauſæ non eſt movens, ſed tantum mota, non enim ipſa ſe voluntas impellit ſuadendo & hortando, ut velit quod non vult, ſed Deus per inſpirationis ſuas intus animæ loquens, ei ſuadet & perſuadet ut velit.* Hæc Bellarmin. qui poſtea adhibet hanc ad rem talem ſimilitudinem. *Sit aliquis, cui expediat navigare in Orientem, & tamen nolit id facere, ſi quis ad eum accedat, eiq; multis allatis rationibus tandem perſuadeat, & de nolente volentem faciat. Deinde ubi eum velle navigare cognoverit, procuret illi navem, pecunias & cætera, quæ navigantibus ſunt neceſſaria, is profectò verè dicere poterit, ego ſolus feci, ut iſte navigationem ſuſcipere vellet, nam etiamſi alter rationis allatas audierit, atq; apud ſe expenderit & tandem aſſenſum præbuerit, non tamen ipſe ſibi perſuaſit, neq; ſe ipſe movit, ſed amicus ejus iſtum movit, eiq; perſuaſit. Ceterum quod attinet, ad executionem voluntatis non poteſt amicus ille dicere, Ego ſolus detuli iſtum in Orientem, ſed ſolùm ego illum adjuvi & cooperatus ſum, ut commodè navigaret, ſiquidem ille qui ab amico perſuaſus navigare decrevit, ſine dubio non ſibi ipſi defuit, ſed cogitare cœpit, quid facto opus eſſet, & conatum atque induſtriam adhibere ad futuram navigationem.*

59. Reſp. Inſidiosè hæc dicuntur ac diſputantur, certum quidem eſt nos velle cùm volumus, ſed illud velle non oritur ex reſiduis naturalibus liberi arbitrij viribus, verùm ex novis illis à Spiritu S. donatis qualitatibus. Similitudo illa quam Bellarm. adhibet, manifeſtè oſtendit, quod ſtatuat in converſione voluntatem hominis ſuadendo, inſpirando, excitando moveri, ut naturales ſuas vires exerat atq; ita gratiæ in primo ſtatim converſionis actu cooperetur, ſiquidem navigator ille, quem in Orientem Bellarm. ablegat, ita perſuadetur ac de nolente fit volens, ut internum hujus voluntatis atq; operis principium habeat, quod externis hortationibus ac perſuaſionib⁹ excitetur ac in actum producatur, ſed homo nondum renatus tali interno principio ad illò velle bonum non eſt inſtructus, ſiquidem eſt in peccato mortuus, proindè ut in corpore mortuo nihil quicquam virium ac potentiæ ſupereſt, quo ſibiipſi corporalem vitam reſtituere vel ad ſui reſuſcitationem cooperari poſſit: ita homo ratione peccati ſpiritualiter mortuus, ſeipſum in vitam revocandi vel ſpirituali ſui reſuſcitationi cooperandi nullam facultatem aut *δύναμιν ἐνεργητικὴν* habet. Repetendum hoc loco ex doctrina de peccato originali ſuperiùs expoſitâ, quòd per lapſum protoplaſtorum non ſolùm amiſſa ſit originalis juſtitia, ſed etiam Natura miſerè corrupta, ideoque peccatum originale conſiſtit non ſolùm in *στερήσει* integritatis, ſed etiam *θέσει* corruptionis, quæ corruptio ineſt per modum vitioſi habitus. Quemadmodum enim exteriores actus, ad quos prono impetu flagitioſi feruntur, teſtantur in ipſorum voluntate vitioſum habitum latere: ita peccatorum actualiũ copioſa ſeges ex corde enata teſtatur, per modum vitioſi cujusdam habitus corruptionem illam Naturæ ineſſe; eſt autem non acquiſitus, ſed innatus habitus, proinde per contrarios actus tollitur, quemadmodum acquiſitus, ſed ut generatione eſt contractus, ita per ſolam regenerationem ac renovationem Spiritus S. aboleri minuive poteſt. Ergò ut voluntas hominis in converſione velit bonum, non ſufficit voluntatem ſuadendo, hortando ac conſulendo moveri, ſed requiritur, ut novis priùs viribus ad bonũ volendum & amplectendum donetur, ſiquidem in peccatis non ſolùm dormit, ſed etiam iiſdem turpiſſimè ſervit, ac eiſdem ex ſe & ſuis viribus non poteſt non ſervire. Non ſuaſione tantùm ſed immutatione, non ſ[illegible]atione tantùm, ſed renovatione, non exteriori pulſatione, ſed interiori tractione voluntas indiget. Nemo noſtrûm negat, voluntatem hominis velle, voluntatem credere, ideoque non niſi volentibus nobis nos credere, ſed Deus eſt, qui facit ut velimus, facit autem non ſuadendo tantùm, hortando ac conſulendo voluntati, ſed à ſervitute peccati eam liberando, efficaciter immutando, renovando, novis ad bonum viribus donando, quam eſſe Auguſtini genuinam ſententiam patet ex dictis omnibus ſuperiùs allatis de grat. & lib. arb. cap. 16. *Certum eſt nos velle & facere, cùm volumus & facimus, ſed ille operatur & velle & facere* (quomodo verò, num ſuadendo tantùm ac hortando? attende ſequentibus) *præbendo voluntati vires efficaciſſimas, de quo ſcriptum eſt: Deus operatur in nobis velle & facere.* lib. 1. contra

duas

duasEpiſt.Pelag.ad Bonif.cap.19.*Chriſtus non dicit duxerit, ut illic aliquo modo intelligamus priùs cedere voluntatem, ſed dicit traxerit: quis autem trahitur, ſi jam volebat, & tamen nemo venit niſi volit, trahitur ergò miris modis, ut velit, ab illo, qui novit intus in ipſis hominum cordibus operari, non ut homines* (quod fieri non poteſt) *nolentes credant, ſed ut volentes ex nolentibus fiant.* libr.de prædeſt. ſanct.cap.3.*errorem eſſe dicit, arbitrari, quod prædicato Evangelio conſentire noſtrum ſit proprium & ex nobis.* Ambr.li.1.de voc.gent.cap.9.*Licet inſit homini nolle bonum, tamen niſi donatum non habet velle bonum.* Maxentius: *nec cogitare nec velle ſpirituale poſſumus, niſi per infuſionem & operationem intrinſecam Spiritus Sancti.* Concilium Arauſicanum can.6. *Qui non confitetur divinitùs in nobis fieri ut credamus & velimus per infuſionem & inſpirationem Spiritus S.anathema ſit.* Contrà verò de Naturæ poſſibilitate pronunciat Auguſtin. de nat.& grat.cap.53.*quod vulnerata, ſauciata, vexata, perdita ſit, ac verâ confeſſione, non falsâ defenſione opus habeat.* Proinde nondum ex caſſibus Pelagii extricat ſeipſum Bellarmin., tribuens gratiæ operanti, quod ſuadendo, hortando, conſulendo voluntatem quidem moveat, relinquens interim hominis voluntati, quòd concurrat liberè conſentiendo, ac per liberum arbitrium actum illum converſionis activè producendo, ut in hoc ipſo capite loquitur, ſiquidem Pelagius ab orthodoxis vi veritatis coactus tandem itidem ſic cœpit loqui, *gratiam adjuvare bonum cujusq; propoſitum, nec tamen reluctandi ſtudium virtutis immittere.* Auguſt.lib.4.contra duas Epiſt.cap.6.*ex Dei potentia nec in malum nec in bonum invitum aliquem cogi, ſed propria voluntate aut bonum facere aut malum, in bono verò opere à Dei gratia ſemper adjuvari, in malum Diaboli ſuggeſtionibus incitari.* lib.1.contra duas Epiſt.cap.18.

An ad libertatem arbitrii requiratur libertas ab immutabilitate.

60. Pergit Bellarm. ac lib.3.de grat.& lib.arb. cap. 5. probare inſtituit *requiri ad liberum arbitrium non ſolùm libertatem à coactione, ſed etiam libertatem à neceſſitate* (immutabilitate) Breviter reſpondemus, quia Scriptura homini etiam non renato tribuit aliquam libertatem faciendi opera legis externa, ideò in peccatis, quæ pugnant cum externa diſciplina, non eſt neceſſitas immutabilis. Si verò de interiori immunditie & corruptione Naturæ nobiſcum naſcente quæritur, ibi fatemur, neceſſitate immutabilitatis voluntatem hominis non renati peccati ſervam ac captivam eſſe, neque enim poteſtatem habet pravitatem illam ex ſe ſuiſque viribus deponendi, &c. Ergò ſi Bellarmin. ad eſſentialia liberi arbitrii requiri putat libertatem à neceſſitate ſive immutabilitate, ut pro arbitrio poſſit homo bonum velle & nolle, dicimus tale liberum arbitrium penitus amiſſum eſſe, ſi verò concedit, libertatem à coactione ſufficere ad eſſentialia liberi arbitrii, quòd ſcil. homo neceſſariò velit malum, & non poſſit niſi velle malum, idem tamen velit ſponte non coactè, concedimus talem arbitrii libertatem in homine poſt lapſum ſuperſtitem adhuc eſſe. Atque ex eo intelligitur, cur veteres qui contra Pelagium ſcripſerunt, quandoque dicant, liberum voluntatis arbitrium deperditũ & amiſſũ eſſe, quandoq; verò dicunt non deperditum, ſed tantùm depravatum eſſe, in prioribus dictis loquuntur de libertate arbitrij juxta priorem ſignificationem, in poſterioribus autem loquuntur de libertate arbitrij juxta poſteriorem ſignificationem. De tota autem hac Bellarmini diſputatione, an ſcil. ad libertatem arbitrij neceſſariò requiratur libertas à neceſſitate ſive immutabilitate, rectiſſimè judicari poteſt ex dictis Auguſtini & Bernhardi, in quibus voluntatem hominis non renati, ad peccatum dicunt liberam & tamen peccati ſervam, captivam ac amiſſam. Itemq; liberum arbitrium ſine gratia non valere niſi ad peccandum. *Nemo enim putet*, ait Bernh. de grat. & lib.arb. *inde dictum liberum arbitrium, quod æquâ inter bonum & malum poteſtate aut facultate verſetur, alioqui nec Deus nec Angeli ſive boni vel mali liberi arbitrii eſſe dicerentur, ſed ex eo potiùs liberum arbitrium dicitur, quod ſive in bono ſive in malo æquè liberam faciat voluntatem, cùm nec bonus quiſpiam nec item malus dici debeat aut eſſe valeat niſi volens.*

61. Audiamus autem Bellarminum 1. affert locum Eccleſ.15. Deus reliquit. 2. quæ ex Concilio Tridentino & decretis recentiorum Pontificum adducit, nullo apud nos loco habentur. 3. Patres libertati neceſſitatem opponentes intelligunt neceſſitatem coactionis, non autem immutabilitatis, quidam etiam definiunt liberum arbitrium in homine ante lapſum, quidam agunt de libertate in actionibus externis, quę omninò à nobis homini etiam poſt lapſum conceditur. 4. rationes quas affert, levioris ſunt momenti. *Si ad liberum arbit. ſufficeret libertas à coactione, ſequeretur etiam in pecoribus eſſe liberum arbitr.* Reſp. puerilia luſus Bellarmin. ingenio indigous. Dicimus hominem non renatum neceſſariò peccare & tamen liberè, quia voluntas depravata ſponte fertur ad malum abſq; coactione, quàm turpis Sophiſtica eſt concludere ex eo, quod & bruta liberè agant, qui abſq; coactione ſponte feruntur ad pabulum! Spontaneus motus in homine oritur ex voluntate ſeu appetitu rationali, ſpontaneus motus in brutis oritur ex inſtinctu naturali & appetitu ſenſitivo. Deinde *ſequetur in pueris, furioſis, ſomniantibus eſſe uſum liberi arbitrii, quia agunt ſponte.* Reſp. eadem Sophiſtica, ſpontaneus motus in pueris, furioſis, ſomniantibus oritur nõ ex uſu rationalis ſed ſenſitivi appetitus. Tertiò *ſequetur Deum per liberum arbitrium genuiſſe Filium, quia non coactus genuit.* Reſp. Probat hoc noſtram ſententiam, Deus neceſſariò (immutabiliter) genuit Filium & tamen liberè, quia non coactè, utiq; ergò neceſſitas (immutabilitatis) & libertas non pugnant immediatè. Quartò *nulla remaneret quæſtio de libero arbitrio.* Reſp. imò verò ſupereſt, quia hoc ipſum quæritur, an ea libertate homo poſt lapſum præditus ſit ad bonum & malum, quâ inſtructus fuit ante lapſum. Denique *pugnantia hæc ſunt dicere, quòd liberum arbitrium ſit ſolutum à coactione non à neceſſitate, cùm ſit poteſtas electiva, quæ non poſſit intelligi cum determinatione ad unũ.* Reſp. in ipſo malorum genere datur electio, ut unum præ alio eligi poſſit, nec malum ut malum, ſed ſub ſpecie boni ab homine appetitur, ſiquidem voluntas hominis peccati ſervituti addicta appetitus ſenſitivi dominio ſeſe ſubjecit, quod ergò ille bonum judicat, illud elegit, ad id prono impetu fertur, interim ipſa voluntatis eſſentia manet, nec deſinit eſſe poteſtas electiva.

62. Cap.6. reſpondet Bellarminus quibusdam dictis Auguſtini ac Bernhardi, quæ probant hominis voluntatem peccato in deterius mutatam ſibi ipſi neceſſitatem facere, ut neceſſitas cùm ſit vo-

luntaria, excuſare non valeat voluntatem, nec voluntas excludere neceſſitatem, cùm ſit neceſſitas quodammodo voluntaria, &c. Ita verò reſpondet, ut noſtram potiùs confirmet quàm evertat ſententiam. *Concedit felicitatem neceſſario appeti & tamen liberè, quia quoad exercitium & ſpecificationem in aliis rebus eligendis voluntas eſt libera*, eodem modo & nos dicimus hominem neceſſariò peccare & tamen liberè, quia quoad ſpecificationem in ipſis peccatorum generibus voluntas eſt libera. *Concedit per neceſſitatem non peccandi in vita æterna non tolli liberum arbitrium, ſed potiùs confirmari*, eodem modo & nos dicimus, per miſeram peccandi ſervitutem, cui in hac vita homo ante converſionem eſt ſubjectus, non tolli ipſam voluntatis eſſentiam, quò minus liberè peccet. *Concedit neceſſitatem conditionatam non repugnare libertati, ſed abſolutam. exemplum conditionatæ neceſſitatis ponit, quod mala arbor non poſſit ferre bonos fructus, & tamen poſſit fieri bona.* Idem & nos dicimus, conditionatam non autem abſolutam eſſe illam peccandi neceſſitatem in homine non renato, poteſt enim converti, renovari ac immutari, ut inſtar arboris primùm malæ, poſtea verò ad bonitatem reductæ ferat bonos fructus. Deniq; lib.3. cap 16. diſputat, *Deum eſſe liberi arbitrii, qui tamen nihil agit niſi bonum.* Expendantur autem quæ Pelagius diſputat apud Auguſt. de Nat. & grat. cap. 46. quod voluntatis arbitrio ac deliberatione privetur, quicquid naturali neceſſitate conſtringitur & apparebit, ex qua ſchola hæc Bellarm. diſputatio prodierit.

Sectio III.

Examen lib. 3. Bellarmini de natura liberi arbitrii.

Pugna Scholaſticorum de libero arb.

63. De natura liberi arbitrii incipit Bellarm. agere libr. 3. & varias Scholaſticorum pugnas hac de re diſcutit. 1. Lomb. vult nomen liberi arbitrii ſignificare *conjunctionem duorum actuum*, i.e. judicii rationis & electionis voluntatis. Durandus putat dici *propriè de actu rationis*, i.e. judicio, Thomas per liberum arbitrium *ſolius voluntatis actum* ſignificat. 2. Hervæus docet liberum arbitrium *propriè in actu conſiſtere, non in habitu vel potentia.* Bonaventura conſtituit *in habitu quodam naturali conſurgente ex ratione & voluntate*: Albertus docet, *liberum arbitrium eſſe potentiam per habitum perfectam ſuperadditum, non tamen acquiſitum, ſed naturalem*, quidam docent, liberum arbitrium *eſſe potentiam quandam univerſalem continentem ſub ſe potentias omnes animæ intelligentis & ſentientis.* Alex. Alenſ. ſententis eſt, liberum arbitrium *eſſe potentiam particularem diſtinctam à ratione & voluntate*. Durandus docet, liberum arbitrium *eſſe ipſas potentias rationis & voluntatis, ſed magis rationis*. Scotus ſtatuit, liberum arbitrium *eſſe potentiam unam & particularem, ipſam videl. voluntatem, eamq; ita eſſe liberam, ut non pendeat nec determinetur à judicio practico rationis*. Thomas & ejus aſſeclæ docent, liberũ arbitrium eſſe *quidem potentiam unam & particularem, ipſam videl. voluntatem, ſed radicem libertatis eſſe in ratione.* 3. Gotofridus diſputat, *voluntatem humanam eſſe potentiam paſſivam*. Biel verò vult, liberum arbit. *partim eſſe paſſivum, partim activum*, Thomas & alii quidam liberum arbitrium *ſimpliciter ſtatuunt activum*. 4. Occamus diſputat, *objectum liberi arbitrij eſſe bonum & malum, reliqui verò omnes tantùm bonum eſſe proprium & primarium voluntatis objectum* ſtatuunt. 5. Lombardus, Occamus & Biel ſtatuunt, liberum arbitrium *eſſe tantùm futurorum*. Ariminenſis cenſet *inchoationem actionis etiam in præſenti liberam eſſe poſſe, tamen continuationem aliquam omnino eſſe neceſſariam.* Scotus & alii ſtatuunt, *non ſolùm futuras ſed etiam præſentes actiones, nec tantùm earum inchoationem, ſed etiam continuationem in liberi arbitrii poteſtate eſſe.* 6. Scotus docet, *primum actum voluntatis ſeu amorem finis non ſolùm elici à voluntate, ſed eſſe ſimpliciter liberum.* Capreolus diſputat, *primum amorem finis eſſe quandam complacentiam actualem erga bonum in univerſum, & voluntatem non niſi paſſivè ad eam concurrere.* Ferrarienſis ſtatuit, *actum illum fieri ab ipſa voluntate efficienter, ita tamen ut ſequatur ex inclinatione naturali.* Ex his Scholaſticorum pugnis manifeſtè apparet, quid certi ab illis ſperandum ſit, qui relicto Scripturæ tramite ad vias Philoſophorum abeunt.

An D. Luthero Deũ privet arbitrii libertate.

64. Cap. 16. probat Bellarminus, *Deum eſſe liberi arbitrii*, in quo nos habet ſibi, imò veritati ὁμόψηφους: illud verò iniquum eſt, quod *Cap. præcedente D. Lutherum accenſet illis, qui libertate arbitrii Deum ſpoliant, quia in aſſertione articulorum artic. 36. diſputat, omnia ex neceſſitate abſoluta evenire*, ſed tale quid eò loci non occurrit, ac ſi vel maximè occurreret, nondum libertate arbitrii per id Deus privaretur, ſiquidem intelligitur neceſſitas in creaturis, non autem in ipſo creatore. Rem ipſam quod attinet, fatemur D. Lutherum in libro de ſervo arbitrio ſcribere, quòd omnia fiant ex abſoluta neceſſitate, ſed mentem ſuam clariſſimè expoſuit in 26. cap. Geneſeos. *Reſonabant & templa & ſchola* (ait Dn. Chemnit. part. 1. locorum pag. 425.) *immenſis liberi arbitrii encomiis; oppoſita ergò ſunt iſta diſputationes, ne in externis quidem arbitrium omnino eſſe liberum, nec potuit in principio tam diſtinctè & commode hæc intricata diſputatio declarari.* Eraſmus Scholaſticos ſecutus ex Philoſophia potius & judicio rationis, quam ex Scriptura vires liberi arbitrij defendebat, ut ergò ſuo eum Lutherus jugularet gladio, ex ipſis illis Eraſmi principijs, rationis ſcilicet judicio contra adverſarium pugnabat εἰς τοὐναντίον ἀποκλίνων omnia abſolutâ neceſſitate fieri contendens, nimirum *ut naturalis ratio ſuperba illa Domina verbo ſeſe ſubjicere diſcat*, ut loquitur tom. 3. Latin. Jenenſ. f. 207. alibi interim diſertè ſcribit & pugnat, Deum non eſſe peccati cauſam, tantùm abeſt, ut liberi arbitrij Deum eſſe neget.

Sectio IV.

Examen lib. 4. Bellarmini de viribus liberi arbitrii in naturalibus.

Quæ vires hominis in notitia Dei naturali.

65. Libr. 4. de viribus liberi arbitrij agere incipit & *probat Natura viribus cognoſci poſſe Deum eſſe & eſſe unum, & id genus alia. c. 2. requiri & ſufficere auxilium generale ad actiones naturales & civiles.* cap. 4. quod libenter concedimus, eſt enim aliqua naturalis Dei notitia, ſed languida & imperfecta,

fecta, novit ratio aliquam particulam legis divinæ, poteſt ex κοιναῖς ἐννοίαις & libro Naturæ diſcere, quòd ſit Deus, quòd juſtus ſit, quòd ſapiens. &c. Præditus inſuper eſt homo etiam poſt lapſum aliqua libertate in naturalibus & civilibus actionibus, poteſt externa delicta quodammodo cavere & externam locomotivam utcunque regere, ſed libertas illa eſt imperfecta, ut patebit ex impedimentis hujus libertatis, quæ exponentur poſtea ſuo loco. Quæ de contradictionibus Lutheri & Philippi cap. 5. ſcribit, *quaſi omnem omninò etiam in externis & civilibus actionibus voluntatis humanæ libertatem tollant*, hac de re videatur Dn. Chemnit. part. 1. loc. cap. de cauſa peccati ſub finem, non erubeſcit D. Lutherus cum Auguſtino fateri, ſe proficienter ſcripſiſſe, ideò etiam in poſterioribus editionibus operum Lutheri verba illa aſſert. art. 36. quod juxta Wiclefi doctrinam omnia abſolutâ neceſſitate eveniant, ſunt omiſſa, uti etiam in Locis poſterioribus Philippus mentem ſuam diſertè expoſuit, ſententia dictorum ſumenda eſt ex occaſione dicentis. Scribunt autem contra immodicos liberi arbitrij encomiaſtas, idem igitur ipſis contigit, quod primitivæ Eccleſiæ Patribus, qui cùm Manichæorum errores ſibi refutandos proponerent, nimium progreſſi indulgentiùs & incommodiùs de viribus liberi arbitrii ſunt locuti.

An dicendũ ſit ſervum hominis arbitrium.

66. Cap. 6. diſputat Bellarminus, *non poſſe ab inſigni temeritate defendi modum loquendi, quo nomen liberi arbitrii in nomen ſervi mutetur.* 1. *cùm inauditum ſit ſervi arbitrii nomen in Eccleſia per totos mille quingentos annos.* Reſp. adeóne in Eccleſia Chriſti peregrinum eſt illud Chriſti, Joh. 8. v. 34. Qui facit peccatum, peccati ſervus eſt, & illud Apoſtoli, Rom. 6. v. 20. Cùm ſervi eſſetis, peccati liberi fuiſtis juſtitiæ. Auguſt. 2. lib. contra Julian. *Hic hominem vultis perfici* (vos Pelagiani) *atq; utinam Dei dono & non libero vel potius ſervo arbitrio.* lib. 3. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 8. *Liberum arbitrium captivatum, non niſi ad peccatum valet.* in Ench. cap. 30. *Qualis quæſo poteſt ſervi addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? liberaliter enim ſervit, qui ſui Domini voluntatem facit, ac per hoc ad peccatum liber eſt, qui peccati ſervus eſt.* ſerm. 3. de verb. Apoſt. *Agis quidem Deo non adjuvante liberâ voluntate, ſed malè, ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi ſine adjutorio Dei liberam voluntatem, quanquam illa non eſt libera, à quo quis enim devictus eſt, huic & ſervus addictus eſt, & omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* Bernh. ſerm. 8. ſup. Cant. *Anima ſub hac voluntaria & malè libera neceſſitate & ancilla tenetur & libera, ancilla propter neceſſitatem, libera propter voluntatem.* 2. *Omnes Scriptores Eccleſiaſtici diſertis verbis liberum arbitrium docuerunt.* Reſp. neque nos tollimus liberum arbitriũ, ſi intelligatur vel interior atq; eſſentialis voluntatis in agendo libertas, vel aliqua in actionibus externis & civilibus libertas, vel ipſa in peccati ſervitute libertas à coactione. 3. *Si nomen arbitrii bonum, retinendum erit: ſin malum, cur in Eccleſia tamdiu toleratum?* Reſp. retinemus, ſed eum debita & conveniente explicatione, nec abſolutam Manichæorum neceſſitatem, nec Pelagianam arbitrii libertatem approbantes.

Sectio V.

Examen libri 5. Bellarmini de viribus liberi arbitrii in moralibus.

De viribus liberi arbitrii in moralibus.

67. Libro 5. diſputat Bellarminus de libertate arbitrii in moralibus, ubi tractat primis duodecim capitibus quæſtionem *de operibus infidelium moraliter bonis, ſint ne ea peccata, cùm fiant ſine fide*, qua de re ſuus erit poſteà dicendi locus. A capite 13. uſque ad finem libri *agit de libero arbitrio in moralibus, ac probare conatur hominem in ſtatu Naturæ corruptæ libero arbitrio præditum eſſe quoad moralia*, ſed ipſum quæſtionis & controverſiæ ſtatum nondum ſatis diſtinctè ac dilucidè proponit, concedimus enim hominem non renatum habere aliquam libertatem faciendi opera legis externa, ac proinde in peccatis, quæ pugnant cum externa diſciplina non eſſe neceſſitatem vel coactionis, vel immutabilitatis, interim addimus libertatis hujus varia eſſe impedimenta tùm interna tùm externa, quæ ſuo loco enumerabuntur, aliquam igitur ac limitatam arbitrij libertatem in operib. moraliter bonis hominib. nondum renatis concedimus, ſed quia illa ipſa opera moraliter bona corã Deo ſunt peccata tùm finalis tùm efficientis & formalis cauſæ ratione, maximè verò quia voluntas hominis nondum renati ſuis viribus non poteſt exuere pravitatem nobiſcum naſcentem, ideò dicimus eam peccati ſervam æque captivam eſſe. Hic ſcopus, atque hæc diſerta ſententiæ noſtræ explicatio ſi obſervetur, facilè apparebit, quid probandum, quid improbandum ſit in tota illa ſatis prolixa Bellarmini tractatione de libertate arbitrij in moralibus. Miſcet enim Bellarminus diſtinctas quæſtiones & per bonum morale intelligit non externa legis opera, virtutes Ethicas, juſtitiam civilem, ſed etiam verè bonum morale, quod coram Deo & in judicio Dei ſit bonum, cùm tamen vel ex Vega lib. 2. de imbecillit. Naturæ cap. 12. potuiſſet diſcere diſtinctas eſſe has quæſtiones & à nobis etiam diſtingui. *Concedunt quidem* (ait Vega) *Proteſtantes libertatem ad juſtitiam Philoſophicam atq; civilem, ſed non ad ſpiritualem atq; divinam, hoc eſt, quoad opera legis externa non interna*: ubi etiam viam ſe inveniſſe arbitratur, quâ cum Pontificijs Proteſtantes in hac quæſtione conciliare queant. Audiamus ergò Bellarmini argumenta.

Rationes pro libero arbitrio.

1 Aut peccatum neceſſarium aut voluntarium.

68. Primò. *Aut peccatum eſt neceſſarium aut voluntarium, ſi eſt neceſſarium, igitur non erit peccatum, ſi voluntarium, igitur vitari poteſt, & proinde homo liberi arbitrij erit in moralibus.* Reſp. 1. hoc ipſo argumento Cœleſtius Pelagianus olim uſus eſt, ut patet ex Auguſtino in libr. de perfect. juſtitiæ contra Cœleſtium, ſtatim in principio, ubi Cœleſtius ſic ratiocinatur. *Quod vitari non poteſt, peccatum non eſt. Nulla enim ratio vel juſtitia patitur ſaltem dici peccatum, quod vitari nullo modo poteſt*: Auguſtinus autem reſpondet, *vitari poteſt peccatum, ſi Natura vitiata ſanetur gratiâ Dei per Ieſum Chriſtum.* In tantum enim ſana non eſt, in quantum id quod faciendum eſt, aut cæcitate non videt, aut infirmitate non implet. 2. Fatemur in delictis externis politicis liberta-

tem quandam homini relictam eſſe. Si verò in genere dicatur oullum eſſe peccatum niſi voluntarium hoc eſt, niſi fiat deliberatâ voluntate ac ab ho[illegible] ne caveri poſſit, negabitur omninò peccatum originis. 3. homo propriâ culpâ incidit in miſeram illam peccandi ſervitutem, quam in poſteros propagavit. Bernhardus ſerm. 81. in Cant. *voluntas hominis in deterius mutata ſibi ipſâ neceſſitatem [illegible]cit, ut neceſſitas voluntaria cùm ſit, excuſare n[illegible] valeat voluntatem.* 4. Pelagianorum erat olim hoc axioma, nullum eſſe peccatum niſi voluntarium, hoc eſt, niſi κατὰ προαίρεσιν conſultò & actione propriæ voluntatis committatur. Auguſtinus hæreſ. 88. libr. 3. contra Julian. cap. 1. & 5. libr. 2. de bono perſever. cap. 5. & 11. libr. 4. ad Bonifac. cap. 7. libr. 2. de grat. & peccat. orig. cap. 13. libr. 1. retract. cap. 13. & 15. Regerit Bellarminus, *quæſtionem inter Auguſtinum & Pelagianos hanc fuiſſe, an poſſit homo vivere ſine omni peccato etiam veniali, non autem an ſingula peccata vitari poſſint?* atqui nullum eſt peccatum ſuâ naturâ veniale, ſufficit ergò ad peccatum, corruptionem illam adhærere homini neceſſariò antequam renaſcatur, ſi vel maximè externa quædam delicta cavere poſſit. 5. Proinde ſi voluntarij nomen accipiatur tantùm pro libertate à neceſſitate coactionis, dicimus ipſam illam Naturæ corruptionem, ipſa interiora peccata eſſe voluntaria, quia liberè non coactè homo ſervit peccato, ſi verò voluntarij nomen accipitur libertate à neceſſitate immutabilitatis, negamus ad peccati rationem voluntarium pertinere, ſiquidem licet homo ante ſui regenerationem peccati jugo neceſſitate immutabilitatis ſit ſubjectus, tamen verè & propriè peccat, quia in miſeram illam peccati foveam ac ſervitutem primus humani generis parens liberè ſeipſum atque omnes poſteros præcipitavit. Regerit Bellarminus, *peccati primi hominis, ex quo Natura corruptio orta eſt, juxta Calvini ſententiam, fuiſſe Dei decreto & inevitabili voluntate commiſſum.* Reſp. Eccleſiæ noſtræ hac in parte a Calvino ſeſe ſejungunt, & publicè fatentur, Adamum ſponte ac propriâ culpâ ſeſe miſeræ iſti peccandi ſervituti ſubjeciſſe. Regerit & hoc, *quod peccatum originis & corruptio illa Naturæ ſit dimiſſa in Baptiſmo, ut non imputetur, igitur nec poterunt imputari peccata ex illa corruptione orta, niſi accedat libera voluntas.* Reſp. Non imputari ad reatum damoationis, non tollit ipſum formale peccati, quaſi deſinat eſſe in ſe & ex ſe peccatum, quia non imputetur, ſiquidem poſſet omninò imputari, ſi Deus in judicium ſuum nobiſcum intraret. 6. Diabolus neceſſariò ſemper malè agit, & tamen verè peccat. quomodo igitur omne peccatum voluntarium? Regerit Bellarminus, *in genere verum eſſe, quod Dæmones neceſſariò malè agant, nec poſſint niſi malè agere, ſed falſum id eſſe in particulari, omnia mala quæ faciunt, illos neceſſariò facere, cùm poſſint multa non facere quæ faciunt, & ideò non neceſſitate, ſed voluntate peccata committant.* Reſp. eodem modo & nos dicimus, homines non renatos non poſſe niſi malè agere, nec tamen omnia mala quæ faciunt, illos neceſſariò facere, cùm reſpectu externorum delictorum poſſint multa non facere quæ faciunt; ſufficit nobis, quod conceditur, Dæmones non poſſe non malè agere, & tamen verè peccare, ex quo evidenter patet, neceſſitatem immutabilitatis non excludere veram peccati rationem, quippe cùm ſit neceſſitas propriâ culpâ attracta. 7. Quamvis homo non renatus neceſſariò peccet, atq; ex ſe & ſuis viribus aliter non poſſit, tamen non eſt hæc abſoluta quædam neceſſitas, quia poteſt per Dei gratiam converti & ſic bonum agere, neque enim cum Manichæis dicimus, quoſdam eſſe ἀλύτους & χοϊκοὺς, qui non poſſunt converti, ordinariâ Spiritus Sancti diſpenſatione: ac proinde magna differentia eſt inter peccandi ſervitutem, cui ſubjecti ſunt mali Angeli, atque inter illam peccandi ſervitutem, cui homines mancipati ſunt, voluntas Diaboli non eſt capax gratiæ ad converſionem, ſed voluntas hominis per Spiritum Sanctum converti poteſt; non Diabolis ſed hominibus propoſuit Deus media, per quæ in ipſorum cordibus vult eſſe efficax. Bellarminus hanc paſſivam capacitatem commutat in activam, dùm inſidioſè ſcribit; *hominem peccatorem, dùm in eo regnat cupiditas, non poſſe vitare peccatum, abſolutè autem poſſe, quia poteſt cum Dei adjutorio exuere cupiditatem & induere caritatem.* ſub verbo enim Adjuvandi (à quo tamen in ſano ſenſu accepto non abhorremus) etiam olim Pelagius venenum ſuum occultabat, ſic enim dicit apud Auguſtinum libr. 1. contra duas Epiſtolas Pelagian. cap. 19. *in omni opere bono hominem ſemper adjuvari a gratia,* & libr. 4. cap. 6. *gratiam adjuvare bonum cujusq; propoſitum,* cui reſpondet Auguſtinus libr. 3. cap. 4. *Tempore veteris Teſtamenti in iis, qui ſecundùm promiſſionem Filii erant, Spiritum Sanctum non ſolùm adjutorem (quod Pelagiani dogmati ſuo ſufficere exiſtimant) verùm etiam largitorem fuiſſe dicimus virtutis, quod iſti negant.* libr. 2. cap. 9. *hominum propoſitum adjuvat quidem ſubſequens gratia, ſed nec ipſum eſſet niſi præcederet gratia,* in Enchirid. cap. 32. *Totum Deo detur, qui voluntatem hominis bonam præparat adjuvandam & adjuvat præparatam, præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia, quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa, nolentem prævenit ut velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit.* Ex quibus manifeſtum eſt gratiam adjuvantem ab Auguſtino tunc primùm poni, quando ſine liberi arbitrij in homine nondum renato cooperatione gratia præveniens operata eſt velle, tunc enim adjuvat, ne fruſtrà velimus. 8. peccatum à Johaone definitur, quòd ſit ἀνομία, 1. Epiſtola 3. v. 4. nullâ habitâ voluntarii ratione. Regerit Bellarminus *in definitione peccati virtute contineri liberum arbitrium, cùm lex non detur niſi iis, qui liberum gerunt arbitrium, fruſtrà enim datur regula ei, qui non habet in poteſtate actiones ſuas, alioqui detur cauſa, cur beſtiis nulla præſcribantur leges?* Reſp. lex data fuit homini & cordi ipſius inſcripta in ſtatu integritatis, cùm adhuc integras ad perfectam obœdientiam vires obtineret, quòd ſi propriâ culpâ viribus illis ſemetipſum homo privavit, nunquid propterea de jure exigendi ac repoſcendi quod dederat, Deo quippiam decedit? minimè verò. Ac ſi lex non pertinet ad eos, niſi qui per liberum arbitrium cavere poſſunt peccata, unâ liturâ delebitur peccatum originis in infantibus, ubi enim nulla lex, ibi nec ἀνομία; ubi non eſt ἀνομία, ibi nec peccatum.

Vox Adjuvandi quomodo in hac materia intelligenda ſit.

69. Secundò. *Si non eſt in homine libertas arbitrii, nullus erit præmio aut pœnæ locus, id autem* *com-*

Ubi non eſt arbitrii

libertas. ibi nec præmio nec pœnæ datur locus.

communi totius humani generis ſenſu ac conſenſu refellitur. Reſpon. 1. Si de præmiis ac pœnis in foro politico agitur, concedimus hominem nondum renatum habere adhuc libertatem dirigendi actiones externas & regendi externam locomotivam, proinde rectè fit, quòd benè agentibus præmia, ſed malè agentibus pœnæ decernuntur, quod qui negare vellet, ipſum politiarum fundamentum ſubverteret, ſiquidem præmia ac pœnæ conſervant Reſpublic. 2. Si agatur de præmiis ac pœnis in foro judicii divini, diſtinctè reſpondendum. Prę̄mia enim aut ſunt hujus, aut futurę vitæ, perindè ut & pœnæ. Præmiis hujus vitæ ſive temporalibus remuneratur DEUS externam hominum etiam non renatorum diſciplinam, & delicta atrocia regulariter punit atrocibus pœnis, ut hac ratione conſerventur Politiæ, Exod. 1. v. 21. *quia timuerunt Ægyptiaca obſtetrices DEUM, ædificavit illis domos*: præmiis æternis non remuneratur DEUS niſi renatorum opera, idque non ex merito condigni, ſed ex gratuita miſericordia. nil Deus in nobis præter ſua dona coronat: quâ ratione pertinet quæſtio ad renatos, quos eſſe τῶ̃ Θεῶ̃ συνέργους in bonis operibus non diffitemur, ſiquidem liberata à peccati jugo voluntas novis à Spiritu ſancto donatis viribus cooperatur. 3. Pœnas temporales & æternas juſtiſſimo ſuo judicio irrogat DEUS illis, qui corruptam ex Adamo naturam trahunt & peccato originali obnoxii naſcuntur, ſi vel maximè nondum habent liberi arbitrii uſum, quo hæreditarium illud peccati fœnus novis actualium peccatorum debitis augeant. Regerit Bellarminus, *non eſſe veram culpam, qua vitari non poſſit, alias nullam fore inter hominem ac pecudem differentiam.* Reſpon. Naſcuntur infantes peccati originalis jugo neceſſariò obnoxii, quod ſuis viribus haud quaquam vitare poſſunt, ergò non eſt hæc verè & propriè dicta culpa, injuſtus igitur DEUS, qui veram & propriè dictam pœnam illis hoc nomine irrogat. Roman. 5. verſ. 14. *regnat mors etiam in eos, qui non peccant in ſimilitudinem prævaricationis Adæ.* Porrò inter hominem non renatum & pecudem hæc eſt differentia, quòd ille voluntate pręditus eſt, quâ liberè & non coactè peccato ſervit, licet non poſſit non peccare, hæc verò voluntariè non agit, licet ſpontè & inſtinctu naturali agat, quod vel ex Lombardo ſuo diſcere poterat Bellarminus, qui disertè ſcribit, *hominem ante reparationem gratia non poſſe non peccare & tamen liberè peccare, nimirum quia voluntas ejus libera eſt a neceſſitate coactionis, non autem a peccati ſervitute.* 2. ſent. diſt. 25. l. Regerit & hoc, *Si non eſt locus bono merito ſine libero arbitrio, eadem ratione non erit locus malo merito, eadem enim libertas ad præmium & pœnam requiritur.* Reſp. in actionibus moraliter bonis talis quædam libertas adhuc reliqua. quamvis voluntas hominis magis inclinet ad malum quàm ad bonum, quod ipſa illa præmia, quibus excitanda & pœnæ quibus refrenanda eſt, teſtatum faciunt, ſed quoad interiorem corruptionem, & quoad peccata cordis interiora non eſt in homine eadem libertas ad bonum ac malum meritum. Proinde conſecutio non valet, ſiquidem bonum eſt ex cauſis omnibus integris dicebat Dionyſius, ſed malum eſt ex una etiam cauſa deficiente. inde mala hominis opera ſunt perfectè mala merita, ſed bona hominis opera non ſunt perfectè bona merita, ſiquidem ſunt imperfectè bona: adde quòd nulla ſint coram Deo bona opera niſi renatorum, qui non amplius ſunt in ſtatu peccati, ſed in ſtatu gratiæ: Sufficit ad mala merita, Adamum primum generis noſtri parentem, ex quo naturæ corruptionem trahimus, perfectam ad bonum poteſtatem pro ſe ac poſteris à Deo accepiſſe. Quæſtio illa; quam coronidis loco huic argumento attexit Bellarminus, *de merito bonorum operum*, ſuum poſteà habebit locum, *negat ſibi ſuiſq; hominibus adverſaris, quod Auguſtinus dicit, gratiam non eſſe ex merito*, tollat igitur, quæ de præparatione ad gratiam & merito congrui diſputantur à Scholaſticis.

70. Tertiò: *Si non eſſet libertas arbitrii, non eſſent alii boni, alii mali, nec alii aliis meliores, quod falſum.* Reſp. 1. ratione corruptionis originalis *ſimul omnes inutiles facti ſunt, nec ulla eſt diſtinctio, omnes ſunt peccatores*, Rom. 3. v. 23. 2. ratione externorum actualium peccatorũ diſcrimen quoddam eſt in non renatis, *Fabricius enim minùs malus quam Catilina, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non multùm deviando*, inquit Auguſtinus l. 4. contra Julian. cap. 3. concedimus igitur reſpectu illarum actionum, quæ pugnant cum externa diſciplina, aliquam eſſe in non renatis arbitrii libertatem. 3. ac ſemen originalis labis in aliis atque aliis copioſiorem profert ſegetem, ſiquidem fovetur in quibuſdam pravâ educatione, conſortio pravorum, peccandi conſuetudine, licentiæ majoris arrogatione, ad quas cauſas Satanæ Tyrannis accedit. 4. licet homo ex ſe & ſuis viribus non poſſit deponere connatam malitiam, tamen per miniſterium verbi & Sacramentorum Spiritus ſancti gratiâ converti poteſt, proinde etiam hoc ſenſu & reſpectu quidam homines boni, quidam verò mali, atque alii aliis ſunt pejores. Quidam enim præter connatam pravitatem actuali pertinaciâ verbum DEI aſpernantur, ſecurè in peccatis contra conſcientiam perſeverant & cùm in profundum peccatorum devenerint, tandem omnes admonitiones contemnunt, quidam verò verbum audiunt & gratiâ Spiritus ſancti ex illius auditu fidem concipiunt, renovantur de die in diem & perficiunt quotidiè ſanctificationem. Proinde etiamſi ante reparationem gratiæ nemo hominum coram Deo bonus ſit, quidam tamen per gratiam boni fiunt, quod in obſtinatis dæmonibus non contingit. 5. Quid quod inter ipſos Dæmones quidam ſunt reliquis pejores & nequiores Luc. 11. v. 26. quos tamen arbitrii libertate ad bonum inſtructos eſſe nemo dixerit. Regerit Bellarmin. *per electionem ac reprobationem divinam, quam Calvinus adduxerat, non poſſe diſſolvi argumentum.* Reſp. Si cauſam bonitatis ac malitiæ in hominibus ad abſolutum electionis ac reprobationis decretum Calvinus refert, ſuo faciat periculo, nobis cum ſententia illius in hac parte nihil eſt commune, qui converſionis opus ſolius divinę gratiæ muniri aſcribimus, nec tamen abſolutum electionis decretum approbamus, contrà quod rectè urgetur à Bellarmino, quòd quidã renati indies magis proficiant ac perſeverent, quidã verò deficiant ac pereant, ſed ſi hoc fine id à Bellar. adducitur, ut probet etiam ante converſionem & in ipſa converſione ſuis liberi arbitrii viribus hominem gratiæ cooperari, mutatur ſtatus controverſię & miſcētur diſtinctę quęſtiones, aliud enim

3. Si non eſſet arbitrii libertas, non eſſent alii boni, alii mali.

eſt de ſtatu ante reparationem, aliud eſt de ſtatu poſt factam reparationem agere.

4. Sublatâ arbitrii libertate tolluntur cohortationes, objurgationes.

71. Quartò. *Si tollitur liberum arbitrium, tolluntur cohortationes, objurgationes, laudes, vituperationes, præcepta, conſilia, monita & id genus alia, quod abſurdum.* Reſpon. 1. leges civiles ferendæ omninò ſunt de illis tantùm actionibus, quæ ſunt ἐφ᾽ ἡμῖν, atque in illis præceptionibus Ethicis ac moralibus ad id valent cohortationes, objurgationes, & alia hujus generis incitamenta, ut externam diſciplinam homo regat & virtutis ſtudium ſectetur, quod in ipſius viribus eſſe non negamus, licet magna corruptio etiam hac in parte voluntati acceſſerit, quod ipſi illi cohortationum & objurgationum ſtimuli manifeſtè teſtatum faciunt, quibus ad bonum indigemus, ad malum contrà nimis proni ac proclives. 2. ſed lex divina, ac cohortationes, objurgationes, vituperationes, promiſſiones ipſi additæ non eo fine (poſt lapſum) nobis proponuntur, quaſi noſtris viribus omnia illa, quæ à nobis requiruntur, etiam quoad interiorem cordis obœdientiam præſtare poſſimus, ſed ut Naturæ noſtræ corruptione ac virium ἀδυναμίᾳ agnitâ ad Medicum noſtrum Chriſtum ſuſpiremus, ut quod ea nobis non poſſumus, ipſius gratiâ implere valeamus. 3. hac de re contra Pelagianos eodem argumento uſos ita diſputat Auguſtinus de grat. & liber. arbitr. cap. 16. *Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt, non juberet DEUS, quod ſcit non poſſe ab homine fieri, quis hoc neſciat? ſed ideo jubet aliqua, quæ non poſſumus, ut noverimus, quid ab illo petere debeamus. Ipſa eſt enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat.* cap. præced. 15. *Meminerimus ipſum dicere, facite vobis cor novum & Spiritum novum, qui dicit, dabo vobis cor novum & Spiritum novum. Quomodo ergò quod dicit, facite vobis, hoc dicit dabo vobis? quare jubet, ſi ipſe daturus eſt? quare dat, ſi homo facturus eſt, niſi quia dat quod jubet & adjuvat, ut faciat cui jubet? per gratiam fit ut homo ſit bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ.* lib. 2. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 10. *Nihil in Scripturis ſanctis homini à DEO video juberi propter probandum liberum arbitrium, quod non inveniatur vel dari ab ejus bonitate, vel poſci propter adjutorium gratiæ demonſtrandum.* de correpʈ. & grat. cap. 3. *O homo, in præceptione cognoſce, quid debeas habere, in correptione cognoſce, tuo te vitio non habere, in oratione cognoſce, unde accipias quod vis habere.* Bernhard. ſerm. 50. in Cant. *Mandando impoſſibilia non prævaricatores DEUS homines fecit, ſed humiles, ut omne os obduretur & reus fiat totus mundus DEO, accipientes igitur mandatum & ſentientes defectum clamabimus ad cœlum, & miſerabitur noſtri DEUS.* 4. Dicimus igitur, legem in ſtatu integritatis homini propoſitam eſſe, cùm perfectis adhuc liberi arbitrii viribus inſtructus eſſet, ſed victore peccato amiſſum eſt liberum arbitrium, proinde in ſtatu Naturæ corruptæ *ex lege eſt agnitio peccati*, non autem noſtrarum virium. Roman. 3. verſ. 20. Regerit Bellarmin. 1. *Si homo non eſſet liberi arbitrii, ac nihilominùs corriperetur, id perinde foret, ac ſi quis in puteum lapſus, ex quo emergere non poſſet, objurgaretur quod non exiret, objurgari quidem talis poſſet, quod ſuâ culpâ in puteum lapſus, non autem rectè objurgaretur, quod inde non emergeret.* Reſp. Imò verò utroque uomine objurgari poſſet, tum quod ſuâ culpâ in puteum inciderit, tum quòd exeundi facultatem ſibi ademerit, ac ſi perſuaſus eſſet talis, ſed adhuc poſſe ea puteo illo ſuis viribus emergere, rectè ipſe diceretur, exi igitur à puteo, ut hac ratione ad agnitionem ἀδυναμίας perduceretur: pari ratione per lapſum protoplaſtωn incidimus in peccati foveam, è qua noſtris viribus eluctari nequaquam poſſumus, cum qua ἀδυναμίᾳ noſtrarum virium admiratio & perſuaſio conjuncta eſt, quòd ea liberi arbitrii defenſoribus apparet, DEUS igitur in præceptis oſtendit, quales eſſe, quidve habere deberemus, in correptione oſtendit, nos vitio noſtro non habere, ut hac ratione ad noſtri agnitionem perducamur. 2. *Liberum arbitrium egere quidem DEI gratia, ſed eam gratiam, quæ neceſſaria eſt ad faciendum, quod DEUS præcipit, vel ad quod hortatur, nemini deeſſe*, inde Auguſtinum in libr. de correpʈ. & grat. *perpetuò hæc conjungere.* Reſpon. Ex corruptione & præceptis homini datis rectè colligitur, eum adhuc eſſe libero arbitrio præditum, ſcilicet ſi nomine liberi arbitrii ipſa voluntas intelligatur; niſi enim poſſet homo per Spiritus ſancti gratiam velle, nnnquam talia media ipſi proponerentur: ſed viciſſim ex correptione & præceptis minùs rectè concluditur, ſupereſſe in homine liberum arbitrium, ſcilicet ſi nomine liberi arbitrii intelligitur talis facultas, quâ homo ſeſe ſuis viribus ad gratiam applicare poſſit, ſiquidem Spiritus ſanctus hoc in homine efficit, ut velit, non excitando naturales liberi arbitrii vires [quod vult Bellarminus] ſed novas ad hoc vires ipſi tribuendo. Sub finem hujus capitis Bellarminus nobis tribuit, quòd ſtatuamus *renovationem hominis fieri per ſolam fidem*, quod apertè falſum eſt, aliud ſiquidem eſt regeneratio, aliud renovatio, licet ſint arctiſſimè connexæ, regeneratio fit per fidem & quidem ſolam, ſed renovatio complectitur omninò plura, videlicet novos illos ſpirituales motus in corde hominis renati per Spiritum ſanctum accenſos.

Teſtimonia Scripturæ pro libero arbitrio. 1. Quæ præcipiunt aliquid fieri.

72. Expoſitis hiſce quatuor argumentis proponit Bellarminus ſex claſſes Scripturarum. Prima continet *ea teſtimonia, quæ præcipiunt aliquid homini faciendum vel non faciendum. Præceptum eſt regula benè vivendi, fruſtrà autem datur regula ei, qui non poteſt deficere, aut non poteſt deficere, quod argumentum dicit eſſe* Auguſtini in libr. de grat. & lib. arbit. Reſpnn. 1. Quotieſcunque vel Auguſtinus vel alii veteres ex præceptis, legibus, conſiliis &c. liberum arbitrium probant, intelligunt nomine liberi arbitrii vel ipſam hominis voluntatem, quæ per lapſum utique non eſt amiſſa, vel facultatem liberè, hoc eſt, abſque coactione agendi, quam in ipſis etiam malis actionibus homo adhuc habet, vel libertatem quandam in actionibus moralibus & externis. Diſputant enim contra Manichæos, qui ſolutam neceſſitatem propugnabant. 2. Si v. lib. arbit. nomine intelligitur facultas præſtandi ea omnia ex ſuis viribus, quæ in lege homini præcipiuntur, negamus talem facultatem in ipſo adhuc ſupereſſe, ſiquidem lex non eo tantùm fine poſt lapſum homini data eſt, ut externam diſciplinam etiam à non renatis exigat, & in curſu bonorum operum renatos dirigat, ſed etiam

ſam ut interiora peccata & extremam Naturæ noſtræ corruptionem arguat, quo ſenſu Apoſtolus pronunciat, ex lege peccati agnitionem eſſe. Regerit Bellarminus, 1. *Legem habere etiam hunc finem, ut ſit benè vivendi norma, cujus finis ratione neceſſariò in homine exigat arbitrii libertatem.* Reſp. Sanè præcepti etiam hic finis eſt, ut benè vivendi normam proponat, ſed ex eo nondum inferri poteſt, hominem ſuis viribus ſeſe omni ex parte huic normæ accommodare poſſe, cùm ipſi etiam renati conquerantur, *legem eſſe ſpiritualem, ſe verò carnales ac ſub peccatum venundatos* Rom. 7.v.14. 2. *idem eſſe per legem peccatum cognoſci & legem eſſe benè vivendi normam, cùm ideò detur lex, per quam peccatum cognoſcatur & cognitum vitetur.* Reſpond. Confunduntur hac ratione diſtincti uſus ac fines legis divinæ, alius enim uſus legis eſt, quem obtinet arguendo non ſolùm peccata externa, ſed etiam interiorem cordis immunditiem, qui finis legi competit tantùm poſt lapſum, non verò in ſtatu integritatis: alius viciſſim ejus uſus eſt, quem obtinet præſcribendo bonorum operum normam, qui finis ei competit, tùm in ſtatu integritatis, tùm etiam poſt lapſum. Falſum & illud eſt, quòd omne illud peccatum, quod à lege arguitur & ex lege cognoſcitur, à nobis vitari poſſit; ſiquidem vitioſos interioris concupiſcentiæ motus lex arguit & peccata eſſe oſtendit, à quibus tamen ne ipſi quidem renati in hac quidem vita omninò liberari poſſunt, tantum abeſt, ut non renatis illud competat, proinde in vera cordis contritione miſeriam illam noſtram deploramus, ac merito Chriſti infirmitates illas tegi petimus, concupiſcentiis per Spiritum reſiſtimus & ad plenam in futura vita libertatem ſeriis gemitibus aſpiramus. 3. *Si vel maximè ſolis naturæ viribus lex impleri nequeat, poſito tamen auxilio gratiæ hominem verè eſſe liberi arbitrii, ita ut poſſit legem implere vel eandem prævaricari.* Reſp. Illud auxilium gratiæ datur in ipſa converſione à Spiritu ſancto, qui Naturam noſtram incipit reformare ac renovare; non autem ita auxiliatur Spiritus ſanctus, ac ſi nos ipſi ex nobis ipſis cooperemur, ſed quia dat novas vires, accendit novos motus & ex nolentibus volentes efficit: hæc renovatio, quia non ſtatim perfecta eſt, ſed quotidiè creſcit, donec in æterna vita perficiatur, ideò etiam impletio legis perfecta in hac vita ipſis etiam renatis eſt ἀδύνατος, ut apparebit ſuo loco. In hoc capite obſervandum, quòd auxilium gratiæ confert Bellarminus lumini ad videndum neceſſariò, quemadmodum igitur lumine accedente poteſt homo videre, id eſt reconditam videndi potentiam, quæ actui primo inerat, exerere; ita apparet per adjutorium gratiæ non intelligi à Bellarmino interiorem [ut ita loquar] voluntatis immutationem, ſed exteriorem tantùm gratiæ aſſiſtentiam voluntati ad exerendas naturales ſuas vires neceſſariam. Quod ergo ex præceptis legis & promiſſionibus ac comminationibus legi additis concluditur, homines naturalibus ſuis viribus illa poſſe facere, in eo committitur fallacia finis. Quamvis enim homines ſuis viribus ea non poſſint præſtare, tamen adhuc multiplex eſt illarum præceptionum, promiſſionum ac comminationum uſus tum ipſius DEI, tum etiam hominum reſpectu. Ratione Dei harum præceptionum uſus eſt. 1. ut quid ab homine jure DEUS flagitet, oſtendat. 2. ut teſtetur ſe eſſe extra culpam, ſi id præſtare homines nequeant, ad quod jure ſunt obligati. Per debitoris paupertatem αὐθαίρετον, non tollitur jus creditoris. 3. ut corruptionem naturæ noſtræ ob oculos nobis proponat, ex lege præcipiente & prohibente non eſt agnitio δυνάμεως ſed ἀδυναμίας, depravationis & peccati Rom. 3.v.20. 4. ut de alieno auxilio proſpiciendum eſſe admoneat, quia *lex eſt Pædagogus ad Chriſtum*, & peccatorum magnitudine nondum agnitâ, non poteſt dulceſcere Chriſti gratia. Homines, quibus tales præceptiones, promiſſiones ac comminationes proponuntur, aut ſunt pii & renati, aut impij & non renati. Ratione piorum eſt uſus harum præceptionum quadruplex. 1. agnoſcunt in quanta perfectione homo conditus, lex enim ſpeculum eſt imaginis divinæ, ad quam olim homo conditus. 2. paternam Dei curam pro ſalute hominum ex illis deprehendunt. 3. Naturæ corruptionem ardentiùs deplorare diſcunt. 4. quid à Deo petendum ſit, clariùs agnoſcunt. Ratione etiam impiorum uſus harum præceptionum & comminationum non eſt nullus, quia illis tanquam fulminibus terrentur, & ad converſionem flectuntur, cùm verbum admonens, corripiens, exhortans ſit medium ſeu organum, per quod Spiritus S. vult agere: aut redduntur illis ἀναπολόγητοι Joh.15.v.22.

73. Secunda claſſis continet *ea Scripturarum teſtimonia, quibus promittitur nobis aliquid à Deo ſub conditione, ſi volueritis*, Eſa.1. *ſi volueritis, bona terræ comedetis.* Amos 5. *Quærite bonitatem & vivetis.* Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. Si eſt in poteſtate noſtra præſtare oblatam conditionem, dabitur utique liberum arbitrium. Si non eſt in nobis, manifeſta eſt irriſio.* Reſp. 1. Aug. de grat. & lib. arbit. cap.16. ſic reſpondet: *Ipſe qui dixit, ſi volueris, conſervabis mandata, in eodem libro Eccleſiaſtico aliquantò poſt dicit, quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum, ne fortè cadam ab eo &c. Cùm ergò verum ſit, quod dixit: Si volueris, conſervabis mandata, quare quærit in ore ſuo dari cuſtodiam? non enim ſufficit mandatum Dei & voluntas ſua, quandoquidem ſi voluerit, conſervabit mandata? Si hoc ei in præſenti diceremus, rectiſſimè nobis reſponderet & diceret: Ex iſta oratione mea, quâ hæc à DEO peto, intelligite, quomodo dixerit, ſi volueris, conſervabis mandatũ. Certum eſt enim, nos ſervare mandata, ſi volumus, ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt, ut tantum velimus quantum ſufficit, ut volendo faciamus. Certum eſt nos velle, cùm volumus, ſed ille facit, ut velimus bonum, de quo dictum eſt, Deus eſt, qui operatur in nobis velle &c.* 2. Teſtimonia illa, in quibus ſub conditione quippiam à Deo nobis promittitur, non ſunt unius generis, quædam enim loquuntur de promiſſionibus hujus vitæ, quod externam diſciplinam etiam non renatis præmiis temporalibus Deus remunerari velit: quædam verò loquuntur de promiſſionib. æternæ vitæ; atque illæ promiſſiones vel ſunt Legales vel Evangelicæ. Legales exigunt non qualemcunque externam, ſed numeris omnib. abſolutam obœdientiam, quę cùm non ſit in virib. noſtris, ideò promiſſiones legis nobis ſũt inutiles, ac proinde quærendus eſt Mediator Chriſt' in Evangelio; in Chriſto omnes Dei promiſſiones ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν, ſiquidem Evangel. promiſſiones ſunt gratuitæ. 3. Ergò

2. Quæ promittunt aliquid ſub conditione.

non illudit Deus miſeriæ noſtræ, nec irridet nos legalibus ſuis promiſſis, ſed legem ſuam vult nobis eſſe pædagogum ad Chriſtum Gal. 3. v. 24. ſiquidem ad cognitionem infirmitatis noſtræ nos deducere ſatagit, ut viribus noſtris diffiſi in ſolo Mediatore Chriſto omne perfugium habeamus conſtitutum, *quod enim impoſſibile erat legi, quia per carnem infirmabatur, id præſtitit Deus miſſo Filio ſuo* Roman. 8. *qui eſt finis legis ad juſtitiam omni credenti* Rom. 10. v. 4. Ratæ igitur ac firmæ ſunt promiſſiones legis ex parte Dei, neque ulla eis ineſt ironia, ſed irritæ redduntur ac inutiles noſtra culpâ. Regerit Bellarminus 1. *Impii aut poſſunt ex hoc teſtimonio divino proficere, cogitando verò ſuam indignitatem, & inde timorem ac dolorem concipiendo, ſeq; coram DEO humiliando, vel non poſſunt; ſi poſſunt, habent liberum arbitrium, ſi non poſſunt, fruſtrà adhiberetur hoc remedium.* Reſp. Quamvis ex ſe & ſuis viribus impii non poſſint ſemetipſos convertere, tamen voluntas ipſorum per Spiritum ſanctum mediantibus his promiſſionibus & comminationibus converti poteſt, ſunt enim efficax medium atque organon, per quod Spiritus ſanctus ipſorum corda immutat, cum verbo ſiquidem Spiritus ſancti efficaciam ſuam conjunctam eſſe vult, quando igitur ex auditu talium promiſſionum timorem Dei, fidem & propriæ indignitatis agnitionem impii concipiunt, id non eſt tribuendum liberi arbitrii viribus, ſed operationi divinæ gratiæ, quæ non ſolùm verbum proponit exteriùs, ſed etiam interiùs efficaciter operatur. 2. *Si vel maximè impii non poſſunt conditionem implere, tamen pii poterunt.* Reſpond. Verè pii ſunt etiam regenerati, jam verò cum ipſa regeneratione conjuncta eſt renovatio, per quam conferuntur homini novæ vires ad benè operandum, noſtra autem quæſtio eſt, non quid poſſit homo novis illis viribus, ſed quid naturalibus ſuis viribus vel ante converſionem vel in converſione poſſit. Præterea conditio de perfecta legis impletione ipſis etiam piis eſt ἀδύνατον, quippe qui de die in diem adhuc renovatur, nondum totus eſt renovatus, & in quantum nondum renovatus, in tantum adhuc ſub vetuſtate eſt. Auguſt. 2. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 7. ubi verò nondum plena ac perfecta renovatio, ibi etiam nondum poteſt eſſe perfecta legis impletio.

3 Quæ docent per hominem ſtetiſſe, quò minus peccata vitaret.

74. Tertia claſſis continet ea teſtimonia, *quæ docent, per hominem ſtetiſſe, quò minus benè ageret & peccata vitaret.* Num. 14. *Gladio corruetis, eo quod nolueritis acquieſcere Domino.* Deuter. 30. *Mandatum, quod præcipio tibi, non eſt ſupra te.* Eſa. 5. *Quid potui facere vineæ meæ & non feci?* Jerem. 7. *Hæc gens non audivit vocem Domini ſui, ideò projecta eſt à Domino.* cap. 32. *Quia induraſtis cor veſtrum, & noluiſtis obœdire Domino, hæc omnia mala evenerunt vobis.* Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti.* Act. 7. *Vos ſemper reſiſtitis Spiritui ſancto. Si poteſt is, qui peccat, non peccare, habebit liberum arbitrium. Si non poteſt non peccare, fruſtrà DEUS de homine queritur.* Reſp. 1. Dicta hæc itidem non ſunt unius generis, quædam enim loquuntur de externa diſciplina & actionibus moralibus, in quibus concedimus quandam homini libertatem. 2. Quædam verò loquuntur de ipſo converſionis opere: in talibus dictis nequaquam ita poteſt concludi: Homo poteſt Spiritui ſancto reſiſtere, opus converſionis impedire, ergo etiam ex ſe poteſt Deo aſſentiri, gratiæ divinæ cooperari; hæc illatio non valet propter evidentem diſparitatem rationis, ſiquidem ad malum pluſquam proni ac proclives ſumus, Scripturâ & experientiâ teſte, ſed non poſſumus aliquid boni cogitare ex nobis tanquam ex nobis. Ambroſius lib. 2. de vocat. gent. cap. 9. *Licet inſit homini nolle bonum, tamen niſi donatum non habet velle bonum, illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam.* Auguſt. in Soliloq. cap. 15. *Quod cecidi, fuit ex me, quòd ſurrexi, fuit ex te.* Alcuinus in 4. Pſal. pœnit. *Sordidare me potui, ſed emundare nequeo, niſi tu Domine Jeſu ſancti ſanguinis tui aſperſione mundum me facias.* Ergò propter Naturæ corruptionem poteſt homo Spiritui ſancto converſionem operanti reſiſtere, poteſt verbum Dei repellere, ſeipſum vitâ æternâ indignum judicare, ſed non poteſt vel prævenire ſuis conatibus gratiam vel oblatam ſuis viribus acceptare. 3. Quare ex dictis illis, in quibus homini tribuitur culpa, quòd per ipſum ſteterit, quò minùs converſus & ſalvatus fuerit, non debet inferri, quod Spiritui ſancto in converſione potuerit vel poſſit cooperari ſuis viribus, ſed hoc tantùm ſequitur, quòd Naturam peccato corruptam ex primis parentibus trahendo ac media converſionis reſpuendo ſeipſum homo converſionis & ſalutis gratiâ indignum reddat, meritò igitur accuſat DEUS tum ἀδυναμίαν illam primorum Parentum peccato attractam, tum actualem hominum pertinaciam, quâ oblata converſionis ac ſalutis media repudiant. Regerit Bellarminus 1. *Malitiam illam ex primo Parentum peccato contractam non eſſe culpam ſed pœnam.* Reſp. Hac ratione negatur in univerſum peccatum originis. Oſtendimus ſuo loco concupiſcentiam pravam [per quam Apoſtolus definit originale peccatum] eſſe & pœnam & culpam, planè igitur Pelagianum eſt, quod hoc loco Bellarminus ſcribit: *Sicut homini* [inquit] *à nativitate cæco non rectè quis vitio verteret, ſi inter ambulandum impingeret, etiamſi cæcitas illa ex peccato originali deſcendat: ſic etiam non rectè peccatores reprehenderentur, cùm præcepta divina tranſgrediuntur, ſi abſque libera conſenſione ex ſola Natura corruptione, quæ ex peccato primi hominis in nobis hæret, præcepta Domini violarent.* Invertimus autem ſimile illud hoc modo. Quemadmodùm in eo, qui vel ſcortationibus vel ebrietate vel aliis peccatis cæcitatem ſibi attraxit, cæcitas & culpa eſt & pœna: ita miſera illa peccati ſervitus per originale peccatum propriâ Adæ culpa attracta & pœna eſt & culpa. Auguſtinus lib. 5. contra Julian. cap. 3. *Cæcitas cordis & peccatum eſt, quâ in Deum non creditur, & pœna peccati, quâ cor ſuperbum dignâ animadverſione punitur & cauſa peccati, cum aliquid cæci cordis errore committitur.* 2. *Poſſunt homines peccatores auditâ iſtâ objurgatione tædio peccatorum affici & in viam redire, utique ergo habent liberum arbitrium.* Reſpond. Illæ ipſæ objurgationes ſunt veluti malleus legis, quo Spiritus ſanctus hominum corda conterit ac converſionem in eis operari incipit, hoc ergò tantùm ſequitur, quòd ſit in hominibus voluntas, quæ per Spiritum ſanctum talibus mediis poſſit immutari, non autem quòd ipſa voluntas ſuis viribus ſalutariter illis mediis uti ac Spiritu ſancto cooperari poſſit.

3. Locus

3. *Locus* Deut. 30. *loquitur non de facilitate cognitionis, ſed obſervationis.* Reſp. Hac de re dicetur ſuo loco in quæſtione de Legis impletione.

4. Quæ docent Deum explorare vires hominis.

75. Quarta claſſis Scripturarum continet ea teſtimonia, *quæ docent, Deum quaſi recedere & explorare, quid homines faciant, & quorſum ſtudia ſua convertant.* Deut. 8. *adduxit te Deus per deſertum, ut tentaret te & nota fierent, quæ in animo tuo verſantur, utrum cuſtodires mandata illius an non* c. 13. *tentat vos Deus, ut videat, an diligatis eum toto corde. At fruſtrà exploraret Deus; quid homines facere velint, niſi poſſent rem eandem facere & non facere.* Reſp. 1. Dicta illa, & quæ ſunt illius generis, plura loquuntur vel de renatis vel de non renatis. Si prius, ſunt à quæſtione aliena, neque enim quærimus, an per Sp. S. renati poſſint Deum diligere toto corde, & mandata ejus cuſtodire, ſed de non renatis, quid illi naturalibus liberi arbitrii viribus poſſint. Si poſterius per hanc tentationem & explorationem non manifeſtatur quædam *δύναμις*, ſed extrema potiùs naturalium virium *ἀδυναμία*, quid enim poterunt non renati ſuis viribus, cùm ipſi etiam renati carnis vetuſtati adhuc obnoxii turpiter corruant & collabantur, ſi vel paululum gratiam ſuam Deus ſubtrahat. Bernhardus ſerm. 32. in Cant. *Quis credat parietes, ſi ſe dicat parturire radium, quem ſuſcipit per feneſtram?* Thom. 2. 2. q. 4. art. 4. *fidem facit gratia non ſolùm quando fides de novo incipit eſſe, ſed etiã quamdiu fides durat. Deus ſemper operatur juſtificationem hominum, ſicut Sol ſemper operatur illuminationem aeris.* 2. per explorationem illam in quibuſdam locis non intelligitur gratiæ deſertio, quaſi hominem Deus ſuâ gratiâ deſerat, vel eam homini deneget, ut appareat, quid ſuis viribus poſſit, ſed variarum calamitatum immiſſio, quâ permittit Deus homines affligi, ut ad Chriſtum compellantur, quemadmodũ enim *lex eſt pædagogus ad Chriſtum*, Gal. 3. v. 24. ita mala illa quæ nos premunt, ad Deum ire compellunt. Regerit Bellarm. 1. *hac ratione nihilominus ſtabiliri liberum arbitrium. Si n. poſſunt homines afflicti quærere Deum, quod ante non faciebant, certè habent liberum voluntatis arbitrium.* Reſp. voluntatem habent, quæ per Spir. S. liberata ac renovata, non autem naturalibus ſuis viribus bonum poteſt velle. Afflictiones & calamitates ſunt veluti reales conciones legis, ergo ſunt medium, per quod Spir. S. vult opus converſionis inchoare, nec probãt, quòd homo converſioni ſuæ ex ſe cooperari poſſit, ſed quod Spir. S. non abſq; mediis eam operari velit. 2. *Si enim auxilio gratiæ poteſt homo Deum quærere & non quærere, poterit gratiæ cooperari & non cooperari.* Reſp. per auxilium illud gratiæ intelligit Bellarmin. ſuaſionem, excitationem, hortationem, &c. quâ Spirit. S. innatas lib. arbit. vires erigat & in actum deducat, cùm per illud auxilium intelligendum ſit regeneratio & renovatio, quâ novæ vires homini dantur, quibus eum jam renatum ac renovatum gratiæ divinæ cooperari vel non cooperari poſſe concedimus.

5. Quæ docent, hominem poſſe appetitui ſuo dominari.

76. Quinta claſſis habet duo quædam teſtimonia Scripturæ Gen. 4. *ſub te ſit appetitus tuus & tu dominaberis illi.* Eccl. 15. *Deus initio conſtituit hominem & reliquit illum in manu conſilii ſui, adjecit mandata & præcepta. Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te. Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit, dabitur illi.* Ad prius reſp. 1. Chryſoſtom. hom. 18. in Gen. textum accipit non de peccato, ſed de Abele, ut ſit ſenſus, ad te erit converſio ejus (fratris Abelis) Quare fratri iraſceris, cùm ille te diligat & in poſterum tanquam fratrem primogenitum ſit reverſurus, cui interpretationi favere videtur non ſolùm verſio LXX. Interpret. *πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ*, ſed etiam textus Hebræus, qui habet affixum generis maſculini תְּשׁוּקָתוֹ. Sed enim huic Chryſoſtomi explicationi non adeò inſiſtim⁹, quia חַטָּאת maſculinum eſt, ut patet Jerem. 51 v. 25. Pſal. 103. v. 10. Eccleſ. 10. v. 4. proinde affixum maſculinum apprimè poteſt ad peccatum referri, & referendum eò eſſe docent circumſtantiæ, unde Ambroſ. lib. 2. de Cain. cap. 7. & Auguſt. 19. de civit. Dei cap. 7. hanc Chryſoſtomi explicationem repudiant. 2. Quidam reſpondent, in Hebræo non haberi, ſub te eſt appetitus peccati, ſed poni ſententiam abſque expreſſo verbo, intelligendum autem eſſe non verbum præſens ſed futurum, ut docet, membrum poſterius, ut plena ſit ſententia. *Sub te erit appetitus peccati, & tu dominaberis illi.* Jam verò Hebræi utuntur futuris pro Imperativis, ut notum, at ſuperiùs oſtendimus, ex præceptis non poſſe colligi, quòd omnia illa, quæ præcipiuntur, noſtris viribus præſtare poſſimus. 3. Sed concedamus tale quid Caino hîc præcipi, quod præſtare poterat, nihil hoc ſententiæ noſtræ derogabit. Dominus Cainum dehortatur à ſcelere fratricidii, jam verò concedimus factum externum ab hominibus reprimi & locomotivam externam utcunque regi poſſe. Vox תְּשׁוּקָה ab excurrendo & defluendo deſcendit, & ſignificat vehementem affectum, qui inſtar ferventis aquæ ebullit, hũc igitur reprimi, huic vim adhiberi Deus jubet, ne in externum factum erumpat. 4. Si ad internam obœdientiam & ipſius affectus interiorem repreſſionem hæc verba referantur, dicimus ex præcepto non poſſe colligi, quòd ſuis viribus id quod præcipitur, homo non renatus præſtare poſſit. Cohortatus fuerat Deus Cainum in præcedentibus verbis ad ſeriam pœnitentiam, huic Dei mandato ſi locum dediſſet Cainus, potuiſſet ſanè auxilio Spir. S. affectibus carnis reſiſtere, licet viribus Naturæ non potuiſſet: Ambroſ. lib. 2. de vocat. gent. cap. 13. *adſcititia culpa revocetur, noli peccato regnum intendare, ſed in potius in ipſum ſume dominatum.* Auguſt. 15. de civit. Dei cap. 7. *Poteſt quidem ita intelligi ad ipſum hominẽ converſionem debere eſſe peccati, ut nulli alii quàm ſibi ſciat tribuere debere quod peccat. Hæc eſt enim ſalubris pœnitentiæ medicina & veniæ petitio non incongrua, ut ubi ait, ad te enim converſio ejus, non ſubaudiatur erit, ſed ſit, præcipientis videlicet non prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quisque peccato, ſi id ſibi non defendendo præpoſuerit, ſed pœnitendo ſubjecerit, alioqui & illi ſerviet dominanti, ſi patrocinium adhibuerit accidenti, &c. Quieſce, id eſt, manus à ſcelere contine, non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad te enim converſio ejus, dum non adjuvatur relaxando, ſed quieſcendo frenatur, & tu dominaberis illi, ut cùm forinſecus non permittitur operari, ſub poteſtate mentis regentis & benevolentis, aſſueſcat etiam intrinſecus non moveri.* Luther. in Gen. c. 4. p. 61. *Appetitus ad te, id eſt, ſicut Paulus dicit, peccatũ eſt in membris tuis. Item, caro concupiſcit adverſ9 Spiritũ, ſed ideò, quia hunc peccati motum ſentis; non damnaberis, ſi te ſolicitat peccatũ, dominare ei per fidem, nec ſine ut tibi dominetur*

tur

tur. Ex quibus omnibus patet, quid reſpondendum ſit Bellarmino, qui hoc potiſſimùm in iſto dicto urget, quòd Deus nec promittat, nec jubeat, ſed ſignificet peccatum eſſe in poteſtate peccantis, Item neminem jubere impoſſibilia niſi ſit inſanus aut furioſus.

Ecclеſ. 15 Ante hominem bonum & malum.

77. Ad poſterius Eccleſiaſtici dictum reſpondemus. 1. liber eſt extra Canonem. 2. loquitur Syracides de ſtatu hominis ante lapſum, qualis ſcilicet à Deo creatus, perfectis ad bonum viribus inſtructus, ex eo autem non poteſt colligi, quod talis adhuc hodiè ſit ipſius ſtatus, fecit quidem Deus hominem rectum, ſed ipſe ſe miſcuit infinitis quæſtionibus, Eccleſ. 7. v. 30. ubi idem eſt vocabulum יצר quod Geneſ. 6. v. 5. & cap. 8. v. 12. de corruptione humanæ Naturæ per peccatum introducta uſurpatur. Quemadmodum igitur ex eo, quod *homo* dicitur primùm *creatus ad imaginem Dei*, Geneſ. 1. v. 27. non poteſt colligi, quod adhuc ſit particeps iſtius imaginis, ſiquidem *Adam genuit filium ad ſuam imaginem* peccato miſerè corruptam ac deſœdatam, Geneſ. 5. v. 3. quemadmodum etiam ex eo, quòd dicitur *Deum creaſſe omnia valde bona*, Geneſ. 1. v. 31. non poteſt colligi, quòd homo adhuc ſit valdè bonus in ſubſtantia & accidentibus, quia poſt lapſum *vidit Deus, quòd multa malitia ſuper terram*, Geneſ. 6. v. 5. ita ex eo, quod homo quoad bonum & malum in manu conſilii ſui relictus dicitur, non poteſt colligi, quòd adhuc perfectis illis ad bonum viribus ſit inſtructus, ſiquidem peccatum faciens peccati ſervus factus, adeò *ut non ſimus idonei cogitare aliquid boni ex nobis tanquam ex nobis*, 2. Cor. 3. v. 5. 3. hinc Auguſtinus lib. 3. hypognoſt. *Quid eſt, reliquit illum* (Adamum) *in manu conſilii ſui, niſi dimiſit eum in poteſtate liberi arbitrii ſui, in manu enim poſſibilitas intelligitur. Ipſa eſt prima gratia, quâ primus homo ſtare potuiſſet, ſi ſervare mandata Dei voluiſſet. Hac ergo per inobœdientiam deſolatus homo judicio juſto factus eſt ſerpentis, id eſt, Diabolo, cui maluit obœdire, quam Deo, captivus: & ideo ſcriptum eſt, a quo enim quis ſuperatus eſt, huic & ſervus addictus eſt.* Regerit Bellarminus 1. Aug. de grat. & lib. arbit. cap. 2. *hunc ipſum locum affert ad probandum liberum arbitrium.* Reſp. per liberum arbitrium intelligit Auguſtinus ipſam hominis voluntatem, quæ à coactione eſt libera, licet à peccati ſervitute non ſit libera. 2. *locus Eccleſiaſtici oſtendit in homine etiam poſt lapſum ſuperiſſe liberum arbitrium, dixerat enim paulo antè: ne dicas, Deus me implanavit, id eſt, ne referas cauſam ſceleris in Deum & continuò addit, quoniam Deus reliquit hominem in manu conſilii ſui, qua ratione nihil efficeret, niſi ſignificare vellet Eccleſiaſticus, liberum arbitrium initio datum primo homini, nunc etiam in poſteris permanere.* Reſp. in externis quidem ſceleribus cohibendis homo adhuc libertatem quandam habet, ſed pravitatem Naturæ nobiſcum naſcentem ſuis viribus deponere & peccati ſervitute exire nequit: nihilo tamen minùs rectè ad ipſum dicitur, quòd cauſam peccati non debeat referre in Deum, qui perfectis ad bonum viribus primitùs eum inſtruxit, ac miſerabilis peccandi ſervitus, cui poſt lapſum ſubjecti ſumus, non eſt referenda ad decretum quoddam Dei ſanguinarium, quo impulſus fuerit Adamus ad lapſum, & poſteri ejus in peccati foveam præcipitati, ſed propriæ Adami culpæ accepta ferenda, ſiquidem ipſe rectus & perfectus à Deo creatus propria voluntate ab ipſo defecit. 3. *verbis illis alloquitur Eccleſiaſticus homines, qui nunc ſunt.* Reſp. homines non renati habēt quandam libertatem in actionibus externis moraliter bonis renati adhuc longè majorem, utriſq; igitur proſunt tales admonitiones. Auguſt. de grat. & lib. arbitr. c. 16. *Semper eſt in nobis voluntas libera, ſed nō ſemper eſt bona: aut n. a juſtitia libera eſt, quando ſervit peccato & tunc eſt mala, aut à peccato libera eſt, quādo ſervit juſtitiæ, & tunc eſt bona. Gratia verò Dei ſemper eſt bona, & per hanc fit, ut ipſa bona voluntas, quæ jam eſſe cœpit, augeatur, & tam magna fiat, ut poſſit implere divina mandata, quæ voluerit, cùm valdè perfectèq; voluerit. Ad hoc enim valet, quod ſcriptum eſt.* Eccl. 15. *Si volueris, conſervabis mandata, ut homo qui voluerit, & non potuerit, nondum ſe plenè velle cognoſcat, & oret ut habeat tantam voluntatem, quanta ſufficit ad implenda mandata &c.* cap. 16. *Ipſe qui dixit, ſi volueris, conſervabis mandata, in eodem libro Eccleſiaſtico aliquantò poſt dicit: Quis dabit in ore meo cuſtodiam &c. ex iſta oratione intellige, quomodo dixerit, ſi volueris conſervabis mandata. certum eſt enim nos mandata ſervare ſi volumus, ſed quia præparatur voluntas a Domino ab illo petendum eſt, ut tantum velimus, quantum ſufficit ut volendo faciamus. Certum eſt nos velle cum volumus, ſed ille facit ut velimus, de quo dictum eſt, præparatur voluntas à Domino &c.* 4. *niſi concedatur homini liberum arbitrium, nō poteſt coerceri carnis malignitas, ne culpa cauſam in Deum transferat* Reſp. minimè verò, naſcuntur homines ſub peccati jugo, quod primi parentes voluntate & Diaboli fraude in mundum introductum ad omnes pertranſit. Auguſt. lib. 3. hypogn. *De Natura vitiata, id eſt, de protoplaſtis hominibus, quorū ſumus & ipſi Natura, in quibus eſt vitiata libertas, homo voluntatis ſana perfecto videlic. libertatis arbitrio, quo ſibi ſufficiat, non poteſt exorari.* Præterea paravit Deus huic morbo Naturæ noſtræ remediū in miniſterio verbi, quod quia multi contemnunt ac rejiciunt, non Deum perfectæ Naturæ creatorem, perditæ verò medicum ac inſtauratorem, ſed ſeipſos potiùs accuſent.

78. Sexta claſſis alia quædā Scripturæ dicta proponit. 1. Deut. 30. *Conſidera q; hodie in conſpectu tuo propoſuerim vitā & bonum, & è contrario mortem & malum.* Et poſtea. *Teſtes invoco cœlum & terram, q; propoſuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem, elige ergo vitam. Ubi Moſes non loquitur de ſtatu innocentiæ, ſed ad Hebræos qui tunc erāt cum ipſo, quib. liberam relinquit boni vel mali electionem.* Reſp. Proteſtatur Moſes maxima cum ſolēnitate, q; in dececodis illis quæ ad temporalem & æternam Iſraëlitarum ſalutem pertinent, nihil quicquam diſſimulaverit, ſed q; oſtenderit viam obſervationis mandatorū Dei, quæ ducit ad vitam, & graviter monuerit, ut caveant viam transgreſſionis mandatorū Dei, quę ducit ad mortem: ex eo a. non poteſt nec debet colligi, quod homo poſſit totam legem implere, multò minusq; ſuis liberi arbitrii virib. illud poſſit. *mandatū* enim *q; datum nobis ad vitam*, id propter corruptionem Naturæ noſtrę *invenitur eſſe ad mortē* Rom. 7. v. 10. *quod legi erat impoſſibile, quia per carnem infirmabatur, id præſtitit Deus miſſo Filio ſuo* Rom. 8. v. 3. proinde in obſervatione mandatorū non amplius nobis ſpes vitæ, ſed in Chriſto, *qui eſt finis legis ad juſtitiam omni credenti* Rom. 10. v. 4. ideò juxta interpretationem Apoſtolicam in illo ipſo

6. Deus 10 Propoſuit tibi bonum & malum.

decimo capite Moſes & legalem operum & Evangelicam fidei juſtitiam hoc loco deſcribit: ſiquidem non ſolùm legem, ſed etiam vaticinia de Chriſto tùm in claris promiſſionibus tùm in ſacrificiorum typis Moſes ſuis Iſraëlitis propoſuit; in hac ſub doctrina vitam ipſis propoſitam dicit, nimirum hoc ordine & modo. Ex legis doctrina eſt peccati agnitio, ideò lex Pædagogus ad Chriſtum, in quem qui credit, regeneratur & juſtificatur (quam regenerationem & juſtificationem Moſes nominat benedictionem) cum hac regeneratione conjuncta eſt renovatio, per quam *circumciditur cor noſtrum*, ut loquitur Moſes v. 6. ut legi divinæ obœdientiam præſtare poſſimus, ſed quia primitias tantùm Spiritus accipimus, nec in hac vita omnibus numeris perfecta eſt renovatio, ideo impletio non eſt perfecta, ac proinde ne ipſis quidem renatis ex lege juſtitia & ſalus eſt ſperanda, tantùm abeſt, ut non renatis ea competat. 2. Joſ. 24. *Optio vobis datur, cui ſervire potiſſimùm debeatis. ubi populo relinquitur liberum, velitne DEO vero cultum adhibere an idolis, id eſt, benè agere vel peccare.* Reſp. Cultus Dei eſt vel interior vel exterior, interiorem & verum Dei cultum ſuis viribus nec præſtare nec inchoare poſſunt non renati, exteriorem verò quodammodo præſtare poſſunt illi, quibus in verbo voluntas Dei patefacta. Agit hoc loco Joſua cum Iſraëlitis jam converſis & per circumciſionem in fœdus Dei receptis, nec ideò dat optionem, quaſi penes ipſos ſit eligendi libertas, ſed ut publicam veri Dei confeſſionem & obligationem voluntariam ad ipſius cultum ab ipſis eliciat, atque ut hac ratione pii confirmentur in ſua religione, hypocritæ verò reddantur inexcuſabiles, ſi vel in hypocriſi perſeverent, vel palam ab hac religione poſtea deficiant. 3. Eccleſ. 31. *Qui potuit transgredi & non eſt transgreſſus, facere mala & non fecit, ideò ſtabilita ſunt bona ejus, ubi vir bonus ideò dicitur laude & præmio dignus, quia potuit malum facere & non fecit.* Reſp. non agitur hoc loco de ſalutari ad Deum converſione, vel de facultate applicandi ſe ad bonum & malum, ſed de externo divitiarum uſu; quæ multis ſunt inſtrumenta ac nervi ad peccandum, quibus etiam non renatos honeſtè ac rectè uti poſſe, teſtantur ſaniorum Ethnicorum dicta & exempla, ſed ex eo vires liberi arbitrii in ſpiritualibus non poſſunt probari. 4. 1. Cor. 7. *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus ſervare virginem.* Reſp. Cœleſtius etiam hoc argumento utebatur, ſed reſpondet Auguſtin. in lib. de perfect. inſtit. *quaſi pro magno habendum ſit velle nubere, ubi de adjutorio divinæ miſericordiæ diſputatur.* Virginem elocare vel non elocare pertinet ad externas actiones, in quibus liberum arbitrium adhuc vires quaſdam habet. 5. 2. Cor. 9. *Unusquisq; prout deſtinavit in corde ſuo non ex triſtitia aut neceſſitate, ubi προαίρεσις homini tribuitur.* Reſp. Ecquis verò in externis actionibus, qualis eſt eleemoſynarum largitio, voluntatis προαίρεσιν homini adimit? adde quod de renatis Apoſtolus hoc loco agat.

Eccleſ. 31. Qui potuit transgredi & non eſt transgreſſus.

1. Cor. 7. Qui ſtatuit in corde ſuo ſervare virginem.

2. Cor. 9. Prout quisq; deſtinavit in corde.

Dicta Patrum.

79. Dicta Patrum quod attinet, ea ſigillatim excutere noſtri non eſt inſtituti. In genere reſpondemus. 1. ante exortum certamen Pelagianum liberiùs ſunt locuti, res enim fuit ipſis cum Marcionitis & Manichæis, qui finxerunt, peccatum eſſe malam aliquam ſubſtantiam ita creatam à malo principio, atque adeò peccatum non introiiſſe in mundum per liberum primi parentis arbitrium, neque in malis actionibus eſſe liberum arbitrium. Auguſtinus lib. 1. contra Julian. cap. 21. 2. nomine liberi arbitrii ſæpiùs ipſam voluntatem hominis intelligunt, ut hominem eſſe liberi arbitrii nihil aliud ipſis ſit, quàm facultate intelligendi ac volendi inſtructum eſſe. 3. nomine libertatis ut plurimum intelligunt interiorem illam libertatem à neceſſitate coactionis liberam, quod voluntas hominis ſponte & liberè à nullo coacta agit, quicquid agit. 4. in quibuſdam dictis loquuntur de libertate in actionibus externis, quòd homo nondum renatus externam diſciplinam quodammodo præſtare poteſt, & à gravioribus delictis externa membra cohibere, quo reſpectu liberum arbitrium vocant viciatum, inclinatum, vulneratū &c. 5. aliquando liberi arbitrii nomine id intelligunt, quòd mens & voluntas ordinariâ Dei diſpenſatione converti poſſunt, quæ capacitas converſionis non eſt in brutis vel etiam Dæmonibus. Auguſtinus Epiſt. 107. ad Vitalem. *Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus unde fit liberum.* Lutherus tom. 1. oper. Lat. fol. 236. *Quando Patres liberum arbitrium defendunt, capacitatem libertatis ejus prædicant, quod ſcilic. verti poſſit ad Deum per gratiam & fieri revera liberū ad quod eſt creatum.* 6. Quando reſpiciunt ad corruptionem Naturæ per peccatum introductam, qua voluntas hominis peccato ſervit & ex ſe non poteſt non ſervire, diſertè dicunt liberum arbitrium eſſe amiſſum, extinctum, perditum, ſervū redditum &c. voluntatem vocant damnabilem ancillam, captivitatem, contumaciam non libertatem. 7. Quia mundus doctrinâ illâ de ἀδυναμίᾳ virium humanarum in Spiritualibus flagitioſè abutitur ad alendam ignaviam, ſecuritatem & contumaciam, ideò veteres glorioſiùs aliquando præſertim in homiliis ad populum de viribus humanis loquuntur, quod Hieronymus de ſeipſo fatetur. Bellarminus lib. 6. de grat. & lib. arb. cap. 6. *Chryſoſtomus non ita apertè gratiam prævenientem prædicat, quia eo tempore nondū exorti erant, qui eam negarent, & ideò nobis tribuit ea, quæ nos cum Deo facimus: nonnunquam dicit non præveniri nos à Deo per modum determinantis ad unum & neceſſitatem afferentis, ita ut tollatur arbitrii libertas, id quod ſæpe ac libenter Chryſoſtomus repetit tum propter Manichæos, qui negabant liberum arbitrium, tum etiam ad negligentiam & deſidiam hominum diſcutiendam, ne ita ſe putarent à Deo præveniendos eſſe, ut nihil ſibi relinqueretur agendum.* 8. nec liberiùs ſolùm, ſed & incommodius aliquando loquuntur, quod in aliis ſcriptis poſtea corrigunt, id quod ab ipſis Pontificiis Scriptoribus agnoſcitur. Tollectus in comm. Johan. 6. *in hoc Chryſoſtomus, Cyrillus, aliiq; Doctores Græci non probantur.* Maldonatus in comm. Johan. 6. *Etiam Theophylactus, Euthymius, Arnobius ita loquuntur, ac ſi homo antequam per gratiam ad gratiam trahatur, poſſit gratiam mereri, ſed hæc eorum doctrina nimis affinis eſt hæreſi Pelagianorum.* Sixtus Senenſis lib. 5. in præfat. *Chryſoſtomus impetu dicendi cum Manichæis, qui fati neceſſitatem defendebant, Naturæ vires plus æquo attollit.* Pererius com. in 9. Rom. n. 33. *Doctrina Theodoreti, Oecumenii & Hieronymi contraria videtur iis, quæ in hoc loco diſputat Apoſtolus; ſententia Auguſtini eſt doctrina Pauli convenientior. Inde, Auguſtinus ſuas ipſius ſententias incommodiùs dictas retractavit, & in illis aliorum dicta minùs rectè prolata tacitè notavit.* lib. 1. retract. c. 9.

In voluntate noſtra conſtitutum eſt, ut vel fruamur vel careamus vero bono. Quisquis rectè vult vivere, tantam rem tantâ facilitate aſſequetur, ut nihil aliud quàm ipſum velle ſit habere quod voluit. Reſpondet: *Egimus contra Manichæos voluntatem eſſe, quâ & peccatur & rectè vivitur, ſed niſi gratiâ liberetur à ſervitute, rectè vivi non poteſt.* 1. retract. cap. 15. *Spiritualia diligere, & juſtitiâ jubemur & Naturâ poſſumus;* Reſpondet: *gratia hoc agit, ut Natura ſanata poſſit, quod vitiata non poteſt, per eum qui venit quærere & ſalvare quod perierat.* 1. retract. cap. 23. *Mutare voluntatem in melius in noſtra poſitum eſt poteſtate;* Reſpondet, *eſt in poteſtate hominis, ſed ea nulla eſt, niſi à Deo detur.* 1. retract. c. 26. *Deus non miſeretur, niſi noſtra voluntas præceſſerit:* Reſpondet: *hoc dictum eſt poſt pœnitentiã, eſt enim etiam miſericordia præveniens voluntatem, quaſi nõ eſſet, non præpararetur voluntas à Domino.* Hujus generis plura extant in libris contra Julianum, contra Cœleſtium de Natura & grat. &c. Julianus allegarat Baſilii ſententiam. *Peccatum non eſt ſubſtantia, ſed accidens, ergò facillimè poteſt à voluntate ſeparari.* Auguſtinus reſpondet: *facile eſt non humana voluntati, ſed divinæ miſericordiæ, ſed contra Manichæos ſufficit, qui putant impoſſibile eſſe.* Hieronymus dixerat: *Deus dedit homini liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem, ut viveret unusquisq́; non ex imperio Dei, ſed obſequio ſuo, id eſt, non ex neceſſitate, ſed ex voluntate, ut virtus haberet locum, &c.* Auguſt. reſpondet, Hieronymum *loqui de libertate ante lapſum, in qua creatus erat Adam. Veteres ex lege Naturæ ſalvatos eſſe Clemens Alexand. Epiphanius & alii ſcribunt, ſed diſertè tanquam Pelagianum Auguſtinus rejicit.*

Sectio VI.

Examen libr. 6. Bellarmin. de viribus liberi arbitrii in Spiritualibus.

De ἀδυναμίᾳ virium in Spiritualibus.

80. Lib. 6. de grat. & lib. arbit. cap. 2. diſputat Bellarminus, *non poſſe hominem ſine ſpeciali illuſtratione Dei credere myſteria fidei.* cap. 4. *non poſſe voluntatem humanam aliquid velle in iis, quæ ad pietatem & ſalutem pertinent ſine auxilio gratiæ Dei.* cap. 5. *non poſſe hominem ſolis Naturæ viribus ad gratiam recipiendam ullo modo ſe præparare, ne quidem ex congruo.* cap. 7. *non poſſe ſine auxilio gratiæ Deum diligi,* in quibus omnibus, quoad rei ſummam, habet nos ſibi Bellarminus ὁμοψήφους (quamvis in ipſa ἀγνοίᾳ occurrant quædam quæ haudquaquam à nobis approbantur) ſed diſcedit à Scholaſticis & aliis Scriptoribus Pontificiis, qui manifeſtiùs in hiſce quæſtionibus πελαγιανίζουσι, interim tamen de efficacia gratiæ ipſe adhuc tenuiùs ſentit & loquitur, quam par erat, ut patebit ex ſequentibus. Porrò ut propoſitæ quæſtiones rectiùs intelligantur, obſervandæ ſunt hæ diſtinctiones. 1. Quædam capita fidei Chriſtianæ ſunt quodammodo Naturâ nota, utpote Deum eſſe, eundem eſſe unum, vindicem ſcelerum, &c. in Theoreticis: externa delicta eſſe cavenda, civilem juſtitiam præſtandam eſſe, &c. in practicis: quædam verò ſunt myſteria divinitùs in verbo patefacta, utpote tres eſſe Trinitatis perſonas, Chriſtum eſſe Dei Filium, gratiam Dei & juſtitiam propter Chriſtum nobis contingere, &c. ad illa naturali rationis lumine quodammodo poteſt perveniri, unde notitia DEI naturalis ortum habet, quæ tamen eſt imperfecta, languida & corrupta, ad hæc verò ratio noſtra prorſus cœca eſt & obtenebrata. 2. Alia eſt notitia literæ, alia Spiritus. Hypocritæ renatis in Eccleſia admixti intelligunt articulum de Trinitate, de incarnatione verbi, &c. Sed illa notitia ſic comparata eſt, ut literâ potius conſtet quàm Spiritu, hoc eſt, abeſt ab hac notitia ſalutaris aſſenſus & fiducia, cùm non ſit gratioſè obſignata per Spiritum ſanctum, neque adjunctam habeat veram cordis fiduciam. 3. Quoddam velle hominis eſt pædagogicum, quod reſpicit externum verbi auditum & pædagogiam externam, quod præſtare homini etiam nondum renato adhuc relictum, aliud verò eſt internum velle & aſſenſus interior, quo promiſſiones Evangelicæ & in illis Dei gratia acceptatur.

An liberũ arbitrium rectè dicatur ſe habere paſſivè in converſione.

81. Cap. 9. & ſeqq. agit Bellarminus de libertate arbitrii in iis, quæ pertinent ad ſalutem, ac noſtram ſibi proponit refutare ſententiam. Primò autem nominat *craſſum errorem, quod Lutherus dixerat, liberum arbitrium non habere activitatem in bono opere, quando de interno opere loquimur, hoc eſt, liberum arbitrium habere ſe in converſione paſſivè.* Reſp. Lutherus non docuit ſine cogitatione mentis & aſſenſu voluntatis fieri converſionem, ſed negavit ad illos actus naturalibus ſuis viribus voluntatem activè concurrere, hoc eſt, negavit in mente ac voluntate ſupereſſe δύναμιν quandam ἐνεργητικήν, quam per gratiam excitata proferat, & hac ratione Spiritui ſancto cooperetur, neque ulteriùs extendenda ſimilitudo, quam adhibet de luto in manu figuli. Idem dixit Lutherus, quod olim Auguſtinus de grat. & libero arbitrio cap. 16. *Certum eſt nos velle cùm volumus, ſed ille facit, ut velimus, de quo dictum, Deus eſt, qui operatur velle,* unde primam illam gratiam non vocat cooperantem, ſed operantem. Secundò *accuſat Chemnitium, quòd malâ fide Pelagianum iſtum errorem Pontificiis tribuat, quaſi negent voluntatem noſtram nihil omninò boni ſpiritualis & ſalutaris efficere poſſe ſine auxilio gratiæ Dei.* Reſp. notæ ſunt Scholaſticorum diſputationes de merito congrui, de præparatione ad gratiam, de poſſibilitate DEUM diligendi ſuper omnia ex puris naturalibus, &c. Inſidioſas æquivocationes Decretorum Concilii ſatis dilucidè expoſuit Dn. Chemnitius, cui reſpondere debebat Bellarminus, qui itidem ſub æquivocationis latibulum ſe abſcondidit, dum per auxilium gratiæ intelligit non talem voluntatis immutationem ac renovationem, quâ novæ ad volendum & conſentiendum vires homini tribuuntur, ſed priſtinæ ac ſopitæ excitantur. Tertiò *tribuit nobis hanc ſententiam, quod voluntas noſtra in bonis pietatis operibus ſic agatur à DEO, ut non poſſit non agere, & quamvis ipſa quoque concurrat activè, quoniam ipſa eſt, quæ actionem producit, tamen concurrere, ut merum inſtrumentum Dei naturale, non ut cauſam liberam & dominam ſui actus, atque hoc ſenſu dici à nobis negari, quod voluntas noſtra cooperetur DEO vel adjuvetur à DEO.* Reſp. In verbis paucis multa nobis tribuit, quę nequaquam à nobis agnoſcuntur, ſed inſidioſa iſta veri ſtatus controverſię occultatione opus erat, ne aperta veritas ſuis emicaret radiis. Primò voluntatem in bonis pietatis ſic agi à Deo, ut non poſſit non agere, nemo noſtrûm dicit, ſive enim per pietatis opera intelligatur ipſa converſio, ſive opera piorum

poſt renovationem facta, neutiquam dicendum, voluntatem in illis ita agi à Deo, ut ipſa non poſſit non agere. Poteſt enim hominis voluntas Spiritui ſancto reſiſtere, & opus converſionis impedire, neque enim abſolutâ ſed ordinariâ potentiâ Deus agit in converſione, poſſunt renati peccatis contra conſcientiam admiſſis viciſſim à Deo deficere, neque enim abſoluto quodam Dei decreto ſunt electi. Ergo in converſione ita agitur voluntas hominis à Deo ut poſſit agere & non agere, hoc eſt, quando Spiritus ſanctus converſionis opus aggreditur, poteſt voluntas humana pertinacitar reluctans illud impedire, ac ſæpè proh dolor impedit; neque enim vim quandam coactivam infert Spiritus ſanctus hominibus convertendis (loquimur de modo ordinario) ſed ex nolentibus facit volentes, hoc eſt, illis qui per Naturam nolunt & non poſſunt niſi nolle, dat facultatem, ut per gratiam poſſint velle & verè velint: qui verò pertinaciter nolunt, hoc eſt, qui Spiritus ſancti operationi actuali pertinacia reſiſtunt, illos ordinariè non convertit; Accuratè enim diſtinguendum hîc eſt inter nolle privativum & nolle poſitivum; quin & ipſius nolle poſitivi ſunt certi gradus. Si verò dicatur, voluntatem hominis in bonis operib. ita agi à Deo, ut ipſa non agat nec poſſit agere, ibi rurſus tollendæ ſunt ambiguitates; quod ſi enim hoc ita intelligatur, quod in converſione & poſt converſionem nulli ſint in voluntate motus, falſa eſt propoſitio, nec à nobis agnoſcitur, ſiquidem nulla fit converſio, nulla quoque fiunt opera bona ſine actionibus mentis & voluntatis. Si verò eo modo intelligatur, quòd voluntas hominis in bonis operibus ita agatur à Deo, ut ipſa non agat, nec agere poſſit ſuis viribus naturalibus (interim poſſit agere & verè agat novis illis à DEO donatis viribus) vera eſt propoſitio, & arctè à nobis tenetur. Deinde nec hoc agnoſcimus, quod Bellarminus nobis tribuit, quaſi ſtatuamus voluntatem concurrere ut merum inſtrumentum DEI naturale, non ut cauſam liberam & dominam ſui actus. In primo enim converſionis initio voluntas concurrit non ut inſtrumentum cooperans, ſed ut ſubjectum, in quod agit Spiritus ſanctus non coactione, nec naturali impreſſione, ſed liberatione, illuminatione, renovatione; poſteaquam verò voluntas novis viribus donata eſt, concurrit ut inſtrumentum (non naturale) ſed liberum, ſiquidem Spiritus ſanctus à renatis liberè agentibus per peccata contra conſcientiam expelli poteſt, & ſæpius expellitur. Eſt igitur hoc reſpectu & in hoc ſtatu voluntas inſtrumentum, in quo & cum quo Spiritus ſanctus agit, quia *renati ita aguntur Spiritu Dei, ut quod agendum eſt, agant, non ut ipſi nihil agant*, Auguſtinus de corr. & grat. cap. 2. Tertiò multò minus agnoſcimus, quòd ideò à nobis negetur voluntas cooperari gratiæ, & adjutorio gratiæ divinæ indigere, quia concurrit ut inſtrumentum naturale non ut cauſa libera. Sed hoc eſt, quod credimus, quod modis omnibus approbare contendimus, voluntatem in converſione non agere ſuis viribus ex prima nativitate adhuc reliquis, ſed novarum virium dono indigere; hoc ergo ſenſu & reſpectu negamus voluntatem gratiæ cooperari, quam poſt factam renovationem συνεργεῖν eſſe neutiquam inficiamur.

Rationes pro libertate arbitrii in Spi-

82. His accuratè obſervatis facilè patet quid reſpondendum ſit ad argumenta Bellarmini. Primo loco *profert ea Scripturæ teſtimonia, in quibus dicuntur homines in operibus pietatis operarii, ædificatores, plantatores, rigatores & cooperarii DEI, ſed manifeſtum eſt de* piis & renatis in illis dictis agi, quos in operibus bonis συνεργεῖν concedimus. Secunda claſſis *continet ea Scripturæ dicta, quæ ipſam converſionem ab hominibus requirit.* Zachariæ 1. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*, Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro.* Jerem. 3. *revertere ad me.* Ezech. 18. *facite vobis cor novum*, Coloſſ. 3. *exuite veterem hominem.*

rituali-bus.

1. Homines dicuntur Dei cooperarii.

2 Ipſa converſio requiritur ab hominibus.

Reſp. Quemadmodum Pelagiani ex illis dictis non poterunt elicere, quòd abſque gratia converſionem ſuam homo operetur, ita etiam Pontificii ex illis nec debent nec poſſunt elicere, quod homo ſuis naturalibus liberi arbitrii viribus in converſione gratiæ cooperetur, ſiquidem tales admonitiones nequaquam indicant ſuis viribus id poſſe hominem, quod ab ipſo requiritur, ſed ſunt efficacia organa Spiritus ſancti, quibus homines ex ſomno peccatorum excitare & ipſos convertere vult, ut quod ex ſe non poſſint, ipſius gratiâ & dono poſſint. Quemadmodum enim in Evangelica hiſtoria Chriſtus dicit: *Puella ſurge, Lazare veni foràs*, neque tamen quiſquam ex eo colligit, quòd iſti ſuis viribus è morte naturali ſeſe ſuſcitare vel ad ſui reſuſcitationem cooperari potuerint, ſed Chriſto & ipſius verbo vivifico totum hoc opus refertur acceptum: ita quando Spiritus ſanctus dicit, *Agite pœnitentiam, convertimini, ſurge, qui dormis*, non indicatur quid homo poſſit, ſed quid Deus efficacibus illis admonitionibus operari in homine cùm poſſit tùm velit, niſi contumaciter operationi ipſius reſiſtatur: quæ collatio ideò nobis grata eſſe debet, quia Scriptura homines non renatos vocat *mortuos in peccatis*, Epheſ. 2. Coloſſ. 2. & Chriſtus Johan. 5. reſuſcitationem corporalem ac ſpiritualem conferens, utramque verbi ſui efficaciæ inſolidum aſcribit. Inde quod Spiritus ſanctus à nobis requirit, id non niſi ipſius gratiâ nos poſſe agnoſcendum eſt. Jerem. 31. v. 18. *Converte me Domine & convertar, ubi convertiſti me egi pœnitentiam.* 2. Timoth. 2. verſ. 25. *Si fortè DEUS det illis pœnitentiam* Johan. 6. v. 29. *hoc eſt opus DEI, ut credatis, &c.* Adde quod in quibuſdam dictis per converſionem Dei ad nos, non intelligitur ſalutaris illa converſionis gratia, quâ ipſe cor noſtrum ad pœnitentiam revocat, ſed declaratio divinæ benignitatis in exhibitione beneficiorum, quâ ſeſe benevolum ac propitium averſione pœnarum declarat, quemadmodum iram ſuam publicis calamitatibus quandoque manifeſtat, Jerem. 15. v. 19. converſionis vox accipitur de reditu ad officium Propheticum ritè exequendum, promittit enim Deus Prophetæ, ſi non patiatur ſiniſtris populi judiciis ſeſe deterreri, ſed potius in officio ſibi demandato ſtrenuè pergat, fore ut viciſſim à Deo ſuſtentetur ac confirmetur. Præterea dicta quædam manifeſtè loquuntur de perpetua illa lucta Spiritus contra carnem in renatis, quâ carnis concupiſcentias refrenant, & ſic veterem hominem exuunt, quod ad homines nondum renatos, qui nec dum primitias Spiritus habent, trahi nequaquam poteſt. Denique ſi ex illis præceptis virium humanarum αὐτοδυνάτως ac ἐνεργητικὴ δύναμις colligenda, ſequitur non cooperari, ſed operari planè hominem ſui converſionem, antequam Deus ſuâ gratiâ ad ipſum convertatur, qui eſt ipſiſſimus Pelagianiſmus. Tertia claſſis argumentorum Bellarminianorum *continet ea* *3. Invenimur à Deo*

in bonis operibus.

Scriptura dicta, quæ docent nos à Deo juvari in operibus bonis, non enim propriè juvari dicendus eſt, qui nihil agit, ſed qui laborat in agendo. Pſal. 26. *adjutor meus eſtu.* Pſal. 69. *Domine ad adjuvandum me feſtina.* Roman. 8. *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram.* 1. Corinth. 15. *plus omnibus laboravi, non ego, ſed gratia Dei mecum.* Reſp. in hiſce dictis agitur de renatis & credentibus, qui cùm propter inhærentem carnis vetuſtatem adhuc infirmi ſint, opus habent auxilio & confirmatione Spiritus ſancti. Auguſtinus primam converſionis gratiam non vocat adjuvantem, ſed prævenientem atque operantem, lib. 2. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 9. *Bonum propoſitum quidem adjuvat ſubſequens gratia, ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia, ſtudium quoque hominis quod dicitur bonum, cùm eſſe cœperit, adjuvatur gratiâ, ſed inſpiratur ab illo, de quo dictum: DEUS eſt, qui operatur in vobis velle & perficere.* de corrept. & grat. cap. 12. *Si in tanta infirmitate hujus vitæ renatis relinqueretur voluntas renovata, ut in adjutorio Dei, ſi vellent, maneret; nec DEUS in eis operaretur, ut vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate ſua voluntas ſuccumberet.* Ex quibus & ſimilibus locis quàm plurimis patet adjuvantem gratiam ab Auguſtino tunc primùm poni, quando ſine veteris hominis cooperatione gratia præveniens operata eſt velle, tunc enim adjuvat, ne fruſtra velimus.

Vox Adjuvandi.

Porrò ad veterum dicta, in quibus adjutorium gratiæ prædicatur, rectè explicanda, notandum eſt, quod verba ſuccurrendi, auxiliandi, adjuvandi & ſimilia, quando DEO tribuuntur, haud rarò totalem cauſam exprimant, ne laudem operationis inter DEUM & homines patiantur. Sic in Pſalmis & Prophetis ſubvenire & auxiliari Deus dicitur illis, quos ex ejuſmodi miſeriarum barathro eruit, in quibus omnis ceſſat operatio humana, & ſola ſolius DEI virtus ſeſe profert. Dictum 1. Corinth. 15. loquitur itidem de Paulo renato ac converſo, qui ſibi nihil, divinæ autem gratiæ omnia tribuit, dum ſe gratiâ Dei eſſe, quod eſt pronunciat. Græcus textus propriè ſic habet: *plus omnibus laboravi, non ego tamen ſed gratia Dei ἡ σὺν ἐμοὶ* ſcilicet *οὖσα, quæ mecum. ſcilicet eſt ac fuit, quæ me ἱκανὸν reddidit,* nequaquam verò quæ mecum operas ſuas & operis laudem eſt partita, id quod oppoſitio non ego, ſed gratia DEI, quæ mecum ſatis diſertè comprobat. Ambroſius in comment. *Ne ſe extuliſſe jactanter putaretur, ſtatim ſe humiliat, cùm hoc ipſum non magis ſibi, ſed DEI gratiæ aſcribit, ut ſemper omnem gloriam reportet ad DEUM.* Eraſmus in annot. *Corrigit Paulus, quod modò dixerat, ſe plus omnibus laboraſſe, imò* (inquit) *non ego is ſum, qui hoc feci, ſed gratia potius DEI; quæ mihi affuit, ut intelligamus. totum hoc DEO acceptum ferri.*

4. Homo vocatus poteſt non venire.

Quarto loco profert Bellarminus *dicta quæ teſtantur, hominem à DEO vocatum poſſe non venire.* Proverb. 1. *vocavi & renuiſtis.* Matth. 23. *volui congregare filios tuos & noluiſtis.* Actor. 7. *Vos reſiſtitis Spiritui ſancto, &c.* Reſpond. Oſtendimus ſuperiùs, non eſſe parem rationem, ad reſiſtendum ſuis ſibi viribus hominis voluntas ſufficit, ſed ad acquieſcendum novis viribus indiget, *ineſt ei nolle bonum, ſed niſi donatum non habet velle bonum.* Ambroſ. 2. de vocat. gent. cap. 9.

Dicta Patrum de libertate arbitrii in Spiritualibus.

83. De dictis veterum quæ c. 11. Bellarminus affert, in genere [...]imus ſuperiùs, pleraque omnia, quæ hoc loco cumulantur dicta præſertim Auguſtini teſtantur velle eſſe voluntatis noſtræ actum, quod nos non negamus, interim ex ipſo Auguſtino addimus, eſſe actum voluntatis non ſub vetuſtate adhuc conſtitutæ, ſed per Spiritum ſanctum renatæ ac renovari cœptæ. lib. 2. de pecc. merit. cap. 5. *Ipſum liberum arbitrium ad DEI gratiam, hoc eſt, ad Dei dona pertinere non ambigo, nec tantum ut ſit, verum etiam ut bonum ſit, id eſt, ad faciunda mandata Domini convertatur,* de grat. & liber. arbitr. cap. 16. *Certum eſt nos velle cùm volumus, ſed ille operatur velle & perficere præbendo voluntati vires efficaciſſimas, de quo ſcriptum eſt: Deus operatur in nobis velle & perficere.* De Prædeſt. Sanct. c. 7. *Noſtrum eſſe credere & velle ita intelligendum eſſe dicit, quod utrumque ſit Dei, qui præparat voluntatem. & utrumque noſtrum, quia non ſit niſi volentibus nobis.* Bernhardus de grat. & libr. arbitr. *Hoc eſt totummodo liberi arbitrii quod conſentit, non quidem quod vel ipſe conſenſus ab ipſo ſit, cùm nec cogitare, quod minus eſt, quam conſentire, à nobis quaſi ex nobis ſufficientes ſimus.* Regerit Bellarminus, *ſeſe itidem agnoſcere prævenientis gratiæ auxilium,* ſed quid hoc nomine intelligat, & quàm inſidioſè ludat, oſtendimus ſuperiùs. Rationes, quas cap. 12. affert, itidem paulò antè excuſſimus, reſtat igitur, ut reliqua Scripturæ dicta, quib. præter Bellarminum reliqui aſſertores ac propugnatores liberi arbitrii utuntur, explicemus, ut vera ac genuina iſtorum dictorum ſententia eluceſcat.

Scripturæ dicta reliqua pro libero arbitrio.

1. Pſal. 119. Inclina vi cor meum ad præcepta tua.

84. Pſalm. 119. v. 112. *Inclinavi cor meum ad obſervanda præcepta tua, Ergo eſt in poteſtate hominis cor ſuum in utramque partem flectere.* Reſp. plus eſt in conſequente quàm antecedens permittit. Non enim ſi David cor ſuum ad obſervanda præcepta Domini inclinavit, viribus liberi arbitrii id feciſſe conſequitur, ſed à S. S. renovatus id fecit, ſiquidem in eodem Pſalmo inclinationem iſtam Spiritus ſancti opus eſſe agnoſcit, quando ſic orat v. 33. *Doce me Iehovah viam ſtatutorum tuorum & inclina cor meum ad teſtimonia tua,* Docet ergò David, non quid viribus ſuis fecerit, ſed quomodo fecerit, quod Spiritus ſancti gratiâ fecerat, videlicet animo ſpontaneo & propenſo, non ſervili & coacto obſequio, debet enim eſſe obœdientia ſpontanea, quæ ex corde proficiſcitur Pſal. 110. v. 3. Ambroſius de fuga ſeculi cap. 1. & ex eo Auguſtin. de bono perſeverant. cap. 8. *Voti magis eam rem (ſeculi fugam) eſſe quam effectus, teſtatur Propheta dicendo, inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam, non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum & cogitationes noſtræ &c. Deus dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeat fidem.*

Oſeæ 5. Vadam ad locum meum.

85. Oſeæ 5. v. 15. *Vadam ad locum meum, donec ponant in corde ſuo & quærant faciem meam. Ergo hominis voluntas poteſt ſe ad Deum ſuis viribus convertere.* Reſp. Vadere ad locum non ſignificat Deum ſubtracturum gratiam ſuam & expectaturum, ut ſuis ſeſe ad ipſum viribus homines convertant, ſed abſcondere faciem ſuam in cruce, urgere pondere calamitatum, ut ad peccatorum agnitionem perveniant, ideò additur, *ubi fuerit ipſis afflictio, properabunt ad me.* Eſa. 26. v. 16. *in anguſtia viſitaverunt te, effuderunt orationem, cùm correctio tua fuit eis.* Calamitates ſunt reales quaſi conciones legis, cujus prædicatione Spir. S. vult in cordibus hominum efficax eſſe ad peccatorum

agni-

agnitionem ac deteſtationem, neque enim afflictiones ex ſe & per ſe operantur pœnitentiam, niſi Spiritus ſanctus intus corda afficiat atque mutet, ſiquidem impii per calamitates ſæpe redduntur deteriores. Adde quòd verba illa עַד אֲשֶׁר יֶאְשְׁמוּ non rectè ſint reddita, donec ponant in corde ſuo, cùm radix ſit אָשַׁם ideò Münſterus reddidit, *donec afflati erunt*, id eſt, donec propter pœnam cum flatu quodam fiant abominabiles; Pagninus, *donec deficiant*. Targum, *quoad agnoſcant, quod peccaverint*, meritoque æquiſſimi judicis ſeveritatem inde ſuſtineant.

Matth. 12. Aut facite arborem bonam.

86. Matth.12.v.33. *Aut facite arborem bonam & fructum ejus bonum, aut facite arborem malam, & fructum ejus malum. Ergo habent homines liberum arbitrium convertendi ſe ad Deum vel non cõvertendi.* Reſp. Multa tunc fieri dicuntur, quando facta eſſe demonſtrantur, ita quoque hoc loco non effectio, ſed declaratio arboris bonæ vel malæ intelligitur, ſiquidem additur, *ex fructu arbor dignoſcitur*; per quam etiam abſurdum foret, Chriſtum jubere, ut homines ſeipſos faciant malos, Phariſæi interiora cordis peccata ſuperbiam, invidiam, odium, ambitionem, &c. hypocritico exterioris ſanctitatis velo obtegebant, hanc igitur fallacem larvam ac fictam perſonam Chriſtus eos deponere jubet, ut quales ſint interius, tales ab hominibus agnoſcantur exteriùs, ut ſit concordia oris, operis & cordis. Nequaquam verò Phariſæis hanc facultatem Chriſtus tribuit, quod ſuis ſeſe viribus ad Deum convertere & bonas arbores facere poſſint, quin potius diſertè addit: quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? Alii ad Chriſtum ipſum referunt. Aut agnoſcite me eſſe bonum & benè agere, aut me malum eſſe ac proinde malè agere, ſed prior interpretatio textui magis congrua.

Marc. 9. Credo Domine, ſed ſuccurre infirmitati.

87. Marc.9.v.24. *Credo Domine, ſed tu ſuccurre incredulitati. Ergo inchoamus noſtris virib. converſionem.* Reſp. Probandum erit, ſanctam illam cogitationem, bonum propoſitum, ac primam fidei ſcintillam ex propriis Naturæ viribus non autem ex Spiritus ſancti operatione extitiſſe, quod hic locus neutiquam aſſerit, ſuccurrit Deus infirmæ fidei, quæ eſt gratia adjuvans, interim nulla ne modicula quidem fidei ſcintilla eſt, quam ipſe non excitaverit, quæ eſt gratia operans ac præparans. *Nemo poteſt* (corde verè fideli) *Chriſtum vocare Dominum niſi per Spiritum ſanctum*, 1.Corinth.12.v.3. jam verò ex fide licet infirma hic pater Lunatici Chriſtum vocat Dominum, utique igitur ex Spiritus ſancti dono. Audiverat de Jeſu Nazareno, quod divinâ poteſtate morbos curaret, atq; obſeſſos liberaret, ex quo auditu per Spiritus ſancti operationem concepit primam fidei ſcintillam, ex qua ad Chriſtum venit, qui imbecillitate fidei ſuccurrit.

Luc. 8. Videte, quomodo audiatis.

88. Luc.8.v.18. *Videte, quomodo audiatis. Ergo noſtrarum virium eſt, cum aſſenſu quodam audire poſſe.* Reſp. illud quomodo complectitur quædam, quæ in non renatorum arbitrio ac viribus poſita, præſertim ea quæ ἀκροατικῶς efferuntur, videlicet quod verbum audiendum ſit non contradicendi affectu, non calumniandi ſtudio, nec blaſphemandi propoſito: quædam verò quæ non niſi per Spiritus ſancti operationem voluntas humana poteſt, præſertim ea, quæ καταφατικῶς afferuntur, utpote cum aſſenſu cordis & obſequio voluntatis audire, prius vocant audire externum, poſteriùs audire internum. Proinde hæc Chriſti ſententia ad auditores, quorum quidam jam regenerati erant ut Apoſtoli, quidam verò nondum renati erant, promiſcuè prolata, admonet renatos, ut exuſcitent donum Dei, quod in ſe eſt, ſiquidem ipſi renati propter adhærentem carnis infirmitatem talibus ſtimulis indigent, quibus ad majorem diligentiam excitentur, ne fides à Spiritu ſancto accenſa paulatim in cordibus viciſſim extinguatur, non renatos à contradicendi, calumniandi & blaſphemandi ſtudio dehortatur. Hûc pertinet liber Auguſtini de correptione & grat. in quo oſtendit, illas correptiones & adhortationes eſſe ſalutaria organa, per quæ Spiritus ſanctus vult eſſe efficax in cordibus hominum. Idem de bono perſev. cap.14. *Dominus cum eis loqueretur, quia carnales aures apertas habebant, dicebat tamen, qui habet aures audiendi, audiat, quas non omnes habere procul dubio noverat. A quo autem habeant quicunq; habent, ipſe Dominus oſtendit, ubi ait, dabo eis cor cognoſcendi me & aures audientes, aures ergo audiendi, ipſum eſt donum obœdiendi.*

Luc. 10. Viator ſemivivus relictus.

89. Luc.10.v.30. *Viator à latronibus ſauciatus, ſemivivus relinquitur. Viator ille eſt typus humani generis à Diabolo ſauciati & ſpoliati. Hominem relictum eſſe ſemivivum* (ait Salmeron. Jeſ. in comment. hujus parab. tract. 16.) *ſignificat: liberum arbitrium non eſſe extinctum.* Reſp. 1. Allegoriæ non præbent argumenta apodictica, niſi ex ipſa Scriptura explicatio deducatur, vel certè cum Scriptura conſentire probetur. 2. Chriſto hoc loco propriè & principaliter non eſt propoſitum de ſtatu hominis poſt lapſum & ejus reparatione, ſed de proximo & dilectionis officiis ipſi debitis agere, proinde non omnes hujus parabolæ partes tam operoſè & ſubtiliter ſunt excutiendæ, ſed ſufficit principalem ſcopum tenere, quâ de re plura diximus in tractat. de interp. Scripturæ. 3. Si velimus ad hominem lapſum referre, quòd relictus fuerit ſemivivus, nequaquam de vita ſpirituali atq; adeò de converſione, fide & obœdientia Deo placente, ſed de vita naturali & de externa diſciplina illud accipiendum, nam quod vitam ſpiritualem ac vires ad eam inchoandam neceſſariò attinet, non ſemivivum ſed planè mortuum Scriptura pronunciat Johan.5.v.25. Epheſ.2.v.5. Macarius homil.30. *Illud ſemimortuum eſſe confert cum Lazaro quatriduano in ſepulchro jam fœtente.* Lyra: *ſublata eſt vita gratiæ, manente vitâ Naturæ.* Maldonatus in comment. *Quod dicitur ſemimortuum eſſe relictum, nihil aliud ſignificat, quàm eum in ſtatu maximè miſerabili relictum eſſe, nam ita relictum eſſe ut ſemimortuus eſſet, miſerabilius eſt quam ſi fuiſſet mortuus, quò magis miſeriam ſentiebat ſuam.* Novimus autorem hypognoſt. libr. 3. locum hunc ad liberum arbitrium referre: *Rectè* (inquit) *dictus eſt ſemivivus, habebat enim vitalem motum, id eſt, liberum arbitrium vulneratum, quod ei ſolum ad vitam æternam, quam perdiderat, redire non ſufficiebat, ideò & ſemivivus dicitur.* Sed intelligitur eò loci nomine arbitrii ipſa voluntas, quâ per lapſum hominem non eſſe ſpoliatum libenter concedimus; ſi verò intelligatur libertas rectitudinis, de ea paulò pòſt idem autor ſic ſcribit. *Quid aliud oſtenditur in ove illa perdita ex centum ovibus niſi liberum arbitrium poſſibilitatis bono vitio primi hominis perdito à juſtorum erraſſe conſortio, nec per ſe ad cohortem, id eſt, ad paradiſum, de quo exivit fidelium numero reſociandum*

ciandum paſſe reverti, &c, hoc Dominus probat, cùm vulneratum à latronibus non proprio greſſu ſed jumento ſuper impoſitum ad ſtabulum dicit eſſe delatum.

Luc. 11. Pater cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus.

90. Luc.11.v.13. *Pater Cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus. Ergo abſq; Spiritus ſancti gratia poſſumus Deum invocare.* Reſp. Non de prima ſcintilla fidei & Spiritus loquitur Chriſtus, quaſi precibus noſtris à naturalibus liberi arbitrii viribus profectis & abſque Spiritus gratia effuſis eam antevertere queamus, ſed de accepti jam Spiritus ſancti augmento & donorum ejus incremento, quod enim primam fidei ſcintillam & ſalutarem Dei invocationem attinet, diſertè teſtatur Apoſtolus, quòd *nemo poſſit dicere Jeſum Dominum, niſi per Spiritum ſanctum.* 1.Cor.12.v.3. quomodo ergo poſſemus orare ſine Spiritu ſancto, qui ſolus eſt *Spiritus gratiæ & precum* Zachar.12.v.10. *qui docet nos orare.* Joh.4.v.23. Ergo non de præveniente ſed ſubſequente, non de operante ſed cooperante Spiritus gratia, non de primis in converſione motibus, ſed de augmento donorum Spiritus Chriſtus loquitur, id quod circumſtantiæ inſuper oſtendunt, ſiquidem loquitur Chriſtus ad Apoſtolos, qui Spiritu ſancto jam erant renovati, atque utitur ſimilitudine ab effecti patris terreni erga liberos à ſe quippiam petentes & oſtendit diſcipulos ſuos Spiritus S. dona à cœleſti Patre petentes exaudiendos eſſe, cùm non ſint extranei, ſed cariſſimi Dei filii. *At,* (inquis) *quare hac dicendi forma Chriſtus utitur?* voluit docere non eſſe expectandos violentos & ſenſibiles motus, ex quibus de Spiritus ſancti gratia ac præſentia ſtatuere poſſimus, licet repugnemus verbo & pravis affectibus indulgeamus, ſed quando habemus deſiderium, etiamſi via obſcuro gemitu ſeſe exerat, certi ſimus Spiritum ſanctum adeſſe ac operari. Voluit etiam imbecillitatem noſtram erigere, ne deficiamus, licet tenuia & obſcura ſint principia, ſed petamus ea augeri, quæ omnia melius ex praxi, quàm ex nudis diſputationibus intelliguntur. Fulgentius Epiſt.6. ad Theod. *Semper quidem adjutorium gratiæ nobis eſt à Deo poſcendum, ſed nec ipſum quod poſcimus, viribus noſtris aſſignemus, neque enim haberi poteſt ipſe ſaltem orationis affectus, niſi divinitùs fuerit attributus. Ut ergo deſideremus adjutorium gratiæ, hoc ipſum quoque eſt gratiæ, ipſa namque incipit infundi, ut incipiat poſci.* Auguſtinus lib.4. contra Jul. cap.8. *Ibi vos* (Pelagiani) *ut videa ponere jam cœpiſtis merita gratiam præcedentia; quod eſt petere, quærere, pulſare; ut his meritis debita illa reddatur, ac ſi gratia inaniter nuncupetur, tanquam gratia nulla præceſſerit & cor tetigerit, ut beatificum bonum peteretur à Deo, ut quæreretur Deus, ut pulſaretur ad Deum, fruſtraq; ſit ſcriptum, miſericordia ejus præveniet me.* Hæc Auguſtinus. *Fides fundit orationem & oratio fuſa fidei impetrat firmitatem;* nulla eſt Deo grata oratio abſque fide, jam verò fides eſt DEI opus atque donum.

Luc. 15. Surgam & ibo ad Patrem.

91. Luc.15.v.18. *Acolaſtus in corde ſuo dicit: ſurgam & ibo ad patrem, Ergo initium converſionis eſt ex nobis.* Reſp. Auguſtin. Epiſt.106. ad Paul. *Ille qui putavit ſine DEI adjutorio ſe poſſe cuſtodire quod dedit, profectus in regionem longinquam & vivens prodigè cuncta conſumſit, & miſeria duræ ſervitutis attritus, reverſusq; in ſemetipſum dixit: ſurgam & ibo ad patrem meum. Quam cogitationem bonam quomodo haberet niſi & ipſam illi in occulta miſericordiſſimus Pater inſpiraſſet?* libr.2. quæſt. Evangel. cap.33. *Unde hoc ſcire poterat, in quo erat tanta oblivio Dei, niſi quia iſta recogitatio jam ſi reſipiſcentis eſt, cum Evangelium prædicaretur? Hoc ipſum velle operatus eſt is, de quo ſcriptum, Deus eſt, qui operatur velle: hanc bonam cogitationem inſpiravit ei, qui non fuit idoneus cogitare aliquid boni ex ſe, tanquam ex ſe.*

Joh.1. dedit poteſtatem filios Dei fieri.

92. Johan.1.v.12. *Quotcunq; receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his qui credunt in nomen illius. Ergo antequam ſumus Dei filii, habemus poteſtatem ac facultatem tales fieri.* Reſp. recipere Chriſtum eſt credere in Chriſtum, *nemo autem poteſt in Chriſtum credere, niſi hoc ipſi datum ſit à Deo* Philip.1.v.29. quod ipſum Johannes docet, quando ſubdit: *Qui non ex ſanguinibus neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt,* ubi opponit regenerationem ex DEO, nativitati ex carne & ſanguine; oſtendens cœleſte & divinum eſſe donum, quod fide recipiunt Chriſtum, qui aliàs in tenebris ſuæ incredulitatis perpetuò manerent, eo enim titulo homines nondum renatos in præcedentibus honorat, ad proſternendam virium noſtrarum arrogantiam. Quinimò notanter dicit credentibus *datam* eſſe illam *ἐξουσίαν*, utiq; igitur ea ipſorum viribus non eſt enata. Porrò quod Evangeliſta dicit, fidelibus datam eſſe illam poteſtatem nequaquam eò trahi debet, quaſi qui verè credunt in Chriſtum, nondum ſint Dei filii, ſed demum tales futuri, quia fides & *υἱοθεσία* ſunt arctiſſimè & immediatè connexa. Gal.3.v.26. *omnes eſtis filii Dei per fidem.* Johan.5.v.36. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam,* id ſaltem in hoc dicto innuitur, quod quamvis fides & *υἱοθεσία* tempore ſint ſimul, ordine tamen ſeſe habebant ut prius & poſterius, fides enim in Chriſtum ſeu potiùs Chriſtus fide apprehenſus eſt cauſa iſtius *υἱοθεσίας*, & viciſſim hæc illius veluti effectus [illegible] quem ordinem reſpiciens Evangeliſta tali genere loquendi utitur, præterea reſpicit non ſolùm inchoatum illud *υἱοθεσίας* in hac vita beneficium, ſed etiam futurum, videlicet illuſtrem revelationem filiorum Dei in die noviſſimo conjunctam cum plena (ut ita loquar) hereditatis cœleſtis participatione 1.Johan.3.v.2. *filioli nunc filii Dei ſumus, ſed nondum apparuit id, quod futuri ſimus, &c.* Auguſtinus lib.1. contra duas Epiſt. Pelag. cap.3. *Datur poteſtas ut filii Dei fiant, qui credunt in eum, cùm hoc ipſum datur, ut credant in eum. Quæ poteſtas niſi detur à Deo, nulla eſſe poteſt ex libero arbitrio, quia nec liberum in bono erit, quod liberator non liberaverit.* lib.2. de conſenſu Evangeliſt. c.3. *Quos dixit acceptâ poteſtate factos Dei filios, quod adoptio ſignificat, eoſdem dixit natos ex Deo, atq; ut apertiùs oſtenderetur, quâ gratiâ factum ſit, & verbum inquit, caro factum eſt, & habitavit in nobis, tanquam diceret, quid mirum ſi filii Dei facti ſunt, cùm caro eſſent, propter quos unicus caro factus eſt, cùm verbum eſſet?*

Joh.6. Qui audivit & didicit, venit ad me.

93. Johan.6.v.45. *Omnis qui audivit à Patre & dicit, venit ad me. Ergo poteſt homo ſuis viribus ita audire ac diſcere, ut ad Chriſtum veniat.* Reſp. Chriſtus ibidem diſertè ait: *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater traxerit eum, ſcriptum eſt in Prophetis, erunt omnes θεοδίδακτοι, poſtea demum ſequitur, omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me.* Continentur ergo in illo Chriſti dicto talia,

lia, quæ vires liberi arbitrii funditùs proſternunt, ſi enim tractatione indigemus, utique nun noſtris virihus venimus. Sed enim cùm Deus doceat ac trahat non immediatè ac per violentos raptus, ſed mediatè per verbum, idcò Chriſtus in his verbis exprimit ordinem, quo Deus ſolet homines docere ac trahere, antevertit omnem noſtrum curſum & conatum, ac per verbi prædicationem non ſolùm exteriùs, ſed etiam interiùs docet, mentem illuminat, voluntatem flectit. Cyrillus hoc loco. *Trahit Pater monitione, doctrinâ & revelatione, ubi enim auditus, diſciplina, doctrinaq́; adeſt, ibi fides non vi ſed perſuaſione oritur.* Auguſtinus tract. 26. in Johan. *Videte. quomodo trahat Pater, docendo delectat, non neceſſitatem imponendo. Doceat te Pater, audi filium.* Idem 1. de grat. Chriſt. contra Pelagi[um] cap. 14. *Quando DEUS docet per Spiritus gratiam, ita docet, ut quod quiſq; didicerit, non tantùm cognoſcendo videat, ſed etiam volendo appetat, agendoq́; perficiat. Et iſto divino docendi modo etiam ipſa voluntas & ipſa operatio, non ſola volendi & operandi naturalis poſſibilitas adjuvatur. Si enim ſolum poſſe noſtrum hac gratia juvaretur, ita diceret Dominus, omnis qui audivit a Patre & didicit, poteſt venire ad me.* de Prædeſt. Sanct. cap. 8. *Valde remota eſt à ſenſibus carnis hæc Schola, in qua Pater auditur & docet, ut veniatur ad Filium, multos venire videmus ad Filium, quia multos credere videmus ad Chriſtum, ſed ubi & quomodo à Patre hoc audierint & didicerint, non videmus: nimirum gratia iſta ſecreta eſt, gratiam verò eſſe quis ambigit? &c. quando ergo Pater intus auditur, & docet ut veniatur ad Filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum.*

Joh 7 Qui volet Patris voluntatem facere, cognoſcet de doctrina mea. 94. Johan. 7. v. 17. *Si quis volet Patris voluntati obtemperare, cognoſcet de doctrina mea, num ex Deo ſit, an ego à me ipſo loquar. Ergo homo nondum cognoſcens Chriſti doctrinam, poteſt Patris voluntati obtemperare.* Reſp. Non tribuitur hoc Chriſti pronunciato talis quædam facultas hominibus non renatis, quòd ſuis ſeſe viribus cœleſtis Patris voluntati ſubjicere atque accommodare poſſint in ipſo interiore converſionis opere, ſed requiritur ab eis, quibus concredita erant τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ut abſque præjudiciis atque affectibus Chriſti doctrinam cum revelato verbo conferant, nec pertinaci protervia contra conſcientiæ teſtimonium ei contradicere pergant. Lyra in comm. *Amor & odium multum pervertunt judicium rectæ rationis, ideò monet eos, ut amoveant odium, quod contra ipſum conceperant, & tunc poterunt manifeſtè judicare, quod ejus doctrina ſit a Patre per miracula eam teſtificante.* Auguſtinus tract. 29. in Joh. *per τὸ facere voluntatem Patris accipit ipſum credere; Quid eſt cognoſcet? hoc eſt intelliget. Quid eſt autem ſi quis voluerit voluntatem ejus facere? hoc eſt credere, ut intelligatur ad poſſibilitatem intelligendi datum eſſe conſilium de obœdientia credendi.*

Johan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. 95. Joh. 15. v. 5. *Sine me nihil poteſtis facere Ergo adjuti à Deo aliquid poſſumus facere.* Reſp. Vocula *Nihil* eſt μέσον ἀναλογιστικὸν viribus arbitrii noſtri extra gratiam nihil planè relinquens, id quod confirmat ſimilitudo à Chriſto adhibita. Sicut palmes à ſeipſo non poteſt facere fructum, ſed vitam & ſuccum à vite accipere neceſſe habet, quòd ſi à vite ſeparetur, protinus areſcit: ita ſine Chriſto nihil omninò facere poſſumus: quid quod vocula *Sine* non adjuvantem aut cooperantem cauſam ſemper innuit. ſed cùm Deo attribuitur, plerunque totalem cauſam deſignat Joh. 1. v. 3. *omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil,* hoc eſt, non ſolùm omnia ipſe fecit, ſed etiam à nullo adjutus omnia fecit, quod exemplum pulcrè ad articulum reparationis & ἀνακτίσεως applicari poterit. Auguſt. 2. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 8. *Dominus ut reſponderet futuro Pelagio, non ait, ſine me difficile poteſtis aliquid perficere, ſed ait, ſine me nihil poteſtis facere. Et ut reſponderet futuris etiam iſtis in eadem ipſa Evangelica ſententia, non ait, ſine me nihil poteſtis perficere, ſed facere. Nam ſi perficere dixiſſet, poſſent iſti dicere, non ad incipiendum bonum, quod a nobis eſt, ſed ad perficiendum eſſe Dei adjutorium neceſſarium.* Quod ſi de ipſis renatis Chriſti dictum accipiatur, quo ſenſu accipit Auguſt. de Spiritu & lit. c. 29. neque id incommodè, cùm ad Apoſtolos Chriſtus loquatur, quos ceu palmites viti cœleſti inſertos eſſe dixerat, ſanè concedimus illos Dei adjutorio ita indigere, ut interim etiam ipſi cooperentur, ſed cùm illa συνέργεια non oriatur ex priſtinis & ex veteri nativitate adhuc reliquis, ſed novis à Spiritu ſancto donatis viribus. ideò ad ſtabiliendam liberi arbitrii in ipſa converſione efficaciam accommodari omninò nequit. Si enim ne renati quidem in rebus ſpiritualibus & divinis ex ſeſe quicquam facere neque ulla opera Deo grata ſine Chriſti gratia edere poſſunt, quantò minùs hominibus non renatis & extra Chriſti gratiam conſtitutis tantillum fuerit aſcribendum.

96. Act. 5. v. 32. *Deus dat Spiritum ſanctum obœdientibus ſibi. Ergo poſſumus Deo obœdire antequam Spiritu ſancto donemur.* Reſp. φρόνημα σαρκὸς ἔχθρα εἰς τὸν Θεόν. Rom. 8. v. 7. quomodo ergò poſſumus Deo obœdire ante acceptam Spiritus S. gratiam? Agitur autem in dicto Petri non de donis Spiritus S. communibus, quæ omnibus piis ad renovationem & ſanctificationem ſunt neceſſaria, ſed de miraculoſo illo dono viſibiliter illabentis ſuper primitivæ Eccleſiæ diſcipulos Spiritus ſancti, quæ effuſio non contingebat alienis à fide & pietate Chriſtiana, ſed illis ſolùm qui verbo obœdierant, qui per verbum in fidem & obſequiũ doctrinæ Evangelicæ traducti erant. Quod ſi ad converſionis negotium hoc applicetur, dicendum erit, Spiritum ſanctum dari obœdientibus, hoc eſt, illis qui verbum audiunt ac meditantur, nec hoſtiliter reſiſtunt Spiritus ſancti operationi, phraſi enim Hebræa verba affirmata ſæpiùs ponuntur pro contrariis negatis, qua ratione pertineret hoc dictum ad regulam accuratè in hoc negotio tenendam, non eſſe quærendos violentos raptus nec expectandos Enthuſiaſticos motus, ſed Spiritum ſanctum eſſe efficacem per vocem Evangelii auditam ac cogitatam. *Actor. 5. Deus dat Spiritũ S. obœdientibus ſibi.*

97. Act. 10. v. 4. *Preces & Eleemoſyna Cornelij aſcenderunt ad Deum, antequam à Petro doceretur & Spiritum ſanctum acciperet. E. homines instructi ſunt facultate præparandi ſe ad gratiam.* Reſp. Cornelius antequam à Petro doceretur & miraculoſa Spiritus S. dona acciperet, habuit aliquam per Spiritum ſanctificationis de Meſſia & officio ipſi' notitiam, ac fide Meſſiam amplectente prædιtus fuit, quamvis nondum ſciret, quæ perſona in individuo eſſet ille Mediator ac Meſſias, dicitur enim fuiſſe εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, v. 2. cujus προσευχαί καὶ ἐλεημοσύναι ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. v. 4. utiq; ergò aliquâ fide præ- *Actor. 10. Preces & Eleemoſyna aſcenderunt ad Deum.*

prædituſ fuit, *quomodo eum invocabunt, in quem non crediderunt?* Rom. 10. v. 14. *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Heb. 11. v. 6. Auguſt. l. 1. de præd. Sanct. c. 7. *Quicquid Cornelius antequam crederet & cùm crederet, & poſtquam credidiſſet, benè operatus eſt, totum Deo dandũ eſt, ne quis extollatur.* lib. 1. ad Simpl. q. 2. *In quibuſdam tanta eſt fidei gratia, quanta non ſufficit ad regnum cœlorum obtinendũ, ſicut in Cornelio, fiunt igitur in converſione inchoationes ſimiles conceptioni, non tamen ſolum concipi, ſed & naſci opus eſt, nihil tamen horum fit ſine gratuita Dei miſericordia.* Beda in hunc loc. *Cornelius non virtutib. ad Deum, ſed fide pertingebat ad virtutes* Gloſſ. ord. ex Greg. *Cornelius cujus Eleemoſyna ante Baptiſmum Angelo teſtante laudantur, nõ operibus ad fidem, ſed fide venit ad opera. Si n. ante Baptiſmum Deo non credebat, quomodo orabat, aut quomodo hunc Deus exaudiret, ſi profectum boni ab ipſo non peteret? Sciebat igitur Deũ creatorem omnium, ſed ignorabat Filium incarnatũ, fidem habuit, cujus Eleemoſynæ & orationes Deo placuerũt* [Quod v. ibid. additur in gloſſa, *Cornelium bono opere promeruiſſe, ut Deũ cognoſceret,* id p̄miſſis adverſatur.]

Actor. 26. Non fuit inobædiens cœleſti viſioni.

98. Act. 26. *Paulus coram Rege Agrippa Hiſtoriã ſuæ converſionis commemorans dicit, ſe non fuiſſe inobædientem cœleſti viſioni,* v. 19. *ergò obtemperavit ex ſuis viribus cœleſti vocationi.* Reſp. Ex verſu proximè ſequente evidenter apparet, Apoſtolum non loqui de obœdientia primæ converſionis, ſed de obœdientia converſionem inſecuta in obeundo prædicationis Evangelicæ munere & concredito ſibi Apoſtolatu, ſic n. habent verba: *Non fui inobædiens cœleſti viſioni, ſed his, qui ſunt Damaſci primùm & Hieroſolymis & in omnem regionem Iudeæ & gentib' annunciabam, ut pœnitentiam agerent.* Nec illuſtrius exemplum gratuitæ converſionis facilè dabitur, quàm hoc ipſum Pauli, qui ex perſecutore tantus Apoſtolus ſolâ Dei gratiâ & efficaci mutatione factus. *Dic mihi,* inquit Auguſt. lib. 1. contra duas Epiſt. Pelag. ad Bonif. c. 19. *Quid boni Paulus adhuc Saulus volebat ac non potiùs magna mala &c. quibus meritis bonæ voluntatis Deus illum ab his malis ad bona mirabili & repentina vocatione cõvertit?*

Galat. 3. Promiſſio Spiritus accipitur fide.

99. Gal. 3. v. 14. *Promiſſio Spiritus accipitur per fidem. E. fides præcedit Spiritus ſancti acceptionem.* Reſp. Hoc argumentum eruditè tractat Dn. Chemnit. p. 1. loc. in art. de lib. arb. c. 6. p. 479. & in judicio de cõtrov. quibuſd. qq. p. 52. ſummatim hoc aſſerit, cùm in quampluribus Scripturæ pronunciatis fides dicatur donum & opus Spiritus S., ideò non poſſe dici, quòd fides ex naturalibus viribus ante Spiritus S. gratiam concipiatur & accendatur: ſenſum igitur dicti Apoſtolici hunc eſſe, quòd accipiamus Spiritum S. per verbum, quando audimus & meditamur vocem Evangelii, quod *eſt miniſterium Spiritus* 2. Cor. 3. v. 6. neq; n. hæc ſunt divellenda, q. primùm ſentiamus operationem Spiritus S. & poſtea ſequatur auditus & meditatio verbi, neq; exiſtimandum noſtra meditatione vel deſiderio impetrari Spiritum S. ſed Spiritus S. prævenit noſtram voluntatem, nec tamen per raptus Enthuſiaſticos vel violentos, ſed quando ordimur à verbo. Quod ergò hoc loco dicitur *fide accipi promiſſionem Spiritus,* id v. 2. ſic explicatur, quod Spiritus accipiatur ἐξ ἀκοῆς τῆς πίστεως, *per auditã prædicatũ fides,* ſeu per prædicationem Evangelij, ſuſcitatione perceptam. Gloſſ. interl. per promiſſionem Spiritus intelligit beatitudinem, quam Spiritus in arrham datus promittit. Alii de incremento donorum Spiritus S. locum accipiunt, quia credentibus donantur plura Spiritus dona ac prius data augentur; ſed prior explicatio ſimplicior eſt & textui convenientior.

1. Tim. 2. Quiſquis ſe expurgaverit, erit vas in honorem.

100. 2. Tim. 2. v. 21. *Si quis ſeipſum ab his expurgaverit, erit vas in honorem ſanctificationis & utile Domino ad omne opus bonum. Ergo per liberum arbitrium poteſt homo ſeſe preparare, ut fit aptus Dei obſequio.* Reſp. Auguſt. Cœleſtio hoc dictum urgenti lib. 3. hypogn. reſpondet: *alia eſt ratio jam credentis in Deo per gratiam illuminati ac reparati, alia verè non credentis.* Neq; enim noſtris nos emundare poſſumus viribus, ſed Deus eſt, *qui fide purificat corda* Act. 15, 9. *per Spiritũ purificat animas* 1. Pet. 1, 22. quod ergò ex nobis non poſſumus, illud ipſo donãte & efficaciter operante poſſum⁹.

Apoc. 3. Ecce ſto ad oſtium & pulſo.

101. Apoc. 3. v, 20. *Ecce ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audierit vocem meam & aperuerit oſtium, ingrediar ad eum & cœnabo cum eo. E. ex noſtris liberi arbitrii virib. poſſumus Chriſto pulſanti oſtium cordis noſtri aperire.* Reſp. non ἱκανότης noſtrarum virium ſed officii noſtri debitum exprimitur. Docemur n. miniſterio legis veluti malleo quodam corda noſtra pulſari, noſtrum igitur eſſe aures noſtras non obdurare, neq, corda indurare, ſed pulſantis vocem audire, fores cordis aperire & ingredientem promtè recipere, id quod non noſtrâ ſed Dei virtute poſſumus, *qui operatur in nobis velle* Phil. 2. v. 3. *qui aperit cor noſtrum* Act. 16. v. 14. & dignum ſibi in eo parat habitaculum. Quando Deus oſtium cordis noſtri per verbum, præſertim per conciones legis pulſat, adeſt ſimul gratia Spiritus S., qui in corde noſtro converſionem vult operari, ergò in illa pulſatione non tantùm forinſecus ſiſtit, ſed etiam interiùs agit.

CAP. VII.

Errantes de libero arbitrio in defectu.

Errores in defectu.

102. Atq; hæc dicta ſint de Pelagianis liberi arbitrij defenſoribus & quotquot ipſorũ legunt veſtigia, qui ad dextrã à cœleſtis veritatis tramite in hoc articulo ſeceſſionem faciunt. Ad ſiniſtram declinant, quotquot in ἔλλειψει hic peccant, utpotè 1. Valentiniani, Marcionitæ, & illos ſecuti Manichæi, qui abſoluta neceſſitatis legib. omnes hominis actiones aſtringunt, peccatum non à libera hominis voluntate, ſed ex mala quadam ſubſtantia à malo principio creata ortũ eſſe ſtatuunt, atq; adeò omnem ẽt in civilib. & malis actionibus libertatem tollunt, de quib. videantur Scripta veterũ præſertim Irenæi ac Tertulliani. 2. Enthuſiaſtæ à Meſſalio orti, qui Spiritum S. im̃ediate ſine verbi adminiculo violento raptu vel per ſpeculationem ſomniorum vel per ſimulationem orationis illabendo homines convertere ſtatuunt, de quibus videatur Tripart. l. 7. c. 11. quidã ſtatuunt, eoſd. cum Enthuſiaſtis eſſe Euchitas, quorum meminit Auguſt. ad Quodvult. hær. 57. Noſtro ſeculo illorũ veſtigiis inſiſtunt, qui abſolutã rerũ omnium neceſſitatem ac fati cujuſdã Stoici im̃utabilitatem propugnant, qui miniſteriũ verbi negant eſſe Spiritus S. cõverſionem operantis organum, qui in converſione veterem hominis ſubſtantiã penitùs aboleri ac novam ſurrogari nugantur, q. diverſos hominis ſtatus non diſcernunt, ſed voluntatem hominis non ſolũ ante converſionem & in converſione, ſed ẽt poſt converſionẽ Spiritui S. ſemper repugnare ſtatuũt.

CAP. VIII.

De operibus non renatorum.

De operib. infidelium, ſententia Spiritus S.

103. Cæterum quod ſuperiùs diximus, homines nondum renatos nihil niſi peccare poſſe, cum hac explicatione accipiendum ſive actio illa ſit vitioſa per ſe, ſive propter accidens vitioſa fiat; id quod dicimus propter externam diſciplinam & civilem juſtitiam, quam etiam non renati aliquo modo præſtare & externam locomotivam regere poſſunt, quæ externa opera, utpotè cooperire nudum, ſubvenire periclitanti &c. licet in ſe ex genere actus non ſint peccata, tamen per accidens fit, ut peccata ſint, & Deo non placeant: nimirum, quia perſona nõdum eſt Deo reconciliata per fidem in Chriſtum Heb. 11. v. 6 *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, Roman. 14. v. ult. *Quicquid nõ fit ex fide, peccatum eſt*, Tit. 1. v. 15. *coinquinatis & infidelibus nihil eſt mundum*. Matt. 7, v. 18. *mala arbor non poteſt ferre fructus bonos*. Deus non ſecundùm aſpectum, ſed ſecundùm veritatem judicat, cor reſpicit & officia nõ ex actibus, ſed ex mandato ſuo, cauſa vera, forma & finibus penſat. Bona ut ſint, benè à bonis & bono fine fieri oportet. *Æſtimatur n. bonum ex cauſa integra*, dicebat Dionyſ. Opera illa Ethnicorum etiamſi videantur ſpecioſa, tamen quia *non ſunt a Deo facta* Joh. 3. v. 21. ideò in judicio Dei ſunt peccata. Nihil Deo in nobis placet, niſi quod ipſe in nobis operatur. Qui Chriſto verę viti nondum inſiti, ſalutares fructus ferre nequeunt Joh. 15. v. 4. nondum renati *ſunt inimici mente in operibus malis* Col. 1. v. 13. *ſunt oleaſtri* Rom. 11. v. 22. *ſunt filii iræ* Joh. 3. v. 36. quid a. ab inimicis poteſt offerri gratũ? quis ab oleaſtro ſperandus fructus? quid à palmite extra vitem expectari poteſt? unde de ſacrificiis impiorum dicitur, *quod ſint abominationes Domino* Prov. 15. v. 8. Eſa. 66. v. 3. Eſa. 1. v. 12. *Quis hac requiſivit de manibus veſtris, ipſorum orationes non audiuntur*, Eſa. 1. v. 16. *jejunia repudiantur* Eſa. 58. v. 5. nimirum, quia non ex fide, non ex corde per fidem purificato, nõ ex conſcientia bona procedũt, fiunt in vetuſtate literę, nõ in novitate Spiritus, referuntur nõ ad Dei gloriã, ſed ad inanem jactantiã.

Dicta veter.

104. Hinc veteres, præſertim Auguſtin., toties repetunt ſine fide nulla verè bona opera fieri poſſe, omnem vitam infidelium eſſe peccatum &c. Auguſt. lib. 3. ad Boniſ. cap. 5. *Sine fide, quæ videntur bona opera in peccata vertuntur, quicquid n. non fit ex fide, peccatum eſt*, libr. 4. contra Julian. c. 3. *nulla poteſt eſſe vera virtus niſi in eo, qui juſtus eſt, juſtus a. nemo eſſe poteſt ſine fide*, in tract. Pſ. 31. *Ea opera quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt, ita mihi videntur eſſe magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. Nemo computet opera ſua ante fidem, ubi fides non erat, bonum opus nõ erat. Bonũ n. opus intentio facit, intentionem fides dirigit, non valdè attendas quid homo faciat, ſed quid, cùm facit, aſpiciat*; His ſimilia ſcribit 5. de civ. Dei c. 12. 19. de civ. Dei c. 25. Epiſt. 99. 1. de nupt. & conc. c. 3. &c. Baſil. 2. de Bapt. c. 7. *Peccator cum ſacrificat, idem facit ac ſi mactaret canem*. Chryſoſt. ſer. de fide & leg. Nat, tom. 3. col. 901. *comparat nõ renatorum opera pulcris ac precioſis veſtibus defunctorum, qui earum nullum ſenſum habeant, nec calorem, vim aut emolumentum concupiant*. Hieron. in c. 8. Zach. & in c. 3. Gal. *Sine Chriſto omnis virtus in vitio eſt*. Ambr. vel Proſp. 1. de voc. gent. cap. 3. *Abſq; veri Dei cultu, quæ videntur virtutes eſſe, peccata ſunt, nec placere Deo ſine Deo ullus poteſt, qui verò Deo non placet, cui niſi ſibi & Diabolo placet?* Anshelm. in 14. ad Rom. *Omnis vita infidelium eſt peccatũ & ſine ſummo bono nihil bonum*: Quin ipſe Lomb. 2. ſent. diſt. 41. A. *non irrationaliter a quibusdam aſtruitur, quòd omnes actiones & voluntates hominis ſine fide mala ſint, quæ fide habitâ bona exiſtũt*.

105. Sed aperta illa veritas, quòd omnia infidelium opera ſint peccata a Cenſura Colonienſi dicitur *dura* παράδοξος, *crudelis*, nec probatur Bellarmino, ideò lib. 5. de grat. & lib. arb. c. 9. diſputat, *poſſe aliqua bona opera ab infidelib. fieri ſive cum auxilio Dei ſpeciali, ſive ſolis Naturæ viribus. 1. Scriptura teſtatur, Deum remunerari quædã opera gentilium, atq; ergò non ſunt mala, alias ſupplicium nõ remuneratio illis deberetur*. Reſp. externa obœdientia externâ remuneratione penſatur. Actiones illæ infidelium civiliter bonę ſunt, ideò ut ſocietas humana conſervetur, temporali benedictione à Deo remunerantur, ſed ex eo non efficiuntur verè & ſpiritualiter coram Deo bonæ. 2. *Quædam Scriptura indicant, infideles facere aliqua bona opera, ut ſalutare fratres* Matt. 5. *facere quæ ſunt legis* Rõ. 2. Reſp. dicuntur bona vel ſecundùm apparentiam tantùm, vel quia ſubſtantia operis in ſe bona, licet ſubjecto, objecto, fine & aliis circumſtantiis ſint mala. Idem judicium de dictis Patrum. Rationes Bellarm. addit itid. duas. *1. Nulla poteſt dari ratio, cur opera infidelium ſemper ſint peccata, cùm fiant quandoq; propter Dei gloriam, nec vitientur a ſua cauſa*. Reſp. quomodo opera ſua ad veri Dei gloriam dirigunt, quibus verus Deus eſt incognitus? Nullus alius eſt verus Deus, quàm Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti. Quomodo illorum opera non erunt immunda & inquinata, quorum cor eſt immundum? quomodo opera eorum Deo placere poſſunt, qui ipſi Deo diſplicent? perſonâ nondũ Deo reconciliatâ per fidem in Chriſtum, non poſſunt verè bona opera Deo grata fieri. 2. *Si nullum opus bonum fieri poſſet ab infidelibus, melius eſſet illos mala quàm bona opera facere*. Reſp. Minimè verò, quamvis enim actiones moraliter & civiliter bonæ coram Dei judicio non ſint verè bonæ ſed peccata, tamen ad conſervandam civilem ſocietatem à nõ renatis eas Deus exigit, delinquentes puniendo, obœdientes præmiis afficiendo.

Antitheſis

Exceptiones Bellarmini.

106. Cap. 10. conatur Bellarm. fundamenta ſententiæ noſtræ ſubvertere. 1. *Dictis illis, qui probant, ſacrificia impiorum Deo non placere, hoc obvertit, quòd multum interſit inter ſacrificia & opera moralia, cùm ad illa requiratur peccatorum deteſtatio & conſcientia pura, quæ ad hæc non requirantur*. Reſp. imò ad opus verè bonum & Deo placens itid. requiritur peccatorum deteſtatio & conſcientiæ puritas, quomodo n. purum erit, quod ex impuro fonte profluit? *finis præcepti caritas ex corde puro & conſcientia bona & fide non ficta* 1. Tim. 1. v. 5. ergò ubi cor nondum purificatum & conſcientia emundata per fidem in Chriſtum, non proficiſcitur opus ex tali caritate, qualem lex requirit. 2. *Quando Spiritus S. dicit, omne figmentum cordis eſſe malũ, id Bellarm explicat de majori parte hominum iſtius ſeculi*. Reſp. Oſtendimus ſuo loco proponi in hoc dicto egregiam peccati originalis deſcriptionem, neq; n. univerſales ſolummodò particulæ *omne figmentum & omni tempore*, ſed etiam excluſiva *tantum* diſertè à Spiritu S. uſurpantur, quas non patiemur Sophiſticis nebulis involvi. 3. *Arbores malas nõ poſſe facere fructus bonos, ita eludit*

Bellarminus, ut dicat arborem malam ferre quidem ordinariè & ut plurimùm fructus malos, interdum tamen etiam aliquot bonos fructus. Reſp. Negativa Chriſti ſatis perſpicua eſt & diſerta, non poteſt arbor mala fructua bonos facere, jam verò non renati ſunt malæ arbores, quamvis enim bona quædam Naturæ obtineant, tamen ea ſunt per peccatum vitiata & corrupta. Ideò ex illis nihil niſi vitiatum, corruptum & immundum proficiſci poteſt. 4. *Homo quidem ante regenerationem eſt caro, interim non cogitur in omni opere carni obedire.* Reſp. Quicunq; totus eſt caro, illius omnia opera ex vetuſtate carnis procedunt, quomodo enim ageret quædam non carnalia, qui totus carnalis eſt nullâ adhuc ſui parte Spiritus S. renovatus? 5 *Opera pietatis & ſalutis non poſſunt quidem ſine gratiæ adjutorio effici, interim opera moralia.* Reſp. veriſſimè, interim ipſa illa moralia opera ſunt coram Dei judicio peccata, neq; quicquam meriti obtinent ad gratiam converſionis impetrandam. 6. *In dicto Apoſtolico quicquid non fit ex fide, peccatum eſt, nomine fidei intelligitur non ſalvifica fides, ſed conſcientiæ teſtimonium.* Reſp. Auguſtin. diſertè & perſpicuè de fide ſalvifica accepit, cujus explicatio nullam omninò vim textui facit, quia certitudo illa conſcientiæ locum non habet absq; fide, ſiquidem ea ſola ductum prælucentis verbi ſequens, noſtram conſcientiam plenè cõfirmat, ut ſciamus quid Deo placeat, quid diſpliceat, quicquid ex hac fide nõ provenit, Deo placere nequit. Ideò quoq; opera. quæ non fiunt ex fide, ſunt peccata, quia nunquam tàm pura & perfecta ſunt hominis opera, ut ſummam illam perfectionem in lege præſcriptam aſſequantur, ideò a. renatorũ opera Deo placent, quia ex fide proficiſcuntur, quia per fidem perſona Deo reconciliata, quemadmodum parens filii obœdientiam ratam & gratam habet, inde & ideò quia à filio proficiſcuntur. Ipſa gloſſa ordinaria ex h. l. colligit, omnem vitam infidelium eſſe peccatum. 7. *Infidelibus nihil eſſe mundum, accipiendum eſt de cibis non de operibus.* Reſp. diſertè addit Apoſtolus, *quia inquinata ſunt eorum mens & conſcientia*: quemadmodum igitur inde & ideò ipſi cibi (qui tamen ex lege Dei inter mundos cenſentur) infidelibus ſunt immundi, quia ipſorum mens & conſcientia inquinata: ita quoq; opera illa moralia quæ faciunt (quæ tamen ratione externi operis cum lege congruunt) ſunt immunda & inquinata, quia mens & conſcientia ipſorum eſt im̃unda. nondum ſcil. per Spiritum S. renovata. 8. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, ut quis Dei amicus efficiatur, interim ut ipſa Natura humana placet Deo, ita quoq; opera ex bonitate Naturæ facta.* Reſp. quemadmodũ Natura ipſa ratione ſubſtantiæ bona eſt, interim per peccatum contaminata, infecta & corrupta, quo reſpectu non ſolùm non placet Deo, ſed etiam damnatur, ita opera moralia ex bonitate Naturæ facta ratione actus ſunt bona, interim propter adhærens peccatum non ſunt verè bona, nec Deo placent. Reliqua Scripturæ dicta, quæ Bellarm. nobis tribuit, ad alium pertinent locum, nec immediatè illud probant, ad quod probandum inducuntur.

107. Cap. 11. *reſpondet dictis Patrum, quæ explicanda eſſe dicit vel de bonis operibus, quæ ad ſalutem pertinent, qualia ab infidelibus fieri nequeunt, vel de bono opere, quod ad malum finem refertur, aut certè, quod eſt peccatum largo modo, quia non habet omnem perfectionem, quam habere poſſet, vel de operibus ratione tentationum, quæ vel adſunt vel adeſſent niſi Dei protectio & ſingularis providentia vigilaret.* Reſp. Veteres diſertè dicunt, opera infidelium non ſolùm non prodeſſe eis ad ſalutem, ſed etiam non eſſe verè bona, nimirum quia carent debitâ perfectione omniũ cauſarum reſpectu; neq; dicunt homines non renatos ut plurimùm peccare, ſed non poſſe aliter quàm peccare, ſive actiones illæ in ſeſe ſive propter aliud ſint peccata. Quantum hoc abeſt à merito congrui tantopere à Scholaſticis deprædicato, à diſpoſitionib⁹ ad gratiam, à poſſeſſione ſalutis æternę, quam Andradius & alii infidelibus promittunt? Cap. 12. *reſpondet argumentis ex ratione ductis*, quibus non multùm tribuimus contenti Scripturæ dictis, quæ totum hominem per peccatum corruptum eſſe, nec rationem ab iſta corruptione immunem eſſe manifeſtè teſtantur, quæ ergò *de ſeminibus virtutum, de bono Naturæ, de præmiis virtutum &c.* Bellarm. diſputat, illud ſaltem probant, quòd externam locomotivam non renati utcunque regere poſſint & civilem honeſtatem ſectari, ſed eam coram Deo non eſſe peccatum, id eſt, peccato contaminatam nondum evincunt.

CAP. IX.

De libertate arbitrii poſt lapſum reliquâ.

108. Ceterum ut eò meliùs intelligatur, quo ſenſu & reſpectu in ſuperioribus libertas arbitrij à nobis negata ſit, placet coronidis loco diſtinctius hac de re agere. Verſamur (uti dictum) in conſideratione libertatis, quæ æſtimatur reſpectu objectorum: Ut ergò cognoſcamus, quæ & qualis libertas arbitrii in homine reliqua manſerit, diſtinguamus objecta. Objectum liberi arbitrij aut eſt mundanum ſeu humile, quod ſubjacet ſenſibus & rationi humanæ, nec excedit ejus captũ, nec opus habet lumine ſupernaturali: aut eſt ſpirituale ſive ſublime, quod rationem ſuperat & vires naturales excedit, & indiget illuminatione Spiritus. Duplex inde naſcitur actionum genus, quorũ alterum ad vitam mundanam, alterũ ad ſpiritualem pertinet. *Conſideratio libertatis ratione objectorum.*

109. Prius rurſus geminum eſt, & ſpectat ea, tùm quæ ad vitam animalem ſtrictè acceptam, tùm quę ad humanam vitam pertinent. Illius ſunt, quæ nobis cum brutis communia & ad vegetantem, ſentientem ac locomoventem potentiam pertinent hujus verò, quæ propria ſunt hominum & ad vitam humanam pertinent, uti artes omnes tàm męchanicæ quàm liberales, virtutes morales, ſcientiæ Philoſophicæ &c.

110. Poſterius genus quod ad ſpiritualem & divinam vitam ſpectat, continet ea, quæ ad regnum Dei ac vitam Chriſtianam ordinata ſunt, atq; itid. duplices inde naſcuntur actiones: aut n. externæ ſunt, ſeu circa religionis exercitium externũ verſantur, ac in oculos & ſenſus exteriores incurrunt, quales ſunt verbum Dei audire, legere, templum accedere &c. aut internæ & ſpirituales, Deoq; verè placentes, ut ſunt aſſentiri Evangelio, verè Deũ cognoſcere, ſecundùm Spiritum vivere &c.

111. Exceptis poſterioris generis ſpiritualibus actionibus, in reliquis omnib. aliquam arbitrij libertatem in homine ſupereſſe dicimus, quod præter experientiam comprobat Apoſtolus, *quando gentes ea quæ legis ſunt* φύσει. h. e. *naturalibus viribus*, ſine Spiritus renovatione *facere* dicit, Rom. 2. v. 14.

v.14. (ubi obſerva quàm accuratè Apoſtolus loquatur: non dicit gentes facere legem & præſtare legi obœdientiam perfectam: ſed facere ea quæ ſunt legis, h.e. quæ cum externis operibus à lege mandatis quodammodo conſentiunt) item quando dicit, ſe etiam ante renovationem *ſecundum juſtitiam, quæ eſt in lege converſatū ſine querela.* Phil. 3.v.6. Et Auguſtin. lib. 5. de civ. Dei cap. 15. rectè diſputat, *Deum externam diſciplinam etiam in non renatis remunerari ſemper aliquo pramio.*

112. Atq; hoc diſcrimen inter objecta liberi arbitrij accuratè notandum eſt, unde etiam Auguſt. conf. art. 18. illud diſertè exprimit his verbis: *De libero arb. docent (Eccleſiæ noſtra) quòd humana voluntas habeat aliquā libertatem ad efficiendam civilem juſtitiam & deligendas res rationi ſubjectas, ſed non habet vim ſine Spiritu S. efficiendæ juſtitiæ Dei ſeu juſtitiæ ſpiritualis, quia animalis homo nō percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, ſed hæc fit in cordibus, cū per verbum Spiritus S. concipitur.* Et poſtea: *Damnant Pelagianos & alios, qui docent, quod ſine Spiritu S. ſolis Naturæ virib. poſſimus Deum ſuper omnia diligere: it. præcepta Dei facere quoad ſubſtantiam actuum. Quanquam n. externa opera aliquo modo efficere natura potuit: poteſt n. continere manus à furto, cæde: tamen interiores motus non poteſt efficere, ut timorem Dei, fiduciam erga Deum, patientiam &c.*

113. Hanc ipſam diſtinctionē proponit Auguſt. 3. hypogn. *Eſſe fatemur omnibus hominib. liberum arbit. habens judicium rationis, non quod ſit idoneū ea, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare aut peragere, ſed tantùm in operibus vitæ præſentis.* Quæ verò illa ſint, declarat poſtea: *Et bona quæ de bono Natura* oriuntur, *ut velle laborare in agro, velle bibere & manducare, velle habere amicum aut indumenta, velle fabricare domum, ducere uxorem, nutrire pecora, diſcere artem & quicquid bonum ad præſentem pertinet vitam: & mala, ut velle colere idolum, facere homicidium vel adulterium, res alienas diripere, Deū blaſphemare, turpiter vivere, maleficium diſcere, inebriari, luxurioſè vivere & quicquid operari vel non licet vel non expedit.* Id. de fide ad Petrum c. 32. *Firmiſſimè tene & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem quem nec ignorantia literarum nec aliqua prohibet imbecillitas vel adverſitas, verba ſanctæ legis & Evangelii ſive legere ſive ex ore cujusdam prædicatoris audire, ſed ut quod audit corpore, percipiat etiam corde & mandata Dei facere velit; nemo poteſt, niſi quem Deus gratiâ ſuâ prævenerit, datâ divinitùs bonâ voluntate atq; virtute.*

Quo fine aliqua libertas in homine manſerit.

114. Agnoſcendæ autem reverenter hæ qualeſcunque libertatis in homine poſt lapſum reliquiæ, quod cùm Natura humana per lapſum veris illis donis Intellectus ſit ſpoliata, Deus tamen aliquid ſuorum donorum in mente reliquū eſſe voluerit, unde quòd & qualis ſit Deus, cognoſci atq; externa illa pædagogia in Chriſtum locum habere poſſet, quæ in Diabolis non eſt. *Intuere morientes, phreneticos, maniaces & ſimiles, videbis quàm ingens bonum ſit, quòd etiam non renatis uſus rationis conceditur.* D. Chemn. p. 1. loc. de lib. arb. c. 2.

Impedimenta libertatis adhuc reliqua.

115. Notanter autem additum fuit *aliquam libertatem arbitrii in externis illis actionibus, in operibus vitæ præſentis* (ut loquitur Auguſtin.) *in civili juſtitia & exercitiis carnis* (ut loquitur Apolog. Auguſt. Confeſ.) *ſupereſſe*: quia impedimenta ſatis multa ſunt, quæ libertatem illam non mediocriter remorantur, eaq; tùm externa tùm interna.

Externa.

116. Externa, vel in claſſem efficientis vel objecti referre poſſumus. Prioris generis impedimenta externa ſunt duo: Primò Deus ipſe manu providentiæ ſuæ potenti, quâ res humanas ut reliqua omnia dirigit, voluntatum humanarum cupiditates cohibet, ut quò velint pervenire ſemper non poſſint. *Sic in naribus Sennacherib ponit circulum & frenum in labiis ejus, & reducit eum in viam per quam venit.* Eſa. 37. v. 29. *Ieroboamum inhibet, ut manum extenſam retrahere nequeat.* 1. Reg. 13. v. 4 Diſponit Dominus, tantùm proponere noſtrum eſt. Jer. 10. v 23. *Non eſt hominis via ejus, nec viri eſt, ut ambulet & dirigat greſſus ſuos*, h.e. irrita ſunt conſilia & conatus hominis, niſi à Deo juventur & gubernentur. Eventus ſemper in Dei manu poſitus: hinc Jacobi 4. v. 13. reprehenduntur qui dicunt, *Hodiè aut cras ibimus in civitatem, & non addunt, ſi voluerit Dominus.*

117. Alterum externum impedimentum in claſſe efficientis eſt tyrannis Diaboli, *qui eſt efficax in filiis incredulitatis* Eph. 2. v. 2. *à quo captivi tenentur homines reprobi ad ipſius voluntatem* 2. Tim. 2. v. 26. Quinimò etiam Apoſtolus *feſtinavit videre faciem Theſſalonicenſium cum multo deſiderio* 1. Theſſ. 2. v. 17. *ſed impedivit eum Satanas* v. 18. Externum impedimentum in claſſe objectorum eſt moles illa negotiorum & periculorum, quæ varias remoras mentis judicio & voluntatis electioni ſæpè injicit. Varia illa ac multiplex negociorum turba facit, ut quis

——*animum nunc huc nunc dividat illuc,*
In partes rapiat varias, perq; omnia verſet.

Interna.

118. Interna impedimenta libertatis itidem duo ſunt: 1. Infirmitas intellectus & voluntatis, quia ipſæ illæ Naturales vires adhuc reliquæ in mente & voluntate hominis miſerè ſunt infirmatæ, ac languor ille & ſtupor virium animæ peccato originali maximè debilitatarū, varia ac multa humanæ voluntati impedimenta objicit. Hinc in conſilijs ſæpe erramus, etiamſi omnes ingenij nervos intendamus & bonum finem propoſitum habeamus. Prov. 20, 24. *A Domino dirigentur greſſus viri, & quomodo homo intelliget viam ſuam*, q.d. habet quidem mens humana reliquum illud donum electionis in rebus civilibus, ſed quomodo homo poteſt omnia proſpicere & cavere, ne hallucinetur in electione? II. Vehementia atq; impetus affectuum ſæpè tantus eſt, ut inſtar torrentis voluntatem ſecum abripiant, & judicium rationis intervertant, & tunc *fertur equis auriga, nec audit currus habenas.* Hinc illud Medeæ. *Aliudq; cupio; Mens aliud ſuadet, video meliora proboq;, deteriora ſequor.* Hinc etiam Philoſophus diſputat, 7. Eth. 3. *quòd homines ſæpè faciant ea quæ ſciunt eſſe vitioſa.*

CAP. X.

Proponit uſum doctrinæ hujus de Libero arbitrio.

Uſus doctrinæ de impedimentis libertatis.

119. Atq; hæc doctrina de impedimentis libertatis ēt in externis actionib. eo fine traditur, ut cùm videmus diſciplinam externā tàm mutilam, mancam & infirmam eſſe, deploremus Naturæ corruptionem, nec qualemcunq; illam exteram obœdientiam opponere audeamus judicio Dei, exemplo Judæorum, de quib. Apoſt. Rom. 10, 3. dicit, *q quæſierint propriā juſtitiā ſtabilire*, ubi ſtabiliendi voce infirmitas ejus notatur, q.n. in ſe vacillat ac labaſcit, ſtabilimento opus habet: ſed irritus iſte conatus altero verbo exprimitur, quæritur n. hæc ſtabilitio, nō obtinetur. Deinde ēt in morib. regendis ſimus

dili-

diligentiores, & auxilium divinum ardentiùs imploremus, quò actiones noſtræ non tantùm in ſpiritualibus, verùm etiã in illis externis rebus, quæ ſenſui & rationi ſubjectę ſunt, à Deo gubernentur, ne errore incidamus in tragica & inextricabilia mala: ſi qua etiam inciderint errata, ea ſanari petam'.

Uſus doctrinæ de ἀδυναμίᾳ virium in ſpiritualibus.

120. Porò quæ de ἀδυναμίᾳ ad efficiendos vel inchoandos ſpirituales motus in converſione diximus, eò ſpectãt, primò ut aliquo modo agnoſcamus magnitudinem beneficiorũ Filij Dei Mediatoris, cujus gratia non ſolùm in merito ſed & applicatione cœleſtium theſaurorum ſummè nobis neceſſaria. Utut offerantur nobis in verbo cœleſtes theſauri morte noſtri mediatoris parti, tamen, niſi Deus in nobis illud operetur, manum fidei ad eos extendere non poſſumus. Auguſt. Ep. 107. *Prorſus non oramus Deum, ſed orare nos fingimus, ſi nos ipſi non ipſum putamus facere, quæ oramus: prorſus non gratias agimus Deo, ſed agere nos fingimus, ſi unde illi gratias agimus, ipſum facere non putamus.*

121. Deinde confert hæc cognitio ad humilitatem, ut quando ſentimus talea quoſdam motus, ſanctam cogitationem, bonum propoſitum, pium deſiderium &c. ne de noſtris viribus vel conatib. gloriemur; ſed agnoſcamus eſſe gratuitum donum operantis Spiritus S., ut illi gratias agamus, *à quo reddimur idonei cogitare aliquid* 2.Cor.3.5. *qui operatur in nobis velle* Phil.2.v.13. *Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* 1.Cor.4.v.7. Cyprian. lib.3. ad Quirin.: *In nullo gloriandum, quia nihil noſtrum eſt*, quod dictum Auguſtini ſæpè repetit.

122. Preterea confert ad fiduciæ incrementum. Poſſumus enim nos in imbecillitate carnis, imò in rebellione legis peccati, quod eſt in membris, hac conſolatione erigere, quia non caro noſtra, ſed Spiritus S. incepit illud bonum opus, Ergò etiam idem perficiet Phil.1.v.6. Auguſtin. (vel quicunq; alius autor) de dogm. Eccleſ. cap.6. *Tutiores vivimus, ſi totum Deo damus, non autem nos illi ex parte & nobis ex parte committimus.*

123. Adhæc confert ad ſecuritatem excutiendam, ne reddamur ſecuri, quando initia fidei, dilectionis, pœnitentiæ &c. habemus quaſi non poſſimus ea amittere, ſed noſtris viribus tueri & augere: ſed eò tenacius inhæreamus invocationi, *quia non ex viribus noſtris poſſumus elicere, quod deeſt in bonis ſpiritualibus, vel illud quod accepimus, tueri, ſed per illum poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.* Auguſtin. de dogmat. Eccleſ. cap.17.

124. Deniq; confert ad excitandam diligentiã in tuendis donis divinis ut cogitemus, ſi talia dona effundimus, ut in terram ſuffodimus, non noſtræ Naturæ injuriam nos facere, ſed ipſi Spiritui S., qui in nobis converſionem operatur, Auguſtin. de dogm. Eccl. cap.32. *Deus agit in nobis, ut quod vult velimus & agamus, nec otioſa eſſe in nobis patitur, quæ exercenda non negligenda donavit; ut nos cooperatores ſimus gratiæ Dei, ac ſi quid in nobis ex noſtra viderimus remiſſione langueſcere, ad eum ſollicite recurramus, qui ſanat omnes languores noſtros, & juſſit orare, ne nos inducas in tentationem.*

Ejuſdem abuſus.

125. Non a. ad alendam deſidiam hac doctrinã abutamur, ut cogitemus, ſecurã & otioſã voluntate expectabo, donec converſio & renovatio operatione Spiritus S. juxta omnes gradus in me fuerit abſoluta, quia Spiritus S. ut velimus, in nobis ſine nobis operatur, cum autem volumus & ſic volumus, ut faciamus, nobiſcum cooperatur: non autem poteſt in puncto aliquo Mathematico oſtendi, ubi voluntas incipiat agere, ſed quando gratia præveniens prima initia fidei & converſionis homini confert, ſtatim incipit lucta carnis & Spiritus, atque illa lucta non fit ſine motu noſtræ voluntatis: ac voluntas liberata non eſt otioſa, ſed novis illis donatis viribus efficax eſt.

126. Nimirum converſio ac renovatio non eſt talis mutatio, quæ uno momento ſtatim omnibus ſuis partib. perficiatur ac abſolvatur, ſed habet ſua initia, ſuos progreſſus, quibus in magna infirmitate perficitur. *Fiunt*, inquit Auguſt. lib.1. ad Simpl. q.2. *in converſione inchoationes ſimiles conceptioni, non tamen ſolùm concipi, ſed & naſci opus eſt, nihil tamen horum fit ſine gratuita Dei miſericordia.* *Converſio non fit in pũcto Mathematico*

127. In principio deſiderium eſt obſcurius, aſſenſio languidior, obœdientia tenuior, & illa dona oportet creſcere. Creſcunt a. in nobis, non ſicut lilia agri, ſed conando, luctando, quærendo, petendo, pulſando, & *hoc non ex nobis, Dei donũ eſt. Habenti dabitur*, dicit Salvator Matt.13,12. Qui minima quæque dona ſpiritualia à Deo accepit, gratâ mente agnoſcat, petat, ea augeri, nullas negligat occaſiones in pietate proficiendi, ita dabitur ei, ut ſit abundantior: ſed non habenti, i.e. qui ita ſe gerit, ac ſi nihil à Deo accepiſſet, ei auferetur quod habet. Quâ de re Chemnit. in jud. de controv. quibuſdam q.p.63. ſic ſcribit: *Quia converſio ſecundùm omnes ſuas partes non ſtatim aut uno momento abſolvitur, non dicendum eſt, voluntatem debere otioſam & purè paſſivam eſſe, donec ſentiat abſolutam eſſe converſionem, aut quia converſio & renovatio eſt opus Dei, fidem non debere curare, an fiat vel facta ſit, ſed debere Deo committere, qui opus ſuũ poterit efficere &c. ſed cùm prima initia converſionis per Spiritum S. nobis donantur, ſtatim oritur lucta carnis & Spiritus, quã manifeſtum eſt fieri non ſine motu voluntatis noſtræ, & hæc συνεργία voluntatis nõ veteris, ſed quæ cœpit renovari & initia illa in magna infirmitate creſcunt & augentur nõ ſine motu noſtræ voluntatis, illa autem συνεργία ſemper pendet a Dei gratia. &c.*

CAP. XI.

Explicatio dictorum quorundam Scripturæ & quæſtionum de Libero arbitrio.

128. Ex hoc fundamento multa poſſunt dexteriùs intelligi & dijudicari Luc.11,13. dicit Chriſtus: *Pater cœleſtis dabit Spiritum S. petentibus*, & tamen 1.Cor,12,3. expreſsè dicit Apoſtolus, *quòd nemo poſſit dicere Dominũ Ieſum* [videl. ex vera fide cordis, non tantùm profeſſione oris] *niſi per Spiritum S., is ſolus eſt Spiritus precum* Zach.12,10. *docet nos orare* Rom.8,26. quomodo ergò intelligendum Chriſti dictum? Reſp. loquitur Chriſtus non de prima ſcintilla fidei & primis motibus ſalutaribus, q. primum illud initium fidei queamus precibus à naturalium virium arbitrio profectis & abſq; Spiritu profuſis antevertere, ſed de acceptorum Spiritus S. donorum incremento, quod petendo, quærendo, pulſando impetrandum, ſic vult docere, nõ eſſe ſenſibiles ac violentos motus expectandos, ut de præſentia Spiritus S. ſtatuere poſſimus, ſed quando adeſt deſiderium, etiamſi vix obſcuris gemitibus ſe exerat, tamen certos nos eſſe debere, adeſſe Spiritum S., ideoque ejus uberiorem gratiam implorandam.

129. Sic Gal.3.v.14. *promiſſio Spiritus accipi* dicitur

citur *per fidem*, non q. fides ex noſtri arbitrij viribꝰ primùm emergat, per quam poſtea participes reddamur inhabitationis Spiritus S., ſed Apoſtolus vult dicere, quòd efficacia Spiritus exerat ſe per verbum, tunc fide accipimus Spiritum S. quando audimus & meditamur vocem Evangelij: fide accipimus promiſſionem Spiritus, & tamen ex auditu per operationem Spiritus S. eſt fides. Spiritus S. hominem audientem verbum forinſecus primùm aggreditur, & per auditum Evangelij efficaciter in eo operatur, deinde per accensâ fidem incipit habitare in ipſius corde. Chriſtus tanquam Sponſus animæ noſtræ per Spiritum ſuum voluntatem noſtram ſibi conciliare ac devincere conatur, ut myſtica illa deſponſatio fiat, de qua Hoſ. 2, 19. & alibi.

An homo in converſione habeat ſe purè paſſivè. 130. Hinc dijudicari poſſunt quæſtiones, *an homo in converſione habeat ſe purè paſſivè, an habeat ſe ſicuti lapis & truncus, an convertatur repugnans &c.* quâ de re ex verbo Dei & veritate ſic ſtatuendum. Non affert homo ea penu ſuarum naturalium virium aliquam facultatem: ἐνεργητικὸν ad ſpirituales illos motus in converſione: interim tamen renovatio illa non ita recipitur, velut lapis aut cera aliquā impreſſionē recipit: *ſed Deus operatur in nobis velle* Phil. 2, 13. Hinc Auguſt. de correpτ. & gr. c. 14. *Deus trahit homines ſuis ipſorum voluntatibus, ſed quas ipſe operatus eſt*, & de grat. & lib. arb. c. 16. *Certum eſt nos velle cùm volumus, ſed ille facit ut velimꝰ, de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in nobis velle.*

131. Eſt quidem *cor hominis* ante converſionem *lapideū* Ezech. 36, 26. interim tamen non eſt cogitandū, q̃ converſio hominis ſit coacta & violenta, q. voluntas brutâ agitatione percellatur & protrudatur, ſicut lapides provolvuntur, aut ſine omni motu fiat ſicut arreptitij oracula olim fundebant, ſed docetur his & ſimilibus phraſibus, in homine nullas ne modiculas quidem vires naturales ſupereſſe, quib. ſui converſionē operari poſſit.

An habeat ſe ut lapis ac truncus. 132. Etſi proinde eo, quo dictum eſt, reſpectu, voluntas hominis ſit ſubjectum merè *παθητικὸν in ἐνεργητικὸν*, & lapidi rectè conferatur; quia tamen homo voluntate ſive vi volendi præditus eſt, in q̃ tanquam ſubjectū cadere poteſt externa converſionis gratia, inde apparet, hoc reſpectu eum à lapide differre, quippe qui converſionis capax non eſt.

133. Id vocant quidam capacitatem paſſivam, quidam aptitudinem *παθητικὴν* (quâ voluntas nō ſeipſam convertere, ſed tantùm ab alio converti poſſit) quidam eſſentialem potentiam animæ, quidam liberum arb. Unde D. Luth. tom. 1. f. 236. *Patres quando liberū arbit. defendunt, capacitatem libertatis ejus prædicant, q. ſcil. verti poſſit ad Deum per gratiam & fieri reverâ liberum ad q. eſt creatū.* Pulcrè Auguſt. Ep. 107. ad Vitell. *Si verè volumus defendere liberum arb., non oppugnemus, unde fit liberū. Nam qui oppugnat gratiam, quâ ad declinandum à malo & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipſe arbitrium ſuum adhuc vult eſſe captivum.*

134. Quin & reſpectu quodam voluntas hominis ante converſionem ſe deteriùs habet lapide vel trunco, quia lapis artifici non repugnat, ſed *φρόνημα σαρκὸς eſt inimicitia adverſus Deum.* Rom. 8, 7. *& lex in membris repugnat legi mentis* Rom. 7, 23. *ideoq; νόημα intellectus captivandum ſub obſequium Chriſti* 2. Cor. 10. 5. *& nemo venit ad Chriſtum, niſi Pater cæleſtis traxerit eum* Joh. 6. v. 45.

135. Obſerva tamen viciſſim, non eſſe fingendi tractum violentum, quaſi trahantur ad Chriſtum etiam illi, qui vocanti Deo contumaciter & pertinaciter obſiſtere atq; obluctari perſeverant, tales n. *repellendo ſermonem ſe indignos judicant vitâ æternâ.* Act. 13, 46. ſed Deus mediante prædicatione & auditu verbi per Spiritus virtutem voluntatem hominis flectit, & ea nolente volentem, conſentientem & obœdientem efficit, verbum n. eſt illud rete ac verticulum, per quod Deus trahit Matth. 13, 47. quod cave eo ſenſu accipias, ac ſi in verbo tantùm oſtendat, quid fieri velit, ſed requiritur inſuper interior efficacia, quâ mēs illuſtretur & voluntas flectatur. Bernh. ſer. 2. ſup. Cant. *Trahit [Deus] voluntatem quodammodo invitam, ut faciat voluntariā, trahit torpentem, ut reddat currentem.*

136. Dixerat Pelagius gratiam adjuvare bonum cujusq; propoſitum, non tamen reluctandi ſtudium virtutis immitti: Reſpondet Auguſtin. lib. 4. contra duas Epiſtolas cap. 6. *Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis, quorum ſenſus notus eſt, diceretur: reluctanti enim prius adeſt divina vocationis ipſa Dei gratiâ procuratur, ac deinde in illo jam non reluctante Spiritus virtutis accenditur.*

137. Dixerat Ambr. lib. 2. de voc. gent. c. 9. *Quòd gratia à multis refutatur, ipſorum eſt nequitia: quòd n. à multis ſuſcipitur & gratia eſt divina & voluntatis humanæ*: Sed rectè ibid. ſe explicat. *Ipſa n. gratia* [inquit] *hoc omni genere medendi & auxiliandi agit, ut in eo quem vocat, optimam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorū præparet voluntatem.*

138. Quæ de modo converſionis diximus, ea ſic proponit Chriſtus Joh. 6, 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum* v. 45. *eſt ſcriptum in Prophetis, erunt omnes διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ.* Ergò ut à Patre trahamur, ut à Deo doceamur, requiritur: ſed additur, *omnis qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me.* Deus n. docet ac nos diſcimus non immediatè ſed per verbum. Dictum ergò illud Chriſti exprimit ordinem, quo Deus ſolet hominem trahere: ipſe ſuâ gratiâ omnem noſtrum curſum & conatum antevertit, revelat & proponit verbum, ac per Filium illud manifeſtat. Qui ergò audit Filium, audit Patrem, & qui Legatos Filij audit, ipſum Filium audit. Qui ergò vult à Patre trahi, audiat verbum Chriſti, per quod vult eſſe efficax. *Eſt n. Evangelium potentia Dei ad ſalutem* Rom. 1, 16. non ſolum audiat, ſed etiam diſcendi animo audiat: hinc Chriſtus audire & diſcere conjungit. Etſi v. in ſchola Dei diſcere ac proficere non eſt in noſtris viribus, tamen quia fames audiendi verbum etiam non renatis aſcribitur, Amos 8, 11. & quia Herodes *ἡδέως* audiebat Johannem Marc. 7, 20. inde apparet, ſtudiū audiendi & diſcendi aliquatenus adhuc ante converſionē homini competere. Cyr. h. l. *Trahit Pater monitione, doctrinâ, revelatione. Ubi n. auditus, diſciplina, doctrinaq́ adeſt, ibi fides non vi, ſed perſuaſione oritur:* Auguſt. tr. 26. ſup. Joh. *Videte, quomodo trahat Pater, docendo delectat, non neceſſitatē imponendo. Diſce trahi ad Filiū à Patre, doceat te Pater, audi Filiū.*

139. Superſunt in homine ēt non renato notitiæ illæ naturales theoreticæ, q̃ ſit Deus: & practicæ, quòd ſit juſtus & vindex ſcelerum; supereſt συνείδησις, quòd *cogitationes hominum* ēt planè Ethnicorum *ſe accuſant*, Rom. 2, 15. nec planè expiravit opinio de aliquo poſt hanc vitam judicio; atq; hoc eſt internum in homine teſtimonium, ad q̃ accedit teſtimonium Spiritus S. in verbo: hæc conjuncta ēt in nondum converſis ſtudium quoddam audiendi ac diſcendi excitare poſſunt, ut poſtea per operationem Spiritus S. interiore & exteriore teſtimonio homo convictus ad Deum convertatur.

CAP.

CAP. XII.

Continet ἀνακεφαλαίωσιν hujus loci.

Ἀνακεφαλαίωσις præcedentium.

140. Atq; hæc de libertate arbitrij in hominibus nondum renatis poſt lapſum dicta ſint, uberiùs quidem propter rei magnitudinem, quorum ſumma eſt, in externis actionibus & in regenda diſciplina aliquam adhuc ſupereſſe arbitrij libertatem, ſed ad deponendam Naturæ pravitatem nobiſcum naſcentem ac ad ſpirituales ac Deo placentes motus inchoandos planè nullas ſupereſſe vires, ſed totum hoc gratuito Dei dono & Spiritus Sancti operationi aſſcribendum eſſe, qui per verbum prædicatum & auditum in homine efficax eſt, & novos motus accendit.

Libertas à peccati ſervitute.

141. Poſtquàm verò homo è ſtatu corruptionis in ſtatum gratiæ translatus, ab errore ad veritatē, ab incredulitate ad fidem; à peccatis ad Deum, à tenebris ad lucem converſus, aliam arbitrij libertatem conſequitur, quam poſſumus vocare libertatem à ſervitute peccati, quia Spiritus S. novam lucem in mente accendit, ac novas vires voluntati confert, ut ita voluntas in hoc ſtatu non ampliùs ſit otioſa, ſed per novas illas ſibi donatas vires poſtea Spiritui S. cooperetur Joh. 8, 36. *Si Filius vos liberaverit, verè liberi eritis.* Rom. 8 v. 18. *Liberati à peccato ſervi facti eſtis juſtitiæ.* 2. Cor. 3. v. 17. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* Auguſt. de corrept. & grat. c. 2. *Intelligant, ſi filii Dei ſunt, Spiritu Dei ſe agi, ut quod agendum eſt, agant, & cùm egerint, illi, à quo aguntur, gratias agant, aguntur enim ut agant, non ut ipſi nihil agant.* Unde etiam idem tàm operosè diſtinguit inter gratiam prævenientem, præparantem, operantem, cooperantem & perficientem. In hoc factæ renovationis ſtatu voluntati humanæ συνεργίαν quandam ad bonum lubentiſſimè concedimus.

In hac vita non eſt perfecta.

142. Interim tamen illa arbitrij libertas in renatis non ita comparata eſt, ut adjutorium Spiritus S. ipſis non ſit ampliùs neceſſarium, quia voluntas eorum liberata ad bonum propendet non naturalibus viribus, ſed virtute agentis & regentis eam Spiritus S. Auguſt. de corrept. & grat. c. 11. *Liberū arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum, confitendū eſt nos habere, ſed in malo faciendo quiſq; eſt liber juſtitiæ, ſervusq; peccati: in bono autem eſſe liber nullus poteſt, niſi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si Filius vos liberaverit, verè liberi eritis, nec ita tamen cùm quisq; fuerit à peccati dominatione liberatus, jam non indigeat ſui liberatoris auxilio, ſed ita potiùs ut ab illo audiens, ſine me nihil poteſtis facere, dicat & ipſe: Adjutor meus eſto, ne derelinquas me. Hæc fides ſine dubio vera & Prophetica & Apoſtolica eſt.*

143. Manet in renatis etiam poſt converſionem in hac vita *lucta carnis & Spiritus* Gal. 5. v. 17. per quam fit, ut *condelectetur quidem legi ſecundùm interiorem hominem* Rom. 7. v. 22. interim tamen *videat aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis &c.* v. 23. quia in hac vita inchoatur tantùm & creſcit, non autem plenè perficitur hominis renovatio: unde in converſis Scriptura duos quaſi homines eſſe dicit, veterem & novum, exteriorem & interiorem.

144. Proinde libera illa & liberata renatorū voluntas eſt nihilominùs captiva ſub lege Rom. 7, 23. quia caro præfractè renititur facientibus bonum: poſſumus ergò dicere, quod ſit libera ſervitus, & ſerva libertas, quia renati *mente ſerviunt legi Dei, carne autem legi peccati* Rom. 7. v. 25. Libera ſervitus eſt, quia renati ſpontaneo ducuntur Spiritu juxta interiorem hominem & liberè DEO ſerviunt juxta novitatem Spiritus: Serva libertas eſt, quia non eſt effrenis aliqua licentia arripienda, quidvis pro arbitrio agendi, ſed ad Dei voluntatem & normam legis conformanda eſt obœdientia, nec pro libertate Spiritus carnis licentia uſurpanda. Unde etiam hanc libertatem non vocavimus libertatem à peccato [*quia peccatum in carne* renatorum *adhuc habitet* Rom. 7, 17.] ſed à ſervitute peccati [quia renati *ei non ſerviunt* Rom. 6. v. 6.] Sed agnoſcunt, dolent, per Chriſtum remiſſionem petunt & repugnant.

145. Nec libertas illa renatorum in hac vita ita comparata eſt, ut non poſſint viciſſim ad malum ſe convertere, quin potiùs ſi peccati ſervituti ſe viciſſim mancipare voluerint, & gratiam Dei abjicere, relabuntur in ſtatum corruptionis priſtinum & fiunt poſteriora pejora primis, 2. Pet. 2 v. 20. 21. *Si ſecundùm carnem vixeritis, moriemini* Rom. 8. 13. *Si permanſeris in bonitate, alioqui excideris* Rom. 11. v. 22. *Eſto fidelis usq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ* Apoc. 2, 10 &c. Quâ de re alibi fuſiùs dicetur, atq; hæc meditatio timorem Dei, ſerium ſtudium pietatis, ardentes preces &c. in nobis excitabit, & torporem ac ſecuritatem excutiet.

Libertas à peccato & mutabilitate.

146. In altera demùm vita aſpirant renati ad plenam arbitrij libertatem, quam poſſumus nominare libertatem à peccato & mutabilitate; quia tunc non ſolùm à ſervitute peccati, ſed etiam ab omnibus peccati reliquiis electi mundabuntur, & in bono confirmabuntur, ita ut ex felici iſto ſtatu per peccata excidere ampliùs non poſſint; *erunt* enim ἰσάγγελοι Matth. 22. v. 30. *videbunt Deum à facie ad faciem* 1. Cor. 13. v. 12. *videbunt Deum ſicuti eſt.* 1. Joh. 3. v. 2. tunc erit plena ſecuritas & ſecura libertas, ac multò plus per Chriſtum nobis reſtituetur, quàm per Adamum eſt amiſſum: quia libertas Adami fuit poſſe non peccare, electorum erit non poſſe peccare. In futura vita error à ratione, à voluntate dolor, atq; à memoria timor omnis decedet, & ſuccedet illa quam ſperamus mera ſerenitas, plena ſuavitas, æterna ſecuritas. *Primum faciet veritas Dei, ſecundum caritas Dei, tertium ſumma poteſtas Dei, ut ſit Deus omnia in omnibus ratione recipiente lucem inextinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem conſequente, memoriâ fonti indeficienti æternaliter inhærente.* Bernhard. ſerm. 11. ſup. Cant. col. 519. Ad hanc plenam libertatem nos pervehat & quod cœpit in nobis bonum, perficiat autor & conſummator ſalutis noſtræ benedictus in ſecula.

INDEX GENERALIS SIVE PRIMVS, TOMI II.

Continens Materias & earum ordinem:

UBI AUTEM NOTANDUM, NUMERUM PAGINAM, LITERAM verò paginæ faciem notare.

LOCVS I.

DE CREATIONE ET ANGELIS.

CONNEXIO CVM LOCO PRÆCEDENTE.

POſt Dei Eſſentiam meritò de ejus voluntate inquirendum.
Voluntas Dei autem etſi ſit ipſa ejus Eſſentia, tamen quæ in ipſo ſunt unum quid, diſtinctè ſunt cognoſcenda.1.a.
Agendum verò de Dei voluntate non occulta, ſed revelata & quidem in ejus verbo.
Voluntas ejus immutabilis eſt, ita ut nihil ſit in ejus opere, quod non fuerit in decreto.
Duo autem præcipua Dei ſunt opera, ſc. Creatio & Inſtauratio.1.b.
De primo hîc docendum.

CAPVT I.

Vocabuli ſignificatio.1.b.

Creare etſi propriè ſignificet aliquid ex nihilo facere, tamen transfertur etiam ad res alias.
Varias verò ejus ſignificationes, &c. Chemnitius recenſet.
Diſcrimen inter creationem & generationem accuratè obſervandum.

CAP. II.

Cauſa creationis efficiens.1.b.

Autor creationis unus & ſolus Deus.
Singulis tamen perſonis creationis opus adſcribitur.2.a.
De Patre nulla eſt dubitatio.
Filii perſona autem comprehēditur verbo Dicendi.
Dicendi verbo Moſes quid intelligat.
Spiritui S. quoq; tribuitur creatio.2.b.
Sp.S. quomodo incubûrit aquis?
Locutio pluralis, pluralitatem perſonarum denotat.ibid.
Ordo agendi in opere creationis.3.a.
Creatio ſolius Dei propria eſt actio.
Deteſtandus igitur error eorum, qui vel inter Deum & Angelos creationis opus diviſerunt, vel inæqualitatem agendi tribus perſonis aſſignarunt, vel duo alia principia docuerunt.

CAP. III.

Creationis Materia.3.b.

Ex nihilo omnia ſunt creata.
Quo denotatur terminus, non materiæ.
Alia tamen immediatè, alia verò mediatè.
Faceſſat igitur Chaos Stoicorum.

CAP. IV.

Ordo Creationis, &c.3.b.

Creationis opus ἔργον ἑξαήμερον.
Momentanea creatio omnium, quàm impertinenter ex Eccl.18.v.1. probetur.4.a.
Die I. cœlum & terra creata ſunt.
Lux quoque, & qualis iſta fuerit?
Die II. firmamentum, ſeu ſyſtema cœleſtium corporum ac orbium.4.a.
Aquæ ſupra firmamentum an ſint? 4.a.b.
Die III. aquarum congregatio, & herbarum productio.4.b.

Die IV. Luminaria ſunt producta, quæ ſunt quaſi vehicula lucis ante creatæ.

Aſtrologia an luminarium ſignis ſit annumeranda?

Stella Chriſti an quædam fuerit? 5.a.

Die V. Aquatilia & Volatilia creata ſunt.

Die VI. Animalia terreſtria & ipſe homo.

In hominis creatione quatuor notanda.

Diexodos de Angelis. 5.b.

Etſi expreſsè de angelorum creatione nulla occurrat mentio, tamen ex creaturarum cenſu non exempti.

Moſes quia ea tantum commemorat DEI opera, quorum pleraq; oculis obvia ſunt, diſertam Angelorum non fecit mentionem.

SECTIO I.

De Nomine Angelorum.

Angelus nomen eſt Officii, Spiritus autem nomen Naturæ. 5.b.

Nomen Angeli tribuitur α increato, Dei Filio. β. Creatis Spiritibus, tum bonis, tum malis. γ. Johanni Baptiſtæ. δ. Eccleſiæ miniſtris. 6.a.

SECT. II.

De tempore creationis eorum.

Dies creationis incertus eſt. 6.a.

Aliqui ante omnes viſibiles creaturas, alii verò primo, alii tertio, alii ſecundo die Angelos creatos eſſe ſtatuunt.

Sed magis ſcrupuloſè quàm utiliter de eorum creationis die diſceptatur.

SECT. III.

De Natura Angelorum. 6.b

Spiritus vocabulo deſcribitur natura eorum.

Corpus quo reſpectu ipſis tribuatur?

Corpora quomodo aſſumſerint?

Corporum aſſumtorum fuerunt formæ non informantes ſed aſſiſtentes.

SECT. IV.

De Definitione Angelorum. 7.a.

Athanaſius definiens,

Damaſcenus plenius deſcribens.

Bonaventura latè eam exponens.

SECT. V.

De Intelligentia Angel. 7.a.

Intelligunt & volunt.

Aliter homo, aliter Angelus, aliter Deus intelligit.

Angelorum cognitio alia eſt matutina alia veſpertina.

Triplicem cognitionem Angelorum alii ſtatuunt. p. 7.b.

Nos noſtram intellectionem exactè non cognoſcentes, de Angelorum intellectione quid ſtatuemus?

SECT. VI.

De Potentia Angelor. 7.b.

Etſi virtute ſint potentes, tamen potentia illa, uti & eſſentia, eſt finita.

Quia finiti, in aliquo certo UBI,

Quia incorporei, loco non circumſcribuntur.

Quia Spiritus, obice corporeo non poſſunt impediri.

SECT. VII.

De τῷ πῆ Angel. ibid.

Ubietatem Scaliger vocat.

In uno eodemq; UBI plures poſſe eſſe Angelos non per circumſcriptionem ſed per deſignationem. 8.a.

Ex uno UBI in alterum an moveri poſſint.

SECT. VIII.

De menſura durationis.

Triplex menſura durationis. 8.a.

α. Æternitas in Deo.

β. Æviternitas in Angelis

γ. Tempus in rebus corruptibilibus.

Diſtinctio inter menſuram perfectionis & durationis.

SECT. IX.

De ordinibus Angel.

Ordo angelorum notus eſt ei, qui ipſos ordinavit p. 8.a.b.

Dionyſii & Scholaſticorum opiniones de triplici Hierarchia Angelica, & cujuslibet Hierarchiæ tribus ordinibus. 8.b.

Quæſtiones eorum variæ de iiſdem.

SECT. X.

De diſcrimine bonorum & malorum.

Angeli etſi omnes boni fuerint conditi, quidam tamen non perſtiterunt in veritate, hinc diviſio eorum. p. 9.a.

Primum Diaboli peccatum adhuc ignotum.

SECT. XI.

De ſtatu eorum ante lapſum.

An fuerint in ſtatu perfectionis.

An conditi in gratia, an verò in puris naturalibus.

SECT. XII.

De lapſu Angelorum. 9.b.

Scholaſtici ſtatuunt in Dæmonibus quo ad reatum omnia, quo ad effectum verò illa tantum peccata eſſe, quæ ſpiritualem Naturam afficiant. 9.b.

Hinc primum eorum peccatum ſtatuunt ſuperbiam, conſequenter verò invidiam.

Notandum autem ipſos quoq; per effectum libidines & alia pecc. peragere, quod teſtantur incubi & ſuccubi.

Superbia. ſi primum Diaboli peccatum, obſervanda duplex & quadruplex ejus ſpecies.

Diabolici peccati α. inchoatio, β. conſummatio, γ. confirmatio.

Cauſæ cur Angeli mali non recipiantur in gratiam. p. 9.b. 10.a.

SECT. XIII.

De confirmatione Angelorum bonorum in bono.10.a.

Uti Angeli mali abſq; reparationis ſpe lapſi, ita boni confirmati in bono ut jam labi non poſſint.

Confirmatio verò iſta arbitrii libertatem non imminuit, ſed potius perfectiorem reddidit.10.a.

Neq; tamen confirmatio illa eſt adæquatum & debitum meriti alicujus ſtipendium, ſed gratuitum. pag. 10.a.b.

In quo iſta confirmatio conſiſtat?

SECT. XIV.

De obſtinatione Angelorum malorum in malo.10 b.

Obſtinatio iſta non ſolum ex gravitate culpæ, ſed etiam ex conditione ſtatus judicanda.

SECT. XV.

De Angelorum bonorum operibus.11.a.

Deum laudant, ejus juſſa capeſſiunt.

Hominibus inſerviunt,

Nec ſolùm ſingulorum credentium, ſed etiam omnium ſtatuum divinorum ſuſcipiunt curam.

Ex ipſorum miniſterio circa ſalvandos DEI φιλανθρωπία agnoſcenda.

Miniſterio Angelorum gaudentium requiſita.

Angelorum miſſio ad miniſterium hominum concordat charitati α. divinæ, β. angelicæ, γ. humanæ.11.b.

Effectus Angelicæ cuſtodiæ.

α. Erga Deum. β. erga Homines.

Hominis cuſtodia non ita uni Angelo aſſignanda, ut reliquorum auxilium excludatur.

Viciſſim non unus tantum Diabolorum, ſed ſeptem quoq; adjuncti, imo legio unum invadunt hominem. p.11.b.12.a.

Chriſtus Angelorum officio quonam uſus ſit in ſtatu ſuæ exinanitionis.12.a.

SECT. XVI.

Angeli an invocandi.12.a.

Non tantum rudiorum & laicorum, ſed etiam Doctorum quorundam hic error.

Angelolatræ ab ipſo Angelo Apocalyptico informationem capiant.12.a.

SECT. XVII.

De Angelis malis.12 a.

Diabolus etſi quædam præſcire ac prædicere poſſit, tamen fallit & fallitur ſæpiſſimè.

Chriſtus non ſine cauſa obmuteſcere jubet Dæmoniacum etiam vera dicentem.12.a.

Mirabilia etſi multa efficiat Diabolus, tamen miracula non ſunt.12.b.

Miracula vera ſunt, quæ ad bonum finem ordinantur, falſa autem quæ ad deceptionem ſpectant.12.b.

Poteſtas ipſius etſi magna, tamen eſt determinata.

SECT. XVIII.

De Angelorum numero

Scholaſticorum diſputationes quia ſubtilius quærantur & audacius determinentur quam fructuoſius diſcutiantur,

Ideò rectius ea Scriptura de ipſorum numero diſſeritur.

SECT. XIX.

De Angelorum colloquio.13.a.

Angeli quomodo invicem colloquantur?

An Angelus alium ſui ordinis illuminet.

An Dæmones animabus illabantur.

Definitio Angelorum.

CAP. V.

Finis creationis.13.b.

Cauſa προηγουμένη creationis.

Finis ultimus Dei gloria, quam etiam cœli enarrant, &c.

Secundarius, hominum utilitas.13.b.

Animalia ſenſibilia quomodo ad hominis utilitatem ordinata, &c.14.a.

CAP. VI.

Creationis definitio.14.b.

Scholaſticorum.

Alia & plenior.

LOCUS II.

DE PROVIDENTIA

CONNEXIO HUIUS LOCI CUM PRÆCEDENTE.

DEUS creator omnium non diſceſſit à ſuo ædificio, ut alius fabricator poſt ædium ſtructuram, &c. ſed illud adhuc regit.14.a.

Quod declaratur exemplo navis.14.b.

Deus ergo eſt κτίστης καὶ προνοητής

Ipſa Natura quæ adhuc conſervatur ac regitur, teſtis divinæ providentiæ eſt.15.a.

Errant igitur turpius qui negant providentiam, quam qui Deum negant.

Providentiæ cognitio ex naturæ libro petita languida cum ſit, potiùs ea Scripturæ libro petenda.15.b.

CAP. I.

De Vocabulo Providentiæ.15.b.

Vocula Providentiæ familiaris fuit Scriptoribus Eccleſiaſt. etiam vetuſtiſſimis.

In ipſa S. Scriptura ubi extet.
Synonyma Providentiæ ex Scriptura.
Vitio ſynecdochicè notat providentiam.
Appellationes Synonymæ ex Patribus. 16. a.

CAP. II.

Actus, quos Dei Providentia includat. 16. a.

1. Præcognitio rerum.
2. Voluntas & cura proſpiciendi.
3. Actio ipſa.

CAP. III.

De Dei Præſcientia. 16. a.

Πρόγνωσις ſeu Præſcientia quomodo Deo tribuatur.
Verbum illud Providere, quomodo Deo tribuatur. 16. b.
Προγνώσεως duplex denotatio.
A. Objecta divinæ προγνώσεως 17. a.
Omnia alia extra ſe Deus diſtinctè cognoſcit.
An per Ideas illa cognoſcat. 17. a. b.
B. Modus divinæ προγνώσεως. 17. b.
α. Non-Entium an habeat præſcientiam?
Quorum duo ſunt genera.
β. Singularia an cognoſcat. 18. a.
γ. Infinita an cognoſcat.
Infinita quæ nobis, Deo finita ſunt. 18. a.
Præſcientia illa immutabilis ac certa eſt, licet res quædam mutabiles ac contingentes ſint, quarum eſt præſcientia. 18. b.
Neceſſitas duplex, ſc. Conſequentis ac Conſequentiæ
Determinatam ac neceſſariam ſcientiam futurorũ contingentium quomodo Deus habeat? 18. b.
Contingentia quomodo obſervanda. 19. a.
Divina Præſcientia fatalem ac neceſſariam peccandi neceſſitatem minimè hominibus affert. 19. a.
Explicatur per Prius & Poſterius. 19. b.
Declaraturq; exemplis.
Antitheſis adverſariorum. 19. b.
Piæ Scoteotæ veterum. 19. b. 20. a.
Argumenta pro fatali neceſſitate omnium.
α. Præſcientia Dei an diſtinguenda ab ejus decreto, &c. & ſine prædeſtinatione poſſit eſſe?
β. Præſcientia Dei cum activitate conjuncta, circa actiones tam malas quam bonas qua diſtinctione conſideranda. 20. b.
γ. Diſtinctio inter neceſſitatē conſequentis & conſequentiæ, qua fronte hic repudietur ab illis qui alibi Philoſophiæ magiſterium in myſteriis divinis ſequuntur. p. 20. b. 21. a.
δ. Deus ut abſoluta neceſſitate neceſſario bonus, an ita quoq; quæcunq; ab illo fiunt, abſoluta neceſſitate illo modo fiant?

CAP. IV.

De II. Providentiæ actu, πρόθεσις.

Πρόθεσις qualis actus. 21. a. b.
Providentia ſine gubernatione ante mundi creationem an fuerit. 21. b.
Deo quomodo tribuatur conſilium. ibid.
α. Προθέσεως duplex denotatio.
Πρόθεσις Dei an etiam ad hom. peccata referenda? p. 21. b.
Diſtinctio inter hominum actiones bonas & malas neceſſaria. 21. 22.
Vocabulum Decreti in permiſſione malarum actionum referendum non tam ad actiones malas per ſe, quam ad fines bonos.
β. Προορισμῶ duplex denotatio.

CAP. V.

De III. Providentiæ actu διοικήσει. 22.

Διοίκησις, actualis ac temporalis omnium rerum ſuſtentatio ac gubernatio.
Provida hæc Dei cura verſatur circa omnia quæ in mundo ſunt ac fiunt.
Imo etiam ſingula individua objecti loco habet. p. 22. b.
Hieronymi aliqua ſententia de culicibus, muſcis, &c. quomodo explicanda? 22. b.

CAP. VI.

De Conſervatione, διοικήσεως I. actu.

Conſervatio eſt exiſtentiæ continuatio, ſiquidem Eſſe & Conſervari eidem autori acceptum fertur. 23. a.
Quomodo homo non ex ſolo pane vivat, ſed in omni verbo ex ore Dei. ibid.

CAP. VII.

De Gubernatione διοικήσεως II. actu.

Licet omnia divinæ providentiæ ſubjecta,
Homo tamen peculiariter Deo curæ eſt,
Cumprimis verò Eccleſia ex genere humano collecta,
Hinc diſtinctio inter providentiam generalem & ſpecialem.

CAP. VIII.

Proponit aphoriſmos de modo divinæ providentiæ. 23. b.

1. Aphoriſmus.
Providentia divina inſtitutum à ſe naturæ curſum ordinariè conſervat. 23. b.
2. Aphoriſmus.
Providentia divina etſi plerunq; agit per media, tamen in illis non hæret, ſed ad cauſam primam ſemper reſpiciendum.
3. Aphoriſmus.
Provid. div. etiam ſine mediis extraordinariè poteſt opera ſua exſequi.
4. Aphoriſmus.
Poſitis cauſis ſecundis in actu, nihilominus divina Providentia effectum illum impedire ac mutare poteſt. 24. a.
5. Aphoriſmus.
Providentia div. poteſt ex cauſis ſecundis effectum alium producere, quam ipſarum proprietas fert.
6. Aphoriſmus
Animalia bruta non ſolùm ſubjecta ſunt Providentiæ divin. ſed etiam ſentiunt & quodam modo fatentur ſuſtentation. divinam.

7. Apho-

7. Aphoriſmus.

Vitæ humanæ ingreſſus, progreſſus & egreſſus peculiariter Providentiâ divinâ regitur.

α. Ingreſſus ab initio conceptionis ac formationis deſcribitur.

β. Progreſſus à Deo quomodo regatur,

δ. Egreſſus determinetur 24.b.

Conjugia quomodo fatalia.

Vitæ terminus quomodo cuique homini certus ſit præfixus.

Diſtinctio α. inter mortem ſimpliciter & abſolutè conſideratam. β. & inter horam ac genus mortis. p.24.b.

Diſtinctio Auguſtino Lyrana termini conſtituti α. prout eſt in divina ordinatione. β. & ut eſt in effectu exteriori.25.a.

8 Aphoriſmus

Providentia divina aliter concurrit ad hominum actiones bonas, aliter ad malas. 25.a.

In civiliter bonis quomodo concurrat? & quidem etiam hominum non renatorum.

In Spiritualiter bonis quid efficiat?&c.

In malis actionibus quomodo concurrat.

CAP. IX.

Quomodo in malis actionibus hominum concurrat Provid. divina.

I. Præſciendo, vel ſciendo ac videndo.

II. Naturam ſuſtentando 25.b.

Diſtinguendum tamen inter actionem ipſam & actionis vitium.

Peccatum potius defectus quam opus.

III. Permittendo. Non enim vult Deus peccatum. & tamen non impedit, ſed permittit volens.

Permiſſio refertur ad peccatum ipſum.

Voluntas verò ad finem utilem.25.b.

S.Scriptura hanc explicationem ſuppeditat.26.a.

Patres ita quoq; docent.

Modi vel cauſæ finales permiſſionis divinæ ſeptem.

IV. Deſerendo. Excipe tamen lapſum Adamiticum.

Duæ ſpecies deſertionis ex Damaſceno.26.b.

Quatuor ejus modi ex Elia Cretenſi.

Quinq; modi ex Hugone.

V. Satanæ tradendo, ſc. Deus tanquam Juſtus Judex homines à ſe averſos Diabolo tanquam executori tradendo. 26 b.27.a.

VI. Metas præfiniendo. Sæpè id quidem in medio impietatis ac ſcelerum curſu.27.a.

VII. Bonum ex illis eliciendo. Quod illuſtratur venditione Joſephi & crucifixione Chriſti.27.b.

Octo rationes, quare Deus ſinat homines peccare.

Cum omnia piis cooperentur in bonum, an igitur ipſum quoq; peccatum?

Non tantum mala paſſiva, ſed etiam activa.

Bezæ argutia de Dei permiſſione refellitur. 28.a.

Chemnitii declaratio introducitur.

Deus an peccatorum ordinator?28.b.

Ordinatio duplex.

CAP. X.

Deum non eſſe cauſam peccati. 28.

Cauſam peccati Scriptura conſtituit in Diaboli ſeductione & hominis à Deo averſione, nuſpiam verò Deo eam tribuit.29.a.

Imo nec ipſum malum pœnæ, etſi ſit à Deo, tamen ejus cauſa prima & originaria non eſt in Deo, ſed in nobis ipſis.

In ipſis pœnis etiam Dei miſericordia quomodo eluceat?29.a.

Patres integris tractatibus docent Deum cauſam peccati non eſſe.29.b.

Antitheſis adverſariorum.

Exceptiones quas S.Scripturæ opponunt.

α. Diſtinguendo inter voluntatem Dei occultã & revelatam.30.a.

β. Deum non teneri lege.30.b.

γ. Cauſam eſſe in inſtrumento.

δ. Deum agere bono fine in peccato.

Dicta Scripturæ quibus abutuntur.

Gen.22.2.	Gen.45.8.p.31.a.
Exod.4.21.	Exod.11.3.p.32.a.
1.Sam.2.25.	2.Sam.12.11.
2.Sam.16.10.	2.Sam.24.1.p.33.
2.Paral.18.22.	Prov.16.4.
Eſai.63.17.p.34.	Jer.20.7.
Oſe.4.2.	Joh.12.39.
Act.2.23.p.35 b.	Rom.1.24.p.36.a.
Rom.11.32.	1.Petr.2.8.

Adverſariorum tamen aliqui interdum ſatis commodè loquuntur.36.b.37.a.

Modus conveniendi requirit mutationem non ſolum linguæ ſed etiam mentis.

Inclinandi vocabulum rectè uſurpent.

Deus quomodo peccata peccatis puniat.37.b.

Peccatum idem quomodo culpa & pœna.

CAP. XI.

Solutio argumentorum adverſ.

De impiorum proſperitate & piorum calamitate quid ſtatuendum.38.a.

De bonis an & qualis Deo cura?

Liberum hominis arbitrium an tollatur poſitâ providentiâ.

Unde multa tam confusè & inordinatè fiant?

Unde tanta tempeſtatum inconſtantia?

Unde monſtra & defectus naturales.

CAP. XII.

De caſuali & fortuito.39.a.

Poſitâ providentiâ an quoque maneat fortuito aut caſuali locus.

Fortuna quid ſignificet?

CAP. XIII.

De Fato.

Vocabuli ſtius ſignificatio.39.b.

Quadruplex fatum ap. veteres. 40.a.

Quatenus vel concedendum vel improbandum?

CAP. XIV.

Vſus hujus loci de providentia.

Univerſale Dei imperium agnoſcendum.

Vitæ ſuſtentatio ab ipſo petenda.

Munera accepta grato animo prædicanda.

Adverſa patieoter ſuſtinenda.
Impiorum proſperitas non impugnanda.
In periculis benè ſperandum.

CAP. XV. Definitio providentiæ.

Exacta definitio.
Damaſceni brevior.
Brevis repetitio omnium præcedentium.

LOCUS III.

DE ELECTIONE ET REPROBATIONE.

CONNEXIO HVIVS LOCI CVM PRÆCEDENTE.

Decretum Dei de inſtauratione gen. hum. quia hoc æquè tam æternum quam illud de creatione, idep non tempore ſed ordine prius ſequitur.
Decretum hoc ab executione diſcendum.
Quod in creatione eſt ultimum, id hîc primum.
Deus ab æterno decrevit hominem ad imaginem ſuam creare. 41.a.
Imaginis illius pars fuit immortalitas.
Propterea contra tres diſſolutionis cauſas primus homo munitus erat.
Lex primæva homini data. 41.b.
Immortalitatis duplex gradus.
Origo miſeriæ humanæ.
Cauſa ejus efficaci ac invariabili Dei decreto non imputanda, licet Deo ab æterno fuerit cognita.
Hinc etiam decretum fecit de medela lapſui humano afferenda.
Quod eſt decretum reſtaurationis. 42.a.
Hanc verò perficiendam filius ejus incarnandus.
Incarnati verò Filii Dei beneficia nobis parta, per verbi prædicationem humano generi offerenda.
Decretum Electionis ac Reprobationis.

CAP. I.

An de prædeſtinatione in Eccleſia tractandum. 42.b.

Gallorum quidam huic quæſtioni anſam dederunt.
Quod Spiritus S. in S. Scriptura revelavit, illud ſilentio non involvendum.
Modo tamen debito de hoc myſterio diſſerendum. p. 42.b.
Formulæ loquendi de hoc myſt. 43.a.

CAP. II.

Explicatio terminorum. 43.b.

Hebræorum termini & vocabula duo.
Quæ enunciantur de Rebus & Perſonis.
Græcum vocabulum ſimiliter de Rebus & Perſonis, & quidem α. de Chriſto ipſo. β. de Angelis γ. de Hominibus. a. tamq; in genere b quam in ſpecie. Et A. vel de toto cœtu Eccleſiæ, B. vel de veris Eccleſiæ membris. 43.b. 44.a.
Synonyma vocabuli eligere. 44.a.
Vis & emphaſis iſtius vocabuli.
Electio vocatur quoq; προωρισμὲν. 4.a.b.
Prædeſtinatio pro Reprobatione nuſpiam in Scriptura ſumitur.
Blaſphemia eſt dicere Deum homines ad peccata prædeſtinare. 45.a.
Diſcrimen inter Electionem & Prædeſtinationem an ſtatuendum?
Electio an quædam in tempore fiat? 45.b.
Prædeſtinatio & Electio an agnoſcant differentiam aliquam?
Veterum loquendi formulæ.
Electionis } Synonyma. 46.a.
Electorum }
Liber vitæ diſtinguendus à libro Dei abſolutè & ſimpliciter ſic dicto.
Liber Vitæ Materialis qui dicitur Biblia.
Metaphoricus verò eſt ipſe Chriſtus. 46.b.
Scriptio in hunc librum eſt ipſa Electio.
An ſcripti in librum vitæ poſſint ex eo deleri?
Exod. 32. v. 32. Pſalm. 69. v. 29.
Reprobationis vox. 47.b.
Synonyma Reprobationis in Scriptura.
Synonyma in Patribus.
Cognatæ voces.

CAP. III.

Sciagraphia totius negotii. 48.a.

Qui elegit Deus eſt, & quidem tota Trinitas.
Filius Dei in Electione duplici ratione conſiderandus. 48.a.
Electio eſt ſpecies divinæ Providentiæ
Et quidem actio.
Facta juxta Dei propoſitum.
Et quidem ab æterno.
Et ex gratuita Dei miſericordia. 48.b.
Fundamentum dilectionis ad vit. æt. eſt Chriſtus, fide apprehenſus.
Antitheſis Calvinianorum.
Diſſenſiones ipſorum. 49.a.
Abſoluti decreti deſcriptio quadrimembris.

CAP. IV.

I. De univerſali Dei miſericordia & benefica erga omnes voluntate.

Beneficam illam Dei voluntatem teſtatam faciunt. p. 49.b.
α. Scripturæ dicta confirmantia.
1. Tim. 2. v. 4. & 5. ibid.
2. Petr. 3 v. 9.
Rom. 11. v. 32.
β. Lachrymæ Chriſti. 50.b.
γ. Juramentum Dei.
Veterum dicta. 51.b.
Adverſariorum teſtimonia. 51.b.
Argumentum contrarium
Deus quomodo velit peccatoris vitam & ejus damnationem 51.b. 52.a.
Quod demonſtratur exemplis
α. Magiſtratus, β. Medici, γ. Patrisfamilias Evangelici. 52.a.
Diſtinctio voluntatis Antecedẽtis & Conſequentis.
Roman. Cap. 9. explicatur, ubi occurrit
1. Confidentia carnalis. 52.b.
2. Contemptus Juſtitiæ divinæ.

3. Inſi-

3 Infidelitas ſtupeoda.
Iſmael & Eſau an ad damnationem ætern. & quidem abſolutè rejecti. 53. a. b.
Deus quomodo iotelligendus, dicens; Miſerebor cujus miſercor. 54. a.
Pharaonis induratio. 54. b.
Figuli ſimile exponitur. 55. a.

CAP. V.

II. De omnium creatione in Adamo ad Dei imaginem. 55. b.

Dona in creatione primis hominibus collata ipſorum quoque poſteritatem ſpectabant.
Adamus an ideo conditus ut laberetur. 56. a.
Loca Scripturæ quibus adverſarii abutuntur.
Proverb. 16. v. 4.
Rom. 9. v. 22.
Veterum dicta.

CAP. VI.

III. De Vniverſalitate meriti Chriſti.

Universalitatem iſtam quot & quibus modis S. Scriptura exprimat. 56 b.
Adverſariorum effugia. 57. a.
a. Mundi vocabulum pro electis ſumunt.
b. Chriſtum [illegible] mortuum pro reprobis.
Veterum dicta de universalitate meriti Chriſti. pag. 57. b.
Adverſariorum confeſſio. 58.
Diſtinctio inter ſufficienter & efficienter.
Adverſariorum argumenta. 59. a.
1. Chriſti oblatio pro multis.
2. Fructus mortis ejus non pertinet ad omnes. pag. 59. b.
3. Oratio Chriſti non pro omnibus facta. 60. a.
4. Miſſio ejus non niſi ad Iſraelitas. 60. b.
5. Uſus quaſi nullus universalis meriti 61. a.
6. Beneficiorum ejus oblatio non universalis.

CAP. VII.

IV. De Vniverſalitate vocationis. 61 b.

1. Univerſo mundo Evangelium prædicandum.
2. Omnium convocatio.
3 Reſipiſcentia omnibus inculcanda. 61. b.
4 Omnes homines docendi. 62. a.
5. Praxis Prophetarum.
Adverſariorum exceptio.
Veterum dicta.
Adverſariorum antithesis. 63. a.
Ipſorum argumenta.
1. Evangelium non prædicari omnibus actu. Cur? Quomodo? Quibus? &c.
De infantibus in gentilitate natis. 64. b. 65. b.
2. Verbum non fructificare apud omnes. 65. b.
Exceptiones & reſponſiones. 66 67.
3. In viam gentium abitionis interdictio. 68. a.
4. Tyri & Sidonis prætenſio.
5. Diſcipulorum & reliquorum diſpar ratio. 68. b.
6. Pauli & Silæ prohibitio in Aſia & Bithynia.
7. Iſraelitarum & nationum cæterarum diſpar ratio. p. 70. a.

CAP. VIII.

Electionem factam intuitu Chriſti. 70.

Electorum & reproborum diſcrimen onde deat? 70. a.
Electionis cauſa Chriſtus. 70. b.
In Chriſto eligi quid ſit.
Zanchii & aliorum collatio. 70. b. 71. a.
Uti Deus in tempore juſtificat, ita ab æterno juſtificare decrevit. 71. a.
Exceptiones Z[illegible]hii. 71. b.
Intuitus meriti Chriſti electionis decretum ingreditur. 72. a.
Veterum dicta. 72. b.
Adverſariorum antithesis.
Ipſorum argumenta.
1. Satisfactio in tempore demum facta.
2. Chriſtus ipſe ab æterno prædeſtinatus.
3. Chriſti meritum non eſſe tantæ dignitatis per ſe.

CAP. IX.

Fidei intuitum ingredi electionis decretum. 74. b.

Chriſti meritum non niſi per fidem in hominibus habet locum, ideo quoque fidei intuitus electionis decreto includendus.
Argumenta probantia. 74. b.
Collatio loci Paulini 2. Theſſ. 2. & Petrini, 1. Epiſtol. 4. v. 1.
Adverſariorum exceptio. 75. a.
Veterum dicta.
Adverſariorum antithesis. 76. a.
Ipſorum argumenta. ibid.
α. Fidei in tempore collatio.
β. Act. 13. 48.
γ. Joh. 15. 16.
δ. Joh. 10. 26.
ε. Rom. 6. 26.
ζ. Epheſ. 1. 5.
η. Rom. 8. 29.
Zanchii vehementia. 78. a.
Fides qualis hic intelligenda. 78. b.

CAP. X.

Reprobationem non eſſe abſolutam. p. 79. a.

Cauſa reprobationis non in Dei aliquo abſoluto decreto, ſed in ipſis hominibus.
Adverſariorum diſtinctio inter reprobationem & damnationem an & quid valeat?
Abſolutæ reprobationis dogma pernicioſiſſimum? 80. a.
Et funis deſperationis. 80. b.
Columnæ tres perſeverantiæ. 81. a.
Congeries argumentorum contra abſolut. decret. p. 81. b.
Adverſariorum argumenta. 81. b.
1. Si peccata cauſa reprobationis, omnes homines verò peccatores, tunc nullus homo electus.
2. Dei ἐυδοκία à Chriſto prædicata. Matth. 11. pag. 82. a.
3. In homine ſi non eſt cauſa electionis, cur & quomodo igitur reprobationis? 82. b.
4. Judæorum ex olea defractio neceſſaria. Roman. 11.

CAP. XI.

[Sch]olaſticorum & Pontificiorum ſententia. 83.a.

Prædeſtinationem quomodo definiant?
Reprobationem quomodo?
Pelagianorum ſententiam quidam ſovent, quidam verò non. 83.a.b.
Auguſtinus adverſatur Pelagianiſmo. 83.b. 84.a.
Epheſ. cap.1. ſedes hujus articuli.
Per theſes deducitur. 84.a.
Locus Paulinus pro operum præviſione.
Modeſtiores Scholaſtici [84].b.
Bellarmini ſententia de Prædeſtinatione. 85. b. 86.a.b.
Ejuſdem de Reprobatione ſententia. 87.a.

CAP. XII.

Origenis, Prædeſtinatorum, & Huberi Sententia. 87.b.

A. Origenes ſtatuit omnes omnium hominum animas initio in cœlo ſuiſſe creatas, ibiq; alias peccaſſe, alias verò non &c.
B. Prædeſtinati aſſerebant, piè viventibus nec prodeſſe bonorum operum laborem. &c. nec impiè viventibus obeſſe, ſi impiè vivant. &c. 87.b.
C. Sam. Huberus univerſalem omnium hominum electionem docere & propugnare cœpit. 88.a.
Ante Huberum quidam A. C. Theologi ita loquentes, quomodo intelligendi?
Defenſor Huberi quibus nitatur fundamentis? p. 88.a.b.
Catachreſtis de univerſali Electione quomodo explicanda? 88.b.
Clauſæ Electionis an univerſales?
Electio an ſit ipſum inſtaurationis decretum?

CAP. XIII.

Reſponſio ad quaſdam quæſtiones. 89.b.

Congeries præcedentium.
I. Quæſtio. An de Electione quiſpiam in hac vita poſſit eſſe certus. 89. b.
Veterum dicta de certitudine Electionis.
Piorum de Electione certitudo qualis ſit?
II. Quæſt. Unde ſcire poſſimus nos eſſe in numero Electorum? 90.b.
III. Quæſt. Numerus electorum an ſit certus.
IV. Quæſt. An ita certus electorum numerus, ut nec augeri, nec minui poſſit? 91. a
V. Quæſt. Electi an fieri poſſint reprobi?
VI. Quæſt. Electi an finaliter perire poſſint?

CAP. XIV.

Vſus hujus doctrinæ, & Electionis definitio. 91. b.

I. Vſus ejus multiplex.

a. Monſtrat nobis abyſſum div. miſericordiæ
b. Deprimit omnem de meritis noſtris gloriationem.
c Confirmat ſalutis noſtræ certitudinem.
d. Extimulat nos ad ſinceram Dei amorem.
e. Alit mutuam dilectionem.
f. Excitat ad verbi divini ſtudium & uſum Sacram.
g. Inflammat ad preces & pietatis ſtudium.
h. Munit ad omnia adverſa perferenda.

II. Definitio.

α. Electionis ſive Prædeſtinationis.
β. Reprobationis.

LOCVS IV.

DE IMAGINE DEI IN HOMINE ANTE LAPSUM.

CONNEXIO HVJVS LOCI CVM PRÆCEDENTE.

ÆTernum decretum Prædeſtinationis ſubſecuta eſt in tempore hominis creatio, quem Deus omnium ultimò poſt reliquas creaturas creavit. 92.
Hominem verò iſtum non ſine ſingulari deliberatione creavit.
Et quidem non ad aliam, ſed ad ſuam imaginem creavit.
Corpus ex pulvere terræ formatum, anima eſſentiale vitæ ſpiraculum [...] per inſpirationem Dei ipſi contigit. 93.a.
Uti autem Deus finxit hominis corpus abſque manibus, ita inflavit ei ſpiritum creatum abſq; pulmonibus.
Inflavit autem non ex intimo eſſentiæ ſuæ ore, ſicut Spiritum S. &c. 93.
Hinc ſpiraculum illud vitæ factum à Deo, ſed non ex Deo.

CAP. I.

In quo Imago Dei conſiſtat? 93. b.

Vox imaginis quid Latinis? quid Hebræis ſignificet?
Senſus illius divini effati, de faciendo homine ad imaginem. 93 b.
Imago & Similitudo an idem, an verò diverſum ſignificent.
Imago ad ipſam animæ eſſentiam referre, haud levis error.
Imaginem & ſimilitudinem idem ſignificare, ipſe fatetur Pererius? 94.a.
Quod Moſes etiam docet. Geneſ.1.
Et uni vocabulo ſimilitudinis includit. 94.a.
Collatio Epheſ. 4.24. & Coloſſ. 3.v.10. id quoque explicat.
Quid propriè fuerit iſta Imago. ſententia Rabinorum, Origenianorum, Anthropomorphitarum.
Patrum variæ & diverſæ ſententiæ. 95.
Ex quorum divortiis Bellarmini pronunciatum eſſe nimis audax apparet. 96.a.
Recentiorum ſententiæ Jeſuitarum, Calvinianorum, Photinianorum. 96.
Chriſtus quomodo ſit imago Dei, quo ad divinam naturã & in ipſo qua homo eſt Dei imago fulſerit? 96.b.

Scripturæ

Scripturæ ſententia de imagine in tribus locis Paulinis.

Imago fuit Juſtitia & ſanctitas veritatis. 97.

Juſtitia & ſanctitas illa vera quid complectatur.

Conſeqnens ejus. 97. b.

Ejus Materiale & Formale.

Abſolon idea Adami.

Pererii Similitudines. 97. 98. a.

Oppoſitio ſtatus ante & poſt lapſum.

Nuditas in ſtatu innocentiæ.

Bellarmini antitheſis de pugna ex contrariis propenſionibus. 98. a. b.

Juſtitia originalis ornamentum fuit intrinſecum totius naturæ, & concreata animæ vis ac facultas, in mente, voluntate & affectibus.

Concupiſcentia mala an fuerit in Adamo?

Appetitus duorum generum ſunt. 99. a.

Bellarmini monſtroſa diſputatio de concupiſcentiæ malæ ortu.

Ejusdem effugia.

CAP. II.

Imaginem iſtam non fuiſſe donum aliquod ſupernaturale, 99. b.

De juſtitiæ originalis perfectione etiam teſtantur reliquiæ imaginis iſtius divinæ.

Propagatio naturalis non eſt niſi naturalium. 99. b.

Si cætera Dei opera valde bona erant, tum præcipuè homo etiam fuerit. 99. b. 100. a.

Corruptio Naturæ ex conditione materiæ orta extenuat peccatum originis.

Veterum dicta de perfectione primi hom.

Bellarmini exceptiones pro defenſione concupiſcentiæ carnis, quod fuerit naturalis. 100. b. 101.

Pererius rectiùs ſentiens. 103. b.

Scholaſticorum ſententia. 103. b.

Bellarmini argumenta pro juſtitia originali, quod fuerit naturalis.

A. Ex Scriptura. 104. a.

Geneſ. 3. 19. Pſalm. 8. 6.
Pſalm. 40. 12. Eccleſ. 17. 1.
Luc. 10. 30.

B ex Patribus. 105. b.

C. Ex Ratione. 106. a.

Filiorum Dei diverſitas. 107. b.

CAP. III.

Imaginem Dei non fuiſſe ipſam hominis ſubſtantiam. 108. a.

Imago Dei etſi non fuerit donum aliquod extrinſecum & ſupernaturale, ſed intrinſeca integritas, non tamen fuit ſubſtantiale quid in homine.

Non fuit ipſe totus homo.

Nec fuit ipſa hominis anima.

Nec etiam corpus ejus.

Nec etiam pars quædam animæ.

Neque ſubſtantia quædam ab hominis ſubſtantia diverſa.

Flacii error, quaſi inter extrinſecum & ſupernaturale quoddam accidens, & inter ipſam hominis ſubſtantiam, non detur tertium.

Tertium illud fuit concreata humanæ ſubſtantiæ integritas, perfectio ac rectitudo.

Quæ in Categoria qualitatis collocanda.

CAP. IV.

De Immortalitate divinæ illius Imaginis parte. 108. b.

Immortalitatem iſtam negant Photiniani

Erant e ipſos Pelagiani.

Quo errore etiam Eugubinus infectus, dicens: ex Adami lapſu genus humanum non corporis ſed animæ mortem incurriſſe. 109. a.

Bellarminus immortalitatem iſtam etiam impugnat.

Cui noſtra opponuntur argumenta.

Ipſe verò tres alias ſibiipſi format objectiones. pag. 109. b.

Argumenta quædam etiam producit.

CAP. V.

An etiam in corpore hominis iſta imago fuerit quærenda.

Patrum ſententiæ. 110. a.

Scholaſticorum doctrina.

Noſtra ſententia, quæ ſtatuit etiam in corpore partem quandam imaginis iſtius fuiſſe, videlicet immortalitatem.

CAP. VI.

An etiam Mulier ad imaginem divinam fuerit condita.

Locus Paulinus veteribus occaſio fuit hujus diſputationis. 110. b.

Reſponſionis fundamentum conſiſtit in diverſa prædicatione partium iſtius imaginis.

Paulus igitur reſpectum habet non ad principale ſed ad minus principale iſtius imaginis.

CAP. VII.

De Paradiſo. 111.

Triplex gratia primi hominis, α. animæ. β. corporis. γ. loci. 111. a.

Ejus appellatio Hebraica.

Deſcriptio ejus probat fuiſſe corporeum quendam locum.

Veterum tres ſententiæ, apud Lombardum.

In qua terrarum parte fuerit ſitus? 111. b.

Bellarminus quatuor profert ſententias.

Moſes Orientem indicat plagam.

An adhuc extet.

Bellarminus defendere conatur, illum adhuc ſupereſſe. 111. b. 112. a.

Sed audiat ſuum Pererium. 112. a.

Henoch & Helias an ſint in corporeo Paradiſo.

Oleæ ramus in ore columbæ unde allatus.

Arbor vitæ qualis fuerit? 112. b.

Arbor ſcientiæ qualis. 113. a.

CAP. VIII.

De propagatione animæ.

Integritas primi hominis etiam ad poſteros fuiſſet propaganda.

Quorum animæ non creatæ, nec generatæ ſed propagatæ fuiſſent, quod demonſtratur.

Modus

Modus propagationis quia ejus inquiſitio difficilis, Philoſophis relinquitur inquirendus.

Bellarminus ſeu recenſet ſententias, quarum poſteriores examinantur.

Idem Bellarmin. tres enumerat rationes. 115. b.

Ejuſ dem tria alia argumenta. 116. a.

Auguſtini opinio. 116. b. 117. a. b.

Bellarminus defendit animarum creationem. pag. 117. b.

Peccati originalis propagatio quomodo cum creatione animarum poſſit conciliari? 118. a. b. 119. a.

CAP. IX.

De amiſſione Imaginis divinæ.

Imago divina quo reſpectu nondum penitus amiſſa. 119. b.

Quo verò reſpectu ſit amiſſa.

Argumenta amiſſionem confirmantia. ibid.

Apoſtolica dicta emphatica. 119. b. 120. a.

Collatio primi hominis ante & poſt lapſum.

Veterum dicta de amiſſione.

Eorumque dicta de imagine adhuc ſuperſtite quo reſpectu intelligenda. 120. b.

Adverſariorum quorundam dicta. ibid.

Argumenta pro integritate imaginis.

Reliquiæ imaginis divinæ adhuc ſuperſtites quid ſignificent?

CAP. X.

Vſus hujus loci & definitio imaginis.

I Uſus ejus triplex, deducens

1. ad agnitionem bonitatis divinæ.

2. ad agnitionem miſeriæ noſtræ.

3. ad ſuſtentationem ſpei noſtræ. 121. b.

II. Definitio Imaginis.

LOCVS V.

DE PECCATO ORIGINALI.

CONNEXIO HVIVS CVM PRÆCEDENTIBVS LOCIS. 122. a.

Primævam hominum felicitatem non fuiſſe perpetuam, teſtatur experientia.

CAP. I.

De cauſa lapſus Adami.

Arbor ſcientiæ prohibita. prohibitionis transgreſſio, transgreſſionis damnum.

Lex primæva homini cur data? 122. b.

Satanas lapſus cauſa impulſiva.

Serpentis Diabolo obſeſſi ac ſtipati deſcriptio.

a. Hinc Diabolus ipſe ſerpens antiquus ac tortuoſus, & Draco magnus.

b. Peccatum verò venenum aſpidum.

c. Homines autem Diaboli mancipia, ſerpentes & progenies viperarum. 123. a.

Ordo ac modus ſeductionis. 123. b.

Dei innocentia vindicatur à ſocietate hunc lapſum procurante. 124. a.

Objectiones adverſariorum variæ.

Primos homines non potuiſſe peccare, non Lutheranorum docent principia, ſed Bellarmini eſt calumnia. 124. a. b.

Triplex legis uſus.

CAP. II.

Quæſtiones de primo lapſu.

I. Quæſtio. Quodnam primum ac principale fuerit peccatum. 124. b.

Lutherus colligit incredulitatem. ibid.

Bellarminus verò ſuperbiam. 125. a.

Ejus argumenta. a. ex Scriptura. b. ex Patribus. c. ex ratione.

Ejuſdem Exceptiones. 128. a.

II. Quæſt. Adam propriè an ſeductus?

Bellarminus negat, ex 1. Tim. 2. v. 14.

Reſponſio & Fundamenta affirmantia.

III. Quæſt. Adæ peccatum an veniale potuerit eſſe? pag. 129.

Scholaſticorum diſceptatio.

IV. Quæſt. Adam an gravius peccaverit quàm Eva? 129. b.

V. Quæſt. Adæ peccatum an omnium fuerit graviſſimum. 130. a.

VI. Quæſt. Adæ peccatum an excuſabile per ignorantiam?

CAP. III.

De illis quæ lapſum ſecuta.

Ingens malorum Ilias lapſum ſecuta.

Oculorum apertio, eſt ſenſus peccati & ſtimulus conſcientiæ, hinc cæcitas in mente, averſio in voluntate, repugnantia in membris. 130. b.

Peccati extenuatio & culpæ translatio.

Pœna primi peccati. 130. b.

Vox Dei Adamum vocantis, non ignorantis ſed increpantis & commiſerantis vox fuit.

Pœnæ ipſis poſtea denunciatæ [illegible] caſtigationes aſpiciendæ. 131. a.

Serpentis pœna bimembris, prior pars [illegible] talem, poſterior ad infernalem ſerpentem pertinens.

Serpentis natural. pœna triplex.

Protevangelica promiſſio. 131. b.

Ejuſdem acceptatio & applicatio.

Peccati illius in nos derivatio. 131. 132. a.

a. Similitudine feudi declaratur. 132. a.

b. Adami autoritate confirmatur. ibid.

c. Propriâ experientia demonſtratur.

d. Pelagianiſque obvertitur.

Diſtributio membrorum ſequentium.

CAP. IV.

An ſit peccatum Originis.

Pelagianorum ſententia negativa. 132. b.

Hodiernorum negantium.

A. Dir- cte.

A. Directè, ſunt *α.* Anabaptiſtæ. *β.* Photiniani. *γ.* Cinglius. *δ.* Pontiſiciorum quidam.
B. Oblique. *α.* Scholaſtici & Pontificii, idque multis modis. 133. a.
Bellarmini hypotheſes magis Pelagianæ quàm orthodoxæ. 133. b.
b. Calviniſni. 133. b. 134. a.
Τὸ ὅτι peccati origin. demonſtratur, 134. a.
α. Scripturæ dictis.
β. Peccatis actualibus.
γ. Calamitatibus, morbis ac morte temporal.
δ. Neceſſitate regenerationis.
ε. Conſenſu veterum.
ζ. Ethnicorum quodam modo teſtimoniis.
Exceptiones Pelagianorum. 134. b.
1. Adæ peccatum tantum imitatione intraſſe,
2. Non in quo, ſed propter quod.
3. Multis, non omnibus nocere.
Argumenta Pelagianorum. 135. a.
1. Filii immunitas portandi iniquitatem patris.
2. Infantium innocentia.
3. Legis ignorantia.
4. Dei naturam formantis beneficium.
5. Baptiſmi perceptio & efficacia.
6. Conſenſus propriæ voluntatis.
Bellarmini impudens pronunciatum de Lutheranorum opinione.

CAP. V.

Τὸ τί ἐστι peccati originalis.

Originale, Ab origine. 136. a.
Non mundi, nec humanæ naturæ.
Sed *α.* cujusque hominis ex immundo ſemine concepti.
Atqoe reſpectu. *β.* Adæ à quo derivatur. *γ.* Peccatorum actualium.
Brentii ſimilitudo à catulia luporum.
Paulina appellatio. 136. a. b.
Veterum appellationes. 136. b.
Biblica ejus deſcriptio. 137. a.
1. Privatio juſtitiæ originalis.
2. Vitioſa qualitas
Scripturæ duplex locutio, 1. generalis. 2. ſpecialis.
Veterum quoque duplex locutio.
Antitheſis aberrantium.
A. In defectu. Scholaſtici & Pontificii. 138. &c.
Bellarmin. duo Lutheranis objicit crimina. 139. a.
Ejuſdem diſſenſus à quibuſdam aliis Pontificiis veritatem ſtatuentibus. 139. b. 140. a.
Concupiſcentiam pravam eſſe poſitivam qualitatem Bellarminus negat. 140. a.
Auguſtini ſententia examinatur.
Bellarmini rationes. 140. b. 141. a.
Piggii & Catharini ſententia.
B. In exceſſu aberrant. 142. b.
Manichæi & Flacius.
Bellarmini calumniæ, Lutherum accuſando.
Argumenta Flacio opponenda. 143. a.
Exceptiones Flacii examinantur. 143. b.
Argumenta ejusdem. 144. a.

CAP. VI.

Subjectum peccati originalis.

Homo, non aliqua ſui tantum parte, ſed totus, anima & corpore, ſingulis membris ac potentiis, ſubjectum eſt peccati orig. 144. b.
Argumenta probantia. ibid.
a. Scripturæ dicta. *b.* Partium inſpectio.
c. Ejusdem ſubjecti occupatio. *d.* Hominis renovatio.
Scholaſticorum extenuatio.
Bellarmini acceſſus & aſſenſus. 145. a.

CAP. VII.

Modus propagationis. 145. b.

Propagatur per carnalem generationem.
Quod probatur. 145. b.
I. Quæſtio. Eva ſi ſola peccaſſet, peccatum originale an in poſteros fuiſſet traductum?
II. Quæſt. Proximorum parentum peccata an etiam in liberos tranſeant? 146. a.
III. Quæſt. Embryo nondum animatus an habeat veram rationem peccati. 146. b.
1. Poriſma. Non imitatione tantum per Adamum peccatum introductum eſt. 147. a.
2. Poriſm. Humana Chriſti Natura non in peccato concepta, nec lue hac infecta.
3. Poriſma. Etiam renatorum liberi ſecum in mundum afferunt hanc luem originalem. 147. b.
Calviniani quidem contrarium ſtatuunt.
Argumenta ipſis oppoſita. 147. b. 148. a.
Veterum teſtimonia confirmantia.
Calvinianorum exceptio.
Eorumque argumenta. 148. b.
4. Poriſma. Nec Maria excepta ſpeciali quodam privilegio. 149. a.
Diſceptatio Monachorum Prædicatorum & Franciſcanorum. ibid.
Diſſenſiones cœterorum Pontificiorum. ibid.
Bellarmini diſputatio de hac re.
I. An immaculata Mariæ conceptio ſit articulus fidei. 149. b.
II. Mariam peccato originali fuiſſe obnoxiam an poſſit probari? 150. a.
Argumenta probantia.
a. Scripturæ Sacræ. *b.* Patrum.
c. Adverſariorum. *d.* Ipſorum Scholaſticor.
III. An piè ac rectè exiſtimetur B. Mariam ſingulari Dei beneficio ab omni peccato fuiſſe immunem. pag. 151. a.
Bellarminus conatur probare.
a. Ex Scriptura. *b.* Ex Patribus.
c. Ex rationibus.
Ejusdem exceptiones. 152. b. 153. a.
Ejusdemque Reſponſiones ad Chemnitium. p. 153. b. 154.
Admonitio & Proteſtatio orthodoxorum.

CAP. VIII.

Effectus peccati originalis.

A. Quidam effectus ſunt tantum pœnæ.
a. Calamitates ac miſeriæ hujus vitæ multiplices. pag. 154. b.
b. Morbi varii ac mors temporalis ipſa.
c. Ira Dei & æterna damnatio. 154. b.
B. Quidam effectus ſimul pœna & peccata.
Obſervationes de effectibus hujus peccati.
Bellarmini ſententia & diſtinctio. 155. b.
ἐπίκρισις ſeu Dijudicatio. 156. a.

CAP.

CAP. IX.

Modus liberationis ab hoc peccato exponitur. 156.a.

In Baptiſmo mundamur ab illa labe.

Baptiſmus eſt lavacrum regenerationis ac renovationis.

a. Regeneratio complectitur peccatorum remiſſionem.

b. Renovatio complectitur mortificationem carnis & inchoationem novæ obedientiæ. 156.b.

Illa in baptiſatis reliqua prava concupiſcentia, veram ac propriam peccati habet rationem.

CAP. X.

Vſus & Definitio. 156.b.

A. Uſus ejus triplex.

a. Naturæ noſtræ corruptio agnoſcenda.

b. Medicus noſter, Chriſtus invocandus.

c. Delicta impoſterum vitanda.

B. Definitio exacta. 157.b.

brevior ex Aug. Confeſſ.

LOCVS VI.

DE PECCATIS ACTUALIBUS.

CONNEXIO HUJUS LOCI CUM PRÆCEDENTE. 157.a.

Peccatum originale non minus fœcundum quam Comitiſſa Hollandica Mathildis.

CAP. I.

De Natura peccati actualis.

Uti peccatum originale ab origine, Ita actuale ab agendo. 157.b.

Auguſtinianam definitionem an improbemus? uti Bellarminus nos accuſat?

An verò ipſe Bellarminus ea ſit contentus?

Peccata an omnia ſint voluntaria?

Peccati Apoſtolica definitio explicatur. 158.

Ejuſdem Philippea definitio.

Veterum deſcriptiones.

An omnis ἀνομία ſit peccatum.

CAP. II.

ἀνωματολογίαν hujus peccati proponens. 159.a.

a. Notatio ſive Etymologia verbi Ciceroniana ac aliorum interpretatio.

b. Synonyma. *1.* apud Hebræos.

2. apud LXX. & Apoſtolos in N. Teſt.

Differentiæ appellationum. 159.b.

c. Homonymia vocis. 160. a.

A. pro tota relatione, ſeu, pro peccato & reatu ſimul, idque dupliciter. ibid.

a. pro vitioſitate in Natura formaliter hærente.

b. pro peccato non formaliter quidem inhærente ſed imputato.

Probatio per antitheſin.

B. συνεκδοχικῶς pro parte tantum relationis, idq; etiam dupliciter.

α. pro fundamento tantum. &c.

β. pro termino tantum. &c.

Epitheta atrocia peccato addita. 160.b.

Nihil quare ita in Scholis vocetur?

CAP. III.

De cauſis peccatorum actualium.

Tres cauſæ. *1.* Naturæ corruptio. *2.* Satanæ ſuggeſtiones. *3.* Mundi ſcandala.

Obſervationes.

1. Cauſæ efficientia ſignificatio latè hîc intelligenda.

2. Harum cauſarum prima eſt interior, tertia exterior, ſecunda exterior & interior ſimul.

3. Prima ex his eſt immediata, propria & adæquata. Cauſæ per accidens. 161.b.

CAP. IV.

De effectibus peccatorum actualium. 161.b.

Varii Effectus, 162. a.

1. Conſcientiæ dolor.	*2.* Deiira.
3. Animæ curvitas.	*4.* Reatus.
5. Habitus vitioſi.	*6.* Pœnæ.

Effectus per accidens.

Non ſolum mala paſſiva, ſed etiam activa.

CAP. V.

De variis ſpeciebus actualium peccatorum. 162. b.

Diviſiones eorum multiplices demonſtrant veritatem iſtius pronunciati; Delicta quis intelligit?

Conſiderantur autem ratione

a. Efficientis	*b.* Ipſius actus.
c. Cauſæ & effecti.	*d.* Subjecti.
e. Objectorum.	*f.* Graduum.
g. Modi &c.	

CAPUT VI.

Diviſio I.

De voluntariis & involuntariis peccatis.

a. Involuntaria, quæ ex ignorantia vel infirmitate committuntur.

b Voluntaria, quæ ex deſtinata animi malitia & contumacia perpetrantur.

Auguſtinus dicit alia eſſe infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ.

Fundamenta hujus diviſionis in Scriptura.

Exempla peccatorum ex ignorantia.

Ignorantia duplex. 163.b.

Diſtinctio inter Neſcientiam & ignorantiam.

Peccatum

Peccatum malitiæ gravius eſt quam peccatum ignorantiæ.

CAP. VII.

Diviſio. II.

De peccatis commiſſionis & omiſſionis. 163. b.

Fundamentum bujus diviſionis extat in ipſa lege divina.
Reatus iſtius peccati.
Omiſſionis peccatum duplex. 164.a.
Quomodo voluntarium ſit
Peccatum omiſſionis ac commiſſionis an ſpecie differant?

CAP. VIII.

Diviſio III.

De peccatis in averſione à Deo & converſione ad Creaturas.

Objectio & Reſponſio ex Scoto. 164.b.
Averſio à fine ultimo dupliciter intellig.
A. Formaliter
a. vel poſitivè. *b.* vel privativè.
B. Virtualiter.
Converſio ad creaturas etſi includat averſionem tamen ab ea diſtinguenda.
Averſio reſpicit terminum à quo.
Converſio reſpicit terminum ad quem?

CAP. IX.

Diviſio. IV.

De peccatis quæ ſimul ſunt cauſa & pœna peccatorum. 165.a.

Concupiſcentia eſt. *a.* peccatum. *b.* & pœna peccati. *c.* & cauſa peccati.
Modi quatuor quibus peccatum unum eſt cauſa & pœna alterius.
1. ut cauſa efficiens. *2.* ut cauſa diſponens.
3. ut cauſa materialis. *4.* ut cauſa finalis.

CAP. X.

Diviſio. V. & VI.

De peccatis interioribus & exterioribus. Item de peccatis cordis, oris & operis. 165.a.

A. Interiora ſunt cordis.
B. Exteriora ſunt oris & operis.
a. Exteriora etiam à non renatis quodammodo cognoſcuntur.
b. Interiora autem non ſic. 165.b.
ſunt tamen duplicis generis.
α. Quædam ſunt carnis ſuggeſtiones, &c. quibus nondum accedit conſenſus & delectatio.
β. Quædam verò ſunt carnis delectationes, &c.
Quæſtiones duæ excutiendæ.
I. Quæſt. Deſideria illa carnis an ad originale an verò ad actualia peccata referenda. 165.b.
Chemnitiana informatio.
Uberior iſtius explicatio.
Theoremata quædam obſervanda. 166.a.

CAP. XI.

De Concupiſcentia in renatis an ſit peccatum. 166.a.

II. Quæſt. An ſit peccatum?
Concupiſcentia tripliciter ſumitur,
1. pro facultate concupiſcibili.
2. pro concupiſcentiæ ἐνεργείᾳ bona & ordinata.
3. pro concupiſcentia mala, quæ itidem tripliciter conſideranda.
a. Remotio quæſtionum cognatarum. 166.a.
b. Poſitio veræ quæſtionis ſive verus controverſiæ ſtatus. 166.b.
A. Argumenta affirmantia.
1. Concupiſcentia vocatur peccatum.
Bellarmini Exceptiones. 167.a.
2. Concupiſcentiæ competit definitio peccati. pag. 167.b.
Bellarmini exceptio.
Alia argumenta ex eadem Epiſtola ad Roman. 168. 169. 170. 171. 172.
B. Alia Scripturæ dicta idem confirmantia. 172.
1. Geneſ. 6. 5. *2.* Pſ. *19.* 13.
3. Jerem. 17. 9. *4.* Matth. 6.
5. Luc. 10. p. 174. b. *6.* Joh. 15. 2.
7. Gal. 5. 7. *8.* Epheſ. 4. 34.
9. Coloſſ. 35. *10.* Hebr. 12. 1.
Jacob. 1. 18. *12* 1. Joh. 1. 8.
C. Teſtimonia Antiquitatis. 177.a.
ἀνακεφαλαιώσεις veterum de concupiſcentia in renatis. 178. b.
Bellarmini exceptiones. 178.b. 179.
Auguſtini ſententia. 179. 180.
Bellarmini occupatio.
D. Teſtimonia quorundam Pontificiorum. 180.b.
E. Rationes probantes. 181.
Antitheſis adverſariorum. 183.a.
Argumenta eorum. I. Claſſis ex Script.
1. Jac. 1. 15. *2.* Rom. 7. 20.
3. Rom. 7. 18. *4.* Rom. 8. 1.
5. Baptiſmi efficacia.
II. Claſſis ex Patrum dictis. 186. b.
III. Claſſis ex rationibus. 187.b.
Sequuntur Exteriora delicta. 188.a.
In geſtibus, in verbis, in factis.
Juxta quinti præcepti explicationem à Chriſto traditam. 188.a.
Quæſtio. An actus exterior peccati habeat propriam malitiam?

CAP. XII.

Diviſio. VII. & VIII.

De peccatis contra Deum, contra proximum, & contra nos ipſos. pag. 188.

A. Diviſio hæc ex objectis petita.
Fundamenta hujus diviſionis. ibid.
Immediatè & directè intelligenda.
Mediatè & conſequenter peccando contra proximum, etiam contra ipſum Deum peccatur.
B. Diviſio peccatorum, *a.* contra I.
b. & contra II. tabulam. 188. b.
Fundamentum extat in diſtributione Decalogi.

CAP. XIII.

Diviſio IX.

De peccatis in corpus & extra corpus commiſſis.189.a.

Paulus dicit omne peccatum extra corpus eſſe, fornicationem autem in corpus.
Cum tamen in corpus etiam peccetur ebrietate, αὐτοχειρίᾳ.&c.
Reſponſiones variæ.189.a.
Simpliciſſima R. Qui adhæret meretrici fit unum corpus cum ea&c.189.b.

CAP. XIV.

Diviſio X.

De peccatis carnis & Spiritus.

Fundamentum hujus diviſionis, 2. Corinth.7.
Scholaſtica expoſitio docet duplicem delectationem.189 b.
Bellarminus idem ſentiens.
Ambroſii ſententia.
Aliorum.

CAP. XV.
Diviſio XI.

De peccatis manifeſtis & occultis.

Fundamentum hujus diviſionis.1. Tim. 5.
Chemnitiana expoſitio.189. b.
De occultis etſi Eccleſia non judicet, ſuo tamen tempore manifeſta erunt. 190.a.

CAP. XVI.

Diviſio XII.

De peccatis clamantibus.190.a.

Quatuor clamantia verſiculis comprehenſa.
In cœlum clamare quid ſit?
Quævis delicta atrocia ad cœlum clamant.

CAP. XVII.

Diviſio XIII.

De peccatis capitalibus.190.a.

a. Quædam ſunt capitalia,
b. Quædam ab illis orta.
Scholaſtici ſeptem numerant. 190.b.
Alii verò ſex, Alii octo.
Tres fontes peccatorum actualium.
Diſtinctio inter vitia capitalia, & peccatorum radicem.
Biblica diſtinctio inter arborem malam & fructus ejus malos.

CAP. XVIII.

Diviſio XIV.

De peccatis gravioribus. 190.b.

Peccata alia aliis eſſe graviora docet ipſe Chriſtus.
Idem probant diſtincti pœnarum gradus.
Stoicorum & Jovinianorum paradoxum.
Quod Campianus etiam nobis tribuit.
Bellarminus verò nus defendit. 191.
Quatuor modis ſiunt graviora.
Reſpectu α. Perſonæ peccantis.
β. Perſonæ offenſæ.
γ. Rei cui detrimentum infertur.
δ. Ipſius peccati.
Peccatum commiſſionis an gravius, quàm omiſſionis.
α. Continuatio.
β. Multiplicatio.
γ. Recidivatio.
δ. Defenſio. &c.
etiam peccata aggravant.
Scholaſtica limitatio perſonarum.
a. Peccantium & b. Offenſarum.
Peccata ſpiritualia an graviora quam carnalia.

CAP. XVIII.

Diviſio XV.

De participatione peccatorum alienorum. 191.b.

Fundamentum hujus diviſionis.
Modi participandi verſiculis comprehenſi 192.a.
Ad duo capita generalia revocati.
a. Committendo.
b. Omittendo.

CAP. XIX.

Diviſio XVI.

De peccatis venialibus ac mortalibus. 192.

I. De Venialibus peccatis.
A. Pontificiorum ſententia.
Veniale tripliciter accipiunt.
Bellarminianæ diviſiones. 192. b.
Remiſſio peccati venialis inter Pontificios.
B. Orthodoxorum ſententia.193.a.
Nullum peccatum veniale ex ſuo genere.
Nec ex imperfectione operis.
Veniale autem propter miſericordiam Dei.&c.
Diviſio hæc reſpicit tantum renatos.
Deſumenda etiam non ex lege ſed ex Evangelio.
Quatuor conditiones requiſitæ.
Argumenta probantia nullum peccatum per ſe & ſua Naturâ eſſe veniale.193.b.
Bellarmini exceptiones.194.b.195.
Patrum dicta negantia peccata venialia.196.a.
Bellarmini Exceptio. 196.b.
Ejuſdem rationes. 197.a.
Pontificiorum diſſenſus.
Diſcrimen inter venialia & mortalia peccata à nobis non tollitur. 197.b.
Argumenta Bellarmini pro venialibus peccatis ſuâ Naturâ.
Matth. 5. 22.
Matth.12. 35.
Matth 23.
Epheſ.5. 3.
Ex Patribus, & ratione.199.200.
II. De Mortalibus peccatis. 201.a.
An per ea fides & Spiritus Sanctus excutiatur?
An ſint ſeptem ?
An rectius capitalia dicenda?

CAP.

CAP. XX.

Diviſio XVII.

De peccatis regnantibus & non regnantibus. 201. b.

Convenientia hujus diviſionis cum præcedente
Fundamentum hujus diviſionis.
1. Peccatum facere 2. & peccatum habere diverſa eſſe, docet Juhanoes.

CAP. XXI.

Diviſio XVIII.

De peccatis per ſe & per accidens.

Diviſio illuſtratur exemplo furis. 201. b.
Uſus ejus multiplex.
Lutheri effatum de juſto in omni booo opere peccante.
Elaiæ approbatio.

CAP. XXII.

Diviſio XIX.

De peccato mortuo & vivente. 202. a

Fundamentum hujus diviſionis.
α. Mortuum in nobis hæret ſed noo agnoſcitur.
β. Vivens agnoſcitur & furit.

CAP. XXIII.

Diviſio XX.

De peccato manente & remiſſo. pag. 202. a.

Fundsmentum hujus diviſionis.
Manentis deſcriptio.

CAP. XXIV.

De peccato in Spiritum Sanctum.

Omnia peccata remiſſibilia præter iſtud in Spiritum Sanct. 202. a.
Scholaſtici ſex conſtituuot ejus ſpecies.
Dicta Scripturæ de eo agentia. 202. b.
Iſtius peccati deſcriptio. 203. a.
1. Cur in Spiritum S. dicatur peccatum?
2. Cur irremiſſibile?
3. Cur ad mortem? 203. b.
4. Cur pro eo non orandum?
Auguſtini admonitio.

CAP. XXV.

De Vſu hujus loci & Definitione peccatorum actual. 203. b.

A. Uſus hujus loci requirit
1. Agnitionem peccatorum noſtrorum.
2. Applicationem Medicinæ.
3. Fugam peccatorum
B. Definitio peccatorum actualium.

LOCVS VII.

DE LIBERO ARBITRIO.

CONNEXIO HVIVS CVM LOCO PRÆCEDENTE.

Hoſpes peregrinus in ipſius Dei habitaculum se templum admiſſus horribiliter illud deſtruxit.
Ex animæ rat. facultatibus earumqoe concurſu liberum naſcitur arbitrium. 204. a.
Quod magis inclinat ad appetitum.

CAP. I.

De diſtinctione libertatis. 204.

Libertas arbitrii unde æſtimaoda? quæſtio eſt difficilis & neceſſaria.
Libertas eſt à coactione & oeceſſitate,
Interior & in ſubjecto.
Per lapſum non amiſſa. qoo reſpectu?
Libertas à coactione aliter in Deo, aliter in homine. 205. a.
Libertas à coactione homini manſit,
ab obligatione verò non. 205. b.
Libertas ad objectum & exterior quænam?

CAP. II.

De conſideratione Lib. Arbit. ſecundum quadruplicem ſtatum.

Libertas arbitrii in homine alia fuit ante, alia eſt poſt lapſum.
α. In nondum renatis ante converſionem.
β. In renatis poſt converſionem.
γ. in hac vita
δ. in vita futura.
Hinc ſtatus hominis diſtinguitur,
1. In Natura inſtituta;
2. In natura deſtituta.
3. In natura reſtitui cœpta;
4. In natura plene reſtituta.
Auguſtiniana diſtinctio hominis
α. Ante legem; β. Sub lege; γ. Sub gratia; δ. In pace. } 205. b.
Libertas hominis ante lapſum.
Quâ potuit peccare, & non peccare. 206. a.
Libertas hæc fuit à ſervitute & miſeria.
Libertasq; rectitudinis.
Libertas à mutabilitate verò non.
Libertas à coactione inamiſſibilis,
Libertas verò rectitudinis accideos ſeparabile, & per lapſum amiſſa.
Poſt lapſum, libertas à Juſtitia. 206. b.
Miſera libertas ac miſerabilis ſervitus.
Libertas arbitrii conſiſtit cum ſervitute peccati.

CAP. III.

Verus controverſiæ ſtatus. 207.

α. Non quæritur de ſtatu homin. io inoocentia conſtituti.

β. Non etiam de ſtatu hominis renati ac renovati.
γ. Non etiam de ſtatu hominis glorificati.
δ. Nec de ipſa voluntatis eſſentia.
ε. Nec etiam de libertate à coactione.
ζ. Nec etiam de objecto civiliter bono.
η. Neque de aliquibus motibus mentis & voluntatis in converſione.
θ. Neque de Naturalibus animæ actionibus.
ι. Neq; de mediis ad ſpiritoale objectũ deducentib.
Sed de ſalutari mediorum uſu, de ſpirituali intellectu legis & Evangelii, de interiori converſione.
In converſionis opere concurrunt Deus convertens & homo convertendus, quid utrique Scriptura tribuat, inquirendum.
Liberum arbitrium eſt mentis & voluntatis facultas, quid de utroque pronunciet Scriptura, inquirendum.

CAP. IV.

De amiſſo libero arbitrio.

A. Scripturæ dicta. 208. a.
1. Mentis corruptæ poſt lapſum deſcriptio,
Dicta, 1. Cor. 2. 14. & 2. Corinth. 3. 5. à depravationibus liberantur. 208.
2. Voluntatis corruptæ deſcriptio. 209. a.
Dicta Joh. 8. 34. Ezech. 36. 20. Ephes. 2. à depravationibus liberantur. 209. 210.
3. Converſionis opus Deo in ſolidum attribuitur. pag. 210. b.
Bellarmini Exceptiones.
4. Rebellio carnis libertatem arbitrii deprimit. pag. 211. b.
B. Veterum dicta, in quibus
1. Omnia divinæ gratiæ, viribus autem humanis nihil tribuitur. 211.
2. Liberum arbitrium reſpectu ſpiritualium action. amiſſum, ac nihil valere niſi ad peccandum dicitur. 212. a
3. Initium bonorum motuum divinæ gratiæ tribuitur. 212. b.
4. Objecta liberi arbitrii diſtinguuntur, ut intelligatur quid in civilibus quid in ſpiritualibus ſuis viribus poſſit? pag. 213. a.
5. Velle gratiam & aſſentiri gratiæ non eſſe virium noſtrarum ſed voluntatis renovatæ, dicitur. 213. a. b.
C. Ipſorum Scholaſticorum & Pontificiorum quorundam aſſenſus. 213. b. 214. a.

CAP. V.

Errantes de libero arbitrio in exceſſu.

Pelagiani, quos Scholaſtici & Pontificii ſequuntur, & ex parte Synergiſtæ.
Pelagiani erroris oceſſio quadruplex. 214. b.
Ex Auguſtini relatione latior deductio illius occaſionis & erroris.
Scholaſtici Pelagii veſtigiis inſiſtentes.
Pontificii conſentientes. 215. b.
Eraſmus cum ſuo modiculo. 217. a.

CAPUT. VI.

Refutatio errorum Bellarmini.

Sectio. I.

De diſtinctione inter auxilium ſufficiens & efficax. 217.

Diſtinctio hæc non neceſſaria,
Una eademque enim eſt Dei gratia, quæ in credentibus operatur, & quæ ab incredulis repellitur.
De ipſo puncto converſionis cautè agendum
Quod multi convertuntur & ſalvantur, id ſolius gratiæ divinæ opus eſt. 217. b.
Quod multi non convertantur, & pereunt unicè id fit ipſorum pereuntium culpâ.
Sententiæ noſtræ de opere converſionis vera expoſitio.

Sectio II.

De diſtinctione inter gratiam operantem & cooperantem.

Inſidioſa Bellarmini diſputatio. 218.
Noſtrum velle unde oriatur?
Similitudo Bellarmini eſt aliena ad rem.
Naturæ noſtræ corruptio probè obſervanda in hac materia. 218. b.
Deus faciens ut velimus, quomodo faciat?
Veterum dicta. 218. b. 219. a.
Bellarminus Pelagii caſſibus inhærens.
An ad libertatem arbitrii requiratur libertas ab immutabilitate. 219. a.
Veterum locutiones de libero voluntatis arbitrio quomodo intelligendæ? 219. a.
Bellarmini argumenta. 219. b.
Motus ſpontaneus unde oriatur in homine? unde in brutis?

Sectio III.

Examen lib. 3. Bellarm. de natura liberi arbitrii. 220.

Scholaſticorum pugna de libero arbitrio.
Lutherus ſcribens, omnia ex abſoluta neceſſitate fieri, intelligit neceſſit. non in ipſo creatore, ſed in creaturis.
Lutherus Eraſmum ſuo jugulans gladio.

Sectio IV.

Examen lib. 4. Bellarm. de viribus L. A. in naturalibus.

Dei eſt aliqua notitia naturalis, ſed languida & imperfecta. 220. b.
Homo etiam poſt lapſum præditus eſt libertate aliqua in naturalibus & civilibus.
Poteſt externa delicta quodammodo cavere. 221. a.
Lutheri & Phil[illegible] reconciliatio.
Servum an hominis arbitrium?

Sectio V.

Examen lib. 5. Bellarm. de viribus L. A. in moralibus. 221. b.

Libertas aliqua ac limitata in operibus moraliter bonis hominibus nondum renatis conceditur.
Illa verò ipſa opera moraliter bona coram Deo ſunt peccata, ratio cauſæ finalis efficientis, formalis.
A. Bellarmini argumenta.
1. Peccatum aut neceſſarium aut voluntatium. Adjuvandi vox, 222. b.
2. Si nulla libertas, tunc nec præmio nec pœnæ locus.
3. Si nulla libertas, non eſſent alii boni, alii mali.
4. Sublatâ

4. Sublatâ libertate, tolluntur cohortationes. &c.
B. Scripturæ teſtimonia pro L. A. producta.
1. Quæ præcipiunt aliquid faciendum?
2. Quæ promittunt aliquid ſub conditione.
3. Quæ docent penes hominem ſtetiſſe quo minus bene ageret.
4. Quæ docent Deum explorare vires hominis.
5. Quæ docent hominem poſſe appetitui ſuo dominari. ſc. Gen. 4. & Eccleſ. 15.
6. Deut. *30.* Joſ. 24. Eccleſ. 31.
1. Corinth. 7. 2. Corinth. 9.
C. Dicta Patrum. 229. a.

Sectio VI.

Examen lib. 6. Bell. de viribus L. A. in Spiritualibus.

Ἀδυναμία in ſpiritualibus etiam ab ipſo Bellarmino docetur. 230. a.
De gratiæ efficacia verò non ſatis congruè.
Diſtinctiones tres obſervandæ.
I.. Arb. an ſe habeat paſſivè in converſ.
Diſtinguendum inter nolle privativum & nolle poſſitivum. 231. a.
A. Rationes pro libertate in Spiritualibus.
1. Homines dicuntur cooperarii Dei.
2. Ipſa converſio requiritur ab hominibus.
3. Juvamur à Deo in bonis operibus. 232.
4. Homo vocatus poteſt non venire.
B. Dicta Veterum.
C. Dicta Scripturæ. 232. 233. 234. &c.

CAP. VII.

Errantes de libero arbitrio in defectu. 236. b.

1. Valentiniani, Marcionitæ, Manichæi.
2. Enthuſiaſtæ à Meſſalio orti.
3. Hodierni.

CAP. VIII.

De operibus non renatorum.

Homines nondum renati nihil poſſe niſi peccare, quomodo accipiendum. 237. a.
Bona ut ſint, benè à bonis & bono fine fieri debent.
Ethnicorum opera cur peccata in Dei judicio.
Dicta Veterum.
Antitheſis. 237. b.
Exceptiones Bellarmini. 237. b. 238.

CAP. IX.

De libertate arbitrii poſt lapſum reliqua. 238. b.

Conſideratio libertatis ratione objectorum.
Objectum *a.* aut eſt mundanum ſeu humile.
b. aut ſpirituale ſeu ſublime.
Duplex exinde actionum genus.
I genus ad vitam mundanam pertinet,
a. vel animalem vel humanam.
II. genus ad ſpiritual. & divinam vitam,
Cujus actiones ſunt.
a. vel externæ. *b.* vel internæ.
Exceptis hiſce poſterioris generis internis & ſpiritualibus actionibus aliqua libertas in reliquis omnibus humanis ſupereſt. 238. b.
Quo ſine libertas aliqua manſerit in homine?
Impedimenta libertatis adhuc reliquæ.
a. Externa. *b.* Interna.

CAP. X.

Proponit uſum hujus doctrinæ.

I. Uſus.
a. De impedimentis lib. arb.
Deploranda naturæ noſtræ corruptio.
Adhibenda diligentia in moribus regendis.
Auxilium divinum implorandum ardentius.
b. De ἀδυναμίᾳ in ſpiritualibus. 240. a.
Mediatoris noſtri beneficia agnoſcenda.
Gratiæ gratuitum donum operanti agendæ.
Spiritus S. operatio porro ſperanda.
Securitas noſtrarum virium excutienda.
Diligentia in donis divinis excitanda.
II. Abuſus. 240. a.
Converſio non fit in puncto Mathematico pag. 240. b.

CAP. XI.

Explicatio quorundam dictorum & quæſtionum.

Dicta Scripturæ.
Luc. 11. 13. 1. Corinth. 12. 3.
Galat. 3. 14.
Quæſtiones. 241. a.
Homo in converſione an habeat ſe purè paſſivè?
An habeat ſe ut truncus ac lapis?

CAP. XII.

Ἀνακεφαλαίωσις hujus loci. 242.

Finis Indicis Primi, TOMI II.

INDEX SECUNDUS, TOMI SECVNDI:

Continens dicta Sacræ Scripturæ, partim explicata, partim ſic allegata, ut ex ipſa citatione Dicti ſenſus appareat, partim a ſtrophis Adverſariorum vindicata.

Numerus notat paginam, Litteræ paginæ faciem.

EX VETERI TESTAMENTO.

Cap. Verſ. **GENESEOS.**

1 1 *In principio.* 1.b.2.a.
Cœlum & terram. 3.b.
2 *incubabat aquis.* 2.b.
26 *faciamus hominem.* 2.b.3.a.41.a.92.a.b.
27 *ad imaginem Dei.* 108.a.
28 *creſcite.* 113.a.
31 *omnia valde bona.* 98.a.99.b.112.a.
2 1 *Deus complevit cœlum.* 6.a.
2 *quievit.* 113.b.
7 *inſpiravit.* 114.b.
8 *Paradiſus.* 111.a.
17 *quacunq; die.* 109.a.
23 *Conjugium.* 99.a
3 1 *Numquid præcepit Deus.* 123.b.126.b.
6 *vidit mulier.* 161.b.
7 *aperiebantur oculi.* 130.b.
perizomata. ibid.
14 *maledictus inter omnia animalia.* 131.a.
15 *ſemen mulieris.* 42.a.
16 *multiplicando multiplicabo.* 154.b.
19 *in ſudore.* 109.a.154.b.
pulvis es. 104.a.154.b.
4 7 *ſub te ſit appetitus.* 227.a.
16 *Cain exivit a facie.* 63.b.
5 1 *ad imaginem Dei.* 94.a.
3 *imago Adami.* 99.b.94.a.113.a.120.b. 131.b.134.a.
6 2 *viderunt filii.* 63.b.
5 *omne figmentum.* 134.a.137.b.172.a.b.
8 11 *ramus oleæ.* 112.b.
21 *crimen cogitatio.* 172.b.208.a.
9 6 *Imago Dei.* 94.a.121.a.
13 14 *elegit ſibi.* 43.b.
16 7 *Angelus.* 6.a.
17 7 *Deus ſeminis.* 148.b.
14 *Circumciſio.* 148.a.
18 12 *Eden Hebræis.* 111.a.
27 *Cinis & pulvis.* 93.a.
20 6 *ne peccares mihi.* 163.a.
7 *Abraham Propheta.* 63.b.
22 6 *Iſaac immolatus.* 50.b.31.a.
8 *Deus videbit.* 15.b.
11 *Angelus.* 6.a.
18 *omnes gentes.* 59.b.
32 2 *Caſtra Angelorum.* 12.b.

Cap. Verſ.
24 *Angelus.* 6.a.
43 9 *tibi peccabo.* 160.a.
45 8 *Dei voluntate huc miſſus.* 31.a.
46 26 *animæ egreſſa.* 113.b.
50 19 *num Dei reſiſtere poſſumus voluntati.* pag.31.a.

EXODI.

1 17 *vivificabant.* 211.a.
3 2 *Angelus Jehovæ.* 2.a.
4 21 *induratio Pharaonis.* 31.a.
5 2 *quis eſt Jehovah.* 54.b.
16 *peccat populus tuus.* 160.a.
7 3 *Ego indurabo.* 54.b.
9 16 *in hoc ipſum te excitavi.* 64.a.
34 *Pharao indurabat.* 31.b.
11 3 *furtum Ægyptiacum.* 32.a.
18 25 *elegit Moſe.* 43.b.
20 11 *ſex diebus.* 2.a.
12 *honora patrem.* 24.b.
21 13 *tradidit in manus interfectoris.* 39.a.
22 28 *Principi in populo.* 32.b.
32 32 *dele me de libro.* 46.a.b.
35 32 *διανοηίζεσθ.* 172.b.

LEVITICI.

4 2 *Anima qua peccaverit.* 163.a.
16 21 *hircus emiſſarius.* 56.b.

NUMERORUM.

14 43 *gladio corruetis, quod nolueritis.* 226.b.
15 23 *peccat ἀκούσια.* 163.a.
27 *ſi anima una per impudent.* 163.a.
16 9 *ſeparavit.* 43.b.
διέστειλεν 44.a.
15 *non accepies ſacrificium.* 60.b.
22 *Deus ſpirituum.* 38.a.
21 7 *peccavimus contra Deum.* 188.b.
27 16 *viſitando.* 16.a.
35 15 *occiſi per errorem.* 163.a.
22 *cadet fortuita.* 39.a.

DEUTERONOMII.

4 24 *Deus ignis conſumens.* 72.a.
37 *elegit Deus.* 44.a.

elegit

Cap. Verſ.
7 6 *elegit te.* 43.b.44.a.
8 16 *ut tentaret te.* 227.a.
3 *non ſolo pane.* 23.a.
10 15 *elegit.* 44.a.
16 *ne induretis.* 31.b.
12 11 *quem elegerit.* 43.
13 3 *tentabit vos Deus.* 227.a.
5 *falſi Prophetæ interficiantur.* 33.b.
18 5 *elegit.* 44.a.
19 5 *cades fortuita.* 39.a.
24 16 *pro peccato morietur.* 160.a.
25 16 *abominatio omnis faciens.* 29.a.
27 26 *maledictus omnis.* 193.b.194.b.195.a.
28 28 *percutiet te.* 26.a.
30 11 *non eſt ſupra te.* 226.a.
15 *propoſui bonum & malum.* 228.b.
20 *ipſe eſt vita tua.* 24.a.

JOSUÆ.

22 22 *in defectione.* 159.b.
24 15 *optio vobis datur.* 229.a.
19 *Elohim.* 2.b.

JUDICUM.

20 16 *neq; aberrabant.* 159.a.

I. SAMUELIS.

2 25 *ſi peccaverit homo.* 188.b.
35 *Deus voluit eos occidere.* 32.a.
10 24 *quem elegerit.* 44.a.
16 1 *providi regem.* 15.b.
14 *receſſit Spiritus.* 26.a.
25 29 *in faſciculo vitæ.* 46.a.

II. SAMUELIS.

7 13 *Elohim.* 2.b.
12 11 *tollam uxores.* 32.b.
16 10 *Deus præcepit Simei.* 32.b.
24 1 *Deus concitavit Davidem.* 33.a.
furor Domini. 27.
12 *elige tibi unum.* 43.b.

I. REGUM.

8 46 *non eſt homo qui non peccet.* 163.b.
53 *tu ſeparaſti.* 44.a.
16 3 *Baaſa exſcindendus.* 33.a.
19 28 *ſeptem millia reliqui.* 84.a.
22 20 *quis decipiet?* 33.b.27.a.

II. REGUM.

8 20 *defecit Edom ab imperio.* 159.a.

I. PARALIPOMENON.

15 2 *Elegit.* 44.a.
21 1 *ſurrexit Sathan,* 33.a.
incitavit. 27.a.
22 4 *Tyrij.* 68.a.b.
28 9 *omnia corda.* 172.b.

II. PARALIPOMENON.

6 30 *Deus novit.* 12.a.
15 2 *derelinquit vos.* 26.a.
16 12 *Aſa.* 23.a.
18 19 *quis decipiet.* 33.b.
22 *dedit Deus Spiritum mendacem.* 33.b.

NEHEMIÆ.

2 8 [illegible] 111.a.

Cap. Verſ.

JOBI.

5 34 *non peccabis.* 159.a.
9 8 *Deus extendit.* 1.b.
10 8 *manus tuæ.* 24.a.
9 *ſicut lutum.* 24.a.
12 9 *in manu illius facit.* 14.b.
14 4 *quis mundum ex immundo ſemine.* 134.a. 137.b.144.b.145.b.146.b.
5 *determinati dies.* 24.b.
15 16 *bibit homo peccatum.* 146.b.
18 13 *anima.* 116.a.
21 7 *quare impij.* 38.a.
26 13 *Spiritus ejus.* 2.a.
33 4 *Spiraculum.* 93.a.
38 7 *aſtra matutina.* 6.a.b.122.a.

PSALMI.

Pſ. Verſ.
5 5 *non eſt Deus volens.* 20.a.28.b.29.a.
8 6 *quid eſt homo?* 104.a.
19 4 *peccata.* 163.a.
5 *in omnem terram.* 62.a.
13 *delicta quis intelligit.* 156.b.
ab occultis meis. 134.a.136.a.156.b.173.a.
22 10 *ex utero me.* 24.a.
25 7 *delicta juventutis.* 134.a.143.a.
26 2 *adjutor meus.* 232.a.
32 6 *pro hoc orabunt.* 156.b.
33 6 *verbo Domini.* 2.b.
Spiritu oris ejus. 93.a.
9 *ipſe dixit.* 2.a.
13 *è cœlis reſpicit.* 23.b.
15 *Deus fingit corda.* 114.b.
36 7 *homines & jumenta.* 15.b.
39 7 *in imagine.* 121.a.
41 2 *in die mala.* 33.b.
49 13 *homo cum in honore.* 104.b.
6 *in die mala.* 33.b.
51 7 *in iniquitatibus conceptus.* 134.a.137.b. 147.b.156.b.
55 24 *viri ſanguinum.* 24.b.
56 9 *numerat greſſus.* 24.a.
9 *in libro tuo.* 46.a.
69 29 *deleantur de libro.* 46.b.47.a.
70 1 *ad adjuvandum me.* 232.a.
71 6 *è viſceribus matris.* 24.a.
73 2 *pene motæ ſunt pedes.* 38.a.
81 13 *dimiſit eos.* 26.a.
90 8 *peccatum abſconditum.* 134.a.136.a.
97 8 *Angeli adorant eum.* 2.b.
102 6 *cutis.* 116.a.
104 4 *extendit cœlum.* 4.a.
amictus lumine. 105.a.
3 *cœli aqua.* 4.b.
4 *qui facit Angelos.* 5.b.
5 *venenum aſpidum.* 123.a.
27 *omnia à te expectant:* 24.a.
29 *abſcondis faciem.* 23.a.
30 *emitte ſpiritum.* 2.a.
115 3 *omnia quæ voluit.* 51.b.
119 30 *ᾑρετισάμην.* 44.a.
91 *ordinatione Dei.* 15.b.
112 *inclinavi cor meum.* 232.b.
112 2 *nec dormitat.* 14.b.
127 1 *Niſi Dominus.* 23.b.
134 5 *Iehovah fecit cœlum.* 1.b.
135 8 *adſcendere facit nubes.* 22.b.
136 6 *dat jumentis.* 33.a.
139 16 *in libro tuo.* 24.b.46.a.

Pſal. Verſ.

2 *cognoſcis ſeſſionem.* 24.a.b.
145 15 *oculi omnium.* 24.a.
147 9 *qui dat jumentis.* 24.a.38.a.
19 *annunciavit verbum.* 63.b.
20 *non fecit taliter.* 70.a.
148 4 *cœli aqua.* 4.b.
8 *Deus operit cœlum.* 22.b.

PROVERBIORUM.

C. Verſ.

1 24 *vocavi & renuiſtis.* 62.a.b.66.b.232.a.
8 22 *Sapientia.* 2.a.
24 *cum abyſſi.* 3.b.
31 *delitiæ meæ.* 97.b.
15 15 *omnes dies mali.* 33.b.34.a.
16 4 *Deus fecit impium.* 54.b.56.a.
19 14 *uxor prudens.* 24.b.
20 24 *a Domino dirigitur greſſus.* 239.b.
22 2 *divitem & pauperem.* 24.b.

ECCLESIASTES.

2 5 פַּרְדֵּס. 111 a.
12 7 *Spiritus redit ad eum.* 114.b.

CANTICORUM.

1 15 *tota pulchra es.* 151.b.152.b.
2 3 *ſicut lilium inter ſpinas.* 151.b.
4 12 *hortus concluſus.* 151.b.
13 פַּרְדֵּס. 111.a.

ESAIÆ.

1 19 *ſi volueritis.* 225.b.
4 3 *ſcripti in vita.* 46.a
5 4 *quid ultra debui facere.* 122.b.226.a.
5 *removebo ſepem.* 26.a.b.
18 *va illis qui attrahunt.* 161.b.
6 10 *induratio.* 31.b.
7 15 *ut ſciat eligere.* 43.b.
8 10 *conſuliate conſilium.* 27.a.
9 1 *in tenebris.* 208.a.
10 5 *virga furoris.* 27.a.
28 21 *opus alienum.* 29.a.
40 22 *extendit cœlum.* 2.a.
42 5 *extendens eos.* 2.a.
43 10 ἐξελεξάμην. 43.b.
45 1 *Cyrus.* 25.a.
67 *Ego Dominus faciens.* 2.a.34.a.
23 *mihi curvabitur.* 2.a.
48 8 *transgreſſorem.* 134.a.
12 *Ego ſum primus.* 2.a.
53 6 *poſuit Deus in eo.* 56.b.
12 *peccata multorum.* 59 a.
pro tranſgreſſoribus oravit. 60.a.
56 2 *tota die expandi.* 62.a.
57 16 *flatum omnium ego feci.* 114.b.
58 6 *Elegi.* 43.b.
61 10 *veſtimentum ſalutis.* 105 a.
63 10 *Spiritum S. exaſperare.* 67.b.
17 *quare nos errare feciſti.* 34.a.
64 6 *quaſi pannum mulieris.* 201.b.

JEREMIÆ.

1 4 *priuſquam te formarem.* 114.b.
2 13 *duo mala fecit.* 164.b.
5 3 *induraverunt facies ſuas.* 31.b.
6 30 *argentum reprobatum.* 47.b.
10 11 *Dii qui non.* 2.a.
23 *non eſt hominis.* 239.b.
12 1 *quare via imp. proſperatur.* 38.a.

Cap. Verſ.

14 14 *ſeductionem cordis.* 27.a.129 a.
non miſi eos. 33.b.
7 9 *pravum cor hominis.* 134.a.144.b.173.a.
20 7 *ſeduxiſti me.* 34.a.
23 21 *non miſi eos.* 33.b.
29 11 *cogitationis pacis.* 67.a.
30 11 *caſtigabo te.* 153.a.

EZECHIELIS.

3 17 *Speculatorem.* 64 b.
13 9 *Scriptura domus Iſrael.* 46 b.
14 9 *Ego ſeduxi.* 27.a.33.b.
16 4 *præciſus umbilicus.* 134.a.
47 *ſceleratiora feciſti.* 190.b.
18 20 *infantes innocentes.* 135.a.
27 *vivificabit animam.* 211.a.
31 *facite vobis cor.* 231.b.
20 3 ἐγίνετο. 44.a.
6 *quam previde.* 15.b.
5 *in die eligendi.* 43.b.
33 11 *vivo ego.* 50.b.
36 26 *cor lapideum.* 67.b.209.a.b.241.a.

DANIELIS.

7 10 *Libri aperti.* 46.a.
11 *Millia millium.* 12.b.
9 24 *Sanctus Sanctorum.* 147.a.
12 1 *Scripti in libro vitæ.* 46.a.

HOSEÆ.

1 2 *Meretrix.* 34.b.
2 8 *quod ego frumentum.* 23.b.
4 8 *peccata populi mei.* 160.b.
14 *ſicut vitula.* 26.a.
5 15 *vadam ad locum meum.* 232.b.
12 3 *Angelus.* 6.a.
13 8 *ex te perditio.* 66.b.

JOELIS.

2 12 *convertimini.* 231.b.

AMOS.

3 6 *non eſt malum.* 34.a.
5 14 *quærite bonum.* 225.b.
8 11 *famis verbi.* 63.a.

JONÆ.

4 11 *non noverunt inter dextrum.* 134.b.

HABACUC.

2 11 *lapides clamant.* 190 a.

ZACHARIÆ.

1 3 *Convertimini.* 231.b.
8 17 *omnia iſta ſunt quæ odi.* 29.a.

MALACHIÆ.

2 10 *nunquid non.* 2.a.
4 5 *de Eliæ reditu.* 112.a.

JUDITH.

9 7 τὰ ἐπερχόμενα διενοήθης. 15.b.
11 16 *per providentiam.* 10.a.

SAPIENTIÆ.

1 4 *non intrabit Sapientia.*
14 *omnia creavit* εἰς τὸ εἶναι. 5.a.
2 23 ἐπ' ἀφθαρσίᾳ. 104.a.109.a.

ad

Cap.	Verſ.		
		ad imaginem Dei.	94.a.121.a.
	24	invidia Diaboli.	29.a.109.a.123.a.
	29	Deus creavit hominem.	41.a.
4	11	ne malitia.	64.b.
6	8	προνοεῖ.	15.b.22.b.
8	1	διοικεῖ.	16.a.22.b.38.b.
11	18	materia mundi.	3.b.
	25	Deus nihil eorum odit.	29.a.99.a.
12	13	τοῦ θεοῦ μέλει.	16.a.22.b.
	15	δικαίως τὰ.	38.b.
	18	Deus διοικεῖ.	15.b.
14	3	διακυβερνᾷ.	15.b.
		πρόνοια.	15.b.
15	1	διοικῶν τὰ.	22.b.
16	12	οὔτε βοτάνη.	23.a.
17	2	προνοίας.	15.b.

SIRACIDIS.

Cap.	Verſ.		
7	30	fecit Deus hominem rectum.	98.a.100.a.
10	15	initium ſuperbia.	127.a.164.b.
11	14	bona & mala.	34.a.
15	11	nemini mandavit impiè.	29.a.
	12	non ſunt Deo neceſſarii impii.	125.b.
	15	reliquit in manu conſilii.	227.a.228.a.
17	17	Creator Deus veſtivit.	105.a.
18	1	creavit omnia ſimul.	4.a.
19	3	qui meretricibus converſatur.	189.a.
20	32	Liber vitæ.	46.a.
25	3	Vxor proba.	24.b.
31	10	qui potuit tranſgredi.	229.a.
44	16	translatio Enoch.	112.a.

II. MACCAB.

Cap.	Verſ.		
7	28	ἐξ οὐκ ὄντων.	3.b.

ORATIO MANASSIS.

Cap.	Verſ.		
	2	intolerabilis ira.	162.a.

EX NOVO TESTAMENTO.

MATTHÆI.

Cap.	Verſ.		
1	21	Populum ſuum.	59.a.b.
3	7	progenies viperar.	123.a.
4	2	Chriſtus eſuriens.	99.a.
	4	non ſolo pane.	23.a.
	11	Angeli accedebant.	12.a.
5	14	vos eſtis lux mundi.	57.b.
	19	qui ſolverit unum.	194.a.195.b.
	22	qui iraſcitur fratri.	168.b.197.b.
	28	qui aſpicit mulierem.	161.b.
	29	oculus ſcandalizans.	144.b.
	44	inimicos diligite.	60.a.84.a.b.
	45	ἀνατέλλει.	22.b.23.a.b.
6	12	dimitte nobis debita.	193.b.
	13	ne inducas.	26.a.
	30	Gramen agri veſtitum.	105.a.
7	17	arbor mala.	134.a.157.a.160.b.209.
	19	omnis arbor.	163.b.
	23	non novi vos.	47.b.
8	24	Chriſtus dormivit.	99.a.
9	12	non indigent Medico.	125.b.
10	5	in viam gentium ne.	68.a.
	15	tolerabilius erit.	190.b.191.a.
	22	qui perſeveraverit.	48.b.
	30	capilli capitis.	82.b.84.a.
11	10	Angelus.	6.a.
	19	Sapientia.	2.a.
	21	remiſſius erit.	191.a.
	24	confiteor tibi.	82.a.
	28	venite ad me omnes.	61.a.
12	30	Spiritus blaſphemia.	202.b.
	33	facite arborem bonam.	233.a.
	34	arbor mala.	155.a.
	35	de omni verbo otioſo.	193.b.199.a.
13	12	habenti dabitur.	69.a.214.b.
	13	audientes non audiunt.	69.a.
	27	unde zizania.	122.a.
15	19	ex corde proveniunt. 134.a.138.a.[illegible].a. 155.a.157.a.165.a.	
	24	non ſum miſſus niſi.	[illegible]
16	17	caro & ſanguis.	208.a.
	23	vade poſt me Satana.	129.a.
17	11	Elias.	112.a.
18	3	efficiamur ſicut parvuli.	82.a.
	10	Angeli ſemper vident.	10.a.
	15	ſi peccaverit in te.	188.b.
19	17	ſi vis ad vitam ingredi.	225.b.
	19	mala cogitationes.	160.b.
20	16	pauci electi.	88.a.
21	41	malos colonos.	83.a.
23	36	quoties volui. 61.b.62.a.b.66.b.226.a.232.	
24	24	ſi fieri poſſet ut electi.	46.b.88.b.91.a.b.
25	30	inutilis ſervus.	163.b.
	26	negociemini.	67.a.
	34	paratum ante ſecula.	46.a.
	41	diſcedite.	47.b.
	42	eſurivi.	163.b.
26	24	bonum ei, ſi natus non fuiſſet.	126.a.
	53	legiones 12. Angelorum.	12.b.
	69	Spiritus quidem promptus.	161.b.
	28	pro multis.	59.a.
28	19	omnes gentes.	61.b.
		omni creatura.	68.a.

MARCI.

Cap.	Verſ.		
1	2	Angelus.	6.a.
3	7	Tyrus.	68.b.
	31	blaſphemans in Sp.S.	202.b.
4	10	κατὰ μόνας.	69.a.
	24	videte quomodo audiatis.	69.a.
	33	Parabola.	69.a.
7	24	Chriſtus exiens in fines decapoleos.	65.a.
	31	Tyro & Sidon.	68.b.
8	38	Angeli ſancti.	10.a.
9	24	credo Domine.	67.a.233.a.
12	34	non longè abes.	66.b.
13	20	ἐξελέξατο.	44.a.
16	15	prædicate omni creatura.	68.a.61.b.
	16	qui crediderit.	42.a.

LUCÆ.

Cap.	Verſ.		
1	4	κατηχήθης. in Præfat.	[illegible]
	17	Eliæ.	112.a.
	19	umbra mortis.	208.a.
	35	Sanctum quod ex te.	147.a.
	42	benedicta inter.	151.a.

e 10 omni

Cap.	Verſ.		
2	10	omni populo.	59.b.
6	13	Chriſtus elegit.	44.a.
	42	Feſtuca.	198.b.
7	30	Conſilium Dei.	50.b.82.a.67.a.
8	8	qui habet aures.	69.a.
	10	Myſterium regni.	69.a.
		vobis datum.	68.b.69.a.
	18	videte quomodo audiatis.	69.a.
10	20	ſcripta nomina in cœlis.	46.a.
	30	Viator ſemivivus.	105.a.174 b.233.b.
11	13	dabit Spiritum S. petentibus.	240.b.
	27	Beatus venter.	151.a.
12	6	duo paſſeres.	22.b.
	7	capilli capitis.	22.b.
	10	qui Sp. S. blaſphemaverit.	202.b.
	47	Servus vapulans.	64.b.163.b.191.a.
	59	noviſſimus quadrans.	198.b.
13	7	ſuccide arborem.	164.a.
14	16	Cœna magna.	52.a.
	21	pauperes debiles.	83.a.
15	7	gaudium eſt.	11.a.
		Subſtantia.	120.b.
	18	ſurgam & ibo.	234.a.
	21	peccavi in cœlum.	190.a.
17	13	vivificabit.	211.a.
19	41	lachryma Chriſti.	30.b.
	42	quæ ad pacem.	67 a.
20	36	ἰσάγγελοι.	10.a.
23	34	Pater dimitte.	60.a.
	43	Paradiſus.	112.a.
24	39	Spiritus neq; carnem.	6.b.
	47	in omnes gentes.	61.b.

JOHANNIS.

Cap.	Verſ.		
1	1	In principio.	2.a.
	3	omnia per ipſum.	2.a.
	5	Lux in tenebris.	208.a.
	9	Lux vera.	60.a 97.a.
	10	Mundus non cognovit.	57.a.
	12	dedit poteſtatem.	77.b.148.a.234 b.
	18	Deum nemo vidit.	41 a.
3	5	niſi quis renatus.	134.b.
	6	Caro eſt.	96.b.134.a.138.a.147.b.
	9	Deus dedit filium mundo.	56.b.
	16	ſic Deus dilexit.	88.b.
	18	qui non crediderit.	42.a.57.b.61.a.
		jam judicatus eſt.	47.b.79.b.
	19	hoc eſt judicium.	66.b.79.b.
	36	qui non crediderit.	81.b.138.b.154.b.
		ira Dei manebit.	81.b.
4	5	Samaritani.	68.a.
	7	Chriſtus ſitiens.	99.a.
	36	qui non crediderat.	42 a.
	42	Salvator mundi.	50.b.
5	17	Pater operatur.	2.a.
6	40	Hæc eſt voluntas.	42.a.
	44	nemo poteſt venire.	241.a.234.b.241.b.
	45	qui audit & didicit.	86.b.69.a.234.b.
8	12	Lux mundi.	97.a.
	31	ſi manſeritis.	84 b.
	34	ſervus peccati.	144.b.206.b.209.a.221.a.
	36	ſi filius vos liberaverit.	242.a.
	39	Pater noſter Abraham.	52.b.
	44	Diabolus homicida.	126.a.
		in veritate non ſtetit.	9.a.29.a.107.a.
	47	ex Deo non eſtis.	77.a.
9	39	ut videant.	372.a.
	41	ſi cæci eſſetis.	202.a.
10	15	pro ovibus.	59.a.
	26	non eſtis ex ovibus.	76.b.77.a.
	28	nemo rapiet ex.	91.b.
11	53	cogitaverunt eū interficere.	105.b.
12	19	totus mundus.	57.a.
	39	non poterant credere.	34.b.
	47	judicem mundum.	57.a.
13	2	Satanas in cor miſit.	35.b.
	8	ſi non lavero te.	196.a.
15	2	palmitem non ferentem.	164.a.
	16	non vos elegiſtis me.	45.b.76.b.84.a.
	19	de mundo eligere.	44.a.
	22	ſi non veniſſem.	64.a.
16	9	quia non credit.	82.a.
17	6	quos dediſti mihi.	46.a.70.a.
	9	non rogo pro mundo.	60.a.
	19	ſanctifico me.	59.a.
	20	qui credituri ſunt.	74.b.
	21	ut mundus cognoſcat.	57.a.
19	11	majus peccatum habet.	190.b.

ACTORUM.

Cap.	Verſ.		
1	24	quem elegeris.	44.a.
2	5	εὐλαβεῖς.	64 a.
	9	Aſiatici.	69.b.
	17	anima.	116.a.
	23	Dei conſilio traditus.	35.b.
3	21	ἀποκαταστάσεως πάντων.	109.a.
4	27	προώρισε.	45.a 35.b.
5	32	Deus dat Sp. S. obedientibus.	235.b.
6	9	Aſiatici.	69.b.
7	19	ut vivificarentur.	211.a.
	51	vos reſiſtitis Spir. S.	50.b.226.a.232.a.
10	4	Eleemoſynæ aſcenderunt.	235 b.
13	46	repellitis.	5 b.
	46	vobis oportebat primum.	36 b.
		vos ipſos indignos.	5 b.
	48	crediderunt τεταγμένοι.	48.a.
14	16	permiſit omnes.	26.a.64.a.
16	6	prohibentur loqui in Aſia.	69.b.
17	24	qui fecit mundum.	14 b.
	25	ipſe dat omnibus.	24.a. 14.b.
	27	ζητεῖν τὸν Θεόν.	64.a.
	28	in ipſo vivimus.	15 b.23.a.
	30	ὑπεριδὼν ὁ Θεός.	64.b.
		vult omnes.	61.b.
18	25	κατηχημένος in Præfat.	
19	19	Aſiatici.	69 b.
21	3	Tyrus.	62 b.
26	18	a tenebris ad lucem.	2[illegible] a.
	19	non fui inobediens.	236 b.
27	3	Sidon.	68 b.

ROMANORUM.

Cap.	Verſ.		
1	1	ἀφωρισμένος.	44.a.
	3	Chriſtus natus ex Patribus.	152.b.
	4	Chriſtus prædeſtinatus.	44 b.
	19	invisibilia Dei.	64.a.
	24	tradidit gentes in.	30.a.
	32	conſentiunt facientibus.	191.b.
2	4	num divitias bonitatis.	50 a.
	5	ſecundum duritiem.	161 b.
	14	τῇ φύσει.	238.b.239.a.
	15	opus legis ſcriptum in.	99.b.
3	19	ut omne os.	36.a.
	23	omnes peccaverunt.	138.b.150.a.
4	17	vocat τὰ μὴ.	9.b.
5	10	inimicus Dei.	209.a.

12 per

Cap.	Verſ.		
	12	per unum Mors in omnes.	104.a.107.b. 109.a.126.a.134.a.138.b.147.b.150.a.
	14	ſimilitud. prævaricationis.	138.a.134 a.
	19	per unius delictum.	29.a.59.a.127.b.154.b.
	20	ubi abundavit delictum.	162.a.
6	6	corpus peccati.	136.b.155.a.
	12	obedire deſideriis.	165.b.
		ne regnet.	167.a.201.b.
	2	mortui ſumus peccato.	166.b.
	15	num peccavimus.	163.a.
	17	gratia ſit Deo.	82.b.
	18	liberati à peccato.	242.a.
	20	ſervi peccati.	206.b.
		liberi juſtitia.	209.a.221.a.
	23	ſtipendium peccati.	109.a.134.a.b.195.a.
7	7	non concupiſces.	167.b.
	8	peccatum operatur.	161.b.165.b.
		peccatum erat mortuum.	166.b.
	5	paſſiones peccatorum.	166.b.
	17	peccatum inhabitans.	136.a.
	18	perficere bonum non invenio.	137.a.b.138. b.171.b.
	14	carnalis ſum.	118.a.161.b.
	16	conſentio legi.	170.b.
	20	non ego operor illud.	183.b.
	21	παρακείμενον.	136.a.b.170.b.
	23	repugnans legi mentis.	119.b.171.a.134.a. 173.a.176.a.
		Lex peccati.	136.b.
		video aliam legem.	118.a.134 a.137.a.b. 138.b.
	24	miſer ego quis.	118.a.171.b.
8	1	nihil damnationis.	185.b.195.a.
	7	Φρόνημα σαρκός.	119.b.138.a.
	10	ſi Chriſtus in vobis.	195.a.
	17	hæredes.	46.a.
	22	Creatura gemiſcit.	190.a.
	23	primitiæ ſpiritus.	67.b.
	28	diligentibus Deum.	162.a.
		κατὰ πρόθεσιν.	21.b.85.b.
	29	quos præſcivit. hos vocavit.	48.a.70.a.72. b.73.b.77.b.86.b.
	30	quos prædeſtinavit.	45.b.
		hos & glorificavit.	86.b.
	9	capitis ἀνάλυσις.	52.b.
9	3	anathema fieri vult Paulus.	47.a.
	11	nondum nati pueri.	84 a.
		κατὰ πρόθεσιν.	21.b.48.a.
	13	Iacob dilexi.	53.a.
	15	miſerebor.	54.a.
	16	non eſt currentis.	66.b.77.a.
	17	ſtare te feci.	54.b.
	19	voluntati ejus quis.	51.b.
	22	vaſa iræ.	47.b.56.a.
	31	Iſrael ad legem.	53.b.
10	18	in omnem terram.	62.a.
11	2	non repulit Deus.	47.b.
	5	reliquiæ.	46.a.
	6	ſi ex gratia.	48.b.84.a.
	7	electio adſecuta eſt.	91.b.
	12	ſi delictum Adæ.	125.b.
	19	ex olea deſecti.	53.b.82.b.
	20	propter incredulitatem.	75.a.
	29	ἀμεταμέλητα.	89.b.
	32	concluſit Deus.	36.a.50.a.
	36	in ipſo.	3.a.
12	2	novitate mentis.	144.b.
13	12	opera tenebrarum.	29.a.
14	11	oportet nos ſiſti.	2.a.
	15	ne cibo tuo illum.	56.b.
	20	ne deſtruas opus Dei.	67.a.
15	8	miniſter circumciſionis.	68.a.
	18	non auſim loqui aliquid.	62.a.
16	25	præconium Chriſti.	71.a.

I. CORINTHIORUM.

Cap.	Verſ.		
1	24	Sapientia.	2 a.
	26	non multi.	70.a.
		Sapientes.	82.a.
	27	ἐξελέξατο.	44.a.
	29	ne glorietur ulla.	82.a.
2	14	animalis homo.	137.a.208.a.b.
	7	ἣν προώρισεν.	44.b.
3	12	lignum fœnum.	199.a.
	17	templum Dei.	67.a.
5	6	fermentum vetus.	136.b.
6	18	omne peccatum.	189.a.
7	14	filii veſtri ſancti.	148.b.
8	6	unus Deus.	2.a.
	11	peribit infirmus.	56.b.
9	29	ἀδόκιμος.	47.b.
10	9	Chriſtus tentatus.	2.a.
	12	qui ſtat.	89.b.90.a.
	13	fidelis Deus.	26.a.89.b.
11	7	imago.	110.b.121.a.
	32	dum judicamur.	155.a.
12	3	nemo poteſt dicere Ieſum.	240.b.
13	5	charitas non cogitat.	165.b.
15	10	gratia Dei mecum.	232.a.
	20	primitiæ reſurgentium.	176.b.
	21	per hominem mors.	109.a.
	22	in Adama.	109.a.
	38	dat unicuiq; grano.	23.b.
	49	Adam typus Chriſti.	120.a.
	50	ſicut portavimus imaginem,	94.a.
16	15	primitiæ Achaiæ.	176.b.
	19	Aſiatici.	69.a.

II. CORINTHIORUM.

Cap.	Verſ.		
2	15	odor mortis.	62.a.
3	5	non ſumus idonei.	25.a.137.a.208.a.b.
	17	ibi libertas.	242.a.
	18	in eandem imaginem.	97.a.
4	4	Deus hujus ſeculi.	31.b.
	6	de tenebris juſſit.	3.b.
	16	interior homo renovatur.	136.b.
5	21	fecit peccatum.	160.a.
	18	Deus reconciliavit.	59.b.
	21	non novit peccatum.	160.a.
6	1	ne in vanum.	67.b.
7	1	mundemus nos.	144.b.
9	7	prout quiſq; deſtinavit.	229.a.
10	5	πᾶν νόημα.	208.a.
11	3	ſerpens.	126.a.
13	5	explorate vos.	90.a.
		reprobi eſtis.	47.b.

GALATARUM.

Cap.	Verſ.		
3	14	Spiritus ex fide.	236.a.
	22	concluſit Scriptura.	36.a.
	28	non eſt Iudæus.	68.a.
4	4	in plenitudine.	42.a.
5	17	caro concupiſcit.	67.b.155.a.174.b. 211.b.
	19	opera carnis.	155.a.160.b.
6	1	ſi præoccupatus.	163.a.

Cap. Verſ.

EPHESIORUM.

Cap.	Verſ.		
1	3	Benedixit nobis.	48.a.
	4	elegit nos.	48.b.
		in Chriſto.	72.a.
		ante fundamenta.	46.b.
	5	ad adoptionem.	84.a.
	6	in laudem gloriæ.	182.b.
	9	ἣν προέθετο.	21.b.
	11	omnia operatur.	21.b.22.a.85.b.
		ſecundum propoſitum.	21.b.
		Exordii capitis reſolutio.	84.a.
2	1	mortuus in peccatis.	119.b.
	3	Φύσει filii iræ.	84.a.119.b.134.b.138.b. 209.a.
	14	paries materia.	68.a.
3	9	myſterii communio.	41.a.71.b.
4	18	tenebris obſcuratum.	208.
	22	vetus homo.	175.b.
	23	renovamini ſpiritu.	97.a.144.b.
	24	novus homo.	94.b.97.a.
	30	Spiritum S. contriſtari.	67.b.
5	3	opera carnis.	199.a.
	7	nolite fieri participes.	191.b.
	8	lux in Domino.	96.b.
		eratis tenebræ.	208.a.
	11	opera tenebrarum.	160.b.
	27	non habens maculam.	151.b.

PHILIPPENSIUM.

Cap.	Verſ.		
2	12	cum timore.	90.a.
2	13	Deus dat velle.	67.b.84.a.89.b.
4	3	liber vitæ.	46.a.

COLOSSENSIUM.

Cap.	Verſ.		
1	6	verbum veritatis.	64.b.
	15	imago Dei.	2.a.
	16	in ipſo creata ſunt. 2.a.3.a.5.b.6.b.15.b.22. a.b.23.a.	
	21	opera mala.	160.b.
	28	docentes omnem hominem.	62.a.
3	5	vivere in concupiſcentia.	165.b.
		mortificate membra.	175.b.
	9	vetus homo.	136.b.160.b.175.b.
	10	juxta imaginem.	94.a.

I. THESSALON.

Cap.	Verſ.		
5	9	non poſuit iram.	46.a.47.b.

II. THESSALON.

Cap.	Verſ.		
2	8	Spiritus oris.	93.a.
	10	efficacia erroris.	68.a.
	11	mittet illis.	26.a.
	13	qui elegit nos.	44.a.46.a.
		ἀπ' ἀρχῆς.	48.a.
		in fide veritatis.	48.b.

I. AD TIMOTH.

Cap.	Verſ.		
1	9	Lex juſto non poſita.	126.a.
	13	ignorans feci.	163.a.
		fui blaſphemus.	161.b.
	16	credituri.	46.a.74.b.
2	4	Deus vult omnes.	49.b.85.b.86.a.
	5	pretium redemtionis.	49.b.
	6	pro omnibus.	59.a.
	14	Adam non eſt ſeductus.	120.a.
3	16	creditus in mundo.	57.a.
4	10	Deus eſt Salvator.	15.b.23.b.
5	8	deterior eſt.	190 b.
	21	electi Angeli.	10.a.
	22	ne communices.	191.b.
	24	peccata manifeſta.	189.b.
6	10	radix malorum.	164.b.
	17	qui præbet ad fruendum.	23.b.

II. AD TIMOTHEUM.

Cap.	Verſ.		
1	6	ἀναζωπυρεῖν.	67.a.
	9	Deus liberavit.	48.b.86.b.
		ſecundum gratiam.	48.b.72.a.
		ſecundum propoſitum.	48.a.
		πρὸ χρόνων αἰωνίων.	41.a.48.a.
		vocatione ſancta.	72.a.
	12	potens eſt Deus.	89.b.
	13	ὑποτύπωσις ὑγιαινόντων λόγων.	in Præfat.
2	19	novit Deus qui ſunt ſui.	80.b.91.a.
	20	vaſa lignea.	84.a.
		in magna domo.	84.a.
	21	ſeipſum expurgaverit.	236.b.
3	6	agitati deſideriis.	165.b.
	13	ſeductores.	192.a.

AD TITUM.

Cap.	Verſ.		
1	1	Fides electorum.	74.b.
2	14	redemit.	159.a.
	12	vivamus in hoc ſeculo.	188.b.
3	5	lavacrum regenerationis.	156.a.
	11	ſubverſus eſt talis.	163.a.

AD PHILEMONEM.

Cap.	Verſ.		
	14	ἑκούσιον.	205.a.

I. PETRI.

Cap.	Verſ.		
1	1	Aſiatici.	69.b.
	2	κατὰ πρόγνωσιν.	47.b.48.a.72.b.
	20	Chriſtus præcognitus.	73.a.77.b.
2	8	Chriſtus eſt lapis.	36.b.209 a.
	11	σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν.	160.b.
	12	converſationem bonam.	60.a.
	22	qui non novit peccatum.	160.a.
5	7	ipſi cura eſt.	23.b.

II. PETRI

Cap.	Verſ.		
1	10	firmam facite.	90.a.
2	1	qui emit eos.	56.b.
	8	opera iniqua.	160.b.
	19	ſervus peccati.	206.b.
	20	pejera prioribus.	190.b.
		μίασματα.	160.b.
3	3	volentes neſciunt.	163.a.
	6	non vult ullos perire.	50.a.
		non tardat Dominus.	61.b.62.a.

I. JOHANNIS.

Cap.	Verſ.		
1	6	Lux eſt Deus.	29.a.
	8	ſi dixerimus.	129.a.176.b.
2	2	pro totius mundi.	56.b.
	16	quæ in mundo ſunt.	29.a.
3	4	ἡ ἀνομία. 156.b.158.a.167.b.171.a.182.b. 222.b.	
	6	qui manet in Chriſto.	201 b.
	8	in hoc apparuit.	42.a.
	10	qui peccatum facit.	29.a.241.b.
	17	qui habuerit ſubſtantiam.	163.b.
4	10	in eo eſt dilectio.	77.a.
5	10	qui credit in filium.	90.b.
	16	eſt peccatum ad mortem.	202.b.

II. JOHAN.

Cap.	Verſ.		
	11	Communicat operibus.	191.b.

HEBRÆORUM.

Cap.	Verſ.		
1	2	Deus locutus eſt.	2.a.
		per [illegible] Pater.	2.a.
	3	[illegible] omnia.	15.b.22.b.23.a.
		[illegible] imago.	108.a.
	[illegible]	Angeli adorantes.	2.b.
	7	qui facit Angelos.	5.b.
	14	adminiſtratorii Spiritus.	6.b.11 a.
		qui conſequuntur hæreditatem.	46.a.
3	4	qui omnia condidit.	2.a.

Cap. Verſ.
4 8 ne obduremus. 67.a.
13 omnia nuda. 16.b.
13 excepto peccato. 147.a.
5 12 διδαχῆ περὶ τῶν στοιχείων in Præfat.
6 12 λόγος τῆς ἀρχῆς. in Præfat.
1 opera mortua. 160.b.
4 impoſſibile eſt eos. 202.b.
8 terra reproba. 47.b.
16 juſjurandum. 50.b.
7 9 Levi decimatus. 116.a.
26 ſeparatus à peccato. 147.a.153.a.
9 27 ἀπόκειται. 24.b.
10 1 εἰκών. 93.b.
26 voluntariè peccantibus. 161.b.202.b.
29 qui conculcaverit. 202.b.
11 3 verbo Dei aptata. 3.b.
40 providente Deo. 16.a.
12 1 ἁμαρτίαν εὐπερίστατον. 136.b.143.a.
circumſtans. 176.a.
4 peccatum. 160.b.
11 omnis diſciplina. 155.a.
22 μυριάσιν ἀγγέλων. 12.b.
23 Eccleſia primogenitorum. 46.a.

JACOBI.

1 14 Unuſquiſq; tentatur. 26.a.155.a.
15 concupiſcentia concipiens. 160.b.161.b.
18 initium creaturæ. 176.a.
2 5 divites in fide. 74.b.
10 qui in uno offendit. 194.b.195.a.
3 9 ſimilitudo Dei. 121.a.
13 Sapientia ψυχική. 208.b.

Cap. Verſ.
4 17 ſcientes bonum. 163.b.
5 16 confitemini invicem. 188.b.

JUDÆ.

6 οἰκητήριον deſerunt. 9.a.
9 lacta Michaelis. 67.a.
15 opera iniquitatis.

APOCALYP.

1 4 Aſiaticæ Eccleſiæ. 69.a.
11 ego ſum α & ω. 2.b.
2 2 Angelus. 6.a.
3 5 liber vitæ. 46.a.
17 nudi egeni. 137.a.
20 ſtat ad oſtium. 67.a.236.b.
ſi quis audierit. 236.b.
5 9 redemiſti nos. 57.a.
11 3 duo teſtes. 112.a.
13 8 agnus occiſus ab initio. 61.a.73.a.
liber vitæ agni. 46.b.
14 imago beſtiæ. 93.b.
14 3 empti. 46.a.
7 qui facit cœlum. 2.a.b.
17 8 in libro vitæ. 46.a.b.
18 4 ne participes ſitis. 191.b.
19 10 vide ne facias. 12.a.
20 imago beſtiæ. 93.b.
20 12 libri aperti. 46.a.
15 liber vitæ. 46.a.
21 4 mors non erit. 109.a.
27 liber vitæ agni. 46.b.
22 9 Angeli conſervi. 12.a.
19 liber vitæ. 46.a.

Finis Indicis Secundi, TOMI II.

INDEX TERTIUS,

Qui eſt Autorum, oſtendens quomodo & in qua ſententia Patres, & alii Autores ſint allegati.

A.

ABen Ezra Bara. de Elohim.2.b.
de ſitu Hieroſolymæ.64.a.
Paradiſo.111.a.
Adrianus de Trajecto. de panno menſtruato.201.b.
Æneas Gazeus. de malorum ordinatione.28.b.
Albertus. de libero arbitrio.220.a.
Albertus M. de ſtella Chriſti.5.a.
Alcuinus. de arbitrio in malis.226.b.
Alex. Alenſis. de actione creationis ſolius Dei propria.3.a.
de tempore creationis Angelorum.6.a.
Angeli definitione.7.a.
cognitione.7.a.b.
Adami peccato.129.b.
libero arbitrio.215.a.b.
Bonaventura.133.b.
B. Maria.133.b.151.a.
Algazel. de objectis providentiæ.22.b.
Almarius. de peccato veniali.196.b.
Alphonſus de Caſtro. de amiſſione imaginis divinæ. pag.120.b.
Altiſiodorenſis. de Dei ſcientia.18.b.
Ambroſius. de appellatione Symboli Apoſtolici, in Præfation.
de mundo.1.b.
opere ἑξαημέρου.3.b.
firmamento.4.a.
uſu aquarum ὑπερουρανίων.4.b.
μικροκόσμῳ.5.b.
nomine Angeli.5.b.
Dei præſcientia.19.a.
objecto providentiæ.22.b.
Joſepho.31.a.
traditione in ſenſum reprob.36.a.
prædeſtinatione.43.a.
reprobatione.46.a.47.a.
benefica Dei voluntate.51.b.
Pharaonis induratione.54.b.
Chriſti merito univerſali.58.a.
univerſali vocatione.62.b.
vocationis diſpenſatione.65.a.
infantibus in gentilitate natis. ibid.
converſione.67.b.
Aſiaticis.69.b.
vocatione gentium.70.a.
electione in Chriſto.72.b.
præviſione fidei.75.b.
prædeſtination. certitudine.90.a.
creatione hominis.56.a.92.b.

imagine Dei. 95. a.
imaginis div. amiſſione. 120. b. 138. b.
morte. 109. a.
oleæ ramo. 112. b.
animarum propagatione. 114. b.
primo protoplaſt. peccato. 126. b.
peccato originis. 133. a.
carentia concreatæ rectit. 136. b. 138. b. 146. b.
peccato Embryonis. 136. b. 146. b.
B. Maria. 150. b. 151. b.
pœnarum illa de. 154. b.
peccati originalis effectu. 155. a. 156. b.
peccato. 143. b. 158. b.
peccati epithetis. 160. b.
concupiſcent. 112. 177. a. 187. b.
Si non paviſti. 164. a.
carnis inquinamento 189. b.
peccato in Spir. S. 202. b. 203. b.
virium hum. ἀδυναμίᾳ. 204. b. 211. a.
lib. arbitrio ad malum. 212. a. 226. b.
initio bonorum motuum. 212. b.
objectis lib. arb. 213. a.
velle gratiæ. 213. b. 219. a. 232. a.
non renatorum operibus. 237. a.
Rom. 7. 21. malum mihi adjacet. 171. a.
1. Cor. 9. 9. de bobus Deo cura. 38. a.
1. Corinth. 15. 10. Gratia Dei 232. a.
2. Corinth. 3. 5. non ſumus idonei. 209. a.
Ambroſius Camaldulenſis. de ordine Angelorum. 8. b.
Anaſtaſius Epiſcop. de fortuna. 39. a.
Andradius. de peccato origin. 133. a.
de ἀνομίᾳ 158. b.
libero arbitrio. 215. b. 216. a.
Angelus Caninius. de Cœlo. 190. a.
Anshelmus. de Angelis lapſis. 10. a.
de rerum conſervatione. 14. b.
piis quibus omnia in bonum. 27. b.
voluntate anteced. & conſeq. 52. a.
Naturæ corruptione. 106. b. 118. b. 132. a.
lapſu Adami. 125. b.
peccato originis. 138. b. 145. b.
ejus propagatione. 146. b. 147. a.
carentia concreatæ rectitudinis. 136. a. 187. b.
peccato embryonis. 146. b.
ſanctitate liberorum fidel. 148. a.
B. Maria. 150. b. 152. a.
ejus conceptione. 154. a.
peccato. 158. b.
libero arbitrio. 206. a.
initio bonorum motuum. 213. a.
non renatorum operibus. 199. b. 237. b.
Aretius. de ſanctitate liberorum fidel 148. a.
Arminius. de ſubſtantia peccati origin. 139. b.
Arndt. de Imagine Dei. 97. b.
Arnobius. de Dei benefica voluntate. 51. b.
Ariſtoteles. de formatione fœtus in utero. 24. a.
de monſtris. 39. a.
ſubſtantiis compoſitis. 74. a.
generatione 115. b.
Athanaſius. de actione creationis ſolius Dei propria. pag. 3. a.
de Angeli definitione. 7. a.
prædictionibus divinis. 35. a.
lapſu hominis. 124. b.
peccato in Spiritum S.
Averroes. de Dei præſcientia. 17. a.
Auguſtinus. de Appellatione Symboli Apoſtolici, in præfatione.
de Spiritu incubante. 2. b.
actione creationis ſolius Dei propria. 3. a.
creationis materia. 3. b.
Manichæorum principiis. 3. b.
creatione momentanea. 3. b.
luce primæ diei. 4. a.
aquis ὑπερουρανίοις. 4. a.
uſu earum. 4. b.
Stellarum poteſtate. 5. a.
Stella Chriſti. ibid.
herbis & beſtiis noxiis. 5. a.
Angelis. 5. b.
eorum tempore creationis. 6. a.
an ſint corporei. 6. b.
cognitione. 7. a.
collocutione. 13. a.
ordine. 8. a.
Angelis lapſis. 10. a.
Diaboli primo peccato. 9. a.
Diaboli præſcientia. 12. a.
poteſtate. 12. b.
cauſa ἐξωτερικῇ creationis. 13. b.
Ideis. 17. a.
miraculis. 13. b.
creationis utilitate. 14. a.
conſervatione rerum. 14. a.
providentia. 14. a. 16. a. 23. a. 38. b. 40. b.
præſcientia Dei. 15. a. 16. b.
præſcient. immutabilit. 18. b.
Dei motu. 15. a.
ſcientia infinitor. 18. a.
peccandi neceſſitate. 19. a. b.
prædeſtinatione. 78. a. 20. a. 42. b. 43. a. 44. b. 45. a.
objectis providentiæ. 22. b.
vitæ termino. 24. b. 25. a.
cauſa peccati. 25. b. 29. b. 124. a.
vitio actionum. 25. b.
Dei permiſſione. 26. a. 28. b.
delectione. 26. a. b.
meta ſcelerum. 27. a.
bono ex malo elicito. 27. a.
peccatorum ordinatione. 28. b.
Dei miſericordia in ipſis pœnis. 29. a.
Induratione. 31. b. 54. b.
furto Ægyptiaco. 32. a.
Creatione ſilice. 32. a.
Vaſis iræ. 33. a.
Simei Davidi maledicente. 33. a.
Dei ſeductione. 33. b.
prædictionibus divinis. 35. a.
Dei benevolentia. 36. 50. a. 125. b.
inclinatione. 37. a.
ordinatis vitiis. 38. b.
temeritatum inconſtantia. 38. b.
monſtris. 39. a.
fortuna. 39. a.
fato. 39. b.
arbore vetita. 41. b.
mortalitatis gradibus. 41. b.
lapſu hominis. 41. b. 42. a.
libro vitæ inſcriptis. 46. b.
deletione ex libro vitæ. 47. a.
Reprobatione. 47. b.
Electione gratuita. 48. b.
Dei benefica voluntate. 51. b.
Jacobo & Eſau. 53. a.
Chriſti merito univerſali. 58. a.
Chriſti miſſione. 60. b.
Spiritus S. gratia. 67. a. b.
Converſione. 67. b.

Incre-

Incredulitate.82.a.
malevola Benevolentia.125.b.
Imagine Dei.*110*.a.
prævisione fidei.75.a.b.
meritorum.85.b.
prædeſtinationis certitudine.90.a.
electis.91.b.
eorum numero.90.b.91.a.
creatione hominis.92.a.
Imagine Dei.95.a.101.a.b.
regeneratione Chriſtianos faciente.96.b.
hominis integritate.98.a.
concupiſcentia.100.b.165.a.170.a.b.172.b.
177.a.b.178.179.180.b.183.b.184.a.186.b.
187.a b.138.b.140.a.
carnis impetu.102.a.
parvulorum naturali pravit.102.b.
concupiſcentia ante lapſum.103.a.
quodam in puteum lapſo.106.a.b.
morte.109.b.
corporis.ibid.
immortalitate.ibid.
immortalitatis poculo.59.b.
fœminæ fine.110.b.
Paradiſo.111.a.b.
arbore vitæ.112.b.
animæ propagatione.113.b.114.a.
Luciferanis.114.b.
Scripturæ teſtimonio.96.a.
animæ origine.116.b.117.a.b.
imaginis div. amiſſione.118.b.120.a.
Serpente Paradiſi.122.b.
Ophitis.123.b.
Adami lapſu 124.a.b.
illius permiſſione.124.b 125.a.
primo peccato protoplaſtor.127.b.130.a.
ſuperbia.128.b.
peccato Adami omnium graviſſimo.130.a.
ignorantia.130.a.
nuditate protoplaſt.130.b.
peccato originis.132.a.134.b.
Pelagianis.132.b.214.b.215.a.219.a.
vocabulo *Mulis*.135.a.
naturæ vitiatæ propagat.135.b.141.a.146.a.
generatione.135.b.
peccato voluntario.135.b.157.b.158.a.
Manichæis.142.b.
Chriſti conceptione.147.a.
ſanctitate liberorum fidelium.148.a.b.
B. Maria.150.b.151.a.
ejus conceptione.*151*.b.154.a.
pœnarum iliade.154.b 155.a.
liberatione à peccato originis.156.b.
fletu infantis nati.156.b.
peccato actuali.157.b.
peccati Epithetis.158 b.160.b.
mali cauſa.161.a.b.
electis omnia in bonum.162.a.
peccatis infirmitatis 163.a.
ignorantiæ.163.b.
peccato.158.b.165.a.
in membris hærente.175 a.b.
Lege.170.a.
munditia in hac vita.173.a.*1*74.b.
renovatione.*1*75.a.b.
carne.*1*75.a.
ejus mortificatione.175 b.*1*76.a.
peccati reatu.*141*.a.*1*86.a.
Peccatorum paritate vel imparit.*1*90.b.*191*.a.
Petri lotione.196.a.
peccato veniali.196.a.
peccatis mortalibus.199.b.201.a.
peccato in Spir.S.202.a.203.b.
feſtuca.198.b.
libero arbitrio. p.204.b.205.a.206.a.214.a.
229.a.
animali homine.208.b.
verè iniquis.188.a.
hominis gradibus.205.b.206.a.
Dei operatione τὸ velle.211.a.b.218.b.230.b.
234.a.
virium hum. ἀδυναμίᾳ.*211*.b.
initio bonorum motuum.*212*.b.
objectis lib.arbitrii.213.a.239.a.
velle gratiæ.*212*.a.*213*.b.
gratia operante & cooperante.218.a.*222*.b.
ſervo hominis arbitrio.206.b.218.b.*221*.a.
mandatis Dei impoſſibilibus.*224*.a.*225*.b.
viribus liberi arbitrii.*221*.b.*228*.b.
conceptionibus.*228* b.
gratiæ petitione.*232*.a.b.*234*.a.b.
poteſtate filios Dei fieri.*234*.b.
Dei tractione.*235* a.*241*.a.
facere voluntat. Patris.*235*.a.
particula *Sine*.235.b.
fide ſine qua impoſſibile Deo placere.237.b.
238.a.
converſione.240.b.241.a.
Filius Dei.*242*.a.
libertate à bono & malo.*242*.a.
Anthropomorphitis.94.b.
Cicerone.134.b.
Geneſ. 46. animis ex femore Jacobi egreſſis.
pag.116.a.
Pſalm. 8. minuiſti eum.104.b.
Eccleſ.7.30. fecit Deus homin. rect.100.a.
Huſ.c.2. meretrice.34.b.
4.8. peccatis populi.160.b.
Syr.15. reliqui illum in manu.*228*.a.
Joh.17.21. ut mundus cognoſcat.60.a.
Rom.5.12 ἐφ' ᾧ peccarunt.134.
4.21. malo adjacente.171.a.
2. Corinth.3.5. non ſumus idonei.208.b.
1. Timoth.2.21. qui ſeipſum.236.b.
1. Joh.1.8. ſi dixeritis.176.b.
Jac.2.10. in uno offendente.195.a.
Auguſtana Confeſſio. de peccato originis.157.b.
Autor continuationis diſcurſus Gallici. de meta ſcelerum.27.a.
Azorius. de peccato veniali.200.b.

B.

Baronius. de appellatione Symboli Apoſtolici in Præfatione.
Baſilidis ἐκβολαὶ καὶ προβολαί.3.a.b.
Baſilius. de incubatione.2.b.
de creationis cauſis.3.a.
opere ἑξαημέρῳ 3.b.
aquarum congregatione.4.b.
aq. ὑπερουρανίων uſu.4.b.
Deo quieſcente poſt hom. creat.5.b.
nomine Angeli.6.a.
Angelis an corporei.6.b.
primo Diaboli peccato.9.b.10.a.
Angelorum cuſtodia.11.a.
Providentia.16.a.
cauſis peccati.29.b.
Chriſti merito univerſali.57.b.
creatione hominis.124.a.

Imagine Dei.94.b.
donis ſupernaturalibus.105.b.
Paradiſo.111.b.
amiſſione imaginis div.120.a.
Deo malorum non autore.143.b.
virium humanarum ἀδυναμίᾳ.211.b.212.a.
concupiſcentia.186.b.
Beda. de luce primi diei.4.a.
de uſu aquarum ἐπουρανίων.4.b.
Chriſti merito univerſali.58.a.
Imagine Dei.120.a.
amiſſione imaginis.120.b.
ſanctitate liberorum fidelium.148.a.
delicto.160.a.
peccato veniali.196.b.
Arbore vitæ.112.b.
Bellarminus. de prædeſtinatione.45.a.
de electione in Chriſto.72.b.
ordine decretorum in prædeſtinatione.86.a.
præviſione meritorum.85.b.86.b.
Reprobatione.87.a.
Imagine.96.a.
Imagine Dei.98.a.b.
Naturæ corruptione.99.a.100.a.
concupiſcentia.100.b.139.b.140.a.b.167.a.
b.168.a.b.170.a.b.174.&c.
donis ſupernaturalibus.103.b.
juſtitia originali quod fuerit donum ſupernaturale.104.a.b.
immortalitate.104.a.
moriendi neceſſitate.109.b.
gratia primi hominis.111.a.b.
Paradiſo.111.a.b.112.
arbore vitæ.112.b.
animæ propagatione.113.b.114.a.
animarum origine.115.b.
propagatione peccati origin.116.a.
amiſſione imaginis div.120.b.121.a.
ſerpentis odio.123.a.
permiſſione lapſus Adamitici.124.b.
lapſu protoplaſtor.126.a.130.b.
primo eorum peccato.127.a.
Adami ſeductione.129.a.
Adami peccato an veniale.129.a.b.
pœna primi peccati.130.b.
ſerpentis.131.a.
maledictione Adæ.133.a.
Lutheranis, peccatum orig. an negent.135.b.
Luthero Flaciano.142.b.
peccato originis.133.b.139.a.b.
ejus propria natura.141.b.
ſubjecto.145.a.
propagatione.146.a.b.
in Maria Virg.149.a.b.151.b.152.a.b.
Effectibus.155.b.156.b.
Embryonis.146.b.
Peccato actuali.157.b.
Voluntario.157.b.158.a.
ἀνομία an omnis ſit peccatum? 158.b.
Scripturæ tropis.166.b.167.a.
contra Chemnitium.177.a.178.b.
Auguſtinum de concupiſcent.180.b.
rationes concupiſcentiam non eſſe peccatum.
183.a.b.184.185.186.
de motibus illicitis.181.a.b.182.b.
peccatis carnis & Spiritus.189.b.
pro Lutheranis.191.a.
contra Lutherom.230.b.
de pecato veniali.192.b.197.b.198.199.200.
an ſint mortalia.194.b.197.199.
Petri lotione.196.a.
verbo ocioſo.193.b.
noviſſimo quadrante.199.a.
ſtipula & fœno.199.a.
libero arbitrio.204.a.205.a.214.a.
ejus viribus in moralibus.221.b.
in ſpiritualibus.230.a.
cordis inclinatione.210.b.211.a.
auxilio ſuffic. & efficace.217.a.
gratia operante & cooperante.218.a.
libertate & immutabilit.219.a.b.220.a.
viribus naturalibus in Dei notit.220.b.
ſervo hominis arbitrio.221.a.
pro libero arbitrio rationes.221.b.222.&c.
dicta Script.225.&c.
de activa capacitate.222.b.
peccati ἀνομίᾳ.222.b.
bono merito.223.a.
malitia ex protoplaſtis contracta an ſit culpa? (226.b.
viribus non renati.221.b.
virium ἀδυναμία.208.b.
non renatorum operibus.237.b.
fide ſine qua placere impoſſibile.238.a.
infidelium operibus ad Patrum dicta.238.
Geneſ.6.5. figmento.172.a.
Pſalm.19.13. occultis.172.b.
Jerem.17.9. hominis corde.173.a.
Ezech.36.20. corde lapideo.209.b.
Matth.5.19. qui unum ſolv.195.b.
22. concilio.
6.12. dimitte.174.a.
Luc.6.42. feſtuca.198.b.
10. vulnerato.174.b.
Joh.15.2. palmos ferente.174.b.
Rom.7.7. concupiſc. neſcieb.169.a.
14. carnalis ſum.168.b.
16. conſentio legi.170.b.
21. malum adjacet.170.b.
23. repugnans legi.171.a.175.b.
24. miſer ego.171.b.
18. bonum quod volo.171.b.
20. non ego operor.183.b.
8. 1. nihil damnationis.185.b.
7. 3 κρίμα.172.a.
2. Cor.2.5 non ſumus idonei.208.b.
Galat.5.17. caro concupiſcit.174.b.
Epheſ.2.1. mortui peccatis.210.a.
4.23. renovamini.175.a.
Coloſſ.3.5. mortificate.175.b.
1. Joh.1.8. ſi dixerimus.176.b.
Hebr.12.1. circumſtans.176.a.
Jac.1.5. concupiſcent. parit.183.a.b.
18. initium creaturæ.176.a.
Bernhardus. de homine ex limo.5.b.
de Angelorum corporibus.6.b.7.a.
agilitate.7.b.
ordine.8.b.
officio.11.a.
Diaboli primo peccato.9.a.
cavendis peccatis.11.b.
creationis utilitate.14.b.
Dei miſericordia.29.a.
benefica voluntate.51.b.
applicatione.59.b.
perſeverantia.81.a.
certitudine prædeſtinationis.90.b.
imagine Dei.95.b.
ejus amiſſione.120.a.
animarum propagatione.115.a.b.

homi-

hominum generatione.137.b.138.b.
peccato originis.136.b.138.b.
Embryonis.146.b.
B.Maria.150.b.152.b.153.b.154.a.
ejus conceptione.ibid.
pœnarum iliade.154.b.
fletu nati infantis.157.a.
primo lapſu.ibid.
peccato.165.b.
ejus cauſa.161.a.
Epithetis.ibid.
concupiſcentia.180.b.
pœna peccati in renatis.186.a.
Petri lotione.196.a.
libero arbitrio. 206.b.209.b.
ad malum.212.b.
velle gratiæ.213.b.
ſervo hominis arbitrio.219.b.221.a.222.a.
impoſſibilib. mandatis à Deo.224.a.
non renati viribus. 227.a.
lib.arbitrii viribus.232.b.
Dei tractione.241.b.
Beuſtius.de Maria.152.b.
Beza. de peccandi neceſſitate.19.b.
de cauſa vitii quærenda in inſtrumento.30 b.
Dei permiſſione.28.a.
cauſa peccati.29.b.
Prædeſtinatione.45.a.
Electione abſoluta.30.b.
Dei voluntate benefica.52.b.
interitu abſoluto.56.a.
particularitate meriti Chriſti.58.b.
ſufficientia & efficacia mortis Chr.59.a.
vocationis particularitate.63.a.
Electione in Chriſto.72.b.
fidei prævifione.76.a.
damnationis cauſa.79.b.
reprobis.80.b.
ſanctitate liberor. fidelium.134.a.147.b.
Synergia.217.a.
Ephes.1.11. Deus operatur omnia.22.a.
1.Tim.2.4. Deus vult omnes ſalvos.49.b.
1.Petr.2.8.ad illud poſiti.36.b.
1.Joh.2.2.propitiatio.57.a.
Biel. de actione creationis ſolius Dei propria.3.a.
de Angelorum intellectu.7.a.
cognitione.7.a.
Ubi.7.b.
menſura durationis.8.a.
ordine.8.b.
meritis.10.b.
miniſterio.11.a.
cuſtodia.12.a.
numero.12.b.
illuminatione.13.a.
illabatione.13.a.
diabolor. obſtinationis cauſis.10.b.11.a.
utilitate creationis.14.a.
Dei notitia.16.b.
præſcientia.17.a.
Ideis.17.b.
determinata ſcientia futurorum contingentium.18.b.19.a.
Prædeſtinatione.20.b.
vitio actionis.25.b.
voluntate ſigni & beneplaciti.30.a.
peccato peccati pœna.38.a.
ſufficientia & efficacia mortis Chr.58.b.59.a.
Paſſione.74.a.
Prædeſtinatione.83.b.
Imagine Dei.103.b.
peccato.107.a.
lapſu hominis.124.
Protoplaſtorum peccato.129.b.
ignorantia.130.a.
Peccati originis ſubjecto.145.a.
propagatione.146.a.
B.Maria.150.b.
ejus peccato originis.149.b.150.b.
conceptione.149.b.
Peccato omiſſionis.164.a.
motu exteriori.188.a.
peccato veniali.192.b.
libero arbitrio.215.b.220.a.b.
Boetius. de Angelis an ſint corporei.6.b.
de Providentia.15.a.
monſtris.39.a.
Bonaventura. de Angeli definitione.7.a.
de eorum intellectu.7.a.
perfectione.9.a.
peccato.160.b.
meritis 10.b.
cuſtodia.11.b.
creationis utilitate.14.a.
fortuna.39.b.
Prædeſtinatione.46.a.
voluntate antecedente & conſeq.52.a.
Prædeſtinatione.84.b.85.a.
hominis lapſu.124.b.
Chriſti incarnatione.125.b.
Protoplaſtor. primo peccato.129.b.128.b.an fuerit veniale.129.b.
B.Maria.150.b.
Peccato averſionis & converſionis.164.b.
peccato veniali.197.a.
vitio capitali.190.a.
lib.arbitrio.214.a.220.a.
Brentius. de lachrymis.50.b.
de peccato originis.136.a.
Bucanus. de peccandi neceſſitate.19.b.
de voluntate ſigni & beneplaciti.30.a.
Prædeſtinatione.45.b.
Electione abſoluta.30.b.
meriti Chriſti univerſalitate.58.b.
particularitate.58.b.
ſufficientia & efficacia mortis Chriſti.58.b.
vocationis particularitate.63.a.
Electionis vocabulo.72.b.
fide prævifa.76.a.
diſtinctione reprobationis & damnation.79.a.
reprobationis mediis.7.b.
cauſa.79.a.81.b.
Imagine Dei.96.b.
Chriſto incarnando homini etiam non lapſo. 125.b.
Ezech.33.11.nolo mortem.50.b.
Bucerus.de cauſa peccati.30.a.
de prædictionibus divinis.35.b.
Bugenhagius.de Pontificiis Mariæ conceptionem pro fidei articulo habentibus.149.b.
Bullinger.de Dei benefica voluntate.51.b.
Burgenſis.de Spiritu incubante.2.b.

C.

COeleſtius.de libero Arbitrio.221.b.
Cajetanus.de B.Maria.151.b.
Calvinus. de peccandi neceſſitate.19.b.
de peccati cauſa.29.b.
Deo in peccatis bono fine agente.30.b.

abſoluta electione.30.b.48.b.
Pharaonis induratione. 54.b.
Imagine Dei.55.b.
Adami lapſu.55.b.56.b.
Chriſti merito.73.b.
Indignis.80.b.
ſerpentis odio.123.a.
ſanctitate liberorum fidelium.134.a.147.b.
Matth.5.44.pro hoſtibus orand.60.a.
10.5.via gentium.68.a.
15.24.perditis ovibus.61.a.
Luc.8.10.illis non datum.69.b.
17.14.Leproſis.81.a.
Joh.17.21.Mundo.60.a.
Rom.11.32.Deo concludente.36.a.
15.8.miniſtro circumciſ.68.a.
1.Tim.2.4.Deo non volente.49.b.
1.Petr.2.8.ad illud poſitis.36.b.
Camerarius.de fortuna.39.b.
Campanius.de Lutheranis.191.a.
Candidus.de fidelium liberis ſanctis.147.b.
Caniſius.de Mariæ conceptione.150.a.
Canus.de Maria 150.b.
Capreolus.de creationis actione ſolius Dei propria.
de Angelorum Ubi?
Mari .151.a.
Libero arbitrio.220.b.
Cardanus.de ſtella Chriſti.
Caſſander.de concupiſcentia.180.b.181.a.
de panno menſtruæ.201.b.
libero arbitrio.214.a.
Caſſianus.de Ang. an ſint corporei.6.b.
de Angelorum cuſtodia.11.b.
libero arbitrio.215.a.
Caſſiodorus.de effectu peccati Origin.155.a.
Catechiſmus Racovienſis.de imagine Dei.
de peccato originis.133.a.
Colonienſis Cenſura.de libero arbitrio.237.b.
de non renatorum operibus.237.b.
Chemnitius.de verbi *Creare* ſignificat.2.b.
de Dei permiſſione.28.a.
Impiorum proſperitate.38.a.
converſione.240.b.
Mariæ conceptione.
peccato.159.a.
peccato originis.136.a.143.a.
peccati cauſa.165.a.
ſuggeſtionibus carnis.165.b.
Judicibus Moſaicis.198.a.
occaſione erroris Pelagiani de lib. arbitrio.
214.b.
Gen.6.5.figmento cordis.139.b.
Jer.17.9.corde hominis.173.b.
Matth.5.19.unum ſolvente.194.a.
Gal.3.13.Spiritu.&c.236.a.
Chlichtoveus.de Mariæ conceptione.149.b.150.a.
de Mariæ peccato orig.150.a.
Chryſoſtomus.de creatione.3.a.
de miraculis Diaboli.12.b.
Angelis an corporei.6.b.
Angelorum creationis tempore.6.a.
invocatione.12.a.
Conſervatione rerum.14.b.
homine *μικροκόσμῳ*.5.b.
Dei præſcientia.19.b.
deſertione 26.b.
peccati cauſa.29.b.
induratione.31.b.
Pharaonis.54.b.
ſimilitudinibus.55.b.
voluntate antecedente & conſeq.52.a.
Chriſti merito univerſali.58.a.
lachrimis.61.b.
peccandi neceſſitate.20.a.
Paradiſo.111.a.
audientibus non audientibus.69.b.
eligi in Chriſto.71.a.
Imagine Dei.95.b.
donis ſupernaturalibus.105.b.106.a.
peccato originis.130.b.
ejus effectu.155.a.
B.Maria.150.b.
Peccati Epithetis.158.b.160.a.b.
natura.143.b.161.b.
omnibus in bonum Electis.162.a.
concupiſcentia.186.b.
virium humanar. *ἀδυναμίᾳ*.212.a.
lib. arbitrio ad malum.212.b.
initio bonorum motuum.213.a.
appetitu regendo.227.b.
viribus liberi arbitrii.229.b.
non renatorum operibus.237.a.
Matth.11.24.Chriſto gratias agente.82.b.
Hebr.14.13.omnibus apertis.16.b.17.a.
Cicero.de fato. 40.a.
de vocabulo *peccare*.159.a.
Clarus.de furto.200.b.
Clemens Alexandr. ſumm.doct.Chriſtian.appellat *ὑποτύπωσιν* in Præfat.
de Angelor.cuſtodia.11.b.
objectis providentiæ.22.b.
bono ex malo elicito.27.a.
Concilium Arauſicanum.de velle gratiæ.213.b.219.b.
Concilium Trident. de prædeſtinationis certitudine.
89.b.
de peccato originis.139 a.
Concupiſcentia.183.a.
libero arbitrio.215.b.
Conimbricenſes. de generatione.119.a.
Conſenſus Orthodoxus de Paſſione.74.a.
Cornelius Canonicus Colonienſ. de peccato originis.133.a.
Coſterus.de Mariæ peccato orig.149.a.
de libero arbitrio.216.a.b.
Cyprianus.de Appellat.Symb.Apoſtolici in Præfat.
de primo Diaboli peccato.9.a.
De miſericordia in ipſis pœnis.29.b.
lachrymis.50.b.
Sanctitate liberor.fidelium.148.a.
B.Maria.152.a.
fletu infantis nati.156.b.
petitione pro peccator. remiſſ.174.a.
concupiſcentia.177.a.
virium humanarum *ἀδυναμίᾳ* 211.b.
Cyrillus.de Spiritu incubante.2.b.
de creationis actione ſolius Dei prop.3.a.
Angelorum numero.12.b.
Dei præſcientia.19.b.
Providentiæ objectis.22.b.
Prædictionibus divinis.35.a.
Chriſti meriti univerſalitate.58.a.
animarum propagatione.114.b.115.a.
Dei tractione.235.a.241.b.
Peccato.143.b.
Concupiſcentia.186.b.

Da-

D.

DAmaſcenus. de actione creationis ſolius Dei propria. 3. a.
de nihilo. 3. b.
Simonianis. 3. b.
uſu aquarum ὑπερουρανίων. 4. b.
Aſtrologia. 4. b.
Angelis. 5. b.
an ſint corporei. 6. b.
eorum creationis tempore. 6. a.
definitione. 7. a.
intellectu. 7. a.
primo diaboli peccato. 9. a.
creationis cauſa. 13. b.
utilitate. 13. b.
præſcientia. 16. a.
προορισμός. 22. a.
Dei permiſſione. 26. a.
deſertione. 26. b.
IIX. rationibus cur Deus peccare ſinat homines. 27. b.
Dei operibus. 38. b.
providentia. 40. b.
voluntate antecedente & conſequente. p. 52. a.
hominis integritate. 100. b.
Imagine Dei. 95. b.
ejus amiſſione. 120. b.
Paradiſo. 111. b.
Juda proditore. 126. a.
Chriſti conceptione. 147. a. b.
B. Maria. 150. a.
peccato. 158. b.
Dav Kimchi R. de aquis ὑπερουρανίοις. 4. a. vid. lit. K.
Danæus. de creationis cauſa. 13. a.
de Paſſione Chriſti. 74. a.
1. Tim. 2. 4. Deo volente. 49. b.
Demoſthenes. de ἀδικίᾳ. 159. b.
Dion. de vita Neronis. 162. a.
Dionyſius Alexandr. de capit. doctrin. Chriſtianæ in Præfat.
de Symbolo Apoſtolico. ibid.
cauſalibus divinitatis commun. 3. a.
Angeli definitione. 7. a.
eorum ordine. 8. b.
Dionyſ. Carthuſ. de numero. 12. b.
de donis ſupernaturalibus. 105. b.
Dionyſius Areopagita. de malo. 161. a.
Dominicus Bannes. de B. Maria. 151. a.
Driedo. de peccato originis. 139. b.
de ejus ſubſtantia. 145. a.
concupiſcentia. 181. a.
libero arbitrio. 214. a.
Druſius. de Synecdoche. 116. a.
cœlo. 190. a.
Durandus. de Angelorum collocutione. 13. a.
de libero arbitrio. 220. a.

E.

ELias Cretenſis. de Aſtrologia 4. b.
de Angeli definitione. 7. a.
Dei deſertione. 26. b.
Emſerus. de 1. Cor. 2. 14. homine animali. 208. b.
Eobanus. de Venere. 189. a.
Epiphanius. de Manichæor. principiis. 3. b.
de Angeli nomine. 6. a.
eorum creationis tempore. 6. a.
an ſint corporei? 6. b.
Imagine Dei. 94. b. 95. b.
Ophitis. 123. b.
Audianis. 94. b.
Eraſmus. de Providentia. 16. a.
de libero arbitrio. 217. a.
Joh. 10. 26. non ex ovibus. 77. a.
17. 9. mundo. 60. a.
Rom. 7. 21. malo adjacente. 171. a.
1. Cor. 15. gratia Dei cum Paulo. 232. a.
Eucherius. de cauſa προηγουμένῃ creationis. 13. b.
de animæ propagatione. 114. a.
Eugubinus. de Paradiſo. 111. b.
de mortis neceſſitate. 109. a.
Euſebius. de capit. doctrinæ Chriſtianæ. in Præfatione.
de Providentia. 15. b.
Euthymius. de Imagine Dei. 120. b.

F.

FAuſtus Epiſcop. de lib. arbitrio. 215. a.
Ferus. de libero Arbitrio. 215. a.
Ferrar. de Angelor. UBI. 7. b.
de libero arbitrio. 220. b.
Flacius de Imagine Dei. 93 b.
de peccato originis. 142 b.
Franciſc. Junius. de peccato Adæ. 36. b.
Franciſc. Maro. de primo protoplaſt. peccato. 127. b.
de peccato originis. 135. b.
Friſius. de Juvene in ſcortationis actu mortuo. 189. a.
Fulbertus Epiſc. de diſpoſitione divina. 38. b.
de Sanctitate liberor. fidelium. 148. a.
Fulgentius. de Angelis an corporei? 6. b.
de prædeſtinatione. 20. a.
deſertione. 26. b.
Dei ira. 55. b.
Juſtitia. 53. b.
reprobatione. 44. b. 47. b.
fide præviſa. 75. b.
præviſione meritor.
Deo non cauſa peccati. 124. a.
initio bonor. motuum. 234. a. 213. a.
Pſalm. 13. p. 77. a.

G.

GAlatinus. de Pſalm. 33. 5. verbo Domini. 2. b.
Gerſon. de Angelor. effectib. 11. b.
de Diaboli poteſtate. 12. b.
Ideis. 17. a.
Providentia divina. 23. b.
metâ ſcelerum. 27. a.
piis omne in bonum. 27. b.
Dei miſericordia in ipſis pœnis. 29. a.
benefica voluntate. 51. b.
peccato originali. 138. a.
veniali. 196 b.
libero arbitrio. 205. a.
Cerundenſis. de folio olivæ. 112. b.
Geſnerus. de deletione ex libro vitæ. 47. a.
Gloſſa ordinaria. de Moſe petente deleri ex libro vitæ. 47. a.
de B. Maria. 128. b.
peccato quod in corpus. 189. a.
Gregorius Nyſſenus. de Imagine Dei. 94. b. 95. a.
de animæ propagatione. 114. a.
Gregorius. de Angelis, an corporei? 6. b.
de ipſorum ordine. 8. b.
quadruplici ſuperbia. 9. b.
Angelis lapſis. 10. a.

causa προηγουμένη creationis.13.b.
nova creatura.61.b.
hominis creatione.92.a.
animarum propagatione.114.a.
manifesta carnis ruina.162.b.
peccato.165.a.
concupiſcentia.177.b.
vitiis capitalibus.190 b.
peccato in Spiritum S.202.a.
Gregorius Ariminenſis. de peccato orig.139.b.
de libero arbitrio.214.a.
Grynæus. de ſufficientia mortis Chriſti.59.a.

H.

HAymo. de electione in Chriſto.71.a.
de fide prævisa.75.b.
Heidelbergenſ. Libell. εἰρηνικὸς, de termino inclinandi.37.a.
Hemmingius. de univerſalitate meriti Chriſti.58.b.
Henric. Quodlibetarius. de peccato orig.139.b.145.a.
Hervetus. de lib. arbitrio. 220.a.
Hieronymus. de tempore creationis Angeli.6.a.
de ipſorum cuſtodia.11.b.
præſcientia Dei.19.a.
providentia.15.b.
ejus objectis.22.b.
Dei juramento.50.b.
parabolis.68.b.
fide prævisa.75.b.
animæ propagatione.114.a.b.
Ophitis.123.b.
ſanctitate liberor. fidelium.148.a.b.
Maria.150.b.
Concupiſcentia.179.b.
peccato veniali.196.a.
virium humanar. ἀδυναμίᾳ.212.a.
Hieronymus ab Oleaſtro. de Paradiſo.111.a.
Hilarius. de tempore creationis Angelor.6.a.
de prædeſtinatione.42.b.75.a.
animarum propagatione.114.b.
peccato originis.136.b.
munditia in hac vita.174. b.
concupiſcentia.177.a.
Huberus. de prædeſtinatione.88.a.
Hubertus Sturmius. de voluntate anteced. & conſequente.52.a.
de prædeſtinatione.88.a.
Hugo. de aquis ἐπουρανίοις.4.a.
de providentia.16.a.
permiſſione Dei.26.a.
deſertione.26.b.
hominis integritate.100.b.
peccato originis.138.a.
Gen.5.1. imagine ſua.121.a.6.2. filiis Dei.63.b.
Hunna R. de Bara Elohim.2.b.
Hyperius. de peccandi neceſſitate.19.b.
de Dei benefica voluntate. 51.b.

I.

IAcob Faber. de peccato originis.133.a.
Jetzler. de prædicatione Evangelii actuali.63.a.
Johan à Daventria. de Concupiſcentia.183.a.
Ignatius. de Angelis. an corporei.6.b.
de peccato originis.136.b.
Adæ.129.a.
Innocentius Gentilis. de fidelium liberis.147.b.
Joſephus. de Ophni & Pineha.32.a.
de arbore ſcientiæ boni & mali.113.a.
ſerpente Paradiſi.122.b.
Irenæus. de Symbolo Apoſtol. in Præfat.
de Manichæorum principiis.3.b.
de Providentia.15.b.
ejus objecto.22.b.
Simonianis.3.b.
Dei voluntate benefica.51.a.
Paradiſo.111.
Imaginis div. amiſſione.120.a.
Ophitis.123.b.
primo peccato.128.b.
Originis pecc.136.b.
Concupiſcentia.179.a.
Iſidorus Hiſpal. de Symbolo Apoſt. in Præfat.
de Angelis lapſis.10.a.
Juſtinus. de uſu aquarum ἐπουρανίων.4.b.
de præſcientia Dei. 19.b.
peccato originis.136 b.
pœnarum fine.154.b.

K.

KEckermannus. de Electione abſoluta.92.a.
de reprobis.45 a.87.a.
1. Petr.1.1.p.74.b.75.a.
Kimchi R. de creatione hominis.23.b.92.b.

L.

LActantius. de primo Diaboli peccato.9.a.
de hominis anima 93.a.
fine.103.a.
cautione poſt plagam.162.a.
peccato.165.a.
providentia.15.a.
Lavaterus. de Prov.16.4. impio ad diem malum, 34.a. 53.b.
Leo. de appell. Symb. Apoſt. in Præfat.
bono ex malo elicito.27.b.
Paſſione.35.b.
Innocentia prim. hominis.102.a.
animarum propagatione.115.a.
Leſs Jeſuit. Bordeaux. de concupiſcentia.183.b.
Lombardus. de Angel. creationis tempore.6.a.
corporibus.6 b.
meritis.10.a.b.
Cuſtodia.11.b.
Dei permiſſione.25.b.
peccato peccati pœna.37.b.
ſufficientia & efficacia mortis Chr.58.b.
numero electorum 91.a.
Dei imagine.95.b.96.a.
hominis integritate.100.b.
donis ſupernaturalibus.103.b.
Paradiſo.111.a.b.
arbore vitæ.112.b.
Luciferianis.114.b.
animarum propagatione.114.b.
Evæ ſeductione.123.b.
ſerpente Paradiſi.125.a.
peccato protoplaſt.127.a.
originis.139.b.145.a.
ejus ſubſtantia.166.a.
propagatione.146.a.
in Spiritum.S.202.a.
Concupiſcentia.181.a.
B. Maria.151.a.
Statibus hominum.205.b.
libero arbitrio.213.220.b.
homine non renato.223.a.
ejus operibus.237.b.
Ludovicus Granatenſis. de peccati natura.
Ludov. Vives. de Angelor. corporibus.6.b.
de Dei præſcientia. 20.b.
concupiſcentia.181.a.

Luthe-

Lutherus. de Dei voluntate occulta.1.a.
De vita humana.4.b.
Aſtrologia.4.b.
piis omnia in bonum.27.b.
caritate exuberante.47.a.
Paſſione Dei.74.a.
peccatis ut cauſa damnat.81.b.82.a.
Dei imagine.94.a.
permiſſione lapſus Adamitici.125.a.
peccato primo protoplaſt.126.b.
originis.137.a.138.a.139.a.
Flacii errore.142.b.
malis activis.162.a.
certamine piorum.174.a.211.b.
libero arbitrio.220.b.
appetitu regendo.227.b.
Hoſ.1.2. uxore fornicatione.34.b.
Lyra. de particula V.Teſt.35.b.
de deletione ex libro vitæ.47.a.
duobus teſtibus.112.b.
peccato protoplaſt.primo.126.b.&c.
ſemimortuo. 233. b.
amore & odio.235.a.
peccato in corpus.189.a.
termino vitæ.25.a.
Hoſ.1.2. uxore fornicat.34.b.
Joh.10. ovibus.61.a.77.a.
Joh.17.9. Mundo.60.a.

M.

Macarius. de Angelis an corporei. 6.b.
de Dei deſertione.26.b.
hominis integritate.100.b.
concupiſcentia.179.a.
ſemimortuo.233.b.
Maldonatus. de ſemimortuo.233.b.
de amiſſione imaginis div.120.b.
Manichæi. de peccato orig.142.b.
Marius Victor. de Paradiſo. 111.
Marloratus. de Marc.4.33.p.69.a.
Martyr. de peccati cauſa.29.b.
de Abſolonis inceſtu.32.b.
inclinatione Dei.37.a.
particularitate vocationis.63.a.
Electione in Chriſto.72.b.
animarum propagatione.113.b.
fidelium liberis ſanctis.147.b.
Univerſalitate meriti Chriſti. 58. a.
1. Tim.2.4. Deo omnes volente.49.b.
Martinus Martini. de Paſſione.74.a.
Maxentius. de objectis liberi arbitrii.213.
de velle gratiæ.219.a.
Melanthon. de peccato originis.139.a.
de peccandi neceſſitate. 20.a.
Menzerus. de Roman.cap.9.p.55.b.
Meſue. de ſanitate.23.a.
Methodius. de concupiſcentia.186.b.
Michael Bias. de peccato veniali.196.b.
Mich. Pſellus. de Angelorum corporibus.6.b.

N.

Nazianzenus. de Angelorum creationis temp.6.a.
de eorum corporibus. 6.b.
definitione. 7.a.
ordine. 8.b.
hœdis ad ſiniſtram.164.a.
Nemeſius. de providentia.14.a.15.a.16.a.26.a.b.
Nyſſenus. de Angelorum cuſtodia.11.b.
de animarum propagatione.114.b.

O.

Occam. de Angelorum UBI. 8.a.
de terminata ſcientia futurorum contingentium.18.b.
prædeſtinatione.83.b.
peccati originis ſubjecto.145.a.
libero arbitrio.220.b.
Origenes. de ſumm. doctr. Chriſt. in Præf.
de aquis ὑπερουρανίοις. 4.a.
Angelis an corporei.6.b.
eorum cuſtodia.11.b.
lapſu. 9.b.
Chriſti merito univerſali.57.b.
prædeſtinatione.87.b.
Imagine Dei.120.a.
ſerpente Paradiſi.123.a.
B. Maria.150.b.
Oecumenius. de Adami ſeductione.129.a.
Oſtorodus. de naturæ corruptione.133.a.
Optatus Millevitanus. de Chriſti merito univerſ. 58.a.
Ovidius. de providentia.22.b.

P.

Pacianus. de Appellatione Symboli Apoſtolici in Præfat.
Paul.Fagius. de Judicibus Moſaicis.198.a.
Pelagiani. de prædeſtinationis cauſa.83.b.
de mortis neceſſitate.109.a.
peccato originis.132.b.
libero arbitrio.214.a.219.a.
Pererius. de imagine Dei. pag.94.a.96.a.97.a.98.a.103.b.
de vi arboris vitæ.110.a.
Paradiſo.112.a.
libero arbitrio.229.b.
Geneſ.1.26. Deo hominem facturo.93.b.
Perkinſus. de electione abſoluta.37.a.49.a.
de reprobatione. 87.a.
Phavorinus. de Dei deſertione.26.b.
de peccati differentia.608.b.
Philipp.Nicolai. de duobus teſtibus.112.b.
Philo. de ἑξαημέρῳ.3.b.
homine μικροκόσμῳ.5.b.
animæ propagatione.114.a.
ſerpente Paradiſi.122.b.
Photiniani recentiores. de creatione ex nihilo.3.b.
de Adami immortalitate.108.b.
amiſſione imaginis divinæ.120.b.
Piccolomineus. de generatione.115.b.

vocatione per verbum.62.a.
Electione.73.a.
in Chriſto, quid? 71.a.
tentatos conſolandos 80.b.
fidei præviſione.75.a.77. b.
Ezech.33.11. Deo vivente & nolente.51.a.
1. Tim.2.5 Deo volente.50.a.
2. Petr.3.9. Deo nolente.50.a.
Plato.de Providentia.15.a.
de peccato originis.134.b.
Plinius. de Providentia.22.b.
Polanus. de Electione in Chriſto. 72.b. 45.a. 58. b. 70.b.72. b.
de fide præviſa. 76. a.
Primaſius. de Electione in Chriſto.7 .a.
de benefica Dei voluntate. 51.b.
univerſalitate meriti Chriſti. 58.a.
Proſper.de Angelorum lib.arbitrio.10.a.
de prædeſtinatione. 73.a.
deſertione.26.b.
Dei miſericordia in ipſis pœnis.29.a.
vocatione univerſali.58.a.
Semipelagianis.83.b.
Præviſione meritorum.84.a.
peccato protoplaſt. primo.126. b.
libero arbitrio.204.b.
velle gratiæ.213.b.

R.

RAymund. de Dei conſervatione. 23. a.
Rennecher. de peccandi neceſſitate.19.b.
de Deo lege non teneri.30.a.
Electione abſoluta. 49.a.
voluntate Dei benefica.52.b.
Ribera. de concupiſcentia.167.a.
Richard. de Angelorum UBI.7.b.
de Adami peccato an veniale? 129.b.
Robertus Rolloc. de Dei benefica volunt.51.b.
Roffenſis. de peccato veniali.196.b.
Ruard Tapp. de peccato originis.133.a.
Rudolph Gualth. de univerſalitat. meriti Chriſti.58.b.
Ruffinus. de appellatione Symboli Apoſtolici in Præfation.
Rungius. de indutatione.31.a.
de peccato. 107.b.
Rupertus. de luce primæ diei.4.a.
de Dei permiſſione.25.b.
hominis creatione.92.b.
Paradiſo.111.

S.

SAlmeron. de Maria. 150.b.
de ejus conceptione.150.a.
Peccato originali.
Sarisburienſis. de παντοποφία Dei.
de lib. arbitrio ad malum. 212.b.
Savanorola. de piis omnia in bonum.27.b.
Scaliger. de Aſtrologia. 4.b 5.a.
de Angelorum corporibus. 7.a.
cognitione.7.b.
UBI. 7.b.
durationis menſura.8.a.
Dei providentia.16.b. 21.b.
cognitione.17.a.18.a.
præſcientia. ibid.
Creatione.21.a.
ejus fine.114.b.
conſervatione.23.a.
fato. 40.a.
generatione. 115.b.
eductione formarum. 115.b.
Scotus. de creationis actione ſolius Dei. 3. a.
de Angelorum UBI.7.b.
meritis. 10.a.
collocutione.13. a.
determinata ſcientia futurorum.18.b.
peccato peccati pœna.37.b.
neceſſitate.21.a.
peccato protoplaſtor. primo.129. b.
averſionis 164.b.
veniali.197.b.
actu exteriori.188.a.
libero arbitrio.220.a.
Schroderus. de Roman.cap.9.p 75.a.55.b.
Sedulius. de præviſione fidei. 75.b.
Seneca. de ideis.17.a.
fato.40.a.
Sixtus Senenſis. de B.Maria 150.b.
de viribus lib. arbitrii.229. b.
Sleidanus. de Anabaptiſtis.133.b.
Snecanus. de Roman.cap.9.
Socrates. de Geneſ.1.26. Deo hominem facturo. 3.a.92.b.
Sohnius. de animæ propagatione.113.b.
Sommerus. de peccato originis. 133. a.
de ſerpentis odio. 123.a.
Socinus, de ſufficientia mortis Chriſti.59.a.
de numero electorum.91.a.
Spinæus. de piis omnia in bonum.27.b.
Stapletonus. de Judæis.168. a.
de carne.175.a.
concupiſcentia.181.a.
Rom. 7.14.p.168.a.175.a.
Philip.3. 6.p.168.a.
Steuchus. de peccato Diaboli.9.b.
Strabo. de Paradiſo. 111.a.
Suarez. de Maria. 149.a.
de ejus peccato originis.150.b.
Suidas de Providentia.16.a.
de Dei defectione. 26.b.
Paradiſo. 111.a.
Surius. de Mariæ conceptione.150.a.
Syneſius. de Chriſti merito univerſali. 58.a.
Synodus Syrmienſis. de hominis creatione.92.b.

T.

TAnnerus. de concupiſcentia.167.a.
Tertullianus. de Symbol.Apoſt. in Præfat.
de Manichæorum principiis.3.b.
Materiariis.3.b.
Angelorum corporibus.6.b.
hominis creatione.92.a.
Imagine Dei.94.b.
Chriſtianis quomodo fiant.96.b.
hominis integritate.100.b.
Henocho.112.a.
animæ propagatione.115 a.
Ophitis.123.b.
Maria.128.b.
peccato originis.136.b.143.b.
ſanctitate liberorum fidelium.148.a.
Thargum Hieroſolym. de idololatria judaica. 63.b.
Theodulus. de traditione.36.a.
Theodoretus. de uſu aquarum ὑπερῳῶν.4.b.
de Angelorum creationis tempore.6.a.
cuſtodia.11.b.
fine creationis.13.b.

rerum

rerum conſervatione. 14. b.
providentia. 15. a.
deſertione. 26 b.
prævilione fidei. 75. b.
imagine Dei. 95. b.
arbore ſcientiæ. 113. a.
animarum propagatione. 114. b. 115. a.
ſerpente Paradiſi. 122. b.
Adami ſeductione. 129. a.
Theophylactus. de Diaboli præſcientia. 35. b.
de Dei deſertione. 26. b
particula UT & QUIA. 35. b.
Electione in Chriſto. 71. a.
fidei proviſione. 75. b.
B. Maria. 150. b.
Rom. 7. 21. malo adjacente. 171. a.
Thomas. de creatione. 3. a.
de creationis actione Dei propria. 3. a.
nihilo. 3. b.
ſtellarum poteſtate. 5. a.
Angelorum intellectu. 7. a.
congnitione. 7. a.
UBI. 7. b. 8. a.
ordine. 8. b
perfectione. 9. a.
meritis. 10. a.
cuſtodia. 11. b.
numero. 12. b.
collocutione. 13. a.
illuminatione. 13. a.
peccato. 9. b.
cauſis obſtinationis Diaboli. 10. b.
creationis cauſa. 13. b.
Dei cognitione. 16. b.
præſcientia. 17. a.
immutate. 17. a.
ſcientia. 17. b. 18. a.
etiam ſingularium. 18. a.
infinitorum. 18. a.
determinata futurorum contingentium. 18. b.
permiſſione. 28 a.
Ideis. 17. b.
προορισμῷ. 22. a.
vitio actionis. 25. b.
piis omne in bonum. 28. a.
voluntate ſigni & beneplaciti. 30. a.
peccato peccati pœna. 38. a.
Traditione in ſenſum reprob. 36. a.
Monſtris. 39. a.
ſcriptione in vitæ libro. 47. a.
ſufficientia mortis Chriſti. 58. b.
prædeſtinatione. 73. b. 84. b.
electorum numero. 91. a.
actionibus. 74. a.
Chriſti ſacrificio. 74. a.
Imagine. 93. b.
Dei. 103. b. 118. b.
naturæ corruptione. 100. a.
concupiſcentia. 140. b.
peccato originali 138. a. 140. b. 142. a.
ejus propagatione. 145. b.
B. Mariæ. 151. a. 152. b. 149. a. b.
mali cauſa. 161. a.
anima. 118 b.
peccato primo protoplaſt. 127. a.
an veniale fuerit. 129. b.
omiſſionis. 164. a.
veniali. 192. a. 193. a. 197.
in Spiritum S. 202. b.
alio peccato graviore. 191. a. b.
peccati pœna. 162. a.
ignorantia & neſcientia. 163. b.
actu exteriori. 188. b.
vitiis capitalibus. 190. b.
libero arbitrio. 220. a.
Timotheus Brightus. de animar. propagat. 115. a.
Toletus. de peccatis mortalibus. 201. a.
de liberi arbitrii viribus. 229. b.
Toſſanus de fidei præviſione. 76. a.
de Chriſti merito univerſali. 58. b.
Tremellius. de Tobiæ. 4. 14. p. 127. b.
Trelcatius. de Electione abſoluta. 49. a.
de reprobatione. 87. a.

V.

VAlentini αἰῶνες. 3. a.
Varinus. de ἀποστάσει. 136. b.
Vaſquez. de imaginis div. amiſſione. 120. b.
de peccato veniali. 200. b.
Vatablus. de Paradiſo. 111. b.
Vega. de bono morali. 221. b.
Vegetius. de legionibus. 12. b.
Vigilius. de actione & paſſione perſonæ. 74. a.
Vincentius. de furto Ægyptiaco. 32. a.
de animarum creatione nova. 117. b.
Unbergius. de Philippo. 180. b.
Urſinus. de lapſu Adami. 124. a.
de Dei imagine.

W.

WEigenmeier. de induratione. 32. a.
Weſenbecius. de numero pauperis. 200. b.
Wigandus. de peccato originis. 142. b. 143. a.
Witaker. de 1. Tim. 2. 4. Deo volente. 49. b.
Wolfgang Capito. de Spiritu. 2. b.

X.

XEnophon. de Paradiſi voce. 111. a.
ἱκανὸς εἰμί. 208. b.

Z.

ZAbarella. de generatione. 115. b.
Zanchius. de peccati cauſa. 29. b.
de voluntate ſigni & beneplaciti. ibid.
prædeſtinatione. 45. a. 78. a.
mundo pro electis. 57. a.
particularitate meriti Chriſti. 58. b.
vocationis. 63. a.
Electione. 70. b. 71. b. 75. b.
abſoluta. 49. a.
fidei præviſione. 78. a.
tentato conſolando. 80. a.
Zegedinus. de voluntate ſigni & beneplaciti. 30. a.
de electione abſoluta. 49. a.
peccati cauſa. 30. a.
Zuinglius. de peccati cauſa. 29. b.
de Deo lege non teneri. 30. a.
Eſaui impietate. 56. a.
peccato originis. 133. a.
fidelium liberis ſanctis. 147. b.
concupiſcentia. 183. a.

Finis Indicis Tertii, TOMI II.

INDEX QVARTVS
TOMI II.
Rerum & Verborum Memorabilium.

A.

ABſolon idea Adami. 97.b.
Abſolonis inceſtus. 32.b.
Actiones civiliter bona quomodo regantur à providentia divina. 25.a.
ſpiritualiter bona. 25.a.
mala. ibid.
Actio ipſa & actionis vitium. 25.b.
Actus peccati exterior an habeat malitiam propriam. pag. 188.a.
Actualia peccata. 157.&c. Vid. Ind. gener. loc. VI.
Ada peccatum nos quoq; attingit. 131.b.
in ipſo Adamo omnes homines ad vitam æternam conditi. 55.b. 78.a.
an ideo conditus ut laberetur. 56.a.
an propter ſeductum. 78.a.
Dei filius fuit & per naturã & per gratiam. 107.b.
an in immortalitate conditus. 55.b.
Ἀδικία. 159. a.b.
Adjuvandi vox. 222.b.
Ἀδόκιμος. 7.b.
Adonidis hortus. 111.a.
Αἰῶνες. 3.a.
Ἀκούσια peccata. 163.a.
Alam. 136.a.
Ἁμαρτία. 159.a.b.
Ἁμάρτημα. 159.b.
Anabaptiſtæ de peccato originis. 132.b.
Angeli, vide indicem generalem loc. I. & p. 5. &c.
Anima. Vid. ind. gener. al. loc. IV. & pag. 113. &c.
Animi voluntatisq; malitia. 161.b.
Animæ curvitas. 162. a.
Ἀνομία peccatum. 158. a.
Ἀπαρχή. 176.a.
Ἀποδοκιμάζειν. 7.b.
Ἀπορία. 159.b.
Appetitus pugna. 106.a.
duorum generum. 99.a.
Anthropomorphitæ. 94.b.
Aqua ἐπουράνιος. 4.a.
infra firmamentum. 4. b.
Arbor vitæ. 112.b.
ſcientiæ boni & mali. 113.a.
mala. 190.b. 237.b. 238.a.
Ἀρχαὶ θεολογικαί, in præfat.
אָשָׁם. 159.a.b.
Ἀσέβεια. 159.b.
Aſtrologia. 4.b.
Averſio duplex. 164.b.
עָוֹן. 146.b. 159.a.
Αὐτόθεν notæ. 265.a.
Auxilium inſufficiens & efficax. 217.a.
Auxil. Dei in bonis. 231.b. 232.a.

B.

BAra Elohim. 2.b.
בָּרָא. 43.b.
בָּרָל. ibid.
Beatitudo æterna an finis hominis. 143.a.
Beneficia Chriſti morte parata an omnibus offerantur. pag. 61.a.
Biblia ſunt liber vitæ. 46.a.
Bonum hominis triplex. 190.b.
Bonum an morale? 221.b.
Bona opera an per ſe ſint peccata. 201. 221.b.
Bona quædam ſecundum apparentiam, non verò ſecund. ſubſtantiam. 237 b.
Brigittæ revelationes. 152.b.

C.

CAligo mentis. 161.b.
Calvinianorum ſententia de electione abſoluta. pag. 48.b.
ipſorum diſſenſiones. 49.a.
Capacitas paſſiva. 241.a.
Capitalia vitia. 190.a.
& radix peccatorum differunt. 190.b.
eorum filia. ibid.
Caro. 144.a. 174.b. 175.a. 184.a.b. 185.a.
Carnis infirmitas. 161.b.
ſuggeſtiones & delectationes. 165.b.
an ad originale, an verò ad actualia peccata pertineant. 165 b.
Caſum & fortunam an divina providentia excludat. pag. 39.a.
Cauſa interitus tres. 41.a.
Cauſa efficiens ἐν πλάτει. 161.a.
Cerberus triplex. 161.a.
Cete grandia. 5.a.
Chaos Stoicorum. 3.b.
חַטָּאָה. 159.a.
חַטָּאת. ibid.
Chriſtus an habuerit cuſtodes Angelos. 12.a.
electus Dei ſervus. 43.b.
non erat pro mundo. 60.a.
non miſſus niſi ad oves Iſraelis. 60.b.
prædeſtinatus ab æterno. 21.
Circumſtans peccatum. 176.a.
Cœli nomine Deus intelligitur interdum. 190. a.
& terra operis ſcil. primi diei nomine quid intelligatur. 4. a.
Cogitationes pravæ. 165.b.
Columba ramum olea unde habuerit? 112.b.
Commiſſionis peccatum. 163.b.
Concupiſcentia unde oriatur. 99.a. 100.a.
mala an fuerit in primo homine. 99 a.
ejus impetus an fuerint mali ante lapſum. 102.b.
prava an ſit poſitiva qualitas. 140.a.
in renatis reliqua an peccatum ſit. 156.b.
Plura de concupiſcentia vide Indicem general. loc. VI. & pag. 165. &c.
Conjugia fatalia. 24.b.
Converſionis opus uno momento nõ abſolvitur. 67.a. 240.b.
ejus gratia. 217.b.

requiritur ab hominibus.231.b.
in ejus opere homo an habeat ſe purè paſſivè.67.
a.b.241.a. an ut lapis & truncus. 241.a. ejus
modus.ibid.
Conſcientiæ dolor.161.b.
Contingentia.19.a.
Conſervatio,quid?23.a.
Cor quid in V.T.ſignificet.172.b.
lapideum.144.a.209.b.210.a.b.
Cordis mundi creatio.211.a.
pravitas.173.a.b.
Corpus peccati.136.b.144.b.
Corpus mortis.154.b.
Corporis mors 109 a.
Creatio. Vide indicem general.loc.I.& pag.1.2.3.4.13.14.
Creare & generare quid differant?1.b.
Culpa quæ vitari non poteſt,an ſit vera culpa.223.a.

D.

DÆmones an animabus illabantur?13.a.
Decretum Dei & ejus executio conveniunt.1.b.
41.a.
ejus vocabulum quid complectatur.21.b.
permiſſionis.22.a.
inſtaurationis.42.a.
electionis.42.a.
abſolutum.49.a.
quod rejicitur.49 b.
Decretorum ordo juxta Bellarm.86.a.
verus ordo.86.a.
Delectatio alia ſpiritualis,alia corporalis.189.b.
Deliberatio Dei in hominis creatione.92.
Delictum.159.a.
Demuth.94.a.
Depravatio Humanæ naturæ.182.b.
Deſertio Dei.26.a.
ejus ſpecies duæ.26.b.
modi ſecundùm Eliam Cretenſ.26.b.
Dei ſcientia an ſit diſcurſiva.17.b.
conſilium de homine.5.a.b.92.b.
opera duo præcipua.1.
creator viſibilium & inviſibilium.13.b.
res creatas adhuc conſervat.14.a.b.
an intelligat per ideas.17.a.
non entia.17.b.
ſingularia.18.a.
infinita.18.a.
quomodo habeat ſcientiam determinatam futurorum contingentium.18.b.
Davidem concitarit?33.a.
ex malo quomodo bonum eliciat.27.a.
cur ſinat homines peccare.27.b.
an ſit ordinator peccatorum.28.b.
cauſa peccati?28.b.29.
lege teneatur?30.a.
peccata peccatis punit.37.b.
in tempore homines quomodo ſalvet & ſalvare conſtituerit?71.a.
hominum vires explorat.227.a.
Diaboli primum peccatum.9.a.b.
an libidines peragat per aſſumta corpora? 9.b.
obſtinationis cauſa.10.b.
an poſſint futura prædicere?12.a.
vera miracula edere?12.b.
eorum poteſtas.12.b.
peccatorum cauſa.122.b.
Dicendi verbo quid apud Moſen ſignificetur?2.a.
Diis malus.33.b.34.a.
Dilectio Dei generalis & ſpecialis.88.b.
Διώκεσις qualis actus.22.a.
ejus objecta.22.a.b.
partes.23.a.
Conſervatio & gubernatio.ibid.
Diſſolutionis & interitus cauſæ tres.41.a.
Doctrina Chriſtiana εὐμέθοδος in Præfat.
Dominium an pars principalis imaginis divinæ.120.b.
Dona an quædam ſupernaturalia in homine.103.b.

E.

EDen.111.a.
Efficientia & ſufficientia mortis Chriſti.58.b.
Ἐκβολαὶ καὶ προβολαί.3.a.b.
Ἐκλίγισθαι.43.b.
Ἐκλεκτῶν & ἰδιλογμένων eſſe ejuſdem latitudinis.44.a.
Ἐκλογὴ.ibid.
Electionis & reprobationis decretum non abſolutum. 49.
a.b.cætera vide in Indice gener.loc.III.& pag.41.&c.
Elias an in Paradiſo corporeo?112 a.
an rediturus ante judicium?ibid.
Elohim cum plurali numero.a.b.
Embryo nondum animatus an peccato infectus.146.b.
non Entea duorum generum.17.b.
Enoch ante tempore diluvii in Paradiſo translatus fuerit?
112.a.
an cum Elia in Paradiſo corporeo.ibid.
Eſaus & Iacobi typus.53.a.b.
Evangelium actu non omnibus prædicari.63.a.
an ſalutem annunciet cum conditione?71.b.
ejus promiſſio protoplaſtis data.131.b.
Ex nihilo.3.b.

F.

FAcere voluntatem Patris.235.a.
Fatum.39.b.quadruplex..30.a.
Felicitas primæva hominis.122.a.
Feſtuca peccatorum.198.b.
Feſtum conceptionis Mariæ.149.b.
Fides ſine qua nihil bonum.237.a.&c.
ejus intuitus decretum electionis ingreditur.74.b.
perſeverans requiritur in electionis negotio.53.b.
cum in tempore detur, quomodo ingrediatur electionem 76.a.
Figmentum cordis humani.172.b.
Figuli ſimilitudo.55.a.
Filius Dei dicitur ſapientia.2.a.
Filii Dei quomodo ſint Chriſtus, Adam & renati?107.b.
108.a.
Firmamentum ſecundi diei.4.a.
Flacius de peccato.142.b.
Fortuna.39.a.
Fortunā & caſum an providentia divina excludat?39.a.
Fornicatio coinquinat.189.a.
Fraxinei exceptiones pro ſubſtantia peccati.143.b.
Furtum Ægyptiacum.32.a.
committi in re minima.200.b.

G.

GRatia Spiritus S.cooperans.67.b.
triplex protoplaſto conceſſa.111.a.
merito oppoſita a Scoto.10.b.
operans & cooperans.218.b.
ejus efficacia unde.217.b.
Gubernatio rerum.23.b.

H.

HAbitus vitioſi.162.a.
Herbarum uſus.4.b.
Homo caro 238.a.
ejus creatio.5.a.b.55.b.
cur ultimo creatus?5.b.
præcipuum objectum div.provid.23.b.
μικρόκοσμος.5.b.23.b.
reliquar.creaturarum complementum.23.b.

totius univerſi compendium.92.b.
ejus creationis dignitas.ibid.
tempus.92.b.
omnia propter ipſum creata.92.a.
ipſo creato Deus requievit.ibid.
creatus ex pulvere.ibid.
ad Dei imaginem.ibid.
an poſſit appetitui ſuo dominari?227.a.
hominis non renati & pecudis differentia.223.a.
vocatus poteſt non venire.232.a.
Huberi ſententia de Prædeſtinatione.88.a.

I.

IDen.17.a.
ἡδονὴ ab Hebr. Eden.111.a.
Ignorantia duplex.163.b.
& neſcientia differunt.163.b.
& caligo mentis.161.b.
involuntaria.182.a.
ἱκανότης.208.b.
Imago Dei. vide Indicem generalem, & pag.92.&c.
Immortalitas an donum ſupernaturale.109.a.b.
Imperfectum peccatum.200.a.b.
Impiorum proſperitas.38.a.
Impius ad diem malum.33.b.34.a.
Incarnatio τοῦ λόγου.42.a.
an etiam facta ſi homo non peccaſſet.125.b.
Inclinandi terminus.37.a.
Induratio Pharaonis.31.a.b.54.b.
tripliciter conſideranda.31.b.
Infantes gentilium an vocentur per verbum.65.b.
Infidelium opera.237.a.b.
Innocentia primi hominis an naturalis.101.b.
Inſtauratio generis humani dupliciter accipienda.89.a.
Inſtitutiones, in Præfatione.
Interiora peccata duplicia.165.b.
Interitus & diſſolutionis cauſa tres.44.a.
Involuntaria peccata.163.a.
Ira Dei.162.a.
Iſaaci & Iſmaelis typus.52.b.53.a.
ἥττημα.159.b.
Judicum in lege Moſ. tres ordines.191.a.
Iuramentum Dei.50.b.
Iuſtitia & ſanctitas vera.97.a.
Iuſtitia Originalis quale ornamentum.98.b.
inhærens imperfecta.176.a.
Iuſti.201.a.
Iuſtus quomodo etiam in bono opere peccet?201.b.

K.

KAkia.159.b.
Κατηχήσεις in Præfat.

L.

LAchryma Chriſti.50.b.
ſigni doloris & ſanguinis an in vulneratis.50.b.
Languor naturæ.174.a.
Lapſus hominis. Vid. Indicem general. loc.V. & pag.122.&c.
Legiones.12.b.
Lex primæva homini data.41.b.122.b.
an quædam prohibeat per modum doctrinæ.169.a.
ejus finis.169.a.b.
mentis.170.a.b.
naturæ.182.b.
ei quod repugnat, omne an ſit peccatum.171.a.
Liber vitæ & Dei differunt.46.a.
Dei, quid?46.a.
vitæ duplex.ibid.
Chriſtus.46.b.
inſcriptio.46.b.
inſcripti an deleri poſſint.ibid.
inſcriptio duplex.ibid.
Liberi arbitrii index.204.a.
Libertas vario reſpectu arbitrio tribuitur.204.
à coactione & neceſſitate.204.b.
cætera vide in Indice general. loc.VII. & pag.204.&c.
Locorum communium prima lineamenta continentur in Symbolo Apoſtolico, vid. Præfat.
eorum uberior explicatio unde orta & ejus uſus. ibid.
Lucta carnis & ſpiritus.219.b.
Lutherus an Eraſmi errorem probet.142.b.
an privet Deum libertate arbitrii.220.b.
Lutherani an negent peccatum origin.135.b.
Lux primi diei.4.a.

M.

מַעַל.159.b.
Malitia ex protoplaſtis contracta.226.b.
Malum adjacens.170.b.
pœna quatenus à Deo?29.a.
culpa Deo non adſcribendum.29.b.
Mandatum minimum.105.b.
Manichæi negant Angelos à Deo conditos.5.b.
Maria an peccato orig. obnoxia?149.
affirm.149.b.150.&c.
quomodo præſtet protoplaſtis.151.b.
tribus temporibus peccato obnoxia.153.a.
ejus conceptio an immaculata.154.a.
an fidei articulus.149.b.
Materia primæ qualitas.3.b.
Mathildis comitiſſa Hollandica.157.a.
Matutina cognitio Angelorum.7.a.
מָרַד.159.b.
Membra veteris Adami.175.b.
Mentis nomine quid intelligatur.185.a.
corruptio poſt lapſum.208.a.
Meriti Chriſti univerſalitas.56.b.57.a.
ſufficientia.58.b.
ejus uſus.61.a.
quatenus univerſale? quatenus particulare.59.a.
particularitatis argumenta.59.a.
מְשׁוּבָה.159.b.
Metas quomodo Deus præfiniat?27.a.
Miracula vera & falſa.12.b.
Miſericordiæ divinæ gradus.67.a.
Modiolum Fraſni.[illegible].a.
Monſtra & defectus naturales an adverſentur providentiæ divi.39.a.
Morte ſæpe cæca an ſeptem 201 a.
Mors Chriſti ſtrictiùs accepta pro reprobis an ſit ſufficiens.57.a
an ſufficiens & efficiens pro omnibus.58.b.
ejus fructus an ad omnes pertinent?59.b.
Mors an à Deo.181.b.
conditio naturæ non eſt, ſed pœna peccati.109.a.
neceſſaria quatenus.24.b.
Mortuus in peccatis.210.a.
Motus concupiſcentiæ involuntarii illiciti.181.a.
Mulier an ad Dei imaginem condita.110.b.
Multi pro omnibus.135.a.
Mundi vocabulo an tantum electi denotentur.56.b.57.a.
Mundi ſingularis cauſa peccator.161.a.
Munditieis inhærens in hac vita imperfecta.176.a.
Multa dicuntur fieri, quando,&c.94.

N.

NAturæ ipſa providentia divi. teſtis.13.a.
ejus corruptio cauſa peccator.161.a.
an ex conditione materiæ [illegible].39.a.

an ex

an ex deni ſupernaturalis remotione? 106.a.
quid denotet.161.b.
ejus depravatio.182.b.
viribus an Deus cognoſcatur.221.b.
Natura Angelica corruptio in Dæmonibus.9.a.
Natura Humana qualis à Deo aſſumpta.143.b.
in Chriſto ſine peccato concepta.147.a.
Neceſſitas alia conſequentis, alia conſequentiæ.18.b.
diſtinctionis hujus oppugnatio.20.b.21.a.
argumenta pro fatali neceſſitate.20.a.
Negationis duplex cauſa.161.a.
Nero mali conſcius.162.a.
Νήπιος qui.82.a.
Notitia naturalis de Providentia languida.15.a.b.

O.

Objecta externa peccatorum cauſa ex accidenti. pag.161.b.
Odiſſe pro poſthabere.53.b.
Olea ramum unde columba habuerit.112.b.
Omiſſionis peccata.163.b.
& commiſſionis an differant ſpecie? 164.a.
an voluntaria.164.a.
Opera Dei duo præcipua.1.a.41.a.
Opera infidelium an fiant propter Deum.237.b.
quia remunerantur an mala.237.b.
Ophni & Pinehas à Deo occidendi.32.a.
Originalis peccati deſcriptio.137.a.
Oſeas à Deo juſſus ducit meretricem.34.b.

P.

Παντοσοφία.16.a.
Παρόβασις.159.b.
Paradiſus.111.
Παρακοὴ.159.b.
Παράπτωμα.159.b.
Parentes regenerati an liberos ſine peccato procreent. 132.b.133.a.
...paratio aliorum peccatorum.191.b.
...andi neceſſitas.19.a.
...atum peccati cauſa.165.a.
...tum ordinator an Deus.28.b.
...tum cauſa Deus non eſt.23.b.
ſed Diabolus,&c.29.a.
...d. Indicem general.loc.II.& pag.28.29.&c.
...m & peccare unde derivetur? 159.a.
...cauſa reprobationis.81.b.
...omne ſit quædam pœna? 37.b.
...inis omnium ærumnarum cauſa.102.b.
...incurrere in poteſtatem Diaboli.102.a.
...eccato careant revocati ad vitam.107.a.
...gatio an poſſit conciliari cum animarum ...dione.118.a.
...voluntarium eſſe poſſit 135.b.
...ntum abſconditum. p.134.a.136.a.156.b.
...nia voluntaria.157.b.158.a.
...na.159.a.
...eta.160.b.
...ale. Vide Indicem general. loc.V. & pag.
...160.b.
...157.
...is Apoſtolica explicatio.158.
...icem generalem loc.VI & p.157.158.&c.
...da lege arguitur an à nobis vitari poſſit?
...an neceſſarium aut voluntarium.221.b.
...di prædeſtinatione.83.b.
...ato originis.132.b.134.b.
...ro arbitrio.214.a.
ipſorum errorum occaſio.214.b.
Perfectio accipitur poſitive & privative.9.a.
Permiſſio Dei.28.a.
ſeptem modis vel cauſa finalis.26.a.27.b.
quomodo intelligenda.28.a.
περίστασις.136.b.
פֶּשַׁע.159.a.
Perſeverantia tentatio quomodo perſuadenda.80.b.81.a.
Φρόνημα τῆς σαρκὸς.138.a.
Pia omnia in bonum.27.b.
πλημμέλεια.159.b.
Photiniani de creatione ex nihilo.3.b.
negant Adamum fuiſſe immortalem.108.b.
peccatum originis.133.a.
Πονηρία.159.b.
πλάνη.159.b.
Præceptum aliud obedientiæ, aliud probationis, aliud cautela.31.a.
de re minimâ.200.b.
Præceptorum uſus.225.a.b.
Prædeſtinatio in ſcriptura nunquam ſumitur pro reprobatione.44.b.
an ſit diſcrimen inter electionem & prædeſtinationem.45.a.b.
Prædeſtinatorum de prædeſtinatione ſententia.87.b.
Prædictiones divinæ rebus non afferunt neceſſitatē.34.b.
Præſcientia Dei. vide Indicem general.loc.II.cap.III.& p.16.&c.
Prævisio meritorum ex Electione an excludatur à Bellarmino.86.b.
Primitiæ reſurgentium Chriſtus.176.b.
Πρεσβολὸς καὶ ἐκβολὸς.3.a.
Πρόγνωσις Dei. vide Indicem general.loc.II.& p.16.&c.
Πρόγνωσις fidei. vide Indicem general. loc. III. cap. IX. & pag.75.
Πρόθεσις qualis actus.21.a.
dupliciter accipitur.21.b.
an ad peccata etiam referenda.21.b.
Προορισμός.21.a.43.a.
duplex ejus ſignificatio.22.a.
Pronitas ad malum an peccatum propriè.173.b.
Prophetas falſos quomodo Deus ſeducat.33.b.
Propagatio naturalis non eſt niſi naturalium.99.b.
Protoplaſti an natura filii Dei.107.b.
an peccaverint.126 a.
primum eorum peccatum.126.b.
Vid. Ind.gener. loc.V.c.2.& p.126.
Providentia divina teſtis ipſa natura.15.a.
Vid. indic. general. loc. II.& pag.15.&c.
Ψυχικὸς homo.208.a.b.

Q.

Quadrans noviſſimus.199.a.
Quia dixit.34.b.

R.

רָעַע 159.
Rakia.4.a.
רֶשַׁע. 159.
Reatus culpæ & pœnæ 162.a.
Recipere Chriſtum.234.b.
Rectitudo concreata an naturalis.104.a.
Regeneratio.156.a.b.
Renati & Electi termini convertibiles non ſunt 78.b.
Renatorum liberi naſcuntur peccato originali obnoxii. p.147.b.148.
ante Baptiſmum morientes non damnandi. p. 148.b.149.a.
Renovatio in hac vita imperfecta.156.b.
Reprobationis vox active de Deo non uſurpatur.47.a.
quid ſignificet.47.b.

Synony-

Synonyma.ibid.
non eſt abſoluta.79.a.Vid. Indicem general.loc.III. cap.X.& pag.79.&c.

S.

SAlvationis modus in tempore unus & idem cum illo ab æterno.&c.71.a.
Sanguis Chriſti effuſus pro multis.59.a.
Sanctitas inhærens imperfecta.176.a.
Sanctificatio Spiritus Keckermanno quid?74.b.
Sathanæ traditio.26.b.
Satisfactio in tempore præſtita an cauſa Electionis. 72.b. 73.a.
Scientia nomen quomodo Deo tribuatur.16.b.
Scientia Dei an diſcurſiva.17 b.
duplex ea ſcientia humana diſcurſus.17.b.
Schekacibab.159 a.
Sadon.150.a.
Scortationis peccatum.189.a.
Semipelagiani.215.a.
Serpens Paradiſi cauſa impulſiva lapſus.122.b pœna ejus. 131.a.
Seductionis modus ac ordo.123.b.
Servi peccati.209.b.
Servum hominis arbitrium an dicendum.221.a.
Simei Davidi maledicens.32.b.
SINE 235.a.b.
σοφοὶ καὶ συνετοὶ.12.a.
Spiritus Elohim aquis incubabat.2.b.
Status hominis quadruplex.205.b.
Stella Chriſti.5.a.
Subſtantia an a Diabolo corrupta.143.b.
Superbia peccati initium.164.b.
dupliciter accipienda.9.b.
primum diaboli peccatum.9.a.
quatuor ejus ſpecies.9.b.
Supernaturalia dona an quædam in primo homine.103.b.
Symboli Apoſtolici origo.Vid. Præfat.ejus autoritas.&c. ibid.

T.

TAλαιπωρία.171.b.
Tempeſtatum inconſtantia unde exiſtat.38.b.
Terminus vitæ.25.a.
Trahere Dei.234.b.235.a.
Traditio Satanæ.26.b.

V.

VAſa gratiæ.55.a.
Venialia peccata.192.a.
remedia.192.b.193.a.
Venialia ex ſe nulla.192.a.
ſed revera peccata.193.a.
Vid.Indic.gener.loc.VI.cap.XIX.& pag.192.&c.
Verbi prædicatio.42.a.
tribus vicibus facta omnibus hominibus.63.a.
non fructificat apud omnes.65.b.
cujus culpa.66.a.
Verb. otioſum.199.a.
Vetus homo.142.a.175.b.
Viſio denotat Providentiam.15.b.
Vitia juſti naturalium bonorum privationes.101.a.
Vita humana Ingreſſus, Progreſſus & Egreſſus divina regitur providentia.24.a.b.
terminus.25.a.
Vocationis per verbum univerſalitas.61.b.
Vocatio ex parte Dei ſeria.62.a.b.
particularitas adverſariorum.62.a.63.a.
Voluntas Dei eſt ipſa ejus Eſſentia.1.a.
occulta vel revelata.1.a.
eaq; immutabilis.1.a.
ſigni & beneplaciti Calvinianorum.30.a.
omnium ſalutem expectans 49.b.
Volunt. Dei beneficа ab adverſariis probatur.51.b.
improbatur.ibid.50.b.
abſoluta & conditionata.51.b.
antecedens & conſequens.52.a.
in Deo non niſi una,indiviſa.52.b.
Voluntas humana triplici ordini ſubjecta.162.a.
unde velit bonum.218.a.b.
in converſione.230.b.231.a.
geminus ejus reſpectus.52.b.
Voluntatis conſenſus.181.b.
corruptio poſt lapſum.269.a.
Voluntaria peccata.157.b.158.b.

Y.

ὑποτύπωσις ὑγιαινόντων.in Præfat.

Z.

Zelus.94.a.121.a.

Finis Indicis Quarti, TOMI II.

Errata Tomi II.

PAg. 6 b lin.45 lege dimenſivæ p 11.a lin 50 leg gaudent p.11 b l.64 l. auxilium p 12 b l 44 leg incorporeis p.15.b l 12 v.17.p.17 a.l.38 leg ſeper.p 19 a l.29 leg non conſequentis.p.23.a l 37 leg bonæ alia ſint p 27.a.l 44.leg Eſai 10.p 45 b l [illegible] leg [illegible] p.62.a l ult leg.Prov.1 v 24 p.90 b.l 22.leg fingenda p 56.b.l.à fine,l 11 6 leg 1 Cor.8 p 93 a l [illegible] leg [illegible] p [illegible] fin b l 1.leg homine.p.97 b.l [illegible] leg [illegible] p [illegible] b l.35 leg Pſal 49 p.105 b lin 13 [illegible] p.116 a.l.45 leg [illegible] anima [illegible] p 122 a l 18 19.leg felicitatem.l 42 leg Matt 13 l.ante pen leg ſcientiæ p 130 b l 48 leg dat p 134 b l 18 leg [illegible] p 149 in marg leg Diſſenſiones p 159 [illegible] leg Auguſtiniana p 180 b l [illegible] leg conſide-tur [illegible] b l 16.leg Quid p.189 a.l 18 leg 4.Cæ [illegible] leg virtute b l.52.leg uſu p [illegible] b.14.b. [illegible] leg habeat p 218 a.l 17.leg etiam p [illegible] leg Rom 8.

F I N I S